Q. HORATIUS FLACCUS.

VOLUMEN PRIMUM.

Q. HORATIUS FLACCUS.

VOLUMEN PRIMUM.

Q. HORATIUS FLACCUS.

RECENSUIT

ATQUE

INTERPRETATUS EST

IO. CASPAR ORELLIUS

ADDITA

VARIETATE LECTIONIS CODD. BERNENSIUM III. SANGALLENSIS ET TURICENSIS.

EDITIO SECUNDA

EMENDATA ET AUCTA.

VOLUMEN PRIMUM.

TURICI

SUMPTIBUS ORELLII, FUESSLINI ET SOCIORUM.

LONDINII, ASHER & SOC.

AMSTELODAMI, JOH. MUELLER.

M. DCCC. XLIII.

PRIORIS PRAEFATIONIS RELIQUIAE.

Codices, quibus usus sum, hi sunt:

I. Codex Bernensis N. 363. 4°. Sec. VIII. exeuntis vel IX. ineuntis, Scotice*) scriptus, antiquissimus omnium quotquot adhuc innotuerunt, et ordine carminum a reliquis mire discrepans. Continet enim: Od. Lib. I. 2. 10. 12. 20. 22. 32. 38. Lib. II. 2. 4. 6. 10. 16. Lib. III. 11. 14. 18. 20. 27. Lib. IV. 2. 6. 7. 8. 11. 12. 14. verss. 1—4. Epodon: 1. vv. 1—8. 2. vv. 1—36. 3. vv. 1—8. 9. vv. 1—12. 10. 11. vv. 1—12. 12. vv. 1—6. 13. 14. 15. 16. 17. vv. 53—81. Carmen seculare integrum. Od. Lib. I. 18. 24. 25. 8. 13. 14. 15. 16. vv. 1—14. 17. 19. 21. 26. 27. 28. 29. vv. 1—6. 30. 31. 35. 36. 37. Lib II. 1. 3. 5. 7. vv. 1—18. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 15. vv. 1—12. 17. 18. 19. 20. Lib. III. 1. 2. vv. 1—4. et 13—16. 4. omissis vv. 17—20. et 39—52. 5. 6. (habet vv. 1—10. et 13. 14.) 7. 8. 9. 10. 12. 13. 15. 16. vv. 1—6. 17. 19. 21. 22. vv. 1—4. 23. vv. 1—11. 24. vv. 1—29. 25. 26. 28. 29. 30. Lib. IV. 1. 2. (iterum, sed h. l. dumtaxat vv. 1—40.) 4. 5. 9. 10. 13. Epodon: 1. 4. 5. 6. 7. 8. 12. 17. vv. 1—52. Ars poëtica. Satirarum Lib. 1. Sat. 1. 2. 3. 4. (usque ad v. 134.) Qui sic Horatii carmina lyrica ordinavit, praecipue metrorum rationem habuit; ita per primam seriem ab Od. Lib. I. usque ad primum carmen Epodon, paucis aliis immixtis, Sapphica collegit cet. (Notavi B.)

---

*) Hic illic in foliorum marginibus reperiuntur vocabula Celtica, quorum haec notavi: *brigit*, *isel*, *fridart*, *tailciud*, *frigargg*, *caith*, *ruidgal*, *catharach*, *togluasacch*, *togluaret*, *chombaint*; *muoralach*: hoc cum interpretatione «bufo.».

II. Codex Bernensis N. 21. Fol. Sec. X. pulcherrime et accuratissime scriptus, omnia Horatii poëmata continet. (b.) «*Ein vorzüglicher Codex.*» F. A. Wolf *Horaz erste Satire. Berlin.* 1813. p. 15.

III. Codex Sangallensis oppidanus. N. P. 10. 4°. Sec. X. nitidissime scriptus et perbonus, item omnia Horatii poëmata continet excepto Carmine sec. et Epod. 17. (S.)

IV. Codex Turicensis Carolinus N. C. 154. 4°. Sec. X. nitide scriptus. Continet Odas, Epodon librum, Artem poëticam. Quae desunt, suis locis notavi. (T).

V. Codex Bernensis N. 542. 4°. Sec. X., ut visum est et Sinnero Catal. Codd. Bern. Vol. I. p. 478. et Hauthalio *). Continet omnia Horatii poëmata; quae excisa sunt, notavi. (c.)

Hoc autem ordine in Var. Lectt. semper servato pro cuiusque bonitate quinque hos codices collocavi.

Quodsi his aliisve auctoritatibus fretus ab optima Meineckii recognitione discessi, huius lectio sic signata est: M.

Meorum autem Codicum varietati subiecta est primo integra varietas Lambini (L), Cruquii (C), Torrentii (t), Bentleii, Feae (F), eo fine excerpta, ut facili opera lector perspiciat, partim quaenam potissimum lectiones, cum abhinc tribus seculis in Horatii Eclogis veluti dominatae essent, aliis nunc cesserint, partim, quam saepe etiam Fea deserendus fuerit. His autem immiscui et aliorum praeter meos Codicum lectiones et Criticorum coniecturas, quotquot ex meo certe sensu mererentur, ut vel in scholis diiudicarentur vel omnino propter qualemcunque causam ab oblivione vindicarentur. Quamquam permultas consulto praetermisi, quippe quae

*) Qui in Seebode *Archiv* 1829. p. 231. Codd. 21. et 542. accurate descripsit.

excogitatae essent ab ingeniis sagacitatis ostentandae causa severas disciplinae criticae leges licenter migrantibus. Sane per quinque hos Carminum libros duas dumtaxat coniecturas a me receptas esse memini (Od. 3, 17, 5. Epod. 4, 8.); ceterae lectiones omnes nituntur fide Codicum bonitate praestabilium.

Commentarium autem meum *apis Matinae more modoque* ex optimis quibusque interpretum curis haud indiligenter examinatis et novis propriisque adnotationibus, ubi materia contingebat, passim additis composui.

In singulis autem huius libri plagulis accurate corrigendis multum me iuvit Baiteri mei amica diligentia atque assiduitas omni laude dignissima.

Scribebam Turici XI. D. mensis Martii.
M. DCCC. XXXVII.

PRAEFATIO
EDITIONIS SECUNDAE.

Praeter exspectationem cum evenerit, ut vel ferreis his temporibus iam post quinquennium necessaria fieret Horatii mei repetitio, equidem praestiti quod potui, correxi errores, addidi, quae illo ex tempore sedulo collegeram. Ceterum haud pauca debeo Walckenaerio, Dillenburgero, Lübkero, Frankio, Regelio, atque in Epistolis Obbario et Schmidio. Nova autem subsidia critica nactus non sum, praeterquam in Epistolis lacera quaedam fragmenta Cod. Einsiedlensis Sec. X. (E.); sed accuratius nunc inspexi varietatem Codicum Oberlini ac

Pottierii. Praeterea ex dono amicorum, Borbergii et Rettigii, inscriptiones Codd. Bernensium Bbc. et Sangallensis oppidani (S.) adeptus sum; Cod. Turicensis, quem totum denuo contuli, inscriptiones ipse excerpsi. Cuius quidem incepti lucrum sane exiguum est; verumtamen antiquissimae interpretationis vestigia nonnulla ex iis interdum tralucere visa sunt.

Ceterum optandum est, ut accurate examinetur Codex Horatii cum scholiis Sec. IX., qui fuit olim Pithoei, nunc asservatur in bibliotheca Scholae medicae, quae floret Monte Pessulano*).

Secundam hanc editionem novo ac diligenter elaborato Indice omnium nominum propriorum auximus: alterum autem vocabulorum et verborum, haud neglectis variis illis mutationibus, quas et per scriptores librarios et per criticos perpessa sunt, iamdudum praeparavimus ac suo tempore, si nihil nobis accidet, edemus.

Scribebam Turici XI. D. mensis Martii.
M. DCCC. XLII.

---

*) *Ce qui rend ce manuscrit encore plus intéressant, c'est une particularité que nous n'avions jamais vue nulle part. L'ode à Phyllis, qui commence par ce vers:* Est mihi nonum superantis annum: *est ici en musique. Les notes sont petites et de forme rectangulaire. C'est là un exemple fort singulier et très-rare d'ancienne musique profane, comme il est peu vraisemblable qu'au IXe siècle on mît en musique et que l'on chantât les odes d'Horace, on est porté naturellement à croire que cette musique existait dans un manuscrit plus ancien, d'où celui-ci a été copié, et que c'est peut-être là l'air sur lequel les Romains chantaient cette ode.* (Verum longe probabilius est a lascivo aliquo monacho Sec. IX. notas illas musicas appositas esse, similes prorsus, ut videtur ex Librii verbis, iis, quae apud nos quoque reperiuntur in eiusdem aetatis antiphonariis aliisque libris ecclesiasticis.) *Il y a un autre manuscrit d'Horace du X—XIe siècle (sur vélin, petit in-fol. obl.) à la bibliothèque de Montpellier. Cet Horace est aussi accompagné d'un commentaire; mais il n'est pas complet.* G. Libri *Journal des savants. Janvier* 1842. p. 40.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER PRIMUS.

CARMEN I.

Maecenas atavis edite regibus,
O et praesidium et dulce decus meum:

I. Inscriptio volgaris et Codd. Tc. *Ad Maecenatem.* Omittunt BbS.

I. Vide Excursum I.

1. *Maecenas*] C. Cilnius Maecenas, natus circiter a. u. c. 685. decessit paullo ante Horatii mortem a. 746. Pulcherrima eius effigies, atque unica, quae fidem mereatur, nuper reperta est in Carseolorum parietinis. V. *Di un busto colossale in marmo di C. Cilnio Mecenate scoperto e posseduto dal Cav. Pietro Manni, illustrazioni dei Signori P. E. dei Visconti, Leopoldo Cicognara, M. Missirini, Raoul-Rochette. Parigi, F. Didot* 1837. 8. — *atavis-regibus*] «orte maioribus Cilniis, qui olim Lucumones (principes) Etrusci fuerunt.» — Gradus cognationis superioris (Digest. 38, 10, 1.) hi sunt: *pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus.* Ut adi. *atavus* transiit etiam in posteriorum temporum prosam orationem. Colum. 1. Prooem. 19: *veteres illi Sabini Quirites atavique Romani.* — Liv. 10, 3: *Arretini, ubi Cilnium genus praepotens divitiarum invidia pelli armis coeptum* cet. Od. 3, 29, 1: *Tyrrhena regum progenies.* Cfr. Sat. 1, 6, 3. Propert. 3, 7, 1: *Maecenas eques Etrusco de sanguine regum.* Elegia in obitum Maecenatis 13: *Regis eras genus Etrusci, tu Caesaris almi Dextera, Romanae tu vigil urbis eras.* Martial. 12, 4: *Maecenas atavis regibus ortus eques.* Hac autem illustri «prosapia» interdum non sine comi ioco delectatus esse videtur magnanimus ille poëtarum fautor. — Nimis fortasse urgens *regum* vocabulum Niebuhrius H. R. Ed. tert. I. p. 133. e gente Cilnia Arretii reges interdum creatos esse collegit.

2. *O et*] solito in hac interi.

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat metaque fervidis

3. *Olympium* F. (Quinque mei Codd. *Olympicum*, et sic semper *Troicus* cet.) — 4. *moetaque* T.

hiatu, ut Virg. Aen. 10, 18: *O pater, o hominum* cet. — *praesidium et - decus*] *Praesidium* adversus malevolos, ac tutela in dubiis rebus; tum quod donato Sabino largus Maecenas in eum fuerat: *decus* autem, quod Horatio perquam honorifica erat talis viri amicitia. Est autem veluti ex formularum sermone. Sal. Iug. 19. de coloniis Phoenicum: *pars originibus suis praesidio, aliae decori fuere.* Similiter Epp. 1, 1, 103: *rerum tutela mearum.* Od. 2, 17, 4: *O mearum grande decus columenque rerum.* Virg. Georgicon 2, 40: *O decus, o famae merito pars maxima nostrae, Maecenas.*

3. *Sunt quos - - iuvat*] Hanc constructionem Horatius atque omnino scriptores accuratiores praeferunt, ubi, ut mox v. 19. Sat. 1, 4, 24., rem certam ac prope quotidie in oculos incurrere solitam significant. Alibi (Epp. 1, 1, 77. Epp. 2, 2, 183. cet.) ubi ὑποθετικῶς loquitur, Horatius quoque utitur coniunctivo. Rarius autem haec constructio apud poëtas optimos quosque ideo reperitur, quod, ut par est, res certas atque evidentes proponere malunt quam dubias et obscuras. Neque vero negari potest, dubiis in locis controversiam non tam subtilibus interpretis cuiusque disputationibus quam praestantiorum Codd. consensu distrahi debere. Cfr. Heusinger Praefat. ad Cic. Off. p. XXXVIII. Zumpt. et ad Off. I, 24 extr. Heinrich ad Iuven. p. 264. Reisig et Haase *Lat. Gr.* §. 332. Iacob ap. Lübker p. 539. — Ceterum noli oblivisci, etiamtunc a Graecis opulentis et Asiae minoris regulis Graecae stirpis celebrata esse Olympia; etsi fortasse potius cogitavit de victoribus a Pindaro collaudatis.

Ibid. *curriculo*] «curru» potius quam «in stadio, in spatio cursus Olympici» (ut est apud Cic. Cat. 9: *Athletae se in curriculo exercentes*); illo vero significatu iam Cic. pro Mur. 27. et Tacit. Ann. 14, 14: *quadrigarum curriculum* usurpant et declamator de Harusp. resp. 10: *tensae, curricula. Curriculum* autem hoc significatu non minus poëticum vocabulum esse arbitror, quam Gr. ἅρμα, ὄχημα, δίφρον, quibus omnibus utitur Pindarus. *Curriculo* significatu spatii ἐπίθετον aliquod requisisset. — Nostram interpretationem, admodum praefracte a Bosscha reiectam, firmat Od. 4, 3, 4. (illum) *non equus impiger Curru ducet Achaico Victorem*, magisque etiam Ovid. Trist. 4, 8, 36: *Nec procul a metis, quas paene tenere videbar, Curriculo gravis est facta ruina meo.* — Cum aliis de cursorum certamine tu interpretari noli; nimium enim ac turgidum tum foret *pulverem colligere.* — *Olympicum*] Hanc formam praebent Libri. Cuninghamius substituit *Olympium.* — Quid, si ipse poëta, quod facile fieri poterat, illos Graecorum ludos aliquando spectarat? quorum imago superest in vase picto apud Millingen Cohill Tab. 1. Effu-

Evitata rotis palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad deos;

6. *evehere* Bentl. coni. — *ad deos. Hunc* LCtF.

sam autem victorum et his faventium laetitiam egregie describit Dio Chrysost. Or. 9. p. 292. R.

4. *Collegisse*] id est, «rapidissimo cursu stadium emensos excitare atque ita victoria potiri.» Perfectum subtilius explices, quoniam *ἀορίστως* positum dicere iam non licet: «colligere et postea rei tam feliciter gestae memores esse.» Verum simplicius sane concedes Reisigio *Lat. Gr.* §. 290. poëtas Latinos crebro usos esse hoc perfecto, ubi inf. praes. a metro praefracte respueretur. Ad usum loquendi cfr. Sat. 1, 4, 30: *pulvis collectus turbine*, «per aërem sparsus atque conglomeratus.» Simonides in Epinicio apud Schneidew. Del. p. 381. Fr. 7: *Κονία δὲ παρὰ τρόχον μεταμώνιος ἀέρθη.* — *metaque*] pro his: «*et quos meta* cet.», ut Carm. Sec. 26. — *fervidis*] «vertigine ipsa calentibus.» Schol. Virg. Georg. 3, 167: *volat vi fervidus axis.* Aen. 11, 195: *Frenaque ferventisque rotas.*

5. *Evitata*] In eo praecipue aurigarum ars cernebatur, ut quam proxime circum metam cursum flecterent nec tamen in eam impingerent. Metae perite evitatae imaginem habes apud Millingen Cohill T. 9. — *palma*] Pausanias 8, 48: *ἐν μὲν Ὀλυμπίᾳ κοτίνου τῷ νικῶντι δίδοται στέφανος καὶ ἐν Δελφοῖς δάφνης, ἐν Ἰσθμῷ δὲ πίτυς καὶ ἐν Νεμέᾳ σέλινα· οἱ δὲ ἀγῶνες φοίνικος ἔχουσιν οἱ πολλοὶ στέφανον· ἐς δὲ τὴν δεξιάν ἐστι καὶ πανταχοῦ τῷ νικῶντι ἐστιθέμενος φοῖνιξ.* Pindar. Dithyr. Fr. 3. Boeckh. Ed.min. p. 209: *Ἐν Ἀργείᾳ Νεμέᾳ μάντιν οὐ λανθάνει Φοίνικος ἔρνος.* Praeter coronam Olympiae ex oleastri ramusculis nexam, qua caput redimiebat victor, palmam dextra gestabat vel equi iubae illigabat.

6. *evehit*] Non est idem ac v. 30. *me Dis miscent superis*, sed ex consuetudine Latina, *ad caelum evehere* (Iuven. 1, 38.), etiam in prosa oratione *tollere ad astra*, *ad caelum* (Cic. de Or. 3, 26, 104. ad Att. 2, 25, 1.) «efficere, ut, cum omnium laudibus extollantur atque felices praedicentur, ipsi quoque maiores spiritus sumant.» Cfr. Lucian. Anach. 10: *Ὁρᾷς τὸν νικήσαντα* (in ludis publicis) *ἰσόθεον νομιζόμενον.* Ovid. ex Ponto 1, 9, 36: *Terrarum dominos quam colis ipse deos.* Od. 4, 2, 17: *quos Elea domum reducit palma caelestes.* Falsa est interpretatio: «victores, homines plerumque locupletes, utpote *ἱπποτροφοῦντας*, interdum reges, adeoque terrarum veluti dominos, extollit ad deos.» Sed haec *ἀντιθέσεις* recentiorum linguarum Romanensium poësi dignior quam antiqua, etsi haud ignoro, a Lucano 8, 208. *reges* utique vocari *terrarum dominos.* — Haec igitur de Graecis, quibus victoria Olympica non minus erat honorifica quam triumphus Romanis. (Cic. pro Flacco 13: *Olympionicen esse*

Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus;

7. *nobilium* bT. In B. *mobilium* superscr. *n.* — 8. *Certet* S.

est apud Graecos prope maius et gloriosius, quam Romae triumphasse. Tuscul. 2, 16: *Graecis Olympiorum victoria consulatus ille antiquus videtur.*) Iam transit ad populares suos.

7. *Hunc*] hominem ambitiosum, *illum*, qui divitiis acquirendis magis inhiat, ut solebant equestris plerumque ordinis negotiatores. — *mobilium*] «modo huic, modo illi honores largientium, multos repulsa notantium.» Epp. 1, 19, 34: *ventosae plebis suffragia.* De comitiorum turbis luculentos habes locos apud Ciceronem pro Murena 17, 35: *Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes et quantos aestus habet ratio comitiorum?* pro Plancio 4, 9: *Non est enim consilium in volgo, non ratio, non discrimen, non diligentia.* — Anno u. c. 767. Tiberii iussu *primum e campo comitia ad patres translata sunt: nam ad eam diem etsi potissima arbitrio principis, quaedam tamen studiis tribuum fiebant.* Tac. Ann. 1, 15.

8. *tergeminis*] «tribus maioribus magistratibus, aedilitate curuli, praetura, consulatu, qui finis erat honorum.» *Tergeminus* enim nihil aliud quam *triplex* significat, ut apud Liv. 6, 7: *trigeminae victoriae triplicem triumphum;* apud Pseudotibullum 3, 4, 8: *Tergeminum* Cerberi *caput*; Statii Silvar. 1, 2, 181: *septemgemina - - - Roma.* Virg. Aen. 6, 287: *centumgeminus Briareus,* non «centies duplex», ut volt Servius, sed «centimanus» vel «centiceps.» Quod autem in contrariam sententiam afferunt Martialis 3, 46, 8: *At tibi tergeminum mugiet ille sophos*, proprie non est nisi *ter repetitum. Amplissimis* simpliciter significare nequit. Qui de plausu theatrali interpretati sunt, verborum ipsorum nullam rationem habuerunt. — *honoribus*] Casu sexto, uti Sal. Iug. 49: *ut quemque - - pecunia aut honore extulerat.* Tac. Ann. 1, 3: *Claudium Marcellum pontificatu et curuli aedilitate - - M. Agrippam geminatis consulatibus extulit.* Alii, ut Lübker, pro dativo accipiunt, ut sit «ad honores.» Ego, quamvis non usus sit v. *efferre*, quod metrum respuebat, sed homonymo *tollere*, Salustii Tacitique auctoritatem sequi malui.

9. A senatorio ordine transit ad equites vel negotiatores vel latifundiorum possessores, deinde ad homines rusticanos, postea ad mercatores, postremo ad eos, qui nec honorum cupidi neque ulli quaestui addicti, suo quisque studio indulgent. — *Proprium* granarium opponitur partim publico, partim mercede conducto. Fuit, qui sine ulla causa reprehenderet numerum singularem, non sentiens quam ingratum fuisset *propriis - horreis* ante *Libycis areis.* In vv.

Illum, si proprio condidit horreo,
Quidquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo

10. *areis*, *Gaudentem* Ct.

Quidquid cet.] facile agnoscas ὑπερβολὴν poëticam pro his: «Omne frumentum, quod efferunt eius latifundia Africana.» Od. 3, 16, 26: *si quidquid arat impiger Apulus, Occultare meis dicerer horreis.* Sat. 2, 3, 87: *Frumenti quantum metit Africa.* Hanc provinciam omnium una cum Sicilia et Aegypto longe fertilissimam memorat Claudianus de bello Gild. 55: *Libya et Nilus - dominam plebem bellatoremque senatum Classibus aestivis alunt et horrea complent.* Seneca Ep. 89: *Quousque fines possessionum propagabitis? Ager uni domino, qui populum cepit, angustus est.*

10. *verritur*] Post triturationem scopis ex area sub dio collocata colligitur, et vanno purgatur, ut nunc quoque Italorum mos est. *Verritur* autem simpliciter hoc opus rusticum significat sine ulla cupiditatis notione, quam alii ei v. obtruserunt.

Iam simplicissima ratio est, ut in tota hac clausula sic vv. construamus: *hunc* et *illum iuvat;* qua de re nemo, ut opinor, dubitasset, nisi interpretes ipsi nescio quas difficultates movissent alii aliter iungentes: 1) *iuvat hunc — illum,* ut nos; 2) *evehit ad deos hunc, — illum;* 3) *hunc — illum nunquam dimoveas;* 4) *nobilis. Terrarum dominos* (de Romanis falso explicantes) *evehit ad deos*, item *hunc — illum.* Copiose et in plerisque recte primus de hoc loco disputavit Lambinus ad Lucret. 4, 1162. — Coniecturam suam *nobilis -- evehere* Bentleius commendat his imprimis similis constructionis Graecae exemplis Horatianis: Od. 1, 12, 26: *superare nobilem.* Od. 1, 37, 10: *impotens sperare.* Od. 3, 12, 11: *catus iaculari - - - celer excipere.* Od. 4, 12, 19: *donare largus - - eluere efficax* cet.

11. *Gaudentem*] «Non est, ut quidam censuerunt, pictura rusticani, rebus suis a patre sibi relictis contenti et in praediolo suo tranquille degentis, sed rustici laboribus oppressi, cui asper et parum fertilis ager, quem a patre accepit, non per bellicas expeditiones vel negotiationem latifundiis auxit, non sine aerumna sarculo subigendus est.» Eichstadius. Affert Fea Appuleium Florid. 2. N. 15. de Samo insula: *Ager frumento piger, aratro irritus, fecundior oliveto, nec vinitori nec olitori scalpitur. Ruratio omnis in sarculo et surculo; quorum proventu magis fructuosa insula est quam frugifera.* — Alterius lectionis *scindere* quae sit auctoritas, non liquet; nam certam Codicis alicuius nondum repperi. Id vero novi utrumque verbum etiam alibi confundi, ut Ovid. Trist. 5, 2, 62. De aratro quidem v. *scindere* frequenter usurpatum esse demonstrant haec exempla: Plaut. Trin. 2, 4, 122: *Olim terra cum proscinditur, In quinto quoque sulco moriuntur boves.* Accius

Agros Attalicis condicionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

13. *demoveas* BF.

Bothii p. 226. de aratoribus: *Ut rorulentâs terrâs ferro rufulas Proscindant glebas.* Virg. Ge. 2, 399: *quotannis Terque quaterque solum scindendum.* Ibid. 3, 160. Seneca Troad. 1021. V. *findere* quidem eadem de re usurpat Pseudotibullus 3, 3, 12: *Arvaque si findant pinguia mille boves.* Virg. Ecl. 4, 33: *telluri infindere sulcos.* Aptius tamen est hoc v. de rastris et sarculis, ut sit, quod dixit Virgilius Ge. 1, 94: *rastris glebas qui frangit inertes.*

12. *Attalicis condicionibus*] Pulchri amore ducti Pergami reges, imprimis Attalus II. Philadelphus, permagnis pretiis emere solebant libros, signa, tabulas pictas, quibus regiam suam splendidissime exornarent. Sic *Aristidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus* (II. a. Chr. 159—138.) *licitus est.* Plin. H. N. 7, 39. Cfr. Mansonis elegantem curam de Attalis in vita Constantini M. p. 381. Visconti Iconogr. Greca Ed. Mil. II. p. 273. Est igitur: «Ne tantis quidem pecuniae summis, quantas Attali illi artificibus offerebant, strenuum agri aviti cultorem eo adducas, ut mercator fiat.» (Ad usum autem loquendi cfr. Cic. ad Q. Fr. I, 1, 2, 8: *ut nulla condicio pecuniae te - - ab summa integritate deduxerit.*)

13. *dimoveas*] Hoc certe significat: «efficias, ut priore vitae genere omisso aliud longe diversum eligat»; non hoc dumtaxat: «facias, ut desinat pristino studio vacare, nullo alio suscepto.» Iam perpetua inter Grammaticos est controversia, utra forma *dimovere*, an *demovere* illi significatui aptior sit, nec facile ea lis dirimi potest, cum hic atque Od. 4, 5, 14, item Plaut. Pers. 3, 1, 45. (et ubi non?) varient libri. Pro v. *demovere* h. l. acriter depugnant Iahn, *N. Jahrb.* V. 24. p. 434. Bernhardy Ann. Hal. 1837. N. 202; Dillenburger; pro altero Lübker. Ego cui h. l. scripturae faveam, vides. Contra semper scribam *gradu, statu demovere militem, hostem*, ubi nihil refert, quo demotus sit. — *Cypria*] Pro qualibet navi mercatoria; verum poëta res singulatim proponere solet, ut species certa ac clara nobis ante oculos versetur. Idem valet de vv. *Myrtoum, Icariis, Africum.*

14. *Myrtoum*] Pausanias 8, 14, 12: *ἀρχόμενον ἀπὸ Εὐβοίας καὶ παρ' Ἑλένην ἐρήμην νῆσον καθῆκον εἰς τὸ Αἰγαῖον*, a Myrto insula sub Euboea. — *pavidus*] «ut fiat *ἔμπορος* periculis semper expositus», unde *pavidus, timidus* (Od. 1, 14, 14.) frequens nautarum *ἐπίθετον*. Ovid. Trist. 1, 4, 11: *Navita confessus gelidum pallore timorem.* Miro quidem casu accidit, ut, quemadmodum Od. 1, 27, 3. *verecundum* et *in verecundum*, sic h. l. metrum admittat etiam *impavidus*, quo Hof-

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium et oppidi
Laudat rura sui; mox reficit rates
Quassas indocilis pauperiem pati.

15. *icareis* T. — 17. *rura*] *tuta* Acidalius prob. Bentleio.

man Peerlkamp correxit Horatium, non librarios. At pro diverso poëtae consilio nautae sunt mox *pavidi*, mox *audaces* (Sat. 1, 1, 30.) et recte Eichstadius: «Ne mercatorum sors nimis invidenda existimetur, Horatius rursus egregio antithetorum, quibus summa pericula indicantur et ipsa audentioris hominis stultitia notatur, delectu cavit. Qui substitui voluerunt *impavidus*, antithetorum vim et poëtae sensum non perceperunt.» — *secet*] Odyss. γ, 174: *πέλαγος μέσον τέμνειν*.

15. *Icarium* inter Samum et Icariam insulam. Alii ab Icaro, Daedali filio. Memoratur iam Iliad. β, 144. — *Africum*] Seneca Quaest. nat. 5, 16: *Ab occidente hiberno Africus furibundus et ruens, apud Graecos λὶψ dicitur.* (Italis *libeccio*, nobis *West-Südwest*.)

16. *oppidi rura*] Iunge *oppidi sui otium et rura*, id est, «tractum ruris circa oppidum siti.» — Cfr. Seneca de Benef. 1, 1, 10: *Bella victi et naufragi maria repetimus.* — «Mediis in periculis et ubi denique incolumis in patriam revertit, optat interdum, ut tranquille sibi proprium agrum colere liceat; sed perpetua impatientia actus celeriter propositum mutat ac nave refecta rursus ancoram solvit.» Minime ergo otiosum, aut falsum v. *rura*. Acidalii *tuta* Bentleius in Curis noviss. firmare frustra studuit loco Ovid. Trist. 4, 10, 39: *Et petere Aoniae suadebant tuta sorores, Otia iudicio semper amata meo.* Tu cfr. Lucan. 419: *rura Nemetis*. Sil. Ital. 4, 227: *nebulosi rura Casini*. 8, 431: *scopulosae rura Numanae*.

18. *quassas*] «conquassatas, laceras.» — *pauperiem*] «vitam sine quaestu continuo atque abundante.» *Pauperiei* autem voc. aliquoties utitur de vita rustica. Od. 1, 12, 43. Sat. 1, 6, 71. Non igitur inopiam neque vero egestatem, sed mediocrem vitae condicionem designat. — *indocilis-pati*] *ἀδίδακτος φέρειν*. Ceterum similis est Pindari locus a Sexto Empir. Hypot. p. 18. Fabr. servatus, Ed. Boeckh. min. p. 240. Fr. 139: *Ἀελλοπόδων μέν τιν' εὐφραίνοισιν ἵππων Τίμια καὶ στέφανοι, τοὺς δ' ἐν πολυχρύσοις θαλάμοις βιοτά· Τέρπεται δὲ καί τις ἐπ' οἶδμ' ἅλιον ναΐ θοᾷ Σῶς διαστείβων.* Libanius Opp. 4, p. 168: *Ὁ μὲν ἐρᾷ τοῦ δύνασθαι λέγειν, καὶ τἄλλ' αὐτῷ μικρά· τῷ δὲ τὸ κρατεῖν ἐν μάχαις μέγα, καὶ τῶν ἄλλων οὐδεὶς λόγος· ὁ μὲν ἐπιθυμεῖ τῶν ἐκ γῆς καρπῶν καὶ φρίττει τὴν θάλατταν· τῷ δὲ τὸ πλεῖν ἥδιον τοῦ περὶ τὴν γῆν ταλαιπωρεῖν· ἕτερος ἥττων χρημάτων, καὶ τὰ λοιπὰ γέλως· τῷ δὲ μία σπουδὴ στέφανον ἐξ Ὀλυμπίας λαβεῖν, καὶ πᾶς αὐτῷ χρυσός, εἰ πρὸς τὸν κότινον ἐξετάζοιτο, φαῦλος.* (Iacobs Lectt.

Est qui nec veteris pocula Massici
Nec partem solido demere de die
  Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant et lituo tubae
Permixtus sonitus bellaque matribus
  Detestata. Manet sub Iove frigido

25. *Detestanda* Luctat. Plac. ad Stat. Theb. 3, 377. et C2dd. Regii Pottierii (7. et 12.).

Venus. p. 371.) Comparanda item Propert. Eleg. ad Maecen. (3. 9), imprimis vv. 17. seqq.: *Est quibus Eleae concurrit palma quadrigae; Est quibus in celeres gloria nata pedes. Hic satus ad pacem, hic castrensibus utilis armis* cet.

19-21. *Massicum* vinum in Massicis Campaniae montibus natum. — *Solidum diem* vocabant maiorem diei partem, per quam homines strenui atque industrii vacant negotiis, quibus tandem peractis Genio indulgere licet. Sen. Ep. 83: *hodiernus dies solidus est, nemo ex illo mihi quidquam eripuit.* Similiter Iuvenal. 11, 205. *solidam horam* dicit negotiis dicandam. Iam *demimus* de die solido horas eas, quibus ante legitimum coenae tempus aut potamus aut, ut h. l., Italico more meridiamur. Hoc enim significat verbum *stratus.* Alii explicant de compotatione, ad quam significandam sufficit v. 19., alii cogitarunt de conviviis tempestivis, quae tamen domi, non sub dio celebrabantur. Varro RR. 1, 2: *diffindere insititio somno meridiem.* — *viridi*] Frondes eius cum non sint deciduae. De arbuto et grato foliorum colore *(hellgrün)* v. Voss. ad Virg. Ecl. 3, 82. et 7, 46. Non igitur, ut nonnemo ratus est, otiosum est ἐπίθετον.

22. *lene*] «ad fontem leniter et grate murmurantem.» Suas in Sabino rusticationes describit, quando nihil aliud agebat, quam ut Genio indulgeret, liber etiam a poëticis curis. Ad fontes autem erant Nympharum ipsiusque fontis sacella. Seneca Ep. 41: *Magnorum fluminum capita veneramur, - - coluntur aquarum calentium fontes.*

23. Ovid. Metam. 1, 98: *Non tuba* (peditum, sono gravi) *directi, non aeris cornua flexi,* lituus equitum, sono acuto. Significat pugnae initium, ubi classicum canitur.

25. 26. *Detestata*] παθητικῶς, ut Cic. de Legg. 2, 11: *detestataque omnia eiusmodi repudianda sunt.* Philipp. 1, 2. *exsecratus* item passive. Epod. 16, 8: *parentibusque abominatus Hannibal.* — *manet*] «pernoctat.» Sic Cic. ad Att. 5, 16: *in tabernaculo manere.* — *sub Iove*] «sub dio.» Ennius: *Istic est is Iuppiter, quem dico, quem Graeci vocant Ἀέρα.* Od. 3, 10, 7: *audis, ut glaciet nives Puro numine Iuppiter.* Epod. 13, 2: *nivesque deducunt Iovem.*

Venator tenerae coniugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederae praemia frontium
Dis miscent superis; me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori

29. *Te* auctore Hario F.

Ovid. Fast. 3, 327: *Sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt.* — *tenerae*] « iuvenis », potius quam « amoris plenae.»

28. *rupit*] « Si perruptis plagis evaserit.» Nemo iam explicabit: « Si irruperit in plagas.» Marsorum autem regio saltuosa apris abundabat maxime circa lacum Fucinum. — *teretes*] « ex funiculis complicatis et contortis connexae.» (*festgedreht.*)

29. 30. *Me*] Ne ter idem dixisse videatur Horatius, accurate distinguendae sunt tres sententiae vv. 29. 30. 36. nimirum ita, remotis imaginibus: (29.) « Me vero plus quam alia omnia delectant studia poëtica, quibus dum vaco, summam felicitatem adeptus, inter deos versari mihi videor; (30.) ac praesertim, ubi loca amoena perambulo, lyrica carmina meditans, plebi longe superiorem me esse sentio. (36.) Quodsi tu quoque, qui idoneus es huius facultatis iudex, poëtarum lyricorum hoc nomine vere dignorum numero me adscribes, ego, *Romanae fidicen lyrae,* gloriae sempiternae certus ero.» — Ad formam orationis confer Od. 1, 31, 15: *Me pascunt olivae, me cichorea levesque malvae.* — *doctarum*] Tib. 1, 4, 61: *Pieridas, pueri, doctos et amate poëtas.* ubi Dissen: «*Doctus* Latine dicitur omnino suae quisque artis peritus, ut Horat. 1, 29, 9. Ovid. Met. 3, 168. Plane ut Graece *σοφός*. Persaepe vero ita dicitur is, qui poëseos et musices est peritus cet.» Sic *doctus Hesiodus* Cic. Cat. 15., *doctus Catullus* Pseudotibullus 3, 6, 41. et *σοφιστὰς* poëtas vocat Pindarus Isthm. 5, 28. B. — *hederae*] pr. Baccho sacrae, cuius instinctu perciti poëtae hederaceas coronas sumunt. Virg. Eclog. 7, 28: *Pastores hedera crescentem ornate poëtam.* Ecl. 8, 13: *hanc sine tempora circum Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Stat. Silv. 1, 2, 248: *enthea vittis atque hederis redimita cohors.* — *praemia*] « ornamenta, quibus ab *ἀμούσοις* atque idiotis veluti distinguuntur.» — *superis*] Haud nimis hoc urgendum, quasi vero opponerentur inferis.

31. Nympharum habitum optime describit Longus I. p. 5. Si[illegible]n. (p. 6: *τὸ πᾶν σχῆμα χορεία ἦν ὀρχουμένων.*) et sic comparent in artificum operibus. — *Satyris*] In Platonis Epigr. 15. Satyrus, *εἰμὶ δέ*, inquit, *ταῖς Νυμφαῖσιν*

Secernunt populo, si neque tibias
Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

33. *necque* (sic) S. — *polyymnia* B, *poliymnia* b, *polymnia* STc, *Polymneia* C.

ὁμέψιος. — *Leves* autem *chori* sunt facile et venuste in saltatione se moventes, agiles, *leichtschwebend*.

32. « Dum in amoena aliqua solitudine poëticis studiis vaco, longeque remotus sum a volgo molesto atque rudi (*odi profanum volgus*), beatissimum me reputo.» Sic Val. Flacc. 1, 10: *Eripe me populis et habenti nubila terrae, Sancte pater!* Ausonius Epist. 23, 90: *Me iuga Burdigalae, trino me flumina coetu Secernunt turbis popularibus.* — *si*] modeste et per particulas condicionis et per negationem loquitur: « Si Musae re vera mihi favent et pulchra carmina donant.» Est autem illud *si*, quod prope accedit ad vim particc. *siquidem*, *cum*. Cfr. Drakenb. ad Liv. 7, 13, 6. Reisig *L. Gr.* §. 264.

33. *Euterpe*, ἥ εὗρε αὐλητικήν, Schol. ad Hesiodi Theog. 77., tibia canens adest poëtae melico, itemque *Polyhymnia*, μύθων praecipue gnara, lyrae etiam inventrix. Vide Pitture Ercol. II. T. 7: ΠΟΛΥΜΝΙΑ ΜΥΘΟΥΣ. Confer Schol. Apollon. Rhod. 3, 1. Alibi Terpsichore, Erato, Clio (Od. 1, 12, 2.) aliis historiae Musa, Calliope (Od. 3, 4, 2.), Melpomene (Od. 4, 3, 1.) lyricis adsunt. — Ubi non favent, *tibias cohibet*, tibia canere recusat Euterpe, Polyhymnia fidibus tendere, deinde plectro pulsare *barbiton*, lyram maiorem heptachordem.

34. *Lesboum*] Pindarus apud Athen. 14. p. 625. D.: τὸν βάρβιτον· Τόν ῥα Τέρπανδρός ποθ' ὁ Λέσβιος εὗρεν Πρῶτος ἐν δείπνοισι Λυδῶν Ψαλμὸν ἀντίφθογγον ὑψηλᾶς ἀκούων πηκτίδος. Hoc tamen loco Horatium de Terpandro cogitasse vix crediderim, sed de omni Lesbiorum poësi melica, Alcaei imprimis et Sapphus, quae (Fragment. 69. Neue p. 79. Fr. 44. Schneidew. p. 307.) de popularibus suis: πέρροχος ὡς ὅτ' ἀοιδὸς ὁ Λέσβιος ἀλλοδαποῖσιν.

35. *Quodsi*] Raro a poëtis haec particula usurpatur; reperitur tamen etiam Od. 1, 24, 13. 3, 1, 41. Ep. 2, 39, cet. — *Tu* post *quodsi*, quod nonnulli requirebant necessarium non est, cum nulla fiat oppositio vel inter Maecenatem et Horatium, vel inter Maecenatem et Horatii iniquos. — *lyricis*] Cic. Orat. §. 183: *Λυρικοὶ qui a Graecis appellantur.* Usitatius tunc fuisse videtur apud Latinos *melici*.

36. *sublimi*] «in aethera sublato.» — *feriam*] « Ad sidera usque me attollam, immortali gloria fruar.» Prorsus sic Sapph. Frg. 9: ψαύειν δὲ πόλον δοκεῖ μοι ὠρανῶ δυσπάχεα. Soph. Oed. Col. 381. πρὸς οὐρανὸν βιβῶν] « dictum ut οὐρανῷ στηρίζον κλέος Eurip. Bacch. 970. et κλέος οὐρανόμηκες ἕξεις apud Aristoph. Nub. 450.» Dindorf. Ovid. ex Ponto 5, 57: *Huic* (principi) *cum tu placeas*

Quodsi me lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

35. *inseris* cum bScC Bentl. et F. (V. 35. delendum censent Eichstadius aliique.) — 36. *Sublimis* S et F. (Hic e Cod. Ach. Statii.)

et *vertice sidera tangas* cet. (Comica contra sunt: Theocr. 5, 144: εἰς οὐρανὸν ὔμμιν ἁλεῦμαι. Cic. ad Att. 2, 1: *digito caelum putant attingere* principes civitatis.) Diversam utique habent haec sententiam ab illis: *dis miscent superis.*

EXCURSUS I.

Horatius tres (non, ut alii opinantur, duos) priores Carminum libros Maecenati suo inscripturus inter varia mortalium studia sese ceteris omnibus relictis poësis lyricae laudem unice appetere ac felicissimum fore, ubi carmina sua eleganti amici iudicio comprobentur, eo modo ostendit, qui aequalibus, cum praeter pauca illa Catulli conata et Epodon librum satis interdum virulentum, nihil tale unquam vidissent, maximopere placere debebat. Haec autem, quibus potissimum delectentur homines, enumerat: gloriam ex victoria Olympica partam, honores, latifundia; alius utique aviti agri culturae, etiam operosae, libentius vacat; mercatorem lucri cupiditas vel in manifesta pericula rapit; alius rursus tranquillo vitae fructu laetatur Genioque indulget; ille bellicosi ardoris plenus rei militari unice intentus est; hic venationibus maxime oblectatur. Cfr. Pindari Fr. 139. Boeckh. Ed. min.: *Ἀελλοπόδων μέν τιν᾽ εὐφραίνοισιν ἵππων Τίμια καὶ στέφανοι, τοὺς δ᾽ ἐν πολυχρύσοις θαλάμοις βιοτά. Τέρπεται δὲ καί τις ἐπ᾽ οἶδμ᾽ ἅλιον ναὶ θοᾷ Σῶς διαστείβων.* Cuius loci memor fuisse utique videtur, sed leni quadam ac facili εἰρωνείᾳ usus significat, quam inanes ac fallaces sint omnes hae vitae rationes praeter eas, quae ad veri pulchrique speciem (ἰδέαν) pertineant, quamque parvi illas aestimet prae studio illo, quo ipse incensus sit. (Similes locos invenies Sat. 1, 1, 1. Virg. Georg. 2, 475—512., quocum dicere poterat: *Me vero primum dulces ante omnia Musae, Quarum sacra fero ingenti percussus amore, accipiant!*) — De tempore vero, quo hi tres libri editi sint, magna adhuc est controversia; etenim Franke contendit Sosiis eos commissos esse a. u. c. 731., Walckènaer a. 734., plerique a. 736., maxime propter Virgilii iter Atticum (Od. 3.), ita, ut paullo post huius et Tibulli, utriusque sibi amicissimi, obitum in ea opera curaque versatus sit Horatius. «Ego vero tunc Romae

non fui», dicam in his plerumque inanibus disputationibus, a vera poësi alienissimis, nisi ubi certa et clara temporis significatio ab ipso poëta facta est.

EXCURSUS II.
Ad vv. 29 et 35.

29. *Me*] Harii et Brouckhusii coniecturam *Te*, quam fortasse per iocum, sed ingeniose defendit F. A. Wolfius (*Liter. Anal.* II. p. 261.), a multis, imprimis a Lübkero, operose refutatam, iam ab omnibus explosam esse arbitror. Eius auctores non satis perspexisse videntur, forma orationis cum fiat antithetica, ad summam tamen nihil aliud illâ dici quam: «Tu et ego sumus poëtae, et summus quidem tu, ego te longe minor atque mediocris» (nam cum Fea omnino interpretari nequimus: «Tu totus es in coronandis tibique devinciendis poëtis: illi vero grati animi ergo te inter deos beneficos in suis carminibus praedicant»). Illam autem poëticae facultatis laudem Maecenas, etsi interdum animi causa versiculos fundebat, nunquam certe affectavit. Praeterea ridicula, immo abiectissima fuisset adulatio, si eum Horatius magnorum poëtarum numero ultro aggregasset. Neque alibi Horatius, Virgilius, Propertius carminum patroni sui mentionem fecerunt. Immo eius orationem *discinctam, solutam, diffluentem, involutam, errantem et licentiae plenam* notat Seneca Epist. 114. Recte Doering: «Si Horatius v. 29. ad Maecenatem convertere voluisset orationem, haec fere ei exprimenda fuisset sententia: «Te iuvat rerum publicarum esse curatorem et administrum.»» — Eichstadius in Parad. H. IV. p. 13. ac Grotefendius in Athen. 3. p. 86. v. 35. *Quodsi* cet. deleto, totum locum sic constituerunt: *Me - - secernunt populo. Si neque tibias Euterpe cohibet nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton, Sublimi feriam sidera vertice.* Sed v. 35. vel propter metri rationem a Meineckio recte indicatam abesse non potest, ut taceamus, sic gratuito amoveri praecipuam totius carminis sententiam, quae est: «Te iudice lyricis poëtis, quales fuerunt novem illi Graecorum, annumerari ante omnia cupio.»

CARMEN II.

Iam satis terris nivis atque dirae
Grandinis misit Pater et rubente
Dextera sacras iaculatus arces
Terruit Urbem,
Terruit gentes, grave ne rediret

II. Inscr. volg. *Ad Caesarem.* *Ad divum Augustum* B. *Ad Augustum* bSc. In T est rasura. 1. *terris*] *tetrae* N. Heinsius. — 2. *rubente* BbSTcLCt, item Bentl.: *rubenti* FM. — 5. *gentis* B.

Od. II. Vide Excursum I.

1. *nivis*] Nos Germani recordemur necesse est in Italia meridionali nivem prodigii instar esse. Etiam Mediolani memini prima nive decidente anno MDCCCVII, quo ibi diutius degi, universam plebeculam alto ululatu exclamare: *nevica! nevica!* — Reprehendit N. Heinsius *σιγματισμὸν* et repetitionem syll. *is* coniecitque: *Iam tetrae nivis.* Sed saepe inevitabile fuit vitium istud maiore iure in Euripide reprehensum. Cfr. Od. 1, 12, 5: *umbrosis Heliconis oris.* Od. 2, 18, 14: *satis beatus unicis Sabinis.* Od. 3, 7, 8: *Multis insomnis lacrimis.* Od. 3, 11, 13: *Tu potes tigres comitesque silvas Ducere.* — *dirae*] «funestissima quaeque portendentis», ut Virg. Georg. 1, 488: *diri cometae.*

2. *pater*] «*Divom pater atque hominum rex.*» — *rubente*] a repercusso fulminum rubore. (Pind. Olymp. 9, 6: *Δία - φοινικοστερόπαν.* Ol. 11, 80: *πυρπάλαμον βέλος Ὀρσικτύπου Διός.*) Formam autem *rubente* h. l. confirmant Marius Victorinus p. 223. Gaisf. et Atilius Fortunat. ib. p. 325. — Iuppiter Fulgurator, reducta dextra fulmen vibrans, ut est in monumentis antiquis, hic nobis ante oculos ponitur. «Omnes manubiae (fulmina) albae et nigrae Palladis esse dicuntur, Iovis rubrae et sanguineae.» Acron Nannii, sane ex antiquo interprete.

3. *Iaculari* cum accusat. rei, quae feritur, rarius reperies, attamen Od. 3, 12, 11: *iaculari cervos.* Ovid. Am. 3, 3, 35: *Iuppiter ipse suos lucos iaculatur et arces*, templa praesertim in Capitolio condita. Cic. de Div. 1, 11: *Pater altitonans - - Capitolinis iniecit sedibus ignes.*

4. Vv. *terrendi* eadem constructio convenit, quae vv. *metuendi.* Explica: «Terruit ita, ut timerent, ne cet.» Tac. Hist. 2, 63: *terruit, ne affectaret.* Pseudotibull. 4, 1, 1: *me cognita virtus terret, ut infirmae valeant subsistere vires.*

5. *gentes*] «imperio Romano subiectas, quotquot de his prodigiis audierant.» Prorsus vana est nescio cuius coni. *mentes.*

Seculum Pyrrhae nova monstra questae,
Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes,
Piscium et summa genus haesit ulmo,
Nota quae sedes fuerat columbis,
Et superiecto pavidae natarunt

8. *montis* BbTc. — Vv. 9-12. del. censet Buttmann. Mythol. II. p. 364. — 10. *palumbis* F cum mg. Cod. Battel. — 11. *super iacto* T.

6. Pyrrha, Epimethei et Pandorae filia, Deucalionis uxor. Ovid. Met. 1, 260. Similiter Valer. Flacc. 6, 390. homines appellat *Pyrrhae genus*. Eius imago cum Pandora et Deucalione est in vase Nolano. *Ann. dell' Inst. Arch.* IV. p. 80. — *nova monstra*] «Res nec visas ante neque auditas, terrorisque plenas»: *permixtionem terrae*, ut ait Sal. Iug. 41. Sic Catullus Epith. Pel. 15: *Aequoreae monstrum* (Argo navem) *Nereides admirantes.*

7. *Proteus*] Odyss. *δ*, 386. Virg. Georg. 4, 395: *immania* Neptuni *Armenta et turpes pascit sub gurgite phocas.* — *omne pecus* dictum est ut Sat. 1, 5, 2. *omne olus*, «omnis generis beluas marinas», ut in Livii Andronici Fragm. 2. Ed. Duentzer: *Lascivom Nerei simum pecus.* Pacuv. Fragm. 5: *Nerei repandirostrum incurvicervicum pecus.*

10. Qui *palumbis* correxerunt, metuerant, ne poëta errorem commisisset *columbas* in silvis nidificantes memorans. Sed *columba* nomen est generis complectens etiam *palumbes*, ut apud Suet. Oct. 64: *palma frequentabatur columbarum nidis.*

11. *superiecto*] «omnia iam tegente», — non vero «superiecto damis», ut nonnemo calumniatus est, quo suspectiorem redderet hunc locum. — *damae*] Volgo explicant *Damhirsch*, *daini*, *damme, dains*; Voss ad Virg. Ge. 539. *Gemsen*, *camosci*, *chamois*, sicque Forcellinus: «capra silvestris.» W. E. Weber ad Iuv. p. 536. *ἀνϑόλωπας (Blumenauge)*, *Antilopen* s. *Gazellen*, idque re vera pluribus testimoniis satis probabile reddidit. Virg. Georg. 3, 539: *timidi damae cervique fugaces.* — Alexandrinorum poëtarum colorem referunt hae imagines, quae multis nimis cumulatae et quaesitae visae sunt (pisces illi imprimis in ulmorum vertice inter ramos haerentes), adeo ut post Guyetum alii quoque vv. 9—12. pro interpolatis haberent. Verum apud lyricum minus sane habent reprehensionis quam apud Ovidium (Met. 1, 296.) et Nonnum 6, 229. qui locum de diluvio multo etiam luxuriosius tractarunt. (Ovid. l. l. *summa piscem deprendit in ulmo.*) — Similis autem imaginum profusio est in Epod. 16, 27. Ceterum in hac luxuriantis *φαντασίας* effusione noli cogitare cum Lübkero de nescio qua *εἰρωνείᾳ*, quae figura hoc carmen plane dedecuisset. Praeeunte Iacobsio Weberus: «Eleganti imaginum gradatione inundationem describit. Pri-

Aequore damae..
Vidimus flavum Tiberim retortis
Litore Etrusco violenter undis
Ire deiectum monumenta regis
Templaque Vestae;
Iliae dum se nimium querenti

12. *dammae* BbTc. — 15. *disiectum* Cuninghamius ex Mss.

mum phocae, olim apricari tantum in litore solitae, nunc ipsos montes obtegunt; deinde pisces, in terra ne spirare quidem valentes, iam etiam supra terram in eminentibus ex aqua arboribus haerent; denique damae, domicilia sua cum phocis permutantes, in aequore natant.»

13. *flavum*] «semper fere arena lutosa mixtum.» Virg. Aen. 7, 31: *Tiberinus Vorticibus rapidis et multa flavus arena.* — Tiberis exundationes semper in prodigiis habitae. Cfr. Tacit. Ann. 1, 76. Memorabilis autem haec Horatio ideo visa est, quod, ut tradit Plinius H. N. 3, 9: *hic amnis nusquam magis aquis quam in urbe stagnantibus vates intelligitur potius ac monitor, auctu semper religiosus verius quam saevus.* — *retortis violenter*] «Contra fluminis naturam retrorsum pulsis.» V. *retortis* vetat de Tiberis ripa dextra explicare; quamquam *litus* pro *ripa* est Aen. 3, 389. 8, 83. et alibi. — *sinistra* autem h. l. nullo modo significare potest «infausta», ut volt Comm. Cruq. et, ut videtur, etiam Lübker. — Opinio haec erat estque etiamnunc popelli Romani, Tiberis eluviones ex eo oriri, quod marinorum fluctuum vi a litore maris Etrusci sive ab ostio eius aquae repellantur. Vid. Feam.

15. *deiectum* «ex fundamentis labefactatum et dirutum» (non: *disiectum*, destructum. Cuningh.) — *monumenta regis*] Regiam Numae Pompilii (quae plerumque absolute dicitur *Regia*) et templum Vestae item a Numa conditum in octava regione ad radices montis Palatini. *Regia* autem ita iuncta erat aedi Vestae, ut eius quasi atrium efficeret. Liv. 26, 27: *atrium regium*, et continuo *aedes Vestae.* Plutarch. Numa 14: *Ἐδείματο πλησίον τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ τὴν καλουμένην Ῥηγίαν.* Ovid. Fast. 6, 263: *Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae, Tunc erat intonsi regia magna Numae.* Trist. 3, 1, 30: *regia parva Numae.* Servius ad Aen. 7, 153: *Templum Vestae non fuerat augurio consecratum, ne illuc conveniret senatus, ubi erant Virgines; nam haec fuerat regia Numae Pompilii.* Festus: *Rotundam aedem Vestae Numa consecravit* cet.

17. *Iliae*] s. Reae (non Rheae) Silviae, quae h. l. et apud Claudianum in Probini et Olybrii Cons. 225. (Tiberis *Palla graves humeros velat, quam neverat uxor Ilia*

Iactat ultorem, vagus et sinistra
Labitur ripa Iove non probante u-
xorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persae melius perirent,
Audiet pugnas vitio parentum
Rara iuventus.
Quem vocet divum populus ruentis

percurrens vitreas sub gurgite telas) uxor est Tiberis, apud Ovid. Am. 3, 6, 45. Anienis. Docte in h. l. commentatur Porphyrion: «Ilia auctore Ennio in amnem Tiberim iussu Amulii regis praecipitata est. Antea enim Anieni matrimonio iuncta; atque hic loquitur, quasi Tiberi potius nupserit.» Servius ad Aen. 1, 277: «Hanc, ut quidam dicunt, Iliam sibi Anien fecit uxorem, ut alii, inter quos Horatius, Tiberis.» Non sine arte fingit Tiberim, minorum gentium deum, ab uxore imperiosa instigatum irasci Urbi, quam perfluit, summum autem deorum eam salvam velle. «Terreri Iuppiter iussit populum, non perire.» Schol. — Iunge *nimium querenti* de Caesaris caede et bellorum civilium sceleribus atque calamitatibus; non *nimium iactat* nec *nimium ultorem;* illud et rectum est et simplex, haec ab ipsa verborum positione respuuntur.

18. *vagus*] A solito meatu aberrans sinistram ripam, quae Romam attingebat, inundat.

19. *Iove*] «summo custode et aedium suarum et totius urbis Romae.» — *uxorius*] «nimium uxori obsequium praestans.» Virg. Aen. 4, 266: *pulchramque uxorius urbem Exstruis.* Egregia autem vv. 17—20. est προσωποποιΐα, quam nonnisi homines poëtico sensu prorsus destituti vituperare potuerunt. — Ceterum dissecta versus penultimi vox ultima etiam Od. 1, 25, 11. 2, 16, 7. qua quidem licentia nimis abusus est Sarbievius.

21. *Audiet*] «Culpa parentum imminuta suboles, infantis etiamnunc aetatis, ubi adoleverit, audiet aliquando cives post Caesaris interitum in semetipsos saevisse armis, quibus Parthi infesti ac metuendi iustius devicti essent.» In prosa orat. necessario scribi oportebat «cives adversus cives», in poëtica non, ubi sufficit ἔμφασις, neque ulla ambiguitas oritur. — *graves Persae*] Quam aegre semper tulerint Romani suo imperio nunquam subiectos fuisse Parthos satis invidiose declarat Lucanus 10, 49: *cedemus in ortus Arsacidum domino; non felix Parthia Crassis: Exiguae secura fuit provincia Pellae.* — *graves*] Sic Theocrit. 17, 19. Alexander M. appellatur *Πέρσαισι βαρὺς θεὸς αἰολομίτραις*. — Haec autem aperte ad bella civilia ante a. 725. gesta referuntur, non ut volt Mitscherlich: «Interpretatur portenta et ex iis augu-

Imperi rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctae minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Iuppiter? Tandem venias precamur
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo;

29. *expiandum* ST. — 31. *candentis* BTc et pr. b, *candenti* SF.

ratur nova bella civilia.» Quo quid a suo consilio magis alienum facere potuisset poëta, sententiam Caesari suo, imperii Romani pacificatori, tam ingratam prolaturus? Poenas igitur, quas pro Caesaris nece dependerint Romani, non vero calamitatum futurarum portenta atque indicia memorat.

25. *vocet*] Ut succurrat *imperi rebus*, imperio, casu tertio, non, ut nonnulli voluerunt, ablat. absoluto.

26. *prece*] Numerus singul. apud poëtas dumtaxat. — *fatigent*] «assiduis precibus exorent.» Stat. Theb. 2, 244: *Superos in vota fatigant Inachidae.* Liv. 23, 36: *fatigatus Campanorum precibus - - Cumas redit.*

27. *sanctae*] Quia perpetuam castimoniam servare debebant. Cicero pro Fonteio 17: *Virgo Vestalis, quae pro vobis liberisque vestris tot annos in diis immortalibus placandis occupata est.* — *minus audientem*] Cum irata tunc esset in Romanos suos. Apud Ovidium Fast. 3, 699. Vesta: *Ne dubita, meus ille fuit, meus ille sacerdos; Sacrilegae telis me petiere manus:* de Caesare, pontifice maximo. *Vestam* h. l. memorat, quia numen erat tutelare rei publicae Romanae. Virg. Georg. 1, 499: *Vestaque mater, quae Tuscum Tiberim et Romana palatia servas!*

28. *Carmina*] «varias, quibus in precando utebantur, formulas plures per dies repetitas», vel, si mavis, «idem carmen identidem, ut fiebat, recitatum.»

29. *partes*] «vices s. munus.» — *scelus*] et necem Caesaris et bella domestica inde orta. *Scelus* autem τὸ ἄγος, ut Virg. Ecl. 4, 13: *sceleris vestigia nostri*, de reliquiis belli civilis. Epod. 7, 1: *Quo, quo scelesti ruitis?* — *expiandi*] Non tam puniendo, quam removendo scelera atque pacem restituendo; qua in perpetuum stabilita cunctam civitatem piaculo liberari certum erat.

32. *Augur*] *Augur Apollo* etiam Virg. Aen. 4, 376., id est, vates, qui oracula fundit. Pro veste autem humeros candidos, nitentes, opaca nube obvelat, ne a mortalibus conspiciatur, dum inter eos versatur. Iliad. ε, 186: νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους. *Candentes* sunt Homeri (Odyss. λ, 127.) et Sophoclis in Fr. apud Welcker *gr. Tr.* p. 240. φαίδιμοι ὦμοι. Il. ο, 308: εἱμένος ὤμοιϊν νεφέλην. Nec vero

Filius Maiae patiens vocari
Caesaris ultor:
Serus in caelum redeas diuque
Laetus intersis populo Quirini.
Neve te nostris vitiis iniquum

46. *Quirino* cum C3dd. Lambini Cuningh.

Mirum permultis est visum, cur ultimae partes Augusti dei forma Romanis commendandi mandatae sint Mercurio, cum ille Apollini potius se assimilasset, qui propterea primo loco memoratur. Sed Mercurius est et *ἀκάκητα* atque *ἐριούνιος* et *λόγιος*, prosperitatis igitur auctor simulque scelerum expiator, dissidentium conciliator et pacificator, *interpres hominumque divomque* (Aen. 10, 175). Subtili igitur, innocente tamen blanditia hoc dicit: «Tu nobis non solum es alter Apollo, sed etiam Mercurius.» — *Filius*] Notandus nominativus pro vocativo. — *Caesaris ultor*] *Ἀργειφόντῃ*, Caesaris figura terras invisenti hoc apposite tribui poterat, quod Octavianus identidem prae se ferebat, ut initio monumenti Ancyrani: *Res publica Pansae me suffectum consulem cum edidisset* (a. 712.) *et triumvirum rei publicae constituendae, qui parentem coniurati occidissent, in exilium expuli iudiciis legitimis ultus.* Vide Excurs. I.

45. Ovid. Met. 15, 868: *Tarda sit illa dies et nostro serior aevo, Qua caput augustum, quem temperat, orbe relicto, Accedat caelo.* Qua cautione autem poëtae Augusti *ἀποθέωσιν*, id est, mortem eo vivo *tetigerint*, demonstravi ad Od. 3, 3, 12.

46. *populo Quirini*] Sic (non, ut habent Codices aliquot, *Quirino*) poëtae imitabantur sollemnem formulam: *populus Romanus Quiritium.*

47-49. *iniquum*] «iratum.» — *Ocior*] quam nobis in optatis est. Virg. Georg. 1, 500: *Hunc saltem everso iuvenem succurrere seclo Ne prohibete.* — *Tollat*] «in caelum evehat.» — *triumphos*] Ex universa sententia eliciendum v. *agas*. Loquitur de triumphis, qui tunc exspectabantur. Quinto autem consulatu a. d. VIII. VII. VI. Idus Sextiles tres egit, de Pannoniis et Delmatis; ex Macedonia et Actio; ex Aegypto de regina Cleopatra. V. Baiteri Fast. triumph. p. CLXII.

50. *Pater* quidem *patriae* demum a. u. c. 752. publice appellatus est; *Princeps* contra in sexto consulatu a. 726. (quo in nummis vocatur LIBERTATIS. P. R. VINDEX), *Augustus* a. 727. Ovid. Fast. 2, 142: *Vis tibi* (Romulo) *grata fuit; florent sub Caesare leges: Tu domini nomen, principis ille tenet.* Tac. Ann. 1, 1: *Cuncta discordiis fessa civilibus nomine principis sub imperium accepit.* Sed primum illud cogitatione velut praecipit poëta. — Oratio in his ita temperata est, ut mire utrique et Mercurio et Augusto conveniat.

51. *Medos*] Parthis eo demum tempore, quo plerique hoc carmen compositum arbitrantur (a. 732.)

Ocior aura
Tollat. Hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici pater atque princeps,
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Caesar.

bellum inferre cogitabat Augustus. Sed hoc quoque a poëta praecipi poterat, uti devictos iam eos fingit Propertius 2, 10, 13: *Iam negat Euphrates equitem post terga tueri Parthorum.* Omnis scil. illorum vis in equitatu erat, quo saepe incursiones in Syriam faciebant.

EXCURSUS I.

Ad C. II.

Cum plerique hoc carmen referre soliti essent vel ad a. u. c. 727. vel ad a. 732. maxime propter Tiberis inundationes his annis a Dione Cassio 53, 16 et 20. 54, 1. memoratas, Franke in Fastis Horatianis p. 136 — 147. tenuia rectioris sententiae vestigia apud T. Fabrum et Dacierium accuratius persecutus, sagacissime demonstravit compositum potius esse ineunte a. 725. ante tres Caesaris Octaviani triumphos a. d. VIII. VII. VI. Idus Sextiles actos, eumque, etsi dubitationibus nonnullis propositis, imitatus est Lübker. Ex illius igitur disputatione capita quaedam excerpere iuvat. «Nemini», inquit, «sententiarum seriem et nexum accurate pensitanti dubium erit, quin hoc carmen in honorem Caesaris Octaviani factum sit, qui bellis civilibus modo ad finem perductis labentem civitatem erexerit atque instantem ruinam et perniciem tamquam deus tutelaris (atque orbis terrarum pacificator) averterit.» (Imprimis autem Horatio comparandum esse perquam similem Virgilii locum Ge. I, 466. monet p. 142.) — Recte Acron: *C. Caesaris mortem significat, quo in senatu occiso plurimae tempestates, nives et grandines fuerunt, quo tempore et inundatione Tiberis dicitur Roma laborasse, quod propter Caesarem in honorem Augusti Caesaris, ultoris eius, volt factum videri. Nam de ipso et Virg.* (Ecl. 5, 26.): Exstinctum Nymphae crudeli funere Daphnin Flebant, *et alibi* (Ge. 1, 467.): Illo etiam exstincto miseratus Caesare Romam. *Haec enim omnia, id est, fulmina, grandines, diluvii metum intelligi volt vindictam Caesaris fuisse.* Et Comm. Cruq.: *Hanc oden scribit in honorem et gratiam Augusti ultoris.«* — «Iuvat vero rationem expiscari, qua ductus Horatius Octavianum (sub Mercurii

figura) ipsis verbis dixerit *Caesaris ultorem.* Quid enim? Octavianus ipse se non dominationis cupiditate bella gessisse summumque imperium sibi comparasse, sed ut *caedem patris ulcisceretur* et perniciem a civitate averteret, publice affirmavit nescio dicamne an simulavit in oratione, quam imperium depositurus a. u. c. 726. in senatu habuit. Audi modo eum dicentem apud Dionem Cass. 53, 4: *Ἀλλ' ἀφίημι τὴν ἀρχὴν ἅπασαν - -, ἵνα ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων καταμάθητε τοῦθ', ὅτι οὐδ' ἀπ' ἀρχῆς δυναστείας τινὸς ἐπεθύμησα, ἀλλ' ὄντως τῷ τε πατρὶ δεινῶς σφαγέντι τιμωρῆσαι καὶ τὴν πόλιν ἐκ μεγάλων καὶ ἐπαλλήλων κακῶν ἐξελέσθαι ἠθέλησα.* Cfr. Lib. 53, 9.» — «Nequit carmen scriptum esse post a. 727., quo Augustus imperium iam sumpserat et ita confirmaverat, ut de *ruentis imperi rebus* (v. 25.) et de *scelerum expiatione* (v. 29.) nequaquam posset mentio fieri.» (multo etiam minus a. 732.)

Addo illa Augusti verba, quae ex Monumenti Ancyrani initio exscripsi ad v. 44. item Sueton. Octav. 10: *Nihil convenientius duxit quam necem avunculi vindicare tuerique acta.* Cfr. Ibid. 29. Et perquam apte poëta eum Caesaris ultorem illo ipso tempore praedicavit, quo paullo ante (a. 724. fere medio) teste Velleio 2, 88: *Ultimus - - ex interfectoribus Caesaris, Parmensis Cassius morte poenas dedit, ut dederat primas Trebonius;* collato Valerio Max. 1, 7, 7. V. Weichert de L. Vario cet. p. 248. — (Ad dira illa portenta v. 1. cfr. etiam Iob 38, 22: *Numquid* (inquit Dominus,) *ingressus es thesauros n i v i s, aut thesauros g r a n d i n i s aspexisti? Quae praeparavi in tempus hostis, in diem pugnae et belli.)*

EXCURSUS II.

Ad v. 39.

Haec ad v. 39. Christium apud Gesnerum secutus scripseram in prima Editione. Approbavit Dillenburger, tres insuper locos indicans, quo equites vel curru vecti postea *pedites* facti memorantur. Liv. 7, 8: *equites alius alium increpantes, quid deinde restaret, quaerendo, si neque ex equis pepulissent hostem neque pedites quidquam momenti facerent.* Virg. Aen. 7, 666. Ovid. Met. 14, 363. Alii simplicius de veris peditibus Mauris accepere, quibus ultro suggero locos Caesaris B. G. 2, 10., ubi memorat *equitatum et levis armaturae Numidas*, Incerti scriptoris Paneg. Max. et Const. 8: *ferocissimos Mauretaniae populos;* Corippi Iohanneid. 2, 114: *Ifarac* (Afer) - - *Hic pedes insignis clipeo telisque resultat.* Atque hanc rationem videtur praeferre Regel, docte disputans de Iugurtha, de Iuba post acerrimam contentionem Thapsi devicto. Verum sic quoque *peditis ἐπίθετον* vel temere delectum est vel potius sine *callida iun-*

ctura prorsus *παράδοξον*, utrumque sane contra Horatii morem. Ex nostra contra sententia est Mauri post equi generosi dominoque carissimi mortem immoderato furore accensi cum Romano illius interfectore acerrime depugnantis prorsus egregia pictura. Atque ut Ovidium l. l. dicere decuit: *equique celer fumantia terga relinquit Spemque sequens vanam silva pedes errat in alta,* sic mira haec brevitas *Mauri peditis* lyricae artis magisterium erat, quod postulabat, ut equi amissionem lector ipse sibi cogitatione suppleret.

Quod autem ad T. Fabri coni. *Marsi* attinet, cum nactus interea sim editionem Eduardi Zurckii, Harlemi 1696., accuratiora iam de illa referre possum. Hominis consilium fuit Dacierianae curae in adolescentulorum usum quasi compendium aliquod elaborare; codices inspexit nullos. Iam cum apud auctorem suum, soceri mire immemorem, haec repperisset: *Il faut nécessairement lire* Marsi, *comme dans les vieilles éditions* — in quibus non dicit neque ut opinor dicere potuisset — ipse confidenter scripsit: «Fide antiq. Codd. reposui *Marsi* pro *Mauri*.»

CARMEN III.

Sic te diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,

Od. III. Inscr. volg. *Ad navem, qua vehebatur Virgilius Athenas proficiscens.* *Ad navem Vergilii* (sic) *Athenas profecturi* b. *Ad navem in qua Virgilius Athenas vehebatur* S, *Navem persequitur qua V. Athenis* (sic) *vehebatur* T. *Ad navem qua Virgilius navigaverat Athenas* c.

III. Cum in Graeciam proficisceretur Virgilius a. u. c. 735. (quo anno in reditu mortuus est), discedentem votis pro felici in Atticam appulsu prosequitur. Vide Excurs.

1. Simile est Callimachi illud (Fragm. 114. Blomfield): *ἅ ναῦς, ἅ τὸ μόνον φέγγος ἐμὶν τὸ γλυκὺ τᾶς ζοᾶς Ἅρπαξας, ποτί τυ Ζᾶνος ἱκνεῦμαι λιμενοσκόπω.* — Usus hic partic. *sic* in votis precibus obtestationibus ita proprie explicandus: «uti nos a te hoc vel illud exoptamus, *sic*, ubi nostras preces exaudieris, hoc vel illud, quod tu vis, tibi contingat.» Aristaenet. 2, 13: *Οὕτως ἵλεως εἴη σοι Ἀφροδίτη.* Venus autem, *potens Cypri* (Od. 1, 30, 1: *regina Cypri:* sicque Od. 1, 6, 10: *lyrae Musa potens;* Od. 1, 5, 15: *potenti maris deo, Κύπρου μεδέουσα*) hic invocatur non tam ut ex mari *Ἀναδυομένη* (Musaeus v. 248: *Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης καὶ κρατέει πόντοιο*), quam ut *Ποντία, Λιμενία. Εὔπλοια* Cnidiis. Paus. 1, 1, 3. Od. 3, 26, 3: *Venus marina.* Solon Fr. 10. Schneidew.: *Αὐτὰρ ἐμὲ ξὺν νηὶ θοῇ κλεινῆς ἐπὶ νήσου Ἀσκηθῆ πέμποι Κύπρις ἰοστέφανος.* Gaetulicus in Anthol. Palat. I. p. 88: *Ἀγχιαλοῦ ῥηγμῖνος ἐπίσκοπε, -- Δεσπότι καὶ θαλάμων, Κύπρι, καὶ ἠϊόνων.* Lucian. Amor. 11: *ἠρέμα τῇ γῇ προσηνέχθημεν αὐτῆς οἶμαι τῆς θεοῦ λιπαρᾷ γαλήνῃ πομποστολούσης τὸ σκάφος.*

2. *fratres Helenae*] Simpliciter *περιφράζει* Castorem et Pollucem, nautis *optatos Tyndaridas* (Propert. 1, 17, 18.), nec cogitavit de nescio cuius poëtae Alexandrini commento, quod nobis servavit Stat. Theb. 7, 791: *Non aliter caeco nocturni turbine cori Scit peritura ratis, cum iam damnata sororis Igne Therapnaei fugerunt carbasa fratres.* Plin. H. N. 2, 37: *Castorum stellas cum simul videntur, salutares credunt, cum solitariae, graves et noxias.* — *lucida sidera*] Hygin. Poët. Astron. 2, 22: *Geminos complures astrologi Castorem et Pollucem esse dixerunt.* Malim tamen accipere de flammulis electricis post nimbos ac procellas in navium malis elucescentibus, quibus Castorum praesentiam significari putabant antiqui, quasque nunc remiges Itali solent appellare *il fuoco di Sant' Elmo*, mire ab

Ventorumque regat pater
Obstrictis aliis praeter Iāpyga,
Navis, quae tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animae dimidium meae.

3. *pater regat* T. — 6. *Debes Virgilium finibus Atticis, Reddas* cum Wakefieldio F. (*Virgilium*] *Quintilium* Franke F. Hor. p. 67.) — 7. *incolomem* S. — 8. *Et*] *Ut* F et pr. b.

Helena detorto vocabulo. Eurip. Helen. 1495. Lucianus Navig. 9: Ἔφασκεν ὁ ναύκληρός τινα λαμπρὸν ἀστέρα Διοσκούρων τὸν ἕτερον ἐπικαθίσαι τῷ καρχησίῳ καὶ κατευθῦναι τὴν ναῦν. — Venustam eorum imaginem praebet speculum Etruscum apud Inghirami *Gall. Om.* III. p. 203. In nummis supra utriusque caput stella expressa est. Vide *Museo Borbonico* IX. T. 36. (Sine causa et contra vett. Grammaticorum auctoritatem Cuninghamius volebat *fulgida*.)

3. *ventorum pater*] Aeolus, quem Homerus Odyss. κ, 21. vocat ταμίην ἀνέμων.

4. *Obstrictis*] «incatenatis atque retentis in antro illo: Virg. Aen. 1, 52: *vasto rex Aeolus antro Luctantes ventos tempestatesque sonoras Imperio premit ac vinclis et carcere frenat.*» Homericam Aeoli imaginem v. Odyss. κ, 1. (Odyss. ε, 383. Minerva ventos constringit.) — *Iāpyga*] Ἀργέστην ab occasu aestivo a Iapygia (Apulia) flantem, secundum igitur a Brundisio Athenas navigaturo. *Favonium* Latine dici auctor est Vegetius de re mil. 5, 8.

5. Cui aliquid *creditum* est, is *debet* depositum et, si probus est, *reddit*, restituit die et loco constituto. Cfr. Stat. Silv. 3, 2. Propemptici Maelio Celeri 5: *Grande tuo rarumque damus, Neptune, profundo Depositum.*

6. Porphyrio, «Ambiguum», inquit, «utrum *debes finibus Atticis*, an *finibus Atticis reddas*.» Hinc factum est, ut alii interpungerent post *Virgilium*, alii post *Atticis*. Satius forsitan aliquis ducat virgula deleta sequi Dillenburgerum. «Ambiguitas», inquit, «non inconsulto admissa ab Horatio; sic enim molestus ac frigidus pronominum usus facillime vitatur.» Ac sane duplex huiusmodi constructio iis Latinae poësis artificiis adnumeranda est, ad quae, multis in rebus Graecae inferior, necessario recurrere debebat, quo supra pedestrem orationem sese extolleret. Hic tamen ipsa caesurae vis requirit, ut incidamus post *Virgilium*.

8. *Et serves*] Una eademque actio significatur vv. *reddas incolumem* et *et serves*. Hinc locum non habet pr. b et Feae Codd. lectio *ut serves*, quae pedestrem redolet orationem.

Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus
Nec tristes Hyadas nec rabiem Noti,

— *dimidium*] Meleager Anth.Pal.II. 464: *Νότος - - ἅμισύ μευ ψυχῆς ἅρπασεν Ἀνδράγαθον.*

9. *robur*] «durities», significatu tropice deducto a primario v. *roboris* (*δρῦς ἀγρία*), ita tamen, ut proprius significatus non prorsus evanescat. Lectores enim Latini hic cogitabant primum de quercu s. clupeo e querneis asseribus confecto, deinceps de animi duritie. Nam hunc, non *ῥώμης*, primum sign. esse demonstrant vv. *roboreus, roburneus, robusteus* (*δρύϊνος*), *roboretum* et Italorum vv. *rovere, rovereto.* Similiter Cic. Acad. 4, 31., *ἀναλγησίας* crimine sapientem liberans: *Sapiens non est e saxo sculptus aut e robore dolatus.* (Alii cum Ianio minus recte videntur explicare «robur aeris.» Cfr. Iacobs Lectt. Ven. p. 379.) — *aes triplex*] «lorica ex triplici aeris lamina conserta.» Est *περίφρασις* hominis durissimi ac fortissimi. Comparant Pindari Fragm. apud Athen. 13, 17: *κεῖνος ἐξ ἀδάμαντος ἢ σιδήρου κεχάλκευται μέλαιναν καρδίαν*· et Luciani vv. de cal. non tem. cred. 20. ex poëta petita: *οὐδεὶς γοῦν οὕτω γεννάδας ἐστὶ καὶ ἀδαμάντινον τεῖχος τῆς ψυχῆς προβεβλημένος κτλ.* Aesch. Prom. 242: *Σιδηρόφρων τε κἀκ πέτρας εἰργασμένος, Ὅστις κτλ.* — Navigatio autem quomodo paullatim ab hominibus inventa sit, eleganter exponit Maximus Tyr. Diss. 12, 2.

10-13. *truci*] «procelloso et pericula minitanti.» Catull. 4, 9: *trucemve Ponticum sinum.* — *praecipitem*] «necopinato *καταιγίζοντα.*» — *Africum*] Od. 1, 1, 15. — *decertantem*] «acriter luctantem cum aquilonibus.» Od. 1, 9, 11: *ventos deproeliantes* dicit. Vv. *certandi, luctandi* apud poëtas haud raro construuntur cum dativo.

14. *Hyadas*] (*ὕειν*). Ovid. Fast. 5, 165: *Ora micant Tauri septem radiantia flammis, Navita quas Hyadas Graecus ab imbre vocat.* Cic. de N. D. 2, 43: *Latini imperite, quasi a suibus essent, Suculae.* — *tristes*] ortu et occasu suo tempestates excitare creditas. Cfr. Voss ad Aratum 172. Virg. Aen. 3, 516: *pluviasque Hyadas.* Georg. 3, 279. Auster: *pluvio contristat frigore caelum.* Pancrates in Anal. Brunck. T. 1. p. 259: *Ὤλεσεν Αἰγείου διὰ κύματος ἄγριος ἀρθεὶς Λὶψ Ἐπιηρείδην Ὑάσι δυομέναις.*

15. «Qui maximus est dominator Hadriae, sive, procella excitata, attollere fluctus sive cessans placare volt.» (De loco Soph. Aiac. 674, quem huc trahebant: *δεινῶν δ' ἄημα πνευμάτων ἐκοίμισε*

Quo non arbiter Hadriae
Maior, tollere seu ponere volt freta.

Quem Mortis timuit gradum,
Qui siccis oculis monstra natantia,

18. *siccis*] *rectis* Bentl. coni., *fixis* Cuningh. dubitanter.

στένοντα πόντον, ubi Schol. *παυσάμενοι δηλονότι·* vide nunc Lobeckii Ed. alt.) Digna est, quae expendatur, Dillenburgeri interpretatio: «Notus in mari Hadriatico, quod ex arbitrio suo regit, non movet solum, sed ponit etiam aliis, qui ibi saevire conati sunt, ventis devictis. Virg. Aen. 3, 68: *placataque venti Dant maria.* 5, 763: *placidi straverunt aequora venti.*» (*Hadria* autem rectior est scriptura quam *Adria*, cum in oppidi nummis legatur HAT.)

16. *ponere*] Propert. 3, 15, 31: *Magnos cum ponunt aequora motus, Eurus ubi adverso desinit ire Noto.* Od. 3, 3, 5: *Auster Dux inquieti turbidus Hadriae.* (De constructione pro *si* (sive) *tollere seu ponere* accurate disputat Regel, quem vide.)

17. *gradum*] ingressum, adventum, *Anschritt.* Lucan. 2, 100: *quantoque gradu Mors saeva cucurrit.* Mors h. l., ut Euripidis in Alcestide *Θάνατος, δαίμονος* personam induit, qui velut bellator «ingenti gradu» (Liv. 2. 10.) incedit. Eadem imagine Soph. Oed. Tyr. 28: *ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς σκήψας ἐλαύνει λοιμὸς ἔχθιστος πόλει.* (Virg. Aen. 11, 197: *Multa boum circa mactantur corpora Morti.*) Neque vero Orientalibus poëtis insolita est imago. Cfr. Schultensii Hamasa p. 413: *Ast ego, etiamsi diu superstes sim, Novi occursuram mihi cuspidem Mortis, quae corusca fulminat.* — Mortis cum gladio destricto gradum totamque formam tibi monstrabit monumentum Etruscum apud Inghirami *Gall. Om.* III. T. 60. V. Excursum.

18. Apud veteres saepe fletus iis tribuitur, quibus nos vel alia perturbationis animi signa vel silentium ac stuporem tribueremus. Propert. 3, 7, 55. naufragus: *Flens tamen extremis dedit haec mandata querelis.* Ovid. Metam. 11, 539. item de naufragis: *Non tenet hic lacrimas, stupet hic.* Curtius 5, 5: *Desperatio ingens, adeo ut vix lacrimis abstinerent, incesserat.* Fuerunt, qui collato Euripidis Or. 383: *δεινὸν δὲ λεύσσεις ὀμμάτων ξηραῖς κόραις*, et Suida in v. *Ἀνέφερε. αὖος ἦν ὑπὸ τοῦ φόβου*, explicarent de hominis impii insano stupore. Verum a vv. *Illi robur* cet., magisque etiam a vv. *Quem mortis* cet. impietatis atque insaniae reprehensio longe abest. Nam «*nullum mortis gradum timere*» summae est fortitudinis, quam, etsi secreto horrore perfusi, admirari tamen debemus. In seqq. demum progrediente cogitatione impietatem vocat eandem illam audaciam, quam antea propter ad-

Qui vidit mare turgidum et
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili

19. *turbidum* Bentl. e Codd. — 20. *acroceraunia*e c, *alta Ceraunia* Luctat. ad Stat. Theb. 6, 156. — 22. *dissociabilis* Bentl. coni. quam fecerat iam Gualterius, *dissociabile* Cuningh. coni. firmata a Cod. Leid. prob. Oudendorpio ad Appul. Met. 5. p. 359., *dissociabiles* F.

mirationem vix animo conceperat. *Siccis oculis* est igitur Aeschyli Sept. c. Theb. 698: ξηροῖς ἀκλαύστοις ὄμμασι· nec audebimus corrigere poëtam scribendo: *rectis* vel *fixis* vel *invictis* vel etiam, quod Praedicovii erat somnium, σίκχοις, *fastidiosis*.

19. *turgidum*] Hesiod. Theog. 131: πέλαγος οἴδματι θῦον· significantius quam *turbidum*; nam *turgidum* est mare cummaxime insaeviente procella, *turbidum* manet etiam post illam aliquanto placatam.

20. *Infames*] δυσωνύμους, propter multa quae ibi fiunt naufragia. Sic Liv. 21, 31: *infames frigore Alpes*. Val. Flacc. 2, 622: *Parium infame fragosis vadis*. Tac. Hist. 2, 93: *infamibus Vaticani locis* (propter aërem pestilentem). — Contra eos, qui praetulerant *alta Ceraunia*, Bentleius monuit: «Non sane tolerari hic potuit duplex epitheton *infames* et *alta*. Hoc enim illius vim infringeret.» (Opposuit quidem Iohnson Lucani 3, 652: *scopulosa Ceraunia nautae Summa timent.*) Adiunge longe robustiorem et, ut ita dicam, terribiliorem esse sonum v. *Acroceraunia* quam vv. *alta Ceraunia*, etsi ceteri poëtae addito epitheto *Ceraunia* plerumque usurpant. Virg. Georg. 1, 332: *Aut Atho aut Rhodopen aut alta Ceraunia telo Deiicit*. Ap. Prop. 1, 8, 19. olim: *per saeva Ceraunia*, nunc: *praevecta Ceraunia*. Ovid. Am. 2, 9, 19: *violenta Ceraunia*. Ovidius tamen R. A. 739: *Hae tibi sint Syrtes, haec Acroceraunia vita*. Hic autem nomen κύριον minime dedecet elocutionem poëticam, cum appositio *infames scopulos* satis illud ornet. Statii vero Scholiasta locum memoriter videtur attulisse, et ad Theb. 61, 55. idem servat librorum lectionem. Nomen ipsum inde ductum, quod propter altitudinem crebro de caelo tanguntur. Promontorium est Epiri, hodie *il monte della Chimera*. — *Nequicquam*] «Quid, quod primus ille nauta etiam deorum immortalium voluntati restitit?»

21. *deus*] In rebus ad κοσμογονίαν spectantibus saepe *deus* infinite pro *Iove*. Ovid. Met. 1, 21: *Hanc deus et melior litem natura diremit*. — «Frustra igitur deus discrevit inter se orbis terrarum partes *oceano dissociabili*, activo significatu, «qui eas dissociaret», ut Lucret. 1, 11: *genitabilis aura Favoni*, Ovid. Met. 13, 857: *penetrabile fulmen*. Quod Reiskius interpretatus est Oceanum ἄμικτον, quocum societas nulla contrahi possit: minus aptum propterea videtur, quod qui Oceano se credunt, reapse societatem quan-

Terras, si tamen impiae
Non tangenda rates transiliunt vada.

Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iäpeti genus

dam cum eo ineunt. Neo vero explicare possumus cum Ouwensio: «terras abscidit ab Oceano; mare et terram diversa esse elementa deus voluit, antiqua eorum societate, cum adhuc unum chaos essent, dissoluta, unde Ovid. Met. 1, 22: *Nam caelo terras et terris abscidit undas; dissociabilis* autem idem est, quod *dissociatus*.» Quam in interpretationem incidit maxime propter v. *abscidit*, cum ei, nostra si vera esset; *discidit* requiri videretur. Sed cum v. *discidit* et propter metrum et propter egregium illud ἐπίθετον *dissociabili* uti non posset, scripsit *abscidit*, non terram a mari, sed unam partem orbis terrarum ab altera. Regel sic interpretatur: «Cuius remota inter se sociari nequeunt litora.» — Quodsi cum Bentleio legas *dissociabiles*, huius voc. unica interpretatio erit: «dissociatas, dissaeptas», epitheto satis otioso. Neque vero Oudendorpii ad Appuleii Met. 5. p. 359. probamus *dissociabile*, id est, «dissociabiliter.» Comparari quidem poterat ex parte Virg. Aen. 12, 338: *miserabile caesis Hostibus insultans*, sed recipere vetat consuetudo Horatiana, quae etsi admittit *dulce ridere, turbidum laetari* cet., *dissociabile abscindere* nunquam amplexa esset.

23. 24. *impiae* per adiectivi prolepsin poëticam; nam propter id ipsum, quod *transiliunt vada, impiae* fiunt. Cfr. Koch ad Luciani Char. p. 56. — *transiliunt*] «rapido cursu traiiciunt.» Propert. 1, 17, 13: *Ah pereat, quicunque rates et vela paravit Primus et invito gurgite fecit iter!*

25. *omnia perpeti*] γένος δεινὸν πάντα τλῆναι, omnia, etiam maxima pericula subire; in quo ipso inest notio omnia *faciendi*, quae cruciatum creare possint.

26. *Gens*] Philosophus aliquis scholasticus excogitasse videtur lect. Codd. Torrentii: *Mens humana. Ruit* autem *per vetitum nefas* breviter ac nove dictum est pro: «*ruit per vetitum* atque adeo *nefas* committere audet.» Bosscha sic exponit: «*Nefas* est, quod non licet, quod naturae impulsu non licere sentit homo, v. c. latrocinari, caedem committere: *vetitum nefas*, cui natura se multis et magnis impedimentis opposuit, quod homo committere non potest nisi ruptis ac revolsis his impedimentis.» Adeo vero in hoc haeserunt, ut Oudendorp proponeret *per vetitum in nefas*, Duhamel *per vetitum et nefas*, quod ipsum in suspectissimo suo Cod. Sorbonae repperisse se ait Valart.

27. *Audax* consulto repetitur, ut notio primaria; id quod non agnovit, qui proposuit *atrox*. Est

Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetheriā domo
Subductum macies et nova febrium
Terris incubuit cohors,
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aëra

29. *aetherea* ct. — *domu* F.

igitur: «Audax, rursus dico, Prometheus ille, audaciae et fraudulentae sollertiae mortalium quasi species et symbolum.» — *Iäpeti* filius Prometheus. Hesiod. *Ἔργ.* 50: *Ζεὺς Κρύψε δὲ πῦρ, τὸ μὲν αὖτις ἐῢς πάϊς Ἰαπετοῖο Ἔκλεψ' ἀνθρώποισι Διὸς πάρα μητιόεντος Ἐν κοίλῳ νάρθηκι, λαθὼν Δία τερπικέραυνον.* — *genus*] Sic Catull. 61, 2. Hymenaeum *Uraniae genus* appellat.

28-30. *fraude mala*] *κακῇ τέχνῃ*. Dictum est ut *dolus malus*. — *Subductum*] «subreptum, furto ablatum in ferula.»

30. *macies*] «*Φθίσις* et febres (febres maciem afferentes) ante ignotae tamquam sceleris commissi poenae humano generi *incubuerunt*, *ἐπέσκηψαν*.» (Lucret. 6, 1142: *morbifer aestus In cu b uit populo Pandionis.*) Iam apud Hesiod. *Ἔργ.* 102. e Pandorae dolio patefacto: *Νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ Αὐτόματοι φοιτῶσι κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι.* Cuius tamen fabulae poëtae Latini, qui nobis servati sunt, nusquam meminere. Servius ad Virg. Ecl. 6, 42: *Ob Promethei furtum irati dii duo mala immiserunt terris, febres et morbos, sicut et Sappho et Hesiodus memorant, - - quod tangit etiam Horatius.*

32. *Semoti - - tarda*] Cumulat homonyma, quo *δεινοτέρως* significet diutius vixisse homines ante funestum Promethei donum quam postea. *Necessitas* fatalis *leti* acceleravit gradum, rursus Homeri *Μοίρας θανάτοιο* persona induta, et argutatur, qui de *Necessitate leti* hoc negat, de *Leto* necessario concedere cogitur a Virgilio Aen. 6, 277: *Letumque Labosque.* — Ceterum Galiani et Boscha falso, ut reor, construunt: *necessitas corripuit gradum Leti.*

34. Virg. Aen. 6, 14: *Daedalus, ut fama est, fugiens Minoia regna, Praepetibus pennis ausus se credere caelo.* Ov. Met. 8, 183. — *vacuum*] Pind. Ol. 1, 6: *ἐρήμας δι' αἰθέρος.*

36. *Perrupit*] «Optimus versus, ut qui strepitu verborum tumultuantem et per vim ad inferos irrumpentem Herculem nobis ante oculos adducat.» Landinus. Ultima v. *perrupit* longa in arsi, nec opus fulcro

Pennis non homini datis;
Perrupit Acheronta Herculeus labor.

Nil mortalibus ardui est;
Caelum ipsum petimus stultitia neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Iovem ponere fulmina.

36. *Perrupitque* corr. b., ut volebat Glareanus. — 37. *ardui* bSTc et Bentl.: *arduum* LCtFM.

perrupitque. — *Acheronta*] ut Cerberum ex Orco extraheret, qua occasione usus simul amicum Theseum liberavit. Cfr. ad Od. 4, 7, 28. — *Herculeus labor*] «Hercules, qui omnes labores fortiter exanclavit.» Haud cogitandum de Graeco modo *βίη Ἡρακληείη*.

37. Lectionem Codd. vetustiorum et meliorum (etiam Franequerani Bosii) *ardui est* retinui et propter *κρίσεως* diplomaticae rationes et quia Horatius a volgari consuetudine consulto recessisse videtur; alioqui sane usitatius esset: «*nil mortalibus arduum est*», vel sine dativo: «*nil ardui est* hoc vel illud facere.» Nunquam tamen obliviscemur, ipsum Horatium scripsisse vel *arduist* vel *arduumst*, quae sane facile confundi poterant a librariis.

38. *stultitia*] quia *ἀδύνατον*. Pindar. Pyth. 10, 42: *ὁ χάλκεος οὐρανὸς οὔ ποτ' ἀμβατὸς αὐτῷ*.

40. *iracunda*] Pindarus quoque Nem. 6, 90. Iovi tribuit *ἔγχος ζάκοτον*. — *ponere*, ut saepenumero apud Livium *ponere arma*. Cfr. Drakenb. ad Epit. Lib. 88. p. 224. Stuttg.

EXCURSUS I.

Ad C. III.

Operae pretium cum videatur, ut, qui cura Hofman Peerlkampiana adhuc caret, unum subtilissimae eius *κρίσεως* specimen capiat, quamque ingeniose ac perite vel huic carmini varices secuerit atque poëtam antea molestissima pinguedine incredibilem in modum laborantem ad macram sanitatem reduxerit, lector habeto hoc carmen, ut *αὐτὸς ἔφα*:

Sic te diva potens Cypri
Et fratres Helenae, lucida sidera,

Ventorumque regat pater,
  Obstrictis aliis praeter Iäpyga,
Navis, quae tibi creditum
  Debes Virgilium finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
  Et serves animae dimidium meae.
Illi robur et aes triplex
  Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
  Primus nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
  Nec tristes Hyadas nec rabiem Noti.
Nequidquam deus abscidit
  Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiae
  Non tangenda rates transiliunt vada.
Nil mortalibus arduum est.
  Caelum ipsum petimus stultitia, neque
Per nostrum patimur scelus
  Iracunda Iovem ponere fulmina.

Quodsi hunc Horatium, verum scilicet, edere liceret, quot quantisque laboribus in posterum supersedere possemus! Etenim in uno hoc carmine (migrata licet lege Meineckia de quaternorum versuum strophis) XVIII. versiculos ab ineptis Grammaticis inculcatos securo silentio transiremus.

EXCURSUS II.

Ad C. III.

Ceteris ex locis, ubi Virgilii poëtae mentionem facit, imprimis Od. 1, 24. Sat. 1. 5, 40., multis inde a seculis ardentioribus ingeniis, nimio fortasse utriusque amore abreptis, ad illum carmen hoc pertinere pro certo persuasum erat, ideo maxime, quod sincera atque intima eos amicitia coniunctos fuisse simpliciter crederent. At vero sapientiores videlicet Critici hanc inter illos necessitudinem addubitare nuper coeperunt; quae nova sapientia huic iuventuti σκεπτικωτάτῃ magnopere ut placeret consentaneum erat. Cum igitur egregius ille Fastorum Horatianorum conditor, suas propter rationes, coniectura plus quam Cuninghamiana v. *Virgilium* in *Quintilium* (Od. 1. 24.) mutandum censuisset, scilicet ne tres priores Carminum libri a. u. c. 736. sed aliquot ante annis editi viderentur, sagacius etiam Luebker cogitavit de altero illo Virgilio, *iuvenum nobilium clienti* vel, ut Scholiastae hominem vocant, *unguentario*, Od. 4, 12.

Hoc vero mihi prorsus incredibile videtur inter Maecenatem, Caesarem Octavianum et Sestium ab Horatio intrusum esse iuvenem cete-

torquin ignotum, quemque diu postea, id est, demum ante editum Librum quartum, in suam familiaritatem admisisse videtur. Quanto aptius erat ab utroque *potente amico* continuo excipi amicum, Maecenati, Caesari, ipsi carissimum illisque dignissimum, subsequi deinceps virum amplissimum ac propter virtutem animi omni observantia dignum, L. Sestium! Nam casu nescio quo permixta non sunt Horatii carmina, sed certo quodam consilio ordinata.

At quod dicunt a Virgilio nunquam laudatum, ne commemoratum quidem esse Horatium, hunc autem hoc carmine nusquam significare poëticam amici facultatem, id vero perfacilem, opinor, habet explicationem. Non potuit Virgilius in Bucolicis nominare, ut Pollionem, ut Cornelium Gallum, Horatium etiamtunc Romanis prope ignotum, minus etiam in Georgicis et in Aeneide; potuit Horatius arguta quadam blanditia, non humili adulatione usus, tamquam poëtas laudare Pollionem, Iulum Antonium, etiam Varium suum ad Agrippam scribens; potuit Tibullum in Epistola Cassio Parmensi anteponere, in Satira Virgilio ipsi ex animi sententia tribuere *molle atque facetum* genus scribendi; sed intimae amicitiae ipse pudor et insita utrique urbanitas atque modestia Athenas proficiscenti amico illud nimis utique exaggeratum *Nescio quid maius nascitur Iliade!* acclamare prorsus vetabat. Quid igitur fecit? Amantissime cum Virgilio suo tranquillam ac periculis liberam optasset navigationem — qua in re sola totius carminis vertitur cardo —, secutus Graecum aliquod, ni fallor, exemplar nondum Latinae poësi accommodatum in illas primi nautae omnisque mortalium temeritatis exsecrationem, lyrico impetu abreptus, huius tamen affectus semper et summus artifex et sibi constans rector *prorupit*; eoque magis in maris periculis et describendis et detestandis *immoratus est*, quod de amico, quem nunquam postea vidit, si non *aegrotanti*, at saltem viribus iam imminutis languenti timebat. (Cfr. Donati V. Virgil. 13.)

EXCURSUS III.

Ad Od. III. v. 18.

Qui siccis oculis] Cum semper reperiantur, qui in simplicissimo hoc ἐπιθέτῳ haereant, quemadmodum Paldamus nuper *invictis* coniecit, agedum addamus tres locos de lacrimis ab antiquis copiosius, ut videtur, quam a nobis effundi solitis: Eurip. Helen. 950: Καίτοι λέγουσιν ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς Ἐν ξυμφοραῖσι δάκρυ ἀπ' ὀφθαλμῶν βαλεῖν. Caesar B. G. 1, 39. de suis militibus rumore, quem de incredibili Germanorum virtute acceperant, penitus perterrefactis: *nonnulli pudore adducti, ut timoris suspicionem vitarent, remanebant; hi neque voltum fingere neque interdum lacrimas tenere poterant.* Ovid. Fast. 3, 396: *Iactatur tumidas exsul Phoenissa per undas, Humidaque opposita lumina veste tegit.*

CARMEN IV.

Solvitur acris hiems gratā vice veris et Favoni,

Od. IV. Inscr. volg. *Ad L. Sestium consularem. Ad Sestium de verno tempore.* S. Om. T.

IV. Tempus, quo hoc carmen compositum sit, nos latet; Grotefend refert ad a. u. c. 725, plerique contra, ut Walckenaer, ad a. 732. Inscriptum est L. Sestio, quem Augustus consulem sibi suffecit a. 731. *Λούκιον ἀνθ' ἑαυτοῦ Σήστιον ἀνθείλετο, ἀεί τε τῷ Βρούτῳ συσπουδάσαντα καὶ ἐν πᾶσι τοῖς πολέμοις συστρατεύσαντα καὶ ἔτι καὶ τότε καὶ μνημονεύοντα αὐτοῦ καὶ εἰκόνας ἔχοντα καὶ ἐπαίνους ποιούμενον.* Dio Cass. 53, 32. (quam animi nobilitatem in Augusto praedicat etiam Ovidius Trist. 1, 5, 39. et 1, 2, 43: *Tu veniam parti superatae saepe dedisti, Non concessurus quam tibi victor erat.*) Cum viro illo generoso amicitiam contraxerat Horatius, cum tribunus militum Bruto duce erat. Male Codd. nonnulli in Inscriptione et Porphyrio ei *Publii* praenomen paternum tribuunt, quod iis ex Tullii Sestiana notius erat.

1. *Solvitur*] Hunc versum asynartetum ex tetrametro dactylico et ithyphallico constantem invenit Archilochus. Fr. 85. Schneidew.: *Οὐκέθ' ὅμως θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφεται γὰρ ἤδη.* — Pseudotibull. 3, 5, 4: *Cum se purpureo vere remittit hiems.* Contra *rura gelu claudit hiems* Virg. Georg. 2, 317. Od. 4, 12, 1: *Veris comites - - animae Thraciae.* — Ver autem apud Romanos incipiebat IV. Id. Febr. (D. X.) Ovid. Fast. 2, 149. vel VII. Id. Febr. Vid. ad v. 17.

2. Iambum ex prima sede (ut Od. 2, 18, 8.) expulsuri frustra correxerunt *ducuntque*, item *torquentque*, *truduntque* (Oudend.) Librorum scripturam firmat Marius Victorinus p. 161. Gaisf. — Scribit Vegetius de re mil. 5, 9. ex die III. Id. Novembr. usque in diem VI. Id. Mart. maria claudi. «*Natalis vero*, inquit, *ut ita dicam, navigationis sollemni certamine publicoque spectaculo multarum gentium celebratur.*» Gratissima igitur haec imago, ab H. Peerlkampio acriter reprehensa, debebat esse etiam Horatio, ut postmodum Paulo Silentiario Anth. Pal. II. p. 284. in eleganti veris descriptione: *Ἄρτι δὲ δουρατέοισιν ἐπωλίσθησε κυλίνδροις Ὁλκὰς ἀπ' ἠϊόνων ἐς βυθὸν ἑλκομένη.* Tunc *machinis*, id est, phalangis, cylindris funium ope naves in mare deducebantur.

3. 4. *neque - - aut - - nec*] ut Od. 2, 9, 1. *Non - - aut - - nec.* — *Cana* poëtis et *pruina* et *nix*. Sat. 2, 5, 41. Virg. Ge. 2, 386. Ovid. Her. 5, 16.

5. Lucret. 5, 736: *It Ver et Venus et Veneris praenuntius ante*

Trahuntque siccas machinae carinas.
Ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni;
Nec prata canis albicant pruinis.
Iam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna,
Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum

Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter. Tibull. 2, 3, 3. item de tempore verno : *Ipsa Venus laetos iam nunc migravit in agros.* — *Venus Cytherea* sic iunctim rarissime invenitur (Arnob. 4, 24.), et inter Graecos apud recentiores dumtaxat, ut apud Musaeum v. 32 : *ἀλλ' αἰεὶ Κυθέρειαν ἱλασκομένη Ἀφροδίτην.* Simile tamen est in Hymno Homerico in Venerem 1 : *ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης Κύπριδος.* Theogn. 1386 : *Κυπρογενὲς Κυθέρεια δολοπλόκε.* Ovid. Her. 7, 59 : *mater Amorum Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.* — *imminente*] «desuper, medio ex caelo lucente,» non «oriente.» Noctu remotis mortalibus arbitris terra grata est caelestibus. Stat. Silv. 1, 1, 95 : *sub nocte silenti, Cum superis terrena placent.*

6. *Iunctae*] Eurip. Hippol. 1147 : *συζυγίαι χάριτες.* Seneca de Benef. 1, 3 : *tres Gratiae sorores manibus implexis, ridentes, iuvenes et virgines, solutaque ac pellucida veste.* — *decentes*] *ἁβραὶ Χάριτες.* Sappho Fragm. 50. Neue. Hesiod. Theog. 907 : *Τρεῖς δέ οἱ* (Iovi) *Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρῄους, Ὠκεανοῦ κούρη, πολυήρατον εἶδος ἔχουσα, Ἀγλαΐην τε καὶ Εὐφροσύνην Θαλίην τ' ἐρατεινήν.* Sunt igitur «amabiles», ut Od. 1, 18, 6 : *decens Venus.*

7. *quatiunt*] «Saltant numerose nunc hoc, nunc illo pede terram pulsantes.» Pro *quatere* alibi *pellere, pulsare, tundere terram.* — Similes loci sunt Hymn. in Apoll. Pyth. 16 : *Αὐτὰρ ἐϋπλόκαμοι Χάριτες καὶ ἐΰφρονες Ὧραι. Ἁρμονίη θ' Ἥβη τε Διὸς θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη Ὀρχεῦντ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχουσαι*, et Fragm. *τῶν Κυπρίων* apud Athen. 15. p. 682 : *Ἡ δὲ σὺν ἀμφιπόλοισι φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη Πλεξαμένη στεφάνους εὐώδεας, ἄνθεα γαίης, Ἂν κεφαλαῖσιν ἔθεντο θεαὶ λιπαροκρήδεμνοι, Νύμφαι καὶ Χάριτες ἅμα δὲ χρυσῇ Ἀφροδίτη, Καλὸν ἀείδουσαι κατ' ὄρος πολυπιδάκου Ἴδης.* — *graves*] laboriosas. «Iam appropinquat tempus aestivum ; eo enim imminente in Aetna monte Volcanus procudit fulmina Iovi, quae in aestate mittat.» Schol. apud Vanderb. Eandem interpretationem proposuit etiam Glareanus : «Cur hic Volcani fiat mentio, nullus Commentatorum explicat. Ego ideo puto eius meminisse poëtam sub verni temporis descriptionem, ut Iovi fulmina paret ad aestatem, qui hieme, more hiemantium mi-

Volcanus ardens urit officinas.

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto
Aut flore, terrae quem ferunt solutae.
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agna sive malit haedo.

8. *visit* cum Cod. Leid. (et quinque Regiis, 1, 3, 8, 9, 14.) Bentl. *ussit* cum var. *iussit* Marius Plotius p. 299. Gaisf.

litum, in Olympo suo inclusus cum ceteris dis egregie potarit.» — *Cyclopum*] Distinguendi *τρωγλοδύται*, coclites Homeri (Polyphemus) ab Hesiodi (Theog. 140.) Cyclopibus, Caeli et Terrae filiis (Ἄργης, Στερόπης, Βρόντης), qui iam apud Apollonium Argon. 1, 728. Iovi fulmina cudunt, et a Cyclopibus Thraciis, Cyclopiorum murorum in Argolide cet. conditoribus.

8. *ardens*] ut Claudian. 72, 3: *ardentem deum*, Statius Silv. 3, 1, 133: *flammeus Mulciber*, *διάπυρος*, *αἴθων·* Suidas: *Αἰθαλόεις θεὸς ὁ Ἥφαιστος ὡς χαλκεύς*. Eundem Lucianus de Sacrif. 6. vocat *πυρίτην καὶ σπινθήρων ἀνάπλεων οἷα δὴ καμινεύτην*. Est igitur «flammis relucens.» — *urit*] «igne a se accenso, ut ferveant ferri massae et flammis colluceat tota officina. Proxime accedit Eurip. Troad. 308: *φῶς φέρε, σέβω, φλέγω - - λαμπάσι τόδ' ἱερόν*, «facibus hoc templum collustro.» Propert. 2, 1, 54: *sive Colchis Colchiacis urat aëna focis*. Audaciora etiam haec: Pind. Ol. 9, 21: *φίλαν πόλιν μαλεραῖς ἐπιφλέγων ἀοιδαῖς*. Eurip. Phoen. 243. Herm.: *Ἄρης αἷμα δάϊον φλέγει*. Cum nonnulli offenderent in homonymis *ardens urit*, correxerunt iam antiqui librarii, neque prorsus infeliciter, *visit* (Od. 3, 28, 14: *Venus Paphon iunctis visit oloribus*. Apollon. Rhod. 3, 41. de Volcano: *ἀλλ' ὁ μὲν εἰς χαλκεῶνα καὶ ἄκμονας ἦρι βεβήκει*), Iulius Caesar Scaliger *urget*, Cuningh. *quassat* vel *vexat*, Wadius *versat*, (fere ut Seneca Hippol. 190: *Et qui furentes semper Aetnaeis iugis Versat caminos.*) Quae tamen omnia languidiora sunt quam *urit*. — Egregiam Volcani in officina sua Thetidi Achillis scutum porrigentis imaginem invenies in Museo Borbonico X. T. 18. De Clarac *Mus. de Sculpt.* T. 84. Hirt *Bilderbuch* T. 27.

9. *nitidum*] unguentis delibutum. — *impedire*] Stat. Silv. 4, 3, 68: *Crinem mollibus impeditus ulvis Volturnus*. Od. 1, 7, 23: *vincire*, redimire corona, quae est veluti vinculum, impedimentum capitis.

10. Virg. Georg. 1, 144: *Zephyro putris se gleba resolvit.*

11. *Fauno*] Dionys. Halic. 1, 31: *Φαῦνον ὡς ἐπιχώριον τινὰ Ῥωμαῖοι δαιμόνων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσι*. Ovid. Fast. 2, 193: *Idibus* (Febr.) *agrestis fumant altaria Fauni.* (Et *Faunalia* Non. Decembr. Schol. ad Od. 3, 18, 10.?) Ver autem Romanis incipiebat iam a. d. VII. Id. Febr. teste

Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres. O beate Sesti,
Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Iam te premet nox fabulaeque Manes

12. *agnam - - haedo* Marius Victorinus p. 173. Gaisf., *agnam - - haedum* LF. — 14. *Sexti* LCF. — 15. *incoare* T, *incohare* F. — 16. *fabulaeque et manes* S.

Varrone RR. 1, 28., (quo die Favonius spirare incipit). Columella 2, 2, 15. — *immolare*] et cum accusativo construitur (*bovem imm.* Cic. de N. D. 3, 34. *inferias imm.* Aen. 10, 519.) et cum ablativo: (*quibus hostiis immolandum sit* Cic. de Legg. 2, 12. Liv. 41, 14: *immolantibus Iovi singulis bubus.* Virg. Ecl. 3, 77: *facere vitula.*) Sed ex pontificum sermone, qualem cognoscimus ex Tabulis fratrum arvalium legitima haec erant: *immolare taurum* cet., *facere ture et vino.* Ablativum h. l. agnoscit iam Servius ad Virg. Ecl. 3, 77. — *lucis*] qualis erat Fauni lucus, templum oraculumque ad fontem Albuneae in agro Tiburtino. Cfr. Interprett. ad Virg. Aen. 7, 83.

13. *Pallida*] quia exsanguis, non: «pallidos reddens.» — *aequo pede*] in pedestri oratione: «pauperes et divites aeque abripit.» — *pede pulsat*] Recentiores in hac imagine offensi, «*pulsare* recte de accessu dici» adnotantes eam amovere conati sunt, sed proprie accipiendum ex solito antiquorum more. Callimachi Hymn. Apoll. 3: *Καὶ δήπου τὰ θύρετρα καλῷ ποδὶ Φοῖβος ἀράσσει.* Plaut. Most. 2, 2, 23: *pulsando pedibus paene confregi hasce ambas* (fores). Ovid. Heroid. 21, 46: *Persephone nostras pulsat acerba fores.* — *tabernas*] humiles tenuiorum habitationes in oppidis, ruri tuguria, casas. — *aequo - - Regumque*] In prosa orattione *aeque - - ac* vel *et regum.* Vide Od. 2, 18, 32. Cfr. Hand Turs. I. p. 191.

14. *turres*] locupletum aedes excelsiores. — *beate*] «tu, qui omnibus vitae commodis large frui solitus es, et iis, quae mente atque ingenio, et ceteris, quae opulentia comparari possunt.»

15. *summa*] quia ex singulis diebus conficitur breve vitae spatium. — *inchoare*] semper significat ita aliquid incipere, ut non finiatur. Seneca Ep. 101: *O quanta dementia est spes longas inchoantium!* Simonides Fragm. 54. Schneidewin: *Ἀνθρώπων ὀλίγον μὲν κάρτος, ἄπρηκτοι δὲ μεληδόνες, Αἰῶνι δ' ἐν παύρῳ πόνος ἀμφὶ πόνῳ· Ὁ δ' ἄφυκτος ἐπικρέμαται θάνατος· Κεῖνου γὰρ ἴσον λάχον οἵ τ' ἀγαθοὶ ὅστις τε κακός.*

16. *Iam*] de re suo tempore pro certo futura ideoque confidenter exspectanda, ut Tibull. 1, 1, 70: *Iam veniet tenebris mors adoperta caput.* Hand Turs. III. p. 125. — *premet nox*] Virg. Aen. 6, 623: *animae dum nocte premuntur.* Asclepiades Anal. Br. 1. p. 213: *μετά τοι χρόνον οὐκέτι πουλύν, Σχέτλιε, τὴν μακρὰν νύκτ' ἀνα-*

Et domus exilis Plutonia; quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis
Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
Nunc omnis et mox virgines tepebunt.

19. *Lycidam* LCt.

παυσόμεθα. — *fabulae*] Non est genitivus sing., sed nom. plur., Manes fabulosi, id est, inanes. Callimach. Epigr. 14, 3: *τί δὲ Πλούτων; Μῦθος.* Et *fabulas Manes* hinc sumpsit poëta Anthol. Lat. Burm. II. p. 473. Pers. 5, 152: *cinis et manes et fabula fies.* Ex hac imprimis imitatione Persii, qui Horatianam appositionem dissolvit, patet, non explicandum esse: « de quibus multae fabulae narrantur», ut est sane Od. 1, 22, 7: *fabulosus Hydaspes.* In carmine Priapeo Burm. Anth. Lat. II. p. 473: *mortis, Quae ad domus trahet invidas Averni, Fabulas manes ubi rex coërcet,* et Seneca Troad. 403. de Orco: *Rumores vacui verbaque inania, Et par sollicito fabula somnio.* Ex v. autem *premet,* «tenebris suis urgebit,» eliciendum: « circumdabunt, circumvolitabunt te manes » et ad vv. *domus exilis:* «te teget.»

17. Epp. 1, 6, 45; *Exilis domus est, ubi non et multa supersunt,* paupercula et angusta. Cogitandum non de Orco (*Ἀΐδεω δόμον εὐρώεντα* Odyss. κ, 512.) sed de sepulcro, quod *Ditis aeterna domus* appellatur in Anthol. Lat. II. p. 268, itemque *domus aeterna* in Inscript. meis Lat. 1174. 4525., *domus certa* 4850., *Νυκτὸς δόμος* Anyte Ep. 20., *Φερσεφόνης θάλαμος* Welcker Ep. p. 7. Et Anth. Pal. II. p. 806: *Ὅς σφισι τῶςδε τάφως ἐνεώσατο τείχισε δ' Ἅιδαν.* Totam ad sententiam cfr. Ecclesiastic. 14, 16: *Δὸς καὶ λάβε καὶ ἀπάτησον τὴν ψυχήν σου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν ᾅδου ζητῆσαι τρυφήν.*

18. *regna vini*] «Tum non iam rex, magister conviviorum, *συμποσίαρχος*, eris», qui talorum iactu venereo creabatur. Plaut. Stich. 5, 4, 19. St. *Nos volo Tamen ludere inter nos. Strategum te facio huic convivio.* Sa. *Stratege noster, cur hic cessat cantharus? Vide, quot cyathos bibimus.* St. *Tot, quot digiti sunt tibi in manu.* Mos autem iste a Graecis receptus erat. Plato Symp. 210. E: *ἄρχοντα αἱροῦμαι τῆς πόσεως ἐμαυτόν.* Od. 2, 7, 25: *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Virg. Copa 37: *Pone merum et talos; pereant, qui crastina vivunt! Mors aurem vellens, Vivite, ait, venio.*

20. *mox*] Ubi pueritiam excesserit. — *tepebunt*] Timidiorem magisque verecundum virginum amorem significat, dum iuvenes amore incensi *calent.* Sic de Violantillae amore Venus apud Stat. Silv. 1, 2, 139: *ipsam iam cedere sensi Inque vicem tepuisse viro.* «Graeci ἐνθάλπεσθαι ἔρωτι.» Doer. *Lycidas* etiam apud Bionem 4, 10. nomen pueri delicati. Comparant Theognid. 973. Bekk.: *Οὐδεὶς ἀνθρώπων, ὃν πρῶτ' ἐπὶ γαῖα καλύψῃ Εἴς τ' Ἔρεβος καταβῇ, δώματα Περσεφόνης, Τέρπεται οὔτε λύρης οὔτ' αὐλητῆρος ἀκούων, Οὔτε Διωνύσου δῶρ' ἐσαειράμενος· Ταῦτ' ἐσορῶν κραδίην εὖ πείσομαι, ὄφρα τ' ἐλαφρὰ Γούνατα καὶ κεφαλὴν ἀτρεμέως προφέρω.*

CARMEN V.

Quis multā gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus,
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,

Od. V. Inscr. volg. *Ad Pyrrham. Ad meretricem* S. Om. T.

V. (Walck. a. u. c. 720., Kirchn. 725.) «Quis nunc, o Pyrrha, quae toties me decepisti, te fruitur speratque (sed ille quoque frustra) te semper fidam fore?» Non male Acron: «Percontatur Pyrrham, quacum olim consueverat, quo amatore nunc fruatur, et munditias eius et blanditias laudat, sed cum quadam adhuc amantis invidia.» Qui sublatis interrogationibus *Qui multa* legunt clausulamque continuant usque ad v. *fallacis*, non animadverterunt longo hoc ambitu omnia multo languidiora fieri.

1. *gracilis*] teres ac tener; sic apud Lucretium 4, 1162. amatores ἰσχνὸν ἐρωμένιον et ῥαδινὴν laudant. Italorum est *svelto*. — *in rosa*] Non de coronis cogitandum, (ut cum dicunt *potare in rosa*, Cic. de Finn. 2, 20. et *esse in rosa* Tuscul. 5, 26.), sed de lecto rosarum cumulo strato, id quod potissimum demonstrat v. *multa*, quod de corona acceptum prope ridiculum foret; tum praepos. *in*, quae item de corona usurpari non poterat. *Immo* sunt Ephippi apud Athen. 2. p. 48. C. ῥοδόπνοα στρώματα et ad totum locum cfr. *Aristoph. Fr.* 116. Dind. P. scen. p. 135: Ὅστις ἐν ἡδυόσμοις Στρώμασι παννυχίζων τὴν δέσποιναν ἐρείδεις. Martial. 8, 87, 2: *Liber, in aeterna vivere digne rosa.* Seneca Ep. 36, 9: *in rosa iacere.* Smindyrides Sybarita apud Aelian. V. H. 9, 24: φύλλοις ῥόδων ἀναπεσὼν καὶ κοιμηθεὶς ἐπ' αὐτῶν ἐξανέστη λέγων «φλυκταίνας ἐκ τῆς εὐνῆς ἔχειν.»

2. *urget*] «Unguentis delibutus arte te amplectitur.» Meleager Ep. 5, 8: Θλίβοις δ' Εὔδημον τίτθον ὑπὸ χλαμύδι. Atque ut supra ἐρείδειν, sic Pomponius Bonon. Bothe P. Com. p. 113: *Nescio quis urget illam qua asinus uxorem tuam.* Manifesto non convivium plurium iuvenum, cui adhibita sit Pyrrha, significat, sed est «solus cum sola», ut ait Terentius, id quod prodit e v. *fruitur*.

3. *sub antro*] crypta, unde *grotta*. Sic solent etiamnunc Itali beatiores, praecipue ad lacum Larium, in antris vel a natura cavatis vel arte factis vini apothecas habere in iisque potare atque amoribus frui.

4. *Cui*] Paulus Sil. Anthol. Pal. I. p. 151: Εἰκὴ τίνι πλέξεις ἔτι βόστρυχον; «Cuius in gratiam pectis crines et in nodum religas,

Simplex munditiis? Heu quoties fidem
Mutatosque deos flebit et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens,

Qui nunc te fruitur credulus aurea;
Qui semper vacuam, semper amabilem

5. *quotiens* T. — 8. *Ut mirabitur* malebat Bentl. *Demirabitur* alii, *Eluctabitur* Dillenburger.

satis ceteroquin ornata naturali tua munditie?» V. *munditiae* etiam in prosa orat. persaepe num. plur. usurpatur significatque elegantiam in habitu cultuque, remoto nimio ornatu. Ovid. Fast. 2, 764: *Forma placet - - Quique aderat, nulla factus ab arte decor.* Ad dativ. *cui* comparant Tibull. 4, 6, 2: *Tota tibi est hodie, tibi se laetissima compsit.* -- *flavum*] Capilli flavi propter ipsam raritatem ab Italis pro pulchrioribus habebantur.

5. *fidem*] «quam tu fallis, et deos in amore sibi adversos iam factos, quos propitios crediderat, ac procellas quasi amoris, id est, rixas a te concitatas ille flebit.» Has contentiones comparat tempestatibus *nigris*, caelum obscurantibus, ut Epod. 10, 5: *niger Eurus.* Virg. Georg. 2, 278: *nigerrimus Auster.*

8. *Emirabitur*] In aurea, quam dicunt, Latinitate ἅπαξ λεγόμενον, sed satis munitum a Codd. Reperitur praeterea apud Appul. Met. p. 274. Oud. et Luctatium Placidum Enarr. fab. p. 251. Munck. Est «vehementer demirari atque hunc affectum gestu significare», potius quam «mirari incipere.» Vide H. Peerlk. Eiusdem generis sunt *elaudare* apud Festum (Ciceronis *dilaudare*), *emonere* Cic. ad Fam. I, 7, 9., *emutare* Manil. 5, 149. prorsus mutare, *everberare* Virgil. Aen. 12, 866.— *insolens*] prima signif., «antea insuetus tam celeris immutationis.» Cic. de Or. 1, 7: *quorum non ignarus et insolens* cet. Sal. Cat. 3: *insolens malarum artium.*

9. *aurea*] «omnibus rebus perfecta et formosissima.»

10. *vacuam*] «ab aliis amatoribus sibique unice deditam» ut Od. seq. v. 19. — *aurae fallacis*] «vafrae levitatis atque inconstantiae, quae te semper impellit ad alium rursusque alium irretiendum.» Sic *aura popularis*, favor, qui levis aurae instar semper mutatur. Cic. Verr. Acc. 1, 13, 35: *sibi auram posse aliquam afflare - - voluntatis eorum.* Ovid. Am. 2, 9, 33: *incerta Cupidinis aura.*

13. *intentata*] «nondum spectata satisque cognita.» — *nites*] «pulchra et amabilis videris.» — Semet ipsum veluti naufragum ex fluctibus, Pyrrhae amorem vix tandem evasisse festivo cum ioco dicit. «Ego, quem tu misere decepisti, ita ut

Sperat nescius aurae
Fallacis. Miseri, quibus
Intentata nites! Me tabulā sacer
Votīvā paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris deo.

13. *intemptata* bSc. et ex hac scriptura *interpretata* T. — 14. *humida* Aldus.

spei meae te fruendi veluti naufragium fecerim, tibi amorem in perpetuum renuntiavi; non tamen ita, ut tibi iratus sim.» — Solebant autem naufragi in Neptuni aut alius dei marini delubro aliquo (*sacer paries*) tabulam votivam una cum vestimentis, in quibus erant servati, suspendere. Virg. Aen. 12, 766: *Forte sacer Fauno, foliis oleaster amaris Hic steterat: nautis olim venerabile lignum, Servati ex undis ubi figere dona solebant Laurenti divo et votas suspendere vestes.* Diodorus in Anthologia Pal. I. p. 266: *Καρπαθίην ὅτε νυκτὸς ἅλα στρέψαντος ἀήτου Λαίλαπι Βοῤῥαίῃ κλασθὲν ἐσεῖδε κέρας, Εὔξατο κῆρα φυγών, Βοιώτιε, σοί με, Κάβειρε Δέσποτα, χειμερίης ἄνθεμα ναυτιλίης, Ἀρτήσειν ἁγίοις τόδε λώπιον ἐν προπυλαίοις Διογένης· ἀλέκοις δ' ἀνέρι καὶ πενίην.*

14-16. *uvida*] Olim *humida* ex solita utriusque vocabuli confusione, qua de accuratissime disputavit Wagner ad Virg. Ge. 1, 418.

16. *deus potens maris*, ut Od. 1, 3, 1: *Diva potens Cypri.* Inter multas Neptuni imagines, quae supersunt (vide vel Millin *mythol. Gallerie*), imprimis memorabile mihi semper visum est caput eius herbis marinis redimitum in Müller *Denkm.* I. 4. N. 431.

EXCURSUS
Ad C. V.

Hinc cum incipiant poëtae amores cum felices, tum infelices, lectori maximopere commendo Teuffelii, doctoris Tubingensis, festivum opusculum *De amoribus Horatii* (Jahn *n. Jahrbücher Suppl.* VI. 3. p. 325.) de quibus quasi singulis Romani viri ἀφροδισίοις arbiter ipse interfuisset docte mehercule et perite disputat. Sed idem,

quod *sane semel* factum oportebat, in accuratissimum album omnes rettulit, *cuius exemplum*, ait Salustius, *infra scriptum est*. I. *Barine* Od. 2. 8, 5. II. *Chloë* Od. 1, 23. 3, 9, 6. III. *Cinara* Od. 4, 1, 3. 13, 21. Epp. 1, 14 et 33. 7, 28. IV. *Glycera* Od. 1, 19, 5. (30, 3.) 3, 19, 28. V. *Inachia* Epod. 11, 6. 12, 14. VI. *Lalage* Od. 1, 22, 10. 23. 2, 5, 16. VII. *Licymnia* Od. 2, 12, 13. VIII. *Lyce* Od. 3, 10. 4, 13, 20. IX. *Lyde* Od. 2, 11, 22. 3, 28, 2 et 9. (3, 11.) X. *Lydia* Od. 1 (8.), 13. (25.) 3, 9. XI. *Myrtale* Od. 1, 33, 14. XII. *Neaera* Epod. 15. Od. 3, 14, 21. XIII. *Phryne* Epod. 14. extr. XIV. *Phyllis* Od. 4, 11, 31. XV. *Pyrrha* Od. 1, 5. XVI. *Anonyma prima* Sat. 1, 5, 82. XVII. *Anonyma altera* Epod. 12. XVIII. *Ligurinus* Od. 4, 1, 33. 4, 10, 5. Verum excepta *bona* Cinara plerique hic amores ficti videntur; atque omnino de iis valet, quod de suis libere fatetur divinus Areostus (sic Latine se appellabat ipse) Carm. Lib. I, 8, 1: *Est mea nunc Glycera, mea nunc est cura Lycoris; Lyda modo meus est, est modo Phyllis amor; Primas Glaura faces renovat, movet Hybla recentes, Mox cessura igni Glaura vel Hybla novo. Nec mihi diverso neque eodem tempore saepe Centum vesano sunt in amore satis.*

CARMEN VI.

Scribèris Vario fortis et hostium

Od. VI. Inscr. volg. et S. (om. praenomine.) *Ad M. Vipsanium Agrippam.* *Adloquitur Vipsanium Agrippam* T.

VI. Horatius, ut aliis suae aetatis illustribus viris, quibus notus magis quam familiaris erat, Munatio Planco, Asinio Pollioni, Iulo Antonio, sic M. Vipsanio Agrippae, strenuo Augusti administro, postea genero, ducta in matrimonium Iulia, viro belli quam pacis artibus potiori, unum dumtaxat carmen dedicat, simul Augusto gratificaturus. Cfr. Vell. Pat. 2, 79: *M. Agrippa, vir virtutis nobilissimae, labore vigilia periculo invictus parendique (sed uni) scientissimus, aliis sane imperandi cupidus et per omnia extra dilationes positus consultisque facta coniungens.* Non tamen omni pulchri sensu destitutus erat. Plin. 35, 9: *Etsi vir rusticitati propior quam deliciis. Exstat* (tamen) *eius oratio magnifica et maximo civium digna de tabulis omnibus signisque publicandis.* Eius statuam vide apud Visconti *Monum. Borgh.* T. 39, 1. et *Iconogr. Rom.* T. 8, 7. (Frandsen *Agrippa.* Altona 1836. 8.) Sed, ut ad initium huius scholii revertar, maxime notabilis res est, Cornelium Gallum, tantis laudibus a Virgilio celebratum, alto silentio praetermitti ab Horatio, etsi ille demum a. u. c. 728., postquam ex Augusti favore exciderat, mortem sibi conscivit. Magna autem cum arte significat se panegyricis epici generis componendis minus idoneum esse, a quo genere toto abhorrebat et generosa eius indoles et iudicium poëticum. Compositum arbitratur hoc carmen Franke per annos 724 et 725., Kirchner et Walckenaer a. 727., Grotefend 729., Weichert a. 727—734.

1. *Scriberis*] «Carmine (panegyrico) celebrabere; nemo melius tuas laudes praedicare potest, quam Varius, quem huic muneri aliquando satis facturum puto.» Non respuebat v. *scribere* hac significatione poësis Latina ut nostra. Cfr. v. 14. — *Vario*] L. Varius natus circa a. u. c. 672. Ei Virgilius innotuit circa a. u. c. 714., ante quem iam ediderat poëma de morte Caesaris, cuius partes studiose sectatus erat. (Hinc illud Sat. 1, 10, 43: *forte epos acer, Ut nemo, Varius ducit.*) Horatium autem a. u. c. 712. Bruti sequacem, cum Maecenate conciliavit in eiusque familiaritatem adduxit circa a. u. c. 716. Circa a. u. c. 723. Panegyricum in Caesarem Octavianum composuit; Thyestem edidit per annos u. c. 724—727, de quo cfr. Welcker Mus. Rhen. Supplem. V. II. T. III. p. 1428. Seculo post Chr. octavo exstabat haec fabula; postea propter Isidori Origines misere pe-

Victor Maeonii carminis alite,
Quam rem cunque ferox navibus aut equis
Miles te duce gesserit.

2. *aliti* F. — 3. *Qua rem* e Codd. Mureti Bentl. : sed malebat *Ut rem* vel *Cum rem.*

riit in Codice rescripto regio N. 7530., in quo etiamnunc haec leguntur: «*L. Varius cognomento Rufus Thyestem tragoediam magna cura absolutam post Actiacam victoriam Augusto ludis eius in scena edidit; pro qua fabula sestertium deciens accepit.*» Schneidewin in Mus. Rhen. 1841. p. 106. — Superstes fuit Virgilio mortuo a. 735., cuius Aeneidem cum Plotio Tucca emendavit, ea lege ab Augusto imposita, ut ne quid adderent. Mortuus est ante a. 744., quo Horatius scripsit Epp. 2, 1. (v. 245). Paucissimi versus supersunt ex Thyeste, quae inter optimas Latinarum tragoediarum habebatur (Quintil. 10, 1, 98: *Varii Thyestes cuilibet Graecorum comparari potest*), duodecim ex carmine de morte, in his duo acerbissimi in M. Antonium: *Vendidit hic Latium populis agrosque viritim Eripuit; fixit leges pretio atque refixit;* duo ex Panegyrico in Caesarem Octavianum, si fides Scholiastis ad Epp. 1, 16, 27. Intimus fuit et Virgilii et Horatii amicus. Cfr. Martial. 8, 18.

2. *Maeonius* dicitur Homerus a Maeonia, prisco Lydiae nomine, quia plerique eum Smyrna ortum putabant; alibi etiam *Maeonides* a Maeone, mythico eius patre, qui ab aliis Melesigenes nominatur. — *alite*] Sic Codd. Verissime Scaligero Castigg. in Propert. p. 207. Ed. Genev. 1607. est ablativus absolutus: « Cum Varius sit insignis poëta epicus: qui locus male vulgo magistrorum conceptus. » Atque sic prorsus interpretandi sunt alii duo, in quibus haerere solent Grammatici. Epp. 1, 1, 94: *curatus inaequali tonsore*, id est: «cum inaequalis esset tonsor meus;» et Epp. 1, 19, 13: *Exiguoque togae simulet textore Catonem*, « cum huiusmodi textore utatur.» Nec ad alteram explicationem *ab alite* in Horatio firmandam sufficiunt exempla ex Ovidio Her. 12, 161. Met. 1, 747. 7, 50. et Iuvenale 1, 13. petita, collato Heinrichio T. II. p. 36. — Passeratius correxit *aliti*, usitatiore constructione, ut Virg. Aen. 1, 326: *Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum.* Propert. 3, 7, 62: *In me caeruleo fuscina sumpta deo est.* Quae quidem coniectura multis placuit atque etiamnunc placet. Sed praeterquam quod nimis facilis est, haud satis eius fautores attendunt ad id, quod etiam in alteram ablativi explicationem cadit, sic Horatium neque amice nec urbane Vario necessitatem et quasi onus Agrippam celebrandi impositurum fuisse. — Ipse autem Varius *ales* dicitur s. cygnus Homericus, praestans poëta epicus, ut Theocr. 7, 47: *Μοισᾶν ὄρνιχες* (ironice tamen) et in Inscript. apud Fleetwood p.

Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulixei,

7. *duplices* S et pr. b, *reducis* malebat Bentl. — *Ulyssei* LCtF.

196. Alcibiades Byzantius ὄρνις ἀοιδότατος. Alii minus apposite *alite* explicarunt: «volatu, impetu, instinctu poëtico, Homeri auspiciis.» — Ceterum non minus liberalis Horatio Propertius in Ponticum 1, 7, 3: *Atque ita sim felix, primo contendis Homero*, et 2, 34, 66. de Aeneïde: *Nescio quid maius nascitur Iliade.*

3. *Quam rem cunque*] Non insolita τμήσει etiam in prosa orat. Cic. pro Sest. 31: *quod iudicium cunque subierat.* Recte Bauer ad Sanctii Min. I. p. 222: Est (per attractionem): «Scribetur res omnis, quam miles te duce gesserit.» — Quamquam hac interpretatione aliquatenus quidem explanatur insolita nobis Germanis attractio, haud satis ipsius Agrippae persona respicitur. Est igitur: «Praedicaberis et tu ipse et praeclarae res tuae terra marique gestae ope exercituum quibus praefuisti.» Cum miles sit *ferox*, fortis, bellicosus, habeatque ducem Agrippam *victorem*, minime verendum erat, ne Horatii aequales v. *quamcunque* eodem modo ac Bentleius acciperent, «sive egregiam sive mediocrem sive *etiam* male procedentem.» Ubi lect. *qua* e scripturae compendio ortam receperis, prorsus otiosum fit *navibus aut equis.* (*Mari* ad Liparas devicit Sex. Pompeium Cn. F. pro victoria ab Augusto corona rostrata donatus; tum egregia fuit eius opera in pugna Actiaca; *terra* secundus Romanorum Rhenum transgressus est. Hinc in nummo Cornelii Cossi (Müller *Denkm.* I. N. 343.) est Agrippae caput cum corona et navali et murali.)

6. *stomachum*] μῆνιν, iram implacabilem. *Pervicax* Achilles Epod. 17, 24: *iracundus, inexorabilis*, *acer* idem Art. Poët. 121. Nemini cedens Apollini quoque minitatur Iliad. χ, 20: ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη. — *gravem* autem Graecis, perniciosam.

7. *duplicis*] ex Graeco usu (Rhes. 393: οὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ. — Atque Eurip. Troad. 286. ei tribuit δίπτυχον γλῶσσαν. Dion. Hal. Rhet. 11, 5: Ἕλλην Θετταλὸς διπλοῦς καὶ ποικίλος. Glossae Isidori: *Artificem duplicem, dolosum.*) Est igitur pro *vario*, ut Ulixem vocat Statius Achill. 2, 172, subdolo, versuto. Proxime ad significatum v. *duplex* huic loco unice aptum accedit Plaut. Trucul. 4, 3, 7: *Ne duplices habeatis linguas, ne ego bilingues vos necem.* Ovid. Am. 1, 12, 27. de diptychis amatoriis, quibus deceptus erat: *Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi.* Noli autem iungere *duplicis cursus*, errores. Bentleius recte quidem post alios explicavit, verum mox novandi studio ductus, maluit *reducis*, quo ad

Nec saevam Pelopis domum

Conamur tenuēs grandia, dum pudor
Imbellisque lyrae Musa potens vetat
Laudes egregii Caesaris et tuas
Culpa deterere ingeni.

Quis Martem tunicā tectum adamantinā
Digne scripserit? aut pulvere Troico

14. *Troio* auctore N. Heinsio F.

meum sensum nihil potest esse frigidius. — *Ulixei*] a forma antiqua *Ulixeus* (Dorienses pronuntiabant Οὐλίξης). Cicero semper *Ulixes*.

8. *Pelopis domum*] ex cuius facinoribus argumentorum tragicorum longa series ducebatur usque ad Oresteas. «Oenomaus enim a genero Pelope, Thyestae liberi ab eius fratre Atreo, Atreus ab Aegistho, Agamemnon a Clytaemnestra, haec et Aegisthus adulter ab Oreste occisi sunt, Orestes ipse a Furiis agitatus.» Doering. — Videtur autem his verbis ipsius Varii tragoediam Thyestem significare. Ceterum de Cyclicorum Νόστοις nolim equidem hic cogitare, ut fecerunt alii. Hoc potius significat ad tragicum genus non minus nervorum sublimitatisque quam ad carmina epica requiri.

9. *grandia*] «argumenta epica et tragica nostris viribus superiora.»

10. *Imbellis*] «otio tantum et amoribus aptae.» — *lyrae Musa potens*] ut Od. 1, 3, 1: *diva potens Cypri*.

12. Tralatio a metallo, quod usu *deteritur*, extenuatur ac splendore privatur.

13. *Quis*] Sententiarum iunctura haec est: «Non est autem cuiusvis Martem ipsum et praeclaros illos heroas Homericos, quibus pares vos estis, dignum in modum celebrare; id quod tamen praestabit Varius meus.» — *Martem*] Homero est χαλκεοθώρηξ. Ex altero voc. Homerico χαλκοχίτων *tunica* substituitur Romanorum loricae; quamquam *tunicam* pro *lorica* usurpans, minime, ut nonnulli opinati sunt, improprie locutus est, siquidem Varro L. L. 5, 24. *loricam* ex anulis confectam vocat *ferream tunicam*. *Adamas*, proprie poëticum ferri et chalybis, postea lapidis pretiosi nomen, vel propter gratum sonum a poëtis usurpatur pro *ferro*, *aere*. Virg. Aen. 6, 552: *Porta adversa ingens solidoque adamante columnae*. Propert. 3, 11, 9: *Colchis flagrantes adamantina sub iuga tauros Egit*. Claudian. Cons. Prob. et Olybr. 99: *Mavors adamante coruscat*. Et in prosa oratione est usitatissimum. Plato Gorg. 509. A. σιδηροῖς καὶ ἀδαμαντίνοις λόγοις. Aeschines contra Ctes. p. 478. R.

Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydiden superis parem?
Nos convivia, nos proelia virginum
Sectis in iuvenes unguibus acrium
Cantamus vacui sive quid urimur,
Non praeter solitum leves.

---

15. *Merionem* ST. — 18. *Sectis*] *Strictis* Bentl. coni. — 19. *quod* L. (*vacui*, *sive quid urimur* distinxit F.)

14. Hoc dicit: «Caesarem et te digne versibus celebrare haud minus difficile est quam Homeri deos atque heroas.»

15. *Nigrum*] «squalentem et pulvere coopertum.» Val. Flacc. 1, 13: *Solymo nigrantem pulvere fratrem.* — *Merionen*] Idomenei aurigam; θοῷ ἀτάλαντος Ἄρηϊ est Iliad. ν, 528. Qui mirati sunt hunc potissimum inter Achillem et Diomedem memorari, non cogitarunt nomen sonorum consulto delectum esse a poëta. Sed confer etiam eius quasi ἀριστείαν Il. ε, 59. — Minerva adiutrice Diomedes δαίμονι ἶσος (Iliad. ε, 884.) Venerem et Martem volneravit. Iliad. ε, 335. Ex posteriore fabula Pindar. Nem. 10, 7: Διομήδεα ἄμβροτον ξανθά ποτε Γλαυκῶπις ἔθηκε θεόν.

17. 18. *proelia*] «faciles et plerumque fictas rixas inter amantes,» quales significat Propert. 3, 7 (al. 8,) 5: *Tu vero nostros audax invade capillos, Et mea formosis unguibus ora nota;* et Ovid. Am. 1, 5, 15: *cumque ita pugnaret, tamquam quae vincere nollet.* — *Sectis*] ut puellas mundas decet; sic tamen inermes ac minime formidandae acriter unguibus minitantur inter pocula et iocolares rixas. Ad totum autem carminis consilium aptissimus est iocosus hic exitus: Bentleii contra coni. *strictis* nescio quid habet furiale et agreste. Verum ipse in Curis novissimis librorum lectionem ingenioso suo somnio praetulisse videtur. Museum crit. Cantabr. 1814. I. p. 194: «Ordo est», inquit, «*acrium in iuvenes unguibus sectis:* quam volgatam lectionem emendationi nostrae praeferunt omnes, ut narrat Mossius.» Addit editor: «At Tib. Hemsterhusius, teste Wagnero, Bentleii κατόρθωμα adolescentibus in exemplum certae critices proponere solebat.» Ceterum iunge *virginum in iuvenes acrium sectis* (tamen) *unguibus*, non ut nonnulli, *sectis in iuvenes.*

19. « Sive vacui sumus ab amore sive amore flagramus, ex consuetudine omni tempore hac in re inconstantes, cantamus cet.» Iocose affectata hac levitate optime cavet, ne Agrippa grandia ac seria ab homine amoribus unice dedito exspectet.

CARMEN VII.

Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen
Aut Epheson bimarisve Corinthi

Od. VII. Inscr. volg. *Ad L. Munatium Plancum consularem. Ad Numatium Plancum* pr. S. (corr. *Munatium* et ante v. 15. *Ad Plancum.*) In T. legi nunc nequit. — 2. *Ephesum* bsTcLCtF et Bentl. (*Epheson* Codd. Bersmanni.)

VII. De L. Munatii Planci vita consule Drumann *Geschichte Rom's.* IV. p. 207. Consul Munatius fuit a. u. c. 712. coloniasque Lugdunum et Augustam Rauracorum deduxit. Primum Caesarem secutus, post eius interitum (a. u. c. 710.) per aliquod tempus Ciceroni atque omnibus, qui liberam rem publicam restituere volebant, favit; deinde Octavianum, postea Antonium, a. 722. rursus Octavianum secutus est, *morbo proditor*, ut ait Vell. 2, 83., qui omnino (quas ob causas ignoro) saepe odiosius, quam scriptorem historicum decet, de Planco iudicat. Propter hanc inconstantiam omnibus (ipsi quoque Octaviano, sed secreto) exosus, tamen propter ingenium, quo valebat, et quia fortasse, ne nimium neglectus res novas moliretur, ille timebat, honoratus est censura a. u. c. 741. et praefectura urbis. Quo tempore carmen hoc compositum est, utique circa a. u. c. 722. vel paullo post, fortasse de secessu in Graecia eligendo cogitabat, vel certe maestitia animi ac taedio laborasse videtur. Horatius autem vel ipse, ne Plancus Italiam relinqueret, optabat, vel, quod mihi probabilius videtur, nutum aliquem secutus Octaviani, qui nolebat virum tam illustrem in exilium pulsum videri, cum tranquille Tiburi degere posset, hoc carmine ei dissuadet, ne Graeciam cum Italia mutet; vel, si hoc consilium non agitabat, certe consolari eius aegrimoniam studet, Teucri curas vino sapienter lenientis exemplo proposito, ut simile illud Achillis Epod. 13.

1. *Laudabunt*] «Laudent per me licet.» — *claram*] cum propter navium copiam et quaestuosam mercaturam, tum propter eloquentiae studia. — *Mytilenen*] Lesbi urbs *et natura et situ et descriptione aedificiorum et pulchritudine in primis nobilis; agri iucundi et fertiles.* Cic. de lege agr. 2, 16. — *Mytilenen* nunc scripsi cum nummis *ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΩΝ*. Cfr. Eckhel D. N. II. p. 303. Volgo *Mitylenen.*

2. *bimaris*] διθάλασσος, inter mare Aegaeum et Ionium sita. Sic Eurip. Troad. 1097: *δίπορον κορυφὰν Ἴσθμιον*. Ovid. Her. 12, 27. *Ephyren bimarem* vocat. *Graeciae decus* appellat Corinthum Florus 2, 16. Restituta iam erat *Colonia Laus Iulia Corinthus* a C. Iulio Caesare.

4. *Τέμπη*, vallis amoenissima

Moenia vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos
  Insignes aut Thessala Tempe.
Sunt, quibus unum opus est intactae Palladis urbem
  Carmine perpetuo celebrare et
Undique decerptam fronti praeponere olivam.
  Plurimus in Iunonis honorem

5. *urbem*] *arcem* Cod. Bersm., *arces* ex Regiis et aliis Bentl. — 6. *celebrare, Indeque* Boubier (1715.) rursusque Schraderus (1776.) Recepit Mitscherlich. — 7. *decerptae frondi* auctore Erasmo L.

inter Ossam et Olympum, quam Peneus perfluit. Eurip. Troad. 214: *Τὰν Πηνειοῦ σεμνὰν χώραν, κρηπῖδ' Οὐλύμπου καλλίσταν Ὄλβῳ βρίθειν φάμαν ἤκουσ' Εὐθαλεῖ τ' εὐκαρπείᾳ.* Eleganter eam describit Aelianus V. H. 3, 1. — *intactae*] *ἀθίκτου, παρθενίου*, *integrae* Od. 3, 4, 70. Quod Codd. aliquot habent *arcem*, alii *arces* (ui Ovid. Met 7. 399: *Palladias arces*), inde ortum videtur, quod sec. IX. et X. ineunte littera *a* aperte scribebatur, ita ut *urbem* et *arbem* vix distinguas. Hinc facilis fuit correctio *arcem*, quam praefert Markland ad Stat. Silv. 1. 4, 91. Sed lectio *urbem*, quae simplici huius carminis initio melius convenit, satis firmatur a Codd. etiam meis.

6. «Sunt, inquit, qui condant de Athenarum laudibus carmen *perpetuum*, a prima urbis origine ad sua tempora deductum et *μύθους* Atticos non sine arte inter se connectens, uti *perpetuum carmen* est Ovidii Metamorphoseon opus (1, 4). Librorum autem lectio significat 1) servata imagine: «corona *oleagina*, ex Palladis igitur arbore nexa, undique, *ὅθεν δή ποτε*, ex omnibus Atticae locis, Athenis ipsis, Eleusine, Rhamnunte, Rario campo, Marathone, cet. decerpta caput redimire»; 2) sine imagine: «ex singulis fabulis atque historiis Atticis, quae poëticum ornatum recipiunt, apte tractatis gloriam sibi parare.» — Haeserunt multi in v. *praeponere*. Attamen *κυρίως* dictum est, cum corona semper sit *prae fronte*. Ac similiter Valerius Flaccus 3, 436: *glaucasque comis praetexere frondes Imperat.* Seneca Med. 70: *Praecingere roseo tempora vinculo.* Cfr. etiam Lucret. 1, 526. Vide Excursum ad h. l.

8. «Plurimi (multi), dum Iunonem honorare volunt, praedicant Argos *ἵππιον*, *ἱππόβοτον* (*Ἥρας δῶμα θεοπρεπές* Pind. Nem. 9, 3.) atque Mycenas *πολυχρύσους* Iliad. *η*, 180. Sophocl. Electr. 9.» Hoc igitur dicit: «Singulae fere Graeciae regiones suos invenerunt laudatores, sive *ἐγκώμια* earum composuerunt sive *ἐν παρόδῳ* earum meminerunt; ego iam Tiburis amoenitatem praedicabo.» — Per mihi mirum accidit, cum viderem, quot tragoedias excitarint novissimi interpretes in usu v. *plurimus* pro «plurimi, permulti.» Sed quomo-

Aptum dicet equis Argos ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedaemon
Nec tam Larissae percussit campus opimae,

9. *dicit* ScLCt. Ut nos, bT et Servius ad Aen. 1, 28.11, 246. — 10. *Me nec* bSTcLCt: *Me neque* Bentl. M.

do, quaeso, aliter explicabunt Virg. Ge. 2, 182: *tractu surgens oleaster eodem Plurimus*, id est, «plurimi oleastri.» Gratius 29: *ut omnem Concipiat tergo, si quisquam est plurimus, hostem.* Iuven. 3, 332: *Plurimus hic aeger moritur vigilando*: —? Cum autem recte dicatur *multum esse in aliqua re*, fuit, qui corrigeret: *Plurimus in Iunonis honore*, «hic vel ille perquam copiosus est in Iunonis laudibus extollitque Argos.» Sed nullum eiusmodi consuetudinis exemplum attulit. Quid, quod sic subiecto quod dicunt, haec propositio prorsus foret destituta? Nec dubitandum, ut fecit ille, de Latinitate constructionis *in honorem.* Quintil. 1, 1, 6: *in sexus honorem.* Id. 11, 2, 12: *in honorem victoriae.* Propert. 4, 6, 13: *Caesaris in nomen ducuntur carmina.*

9. *dicet*] Auctoritate Codd. huic fere par est lectio *dicit*. Alteram nunc praetuli, et quia sic minus offendimus in v. *plurimus*, cum permulta de Argis carmina vix exstiterint, etsi Pausanias 1, 13, 8: *οὕτω καὶ ὁ τῶν ἐπιχωρίων ἐξηγητὴς Λευκέας* (*Ἀργεῖος*) *ἐν ἔπεσιν εἴρηκεν*, et quia grata variatio *Laudabunt*, *Sunt quibus est*, *dicet*. Hoc volt: «Fieri etiam potest, ut unus et alter Argos celebrare malit.»

10. 11. *nec tam*] Sic Codd. Bentl. tacite scripsit *neque tam*, quia Horatius, ut Lucretius, variare solet *neque* - *nec*, *nec* - *neque*. H. l. propter praecedens v. *ditesque* vitasse videtur eundem exitum *neque*. — *patiens*] *ἡ ἀνεκτικὴ καὶ καρτεροῦσα.* — «Sola Lacedaemon a moribus civium laudatur, ceterae urbes ab aliis rebus. Tempore Horatii non erat *patiens*, sed dissolutis moribus. Et comparatio est inepta: Larissa me percussit fertilitate, Tibur silvis, Lacedaemon patientia. Lege *spatiis*, longis deambulationibus.» Oudendorp. Magis etiam mire Praedicow: *pascens*. Non animadverterunt esse *ἐπίθετον* mere ornans: «Lacedaemon illa tam celebrata propter severam suam disciplinam ac leges Lycurgi.» Propter *τὸ πονεῖν εἶναι δυνατοὺς* Lacedaemonios laudat Critias Bachii p. 43. et significanter, auctore Plutarcho Ages. 1., Simonides dixit Spartam *δαμασίμβροτον*. Oudendorpium satis refellit Cic. Tuscul. 5, 27, 77. Plut. Lyc. 18. Max. Tyr. 29, 2. Dio Chrysost. Or. 25. p. 250. R.: *Λυκούργου κελεύσαντος ἔτι νῦν μαστιγοῦνται Λακεδαιμόνιοι καὶ θυραυλοῦσι καὶ γυμνητεύουσι καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ χαλεπὰ δόξαντα ἂν ἑτέροις ἀνέχουσι.* — *percussit*] «Larissa, Thessaliae urbs, admiratione atque amore me permovit.» — *opimae*] Homeri est *Λάρισσα ἐριβῶλαξ.* Iliad. *β*, 841.

12. *domus* de antro Nympharum etiam Propert. 1, 20, 34: *Grata*

Quam domus Albuneae resonantis
Et praeceps Anio ac Tiburni lucus et uda
Mobilibus pomaria rivis.

13. *ac*] *et* STLCtF.

domus Nymphis humida Thyniasin. — *Albunea*] Sibylla s. Nympha vaticinans, quae Tiburi ut dea colebatur. Cfr. Aen. 7, 82—84: *lucosque sub alta Consulit Albunea, nemorum quae maxima sacro Fonte sonat saevamque exhalat opaca mephitim.* — Ex volgari opinione et Virgilii et Horatii loci referuntur ad aquas sulfureas cum insulis natantibus, hodie *Acque Albule* dictas. Teste Nibbyo (*Viaggio* I. p. 109.) nemoris vestigia circum eas etiamnunc supersunt; sed quomodo v. *sonare* de stagnantibus his lacubus aptum fuerit, hodie certe non perspicitur. Fea interpretatur «de templo paullo ante hanc oden a *L. Caelio* exstructo, cuius adhuc exstant insignes reliquiae forma rotunda.» Sed poëta, ut in seqq., hic memorat situm huius fontis naturalem. Praeterea de Nibbyi sententia (*Viaggio* I. p. 158.) templum, de quo loquitur Fea, a L. Cellio (non *Caelio*) vel exstructum vel restitutum (manca est enim inscriptio) Vestae potius dedicatum erat quam Albuneae sive Sibyllae Tiburtinae (Lactant. Inst. 1, 6). Idem p. 164. *domum Albuneae* eandem fuisse opinatur, quae nunc dicitur *Grotta* (crypta) *di Nettuno*, cuius opinioni accedit locuples auctor, Walckenaer I. p. 347.

13. *Anio*] h. *Teverone*, ὅς ἐκ πόλεως Τιβύρων καθ' ὑψηλοῦ πολὺ ἐκχεῖται σκοπέλου. Dionys. Halic. 5. p. 305. Stat. Silv. 1, 5, 25: *praeceps Anien.* Propert. 3, 16, 4: *Et cadit in patulos lympha Aniena lacus* (le cascatelle di Tivoli) maxime ubi nunc est *Ponte Lupo.* Cfr. Walckenaer l. l. — *Tiburni lucus*] prope Tibur, ut recte Acron, diversus sane a nemore iuxta Albuneae antrum. Cfr. Walck. Stat. Silv. 1, 3, 74: *Illa recubat Tiburnus in umbra.* Tiburnus (Virg. quidem Aen. 7, 671: *Fratris Tiburti dictam cognomine gentem*, ut habet etiam Wagner et in Horatio Codd. aliq., ita tamen, ut videantur librarii Horatium ad Virgilium accommodasse, nam meliores Codd. *Tiburni*:) Amphiarai filius vel nepos, cum Catillo et Cora fabulosus Tiburis conditor. Cfr. ad Od. 1, 18, 2.

14. *mobilibus*] «vagis, discurrentibus rivis irrigua.» Propert. 4, 7, 81: *Pomosis Anio qua spumifer incubat arvis.* Ovid. Am. 3, 6, 47: *Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans Tiburis Argei spumifer arva rigas.*

Defensam nuper vidimus a Grotefendio (Ersch Encycl. II. 10. p. 471.) eam rationem, quam sequuntur multi Codd., ut duo diversa sint carmina vv. 1—14. et 15—36. Verum, ita ut discindantur, nec concedit stropharum ratio a Meineckio significata atque a nobis servata, et apertissima est sententiarum inter vv. 14 et 15. connexio: «Ante omnes regiones mihi placet Tibur; ergo tu quoque in amoenissimo Tiburtino tuo

Albus ut obscuro deterget nubila caelo
Saepe Notus neque parturit imbres
Perpetuos, sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitaeque labores
Molli, Plance, mero, seu te fulgentia signis
Castra tenent seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

15. Novum hinc carmen incipit in bSTC. — *detergit* Aldus 1509. Ut nos, Ald. 1519. — 17. *Perpetuo* STc et Bentl.

tristitiam, quae nunc te angit, depellere poteris, quemadmodum fatis longe tristioribus actus constantiam hilaremque animum servare sibi potuit Teucer ille tragicus.» Dissecto carmine, ut ille volebat, nihil ieiunius atque Horatio indignius excogitari poterat, quam vv. 1—14.; omni enim consilio destitutum esset tale odarion. Sane longe aliud: *Poscimur*, et: *O fons Bandusiae.*

15. *Albus*] Sic Od. 3, 37, 19: *Albus Iapyx.* Virg. Ge. 1, 460: *clarus Aquilo.* Od. 3, 7, 1: *candidi Favonii.* Nonnulli sic explicabant etiam ἀργέστην Νότον Iliad. λ, 306, quod tamen potius *rapidum* significat. — *deterget*] antiquior forma pro *detergit*, ut Od. 1, 28, 19: *densentur.*

17. *Perpetuos*] Poëticae rationi convenientius videtur, ut v. *imbres* habeat ἐπίθετον, quam ut adverbium praeferatur. — Nota in hoc v. et v. 29. caesuram diversam ab ea, qua in caeteris usus est.

19. *Molli*] «miti, leni,» sed ποιητικώτερον ἐπίθετον v. *mero*, ut Graeci οἶνον μαλακὸν σκληρῷ opponebant. Et sic Virg. Ge. 1, 341: *mollissima vina.* Iuven. 1, 69: *molle Calenum.* Mire nonnulli pro imperativo v. *mollire* habuerunt. — *signis*] In signis militaribus cohortium erant sex, octo laminae argenteae (Plin. 33, 3, 19) partim quadratae, partim rotundae: quibus signis aquilisque legionum apud praetorium humo infixis castra *fulgebant.*»

20. *Castra tenent*] «rursus aliquando, ut antea saepe.» Ovid. Trist. 3, 4, 47: *Proxima sideribus tellus Erymanthidos ursae Me tenet.* *Hominem militarem* (Sal. Cat. 45.) Plancum esse significat, sed et honeste et prudenter omnem adulationis speciem devitat.

21. *Tiburis*] pr. villae tuae Tiburtinae. — *Teucer*] Vellei. Pat. 1, 1: *Teucer non receptus a patre Telamone ob segnitiem non vindicatae fratris* (Aiacis) *iniuriae Cyprum appulsus cognominem patriae suae Salamina constituit.* Telamonis filius erat nothus ex Hesiona, Troiana captiva. Condicio autem fratribus a patre imposita erat, ut ne alter sine altero domum rediret.

22. *Cum fugeret*] Clare demonstrant haec vv. Teucrum ita

Cum fugeret, tamen udă Lyaeo
Tempora populeā fertur vinxisse corona,
Sic tristes affatus amicos:
Quo nos cunque feret melior fortuna parente
Ibimus, o socii comitesque!
Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro;
Certus enim promisit Apollo,

24. *tristis* S. — 27. *auspice Teucri* cum multis Codd. etiam sex Pottierii F, *auspice Phoebo* malebat Bentl., *auspice: Teucro Certus* Wadius.

alloqui comites eo ipso temporis puncto, cum ancoram a litore Salaminio - solveret. Alii frustra appellantes v. 32: *Cras ingens iterabimus aequor:* «cum ad litus alicubi appulisset, ibi ut pernoctaret.»

22. *uda Lyaeo*] «vino perfusa.» Tibull. 1, 2, 3: *multo perfusum tempora Baccho.* Ovid. Amor. 1, 6, 37: *modicum circum mea tempora vinum Mecum est.* — Teucer igitur post potationem ac libationem Herculi oblatam, ita alloquitur socios. Herculi autem potissimum libat, quia similes labores sibi quoque exanclandi erant. Theocr. 2, 121: κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν, Ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος. Virg. Aen. 8, 276. «Herculi autem sacrificabat utpote duci itineris. Cfr. Xenoph. Anab. 6, 2, 9. θυομένῳ δὲ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι Ἡρακλεῖ.» Regel.

25. *parente*] iracundo ac saevo, qui eum apud Pacuvium sic increpat: *Fratrem segregare abs te ausu's aut sine illo Salamina ingredi? Neque paternum aspectum es veritus?* (Cic. de Or. 2, 46. Hermanni Opuscc. VII. p. 384. Welcker *die griech. Tragoed.* p. 194. Id. p. 202. *Teukros erscheint zum Theil als Symbol eines eigensinnigen Schicksals und duldenden Lebens.)* Quid, quod Telamon eum necis fraternae insimulasse dicitur a Pausania 1, 28, 12. — ?

27. 28. *auspice Teucro*] De Graeco heroë Romanorum more loquitur, ut et Curtius 6, 3. de Alexandro: *quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui;* et de Amphitruone Plautus Amphitr. 1, 1, 41: *gessit rem publicam ductu imperio auspicio suo.* Suet. Oct. 21: *domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam.* Consules Romani bellum gerentes erant cum imperio *(duce)*, habebant auspicia *(auspice.)* — *auspice*] Similiter Ov. Fast. 1, 1, 26. de Germanico: *auspice te.* Lectio autem a Fea recepta, *auspice Teucri*, id est, Phoebo, hominis argutuli inventum est, nec melior Wadii et Lessingii (*Werke Lachm.* XV. p. 116.) interpunctio: *Teucro duce et auspice: Teucro certus enim promisit Apollo* cet. Feae lect. *Teucri* probans HP. sic explicat: «ducibus Teucro et Apolline, auspice Teucri.» Sed haec et talia relinquamus iis, qui a poësi, eius-

Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes peioraque passi
Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas;
Cras ingens iterabimus aequor.

que non solum sermone, sed tota ratione prorsus alieni sunt atque, ut ipse nimium sincere de se dixit, «*interdum dolent Quintilianum felicem Horatii audaciam memoravisse.*» Praeterea *Teucro* firmat Marius Victorinus p.158.Gaisf. «Codd.lectio in repetitione eiusdem et nominis (et casus) semper mihi visa est venustissima,» addam cum Bosscha. — *Certus*] ἀψευδής, verax ac fide dignus, Eurip. Helen. 146. Teucer: συμπροξένησον, ὡς τύχω μαντευμάτων, ὅπῃ νεὼς στείλαιμ' ἂν οὔριον πτερὸν Ἐς γῆν ἐναλίαν Κύπρον, οὗ μ' ἐθέσπισεν Οἰκεῖν Ἀπόλλων, ὄνομα νησιωτικὸν Σαλαμῖνα θέμενον τῆς ἐκεῖ χάριν πάτρας.

29. *Ambiguam*] alteram conditum iri Salamina in insula Cypro, ut, cum Salaminis quis meminerit, *ambiguum* futurum sit, de qua agatur. Manil. 5, 50. Lucan. 3, 183. Seneca Troad. 844. huic *ambiguae veram* Salamina opponunt.

30. Odyss. μ, 208: ὦ φίλοι, οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν κ. τ. λ. Virg. Aen. 1, 198: *O socii, neque enim ignari sumus ante malorum, O passi graviora, dabit deus his quoque finem.* Cic. Tusc. 5, 37: *Ad omnem rationem Teucri vox accommodari potest: Patria est, ubicunque est bene.*

31. 32. Tib. 1, 5, 37: *Saepe ego tentavi curas depellere vino.* — *iterabimus aequor*] «Rursum navigabimus, ut cum Troiam olim profecti atque inde in patriam reversi sumus.»

EXCURSUS
ad vv. 5—7.

Utrum vv. *carmine perpetuo* Horatius certum aliquod poëma, v. c. ut Merkel Prolus. ad Ov. Ibin p. 370. ratus est, Euphorionis *Μοψοπίαν ἢ Ἄτακτα* significarit necne, equidem admodum incertum arbitror; de cyclico certe carmine, nemo, ut opinor, iam cogitabit. Illud autem mihi videre videor, in vv. ipsis *carmine perpetuo* lenem inesse εἰρωνείαν· siquidem totum hoc genus poëtae placere vix potuit. — Quod vero ad benignam copiam Atticarum fabularum attinet, cfr. Lucianum de Salt. 40., ubi pantomimum nosse debere ait, ὅσα περὶ Ἀθηνᾶς - - καὶ ὅλως τὴν Ἀττικὴν πᾶσαν μυθολογίαν· cuius cum satis multa capita memorasset, ita pergit: ταῦτα μὲν τῶν Ἀθηναίων ὀλίγα πάνυ δείγματος ἕνεκα ἐκ πολλῶν τῶν παραλελειμμένων διῆλθον. Quid, quod Heliodorus Atheniensis teste Athenaeo 6, 229. E. XV. libros conscripsit περὶ τῆς Ἀθήνησιν ἀκροπόλεως —?

Mea quidem interpretatio paucis verbis immutatis nonnullisque additis eadem est, quam proposuit Bentleius, recte comparato Lucretiano illo 1, 926: *iuvat integros accedere fontis Atque haurire; iuvatque novos decerpere flores, Insignemque meo capiti petere inde coronam;* nobisque accedit Regel. Iam aliorum videamus opiniones. 1) «Neutiquam vero probanda est Baxteri explicatio, quam nuper Iahnius (Ann. phil. et paed. II. 3. p. 295.) in fidem atque clientelam suam recepit: Palladis urbem multi celebrant carminibus et in honorem eius fronti suae praefigunt coronam oleaginam, non in ipsa urbe Athenis decerptam, sed ubicunque versantur.» Regel. 2) «Non tam poëtarum studia diversa praedicare videtur Flaccus, quam hominum iudicia de locis quibusdam celebrioribus indicare.» Gesnerus. Verum manifesto neuter horum vv. *carmine perpetuo* propriam vim ac significatum expendit.

Alii locum sanissimum coniecturis vexarunt, ingeniosis quidem sed supervacaneis. Erasmus, teste Glareano, proposuit: *Undique decerptae frondi praeponere olivam;* id quod multis olim placuit ac nuper rursus fautores nonnullos invenit. Ipse quidem, ut ait eius discipulus, sic explicabat: «Omnibus arboribus praeponere solent olivam, arborem Atheniensibus gratam, quasi diceret, quidam otium litterarium, quod Athenis est, omnibus voluptatibus anteferre non dubitant.» Alii vero sane longe aptius eandem coniecturam sic explanaverunt: «Ceterarum omnium urbium laudibus Athenarum praeconium praeferunt.» Aliter Bouhierius (1715.) rursusque Schraderus *Emendd.* Leovard. 1776. p. 75: *celebrare Indeque decerptam fronti praeponere olivam;* quod, etsi adeo receptum a Mitscherlichio, mihi pedestrem orationem redolere semper visum est, nec aliis poëtarum Latinorum locis suspicionem suam firmare potuit Schraderus nisi quinque Avieni in Descr. orb., quem utique versificatorem in Horatio versans ne memorare quidem debebat.

* * *

Praeter Horatii carmen hoc etiam servatum est apud Caietam Planci monumentum, eius sepulchro insculptum. (Grut. 439, 8. Visconti *Iconogr. Rom.* I. p. 216. Ed. Mediol. Inscr. mear. Lat. N. 590.)

L. MVNAT. L. F. L. N. L. PRON
PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER. VII. VIR
EPVL. TRIVMPH. EX. RAETIS. AEDEM. SATVRNI
FECIT. DE. MANVB. AGROS. DIVISIT. IN ITALIA
BENEVENTI. IN GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT
LVGDVNVM. ET. RAVRICAM

Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes peioraque passi
Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas;
Cras ingens iterabimus aequor.

que non solum sermone, sed tota ratione prorsus alieni sunt atque, ut ipse nimium sincere de se dixit, «*interdum dolent Quintilianum felicem Horatii audaciam memoravisse*.» Praeterea *Teucro* firmat Marius Victorinus p.158.Gaisf. «Codd.lectio in repetitione eiusdem et nominis (et casus) semper mihi visa est venustissima,» addam cum Bosscha. — *Certus*] ἀψευδής, verax ac fide dignus, Eurip. Helen. 146. Teucer: *συμπροξένησον, ὡς τύχω μαντευμάτων, ὅπῃ νεὼς στείλαιμ' ἂν οὔριον πτερὸν Ἐς γῆν ἐναλίαν Κύπρον, οὗ μ' ἐθέσπισεν Οἰκεῖν Ἀπόλλων, ὄνομα νησιωτικὸν Σαλαμῖνα θέμενον τῆς ἐκεῖ χάριν πάτρας.*

29. *Ambiguam*] alteram conditum iri Salamina in insula Cypro, ut, cum Salaminis quis meminerit, *ambiguum* futurum sit, de qua agatur. Manil. 5, 50. Lucan. 3, 183. Seneca Troad. 844. huic *ambiguae veram* Salamina opponunt.

30. Odyss. μ, 208: *ὦ φίλοι, οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν κ. τ. λ.* Virg. Aen. 1, 198: *O socii, neque enim ignari sumus ante malorum, O passi graviora, dabit deus his quoque finem.* Cic. Tusc. 5, 37: *Ad omnem rationem Teucri vox accommodari potest: Patria est, ubicunque est bene.*

31. 32. Tib. 1, 5, 37: *Saepe ego tentavi curas depellere vino.* — *iterabimus aequor*] «Rursum navigabimus, ut cum Troiam olim profecti atque inde in patriam reversi sumus.»

EXCURSUS
ad vv. 5—7.

Utrum vv. *carmine perpetuo* Horatius certum aliquod poëma, v. c. ut Merkel Prolus. ad Ov. Ibin p. 370. ratus est, Euphorionis *Μοψοπίαν ἢ Ἄτακτα* significarit necne, equidem admodum incertum arbitror; de cyclico certe carmine, nemo, ut opinor, iam cogitabit. Illud autem mihi videre videor, in vv. ipsis *carmine perpetuo* lenem inesse *εἰρωνείαν*· siquidem totum hoc genus poëtae placere vix potuit. — Quod vero ad benignam copiam Atticarum fabularum attinet, cfr. Lucianum de Salt. 40., ubi pantomimum nosse debere ait, *ὅσα περὶ Ἀθηνᾶς - - καὶ ὅλως τὴν Ἀττικὴν πᾶσαν μυθολογίαν*· cuius cum satis multa capita memorasset, ita pergit: *ταῦτα μὲν τῶν Ἀθηναίων ὀλίγα πάνυ δείγματος ἕνεκα ἐκ πολλῶν τῶν παραλελειμμένων διῆλθον.* Quid, quod Heliodorus Atheniensis teste Athenaeo 6, 229. E. XV. libros conscripsit *περὶ τῆς Ἀθήνῃσιν ἀκροπόλεως* —?

Mea quidem interpretatio paucis verbis immutatis nonnullisque additis eadem est, quam proposuit Bentleius, recte comparato Lucretiano illo 1, 926: *iuvat integros accedere fontis Atque haurire; iuvatque novos decerpere flores, Insignemque meo capiti petere inde coronam;* nobisque accedit Regel. Iam aliorum videamus opiniones. 1) «Neutiquam vero probanda est Baxteri explicatio, quam nuper Iahnius (Ann. phil. et paed. II. 3. p. 295.) in fidem atque clientelam suam recepit: Palladis urbem multi celebrant carminibus et in honorem eius fronti suae praefigunt coronam oleaginam, non in ipsa urbe Athenis decerptam, sed ubicunque versantur.» Regel. 2) «Non tam poëtarum studia diversa praedicare videtur Flaccus, quam hominum iudicia de locis quibusdam celebrioribus indicare.» Gesnerus. Verum manifesto neuter horum vv. *carmine perpetuo* propriam vim ac significatum expendit.

Alii locum sanissimum coniecturis vexarunt, ingeniosis quidem sed supervacaneis. Erasmus, teste Glareano, proposuit: *Undique decerptae frondi praeponere olivam;* id quod multis olim placuit ac nuper rursus fautores nonnullos invenit. Ipse quidem, ut ait eius discipulus, sic explicabat: «Omnibus arboribus praeponere solent olivam, arborem Atheniensibus gratam, quasi diceret, quidam otium litterarium, quod Athenis est, omnibus voluptatibus anteferre non dubitant.» Alii vero sane longe aptius eandem coniecturam sic explanaverunt: «Ceterarum omnium urbium laudibus Athenarum praeconium praeferunt.» Aliter Bouhierius (1715.) rursusque Schraderus *Emendd.* Leovard. 1776. p. 75: *celebrare Indeque decerptam fronti praeponere olivam;* quod, etsi adeo receptum a Mitscherlichio, mihi pedestrem orationem redolere semper visum est, nec aliis poëtarum Latinorum locis suspicionem suam firmare potuit Schraderus nisi quinque Avieni in Descr. orb., quem utique versificatorem in Horatio versans ne memorare quidem debebat.

* * *

Praeter Horatii carmen hoc etiam servatum est apud Caietam Planci monumentum, eius sepulchro insculptum. (Grut. 439, 8. Visconti *Iconogr. Rom.* I. p. 216. Ed. Mediol. Inscr. mear. Lat. N. 590.)

L. MVNAT. L. F. L. N. L. PRON
PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER. VII. VIR
EPVL. TRIVMPH. EX. RAETIS. AEDEM. SATVRNI
FECIT. DE. MANVB. AGROS. DIVISIT. IN ITALIA
BENEVENTI. IN GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT
LVGDVNVM. ET. RAVRICAM

CARMEN VIII.

Lydia, dic, per omnes
Te deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere; cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris
Inter aequales equitat, Gallica nec lupatis

Od. VIII. Inscr. volg. *Ad Lydiam. Ad Lydiam meretricem* S. Om. T. 2. *Te*] *Hoc* BT. — *Sybarim* STLCt.

VIII. Graecis nominibus imaginem iuvenis Romani amore perditi suaviter et iocose depingit. De veris personis vix cogitandum. Innocentem autem ac festivum iocum in toto hoc carmine ut agnoscas, auctor tibi sum, neve cum nupero interprete Germanico meris in nugis, etsi admodum lepidis, horribiles excites tragoedias. (Tempus, quo carmen compositum sit, incertum est; referunt quidam ad a. u. c. 727. — De metro et metricis Latinis (ed. Gaisf. p. 117. 118. 229. 429.) *Hoc deos oro* legentibus consule Bergk Anacr. Rel. p. 126.)

2. *Sybarin*] Per hoc ipsum nomen mollem et delicatum adolescentulum significat. — *properes*] Coniunctivum ab Horatio praelatum puto propter v. *oderit;* etsi Priscianus p. 1146. P.: *oderit μισήσοι ἄρα, quamvis idem sit indicativus futuri.* In seqq. indicativos usurpavit, ne nimis longa et languidior fieret clausula quattuor verbis ex v. *dic* pendentibus. — *amando*] «dum eum amore irretitum tenes.»

4. *campum*] Martium, soli quam maxime expositum. — *patiens*] «Qui olim (v. 11—12.) Campi pulverem tam facile tolerabat, atque etiamnunc hos labores defugere haud deberet.» Plures minus apte proposuerunt *impatiens,* quasi vero haec esset causa, cur campum devitaret.

5. *militaris*] «Ut decet iuvenem robustum ac militiae aptum.»

6. *equitat*] Cogitandum de quotidianis equitationis exercitationibus, non de Troiae ludo equestri, quamquam frequentissime eum exhibuit Augustus. Suet. Oct. 43. — De his exercitationibus cfr. Statii Silv. 5, 2, 113: *Ipse ego te nuper Tiberino in litore vidi - - Tendentem cursus vexantemque ilia nuda Calce ferocis equi.* — Gallicani equi ferociores et Gallia olim Romanis exercitibus equos ministrabat, Tac. Ann. 2, 5. — *lupatis*] lupinis dentibus similia frena ferrea. *Λύκος τὸ ἐν τοῖς χαλινοῖς σιδήριον·*

Temperat ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? Cur olivum
Sanguine viperino
Cautius vitat neque iam livida gestat armis
Brachia, saepe disco,
Saepe trans finem iaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinae
Filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae

6. et 7. *equitet* - - *Temperet* bSc LCtF.

Hesych. Ovid. Trist. 4, 6, 3: *Tempore paret equus lentis animosus habenis Et placido duros accipit ore lupos.*

7. *Temperat*] «moderatur, regit.»

8. «Cur natatione Tiberina, qua plerumque utebantur post alias γυμνασίας, abstinet?» — *olivum*] «Prosae scriptorem qui hanc formam usurpaverit praeter Appuleium inveni adhuc neminem.» Forcell. «Cur abstinet luctâ?» ante quam oleo perfricabantur. «Hoc iam magis timet, quam sanguinem viperinum, praesentissimum venenum.» (Epod. 3, 6: *cruor viperinus*); «angue peius» in soluta oratione dixisset.

10. *arma* hic sunt ipse discus plumbeus vel ferreus et iaculum, quorum gravi pondere violentoque usu *lividae* vibices in brachiis oriuntur. — Contra Latinitatem quidam *livida* nuper interpretatus est «pallida naturâ atque enervata.» — *gestat - Brachia*] ut Ovid. Met. 5, 553: *ora gerere*, id est, «habere.»

11. «Cur abstinet a disco vibrando, a iaculando?» — *nobilis*] saepe antea celebratus propter robur, quo iaculum ultra scopum constitutum validis lacertis *expediebat*, emittebat. Sic omnes fere Romanorum exercitationes praeter pilam, quae lusui potius inserviebat, enumerat.

13. *Quid latet*] apud te? His haec immiscet Acron Nannii: «hoc ζηλοτυπώτερον in rivalem dicit;» et initio: «in Lydiam dicit volgaris formae mulierem et sibi aliquando dilectam.» Sed est potius mollissimi iam hominis et mulierculae prorsus obnoxii iocosa derisio, sive in vivis is unquam fuit sive non.

14. Cfr. Welcker *Gr. Tragoedien* I. p. 193. Thetis, ne periret Achilles Troiam oppugnaturus, eum apud Lycomedem, Scyri insulae regem, in thalamo veste puellari indutum occultarat, ubi Deidamiae, regis filiae, amore captus est; mox, cum Ulixes mercatoris habitu inter alias merces arma puellis proposuisset, ille his cupide arreptis detectus est. Fabulam ignorat Homerus, qui

CARMEN VIII.

Lydia, dic, per omnes
Te deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere; cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris
Inter aequales equitat, Gallica nec lupatis

Od. VIII. Inscr. volg. *Ad Lydiam. Ad Lydiam meretricem* S. Om. T. 2. *Te*] *Hoc* BT. — *Sybarim* STLCt.

VIII. Graecis nominibus imaginem iuvenis Romani amore perditi suaviter et iocose depingit. De veris personis vix cogitandum. Innocentem autem ac festivum iocum in toto hoc carmine ut agnoscas, auctor tibi sum, neve cum nupero interprete Germanico meris in nugis, etsi admodum lepidis, horribiles excites tragoedias. (Tempus, quo carmen compositum sit, incertum est; referunt quidam ad a. u. c. 727. — De metro et metricis Latinis (ed. Gaisf. p. 117. 118. 229. 429.) *Hoc deos oro* legentibus consule Bergk Anacr. Rel. p. 126.)

2. *Sybarin*] Per hoc ipsum nomen mollem et delicatum adolescentulum significat. — *properes*] Coniunctivum ab Horatio praelatum puto propter v. *oderit*; etsi Priscianus p. 1146. P.: *oderit μισήσοι ἄρα, quamvis idem sit indicativus futuri.* In seqq. indicativos usurpavit, ne nimis longa et languidior fieret clausula quattuor verbis ex v. *dic* pendentibus. — *amando*] «dum eum amore irretitum tenes.»

4. *campum*] Martium, soli quam maxime expositum. — *patiens*] «Qui olim (v. 11—12.) Campi pulverem tam facile tolerabat, atque etiamnunc hos labores defugere haud deberet.» Plures minus apte proposuerunt *impatiens*, quasi vero haec esset causa, cur campum devitaret.

5. *militaris*] «Ut decet iuvenem robustum ac militiae aptum.»

6. *equitat*] Cogitandum de quotidianis equitationis exercitationibus, non de Troiae ludo equestri, quamquam frequentissime eum exhibuit Augustus. Suet. Oct. 43. — De his exercitationibus cfr. Statii Silv. 5, 2, 113: *Ipse ego te nuper Tiberino in litore vidi - - Tendentem cursus vexantemque ilia nuda Calce ferocis equi.* — Gallicani equi ferociores et Gallia olim Romanis exercitibus equos ministrabat, Tac. Ann. 2, 5. — *lupatis*] lupinis dentibus similia frena ferrea. *Λύκος τὸ ἐν τοῖς χαλινοῖς σιδήριον·*

Temperat ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? Cur olivum

Sanguine viperino
Cautius vitat neque iam livida gestat armis
Brachia, saepe disco,
Saepe trans finem iaculo nobilis expedito?

Quid latet, ut marinae
Filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae

6. et 7. *equitet* - - *Temperet* bSc LCtF.

Hesych. Ovid. Trist. 4, 6, 3: *Tempore paret equus lentis animosus habenis Et placido duros accipit ore lupos.*

7. *Temperat*] «moderatur, regit.»

8. «Cur natatione Tiberina, qua plerumque utebantur post alias γυμνασίας, abstinet?» — *olivum*] «Prosae scriptorem qui hanc formam usurpaverit praeter Appuleium inveni adhuc neminem.» Forcell. «Cur abstinet luctâ?» ante quam oleo perfricabantur. «Hoc iam magis timet, quam sanguinem viperinum, praesentissimum venenum.» (Epod. 3, 6: *cruor viperinus*); «angue peius» in soluta oratione dixisset.

10. *arma* hic sunt ipse discus plumbeus vel ferreus et iaculum, quorum gravi pondere violentoque usu *lividae* vibices in brachiis oriuntur. — Contra Latinitatem quidam *livida* nuper interpretatus est «pallida naturâ atque enervata.» — *gestat* - *Brachia*] ut Ovid. Met. 5, 553: *ora gerere*, id est, «habere.»

11. «Cur abstinet a disco vibrando, a iaculando?» — *nobilis*] saepe antea celebratus propter robur, quo iaculum ultra scopum constitutum validis lacertis *expediebat*, emittebat. Sic omnes fere Romanorum exercitationes praeter pilam, quae lusui potius inserviebat, enumerat.

13. *Quid latet*] apud te? His haec immiscet Acron Nannii: «hoc ζηλοτυπώτερον in rivalem dicit;» et initio: «in Lydiam dicit volgaris formae mulierem et sibi aliquando dilectam.» Sed est potius mollissimi iam hominis et mulierculae prorsus obnoxii iocosa derisio, sive in vivis is unquam fuit sive non.

14. Cfr. Welcker *Gr. Tragoedien* I. p. 193. Thetis, ne periret Achilles Troiam oppugnaturus, eum apud Lycomedem, Scyri insulae regem, in thalamo veste puellari indutum occultarat, ubi Deidamiae, regis filiae, amore captus est; mox, cum Ulixes mercatoris habitu inter alias merces arma puellis proposuisset, ille his cupide arreptis detectus est. Fabulam ignorat Homerus, qui

Funera, ne virilis
    Cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

15. *Funera*] *Tempora* Cod. Vanderburgii.

tantum Iliad. τ, 326. Achilli haec tribuit: *ἠὲ τόν, ὃς Σκύρῳ μοι ἔνι τρέφεται φίλος υἱός*. Fundus eius fuit in Cypriis et Iliade parva. Schol. Villois. ad l. l. Eandem tractavit Sophocles *ἐν Σκυρίαις*, in qua fabula Ulixes: *Σὺ δ' ὦ τὸ λαμπρὸν φῶς ἀποσβεννὺς γένους, ξαίνεις, ἀρίστου πατρὸς Ἑλλήνων γεγώς;* Item Bion in Epithalamio Achillis et Deidamiae, Idyll. 15. vel 2. Mein. v. 15: *Λάμβανε δ' ἐν κόραις Λυκομηδίσι μοῦνος Ἀχιλλεύς, Εἴρια δ' ἀνθ' ὅπλων ἐδιδάσκετο, καὶ χερὶ λευκᾷ παρθενικὸν κόρον* (al. *κόπον*) *εἶχεν*. Vide etiam Statium in Achilleide 2, 44 seqq. Cfr. Roulez ad Ptolemaeum Heph. p. 59. (Thetis elegantissime expressa est in Millingen *Mon.* Tab. X. p. 13.) — *sub lacrimosa*] paullo ante Graecorum expeditionem in Troiam, excidio iam tunc a diis damnatam. Mira autem interpolatio *lacrimosa tempora* pro *lacrimosa funera* in Codd. aliq. irrepsit.

15. «Ne virilis vestitus ipse Achillem incitaret ad expeditionem a Graecis regibus indictam una cum iis alacriter suscipiendam.»

16. *Lycii* Troianorum socii ducibus Sarpedone et Glauco. Est autem: «in caedem, quam facturae sunt Lyciae catervae.» Cfr. Dissen ad Pind. II. p. 595.

CARMEN IX.

Vides, ut alta stet nive candidum
Soracte nec iam sustineant onus

Od. IX. Inscr. volg. *Ad Thaliarchum*. Om. ST. — 1. *candidus* Mallius Theodorus p. 539. Gaisf.

IX. De huius carminis argumento ita disputat Dillenburger: «A Iacobsio (Opp. T. V. p. 378.) ita ego dissentio, ut non credam parari a poëta coenam, sed iam accumbentes videam sodales sive apud Horatium sive apud alium ex amicis. Magistrum igitur convivii (*θαλίαρχον*, *συμποσίαρχον*) allocutus poëta admonet, ut quibus rebus in tanto frigore, quo omnis rerum natura contracta rigeat, maxime opus esse videatur, iis maiorem curam adhibeat; scilicet igne, quo extrinsecus, et vino, quo intrinsecus calor possit augeri, deinde ut cetera divis permittat.» Aliis *Thaliarchus* nomen videtur fictum adolescentis formosi (ut *Xanthias* ille *Phoceus*), quem ad laetum vitae usum exhortetur. Quod Oberlini Codd. puerum hunc speciosum libertum fuisse tradunt, id unice propter Graecam eius appellationem esse factum videtur. Nihil autem in ipso carmine inest, quod nos cum interpretibus nonnullis statuere cogat eius quasi scenam in adolescentis villa, non in urbe Roma a poëta collocatam esse. Tempus quo hoc carmen composuit, incertum est. Grotefend et Walckenaer referunt ad a. u. c. 724 vel 725, Kirchner ad a. 727, Dillenburger haud ita multo post Philippensem pugnam. Ceterum imitatus est Alcaeum apud Athen. 10. p. 430. p. 951. Dind.) et Schneidewin Del. Poët. p. 273: *Ὕει μὲν ὁ Ζεύς, ἐκ δ' ὀρανῶ μέγας Χειμών, πεπάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί. Κάββαλλε τὸν χειμῶν', ἐπὶ μὲν τιθεὶς Πῦρ, ἐν δὲ κίρνας οἶνον ἀφειδέως Μελιχρόν, αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσᾳ Μαλθακὸν ἀμφι[τίθει] γνόφαλλον.* Qua ex imitatione ipsa equidem colligo totum argumentum esse ficticium ac liberae *φαντασίας* ludum.

1. *stet*] Per aestatem in caelo Italico montes longinquiores quasi per nebulam apparent, formis obscuratis ac prope extenuatis; hieme vero *stant*, id est, nive cum rigeant, toti nivei sint, clare conspiciuntur. *Stare* autem saepe de re horrida aut rigida. Exempla Virgiliana collegit Wagner ad Eclog. 7, 53. *Stant et iuniperi et castaneae hirsutae.* De monte ut hic positum est Aen. 4, 471: *Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.* Audacius etiam, ut solet, Lucanus 2, 103: *Stat cruor in templis.*

2. *Soracte* mons MM. pedes altus in finibus Faliscorum, in quo Apollo colebatur (Aen. 11, 785: *Summe deum, sancti custos Soractis Apollo*), ultra XXIV. mil. pass. ab Urbe, sed ex ea (in qua, non rure, scena carminis fingitur) facile con-

Silvae laborantes geluque
Flumina constiterint acuto.

Dissolve frigus ligna super foco
Large reponens atque benignius
Deprome quadrimum Sabinā,
O Thaliarche, merum diotā.

Permitte divis cetera, qui simul
Stravere ventos aequore fervido

4. *acuto?* (b) CtF. — 7. *Depone* T.

spiciendus, hodie *Monte Tresto*, vel, ut alii volunt, *Monte di S. Silvestro*, vel *Monte di S. Oreste*. «*Sa forme isolée et singulière frappent les regards, quand on sort de la ville par une des deux portes du nord.*» Walckenaer I. p. 448.

3. *laborantes*] «nutantes atque sese inflectentes sub nivis onere.» Od. 2, 9, 6: *Aquilonibus querceta Gargani laborant.* — *geluque*] Livius 5, 13: *Insignis annus* (a. u. 355.) *hieme gelida ac nivosa fuit, adeo ut viae clausae, Tiberis innavigabilis fuerit.* Recentia exempla affert Schiller p. 44.

4. *acuto*] Pind. Pyth. 1, 39: *χιόνος ὀξείας*, quae frigore suo velut secat et pungit. Virg. Ge. 1, 93: *Boreae penetrabile frigus.* Glacie igitur adstricta flumina cursum morari videntur.

5—6. *Dissolve*] *κάββαλλε*, pelle. — *foco*] totius domus communis, ad quem, sarmentis et lignis large impositis, quicunque convivarum algebat, accedens calfacere se poterat; qui mos etiamnunc servatur in Italia. — *benignius*] largius, copiosius.

7. *Deprome*] non tam «ex apotheca, cella vinaria» quam «ex ipsa diota haurito.» — *quadrimum*] satis igitur vetus ac dulce, quamvis Sabinum dumtaxat. Od. 1, 20, 1: *vile Sabinum* et *plumbeum* Martiali 10, 49. *Bimo* contentus est in sacrificio Veneri oblato Od. 1, 17; *horna* vina bibit Alfii agricola Epod. 2, 47. Alii *Sabina* minus recte interpretantur de vase tantummodo fictili, qualia ex ea regione Romam advehi solita sint. — *diota*] Plat. Hipp. mai. p. 288. D: *τῶν καλῶν χυτρῶν εἰσί τινες δίωτοι, τῶν ἓξ χόας χωρουσῶν.* Moeris p. 44: *ἀμφορέα, τὸν δίωτον σταμνόν.* «Amphora duarum aurium, id est, ansarum». Lamb. Alii minus recte «vas, quo vinum e cadis haustum in minores cyathos defundebatur;» sed haec potius est trulla vinaria.

9—13. *cetera*] «reliqua omnia, quae aut antea sollicitos nos habuerunt, aut quia futura et incerta sunt, nunc certe nihil ad nos attinent nec laetitiae nostrae conveniunt.» Archilochi Fr. 49. Schneidew.: *Τοῖς θεοῖς τίθει δὲ πάντα.*

Deproeliantes, nec cupressi
Nec veteres agitantur orni.

Quid sit futurum cras, fuge quaerere et
Quem Fors dierum cunque dabit, lucro
Appone, nec dulces amores
Sperne puer neque tu choreas,

Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et campus et areae

14. *Fors* bSTcLCt et Bentl.: *sors* FM.

Theogn. 1047: *Νῦν μὲν πίνοντες τερπώμεσθα καλὰ λέγοντες· Ὅσσα δ' ἔπειτ' ἔσται, ταῦτα θεοῖσι μέλει.* Cfr. Epod. 13, 7. — Gratissima iam imago tranquillitatis a diis restitutae ac temporis verni opponitur frigori et procellae nunc saevienti. — *Stravere*] in prosa orat. «sedavere, tranquillavere.» — *Deproeliantes*] «Qui in turbido mari acerrime inter se luctantur.» — *orni*] *Mannaeschen.* Cfr. Voss ad Ge. 2, 71. — *fuge*] in prosa orat.: «Omitte, noli de rebus futuris consulere astrologos.»

14. *Fors* huic loco unice convenit. Wagner ad Virg. Ecl. 9, 5: *Fors omnia versat*, alii *sors:* «Sors eventus est, non ipsa vis fati; quare non est Latinum *sors versat*. Contra *Fors* significat caecam quandam vim, res humanas temere ac nullo consilio regentem, nulla tamen adiuncta aut laedendi aut iuvandi notione, quare nullum usquam huic nomini adiicitur epitheton. Non sunt igitur huic plane synonyma *Fortuna* et *Fatum.*» — *cunque*] De tmesi cfr. Kritz ad Sal. *Cat.* 5, 3.

15. *Appone*] in pr. or.: «In lucro pone.» Cic. ad Fam. 9, 17: *De lucro prope in quadriennium vivimus.*

16. *puer*] «dum adolescentia frueris.» — *tu*] In hoc voc. offendit Iulius Caesar Scaliger, quasi pleonasmus esset; sed est sermonis familiaris ac benevolentiae, interdum etiam vim exhortationis auget in membro altero. Plato Gorg. p. 527. D: *ἔασόν τινά σου καταφρονῆσαι — καὶ ναὶ μὰ Δία σύ γε θαῤῥῶν πάταξαι κτλ.* Tibull. 1, 1, 37: *Adsitis divi, nec vos de paupere mensa Dona nec e puris spernite fictilibus.* Lucan. 2, 627: *nec Pharnacis arma relinquas Admoneo, nec tu populos utraque vagantes Armenia.* Iuven. 6, 172: *Parce, precor, Paean, et tu depone sagittas.*

17. *virenti*] florenti. Theocr. 27, 66: *χλοεροῖσιν μελέεσσιν.* Epod. 13, 4: *dumque virent genua*, sicque *viridis senectus.* Mansit hic tropus Italis in *la verde età*, non item nobis.

18. *Morosus* contrarius est *morigero*, is, qui aliis morem gerere

Lenesque sub noctem susurri
Composita repetantur hora,

Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellae risus ab angulo
Pignusque dereptum lacertis
Aut digito male pertinaci.

21. *intumo* c. — 23. *direptum* ST et corr. b.

et obsequi recusat. — *Nunc*] «Ut convenit aetati, qua nunc es, adolescens.» Rufinus in Anth. Pal. I. p. 104: *Ζωῆς ἀνθρώποις ὀλίγος χρόνος. ἄρτι Λύαιος, Ἄρτι χοροὶ στέφανοί τε φιλανθέες, ἄρτι γυναῖκες.* — *areae*] loca publica, in quibus conveniebat iuventus, praesertim circa templa, ut erat Romae area Volcani, area Concordiae.

19. *sub noctem*] «per crepusculum.» Opponuntur haec ludis et exercitationibus diurnis in Campo Martio. — *susurri*] Scena haec est: Amator ad ianuam semiapertam amicae hora constituta susurrat, submissa voce eam appellat; puella nihil respondens intra domum, quo ludificetur adolescentem, sese occultat; mox autem ex angulo, ubi latet, cachinno sublato se prodit; amator intro se praecipitans armillam vel anulum, pignus amoris, deripit puellae simulanti se pertinacem esse ac reluctari, sed re vera gaudenti se spoliari.

20. *repetantur*] «crebro quaerantur.» Ex v. *repetantur* cogitatione elicienda alia risus proditoris et pignoris derepti magis propria: «Nunc hi quoque soliti amantium ioci vos delectare possunt.» Nolim enim supplere *est* ad v. *gratus risus* gratumque *pignus* cum aliis interpretibus.

24. *male pertinaci*] «non admodum pertinaci, quia tantummodo fingit se obniti.» Contrario significatu Prudent. Cathem. 14: *male pertinax vincendi studium subiacuit casibus asperis.* Cfr. Hand Turs. III. p. 585. Tibull. 1, 9, 44. de simili puellae ioco: *Et latuit clausas post adoperta fores.* Pseudogallus s. Maximianus El. 1, 67: *Et nunc subridens latebras fugitiva petebat. Non tamen et fugiens tota latere volens, sed magis ex aliquo cupiebat parte videri: Laetior hoc potius, quod male tecta foret.*

CARMEN X.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus et decorae
More palaestrae,

Od. X. Inscr. volg. et S. *Ad Mercurium*. Om. T. — 1. *Mercuri facunde*, *nepos* TLCt. — 2. *coetus* Withofius.

X. «Hymnus est in Mercurium ab Alcaeo lyrico poëta.» Porphyr. Pausan. 7, 20: βουσὶ γὰρ χαίρειν μάλιστα Ἀλκαῖος ἐδήλωσεν ἐν ὕμνῳ τῷ εἰς Ἑρμῆν γράψας, ὡς ὁ Ἑρμῆς βοῦς ὑφέλοιτο τοῦ Ἀπόλλωνος. Initium fortasse fuit Fragm. 2. Schneidew.: Χαῖρε, Κυλλάνας ὁ μέδεις, σὲ γάρ μοι. — Nonnus 26, 283: τανύκτερον υἱέα Μαίας, Γλώσσης ἡγεμονῆα, σοφῆς ἰθύντορα φωνῆς. Mercurii autem λογίου Venerem propter Adonidis interitum consolantis pulchra imago est in Musei Borbon. Vol. I. T. 32. (Tempus, quo hoc carmen compositum sit, omnino definiri nequit.)

1. *facunde*] Hic λόγιος (Orph. Hymn. 27, 4: λόγου προφήτης). v. 3. ἀγώνιος. — *nepos Atlantis*] per Maiam. Poëtica ratio iubet v. *facunde* iungere cum v. *nepos*, non, ut alii fecerunt, cum v. *Mercuri*. Ovid. Fast. 5, 663: *Clare nepos Atlantis, ades, quem montibus olim Edidit Arcadiis Pleïas una* (Bentl. *uda) Iovi*.

2. *Cultus* cum significet omnem prope externam vivendi rationem et, ut h. l., mores, apud poëtas certe recipere potest epitheta huiusmodi, ut *ferus*, *asper*, *agrestis*. — *hominum recentum*] De statu primorum hominum cfr. Sat. 1, 3, 100: *mutum et turpe pecus*.

3. *Voce*] «Ἑρμηνείᾳ excoluisti homines rudes, eos docens distincte ac dilucide suas cogitationes exprimere.» Ovid. Fast. 5, 665: *Pacis et armorum superis imisque deorum Arbiter, alato qui pede carpis iter; Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra, Quo didicit culte lingua favente loqui;* ubi describit Mercurii diem festum Id. Maiis celebrari solitum. (Noli tamen credere nupero cuidam interpreti, hymnum hunc in illius diei usum publicum compositum esse. Immo mera fuit lyricae facultatis et exercitatio et opus.) Alii accipiunt de musica, sed quod hac arte institutum est genus humanum, Apollini et Musis potius deberi videtur. — *catus*] Varro LL. 7, 46: *cata, acuta; hoc enim verbo dicunt Sabini; quare catus Aeliu' Sextus non, ut aiunt, sapiens, sed acutus. Catus* inseritur per parenthesin, nec iungi potest *catus voce et more*. — *decorae*] «quae decus et εὐεξίαν addit iuvenibus.» Hinc Ἑρμῆς φιλάεθλος Anth. Pal. II. p. 495.

4. *More*] «institutione, lege exercitationum.» Pind. Ol. 6, 117: τεθμῷ ἀέθλων. et ibid. 79: (Ἑρμῆς) ὃς ἀγῶνας ἔχει μοῖράς τ' ἀέθλων.

Te canam, magni Iovis et deorum
Nuntium curvaeque lyrae parentem,
Callidum, quidquid placuit, iocoso
Condere furto.

Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.

6. *Nuntium*] διάκτορον. Virg. Aen. 4, 356: *interpres divom.* — *lyrae*] ex testudine factae et chordis intentae *parentem*, inventorem. Sic *parens philosophiae* Socrates Ciceroni, et Platoni in Sympos. 177. D. πατὴρ τοῦ λόγου, auctor sermonis. Cfr. Pausan. 8, 17, 4. Philostr. Imagg. 1, 10: Τῆς λύρας τὸ σόφισμα πρῶτος Ἑρμῆς πήξασθαι λέγεται κεράτοιν δυοῖν κατὰ ζυγοῦ καὶ χέλυος, καὶ δοῦναι μετα τὸν Ἀπόλλω καὶ τὰς Μούσας Ἀμφίονι τῷ Θηβαίῳ δῶρον.

7. *iocoso*] «ioci causa sic patrato, ut ii ipsi, quos spoliasti, ridere debeant.» Philostr. Imagg. 1, 26. de Mercurii furtis: οὔτι πουταῦτα πενίᾳ δρῶν ὁ θεός, ἀλλ' εὐφροσύνῃ διδοὺς καὶ παίζων. Sic in Phoronide apud Etymol. M. p. 339: Ἑρμείαν δὲ πατὴρ Ἐριούνιον ὠνόμασ' αὐτός· Πάντας γὰρ μάκαρας θεοὺς θνητούς τ' ἀνθρώπους Κέρδεσι κλεπτοσύνῃσί τ' ἐκαίνυτο τεχνηέσσαις. Hipponax apud Schneidewin Eustath. p. 49. ad Mercurium: Φωρῶν ἑταῖρε. In Rhesi v. 17. vocatur φηλητῶν ἄναξ. Temporibus autem heroicis furandi ac peierandi peritia pro callida sollertia in laudibus ingenii habebatur, ut Homericus ille Autolycus Od. τ, 395: ἀνθρώπους ἐκέκαστο Κλεπτοσύνῃ θ' ὅρκῳ τε· θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν Ἑρμείας.

9. *olim*] Ad omnes has tres actiones aeque pertinet hac constructione: «Olim (eodem die, quo natus es, statim post lyram a te inventam: Hom. Hymn. Merc. 20. ibique Franke), dum Apollo te puerum minaci voce terret, asseverans te a se punitum iri, nisi quinquaginta boves per dolum amotas reddidisses, subrisit, cum se a te spoliatum pharetra videret.» In Hymno quidem Homerico non furatur pharetram, sed tamen Apollo Νόμιος v. 514: δείδια, inquit, μή μοι ἅμα κλέψῃς κίθαριν καὶ καμπύλα τόξα. Schol. ad Iliad. ι, 256: Ἑρμῆς ὁ Διὸς καὶ Μαίας τῆς Ἄτλαντος εὗρε λύραν, καὶ τοὺς Ἀπόλλωνος βόας κλέψας, εὑρέθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς μαντικῆς. ἀπειλομένου δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔκλεψεν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων τόξα· μειδιάσας δὲ ὁ θεὸς ἔδωκεν αὐτῷ τὴν μαντικὴν ῥάβδον, ἀφ' οὗ καὶ χρυσόῤῥαπις ὁ Ἑρμῆς προσηγορεύθη. Lucian. Deor. D. 7, et maxime Philostr. l. l.

11. *viduus*] apud poëtas pro «privato, spoliato.» Virg. Culic. v. 372: *lacus viduos a lumine Phoebi.* (Nota sunt Mercurii epitheta δόλιος et κλώψ.)

13. 14. Atque idem deus tutor est hominum innoxiorum, ut Pria-

Quin et Atridas duce te superbos
Ilio dives Priamus relicto
Thessalosque ignes et iniqua Troiae
Castra fefellit.

Tu pias laetis animas reponis
Sedibus virgāque lĕvem coërces
Aureā turbam, superis deorum
Gratus et imis.

mus ab eo custoditus noctu ad Achillem perrexit, ut Hectoris corpus redimeret. Iliad. ω, 334. — Pro *divitis* epitheto Scaliger pater malebat «maestum, infelicem,» non animadvertens illo significari, Priamum dona pretiosa secum portasse, Iliad. ω, 232: χρυσοῦ δὲ στήσας δέκα πάντα τάλαντα κ. τ. λ. — *superbos*] μεγαλήτορας, μεγαθύμους Homero. — *Ilio relicto* Libri, non *relicta*, ut sane est Od. 4, 9, 8: *Ilios vexata.* Contra Od. 4, 4, 53: *cremato ab Ilio.* (Sine ulla necessitate Cuningh. malebat *relicta*, etsi hoc quoque rectum foret, si a Codd. fide dignis praeberetur. Cfr. etiam Heins. ad Ovid. Her. 1, 48: *disiecta--Ilios.*)

15—17. *ignes*] excubiarum Myrmidonum et hostilia Graecorum castra. — *reponis*] «Idem utpote ψυχοπομπὸς deducis, ubi in perpetuum habitaturae sunt.»

18. *virga*] Virgam magicam ei donavit Apollo. Hymn. Merc. 530: ὄλβου καὶ πλούτου δώσω περικαλλέα ῥάβδον, χρυσείην, τριπέτηλον, ἀκήριον, ἥ σε φυλάξει, πάντας ἐπικραίνουσ' οἴμους ἐπέων τε καὶ ἔργων. Memoratur etiam Iliad. ω, 343: εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει, ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει. Statius Theb. 1, 307: *dextrae virgam inserit, qua pellere dulces Aut suadere iterum somnos, qua nigra subire Tartara et exsangues animare assueverat umbras.* Haec igitur, ut ita dicamus, Homerica virga trifolio tantum ornata; Mercurii caduceus (κηρύκειον) posteriore tempore et alis et serpentibus inter se nexis symbolum factum est pacis et commercii inter genus humanum. Martial. 7, 72: *Cyllenes caelique decus, facunde minister, Aurea cui torto virga dracone viret.* Cfr. Böttiger *Amalthea* I. p. 105. seqq. Pindarus autem Orco tribuit hanc virgam Olymp. 9, 35: οὐδ' Ἀΐδας ἀκινήταν ἔχε ῥάβδον, βρότεα σώματ' ᾇ κατάγει κοίλαν πρὸς ἀγυιὰν θνασκόντων. — *levem turbam*] εἴδωλα καμόντων. — *coërces*] proprie de pastore, qui gregem prae se agens, id simul spectat, ne dissipentur, sed uno agmine procedant pecora.

20. *imis*] (in prosa orat. *inferis*) quia et in caelo et in Orco versatur. Claudian. Rapt. Pros. 1, 89: *commune profundis et superis numen.*

CARMEN XI.

Tu ne quaesieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem di dederint, Leuconoë, nec Babylonios

Od. XI. Inscr. volg. *Ad Leuconoen. Ad L. suadens omittendam mathematicen.* S. Om. T. — 1. *quaesieris scire, nefas* LCtM.

XI. *Leuconoë* (al. *Leucothoë)* nomen fictum grati soni. Obversabatur poëtae imago puellae superstitiosae, saepe mathematicos consulentis, a qua stultitia eam ad laetum vitae usum avocat. Tunc nondum leges latae erant, quibus severissime interdictum erat astrologis, ne artes suas exercerent; quibus legibus aliquoties ex Italia expulsi sunt. Suet. Vesp. 14. Tacit. Hist. 1, 22: *genus hominum infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et vetabitur semper et retinebitur.* Tempus carminis incertum est; nonnulli referunt ad a. u. c. 728.

1. «Tu, tam cara mihi (id quod inest in vv. *quem mihi, quem tibi)*, tam florens adolescentula noli scrutari» cet., quae superstitio tunc vigebat. Sic Tacit. Ann. 3, 22: *quaesitum per Chaldaeos in domum Caesaris.* Cfr. ibid. 12, 52. Sidonius Apollinaris 8, 11: *Illud sane non solum culpabile in Lampridio fuit sed peremptorium* (nefas), *quod mathematicos quondam de vitae suae fine consuluit.* — Ipsa versus constructio iubet nos iungere non *quaesieris scire*, sed *scire nefas*, ut Epod. 10, 14: *nefas videre.* Statius Theb. 3, 562: *quid crastina volveret aetas, Scire nefas homini. (nefas*, vetitum a diis et a natura.) *Quaesieris* autem absolute, ut Od. 1, 9, 13. Propert. (2) 3, 27, 1. (Lachm.): *Et vos incertam, mortales, funeris horam Quaeritis, et qua sit mors aditura via. Quaeritis et caelo Phoenicum inventa sereno, Quae si* (al. *sit) stella homini commoda quaeque mala* cet. — Vv. *quaerere, scrutari*, *στοχάζεσθαι*, propria astrologorum, quos Philostratus V. Soph. p. 480. appellat *μορίοις ἀστέρων στοχαζομένους τοῦ ὄντος*.

2. *Finem*] vitae decursum usque ad obitum. — «*Nec* positum vides praecedente part. *ne*, ubi *neu* exspectes.» Regel. Reperitur sane omnibus in libris apud Aemilium Probum Pausan. 4, 6: *ne enuntiaret nec se proderet.* Apud Horatium est quasi epexegesis vv. *ne quaesieris*, quod aliter fieri non poterat nisi consultis mathematicorum numeris. — *Babylonios*] Chaldaeorum (astrologorum) qui multis computationibus factis ex tabulis genethliacis atque ephemeridibus de siderum statu et oppositione, hominum, qui eos consulebant, *γένεσιν* et horoscopum, atque per hunc vitae vicissitudines definiebant. Cfr. Iuv. 6, 576: *numeri Thrasylli*, mathematici; *ψηφῖδας* vocant Graeci.

3. *Tentaris*] «illicite exploraris.» Cfr. Od. 1, 28, 5. — *numeros*]

Tentāris numeros. Ut melius, quidquid erit, pati!
Seu plures hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam,
Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum, sapias, vina liquēs et spatio brevi

3. *Temptaris* bSTc. — 4. *tribuet* e C2dd. F. — 5. *Qui* Codd. Blandin.

Eosdem Cic. de Div. 2, 47. *rationes Chaldaicas* vocat. — *Ut melius*] «Quanto satius est etiam mala pati, ubi advenerint, quam iis ante explorandis maestitiam perpetuam tibi praeparare!» Salmas. ad Tert. de Pallio p. 322. comparavit *ὡς πολλῷ ἄμεινον.*

4. 5. Excipit protasin: *Seu plures -- mare Tyrrhenum*, apodosis *sapias*, cum plerique puncto distinguant ante v. *sapias*; ut nuper rursus fecit Regel. «Nam,» inquit, «vv. *quiquid erit* accuratiori egent explicatione, quae seqq. *Seu-seu* subiicitur.» Mihi vero huic opinioni maxime versus 6. caesura adversari videtur. — *hiemes*] annos; servato tamen primitivo significatu statim praesentis anni tempus hibernum depingit; quae hiems *nunc debilitat undas*, efficit, ut frangantur ad *pumices*, non tam proprie dictos, quam, ut est apud Plinium 36, 42: *appellantur quidem ita* (pumices) *et erosa saxa;* Virg. Aen. 5, 214: *columba, cui domus et dulces latebroso in pumice nidi,* (iterumque 12, 587.), *vesco sale saxa peresa* (Lucret. 1, 329.) et propterea pumicibus nativis similia. — *oppositis*] «mari obiectis in extremo litore *fluctifrago* (Lucret. 1, 305).» Noli cogitare de molibus arte factis ex pumice et pulvere Puteolano. (Vitruv. 2, 6. et 5, 6.)

6. *sapias*] «Omitte illam stultam sollicitudinem et, ut sapientem decet, fruere vita.» Imperativi habet vim, nec dictum est, ut volt Priscianus T. 2. p. 144. Kr., pro *si sapias*, vel potius in oratione directa *si sapis, si sapies*, ut est Ovid. Am. 1, 4, 29: *Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse iubeto.* — *liques*] Per colum nivarium, vel per sacculum linteum colabant sive saccabant vina, quo dempta faece et flore liquidiora fierent. Martial. 14, 183: *Setinos moneo nostra nive frange trientes; Pauperiore mero tingere lina potes.*

6. «Reputans tecum, quam breve vitae sit spatium, certum terminum siste nimiae spei de futuro tempore (*spei longae*, ut Od. 1, 4, 15.) et vive in praesentia. Iam dum doctrinam hanc tibi trado, fugit irreparabile tempus, quod laetitiae dedicare potuissemus.» Neoptolemus ap. Diod. Sic. 16, 92: *ἄφαντος προσέβα Μακρὰς ἀφαιρούμενος ἐλπίδας θανάτῳ Πολύμοχθος Ἅιδας.* Ex iis est locis (ut fere Od. 1, 6, 1.) ubi ablativus absolutus et instrumentalis invicem se penetrant et quasi miscent; potest enim resolvi vel «cum breve sit vitae spatium», ut Liv. 4, 41: *orans ne se,*

Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
Aetas. Carpe diem quam minimum credula postero.

7. *diffugit* G. Fabricius.

brevi reliquo vitae spatio, tam tristem nuntium ferre ad Cincinnatum paterentur; vel «propter breve spatium.» — *reseces*] «prorsus ei renunties», ut apud Cic. ad Att. 1, 18, 2: *resecandae libidinis.*

7. 8. *Dum loquimur*] Adeo saepe haec formula apud Latinos reperitur (v. exempla ab Hofman Peerlkamp collecta: Ov. Pont. 4, 3, 58. Am. 1, 11, 15.: *Dum loquor, hora fugit*. Petron. 99. Auson. Ros. 38.) ut prope proverbialis fuisse videatur hac significatione: ' «hoc ipso temporis puncto atque longe citius, quam tu arbitreris.» — *fugerit*] futurum exactum. Similiter Persius 5, 151: *hoc, quod loquor, inde est.* — *Invida* autem est aetas, quatenus diuturnae voluptatis usuram denegat. «*Carpe* igitur *diem* (non tam ut florem vel fructum maturum, quam ut dicimus *oscula, cibum, viam carpere* cum celeritatis notione) nec fide sequenti.» Epp. 1, 4, 13: *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.* — Cum Od. IX. et hoc carmen sit quasi τύπος ac species tot similium, quibus poëta ad laetum sed simul sapientem temperatumque vitae usum nos exhortatur, indicatis saltem duobus similibus Eurip. Alcest. 782. Dind. et Palladae Anthol. Pal. II. p. 339. subiicere orientalis quoque sapientiae specimen iuvat. Ecclesiastic. 14, 14: *Μὴ ἀφυστερήσῃς ἀπὸ ἀγαθῆς ἡμέρας, καὶ μερὶς ἐπιθυμίας ἀγαθῆς μή σε παρελθέτω.* Tharapha Reiskii p. 25: *Heus tu, qui me vituperas, quod adsim voluptatibus, an tu immortalem me praestabis? Fatum si pellere non potes, sine modo praeveniam eo, quod manus mea possidet. -- Sine me caput mero implere, dum vivo, metu, ne nimis parum vivus ingeram. Vir nobilis adhuc vivus rigat se; cras cognosces, quis nostrum mortuus sitiat.*

CARMEN XII.

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumis celebrare, Clio?
Quem deum? Cuius recinet iocosa
Nomen imago
Aut in umbrosis Heliconis oris
Aut super Pindo, gelidove in Haemo?

Od. XII. Inscr. volg. *De Augusto*. *De laudibus Deorum vel hominum*. S. Om. T. — 2. *sumes* cCLt (non BbST.) — 3. *recinit* Sc et corr. b. item F.

XII. Augustum insertum deorum, heroum et summorum ducum Romanorum ordini tamquam orbis terrarum dominum celebrat. Scriptum est carmen a. u. c. 731. De carminis consilio et forma v. Excursum.

1. Pindar. Olymp. 2, 1: *Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα θεόν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν;* Inverso ordine Horatius ut Isocr. Euagor. 196. C: *οὐδεὶς οὔτε θνητὸς οὔθ' ἡμίθεος οὔτ' ἀθάνατος.* — *acri*] *λιγυρᾷ*, soni acuti. Theogn. 761. Bekk.: *φόρμιγγ' αὖ φθέγγοισθ' ἱερὸν μέλος ἠδὲ καὶ αὐλῷ.* Pind. Isthm. 4, 29. Boeckh: *κλέονται δ' (ἥρωες) ἔν τε φορμίγγεσσιν ἐν αὐλῶν τε παμφώνοις ὁμοκλαῖς μυρίον χρόνον.* Nonn. 8, 377: *Πηκτίδος οὐ χατέω λιγυηχέος, οὐ χρέος αὐλοῦ.* — *acri*] Laudat hoc *ἐπίθετον* Quinctil. 8, 2, 9. ut *proprie dictum, id est, quo nihil inveniri possit significantius.*

2. *sumis celebrare*] In pr. or. «suscipis celebrandum.» *Clio* plerisque Musa historiae, sed ex nominis notatione etiam, ut hic, elogiorum.

3. 4. *Cuius recinet*] Manifesta est haec rursus interrogatio, atque necessarium futurum, quod tempus inest etiam in vv. *sumis celebrare* (mox) *Clio*. Nihil enim languidius minusque poëticum excogitari potuit, quam quod nuper commendavit Lübker: *cuius* (pron. relativ.) *recinit* (sic) - - *in Haemo;* (sine interrogatione.) Ad triplicem interrogationem verum sed celatum responsum est: «celebrabo Augustum,» apud Pindarum, «Theronem.» — Latini cum carerent vocabulo, quod *κυρίως* responderet Graecorum *ἠχώ*, eam *vocis imaginem* (Virg. Ge. 4, 50.) et *imaginem* simpliciter appellabant. Cic. Tusc. 3, 2: *laus bonorum virtuti resonat tamquam imago gloriae. Iocosa* autem, quia viatores quasi consulto ludificatur, unde auribus accidat, ignorantes.

5. *Helicon* Boeotiae, *Pindus* Thessaliae, *Haemus* Thraciae montes, Musarum sedes. Ex Thracia

Unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae

Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.

Quid prius dicam solitis parentis

13. *Quid prius? Dicam solitis Parentem* ex Acrone F. — *parentum* Sc et corr. b. item t.

autem prisci illi vates sacri, Orpheus, Linus, Musaeus, Thamyris, prodierant.

7. *vocalem temere*] «canora voce praeditum (*chordae vocales* Tibull. 2, 5, 3) promiscue, sine ordine, ipsae, cur sectarentur cantorem, vix sibi consciae.» — Apoll. Rhod. 1, 26: *Αὐτὰρ τόν γ' ἐνέπουσιν ἀτειρέας οὔρεσι πέτρας Θέλξαι ἀοιδάων ἐνοπῇ. ποταμῶν τε ῥέεθρα, Φηγούς τ' ἀγριάδας --- ἃς ὅ γ' ἐπιπρὸ θελγομένας φόρμιγγι κατήγαγε Πιερίηθεν.* Cfr. etiam Simonid. Schneidew. p. 27: *Τοῦ καὶ ἀπειρέσιοι Πωτῶντ' ὄρνιχες ὑπὲρ κεφαλᾶς, ἀνὰ δ' ἰχθύες ὀρθοὶ Κυανέας ἐξ ἁλὸς ἅλλοντο καλᾷ σὺν ἀοιδᾷ.* Philostr. iun. Imagg. p. 119. Iacobs: *Δένδρα ἀνασπάσας τῶν ῥιζῶν· — πάντα ξυμβαλόντα τοὺς πτόρθους οἷον χεῖρας περὶ τὸν Ὀρφέα ἕστηκεν.* Cfr. Dio Chrysost. Or. 78. p. 420. R. Riemer *Göthe* I. p. 480: *Orpheus auf einer alten Paste, die Göthe besass, scheu sich abwendend, vor dem Andrange aller der Stein-, Holz- und Fleischkörper, die sich um ihn versammeln.*

9—11. «Arte canendi a Calliope matre donatus.» — *Blandum*] «tam blande canentem, ut duceret quercus attente auscultantes.» V. *auritus* etiam apud Plautum hoc significatu reperitur. Asin. Prol. 4: *Fac iam tu, praeco, omnem auritum populum.* Plerumque vero de leporibus cet. usurpatur. Post silvas totas singulare nunc arborum genus memorat, et quidem omnium durissimum. Horatium, non librarios correxit H. Peerlkamp, *ducere cautes* proponens, ut Stat. Theb. 8, 233: *duras animantem Amphiona cautes.* Nec vero ita rara haec compositio apud antiquos, ut generi praeterea subiungatur species. Epp. 1, 12, 7: *Si -- herbis Vivis et urtica.* Ovid. Met. 16, 26: *et flores mille colorum liliaque.*

13. «Ante omnes igitur solitis laudibus, ut fit in re divina, rite celebrabo Iovem *parentem*», ut Od. 2, 19, 21. Virg. Ge. 1, 328. Lucan. 4, 110: *magne parens mundi.* (Falsam lect. *parentum* explicabant: «Qui ex antiquo more maiorum nostrorum ante ceteros deos invocari solet.») Aliquanto plus est quam solita illa formula Alcmanis Fr. 31: *ἐγὼ δ' ἀείσομαι ἐκ Διὸς ἀρχόμενος.* Pindari Nem. 5, 25: (Musae) *πρώτιστον μὲν*

Laudibus, qui res hominum ac deorum,
Qui mare ac terras variisque mundum
Temperat horis?

Unde nil maius generatur ipso,
Nec viget quidquam simile aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit

15. *ac*] *et* bcSTLCt. (ut nos, B.) — *terram* c, in quo a v. 16. usque ad Od. 15, 9. excisa sunt folia aliquot. — 19. *occupabit* cum Rob. Stephano F.

ὕμνησαν Διὸς ἀρχόμεναι σεμνὰν Θέτιν Πηλέα τε· Arati Cic. 1. et Virg. Ecl. 3, 60: *Ab Iove principium:* quia *laudibus*, id est, hymno, inest argumentum, summa Iovis potentia, subiunguntur autem alii dei. *Laudes* vero ut Tibullus 1, 3, 32: *tibi* (Isidi) *dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia.*

15. Iisdem prope verbis Virg. Aen. 1, 230: *o qui res hominumque deumque Aeternis regis imperiis et fulmine terres.* — *mundum*] caelum. Designatur autem per mare, terras et caelum universa rerum natura. Catull. 64, 205: *Quo tunc et tellus atque horrida contremuerunt Aequora concussitque micantia sidera mundus.* Doer.

16. *horis*] Ex usu poëtico pro anni temporibus *variis*, sese invicem excipientibus ac natura sua distinctis. (Ars Poët. 302: *sub verni temporis horam.*) — *Temperat*] «ordinat atque moderatur.» Seneca Ep. 73: *Soli Lunaeque plurimum debeo temperantique annum deo obligatus sum.*

17. *Unde*] Non «quare»; sed «ex quo, (ut Od. 1, 28, 28: *unde potest, tibi defluat aequo Ab Iove.* Sat. 1, 6, 12: *Laevinus, Valeri genus, unde Superbus Tarquinius regno pulsus fugit.* Sat. 2, 6, 21: *Iano - Unde*, id est, «a quo.» Virg. Aen. 8, 71: *Nymphae, genus amnibus unde* cet. Etiam in prosa or. Sal. Iug. 14: *unde minime decuit, vita erepta est.*) ex quo igitur, qui est optimus maximus, nihil ipso potentius generatur, cum omnes dii ei sint inferiores.» Poëticae rationi prorsus contraria est altera interpretatio: «quia ipse maximus est, nihil maius eo oritur.» — *generatur*] De Minervae ortu ex Iovis, postquam Metidem devorasset, capite cfr. Gerhard *Vasengem.* T. 1—4. Obstetricium autem hoc munus ab aliis tribuebatur Volcano, Prometheo ab aliis (Eurip. Ion. 465.), ab aliis utrique.

18. *viget*] «floret honore et potentia.»

18. 19. *Nec viget*] Ex v. *Unde* supple *Nec ei viget*, ut Cic. in Verr. 4, §. 9. *Mancipium quo et omnes utimur et non* (= nec id) *praebetur a populo*, ac similia collecta a Ruddimanno II. p. 27. et Madvigio de locis aliq. Iuven. II. p. 11. «Cum itaque nullus ei sit vel *secun-*

Pallas honores.

Proeliis audax neque te silebo
Liber et saevis inimica Virgo
Beluis nec te metuende certa
Phoebe sagitta.

20. 21. *Pallas honores, Proeliis audax. Neque* Bentl.

dus (id est, parvo atque adeo minimo intervallo ab eo distans), sed longe distet ceterorum potentia a summo Iovis imperio, Pallas tamen, sapientiae dea, *proxima, longo sed proxima intervallo* (Virg. Aen. 5, 320.) ad illum accedit.» Differentiam inter vv. *secundus* et *proximus* docent Cic. Brut. 47. Virg. l. l. Quintil. 10, 1, 53. ibique Spalding et Buttmann in Add. p. 709. Nonius p. 524. Merc.: *Proximum dicebant veteres non solum adhaerens et adiunctum, verum etiam longe remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium exstitisset.* — De Minervae dignitate cfr. Hesiod. Theog. 896: *Ἶσον ἔχοισα πατρὶ μένος καὶ ἐπίφρονα βουλήν.* Callimach. Lav. Pall. 132: *μούνᾳ Ζεὺς τόγε θυγατέρων Δῶκεν Ἀθαναίᾳ πατρώϊα πάντα φέρεσθαι.* Plutarch. Symp. 2, p. 617. C.: *ἡ δὲ Ἀθηνᾶ φαίνεται τὸν πλησίον ἀεὶ τοῦ Διὸς τόπον ἔχουσα. διαῤῥήδην δὲ ὁ Πίνδαρος λέγει· πῦρ πνέοντος ἅτε κεραύνου ἄγχιστα ἡμένη.* Aristides in Ἀθηνᾷ p. 13 Dind.: *Τοῦ πάντων δημιουργοῦ καὶ βασιλέως παῖς ἐστι μόνη δὴ μόνου. - - μόνη βεβαίως γνησία τοῦ πατρός.* Ib. p. 14: *Ἐστὶν αἰδέσιμος τῷ πατρὶ καὶ πάντων κεκοινώνηκε καὶ τὰ πρεσβεῖα μόνη κατείληφεν.* Atque frequenter *σύνναοι* Iuppiter et Minerva, velut in Piraeeo. Paus. 1, 1, 3. (Aliis Iuno est proxima Iovi; Nonnus 8, 166: *Μῆτερ Ἐνυαλίοιο, Διὸς πρωτόθρονε νύμφη -- Πείθομαι, ὅττι θεοῖσι μετὰ Κρονίωνος ἀνάσσεις.* Aliis Parcae; Eurip. Pelei Fr. 2: *Κλύετ' ὦ Μοῖραι, Διὸς αἵτε παρὰ Θρόνον ἀγχόταται θεῶν ἑζόμεναι.*) In Horatii autem verbis nihil inest, quod nos cogitare iubeat vel de Metide (Hesiod. Theog. 886. Apollod. 1, 3, 6: *μίγνυται δὲ Ζεὺς Μήτιδι μεταβαλλούσῃ εἰς πολλὰς ἰδέας ὑπὲρ τοῦ μὴ συνελθεῖν, καὶ αὐτὴν γενομένην ἔγκυον καταπίνει φθάσας, ἐπείπερ ἔλεγε γεννήσειν παῖδα μετὰ τὴν μέλλουσαν ἐξ αὐτῆς γενέσθαι κόρην, ὃς οὐρανοῦ δυνάστης γενήσεται κ. τ. λ.*) vel de Thetide (Ovid. Met. 11, 221. Fulgent. Mythol. 3, 7: *Iovem cum Thetide voluisse concumbere dicunt, sed prohibitum esse, ne maiorem se genuisset, qui eum de regno expelleret*). — *occupavit*] «possedit, habet.» Qui legebant *occupabit*, interpretabantur: «Habebit in hoc meo carmine.»

21. Iam cum superiore illa laude satis ornetur Minerva, malim equidem vv. *Proeliis audax* iungere cum Libero quam cum illa; quamquam Minerva utique *bellipotens*, *belligera* poëtis. Virg. Aen. 11, 483: *Armipotens, praeses belli, Tri-*

**Dicam et Alciden pueroşque Ledae,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem; quorum simul alba nautis
Stella refulsit,**

Defluit saxis agitatus humor,

28. *refulget* e Chisiano A. F. (*Sidera fulgent* Codd. Feae.) — 29. *humos* T.

tonia *virgo*. Bacchi autem celebratur et pugna adversus Gigantes (Od. 2, 19.), et expeditio Indica. Ovid. Met. 4, 20: *Oriens tibi victus ad usque Decolor extremo qua tingitur India Gange.* Orpheus 44, 3. de Libero patre: ὅς ξίφεσιν χαίρεις καὶ αἵματι. Macrob. Sat. 1, 19: *Bacchus ἐνυάλιος cognominatur, quod est inter propria Martis nomina. Colitur etiam apud Lacedaemonios simulacrum Liberi patris hasta insigne, non thyrso.*

22. Diana venatrix, θηροκτόνος, ἰοχέαιρα. Theogn. 11: Ἄρτεμι θηροφόνη. De Venatrice Diana (Ἀγροτέρᾳ) cfr. Pausan. 1, 19, 7. et inspice Müller *Denkm.* II. 1, 158. seqq. Diana leonem per caudam ducens Gerhard *Vasengem.* T. 26. Eadem tamen ex altera parte etiam capreolorum cervarumque nutrix et amica, δορκαδοτρόφος, in Müller *Denkm.* II. N. 168.

23. Apollo κλυτότοξος, ἑκήβολος. — *certa*] «nunquam fallente.»

25. Herculem, Alcaei nepotem, et Κάστορά θ' ἱππόδαμον καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα (Iliad. γ, 237. et Odyss. λ, 300. Sat. 2, 1, 26.) Venustissimam Ledae cum cygno imaginem videsis in Inghirami *Gall. Om. III.* p. 202. Stasinus in Cypriacis apud C. G. Müller de Cyclo Gr. p. 90: Κάστωρ μὲν θνητός, θανάτου δέ οἱ αἶσα πέπρωται, Αὐτὰρ ὅ γ' ἀθάνατος Πολυδεύκης, ὄζος Ἄρηος.

26. *pugnis*] caestuum certamine, πυγμαχίᾳ.

27. *alba*] «lucida atque simul caelo serenitatem reducens,» ut Od. 1, 7, 13: *albus Notus*. Ovid. Trist. 3, 5, 56: *nitido -- Lucifer albus equo*. Hymn. Homericus in Diosc. 12: navem periclitantem servaturi ἐξαπίνης ἐφάνησαν ξανθῇσιν πτερύγεσσι δι' αἰθέρος ἀΐξαντες. Theocr. 22, 17: Ἀλλ' ἔμπας ὑμεῖς τε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νᾶας Αὐτοῖσιν ναύταισιν ὀϊομένοις θανέεσθαι. Αἶψα δ' ἀπολήγοντ' ἄνεμοι, λιπαρὰ δὲ γαλάνα Ἂμ πέλαγος· νεφέλαι δὲ διέδραμον ἄλλυδις ἄλλη. Aliter interpretatus est Doederleinius meus Lectt. Horat. XIV.: «quorum simulac stella ita nautis refulget, ut prosperam navigationem portendat.» Id vero semper fit, ut opinor, ubi Castores apparent, ut nautae prospere iam se navigaturos confidant; sed poëtam potius decet, quid, dum apparent, efficiant, id est, sudum, nobis ante oculos ponere.

28. 29. «Quorum splendens dum oritur sidus, tempestates sedat.» — *defluit*] «relabitur a saxis litori proximis spuma maris turbati.»

Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax — quod sic voluere —, ponto
Unda recumbit.

Romulum post hos prius, an quietum

31. *quod sic* T et Aldus: *qui. sic* B, *quia sic* bS, *qua sic* Cod. Gothanus et Pottier. H. Peerlkamp. coni., *nam sic* C2dd. Gemblac. apud Pulmann., *cum sic* alii Codd., *di sic* ex Chisiano B. FM, *sic di* cum Mureto Bentl., *quis sic* Doederlein.

30. *Concidunt venti*] «placantur», ut Aen. 1, 154: *cunctus pelagi cecidit fragor.*

31. *quod sic voluere*] «propter id unum, quod Castoribus ita placuit;» quo loquendi modo magnam eorum potentiam graviter exprimit. Sincera haec lectio partim glossematis, partim quia v. *quod* pro pronomine relativo habebant, varie corrupta est, novissime in *qua*, «ubicunque tempestatem sedare voluerunt.» Inter ceteras falsas optimae sunt ea, quam praetulit Meinecke: *di sic voluere* et nova Perryi *cui sic*, antiqua scr. *quoi sic*; *nam sic* etiam Cod. Franeq. Bosii. Formulae huius: *sic di voluere*, ac similium, quibus, ut ait Servius ad Aen. 3, 1., utuntur poëtae, quotiescunque ratio vel iudicium non apparet, multa exempla collegit Cuningh. Animadvv. p. 95. — *ponto*] in pedestri serm. «in pontum.» Sic Aen. 5, 451: *it clamor caelo;* contra Aen. 4, 665: *it clamor ad alta atria.*

Eos dumtaxat deos memorat, qui ex Iove geniti sunt, non Iunonem neque Neptunum; et ex illis numina tantum benefica, quapropter Mars silentio praetermittitur. His consociat reges ac duces Romanos, quasi *dubitans*, quos in tanta virorum summorum copia nominare, quos omittere debeat; cum diis autem et Romanorum regibus summisque ducibus mira arte Caesarem coniungit.

33. Liv. 1, 21: (Romulus et Numa) *duo deinceps reges, alius alia via, ille bello, hic pace, civitatem auxerunt.* De vv. 33—48, quos sine ulla causa H. Peerlkamp expunctos voluit, antiquissimum exstat testimonium Quintiliani 9, 3, 18.

34. *superbos*] «magnificos et terrorem incutientes», utpote qui potestatis in vitam necemque hominum insignia essent.» Tarquinium priscum significat *pace et bello promptissimum* Flor. 1, 5. Aptum autem ἐπίθετον etiam propterea, quia sub illo prisca Roma ante reges expulsos summum potentiae gradum attigit. (Stat. Silv. 5, 2, 166: *cingique superbis fascibus.)* Tarquinium Superbum (de quo alii interpretati sunt, ut nuper Bosscha), dirum tyrannum inter heroas laudibus extollere certe non poterat. Callidior etiam fuit, qui nuperrime de utroque Tarquinio accepit, provocans ad Virg. Aen. 6, 818: *Vis et Tarquinios reges - - videre?*

35. *Catonis*] Neque hic nec Od. 2, 1, 24. Horatius audacior fuit Virgilio Aen. 8, 670: *secretos-*

Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
Nobile letum.

Regulum et Scauros animaeque magnae

35. *anne Curti* malebat Bentl.

que pios, his dantem iura Catonem; Manilio 1, 794: *Et Cato Fortunae victor*, ubi iungitur cum Agrippa et Caesare; Valerio Max. 2, 10, 8: *Perfecta virtus effecit, ut quisquis egregium et sanctum virum civemque significare velit, sub nomine Catonis significet.* Seneca de Tranq. an. 15: *Cato, virtutum viva imago.* Quid, quod Augustus ipse *Catonem serio laudavit?* Macrob. Sat. 2, 4. Ac vel sub Domitiano Martialis 1, 8. scribere ausus est: *magni Thraseae consummatique Catonis Dogmata* cet.

36. *Nobile letum*] Adeo, ut ex mortis loco cognomen Uticensis ei in perpetuum manserit. Cic. ad Fam. 9, 18: *Pompeius, Scipio, Afranius in bello civili foede perierunt, at Cato praeclare.* — Vides, non magis in seqq. quam h. l. temporum ordinem servari; id tamen, ni fallor, spectavit, ut, quantum fieri posset, Catonem a Iulio sidere removeret. Nemini adhuc Bentleius probavit suam coni. *anne Curti N. l.* «M. Curtium,» inquit, «intellige, qui re vera *nobilissimum sibi letum* pro patria conscivit, cum armatus et equo insidens in profundam voraginem, quae medio foro Romae repente nata est, insiluisset.» (a. u. c. 393. Liv. 7, 6. Val. Max. 5, 6, 2.) Verum, ut taceam de coniecturae ipsius nimia audacia, Curtius ille μυθικὸς inter Romanorum duces ac magistratus commemorari vix potuit. Totus autem de Curtio μῦθος originem debere videtur illi prorsus simili de Celaenitis et Anchuro, Midae filio, narrato a Callisthene apud Stob. T. 7. 69. I. p. 189. Gaisf. Egregium autem specimen, quomodo corrigere non liceat, praebet Oebekii coni.: *Nobilitatem.*

37. De M. Attilio *Regulo* v. Od. 3, 5. — *Scauros*] M. Aemilius Scaurus *lumen ac decus patriae* Val. Max. 5, 8, 4; consul a. u. c. 638., censor, princeps senatus. Cic. Off. 1, 30: *in M. Scauro multa severitas.* Pro Fonteio 7: *Ecquem hominem vidimus, ecquem vere commemorare possumus parem consilio, gravitate, constantia, ceteris virtutibus, honoris ingenii rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse?* (De eius vitiis cfr. Sal. Iug. 15.) Propter ignotam nobis rationem *Scauros* memorat, cum Decios, Manlios, Claudios patricios, Fabios Maximos, Scipiones cet. omittat; verum similiter Iuven. 11, 90: *Cum tremerent autem Fabios durumque Catonem Et Scauros et Fabricios* inter severos censores memorat, ita ut hic quoque ad Scauri imprimis censuram

Prodigum Paullum superante Poeno
Gratus insigni referam Camena
Fabriciumque.

Hunc et incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit et Camillum

38. *Poeno superante Paullum* e Reginensi Bentl. (*paulum* T.) — 41. *intonsis* e Quintiliano 9, 3, 18. F.

videatur respexisse. De M. Scauro filio, a Cicerone defenso, propter num. plur. cogitare nolim. Ceterum quod plures non nominavit, sapienter, ut lyricus poëta, fecit. Liberius evagari poterant Virgilius Aen. 6, 778—960, Claudianus de IV. Cons. Hon. 399—418.

38. *Prodigum*] L. Aemilius Paullus in Cannensi pugna pro re publica vitam generosissime edidit. (Ovid. Am. 3, 9, 64: *Sanguinis atque animae prodige Galle tuae.* Cic. ad Fam. 1, 4, 3: *si vitam pro tua dignitate profundam.)*

39. *Gratus*] «Grato animo memorabo insignia omnium illorum, quos nominavi, de patria merita carmine sublimi ac talibus viris digno.» Cod. Vanderb. *Graccos ins.*, unde H. Peerlkamp: *Gracchum et ins.*

40. C. Fabricius Luscinus, Pyrrhi victor, et M'. Curius Dentatus, auri Samnitium integerrimus contemptor.

41. Cum prisci Romani barbati essent atque intonsi, a. u. c. 454. coeperunt tonderi et comi. Plin. 7, 59. Apud Quintil. 9, 3, 18. *intonsis* est *σφάλμα μνημονικόν*, quod h. l. recipiendum immerito nonnullis visum est. Sed cfr. Servium ad Aen. 12, 100: *Calamistrata coma etiam vituperationi est. Unde et contra ad laudem set positum ab Horatio*, incomptis Curium capillis.

42. *Utilem bello*] «praeclarum in bello ducem produxit.» Prop. 3, 9, 19: *Hic satus ad pacem, hic castrensibus utilis armis.* Contrarium: *Critias et Alcibiades civitatibus suis non boni* (*χρηστοί*). Cic. de Or. 3, 34, 139. — M. Furius *Camillus*, liberator Urbis a Gallis captae.

43. *Saeva*] dura, multis molestiis comitata, sed heroicae virtutis severiorisque disciplinae mater. Plutarch. *κατὰ πλούτου*, apud Stob. 95, 17: *Ἀρκεσίλαος τὴν πενίαν λυπρὰν μὲν ἔλεγεν εἶναι, ὥσπερ καὶ τὴν Ἰθάκην, ἀγαθὴν δὲ κουροτρόφον, ἐθίζουσαν συνεῖναι λιτότητι καὶ καρτερίᾳ καὶ καθόλου γυμνάσιον ἀρετῆς ἔμπρακτον.* Similiter Epp. 1, 18, 54. *militiam* appellat *saevam*, et supervacaneae omnino coniecturae, Bentleii altera *Sancta*, altera Withofii *Casta.* — *paupertas*] patrimonii mediocritas, distinguenda ab egestate, inopia, mendicitate. — *avitus*] hereditate acceptus, neque auctus nec imminutus. — *Aptus Lar* est domus simplicitate sua mediocri fundo conveniens. Bentleii *arto* sine causa repetit *paupertatis* notionem.

45. *occulto*] «Sensim crescit, ita, ut nemo arborum (quercuum puta et fagorum) incrementa per singulos annos animadvertat.» Pindar.

Saeva paupertas et avitus apto
Cum lare fundus.

Crescit occulto velut arbor aevo
Fama Marcelli, micat inter omnes

43. *Sancta - - arto* malebat Bentl. — *arto* habet iam Ed. Mediol. 1477., *arvo* N. Heinsius.

Nem. *η*, 40: *αὔξεται δ' ἀρετά, χλωραῖς ἐέρσαις ὡς ὅτε δένδρεον ᾄσσει*, ubi tamen rapidum incrementum nonnullarum arborum exprimit, ut Virg. Ecl. 10, 73: *Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas, Quantum vere novo viridis se subiicit alnus.* Cfr. etiam Hom. Il. *σ*, 56. Thetis de Achille: *ὁ δ' ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος· Τὸν μὲν ἐγὼ θρέψασα, φυτὸν ὡς γουνῷ ἀλωῆς κτλ.* Ovid. Met. 10, 519: *Labitur occulte fallitque volatilis aetas.*

46. *Marcelli*] interpretantur plerique unice de Octaviae filio, coniuge Iuliae Augusti, qui annos natus XVIII vel XX (ut Propertius 3, 15, 15: *Occidit, et misero steterat vigesimus annus*) Baiis mortuus est a. u. c. 731 medio. Vell. 2, 93. Dio Cass. 53, 30. Servius ad Aen. 6, 862. Sed, vere ut dicam, nimiam adulationis speciem habere mihi videtur commemoratio adolescentis, carissimi quidem Augusto, qui eum successorem sibi destinarat, multis utique praesertim modestiae atque abstinentiae dotibus laudati, sed nondum propriis rebus gestis illustris, nedum ullam *famam* adepti, quamvis per Augusti indulgentiam iam aedilis et pontifex factus esset. Nec ulla ratione Marcellus praecedere poterat Iulium Caesarem. Explico igitur praecipue de M. Claudio Marcello quinquies consule et Syracusarum expugnatore. Huius praedicatio sane etiam Marcello adolescenti huiusque amantissimo avunculo summopere placere debebat. Longe alius generis est splendidus ille locus, quo Virgilius defiet praematuram Marcelli mortem Aen. 6, 861. Quodsi, ut libenter concedo Frankio et Lübkero, hoc carmen circiter a. 729. compositum est, haec Marcelli etiam iunioris non dicam recordatio, verum potius tacita ac modesta significatio, aptissima erat, post adolescentuli vero mortem sic sine ulla prorsus Augusti consolatione addita, nimis frigida fuisset et negligens. *Διλογίαν* autem quandam, etsi odi Baxterianam hanc figuram, in vv. et *Fama Marcelli* et *Iulium sidus* agnoscamus prope necesse est. Dempta igitur imagine hoc dicit: «Grata posteritas semper magis magisque honorat memoriam Marcelli illius antiqui, etiam propter Augusti ex sorore nepotem avunculo et populo tam caram.» — *inter omnes*] Ad *ignes* v. seq. referri nequit, sed hoc volt: «*inter omnes* duces Romanos eminet, excellit divus Iulius», qua sententia nihil detrahitur Augusto, orbis terrarum rectori, illius filio adoptivo, quem ita irradiabat *Iulii sideris* splendor, ut cum pater proxime significare-

Iulium sidus velut inter ignes
    Luna minores.

Gentis humanae pater atque custos
Orte Saturno, tibi cura magni
Caesaris fatis data: tu secundo
    Caesare regnes.

Ille, seu Parthos Latio imminentes
Egerit iusto domitos triumpho

tur, ipse quoque eius laudum particeps fieret. (Sic Drusus et Germanicus Ovidio Trist. 2, 167: *sidus iuvenile.)*

47. *Iulium sidus* minus recte de Marcello interpretati sunt Sanadonus et Ianus. Verum Iulium Caesarem praeterire et propter Augustum et propter ipsam poëticam rationem minus aptum fuisset. De Augusto solo interpretatus est Ouwens; contra de tota gente Iulia Lübker. De stella crinita, quae noctes septem post Caesaris caedem fulsit, quamque Caesaris animam fuisse in caelum evolantem ferebant: (locus primarius est Plin. H. N. 2. S. 23. tum Festus in *Stella*. Servius ad Aen. 6, 826. Virg. Ecl. 9, 47: *Ecce Dionaei processit Caesaris astrum:)* vv. *omnes* et *inter ignes Luna minores* nos interpretari vix sinunt, etsi eius ostenti diuturnum post tempus meminit Ovidius Met. 15, 749: Caesaris res gestae eum *In sidus vertere novum stellamque comantem.* — Ceterum memorabile est Divi Iulii claram certamque mentionem nusquam factam esse praeterquam Od. 1, 2, 44. *Caesaris ultor* sine ullo ἐπιθέτῳ, nullam a Propertio, tribus locis dumtaxat a Virgilio (Ecl. 9, 127. Ge. 1, 466. Aen. 6, 826.), quasi timuissent, ne illo magnifice celebrato Augusti laudibus officerent easque obscurarent. Ac pariter Iulium sub Augustum deprimit Ovidius Met. 15, 750: *neque enim de Caesaris actis Ullum maius opus, quam quod pater exstitit huius.* — *inter ignes*] Sappho Fragm. 3. Neue: *Ἀστέρες μὲν ἀμφὶ καλὰν σελάναν Ἄψ ἀποκρύπτοισι φαεννὸν εἶδος, Ὁππότ' ἂν πλήθοισα μάλιστα λάμπῃ Γᾶν [ἐπὶ πᾶσαν].* In toto hoc loco verum vidit iam Gesnerus, quem in plerisque secutus sum.

51. «A fatis (*εἱμαρμένῃ*) tibi custodia Caesaris commissa est: tu ita regas mundum, optamus, ut post te ille secundus sit orbis terrarum rector.» Ovid. Met. 15, 858: *Iuppiter arces Temperat aethereas et mundi regna triformis: Terra sub Augusto: pater est et rector uterque.* Archelaus in Anth. Pal. II. p. 661. Alexandro M. haec verba tribuit: *Γᾶν ὑπ' ἐμοὶ τίθεμαι Ζεῦ, σὺ δ' Ὄλυμπον ἔχε.*

54. «Triumphans ante se *egerit* captivos.» *Iustus* autem *triumphus* ex formularum sermone «legitimus, meritus.» Cfr. Markland ad Stat. Silv. 1, 4, 84. Quare hoc *κύριον*

Sive subiectos Orientis orae
Serás et Indos,
Te minor latum reget aequus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

55. *oris* Codd. aliq. Glareanus. — 57. *latum* bSLCt et Bentl.: *laetum* BTFM. — *reget* BbTLCt. et Bentl.: *regat* SFM.

v. nolim explicare: «quo vindicentur iniuriae ab iis imperio Romano illatae.»

56. *Seras*] subiacentes, habitantes ad ultimas Orientis oras; incolebant autem Buchariam minorem. Virg. G. 3, 381: *Hyperboreo Septem subiecta trioni Gens.*

57. *Te minor*] «semper agnoscens se tibi inferiorem esse tuamque tutelam sibi necessariam.» Od. 3, 6, 5: *Romane, dis te minorem quod geris, imperas.* — Ipse ἐνθουσιασμὸς poëticus efficit, in me saltem, ut adulationem vix aut omnino non persentiscamus neque ab ea abhorreamus. His ac talibus tamen veluti praelusit Plinianis illis Paneg. 4: *Saepe ego mecum P. C., tacitus agitavi, qualem quantumque esse oporteret, cuius dicione nutuque maria terrae, pax bella regerentur, cum interea fingenti formantique mihi principem, quem aequata dis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus.* — *latum*] «vastum», aptius h. l. ἐπίθετον quam *laetum*, quod explicant: «eo ipso laetum, quod tu eum regis ac gubernas.» — *aequus*] Non tam «propitius», ut dicitur *Iove aequo*, quam «iustus simul atque clemens.»

58. *gravis currus* est Iovis, ubi fulminat et tonat. Contra per sudum: *Iuppiter ipse levi vectus per inania curru.* Tibull. 4, 1, 130.

59. *castis*] religionis vocabulum: *castum Cereris pro sacro.* Festus in v. *Minuitur. Luci parum casti* sunt ab impiis polluti ac profanati incestu et homicidiis. Teste Acrone, ex librorum auguralium doctrina luci nonnisi polluti de caelo tangebantur. Tales autem luci expiabantur a Fratribus Arvalibus. Cfr. Marini *Atti Tav.* 43. p. CLXVII: *Quod vi tempestatis ictu fulminis arbores sacri luci Deae Diae attactae arduerint. - - eius rei causa lustrum missum suovetaurilibus maioribus.* — Operae pretium est videre, quomodo similem sententiam expresserit mediae aetatis poëta Galfridus de Wineralf *Poëtriam* suam *novam* Innocentio III. inscribens: *Non deus es nec homo, sed neuter es, inter utrumque, Quem deus elegit socium. Socialiter egit Tecum partitus mundum. Sibi noluit unus Omnia, sed voluit tibi terras et sibi caelum.*

EXCURSUS
ad C. XII.

Ingeniosius quam verius Lübker arbitrari mihi videtur, Horatium antiquissimis illis Romanorum Canticis popularibus suae aetati convenientius hoc carmen substituere voluisse. Etenim nimis ille abhorrebat a toto *horridi illius Saturnii versus* genere, atque omni cum prisca poësi Latina aemulatione constanter sese abstinuit. Atque sane *mos* ille *patrum* iamdudum obsoleverat, neque eum renovare quidquam attinebat. Adde, quod ex nativa ac prope necessaria popularis poësis indole, qualem eam novimus e Graecorum Scoliis, ex Arabum Hamasa, ex canticis *(Romances)* Hispanorum, Anglorum, Gallorum, Danorum, Slavorum, Neograecorum manifesto apparet eiusmodi τραγούδια singulorum heroum singulis fere facinoribus variisve vitae casibus vel praedicandis vel deplorandis destinata esse, sive praecesserint has epicolyricas cantilenas epica carmina, ut antiquus ille Hispanorum *Mio Cid Ruy Diaz el Campeador*, sive haec illas subsecutae sint, ut in Nibelungiade nostra factum videtur. Quocirca, nisi omnis analogia prorsus nos fallit, etiam carmina illa vetera Romanorum, quorum meminere Cato, Varro, Cicero, Horatius Od. 4, 15, 29. (ubi locos ipsos memoravimus), huiuscemodi fuisse consentaneum est. Nullo igitur modo cum illis comparari potest hoc carmen, in quo, exordium sane a Pindaro mutuatus, mox vero proprium impetum secutus nova prorsus inventione Romanis commendare Caesarem clareque docere studet eorum salutem ac bonum publicum unice in illo niti, potius quam, ut alii volunt, rectam dominandi viam ipsi demonstrare; tantum enim quî sibi arrogasset? *Principem* igitur cum dis immortalibus, cum heroibus, cum Romanorum clarissimis quibusque consociat, et egregia arte usus, etiam feroces Catonis manes ei quasi placare conatur.

Scite notat Lübker per ternas semper strophas aequales carminis particulas constitui. Dignus etiam est qui de hoc c. legatur Buttmannus Mythol. 1. p. 26. — Anno autem circiter u. c. 729., certe ante Marcelli adolescentuli mortem, compositum esse, arbitror cum Frankio.

Curtzii Corbacensis opiniones de hoc carmine interpretando novi quadamtenus ex Lübkeri Supplementis p. 540. et Iahnii N. Annal. XXXIV. 1. p. 97., sed meas propterea mutare necesse non habui. Sunt illae tamen dignae, quae denuo examinentur. — In omnibus autem lectionibus controversis, ut video ex Iahnio, mecum facit, praeferens ipse quoque: *sumis*, *recinet*, *parentis*, *terras*, *occupavit*. *Stella refulsit*, *quod sic voluere*, *reget*.

CARMEN XIII.

Cum tu, Lydia, Telephi
   Cervicem roseam, cerea Telephi
Laudas brachia, vae meum
   Fervens difficili bile tumet iecur.
Tum nec mens mihi nec color
   Certa sede manent, humor et in genas

Od. XIII. Inscr. volg. *Ad Lydiam.* *Ad Lydiam de Telepho* S. Om. T. — 2. *cerea*] *lactea* e Flavio Capro p. 2242. Bentl. — 4. *iecor* T. — 5. *Tunc* BSLCt et Bentl. — 6. *manet* cum C2dd. Pulmanni Bentl. et F. prob. Zumpt Gr. Lat. §. 374.

XIII. Poëtica *φαντασίᾳ* fingit a puella, quam amabat, sibi praelatum esse adolescentem rivalem, qua de re *ζηλοτυπίᾳ* agitatus vehementer queritur, Lydiam monet, ne Telepho nimis fidat, et sortem suam deplorans fideles amantes felices praedicat. Compositionis tempus incertum est.

2. *roseam*] «pulchre rubicundam.» Virg. Aen. 1, 402: Venus *rosea cervice refulsit.* Aen. 2, 593: *roseoque haec insuper addidit ore.* Similis *ἀντίθεσις* in Pseudotib. 3, 4, 30: *Candor erat, qualem praefert Latonia luna, Et color in niveo corpore purpureus.* — *cerea*] non tam «mollia, flexibilia veluti cera», quam «candida, ut cera alba» (sic enim malim cum Doeringio quam cum H. Peerlkamp: «tam pulchra, quam solent esse in imaginibus cereis»; affert Ennodium in vita Epiphanii p. 361: *frons cereae pulchritudinis:)* imagine quidem recentiorum linguarum indoli minus apta, unde interpretes in ea *haeserunt*; acriter poëtam reprehendit Scaliger pater, cupide Bentleius arripuit Capri *σφάλμα μνημονικὸν lactea.* (Stat. Silv. 2, 1, 50: *heu lactea colla brachiaque.)* — *Telephi*] Amatoris nomen identidem in ore habentem Lydiam hac iteratione describit.

4. *Fervens*] Aristoteles de anim. 1, 11: *ὀργὴ τί ἐστιν; ὁ μὲν γὰρ ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως - - ὁ δὲ ζέσιν τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος ἢ θερμοῦ.* — *difficili*] «morosa et truculenta,» (Corn. Nep. Att. 5: *Q. Caecilius - - difficillima natura, cuius sic asperitatem veritus est* cet.), ut contra *facilis* idem fere interdum significat ac «mitis, comis». — *iecur*] sedes perturbationum animi, ut Sat. 1, 9, 66: *meum iecur urere bilis.* Iliad. ι, 642: *οἰδάνεται κραδίη χόλῳ.* Alibi sedes est vehementis amoris. Od. 4, 1, 12: *Si torrere iecur quaeris idoneum.*

6. *manent*] «non sibi constant, sed identidem mutantur.» Apollon. Rhod. 3, 297: (*οὖλος Ἔρως*) *ἁπαλὰς δὲ μετετρωπᾶτο παρειὰς Ἐς χλόον, ἄλλοτ' ἔρευθος, ἀκηδείῃσι νόοιο.* Servavi *manent*

Furtim labitur arguens
    Quam lentis penitus macerer ignibus.

Uror, seu tibi candidos
    Turparunt humeros immodicae mero
Rixae, sive puer furens
    Impressit memorem dente labris notam.

10. *inmodicae* T.

propter consensum Codd. meorum, quamquam Bentleius adnotat, ubi singularia duo coniungantur, cum utriusvis numeri verbo congruere, ubi disiungantur, singularem requiri. Productionem quidem brevis syll. *(manet)* in caesura versus defendit O. 2,13,16: *Caeca timet aliunde fata.*

7. *humor - - Furtim*] «secretae lacrimulae.» — *arguens*] Asclepiad. in Anth. Pal. II. p. 492: *ἐρᾶν ἀρνεύμενον ἡμῖν ἤτασεν ἐν πολλῇ Νικαγόρην προπόσει.*

8. *lentis*] «per diuturnum tempus occulte me consumentibus.» Tibull. 1, 4, 81: *Heu heu quam lento Marathus me torquet amore!* — *macerer*] Proprie linum aqua *maceratur*, ita mollitur, ut tela cellulosa putrefacta filatim solvi facile possit. Hinc significat *consumere.* Utrumque significatum conservarunt Itali.

9. *Uror*] Non significat: «Doleo te male mulcatam a Telepho;» sed «ζηλοτυπίᾳ excrucior certis ex notis animadvertens te post rixam in eius potestate fuisse»; nam eiusmodi rixas plerumque sequitur amplexus et gratiae reconciliatio. In his omnibus quanto vehementiores nobis sint populi meridionales, nunquam obliviscendum est. Atque nimis profecto delicati sunt interpretes, qui de verberatione puellae nos cogitare vetant. Tibull. 1, 10, 55: (puella) *Flet teneras subtusa genas; sed victor et ipse Flet sibi dementes tam valuisse manus.* Propert. 2, 15, 19: *Quin etiam, si me ulterius provexerit ira, Ostendes matri brachia laesa tuae.*

10—13. *Turparunt*] maculis lividis, ex verberibus ortis. — *immodicae mero Rixae*] «per largiorem compotationem inter vos excitatae et ultra modum progressae.» — *memorem*] ita, ut morsiuncularum notae impressae maneant. Tib. 1, 6, 14: *livor, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Ovid. Amor. 1, 8, 98: *Factaque lascivis livida colla notis.* — *Non - - Speres*] ut Sat. 2, 5, 91: *Non etiam sileas.* Epp. 1, 18, 72: *Non ancilla tuum iecur ulceret.* A. P. 460: *Non sit qui tollere curet.*

14. *perpetuum*] «constantem ac fidum amatorem.» — *oscula* pro labellis ipsis, quibus tu eum oscularis. Catull. 99, 2: *Saviolum dulci dulcius ambrosia.*

16. Duae potissimum sunt huius loci interpretationes, inter quas fluctuare possimus: 1) «Quae savia Venus mellita reddit.» Pro his tropice: *«quae parte sui nectaris imbuit»*, certe Graecum aliquod exemplum secutus dixit. Iam *pars* definienda erat praeeunte Ibyco Schneidew. p. 127., qui mel *ἔννα-*

Non, si me satis audias,
  Speres perpetuum dulcia barbare
Laedentem oscula, quae Venus
  Quinta parte sui nectaris imbuit.

Felices ter et amplius,
  Quos irrupta tenet copula nec malis
Divolsus querimoniis
  Suprema citius solvet amor die.

13. *audies* T. — 16. *Quanta -- imbuit!* Ramirez de Prado. — 18. *inrupta* bST. — 19. *Divolsos* malebat Bentl. (Sic iam Muretus.)

τον μέρος τῆς ἀμβροσίας dixit, pariterque ille, cuius sententiam servavit Schol. Pind. ad Pyth. θ, 116: *τὸ μέλι τῆς ἀθανασίας δέκατον μέρος φήθησαν εἶναι.* Similiter igitur *quintam*, satis amplam partem Venerei nectaris, immo duplam mellis dulcedinem, in basiis inesse dicit; quae sane saepe cum melle comparantur. Meleager Anth. Pal. II. 492: *φίλημα τὸ νεκτάρεον Γανυμήδευς - - ψυχῆς ἡδὺ πέπωκα μέλι.* 2) Doctior tamen est altera ratio, quam sequor cum Wyttenbachio ad Eunap. p. 120. et Webero: «*quinta*, id est, absolutissima. Transfert ad amantium oscula *τὸ πέμπτον ὄν, τὴν πέμπτην οὐσίαν* Pythagoreorum, qui est aether.» (Boeckh *Philolaus* p. 161.) Hanc denominationem renovarunt Sec. XVI. *quintae essentiae (Quintessenz)* nomine utentes de succis odoratis et medicamentis subtilioribus. (Cfr. etiam Boettiger *Sabina* I. p. 183.)

17. *Felices ter*] *τρισμάκαρες, τρισόλβιοι*, alibi *terque quaterque.*

18. *irrupta copula*] Iliad. *o*, 19: *δεσμὸς ἄρρηκτος*. H. l. perpetuum et certissimum amoris vinculum. Ceterum v. *irruptus* videtur *ἅπαξ λεγόμενον.*

20. Proprie solvitur amor, h. l. ipse soli morti cedens et ab ea finitus amantes separat, nunquam antea *divolsus*, violenter distractus pravis querimoniis et iurgiis. Est quasi dixisset: «inter quos nunquam ante mortem discidium amoris ex altercationibus oritur.» Similis locutionis conformatio est Od. 3, 24, 54: *Cum periura patris fides Consortem socium fallat et hospitem.* *Divolsus* autem melius respondet v. *irrupta*, quam *divolsos*, quod praeterea auctoritate destitutum est. — *Suprema citius*] rarior constructio pro: «*citius* quam suprema die.» Cfr. Firnhaber in Zimmermann *Zeitschr*. 1840. p. 12. Ceterum non intelligo, quomodo Criticus Leidensis proponere potuerit *Suprema haud citius*, cum v. *nec* pertineat ad v. *solvet*, non ad v. *divolsus*. Idem ex uno Cod. Vanderburgii praefert *solvit*; sed futurum longe aptius est ad significandum amorem quam maxime diuturnum.

CARMEN XIV.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? Fortiter occupa

Od. XIV. Inscr. volg. *Ad rem publicam. Contra navem. Allegoricos.* S. Om. T. — 1. *referunt* Codd. aliq. Gesner-Bothe. — 2. *Fluctus?* *o* bTF.

XIV. Allegorica est comparatio rei publicae intestinis turbis exagitatae cum nave in procella periclitante. Agnoscit allegoriam iam Quintilianus 8, 6, 44. ex vetere, ut opinor, fama ad eum usque propagata: Ἀλληγορία, *quam inversionem interpretantur, aliud verbis, aliud sensu ostendit, etiam interim contrarium. Prius, ut* O navis - - Portum *totusque ille Horatii locus, quo navem pro re publica, fluctuum tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia dicit.* «Qua in re id maxime cavendum, ne singulas imaginis partes curiose rimantes similitudinem nimis urgeamus, ut hic in singulis ad rem significatam referendis mirifice nugantur veteres interpretes, in primis Antonius Mancinellus (a. 1492) v. c.: *celeri Africo*] id est, saevo proelio. *Antennae*] id est, exercitus. *sine funibus*] id est, sine rectore et militibus. *carinae*] id est, acies et turmae.» Verba sunt reverendi magistri mei Hottingeri Opusc. phil. p. 265. Nolim ego ne *Ponticam* quidem *pinum* referre ad Cn. Pompeium M., Pontici regni victorem.

1. Praestat sine interrogatione haec efferri: *O navis - - portum.* «Lacera navis, quam ex litore conspicio periclitantem, vae! tempestatum vi rursus in altum mare abripiere.» — *referent* firmat Diomedes p. 510. Gaisf.

2. Iam sequitur interrogatio: «Ecquid te fiet?» — *Fortiter occupa*] «Omnibus viribus nitere, ut in portum quam ocissime inveharis, in eoque tuto te recondas.» Hoc enim, non «remanere in portu» significat v. *occupare*, ut Epp. 1, 6, 32: *cave, ne portus occupet alter*, sicque Statius Silv. 1, 2, 203: *prendisti portus.* Rem conficiunt ipsae imagines; nam in tali statu ex portu evehi ultimae fuisset insaniae. Contra dolere poterat periculum navis conquassatae, quae in portus conspectu a novis fluctibus invita abripiebatur.

3. 4. *ut*] Alii explicant: «*ut nudum sit r. l.*, miro zeugmate ex v. *gemant* v. *sit* elicientes; ego haec omnia ad v. *gemant* refero, quod mihi longe ποιητικώτερον videtur. Nec quisquam, puto iam offendet in zeugmate: *vides - - ut gemant.* Callimachus Apoll. 4: Οὐχ ὁράᾳς; ἐπένευσεν ὁ Δήλιος ἡδύ τι φοῖνιξ Ἐξαπίνης, ὁ δὲ κύκνος ἐν ἠέρι καλὸν ἀείδει. — *nudum remigio*] «Omnibus remis detersis, fractis, nudatum est latus.»

Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus
Et malus celeri saucius Africo
Antennaeque gemant ac sine funibus
Vix durare carinae

4. *latus? Et* disting. censuit Bentl. probans Cod. Petrensis et al. *gemunt - - possunt*, ut edidit F. — 6. *ac*] *iam* ex Flor. 1482. F.

6. *Antennaeque*] Plin. Epp. 9, 26: *Stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt.* Uterque scriptor non sine arte miscet cernendi et audiendi sensus, qua in figura immerito haesit Bentleius ad Od. 2, 1, 21. et 3, 10, 5. Etiam Lübker multa in h. l. sine ulla causa vituperat. De seqq. idem copiose disputat in Horatianis p. 7., ipse quoque ad coniunctivos propendens. — *gemant - - possint*] Coniunctivos recepi propter auctoritatem Codd. meorum antiquiss. Sic Od. 1, 9, 1: *Vides, ut alta stet* cet. Sat. 2, 2, 76: *Vides, ut desurgat.* Tibull. 2, 1, 26: *viden, ut - - significet.* Propert. 2, 34, 55: *Adspice me, ut regnem.* Rectissime tamen de re prorsus certa, quam se videre negare prorsus nequeat is, qui interrogatur, ponitur indicativus: Virg. Ecl. 5, 7: *Adspice - ut sparsit.* Id. Ecl. 4, 52: *Adspice - laetantur ut omnia.* Al. *laetentur.* Vide Wagnerum. Aen. 6, 780: *Viden, ut geminae stant vertice cristae Et pater ipse suo superum iam signat honore.* Al. *stent - signet.* Quod si legas *gemunt*, nihilominus (id quod nonnulli addubitarunt) pendet a v. *vides.* Videmus malum infractum, simulque audimus *gemitum*, continuum illius et antennarum inter se collidentium fragorem. — *Volneratam navem* dixit etiam Livius 37, 24. et Graeci *νῆας τραυματισθείσας.* — Imitatus est Horatium Claudian. de Cons. Honor, VI. 132: *Qualis piratica puppis - - viduataque caesis Remigibus, scissis velorum debilis alis, Orba gubernaclis, antennis saucia fractis Ludibrium pelagi vento iactatur et unda.* — *sine funibus*] scil. pice illitis, quibus cingunt carinam et latera, ut iuncturae contineantur, ut est Act. Apost. 27, 10: *ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον.* Sunt igitur *τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων* apud Plat. de Rep. 10. 616. C. collato Apollonio Rhod. 1, 367: *Νῆα δ' - - Ἔζωσαν πάμπρωτον ἐϋστρεφεῖ ἔνδοθεν ὅπλῳ Τεινάμενοι ἑκάτερθεν.* Alii explicant de rudentibus, qui ipsi quoque iam rupti sint; alii de remulco. De retinaculis, *πείσμασι*, qui interpretati sunt, non cogitarunt hic de alto mari, in quo nec retinaculis neque ancoris nautae uti possunt, non de portu agi; quamquam per se *funis* recte dicitur de retinaculis. Propert. 1, 8, 11: *Nec tibi Tyrrhena solvatur funis arena.* Id. 3, 7, 19: *Nam tibi nocturnis ad saxa ligata procellis Omnia detrito vincula fune cadunt.*

7. *durare*] perferre, sustinere.

Possint imperiosius
Aequor? Non tibi sunt integra lintea,
Non di, quos iterum pressa voces málo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,

10. *prensa* N. Heinsius.

Virg. Aen. 8, 577: *quemvis durare laborem.* — *carinae*] Omnes hae imagines ad unam navem manifesto referuntur, neque inter huius *antennas* et *lintea* plures *carinae*, (id est, ut voluit nonnemo: «quaecunque aliae naves praeter te funibus carent:») interponi poterant. Necessario igitur statuendum adversus volgarem consuetudinem, exemplo fortasse alicuius antiquioris poëtae, plurali numero usum esse Horatium, ut saepe *limina*, *tecta* de una domo. Legebatur olim apud Cic. de Or. 1, 46, 180: *Quid tam in navigio necessarium quam latera, quam carinae, quam prora, quam puppis* cet. Sed nunc ex Codd. auctoritate editur *cavernae*, id est, teste Servio ad Aen. 2, 19. fustes curvi navium (*die Rippen*), quibus extrinsecus tabulae affiguntur. Nolim tamen etiam h. l. legere *cavernae*. — Fidentius nunc de una carina accipio, ut Virg. Ecl. 6, 76: *Dulichias rates* de una Ulixis nave dixit, Aen. 2, 53: *cavernae* pro una caverna; *arae* imprimis crebro pro ara una. Aen. 2, 202. 3, 65. Graeca huius usus exempla multa collegit Lobeck ad Aiac. 231.

8. *imperiosius*] «nimis imperiosum, saevum, cuius caeco imperio iam parere debes nec resistere potes.»

10. *di*] Plerique interpretantur de tutela navium. Pers. 6, 30: *iacet ipse in litore et una Ingentes de puppe dei;* quasi haec quoque simulacra navis illa tempestatum saevitia amisisset. Verum nescio an praestet haec altera explicatio, quae mihi saltem poëta lyrico dignior videtur: «Nec iam di tibi favent (universi, non solum marini et Castores, ut volt HP.): frustra ergo eos invocaveris.» — *pressa*] «Cum rursus periculum te urgebit.» Placuit nonnullis N. Heinsii coni. *prensa;* (in Cod. Franeq. est *pssa* cum lineola, id est *pressa.*) sed ut recte dicitur navis *prensa*, *deprehensa* vel absolute (Od. 2, 16, 2.) vel *deprehensa tempestate* vel *procella*, sic minus apposite diceres *prehensam malo.*

11. *Pontica*] Quia in Ponto praestantis materiae magna erat copia. Catull. 4, 9: *trucemve Ponticum sinum*, *Ubi iste post phaselus antea fuit Comata silva.*

12. *filia*] Ad Orientalium genus dicendi accedit; verum etiam Pind. Olymp. 10, 2: *οὐρανίων ὑδάτων Ὀμβρίων, παίδων Νεφέλας.* — *nobilis*] «notae et ab omnibus celebratae»; melius enim, praeeunte Marklando ad Stat. Silv. 4, 2, 61. iungitur cum v. *silvae* quam cum v. *filia.* — *Quamvis* - - *Iactes* - - *inu-*

Iactes et genus et nomen inutile,
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,

tile] Etiam in his turbas nonnulli concitarunt nec nimis clare locum explicat Lübker, quamquam constructio est facillima: «*Quamvis* tu, utpote quae sis *pinus Pontica* adeoque *filia silvae nobilis*, *iactes genus* tuum:» (monendum hoc erat propter HP., qui nuper distinxit: «*Quamvis*, *Pontica pinus*, *Silvae filia nobilis iactes*, id est: «te iactes filiam cet.»): *iactes et nomen*, quae nihil omnino te iuvant.» In v. *iactes* sane lenis est reprehensio, nequaquam tamen quasi delicti, propter quod commissum deorum pace et auxilio indigna facta sit. Incredibile prope est, propter hoc, puto, verbum, Scaligero placuisse *tumidus;* quamquam idem repertum est in uno Cod. Leid.

13. *nomen*] κυρίως, «antiquam rei publicae gloriam.» — *pictis*] Puppes intrinsecus et extrinsecus variis coloribus pingebantur. Iam apud Homerum Il. β, 637: νῆες μιλτοπάρῃοι. Seneca Ep. 76: *Navis bona dicitur non quae pretiosis coloribus picta est*, *nec cuius tutela ebore caelata est*, — *sed stabilis et firma.* Dempta imagine: «Vana virium specie nemo confidit.»

16. *Debes*] ut ὀφλισκάνειν γέλωτα, δίκην. Eurip. Helen. 67: μή μοι - - αἰσχύνην ὄφλῃ. In prosa orat. «cave, ne debeas»; hic autem miscet duas constructiones: illam, et «nisi mavis perire, cave.» Aliis fortasse magis placebit Dillenburgeri ratio, qui cum Edd. vett., etiam Aldinis, utraque virgula deleta: «Est rursus», inquit, «illud poëtae artificium, quo idem nomen inter duo verba collocatum utriusque obiectum est quod vocant: Cave ludibrium, nisi debes ludibrium. Dicimus enim Latine *cave canem*, similia. Cfr. Sat. 1, 4, 85.» Nolui tamen oblitterare meam, utraque ut denuo ab aliis expendatur.

17. *taedium*] «Post cladem Philippensem aegritudo cum satietate militiae ac rerum civilium me ceperat» (multa enim perverse et imperite in partibus Brutinis gesta erant), «nunc, cum salus tua denuo agitur, magnam mihi curam iniicis ac *desiderium.*» Recte, puto, Lübker: *Horaz spricht den Wechsel seiner besondern politischen Gesinnung, von der eigenen verunglückten Theilnahme bis zu seiner gegenwärtigen innigen, aber stillen Liebe zum Staate aus.* Sollicitum taedium *drückt seinen eignen Antheil an der Kriegsarbeit des Staates aus.* — *non levis*] per solitam λιτότητα «gravissima.» «Ne naufragium facias, vita mare, quod fluctuat inter Cycladas, insulas mar-

Nunc desiderium curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites aequora Cycladas.

19. *nitentis* bST.

more *nitentes.*» (Od. 3, 28, 14: *Fulgentes Cycladas*, Dionys. Perieg. 530: *νῆσοι δ' ἑξείης Σποράδες περιπαμφανόωσιν, οἷον ὅτ' ἀνεφέλοιο δι' ἠέρος εἴδεται ἄστρα*). Sic Paros Ovid. Met. 7, 465: *marmorea*, Virgilio Aen. 3, 126: *nivea* dicitur. (Schol. Plat. p. 913. Ed. nostrae: *διὰ τὸ τὴν Δῆλον κυκλοῦν οὕτω καλοῦνται.*) Sine imagine: «Bello civili, patria, finem impone, ne pervertaris.»

EXCURSUS
AD C. XIV.

Pensitatis Interpretum sententiis de huius carminis argumento ac tempore (quas opiniones perbene collegit diiudicavitque Luebker) id lucramur, ut ex incertis incertiores etiam fiamus. Illud maxime probabile nunc mihi videtur, ut cum Walckenaerio I. p. 351. ad initia belli Actiaci a. u. c. 723. referatur. Quamquam tota quaestio certa ratione nunquam definiri poterit, quia nihil prorsus in hoc carmine inest, quod certas personas ac tempora clare certeque significet: etenim aequo fere iure ad omnes illas turbas civiles post pugnam Philippensem usque ad stabilitum Octaviani principatum referri omnia possunt. Forma igitur totius carminis imaginumque praestantia magis respicienda est quam argumentum aliquod historicum vix extricandum.

Ceterum antiquissima est comparatio rei publicae cum navi et bellorum cum procellis. Archiloch. Fr. tetram. 47. Schneidew. p. 183: *Γλαῦκε, ὅρα βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασι ταράσσεται Πόντος, ἀμφὶ δ' ἄκρα Γυρέων ὀρθὸν ἵσταται νέφος, Σῆμα χειμῶνος, κιχάνει δ' ἐξ ἀελπτίης φόβος.* Aeschyl. S. adv. Th. 1: *Κάδμου πολῖται, χρὴ λέγειν τὰ καίρια, Ὅστις φυλάσσει πρᾶγος ἐν πρύμνῃ πόλεως, Οἴακα νωμῶν, βλέφαρα μὴ κοιμῶν ὕπνῳ.* Theogn. 671. Bekk.: *Οὕνεκα νῦν φερόμεσθα καθ' ἱστία λευκὰ βαλόντες Μηλίου ἐκ πόντου νύκτα διὰ δνοφερήν· Ἀντλεῖν δ' οὐκ ἐθέλουσιν· ὑπερβάλλει δὲ θάλασσα Ἀμφοτέρων τοίχων· ἦ μάλα τις χαλεπῶς Σώζεται, οἷ' ἔρδουσι. Κυβερνήτην μὲν ἔπαυσαν Ἐσθλόν, ὅτις φυλακὴν*

εἶχεν ἐπισταμένως. Plato Polit. 302. A.: *Πολλαὶ μὲν πόλεις ἐνίοτε καὶ καθάπερ πλοῖα καταδυόμενα διόλλυνται καὶ διολώλασι καὶ ἔτι διολοῦνται κτλ.* Polybius 6, 44. Atheniensium civitatem nimis utique verbose confert *τοῖς ἀδεσπότοις σκάφεσι*. Cic. ad Att. 7, 13, 2. Sed ante omnes inspiciendus Alcaeus fr. 10. Schneidew. p. 266. coll. Ahrens in Mus. Rhen. 6, 2. p. 23: (*Ὁρᾷς*) *ἀσυνέτην* (*ἀσυνέτους εἶναι τοὺς πολίτας*) *καὶ τῶν ἀνέμων στάσιν· Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται, Τὸ δ' ἔνθεν· ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον Ναΐ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ Χειμῶνι μοχθεῦντες μεγάλῳ κάλων· Πὲρ μὲν γὰρ ἄντλος ἰστοπέδαν ἔχει, Λαῖφος δὲ πᾶν ζάδηλον ἤδη, Καὶ λακίδες μεγάλαι κατ' αὐτό· Χόλαισι* (id est, *χαλῶσι*) *δ' ἄγκυραι*. — quod carmen admodum probabile est obversatum esse poëtae, etsi initium tantummodo imitatus videtur, atque alio metro usus est. Proprie de navi aliqua vel Horatii vel amici lacera accipiendum esse acriter contenderunt Muretus, Faber, Bentleius; sed ita nervis et argumenti pondere careret totum carmen. Quodsi hoc voluisset, procul dubio nominibus aliquot aut hominum in hac navi vectorum aut locorum, ubi prius pericula perpessa esset, rem singulatim distinxisset nobisque ante oculos proposuisset, ut Catullus in Phaselo.

CARMEN XV.

Pastor cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata: Mala ducis avi domum,

Od. XV. Inscr. volg. *Nerei vaticinium de excidio Troiae. Ad Alexandrum Paridem* S. Om. T. — 2. *Helenam* L.

XV. Vide Excursum.

1. *Pastor*] expositus in Ida monte educatusque a pastoribus, ipse aliquando pastor. Bion 15, 10: Ἅρπασε τὰν Ἑλέναν πόθ' ὁ βουκόλος, ἄγε δ' ἐς Ἴδαν Οἰνώνῃ κακὸν ἄλγος. Virg. Aen. 7, 363: *At non sic Phrygius penetrat Lacedaemona pastor Ledaeamque Helenam Troianas vexit ad urbes.* — *traheret*] utique Helena ipsa consentiente. Od. 4, 9, 13. Cfr. Odyss. γ, 261. Raptum ipsum Helenae quadrigis a Paride avectae vide apud Winckelm. *Monum. ined.* N. 117. Böttiger *kl. Schriften* II. p. 191. — Frequens v. *trahere* de feminis raptis verbum, ut ἕλκειν. Tac. Ann. 2, 13: *militem tracturum coniuges.* — *navibus*] plures enim habebat. Illiad. γ, 443: ὅτε σε πρῶτον Λακεδαίμονος ἐξ ἐρατεινῆς Ἔπλεον ἁρπάξας ἐν ποντοπόροισι νέεσσιν.

2. *Helenen*] «In Iambis, Sermonibus et Epistolis Latinis declinationibus libentius utitur Horatius, in Carminibus Graecis.» Bentl. ad Epod. 17, 17. Hoc quidem loco Codd. mei Graecam formam exhibent. — *hospitam*] Quam vel hoc nomine corrumpere secumque ducere non debuisset. Eurip. Troad. 865. Menelaus de Paride: ὅς ἐξ ἐμῶν Δομῶν δάμαρτα ξεναπάτης ἐλῄσατο. Od. 3, 3, 26: *famosus hospes.* Propert. 2, 34, 7: *Hospes in hospitium Menelai venit adulter.*

3. *Ingrato*] molesto ipsis ventis semper inquietis, non Paridi atque Helenae. — *obruit*] «De improviso ventos otio oppressit, eos sopiit, coërcuit, ut etiam inviti Paris et Helena funestum hoc vaticinium opperiri cogerentur.» — Eandem potestatem ventos in terrae gremium includendi Nereo tribuit Orpheus Hymn. 23, 5: Ὃς κλονέεις Δηοῦς ἱερὸν βάθρον, ἡνίκα πνοίας Ἐν μυχίοις κευθμῶσιν ἐλαυνομένας ἀποκλείεις.

5. *Nereus*] Ponti et Telluris filius, Doridis coniux, pater Nereidum. Hesiod. Theog. 233: Νηρέα τ' ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο Πόντος, Πρεσβύτατον παίδων· αὐτὰρ καλέουσι γέροντα, Οὕνεκα νημερτής τε καὶ ἤπιος· οὐδὲ θεμιστέων Λήθεται, ἀλλὰ δίκαια καὶ ἤπια δήνεα οἶδεν. — *Mala avi*] Pind. Nem. 9, 44: αἰσιᾶν οὐ κατ' ὀρνίχων, infaustis auspiciis. Od. 3, 3, 6: *alite lugubri.* Epod. 10, 1: *mala alite.* Contra Catull.

Quam multo repetet Graecia milite,
Coniurata tuas rumpere nuptias
Et regnum Priami vetus.
Heu heu! quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanae
Genti! Iam galeam Pallas et aegida

9. *Eheu* bLCt et Bentl., *Euheu* c.

61, 20: *bona alite*. Propert. 3, 10, 11: *felicibus edita* (nata) *pennis* Cynthia.

7. *Coniurata*] Copiose hanc coniurationem exponit Eurip. Iphig. in Aul. 50. seqq. Schol. Venet. ad Iliad. *β*, 339: *τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀρίστων ἐπὶ μνηστείαν τῆς Ἑλένης παρόντων διὰ τὸ γένος καὶ τὸ κάλλος, Τυνδάρεως ὁ πατὴρ αὐτῆς φυλασσόμενος, μή ποτε ἕνα αὐτῶν προκρίνας τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ποιήσηται, κοινὸν αὐτῶν ἔλαβεν ὅρκον, ἦ μὴν τῷ ληψομένῳ τὴν παῖδα ἀδικουμένῳ περὶ αὐτὴν σφόδρα πάντας ἐπαμυνεῖν. Διόπερ Μενελάῳ αὐτὴν ἐκδίδωσι· καὶ μετ' οὐ πολὺ ἁρπασθείσης αὐτῆς ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἐκοινώνησαν τῇ στρατείᾳ διὰ τοὺς γενομένους ὅρκους. Ἱστορεῖ Στησίχορος.* — Alteram coniurationem significat Dido apud Virg. Aen. 4, 425: *Non ego cum Danais Troianam exscindere gentem Aulide iuravi.* (Constructio eadem etiam in prosa or. Sal. Cat. 52. *coniuravere patriam incendere.* Liv. 22, 38.)

8. E verbo *rumpere* (dissolvere, dirimere nuptias illicitas) eliciendum «evertere» *regnum*. Seneca tamen Herc. fur. 79: *Titanas ausos rumpere imperium Iovis.*

9. *Heu heu*] Immerito H. P. *heu heu* pro mero librariorum commento habet, cum firmetur a Codd. antiquiss. — *viris Sudor*] Iliad. *β*, 388: *ἱδρώσει μέν τευ τελαμὼν -- ἱδρώσει δέ τευ ἵππος.*

10. «Quantam cladem praeparas Troianis!» Sic Od. 4, 1, 2: *bella moves*. Plaut. Amphitr. 1, 1, 40: *multa Thebano poplo acerba obiecit funera.* — *Dardana gens* pro *Dardania*, ut Carm. sec. 47: *Romula.*

11. *aegida*] Apud Homerum *αἰγίς* est Iovis clipeus, quo utitur interdum etiam Minerva, Iliad. *ε*, 738. eumque significatum retinuit Seneca Herc. fur. 905: *belligera Pallas, cuius in laeva ciet Aegis feroces ore saxifico minas.* Posteriore tempore est Minervae lorica, ut hic, de qua locus exstat primarius in Eurip. Ione v. 1012. Herm. Ovid. Met. 6, 17: ubi dea sibi dat *clipeum, hastam, galeam; defenditur aegide pectus.* Maxim. Tyr. 14, 6: *Ἀθηνᾶν αἰγίδα ἀνεζωσμένην -- ἀσπίδα ἔχουσαν.* Thorax item est, non clipeus, in antiquissimis artis operibus apud

Currusque et rabiem parat.
Nequicquam Veneris praesidio ferox
Pectes caesariem grataque feminis
Imbelli cithara carmina divides;

13. *Nequiquam* BTcCt bis.

Millingen *uned. Mon.* I. T. 1. et Winckelmanni *Mon. ined.* I. p. 18. Minerva Albana. Optime expressa est aegis in Minervae statua *Mus. Borbon.* IV. T. 7. et in vase Vulciniensi *Bollet. dell' Inst. archeol.* 1838. p. 9. ubi imago est Minervae Musicae, cum galea et aegide. Raro autem aegis (thorax) ab artificibus ita expressa est, ut quemadmodum fere apud poëtas, in eius medio sit Medusae sive Gorgonis caput, et quidem stellis circumdatum, uti apud Gerhard *Kunstwerke* I. T. 8.

12. *Currus*] Cic. de N. D. 3, 23: *Minervam Coriam quadrigarum inventricem ferunt.* — *rabiem*] «summum irae furorisque bellici gradum.» Hinc Val. Flacc. 5, 627. ausus est dicere *rabidam Pallada.* Iungitur hic notio abstracta cum concretis, ut Od. 35, 33: *cicatricum et sceleris.* Generis huius antiquum est exemplum apud Hesiod. Sc. Herc. 132. Herculis sagittae *Πρόσθεν μὲν θάνατόν τ' εἶχον καὶ δάκρυσι μῦρον.* — Ariosto Sat. 4, 226: *Tutto di polve e di paura bianco.* Nimius est in hac ceteroqui elegantissima figura Ovidius, veluti Met. 2, 146: *consiliis, non curribus, utere nostris.* Ibid. 312: *pariterque animaque rotisque Expulit aurigam.*

13. Venus inde ex pulchritudinis illo iudicio, quod Paris secundum eam tulerat, ei favebat. Hector Paridi Iliad. γ, 54: *Οὐκ ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις, τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης, Ἥ τε κόμη, τό τε εἶδος, ὅτ' ἐν κονίῃσι μιγείης.*

14. *caesariem*] Si colligere licet ex voc. Italico inde ducto *zazzera*, proprie significat non crines generatim, sed crines verticis *(Haarschopf).* Est fere poëtarum. — *feminis*] Contemptim: «feminae, non bellatores, cantu delectantur.» Mire nonnulli iunxerunt unice cum v. *divides*, ut esset: «modo hanc, modo illam cantu oblectabis»; frustra appellantes Anthol. Lat. 1, 9. p. 4: *Cygneas genitor gestans post fulmina pennas Dulcia diffundit carmina virginibus*; quod prorsus diversum est; iungendum enim: *diffundit carmina dulcia virginibus.* Vide mox.

15. *Imbelli*] ut Od. 1, 6, 10: *imbellisque lyrae Musa potens*, id est, «paci et otio aptae, non bello»; nec vero opponitur bellicosae Achillis citharae Iliad. ι, 186. — *divides*] usu admodum singulari sic explicando: «Cantus vocalis et citharae soni inter se coniuncti totam efficiunt symphoniam; iam singulatim spectatis his partibus, ἀοιδὴν dividit citharae cantus, ἀοιδὴ citharae sonos, id est, altera utra dimidia totius symphoniae pars est.» Ad v. *dividere* compara Propert. 2, 1, 9: *Sive lyrae carmen digitis percussit eburnis.* Sed pleni commentarii instar est illud Luciani Imagg. 14: *εὔκαιρῳ τῇ ἄρσει καὶ*

Nequicquam thalamo graves
Hastas et calami spicula Cnosii
Vitabis strepitumque et celerem sequi
Aiacem; tamen heu serus adulteros

16. *gravis* BST — 17. *gnosii* BbSTc.

θέσει διαμεμετρῆσθαι τὸ ᾆσμα καὶ συνῳδὸν εἶναι τὴν κιθάραν καὶ ὁμοχρονεῖν τῇ γλώττῃ τὸ πλῆκτρον. Licet hic quoque duplicem statuere constr. v. *feminis grata* et *divides feminis*, alio tamen sensu quam illo, quem supra reiecimus: «lyram pulsabis simulque cantabis, ita ut cum Helena omnes tuae sorores atque fratrum mulieres dulcem sonum percipiant.» Minus accurate explicant aut: «alternabis carmina voce assa cantata sonitu citharae»; aut: «carmina numeris suis dimetieris»; etenim tam late non patet v. *dividere* significatio.

16. *thalamo*] Rursus contemptim de homine effeminato illic cum adultera se abscondente. Venus Paridem Iliad. *γ*, 381: *ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ Κὰδ δ' εἷσ' ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι.* — *graves*] «ponderosas;» hoc magis poëticum est, quam ut alii exponunt, «exitiosas, mortem afferentes.» Recordare Homeri *ἔγχος βριθύ, μέγα, στιβαρόν* et Iliad. *ζ*, 318: *ἐν δ' ἄρα χειρὶ ἔγχος ἔχ' ἑνδεκάπηχυ*.

17. Harundo Cretensis, ex qua sagittas faciebant, perquam erat dura, nodis longe inter se distantibus. — *spicula*] apud poëtas sagittae. Virg. Ecl. 10, 59: *libet Partho torquere Cydonia cornu spicula.* Non tamen h. l. cogitandum de Idomeneo, qui non fuit sagittarius. — In nummis est *ΚΝΩΣΙΩΝ*, unde praestare videtur scriptura *Cnosii*; al. *Gnosii*.

18. *celerem sequi*] Iliad. *β*, 527: *Οἰλῆος ταχὺς Αἴας*. Imprimis autem hic eius mentio quadrat post *hastas*, etenim Homerus ibid.: *ἐγχείῃ δ' ἐκέκαστο*. Alii de Aiace maiore, Telamonis filio, interpretantur; qui sane apud Homerum est potius statarius bellator, praesertim ubi lentissime e pugna recedens cum asino comparatur Iliad. *λ*, 558.

19. *tamen*] «etsi Veneris praesidio fretus diu mortem vitabis, tamen cet.» — *serus*] Adiectiva temporalia saepe pro adverbiis. Iliad. *α*, 424: *χθιζὸς ἔβη*. Epod. 16, 51: *vespertinus ursus*. Epp. 2, 1, 161: *Serus enim Graecis admovit acumina chartis*. «Tamen aliquando (decem post annos), adulter, occides.» Virg. Eclog. 1, 28: *Libertas, quae sera, tamen respexit inertem.* Propert. 3, 15, 35: *Sera, tamen pietas* (redit); quamvis sero. Nec vero iungi potest cum aliis, quam rationem sequi nos vetat etiam v. caesura: *tamen*, *heu serus*, «aliquando tamen moriere, sed, quod dolendum est, sero;» quae quidem nimia acerbitas atque iracundia deo perquam indigna videtur; nec vero est miseratio, quam Paris non merebatur, sed potius luctuosa exclamatio, funestum Pa-

Crines pulvere collines.

Non Laërtiaden, exitium tuae
Genti, non Pylium Nestora respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucer et Sthenelus sciens

20. *Cultus* c. et mg. S. item F. (Exciderunt e Cod. B. vv. 20—32. — 21. *Num* - - *num* e Vaticano Reginae F. — *excidium* Codd. ap. Bentl. — 22. *Gentis* bSTcLCtF et Bentl. (*Genti* tres Blandd. Vatic.) — 24. *Teucer et* bST : *Teucer te* cLCtM, *Teucerque et* e C1d. recentiss. et cum Codd. Torrentii, Aldo ac Glareano Bentl.

ridi interitum minitans; in prosa or. «vae tibi!»

20. *Crines*] Hanc lectionem praefero alteri *cultus*, et propter locum Homericum supra exscriptum, et propter Codd. antiquiss. auctoritatem. Similiter Iliad. π, 795: μιάνθησαν δὲ ἔθειραι αἵματι καὶ κονίῃσι. Pind. Nem. α, 104: φαιδίμαν γαίᾳ πεφύρσεσθαι κόμαν. Virg. Aen. 12, 99: *Da sternere corpus, Semiviri Phrygis et foedare in pulvere crines*. *Cultus* referretur ad illa Eurip. Iphig. in Aul. 75: (Πάρις) ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ, χρυσῷ τε λαμπρός, βαρβάρῳ χλιδήματι. Sed vel num. plur. de uno viro displicet.

21. *exitium*] Sic mei Codd., al. *excidium*, quod et minorem habet fidem a libris et minus aptum videtur, cum de urbium potius eversione quam de populorum internecione usurpari soleat. — *Genti*] exquisitius quam *gentis*. Sic Eurip. Troad. 811: Hercules χερὸς εὐστοχίαν ἐξεῖλε ναῶν, Λαομέδοντι φόνον. Tragicus apud Cic. de Divin. 1, 21: *Eum* (Paridem) *esse exitium Troiae, pestem Pergamo*. Silius 5, 460: *exitium trepidis -- Sichaeus erat*. Alteram lectionem defendunt locis Ovid. Met. 13, 50: *Exitium Troiae nostrique orbator Achilles*. Senec. Herc. fur. 358. Megara de Lyco: *Quidnam iste, nostri generis exitium ac lues, novi parat?* Sed Codd. Blandinii, qui praebent dativum, praestantissimis adnumerandi sunt. — Contra Latinitatem Fea *Num* - *num* - ? Sic enim respondendum esset: «Non respicio.» — «Non *respicis* eos, qui tibi iamiam fugienti instant?»

24. *Teucer et*] H. l. et v. 36. in basi est trochaeus pro solito spondeo; quod non solum defenditur Graecorum poëtarum more, sed etiam, quod utrobique licentia hac usus est in nominibus propriis. Fulcra metri invenerunt corrigentes partim *Teucer, te*, qua ratione nimia vis tribuitur pronomini et ex Horatii consuetudine potius requireretur *urget;* partim *Teucerque et*, iunctura satis ingrata pro *Salaminiusque Teucer*. — *Sthenelus*] Capanei filius, auriga Diomedis. — *sciens*] «scitus pugnandi» explicat Quintil. 9, 3, 10. Iliad. ε, 549: μάχης εὖ εἰδότε πάσης. Odyss. ν, 49: ἐπιστάμενοι μὲν ἀφ' ἵππων Ἀνδράσι μάρνασθαι, καὶ ὅτε χρὴ πεζὸν ἐόντα.

Pugnae, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
  Tydides melior patre;
Quem tu cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum graminis immemor
Sublimi fugies mollis anhelitu,
  Non hoc pollicitus tuae.
Iracunda diem proferet Ilio

26. *Merionen*] Iliad. ϑ, 263: *ὀπάων Ἰδομενῆος, Μηριόνης, ἀτάλαντος Ἐνυαλίῳ ἀνδρειφόντῃ.* Eurip. Iphig. Aul. 210: *Μηριόνην, Ἄρεως ὄζον, ϑαῦμα βροτοῖσιν.*

27. *furit te reperire*] Sic scil. iungendum, non *atrox reperire.* Iliad. ν, 182: *μεμαὼς ἀπὸ τεύχεα δῦσαι.* Eurip. Phoeniss. 1247: *μαργῶντ' ἐπ' ἀλλήλοισιν ἱέναι δόρυ.* Theocrit. in Adonide 30: *Γυμνὸν τὸν εἶχε μηρὸν Ἐμαινόμαν φιλᾶσαι,* in quibus v. *furere* summum cupiendi gradum exprimit. — *atrox*] *ἄγριον αἰχμήτην* eum vocat Hector Il. ζ, 97.

28. *melior*, fortior, *patre*] Iliad. δ, 405. Sthenelus: *ἡμεῖς τοι πατέρων μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεϑ' εἶναι.* — Egregiam Diomedis imaginem invenies in gemma *(cammeo)* Worsleyana apud Inghirami *Gall. Om.* I. T. 73.

29-31. «Ut cervus pascuo celeriter relicto fugit, ubi vel in opposita vallis parte (sibi e regione) lupum conspexit.» Virgilius Ecl. 8, 2: *immemor herbarum - - iuvenca.* — *Sublimi*] *μετεώρῳ.* «Qui in praecipiti fuga anhelat in altum erecta cervice et ore sublato ad spiritum captandum.» Stat. Theb. 11, 239: *Nuntius exanimi suspensus pectora cursu.* (Comparat Meinekius Menandr. p. 12. *μετεώρῳ πνεύματι.* Regel.) — *mollis*] «ignavus,» non, ut alii volunt, «cursu exhaustus, defatigatus.»

32. *tuae*] Amaro probro: «longe alia facinora pollicitus eras adulterae tuae.» Iliad. γ, 430: *ἦ μὲν δὴ πρίν γ' εὔχε' Ἀρηϊφίλου Μενελάου Σῇ τε βίῃ καὶ χερσὶ καὶ ἔγχεϊ φέρτερος εἶναι.* *Tuae* autem ut apud Ovid. Remed. Am. 492: *Frigidior glacie fac videare tuae.*

33. Hac quidem stropha, sine causa a nonnemine reprehensa, nihil profecto aptius neque efficacius ad carmen concludendum inveniri poterat. Reminiscitur autem poëta Homerici illius Iliad. ζ, 448: *Ἔσσεται ἦμαρ, ὅτ' ἄν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ καὶ Πρίαμος καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο.* «Ira quidem Achillis propter Briseidem ab Agamemnone sibi ereptam in causa erit, ut retardetur aliquantum Troiae dies fatalis, ultimus; verumtamen post annorum numerum a fato destinatum comburetur.» — *Iracunda classis Achillei* satis poëtice dicitur, quasi omnes eius mi-

Matronisque Phrygum classis Achillei;
Post certas hiemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos.

35. *Achaius* e Codd. F. — 36. *Iliacas*] *Pergameas* FM.

lites eadem ducis ira incensi fuissent, neque profecto intelligo, quomodo haec tam acriter vituperare potuerit Editor Leidensis. — *proferet*] «differet». Etiam hoc notandum erat, quia nuper parum recte quidam explicavit: « Ultrix Achillei classis, irata Troiae, eam evertet»; verum *proferre* non esse «afferre»vel «inferre» nemo ignorat.

34. 35. *Achillei*] ut *Ulixei* a forma *Achilleus*. — *Post certas*] «inde ab Helenae raptu, quo scelere tu te polluisti.» *Denas* malebat Marklandus (ad Stat. p. 349.) At vide sapientiam poëtae. Nam *denas* si scripsisset, novem saltem per annos securi vixissent adulteri; sic vero cum dicit: «post annos iam nunc a fato praefinitos, quorum tamen numerum vos non nostis,» vel antequam ad litus Troianum appellerent, perpetuis sollicitudinibus ac timoribus eos agitari necesse erat. — Sed illud quoque auget carminis praestantissimi pulchritudinem, quod, qui fuerit triste hoc vaticinium audientium sensus, prorsus tacetur.

36. *Iliacas*] Vide ad v. 24. Substituerunt *Pergameas*, ex quo Glareanus: «alii Codices *Pergameas*;» et Pulmannus: «alii Codd. *Pergameas*, teste Glareano.» Sed cum a nemine recentiorum haec lectio in libris scriptis reperta sit, suspicor Glareano ipsi hanc coni. deberi; certe in nulla praecedd. editionum, ne in Aldinis quidem, repperi *Pergameas*. Huius autem lectionis auctor, quicunque fuit, non satis perspexit, quam putida ita foret variatio inter *Ilion* et *Pergamum*. Praestaret prope Withofii coni. *barbaricas*, si quicquam mutandum esset. (Cfr. Hermanni Elem. doctr. metr. p. 436.)

EXCURSUS.

Ad C. XV.

Hac ode Bacchylidem imitatur; nam ut ille Cassandram facit vaticinari futura belli Troiani, ita hic Nereum. Porphyr. Nihil autem praeter vaticinii formam commune fuisse carmini Bacchylideo cum Horatiano confitendum est, si tamen illius pars re vera fuit Fragm. 30. p. 48. Neue, Fr. 23. Schneidew.: Ὦ Τρῶες Ἀρηΐφιλοι,

Ζεὺς ὑψιμέδων, ὃς ἅπαντα δέρκεται, Οὐκ αἴτιος θνατοῖς μεγάλων ἀχέων· ἀλλ' ἐν μέσῳ κεῖται κιχεῖν Πᾶσιν ἀνθρώποισι Δίκαν ὁσίαν, Ἁγνὰν Εὐνομίας ἀκόλουθον καὶ πινυτᾶς Θέμιδος Ὀλβίων παῖδές νιν εὑρόντες σύνοικον. — Ceterum Nereo vaticinandi partes a poëta datae sunt, quatenus inter deos maris antiquissimus habitus est, quibus omnino vaticinandi peritia a poëtis attributa est, veluti Proteo Hom. Od. δ, 384. et Virg. Ge. 4, 387., Glauco Eurip. Orest. 364: Νηρέως προφήτης Γλαῦκος· et Apoll. Arg. 1, 1310: Τοῖσιν δὲ Γλαῦκος βρυχίης ἁλὸς ἐξεφαάνθη, Νηρῆος θείοιο πολυφράδμων ὑποφήτης· (ὃς μαντεύεται πάντα φαῦλα apud Schol. Plat. p. 938. Ed nostrae, prorsus ut hic Nereus.) Adde de hoc deo Hesiod. Theog. 233. Apoll. Arg. 4, 771: ἐνὶ πόντῳ Αἰγαίῳ, τόθι πέρ τε δόμοι Νηρῆος ἔασιν. Dictum huius ἁλίοιο γέροντος, ex Cyclico, ut arbitror, aliquo poëta petitum, memorat Pind. Pyth. 9, 94. — Singularem Nerei equo marino vecti imaginem praebet Gerhard *Vasengem.* T. 8. Idem Peleum, Thetidem dum rapit, intuens, senex calvus, barbatus, scipionem manu tenens, est apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* I. T. 2. — Vaticinationem autem ideo diis marinis tribuisse videntur prisci homines, etiam Germani (recordare Virgines illas fluviatiles in Nibelungiade), quia nautae cotidianis periculis expositi, singula tempestatum signa attente observantes, undis ac ventis voces divinas et quasi oracula tribuebant. — Mera est autem haec φαντασία lyrica, tota ex Graeco aliquo carmine ducta; neutiquam vero allegoria de Antonio et Cleopatra, ut arbitratus est Scholiasta apud Vanderbourg I. p. 334. neque per ullam dilogiam in transversum actus picturam hanc nobis ante oculos ponit poëta. — Compositionis tempus definiri non potest. Nonnulli referunt ad a. u. c. 723.

CARMEN XVI.

O matre pulchra filia pulchrior,
Quem criminosis cunque voles modum

Od. XVI. Inscr. volg. *Palinodia. Ad Tyndaridem* S. *Ad Tyndaridem faciens iamborum potestatem.* T.

XVI. Amicam Archilochiis iambis a se offensam, erratum confessus, reconciliare sibi studet. Quod Scholiastae Tyndaridem illam fuisse dicunt habentque Codd. nonnulli *ad Tyndaridem*, id vero etsi probat Walckenaer, precario sumptum est e carmine sequente; minus etiam probabile Schol. Cruq. commentum, Gratidiam s. Canidiam sagam significari. Quod autem Scholiastae volunt esse Stesichori imitationem, ita dumtaxat intelligendum, celebratissimum palinodiae exemplum fuisse illud, quo Stesichorus Helenae criminoso carmine laesae deprecatus est. V. ad Epod. 7, 42. Nam utriusque παλινῳδίας toto genere atque argumento spectato, quovis pignore contendere licet, ex Stesichoro nihil prorsus mutuari potuisse Horatium. Tempus incertum remanet; Franke a. u. c. 725, Kirchner 726, Walckenaer 727.

2. *criminosis*] ὑβριστῆρας ἰάμβους Archilochi vocat Meleager Ep. 119, 7. Art. poët. 79: *Archilochum proprio rabies armavit iambo.* Catull. 36, 5. *Criminosissimum librum* dixit etiam Suet. Caes. 75. Ceterum cum totum argumentum fictum esse videatur, hos quoque iambos contumeliosos nunquam ab Horatio scriptos esse consentaneum est. Frustra certe eos quaeres in Epodis; quamquam Grotefend refert ad Epod. 15., Franke ad Epod. 17, (42.) Est inter multas eas res, quas nunc prorsus ignoramus, quaeque ad ipsius carminis intelligentiam nihil attinent. Cfr. Dillenburgerum p. 39. — *modum*] Sive fictum est argumentum seu verum, hoc dicit: *modum*, «finem impone meis in te carminibus.» Nam quibus rebus modus ponitur, ut irae, luctui, amori, desiderio (Od. 1, 24, 1.), eae simul finiuntur. Hanc rationem volgarem «felici audacia» transtulit etiam ad carmina. Cic. Verr. 2, 2, 48: *modum et finem facere.* Est igitur: «Abole illos, ut voles, sive cremando sive in mare deiiciendo.» Iuvat memorare mirificam H. Peerlkampii coni.: *Quas criminosis cunque voles modis Poenas parabis* cet. Talia enim magis etiam exhilarent lectorem necesse est iocoso in carmine, cuiusmodi hoc est; in serio huiusmodi hariolationes referre piaculum foret.

4. *Hadriano*] Haec forma proprie de incolis Hadriae oppidi usurpatur. *Hadriaticum* autem mare non nominat tamquam ceteris impetuosius, sed ut Od. 1, 1, 14. 15. *Myrtoum* et *Icarium*; Od. 1, 26, 15. *Creticum*, ex poëtarum more, ut certi alicuius maris imaginem nobis ante oculos ponat. Cfr. Ti-

Pones Iambis, sive flamma
Sive mari libet Hadriano.

Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem sacerdotum incola Pythius,
Non Liber aeque, non acuta

5. *adyti* Hemsterhusius. — 6. *Mentis* Dorvillius.

bull. 1, 9, 49: *Illa velim rapida Volcanus carmina flamma Torreat et liquida deleat amnis aqua.*

5. *Dindymene*] Cybele s. Rhea a Dindymo, Phrygiae monte prope Pessinuntem, ubi potissimum colebatur. — *Non - adytis*] Caesar B. C. 3, 103: *Pergami in occultis ac remotis templi, quo praeter sacerdotes adire fas non est, quae Graeci ἄδυτα appellant, tympana sonuerunt.*

6. «Apollo, adyti Delphici et Deliaci incola, divino afflatu concitat ὑποφητῶν suorum mentem.» Sic Catull. Epith. Pel. 228: Minerva *incola Itoni.* In Horatio nimis audacter alii interpretati esse mihi videntur: «incola mentis sacerdotum»; et, si apud Senecam Med. 383. legimus *recepto Maenas insanit deo,* hoc multo minus tumidum est in poëta ceteroqui luxuriante quam *deus incola mentis* foret apud Horatium; nam, cum Od. 3, 10, 3. *Aquilones* regionis septentrionalis *incolas* dicit, id quoque ad spatium quod dicimus corporeum refertur. Tumorem igitur istum relinquamus Eumenio Paneg. Constant. 17: *quantus illos caelestis spiritus intravit habitator!* Nec tamen propterea leg. *adyti,* quae ratio pedestri sermoni est aptior. Est vero: «*Pythius* (quod nominis pr. vicem sustinet, ut *Cynthius* Od. 1, 21, 2.) qui incolit adyta, in his quatit cet.» — Ad seqq. cfr. Claudian. R. Pros. 1, 208: *Corybas non impulit ensem; Non buxus, non aera sonant.*

7. «Non aequo furore stimulantur Galli Cybeles, Bacchae Liberi, Pythia ac Sibylla Apollinis instinctu, nec pari mentis tumultu agitati Corybantes, Cybeles ministri, in choreis suis cymbala iteratis ictibus pulsant, ut ira abrepti nos exagitari ac furere solemus, omne terriculum spernentes.» Ita si locum interpretamur, ut post nos fecit etiam Regel et Lübker, quattuor vehementissimi, utpote fanatici, furoris exempla proponuntur. Bentleii vero coniectura *si geminant,* id est, «cum geminant», poëticam loci vim admodum debilitat. Priore autem loco, ne bis idem dicatur, Dindymenes sacerdotes intellige Gallos, quorum insanias cotidie Romae videbat Horatius, ut Fanaticorum ex aede Bellonae (Inscr. m. Lat. N. 2347); Corybantes e poëtis dumtaxat noverat et ex Platonis Ione p. 533. E: ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες οὐκ ἔμφρονες ὄντες ὀρχοῦνται, οὕτω καὶ οἱ μελοποιοί. De Corybantibus v. Lobeck Aglaoph. p. 514 et 546. Ceterum Attis apud Catull. 63, 23: *simul ite, sequimini Phrygiam ad domum Cybebes, Phrygia ad nemora deae, Ubi cymbalûm sonat vox, ubi tym-*

Sic geminant Corybantes aera,
Tristes ut irae, quas neque Noricus
Deterret ensis nec mare naufragum
Nec saevus ignis nec tremendo
Iuppiter ipse ruens tumultu.

Fertur Prometheus, addere principi

8. *Si* Bentl. coni. et FM.

pana reboant cet. Nonnus 8, 387: *Κυβηλίδος ὄργανα Ῥείης Κύμβαλα χαλκεόνωτα.* Markland ad Stat. Silv. 5, 2, 131. minus apte *aera* de clipeis exposuit, ut est apud Nonnum 9, 162; *τροχαλοὶ Κορύβαντες -- ξίφεα κτυπέεσκον, ἀμοιβαίῃσι δὲ ῥιπαῖς Ἀσπίδας ἐκρούσαντο κυβιστητῆρι σιδήρῳ.* Nam voc. *aera* simpliciter clipeos significare vix potest. Hyperbolicam autem *εἰρωνείαν* qui in hoc loco agnoscere non potuerunt, suis interpretationibus misere eam vexarunt.

8. *Noricum* ferrum, quod erat praestantissimum, rursus, ut *mare Hadrianum*, poëtice pro quovis ferro.

10. *Deterret*] a violentis facinoribus. — *naufragum*] transitive apud poëtas. Sic Virg. Aen. 3, 553: *navifragum Scylaceum.* Tibull. 2, 4, 10: *Naufraga -- unda maris.*

11. *ignis*] non de fulmine accipiendum, sed dictum est ut Epp. 1, 1, 46: *per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignes;* Sat. 1, 1, 39: *ignis, mare, ferrum.* Sat. 2, 3, 54: *ut ignes, ut rupes fluviosque in campo obstare queratur.*

12. «*Ζεὺς καταιβάτης* per tonitruum fragorem in terras irruens, impetuose descendens.» Cfr. Epod. 13, 2: *imbres Nivesque deducunt Iovem.*

13-16. *Ὀβελίζει* hos vv. H. Peerlkamp, quem non tamen sine quadam cautione sequitur Lübker, miro acumine significans hunc *μῦθον* Christianum prodere versificatorem. Construunt nonnulli: «*Prometheus coactus* (necessitate) *fertur addere* cet. *et* (atque) *apposuisse*»*:* ut est Od. 3, 20, 11: *posuisse fertur et recreare.* Propert. 3, 14, 19: *Inter quos* (fratres) *Helene nudis capere arma papillis Fertur nec fratres erubuisse deos.* Sed praestat sic: «*Prometheus addere coactus* cet., *fertur et* (etiam, ut Epp. 1, 10, 4.) *apposuisse* cet. — *addere coactus*] Cum in reliqua animalia vel ipse vel Epimetheus consumpsisset creandi elementa, necesse habuit *undique*, id est, ex omnibus animalium generibus denuo *particulam* hanc vel illam sumere, quo homo perfectus evaderet et exemplari, quod fictori ante oculos versabatur, responderet. — Fabula de hominibus a Prometheo ex limo et aqua creatis, Homero et Hesiodo ignota, primum significatur ab Erinna Anthol. Pal. I. p. 301. Ep. 352. (Lucian. Prometh. 3: *Συνειργάζετο αὐτῷ καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐμπνέουσα τὸν πηλὸν κτλ.*) Ho-

Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Irae Thyesten exitio gravi
Stravere et altis urbibus ultimae
Stetere causae, cur perirent
Funditus imprimeretque muris

14. *coactam* malebat Bentleius.

ratii vero ἀνθρωπογονία procul dubio e Graeco aliquo poëta, non tamen e Stesichoro, ut ratus est Gesnerus, repetita hodie apud neminem antiquorum scriptorum exstat; proxime tamen accedit Protagorae μῦθος de Prometheo in cognomine dialogo Platonico p. 320. Addit Schol. Cruq. ex antiquiore aliquo, ut opinor, interprete: «Sic timorem deprompsit a lepore, a volpe astutiam.» Neque magnopere abhorret carmen Simonidis Amorgini de mulieribus variorum animalium indolem referentibus. Advocat quidem Ianius Fulgent. Mythol. 3, 7. Sed quae ibi leguntur: *etiam Tiberianus* (fictum, ut videtur, scriptoris nomen:) *in Prometheo ait deos singula sua homini tribuisse*; huc non faciunt. Differt etiam locus Philemonis Fragm. incert. 3. p. 392. Mein.: *Τί ποθ' ὁ Προμηθεύς, ὃν λέγουσ' ἡμᾶς πλάσαι Καὶ τἄλλα πάντα ζῶα, τοῖς μὲν θηρίοις Ἔδωχ' ἑκάστῳ πάντα κατὰ γένος μίαν φύσιν; Ἅπαντες οἱ λέοντές εἰσιν ἄλκιμοι, Δειλοὶ πάλιν ἑξῆς πάντες εἰσὶν οἱ λαγοί. Οὐκ ἔστ' ἀλώπηξ ἡ μὲν εἴρων τῇ φύσει, Ἡ δ' αὐθέκαστος, ἀλλ' ἐὰν τρισμυρίας Ἀλώπεκάς τις συναγάγῃ, μίαν φύσιν Ἁπαξαπάσαις ὄψεται τρόπον θ' ἕνα· Ἡμῶν δ' ὅσα καὶ τὰ σώματ' ἐστὶ τὸν ἀριθμὸν καθ' ἑνός, τοσούτους ἔστι καὶ τρόπους ἰδεῖν.* Ceterum Promethei et Psyches vicissitudines resque gestas, etiam hominis creationem ingeniose expressas videbis in sarcophago apud Müller *Denkm.* I. N. 406. — *principi limo*] «ex quo primum hominem finxit.» Sophocl. in Pandora Fr. 403: *καὶ πρῶτον ἄρχον* (Huschk. *ἀρχὸν*) *πηλὸν ὀργάζειν χεροῖν.*

15. *insani leonis vim*] «iracundam saevitiam», non, ut quidam calumniatus est, ut hanc stropham suspectam redderet, «robur leonis.»

16. *stomacho*] Aliis cor (Theogn. 156: *δειλῶν τοι τελέθει ὀξυτέρη κραδίη·* mox v. 22: *pectoris fervor:*) aliis iecur, h. l. stomachus sedes irae, ut Od. 1, 6, 6: *gravem Pelidae stomachum*; unde *stomachari*. Ceterum haec stropha callidam continet irae, in quam proruperat Horatius, excusationem, quippe quae humanae naturae congenita et insita sit.

17. Irae inter Thyestem et Atreum, qui fratri filios epulandos apposuit. Rursus autem facile intelliges hyperbolarum harum *εἰρωνείαν*.

18. 19. *ultimae*] «ab ultimo initio re-

Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem; me quoque pectoris
Tentavit in dulci iuventa
Fervor et in celeres ïambos
Misit furentem. Nunc ego mitibus
Mutare quaero tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis animumque reddas.

23. *Temptavit* T. — 28. *Obprobriis* T.

petitae, et propterea praecipuae.» (*ursprünglichste*). Philo Legat. ad Caium 30: *τὴν ἀνωτάτω καὶ πρώτην αἰτίαν.* — *exitio gravi*] Dio Chrysost. Or. 66. p. 349. R.: *ὅτι διὰ χρυσοῦν πρόβατον ἀνάστατον συνέβη γενέσθαι τηλικαύτην οἰκίαν τὴν Πέλοπος, οἱ τραγῳδοί φασιν.* Deinde enarrat Pelopidarum facinora omnia. — *Stetere*] «exstitere.» Virg. Aen. 7, 735: *stant belli causae.*

21. *aratrum*] Modestinus Pand. VII. Tit. 9. L. 21. ait Karthagini eversae aratrum impressum esse, notante Lamb. Isidor. Origg. 15, 2: *Urbs aratro conditur, aratro vertitur.* Vetustissimum autem est eversionis symbolum etiam apud Orientales. Ieremiae 26, 8: *Σιὼν ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται.* Hieronym. in Zachar. c. 8: *Aratum templum Hierosolymitanum in ignominiam gentis oppressae.* Propert. 3, 9, 41: *Moenia cum Graio Neptunia pressit aratro Victor Palladiae ligneus artis equus.* — *insolens*] Epod. 16, 14.

22. *Compesce mentem*] »Coërce, rege animum, *θυμόν, μένος.*» Theogn. 355: *ἴσχε νόον.*

23. *Tentavit*] tentamur, uti morbo (Epp. 1, 6, 28: *si latus aut renes morbo tentantur:*) sic h. l. animi perturbatione. Cfr. Od. 3, 14, 27: *Non ego hoc ferrem calidus iuventa Consule Planco.* — *in dulci iuventa*] Cum haec quoque vv. vel perverse tentata (*indulci, heu dulci*) vel reprehensa fuerint, dicendum hoc simpliciter dicere voluisse poëtam: «in iuventa, cuius grata recordatio etiamnunc animum meum mulcet atque exhilarat.» Subtilioris utique, sed vix verioris interpretationis auctor exstitit Dillenburger: «in iuventa, quae sua dulcedine tam obstrictos tenet homines, ut omnium aliarum rerum securi omnia sibi licere putent suaeque indulgeant temeritati.»

24. *celeres*] A. P. 251. *iambus, Pes citus.* Alii explicant «impetuosos, iracundos;» ut Epp. 1, 18, 89: *oderunt -- sedatum celeres.* Verum cum sequatur *furentem*, melius de iambi conformatione accipi videtur.

25. *Misit*] «incitavit ad iambos componendos.» — «Nunc studeo *tristia*, nimis amara atque aspera relinquere, mitia vero persequi et amplecti.»

26. «Dummodo mecum te reconcilies, benevolentiam tuam mihi restituas, retractatis iam a me opprobriis.»

CARMEN XVII.

Velox amoenum saepe Lucretilem
Mutat Lycaeo Faunus et igneam
Defendit aestatem capellis
Usque meis pluviosque ventos.

Impune tutum per nemus arbutos
Quaerunt latentes et thyma deviae

Od. XVII. Inscr. volg. *Ad Tyndaridem*. *Ad eandem meretricem* ST. — 5. *totum* cum Cdd. Lambini Bentl.

XVII. Amicam in Sabinum suum invitat. Tempus, quo compositum sit carmen, definiri nequit; referunt autem alii ad a. u. c. 725., alii ad a. 727.

1. *Faunus*, Latinorum priscorum deus silvestris, oracula fundens, Horatio idem fere est cum Graecorum Pane, ut Ovid. Fast. 2, 424: *Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet*. Cfr. Voss. ad Virg. Ecl. 6, 27. Itaque ex Lycaeo (Schol. ad Theocr. 1, 123: *ὄρος τῆς Ἀρκαδίας κληθὲν ἀπὸ Λυκάονος τοῦ Πελάσγου, ἐν ᾧ μαντεῖον Πανός·*) saepe migrat in Lucretilem, Sabinorum montem, villae Horatianae vicinum, pars hodierni *Monte Gennaro*. Pan autem *ὀρειβάτης*, *montivagus*. Eurip. apud Dion. Hal. de compos. p. 426. Sch.: *ὅς τε πέτρον Ἀρκάδων δυσχείμερον ἐμβατεύεις*. Ovid. Fast. 2, 285. de eodem: *Ipse deus velox discurrere gaudet in altis Montibus*. Et Nicias Ep. 6. Anthol. T. 1. p. 181. Ed. Lips. de Pane: *μίμνω Ἐνθάδε Μαινάδων κλιτὺν ἀποπρολιπών*. Pulcherrima Fauni imago est in Museo Borbon. Vol. VIII. T. 20.

2. Ex nostrarum linguarum ratione *mutamus* eum tantummodo locum, quem relinquimus, cum eo, quo proficiscimur; Latini de utroque v. *mutare* usurpant. Hinc iam Priscianus 18. T. 2. p. 192. Kr. explicat: «pro: Lycaeum mutat Lucretili.»

3. *Defendit*] propulsat, arcet, ut Virg. Ecl. 7, 47: *solstitium pecori defendite*. Reperitur hic usus etiam in pedestri oratione. Cic. Cat. 15: *nimios solis defendit ardores*: pro S. Roscio 1: *iniuriam putant oportere defendi*. Sic *ἀμύνειν* cet.

4. *Usque* apud poëtas pro v. *semper*, proprie usque ad terminum infinitum. Iam *semper* et *saepe* pugnare ratus H. Peerlkamp proposuit *ipse*. Omnes ante eum lectores cogitando suppleverant: «*usque*, (semper), cum adest.»

5. «Cum Fauni praesentia *tutum* sit nemus, *impune*, sine ullo periculo illud peragrantur *deviae*, saepe, ut solent, a tramitibus deerrantes

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubras,
Nec Martiales Haediliae lupos,
Utcunque dulci, Tyndari, fistula
Valles et Usticae cubantis
Levia personuere saxa.

8. *viridis* BT. — *colubros* C3dd. Vanderb. et recentiores H. Peerlkampii. — 9. *Hediliae* Bb: *haedilia* STcLt, *haeduliae* C, *haeduleae* Bentl. coni. et FM.

caprae.» — *Impune tutum*] Haec cumulatio summam gregis securitatem exprimit. Pedestrem orationem redolet *totum nemus*. *Totum* quidem praetulit Bentleius, quia nil mirum sit impune a capellis arbutos quaeri, si *tutum* sit. Sed nil frequentius poëtis, quam rationem verbi vel adverbii reddere tali ἐπιθέτῳ. Cfr. Ianium ad h. l. REGEL. — *arbutos latentes*] inter alias arbores picei generis, cupressos, taxos, quas caprae respuunt, dispersas. Virg. Ge. 3, 300: *iubeo frondentia capris Arbuta sufficere.* Ceterum eadem etiamnunc facies est nemoris amoenissimi, arbutis, lauris, lavendula, thymo consiti.

7. 8. *uxores*] Theocr. 8, 49: ὦ τράγε, τᾶν λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ. Leonidas Tar. Ep. 61, 1: ἴξαλος εὐπώγων αἰγὸς πόσις. Virg. Ecl. 7, 7: *Vir gregis ipse caper.* Ovid. Fast. 1, 334: *lanigerae coniuge ovis.* — In v. *olentis* recentiores interpretes fere offendunt; ex Horatii vero iudicio, in quo facile acquiescere possumus, nihil habebat inepti aut molesti. Scil. est verbum medium omnes et gratos et foetidos odores significans. — *virides*] Haud insolitum venenatorum animalium ἐπίθετον. Claudian. in Rufin. 1, 290: *Lernaeamque virens obsederat hydra paludem.*

9. *Martiales*] Ut ceteri di suum quisque habent inter animalia famulum, ministrum, sic Mars lupum. Virg. Aen. 9, 566: *Martius lupus.* — *Haediliae*] Restitui librorum lectionem, secutus glossam antiquissimi Cod. B. «*mons*», (sive silva fuit, ut Litana cet.), Lucretili et Usticae vicinus et *Haediliae lupi*, qui in Haedilia sua lustra habent. *Haediliae* quid significaret cum prorsus nesciretur, *hinnuleae* substituere malebant haud cogitantes de cicuribus animalibus, non de feris, hic agi. Ingeniosius sane Bentleius ad analogiam v. *hinnuleus* novum voc. finxit *haeduleae*, pro simpliciore forma *haedulus* (Iuven. 11, 65.) et *haedula* (Not. Tiron.) At mihi certe intolerabile videtur ter sic ingeri caprinum pecus: *capellis*, *olentis mariti*, *haeduleae*. Schreiberi autem interpretatio, ut *haeduliae* (quemadmodum scriptum volt) significet «haedorum stabula» vix ulli probari potest.

10. *Utcunque*] quandocunque, simul ac Fauni *fistulâ*, σύριγγι cet. Virg. Ecl. 2, 82: *Pan primus calamos cera coniungere plures Instituit.*

Di me tuentur, dis pietas mea
Et Musa cordi est. Hic tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.

Hic in reducta valle Caniculae
Vitabis aestus et fide Teïa
Dices laborantes in uno

14. *hinc* BbScLCt. (Ut nos, T.)

— *Tyndaris* autem quasi « altera Helena », nomen utique fictum.

11. *Ustica* vallis prope Horatii Sabinum. Sic Nibby *Viaggio* 2. p. 194. Alii minus recte montem esse volunt, ut *cubans* sit «acclivis, supinus.» Montem et vallem facit Acron. — *cubantis*] Theocr. 13, 40: ἡμένῳ ἐν χώρῳ. Lucret. 4, 518: *cubantia tecta. (sanft abgedacht).*

12. *levia*] Non tam aquarum cursu attrita et levigata, quam natura λεῖα, ut sunt rupes calcareae.

14. *Hic* requiritur et propter triplicem ἀναφορὰν et quia accuratius significat, «in ipso Sabino his naturae muneribus usuram esse Tyndaridem.» De anaphora autem frequentissima illa apud Tibullum cfr. Dissen de poësi Tib. p. CLI. Olim *hinc*, quod significaret « ex agro isto etiam in Urbe eam donis illis quomodocunque frui posse.»

15. *ad plenum*] affatim, ubertim, *zur Fülle.* Virg. Ge. 2, 444: *ager et undae - - ad plenum calcentur.* Consulto in his accumulavit pleraque abundantiae verba: «*hic opulenta ruris honorum copia tibi* (in gremium tuum) *manabit ad plenum* (ex) *benigno* (largo) *cornu.*»

16. *Ruris honorum*] Sunt flores, poma, fruges, denique omnia, quibus rus *honestatur*, ornatur. Sat. 2, 5, 12: *dulcia poma Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores.* Sil. 3, 487: *Nullum ver usquam nullique aestatis honores.* Stat. Theb. 10, 783: *veris honor.* Etiam de frondibus: Epod. 11, 9: *Silvis honorem decutit.* — *cornu*] »Cornu Fortunae, quod Hercules detractum Acheloo victor dicitur donasse Fortunae, quod volgo *cornu copiae*, quo dicitur divitias Fortuna consuesse largiri. Schol. Cruq. (Graecis κέρας Ἀμαλθείας, de quo cfr. Eustath. ad Dionys. 431. Ovid. Fast. 5, 115. «Die Idee des Füllhorns war bereits so verbreitet, dass das Bildliche davon allmählig völlig verschwand und die *copia* also durch das Hinzutreten desselben keineswegs zu einem symbolischen Wesen wurde.» Lübker.)

17. *reducta valle*] «convalle longe in montes recedente, sinuosa, flexuosa.» Sic etiam Epod. 2, 11. Virg. Ge. 4, 420. Aen. 9, 703. Aen. 8, 598: *lucum undique colles Inclusere cavi.* « Verba cum *re* composita saepe significant id, quod cursum suum mutat, a recto itinere deflectit; sic *refusus*, *re-*

Penelopen vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbra; nec Semeleius
Cum Marte confundet Thyoneus
Proelia, nec metues protervum

ductus.» Wagner ad Ge. 2, 163. De totius silvae huius tractu cum fructu consules Eichholzium apud Feam-Bothe p. 182. — *fide*] «lyra *Teia*, a Teo, Ioniae urbe; est igitur: «carminibus et modis, qui Anacreonteis sint similes.» Fuerunt (Acron ad Od. 4, 9, 9.), qui cogitarent de aliquo tunc noto carmine Anacreontis vel Anacreontico, quo celebratae essent Penelope et Circe *laborantes amore*, ἔρωτι πονοῦσαι, amore flagrantes *in uno* eodemque Ulixe. Nec vero explicandum de ipsa, quae nunquam vixisse videtur, Tyndaride poëtria, ut nobis narrant Interpretes. Mihi videtur φαντασία poëtica. Ad variam lectionem nonnullorum Codd. *Disces* Oudendorpius putabat pertinere glossam Comm. Cruq.: «Repromittit amicae in agello suo se lyricum carmen decantaturum.»

20. *vitream*] quippe quae nympha marina, certe insulam habitans, ab aquae colore ὑαλίνῳ, caeruleo. Od. 4, 2, 3: *vitreo -- ponto*. Sic certe accepit iam Stat. Silv. 1, 3, 85: *vitrea iuga Circes* et 1, 5, 15: *Ite deae virides liquidosque advertite voltus Et vitreum teneris crinem redimite corymbis*. Neque obliviscenda Thetis, Achillis *mater caerulea* Epod. 13, 16. Propert. 2, 9, 15. Claudian R. Pros. 2, 53: *soror vitrei libamina potat Uberis* (h. l. Thetyis.) Qui explicant: «nitentem, candidam ac propterea formosam,» comparant Rufini illud Anthol. Palat. I. p. 97: ὄμματα μὲν χρύσεια καὶ ὑαλόεσσα παρειή. Minime autem interpretari possumus: «fragilem (in amore), infidam.» Comparatio haec aliquanto magis nostrarum linguarum indoli repugnat, quam vv. *roseus, eburneus, marmoreus, niveus* a poëtis tropice usurpata. Recordare *vitrum* tunc rarius et pretiosius fuisse quam nunc est. Penelopae maerentis imago est in Raoul-Rochette Mon. inéd. I. T. 32, 1.

21. *innocentis*] "lenis et caput minime laedentis." Λέσβιον οἰνάριον vocavit Alexis comicus apud Athen. 1, 22. et Eubulus ibid. Λέσβιον γέροντα-νεκταροσταγῆ. Est ἀπόφθεγμα Aristotelis apud Gell. 13, 5: *Rhodium et Lesbium oppido bonum, sed* ἡδίων ὁ Λέσβιος. Longus 4, 10: ἦν ἐν τοῖς δώροις καὶ ἀνθοσμίας οἶνος Λέσβιος, ποθῆναι κάλλιστος οἶνος.

22. *Duces*] Propert. 2, 9, 21: *multo duxistis pocula risu*. Epod. 14, 4: *Pocula - si traxerim*. Eurip. in Cycl. 417: ἔσπασέν τ' ἄμυστιν ἑλκύσας. Etiam in prosa orat. Cic. Tusc. 1, 40: *venenum obducere*. — «Nec a poculis, rixis incalescentibus ad ferrum et sanguinem venietur.» Iunguntur duo μητρωνυμικά, quod imitatus est poëta Anthol. Lat. 1, 21: *Semeleïe*

Suspecta Cyrum, ne male dispari
Incontinentes iniiciat manus
Et scindat haerentem coronam
Crinibus immeritamque vestem.

25. *nec* T. — 26. *incontinentis* BT. — *iniciat* BbSTc.

Bacche - - *laete Thyoneu.* Apollod. 3, 3: ὁ Διόνυσος ἀναγαγὼν ἐξ ᾅδου τὴν μητέρα καὶ προσαγορεύσας Θυώνην, μετ' αὐτῆς εἰς οὐρανὸν ἀνῆλθεν. Semele a Baccho in Olympum ducta est in speculo Etrusco apud Müller *Denkm.* I. N. 308. — Ut dicunt *miscere proelia,* sic h. l. *confundere,* et παροινίαν confert proelio inter Bacchum et Martem orto.

24. *nec metues*] «Hic mecum degens tuta eris a Cyro, importuno illo amatore, qui in Urbe te persequi solet.» Cyrus, frequens servorum et libertinorum nomen, recurrit 1, 33, 6.

25. *Suspecta*] «Cyro, suspicanti alium a te amari.» Pro *suspicaci* apud posteriores tantum aliquoties reperitur. — *male dispari*] Epp. 1, 3, 31: *male laxus calceus.* Catull. 10, 3, 3: *insulsa male et molesta.* Tibull. 4, 10, 2: *male inepta*, ubi, ut h. l., est homonymum vv. «valde, admodum,» cum vocabulo ingratae qualitatis. Est igitur «nimium dispari, viribus longe inferiori»; non: «in amore non consentienti.» Hand Turs. III. p. 584.

26. *Incontinentes*] non tam de libidine interpretor, quam de iracundia et παροινίᾳ. Cfr. Tibull. 1, 10, 53: *dementes manus.* Agathias in Anthol. Pal. I. p. 147. 218, 3: Πολέμων τὰ Ῥοδάνθης Βόστρυχα παντόλμοις χερσὶν ἐληΐσατο - - Μάστιξεν ῥαδινῆς ἅψεα θηλυτέρης. Paulus Sil. in Anth. Pal. I. p. 158: Ὦ παλάμη πάντολμε, σὺ τὸν παγχρύσεον ἔτλης Ἀπρὶξ δραξαμένη βόστρυχον αὐερύσαι. — *iniiciat manus*] intentet manus; pulsatio amicarum, ut iam vidimus Od. 1, 13, 9., a moribus iuvenum Romanorum minime abhorrebat. Propert. 2, 5, 21: *Nec tibi periuro scindam de corpore vestem, Nec mea praeclusas fregerit ira fores, Nec tibi connexos iratus carpere crines, Nec duris ausim laedere pollicibus.* Ovid. Am. 1, 7, 3: *Nam furor in dominam temeraria brachia movit; Flet mea vesana laesa puella manu.* - - *Ergo ego digestos potui laniare capillos?* Lucian. Dial. mer. 8. init.: ὅστις δὲ μήτε ζηλοτυπεῖ, μήτε ὀργίζεται, μήτε ἐῤῥάπισέ ποτε ἢ περιέκειρεν ἢ τὰ ἱμάτια περιέσχισεν, οὐκέτι ἐραστὴς ἐκεῖνός ἐστιν;

27. *haerentem*] impositam et fasciola, ne decidat, alligatam.

28. *vestem*] Tibull. 1, 10, 61: *Sit satis e membris tenuem discindere vestem. Immeritam* autem, ut Sat. 2, 5, 7: *paries immeritus.* Prop. 2, 4, 3: *Et saepe immeritos corrumpas dentibus ungues.* Est ergo: «Quae nihil commisit, cur discinderetur.» Monendum erat propter Vossium vertentem: das schöne Gewand der Unschuld.

CARMEN XVIII.

Nullam, Vare, sacrā vite prius sĕvĕris arborem

Od. XVIII. Inscr. volg. *Ad Quintilium Varum. Ad Varum Quintilium* S. *Alloquitur Varum Quintilium de vitibus summam dicens vini si cum modo voluptatem.* T. — 1. *Vare*] *vere* Acr. Porphyr.

XVIII. Alcaei carmen, cuius primus versus superest (Fragm. 36. Schn.: *Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω*), imitatus eiusque vel metrum servans, novus tamen in eo est, quod Varum appellat Tiburisque meminit; rebus igitur praesentibus et Romanis antiquum Graecum exemplar popularium suorum mentibus veluti appropinquat. (a. u. c. 726?) «Quis *Varus* hic fuerit, non satis constat. Apparet non posse intelligi *P. Quintilium Varum*, a. 741. consulem, qui a. 763. in Germania periit; nec *P. Alfenium Varum* ICtum clarissimum, cos. suff. a. u. c. 715. (cfr. Biondi *Dissertaz. dell' Acad. Rom. d'archeol.* Vol. VI. p. 304.) neque huius filium eiusdem nominis, cos. suff. a. u. c. 755. (Ceterum scriptura *Alfenius* pro falsa *Alfinius* (Laurent Fasti cons. a. 755.) et volgari, item falsa *Alfenus* (Sat. 1, 3, 150.) nititur marmore apud Viscontium *Monum. Gab.* p. III.) Neque videtur *Q. Atius Varus*, qui a Caes. B. G. 8, 28. et B. C. 3, 37. commemoratur. Multi *L. Varum* intelligunt, quem Quintil. 6, 3, 78. philosophum Epicureum et C. Iulii Caesaris amicum appellat. Mihi videtur esse *Quintilius*, quem Scholl. Horat. et Serv. ad Virg. Ecl. 5, 20. *Varum* appellant. Fuit is Virgilii et Horatii amicus, et acutus severusque carminum iudex (A. P. 438.), quem a. 730. mortuum Horat. Od. 1, 24. deflet. Idem haud dubie est, qui Epod. 5. commemoratur.» Iahn. Cfr. Weichert de L. Varii et Cassii Parm. vita cet. p. 121. seqq.

1. *sacra vite*] Sic iam Ennius in Athamante Ed. Columnae Neap. p. 405: *Lyaeus vitis inventor sacrae*, propter vini libationes in re divina facienda. — *Serere* de vitium plantatione verbum proprium. Plin. 14, 1. *Vites iure apud priscos magnitudine quoque inter arbores numerabantur.*

2. *Catili*] Licentia usus est Horatius, nam Virg. Aen. 7, 670. et Silio 8, 366. est *Catillus*. Solinus c. 2: *Tibur, sicut Cato facit testimonium, a Catillo Arcade, praefecto classis Euandri, sicut Sextius, ab Argiva iuventute. Catillus enim, Amphiarai filius, post prodigialem patris apud Thebas interitum Oeclei avi iussu, cum omni fetu ver sacrum missus tres liberos in Italia procreavit, Tiburtum, Coram, Catillum,*

Circa mite solum Tiburis et moenia Catili.
Siccis omnia nam dura deus proposuit neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,

5. *increpat* c et pr. b (*increpet* Aldus.) — 7. *Ac* BbS et Bentl., *Aut* T.

qui depulsis ex oppido incolis veteribus Sicanis, a nomine Tiburti fratris natu maximi urbem vocaverunt. *Tibur* igitur *et moenia Catili*, est: «Tibur, quod oppidum Catillus condidit.» Alii distinguere malebant, ut, cum Servius ad Aen. 7. 670. *montem Catilli* [*iuxta Tibur*] memoret, is hic quoque significaretur, sed hoc vetat v. *moenia*. In Tiburis igitur solo fertili et aëris temperie grato fundum habebat Varus. Eius villae parietinas repperisse sibi visus est Fea prope Tibur in regione a *Quintilio* etiamnunc nomen *Quintigliolo* gerente.

3. *Siccis*] sobriis, abstemiis. Etiam apud Cic. Acad. 2, 27. *vinolentis* (madidis, humidis) opponuntur *sicci*. — *dura*] Mitscherlichii explicationem «gravissima quaeque humanae vitae mala» probat Dillenburger in *Ztschrft. für Alterth.* 1838. p. 1840. Equidem malim: «deus omnia, quae sicci incipiunt, operosa, ingrata, nimis difficilia reddere solet.» Noli intelligere de vitae incommodis universe, sed refer ad ingenium. Od. 3, 21, 13: *Tu* (vinum) *lene tormentum ingenio admoves plerumque duro.*

4. *Mordaces*] δακέθυμοι, θυμοβόροι μελεδῶνες, quae et animum rodunt et corpus enecant, ut Paulus Sil. Anth. Pal. I. p. 165: ἐμεῖο ἄψεα γηράσκει φροντίδι γυιοβόρῳ. Od. 2, 11, 17: *edaces curae.* Virg. Aen. 1, 261: *quando haec te cura remordet.* — *aliter*] «nisi large hausto vino,» ut ratio ipsa quemvis non prorsus hebetem ingenio illico edocet; adeo, ut facile supersedeamus subtilioribus illis disputationibus Gerberi et Dillenburgeri p. 127.

5. *crepat*] καταγεῖ, ut in proverbio apud Plat. Euthyd. p. 293. D. καλὰ δὴ καταγεῖς. Epp. 1, 7, 84: *vineta crepat mera.* «Quis bene potus militiae aut paupertatis incommoda in ore habet ac propterea queritur?» Ex v. autem *crepat* ad seq. vers. quivis cogitatione supplebit: «Bacchum et *decentem* (χαρίεσσαν, amabilem) Venerem in ore habet atque assiduis laudibus praedicat.»

7. *At ne*] Commemoratis potationis commodis transituro ad opponenda his mala, quae ex ea, si usque ad temulentiam progredimur, oriri solent, necessaria erat particula adversativa. Contra in exemplis a Bentleio allatis (Epp.

Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata, monet Sithoniis non levis Euius,
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

1, 1, 13. 1, 19, 26. Epp. 2, 1, 208. Ovid. Rem. Am. 465: *Ac ne forte putes nova me tibi condere iura.*) partt. *ac ne* novae propositiones copulantur cum praecedd. sine ulla oppositione. — *modici*] «modum amantis, verecundi», ut vocatur Od. 1, 27, 3. — *transiliat*] «aviditati cedens omnem in bibendo excedat modum.»

8. Pugna orta inter Lapithas et Centauros in nuptiis Pirithoi, regis Lapitharum, cum Hippodamia, quam Eurytus, alias mulieres alii Centauri rapere conati erant; Centaurorum autem magna strages edita. Odyss. φ, 295. Ovid. Met. 12, 169. Phidiae autem Κενταυρομαχία in Parthenonis metopis alia que artificum opera eandem exprimentia Horatii aetate omnium oculis obversabantur. Vide Millingen *Coghill.* T. 35 et 40. Inghirami *Gall. Om.* III. T. 125. — *super mero*] Ex consuetudine Latina hoc nihil aliud significare potest quam *de mero*, propter merum. Hoc scilicet, non tam de uxoribus raptatis quam de vino certatum esse, tamquam suum ad propositum aptius finxit Horatius. Notabilis tamen est atque elegans Oudendorpii coniectura *super merum*, inter compotationem. Flor. 4, 2: *super pocula.* Curtius 8, 4: *super vinum.* Iuvenal. 15, 14: *super coenam narravit.* Cum Acrone autem et de Iano «post ebrietatem» explicare per Latinitatem haudquaquam licet.

9. *Debellata*] «armis diiudicata.» — *Sithoniis*] populus Thracicus ad Salmydessum fl. Thracum autem compotationes non nisi caedibus finiri solebant (Od. 1, 27, 1.), quas poenas a Baccho iis *non levi*, immiti, irato impositas esse volt. — *Euius* ab acclamatione εὐοῖ, εὐάν.

10. *exiguo fine*] «illo pertenui discrimine, quod inter fas et nefas statuere, servare solent libidines, quae saepenumero prorsus confundunt ac miscent utrumque.» *Avidi* autem absolute ut saepe; Od. 1, 28, 18: *avidum mare.* Od. 3, 4, 58: *avidus* (pugnae) *Volcanus.* Sat. 2, 3, 151: *avidus heres.* Noli iungere *avidi libidinum*, id quod mirum in modum langueret.

11. *candide*] Ovid. Fast. 3, 772: *Candida formosi venerabimur ora Lyaei.* Pseudotib. 3, 6, 1: *Candide Liber ades.* Sic etiam Epod. 3, 9. *candidum ducem* vocat Iasonem. Est «pulchritudine splendens, formosus», non «simplex et apertus.» Cfr. Virg. Ge. 2, 392. de Baccho: *Et quocunque deus circum caput egit honestum.* — *Bassareu*] βασσαρίς, pellis volpina, a βάσσαρα, quae Thracibus volpes. Alibi Bacchae, quae itidem Βάσσαραι (Orph. Hymn. 44, 2.), gestant νεβρίδας. Macrob. Sat. 1, 18: *Liberi patris simulacra partim pu-*

Invitum quatiam nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quae subsequitur caecus Amor sui,

13. *dium* Glareanus.

erili aetate, partim iuvenili fingunt, praeterea barbata specie, senili quoque, uti Graeci eius, quem Bassarea, item quem Brisea appellant, et ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes.

12. *quatiam*] κινήσω, οὐ σοῦ ἄκοντος βασσαρήσω. In orgiis proprie thyrsi *quatiuntur* et per Bacchicam pompam tumultuosam et cum saltatione coniunctam cistis circumlatis *sacra commoventur* (Virg. Aen. 4, 301: *qualis commotis excita sacris Thyias* cet.) Est igitur: «Non invito te, leges tuas sacratas violans, orgia tua celebrabo nec sacrilego conatu arcana tua in cistis mysticis reposita et *variis* (ποικίλοις), omnis generis frondibus, pampinis maxime atque hedera, involuta, ex iis promam et *sub divum*, caelum apertum, in profanorum etiam conspectum protraham»; quod in orgiis ac mysteriis celebrandis inexpiabile erat scelus, ut Penthei apud Theocr. 26, 13: σὺν τ' ἐτάραξε μανιώδεος ὄργια Βάκχου· Catull. Epithal. P. et Th. 268: *Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis, Orgia, quae frustra cupiunt audire profani.* Imago cistae Bacchicae *frondibus obsitae* est in Musei Borbonici Vol. VII. T. 36. *Plenas formidine cistas* tales vocat Valer. Flacc. 2, 267. Inerat in his praecipue δράκων, ὄργιον Διονύσου Βασσάρου - - ῥοιαὶ - καὶ μήκωνες κτλ. Clemens Alex. Protr. p. 19. Item φάλλος velatus. Millin *Gal.* 64, 243.

13. *Sub divum*] Al. *sub dium*. Sed etiam in Cic. Verr. Acc. 1, 19. Zumptius cum Codd. antiquiore scriptura *sub divo*, al. *sub dio*, quod praetulit Garaton. — *Saeva*] propter terribilem sonum. Virg. Aen. 9, 651: *saeva sonoribus arma.* — *tene*] Nescio quomodo Vossius vertere potuerit: *Hemmt mir den Lerm! hemmt berecyntisches Horn und Trommelgeroll!* quasi sodales alloquatur. Est potius: «Sed tu quoque; Liber, continе, cohibe, tempera cornuum strepitum» cet., id est, «noli nimis mentem nostram concitare, ne in furorem acti, eos in errores incidamus, quos statim enumerat, φιλαυτίαν, *gloriam*, iactantiam, ἀπιστίαν.» — *Berecyntio*] A Berecynto, Phrygiae monte, ubi Cybeles sacra eodem quo Bacchi orgia furore peragi solebant. *Cornua* in Bacchanalibus habet etiam Catull. l. l. v. 264: *Multis raucisonos efflabant cornua bombos;* quo ex loco hic quoque *cornu* malim explicare *Blasehorn*, quam cum aliis de κερασφόρῳ αὐλῷ, tibia Phrygia agglutinato cornu ad sonum exasperandum. Lucian. Dial. Deor. 12: ὁ δὲ αὐλεῖ τῷ κέρατι. Verum apud Latinos *cornu* pro tibia simpliciter non usurpatur. Cfr. Ovid. Fast. 4, 181: *Protinus inflexo Berecyntia tibia cornu Flabit.*

Et tollens vacuum plus nimio Gloria verticem,
Arcanique Fides prodiga perlucidior vitro.

15. *Extollens* T., *Attollens* Glareanus et Cuninghamius.

15. *vacuum*] «caput inane, vanum.» Loquitur ergo de vana hominum volgarium iactantia, qui frustra de suis meritis gloriantur; «otiosum, qui nullodum labore gloriam meruit» (Doederlein Heptas N. 12. p. 4.), significare vix potest: nam quod contrarium videtur apud Ovid. Pont. 2, 7, 77: *Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est, At flecti nervos si patiare, cadet*, id Horatii *vacuo vertici* minime opponitur, cum significet «verticem omnibus suis viribus contendentem, ut onus sustineat.» — *plus nimio*] *ὑπεράγαν*. Est iam apud Plautum Mil. Gl. 2, 6. 103. Erat etiam sermonis cotidiani. Antonius ad Cic. Ep. post Ep. 8. Lib. 10. ad Att.: *nimio plus te diligo*. Explica: «nimium est; quid autem dico? plus etiam quam nimium.»

16. Recordari iuvat proverbii apud Schol. Plat. p. 960. Ed. nostrae: *Τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ νήφοντος ἐπὶ τῇ γλώσσῃ τοῦ μεθύοντος*. «Ebrietas efficit, ut arcana fidei nostrae commissa *prodigamus*, imprudenter prodamus et cum primo quoque communicemus.» Fides prius, ante vina, servata, cum effutit arcana, fides esse desinit. Od. 3, 24, 59: *fides periura* scil. facta. — *perlucidior*] Vino succumbentes pectus sic aperimus, ut, quaecunque in eo latent, convivarum oculis patefiant. Gnom. Brunck. p. 284: *κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ᾽, οἶνος δὲ νοῦ*. Notanda caesura in voc. composito.

CARMEN XIX.

Mater saeva Cupidinum
Thebanaeque iubet me Semeles puer
Et lasciva Licentia
Finitis animum reddere amoribus.

Od. XIX. Inscr. volg. *De Glycera.* — *Ad puerum suum de Glycerae amore* ST. — 2. *iubent* C1d. Cruquii. — *Semelae* BbScLt, *Semele* T. — 3. *Libentia* malebat Bentleius.

XIX. Finitos cum crederet amores, amore Glycerae denuo captum se profitetur. Compositum videtur hoc carmen a. 729 vel 730.

1 - 3. *saeva*] «imperiosa, cui nemo resistere potest;» summam enim violentiam in miseros amantes exercet. Hunc versiculum hoc ipsum carmen significaturus consulto repetiit Od. 4, 1, 5. — *Cupidinum*] Recentiores poëtae, amorum varietatem respicientes, multos Cupidines Veneris comitatui adiungunt. Cfr. Stat. Silv. 1, 2, 62: *Hic puer e turba volucrum, cui plurimus ignis Ore manuque levi nunquam frustrata sagitta.* Claudian. Nupt. Hon. 72: *Mille pharetrati ludunt in margine fratres, Ore pares, similes habitu, gens mollis Amorum. Hos Nymphae pariunt, illum Venus aurea solum Edidit.* Venus a duobus Cupidinibus per aërem sublata est in elegantissimo vase picto apud Millingen *Mon.* I. T. 13. — *Semeles* et propter Horatii usum in carminibus lyricis et propter εὐφωνίαν post *Thebanae* praeferendum videbatur, etsi Codd. consensus favet formae *Semelae*. Eadem controversia est apud Tibull. 3, 4, 45: *Proles Semeles Bacchus.* Cfr. Oudend. ad Appul. Met. p. 97. A. Bacchus autem saepe Veneris et Amoris comes ac sodalis. Anacr. Fragm. 2. Bergk. ad Bacchum: ὦναξ, ᾧ δαμάλης Ἔρως - - πορφυρέη τ' Ἀφροδίτη συμπαίζουσιν. Rufinus in Anthol. Pal. I. p. 109. Bacchum Ἔρωτος βοηθὸν vocat. — *Licentia*] Est Ὕβρις dea. Cic. de Legg. 2, 17. τροπικῶς: (a Clodio) *in meorum Larium sedibus exaedificatum templum Licentiae.* Non omisit eam in Veneris comitatu Claudianus l. l. 78: *nullo constricta Licentia nodo.*

4. *Finitis*] Satis iocose, cum iuvenis etiamtunc esset, semel, ut ait, sibi proposuerat renuntiare amori, in quem statim relabitur. Alcman Fr. 17. Schn.: Ἔρως με δαὖτε Κύπριδος ἕκατι Γλυκὺς κατείβων καρδίαν ἰαίνει. — *animum reddere*] «denuo dedere me amori, quem iam excussum arbitrabar.»

Urit me Glycerae nitor
  Splendentis Pario marmore purius;
Urit grata protervitas
  Et voltus nimium lubricus adspici.

In me tota ruens Venus
  Cyprum deseruit, nec patitur Scythas

5-7. *Glycerae*] Eodem nomine utitur Od. 1, 30. idemque tribuit Tibulli amicae Od. 1, 33, 2. Ovid. Met. 12, 408: *Hylonome, qua nulla nitentior*, formosior. — *Pario*] Haud infrequens comparatio. Posidippus Anthol. Pal. I. p. 139: *Ἐκ τριχὸς ἄχρι ποδῶν ἱερὸν θάλος, οἷά τε λύγδου Γλυπτήν.* Ovid. Fast. 4, 135: *Aurea marmoreo redimicula solvite collo.* — *protervitas*] «iocosa petulantia», quae tantum abest, ut offendat, ut alliciat amatorem.

8. 9. *lubricus adspici*] *σφαλερὸς βλέπεσθαι.* Est Graecorum *λαμυρία.* Asclepiades Epigr. 17: *Ἡ λαμυρή μ' ἔτρωσε Φιλαίνιον.* «Veluti in via lubrica pes labitur, ita in eius voltu propter nimias illecebras oculi tuto figi vix possunt; sed in eo aspiciendo propter hoc ipsum periculum est, ne amoris igne flagres.» Pro *ὑγρῷ*, molli, lascivo, haberi nequit vel propter additum v. *adspici*, quod minime otiosum est. — *ruens*] Eurip. Hippol. 443: *Κύπρις γὰρ οὐ φορητόν, ἢν πολλὴ ῥυῇ.*

10. Alcman Fr. 19. Schn.: *Κύπρον ἱμερτὰν λιποῖσα καὶ Πάφον περιῤῥύταν.* — «Amore abreptus et Veneris veluti praeda nequeo carmine dicere Scythas incursiones semper in nos facientes et semper repulsos, nec Parthos eo ipso animosos, quod callida fuga hostem eludunt denuoque aggrediuntur»; tum *παρὰ προσδοκίαν* *nec quae nihil attinent* ad me amoresque meos, quasi cetera omnia merae sint nugae.

11. 12. *Scythas*] «Istri accolae a poëtis et imprimis ab Horatio tum maxime commemorantur, cum de gravissimis et pertinacissimis Romanorum hostibus dicendum est, ita ut Scytharum, Massagetarum, Gelonorum, Thracum Dacorumque nomina pariter atque Medorum, Persarum Parthorumque apud Horatium vere *θετικὰ* haberi queant. Ita in hoc carmine non ob singulare aliquod factum Scytharum facta mentio est, sed quod noti et sat odiosi hostes essent.» Franke. — *versis equis*] Virg. Georg. 3, 31: *Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis. Versis equis* omnino significat «ab hoste aversis,» (Ovid. A. A. 3, 786: *Ut celer aversis utere Parthus equis.*) non «ad hostem conversis,» ut visum erat Bentleio in Ed. prima Cantabrig. ad Od. 2, 13, 17.

13. *vivum caespitem*] virentem et nunc ipsum dolabra recisum ab humi superficie, ex quo saepe temporarias struebant aras. Stat. Silv. 1, 4, 130: *saepe deis - - Caespes et*

Et versis animosum equis
Parthum dicere nec quae nihil attinent.

Hic vivum mihi caespitem, hic,
Verbenas, pueri, ponite thuraque
Bimi cum paterā meri:
Mactatā veniet lenior hostiā.

12. *attinet* Cld. Cruquii.

exiguo placuerunt farra salino. (De voc. scriptura v. Wagner Virg. Vol. 5. p. 420. In Actis tamen Fatr. Arv. est *cespes.*)

14. Od. 4, 11, 7: *ara castis vincta verbenis.* Contra Virg. Aen. 12, 118: *In medioque focos et dis communibus aras Gramineas: alii fontemque ignemque ferebant, Velati limo et verbena tempora vincti.* *Verbenae,* pontificum sermone *sagmina,* herbae purae ex loco sancto arcessitae, ut ait Festus. Cfr. Virg. Ecl. 8, 65: *Verbenasque adole pingues et mascula tura!* Verbena *hiess alles Grün, sowohl Laub als Kraut, das zu heiligem Gebrauch und zur Arzenei diente, und begriff auch das kräftige Eisenkraut* (verbenaca). Voss.

15. 16. *meri*] quod solum in sacris adhiberi licebat, non *spurcum,* (ex pontificum formula) «*cui aqua admixta est, defrutumve.*» Festus in *Spurcum.* Plin. 14, 19, 23: *Prolibare diis nefastum habetur vina, praeter imputatae vitis, fulmine tactae; - - item Graeca, quoniam aquam habeant.* — *veniet*] Non Glycera, ut mire explicant Scholiastae, sed: «Post rem divinam rite factam Venus quasi ἐπιφανής mihi ac propitia huc adveniet.» Anacr. Fragm. 2. B. ad Bacchum: σὺ δ' εὐμενὴς Ἔλθ' ἡμῖν. Stat. Silv. 3, 1, 29: *Placatus mitisque veni* (Hercules). Ceterum Schol. Cruq.: «Venus non placatur sanguine.» Et Catull. 66, 91: *placabis festis luminibus Venerem Sanguinis expertem.* Optime controversiam componit Tacitus Hist. 2, 3: *Paphiae Veneri hostiae, ut quisque vovit, sed mares deliguntur. Sanguinem arae offundere vetitum; precibus et igne puro altaria adolentur.* Mactabantur ergo utique Veneri hostiae; sed sanguine earum non cruentabatur ara. Atque ut Horatius, Martialis 9, 91, 16. Venerem alloquitur: *Et cum thure meroque victimaque Libetur tibi candidas ad aras Secta plurima quadra de placenta.* V. *hostia* vero nunquam significat id quod nimis callide excogitavit Düntzer: «*Es ist bloss anderer Ausdruck für* merum.»

CARMEN XX.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Graecà quod ego ipse testa

Od. XX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem. Maecenatem ad cenam invitat.* S. Om. T. — 1. *Vile*] *Dulce* Medenbach Wakker.

XX. Maecenatem suum ad convivium minime sumptuosum invitat. Scilicet testibus Scholiis apud Cruq. et Vanderb. Maecenas iturus in Apuliam significavit Horatio ei se ante profectionem convivam esse velle : nisi vero hoc totum commentum antiquorum est interpretum. Quis enim Horatii aequalium hoc litteris mandasset? Plerique, ut Walck., hoc carmen compositum esse putant a. u. c. 735. Probabilius Franke et Lübker referunt ad a. 729 vel 730.

1. *Vile*] Modeste simul et iocose loquitur de Sabino nequaquam comparando cum Caecubo cet. v. 9. Erat autem οἶνος πάντων κουφότερος, teste Galeno apud Athenaeum 1, 27 : ἀπὸ ἐτῶν ἑπτὰ ἐπιτήδειος πίνεσθαι μέχρι πεντεκαίδεκα, crudum austerumque Plin. H. N. 14, 2. Hoc, de quo loquitur, bimum fuisse putat Franke F. H. p. 162. — *modicis*] parvis (ut Sat. 1, 5, 2 : *hospitio modico*. Epp. 1, 5, 2. *modica patella;*) «quippe cum ab tenui mea domo absit omnis profusio.»

2. *Cantharis*] poculi genus erat ansatum, sic nominatum a figulo inventore. Virg. Ecl. 6, 17 : *attrita pendebat cantharus ansa*. Huiuscemodi poculis maioribus in laetis occasionibus utebantur. Plin. 33, 11 : *C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur*. Macrob. Sat. 5, 21 : *Scyphus Herculis poculum est, ita ut Liberi Patris cantharus*. Hinc saepissime conspiciuntur in vasis Bacchicis. Cfr. Gerhard *Vsgmlde*. I. T. 47. — *Graeca testa*] amphora vino Graeco prius imbuta, quo aliquanto melius fieret Sabinum. Otiosum videtur de vase Cumano vel Samio interpretari, quippe quod nihil ad rem faciat. — *ego ipse*] «non per puerum aliquem meum, sed summa cum cura, quia tibi destinaram.» Hac amicitiae demonstratione augetur pretium doni per se exigui. Sic Rufinus in Anth. Pal. I. p. 105 : Πέμπω σοί, Ῥοδόκλεια, τόδε στέφος, ἄνθεσι καλοῖς Αὐτὸς ὑφ' ἡμετέραις πλεξάμενος παλάμαις.

3. *levi*] Oblinere solebant corticem in collo amphorarum pice et gypso. Od. 3, 8, 9 : *Hic dies - - Corticem adstrictum pice dimovebit Amphorae*. «*Levi* igitur ego, summa laetitia elatus, cum plausu exceptus esses in theatro» ; (ut Od. 2, 17, 25., qui plausus idem esse videtur cum eo, quem hic memorat; nam per utriusque carminis tempus utique hoc statui licet :) «iam tunc hoc vinum tibi tacite

Conditum levi, datus in theatro
Cum tibi plausus,

Care Maecenas eques, ut paterni
Fluminis ripae, simul et iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

5. *Care* BbSTcLCtF: *Clare* e Cod. Regiae Soc. Bentl. et M.

pollicitus, ubi aliquando meus conviva esse velles.»

5. *Care*] In tali odario familiaris ac blanda allocutio unice apta, ut Od. 2, 20, 7: *Dilecte Maecenas*, Epod. 1, 2: *Amice Maecenas;* non *clare*, ut coniecit Lamb. ad Od. 2, 20, 7. recepitque ex uno Cod. Bentleius. Hoc enim ipso molesto epitheto Maecenatis prudentem laesisset modestiam. Neque appellari debebat pro lect. *clare* Od. 3, 16, 20: *Maecenas, equitum decus*; partim, quia totum illud carmen sublimioris est indolis, partim quia sic vocari poterat quivis fere eques Romanus illustris. — *eques*] «Qui equestri ordine contentus, nunquam inhiasti honoribus, quibus tamen, si cuperes, te libenter extolleret Caesar.» Hac enim modestia usus et liberius vivebat homo mollitiei studens atque inanem fastum, quem honores ei imposuissent, devitans, et magis popularem se praebebat aliorumque procerum invidiam minus excitabat. Propert. 3, 9, 1: *Maecenas eques, Etrusco de sanguine regum, Intra fortunam qui cupis esse tuam.* Vellei. 2, 88: *vixit angusti clavi fine contentus.* — *paterni*] Tiberis ab Etruria urbem influit. *Tuscum alveum* vocat Od. 3, 7, 28. *Lydius Tibris* est Virgilio Aen. 2, 761. Cilnia autem gens ex Arretio, Etruriae oppido. Od. 1, 1, 1.

7. *Vaticani*] Echo ad Ianiculum, collis Vaticani partem, quae e regione erat theatri Pompeii lapidei in Campo Florae, medio inter utrumque Tiberi.

8. *imago*] ut Od. 1, 12, 3: *iocosa imago*, neutro loco addito *vocis*, ut Virg. Ge. 4, 50: *vocisque offensa resultat imago. Montis imago* est, quae velut in monte sedem habeat et inde vocem reddat. Seneca Troad. 109: *habitansque cavis montibus Echo.* BOSSCHA. Atque omnino, quidquid contra disputat H. Peerlkamp, rectissime sic dicitur sonus repercussus a monte, ut Ausonius Epist. 25, 9: *Respondent et saxa homini; percussus ab antris Sermo redit, redit et nemorum vocalis imago. Vaticani* antepenultima brevi, cum apud Martialem et Iuvenalem sit longa, ideo usurpasse videtur, quia nonnulli Festo auctore et Gellio 16, 17. huius nominis originem a *vaticiniis* repetebant, vel simplicius etiam dicamus, ea licentia h. l. usum esse, quam haud raro in nominibus propriis sibi concedebant poëtae. Exempla complura collegit Iahnius ad Od. 3, 4, 10. (Cfr. etiam Böttiger *kl. Schriften* I. p. 335.)

Caecubum et praelo domitam Caleno
Tu bibes uvam: mea nec Falernae
Temperant vites neque Formiani
Pocula colles.

9. *Caecubam* cum Codd. Lambini F. — 10. *Tu*] *Tum* Doederlein, *Non* Schwenck.

9. *domitam*] in prosa orat. « pressam. »

10. *Tu bibes*] Sententiae sic procedunt: «Domi meae pro amicitia tua mihi penitus nota te contentum fore satis scio vino Sabino; nam generosiora (quorum quattuor memorat) non habeo, qualia tu domi tuae bibere soles.» Vide Lübker. *Bibes* autem simpliciter est futurum concessivum: *Du magst immerhin sonst trinken*. Ac similia sunt futura Od. 1, 7, 1: *Laudabunt alii claram Rhodon*. Od. 3, 23, 19: *Victima pontificum secures tinget;* item Virgilii illud Aen. 6, 847: *Excudent alii spirantia mollius aera. Orabunt - - Describent - - dicent. Caecubus ager* Latii iuxta Fundos ad viam Appiam. — *Cales* Campaniae oppidum, hodie *Calvi*, ager *Falernus* item in Campania ad radices Massici montis, *Formiae* Latii municipium in Auruncis prope Caietam, hodie *Mola di Gaeta*.

11. *Temperant*] « producunt vinum, quod meis in poculis cum aqua *temperetur*, misceatur.» — Interpunctioni a Bothio excogitatae, *Vile potabis - - imago?* « ut quaerat Horatius, an contentus Maecenas sit futurus vino vili Sabino; sed statim secum reputans plane indignum hoc esse Maecenate, addit: Caecubum et Calenum apud me bibes; curabo, ut ea vina adsint, cum venies; nam hic quidem non crescunt: »— huic, inquam, interpunctioni repugnat tota clausulae conformatio magisque etiam sententia, quae tum sic procederet: «Vile Sabinum meum vix potabis: dabo tibi aliquanto melius, sed medii tamen generis, Caecubum et Calenum, quippe cui negata sint optima, Falernum et Formianum: » cum tamen manifesto uni vino Sabino opponantur quattuor longe generosiora. Nec magis et familiaritatem et iocum spirare totam hanc excusationem *Vile - - colles* perspexit is, qui proposuit *dulce* pro *vile*. Doederleinii coniecturam atque interpretationem vide in Museo Rhen. 5, 4. p. 599.

CARMEN XXI.

Dīanam tenerae dicite virgines,

Od. XXI. Inscr. volg. *In Dianam et Apollinem.* — *Ad chorum virginum* S. — *Laudes ad chorum virginum ac puerorum* T.

XXI. Hymnus in Dianam et Apollinem, de cuius argumento, forma ac tempore diversissimae exstant interpretum sententiae. Iamdudum explosae sunt opiniones Scholiastarum, esse tamquam prooemium Carminis secularis, et Duhamelii, qui in eo vidit carmen ἀμοιβαῖον; absurda enim esset ista cantantium allocutio ad semet ipsos *vos* - - *Vos*. Neque vero assentiri possumus Bentleio in Praefat. pag. penult.: «Hoc carmen aut ad Dianae aut ad Apollinis festum spectat, quorum illud Idib. Aug., hoc pridie Non. Iulias usque ad V. Idus singulis annis celebrabatur.» Etenim totum hymni argumentum mirifice respondet antiquissimo cultui Romano, ex quo a. u. c. 355. *lectisternio tunc primum in urbe Romana facto X. Viri Sac. Fac. per dies VIII. Apollinem Latonamque et Dianam, Herculem, Mercurium atque Neptunum stratis lectis placavere.* Liv. 5, 13. Nostris autem temporibus duae potissimum invaluerunt sententiae, altera Kirchneri et Walckenaerii, referri carmen ad calamitates ann. 731 et 732., Frankii altera, qui ita disputat p. 163: «Mihi persuasissimum est decantatum esse in prima celebratione ludorum Actiacorum quinquennalium a. u. c. 726. eoque trahit locum Comment. Cruq. qui temere hinc in Scholia ad Carmen seculare videtur esse translatus:» cetera vide apud ipsum. Huic acriter oblocutus est Lübker. Equidem, utpote in re prorsus incerta, definire nihil ausim; hoc unum addam, in pompa ludorum sollemni vel in supplicatione decantatum esse probabile mihi non videri; nam si hunc ad finem compositum esset, *concinuisset maiore poëta plectro et Caesarem* et deos, quos pie veneratur. Est igitur potius facultatis poëticae liberum exercitium. Minime autem probari possum Lübkeri opinionem, inchoatum tantum atque mancum esse carmen; clausula enim, qualis est, perquam apte simplicissimum hunc hymnum finit atque quadrat.

1. *Dianam*] «ut apud Virg. Aen. 1, 499: *Exercet Diana choros*, *Dianae* syllaba prima producta est, cum corripi debeat.» Diomed. 2. p. 436. P. Haec licentia locum habet in nominibus propriis. Cfr. Iahnium ad Od. 3, 4, 4. — *dicite*] Sic saepe Latini, ubi recentiores linguae requirunt *canere*, *praedicare, laudibus extollere.* — Callim. Hymn. Apoll. 14: *Χαῖρε μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπεὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα.* Ovid. Metam. 6, 168: *date Latonae Latonigenisque duobus*

Intonsum, pueri, dicite Cynthium
  Latonamque supremo
    Dilectam penitus Iovi.
Vos laetam fluviis et nemorum coma,
Quaecunque aut gelido prominet Algido,

5. *comam* BT. et Bentl. ex C4dd. Bland. ac Graev.

Cum prece thura pia. Sol et Luna mortalibus σωτῆρες, ἀλεξίκακοι.

2. *Intonsum*] ἀκερσεκόμην. Epod. 15, 9. Tibull. 1, 4, 37: *Solis aeterna est Phoebo Bacchoque iuventa: Nam decet intonsus crinis utrumque deum.* Id. 2, 5, 121: *Annue: sic tibi sint intonsi, Phoebe, capilli!* — *Cynthus*, Deli mons.

3. Latonae imago est in Gerhard *ant. Bildw.* I. T. 14., alia in Müller *Denkm.* I. N. 46. atque pulcherrima Apollinis et Dianae Ἀγγέλου, quo nomine Syracusis colebatur, cum caduceo et patera in *Annali dell' Inst. arch.* V. p. 172. — *supremo*] Ex formularum usu. Pind. Nem. 1, 90: Διὸς ὑψίστου προφάταν. Terent. Adelph. 2, 1, 42: *Pro supreme Iuppiter!* Athenis in arce erat Διὸς βωμὸς Ὑπάτου. Pausan. 1, 26, 6.

4. *penitus*] «κηρόθι, intimis sensibus.»

5. Dianam, quae fluviis delectatur et nemoribus. Catull. 34, 9: *O Latonia, maximi Magna progenies Iovis, Quam mater prope Deliam Deposivit olivam, Montium domina ut fores Silvarumque virentium Saltuumque reconditorum Amniumque sonantum.* Orpheus Hymn. 31, 4: ἥ τε διαΐσσεις ὄχθους ὑψαύχενας ἀκρωρείους Ἠδ' ὄρεα σκιόεντα νάπησί τε σὴν φρένα τέρπεις. Atque Diana erat numen etiam fluviatile. Pind. Pyth. 2, 6: Ὀρτυγίαν, ποταμίας ἕδος Ἀρτέμιδος. Hinc Ἄρτεμις Ποταμία in nummis Siculis (Müller *Denkm.* I. N. 201.) et λιμνᾶτις Paus. 4, 4, 2. Diana Ephesia in nummis Cenchrium et Caystrum fluvios pro pedibus habet decumbentes. Streber Numism. Gr. p. 143. — *coma*] Odyss. ψ, 195: ἀπέκοψα κόμην τανυφύλλου ἐλαίης. Soph. Antig. 419: φόβην ὕλης πεδιάδος. Eurip. Alc. 170: πτόρθων μυρσινῶν φόβην. Catull. 4, 10: *iste, post phaselus, antea fuit Comata silva; nam Cytorio in iugo Loquente saepe sibilum edidit coma:* frequens apud antiquos de arboribus tropus etiam in prosa oratione. Lucian. Amor. 12. δένδρα ταῖς κόμαις εὐθαλέσιν μέχρι πόῤῥω βρύοντα. Achill. Tat. 2. p. 44. Iacobs. de floribus: αἱ τῶν λειμώνων κόμαι. Figuram hanc frustra nostratibus commendare conatus est Bodmer, dicens alicubi in Noachide: *die Locken der Bäume.* Cfr. Sadi Rosarium Gentii p. 23: *Viridi foliorum tunica amictae erant arbores.* — Lectionem *coma* magnopere commendat ipsa constructionis facilitas *laetam fluviis et coma.* Qui *comam* praeferunt, explicant: «Dianam canite et ne-

Nigris aut Erymanthi
Silvis aut viridis Cragi;
Vos Tempe totidem tollite laudibus
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetra
Fraternaque humerum lyra.

8. *Gragi* BbSTcC.

mora Algidi cet.» Sed falsa haec lectio, uti paret, orta est ex prava accommodatione ad v. *laetam*.

6. «Quod *nemus* (pars silvae amoenior cum pascuis) *prominet*, est in iugo aliquo editiore montium, quos nominat, et propterea late conspicitur.» Ad usum vv. *silva* et *nemus* cfr. Virg. Aen. 1, 164: *tum silvis scena coruscis Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra*. Ovid. Met. 1, 568: *Est nemus Haemoniae* (Tempe), *praerupta quod undique claudit Silva*. Id. A. A. 3, 689: *Silva nemus non alta facit*. — *Algidus*] mons Latii inter Tusculum et montem Albanum, circiter XX. M. P. a Roma distans, quem *Diana tenet* (Carm. sec. 69.), hodie *Monte Porzio*, *Compatri* et *Rocca Priora*. *Nivalem* vocat Od. 3, 23, 9.

7. *Nigris*] umbrosis. Od. 4, 4, 58: *nigrae feraci frondis in Algido*. Od. 4, 12, 11: *nigri colles Arcadiae*. — *Erymanthus* mons Arcadiae, ubi venatur. Odyss. ζ, 102: *Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα, Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον ἢ Ἐρύμανθον*. Hodie *Olonos*, aliis *Dimitzana*.

8. *Cragus*, Lyciae mons, in quo *θεῶν ἀγρίων ἄντρα*. Stephanus in v. Hodie *Yedi Bouroun*, id est, septem capita; octo vertices ei tribuit Strabo 14. p. 665. — *Viridis* consulto videtur opponi *nigris Erymanthi silvis* propter diversum arborum genus, quibus uterque mons obsitus erat, Cragus quercubus, fagis cet., ille abietibus, pinubus.

9. *Tempe*] amoenissima convallis inter Olympum et Ossam. Aelian. V. H. 3, 1: *ἐνταῦθά τοί φασι παῖδες Θετταλῶν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον καθήρασθαι κατὰ πρόσταγμα τοῦ Διός, ὅτε τὸν Πύθωνα τὸν δράκοντα κατετόξευσεν ἔτι φυλάττοντα τοὺς Δελφούς, τῆς Γῆς ἐχούσης τὸ μαντεῖον*. Quod nonnulli Musarum sedem vocant, nititur falsa lectione Catulli 64, 287.

10. *mares*] Soph. Trach. 210: *ἐν δὲ κοινὸς ἀρσένων ἴτω κλαγγά*. Manifesto v. 5. alloquitur *virgines*; hic se ad *pueros* convertit, adeoque operam lusit, qui pro *mares* proposuit *sacram*. — *Delos* prisco nomine Ortygia, quod idem erat gemellorum nutricis. Vide insigne monumentum Latonae cum liberis ac nutrice in *Annali dell' Inst. arch.* 1829. p. 395.

11. *insignem*] Construe: *Laudate Apollinem insignem humerum* (accusativo Graeco), non vero: *humerum insignem Apollinis*.

12. *fraterna*] quam a fratre Mercurio, illius inventore, dono

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
Pestemque a populo et principe Caesare in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

13. *Haec bellum* malebat Duhamel rursusque Bentl. — 14. *a populo, principe* Ios. Scaliger et rursus Medenbach Wakker.

accepit; ex reconditiore vero fabula Mercurio lyram eripuit Apollo. Pausan. 9, 30, 1: *Ἀπόλλων χαλκοῦς ἐστὶν ἐν Ἑλικῶνι καὶ Ἑρμῆς μαχόμενοι περὶ τῆς λύρας.*

13. Ne nullae Dianae in averruncandis malis partes essent, Duhamel et Bentleius probante F. A. Wolfio voluerunt *Haec bellum.* Sed nec Latona hic ullam vim exercet et praestat *ἀναφορὰ hic-hic*, «ille Augusti custos Apollo.» — *lacrimosum*] Iliad. ε, 737: *ἐς πόλεμον δακρυόεντα.* Anacreon Fragm. 28. Bergk.: *δακρυόεσσάν τ' ἐφίλησεν αἰχμάν*, amavit *lacrimabile bellum* Virg. Aen. 7, 604. — *miseram*] Cic. ad Att. 5, 21: *famem, qua nihil miserius est.* Pariter autem Graeci coniungere solent *λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν.* Hesiod. O. et D. 242. Apollo et Diana *ἐπικουρίων Θεῶν* cognomine colebantur in templo Bassensi apud Phigaliam. Stackelberg *Tempel des Apollo* T. 7-9. Müller *Denkm.* I. N. 123. Pausan. 8, 41, 8: *τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Ἐπικουρίου ἐγένετο τῷ Ἀπόλλωνι ἐπικουρήσαντι ἐπὶ νόσῳ λοιμώδει.*

14. *et principe*] Scaliger delendum censuit *et*, ut sit non tam «dum Caesar est princeps», quam: «propterea quod princeps est Caesar»; suntque similia Epp. 2, 1, 156: *Et formidatam Parthis te principe Romam.* Od. 3, 14, 14: *tenente Caesare terras.* Od. 4, 15, 17: *custode rerum Caesare.* Sed Codd. lectio teneriorem praebet sensum, quia Caesar ita cum populo Romano artissime coniungitur. «Frequens usus est Horatii, ut particulis *et* et *que* universis rerum generibus singulae partes vel res subiiciantur. Od. 1, 3, 9. 1, 4, 1. 1, 8, 16. 1, 17, 6. 2, 2, 21. cet.» DILLENBURGER.

15. *Persas*] Parthos. — *Britannos*] Od. 1, 35, 29: *Serves iturum Caesarem in ultimos Orbis Britannos.* (a. u. c. 727.) Utrumque populum ut hostes imperii Romani, non ut remotum dumtaxat hic quoque designare videtur. Philippus in Anth. Pal. I. p. 264: *Ζηνὸς καὶ Λητοῦς θηροσκόπε τοξότι κούρη, Ἄρτεμις, ἣ θαλάμους τοὺς ὀρέων ἔλαχες, Νοῦσον τὴν στυγερὴν αὐθήμερον ἐκ βασιλῆος Ἐσθλοτάτου πέμψαις ἄχρις Ὑπερβορέων· Σοὶ γὰρ ὑπὲρ βωμῶν ἀτμὸν λιβάνοιο Φίλιππος Ῥέξει, καλλιθυτῶν κάπρον ὀρειονόμον.*

CARMEN XXII.

Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauris iaculis neque arcu
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra,

Sive per Syrtes iter aestuosas
Sive facturus per inhospitalem

Od. XXII. Inscr. volg. *Ad Aristium Fuscum.* — *Ad Fuscum* ST. — 2. *Mauri* C1d. Pulm. et Aldus. (A). — *neque*] *nec* bST. — 5. *Syrtis* bT.

XXII. Securitatem poëtae nullius culpae sibi conscii et a diis vel inter maxima pericula benigne custoditi praedicat. Eadem est sententia atque Od. 1, 17, 12: *Di me tuentur, dis pietas mea Et Musa cordi est.* Tempus, quo carmen compositum sit, definiri nequit; Walckenaer refert ad a. u. c. 724., Grotefend ad a. 730.

1. *Integer vitae*] Frequenter sic construunt poëtae. Sat. 2, 3, 220: *integer animi.* Virg. Aen. 9, 255. et Ovid. Met. 9, 440: *integer aevi.* — *scelerisque purus*] Sic καθαρὸς ἀδικίας. Contra ex usu prosae orat. Sat. 2, 3, 213: *purum vitio cor.*

2. *Mauris*] Mauretanicis, ut Od. 3, 10, 18: *Mauris anguibus*, Od. 1, 1, 28. *Marsus aper* pro Marsico. Pedestrem orat. referret *Mauri*, ut Ovid. Fast. 5, 580: *Persequitur Partha signa retenta manu*, alii male *Parthi.* — *gravida*] plena. Cum abl. item Virg. Aen. 7, 507: *stipes gravidus nodis;* cum genit. Sil. 2, 220: *mellis apes gravidae.* Arma maxime formidolosa consulto memorat, Maurorum iacula et sagittas veneno viperino oblitas.

4. *Fusce*] Intimos animi sensus hac simplici allocutione cum carissimo amico communicat, de quo vide Sat. 1, 9, 61. Epp. 1, 10.

5. *Syrtes aestuosas*] Explico de ora litorali arenosa Syrtibus vicina, per quam aditus erat in nemus ac templum Iovis Ammonis, ut Virg. Aen. 5, 51: *Gaetulis agerem si Syrtibus exul.* Significatu eodem pro fervida *aestuosam Calabriam* dicit Od. 1, 31, 5. *aestuosam viam* Cic. ad Att. 5, 14. Catull. 7, 4. *iacet Cyrenis Oraculum Iovis inter aestuosi Et Batti veteris sacrum sepulcrum.* Id. 46, 5: *Nicaeaeque ager uber aestuosae.* Alii appellantes Od. 2, 6, 3: *barbaras Syrtes, ubi Maura semper Aestuat unda*, interpretantur de fluctibus reciprocis, *aestuantibus*, tumultuantibus.

6. Caucasum Aeschyl. Prom. 19. ἀπάνθρωπον πάγον vocat.

Caucasum vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem,

11. *expeditus* corr. b. Item ALt. et Bentl. e Codd.

7. 8. *Hydaspes*, nomen corruptum ex Indico *Vitasta*, id est, celer instar sagittae, est Indiae fluvius inter Indum et Gangem, usque ad quem Alexander M. penetrarat. De eo multa *fabulosa* a poëtis narrabantur, veluti auriferum gemmiferumque esse, praesertim in Dionysiacis; et tota India portentorum plena. Od. 3, 4, 9: *fabulosae palumbes*. Tac. Germ. 3: *Ulixis fabuloso errore*. Notio *clari, incliti*, quam hic nonnulli agnoscunt, non est nisi secundaria. Nam Plin. 5, 1: *montem Africae vel fabulosissimum Atlantem*, item pr. explicari debet, de quo multae fabulae sunt inter homines. — *Lambit*] «praeterlabitur et placide alluit.» Stat. Theb. 4, 51: *quos pigra vado Langia tacenti Lambit.*

9. *silva*] prope Sabinum suum. Od. 3, 16, 29. de eadem: *silvam iugerum paucorum.*

10. *Lalagen*] *Livia Lalage* reperta est in columbario Liviae Augustae apud Bianchini N. 139, quam nonnulli sine ulla causa pro Horatiana habuerunt. Frequens hoc libertinarum nomen a λαλαγέω. — Porphyrion in Ed. principe: «cantare, componere scilicet librum. Lucilii sextus decimus Collyrae inscribitur, eo, quod de Collyra amica scriptus sit.» Ed. Bas. 1580: «Compono, scil. librum Lalagen. Ita liber Sex. Decii Collyra inscribitur cet.» Cfr. van Heusde de L. Aelio Stilone p. 38.

11. *Terminum*] «Dum tractu amoeno ac voluptario somniisque meis poëticis captus ultra terminum agelli mei Sabini, intra quem terminum fera nulla timenda erat, securus in nemus evagor.» — *curis expeditis*] in pedestri oratione *curis expeditus*, ut habent Codd. nonnulli. Hoc praetulerunt Bentl. et H. Peerlkamp. Catull. 31, 7: *O quid solutis est beatius curis!* Ac recte *expeditis* mavolt mecum Dillenburger vel propter homoioteleuton, cuius multa affert exempla: Od. 2, 12, 1: *longa ferae bella Numantiae*, 2, 16, 38: *spiritum Graiae tenuem Camenae*; item 2, 17, 22. 3, 6, 4. 3, 10, 14. 3, 21, 5. 3, 22, 7. Epod. 17, 33. Permira autem est Mohri et Bosschae interpretatio iungentium *ultra terminum expeditis*, id est, «nimium, plus aequo expeditis.»

13. *portentum*] πέλωρον, μέγα χρῆμα θηρός. Eurip. Hippol. 1214:

**Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis,
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.**

**Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura,**

14. *Daunia latis* b, *Daunia in latis* Pulmanni Cod. B, octo Codd. Pottierii, (quinque ut nos, duo *Dauniae.*) Tum ALCt et Bentl. — 18. *aura*] *umbra* Marius Victorinus p. 2603. P.

Κῦμ' ἐξέθηκε ταῦρον, ἄγριον τέρας. — *militaris*] «quae milites generat strenuos ac fortes.»

14. *Daunias*] adiect., Daunias terra, pars Apuliae circa Garganum montem. («Daunia Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro viro, qui eam propter domesticam seditionem excedens patria occupavit.» Festus. Postea Diomedis socer factus est.) Sic semigraece *Ambracias*, *Caspias*, *Amazonias securis*, *Pelias hasta*, *Nasamonias Arpe* apud poëtas. Adde *Italis ora* Ovid. ex Pont. 2, 3, 94. *Parthis* Manil. 4, 800. *Oceanine*, *Neptunine*, *Tiberinides* (Ovid. Fast. 2, 597.) Memorabilis est propter nescio quod perversum acumen Clerkii coniectura: *Daunius latis agit aesculetis*, id est, «Apuli venantur.» Sed mera interpolatio est Codd. aliquot *Daunia in latis*, ingrata vel proper iotacismum *i i*; neque *in* magis necessarium, quam Od. 1, 23, 2. ante v. *montibus*. — *latis*] «amplum regionis illius tractum occupantibus.» — *aesculetis*] Voc. hoc non videtur ab Horatio factum, sed casu dumtaxat ἅπαξ λεγόμενον· *quercetum*, *roboretum* frequentiora. *Aesculus*, φηγός, Wintereiche. Voss. ad Georg. 2, 16. — *Iubae tellus*] Mauretania et Numidia. Utrum intellexerit Iubam I. devictum ad Thapsum, (ubi Caesar: *Perfida magnanimi contudit arma Iubae* Ovid. Fast. 4, 380.), an eius filium Iubam II., qui tunc regnabat, vix definiri potest et nihil prorsus refert.

16. *nutrix*] Iliad. θ, 47: Ἴδην μητέρα θηρῶν. Epigr. Anth. Pal. I. p. 201: Μῆτερ ἐμή, γαίη Φρυγίων, θρέπτειρα λεόντων.

17. *Pone me*] «Veterum de quinque zonis opinionem ad elegantissimam earum descriptionem apud Virg. Georg. 1, 233. docte et accurate exposuit Vossius. Adde Tibull. 4, 151. Ovid. Met. 1, 46 seqq.» Doering. — *pigris*] «ἀργοῖς, nihil producentibus, adeo ut ne arbores quidem ibi proveniant, quae *recreari*, revirescere possint afflatu tepidarum primae aestatis aurarum.» Marii Victorini *recreatur umbra* est σφάλμα μνημονικόν. Lucret. 5, 725: *bruma nives affert pigrumque rigorem*. Ovid. Am. 3, 6, 94: *pigra hiems*. Od. 4, 7, 12: *iners bruma*. Catull. 62, 41: *florem mulcent aurae*.

Quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urget;

Pone sub curru nimium propinqui
Solis in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

19. *latus*] mundi plagam, cui *malus Iuppiter*, caelum triste atque insalubre graviter incubat.

22. *domibus negata*] inhabitabili propter zonae torridae aestum.

23. *Dulce ridentem*] Sic iam Catull. 51, 3: *Lesbiam dulce ridentem*, Graeco modo, ut Odyss. ξ, 465: *ἁπαλὸν γελάσαι*. Sappho Fragm. 2, 5: *γελαίσας ἱμερόεν*. Pindar. Pyth. 2, 20: *δραχεῖσ' ἀσφαλές*. Adde ex Latinis mirum illud Statii Theb. 1, 330: *molle sedens in plana Cithaeron*. Ovid. A. A. 513: *ridenti mollia ride*.

CARMEN XXIII.

Vitas hinnuleo me similis, Chloë,
Quaerenti pavidam montibus aviis
Matrem non sine vano
Aurarum et silŭae metu.

Nam seu mobilibus veris inhorruit
Adventus foliis seu virides rubum

Od. XXIII. Inscr. volg. *Ad Chloen*. *Ad Chloen quam ad matrimonium hortatur*. ST. — 1. *Vitat* BTc. — *inuleo* BSTcLC, *hinuleo* b. — 5. *veris*] *vitis* Muretus, *vepris* ex propria conl. Bentl. et sic iam Gogavius. — 6. *Ad ventum* auctore Mureto Bentleius.

XXIII. Tempus definiri non potest. Referunt nonnulli ad a. u. c. 733. Miro casu, ut Lalages, sic etiam huius nominis tres repertae sunt inter Liviae libertas (*Livia Chloë*) in earum columbario a. 1727. Romae detecto.

1. Anacreon Fr. 49. Bergk.: *Ἀγανῶς οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα Γαλαθηνόν, ὅστ' ἐν ὕλης κεροέσσης Ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη*. — *hinnulei* cervarum, damarum, caprearum pulli.

2. *pavidam*] Ad cervae indolem universam pertinet; non quod ea hinnulei sui pericula timeat.

3. 4. *siluae*] trisyll. ut Epod. 13, 2. Sic Catull. 66, 38: *dissoluo*. — *vano*] «sine ulla causa metuit hinnuleus aurarum per silvam *sonorem*. (Virg. Ge. 3, 198.)»

5. *Veris adventus* eo significatur, quod Favonii, *veris comites* (Od. 4, 12, 1.) flatu *inhorrescunt*, se attollunt et tremunt folia novella. Volgaris esset constructio: «folia inhorrescunt, varie agitantur auris vernis.» *Foliis* est casus sextus. Plato in Anthol. Pal. II. p. 628: *Ὑψίκομον παρὰ τάνδε καθίζεο φωνήεσσαν Φρίσσουσαν πυκινοῖς κῶνον ὑπὸ Ζεφύροις*. In coni. illa *vepris inhorruit Ad ventum* haud eleganter sese continuo excipiunt *aurae* et *ventus*, *vepris* et *rubus*, id quod in sincera librorum lectione reprehendi non potest, et optime per eam ipsam explicatur *aurarum metus*, ac nova imago eaque gratissima *veris adventus* accedit. Difficultates autem a nonnullis ex historia cervorum naturali motae in poëta respici non debent. (Doeringius quidem coni. *vepris* — *Ad ventum* maxime propterea probavit, «quod», inquit, «hinnulei non sub veris adventu, sed sub eius fine, mense Iunio demum matres suas sequi solent cet.» Sed recte avum refutat Regel haec opponens: «cervi anniculi non primo tantum, quo nascuntur, mense matrem sequuntur, sed amant et quaerunt eius socie-

Dimovere lacertae,
Et corde et genibus tremit.

Atqui non ego te tigris ut aspera
Gaetulusve leo frangere persequor:
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

tatem, ut recte monuit Ianius, per duos et tres annos. Cfr. Oken *Naturgeschichte* VII. T. 1289.»)

7 - 9. *Dimovere*] «rapide perlapsae sunt rubos.» Virg. Ecl. 2, 9: *Nunc virides etiam occultant spineta lacertos.* — *aspera*] Ut Od. 3, 2, 10: *asperum Tactu leonem.*

10. Virg. Aen. 5, 351: *tergum Gaetuli immane leonis.* — *frangere*] Ferae primum cervices cervorum *frangunt*, deinde eos lacerant. Iliad. λ, 113: *Ὡς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα Ῥηϊδίως ξυνέαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν.* Val. Flacc. 2, 458: *implevit gemitu cum taurus acerbo Avia, frangentem morsu super alta leonem Terga ferens.*

12. *Tempestiva-viro*] viripotens. Schol. Virg. Aen. 7, 53: *Iam matura viro, plenis iam nubilis annis.*

CARMEN XXIV.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? Praecipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget! cui Pudor et Iustitiae soror,

Od. XXIV. Inscr. volg. *Ad Virgilium.* — *Ad Maronem Virgilium.* S. — *Alloquitur Virgilium.* T. — 2. *lugubris* BSTc. — 3. *liquida* T. — 5. *Quinctilium* LCtF.

XXIV. De ipso Quintilio Varo vide ad Od. 1, 18. Hieronymus in Chron. ad Ol. 189, 1: *Quintilius, Virgilii et Horatii familiaris, moritur:* «*immo occiditur*» adscriptum est in Cod. Ravenn. Quod si verum e set, poëta uno saltem verbo id significaturum fuisse probabile est; sed corrector Ravennas hunc Horatii amicum videtur confudisse cum Varo a Germanis perempto. — Carmen compositum est a. u. c. 730.

1. Pedestris orationis constructio haec esset: «Quis desiderii sit pudor, quis desiderio modus?» ut Accius apud Charis. p. 50. Lind.: *Quinam Tantalidarum internecioni* (non *internecionis*, ut volt H. Peerlk.) *modus?* Iam utramque contraxit, ut Martialis 8, 64: *Sit tandem pudor et modus rapinis.*

2. *Praecipe*] «Doce me canere modos, dum tu eos praeis, praecinis.» — *lugubris* Codd. est antiquior scriptura accus. plur., non: *Melpomene lugubris*, ut nonnulli voluerunt.

3. *Melpomene* alibi tragoediae, hic θρήνου, naeniae, Musa. Schol. Apollonii ad 3, 1: *Λέγεται εὑρηκέναι Μελπομένη ᾠδήν.* Ῥιανὸς δέ φησι μηδὲν διαφέρειν ἢ μίαν ἢ πάσας ἐπικαλεῖσθαι τὰς Μούσας, λέγων οὕτως· *Πᾶσαι δ' εἰσαΐουσι, μιᾶς ὅτε τοὔνομα λέξεις.* — *liquidam*] «suaviter fluentem, puram et claram.» *Liquidam animam tibiae* dixerat iam Varro; Hostius apud Macrob. Sat. 6, 3: *vocesque liquatae.* Ovid. Am. 1, 13, 8: *Et liquidum tenui gutture canit avis.* Quibus argumentis usus H. Peerlkamp primam stropham νοθείας insimularit, apud ipsum videre operae pretium est.

5. *Ergo*] Est admirationis cum maerore coniunctae exclamatio: «Fierine potest, ut» cet., ut Sat. 2, 5, 101: *Ergo nunc Dama sodalis Nusquam est!*

6. *Urget*] Virg. Aen. 10, 745: *Illi dura quies oculos et ferreus urget Somnus.* Moschus γ, 110: ἄμμες - Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες,

Incorrupta Fides nudaque Veritas
Quando ullum inveniet parem?

Multis ille bonis flebilis occidit,
Nulli flebilior quam tibi, Virgili.
Tu frustra pius heu non ita creditum

8. *invenient* ALCtF. — 9. *ille quidem fl.* A et Edd. ante L. — 10. *Vergili* Bc. (recte.)

ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ Εὕδωμες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον. — *Pudor*] Calumniatus est H. P. v. 1. *pudor* propter repetitum iam idem vocabulum; verum hic est προσωποποιΐα prorsus diversa. Ex Romanorum enim usu virtutes, comites quae fuerant Quintilii, numinum personas induunt. Sic *Αἰδὼς* dea iam Hesiodo O. et D. 199., Pindaro Nem. 9, 36. eiusque ara erat Athenis. Pausan. 7, 17, 1. Euripid. Fragm. Hippolyt. vel. 4: ὦ πότνι' Αἰδώς, εἴθε τοῖς πᾶσιν βροτοῖς Ξυνοῦσα τἀναίσχυντον ἐξῄρου φρενῶν. — *Iustitia* h. l. non solum eam virtutem significat, *cuius primum munus est, ut ne cui quis noceat nisi lacessitus iniuria, deinde ut communibus utatur pro communibus, privatis ut suis ac suum cuique reddat:* (Cic. Off. 1, 7.) sed sensu latius patente «totius vitae innocentia atque probitas.» — *soror*] Cic. de Off. 1, 7: *Est enim fundamentum iustitiae fides.* Virtutes autem sorores iam Pindaro Olymp. 13, 6: ἐν τᾷ (Corinthi) γὰρ Εὐνομία ναίει κασίγνηταί τε, βάθρον πολίων ἀσφαλές, Δίκα καὶ ὁμότροπος Εἰράνα.

7. *nuda*] quia simplex et aperta. — *Veritas*] *Nicht bloss die Wahrhaftigkeit der Rede, sondern die Lauterkeit der Gesinnung und schlichte Gradheit des Thuns.* Lübker.

8. *inveniet*] Sic meliores Codd., et solet Horatius cum pluribus vv. nom. sing. verbum num. sing. iungere. Exempla collegit Bentleius.

9. 10. *flebilis*] Epigr. in Museo Rhen. 4, 3. p. 419: Ἤλυθες εἰς Ἀΐδην ζητούμενος, οἷς ἀπέλειπες· Πᾶσι γὰρ ἀλγηδὼν ἐσθλὸς ἀποιχόμενος. — *Virgili*] Cum Ph. Wagnero rectiorem scripturam esse arbitror *Vergili*, post illum rursus firmatam seculi Augustei inscriptione in Iahnii Specimine p. 29: *L. Vergilius L. L. Genialis.*

11. «Tum, cum votis ac precibus Quintilium deorum fidei tamquam sacrum depositum concredebas (commendabas), non hoc exspectabas, ut tibi tam duro fato tam cito eriperetur; sed frustra pius fuisti neque nunc eum a diis reposcere tibi concessum est.» Similiter explicat iam Porphyrion, nisi quod minus recte iungit *frustra poscis.* Etenim ipsa versus compositio v. *frustra* a v. *pius* divellere vetat. Lambinus contra sic: «Non enim ita tibi creditus est Quintilius a diis immortalibus, ut sibi eum nunquam abs te repetere liceret.» Hand Turs. III. p. 483:

Poscis Quintilium deos.
Quodsi Threïcio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanae redeat sanguis imagini,
Quam virga semel horrida,

13. *Quid si* BbTc et corr. S. Item AL. — 15. *Num* BbSTcAL. (utramque lectionem e Codd. correxit Cruquius.)

«Non raro, praesertim apud poëtas, id, ad quod *ita* referri debet, ex sententia aliqua suppressa colligitur, nec potest ambiguitas ubique vitari.» Deinde h. l. ita explicat: «Frustra tu, qui pius fueras, Quintilium poscis a diis, quibus non *ita*, id est, ea condicione credidisti amicum, ut sibi totum arrogarent.» (Cfr. etiam Dillenburger p. 46.) H. Peerlkamp: «Putabat Virgilius non ita sibi a diis fuisse creditum Quintilium, ut tam cito eum reposcerent.» Sed obstant manifesto vv. *frustra pius*. — Hactenus effuso luctui indulget poëta; sensim Virgilium consolari incipit a necessitate fortiter ferenda. Nec vero Musae sequentia tribuenda cum Sigonio Emendd. 2. extr.

13-15. *Quodsi*] Vide ad Od. 1, 1, 35. Quia *quodsi* in lyrico poëta nonnullis intolerabile videbatur, praetulerunt *Quid, si*. Verum illud a Codd. satis firmatum praeterea commendatur ipso sono maesto ac lugubri vehementiore illo, et unice rectum est; nam *Quid, si* cet. esset excitantis: «Quin pulsas lyram?» post quam adhortationem expectares: «Fortasse amico vita redibit», neutiquam vero: *Non vanae* cet. Quid, quod esse posset etiam crudeliter Virgilio illudentis: «Heus bone, pulsa modo lyram tuam Orphicam! Non tamen redibit amicus»; id quod absurdum foret. — *moderari* h. l. ut Od. 4, 3, 17: *temperare strepitum testudinis.* — *fidem*] apud poëtas pro plurali. Ovid. A. A. 3, 321: *Saxa ferasque lyra movit Rhodopeïus Orpheus, Tartareosque lacus tergeminumque canem.* — *Non*] Dillenburger, ut adstrueret lect. *Quid, si - - fidem?* necessario praeferre debuit *Num*, lectionem etsi Codd. optimorum merito tamen iamdudum a criticis reprobatam.

15. *vanae-imagini*] Recordare Homeri νεκύων εἴδωλα καμόντων. Virg. Aen. 6, 293: *ni docta comes tenues sine corpore vitas Admoneat volitare cava sub imagine formae.* Aeschyl. Agamemn. 1019: Τὸ δ' ἐπὶ γᾶν ἅπαξ πεσὸν θανάσιμον Προπάροιθ' ἀνδρὸς μέλαν αἷμα τίς ἂν Πάλιν ἀγκαλέσαιτ' ἐπαείδων;

16. *virga*] *Mercurii* ψυχοπομποῦ. Od. 1, 10, 18. Lucian. Catapl. 3: πλησίον αὐτὸς οὗτος, ὡς ὁρᾷς, πολλούς τινας ἡμῖν ἄγων, μᾶλλον δὲ, ὥσπερ τι αἰπόλιον, ἀθρόους αὐτοὺς τῇ ῥάβδῳ σοβῶν. Virgam hanc Diti Patri ipsi tribuit Pindarus Ol. 9, 33: οὐδ' Ἀΐδας ἀκινήταν ἔχε ῥάβδον, Βρότεα σώμαθ' ᾇ κατάγει κοιλὰν πρὸς ἀγυιὰν Θνασκόντων.

Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum: sed levius fit patientiā,
Quidquid corrigere est nefas.

17. *Non lenis*] «nunquam exoratus, ut ruptis fati legibus reditum ex Orco, eius ianuam quasi reserans, cuiquam concedat.» Oppian. Halieut. 4, 392: *ἀνέκβατος ἄϊδος εὐνή.*

18-20. *Nigro*] Eadem constructione Sat. 2, 5, 49: *si quis casus puerum egerit Orco;* et Tibull. 1, 1, 5: *me vitae traducat inerti;* in pedestri orat. «ad, in nigrum umbrarum gregem.» — *corrigere*] «Ex animi nostra sententia in melius, ut nobis certe videtur, mutare fato sic iubente non licet.» — *nefas*] *ἀθέμιτον, ἀδύνατον.* — Cfr. Archilochi Fragm. 8. Schn.: *ἀλλὰ θεοὶ γὰρ ἀνηκέστοισι κακοῖσιν, ὦ φίλ', ἐπὶ κρατερὴν τλημοσύνην ἔθεσαν Φάρμακον.* Pind. Pyth. 2, 93: *Φέρειν δ' ἐλαφρῶς ἐπαυχένιον ζυγὸν Ἀρήγει.* Sophocl. Fragm. 521. Dind.: *ἀλγεινά, Πρόκνη, δῆλον· ἀλλ' ὅμως χρεὼν Τὰ θεῖα θνητοὺς ὄντας εὐπετῶς φέρειν.* — «Donatus scribit Virgilium solitum dicere: nullam virtutem commodiorem homini esse patientia ac nullam fortunam adeo esse asperam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat. Propria igitur sententia ipsum nunc consolatur Horatius.» Fabricius.

CARMEN XXV.

Parcius iunctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris iuvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt, amatque
    Ianua limen,
Quae prius multum facilis movebat
Cardines. Audis minus et minus iam:

Od. XXV. Inscr. volg. *Ad Lydiam.* — *Ad Lydiam de superbia ipsius* ST. — 2. *Iactibus* BbTc. (non S.) — 5. *faciles* bc.

XXV. Lydiae, puellae olim nimis durae ac superbae, quantus propter senectutem paullatim obrepentem iuvenum contemptus mox eam mansurus sit, non sine amara irrisione praedicit. Incertum remanet huius carminis tempus, etsi volgo referunt ad a. u. c. 734. vel 735.

1. *iunctas*] valvas fenestrarum sera occlusas. Ovid. ex Pont. 3, 3, 3: *fenestrae bifores.* — *fenestras*] Ovid. A. A. 3, 605: *Cum melius foribus possis, admitte fenestra* amatorem. Cfr. Bekker *Gallus* I. p. 99.

2. *Ictibus*] Volgo explicant de vectibus, quibus effringantur. Sed praestat, opinor, de lapidum iactibus explicare, cum vectibus et securibus potius ianuae expugnentur, (Od. 3, 26, 8. et Theocr. 2, 127: *εἰ ἁ θύρα εἴχετο μόχλῳ, Πάντως καὶ πελέκεις καὶ λαμπάδες ἦνθον ἐφ' ὑμέας·*) nec facile illis attingi possint cubiculi fenestrae. Explicatio videtur altera lectio Codd. quidem antiquiss. et perbonorum *iactibus.* Sed *ictus* quóque de lapidum coniectione recte dicitur. Virg. Aen. 7, 912: *lapis - nec pertulit ictum.*

3. Propert. 2, 19, 5. ad Cynthiam rus profectam: *Nulla neque ante tuas orietur rixa fenestras Nec tibi clamatae somnus amarus erit.* — *amatque*] Virg. Aen. 5, 163: *Litus ama*, serva. «Aegre igitur ianua recedit a limine, obserata iam manet, quae ante *multum facilis,* te amatorum precibus cedente, libentissime et crebro aperiebatur.» *Facilis ianua* potius iungo quam *cardines facilis* accus. antiq. Cfr. Tibull. 1, 2, 7: *Ianua difficilis dominae.* Ovid. Am. 1, 6, 2: *difficilem moto Cardine pande forem.* Contra Iuven. 4, 63: *facili patuerunt cardine valvae.* — *multum facilis*] ut Sat. 1, 3, 57: *multum demissus homo.* Sat. 2, 3, 147: *medicus multum celer.* Burmannus et Schraderus, qui coniecere *multis*

«Me tuo longas pereunte noctes,
  Lydia, dormis?»
Invicem moechos ănus arrogantes
Flebis in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
  lunia vento;

7. *longa-nocte* T, *longam-noctem* Bentl. coni. — 11. *Threcio* e Cod. Gotting. Gesner. — *bacchata* malebat Bentleius.

facilis, hunc usum v. *multum* non videntur attendisse.

7. *Me*] *παρακλαυσίθυρον*, ut Od. 3, 10. sive cantilena est amatorum: «Dum ego, tuus qui sum, per longas noctes exclusus excrucior cet. Similes imprecationes sunt apud Ovid. A. A. 3, 69: *Tempus erit, quo tu, quae nunc excludis amantes, Frigida deserta nocte iacebis anus; Nec tua nocturna frangetur ianua rixa, Sparsa nec invenies limina mane rosa.* Contra Asclepiades Anth. Pal. I. p. 129: *Νύξ, σὲ γάρ, οὐκ ἄλλην μαρτύρομαι, οἷά μ' ὑβρίζει Πυθιὰς ἡ Νικοῦς, οὖσα φίλ' ἐξ ἀπάτης. Κληθεὶς, οὐκ ἄκλητος ἐλήλυθα· ταὐτὰ παθοῦσα Σοὶ μέμψαιτ' ἐπ' ἐμοῖς στᾶσα παρὰ προθύροις.* — *longas noctes*] «et hodie et antea saepe»; sic necessarius non est Bentleii singularis. Cfr. Pseudotibull. 3, 6, 53: *Quam vellem longas tecum requiescere noctes Et tecum longos pervigilare dies!* Asclepiades in Anth. Pal. I. p. 138: *Νὺξ μακρὴ καὶ χεῖμα, μέσην δ' ἐπὶ Πλειάδα δύνει, Κἀγὼ πὰρ προθύροις νείσσομαι ὑόμενος, Τρωθεὶς τῆς δολίης κούρης πόθῳ· οὐ γὰρ ἔρωτα Κύπρις, ἀνιηρὸν δ' ἐκ πυρὸς ἧκε βέλος.*

9. 10. «Ut antea dura eras, ita mox poenas insolentiae datura vicissim querere de moechorum te repellentium arrogantia, quando in solitario angiportu, (ubi prostabant scorta vilissima), contempta ab omnibus frustra captabis, qui te vetulam velit.» — *Flebis*] significare nequit: «Frustra cum lacrimis moechos precabere, ne te dedignentur», ut volt Gargallus.

10-12. *solo*] «deserto», ut Virg. Ge. 3, 212: *in loca sola relegant.* — *levis*] «ab omnibus spreta, nullo loco habita.» Seneca Herc. fur. 1308: *anima levis,* id est, vilis et abiecta. Certe non est «vana ac temeraria», neque «impudens»; minime vero: «quae vivere cupit ut iuvenis puella», aut: «quae pro superba facilior facta est», ut alii explicant. — *angiportus*, iter compendiarium in oppido. Festus. Opponitur quadrivio apud Catull. 58, 4: *Lesbia Nunc in quadriviis et angiportis Glubit magnanimos Remi nepotes.* Alteram formam habet Terent. Eunuch. 5, 2, 6: *ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, in angiportum quoddam desertum.* — «Flebis tum, cum aquilo vehementius etiam solito flabit atque saeviet spississimaeque erunt noctis tenebrae, utpote in interlunio», in-

Cum tibi flagrans amor et libido,
Quae solet matres furiare equorum,
Saeviet circa iecur ulcerosum,
Non sine questu,
Laeta quod pubes hederā virente
Gaudeat pulla magis atque myrto,

13. *cupido* pr. B. — 17. *virenti* BT.

termenstruo, μεσοσελήνῳ, quod etiam *lunam silentem*, *silentium lunae* appellabant; biduum illud, quo in coitu solis luna non conspicitur. Theophrast. de ventis 3: *αἱ σύνοδοι τῶν μηνῶν χειμεριώτεραι.* Vegetius de Re mil. 5, 10: *Interluniorum dies tempestatibus plenos et navigantibus quam maxime metuendos non solum peritiae ratio, sed etiam volgi usus intelligit.* Effrenata autem his Lydiae exagitatur libido, quippe quae etiam procellosa nocte in angiportu aliquo adulteros exspectet. — Incredibilem in modum nuper nonnemo sic exposuit: «In solitario angiportu, qui angiportus bacchatur magis quam aquilo.» Mire etiam Dillenburger: «Flebis magis quam Thracius ventus, cum sub interlunia bacchatur», id est, «fletus tuus superabit strepitum aquilonis.» Alii mutata distinctione sic: «Cum tibi amor et libido circa iecur saeviet magis quam Thracius ventus, qui sub interlunia bacchatur.» Sed haec constructio perquam est difficilis et contorta praestatque explicare *magis* «vehementius quam alias solet.» Ovid. Trist. 1, 12, 29: *Boreas bacchatus ab Arcto.* Coniectura sua *bacchata* hoc volebat Bentleius: «Cum tu magis bacchabere quam ventus Thracius sub interlunia.»

14. *furiare*] in furorem adigere, ut Virg. Aen. 2, 407: *furiata mente Choroebus.* Virg. Ge. 3, 266: *Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.*

15. *ulcerosum*] «tamquam ulceribus corrosum, misere exagitatum propter ardorem libidinis, cuius sedes est iecur.» Theocr. 11, 16: *ἔχων ὑποκάρδιον ἕλκος Κύπριος ἐκ μεγάλας, ἅ οἱ ἥπατι πᾶξε βέλεμνον.* Id. 13, 71: *χαλεπὰ γὰρ ἔσω θεὸς ἧπαρ ἄμυσσεν.* Epp. 1, 18, 7: *Non ancilla tuum iecur ulceret ulla puerve.* Hieronymus Ep. 64. p. 355. Ven.: *Voluptas et concupiscentia iuxta eos, qui de physicis disputant, consistit in iecore.*

17-19. *pubes*] Od. 2, 8, 17: *Adde, quod pubes tibi crescit omnis.* — «*hedera virens*, *hellgrünes Epheu, pulla myrtus, dunkelgrüne Myrte.* Cfr. 1, 21, 7.» Voss. «Est enim myrtus viridis et subnigra, quales sunt in Italia frequentissimae; *niedrige graulichgrüne Myrten,* ut Goethii verbis utar in Itin. Ital. T. XXIII. Opp. p. 10.» Iacob Quaestt. ep. p. 78. Ovid. A. A. 3, 690: *Ros maris et lauri nigraque myrtus olent.* «Iuventus», inquit,

Aridas frondes hiemis sodali
Dedicet Hebro.

20. *Euro* auctoribus Iulio Caesare Scaligero et Rutgersio Bentleius, et sic iam Aldus 1501. (non 1519.)

«ut coronas recentes hederae atque myrti praefert flaccescentibus, ita teneras puellas tibi iam vetulae.» Eadem allegoria Od. 4, 13, 9. *aridas quercus*. Archiloch. Fragm. 85. Schn.: *Οὐκέϑ' ὅμως ϑάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφεται γὰρ ἤδη.* Aeschyl. Agam. 79: *Τό ϑ' ὑπέργηρον φυλλάδος ἤδη Κατακαρφομένης τρίποδας μὲν ὁδοὺς Στείχει.* Anthol. Pal. II. p. 426: *νῦν δ' ἐμαράνϑης, Γήραος αὐχμηρῷ καρφομένη ϑέρεϊ.* Nec differt Anthol. Pal. II. p. 483. *τὰ παιδικὰ* si infida fuerint, *μύρτον ἕωλον Ἐῤῥίφϑω ξηροῖς φυρόμενον σκυβάλοις.* Pers. Sat. 5, 59: *veteris ramalia fagi.*

20. *Hebrus*, fluvius Thraciae, terrae frigidissimae; iam cum circa Hebrum assidue moretur Hiems, ille huius *sodalis* appellatur, ut Claudianus Bell. Get. 339. Danubium et Rhenum *Boreae Martisque sodales* vocat, et Od. 3, 18, 6. *Veneris sodalis* est cratera. In flumen igitur coronas iam victas et arefactas contemptim spargunt. — *Dedicet*] iocose: «tamquam donum glaciali flumine dignum inutiles illas frondes ei tradat, immittat.» Nec vero poëtae curanda erat difficultas a Bentleio mota, quomodo fieri potuerit, ut iuventus Romana aridas illas frondes Hebro, amni tam remoto, dedicaret. Quid, quod statim Od. seq. metum *in mare Creticum* non minus longinquum amandat? Et *Hebrus* ponitur pro fluvio quocunque frigido iam apud Alexandrinos. Theocr. 7, 111: *Εἴης δ' Ἠδωνῶν μὲν ἐν ὤρεσι χείματι μέσσῳ Ἕβρον πὰρ ποταμὸν τετραμμένος ἐγγύϑεν ἄρκτου.* De eadem difficultate ad Virg. Aen. 1, 317: *praevertitur Hebrum,* (al. *Eurum*) accurate ibi disputarunt Heynius et Wagnerus.

CARMEN XXVI.

Musis amicus tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum

Od. XXVI. Inscr. volg. *Ad Aelium Lamiam.* — *Ad Musas de Aelio Lamia* S. — *Ad Musas de Caelio Lamia* T.

XXVI. «Musa, cui totus deditus res extra me positas nihil curo, celebra Lamiam meum!» L. (non Q.) Aelius Lamia nobilissima gente ortus consul a. u. c. 756. Cfr. Od. 3, 17, 1. Epp. 1, 14, 6. Tacit. Ann. 6, 27., ubi ad ann. u. c. 786. eius mors refertur. Filius est L. Aelii Lamiae, praetoris a. u. c. 711, quem frequenter laudat Cicero (v. Onomasticum meum). Cum hoc carmen componeretur, admodum adolescens fuerit necesse est, atque vel ideo incredibile videtur eum hominem fuisse μελαγχολικὸν et anxium, ut opinatur Düntzer; immo nobili adolescentulo sine nimio labore gratificari voluit hoc odarium ei mittens, cum iuniorem amicum poësi hac nova (v. 10.) delectari probe sciret. «Ex vv. 3-5. liquet carmen scriptum esse a. u. c. 729. Respicitur enim apparatus belli, quod expulsus Phraates una cum Scythis contra Tiridaten regem suscepit. Tunc igitur et ipsi Parthi, quorum permagna pars Tiridati favebat, metuebant regem Scytharum magno cum exercitu appropinquantem, et Tiridates summo in timore versabatur, ne regno expelleretur. Atque ita eius timor adauctus est, ut in Hispaniam ad Augustum profugerit. Hoc factum a. u. c. 729., ut patet e Iustino 42, 5, 6. Carmen autem Horatianum compositum est ante fugam Tiridatis, certe antequam de ea nuntius Romam perlatus esset.» Franke. Ad quem haec scribit Lachmannus p. 239: «Concedes, ni fallor, aliquot annis prius hoc carmen scribi potuisse. De tempore enim te Iustinus decepit, qui cum deberet dicere cum Dione 51, 18. in Asiam ad Caesarem profugisse Tiridaten, perverse in Hispania bellum *tunc temporis gerentem* somniavit, quod videbat Trogum subiecisse (§. 10.) quae post haec finito Hispaniensi bello gesta essent.» Atque Lachmanni opinionem confirmat Virgilii in Georgicis a. u. c. 724. editis locus infra ad v. 3. exscriptus.

1. *amicus*] «Ego, cui favent quemque tuentur Musae, curas omnes longe a me pello.»

2. *protervis*] Idem ἐπίθετον pro «impetuosis, violentis» dat Africo Epod. 16, 22. Similiter Lucret. 6, 110: *petulantibus Euris*. Virg. Aen. 1, 536: *procacibus Austris*.

Portare ventis, quis sub Arcto
Rex gelidae metuatur orae,
Quid Tiridaten terreat, unice
Securus. O, quae fontibus integris

5. *Tyradatem* t cum G. Fabricio. *Teridatem* cum Dione Gesnerus. Sed Lucian. Dial. mer. 9, 2: *Τιριδάταν*.

3. *Portare ventis*] Frequenter etiam apud Graecos. Apollon. Rh. 1, 1334: *ἀλλ᾽ ἀνέμοισι Δώομεν ἀμπλακίην*. Theocr. 22, 167: *Ἴσκον τοιάδε πολλά· τὰ δ᾽ εἰς ὑγρὸν ᾤχετο κῦμα Πνοιὴ ἔχοισ᾽ ἀνέμοιο*. Tibull. 1, 5, 35: *nunc Eurusque Notusque Iactat odoratos vota per Armenios*. Ovid. Trist. 1, 2, 15: *Terribilisque Notus iactat mea vota precesque*.

3. «A quibus rex gelidae orae sub Septentrione positae, id est, Scytharum rex metuatur», scilicet (id quod per *ἐπεξήγησιν* adiicitur) a Tiridate eiusque asseclis. Iustin. 42, 5: *Victoria de Antonio insolentior Phraates*, Parthorum rex, *redditus, cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente regem Parthi Tiridaten quendam constituerant, qui audito adventu Scytharum cum magna amicorum manu ad Caesarem in Hispaniam bellum tunc temporis gerentem* (sed vide argumentum:) *profugit*. Cfr. Dio Cass. 51, 18. et 53, 33. Sermo erat tunc (a. 730. et 731.) cotidianus, quem exitum habiturae forent res Parthicae. Ad easdem turbas respexisse recte censent Virgilium Ge. 2, 497: (Verum sapientem) *non purpura regum flexit et infidos agitans discordia fratres*, id est, consanguineos Phraatem et Tiridatén, Arsacidam utrumque. (Falso olim explicabant: «Quisnam rex metum incutiat regioni boreali, id est, ipsis popularibus suis»; quam languidissimam expositionem nuper rursus probavit Düntzer. Sed si esset *τίς*, ridiculam hanc sententiam contineret: utrum Scytharum rex, an alius quis? *Quis* plur. autem est etiam Epod. 9, 11. et sexies in Satiris. Verba vero *Quid Tiridaten terreat* minime *ταυτολογίας* insimulari queunt, cum sine interrogatione hoc sibi velint: «praeter regem Scytharum Tiridates metuit infidelitatem atque insidias Parthorum ipsorum, quibus nunc precario imperitat.» Cfr. illud Lucani 5, 55: *gelidae dominum Rhascuporin orae*.

5. *unice*] «prorsus incuriosus, dum volgares homines multa ea de re loquuntur.»

6. *integris*] «*ἀκηράτοις* (Eurip. Hippol. 73.), a nemine contaminatis, puris atque illibatis;» idem significat, quod *fidibus novis*, carminum genus novum. Lucret. 4, 2: *iuvat integros accedere fontes*. Virg. Ge. 2, 173: *sacratos ausus recludere fontes*.

Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiae coronam,
Pimplea dulcis! Nil sine te mei
Prosunt honores; hunc fidibus novis,

9. *Piplea* bT, *Pimplei* cum N. Heinsio Bentl. et F. — 10. *Possunt* Bentl. e Codd. (Ut nos, BbSTc.)

7. *apricos*] »in locis apricis natos et propterea melius olentes ac laetissimis coloribus nitentes», ut Ovid. Met. 4, 331 : *Hic color aprica pendentibus arbore pomis.* — Nec vero bis idem dicit poëta, ut ratus est H. Peerlkamp, sed est: «necte coronam, et quidem privam eam meo Lamiae.»

8. *coronam*] Saepe de carminibus in laudem alicuius compositis. Pind. Olymp. 6, 147: *ἀνδράσιν αἰχμηταῖσι πλέκων ποικίλον ὕμνον.* Nem. 7, 77: *εἴρειν στεφάνους ἐλαφρόν· ἀναβάλεο· Μοῖσά τοι Κολλᾷ χρυσὸν ἔν τε λευκὸν ἐλέφανθ' ἁμᾶ Καὶ λείριον ἄνθεμον ποντίας ὑφελοῖσ' ἐέρσας·* ubi Musa coronam nectit longe nobilissimam ex auro, ebore, coralio. Antipat. Sid. Ep. 70. de Sapphone: *ἇς μέτα Πειθὼ ἔπλεκ' ἀειζωὸν Πιερίδων στέφανον.* Ceterum v. 8. est praecedentis *ἐπεξήγησις·* «necte flores, quibus coronetur Lamia:» nec vero interpungendum: *apricos necte flores, necte, meo Lamiae coronam.*

9. *Pimplea*] Strabo 9, 25. p. 410: *ἐνταῦθα* (in Boeotia) *ἐστὶ τό τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν καὶ ἡ Ἵππου κρήνη καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον· ἐξ οὗ τεκμαίροιτ' ἄν τις Θρᾷκας εἶναι τοὺς τὸν Ἑλικῶνα ταῖς Μούσαις καθιερώσαντας· οἳ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λείβηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν. ἐκαλοῦντο δὲ Πίερες· ἐκλιπόντων δ' ἐκείνων Μακεδόνες νῦν ἔχουσι τὰ χωρία ταῦτα.* Hinc Musae apud Alexandrinos *Πιμπληΐδες* et *Πιμπληϊάδες* (Orph. Fragm. 46.); unde *Pimpleï* hic quoque maluit Bentl., cum *Pimplea* locus sit: (de fonte Stat. Silv. 1, 4, 26.) Sed Codd. formam Latinam tuentur.

10. *Prosunt*] firmatur a nostris Codd. antiquiss. Quamquam valde blanditur *possunt*, vide tamen ne substitutum sit a librario nimis memore Virgiliani illius Aen. 9, 446: *Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt:* sicque Moschus 3, 126: *εἰ δέ τι κὴγὼν Συρίσδων δυνάμαν κτλ.* — *honores*] ut Pind. Nem. 9, 10: *ἐπασκήσω κλυταῖς ἥρωα τιμαῖς.* — *fidibus novis*] «a nullo Romanorum antea pulsatis.» Virg. Ecl. 3, 86: *Pollio et ipse facit nova carmina*; id quod intelligendum reor de novo genere Latinae tragoediae ab eo exculto: nam inter antiquiores, Accium Pacuviumque, et posteriores, Varium atque Ovidium, Pollionem in mediam quandam viam ingressum esse consentaneum est.

Hunc Lesbio sacrare plectro
Teque tuasque decet sorores.

11. *Lesbio*] Versus haud satis concinne compositus; hic nomini proprio tribuenda erat ista licentia. Cfr. Lachmannum in Frankii fastis p. 239. Perquam autem ingeniosa est fabula apud Phanoclem v. 16. et Ovid. Met. 11, 55. e Thracia Lesbum delatum esse Orphei caput lyramque. Hic, ut alibi, Sapphus et Alcaei lyricum genus, cui Horatius obsequebatur, significat. — *sacrare*] immortalitati consecrare. Stat. Silv. 4, 7, 7: *Si tuas cantu Latio sacravi, Pindare, Thebas.* — (Falsa autem est interpretis cuiusdam opinio, id spectasse Horatium, ut Lamiam ad poësin lyricam tentandam excitaret; nam nec in poëtae verbis quidquam inest, quod hoc prodat aut significet, et nimis magnus, opinor, iam erat mediocrium poëtarum, Horatio admodum molestorum, numerus, quam ut eum augere cupiisset. Immo blanda est gratulatio, fore, ut hoc ipso carmine Lamiae nomen perpetuo maneat.)

CARMEN XXVII.

Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare Thracum est: tollite barbarum
Morem verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

Od. XXVII. Inscr. volg. *Ad sodales.* — *Ad sodales suos.* ST. — 1. *Nactis* C1d. Vanderburgii. — 3. *inverecundumque* Bentleii dubia suspicio.

XXVII. Convivium cum amicis celebratum lyrice describit. (A. u. c. 725?) «Odes sensus sumptus est ab Anacreonte in libro tertio.» Porphyr. Servavit locum Athen. 10. p. 427. Anacr. Fr. 62. Bergk.: Ἄγε δή, φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ, Κελέβην, ὅκως ἄμυστιν Προπίω, τὰ μὲν δέκ' ἐγχέας Ὕδατος, τὰ πέντε δ' οἴνου Κυάθους, ὡς ἀνυβριστὶ Ἀνὰ δηῦτε βασσαρήσω. Ἄγε δηῦτε μηκέθ' οὕτω Πατάγῳ τε κἀλαλητῷ Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ Μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς Ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.

1. *Natis*] «velut natura factis, ad hoc unice destinatis.» Schol. comparat Lucilii v.: *Iudicis Hortensi est ad eam rem nata palaestra*, similiter de re arte facta; sicque Martial. 14, 102: *Accipe non vili calices de pulvere natos.* — Non intelligo, quomodo indocti librarii errori *Nactis* Critici adscribere potuerint: «Non male.» — *in usum laetitiae*] Sic Cic. Phil. 14, 1: *laetitiae usus satis est maximae victoriae.* — *Scyphus* proprie Baccho sacer. Macrob. 5, 21.

2. *Pugnare*] poculis pro telis uti in παροινίᾳ Thracum est, *hominum violentorum*. Aemil. Prob. in Alcib. 7, 11, 4. Callimachi Fragm. 109. Blomf.: Καὶ γὰρ ὁ Θρηΐκιην μὲν ἀνήνατο χανδὸν ἄμυστιν Ζωροποτεῖν. — *tollite*] «Procul maneto a nostro convivio mos ille.»

3. «Arcete rixas, nolite eas excitare, ut, quemadmodum debet, *verecundus* maneat Bacchus nihilque committatur, quod dedeceat ac perturbet quietam nostram compotationem.» Cuninghamii coni. *verecundique - - prohibete* sententiam prosae orationi accommodat. Ut hic, Od. 1, 18, 7: *modicus B.* Contraria ratione, quae hic praepostera foret, Epod. 11, 13: *inverecundus Bacchus* fit temulentiâ. Alexis in Exc. Grotii p. 597: Ὁ γὰρ διμάτωρ Βρόμιος οὐ χαίρει Ἀνδράσι πονηροῖς οὐδ' ἀπαιδεύτῳ βίῳ.

4. *prohibete*] Eadem constr. Cic. Manil. 7, 18: *aliquem calamitate prohibere*; Epp. 1, 1, 31: *corpus prohibere cheragra.* Liv. 31, 25: *agros sociorum populationibus prohibere.*

Vino et lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat; impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.

Voltis severi me quoque sumere
Partem Falerni? dicat Opuntiae
Frater Megillae, quo beatus

5. *acinacis* BbTc. — 6. *Inmane* bT. — *discrepet* B.

5. Post Thracas alterius immanitatis barbarae exemplum affert, *Medos* s. Persas Parthosque, qui *acinace*, incurvo gladio accincti mensae accumbebant, cum Romanis non liceret cum telo in urbe esse. — *Vino et lucernis*] «A *συμποσίῳ* per noctem producto abhorrent tela.» — Persico voc. *ἀκινάκης* propter priorem eius ignorationem inde a bellis Persicis usi sunt Graeci. Sophocl. Fragm. 899. Dind. Plato de Rep. 8. p. 553: *μέγαν βασιλέα - - τιάρας καὶ στρεπτοὺς καὶ ἀκινάκας παραζωννύντα.*

6. *Immane quantum*] *ἀμήχανον ὅσον*. Hoc modo teste Nonio iam Salustius usus est: *immane quantum animi exarsere.* Contra Cic. Orat. 26, 87: *nimium quantum.* Liv. 2, 1, 11: *mirum quantum.* — *impium*] Quatenus pax, quae in convivio libationibus in deum honorem finiendo servari debet, nefarie turbatur: sicque accedit ad notionem: «insanum, furibundum.»

8. *cubito - - presso*] «cubito sinistro placide pulvillis innixo.» Phocylid. Fragm. 7: *Χρὴ δ' ἐν συμποσίῳ κυλίκων περινισσομενάων Ἡδέα κωτίλλοντα καθήμενον οἰνοποτάζειν.* Achill. Tat. p. 9. Iacobs: *Ἐρείσας δὲ κατὰ τῆς στρώμνης τὸν ἀγκῶνα καὶ ἐγκλίνας ἐμαυτὸν κτλ.*

9. *Voltis*] «Equidem potare desinam, nisi, missis iurgiis, sermones potius de vestris amoribus instituetis.» — *severi*] *δριμέος*, austeri, *fortis* Sat. 2, 4, 24. Athen. 1, 24: *εἴδη δύο τοῦ Φαλέρνου, ὁ αὐστηρὸς καὶ ὁ γλυκάζων.* Catull. 27, 1: *Minister vetuli puer Falerni Inger mihi calices amariores.*

10. Interrogationis signum protasin hypotheticam esse significat, quasi esset: «Si voltis.« «Ea dumtaxat condicione bibam, ut Megillae frater amores suos nobis narret.» Hoc autem sermonis veluti deverticulo clamorem convivarum sedare studet. — *Opus* Locrorum oppidum. Leakio auctore nunc Khardenitz, pagus Livadiae. — *frater*] Ficta persona, ut ipsa *Megilla Opuntia*, in qua ita a patria denominanda rursus gratum sonum secutus est, per quem omnes vocales sine littera canina resonant. Eleganter non nominat adolescentem ipsum, sed a pulchra sorore designat, ut sodalium iuvenum attentionem acuat. — Tales in primis loci, in quibus

Volnere, qua pereat sagitta.

Cessat voluntas? Non alia bibam
Mercede. Quae te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus ingenuoque semper
Amore peccas. Quidquid habes, age,

13. *voluptas* BSTc et corr. b. — 16. *ingenuaque* T.

manifesto fictae personae inducuntur, persuadere nostris popularibus debent, ut tandem in his Horatii aliorumque Romanorum amoribus ex historica fide investigandis et anxie discriminandis ineptire desinant.

11. *beatus*] felicem se reputans, ut Epp. 2, 2, 108: *gaudent --beati.* — *volnere*] Sic etiam *τραῦμα* absolute Graeci usurpant. Cfr. Chariton. p. 2 et 3. Ed. Lips. — *sagitta*] ut saepe Graeci *τόξον*, *βέλος Ἔρωτος*. De amoribus suis ut in conviviis inter se confabularentur iisque propinarent iuvenes, moris erat. Theocr. 14, 18: *Ἤδη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον, Ὥτινος ἤθελ' ἕκαστος· ἔδει μόνον ὥτινος εἰπῆν·* ubi Schol.: *οὕτω γὰρ εἰώθασι ποιεῖν ἐν τοῖς συμποσίοις, ἄκρατον λαμβάνειν καὶ ὀνομάζειν τινὰς ἐρωμένους ἢ φίλους καὶ ἐπιχεῖν τῇ γῇ καὶ φθέγγεσθαι τῶν φιλτάτων τὰ ὀνόματα.* Catull. 6, 10. ad Flavium: - *quicquid habes boni malique Dic nobis. Volo te ac tuos amores Ad caelum lepido vocare versu.* Martial. 1, 72: *Naevia sex cyathis, septem Iustina bibatur.*

13. *Cessat*] tardatne? Sine interrogatione: «hoc temporis momento non adest voluntas, sed fortasse statim veniet.» Notandum erat ideo, quia alii minus accurate explicarunt: «deest (prorsus).» — *Voluntas* autem «confitendi», non «bibendi», ut Porphyrionem secutus volt Editor Leidensis, qui praeterea praefert solitum librariorum errorem *voluptas*. *Voluntas* autem «fratris Megillae», non ut Bosscha interpretatur: «Horatii», ut sit: »Putatisne me non amplius satisfacere velle legibus convivii? Minime vero; sed non alia cet.»

14. *Venus*] Virg. Ecl. 3, 68: *Parta meae Veneri sunt munera.*

15. *adurit*] In hac re dicunt etiam *exurere* Tibull. 4, 2, 5. et Prop. 2, 30, 29: *Iuppiter ut Semela est combustus.*

16. *ingenuo*] ingenuae mulieris, non ancillae vel libertinae. «Nobili; laudandoque electionem cogit illum fateri, quam diligat.» Acron Nannii.

17. *peccas*] quatenus omnis amor animi est perturbatio; et sic frequenter Latini de amoribus v. *peccandi* usurpant. Cfr. Od. 1, 33, 9. Sat. 1, 2, 63. Sic *in ancilla delinquere* Ovid. Am. 2, 8, 9. et apud Tib. 4, 10, 2: *ne male inepta ca-*

Depone tutis auribus. Ah miser,
Quanta laborabas Charybdi,
Digne puer meliore flamma!

18. *ha m.* bS, *a. m.* (sic) T, *hah m.* c. — 19. *laboras Charybdi* corr. b, *laboras in Ch.* ALCt et Bentleius.

dam. — Chariton p. 6. Ed. Lips.: *ὁ Χαιρέας νεωτερικῶν ἁμαρτημάτων οὐκἄπειρος.* — «Quaecunque amica tua est, insusurra mihi in aurem eius nomen; ego arcanum tuum religiose servabo.» Haec enim vera ac simul longe festivior est interpretatio; non ut alta voce amicae nomen coram omnibus proferat, ut alii volunt.

19. 20. *laborabas Charybdi*] «saucius eras amore puellae rapacis et avarae,» quales etiam Comici cum Chimaera, Scylla, Harpyiis, Charybdi compararant. Anaxilas apud Athen. 13, p. 558: *Ὅστις ἀνθρώπων ἑταίραν ἠγάπησε πώποτε, Οὗ γένος τίς ἂν δύναιτο παρανομώτερον φράσαι; Τίς γὰρ ἢ δράκαιν' ἄμικτος ἢ Χίμαιρα πυρπνόος, Ἢ Χάρυβδις ἢ τρίκρανος Σκύλλα, ποντία κύων, Σφίγξ, Ὕδρα, λέαιν', Ἔχιδνα, πτηνὰ δ' Ἁρπυιῶν γένη, Εἰς ὑπερβολὴν ἀφῖκται τοῦ καταπτύστου γένους; -- Ἡ δὲ Φρύνη τὴν Χάρυβδιν οὐχὶ πόῤῥω που ποιεῖ;* Cic. de M. Antonio Phil. 2, §. 67: *Quae Charybdis tam vorax?* Idem de Or. 3, §. 162. in pedestri oratione tropum mitigandum censet: *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim.* Imperfectum autem *laborabas* refertur ad id tempus, quo puellae nomen ex eo quaesierat Horatius et quo ille respondere cunctatus erat; vel, si mavis, «*laborabas* omni illo tempore, quo ego, etsi amoris tui curiosus, eum ignorabam»; «laborare te dicebas» explicat Doederlein in Lect. Hor. XIII. («Laborabas, et ego nesciebam.» Baxt.) Hoc non animadvertentes scripserunt librarii *laboras Charybdi*; alii ad explendum metrum inseruerunt *in*. Iam etsi verum est, quod contendit Bentleius, Latine non dici *laborare mari, itinere, puella*, dicitur tamen rectissime *laborare amore*, ut *laborare ambitione* Sat. 1, 4, 26. Ovid. Trist. 1, 11, 27: *Nam simul insidiis hominum pelagique laboro*; (cfr. item Epod. 11, 6: *furere aliqua:*) et hic *Charybdis* est amor puellae improbae, non puella ipsa. Atque omnino *laboras in* (quod per se rectum est, Od. 1, 17, 19: *laborantes in uno Penelopen vitreamque Circen:*) librarii in *laborabas* nunquam mutassent. — *flamma*] H. v. uno hoc loco per figuram utitur; persaepe contra Virgilius. (Aen. 2, 587. 4, 28 et 66: *Est mollis flamma medullas* cet.)

21. *Thessalis venenis*] «medicamentis, incantamentis.» De *καταδέσμοις* propter seq. v. *illigatum* non cogitandum. Thessalia autem propter magas et *φαρμακευτρίας* infamis erat. Plin. 30, 2: *Menander litterarum subtilitati sine aemulo genitus Thessalam cognominavit fabulam complexam ambages feminarum detrahentium Lunam.* Comicam esse gradationem *sagam,*

Quae saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

21. *Thessalus* pr. T. — 23. *inligatum* Tc. — 24. *Chimaerae* t.

magum, *deum*, neminem fugit. Chariton 4, 4: *τίς σε θεῶν δυνήσεται σῶσαι*; in re desperata.

23. *illigatum*] tamquam draconis flexibus. Scil. vv. *triformi Chimaera*, ad utrumque v. et *illigatum* et *expediet* referri debent: «illigatum te Chimaera, ab ea te expediet.» Alia imago est laqueis amoris irretiri, ut Ibycus Fr. 2. Schneidew.: *Ἔρος αὖτέ με κυανέοισιν ὑπὸ βλεφάροις τακέρ' ὄμμασι δερκόμενος Κηλήμασι παντοδαποῖς ἐς ἄπειρα δίκτυα Κύπριδος βάλλησιν*. Similiter Lucilius in Anth. Pal. II. p. 387. Telesillam *ἑταίραν* comparat cum Chimaera: *Οὔτε Χίμαιρα τοσοῦτον ἔπνει κακόν, ἥ καθ' Ὅμηρον* (*ὅσον σύ*.) — *triformi*] Iliad. ζ, 181: *Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα*. Chimaera Lyciae monstrum ex Typhone et Echidna natum. Hesiod. Theog. 325: *Τὴν μὲν Πήγασος εἷλε καὶ ἐσθλὸς Βελλεροφόντης*. Bellerophon Pegasi, equi alati, a Minerva in hanc rem ei traditi ope occidit monstrum illud ignivomum (Iliad. l. l.: *Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο*).

CARMEN XXVIIII.

Te maris et terrae numeroque carentis arenae
Mensorem cohibent, Archȳta,

Od. XXVIIII. Inscr. volg. *Archytas. Ad Archytam Tarentinum geometren.* S. — *Ad Architen* (sic) *genere Tarentinum arte geometren* T. — 1. *harenae* T.

XXVIIII. Tempus, quo hoc carmen compositum sit, definiri omnino nequit; Kirchner et Walckenaer referunt ad a. u. c. 717. — Difficillimum sane est verum statum scenamque carminis ita exponere, ut et tibi ipsi et aliis satisfacias; in quo, libere ut fatear, non omni culpa vacuus videtur ipse poëta. Diversissimae hac de re propositas videmus opiniones, quas enumerabimus in Excursu. Equidem ἐπέχω. Etenim *non nostrum tantas componere lites.*

1. *arenae*] Ignoramus, utrum Archytas in libro περὶ ἀρχῶν iam egerit de numero arenae ineundo, ut post eum Archimedes in Ψαμμίτῃ. Hic initio p. 2. Ed. Wallis: οἴονταί τινες τοῦ ψάμμου τὸν ἀριθμὸν ἄπειρον εἶμεν τῷ πλήθει· id quod deinceps refutat. — Alibi *arenas*, *pulverem numerare*, eius *numerum subducere* proverbii speciem habet de re irrita ac supervacanea. Exempla collegit Schraderus Emendd. p. 7. Atque hanc rationem amplexus est Dillenburger, in allocutione nautae, hominis sordidi, ut ait, ac philosophi studia deridentis amaram εἰρωνείαν inesse immerito arbitratus.

3. *Matinum*] Matinus mons sive promontorium prope radices Gargani montis in Apuliae litore, nunc *Matinata*. Vide ad Epod. 16, 28. collato Lucano 9, 184. et Romanelli *Topografia del regno di Napoli* II. p. 209.

4. *Munera*] «Exiguus tumulus, tibi, Archyta, a nescio quo structus, te amplectitur, tegit.» *Pulvis* pro terra, humo, ut apud Stat. Theb. 10, 428: *angusti puero date pulveris haustus, Exiguamque facem. Munus* autem recte hoc sepulchrum dicitur, utpote quod naufragus sibi ipse ante parare nequeat, quemadmodum saepe facit is, qui suo in lectulo moritur. — Qui aliter totum carmen constituunt, ut sit nautae colloquium cum Archytae umbra, sic interpretantur: «Pulveris exigui parva munera (id est, pulvis ter tibi nudo iniiciendus) adhuc tibi negata (nondum persoluta), umbram tuam hic retinent, adeo ut Acherontem traiicere nequeas,» comparantes Od. 2, 20, 8: *nec Stygia cohibebor unda.* Od. 3. 4, 80: *trecentae Pirithoum cohibent catenae.* Alii denique, prorsus neglecto vero significatu v. *munera*: «Portio exigua pulveris, arena exigua te tenet, κα-

Pulveris exigui prope litus parva Matinum
Munera, nec quidquam tibi prodest
Aërias tentasse domos animoque rotundum
Percurrisse polum morituro.
Occidit et Pelopis genitor conviva deorum,
Tithonusque remotus in auras

3. *litus*] *latum* T. — 6. *morituro?* F.

τέχει· iaces mortuus in angusto litoris arenosi spatio.»

5. *Aërias tentasse domos*] *tentare* pr. tangendo explorare; hinc etiam, ut hoc loco, eniti, provehi aliquo, non sine audaciae, nec tamen cum impietatis notione. Virg. Ecl. 4, 32: *tentare Thetim ratibus*. Tacit. Germ. 34: *Ipsum quin Oceanum illâ tentavimus*. «Nihil,» inquit, «te iuvat astrologiae ope sidera dinumerasse atque eorum sphaeras et cursus investigasse mundique universi formam et constructionem explicasse,» quod antiquissimae philosophiae gravissimum caput erat. — Ptolemaeus astronomus in Anthol. Pal. II. p. 205: *Οἶδ' ὅτι ϑνατὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος· ἀλλ' ὅταν ἄστρων Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας, Οὐκέτ' ἐπιψαύω γαίης ποσίν, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ Ζανὶ ϑεοτροφίης πίμπλαμαι ἀμβροσίης*. Seneca Praef. ad Quaest. nat. L. 3. de se: *Senex mundum circuire constitui et causas secretaque eius eruere*. Cic. de Finn. 2, 31: *Haec non erant eius* (Epicuri), *qui innumerabiles mundos infinitasque regiones, quorum nulla esset ora, nulla extremitas, mente peragravisset*.

6. *rotundum - polum*] «caelum quasi concameratum, fornicis speciem habens.» — *morituro*] »Cum nihilominus mori debueris,» ut Od. 2, 3, 1: *Aequam memento rebus in arduis Servare mentem, - - moriture Delli*. «Quamquam», inquit, «haec communis est sors omnium, etiam heroum, etiam sapientium.» Fundus huius consolationis est Iliad. σ, 117., ubi Achilles: *Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε Κῆρα, Ὅσπερ φίλτατος ἔσκε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι· Ἀλλά ἑ Μοῖρ' ἐδάμασσε καὶ ἀργαλέος χόλος Ἥρης. Ὣς καὶ ἐγὼν κτλ.*

7. *Pelopis genitor*] Tantalus, epulis supremi Iovis adhibitus. Pind. Olymp. 1, 54: *Εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα ϑνατὸν Ὀλύμπου σκοποὶ Ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος*. Eurip. Orest. 9: *ϑεοῖς ἄνϑρωπος ὢν Κοινῆς τραπέζης ἀξίωμ' ἔχων ἴσον, Ἀκόλαστον ἔσχε γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον*.

8. *Tithoni* fabulam v. in Hom. Hymn. in Ven. 219. Laomedontis fuit filius, Priami frater. — *remotus in auras*] Utrum «ab Aurora in caelum raptus,» an «qui in auras tandem evanuit,» ut fere Od. 2, 16, 30: *Longa Tithonum minuit senectus?* Illud unice verum; etenim requiritur laus aliqua

Et Iovis arcanis Minos admissus habentque
Tartara Panthoiden iterum Orco
Demissum, quamvis clipeo Troiana refixo
Tempora testatus nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atrae,
Iudice te non sordidus auctor

14. *te*] *me* Nescio quis apud Cuninghamium.

respondens illis *conviva deorum* et *Iovis arcanis admissus.* Eurip. Troad. 855: Ὃν ἀστέρων τέθριππος ἔλαβε χρύσεος ὄχος ἀναρπάσας. Stat. Silv. 1, 2, 44: *nec si alma per auras Tepotiusprensum veheret Tithonia biga. Remotus* igitur a terra amotus, ablatus. (Alteram interpretationem secutus est Lübker, non satis attendens ἀντίθεσιν, (etsi) conviva deorum cet. Nostra ex ratione est: Tithonus, etsi in caelum ab Aurora raptus, tamen denique occidit, quia coniux immortalitatem ei a Iove pacisci oblita erat.)

9. *Minos*] Odyss. τ, 149: Διὸς μεγάλου ὀαριστής, qui admissus secretis Iovis colloquiis ab eo leges, quas Cretibus daret, acceperat.

10. *Tartara*] hoc loco non de damnatorum sede, sed de universo Orco, et sic iam Graeci. Theognis 1036: ὅταν αὐτὸν (θνητὸν ἄνδρα) ἔχῃ Τάρταρος ἠερόεις. — *Panthoiden*] Iliad. π, 808: Πανθοΐδης Εὔφορβος, ὃς ἡλικίην ἐκέκαστο Ἔγχεΐ θ' ἱπποσύνῃ τε πόδεσσί τε καρπαλίμοισιν. A Menelao occisus; propterea Argis clypeus eius dicatus Iunoni (vel Minervae, ut ait Maximus Tyrius 16, 2. ubi eleganter historiam narrat). Iam, ut veteres fabulabantur, Pythagoras affirmabat se Troiani belli temporibus fuisse Euphorbum, tum ex aliis in alia migrasse corpora, tandem Pythagoram factum. Cui rei ut fidem faceret, clipeum in templo inter alia ἀναθήματα affixum, suum, cum Euphorbus esset, fuisse contendebat, hocque ipsum nomen inscriptum clipeo mox *refixo,* detracto eo, repertum esse ferunt. Pausan. 2, 17. Diog. Laërt. 8, 5. Schol. ad Soph. Electr. 62. Ovid. Met. 15, 153. — *iterum Orco demissus*] «Etsi παλιγγενεσίαν, μετεμψύχωσιν, quam docebat, illo modo testatus erat, tamen denuo mori ei necesse fuit nuncque eum retinet Orcus, hodie nusquam comparet.» Cfr. Virg. Aen. 2, 398: *Multos Danaûm demittimus Orco.*

12. *nihil ultra* cet.] «corporis dumtaxat exuvias.» Περίφρασις ista non tam ironica vel comica est, ut opinati sunt interpretes quidam, quam significat Pythagoram, Euphorbi cum clipeum monstraret, affirmasse, se animi immortalitatis certum corpus morti libentissime concessisse, cum ipse ex alia in aliam formam transiturus esset. — *Nervos atque cutem*] Immerito haec a nescio quo tamquam nimis humilia atque abiecta sunt reprehensa. Τὸ δέρμα τοῦτο καὶ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰς σάρκας, τῆς ψυχῆς χλαινίδια καὶ ῥακία ἀσθενῆ καὶ

Naturae verique. Sed omnes una manet nox
Et calcanda semel via leti.

Dant alios Furiae torvo spectacula Marti;
Exitio est avidum mare nautis;

15. *nox*] *mors* T. — 17. *torva ad spectacula* c. — 18. *avidis* ALCt.

τρύχινα, ἀποῤῥίπτειν ἄσμενον suadet Maximus Tyr. 13, 5.

14. *Iudice te*] Qui Archytam hoc nautae dicere statuunt, explicant: «iudice pariter et te et omnibus, qui de Pythagora unquam inaudiverunt.» Coniecturam *Iudice me*, a Ianio receptam neminem iam probaturum esse confido. — *non sordidus*] Sic Livius 30, 45. Polybium vocat *haud spernendum auctorem*, quod genus λιτότητος frequentissimum est apud antiquos. Multa exempla collegit Monbel *Observ. sur l'Iliade* I. p. 42. «Mortem obiit ille quoque, quem tu, Archyta, secutus eras non contemnendum, immo egregium investigatorem naturae verique magistrum.»

16. *calcanda semel*] Plat. Phaed. p. 108. A.: ὁ Αἰσχύλου Τήλεφος ἁπλῆν οἶμόν φησιν εἰς Ἅιδου φέρειν. — *via leti*] Lucret. 2, 915: *et leti vitare vias*. Tib. 1, 3, 50: *nunc leti mille repente viae*. Propert. 3, 18, 21: *Sed tamen huc omnes, huc primus et ultimus ordo: Est mala, sed cunctis ista terenda via est*. Etiam in prosa orat. Liv. 31, 18: *seque per omnes vias leti interficerent*.

17. «Superiora exempla ostendunt Tantalum, Tithonum, Minoëm summis etiam honoribus magnisque fortunis non potuisse liberari a moriendi necessitate; - - inferiora contra cum communem illam omnium mortalium condicionem ita magis describant, ut consolandi gratia commemorata videantur, Archytae esse perspicuum est.» Dillenburger. Verum non satis ponderasse videtur vv. proxime praecedentia *Sed omnes - - via leti*, quibuscum artissime haec nectuntur: «Omnibus moriendi necessitas imposita est: (sed) varia sunt mortis genera»; quae dispesci sane nequeunt nec diversis personis tribui. *Furiae* h. l. (ut Iliad. δ, 440: Δεῖμός τ' ἠδὲ Φόβος καὶ Ἔρις. Hesiod. Scut. 249: Κῆρες κυάνεαι·) in proeliis versantur (Virg. Aen. 7, 323: *Alecto - cui tristia bella Cordi:)* pugnantesque ad mutuas caedes excitant, quo gratum praebent spectaculum Marti caedibus laetanti. Orpheo H. 64. est αἵματι ἀνδροφόνῳ χαίρων. Tota imago desumpta est a muneribus gladiatoriis. Tib. 2, 5, 119: *Tum Messala meus pia det spectacula turbae*. Ludus autem Martis pugnae. Od. 1, 2, 37: *Heu nimis longo satiate ludo*. Seneca de Provid. 2: *Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo deus; ecce par deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus.*

18. *avidum*] ut Od. 3, 29, 61:

Mixta senum ac iuvenum densentur funera, nullum
  Saeva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
  Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagae ne parce malignus arenae

19. *ac*] *et* c. — *densantur* A et corr. c.

avarum mare. Mare ipsum navigantium vitae atque opibus inhiat. *Avidis* h. l. otiosum esset ἐπίθετον.

19. *Mixta senum ac iuvenum*] Immoratur consulto cogitationi de mortis necessitate, quam ne iuvenes quidem effugiant. Res autem quam maxime flebilis adolescentuli funus. Notandum erat propter criticum, qui hos duos vv. ὀβελίζει. — *densentur*] *Densere* antiquior et poëtica forma pro *densare*, reperitur etiam apud Tacit. Ann. 2, 14. ex Cod. Med.: *denserent.* Vide omnino Wagnerum ad Virg. Ge. 1, 248. Aen. 7, 794.

20. *Saeva*] Odyss. λ, 47: ἐπαινῇ Περσεφονείῃ. *Imperiosa* eadem dicitur Sat. 2, 5, 120. Brunatius in Museo Kircheriano p. 63: *AT. SAEVOS. PLVTO. RAPVIT. ME. AD. INFERA. TEMPLA.* — *fugit*] Hoc perfectum ἀορίστως. Recte, credo, Porphyrio: «Nullum caput Proserpina timet, ac per hoc neminem exceptum habet»; sive, si mavis, aliquanto elegantius cum Dillenburgero: «Nemo tam gravis est, quem Proserpina, id est, mors fugiat, timeat, ad quem mors non accedat.» Affert Lucan. 2, 75: *mors ipsa refugit Saepe virum* (Manum). Proserpina ipsa ad moribundos accedit iisque tamquam victimis κατἀρχῆς loco cincinnum desecat, ut Θάνατος apud Eurip. Alc. 74. Virg. Aen. 4, 698: *Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem Abstulerat Stygioque caput damnaverat Orco.* Stat. Silv. 2, 1, 147: *Iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.*

21. *devexi*] «ad occasum vergentis,» ut Od. 3, 27, 18: *pronus Orion.* Epod. 15, 7: *nautis infestus Orion.* Virg. Aen. 7, 719: *Saevus ubi hibernis Orion conditur undis.* Leonidas in Anth. Pal. I. p. 385: Εὖρον μὲ τρηχεῖα καὶ αἰπήεσσα καταιγίς, καὶ νύξ, καὶ δνοφερῆς κύματα πανδυσίης Ἔβλαψ' Ὠρίωνος. Cfr. Theonem apud Inghirami *Gal. Om.* III. T. 83. imprimis p. 234. — Occidit autem Orion ineunte Novembri, quo anni tempore saeviunt procellae, quocirca Notus *comes Orionis* vocatur. Hesiod. Ἔργ. 617: Εὖτ' ἂν Πληϊάδες, σθένος ὄβριμον Ὠρίωνος Φεύγουσαι πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον, Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἀῆται. — *Illyricis*] «maris Hadriatici, cuius intimo sinui adiacet Illyria.» Oudendorpius malebat *Ionicis* vel potius *Apulicis.* Verum *Illyricis* etiam, cum de litore Matino in Apulia agitur, defendi quadamtenus potest, si habemus vel pro simplici ἐπιθέτῳ ornante s. poëtico pro undis quibuslibet, (ut, ne quis me calumnietur, vel in Od. 1, 23:

Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. Sic, quodcunque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinae
Plectantur silvae te sospite, multaque merces,
Unde potest, tibi defluat aequo

24. *intumulato* H. Peerlkamp et Axt. — 25. *si* corr. T. — 27. *Plectentur* B.

Trabe Cypria-Myrtoum mare-Icariis fluctibus, ubi, si voluisset, alia ἐπίθετα haud minus apta eligere potuisset:) vel si explicamus de procella ab Euro inde ex maris Hadriatici sinu concitata, quae naufragum tandem illud ad litus detulerit.

23. Ad totam imaginem cfr. Iulianum in Anthol. Pal. I. p. 484: *Πλώεις ναυηγόν με λαβὼν καὶ σήματι χώσας; Πλῶε Μαλειάων ἄκρα φυλασσόμενος. Αἰεὶ δ' εὐπλοΐην μεθέποις φίλος· ἢν δέ τι ῥέξῃ Ἄλλο Τύχη, τούτων ἀντιάσαις χαρίτων.* et Zonam ibid. p. 425: *Ψυχράν σευ κεφαλᾶς ἐπαμήσομαι αἰγιαλῖτιν Θῖνα κατὰ κρυεροῦ χευάμενος νέκυος· Οὐ γάρ σευ μήτηρ ἐπιτύμβια κωκύουσα Εἶδεν ἁλίξαντον σὸν μόρον εἰνάλιον· Ἀλλά σ' ἐρημαῖοί τε καὶ ἄξεινοι πλαταμῶνες Δέξαντ' Αἰγαίης γείτονες ἠϊόνος· Ὥστ' ἔχε μὲν ψαμάθου μόριον βραχύ, πουλὺ δὲ δάκρυ, Ξεῖν', ἐπεὶ εἰς ὀλοὴν ἔδραμες ἐμπορίην.* — *vagae*] «a ventis huc illuc iactatae.» — *parce*] «Noli denegare ossibus exiguam arenam.» Usus hic v. *parcere* reperitur etiam apud Livium 34, 32: *parce, sis, fidem ac iura societatis iactare*; frequentius apud poëtas. Virg. Aen. 3, 42: *Parce pias scelerare manus.* — *malignus*] «propter nescio quam malevolentiam in me atque invidiam.» Alii exponunt: «nimis parcus,» maxime propter morae metum.

24. *capiti inhumato*] Duo iam critici, ut hiatus vitaretur, (cfr. Epod. 5, 100.) proposuerunt *intumulato*. Vereor ne verbum sit ab Ovidio primum formatum Heroid. 2, 135: *Occurramque oculis intumulata tuis*, et, cum hoc ex prioribus sit Horatii carminibus, eo faciliores erimus in hac licentia diiudicanda.

25. *minabitur*] Virg. Ge. 1, 462: *quid cogitet tumidus Auster.* «Sic opto, ut procellae incolumem te sinant evellantque tantum pinus atque abietes silvarum circa Venusiam» (Horatii patriam, oppidum mediterraneum non longe situm a Matino) «qua quidem re nullum tibi damnum infertur.» — *Sic*] cfr. Od. 1, 3, 1.

27. *Plectantur*] «luant, quasi ipsae poena dignae essent.» — — «Magnum pietatis praemium tibi conferatur a propitio Iove, qui ante omnes alios deos illam remunerari potest.»

28. *Unde potest*] Est παρένθεσις similis illarum Epod. 17, 45: *Et tu, potes nam, solve me dementia.* Od. 1, 12, 32: *Et minax, quod sic voluere, ponto Unda recumbit.* — *Unde* de persona, ut Virg. Aen-

Ab Iove Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere? Fors et
Debita iura vicesque superbae

30. *Neglegis inmeritis* BbST. — 31. *forsan* B et corr. c. Item Lt. — 32. *vicesque*, *superbe* Cod. Regiae Soc., *vicesque supremae* Burgessius.

1, 6: *genus unde* (ab Aenea) *Latinum*. Cic. de Or. 1, 15: *ille ipse, unde cognorit*. Cfr. ad Od. 1, 12, 17. — *Unde potest*] Pie loquitur; altera interpretatio: «undeunde potest:» prorsus repugnat seqq. *aequo ab Iove* cet. — *defluat*] Summam facilitatem exprimit, qua Iuppiter largitur sua munera.

29. Taras, Tarenti conditor mythicus, teste Aristotele apud Pollucem 6. p. 180. et Pausan. 10, 10, 8., filius fuit Neptuni et Nymphae indigenae; unde Neptunus, *custos* (πολιοῦχος) comparet in nonnullis Tarentinorum nummis; in aliis Taras vehitur delphino.

31. «Parum curas, pro nihilo habes culpam huiusmodi in te admittere?» Manifesto autem haec est interrogatio; qui imperite post v. *committere* colon vel comma ponunt, ad v. *negligis* supplent *si*. Verum nostra ratio longe est efficacior. — Alii minus recte construunt *negligis*, *te committere*, cum (ex) *te natis* iungi oporteat. — *Postmodo* equidem iungo cum *nocituram*; alii cum *te natis*, ubi otiosum est. — *fraudem*] ἄγος, «quam noxam aliquando liberi tui expiabunt.» Fundus huius opinionis Odyss. λ, 72. Elpenor ad Ulixem: Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν, Νοσφισθείς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι. Theognis 203: Ἀλλὰ τάδ' ἀνθρώπων ἀπατᾷ νόον· οὐ γὰρ ἔτ' αὐτοὺς Τίνονται μάκαρες πρήγματος ἀμπλακίης ἀλλ' ὁ μὲν αὐτὸς ἔτισε κακὸν χρέος, οὐδὲ φίλοισιν Ἄτην ἐξοπίσω παισὶν ἐπεκρέμασεν· Ἄλλον δ' οὐ κατέμαρψε δίκη. Et similiter idem v. 735. — *fors, forsan, forsit* apud poëtas; et *forsit*, ut habet Pulmannus, reperitur Sat. 1, 6, 49. «Notanda est singularis poëtarum formula *fors et* pro *fortasse etiam*. qua progreditur oratio ad rem opinione conceptam, sed gravitate et magnitudine ampliorem. Est apud Virg. Aen. 11, 19. Propert. 2, 9, 1. Stat. Silv. 3, 4.» Hand Turs. II. p. 711. Minus recte alii h. l. *Fors* vel *Τύχην* vel *Poenam* interpretati sunt.

32. *Debita iura*] δίκην, ἣν ὀφείλεις. — *vices*] ἀντίποινα, ἀμοιβή, ut Ovid. Met. 14, 46: *Redde vices*. «Quomodo tu superbe reiicis preces meas, aeque in te *superba* (ὑβριστική, inclemens ac non sine contemptu te puniens) erit etiam vindicta divina.» Propert. 1, 13, 10: *Haec erit illarum contempti poena doloris*; *Multarum miseras exiget una vices*.

33. *maneant*] Etiam apud Ciceronem paucissimis locis exceptis (Hand Turs. II. p. 716.) *forsitan* propter incertum rei exitum (qui exprimitur etymo huius v. *fors sit an*) cum coni. construitur. — «Si

Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis,
  Teque piacula nulla resolvent.
Quamquam festinas, non est mora longa; licebit
  Iniecto ter pulvere curras.

36. *Iniectum* T.

relinquar a te inhumatus, inultae non remanebunt meae imprecationes, exsecrationes.» Sic Caesar B. G. 6, 30: *omnibus precibus detestatus Ambiorigem.* Epod. 5, 86: *misit Thyesteas preces.*

34. *Piacula, καθαρμοί,* scelere, quo *obstricti* sumus, nos *solvunt.*

36. *licebit - - curras*] «Post brevem sepeliendi moram cursum tuum prosequi poteris.» Quintil. Declam. 5, 6: *Hinc et ille venit affectus, quod ignotis cadaveribus humum congerimus; et insepultum quodlibet corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, ut non quantulocunque veneretur aggestu.* — *ter*] ex solito numero sacro. Virg. Aen. 6, 229. Ibid. 506: *magna Manis ter voce vocavi.*

EXCURSUS
AD C. XXVIII.

Criticorum opiniones de difficili hoc carmine in duas potissimum partes prorsus oppositas abeunt. Sunt enim primum nostris quoque temporibus, qui statuant esse dialogum inter nautam litus Matinum radentem et Archytae aut tenui tumulo conditi aut etiamtunc insepulti umbram. Verum rursus hi inter se delitigant, quomodo utriusque partes distribuendae sint. Etenim plerique olim vv. 1-6. tribuere solebant nautae, reliqua inde a v. 7. Archytae, quemadmodum factum esse video iam a Landino (1482.) et Frederico Ceruto Veronensi (1585.) ac nostris temporibus a F. A. Wolfio. Contra Dillenburger nautae sedecim priores versus, Archytae reliquam partem inde a v. 17. attribuendam esse censet; quod cur reiiciendum videatur, ibi significavi. Tertia ratio est Buttmanni, qui nautae assignat vv. 20. priores, reliquos Archytae; etiam hunc plures recentiorum secuti sunt.

Quartam denique mecum communicavit ingeniosus ac doctissimus amicus, cuius carum nomen ideo taceo, ne, ut mihi accidit accidetque rursus, propter hoc carmen rusticis stultisque conviciis ab ineptis hominibus laceretur:

«*Horatius ist mit der nähern Umgebung seines Geburtsortes genau bekannt und erfreut von den lieblichen und den wilden Bildern dieser Gegend. Vergl. Od.* 3, 4, 9. *In diese Gegend, wie schon v.* 26. Venusinae silvae *zeigen, gehört das Lokal auch unsers Gedichts, das* litus Matinum. *So war dem Dichter auch jener Hügel am Ufer, der der Sage nach das Grabmal des Archytas sein sollte, wohl bekannt, und Gebeine, die er dort von einem Schiffbrüchigen gesehen, erweckten in ihm folgende Conception. Ein Schiff fährt an der Küste vorüber, und der Schiffer bricht, vom Verdeck aus des wohlbekannten Grabmals ansichtig geworden, in die Klagen über die Vergänglichkeit alles dessen aus, was die Erde grosses kennt und herrliches. Weise, Mächtige, Greise und Jünglinge gehen alle derselben Nacht entgegen. Es ist dieselbe Klage, die Horatius so oft wiederholt und zur Mahnung an fröhlichen Lebensgenuss benutzt. Od.* 1, 4, 13. 2, 3, 25. 13, 20. 14, 1., *besonders* 2, 18, 29. 3, 1, 14. — *Da erhebt sich von dem Grabmale her, welches der Klagende auf dem Schiffe im Auge gehabt hatte, die Gestalt des jüngst erst im Schiffbruch Umgekommenen und fleht um den letzten Dienst. So steht dann der, der sich sehnt einzugehen dorthin, wohin einzugehen als allen Menschen bestimmtes schreckliches Schicksal der Reisende des Schiffes jammernd bezeichnet hatte, in schönem Gegensatze. Schrecklich ist es, dass allen die Nacht des Todes bevorsteht, und doch kann es selbst Gegenstand der Sehnsucht sein, nur erst zu ruhen. So arm ist das Leben! — Wenn auf diese Art der Reisende auf dem Schiffe v.* 1-20., *und dann v.* 21 *ff. der Schatten spricht, so wird dann durch den Gegensatz des* Me quoque *und* At tu *diese Anrede genügend gerechtfertigt, und das ganze Gedicht scheint Leben und Anschaulichkeit zu erhalten.*» — Haec sane distributio personarum et scenae descriptio, dialogum esse si statuamus, omnium optima videtur, ad eamque nunc inclinat animus, eo magis, quod eandem video prorsus inscio amico meo iamdudum ab ingenioso Italo, Stephano Pallavicino, Horatii interprete, (Lipsiae 1736.) propositam esse: sic enim *παραφράζει* locum, in quo controversiae cardo vertitur: *la severa Dell' ombre imperadrice a niun perdona. Così d'Archita compiagnea la sorte Nocchier pietoso allor che in flebil suono Dirsi dal lito udì: «Me pure assorto Ila l' Illirico mar.»* Deinde annotat: «*Le riflessioni che fa un padron di nave sopra il sepolcro d'Archita e sopra la necessità del morire, comune agli uomini più insigni, vengono interrotte da un' Ombra d'un insepolto che chiede in dono pochi pugni di rena. Perchè nella seconda parte di quest' Oda parlasse l'ombra d'Archita, come finora si è inteso, bisognerebbe ch'egli fosse morto affogato, il che non mi è avvenuto di trovare. Di piu importa contraddizione il dirsi* Te cohibent cet., *il che pure significa, sebbene scarsa, una specie di sepoltura, e quindi*: Ne parce arenae Ossibus et capiti INHUMATO particulam dare. *Nè quel* Me quoque, *donde commincia a parlar l'insepolto converrebbe ad Archita, della cui morte si è parlato da principio:* Te maris et terrae.

Verum in alia omnia discedunt, qui dialogum haud agnoscentes

μονολογίαν esse contendunt, vel naufragi a poëta ficti vel ipsius Horatii, qui se naufragium fecisse simulet. Hanc opinionem significavit iam philologus *ἀνώνυμος*, quem Casaubonum fuisse suspicatur HP. haec illius verba afferens: «De Archytae colloquio turpissimum est commentum.» Tum Galiani aliis Cruquii et Sanadoni interpretationibus breviter refutatis ita pergit: *L'ode ne contient qu'une méditation du poète sur la destinée d'Archytas et de tous les grands hommes, avec une invocation mise dans la bouche d'Archytas même, et une prière aux passants de lui rendre les derniers devoirs. Ce passage subit d'une personne à une autre est si fréquent dans les poésies lyriques de toutes les nations, que ce n'est pas la peine d'en faire l'objet d'une remarque.»* — Doctius sane multoque cum acumine de hoc argumento disputavit Hottingerus in Programmatis Huricc. a. 1788. et 1789. repetitis in eius Opuscc. phil. Lips. 1817. Huius scriptiunculae ignarus non minore sagacitate eandem sententiam exposuit Weiskius iunior in Iahnii Annal. phil. a. 1830. Ex horum igitur sententia argumentum hoc est: «Apud Archytae tenue sepulchrum loquens inducitur umbra hominis naufragio exstincti, qui fati sui acerbitatem cum simili Archytae sorte, tum clarissimorum hominum comparatione atque imposita tandem omnibus necessitate solatur, denique a nauta eam oram casu praetervehente corporis sui flagitat sepulturam.» (Eandem fere interpretationem dialogum non esse nec *μονολογίαν* proprie dictam, sed poëtae ipsius *φάντασμα* adscivit Lübker. Similiter Regel: «Equidem certi nihil affirmare ausim, admodum tamen veri simile puto, Horatium periculum, quod ipsi in itinere maritimo imminuerit (cfr. Od. 3, 4, 27: *me Devota non exstinxit arbos Nec Sicula Palinurus unda:)* poëtico modo exornasse et, tamquam re vera undis obrutus fuerit, se iam exanimem in iisdem regionibus, ubi quondam Archytas naufragium fecerat, iacentem finxisse. Utut res se habet, de colloquio certe cogitandum non videtur.» Hanc vero de Horatio naufrago opinionem ab aliis iam propositam displicere mihi significavi in Editione prima, neque nunc eam amplecti possum, utpote arcessitam atque nimis artificiosam. Editoris Leidensis autem opinio Archytae ipsius umbram per totum carmen loqui, paucos, nisi fallor, reperiet fautores. Ceterum eadem iamdudum fuerat sententia Ge. Fabricii. — Simile quadamtenus argumentum tractaverat iam Archilochus auctore Plutarcho de aud. poët. p. 86. Wyttenb.: *τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς ἠφανισμένον ἐν θαλάττῃ καὶ μὴ τυχόντα νομίμου ταφῆς λέγει θρηνῶν, μετριώτερον ἂν τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν, Εἰ κεῖνου κεφαλὴν καὶ χαρίεντα μέλεα Ἥφαιστος καθαροῖσιν ἐν εἵμασιν ἀμφεπονήθη.* — Certe, si Horatius, quod nos prorsus ignoramus, Graecum aliquod secutus est exemplar, lyricum non fuit, cum post novem Lyricos vixerit Archytas, sed *εἰδύλλιον* vel etiam epigramma Alexandrinae aetatis. Verum significationes illae *litoris Matini* et *Venusiae* in Graecum poëtam profecto non cadunt, sed propriae videntur Horatii. Prorsus autem diversum fuisse Archilochei carminis exitum docet alterum Fragm. Ibid. p. 122. Cfr. etiam Dionys. Long. 10, 7. (Quod vero ad ipsam

superstitionem, quae hic tangitur, attinet, cfr. Achillem Tatium p. 116. Iacobs: *Λέγουσι δὲ τὰς ἐν ὕδατι ψυχὰς ἀνῃρημένας μηδὲ εἰς ᾅδου καταβαίνειν ὅλως, ἀλλ' αὐτοῦ περὶ τὸ ὕδωρ ἔχειν τὴν πλάνην.* — Archytas Tarentinus, philosophus Pythagoreus, astronomus et geometra, aequalis Platonis, inter cuius epistolis subditicias ei duodecima inscribitur. Etiam in re publica domi militiaeque illustrissimus fuit. Sed illud maxime mirum, quod teste Aristotele Polit. 8, 6, 1. fuit etiam inventor *τῆς πλαταγῆς, ἣν διδόασι τοῖς παιδίοις, ὅπως χρώμενα ταύτῃ μηδὲν καταγνύωσι τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν.* Nihil quidem antiqui memorant de naufragio, quo perierit; sed potuit eius rei facere fidem vel scriptor aliquis nunc deperditus vel vetusta Tarentinorum fama.

CARMEN XXIX.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabaeae

Od. XXIX. Inscr. volg. et S. *Ad Iccium.* Om. T.

XXIX. Compositum est carmen ante expeditionem, quam iussu Augusti Aelius Gallus a. u. c. 730. suscepit in Arabiam felicem, sed improspero successu. Cfr. Strab. 16, 22: Augustus ἢ γὰρ φίλοις ἤλπιζε πλουσίοις χρήσασθαι ἢ ἐχθρῶν κρατήσειν πλουσίων. Dio Cass. 53, 29. Ad eandem expeditionem refertur Propert. 2, 10, 16: *Auguste, - - domus intactae te tremit Arabiae.* Grotefend et Franke referunt ad a. 727. — Amabili et amica ironia sine ulla acerbitate usus miratur poëta, quomodo Iccius deposito ad tempus philosophiae studio occasionem et opes et gloriam in illa expeditione parandi captarit, ut fecerant sine dubio complures iuvenes eius aequales, propterea nullo probro digni, immo laude, quemadmodum tunc viventes Romani iudicabant, utpote qui Romanum imperium adversus Barbaros defensuri atque aucturi essent. Ad priora autem studia Iccium postea revertisse patet ex Epp. 1, 12. Omnino iniquius de innocente hoc Horatii sodali, cuius patrocinium egregie suscepit Iacobs in Lectt. Venus. p. 3., plerique interpretes iudicarunt, quasi fuerit homo et sordide avarus et stultus, cuiusmodi propudii amicitiam procul dubio respuisset Horatius.

1. *Icci*] Exstat nummus cum inscript. L. ITI. Eckhel D. N. 5. p. 227., sed *M. Iccius* est apud Cic. Phil. 3, 10. — Hoc autem exordium *Icci, - - catenas* melius, uti sequentia, interrogative accipi videtur, ut sit: «Quomodo, obsecro, fit, ut nectas catenas?» Languet enim illud sine interrogatione prolatum, et fit quasi frigidiuscula narratio eius, quod nunc cum maxime agat amicus. — *beatis*] Od. 3, 34, 1: *Intactis opulentior Thesauris Arabum.* Idem est ac «pretiosissimis», ut iam apud Hom. Il. λ, 168: ἀνδρὸς μάκαρος, divitis. — *nunc*] «cum praeter spem subita occasio te ditandi sese offert.»

3. *Non ante devictis*] Hoc sine ulla ironia dictum manifesto demonstrat carmen scriptum esse ante expeditionis, quam omnes felicissimam fore augurabantur, exitum. — *Sabaeae*] populus Arabiae felicis, quorum caput Saba. Plin. 6, 28: *Sabaei Arabum propter thura clarissimi - - ditissimi silvarum fertilitate odorifera, auri metallis*; idque iam ex antiquis-

Regibus horribilique Medo
Nectis catenas? Quae tibi virginum
Sponso necato barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis,

4. *horribilisque* Bentl. coni.

sima fama: *Βασιλ. γ΄*, 10, 1. *βασίλισσα Σαβὰ ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν δυνάμει βαρείᾳ σφόδρα· καὶ κάμηλοι αἴρουσαι ἡδύσματα καὶ χρυσὸν πολὺν σφόδρα καὶ λίθον τίμιον.*

4. *Regibus*] A Strabone et Dione rex eorum nominatur *Σαβώς*. Propter num. plur. cogitare licet de principibus, *Emirs*. — *horribilique Medo*] «Parthis, qui nobis sunt formidolosi.» Catull. 11, 10: *horribiles Britannos*. Od. 1, 2, 22: *graves Persae*. Stat. Silv. 1, 4, 78: *arcuque horrenda fugaci Armenia*. Atque iam Pindaro apud Schol. Venet. ad Aristoph. Vesp. 302. Medi sunt *πανδείμαντοι*. Loquitur, quasi eadem expeditione Parthis quoque bellum inferre iussus esset Aelius Gallus; quae fortasse tunc erat exspectatio Romanorum, nisi, ut mihi videtur, est potius *ὑπερβολὴ* poëtica; in unos Sabaeos cum pararetur expeditio, omnes iam Orientis populos devictum iri augaratur poëta, ut Od. 1, 12, 56. et Od. 1, 36, 31.

5. *Nectis catenas*] Quod Bentl. voluit *horribilis-catenas*, hoc certe voc. facilius caret *ἐπιθέτῳ* quam *Medus*, cum catenae per se molestiae notionem afferant. Flor. 3, 7: *Primus invasit insulam M. Antonius, cum ingenti quidem victoriae spe atque fiducia, adeo ut plures catenas in navibus quam arma portaret.*

6. In pros. or. vel *virgo barbara* vel *virginum barbararum*. Sic Apollonides in Anth. Pal. II. p. 698: *Χαρίτων δέ μοι ἀγχόθι καλὴν ἀθρήσας*, pro *Χάριν καλήν*. Recte interpretantur de regis filia, ut Od. 3, 2, 8: *adulta bellantis tyranni virgo*.

7. *Puer*] Non regis filius, sed puer regius, *Page*. Liv. 45, 6: *pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi*. Sic etiam apud Orientales, de quibus loquitur poëta. Daniel 1, 3: *εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ ἀρχιευνούχῳ εἰσαγαγεῖν νεανίσκους, οἷς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς μῶμος, καὶ καλοὺς τῇ ὄψει -- καὶ οἷς ἐστιν ἰσχὺς ἐν αὐτοῖς ἑστάναι ἐν τῷ οἴκῳ* (in aula) *ἐνώπιον τοῦ βασιλέως*. Tales autem pocillatores s. pincernae in Inscriptt. *pueri ab cyatho, a potione, a lagena* vocantur. — *Ad cyathum statuetur*] «quem exhaustum repleat ac porrigat domino.» Suet. Caes. 49: *C. Memmius Caesari ad cyathum stetisse Nicomedi obiecit.*

9. *Doctus sagittas*] Seres, ultimus Orientis populus Romanis notus, ut omnes Orientales, nobiles

Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus et Tiberim reverti,

Cum tu coëmptos undique nobilis
Libros Panaeti, Socraticam et domum

13. *nobiles* bScLCtF.

erant sagittarii. «More igitur gentis suae (id quod significatur vv. *arcu paterno)* callet sagittandi artem, qua te dominum aliquando oblectabit.» Minime vero, ut nonnulli voluerunt, ideo hoc adiecit, ut eum Iccio redderet terribilem, quo nihil minus aptum huic fuisset loco. — Strabo 15, 3: *Οἱ Πέρσαι ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἕως τετάρτου καὶ εἴκοσι παιδεύονται τοξεύειν καὶ ἱππάζεσθαι.* Charito p. 137. Lips.: *Φαρέτρα καὶ τόξον αὐτῷ παρήρτητο, Σηρῶν ἔργον πολυτελέστατον. Telum* autem *tendere* pro *κυρίῳ arcum tendere* etiam Virg. Aen. 5, 508, sed per zeugma: *Post acer Mnestheus adducto constitit arcu Alta petens, pariterque oculos telumque tetendit.* Item Himerius Or. 14, 4. *κυκλοῦσθαι βέλη* pro *τόξοις.*

11. *Pronos*] non de cursu naturali, ut volunt nonnulli, sed: «a cursu naturali repulsi praecipitanter ad montes, unde delabuntur, relabi, et ad fontem Tiberim reverti:» sicque acceperunt Silius 5, 253: *Trasimenus in altos Adscendet citius colles*, et Claudian. Eutrop. 1, 353: *Prona petunt retro fluvii iuga* et in Rufin. 1, 159: *Versaque non prono curvari flumina lapsu In fontes reditura suos.* Eurip. Med. 410: *Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί, Καὶ δίκα καὶ πάντα πάλιν στρέφεται·* unde proverbium Cic. ad Att. 15, 14: *ἄνω ποταμῶν*, ubi omnia perverse fiunt. Ovid. Her. 5, 30: *Cum Paris Oenone poterit spirare relicta, Ad fontem Xanthi versa recurret aqua.* Trist. 1, 8, 1: *In caput alta suam labentur ab aequore retro Flumina.*

13. *nobilis* iunge cum *Panaeti*, non *nobilis* s. *nobiles libros.* Sic Epp. 1, 19, 39: *nobilium scriptorum auditor et ultor.* Cic. Phil. 5, 5: *Phaedri, philosophi nobilis* cet.

14. *Panaetius* Rhodius, Stoicorum princeps, Posidonii doctor, Scipioni Africano minori et Laelio familiarissimus. Floruit circiter a. u. c. 610. Eius libros *περὶ τοῦ καθήκοντος* praecipue secutus est Cicero (cfr. de Off. 1, 2. et 3, 2.) — *Socraticos*, imprimis Platonem, Xenophontem, Aeschinem. Propert. 2, 34, 27: *Quid tua Socraticis tibi nunc sapientia libris Proderit?* Seneca Ep. 29: *Idem hoc omnes tibi ex omni domo acclamabunt Peripatetici, Academici, Stoici, Cynici.* — Sic philosophorum *familiae* Cic. de Div. 2, 3. Epp. 1, 1, 13: *quo me domo, quo Lare tuter*, «quam sectam, *αἵρεσιν* sequar.»

Mutare loricis Hiberis,
Pollicitus meliora, tendis?

15. *Hiberis*] Hispaniae Tarraconensis et Norici ferra inter praestantissima erant.

16. *Pollicitus meliora*] «te philosophaturum, non vero rei militari operam daturum.» Excidere videtur ex ironia, verum loquitur cum sodali, qui de his ipsis verbis, ut poëta praevidebat, subridere debebat. — *tendis*] «studiose cogitas.» Epp. I, 19, 16: *tenditque disertus haberi.* Codd. aliq. Glareanus, Muretus: *temnis*, quod Victorius V. Lectt. 17, 13. explicavit: «non dubitas, audes;» sane contra Latinitatem.

CARMEN XXX.

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron et vocantis
Thure te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.

Od. XXX. Inscr. volg. et ST. *Ad Venerem.* 1. *gnidi* bST.

XXX. Glycerae amicae Veneri domi suae supplicaturae, pacem divae precatur. Est *ᾀσμάτιον κλητικόν*, cui comparant Anacreontis Fragm. 2. Bergk. ad Bacchum: *Ὦναξ, ᾧ δαμάλης Ἔρως Καὶ Νύμφαι κυανώπιδες Πορφυρέη τ' Ἀφροδίτη Συμπαίζουσιν· ἐπιστρέφεαι δ' Ὑψηλῶν κορυφὰς ὀρέων· Γουνοῦμαί σε· σὺ δ' εὐμενὴς Ἔλθ' ἡμῖν, κεχαρισμένης δ' Εὐχωλῆς ἐπακούειν· Κλευβούλῳ δ' ἀγαθὸς γενοῦ Σύμβουλος· τὸν ἐμὸν δ' ἔρωτ', Ὦ Δεύνυσε, δέχεσθαι.* Eiusdem generis fuit Sapphus carmen, cuius superest versiculus: *Ἤ σε Κύπρος ἢ Πάφος ἢ Πάνορμος.* Fragm. 6. Schneidew. — «Carmen per annos 729 et 730. compositum est, siquidem Glycera eadem est, cuius se amore percussum esse dicit Od. 1, 19, 5. et 3, 19. extr. Kirchner refert ad a. 731.» Franke.

1. *Cnidus*, urbs Doridis in Caria, ubi colebatur Venus a Praxitele ad Phrynes exemplar sculpta (Pausan. Att. 1, 1, 3: *Κνίδιοι τιμῶσιν Ἀφροδίτην μάλιστα·*); Odyss. θ, 362: *Ἡ δ' ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη Ἐς Πάφον· ἔνθα δέ οἱ τέμενος βωμός τε θυήεις.* Alcman Fr. 33. Welck.: *Κύπρον ἱμερτὰν λιποῦσα καὶ Πάφον περιῤῥύταν.*— Cnidi autem teste Pausania 1, 1, 4. tria erant delubra, *Ἀφροδίτης Δωρίτιδος, Ἀκραίας, Εὐπλοίας.* Venus Cnidia, illustrissimum Praxitelis opus, quadamtenus expressa est in *ΚΝΙΔΙΩΝ* nummis. Praeter huius celebratissimam imitationem, Venerem Mediceam, inter pulcherrima deae simulacra memoranda sunt Melense et Campanum apud Millingen *Anc. Mon.* II. 4, 5, 6.

2. *Sperne*] ut Od. 1, 19, 9: *Venus Cypron deseruit.* — *Cypron*] *nullas cui praetulit aras Undae diva memor Paphiae.* Lucan. 8, 457. De cultu autem Veneris Paphiae consule Taciti Hist. 2, 2.

3. *Thure*] «Ut plurimum de thure et floribus ei sacrificabatur.» Schol. Aristaenet. 2, 17: *τιμᾶται Ἀφροδίτη λιβανωτῷ καὶ θυσίαις.*

4. *Transfer*] «Eo ex loco, ubi nunc moraris, confer te cet.» — *aedem*] de sacrario («quod etiam in aedificio privato esse potest.» Ulpianus.) sive larario. Sed partim huius condicionis puellae minus convenire videtur proprium sacrarium; habebat fortasse ut

Fervidus tecum puer et solutis
Gratiae zonis properentque Nymphae
Et parum comis sine te Iuventas
Mercuriusque.

ἑταίρα inter alia ludicra, quibus refertum est Museum illud Borbonicum «arcanum», sigillum etiam Veneris aereum, cuiusmodi sigilla deorum etiam apud nos, Vindonissae, Vitoduri, Augustae Rauracorum, (Turici nuper Silenus perquam bellus:) haud raro reperiuntur, unius fere pedis aut sesquipedalia; partim parum aptum est *ἐπίθετον decoram* sacrario. Quamquam *aedes* num. sing. pro domo rarissime invenitur. Gell. 4, 14: *eum sibi fas recipere non fuisse aede sua.* Sed hic quivis sentit plur. *decoras -- aedes* omnino pedestris futurum fuisse orationis. — Sed quid diutius in hariolationibus moramur? cum tota ista Veneris *ἐπιφάνεια* in Glycerae vel coenaculo vel domuncula non sit nisi lepidum poëtae *φάντασμα.*

5. 6. *solutis - zonis*] Cfr. Senecae locum ad Od. 1, 4, 6. allatum. — *properentque*] ex frequenti particulae encliticae transpositione apud poëtas pro: *Nymphaeque properent.*

7. *parum comis*] «sine Veneris gaudiis longe minus grata Iuventas, *Ἥβη.*» Hom. Hymn. in Apoll. 195: *Ἁρμονίη θ' Ἥβη τε Διὸς θυγάτηρ δ' Ἀφροδίτη.*

8. Plutarch. Coniugalia Praec. Prooem.: *οἱ παλαιοὶ τῇ Ἀφροδίτῃ τὸν Ἑρμῆν συγκαθίδρυσαν, ὡς τῆς περὶ τὸν γάμον ἡδονῆς μάλιστα λόγου δεομένης, τήν τε Πειθὼ καὶ τὰς Χάριτας, ἵνα πείθοντες διαπράττωνται παρ' ἀλλήλων, ἃ βούλονται, μὴ μαχόμενοι μηδὲ φιλονεικοῦντες.* Phurnutus 16: *ἡγεμόνα παραδιδόασιν τῶν Χαρίτων τὸν Ἑρμῆν.* Id. 24: *Ἀφροδίτη παρέδρους τε καὶ συνέδρους τὰς Χάριτας ἔχει καὶ τὴν Πειθὼ καὶ τὸν Ἑρμῆν διὰ τὸ πειθοῖ προσάγεσθαι καὶ λόγῳ καὶ χάρισι τοὺς ἐρωμένους.*

CARMEN XXXI.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat de patera novum
Fundens liquorem? Non opimae

Od. XXXI. Inscr. volg. et ST. *Ad Apollinem*. — 3. 4. *opimas* - - *feracis* C.

XXXI. Cum Caesar Octavianus a. u. c. 726, pro victoria Actiaca templum Apollinis cum bibliotheca in Palatio dedicasset (Suet. Octav. 29. Dio Cass. 53, 1: *τό τε Ἀπολλώνιον τὸ ἐν τῷ Παλατίῳ καὶ τὸ τεμένισμα τὸ περὶ αὐτὸ τάς τε ἀποθήκας τῶν βιβλίων ἐξεποίησε καὶ καθιέρωσε*), quid poëta *αὐτάρκης* a deo, poëtarum praeside atque custode, petere debeat, exponit, sua vota avidis volgi precibus opponens, ut Pind. Nem. 8, 37: *χρυσὸν εὔχονται, πεδίον δ' ἕτεροι Ἀπέραντον· ἐγὼ δ' ἀστοῖς ἁδὼν καὶ χθονὶ γυῖα καλύψαιμ' Αἰνέων αἰνητά, μομφὰν δ' ἐπισπείρων ἀλιτροῖς*. Similiter Propertius de Apolline dedicato 4, 6, 1: *Sacra facit vates*. — Nolim interpretari de privata libatione, sed in aedem Palatinam ante Apollinis simulacrum mente se sistit poëta.

1. *Dedicatur* deus ipse, cui nova aedes consecratur. Cic. de N. D. 2, 33: *ut Fides, ut Mens, quas in Capitolio dedicatas videmus*. Ovid. Fast. 6, 637: *Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede Livia*. — *Apollinem*] Apollo Palatinus Scopae Parii, nobilissimi sculptoris, Praxitelis aemuli, erat opus ab Octaviano Romam ex Graecia transportatum. Plin. 36, 5, 4. De quo Propertius 2, 31, 15., quae elegia iisdem diebus composita est: *Deinde inter matrem deus ipse, interque sororem Pythius in longa carmina veste sonat*. Erat Latona Praxitelis, Apollo citharoedus Scopae, Diana Timothei.

2. *novum*] Vino hornotino libare solebant, ut Od. 3, 5, 3: *horna fruge immolare*. Petron. C. 130: *Spumabit pateris hornus liquor*. (Od. 1, 19, 15: *patera bimi meri*.)

3. *opimae* - - *feraces*] Ex auctoritate Codd. antiquiss. Oberlini B, Vanderburgii et meorum haec lectio praestat alteri: *opimas* - - *feracis*. Quaecunque contra Codd. afferri possunt, operose atque erudite exposuit Lübker; sed quod dicit v. *opimus ἐπίθετον* quidem esse posse singularum urbium, ut *Larissae*, ut *Capuae*, neutiquam vero totius insulae, id concidit uno versiculo Virgiliano Aen. 1, 621: *opimam Cypron*. Nec de urbibus ipsis, sed de toto tractu vicino dixit Od. 1, 7, 11: *Larissa opima* et Od. 2, 12, 22: *opima Capua*. Od. 2, 12, 22: *pinguis Phrygiae opes*. (Sane, si fides collatori, Oberlini A. Sec. X. habet *opimas*.)

Sardiniae segetes feraces,

Non aestuosae grata Calabriae
Armenta, non aurum aut ebur Indicum,
Non rura, quae Liris quietà
Mordet aquā taciturnus amnis.

4. *Segetibus* tribuitur ἐπίθετον *feraces*, quod proprie agrorum est. Tibull. 1, 3, 61 : *Fert casiam non culta seges*. Siciliam et Sardiniam «benignissimas urbis Romae nutrices» vocat Val. Max. 7, 6.

5. *aestuosae*] «solis ardore torridae.» Ep. 1, 27 : *Pecusve Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua*. — *grata armenta*] «pulchra et pinguia, quae dum pascuntur, *gratum* non solum dômino, verum etiam per pascua deambulanti viatori spectaculum praebent.» Hoc ἐπίθετον simplex, hoc naturae rei aptum. Miro casu, quem tamen iam aliquoties notavimus, Mönch et Hofman Peerlkamp in eandem inciderunt coni.: *Graia -- armenta*. Sane oves Tarentinae propter lanae praestantiam erant nobilissimae appellabanturque *Graecae*, *Graecum pecus*. Cfr. Columellam 7, 4. Plin. H. N. 8, 48. Verum *oves* non sunt *armenta*, quorum ἐπίθετον *Graia* miros procul dubio risus lectoribus excussisset. Εὔβοτον dicit Calabriam Strabo 6. p. 431.

7. *Liris* fluvius in finibus Latii et Campaniae, perfluens Minturnas, hodie *Garigliano*. Od. 3, 17, 8.

8. *mordet*] Simili imagine etiam *rodere* et *terere* de fluviis ripas sensim eluentibus usurpatur. Lucret. 5, 257: *et ripas radentia flumina rodunt*. Claud. Cons. Prob. 259: *terens querceta Maricae Liris*. — *taciturnus*] Cfr. Isaiae 8, 6: *aquae Siloë, quae vadunt cum silentio*. Tibull. 1, 7, 13: *An te, Cydne, canam, tacitis qui leniter undis Caeruleus placidis per vada serpis aquis?* Silius 4, 350: *Liris, qui fonte quieto Dissimulat cursum ac nullo mutabilis imbri Perstringit tacitus gemmanti gurgite ripas*.

9. Sententiae ita nectuntur: «Id vero mea minime refert, quid optent homines de plebe. Habeant sibi, quae expetunt; equidem paucis contentus sum.» In harum autem duarum stropharum εἰρωνείᾳ maxima huius odarii virtus posita est. — *Premant*] pro pedestri v. *putent;* quia nimiam pampinorum ac palmitum luxuriem falx *vineatica* Catoni R. R. 11., *putatoria* Palladio 1, 43, 1., cultellus incurvus vinitoris, comprimit, compescit. Virg. Ge. 1, 157: *ruris opaci Falce premes umbras*. Ovid. Met. 14, 638: *adunca - falce, Qua modo luxuriem premit et spatiantia passim Brachia compescit*. Ita Graeci quoque. Plutarch. de aud. Poët. p. 58. Wytt.: ὅπου ὑλομανεῖ τὸ μυθῶδες, ἐπιλαμβανόμενοι κολούωμεν καὶ πιέζωμεν, ex ἡμερίδος, vitis, comparatione. Ceterum cuivis manifestum fore equidem putaram, de vinearum

Premant Calenā falce quibus dedit
Fortuna vitem; dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syrā reparata merce,
Dis carus ipsis, quippe ter et quater

9. *Calenam* Bentl. coni. — 10. *et*] *ut* B. et Bentl. — 11. *cu-lillis* BT.

fertilium possessione, non vero de ipso opere rustico in iis faciendo loqui poëtam; contrarium videtur Lübkero, cui qui volet assentiat; ego non. — «Recentiores quidem editiones ponunt commata post vv. *falce* et *Fortuna*. At rectius tolluntur, ut accusativus *vitem* non *premant* solum sequatur sed etiam alterum *dedit:* «premant vitem ii, quibus Fortuna dedit vitem.» Dillenburger, cui ultro obsecutus sum. Saepius enim, quam adhuc factum est, duplici huiusmodi constructione difficiliores poëtarum Latinorum locos commode explanari posse nunc mihi persuasum est. — *Cales,* Campaniae oppidum in agro Sidicino, hodie *Calvi.* In prosa orat.: «Vineas feraces Calibus habeant, quibus id concessit Fortuna.» Od. 1, 20, 9: *Caleno praelo domitam uvam*, inter vina generosiora.

11. *exsiccet*] «epotet», cum aliqua aviditatis significatione. Cic. ad Famil. 16, 26: *lagenae--furtim exsiccatae.* Od. 1, 35, 27: *cadis cum faece siccatis.* — *cululli*] «Calices fictiles, quibus pontifices virginesque Vestales in sacris utebantur.» Schol. Tum de divitum grandioribus poculis *(Humpen)*. Art. poët. 434.

12. *Syra merce*] aromatis atque unguentis ex India et Arabia in Syriae Phoenicesque oppida convectis et inde Romam delatis; pro his igitur mercator *reparat*, vicissim parat, permutat vina Graeca et Italica. Permutationem autem ante oculos nobis ponit poëta ut actionem evidentiorem et, prope dixerim, magis poëticam quam sordidam ac quotidianam vini emptionem factam ex quaesticulo, quem ei procuravit Syra merx commode vendita. Monendum hoc erat propter Lübkeri contrariam sententiam. Etenim, ut Sat. 2, 3, 129: *servos-quos aere pararis*, sic h. l. *reparare* est «mercis loco (permutatione) *parare.*» Bentleii interpretatio «*condita*, medicata nardo», repugnat consuetudini Latinae. Altera lectio *ut aureis* orta ex coniunctivo *exsiccet*, falsam hanc infert sententiam: «Alii Calibus vineta ad eum finem colant, ut pretiosa vina habeant mercatores.» Manifesto duo volgi genera παραλλήλως ponuntur, hinc vinearum possessores, illinc mercatores divites.

13. *Dis carus ipsis*] Κατ' εἰρωνείαν. «Mercatori isti deos valde propitios esse, magis certe quam pauperi poëtae, illud profecto clare demonstrat, quod quotannis aliquoties in terras longe remotas sine ulla iactura et sine naufragio penetrat. Ego vero deliciis, qui-

Anno revisens aequor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivae,
Me cichorea levesque malvae.

Frui paratis et valido mihi,

15. *pascant* cum Cod. Reg. Soc. et T. Fabro Bentleius.

bus ille fruitur, spretis, simplicissimis quibusque cibis utor.»

15. Indicativus *pascunt* et auctoritate Codd. commendatur, et ipsa sententia, quae potius requirit rem certam, praestat coniunctivo.

16. *cichorea*] Quasi a κιχορεῖον pro κιχώριον, volgari Latinorum pronuntiat. *cichorium*. Celsus 2, 24: *stomacho apta sunt intubus* (cichorii species), *lactuca* cet. — *leves*] «stomachum non gravantes, facile concoquendae.» Ep. 2, 58: *aut gravi Malvae salubres corpori*. Celsus 2, 20: *boni suci urtica, malva*. Eandem sententiam ὁ παμφάγος Ἀλκμὰν sic expressit Fragm. 13. Schneidew. de se: οὔτι γὰρ ἠῢ τετυγμένον ἔσθει, Ἀλλὰ τὰ κοινὰ γάρ, ὥσπερ ὁ δᾶμος, Ζατεύει. Eur. Fragm. 111. Dind.: ἀρκεῖ μετρία βωτά μοι σώφρονος τραπέζης.

17. *paratis*] «partis.» Plaut. Rud. Prol. 38.: *Rem bene paratam comitate perdidit*. Epp. 2, 2, 49: *comportatis rebus bene-uti*. Menander in Κόλακι p. 101. Mein.: θεοῖς Ὀλυμπίοις εὐχώμεθα Ὀλυμπίαισι πᾶσι πάσαις - - διδόναι σωτηρίαν, ὑγίειαν, ἀγαθὰ πολλά, τῶν ὄντων τε νῦν ἀγαθῶν ὄνησιν πᾶσι. Sic potius explicarim quam: «iis, quae prompta sunt et facilia paratu.» — *Latoë*] a Graeco Λητῷος, Λατῷος, ut Anth. Pal. 1, 277: Λατῷα. Seneca Oedip. 230: *Letoa vates*, Pythia. Et hanc formam *Letoë* Cod. Leid. praeferebat N. Heinsius. Ovid. Met. 7, 384. 8, 15. 11, 196. utitur formis *Letois, Letoia, Letoias*. — Respondere sibi *et valido* (quod ad corpus attinet) *et integra cum mente* non perspicientes scripserunt *at precor* alii, alii *ac precor*. Iuvenal. 10, 356: *Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano*. Seneca Ep. 10: *Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis*. Duo igitur voti Horatiani membra haec sunt: «Dones mihi frui paratis, et valido atque integra cum mente degere senectutem, eamque propter id ipsum nec despectam neque ἄλυρον.» Cic. Cat. 20: *Sed vivendi finis est optimus, cum integra mente ceterisque sensibus opus ipsa suum eadem, quae coagmentavit, natura dissolvit*. Quod alii distinguunt post v. *mente*, nimis enervare videtur alterum membrum *nec turpem* cet.

19. *integra cum mente*] Non est *sceleris pura* (Od. 1, 22, 1.), sed «sana, omnes suas vires conservante.» — *turpem*] «miseram et contemptam propter animi et corporis vires debilitatas atque exstinctas.»

20. *cithara carentem*] ἄλυρον, «in qua poëticis studiis renuntiare cogar.» Eurip. Herc. fur. 676: μὴ ζῴην μετ' ἀμουσίας, ἀεὶ δ'

Latoë, dones et precor integra
Cum mente nec turpem senectam
Degere nec cithara carentem.

18. *Letoe* Mss. Heinsii Adverss. p. 169. — *et*] *at* BSTCtF, *ac* bc et Bentleius.

ἐν στεφάνοισιν εἴην· ἔτι τοι γέρων ἀοιδὸς κελαδεῖ Μναμοσύναν. Eurip. Fragm. Erechth. 13. Dind.: Κείσθω δόρυ μοι μίτον ἀμφιπλέκειν Ἀράχναις, μετὰ δ' ἡσυχίας πολιῷ Γήρᾳ συνοικοίην· Ἀείδοιμι δὲ στεφάνοις κάρα Πολιὸν στεφανώσας, Θρηΐκιον πέλταν πρὸς Ἀθάνας Περικίοσιν ἀγκρεμάσας θαλάμοις, Δέλτων τ' ἀναπτύσσοιμι γῆρυν, Ἂν σοφοὶ κλέονται. Theognis 789. Bekk.: Μή ποτέ μοι μελέδημα νεώτερον ἄλλο φανείη Ἀντ' ἀρετῆς σοφίης τ', ἀλλὰ τόδ' αἰὲν ἔχων Τερποίμην φόρμιγγι καὶ ὀρχηθμῷ καὶ ἀοιδῇ, Καὶ μετὰ τῶν ἀγαθῶν ἐσθλὸν ἔχοιμι νόον.

CARMEN XXXII.

Poscimur. Si quid vacui sub umbra
Lusimus tecum, quod et hunc in annum

Od. XXXII. Inscr. volg. *Ad lyram. Ad Lydiam de carminibus suis.* S. — *Ad lyram de carminibus suis.* T. — 1. *Poscimus* BSTLt et corr. b. Item Bentl. — *umbra*] *antro* e Cod. Galei Bentleius.

XXXII. Vide Excursum.

1. *Poscimur*] Ovid. Met. 5, 333: *Poscimur, Aonides.* Fast. 4, 721: *Palilia poscor. Non poscor frustra, si favet alma Pales.* Stat. Achill. 1, 539: *Nos vocat iste labor.* Pind. Isthm. δ, 10: *Αἰτέομαι χρυσέαν καλέσαι Μοῖσαν.* Quam molestum ac prope dixerim importunum h. l. esset *Poscimus,* senties ex Propertii 4, 1, 73: *aversus Apollo: Poscis ab invita verba pigenda lyra.* Etiam sententia friget: «Poscimus a te, barbite, Latinum carmen: age dic hoc ipsum carmen.» — *vacui*] a curis soluti et otiosi, ideoque ad carmina componenda idonei ac prompti»; alio igitur sensu atque Od. 1, 6, 17: *nos proelia virginum Cantamus vacui.* — *sub umbra*] Epp. 2, 2, 77: poëta *Rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra.* Martial. 9, 84: *Haec ego Pieria ludebam tutus in umbra.* Varia lectio *sub antro* est ex illis, in quas prope inviti incidebant librarii, cum similes loci obversarentur scribentium animo, ut Od. 2, 1, 39: *Dionaeo sub antro.* Od. 3, 4, 40: *Caesarem - - Pierio recreatis antro.* Praeterea Cod. Galeanus ex iis est, qui eiusmodi singularia habent, ut interpolationis et variationum etiam consulto factarum magnopere suspecti sint.

2. *Lusimus*] Spontaneus nec legibus obstrictus poëtarum impetus crebro lusui comparatur. Virg. Ecl. 1, 10: *Ludere quae vellem calamo permisit agresti.* — *tecum*] Virg. Ecl. 8, 21: *Incipe Maenalios mecum mea tibia versus.*

3. 4. *Vivat*] Epp. 1, 19, 2: *Nulla placere diu nec vivere carmina possunt* cet. Liv. 39, 40. de M. Catone cens.: *vivit immo vigetque eloquentia eius sacrata scriptis omnis generis.* — *Latinum*] nequaquam otiosum est *ἐπίθετον,* verum plane ut Od. 4, 6, 27: *Dauniae defende decus Camenae, Levis Agyieu,* cum vi atque evidentia novam suam poësin Latinam Graecae, illius utique exemplari, opponit.

4. *Barbite - - modulate*] mascul. genere, ut apud Graecos posterioris aetatis. Antea vel *ἡ βάρβιτος* vel *τὸ βάρβιτον.* — *dic*] de instrumentis musicis, ut de iisdem apud Graecos *φθέγγεσθαι* et *λαλεῖν.* Confer Iacobs Del. Epigr. p. 30. — Particulam *si* in obtestationibus usitatam esse docuit Bentleius. Virg. Aen. 1, 603: *Di tibi - si quid usquam iustitia est, - - Prae-*

Vivat et plures, age dic Latinum,
Barbite, carmen,

Lesbio primum modulate civi;
Qui ferox bello tamen inter arma
Sive iactatam religarat udo
Litore navim,

8. *navem* bSc et Bentleius.

mia digna ferant. Aen. 2, 536: *tibi Di, si qua est caelo pietas - Persolvant grates dignas*. Aen. 6, 529: *Di talia Graiis Instaurate, pio si poenas ore reposco*.

5. «Quo primum Alcaeus usus est», qui floruit Olymp. XLIV. a. Chr. a. 604. — *Modulate* passive ut saepe. Quintil. 9, 2, 35. *canticis ad aliorum similitudinem modulatis*. Qui active accipiunt, supplent *carmina*. Modulamur autem proprie carmen modos ei aptantes; deinde etiam lyram ipsam, modos carmini aptos certisque modis inflexos ac temperatos ex ea cientes, ut h. l. et Pseudotibull. 3, 4, 39: lyram *plectro modulatus eburno, Felices cantus ore sonante dedit*. — *civi*] quo vocabulo ipso callide delecto significat Alcaeum patriae libertati semper studuisse saepeque *mersatum esse civilibus undis*.

6. *ferox bello*] Dimicavit et adversus Athenienses et adversus tyrannos patriae suae, Myrsilum atque Pittacum. Od. 2, 13, 30. ubi vide. Dionysius Hal. V. 421. Rsk.: *Ἀλκαίου σκόπει τὸ μεγαλοφυὲς καὶ βραχὺ καὶ ἡδὺ μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ τοὺς σχηματισμοὺς μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ κεκάκωται καὶ πρὸ ἁπάντων τὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἦθος· πολλαχοῦ γοῦν τὸ μέτρον εἴ τις περιέλοι, ῥητορικὴν ἂν εὕροι πολιτείαν* (*πραγματείαν* Schneidewin.) In illis quidem *ὅσον μὴ* - - *κεκάκωται* pravum inest iudicium; ipsa enim dialectus Aeolica Alcaei et Sapphus carminibus miram sane suavitatem praebet ac nativam gratiam. Athen. 10, 23: *Ἀλκαῖος πρότερα τῶν κατὰ ποιητικὴν τὰ κατὰ τὴν ἀνδρείαν τίθεται, μᾶλλον τοῦ δέοντος πολεμικὸς γενόμενος*.

7. *religarat*] «retinaculis destinarat.» Sat. 1, 5, 18: *retinacula - Nauta - saxo religat*. Virg. Aen. 7, 106: *religarat ab aggere classem*. Ovid. Met. 14, 248: *religata in litore pinu*. Lucan. 8, 790: *Nautaque ne bustum* (Pompeii) *religato fune moveret*. Falso nonnulli explicarunt: «solvere retinacula», ut arbitror, ex Catulli 63, 84: *Cybele religat iuga manu*. Est igitur: «Sive erat in castris, sive in portu aliquo manserat a longa ac difficili navigatione requiescens.» Alterum *sive* omissum, ut saepenumero apud Tacitum. — *Udum* (*ἀλίκτυπον*) *litus* hoc exemplum secuti usurparunt posteriores quoque poëtae. Cfr. Markland

Liberum et Musas Veneremque et illi
Semper haerentem puerum canebat
Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phoebi et dapibus supremi

ad Stat. Silv. 2, 2, 15. Virgilius sic loqui nondum ausus est, cum *udus* proprie dicatur de interno humi humore.

9. *Liberum*] Significat eius ᾄσματα συμποσιακά, ut Fragm. 31. Matth. 33. Schneidew. p. 276: Οἶνον γὰρ Σεμέλας καὶ Διὸς υἱὸς λαθικαδέα Ἀνθρώποισιν ἔδωκε· Athen. 10, 33: Ἀλκαῖος μεθύων ἔγραψε τὰ ποιήματα.

10. *puerum*] Venerem et Cupidinem, perpetuum illius comitem, pila ludentes exhibet vas pulcherrime pictum apud Millingen Mon. I. T. 12. — *Haerere* autem *alicui* etiam Virg. Aen. 10, 780: *missus ab Argis Haeserat Euandro.*

11. *Lycum*] puerum amatum. Cic. Tusc. 4, 33: *Fortis vir in sua re publica cognitus, quae de iuvenum amore scripsit Alcaeus!* et de N. D. 1, 18: *Naevus in articulo pueri (in Lyco puero* Bergkius) *delectat Alcaeum.* In Fragm. 48. Schneidew. p. 281. sic memoratur: Οὐκ ἔγω Λύκον ἐν Μοίσαις ἀλέγω, id est, ὑμνῶ, tempore fortasse, quo iratus ei erat, ut solent amantes. — *nigris oculis*] A. Poët. 37: *Spectandum nigris oculis nigroque capillo.*

13. *decus*] ἄγαλμα. Tibull. 4, 2, 22: *Et testudinea Phoebe superbe lyra.* — Neque vero χέλυς, *testudo* poëticus tantum est tropus, sed reapse ex testudinibus etiam posteriore tempore conficiebantur lyrae. Pausan. 8, 54, 7: παρέχεται δὲ τὸ Παρθένιον καὶ ἐς λύρας ποίησιν χελώνας ἐπιτηδειοτάτας. — *dapibus*] Omnino testudo δαιτὸς ἑταίρη. Hom. Hymn. in Merc. 31. — *supremi-- Iovis*] Iliad. α, 603: (θεοὶ) Δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης, Οὐ μὲν φόρμιγγος περικαλλέος, ἣν ἔχ' Ἀπόλλων.

15. 16. *lenimen*] quae animum curis fatigatum recreat, τερψίνοος. Pind. Isthm. 7, 1: λύτρον εὔδοξον -- καμάτων - - κῶμον. — *cunque*] Tantopere in hoc v. *cunque* usu haeserunt Critici, ut Bentleius *cuique*, HP. *tuque* coniicerent. Sed recte, puto, Regel: *cunque* eandem vim habet, quam in compositis vv. *quandocunque, quotiescunque,* ut temporis notionem latissime patere significet. Temporis notio inest in participio *vocanti;* in cuius locum si substituis *quando vocavero,* vocis significatio satis clara est.» — Erit tum quasi tmesis v. *quandocunque* similis, aliquatenus Lucretianis illis 2, 20: *pauca videmus Esse opus omnino quae demant cunque dolorem.* Ib. 113: *Cum solis lumina cunque Insertim fundunt radios.* Item 5, 313. Ib. 583. et 6, 85. Omnibus his quinque locis *cunque* firmatur etiam a Codice Basileensi Pomponii Laeti manu scripto, quem ipse contuli ad Ed. Forbig. Cic. de Or. 3, 16, 60: *quam se cunque* cet. Cuningham. Animadvv. p. 420.

Grata testudo Iovis, o laborum
Dulce lenimen, mihi cunque salve
Rite vocanti.

15. *mihi*, *cuique*, *salve* malebat Bentleius.

affert e Cod. Theodos. 12, 6, 32: *Aurum sive argentum cunque a possessore confertur, arcarius vel susceptor accipiat*, ubi nunc Hugo Iur. Anteiust. T. II. p. 981. minus recte ex Cod. Iust., ut mihi quidem videtur, recepit *quodcunque*; nam antiquior formula, a compilatoribus Cod. Theodos. servata, retinenda erat. (Haec omnia moneo propter Hand Tursell. T. II. p. 174.) — *Mihicunque* autem iungere, quod nuper qudam proposuit, id vero Latinitati prorsus repugnat. — *Rite*] «caste et pie, quemadmodum decet talibus in precibus.»

EXCURSUS.
AD C. XXXII.

Manifestum fit e v. *Poscimur*, maioris ac gravioris alicuius incepti lyrici hoc esse veluti prooemium. Quis autem eum *poposcerit*, non liquet nec vanis hariolationibus indulgere placet; ipse enim consulto rem occultavit, ut is, qui poposcerat, leniter subridens se ipsum agnosceret primus, ac fortasse solus. Alii divinarunt invitatum esse Horatium vel ab Augusto vel a Maecenate vel ab alio amico vel a semet ipso vel a cuncto populo Romano; alii de uno aliquo carmine (Od. 1, 2. vel 1, 12) intelligunt, alii de edendis carminibus tunc iam elaboratis, uti volunt Scholiastae veteres. Quo igitur difficilius illud inceptum prospere cedat, Sapphus secutus exemplum — Fr. 24. Neue, Fr. 63. Schneidew. p. 313: Ἄγε δὴ, χέλυ, μοι λέγε, Φωνάεσσα δὲ γίγνεο· — barbiton suum salutat eiusque tamquam Musae auxilium invocat. Tota autem difficultas carminis, ubi per se spectetur, simplicissimi, in eo vertitur, quod ambigunt interpretes, quonam modo construi debeant verba v. 2. *quod - - plures*, utrum ad *Si - - tecum*, an ad sequentia *age, dic*. Hanc quidem posteriorem rationem Bentleius, *Poscimus* praeferens, necessario sequi debuit neque aliud sane intelligere potuit carmen quam hoc ipsum C. XXXII., haud satis expendens, quam arroganter vel potius absurde immortalitate imprimis dignum hoc ipsum odarium poëta iudicasset. Eandem constructionem, Bentleio sane non inspecto, multis verbis commendare studuit Gargallus, legens *Poscimur* et alius carminis prooemium recte agnoscens; HP. denique,

Bentleio non memorato, ipse quoque ad seqq. rettulit nec tamen, utrum ad hoc carmen XXXII., an ad aliud referat, nobis exposuit. Verum hi omnes non satis pensitarunt, quam mirum foret hoc enthymema: «Barbite, si quid ludibundi iam ante cecinimus, propter hoc ipsum nunc iam serium ac longe gravius dic carmen Latinum.» Quapropter necessario redeundum est ad priorum Interpretum, item Regelii et Luebkeri constructionem, *si quid* --, *quod* -- *plures*, id est, dempta imagine: «Si quid vel in levioribus argumentis tractandis tam prospere mihi cessit, ut carmina mea ex sincero amicorum iudicio digna sint posteritate, agedum me nunc, *cum poscor*, ad maius etiam inceptum excitabo. Id vero eiusmodi esto, immo, si spes boni eventus non me fallit, eiusmodi erit, ut *Latinum* meum *carmen* assequatur Alcaei, magni mei exempli, acres et altos spiritus, quibus eius *μέλη πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ* plena sunt.» — Carmen autem hoc inter annos u. c. 724 — 730. compositum videtur. V. Franke F. H. p. 166.

Lübker S. 181. «*Um Geist und Tendenz seiner Muse zu charakterisiren, gibt Horaz hier vielleicht die erste Nachweisung seiner Beziehung zum griechischen Vorbilde, ausgeführt und in bestimmten Zügen entwickelt, die, so gelegentlich sie auch nach Form und Inhalt hier angebracht scheinen, doch das Hauptlob der Dichtkunst in unserer Ode begründen; hier weist er auf das vorschwebende Ziel hin, Od. 4, 3, 23. (Vgl. 6, 25.) und Ep. 1, 19, 32. kann er sich schon auf vorliegende Resultate und allgemeinere Anerkennung stillschweigend berufen.*

CARMEN XXXIII.

Albi, ne doleas plus nimio memor
Immitis Glycerae neu miserabiles

Od. XXXIII. Inscr. volg. *Ad Albium Tibullum. Ad Albium.* ST — 2. *Inmitis* Tc.

XXXIII. Albium Tibullum, dulcissimum illum poëtam, Horatio intima familiaritate coniunctum (Epp. 1, 4.) consolatur de fide ei a Glycera laesa. (anno u. c. 728 Walck., 729 Franke.) Glycera autem (sive Glycere, ut est apud Plaut. Mil. gl. 2, 6, 26 et Mart. 14, 187.), ab ipso Tibullo nunquam memorata, itemque ignorata ab Ovidio Amor. 3, 9. in Tibulli epicedio, utique diversa videtur et a Delia et a Nemesi, etsi fuerunt, qui maxime propter eandem syllabarum quantitatem contenderent, hoc nomen positum esse pro Nemesi. Etiam Lachmannus (*Hall. Ltztng.* 1836. N. 110.) favet huic Dissenii opinioni, nescio quo iure comparans Tib. 2, 3, 34: *at nostra sint tua castra domo*, et 2, 6, 36: *sis mihi lenta veto.* Qui volaticos ipsos Romanorum *mille puellarum, puerorum mille furores* nimis ad vivum resecare pluraque de iis scire se fingunt, quam poëtae ipsi nobis tradiderunt, saepe risum movent iis, qui diutius inter Gallos vel Italos versati sunt. Neque cur ad Glyceram referantur Tibulli 4, 13. et 14., ulla exstat ratio. («Scriptum hoc carmen auctumno anni 728., cum Tibullus rure latens Planiae (Neaerae) perfidiam ploraret et paullo ante Libri 3. Eleg. 2. et 6., vere *miserabiles elegos* cecinisset. Spohn. Sed Elegg. liber tertius non est Tibulli). Paldamus (*Ztng. für Alterth.* 1837. N. 115.): *Tibullus musste in publicirten Gedichten die Glycera besungen haben; sonst erlaubte der Gebrauch nicht eine Privatsache dergestalt öffentlich zu machen.* Unde petitum hoc? Fortasse a Galli Lycoride Virgilio memorata; sed quidni licuerit Horatio, poëtae alicuius, hic quidem Tibulli, amicam vel puerum delicatum memorare perinde atque alibi Lycidam Sestii, Lydiam et Sybaris et Telephi, ac tales amores fingere ab illo esse cantatos.

1. *plus nimio*] ut Od. 1, 18, 15. Etiam in pedestri oratione M. Antonius Ep. ad Att. 10, 8. B.: *te nimio plus diligo*, ac similiter Plaut. Bacch. v. 645: *nimio minus, multo parum.* Vel propter caesuram melius iungas *plus nimio memor*, ut puncto post v. *doleas* posito significatur in Cod. Turic., quam *doleas plus nimio.*

2. *Immitis Glycerae*] «nullo amoris sensu tactae.» Grato lusu inter ἐπίθετον et nomen Γλυκέρα, Γλυκέριον a dulcedine ductum. «Sic alibi *dulce loquens Lalage*, *mitis*

Decantes elegos, cur tibi iunior
Laesâ praeniteat fide.

Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor; Cyrus in asperam
Declinat Pholoën; sed prius Apulis
Iungentur capreae lupis,

7. *Declinet* pr. T. — *Apulis* T. et probabiliter etiam reliqui mei, quos rursus examinare nunc non potui: *Appulis* Volgo.

Gorgo, iniusta Adrastea, πικρὸν Γλυκέριον.» Iahn.

3. *Decantes*] Ut nostrum *hersingen*, de cantilena flebiliore et vocis varietate carente. — *miserabiles elegos*] Liv. 26, 3: *miserabiliter scriptae litterae.* Hos nunquam editos, sed cum amicis tantum communicatos, postea fortasse ab ipso Tibullo, quod ei displicerent, deletos esse suspicantur. Quid, si nunquam scripti sunt? ut dicat Horatius: «propter perfidam illam» («quam aut re vera amas, aut quam a te amari per iocum fingo:» hoc enim nos ignoramus;) «noli flebiles, queribundos elegos componere, ut fecisti in Deliae (fortasse etiam Nemesis) amore, propterea quod iunior tibi rivalis anteponatur. — *cur*] De hoc v. *cur* usu pro *quod* post vv. maxime *accusandi*, *dolendi*, *irascendi* (Ep. 1, 8, 9: *irascar amicis, Cur properent* cet.) *mirandi* cfr. Hand Turs. II. p. 177. et Lübker ad h. l. Mihi quidem videtur enuntiatum proprie ex his duobus contractum: 1) ne dolens dicas: «Cur mihi iunior praefertur?» 2) noli dolere, quod tibi iunior praeferatur.

4. *praeniteat*] pr.: «Glycerae nitidior ac formosior videatur.»

5. Inconstantiam amorum atque dissidia certis quibusdam exemplis, a se, ut opinor, fictis, cum deleetu nominum grate sonantium depingit. Comparant Moschi Idyll. 6, 1: *Ἤρα Πὰν Ἀχῶς τᾶς γείτονος, ἤρατο δ' Ἀχὼ Σκιρτητᾶ Σατύρω, Σάτυρος δ' ἐπεμαίνετο Λύδᾳ κ. τ. λ.* Callimach. Epigr. 32, 5: *Οὑμὸς ἔρως τοιόσδε, τὰ μὲν φεύγοντα διώκειν Οἶδε, τὰ δ' ἐν μέσσῳ κείμενα παρπέτεται.* — *tenui fronte*] Epp. 1, 7, 26: *nigros angusta fronte capillos.* Martial. 4, 41, 9: *Frons brevis atque modus breviter sit naribus uncis.* Winckelm. Mon. ined. T. LIII: *La bassezza della fronte vien commendata da Orazio, quando loda* Insignem - - Lycorida, *di cui ben capirono il vero senso gli antichi interpreti, i quali lo spiegano:* «angusta et parva fronte, quod ex pulchritudinis forma commendari solet.» — *Lycorida*] Hoc nomine antea Cornelius Gallus suos amores cecinerat.

6. *Cyri*] Od. 1, 17, 25. est huius nominis Tyndaridis amator. — *torret*] Eadem metaphora Sappho Fr. 13: *ὀπτᾶς ἄμμε.*

7. *Declinat*] «A Lycoride eversus propendet in Pholoën illam difficilem ac renitentem. — *Pho-*

Quam turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri, cui placet impares
Formas atque animos sub iuga aënea
Saevo mittere cum ioco.

Ipsum me melior cum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale

10. *imparis* T, *inpares* c. — 12. *Ioco* F.

loën] Od. 2, 5, 17: *Pholoë fugax.* Od. 3, 17, 7. Marathi et Pholoës amores atque dissidia canit Tibullus 1, 8. — *Apulis*] Falsa est multorum doctrina poëtas, cum prima producta velint uti geminare litt. *p.* cuius quidem geminationis vestigia in libris optimae notae nusquam apparent. Cfr. Mart. Lag. ad Lucan 2, 608: *Apula rura.*

8. *Iungentur*] Cfr. Epod. 16, 30. Aristoph. in Pace v. 1076: πρὶν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ. Virg. Ecl. 8, 26: *Iungentur iam gryphes equis.*

9. *peccet*] «sese dedat Cyro, qui turpis ei videtur, laedatque fidem alii datam.» — *Adulter* autem, ut Od. 1, 36, 19: *nec Damalis novo Divelletur adultero.* Od. 1, 25, 9: *moechus*, idem quod amator.

10. *Sic visum Veneri*] Ovid. Met. 1, 366: *Sic visum superis;* de rebus, quae mortalibus minus gratae sunt. — «Venus, quae crudele oblectamentum ex hoc ioco sibi quaerit, incendit et mares et feminas amoribus, quorum propter animorum et formarum dissimilitudinem nullus est successus nec fructus, itaque eos ament necesse est, a quibus non redamentur.» Cfr. Od. 3, 9, 18: *Quid, si prisca redit Venus Diductosque iugo cogit aëneo?* H. quoque loco *sub iugum aëneum mittere* significat subdere iugo firmissimo ac durissimae addicere servituti, ut Claudian. Cons. Prob. 81: *hic sub iuga ferrea mittit Cornipedes;* nec vero cum nonnullis cogitandum de more illo bellico devictos hostes ignominiae causa *sub iugum mittendi.*

12. *ioco*] Non «deus *Iocus*», ut Od. 1, 2, 34: *Quam Iocus circum volat et Cupido*, et iam apud Plautum Bacch. 82: *Amor, Voluptas, Venus, Venustas, Gaudium, Iocus, Ludus, Sermo, suavis Saviatio*; quemadmodum interpretantur nonnulli hoc quoque loco *Ioco* scribentes, sed est «lusus», ut Od. 3, 27, 67: *Perfidum ridens Venus, -- ubi lusit satis* cet.

13. «Cum dea Venus me amore puellae melioris incenderet et in eo essem, ut Myrtalem relinquerem cet.» H. Peerlk. Sine imagine: «Cum probioris puellae amore iam saucium factum me sentirem, in servitute tamen me retinuit prior amor.» — *compede*] ut Od. 4, 11, 23: *tenetque grata compede vinctum.* — *Myrtale*] Frequentissimum libertinarum nomen in Inscriptionibus. Vid. Bentleius.

Libertina fretis acrior Hadriae
Curvantis Calabros sinus.

15. *fretis acrior*] «mobilior atque iracundior (*aufbrausender*).» Od. 3, 9, 23: *improbo iracundior Hadria*.

16. *Curvantis*] pr. «impulsu undarum (quod inest in v. *acrior*) curvam reddentis oram Calabriae usque ad sinum Tarentinum, id est, sese in Calabriam insinuantis». Picturae poëticae inservit, ut Od. 4, 5, 14: *curvo nec faciem litore dimovet*. Virg. Aen. 1, 161: *Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos*. Ovid. Met. 11, 229: *Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus*. Accipi nequit pro κυρτοῦται (Odyss. λ, 244: κῦμα περιστάθη οὔρεϊ ἶσον, κυρτωθέν, et Iliad. δ, 426: κῦμα κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται·) ut est Aen. 3, 564: *Tollimur in caelum curvato gurgite*.

CARMEN XXXIV.

Parcus deorum cultor et infrequens
Insanientis dum sapientiae
Consultus erro, nunc retrorsum
Vela dare atque iterare cursus

Od. XXXIV. Inscr. volg. *Ad se ipsum.* — *Ad Fortunam et se ipsum.* ST.

XXXIV. Fulmen per sudum demissum religiosum sibi terrorem incussisse dicit, ita ut Epicuri de diis sententiam, olim sibi probatam (v. Sat. 1, 5, 101: *deos didici securum agere aevum:*) non tamen omnem Epicuri doctrinam v. c. de ἡδονῇ cet. reiecturus sit. Nullius iurabat in verba magistri. Poëtam Graecum aliquod exemplar secutum esse equidem non puto, sed veram animi commotionem per *φαινόμενον* illud excitatam ab eo expressam esse. Nimirum hic quoque poëtam egit; quomodo animatus fuerit illo dumtaxat puncto temporis, quo hoc fulminis ostentum accidit, nobis exponit; nam «*confessionem fidei in melius mutatae*», ut Christiano modo hoc carmen inscripsit interpres quidam, nos hic non agnoscimus. Neque vero nimis precariae eorum opinioni accedimus, qui fulmen illud figurate de repentina fortunae vicissitudine accipiendum esse rentur. Longe enim clarius hoc a poëta significandum fuisset. — Dignus est, qui de hoc carmine legatur, Lessing *Rettungen des Horaz*. Opp. Lachm. IV. p. 34. (a. u. c. 730 vel 731.)

1. *Parcus*] «exigua tantum sacrificia, si quando, afferens.» — *infrequens*] «qui raro deorum delubra adit.» In formularum sermone Festo teste *infrequens* appellabatur miles, qui abest afuitve a signis. Sed haec significatio, ut recte vidit Lessing, nihil ad Horatium attinet.

2. *Insanientis sapientiae*] Apud Lucret. 5, 10. Epicuri doctrina *κατ' ἐξοχὴν sapientia* vocatur; iam huius perversitatem significaturus *insanientem* appellat, ut Aeschyl. Prom. 550: *ἄχαριν χάριν*. Soph. Aiac. 665: *ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα*. Gregor. Naz. Invect. pr. in Iulian. Ed. Paris. 1778. p. 79: *ἄσοφος, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σοφία*. Cic. de Orat. 3, 58: *innuptae nuptiae*. Philipp. 1, 2, 5: *insepulta sepultura*. Contraria ratione Eurip. Bacch. 65: *πόνον ἡδὺν Κάματόν τ' εὐκάματον*.

3. *sapientiae Consultus*] Nove dictum, ut *iuris consultus*; «versatus in ea doctrina.» Liv. 10, 22: *iuris atque eloquentiae consultus*. Petron. C. 89: *Ubi est sapientiae consultissima via?* — *erro*] «Dum quasi per mare nullo certo con-

Cogor relictos: namque Diespiter,
Igni corusco nubila dividens
  Plerumque, per purum tonantes
    Egit equos volucremque currum;

Quo bruta tellus et vaga flumina,

5. *relectos* auctore N. Heinsio Bentl. — 7. *tonantis* T.

silio vagor, nunc reverti cogor ad saniorem illam rationem, quae deorum vim agnoscere ac pie colere nos iubet, itaque (priore *erroris* imagine magis etiam explicata) cogor denuo ingredi cursum, quem reliqueram.» («Hoc dicit poëta, se retro navigare, ut in rectam, quam antea temere reliquerat, viam redeat atque deinde denuo eam persequatur.» Regel.) Heinsii Bentleiique coni. probata etiam a Marklando ad Stat. pag. 283. Dresd.: *iterare relectos* falsam praebet sententiam, cum *iterare relectos cursus* nihil aliud sit quam *relegere cursus* vel, si mavis cum Bentleio, qui recepit, *relegendo iterare*, adeoque idem rursus ac *retrorsum vela dare*, inanis igitur ταυτολογία; nostra contra interpretatio utramque notionem accurate distinguit: «reverti ab errore; veram viam rursus sequi.» Quod autem *cursum* (navigii) *relinquere* minus Latine dictum putarunt, nimia profecto erat religio, cum *viam, iter relinquere* recte dicatur, item *cursum retinere* Cic. ad Att. 2, 3., *cursum sequi* Offic. 1, 33., ubi non actum currendi, sed viam, qua curritur, significat.

5. *Diespiter*] Varro L. L. 5, 66. Muell.: *Antiquius Iovis nomen*; *nam olim Diiovis et Diespiter dictus, id est dies* (genit.antiq.) *pater*.

7. Mire olim iungebant *plerumque per purum* cet. explicantes: «non semel.» — «Iuppiter Fulgurator, qui fere semper nubes fulmine diffindit, hodie per sudum, de caelo innubilo fulmen misit.» Huiuscemodi autem fulmina pro gravissimis ostentis habebantur. Odyss. υ, 112: Ζεῦ πάτερ, ὅστε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν ἀνάσσεις, Ἦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος, Οὐδέ ποθι νέφος ἐστί· τέρας νύ τεῳ τόδε φαίνεις. Suet. Tit. 10: *tristior, quod tempestate serena tonuerat.* Adde Iulium Obsequentem C. 83. 107. 122. Voss ad Virg. Ge. 1, 487. Interpretes ad Aen. 7, 141.

8. *volucrem*] Plato Phaedr. p. 246. E. ex poëta aliquo: ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων. Od. 1, 12, 58: *Tu gravi curru quaties Olympum.*

9. *bruta*] Od. 3, 4, 45: *iners*, immobilis. Festus: *Brutum antiqui gravem appellabant.* Talis autem est tellus, si cum reliquis elementis comparetur. Seneca Thyest. 1020: *Immota tellus pondus ignavum iaces?*

10. *Taenari*] promontorium Laconicae, hodie *Cap Matapan.*

Quo Styx et invisi horrida Taenari
Sedes Atlanteusque finis
Concutitur. Valet ima summis
Mutare et insignem attenuat deus
Obscura promens; hinc apicem rapax

13. *insigne attenuat decus* Cod. Reg. Soc.

Ibi Neptuni templum super antrum, per quod descendi in Orcum posse antiqua fama tradebat, ut fecerat Hercules Cerberum inde abducturus. Virg. Ge. 4, 467: *Taenarias fauces, alta ostia Ditis.* — Omnia autem, quae ad mortem pertinent, et diis et hominibus sunt *invisa*, horrida, formidolosa, ut Od. 2, 14, 23: *invisae cupressus.* Virg. Aen. 8, 245: *regna pallida, dis invisa.* Seneca Herc. fur. 664: *Hic* (in Taenaro) *ora solvit Ditis invisa domus.* Iliad. υ, 65: *οἰκία Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τάτε στυγέουσι θεοί περ.*

11. *Atlanteusque finis*] Eurip. Hippol. 3: *τέρμονες Ἀτλαντικοί.* — «Omnia, etiam Orcum concutit supremi Iovis potentia, sive nutu sive fulmine utitur. Iam ut in naturam inanimatam vim suam exercet deus, ita etiam in vitam hominum; quae apud hos summa sunt, repentina conversione saepe deiiciuntur ac pessum dantur.» Iob 5, 11: *Deus ponit humiles in sublime, et maerentes erigit sospitate.* Odyss. π, 211: *Ῥηΐδιον δὲ θεοῖσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, Ἠμὲν κυδῆναι θνητὸν βροτὸν ἠδὲ κακῶσαι.* Hesiod. Ἔργ. 5: *Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει, Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει καὶ ἄδηλον ἀέξει, Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.* Archil. Fr. 32. pag. 109. Lieb. pag. 184. Schneidew.: *Τοῖς θεοῖς τίθει τὰ πάντα· πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν Ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί· Πολλάκις δ' ἀνατρέπουσι καὶ μάλ' εὖ βεβηκότας Ὑπτίους κλίνουσ'· ἔπειτα πολλὰ γίγνεται κακὰ Καὶ βίου χρήμῃ πλανᾶται καὶ νόου παρήορος.* Aristoph. Lysistr. 772: *τὰ δ' ὑπέρτερα νέρτερα θήσει Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.* Tac. Hist. 4, 47: *documenta mutabilis Fortunae summaque et ima miscentis.*

12. Sententiarum iunctura haec est: Nec vero *διοσημείοις* tantum, sed etiam ingentibus rerum humanarum vicissitudinibus manifesta fit summa divini numinis potentia, ut cum maxime in Parthorum rebus apparet. *Valere* cum infinitivo (qua constructione nunquam utitur Cicero) frequens iam est apud Lucretium et Virgilium.

13. *insignem*] «Viros illustres, principes, reges omni dignitate atque opibus spoliat.» Eurip. Fragm. Andromedae 23: *Ὁ μὲν ὄλβιος ἦν, τὸν δ' ἀπέκρυψεν Θεός· ἐκ κείνων τῶν ποτε λαμπρῶν Νεύει βίοτος, νεύει δὲ τύχα Κατὰ πνεῦμ' ἀνέμων.*

14. «*Obscura* contra promit ex

Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

tenebris et splendore collustrat.» Consulto genus mutavit; nam si praetulisset *insigne* vel *insignia* (Cuningh.), tota sententia loci communis formam minus poëticam induisset. Praeterea iam cogitat de Tiridate tunc regno exacto a Phraate, quocirca aptissimum est v. *insignem*. Cfr. Od. 1, 26, 5. Od. 2, 2, 17. Hoc loco autem, ubi velut sapientiae oracula edit, putidum fuisset sententiam exemplo firmare, quod tunc omnibus in ore erat. («Vel ex crebra mentione, quam Horatius rerum Parthicarum facit, colligi potest, quantopere eae Romanis curae cordique fuerint.» Franke.) In seqq. *Fortuna* cum deo supremo copulatur ut iam in Homericis illis Iliad. ο, 117: *μοῖρα Διός*. τ, 87: *Ζεὺς καὶ Μοῖρα καὶ ἠεροφοῖτις Ἐρινύς*. Od. λ, 292: *χαλεπὴ δὲ ϑεοῦ κατὰ μοῖρ' ἐπέϑησεν*. — *Apex* proprie flaminum insigne, pileus cum apice eminente; tum capitis ornamentum regum orientalium, tiara. Od. 3, 21, 20. *regum apices*. Atque eo rectius sic regum orientalium tiara vocari poterat quod erat *ὀρϑή*. Dio Chrys. Or. 14. p. 444. R. Schol. Platon. p. 935. Ed. nostrae: *Τιάρα ἐστὶ κόσμος ἐπικεφάλαιος, ἣ οἱ Περσῶν βασιλεῖς μόνοι ὀρϑῇ ἐχρῶντο, οἱ δὲ στρατηγοὶ κεκλιμένῃ*. *Ὑακινϑινοβαφῆ* tiaram tribuit Persarum regi Charito p. 137. Lips. V. Darii imaginem in *Museo Borbon*. VIII. T. 36–40. Müller *Denkm*. I. N. 273. Hinc, ut *diadema*, tropice «regia potestas ac dignitas.» Sic h. l., non simpliciter, ut alii voluerunt, «culmen opum et divitiarum», vel «summum decus, fastigium rei cuiuslibet.» Est igitur: «Potentiam ac regnum eripit huic, illi confert.» Minus recte Viscontius *Museo Pio-Clement*. T. 2. T. 12. de apice sive pileo Fortunae ipsius, (qualem habent in statuis et anaglyphis Fortunae certe Antiates) interpretatus est, quasi vero hunc apicem Fortuna sibimet ipsa de vertice demens magno cum stridore alterius, cui faveat, capiti imponat. Falso etiam Gargallus *apicem* interpretatur montem: «*Li rapace Fortuna acuta stride, Spianando un monte, qui l' innalza, e ride.*»

15. *stridore*] alarum, quae ei propter instabilitatem tribuuntur. Od. 3, 29, 53: *Fortuna si celeres quatit pennas*. Hic autem *stridor*, id est, semota imagine, subita rerum immutatio regnorumque eversio, mortales perterrefacit.

16. *Sustulit*] *ἀορίστως*. — *posuisse gaudet*] Non tam pro simplici *imponit*, quam: «suo arbitratu imponit.»

CARMEN XXXV.

O Diva, gratum quae regis Antium,

Od. XXXV. Inscr. volg. et ST. *Ad Fortunam.*

XXXV. Hymnus in Fortunam, quo, praedicata summa eius potentia, orat, ut servet Augustum et adversus Britannos et adversus Arabas bella molientem, quibus ex poëtae mente expientur civiles illae contentiones scelestae inde ab a. u. c. 694. ortae. (Od. 2, 1, 2.) — *Τύχη* primum ab Hesiodo Theog. 360. memoratur inter Nymphas, Oceani filias; similiterque Hom. Hymn. Cer. 420. Pausan. 4, 30. In tessera hospitali Borgiana (Zoëga *Abhandl.* p. 35.): *ΘΕΟΣ ΤΥΧΑ ΣΑΩΤΙΣ* (*Σώτειρα*). Pind. Ol. 12, 1: *Λίσσομαι, -- Σώτειρα Τύχα. Τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ Νᾶες, ἐν χέρσῳ δὲ λαιψηροὶ πόλεμοι Κἀγοραὶ βουλαφόροι.* Pausan. 7, 26, 8: *ἐγὼ μὲν οὖν Πινδάρου τά τ' ἄλλα πείθομαι τῇ ᾠδῇ, καὶ Μοιρῶν τε εἶναι μίαν τὴν Τύχην καὶ ὑπὲρ τὰς ἀδελφάς τι ἰσχύειν.* Pseudaeschyli vv. apud Stob. Ecl. phys. T. 1. p. 199. H. praeclare sic vertit Grotius: *Cunctis principium rebus et exitus, O Fortuna potens, quae sapientiae Famam das hominum, diva, laboribus: Multo plura tibi prospera tristibus Debentur. Sequitur gratia, quo loci Pennae remigium te vehit aureae. Nil est prosperius nilque secundius, Quam lances homini quod tribuant tuae. Tu spes sollicitis una laboribus; Tu noctem subito lumine discutis: Numen te melius noscere non datur.* Illustris de Fortuna locus est etiam apud Plin. H. N. 2, 7. — Compositum est carmen a. u. c. 727., non vero posteriore aliquo tempore, quod dissuadent etiam vv. 35 seqq., in quibus poëta recens a miseria de bellorum civilium malis conqueritur. FRANKE.

1. *O Diva*] Libanius *περὶ δουλείας* T. II. pag. 66: *χρὴ γὰρ οἴεσθαι καὶ τῇ Τύχῃ κεῖσθαι ἐν οὐρανῷ θρόνον, εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς δώδεκα θεοῖς ἠρίθμηται.* — *gratum*] tibi, ut Od. 1, 30, 2: *dilectam Cypron* et Virg. Aen. 3, 73: *gratissima tellus* (Delus) *Nereidum matri.* Sic enim malo explicare quam «amoenum». — *Antium*] caput Volscorum, hodie *Anzo rovinato*, prope oppidum nunc *Porto-Anzo* appellatum. Strabo 5. p. 232: *Ἄντιον νῦν ἀνεῖται τοῖς ἡγεμόσιν εἰς σχολὴν καὶ ἄνεσιν τῶν πολιτικῶν, ὅτε λάβοιεν καιρὸν κτλ.* Cic. ad Att. 4, 8: *Antio nihil quietius, nihil alsius, nihil amoenius.* Ut Praeneste (Stat. Silv. 1, 3, 80: *Praenestinae sorores*:) sic Antii erant Fortunae duae, quae per sortes consulebantur (Suet. Calig. 57.), quas *veridicas sorores* appellat Martialis 5, 1, 3. Inscriptt. mear. Lat. N. 1738: FORTUNIS. VICTRICIBUS. ANTIATIBUS. Fortunae Antiates expressae sunt in gentis Rustiae denario apud Eckhel

Praesens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus vel superbos
Vertere funeribus triumphos,

Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus, te dominam aequoris,

6. *Ruris* (dominam), *colonus* distinxit Marklandus et F. A. Wolfius.

D. N. V. p. 298. Cfr. Gerhard *Text zu d. ant. Bildw.* I. p. 62. Alias Fortunarum imagines vide in Musei Borbon. III. T. 26. Earum cultus durasse videtur usque ad Theodosii M. tempora. Macrob. Sat. 1, 23: *Ut vidimus apud Antium promoveri (sich vorwärts beugen) simulacra Fortunarum ad danda responsa.* Consultas autem esse de suscipienda expeditione adversus hostes ab Octaviano hasce Fortunas (id quod coniecit Mitscherlich) prorsus incredibile est. Tunc enim nonnisi privati superstitiosi et infimae sortis homines ad eiusmodi responsa recurrebant; neutiquam vero Senatus Romanus et Principes.

2. *Praesens*] «Tanta potentia praedita, ut ad gloriae atque opum fastigium quemvis mortalem etiam infimo loco natum tuo nutu evehas.» Ter. Phorm. 2, 2, 31: *Non tu hunc habeas plane praesentem deum?* «Praesentia dicuntur numina deorum, quae se potentiamque suam manifeste ostendunt.» Porphyr.

3. *Mortale corpus*] Pind. Ol. 9, 34: *βρότεα σώματα*, quae hic afferri solent ab Interprett., sunt Virgilii Aen. 6, 306. *defuncta corpora vita.* Hic potius significat hominem prorsus esse caducum et infirmum.

4. *Vertere*] «pompam triumphalem in funebrem mutare.» Sic Aemilii Paulli Macedonici triumphus duorum filiorum morte funestatus est. Liv. 45, 41. Est igitur: «Tibi si libet, laetitiae summae summus luctus repente succedit.» Alii ita interpretantur: «splendidam victoriam mutare in cladem.» Et comparare possis Od. 3, 1, 7: *clari Giganteo triumpho* pro victoria; et Od. 1, 15, 10: *quanta moves funera Dardanae genti.* Sed prior ratio mihi certe magis poëtica videtur, ut unus ille casus, qui quam maxime lugubris Romano viro erat, significetur. (Ceterum nota ablat. *funeribus* pro «in funera.»)

5. Fortuna in nummis stolata, dextra tenens gubernaculum, laeva cornu copiae: sic h. l. ante omnes memorantur colonus et nauta eius *pacem petentes.* (Lucret. 5, 1228: *Divom pacem votis adit.*) *Ambitur* autem h. l. Fortuna, ut ambiebant Romani suos cives, imprimis potentes, cum honores petebant.

6. *Ruris colonus*] Sic iungenda sunt vv., neque vero cum Marklando (Explic. vett. scriptt. p. 254.) aliisque interpungenda: *Ruris* (dominam), *colonus*, *te dominam* cet., ut sit: «te ruris dominam ambit colonus, te dominam aequoris nauta», quae quidem constructio mi-

Quicunque Bithynā lacessit
Carpathium pelagus carina.

Te Dacus asper, te profugi Scythae,
Urbesque gentesque et Latium ferox
Regumque matres barbarorum et
Purpurei metuunt tyranni,

nime foret Horatiana, immo sonus ipse et versus conformatio nos vv. *Ruris colonus* iungere iubent. — *Colonus* autem non quivis rusticus, sed significatu proprio, ut Sat. 2, 2, 114: *videas metato in agello Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum*. Od. 2, 14, 11: *sive reges, sive inopes erimus coloni* (*kein Eigenthum besitzender Bauer*).

7. *Bithyna*] Non quia ex ea regione multae merces Romam advehebantur, sed navis ipsa dicitur constructa ex Bithynico ligno; nam materiem aptam ad naves fabricandas praebebant silvae Bithyniae et Ponti. — *lacessit*] Omnis enim nauta fluctus ventosque ad certamen secum ineundum audacter provocat. Ovid. Metam. 1, 134: *Fluctibus ignotis insultavere carinae.*

8. *Carpathium*] a Carpatho (h. *Scárpanto*) insula inter Rhodum et Cretam; etiam Graeci Καρπάθιον πέλαγος.

9. *Daci* tunc temporis incursionibus vexare solebant vicinas imperii Romani regiones. Virg. Ge. 2, 49: *Et coniurato descendens Dacus ab Istro.* — *profugi*] νομάδες, σκηνῖται, ἁμαξόβιοι. Od. 3, 24, 9: *campestres -- Scythae, Quorum plaustra vagas rite trahunt domos.* Alii provocantes ad Platonem in Lachete p. 191. A. exponunt: «in fugiendo iaculantes, ideoque hostibus formidolosi»; sed hoc non inest in v. *profugi*, ac requireret potius *refugi*, ut de Parthis Lucan. 6, 50. Rursus alii iungunt: *Scythae* (gen. sing. pro *Scytharum*:) *urbes gentesque*, haud memores Scythas non habuisse urbes.

10. *Urbes*] Pausan. 4, 30, 6: Πίνδαρος τὴν Τύχην καὶ φερέπολιν ἀνεκάλεσεν. — *Latium ferox*] «animosum, bellicosum, in quo orbis terrarum caput, Roma.»

11. *Regumque matres*] apud Asianos praecipue honoratae, ut videmus Atossam in Aeschyli Persis. Hae igitur timent filiis, ne a Romanis regno spolientur. Proprio videlicet significatu accipio *matres*, non cum aliis, «matronas, coniuges.» Cfr. Iudicum C. 5, 28: *Per fenestram ululabat mater Sisarae et de caenaculo loquebatur: «Cur moratur regredi currus eius? Quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?»* — *Purpurei tyranni*] οἱ τὴν πορφυρίδα ἐνδεδυκότες non semel de tyrannis vel primariis viris Lucianus (Dial. mort. 4, 4. Vit. auct. 12.) Virg. Ge. 2, 495: *Illum non populi fasces, non purpura Regum Flexit.* Sic Statius Silv. 1, 2, 334: *purpureos patres* dixit et Macedonius in Anthol. Palat. II. pag. 337. τῶν χρυ-

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet imperiumque frangat.

Te semper anteit saeva Necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu

14. *fremens* malebat Bentl. — 15. *cessantis* B, *cursantes* malebat Bentl. — 17. *serva* BT.

σέων ὑπάτων, trabeis auro pictis indutorum. Ceterum noli cum nonnullis distinguere: *Regumque matres, barbarorum et p. m. t.*

13. *Iniurioso*] Ὕβριν, superbum illum contemptum significat, quo Fortuna tyrannidem evertit, quae stabilissima videbatur. *Columna stans* est felicitatis ac securitatis publicae stabilitatisque σύμβολον; qua columna (ut in eadem imagine perseverat) proruta, simul evertitur imperium. Cogitavit nonnemo de tyrannorum statuis deiectis; sed nunquam v. *columna* hoc significatu usurparunt Latini

14. *frequens*] «Magna pars populi, turba seditiosa et concitata, alios cives *cessantes*, quietos, seditioni adversos proptereaque cunctantes ad arma vocat.» Ovid. Met. 11, 377: *cuncti coëamus et arma, Arma capessamus.* Ibid. 12, 241: *Certatimque omnes uno ore, arma, arma loquuntur.* Tac. Ann. 1, 59: *Arminius arma in Segestem, arma in Caesarem poscens.*

17. *saeva Necessitas*] Macrob. Sat. 1, 19. — Ipsos scriptorum locos, qui hic necessario a lectore inspiciendi sunt, dabimus in Excursu. Alii iam apud Scholiastas *serva Necessitas,* id quod immerito nonnullis placuit haud perspicientibus, quam ingratum atque parum poëticum hoc foret ἐπίθετον. Etenim *manus* illa *aëna* et *severa,* quae gestat, instrumenta satis significant non de *serva,* sed de dea comite, ex aeternis Fati legibus cum Fortuna coniuncta, cogitari debere. Illa igitur veluti σύνναος, πάρεδρος Fortunae severe ea exsequitur, quae placent Fortunae. V. *saeva* refert Homericum illud Od. η, 217: κρατερὴ δέ μοι ἔπλετ᾽ ἀνάγκη. Parmenides v. 91. Brandis: κρατερὴ γὰρ ἀνάγκη Πείρατος ἐν δεσμοῖσιν ἔχει τέ μιν ἀμφὶς ἐέργει. Nolim autem ideo quod gemina fuit Fortuna Antias, putare alteram *Necessitatem* a poëta appellatam esse, ut quidam voluit.

18. *Clavos trabales*] Haud infrequens necessitatis imago. Aeschyl. Suppl. 944. Pind. Pyth. 4, 71 Apud Latinos in proverbium transierat: Cic. Verr. Accus. 5, 21. Petron. 75. Plaut. Asinar. 140. Quid, quod et Fortunae Antiati et Athrpae illi Etruscae clavi in antiquis monumentis tribuuntur? Cfr. Müller *Etrusker* II. p. 331. *Denkmäler* T. LXI. n. 307. De *cuneis* ad firmandas machinas per excisiones traiectis cfr. Vitruv. 10, 12. Id. 10, 18. Cic. in Timaeo 13. *Uncis*

Gestans aëna, nec severus
Uncus abest liquidumque plumbum.

Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno nec comitem abnegat,
Utcunque mutata potentes
Veste domos inimica linquis.

24. *inimica vertis. Tum volgus* malebat Bentleius.

autem vel ansis ferreis lapides firmissime inter se devinciuntur et continentur, praesertim ubi in excisiones liquatum plumbum infunditur. Cfr. Eurip. Androm. 266. Vitr. 2, 8. *Severum* vocat, quia artissime lapides continens maximam vim in eos exercet. (Longe aliter, sed falso, totum locum explicat Comm. Cruquii: «*Clavos*] genus tormenti. *trabales*] fortes et magnos ad rescindendam prosperitatem. *Uncus*] quo puniebantur damnati (a Gemoniis in Tiberim tracti. Ovid. Ibis 163.) — *plumbum*] Nam et resoluto plumbo rei puniri consueverunt.»)

21. *Spes*] Macedonius in Anthol. Pal. II. 301: Τύχης ἑταίρας vocat Ἐλπίδας. Spes et Fides Romae templa habebant. *Fides candida* P. Victor in Reg. VIII. Romae. — *albo - - panno*] Innocentiae hoc atque candoris animi symbolum. Hesiod. Ἔργ. 200. Memorabile utique est, quod dicunt Acron et Comm. Cruq.: «Albo panno caput velabant, qui Fidei sacrificabant.» Verum propius ad h. l. accedit, quod in picturis Herculanensibus ac Pompeianis deae, ut ita dicam, simplices, clementes, beneficae (Venus, Diana, Ceres), albis vestibus plerumque indutae comparent. Quidni igitur etiam Fidei, suavissimi numinis, vesti vel certe velo eundem colorem tribuerint, incorruptam illius integritatem candoremque animi aptissime significantem? — Ceterum *Spes* et *Fortuna* iunctae etiam in *Museo Chiaram.* I. T. 20.

Ibid. *rara Fides*] Quod rari sunt homines fideles, ipsi deae tribuit. Virgilio Aen. 1, 292: *Fides* est *cana*, prisca, antiqua, quod hic quoque intrudere nonnemo voluit.

22. *nec comitem abnegat*] s, ut Terent. Eun. 2, 3, 84: *facile ut pro eunucho probes*, te. Ovid. A. A. 1, 127: *Si qua repugnarat nimium comitemque negarat*, se.

23. *Utcunque*] de tempore, «quandocunque, simul ac»; ut nos, so *wie du je*. Dempta imagine, hoc dicit: «Miserrimo cuique aliqua tamen remanet spes; aliquot saltem sinceri amici ei fidem servant.» Nova imagine hoc ita exprimit: «Fortuna, quae antea prospera fuerat, Εἱμαρμένη, cui illa pareat necesse est, ita volente, *inimica*, adversa cum fit, ipsa quoque squalorem sumit atque una

At volgus infidum et meretrix retro
Periura cedit; diffugiunt cadis
Cum faece siccatis amici
Ferre iugum pariter dolosi.

Serves iturum Caesarem in ultimos
Orbis Britannos et iuvenum recens

29. *ultimos*, *Oro*, *Britannos* malebat Bentl., *ultimi* Cuninghamius.

cum eo, qui exul miserque factus est, egreditur e domo olim *potente*; simul tamen comites illi deae haerent Spes et Fides.» Post exilii autem calamitatem *vacua* remanet *aula* regia, ut Od. 4, 14, 36, vel pro expulso intrat alius, in tempus aliquod saltem fortunatior, tyrannus. — Per totam hanc strophen non sine magna arte permiscentur sive confunduntur (significatu Tulliano Tusc. 1, 11.) notiones dearum et hominum ipsorum cum adversa fortuna conflictantium, sperantium, fidelium. Hoc enim ipsius poëtae animum veluti solatur, homini etiam infelici, etsi omnino sit rara fides, plerumque tamen unum alterumve remanere sincerum amicum.

26. *cadis - - siccatis*] Archiloch. Fr. 49. Lieb.: *κοίλων πώματ' ἄφελκε κάδων, Ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρὸν ἀπὸ τρυγός.* «Falsi amici, parasiti et meretrix usque ad ipsum illud temporis punctum, quo rex vel patronus in miseriam incidit, dolum voltu tegentes ei adulantur gaudentque commodis omnibus, quae opulenta domus offerre solet; tunc vero illico illum deserunt in calamitate pariter (*ἐξ ἴσου*) ferenda fraudulenti.»

28. *Ferre iugum pariter*] Theocr. 12, 15: *Ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσῳ ζυγῷ.* Val. Max. 2, 1: *in pari iugo caritatis.* Ad totam sententiam cfr. Graecorum proverbium: *ζεῖ χύτρα, ζῇ φιλία.* Pind. Nem. *ι*, 78: *παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν καμάτου μεταλαμβάνειν.* Propert. 3, 24, 28: *Cynthia, Tu bene conveniens non sinis ire iugum.* Ovid. Trist. 5, 2, 39: *Me miserum, quid agam, si proxima quaeque relinquunt? Subtrahis effracto tu quoque colla iugo.* — *pariter*] Cfr. Plaut. Aulul. 2, 2, 52: *ubi tecum coniunctus sim, Ubi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto.*

29. Sententiae ita sunt coniungendae: «Tu, Fortuna, cuius summa est rerum humanarum potestas, ut aliâs opprimis tyrannos, ita nunc serves Caesarem imperii Romani pacificatorem!» — *in ultimos Orbis Britannos*] Od. 4, 14, 18. iidem *remoti* appellantur. Catull. 11, 11: *Gallicum Rhenum horribilesque ultimosque Britannos.* Id. 29, 4: *ultima Britannia.* Virg. Ecl. 1, 67: *Et penitus toto divisos orbe Britannos,* ubi multa huiusmodi collegit Wagner. Tac. Agric. 30: *Britannos terrarum ac liber-*

Examen Eois timendum
Partibus Oceanoque rubro.

Eheu cicatricum et sceleris pudet
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Aetas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum iuventus

33. *Heu heu* BSF. — 36. *manus* ALt.

tatis extremos. Cic. ad Fam. 9, 15: *Mihi scito iam a regibus ultimis allatas esse litteras.* — Consilium hoc Britannos debellandi aliquoties agitarat Augustus, sive verum illud fuit sive fictum, quo Romanorum animos a rebus domesticis averteret. Primum a. u. c. 720. Pannoniorum rebellione impeditus est. Dio Cass. 49, 38; postea a. u. c. 727. Id. 53, 22: *ἐξώρμησε μὲν ὡς καὶ ἐς τὴν Βρεττανίαν στρατεύσων, ἐς δὲ δὴ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐπικηρυκεύσασθαί οἱ ἐδόκουν καὶ τὰ τούτων ἀκατάστατα ἔτι ἦν.* Postremo a. u. c. 728. Id. 53, 25: *τὸν Αὔγουστον ἐς τὴν Βρεττανίαν, ἐπειδὴ μὴ ἠθέλησαν ὁμολογῆσαι, στρατευσείοντα κατέσχον οἱ Σαλασσοί*, populus Alpinus. Nunquam autem eo pervenit.

34. *recens Examen*] «novum militum dilectum,» qui duce Aelio Gallo expeditionem in Arabiam felicem suscepturi erant a. u. c. 730. — *Eois partibus*] «orientalibus oris, terris.» *Oceanus* autem *ruber*, Erythraeum sive rubrum mare, sinus Arabicus et Persicus.

33. *cicatricum et sceleris*] Solita arte, ut Od. 1, 15, 12: *currusque et rabiem*, abstractum quod dicunt cum concreto artissime iungit. «Pudet nos et volnerum, quae per scelerata illa bella intestina invicem nobis inflximus, et *fratrum*, civium occisorum. Quid sceleris non commisimus?» Virg. Ge. 2, 510: *gaudent perfusi sanguine fratrum*, itidem de civibus.

35. *nefasti*] h. l. pro nefandi, nefarii, diri. Sic Plin. H. N. 4, 11, 18. *nefastum crimen* (scelus) usurpavit. Proprie: *Ille* (dies) *nefastus erit, per quem tria verba silentur.* Ovid. Fast. 1, 47. qui dies in Kalendariis antiquis littera *N.* notantur. — Ad rem ipsam cfr. Lucanum 2, 148. in bello civili: *Infandum domini per viscera ferrum Exegit famulus; nati maduere paterno Sanguine; certatum est, cui cervix caesa parentis Cederet; in fratrum ceciderunt praemia fratres.* (Liv. Epil. 79: *In bello civili duo fratres, alter ex Pompeii exercitu, alter ex Cinnae, ignorantes concurrerunt; et cum victor spoliaret occisum, agnito fratre, ingenti lamentatione edita, rogo ei exstructo, ipse supra rogum se transfodit, et eodem igni consumptus est.*)

Metu deorum continuit? quibus
Pepercit aris? O utinam nova
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

39. *defingas* BcCt et Bentl. — *recusum* ALC, *recoctum* malebat Bentleius.

37. *Metus deorum* est εὐσέβεια, timor deorum contra δεισιδαιμονία. Cfr. Sat. 2, 3, 295. Hinc proselytae Iudaicae religionis *metuentes dei*, non *timentes*. — *continuit*] Non prorsus synonymum v. *abstinuit*, cum significet aliquem sapiente moderatione uti in abstinendo a rebus vetitis.

38. *O utinam*] Precatur, ut dea ferrum bellis intestinis hebetatum in novam formam reducat, ne ullum in eo sanguinis civilis remaneat vestigium, atque ut novos hos gladios in Massagetas Arabasque, «iustos hostes,» stringat.

39. *Diffingere* est aliter aliquid, ac prius fuerat, formare (reformare Schol. «refabrices». Gloss. Cod. Turic.) Od. 3, 29, 47: *neque diffingit infectumque reddet*. Virg. Aen. 7, 636: *recudunt patrios fornacibus enses*.

40. *Massagetae*, Scythiae gens intra Imaum montem. Plin. H. N. 6, 19: *Massagetarum multitudo innumera et quae cum Parthis ex aequo degat*. Vossius malebat *Massagetasque Arabasque*, ut *Rhoetumque Pholumque* apud Virgilium, sed cur tandem? Immo copulae absentia melius significat unum populum ab altero longe esse remotum.

EXCURSUS I.

AD C. XXXV. vv. 17—28.

Ipsi scriptorum loci, quos appellamus, hi sunt. Macrob. Sat. 1, 19: *Aegyptii protendunt deos praestites homini nascenti quattuor adesse memorantes*, Δαίμονα, Τύχην, Ἔρωτα, Ἀνάγκην. — *Necessitas nodo significatur;* ubi vides aliud a clavis trabalibus cet. illius symbolum. Aeschyl. Suppl. 941. de populi scito: τῶν δ' ἐφήλωται τορῶς Γόμφος διαμπάξ, ὡς μένειν ἀραρότως. — Pind. Pyth. 4, 71: τίς δὲ κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δήσει ἅλοις; — Cic. Verr. Acc. 5, 21: *ut hoc beneficium*, *quemadmodum dicitur*, *clavo trabali figeret*. — Plaut. Asinar. 140: *Fixus hic apud nos animus tuus clavo est Cupidinis*. Ante omnia autem memorari hic convenit speculum Etruscum apud Vermigliolium *Iscriz. Perugine* T. I. p. 43. Ed. pr. quod Müller *Denkm*. T. LXI. n. 307. ita describit: «*Diese treffliche Spiegelzeichnung bezieht sich auf die letzten Schicksale des Meleagros. Der Aetolische Held*, Meliner *genannt*, *steht mit betrübter Miene neben seiner Geliebten Atalanta* (Atlenta) *welcher er den*

Preis der kalydonischen Jagd zuerkannt. Gegenüber steht wahrscheinlich seine Mutter Althaea, welche ihren Bruder Toxeus (Tuxe *stand, wie es scheint, am Rande) umfasst, der mit Atalanta um den Preis hadert. Dass dieser Streit, wobei Toxeus von Meleagros getödtet wurde, den Untergang des Meleagros selbst herbeiführte, wird durch die Hauptfigur angezeigt, die Todesgöttin Atropos* (Athrpa), *welche im Begriff ist, mit einem Hammer einen grossen Nagel festzuschlagen, das Symbol des unabwendbar festgestellten Geschickes.*» Müller *Etrusker* II. p. 331: « *Diese* Athrpa *ist nichts anders als eine hellenisirte Form der* Nortia (v. Ibid. II. p. 54.), *der sie im Wesen sehr gut entspricht; — doch auch nur im Namen hellenisirt, denn die Figur der geflügelten Jungfrau ist ächt Tuskisch.* Idem ibidem cum *clavis* his *trabalibus* iungit etiam *clavum annalem*. (Cfr. Forcellinum in v. Clavus.), — Vitruv. 10, 12: *paenula cum catino cuneo traiecto continetur et coagmentatur.* — Id. 10, 18: *Per media spatia tignorum insecantur et exciduntur formae; in quibus excisionibus includuntur capitula catapultarum cuneisque distinentur, ne in contentionibus moveantur.* — Cicero Tim. 13: *crebris quasi cuneolis* (Plato: γόμφοις) *iniectis.* — Vitr. 2, 8: *cum ansis ferreis et plumbo frontes vinctae sint.* (*Ansa* igitur τὸ κύριον fuisse videtur pro Horatii *unco*. Contra de carnificis unco Ovid. Ibidis 163: *Carnificisque manu populo plaudente traheris, Infixusque tuis ossibus uncus erit*). — Eurip. Androm. 266: καὶ γὰρ εἰ πέρι σ' ἔχει τηκτὸς (*liquidum*) μόλυβδος. — «Vix dubitari potest his vv. 17—20, contineri descriptionem picturae vel sculpturae sive in valvis sive in fastigio templi conspicuae.» Bosscha. — Contra Spencius in Metide p. 156, cogitavit de sollemni pompa anniversaria, Antii celebrari solita. «*In this procession to the honour of Fortuna, the statue of* Necessitas *seems to have been carried before the goddess herself, and after her, the statues of Hope and Fidelity.*» — Hesiod. Ἔργ. 200: *Λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρόα καλόν, Αἰδὼς καὶ Νέμεσις.* — Statius Theb. 2, 311: (Polynices) *Respiciens descisse deos trepidoque tumultu Dilapsos comites, nudum latus omne, fugamque Fortunae.* — Synesius de Regno 5. p. 8. Krabinger: τοῦτ' ἐστὶν -- τὸ χαλεπὸν καὶ μυρίων ὀμμάτων δεόμενον, μή, ὅπερ εἴωθεν ἡ τύχη ποιεῖν, ἀνακάμψῃ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ, καθάπερ οἱ μοχθηροὶ τῶν συνοδοιπόρων. — Eclesiastic. 6, 10: καὶ ἔστι φίλος κοινωνὸς τραπεζῶν καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου.

EXCURSUS II.
AD v. 17—20.

Incredibile est, quot quantasque turbas totus hic locus excitarit. Res vero simpliciter haec est: *Necessitas*, dea, ipsa cum apud Romanos non coleretur, hic tamen, quo comitis Fortunae atque *Athrpae*

illius Etruscae partes digne sustineret, certis quibusdam attributis ornanda erat, ut digna exsisteret eius *προσωποποιΐα*. Propterea has imagines adumbravit, secutus vel proprium *φαντασίας* impetum vel veterum artificum opera, id quod certum saltem est in *clavis* illis *trabalibus*, in quibus tamen subsistere sane non poterat. Magis utique volgatas praebere ei potuisset Accius apud Cic. de Orat. 3, 41: *exsultantem te et praefidentem tibi Repriment validae legum HABENAE atque imperi insistent IUGO*. Quas quidem imagines etsi cumulatius fortasse, quam oportebat, congessit, id tamen assecutus est, ut quas elegerat his quattuor versiculis complecteretur atque satis elegantem nobis proponeret picturam poëticam. Iam notissimum est, ab his quam maxime diversas esse, immo esse debere artificum opera: sic *manus aëna* non magis exprimi poterat a pictore vel a sculptore quam *τὸ χρύσεον - τᾶς Δίκας ὄμμα* Sophoclis apud Welcker *Griech. Tragöd.* p. 166. Acres autem totius picturae reprehensores exstiterunt summi Germaniae viri, Lessing in Laocoonte (Opp. ed. Lachm. VI. pag. 143.) et Herder (*für schöne Litt. u. Kunst* IV. p. 147 — 157.), a Metide illa Spenciana partim excitati, partim aliquatenus decepti; a quibus heroibus conturbati ac transversum acti recentiores nonnulli Grammatici hunc locum interpretantes inextricabilibus semet ipsi difficultatibus irretiverunt; imprimis in explicandis vv. 21 — 24.

EXCURSUS III.

AD vv. 21—24.

Equidem in eo elaboravi, ut quam simplicissima mea esset huius loci expositio; nec quidquam nunc difficultatis in eo video. Alii contra in eodem incredibilem in modum aestuarunt eumque coniecturis misere vexaverunt, ut Clerkius ad Lucan. pag. 53: *nec socium abnegat, Utcunque mutata potentes Mente* cet., *nec comitem abnegans* Praedikow, *nec comitem abnegas* Doederleinii discipulus. — Sed ante omnes, qui de h. l. legatur, dignus est Bentleius, qui ingeniosissime id egit, ut locum non adeo intricatum nimia subtilitate obscuraret. «Difficilis quidem», inquit, «hic locus est multosque non parum torsit. *Spes*, inquit, *et bona Fides fortunam colit et comitatur: at volgus et meretrices et fucati amici eam derelinquunt.* Contra autem dicunt alii, infideles amicos Fortunae comites esse; veram autem Fidem minime Fortunam sequi. Ovidius, Pont. II., 3, 7. de amicitia et fide fucata:

Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur)
Volgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est quam quid sit honestum:
Et cum FORTUNA statque caditque FIDES.

at mox ibidem (v. 55.) de fido amico:

Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis
Te fieri COMITEM stantis in orbe DEAE.

et Pont. I. 9, 15:

Adfuit ille mihi, cum pars me magna reliquit,
Maxime, FORTUNAE nec fuit ille COMES.

et iterum Pont. IV. 10, 73:

Quemque refers, imitare virum: vetat ille profecto
Tranquilli COMITEM temporis esse FIDEM.

Iuvenalis Sat. X. 73:

sed quid
Turba Remi? SEQUITUR FORTUNAM semper, et odit
Damnatos.

Quid igitur fiet? aut quo tandem pacto tam diversa haec inter se conciliari poterunt? Sane cum Ovidius et Iuvenalis *Fortunam* nominant, *secundam* tantum intelligunt ex recepto loquendi more: et proinde recte dicunt, abeunte Fortuna manere tamen fidos amicos, neque Fortunae comites esse. Noster autem aliam plane imaginem concepit et repraesentavit; sub Fortunae enim nomine eandem et prosperam et adversam, mutata tantum veste, intelligit: unde consequens erat, ut etiam mutatae Fortunae Spem, Fidem et amicos certos adhuc comites et cultores esse diceret, meretrices autem et parasitos retrocedere et diffugere. Et bene quidem hoc Horatio cessisset, nisi addidisset verbum, quod, ut mihi quidem videtur, totam hanc scenam deturpat et prorsus corrumpit:

nec comitem abnegat,
Utcunque mutata potentes
Veste domos inimica LINQUIS.

Quippe si Fortuna *linquit* domos afflictas, unaque comitantur abeuntem Spes et Fides, tum profecto omnes omnino diffugiunt, tam fidi amici quam infideles; quo nihil absurdius fingi potest. Certe, si quid video, vel hoc vel non dissimili verbo dictum oportuit:

Utcunque mutata potentes
Veste domos inimica VERTIS:

hoc est, *concutis, affligis.* Spes, inquit, et Fides semper te colunt, Fortuna; neque te deserunt, sed etiam in afflicta domo, cum vestem mutaveris, tecum manent; volgus autem infidum statim diffugiunt. Seneca Epist. IX. *Florentes amicorum turba circumsedet; circa EVERSOS ingens solitudo est: et inde amici fugiunt, unde probantur.* Ut semel dicam: nisi Fortunam, etiam cum adversa fit, in eadem tamen, qua prius domo manere finxerit Noster, nullum hic exitum video, neque quomodo sententia procedere possit intelligo. Nisi si quis fortasse satirice haec dicta accipiat, Spem Fidemque, ut nunc res hominum se habent, Fortunam semper comitari, ut supra questus est Ovidius:

Tranquilli comitem temporis esse Fidem;
Et cum Fortuna statque caditque Fides.

Verum eo pacto non *At volgus infidum* legendum fuerit, sed *Tum volgus* vel *Et volgus* vel aliud quid simile.»

CARMEN XXXVI.

Et ture et fidibus iuvat
Placare et vituli sanguine debito
Custodes Numidae deos,
Qui nunc Hesperia sospes ab ultima
Caris multa sodalibus,

Od. XXXVI. Inscr. volg. *In honorem Plotii Numidae. Ad Pomponium.* S. *Ad Lamiam.* T.

XXXVI. Convivio adventicio celebrat Plotii Numidae, qui post decem annorum absentiam cum Augusto ex Hispania, ubi ille bellum Cantabricum gesserat, a. u. c. 730. reverterat. Hoc sane probabile est, quamquam, ut notat Franke, Numida etiam aliquanto ante Augustum reverti potuerat. Similis argumenti est Od. 2, 7.

1. *fidibus*] «Fidicines hodie quoque Romae ad sacrificia adhiberi sicut tibicines nemo est qui nesciat.» Schol.

2. *Placare*] Omni sacrificio *placantur* dii, eorum pax imploratur, etiamsi *irati* non sunt. Aurel. Victor. de Sex. Pompeio C. 84: *Cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est eumque bobus auratis et equo placavit.* — *debito*] «Diis debetur hostia votis susceptis promissa.» Porphyr. Od. 2, 7, 17: *obligatam redde Iovi dapem.*

4. *Hesperia*] H. l. Hispania, ultima Occidentem versus regio; contra Od. 3, 6, 8. est Italia.

7. *Lamiae*] De L. Aelio Lamia cfr. Od. 1, 26. Lamia autem ex nobilissima gente ortus inter aequales pueros, cum una ludebant, primus fuerat et quasi *rex* eorum ludos moderatus erat, modo hunc, modo illum proponens, vel etiam magis proprie, solebat a ludentibus *rex* creari. Epp. 1, 1, 59: *pueri ludentes, Rex eris, aiunt.* Iustin. 1, 5: *Cyrus rex inter ludentes sorte electus.* Graeci *βασιλίνδα παίζειν*. Volgo explicant: «rectore, moderatore, magistro.» Sed patet utrumque aequalem fuisse. — *puertiae*] syncope, ut Od. 2, 2, 1: *lamnae,* Od. 4, 13, 20: *surpuerat.* Barbarismum mire vocat Charisius 4, 1. p. 238. P.

9. *togae*] Cognati inter se et amici filiis aequalibus uno eodemque die, quo magis sollemnis esset caerimonia, togam puram sive virilem (*τὸ ἀπόρφυρον καὶ τέλειον ἱμάτιον* Plut. Ant. 71.) dabant, et quidem Liberalibus a. d. XVI. Kal. April. Cic. ad Att. 6, 1, 12.

10. *Cressa*] Plin. H. N. 7, 40: *Vana mortalitas et ad circumscribendum se ipsa ingeniosa computat*

Nulli plura tamen dividit oscula
Quam dulci Lamiae, memor
Actae non alio rege puertiae
Mutataeque simul togae.
Cressā ne careat pulchra dies notā,
Neu promptae modus amphorae,
Neu morem in Saliūm sit requies pedum,
Neu multi Damalis meri

10. *Thressa* Iacobus a Cruce. — 13. *Nec multi* Codd. aliquot, nostri non.

more Thraciae gentis, quae calculos colore (albo et nigro) *distinctos pro experimento cuiusque diei in urnam condit ac supremo die separatos dinumerat atque ita de quoque pronuntiat.* Eadem consuetudo vel in proverbium abiit, vel eam nonnulli etiam apud Graecos Romanosque imitabantur. Catull. 107, 6: *O lucem candidiore nota!* Persius 2, 1: *Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo.* Plin. Epp. 6, 11: *O diem laetum notandum mihi candidissimo calculo!* Martialis 8, 45, 2. post reditum amici: *hanc lucem lactea gemma notet.* Ceterum iam Sophocles in Athamante Fragm. 10. Dind. λευκὴν ἡμέραν τὴν ἀγαθὴν dixerat. — *Cressa* i. q. alba, candida, quia creta ex Cimolo, parva insula prope Cretam sita, a nautis Cretensibus Romam advehebatur.

11. «Ne modum servet parciorque sit promus condus vel pocillator in amphoris ex apotheca depromendis, neu cessemus Saliorum, Martis sacerdotum, in modum saltare;» quae exsultantis laetitiae demonstratio inter sodalium dumtaxat compotationes concessa erat. Cfr. Od. 4, 1, 28. Ceterum *Salium* hic et Od. 4, 1, 28. pro *Saliorum*, ut Epp. 2, 1, 244. *Boeotum* pro *Boeotorum.* Alii pro adiect. habent pro *Saliarem*, sed sine alio exemplo quam obsoleto illo apud Festum: *Saliae virgines.*

13. *multi--meri*] «bibacissima.» Cic. ad Fam. 9, 26: *homo non multi cibi, sed multi ioci.* Callistium ἀνδράσι διαπινομένη memoratur ab Hedylo apud Athen. 11, 71. Licebat enim Athenis et Romae feminis liberiorem vitam amplexis interesse conviviis amantium. Tibull. 1, 5, 65: *Semper* (amator te) *ad occultos furtim deducet amicos.* Ovid. Am. 2, 5, 14. *Damalis* haud infrequens libertarum nomen in Inscriptt. Miro casu (ut Lalage, ut Chloë) in Blanchinii Columbario Liviae, p. 33. est: DAMALIS. LIVIAE. SARCINATRIX. — Qui cum Codd. aliq. legunt *Nec multi*, iocum venustissimum

Bassum Threicia vincat amystide,
Neu desint epulis rosae
Neu vivax apium neu breve lilium.

summoventes explicant: «Damalis, quae alias non multi meri est, nunc propter laetitiam Bassum vincat,» toto loco misere luxato, tam inepte inter *neu* part. *nec* intrusa.

14. *Bassum*] filium fortasse Q. Caecilii Bassi a. u. c. 709. ducis partium Pompeianarum. Nonnullis idem videtur cum Basso Propertii 1, 4, 1. Ovid. Trist. 4, 10, 47. — *amystide*] *ἄμυστις, συνεχὴς πόσις*. Hesych., potu labris nunquam clausis (*ἀμυστί, ἀπνευστί*), antequam poculum siccatum sit, uno ductu, ut ait Schol., hausto, qui Thracum mos erat; unde Rheso Hector eam exprobrat in Rheso 405. Ed. Vater: *οὐκ ἐν δεμνίοις Πυκνὴν ἄμυστιν ὡς σὺ δεξιούμενος*, ubi Schol. Vatic. *ἐπὶ τῆς ἀπνευστὶ πόσεως*. Cfr. Eurip. Cycl. 416: *ἐδέξατ' ἔσπασέν τ' ἄμυστιν ἑλκύσας*. Cfr. Od. 1, 27, 2. Thraces iam Archilochus propter temulentiam notavit Fr. 5. pag. 67. Lieb. pag. 179. Schneidew.: *Ὥςπερ πρὸς αὐλὸν βρῦτον ἢ Θρῆϊξ ἀνὴρ Ἢ Φρὺξ ἔβρυζε*. Hoc igitur dicit: «Bassus, alias satis modicus in bibendo, tanto hodie gaudio abripiatur, ut ne Damalis quidem, strenua illa potatrix, eum in amystidis certamine superare queat.» Theognis 971: *Τίς δ' ἀρετὴ πίνοντ' ἐπιοίνιον ἆθλον ἑλέσθαι;*

16. *vivax*] «diu virens.» Theocr. 13, 42: *θάλλοντα σέλινα*. Nicand. Ther. 211: *σέλινον ἀείφυλλον*. Anacr. Fr. 53. B.: *Ἐπὶ δ' ὀφρύσιν σελίνων στεφανίσκους Θέμενοι θαλείαν ὁρτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ*. Sic *vivaces hederas* dixit Seneca Oedip. 455. Virg. Ecl. 6, 68: *Floribus atque apio crines ornatus amaro.* — *breve lilium*] Od. 2, 3, 13: *nimium breves flores — rosae.*

17. *putres*] «Oculos marcescentes, molles et cupidine natantes (*lüstern schmachtend*) defigent in Damalin, nec tamen propterea *divelletur* ab amatore (*novo*, quia tunc primum redierat:) quemadmodum alia fortasse faceret vel pudore tacta, vel alium iuvenem, ut in tali convivio, amplexatura.» Pers. 5, 58. *ille in Venerem est putris, ὑγρὸς, τακερός*. Lucian. Amor. 15: *ὁ Χαρικλῆς ὑπὸ τοῦ σφόδρα θάμβους ὀλίγου δεῖν ἐπεπήγει τακερόν τι καὶ ῥέον ἐν τοῖς ὄμμασιν ὑγραίνων*. Polemon Physiogn. 1. *Ὀφθαλμοὶ κλυζόμενοι, κυμαίνοντες ἑαυτούς, ἐπαφρόδιτον καὶ ἐμπαθῆ ἄνδρα δηλοῦσιν.*

18. *Deponent*] quia, ut res alicubi depositae non moventur, in illa intuenda immobiles manent. Scriptor belli African. 26. *ut Caesar -- oculos mentemque ad mare dispositos directosque haberet*, ubi alii *depositos*. Utique singulare est pro «defigere, intendere.»

19. *adultero*] casu sexto, non tertio. Sic Od. 1, 37, 5: *depromere cellis avitis*. *Adulter* autem h. l. ut Propert. 2, 29, 37. Cynthia ad poëtam: *Aspice, ut in toto*

Omnes in Damalin putres
Deponent oculos, nec Damalis novo
Divelletur adultero
Lascivis hederis ambitiosior.

nullus mihi corpore surgat Spiritus admisso notus adulterio, pro concubitu. Est igitur: « Quamvis omnes convivae Damalin amplecti cupiant, illa tamen amoris gaudia uni Numidae, novo adultero, concedet.»

20. *ambitiosior*] Primo voc. significatu usus est: «Artius Bassum complexa, quam solet hedera *lasciva*, modo huc, modo illuc vaga, serpens atque cortici se inflectens *ambire*, circumplicare arbores.» Eadem comparatio Epod. 15, 5. et Catull. 61, 33: *Mentem amore revinciens, Ut tenax hedera huc et huc Arborem implicat errans.*

CARMEN XXXVII.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus, nunc Saliaribus

Od. XXXVII. Inscr. volg. *Ad sodales. In victoria Augusti* S, *In victoriam aliquam* T.

XXXVII. Primo statim de Cleopatrae morte nuntio accepto sodales hortatur, ut totos in laetitiam se effundant; ita tamen, ut generosum reginae animum ipse quoque ultro agnoscat atque admiretur. Cfr. Virgil. Aen. 8, 675. seqq. Propert. 3, 11. et 4, 6. Lucan. 10, 53. De Antonio, utpote Romanus de Romano, hic prorsus silet; neque illi, sed Cleopatrae dumtaxat, Octaviani iussu bellum indixerat senatus (Dio Cass. 50, 6.) nec de collega in triumviratu triumphavit victor. Huius enim intererat, ut quoad eius fieri posset homines obliviscerentur amicum ab eo ad mortem adactum esse. Nuntius autem de utriusque interitu Romam perlatus est auctumno a. u. c. 724. a M. Tullio Cicerone, oratoris filio, consule tum suffecto. Inter primas Odas ab Horatio editas haec referenda est, quamobrem excusandas ducunt synaloephen v. 5., negligentiam in caesura admissam v. 5 et 14.

1. Initium duxit ex Alcaei Fragm. 4. M. Fr. 12. Schneidew. p. 268: *Νῦν χρὴ μεθύσθην καί τινα πρὸς βίαν Πίνειν, ἐπειδὴ κάτθανε Μυρσίλος* (Lesbi tyrannus), ubi sine causa nonnemo proposuit *καὶ χθόνα πρὸς βίαν παίην*. In reliquis autem Alcaeum imitari vix potuit, cum nimis arte omnia ad Cleopatram referantur. — *Nunc est bibendum*] «Nunc demum rursus bibere concessum est.» Cfr. v. 5. — *nunc pede libero*] «Effusa laetitia hodie potemus et saltemus.» Etenim verba ad ipsum Saliorum tripudium ac lectisternium referenda non sunt cum nonnullis, quasi vero penes Horatium fuerit talia decernere vel proprie imitari iuberi amicos. Od. 3, 18, 15: *gaudet - - pepulisse fossor Ter pede terram.* Ennius Ann. 1, 2: *Musae, quae pedibus magnum pulsatis Olympum.* — *pede libero*, «non incatenato» perperam nonnulli explicarunt; est simpliciter «agili, interdum numero non optime servato; libere tripudiante.»

2. Ritum igitur lectisternii in supplicationibus dis post insignem aliquam victoriam a senatu decretis applicat ad diem cum sodalibus laetissime celebrandum. Talia autem sollemnia coniuncta erant cum epulis opiparis. Od. 2, 14, 28: *Pontificum coenas.* Cic. ad Att. 5, 9: *epulari Saliarem in modum.* Festus: *Saliis per omnes sacrorum dies, ubicunque manent, quia amplissimae ponun-*

Ornare pulvinar deorum
Tempus erat dapibus, sodales.

Antehac nefas depromere Caecubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus et imperio parabat

7. *dementis* B.

tur coenae, si quae alias magnae sunt, Saliares appellantur.

4. *Tempus erat*] Concisa temporum attractione: «factum illud iam dudum oportebat atque etiam nunc oportet;» quo ipso cessationem reprehendit. Aristoph. Eccl. 877: *τί ποθ' ἄνδρες οὐχ ἥκουσιν; ὥρα δ' ἦν πάλαι.* Pax 1031: Trygaeus ad servum: *ἀλλ' ἥκειν ἐχρῆν.* Ovid. Trist. 4, 8, 5: *Nunc erat, ut posito deberem fine laborum Vivere.* Ib. 25: *Tempus erat nec me peregrinum ducere caelum Nec siccam Getico fonte levare sitim.* Atque etiamnunc sic Itali: *ora ben era tempo d'ornare* ecc. In prosa orat. pro *nunc erat* de re proxime instante usitatius esset *iam iamque*, ut Tacit. Ann. 12, 15: *iam iamque Bosporum invasurus habebatur.*

5. *Antehac*] bisyllabum, ut apud Ennium Fr. p. 269. Hessel. *Antehac*, in luctu publico. — *Caecubum*, vinum generosissimum (Plin. H. N. 14, 8.) Epod. 9, 1: *repostum ad festas dapes.* Ager est Latii prope Fundos ad viam Appiam.

6. *Cellis avitis*] «vinum iam ab avis nostris in apothecis conditum.» — *Capitolio*] Lucan. 10, 63: *Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro.* Capitolium autem sanctissimum Romanis pignus aeternitatis imperii. Od. 3, 3, 42. 3, 30, 18.

7. *Regina*] vocabulum per se Romanis invisum. In veris Cleopatrae nummis (Visconti *Icon. Gr.* T. 54, 22. Müller *Denkm.* I. N. 257.) appellatur *ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ. ΘΕΑ. ΝΕΩΤΕΡΑ.* Exstant etiam M. Antonii nummi cum inscriptione: CLEOPATRAE. REGINAE. REGVM. FILIORVM. REGVM. Eckhel D. N. VI. p. 47. (Suppositicii sunt, quos interpretes ad h. l. afferunt.) — *dementes ruinas*] «dementer cogitatas»; «quas demens Capitolio minitabatur;» fere ut Virg. Aen. 2, 576: *sceleratas sumere poenas.* Cleopatra ipsa *demens*, insana dominandi libidine abrepta urbis Romae regina fieri volebat, quod si assecuta esset, eversum foret imperium Romanum atque in tyrannida orientalem mutatum. Florus 4, 11: *Haec mulier Aegyptia ab ebrio imperatore pretium libidinum Romanum imperium petiit.* Dio Cass. 50, 5: *οὐ γὰρ ὅτι τὸν Ἀντώνιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, τούς τι παρ' αὐτῷ δυναμένους, οὕτω καὶ ἐγοήτευσε καὶ κατέδησεν, ὥστ' αὐτὴν τῶν Ῥωμαίων*

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet impotens
Sperare fortunăque dulci
Ebriă: sed minuit furorem

9. *cum grege*] *congrege* e Codd. C. — 10. *Morbo virorum*] *Opprobriorum* malebat Bentleius, id quod omni probabilitate caret.

ἄρξειν ἐλπίσαι τήν τε εὐχὴν τὴν μεγίστην, ὁπότε τι ὀμνύοι, ποιεῖσθαι τὸ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ δικάσαι.

9. *Contaminato*] «cum turba spadonum atque exoletorum suorum.» Hos multa cum acerbitate vocat *gregem contaminatum* (impurum ac foedum) *virorum morbo turpium*, id est, qui turpi morbo illicitae libidinis laborabant, morbosorum spadonum; *morbus* enim ut νόσος et πάθος, de impura voluptate. Seneca Ep. 83: *impudicus morbum confitetur ac publicat*. Locum obscuriorem illustrat Lucianus Amor. 21., ubi de eunuchis locutus ita pergit: οὕτως ἡ μιαρὰ καὶ παντὸς κακοῦ διδάσκαλος τρυφὴ ἄλλην ἀπ' ἄλλης ἡδονὰς ἀναισχύντους ἐπινοοῦσα μέχρι τῆς οὐδὲ ῥηθῆναι δυναμένης νόσου κατώλισθεν. Eunuchis igitur suis Cleopatra abuti solebat ad libidinosissimam venerem, quam significat Priap. 78, 2. et Martial. 12, 59. — V. *turpium* autem, ut *contaminato*, imprimis ad animum refertur insana libidine flagrantem, etsi etiam externa horum hominum species plerumque foeda est. Cfr. Epod. 9, 13: *Romanus - - spadonibus servire rugosis potest* (praesertim Pothino et Mardioni). Contemptim etiam v. *grege*. Suet. Tit. 7: *spadonum greges*. Tacit. Ann. 15, 37: *Nero uni ex illo contaminatorum grege in modum sollemnium coniugiorum denupsit* cet., ubi eius animo Horatii locus obversatus videtur. V. *virorum*, in quo multi haeserunt, est κατ' εἰρωνείαν dictum pro eo, quod alii, Virgilius, Livius, Martialis 3, 91. 9, 21. spadones *semiviros* vocant. Gregorius Nazianz. in Epitaphio Basilii Ed. Paris. 1778. pag. 806. eunuchos vocat τοὺς ἐν γυναιξὶν ἄνδρας, ἐν ἀνδράσι γυναῖκας. Male alii (Scholiasta Cruq., Iohnson) construunt: *cum grege turpium virorum contaminato morbo*, «qui grex morbo contaminatus est.»

10. 11. *Impotens* dicitur, qui, cum sui compos non sit, propterea quidlibet audet et quamvis cupidinem explere gestit. Cic. ad Fam. 4, 4: *victoria etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit*. — *dulcis* vocatur *fortuna* nimis blanda et propterea fallax atque exitium allatura.

12. *Ebria*] «rebus secundis elata et impos mentis,» solito etiam Graecis tropo. Anacr. Fragm. 17. p. 105. Bergk.: μεθύων ἔρωτι. Theophr. apud Stob. Tit. 10, 12: μεθύων ταῖς φιλονεικίαις. Demosth. Phil. 1. p. 54: οἶμαι ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Himerius Ecl. 2, 15:

Vix una sospes navis ab ignibus,
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Caesar ab Italia volantem
Remis adurgens, accipiter velut

15. *in*] *ad* malebat Bentl. — *seros* Bouhier.

εἰ σφόδρα τις Ἀλέξανδρον μεθύειν ὑπὸ τῆς εὐτυχίας ὑπείληφε.

13. *Vix una*] «quod vix una navis sospes erat.» Haase ad Reisig *L. Gr.* pag. 631. In pugna Actiaca commissa IV. Non. Sept. a. u. c. 723. regina quidem evasit cum classe sospite, sed Antonii classis plus quam CCC. navibus constans paene tota igne deleta est, excepta praetoria triremi, qua ipse fugit dux devictus. Plut. Ant. 68. Dio 50, 35.

14. *lymphatam*] «νυμφόληπτον, vano pavore territam et consternatam neque iam sui compotem, ita ut vix inito proelio, Antonii rebus etiamtunc integris, repentinam fugam capesseret.» Ovid. Heroid. 4, 47: *quas Dryades Faunique bicornes lumine contactas attonuere suo.* Halieut. 49: *animalia - Aut vani semper quatiunt lymphata timores.* Lucan. 7, 186: *lymphato trepidasse metu*; qui tres loci cum aliis a Luebkero collectis satis demonstrant, Latinos in misero lymphaticorum statu haud minimam partem metui ac pavori tribuisse. Quod autem Groebelius temulenta Cleopatrae convivia addubitans legendum proposuit *Mareoticae*, id est, Aegyptiae, satis refutatur a Gratio Cyneg. 310: *humanos non res magis altera sensus Tollit* (quam luxus:) *Haec illast Pharios quae fregit noxia reges, Dum servata cavis potant Mareotica gemmis.* Cfr. Plut Ant. 29. Pavorem autem illum πανικὸν tribuit *Mareotico*, effusis illis cum Antonio compotationibus. Mareoticum vinum dulce, odoriferum et leve ad Mareoticam paludem circa Maream, oppidum Aegypti inferioris prope Alexandriam. Strabo 17, 14. p. 527. Athen. 1, 15. p. 33. Contra *vile* est Lucano 10, 160.

15. *Veri timores* opponuntur lymphaticis, ab animi errore profectis.

16. *ab Italia*] Quia processerat usque ad Actium, e regione Italiae. Iunge *ab Italia volantem*, non: *ab Italia remis adurgens.* Rem poëtice ita proponit, ac si Octavianus Cleopatram statim post victoriam in Aegyptum usque persecutus esset, cum tamen demum a. u. c. 724. se ipsa interfecerit.

17. *accipiter*] Imago, quae quasi in proverbium abiit. Iliad. ξ, 138: Πηλείδης δ' ἐπόρουσε ποσὶ κραιπνοῖσι πεποιθώς· Ἠΰτε κίρκος ὄρεσφιν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν, Ῥηϊδίως οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν· ἡ δέ θ' ὕπαιθα φοβεῖται κτλ. Alcman Fr. 21. W. Fr. 12. Schneidew. pag. 243: Αὖσαν δ' ἄπρακτα νεάνιδες ὥστ' Ὄρνεις ἱέρακος ὑπερπταμένω. Virg. Aen. 11, 721: *Quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto Consequitur pennis sublimem in nube columbam*

Molles columbas aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis

Fatale monstrum: quae generosius
Perire quaerens nec muliebriter
Expavit ensem nec latentes

18. *Mollis* BT. — 23. *latentis* BT.

cet. Ovid. Met. 5, 606: *Ut solet accipiter trepidas agitare columbas.* Ad vv. *accipiter* et *venator* ex praecedd. cogitatione supple *adurget*, premit.

20. *Haemoniae*] poëticum Thessaliae nomen. Rhianus in Schol. Apollon. 3, 1089: *Αἱμονίην ἀφ' Αἵμονος - - ὁ δ' αὖ τέκε Θέσσαλον Αἵμων*. *Nivalis* autem Thracia, ut apud Eurip. Andr. 245: *Θρήκην χιόνι τὴν κατάῤῥυτον.* — *daret ut catenis*] In eo enim omnia reposuerat Octavianus, ut illam triumpho reservaret. Plut. Ant. 78: *τὸν Προκλήϊον ἔπεμψε κελεύσας, ἣν δύνηται, μάλιστα τῆς Κλεοπάτρης ζώσης κρατῆσαι· καὶ γὰρ ἐφοβεῖτο περὶ τῶν χρημάτων καὶ μέγα πρὸς δόξαν ἡγεῖτο τοῦ θριάμβου, καταγαγεῖν αὐτήν.*

21. *Fatale*] «fato destinatum ad perdendum prope imperium Romanum.» — *monstrum: quae*] Constructio *πρὸς τὸ σημαινόμενον*, ut Odyss. λ, 90: *ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαο, χρύσεον σκῆπτρον ἔχων*. Terent. Eun. 4, 3, 3: *Scelus postquam ludificatus est virginem.* Plato Euthyd. 275. D.: *τὸ μειράκιον - - ἀναπηδήσας.* Cic. ad Fam. 1, 9: *illa furia muliebrium religionum, qui* cet. Liv. 38, 46: *tantae corporum moles - - in fugam consternati sunt.* Etiam Florus 4, 11. *monstrum* eam appellat et Lucano 10, 59. est: *Dedecus Aegypti, Latii feralis Erinnys.* Attende autem ad *ἀσύνδετον* sententiarum inter vv. 15—21. et subitum illud: *quae generosior* - quo *ἀσυνδέτῳ* repentinam illam atque admirabilem mutationem in reginae animo factam, ut a vanis aeque et a veris timoribus transiret ad generosissimum moriendi consilium, magna cum arte expressit. Quamquam scio «improvisum hunc saltum,» ut aiunt, ab imperitis iudicibus acriter reprehensum esse.

22. *Perire quaerens*] «mortem appetens viasque moriendi omnes investigans.» Amat autem Horatius rariorem hanc v. *quaerendi* cum infinitivo constructionem. V. ad Od. 3, 4, 39. — *nec muliebriter*] Vellei. 2, 87: *Cleopatra frustratis custodibus illata aspide, morsu eius sane expers muliebris metus spiritum reddidit.* — *Expavit ensem*] Plut. Ant. 79: *Θεασαμένη τὸν Προκλήϊον ὥρμησε μὲν αὑτὴν πατάξαι (παρεζωσμένη γὰρ ἐτύγχανε τῶν λῃστρικῶν ξιφίδιον·) προσδραμὼν δὲ ταχὺ αὐτὴν ἐκώλυσεν.* Quo ex loco

Classe citā reparavit oras.
Ausa et iacentem visĕre regiam
Voltu sereno, fortis et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum,

24. *repetivit* Cod. Vatic. Reginae; *penetravit* malebat Bentl., *repedavit* Tilius, *peraravit* Bouhier, *remeavit* Oeseke, *recreavit* Bosscha. — 25. *tacentem* Cod. Bersmanni prob. Bentleio. — 28. *Pectore* Cod. Mentel. — *conbiberet* T.

apparet minus rectam esse Vossii interpretationem: *welche, den edleren Ausgang sich suchend, weder das Schwert als Weib zagend hob u. s. w.*

23. *nec latentes*] Narrat Plut. Ant. 69. de transvehendis e Nilo in sinum Arabicum navibus eam cogitasse et inde ἔξω κατοικεῖν voluisse; abiecisse tamen hoc consilium, cum naves aliquot primum transmissas ab Arabibus combustas audisset. Dio 51, 6: ἡτοιμάζοντο ὡς καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν, ἄν τι κατεπείξῃ, πλευσούμενοι - . ἢ καὶ πρὸς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν μεταστησόμενοι. Florus quoque l. l. praeparatae eius in Oceanum fugae meminit, sed suppressit hoc, vel potius negando significavit prudenter Horatius.

24. *Classe cita*] «velociter naviganteˮ, non: «mota atque translata», quae notio in v. *cita* non inest. — *reparavit*] «Spe novi regni condendi, alias sibi parare et assequi studuit regiones, pro illis, quas amittendas Caesarique relinquendas esse videbat, id est, pro Aegypto.» Sic interpretor conferens Francogallorum *regagner*; non vero: «Cleopatra non instauravit bellum auxilio Aegypti interioris,» neque locus est coniecturis: *penetravit, peragravit, peraravit, properavit, ire paravit, repedavit, repetivit, reseravit, remeavit* cet. Usus hic v. *reparare* prope singularis est; proxime fortasse accedit Inscriptt. mear. Lat. N. 1587: *quod licuit patrios reparare Penates.* Auson. Mosellae 35: *Non spirante vado rapidos reparare meatus Cogeris.*

25. *iacentem*] «deiectam a fastigio suo, afflictam ac desolatam.» Cic. Orat. 67: *depressam, caecam, iacentem domum.* Eandem Od. 4, 14, 35: *vacuam aulam* nominat, ubi, ut ait C. Rabirius Ed. Kreyss. p. 216: *deforme coactum Omne vagabatur leti genus, omne timoris.*

26. Noli construere: *voltu sereno fortis, et ausa tractare,* sed *fortis tractare,* adeo fortis, ut attrectaret, manibus versaret aspides *asperas*, non tam propter squamas, quam «saevas, iratas», ut Virg. Ge. 3, 433: *anguis - - asperque siti atque exterritus aestu.*

28. *Corpore* minime cum contemptu dictum, ut nuper ratus est aliquis, sed significat in intimas corporis partes eam recipere voluisse venenum. — *combiberet*] «ut mortiferum virus penitus imbiberet.» *Artes combibere* tropice dixit Cic. de Finn. 3, 2. Cfr. de

Deliberatā morte ferocior;
Saevis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

hoc mortis genere C. Rabirium Ed. Kreyssig. p. 226: *Ille - - pendente suis cervicibus aspide mollem Labitur in somnum trahiturque libidine mortis*, quibus optime explicatur locus Statii Silv. 3, 2, 19: *Anguiferamque domum, blandoque mersa veneno Actias Ausonias fugit Cleopatra catenas,* ubi frustra nonnemo voluit *morsa. Κεντήματα λεπτὰ* in eius brachio apparuisse tradit Dio 51, 14. Virg. Aen. 8, 696: *Regina in mediis patrio vocat agmina sistro, Necdum etiam geminos a tergo respicit angues.*

29. *ferocior*] «Animosior etiam facta, postquam certum moriendi consilium cepit.» Est potius abl. absolutus quam instrumentalis, ut nonnulli volunt: «per mortem deliberatam ferocior facta.» Lucan. 4, 534: *stabat devota iuventus, Damnata iam luce ferox.* Stat. Theb. 12, 766: *Iam letale furens atque audax morte futura.*

30. *Saevis*] «hostilibus ipsique ultimam triumphi ignominiam minitantibus.» — *Liburnae* (*Λιβυρνίδες*) naves, parva ac velocia navigia, ad eorum similitudinem constructa, quibus olim Liburni, Illyrica gens, piraticam exercentes usi erant, fere biremes. Silius 13, 240: *agilis Liburna.* Harum maxime opera Antonii naves apud Actium disiectas esse Dio et alii testantur. — *invidens*] «iis minime concedens.»

31. *Privata*] «pristina dignitate spoliata, non iam regina.»

32. *Non humilis*] »immo generosissima.» «Nam et T. Livius refert, illam, cum de industria a Caesare indulgentius tractaretur, identidem dicere solitam: *Οὐ θριαμβεύσομαι.*» PORPHYR. Cfr. Flor. 4, 11. In triumpho postea Cleopatrae imaginem alligatis brachio aspidibus circumlatam esse docet Propertius 3, 11, 52: *Accepere tuae Romula vincla manus. Brachia spectavi sacris admorsa colubris Et trahere occultum membra soporis iter.* Ponanus in Anthol. Burm. 1. p. 225: *Picta fuit quondam Pharii regina Canopi, Artifici formata manu; nam vivere serpens Creditur et morsu gaudens dare fata papilla. O quam vivit opus! quam paene figura dolorem Sentit et ex ipso moritur pictura veneno!* — Sapienter autem poëta desinit in proponenda nobis ferocis reginae iamiam moribundae imagine, neque ad exultationem redit, a qua carmen exorsus erat.

CARMEN XXXVIII.

Persicos odi, puer, apparatus,
Displicent nexae philyra coronae;
Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.

Od. XXXVIII. Inscr. volg. et ST. *Ad puerum ministrum.*

XXXVIII. Auctumni tempore se sub trichila uno puero a cyatho comite non floreis corollis, sed myrto dumtaxat redimitum potaturum significat. Consulto, ac non sine occulta quadam εἰρωνείᾳ tam simplici odario primum librum clausisse videtur, probe gnarus, talia quoque, etsi tenuia, grato animo accepturos esse Romanos, ad quos, pauca cum tentasset Catullus, primus cum maxime melicam Graecorum poësin transferebat. Consulto etiam praecedere iussit carmen vere sublime populariumque animos admiratione perculsurum. Carminis autem aetas pro certo definiri nequit; ad a. quidem 725. refert Grotefend et Walck., ad a. 729. Kirchnerus.

1. *Persicos apparatus*] Admonet nos Lambinus coenae sumptuosissimae Pausaniae iussu post victoriam Plataeensem a Persis captivis paratae et ab illo derisae. Postea tamen idem *epulabatur more Persarum luxuriosius, quam qui aderant perpeti possent.* Aemil. Prob. Paus. 3. Xenoph. Cyrop. 8, 8, 15: ἀλλὰ μὲν καὶ θρυπτικώτεροί γε νῦν πολὺ ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσί. *Persicos* autem *apparatus* ipse fortasse viderat in Phraatis filii, qui diu obses Romae degit, et in Tiridatis, qui Augusto supplex eo venerat, luxu ac pompa orientali. — *odi*] «Minime iis delector.» — *puer*] Frequenter sic pocillatores suos alloquebantur Lyrici. Anacr. Fr. 62. B.: Ἄγε δὴ φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ, Κελέβην.

2. *philyra*] tenuissima tiliae corticis membrana interior, qua utebantur in nectendis coronis, varios inde lemniscos sive taenias texentes. Phurnutus c. 25. πρὸς τὰς στεφανῶν πλοκὰς εἰώθασι τῇ φιλύρᾳ κεχρῆσθαι μᾶλλον. Xenarchus apud Athen. 15, 25: Φιλύρας εἶχε γὰρ Ὁ παῖς ἄφυλλον στέφανον ἀμφικείμενον. Ovid. Fast. 5, 335: *Tempora sutilibus cinguntur tota coronis Et latet iniecta splendida mensa rosa, Ebrius incinctis philyra conviva capillis Saltat.*

3. *Mitte*] «Omitte inquirere, ubi sub exitum auctumni rosae etiamnunc apud coronarum propolas reperiantur.» — *sera rosa* vernam, quae florere nimis tardet, ut nuper quidam interpretatus est, significare nequit; (nimis enim ambiguo ἐπιθέτῳ usus esset poëta),

Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curo: neque te ministrum
Dedecet myrtus neque me sub arta
Vite bibentem.

6. *cura* Bentl. coni., *curae* e Cod. Bodleiano Cuningh. et Zell.

sed auctumnalem vel hibernam. Sic Lucianus Nigrin. §. 31. *τοὺς ῥόδων αὐτῶν καὶ παρὰ καιρὸν ἀγαπῶντας*. Pacatus in Paneg. Theod. 14: *Delicati illi ac fluentes parum se lautos putabant, nisi luxuria vertisset annum, nisi hibernae poculis rosae innatassent.*

5. *allabores*] «ut praeterea laborem ullum suscipias.» Hoc v. unus est usus Horatius h. l. et Epod. 3, 20. «Noli nimis sedulo rosas superaddere myrto semper viridi ac propterea semper facile inveniendae. Non *curo*, nolo hoc facias.» Haec vera est lectio; *sedulus curae* interpretantur: «sedulus in cura, sedulo curans.» (*Sedulus*, *cura* imperativus, Bentl. *sedulus cura* ablativ. Klotz. Cfr. *curae* probantem Voss *Anmerkungen und Randglossen*. pag. 253. «*Oro* optime habet Cod. Petrin. sine ulla litura.» Bentleius in Curis noviss. Sed *sedulus oro* metro repugnat. Cfr. etiam Goeller ad Plauti Trin. p. 69.)

7. *neque me*] «hominem simplicem neque opulentis adnumerandum.» — *sub arta*] densa, spissa trichila sive pergula, *ὑπαμπέλῳ*, vitibus tecta atque ideo umbrosa.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER SECUNDUS.

CARMEN I.

Motum ex Metello consule civicum
Bellique causas et vitia et modos

Lib. II. Od. I. Inscr. volg. *Ad C. Asinium Pollionem.* Om. S. *Alloquitur Pisonem consularem virum.* T.

1. *Motum*] bella intestina, quae primordium ceperant inde ab a. u. c. 694., Q. Caecilio Metello Celere et L. Afranio coss., quo anno Caesar, Pompeius, Crassus societatem rei publicae ad suam voluntatem regendae inierunt, quem priorem triumviratum, etsi minus recte, cum magistratus non fuerit, volgo appellant. Vell. 2, 44. Suet. Caes. 19. Florus 2, 4. Bellum ipsum civile demum post decennium erupit. — *civicum*] ut Od. 3, 24, 26. *civica rabies*, forma antiquior, ut *hosticus*, a poëtis servata; in formula *coronam civicam dare* tralaticia mansit.

2. *causas*] caedem Crassi, mortem Iuliae, ambitionem aemulationemque Caesaris et Pompeii cet. — *vitia*] partim Crassi in expeditione adversus Parthos suscepta, partim Pompeii eiusque partium; quibus de vitiis acriter conqueritur Cicero ad Fam. 7, 3: *extra ducem paucosque praeterea (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam victoriam horrerem.* — *modos*] «et singulas rationes, quibus utraque pars usa erat in contentionibus civilibus, et totius belli tenorem.»

3.4. *Ludumque Fortunae*] «varias vicissitudines ludibriumque Fortunae praesertim in interitu et Pompeii et Caesaris.» — *graves*] Caelius ad Fam. 8, 14, 2: *Sic illi amores et invidiosa coniunctio* (inter Caesarem et Pompeium) *non ad occultam recidit obtrectationem, sed ad bellum se erupit.* Cfr. Cic. Philipp. 2, 10, 23. Vell. 2, 44: *Caesare consule* (a. u. c. 695. sed accuratior Horatius:) *inter eum et Cn. Pompeium et M. Crassum inita potentiae societas, quae urbi orbique terrarum nec minus diverso*

Ludumque Fortunae gravesque
Principum amicitias et arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosae plenum opus aleae,

3. *gravisque* BbTc. — 5. *tincta* Bentl. coni.

quamquam tempore ipsis exitiabilis (Horatii *gravis) fuit.* — *arma*] Ut distinguas a *bello* v. 2., cogita de singulis pugnis, imprimis de Pharsalo, Thapso, Munda.

5. *Nondum expiatis*] Quia nimiae etiam post Antonium oppressum remanebant scelerum civilium reliquiae, longo tantum Octaviani principatu removendae. Od. 1, 2, 29: *Cui dabit partes scelus expiandi Iuppiter?* — *uncta*] «polluta.» Verbum, quod Bentleio vix Latinum videbatur, firmatur a Silio 9, 13: *hostilique unguere primus Tela cruore.* V. magis volgare *tincta* post syll. *tis* ingratum sonum praebuisset. *Uda* autem *cruoribus*, quod nonnemo proposuit, Latine non magis dicitur quam Germanice *Waffen, feucht von Blut.* — *cruoribus*] «sanguine saepe ac multis locis effuso.» Sic *αἵματα* crebro apud Tragicos. Aeschyl. Suppl. 262: *παλαιῶν αἱμάτων μιάσμασιν.*

6. *aleae*] de incerto ac fortuito eventu cuiusvis incepti, ut «Iacta est alea, ἀνεῤῥίφθω κύβος.» Ideo autem periculosum Pollionis vocat inceptum, quia vix aliter fieri poterat, quam ut in tantis tamque acribus partium studiis, nondum prorsus sopitis, hunc vel illum, filios quoque et amicos eorum, quorum magnae in bello domestico partes fuerant, etiam vero simpliciter patefacto laederet. Aliter explicat Doering, cuius rationem praefert Lübker: *p. opus aleae*] «bellum civile, quia in eo, sicut in alea, plurima a fortunae favore pendent; et sic *incedere* cet. erit: versari in describendo bello civili, ubi inopinata mala et pericula, sicut ignis cineri doloso suppositus, subito prorumpunt.» Me secutus est Regel. Nobis igitur *opus* est «historia belli intestini, quam edere cogitas»: illis, «bellum ipsum»; quo iure, ipsi viderint. Ceterum hoc dumtaxat pro certo scimus, perductam fuisse eius historiam usque ad Ciceronis aliorumque proscriptionem; probabiliter tamen usque ad pugnam Philippensem progressus est. Qui vero putant, eum in omnem sui temporis historiam ad dominationem usque Octaviani (a. 725.) excurrisse, mera coniectura nituntur.

7. *ignes*] Proverbii speciem habet. Suidas: *Ἐν πυρὶ βέβηκας*] *Τοῦτο ἐπιλέγειν χρὴ ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι καὶ ἐπικινδύνοις πράγμασιν ἐμφιλοχωρεῖν ἐθέλουσι.* Callim. Ep. 46, 2: *ἔστι πῦρ ὑπὸ τῇ σποδιῇ.* Meleager Ep. 55: *μὴ - - κινήσῃς τέφρῃ πῦρ ὑπολαμπόμενον.* Propert. 1, 5, 5: *properas - - Et miser ignotos vestigia ferre per ignes.* — Res a Pollione suscepta quam ardua sit et quam magnos spiritus requirat, ei ideo ante oculos ponit, quod difficultas ipsa virum generosum ad curam perficiendam excitare

Tractas et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.

Paullum severae Musa tragoediae
Desit theatris: mox ubi publicas

debebat. Simul autem ostendit, quanta de Pollionis historia popularium sit exspectatio.

9. *Paullum*] Cfr. omnino Welckerum Trag. V. II. T. III. pag. 421. — *Paullum* rarius pro: *parumper*, *auf eine kleine Weile*, *paullisper*, *eine kleine Weile lang*. Doederlein *Synon.* I. *S.* 115. «Donec absoluta sit historia tua, per breve tempus utique vacare tibi placeat a componendis tragoediis.» Sat. 1, 10, 42: *Pollio regum Facta canit pede ter percusso*. Virg. Ecl. 3, 86: *Pollio et ipse facit nova carmina*; intellige novi generis tragoedias. Ecl. 8, 10: *Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno*. Utraque autem Virgilii Ecloga ante triumphum Delmaticum composita est; tertia a. 712, octava a. 715. «Non videntur postea Pollionis tragoediae frequenti lectione tritae fuisse, id quod apparet vel ex Quintiliani silentio, cum unus Tacitus in dialogo de Or. eas memoret.» Thorbecke de As. Poll. vita p. 128. — V. *theatris* satis demonstrare videtur a Pollione tragoedias scenae, non lectioni dumtaxat, ut nonnemo arbitratus est, destinatas fuisse, quamquam cfr. Epp. 1, 19, 11. Nihil ex iis superesse videtur nisi haec vv. apud Charisium I. p. 56. Lind.: *Veneris antistita cupras*, id est, bonae, benignae; ex quibus tamen ipsis antiqui sermonis quaedam affectatio elucet. Contra quod ad argumenti tractationem attinet, ut Varius atque Ovidius *novum* tragoediae genus sectatus esse videtur, id est, oppositum Enniano, Pacuviano, Acciano, quodque devitaret Graecorum imitationem nimis artam et apertam. — *severae*] Ovid. Amor. 3, 1, 11: *Venit et ingenti violenta tragoedia passu; Fronte comae torvae, palla iacebat humi.* — Multa cum arte Pollionem non solum esse historicum, verum etiam tragicum eximium his quattuor vv. dicit, quam artem non perspexerunt, qui eos delendos esse sine ulla causa opinati sunt.

10. *Desit*] «sese subtrahat scenae, remota maneat a scena.» Demonstrant haec vv. publice actas, non tantum lectioni destinatas fuisse Pollionis tragoedias, cum illud nonnemo negarit. «Ubi *publicas res*, id est, res inter cives et in senatu et in foro et in ipso bello intestino gestas, eo ordine, quo gestae sunt atque inter se connexae erant, exposueris.» *Ordinaris*, (ut *συντάττειν*) utique de historia componenda, ut Lucae 1, 1. Volgata: *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem* cet., non de civitate ordinanda. Ac prorsus similis est usus v. *componere*. Seneca Praef. ad Quaest. nat. L. 3: *consumpsere se quidam, dum acta regum externorum com-*

Res ordinaris, grande munus
  Cecropio repetes cothurno,

Insigne maestis praesidium reis
Et consulenti, Pollio, curiae;
  Cui laurus aeternos honores
  Delmatico peperit triumpho.

16. *Delmatico* B: *Dalmatico* bSTcLCtF. Item Bentl. et M.

ponunt quaeque passi invicem ausique sunt populi. Neutiquam autem probanda altera interpretatio: «Historiam ad id tempus perduxit, quo Octavianus a. 725. pacem et rectum rerum ordinem restituit, quare ipse Pollio *publicas res ordinasse* dicitur.» *Res publicae* h. l. pro «negotiis publicis», τοῖς πολιτικοῖς, h. l. imprimis statu rei publicae variisque eius vicissitudinibus, quas per bella civilia erat experta. Plautus Mil. gl. 2, 1, 25: *magnai rei publicai gratia.* Cic. de Orat. 1, 11: *sine multa pertractatione omnium rerum publicarum.* Suet. Ner. 9: *Matri summam omnium rerum publicarum privatarumque permisit.*

11. *munus*] Quidquid aliquis suscipit, hoc eius fit *munus*, partes, *Aufgabe*. Sic Pollionis munus tragoedia, ad quam post historiam elaboratam denuo se applicet optat poëta. *Cecropio* autem *cothurno* innixus, quia apud Athenienses, inventore Thespi, floruit hoc poësis genus. Ovid. ex Pont. 4, 16, 29: *Musaque Turrani tragicis innixa cothurnis.*

13. Iam pergens in Asinii meritis exponendis, eum ut oratorem forensem et senatorem dilaudat. Quintil. 12, 11, 28: *An Pollio et Messala, qui iam Cicerone tenente arcem eloquentiae agere coeperunt, parum in vita dignitatis habuerunt, parum ad posteros gloriae tradiderunt? — maestis reis*] ut, cum defendit Nonium Asprenatem, Moschum (Epp. 1, 5, 8. collatis Schol.), Apollodorum, omnes veneficii reos. Horatii memor fuit Ovidius Fast. 1, 22. de Germanico: *Civica pro trepidis cum tulit arma reis.* Senatus autem *praesidium* appellatur propter sententias e re publica in eo dictas. Proprie consul *consulit* senatum, cum sententias rogat hac formula: Dic M. Tulli, (Sal. Cat. 48: *consulente Cicerone senatus decernit*:); tum ipse senatus *consulere* dici potest, id est, deliberare, ut Sal. Cat. 52. antiquis Romanis tribuit *animum in consulendo liberum*; nec vero explicandum: *consulenti* scilicet te.

16. *Delmatico*] VIII. Kal. Nov. a. u. c. 715. (Baiteri Fast. triumph. p. CLXI.), cum debellasset Parthinos, populum Illyrici, Delmatiae finitimum. Scripturam *Delmatia* praebent Inscriptiones (Grut. p. 96, 1. in inscript. a. u. c. 763: *Bello Delmatico.*) interdum et Codices, ut h. l. antiquissimus noster B.

17. *Iam nunc*] Fingit se iamiam

Iam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures, iam litui strepunt;
Iam fulgor armorum fugaces
Terret equos equitumque voltus.

Audire magnos iam videor duces

19. *fugacis* BTc. — 20. Scripturam *voltus* exhibet c. — 21. *Videre* Bent. coni., in quam inciderat iam Beroaldus ad Cic. Tusc. 5, 39.

vel ante lectam Asinii curam summa Pollionis arte historica atque ἐναργείᾳ in medias res abreptum esse, exempli causa, in ipsam pugnam Pharsalicam, neutiquam vero, ut alii opinantur, in bella extera, quae a Pollione nunquam narrata sunt.

18. *Perstringis*] Iuvenal. 11, 196: *et fragor aurem Percutit. Perstringere* de auribus acuto vel terribili sono percussis, *praestringere* de oculis subito splendore vel fulmine prope caecatis. — *litui*] Lucan. 1, 237: *stridor lituum clangorque tubarum Non pia concinuit cum rauco classica cornu.* Tac. Ann. 1, 81: *cornuaque ac tubae concinuere.*

19. *fulgor*] Quintil. 10, 1, 30: *qualis est ferri fulgor, quo mens simul visusque perstringitur.* Tac. Germ. 43: *primi in omnibus proeliis oculi vincuntur. Fulgur* (Cod. d'Orvill., Ascensius, Oudendorp ad Frontin. 2, 3, 34. Wakefield) nimis tumidum est pro casto Horatii genere dicendi. — *fugaces*] Porphyrio: «Pro velocibus accipe; et in sermone hodieque *fugam* pro velocitate dicimus, cum de equis loquimur.» Accepit ergo pro Gallico *fougueux (fougue,* Itali *foga)*; sed et sententia ipsa et Horatii consuetudo hoc admittere non videtur. Aliter res se habet apud Senecam. Gronovius ad Thyest. 629: «*Fuga* huic scriptori quaevis velox itio. Habet complures in Natur. Quaestt.» Recte vero h. l. explices per prolepsin poëticam: «eo, quod terrentur, fugam mox capturos.»

21. *Audire*] partim contionantes, ut ante pugnam Pharsalicam Pompeium, Labienum, Caesarem, partim in ipsis proeliis milites suos ad fortiter pugnandum exhortantes. Altera est explicatio sententiam magnopere extenuans: «Audire mihi videor te de magnis ducibus recitantem.» — Omnino autem haec omnia (strepitus lituorum, fulgor armorum, ducum militaris eloquentia) cum ex Pollionis historia lecta ad Horatii mentem perventura eamque vehementer percussura sint, rectissime per zeugma uno *audiendi* verbo utitur. Huius autem figurae Graecis, Romanis, Italis magis quam septentrionalibus populis usitatae osor ubique fere exstitit Bentleius, ut Od. 3, 10, 5. Illustria sunt exempla Aeschyl. S. c. Th. 95: *κτύπον δέδορκα.* Pind. Pyth. 4, 104: *οὔτε ἔργον οὔτ' ἔπος εἰπών.* Dante Inferno 33, 9: *Parlare e lagrimar mi*

Non indecoro pulvere sordidos,
Et cuncta terrarum subacta
Praeter atrocem animum Catonis.
Iuno et deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat impotens

vedra' insieme. (Ad sententiam ipsam cfr. Plin. Paneg. 17., ubi Traiani triumphum sibi ante oculos versari fingit: *Videor ingentia ducum nomina nec indecora nominibus corpora noscitare. Videor intueri immanibus ausis barbarorum onusta fercula* cet.)

22. *sordidos*] Plin. H. N. 7, 29. de Alexandro M.: *taedebat unguenti bellatorem et militia sordidum.* Sunt igitur aspersi pulvere medio in tumultu excitato, qui pulvis ipse illorum fortitudinem atque audaciam demonstrat. Marius apud Sal. Iug. 85: *sudorem, pulverem et alia talia nobis relinquunt* nobiles. Valer. Flacc. 1, 13: *Solymo nigrantem pulvere fratrem.* Statius Theb. 9, 710: *Bellantem atque ipso sudore et pulvere gratum,* unde fluxit HP. ingratissima coni. *Sudare magnos iam video duces.*

23. *subacta*] a Caesare. Vellei. 2, 56: *Caesar omnium victor regressus in urbem -- quinque egit triumphos, Gallicum, Ponticum, Alexandrinum, Africum, Hispaniensem.*

24. *atrocem*] Atrocitas h. l. in laude ponitur, ut apud Iuvenal. 2, 9: *Hispida membra quidem et durae per brachia setae Promittunt atrocem animum,* bellicosum: *atrocem virtutem* dixit Silius 13, 369. Ferocem igitur dicit Catonem atque imperterritum propter libertatis amorem atque virtutis conscientiam, qua fretus se interficere maluit quam submittere Caesari. Minus recte alii interpretati sunt de Catonis adversus Pompeium contumacia. — *Catonis*] Od. 1, 12, 35: *an Catonis Nobile letum?* Seneca de Provid. 2: *Non video, quid habeat in terris Iuppiter pulchrius quam ut spectet Catonem iam partibus non semel fractis stantem nihilo minus inter ruinas publicas erectum? Licet, inquit, omnia in unius dicionem concesserint, custodiantur legionibus terrae, classibus maria, Caesarianus portus miles obsideat, Cato, quo exeat, habet.* Florus 4, 2: *Cato* (Uticae) *accepta partium* (Scipionis et Iubae ad Thapsum) *clade nihil cunctatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam laetus accivit. Nam postquam filium comitesque ab amplexu dimisit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animae docet, paullulum quievit, tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit. Ausi post hoc medici violare virum fomentis. Ille passus, dum abscederent, rescidit plagas, secutaque vis sanguinis moribundas manus in volnere reliquit.* (a. u. c. 708.)

25. Hinc, satis cum praedicasset Pollionis laudes, transit ad deflenda bellorum domesticorum calamitates ac scelera, in quibus poenam videt divinam. Hanc autem

Tellure victorum nepotes
Rettulit inferias Iugurthae.
Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulcris impia proelia
Testatur auditumque Medis

poëtica *φαντασίᾳ* usus, potissimum tribuit Iunoni terribili Afrorum atque Iugurthae ultrici. — *Iuno* apud poëtas Latinos est dea patrona sive praeses Africae, quia sua cum Iunone Karthaginiensium Astarten, quae in Inscriptionibus modo INVICTA CAELESTIS, modo IUNO CAELESTIS appellatur, confundebant. — *deorum*] Vix certos quosdam Karthaginiensium deos hic mente complexus est poëta, cuiusmodi erant proprie Baal, Moloch, Melkarth. Apud Silium (9, 439.) praeter Iunonem etiam Minerva favet Poenis.

26. *impotens*] h. l. primo significatu, «qui resistere non potuerant armis Romanis neque adeo ulcisci terras, quae in eorum fuerant tutela.» Dii autem *excedunt* ex urbibus devotis, certa formula, quam nobis servavit Macrobius Sat. 3, 9., *evocati*. Eurip. Troad. 23. Neptunus: *Λείπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον βωμούς τ' ἐμούς*. Virg. Aen. 2, 351: *excessere omnes adytis arisque relictis Di.* Silius 8, 442: *Et iam damnata cessit Karthagine Mavors.* Tacit. Hist. 5, 13: *Expassae repente delubri* (Hierosolymitani) *fores et audita maior humana vox, excedere deos.* (V. *impotens* alii explicant: *ἀκρατὴς τῆς ὀργῆς*, verum vel sono artissime iungitur cum v. *cesserat* nec pertrahi potest ad v. *Rettulit*.)

27. *nepotes*] Ante alios de iis cogitavit, qui ad Thapsum occiderunt, ubi Pompeianorum interfecti sunt X. milia. Bell. Afr. 86.

28. *Rettulit*] «vicissim obtulit piaculi causa tamquam *inferias Iugurthae* Manibus.» Lucan. 4, 788: *Excitet invisas dirae Karthaginis umbras Inferiis Fortuna novis, ferat iste cruentus Hannibal et Poeni tam dira piacula Manes.* Iugurtham autem (nam hoc quoque monendum propter eum, qui quattuor vv. longe pulcherrimos resecandos suasit:) et Horatius et Propertius in imagine non minus poëtica 3, 5, 16: *Consule cum Mario, capte Iugurtha, sedes:* prae aliis regibus devictis memorasse videntur, quod tum omnium manu terebatur praeclara Salustii cura, ex qua ipsa primas bellorum civilium origines a Iugurthino bello esse repetendas poëta didicerat.

29. *pinguior*] Antiquissima imago. Plutarch. Opp. 2. pag. 842: *Ἀρχίλοχος λέγει πιαίνεσθαι πρὸς τοῦ πολέμου τὰς ἀρούρας*. Aeschyl. Pers. 805. de Xerxis exercitu in Graecia relicto: *φίλον πίασμα Βοιωτῶν χθονί*. Virg. Ge. 1, 491: *Non fuit indignum superis bis sanguine nostro Emathiam et latos Haemi pinguescere campos.* Petronius C. 121. itidem de bello civili: *horrida tellus Extulit in lucem nutritas sanguine fruges.*

30. 31. *sepulcris*] Tumuli per campos exstantes quasi testes proeliorum sunt. — *Medis*] «Ipsis quo-

Hesperiae sonitum ruinae?
Qui gurges aut quae flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?

33. *Quis* S.

que Parthis fama nuntiavit imperii Romani *ruinam*, summam calamitatem ac prope interitum.»

32. *Hesperiae*] adiectivum v. *ruinae*, hic de Italia, alibi de Hispania (Od. 1, 36, 4.) — *sonitum*] in pedestri orat. «fragorem.» Similis est imago Sal. Iug. 41: *dissensio civilis quasi permixtio terrae oriri coepit.* Quos autem affectus, stuporemne an exsultationem, hic nuntius inter Parthos excitarit, non significat. Exsultatio certe cum interpretibus nonnullis unice huc inferenda non est.

33. *gurges*] Poëtae hoc v. usurpant communi notione et maris (Virg. Ge. 4, 387: *in Carpathio Neptuni gurgite:*) et fluminis (Aen. 6, 295. de Acheronte: *Turbidus hic coeno vastaque voragine gurges Aestuat:*) hinc h. l. *gurgiti* subiunguntur *flumina* et *maria*; ad iecto etiam v. *ora* consulto immoratur tristi huic imagini, nullum esse terrarum locum, qui Romano sanguine infectus non sit. Florus 4, 2: *Si locum et spatium inspicias, ubi commissum est* bellum civile, *intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit; hinc in Aegyptum subito transiluit; inde respexit Asiam; inde Africae incubuit; postremo in Hispaniam regyravit et ibi aliquando defecit.*

34. *Dauniae*] adiectiv., Apulae, pro Romanis universe. Cfr. Od. 1, 22, 14. Horrore sanguinis civilis tam longe lateque sparsi velut impetu abreptus cumulavit imagines *gurgitis*, *fluminum*, *maris*, *orae* illo cruore pollutae.

37. Quasi nimis audacter sese extulisset, ab impetu vehementissimo repente se revocat, ut Od. 3, 3, 70. et iam Pindarus Ol. 9, 35: ἀπό μοι λόγον τοῦτον, στόμα, ῥῖψον. — *procax*] «petulans, proterva»; sed retinet originis a v. *procandi* notionem.

38. *Ceae - neniae*] «Ne tu quoque nunc tractes mihique inspires nenias, θρήνους, cantus lugubres (Cic. de Legg. 2, 24.), quales olim composuit Simonides Ceus,» de quo Quintil. 10, 1, 64: *Simonidis, poëtae tenerrimi, praecipua in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus eius operis auctoribus praeferant.* Et iure quidem; velut ex θρήνῳ Danaës p. 67. Schneidew., item ex alius generis Ἐγκωμίῳ εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις θανόντας p. 10. apparet. Hinc tamquam proverbii loco usurpari coepta est *Cea nenia*. Catull. 36, 8: *maestius lacrimis Simonideis.*

Ibid. *munera*] Neniae, ut supra v. 11., *munera* sunt omnia ea, quae praestare debet θρῆνος, ut laudem mereatur, non Μουσάων δῶρα, nec Neniae dona, nec mu-

Quae caret ora cruore nostro?

Sed ne relictis, Musa procax, iocis
Ceae retractes munera neniae:
Mecum Dionaeo sub antro
Quaere modos leviore plectro.

nera bellatoribus mortuis tributa, ut Lucan. 8, 741: *extremo -- munere busti.* *Nenia* autem h. l. non est *dea Nenia* Festi atque Arnobii 4, 7: *in tutela sunt Neniae, quibus extrema sunt tempora.* Nihil enim invenustius esset, quam si duae deae, Musa et Nenia, ita sibi opponerentur. (*Retractare* est «nunc renovare, imitando exprimere et quodammodo repetere Simonidis carmina, *wieder wie Simonides ertönen lassen.*» Pro *munera* Chabotius in Codd. se repperisse narrat *volnera*, probantibus HP. et Bosscha, videlicet sic: *Ceâ retractes volnera neniâ*, id est, «refrices, rescindas», ut Ovid. Trist. 3, 12, 19. Loehrs: *qui volnera cruda retractet.* Sed aeque reiicienda est N. Heinsii coni. *funera.*)

39. *Dionaeo sub antro*] Dione, Veneris mater, Iliad. ε, 370. Hinc Theocr. 15, 106: *Κύπρι Διωναία.* Sed etiam apud Ovid. Fast. 2, 461. *Dione* appellatur ipsa Venus. Est igitur antrum Veneri dicatum, in quod ingresso poëtae de amoribus tantummodo, non de rebus lugubribus canere licet.

40. *leviore plectro*] Ovid. Met. 10, 150: *Cecini plectro graviore Gigantas - - Nunc opus est leviore lyra.*

EXCURSUS
AD C. I.

Horatius cum Pollioni permulta deberet (cfr. Sat. 1, 10, 85.), consentaneum erat, ut lyrico etiam carmine eius laudes praedicaret. Nihilominus cum ille iamdudum refrigeratus esset ab Octaviano, haud intimus in eius amicitia videtur fuisse poëta, sed eodem fere genere necessitudinis usus, quae ei intercedebat cum Munatio Planco, cum Dellio, cum Salustio Crispo minore, cum ipso M. Agrippa, quibus singulis singula dumtaxat *μέλη* inscripsit. (Messalae obiter tantum meminit Sat. 1, 6, 40. et 10, 85. A. P. 371.) Nihilominus grati animi plenus eam occasionem Pollionis laudandi sumit, quam offerebat bellorum civilium historia ab eo composita vel iam recitata vel mox edenda. Singulari autem arte omnem Octaviani mentionem devitat; neutri enim grata res esse poterat, si qualicunque modo in tali praeconio se coniunctos vidissent. Scriptum videtur carmen circa a. u. c. 724-727. — De artificioso verborum ordine sive collocatione in hoc carmine consule Dillenburgerum pag. 141. — C. Asinius Cn. F. Pollio

natus a. 679. XXII. aetatis anno accusavit C. Catonem, iam adolescens *leporum Disertus puer ac facetiarum*, Catull. 21.; mox militavit sub Caesare in Galliis et per totum bellum civile; a. 708. praetor factus est, deposito magistratu adversus Sex. Pompeium bellum gessit in Hispania ulteriore, cui eum praefecerat Caesar; ex qua provincia post Caesaris interitum tres ad Ciceronem misit epistolas (ad Fam. 10, 31 — 33.), in quibus etsi suum in remp. studium libertatisque defendendae voluntatem ostendit, (Ep. 31: *Ita, si id agitur, ut rursus in potestate omnia unius sint, quicunque is est, ei me profiteor inimicum:*) tamen re vera firmus proposito (Vell. 2, 63.) et Iulianis partibus fidus, Pompeianis adversus fuit et mense Septembri a. 711. cum Antonio Lepidoque se coniunxit. A quo in Galliam Cisalpinam missus hanc in eius fide continuit ad annum usque 714., quo consul creatus est. Deinde a M. Antonio contra Parthinos, Illyrici populum circa Dyrrhachium, missus, a. 715. Kal. Nov. de iis triumphum egit (Dio 48, 41. Virg. Ecl. 8.) atque e manubiis primus bibliothecam publicam Romae dicavit. (Plin. 7, 3. et 35, 2.) Insequenti tempore ab Octaviano, ut secum contra Antonium in proelium Actiacum proficisceretur, rogatus, «Mea», inquit, «in Antonium maiora merita sunt, illius in me beneficia notiora. Itaque discrimini vestro me subtraham et ero praeda victoris.» (Vell. 2, 86.) A rebus civilibus deinde abstinens bonis artibus ac disciplinis operam navavit. Vitam tranquille finivit in villa Tusculana a. u. c. 758. LXXX. aetatis suae anno. Virgilio, qui ei iam a. 714. Eclogam IV. inscripsit, et Horatio, qui scripta sua ei imprimis probari cupiebat (Sat. 1, 10, 85.), amicus; summus orator (Quintil. 12, 11, 28.), poëta, tragoediarum praesertim nobilis scriptor (Virg. Ecl. 8, 10). Historiam etiam bellorum civilium conscripsit, XVII. libris comprehensam, cuius honorificam scriptores antiqui mentionem faciunt. Tacit. Ann. 4, 34. Sueton. Caes. 30. Gramm. 10. Val. Max. 8, 12, 4: *Pollio non minima pars Romani stili.* Simul tamen nimio sui amore transversum actus, iis, quos aemulos iudicabat, detrahere solebat. Ita Ciceronis orationes, ut tumidiores (Sen. Suasor. 6.), Caesaris commentarios propter negligentiam sermonis ac mendacitatem suggillavit, Salustii scripta ut nimia priscorum verborum affectatione inquinata, T. Livii Patavinitatem reprehendit, cum ipse quoque a posterioribus varie notaretur, maxime propter illud ipsum vitium, quod Salustio obiecerat. Tacit. Dial. 21: *Asinius videtur mihi inter Menenios et Appios studuisse, Pacuvium certe et Accium non solum tragoediis, sed etiam orationibus suis expressit*; *adeo durus et siccus est;* sed haec sententia est M. Apri, quem ibi dicentem inducit scriptor, neutiquam Taciti ipsius; etenim ibid. c. 25. verus Taciteі iudicii interpres Messala: *numerosior Asinius* (diverse laudatis Calvo, Caesare, Caelio, Bruto, Cicerone); *omnes tamen eandem sanitatem eloquentiae ferunt.* Verum iam antea Seneca Ep. 16. salebrosam Pollionis et exsilientem orationem exagitarat, cuius iudicium Apro tribuit Tacitus. Cfr. Thorbeckii Commentat. de Asinii Pollionis vita et scriptis. Lugd. Bat. 1820. 8. Drumann *R. G.* II. S. 1—12.

CARMEN II.

Nullus argento color est avaris
Abdito terris, inimice lamnae

Od. II. Inscr. volg. *Ad C. Salustium Crispum* et sic om. praen. BST. — *Ad Salustium Crispum quodvis (quemvis* c.*) liberalitatis extollit gratia* bc. — 1. *est*, *avaris Abditae terris inimice* Lt. (Ut nos, omnes mei et Pottierii, item Aldina utraque.)

II. Tac. Ann. 3, 30: *Fine anni* (u. c. 773.) *concessit vita Salustius Crispus. Hunc equestri ortum loco C. Salustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit. Atque ille quamquam prompto ad capessendos honores aditu Maecenatem aemulatus sine dignitate senatoria multos triumphalium consulariumque potentia anteiit, diversus a veterum instituto per cultum et munditias, copiaque et affluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum et inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Maecenate proximus, mox praecipuus, cui secreta imperatorum inniterentur* --, *aetate provecta speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit.* Notabile est, hunc quoque hominem ditissimum atque Augusti gratia florentem (fuit enim teste Seneca de Clem. 1, 10: *in Augusti cohorte prima interioris admissionis:*) ex iis fuisse, cui unum tantum carmen quasi ἀφοσιούμενος Horatius inscripsit. Ceterum idem est Salustius, quem adolescentulum Sat. 1, 2, 48. propter insanos libertinarum amores notarat. Hoc carmine manifesto laudat Salustii sapientiam in divitiarum usu: neutiquam vero eum, ut rati sunt nonnulli, vel ab avaritia vel a pecuniae profusione dehortatur, quae inepta fuisset arrogantia in virum loco tam excelso collocatum. Compositum autem est carmen post a. u. c. 728., ut videtur, a. 730.

1. *color*] Plin. 33, 3, 19: *color in argento clarior est* (quam in auro) *magisque diei similis* cet. Multi sic explicant: «Nulla gratia, nihil pulchri inest in *argento abdito terris*, in terram defosso, ut avaris thesauros suos inhumare mos est»; sed poëtica ratio potius intelligi iubet de venis argenti in terrae gremio latentibus, ut Od. 3, 3, 49: *Aurum inrepertum et sic melius situm, Cum terra celat.* Anonymus apud Plutarchum περὶ δυσωπίας Vol. 3. pag. 148: Οὐκ ἔστ' ἐν ἄντροις λευκός, ὦ ξέν', ἄργυρος. Neque vero v. *avaris* a *terris* divelli potest, ut sit, «ab avaris hominibus abdito in terris,» id quod totum hunc locum poëtica vi et φαντασίᾳ privaret. Eandem enim terrae auri argentique venas in se occultanti atque retinenti tribuit cupiditatem, quae agitat homines avaros. — Aeris autem

Crispe Salusti, nisi temperato
Splendeat usu.

Vivet extento Proculeius aevo,
Notus in fratres animi paterni;
Illum aget penna metuente solvi

3. *Sallusti* BTc. (non bS.) — 7. *agit* Sc. (non BbT.) — *pinna* B.

metalla habebat Salustius in Centronum Alpino tractu. Plin. H. N. 34, 2.

2. *inimice*] in prosa orat. «contemptor.» Voc. *lamina* autem ipsum non sine contemptu, ut apud Senecam de Benef. 7, 10: *Nunc volo tuas opes recognoscere, laminas utriusque materiae, ad quas cupiditas nostra caligat.* (Eadem contractio reperitur apud Val. Flacc. 1, 123: *gracili dissolvere lamna.*) — «Hoc, quod dico, verum esse tu», inquit, «agnoscis, Crispe Salusti, qui nihili facis laminam, nisi in quantum humanis usibus (et iis quidem sapienter moderatis, a nimio luxu alienis) inserviat.» Bentl. Recta autem Bentleii constructio: *inimice lamnae* (massae dumtaxat metalli pretiosi per se spectatae), *nisi* lamna *splendeat* cet. Alii ex v. 1. eliciunt *argentum*; sed voc. *lamnae* definitione qualicunque carere non potest, cum satis iam definitum sit *argentum*.

3. *Crispe Salusti*] (sic bS.) inverso ordine, ut Od. 2, 11, 2: *Hirpine Quinti*, rarissime apud Ciceronem, et solum in Epistolis, frequenter apud Tacitum. Primaria causa huius inversionis ea fuit quod familiam iis, quos appellabant, propiorem carioremque quam gentem iudicabant praecipue epistolarum scriptores.

5. *extento*] «longum in aevum producto,» ut Virg. Aen. 10, 368: *famam extendere factis.* — *Proculeius*] «C. Proculeius Varro Murena, eques Romanus (frater Licinii Od. 2, 10, 1. et Terentiae Maecenatis), amicus Augusti, rarissimae pietatis erga fratres suos («Scipionem: lege *Caepionem:* et Murenam», addunt Acron et Comm. Cruq.) fuit, adeo ut bona sua cum iis aequis partibus diviserit, quibus illi in bello civili erant spoliati.» Porphyr. Erat inter eos equites Romanos, quibus in matrimonium dare Iuliam Augustus cogitarat. Tacit. Ann. 4, 40. Cfr. Drumann *G. R. I. S.* 495.

6. *Notus animi*] in orat. pedestri: «notus propter animum.» Od. 4, 13, 21: *nota artium.* Stat. Theb. 2, 274: *notique operum Telchines.*

7. *aget*] «Fama eum vehet, tollet alis suis per populos.» Virg. Aen. 9, 473: *pennata per urbem Nuntia Fama ruit.* Propert. 3, 1, 9: *Quo me Fama levat terra sublimis* cet. Notum Ennianum illud: *Volito vivu' per ora virum.* *Aget* autem clarius quam *agit* significat duraturam per omne futurum tempus Proculeii etiamtunc,

Fama superstes.

Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus
Serviat uni.

11. *Pontus* Schrader.

ut videtur, viventis laudem; ac praeterea futuro favet v. *vivet*. — *metuente solvi*] πεφυλαγμένη λύεσθαι, cavente languescere; «cuius nulla unquam dissolutio est futura.» Od. 3, 11, 10: *metuitque tangi*, «tangi se non patitur.» Od. 4, 5, 20: *culpari metuit fides*, «nemo est, qui eam violare velit.» Epp. 1, 16, 60: *metuens audiri*. Virg. Ge. 1, 246: *Arctos metuentes aequore tingi*, ex Arati 48: ἄρκτοι κυανέου πεφυλαγμέναι Ὠκεανοῖο. Gloss. *renuente* verbo *metuente* substituere volebat Sanadonus. (*Fama* dea est apud poëtas, nunquam, quod sciam, ab artificibus antiquis expressa. Cfr. Boettiger *kl. Schriften* II. *S.* 374.)

10. *Spiritum*] animum, τὸ ἐπιθυμητικόν, ut simili significatu θυμοῦ πνοάς dixit Eurip. Phoen. 455. Herm. et posteriores Latini *flatus*. Stat. Theb. 1, 31: *Attollit flatus ducis*. «Qui pecuniae cupiditatem domat adeoque a divitiis coacervandis sapienter abstinet, *latius regnat*, magis regis nomen meretur, beatiorque erit, quam si latifundia per Africam et Hispaniam continuet, quibus administrandis multas et molestas curas impendat necesse est: (*Magnas inter opes inops* Od. 3, 16, 28.)» Homines locupletes saepe *reges* dicuntur, ut Od. 1, 4, 15: *Regumque turres*.

11. *uterque Poenus*] «Cum qui Karthaginem et Uticam habet in Africa, tum qui Gades condidit; coloniae Karthaginiensium aliae in Hispania non excluduntur.» Gesn. Hanc unam rectam esse explicationem (non: «et Syrophoenix et Libyphoenix:») demonstrat copula *et*, quae verbis ipsam sequentibus explicat praecedentia, quasi dixisset: «quam si Libyam *remotis* (a Roma) Gadibus iungas, ita ut uterque Poenus serviat tibi uni.» Haud raro autem et Gaditani et ceterae Karthaginiensium coloniae in Hispaniam maxime Baeticam deductae Poenorum nomine appellantur. De Gaditanis Cic. pro Balbo 14: *Ignosco tibi, si neque Poenorum iura calles*. Livius 28, 37. *Suffetes eorum, qui summus est Poenis magistratus*. De ceteris coloniis Plin. 3, 1, 3: *Oram eam universam originis Poenorum existimavit M. Agrippa*. Seneca Consol. ad Helv. 6: *Tyrii Africam incolunt; Poeni Hispaniam*. Nihil autem impedit, quo minus Horatius Karthaginienses et Poenos Hispanienses *utrumque Poenum* appellarit, etsi proprie non fuit Phoenice maior et minor, ut propterhoc dicitur *utraque Phrygia*, *utraque Armenia*, *uterque Maurus*,

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis et aquosus albo
Corpore languor.

Redditum Cyri solio Phraaten

17. *prahaten* T.

et Paulinus Poëm. 17: *uterque Dacus*. Schraderi *uterque Pontus* nimium est nec facile dici poterat nisi de uno Augusto, ut de hoc ipso Ovid. Met. 15, 829: *Quid tibi barbariem, gentes ab utroque iacentes Oceano numerem? quodcunque habitabile tellus Sustinet, huius erit; pontus quoque serviet illi.* (Hofman Peerlkamp coniecit: *uterque Phoebus*. Ovid. Met. 1, 338: *Litora voce replet sub utroque iacentia Phoebo.* — Verum sic nimis turgide locutus esset Horatius.) — Similis continuatarum, iunctarum possessionum mentio fit Od. 3, 16, 39: *quam si Mygdoniis regnum Alyattei Campis continuem.* Epp. 2, 2, 171: *Quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris Saltibus adiecti Lucani?* — *Serviat*] intellige de colonis et partiariis et servis.

13. *hydrops*] «Morbus molestissimus ingravescit, ubi aegrotus medicorum praeceptis posthabitis sitim explere conatur; nec tamen aliter sitis ista restinguitur, nisi causa morbi sublata.» Cfr. Epp. 1, 2, 34.

15. *aquosus*] «Aqua intercus languidum reddit hydropicum.» — *albo*] Hoc genus aquae inter cutem λευκοφλεγματίαν vocat Celsus 3, 21. Quae comparatio hydropis cum inexplebili cupiditate cum haud raro in philosophorum scholis proferretur, eadem nobis quidem minus grata utitur Horatius, ut Polybius 13, 1: *καθάπερ ἐπὶ τῶν ὑδρωπικῶν οὐδέποτε ποιεῖ παῦλαν οὐδὲ κόρον τῆς ἐπιθυμίας ἡ τῶν ἔξωθεν ὑγρῶν παράθεσις, ἐὰν μὴ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ σώματι διάθεσιν ὑγιάσῃ τις, τὸν αὐτὸν τρόπον τὴν πρὸς πλεῖον ἐπιθυμίαν οἷόντε κορέσαι μὴ οὐ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ κακίαν λόγῳ τινὶ διορθωσάμενον.* Ovid. Fast. 1, 215: *Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda, Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.* Dante *Inferno* 30, 52.

17. *Cyri solio*] Arsacidae regum Persicorum successores sese ferebant. Inscriptio nummi huius Phraatis: *Βασιλέως βασιλέων Ἀρσάκου εὐεργέτου δικαίου ἐπιφανοῦς φιλέλληνος.* Apud Plutarch. Alex. 30. Darius: «*μηδεὶς*», inquit, *ἄλλος ἀνθρώπων καθίσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον πλὴν Ἀλεξάνδρου.*» — *Phraaten*] Phraates IV. propter immanem crudelitatem a Parthis expulsus (a. u. c. 724. Dio 51, 18.) ad Scythas confugerat, quorum ope a. u. c. 728. in regnum restitutus est. Iustinus

Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit Virtus populumque falsis
Dedocet uti

Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni propriamque laurum,

18. *plebis* T. (non BbSc.) — *beatorum* BbSTcLCt et Bentl. : *beatûm* FM, utique cum C4dd. Pottierii. — 19. *populique* Bauer.

42, 5. Visconti Iconogr. Gr. Ed. Mediol. 3, p. 129.

18. *plebi*] Hanc lect. firmat Priscianus p. 1158. P. — *beatorum*] Servavi hanc Codd. meorum scripturam sic pronuntiandam: *beátor' Eximit,* cum *beatum* Codd. quattuor Pottierii et aliquot Feae Grammaticis deberi videatur. Similiter finitur versus Virg. Aen. 7, 160: *iamque iter emensi turres ac tecta Latinorum Ardua* cet.

19. *Virtus*] «Homo vera virtute praeditus immanem tyrannum beatis nunquam adnumerabit, falsisque rerum nominibus pravoque adeo iudicio imperitam multitudinem (quae propter hoc ipsum, quod Phraates regnum recuperavit, eum beatum praedicat:) uti docet, idque iudicium ut tandem missum faciat, suadet.» (Etenim hic quoque *dedocet* suum significatum retinet nec simpliciter est *docet.*) Recordare hic illud Menandri apud Plut. de aud. poët. p. 93. Wytt.: *Ἔχων δὲ πολλὴν οὐσίαν καὶ πλούσιος Καλοῦμ' ὑπὸ πάντων, μακάριος δ' ὑπ' οὐδενός.*

21. *Vocibus*] Thucyd. 3, 82: *τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιώσει.* Sal. Catil. 52: *iampridem nos vera rerum vocabula amisimus.*

22. *propriamque laurum*] ut Sat. 2, 2, 5: *propria munera.* Declamator post red. in Sen. 4: *si illud -- perenne ac proprium manere potuisset.* Virg. Aen. 3, 85: *Da propriam, Thymbraee, domum -- et mansuram urbem.* Est ergo: «laurum manentem atque certam»; coronae autem laureae regum insignia. Iam Stoicorum erat sententia regem esse unum sapientem illum perfectum, quem animo sibi informarant.

23. *inretorto*] «Sapiens adeo contemnit thesauros aequo et tranquillo animo eos praeteriens et videns, ut ne retorquere quidem oculos ad illos atque vel per temporis punctum eos intueri dignetur, cum incensus cupiditate avarus identidem ac diu ad auri acervos respecturus esset eosque legitimo possessori invideret.» Graecorum est *ἀμεταστρεπτί.* (Plato de Legg. 9, 854. C.: *τὰς τῶν κακῶν ξυνουσίας φεῦγε ἀμεταστρεπτί.*) Efficacior autem et evidentior est imago, quam praebet *oculus inretortus,* quam: «non transversus, non limus.» («Oculo, quem non retorquent in se (Quintil. Declam. 8, 8.), non captum quasi ac fixum tenent acervi.» Regel.)

Quisquis ingentes oculo inretorto
Spectat acervos.

23. *ingentis* c. — *inretorto* Codd. mei : *irretorto* M.

Qui sic explicant: *inretorto*] «firmo, recto, *ἀτενὲς βλέποντι*», non satis cogitarunt admodum ridiculam esse sapientis eiusmodi oculis thesauros sine ulla tamen cupiditate spectantis imaginem. Similiter ut Horatius Synesius de Regno p. 54. Krabing. uterque fortasse ex Graeco fonte antiquiore, de homine iniusto atque avaro: *οὐκ εἰκός γε αὐτὸν διαράμενον βλοσυροῖς ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψαι χρυσίῳ· τοὐναντίον μὲν αἰδεσθῆναί τε καὶ ἐνδοῦναι καὶ τελευτῶντα περιπτύξασθαι.* Cfr. etiam Lucian. Piscat. 46: *προθεὶς χρυσίον καὶ δόξαν καὶ ἡδονήν, ὃν μὲν ἂν αὐτῶν ἴδῃς ὑπερορῶντα καὶ μηδαμῶς ἑλκόμενον πρὸς τὴν ὄψιν, οὗτος ἔστω ὁ τῷ θαλλῷ στεφόμενος· ὃν δ' ἂν ἀτενὲς ἀποβλέποντα καὶ τὴν χεῖρα ὀρέγοντα ἐπὶ τὸ χρυσίον, ἀπάγειν χρὴ ἐπὶ τὸ καυτήριον.*

CARMEN III.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam

Od. III. Inscr. volg. *Ad (C.) Dellium* et sic BST. — *Dellio* bc. — 2. *ac bonis* e Codd. Lambini Bentl. — (2. 3. *mentem* : *non secus* - - *temperato* Hermannus.)

III. Seneca Suasor. p. 7. Bip.: *Dellium Messala Corvinus* desultorem bellorum civilium *vocat, quia a Dolabella ad Cassium transiturus salutem sibi pactus est, si Dolabellam occidisset, et a Cassio deinde transivit ad Antonium; novissime ab Antonio transfugit ad Caesarem. Hic est Dellius, cuius Epistolae lascivae ad Cleopatram feruntur.* Cfr. Vellei. 2, 84. Antonii Parthicam expeditionem, in qua copiarum Romanarum parti praefuerat, litteris mandavit. Strabo 11, p. 523. «Paene exciderat errorem castigare Torrentii, Dellium desultorem bellorum civilium a Dellio historico diversum statuentis.» Ruhnk. ad Vell. l. l. — Q. Dellius tunc, cum carmen hoc compositum est (a. u. c. 725-727?), videtur inter Caesaris Maecenatisque familiares fuisse, quapropter ei carmen unum saltem, ut aliis eiusdem condicionis viris, inscribere humanitatis et officii sui duxit Horatius. Sed cum nec valde familiaris ei esset, neque hominem ambiguum nimis suspiceret, scite admodum locum communem de recto vitae usu pertractavit, ad constantiam ac moderationem (quas virtutes ei deesse fortasse haud ignorabat:) ita eum exhortans, ut ne ullam quidem reprehensoris speciem assumeret. Nolim autem cum aliis interpretibus statuere, Dellium tum conflictatum esse fortuna duriore atque maestum vixisse.

1. *Aequam*] «Forti constantique animo perfer adversam fortunam, si unquam tibi superveniet.» Archilochus Fr. 31. Lieb. vel 58. Schneidew.: μήτε νικῶν ἀμφάδην ἀγάλλεο Μηδὲ νικηθεὶς ἐν οἴκῳ καταπεσὼν ὀδύρεο. Plaut. Rud. 2, 3, 71: *Animus aequus optumum est aerumnae condimentum.* Lucret. 5, 1116: *Quodsi quis vera vitam ratione gubernat, Divitiae grandes homini sunt vivere parce Aequo animo.*

2. *in bonis*] *non secus ac bonis* habet etiam Hildebertus Mor. Philos. pag. 919., sed est ex gloss. Ceterum numerorum quandam tarditatem atque aequabilitatem consulto in his secutus est Horatius, quae iterato imperativo: *temperato*, mihi quidem tolli videtur.

Laetitia, moriture Delli,

Seu maestus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.

4. *Gelli* C.

4. *moriture*] « Quando quidem tibi quoque moriendum est ac propterea nihil te iuvant nec sollicitudines, neque effusa laetitia.» Comice hanc sententiam apud Horatium tam crebro reperiendam sic expressit Plautus Bacchid. v. 1198: *Non tibi venit in mentem, amabo, Si, dum vivas, tibi bene facias, Iam pol id quidem esse haud perlonginquum: Neque si hoc hodie amiseris, post in Morte id eventurum esse unquam?*

5. 6. *maestus*] Cfr. Od. 1, 7, 17, unde etiam hic nonnulli Dellium aegritudine animi oppressum fuisse sine certo argumento rati sunt. — *in remoto gramine*] «in prato propter ipsam solitudinem pergrato illi, qui tranquille et a nemine interpellatus potare cupit.»

8. *nota*] Nomina consulum, quibus nata erant vina, cadis inscribebantur. Iam consentaneum erat, ut in apothecis cadi vini recentis semper ponerentur ante prius conditos; unde fiebat, ut quo vetustiora essent vina, eo longius ab ostio essent remota ac depromenda ex *interiore* cella. Hinc etiam *de meliore nota* Catull. 68, 28. Curius ap. Cic. ad Fam. 7, 29: *Sulpicii successori nos de meliore nota commenda.* — Nonnulli commate post v. *Falerni* posito stropham tertiam iungunt cum secunda; sed propter meliorem totius periodi poëticae constructionem praestare videtur nostra distinctio.

9. *Quo pinus*] Sic Libri. *Qua* (ut Od. 3, 3, 46 et 30, 10. Tibull. 2, 5, 95:) e coni. dumtaxat repositum videtur, etsi Lambinus libros appellat. Falso volgo explicant: «Ferre iube vina, *eo, ubi* cet.»; nec vero iungendum erat cum praecedd., videlicet sine interrogatione *quo gramine*, nec *Quo* interpretandum *quo loci*, ut est, sane apud Cic. de Divin. 2, 66: *quo radix loci nasceretur*, id est, «ubi». Vide infra. Fingit igitur sibi locum amoenissimum, quem contemplans in has interrogationes prorumpit. — *pinus*] Italica, *Pinie*, quae sane ingentes sunt et simul ἀμφιλαφεῖς; tum *populus* (λεύκη) Virgilio Ecl. 9, 41: *candida*, Aen. 8, 276: *bicolor*. « Ceterum lege cum Codd. *albaque*, non *altaque*, ut Lambinus suspicatur ex Epod. 2, 10: *Altas maritat populos*. Quippe nihil frigidius esset gemino illo eiusdem significationis epitheto *ingens altaque*. » Bentl. Atque idem est iudicium Heinsii in Adversar. p. 300. Ad loci co-

Quo pinus ingens albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis? Quid obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo?

9. *Quo* BbSTcCt: *Qua* LM et Bentl. — 11. *Quid obliquo* BT, duo Blandd. antiquiss. et quinque Pottierii, item C: *quo obliquo* bSc et ceteri Pottierii, Ven. 1481. et Aldinae, *qua obliquo* L, *qua et obliquo* Cuningh. coni. et Iani, *et obliquo* tFM et Bentl. (quae manifesta interpolatio primum comparere dicitur in Ven. 1492., exstat in Locheriana illa 1498., quam nimis magni fecit Bentleius, cum sit mera repetitio Venetarum posteriorum.)

lorem cfr. Sapphus Fr. Neue p. 38. Fr. 4. Schneidew.: *Ἀμφὶ δ' ὕδωρ [Ἱερὸν] ψυχρὸν κελαδεῖ δι' ὕσδων Μαλίνων, αἰθυσσομένων δὲ φύλλων Κῶμα καταῤῥεῖ.*

10. *hospitalem*] «quae viatores ad se invitat.» Virg. Ge. 4, 24: *Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbor.* — *consociare amant*] Sensum amoris, quo ramis sese implicantibus umbram ita inter se coniungunt, ut duabus sub arboribus una umbra fruatur viator, ipsis arboribus tribuit; non est enim simplex illud «*φιλοῦσι*, solent.» — In copiosa *παραδείσου* descriptione apud Achillem Tatium p. 21. Iac.: *Τοσαύτη τις ἦν ὁμιλία τῶν φυτῶν.*

11. *Quid obliquo*] In loco admodum controverso sequi nunc placuit antiquissimum omnium Codd. notorum B. et Turicensem, item quinque Pottierii, distinguere atque interpretari duce Regelio, cui praeivit ex parte Porphyrio legens quidem *quo obliquo*, sed haec addens: «Subaudiendum: «si ea (lympha) non utimur»; «et est totum adverbialiter dictum.» «Equidem» inquit Regel, «veram esse puto antiquissimorum Codd. scripturam, qui v. 9. praebent *Quo*, v. 11. *quid*, at aliter hunc locum explico atque ab interpretibus factum est. *Quo* enim neque pro *ubi* positum accipio neque refero ad praegressa vv. *in remoto gramine*, sed interrogantis esse censeo: *quem in usum? cui bono?* Idem significat sequens *quid*» («si ea non fruimur, ad quid?» — et grata quidem variatione: Or.) «in cuius locum librarii *quo* substituerunt, ut alterum membrum priori responderet; inde vero reliquae lectiones ortae, cum *quo* metro repugnet. Egregie autem hic locus illustratur simillimo in Epp. 1, 5, 2: *Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?*» (Olim mihi ut Glareano placuerat v. 9. *Quo* (loci) - - v. 11. *quo et* - - *Huc*; sed est constructio prosae orationi convenientior.) — Ceterum duae novae coniecturae nuper accesserunt: *laborat Ramisque*, *et obliquo* M. Hauptius, *laborat Cannisque et obliquo* God. Hermannus.)

12. *Lympha fugax*] «Cum rivus sit *obliquus*, multis eius flexibus aqua fugax, quae naturam suam sequi et rapide decurrere cupit, retardatur, adeo ut *laboret trepidare*, non sine obstaculo deorsum fluat, ex qua ipsa mora gratum rivi murmur oritur.» Epp. 1, 10, 21: *quae per pronum tre-*

Huc vina et unguenta et nimium breves
Flores amoenae ferre iube rosae,
Dum res et aetas et Sororum
Fila trium patiuntur atra.

Cedes coëmptis saltibus et domo
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes, et exstructis in altum

13. *brevis* BT. (retinentes *amoenae.*), *brevis* - - *amoenos* C. e Codd. — 17. *domu* F. — 18. *flavos* antiqua scriptura B. — *lavat* B.

pidat cum murmure rivum. Seneca Phoen. 116. Baden: *Duc* - - *Ubi curva rapidus ducat Ismenos vada.* Cfr. Wakefield Silv. crit. III. p. 51.

13. *Huc*] «Huc igitur, ne hic aliique similes loci, tam amoeni, frustra nos invitasse videantur» cet. — *breves*] Cfr. Od. 1, 36, 16: *breve lilium.* Σοφία Σαλ. 2, 8: *στεψώμεθα ῥόδων κάλυξι πρὶν ἢ μαρανθῆναι.* Cum *brevis* accus. antiq. pro genitivo singulari haberent librarii, *amoenae*, quae manifesto manus est Horatii, mutarunt in *amoenos*. Frequens autem hoc est rosarum *ἐπίθετον*. Appul. Met. 4, p. 64. Pric. *rosas teneras et amoenas.* Ovid. Trist. 5, 2, 27: *amoena rosaria. Flores* autem *rosae*, ut Od. 3, 29, 3: *Cum flore, Maecenas, rosarum:* et Archiloch. Fr. 7. p. 76. Lieb. 82: Schneidew.: *Ἔχουσα θαλλὸν μυρσίνης ἐτέρπετο Ῥοδέης τε καλὸν ἄνθος.* — Venustum hymnum in « Florum reginam » lege apud Achillem Tatium p. 26. Iacobs.

15. *res*] « tota vitae tuae condicio ac singulae occasiones ;» non: « *οὐσία*, patrimonium ; » neque enim metuendum erat, ne Dellio opes ad huiusmodi potationes unquam deficerent. Terent. Adelph. 4, 3, 38: *Quin res, aetas, usus semper aliquid apportet novi.* — *Sororum*] « Donec Parcae sinent.» (Virg. Aen. 12, 147.) Parcarum *atra* dicuntur fila, « quia nunc quidem nentur Dellio, sed necessario mortem tandem ei afferent.» Stat. Theb. 6, 376: *Sic Iovis imperia et nigrae voluere Sorores.* (Schraderus malebat *alba*, H. Peerlkamp *arta*, alius quidam *hirta*, omnes frustra).

17. *coëmptis*] « emptionibus inter se per longum tractum iunctis», quae tunc locupletum erat cupiditas. — *saltibus*] Pascua dicit hic illic arboribus obsita maxime in regionibus montuosis, qualia divites Romani per Calabriam et Lucaniam possidebant. Epp. 2, 2, 177: *Quid vici prosunt aut horrea quidve Calabris Saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus Grandia cum parvis?*

18. *flavus*] Cfr. Od. 1, 2, 13. *flavos* in Cod. B. antiquior est scriptura, non error. — *lavit*] In *μέλεσιν* Horatius semper utitur antiqua forma *lavere.* — Villae autem propter Tiberim sitae ob com-

Divitiis potietur heres.

Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper et infima
De gente sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur, omnium
Versatur urna serius ocius

23. *dio* Ct. — 26. *urna et serius* S. solus inter meos.

meatus facilitatem magni aestimabantur.

19. *exstructis-Divitiis*] «acervis auri argentique, vasorum, vestis stragulae cet. accumulatis.» Sic augetur splendida opum imago; neque accipiendum de ipsis villis ac domo urbana, quas heredem aeque secutas esse per se intelligitur. Etiam Sat. 2, 3, 95. dixit *divitias construere*.

21. *Inacho*] «Utrum vel antiquissima stirpe ortus sis, uti ab Inacho illo, prisco Argivorum rege cet.» Virg. Aen. 7, 371: *Et Turno, si prima domus repetatur origo, Inachus Acrisiusque patres.* «*Dives* autem vel ideo, quod ex antiquissima et nobilissima gente descendis.» Vim poëticam infregerunt, qui coniecerunt: *divesne, prisco et natus*; item Bosscha, proponens: *Divesne, prisco natus an Inacho.* Inachus autem priscae vitae quoddam quasi specimen erat etiam apud Graecos. Cfr. Schol. Venet. ad Aristoph. Pac. 531. — *an pauper*] Iob 3, 19: *Parvus et magnus ibi* (in Orco) *aequales sunt, et servus liber a domino suo.* Pind. Nem. 7, 19: Ἀφνεὸς πενιχρός τε ϑάνατον πάρα θαμὰ νέονται.

23. *sub divo*] Est Graecorum ὑπαίϑριον διατελεῖν Philon. Leg. ad Caium p. 100. Lips.; in pros. orat. «hac luce fruaris, in terris verseris.» — *moreris*] Cic. Cat. 23: *Commorandi natura deversorium nobis, non habitandi locum dedit.*

24. *nil miserantis*] Hesiod. Theog. 456. de Orco: νηλεὲς ἦτορ ἔχοντος.

25. *cogimur*] «Gregis instar compellimur, συναγόμεϑα, aurea illa Mercurii ψυχοπομποῦ virga.»

26. *Versatur urna*] Cogitanda Necessitas dea, *Μοῖρα, Εἱμαρμένη*, quae urnam tenet, in quam omnium hominum sortes coniectae sunt, quamque continenter *versat*, *πάλλει*, quatit. Iam cuius nomen inde *exit* (hoc v. pr. de sorte ex urna exsiliente:) huic fatale est mori. Od. 3, 1, 16: *Omne capax movet urna nomen.* Seneca Herc. fur. 191: *Recipit populos urna citatos.* Stat. Silv. 1, 219. idem tribuitur Aeaco: *ibimus omnes, Ibimus: immensis urnam quatit Aeacus ulnis.* — *serius ocius*] Ovid. Met. 10, 33;

Sors exitura et nos in aeternum
Exilium impositura cumbae.

28. *cumbae* Bc: *cimbae* T, *cymbae* bSM cum Edd. plerisque.

Omnia debemur vobis paullumque morati Serius aut citius sedem properamus ad unam; Tendimus huc omnes. — Recita: *aetern' Exilium.*

28. *Exilium*] Hic est locus, ubi quis exulat. Ovid. Fast. 6, 666: *Exilium quodam tempore Tibur erat.* Prorsus perversa est lectio haud paucorum Codd. apud Ianum et nonnullorum Pottierii *exitium.* — *impositura cumbae*] Dativ. «Iussura nos conscendere Charontis navem, quae nos perducat in aeternum exilium, in quod pellimur a sede nostra terrestri eiusque commodis.» Hermesianax 2, 3. Schneidew. de Orpheo: ἔπλευσεν δὲ κακὸν καὶ ἀπειθέα χῶρον, Ἔνθα Χάρων κοινὴν ἕλκεται εἰς ἄκατον Ψυχὰς οἰχομένων. Propert. 16, 24: *Scandenda est torvi publica cumba senis.*

CARMEN IV.

Ne sit ancillae tibi amor pudori,

Od. IV. Inscr. volg. *Ad Xanthiam Phoceum* et sic S. — *Ancillam amare crimen non esse.* B. — *Alloquitur sodalem suum foceum monens prosphonetice ne deserat concubinam suam Phillidem appetens talem qualis fuit Xanthia.* bc. — *Ad Xanthiam iatraliptam* (quod voc. praebet etiam Oberlini A.) *ancillam amare crimen non esse protreptice tetracolos.* T.

IV. Per totum carmen festivissima *εἰρωνείᾳ*, quae tamen nihil habet offensionis, ridet Xanthiam, ancillae formosissimae quidem, sed callidae et lucri cupidae amoribus irretitum. Cfr. Ovid. Amor. 2, 8, 9: *Quid, quod in ancilla si quis delinquere posset, Illum ego contendi mente carere bona? Thessalus ancillae facie Briseidos arsit; Serva Mycenaeo Phoebas amata duci.* Utrum totus sit *φαντασίας* ludus poëticus, an tecte sodalium quempiam significet, nos ignoramus; cogitavit nonnemo de *Flavio* aliquo; Cod. Turic. in Inscript.: *ad Xanthiam iatraliptam.* Cur autem *Φωκεύς* (Phocensis, non Phocaeus) appelletur, nemo adhuc expulavit; verum prorsus similia sunt haec Od. 1, 27, 10: *Opuntiae Frater Megillae.* Od. 2, 5, 20: *Cnidiusve Gyges.* Od. 3, 9, 14: *Thurini Calais filius Ornyti.* Od. 3, 12, 6: *Liparaei nitor Hebri*, quibus omnibus Graeca patria tribuitur. Quod ad tres posteriores attinet (Gyges enim pulchritudinis tantum causa memoratur), Graeculis tunc viventibus hunc honorem tribuere sane non poterat, ut eorum nomina quoquo modo suis carminibus insereret, sed aut sodales eius Romani animi causa talia sibimet ipsi nomina imposuerant, aut exemplaria Graeca interdum secutus fictis omnino personis nomina sonora et grata dedit. Satis utique inepte nescio quis *Phocei* cognomen a *phoca*, deformitatis specimine, repetivit. Neque vero ipsi carmini inest sententia, quam obtrudere ei nuper quidam voluit, Xanthiam ante gloriatum esse, ab amore sese vinci non posse; iam vero, cum in ancillae laqueos incidisset, a sodali derideri. Verum talia extrinsecus assumere ac precario asseverare, peritum interpretem prorsus dedecet.

1. *pudori*] Nam, ut ait Quintil. 5, 11, 34: *turpis domino consuetudo cum servo, turpis domino cum ancilla.* Musonius apud Stob. Tit. 6, 61: *εἴ τῳ δοκεῖ μὴ αἰσχρὸν εἶναι δούλῃ δεσπότην πλησιάζειν τῇ ἑαυτοῦ, καὶ μάλιστα εἰ τύχοι οὖσα χήρα, λογισάσθω ποῖόν τι καταφαίνεται αὐτῷ, εἰ δέσποινα δούλῳ πλησιάζοι.* — *Ancillariolos* tales vocabant. Martial. 12, 58, 1.

Xanthia Phoceu! Prius insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem;

Movit Aiacem Telamone natum
Forma captivae dominum Tecmessae;
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta,

Barbarae postquam cecidere turmae

2. *insolentem*] A. P. 122: Achilles *Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.* Egregiam autem huius insolentiae exemplum olim exstabat in Aristarchi tragici Achille, ubi ita loquens inducebatur: *Sileteque et tacete atque animum advertite; Audire vos iubet imperator.* Plaut. Poen. Prol. init. — V. *prius* pertinet ad totam istam exemplorum seriem: «Iam olim ante te heroes ancillarum amoribus obnoxii fuerunt»: non vero: *prius insolentem*, «antequam Briseida amaret.» Sed in hoc ipso inest summa huius carminis festivitas, quod fingit amicum veluti heroicis temporibus amare captivam. — Simili cum *εἰρωνείᾳ* Dio Chrysost. Or. 15. p. 446 R.: Οὐ πολλοὶ Ἀθηναίων συγγίνονται θεραπαίναις αὐτῶν, οἱ μέν τινες κρύφα, οἱ δὲ καὶ φανερῶς; οὐ γὰρ δήπου βελτίους εἰσὶ πάντες τοῦ Ἡρακλέους, ὃς οὐδὲ τῇ Ἰαρδάνου δούλῃ συγγενέσθαι ἀπηξίωσεν, ἐξ ἧς ἐγένοντο οἱ Σαρδέων βασιλεῖς.

3. 4. *niveo*] Frequentius apud Latinos quam apud Graecos, cum ut insolitum notetur ab Hesychio νιφόεσσα Ἑλένη, ἀντὶ τοῦ λευκή, Ἴων Φρουροῖς. — *Achillem*] Iliad. ι, 342: ὡς καὶ ἐγὼ τὴν Ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν. Achilles Briseidem Agamemnonis praeconibus tradens exprimitur in pictura Pompeiana apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* I. T. 19. Müller *Denkm.* V. N. 423.

6. *Tecmessae*] Hinc in Soph. Aiac. 212. Chorus ad Tecmessam: ἐπεί σε λέχος δουριάλωτον Στέρξας ἀνέχει θούριος Αἴας· et v. 486. dominum sic alloquitur ipsa: ὦ δέσποτ' Αἴας·-- Ἐγὼ δ' ἐλευθέρου μὲν ἐξέφυν πατρὸς (τοῦ Φρυγίου Τελεύταντος) - νῦν δ' εἰμὶ δούλη.

7. *Atrides*] Dum Troia capitur, Aiax Oilei Cassandram ex Palladis templo rapuit ac vitiavit; postea in praedae divisione Agamemnoni cessit, a quo Mycenas ducta est, ubi eam Clytaemnestra una cum Agamemnone trucidavit. Odyss. λ, 420. Aeschylus per totum Agamemnonem. Ovid. Am. 1, 9, 37: *Summa ducum Atrides visa Priameide fertur Maenadis effusis obstupuisse comis.* Vv. *medio in triumpho* iunge cum v. *arsit*, non cum vv. *virgine rapta.*

9. *Barbarae*] Frequentissimo usu apud tragicos Graecos et poë-

Thessalo victore et ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.

Nescias, an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes:
Regium certe genus et Penates
Maeret iniquos.

14. *decorant* T.

tas Latinos pro *Phrygiis*. Ennius apud Cic. Tusc. 1, 35: *astante ope barbarica*. — *cecidere turmae*] cladibus, quas Troiani usque ad urbis excidium perpessi erant.

10. *Thessalo victore*] Hunc Graeciae populum praeter ceteros memorat et propter Achillem, qui magnas antea strages inter Troianos ediderat Hectoremque, *belli moram*, occiderat, et quia sine Neoptolemo, Myrmidonum tunc duce, Troia capi omnino non poterat. — *ademptus Hector*] Iliad. ω, 243: *Ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσϑε Κείνου τεϑνειῶτος ἐναίρεμεν*. Eurip. Hec. 21: *Τροία ϑ' Ἕκτορός τ' ἀπώλετο ψυχή*.

11. *Tradidit*] «postquam nece eius effectum est, ut facilius Troia expugnaretur; itaque ipse eam quasi *tradidit Graiis*.» — *fessis*] «Quorum vires per decennium illud duris belli laboribus prope exhaustae erant.» — *leviora*] pro «faciliora», ut Liv. 5, 23: *tandem ad id, quod levissimum videbatur, decursum est*. Quintil. 5, 6, 3: *leve ac facile*. — *Tolli* autem in prosa orat.: «capi ac deleri.» Brevi digressione, vere lyrica, immoratur in imagine Troiae expugnatae, quam quomodo nonnemo ut Horatio indignam resecare voluerit, equidem non intelligo.

13. 14. *Nescias, an*] «an, contra quam tu fortasse nunc putas cet.» «Nos vertimus, quasi esset *an non*.» Hand Turs. I. p. 305. «Inclinat ad affirmationem.» Ibid. p. 320. — «Fortasse aliquando reperies nobilissimos ac locupletes Phyllidis parentes tibi decori esse, adeo ut sine ulla vituperatione iam nunc pro uxore habeas hanc peregrinam, atque ita illorum sis tamquam gener.» Per iocum omnia haec dici manifestum est. — *Phyllis* autem utrum eadem sit, quam Od. 4, 11, 21. *suorum finem amorum* vocat, necne, stulte a quibusdam disquisitum est; haec Xanthiae servae, illa *ἑταίρας* libertae partes sustinet.

15. Summa rursus iocatio in seqq. inest: «Certe regis alicuius orientalis filia est et queritur de fato iniquo, cuius saevitia ex aula in servitutem detrusa est.» — Ad vv. *regium genus* noli supplere *est*; sed pendet a v. *maeret*, «propterea maesta est, quod regium suum genus adeo depressum ac propter servitutem pristina dignitate spoliatum est.» Apollon. Rhod. 4, 35:

Crede non illam tibi de scelesta
Plebe dilectam, neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudenda.

Brachia et voltum teretesque suras
Integer laudo; fuge suspicari,
Cuius octavum trepidavit aetas
Claudere lustrum.

18. *delectam* TCt. (non Bbsc.) — 19. *adversam* Codd. aliq. Vid. Iani. — 21. *teretisque* T. — 24. *Condere* Bentleii suspicio.

βλεφάρων δὲ κάτ' ἀθρόα δάκρυα χεῦεν· Οἵη δ' ἀφνειοῖο διειλκυσθεῖσα δόμοιο Δηϊάς, ἥν τε νέον πάτρης ἀπενόσφισεν αἶσα κτλ. — *Penates* autem *iniqui* sunt «parum propitii, quoniam patrium Phyllidis regnum tutari noluerunt.»

17. *Scelestam* vocat plebem infimam propterea quod ab eiusmodi maxime hominibus scelera, homicidia, rapinae patrantur sordidusque quaestus exercetur. In Epigrammate apud Scholiastam Aeschinis (*Bericht über die Verhandl. der K. Preuss. Akademie d. Wiss.* 1836. p. 13.): *τὸν κατάρατον Δῆμον Ἀθηναίων.*

18. *dilectam*] «amatam», ut Od. seq. v. 17., non «selectam, electam», in quam frigidiorem interpretationem propendebat ipse Bentleius. — *sic fidelem*] Omnibus his *κατ' εἰρωνείαν* contraria significari apparet.

20. *Matre pudenda*] «quae ipsa quoque ancilla fuisset, servi alicuius contubernalis, sive focaria», (ut posteriores loquebantur).

21. *Brachia*] Haec, quibus Phyllidis formam laudat, extra *εἰρωνείαν* posita puto; nam omni lepore ac venustate spoliatur hoc *ᾠδάριον*, ubi non solum astutam et quaesticuli cupidam, sed etiam deformem Phyllidem tibi fingas. — *teretes suras*] Lactant. de Opificio dei 5: *suras clementer exstantes sensimque tenuatas.*

22. *Integer*] «sine ulla cupiditate, innocens et castus, utpote cui minime propositum sit, illam a te divellere mihique conciliare.» Haec omnia iocose.

23. *trepidavit*] «Etenim rapido temporis decursu iam quadragenarius factus sum adeoque minus iam propensus ad res venereas.» Compositum igitur est carmen a. u. c. 729. exeunte vel initio a. 730.

24. *Claudere* dicit, non *condere lustrum*, censoria formula consulto abstinens, quae in eius ore nescio quid inepti habuisset. Figurate contra optime poëtae dicunt *condere diem* Od. 4, 5, 29., *condere cantando soles* Virg. Eclog. 9, 52., *condere secla* Lucret. 3, 1104.

CARMEN V.

Nondum subacta ferre iugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Aequare nec tauri ruentis
In venerem tolerare pondus.

Od. V. Inscr. volg. *Lalage* vel: *Ad amatorem Lalages.* — *Non esse properandum ad virginis osculum.* B. — *Dicit omnia non - - osculum eutice* (*εὐκτικῇ*) *oratio ad sodalem per allegoriam.* b. — *Ad sodalem per allegoriam dicit omnia non - - osculum.* c. — *Non - - osculum Ode tetracolos ad Gabinium* T. — *Metaphora puellae ad iuvencam.* S.

V. Ut in carmine praecedente ridet amorem ancillarem, sic in hoc amorem puellae immaturae venustissimis coloribus nobis depingit. Sodalem non nominatum alloquitur, neque cogitandum de Fusco Aristio ideo, quod huic inscripta est Od. 1, 22, in qua etiam Lalages alicuius mentio fit; nec vero se ipsum alloquitur, ut volebant nonnulli apud Scholiastas. Notabilis autem inscriptio Cod. Turic.: *Ad Gabinium*, qui filius esset vel nepos A. Gabinii, Ciceronis inimici. — Nimis autem longum est hoc carmen, quam ut pro *μονολογίᾳ* vel Horatii ipsius vel iuvenis ab eo ficti haberi possit, cuiusmodi sane est Od. 3, 12, neque Horatio satis conveniret illud *mariti* voc. v. 16. Imprimis autem in *μονολογίᾳ* displiceret nimis diffusus de Gyge locus in carminis fine. — Temporis significatio nulla inest.

1. *iugum*] frequenti imagine, etiam in v. *δάμαρ* conspicua. Plaut. Curcul. 1, 1, 50. de puella: *Iamne ea fert iugum?* — *valet*] Constr. v. *valere* cum infinit. iam apud Horatium satis frequentem vix attigit Forcellinus. Apud prosae orat. scriptores reperitur iam apud Rutilium Lupum 2, 19: *non enim sententias vestras valent commutare.*

2. *munia comparis*] «In trahendo plaustro et in arando nondum pariter est robusta atque alter iuvencus, quocum *aequo*, eodem iugo iuncta est.» *Compar* idem quod iugalis. Ovid. Am. 3, 5, 38: *in vacca compare taurus eras.* (Lipsius ad Plauti Pseud. 1, 1, 64. explicat «compressiones artas amantium comparum», de coitu; sed sic idem bis diceretur.)

5. *Circa virentes*] «Minime adhuc tauri in venerem ruentis impetum fert, sed nihil aliud quaerit quam herbosa pascua.» Simili imagine equae utitur Od. 3, 11.

Circa virentes est animus tuae
Campos iuvencae, nunc fluviis gravem
Solantis aestum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto

Praegestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvae: iam tibi lividos
Distinguet Auctumnus racemos

5. *virentis* BSTc. (non b.) — 12. *varios* Manuel y Faria et Bentl. coni. firmata ab Edd. 1485. 1486. apud Cuningh. Anim. p. 265. In his ortum videtur ex errore Ven. 1481. *uarious* (sic.) *Purpureus vario* Codd. aliq. Lambini.

5. 6. *Circa*] Sic Aristoph. Eq. 87: περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι. — *iuvencae*] Epicrates apud Aelian. H. A. 12, 10., ubi lena iurat de puella: ὡς δάμαλις, ὡς παρθένος, ὡς πῶλος ἀδμής. Sophocl. Trach. 511. de Deianira: ἀπὸ ματρὸς ἄφαρ βέβακεν ὥστε πόρτις ἐρήμα. — *nunc fluviis*] ut praesertim circa meridiem Italorum greges rivis sese tuentur contra solis aestum et contra tabanos.

8. 9. *cum vitulis*] «quasi etiamnunc eiusdem cum illis esset aetatis.» — *praegestio*, ὑπερπροθυμοῦμαι. Glossar.

10. *Immitis*] acerbae, ὄμφακος. Epigr. Anthol. Pal. I. pag. 181: Ὄμφαξ οὐκ ἐπένευσας· ὅτ' ἦς σταφυλὴ παρεπέμψω. Μὴ φθονέσῃς δοῦναι κἂν βραχὺ τῆς σταφίδος.

11. Verba sic ordinanda: *Auctumnus varius distinguet colore purpureo racemos lividos*, non: *Auctumnus distinguet racemos lividos varius colore purpureo. Varius* autem non tam, qui varios, omnis generis fructus producit, sed quatenus varios (*schillernde* potius quam *bunte*) colores uvis, pomis, pyris cet. inducit. Prop. 4, 2, 13: *Prima mihi* (Vertumnus loquitur:) *variat liventibus uva racemis*. Ov. Met. 3, 484: *ut variis solet uva racemis Ducere purpureum nondum matura colorem*. Cato RR. 73: *ubi uvae variae coeperint fieri*. Catull. 17, 16. puellam adultiorem *uvis nigerrimis* (maturis) diligentius esse asservandam ait. Tres igitur sunt gradus, quibus uva acerba et viridis (ὄμφαξ) maturescit: livor, purpureus color, niger. Hoc ergo dicit: «Mox Auctumnus varians fructuum colores uvam *distinguet* (aliter tinguet, *färbt um*) purpureo colore, quem statim sequetur niger, plenae maturitatis signum. Velut auctumnus fructibus maturitatem praebet, ita tempus amatam puellam maturam et habilem tibi reddet.» Pindar. Isthm. 2, 8. de puero: ὅς ἐὼν καλὸς εἶχεν Ἀφροδίτας Εὐθρόνου μνάστειραν ἁδίσταν ὀπώραν.

13. *ferox*] «indomita, intractabilis illa aetas, qua puellae viros fugere solent.» (*trotzig.*)

14. *dempserit*] Anni vitae et vere vitalis et sperandae *demi* nobis videntur post annum aetatis circiter

Purpureo varius colore.

Iam te sequetur: currit enim ferox
Aetas et illi, quos tibi dempserit,
Apponet annos; iam proterva
Fronte petet Lalage maritum:

Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
Non Chloris albo sic humero nitens,

13. et 17. *currit enim fugax* - - *Pholoë ferox* Cruquius et Wakefield. — 14. *quod tibi dempserit*, *Apponet annus* vel *quot* - - *annos* Bentleii suspiciones.

XLV.; adolescentibus contra et virginibus iidem illi anni felices, ut nobis videntur, *apponuntur* usque ad annum XX. virgini Italicae, XXV. Germanicae, XXXV. vel si mavis XL. iuveni, ubi mente saepius volvimus, hunc vel illum annum viridioris aetatis, qua gaudent sodales nostri aliquanto iuniores, nobis iam praeteritum esse. Similes sunt in A. P. 175. *anni venientes* et *recedentes*. Sophocl. Trachin. 529. Deïanira de Iola: ὁρῶ γὰρ ἥβην, τὴν μὲν ἕρπουσαν πρόσω, τὴν δὲ φθίνουσαν.

15. *proterva*] Immoratur in grata iuvencae petulcae et lascivientis imagine; h. l. de puella virorum cupida.

17. *Dilecta*] Quod nonnulli artissime iungunt cum praecedd. *petet maritum Dilecta*, minus placet. Ab hoc enim v. imaginem relinquens proprie loqui incipit. Separa igitur: *maritum: Dilecta* (tunc erit ab omni iuventute.) Sic autem explica hos versiculos: «Tantum tunc ab omnibus diligetur, quantum nunc nec Pholoë neque Chloris, maturae iam puellae, neque Gyges.» Ita vv. *albo* - - *mari* continent Chloridis praeconium, ut in seq. stropha laudatur Gyges. Inest autem in utroque elogio Chloridis et Gygae vere ἀντιστρόφῳ venustissima, ut ita dicam, malitia. Eam enim ob causam laudat puellas puerumque pulcherrima forma insignes et amari sese iam sinentes, quo Lalagen stimulet, ut quam primum illi choro accedat. Alii, ut vel ipse Vossius, vim particulae *ve* post negativas part. positae non satis expendentes, unus et alter etiam *Cnidiusque* edentes, sic distinguunt: *Dilecta* - - *Non Chloris*; *albo* - - *mari Cnidiusve*; id est: «Lalage dilecta quantum non Pholoë, non Chloris diliguntur; Lalage ita nitens, ut luna serena Cnidiusque Gyges splendent.» Verum sic Chloris nulla praedicatur laude, mire coniunguntur luna et puer, mire post priorem laudem rursus quattuor vv. huius extollitur forma puellaris; ex quo factum est, ut nonnemo pulcherrimum carminis exitum tamquam prorsus supervacaneum et poëtae consilio adversantem resecare vellet. — *Pholoë*] Idem nomen Od. 1, 33, 7. — *fugax*] propter inconstantiam saepe

Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges,

Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum solutis
Crinibus ambiguoque voltu.

20. *gnidiusque* T, *Cnidiusque* F. (non BbSc.) — 24. Habet *voltu* c.

ab amatoris mensa et lectulo aufugiens.

19. *pura*] «Habens serena nocte lumen integrum.» Schol. — *renidet*] *ἀντιλάμπει* explicat Philoxenus. Ut hic *nitens* de vivo splendore, de mitiore *renidet*, sic Appul. Met. 2. p. 108. Oud.: *Quid? cum capillis -- nitor splendidus illucet et contra solis aciem vegetus fulgurat vel placidus renidet?* Hoc verbo utebantur fere poëtae (quamquam etiam Tacitus habet aliquoties:) etiam propterea quod v. *renitere* in usu non esset.

20. *Gygae* mentionem fieri etiam ab Ovidio dicit Schol., certe non in iis, quae exstant, poëmatis. Verum acute vidit Gesnerus locos aliquot similes Ovidii (Met. 3, 323. 9, 712.) de pueris a puellis vix distinguendis obversatos esse Scholiastis. — *Cnidus* s. *Gnidus*, Cariae urbs.

21. *Quem*] Egregia quadam imagine et ioco ad priores prorsus apposito, cuius venustatem minime intellexit H. P., ut decebat atque oportebat, carmen clausit. Fingit enim *hospitibus*, convivis advenis, qui puerum non prius nossent, advocatis in conclave induci puellarum chorum atque inter eas muliebri veste Gygem, qui propter crines passos et genas nondum lanugine flaventes vix ab illis distingui posset. «Tum quantumvis perspicaces, si iis significasset convivator puerum latere inter puellas, mirum in modum deciperentur vixque eum agnoscerent.» — *mire* iunge cum v. *falleret*, non cum v. *sagaces*. *Sagaces* autem propterea, quod curiose hospitis iocum detegere cuperent.

23. *Discrimen obscurum*] Sic apud Statium Achill. 1, 336. Achilles inter Deïdamiam et sorores: *fallitque tuentes Ambiguus tenuique latens discrimine sexus.*

24. *Crinibus*] Alebant comam pueri, non solum delicati, sed, ut videtur, etiam ingenui ac pudici, usquedum togam puram sumerent. Iuven. 15, 136: pupillus ingenuus, *cuius manantia fletu Ora puellares faciunt incerta capilli.* Epod. 11, 28. de delicato: *teretis pueri, longam renodantis comam.* Huiuscemodi puellarem puerum ad se vocat Anacreon Fr. ed. Bergk. p. 82: *Ὦ παῖ παρθένιον βλέπων, Δίζημαί σε.* — Iungendum: *discrimen obscurum falleret hospites solutis crinibus*, non: *discrimen obscurum solutis crinibus* (propter crines solutos aegre dumtaxat perspiciendum) *falleret hospites.*

CARMEN VI.

Septimi, Gades aditure mecum et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra et

Od. VI. Inscr. volg. *Ad Septimium*, et sic BST. — *Septimio* bc. — 1. *gadis* B.

VI. Septimius, eques Romanus, idem videtur, de quo Augustus in Epistola ad Horatium apud Suet. Vit. Hor. Ed. Wolf. 2. pag. 49: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire.* Quod nonnulli ei *Titi* praenomen dant, merus est error inde ortus, quod Schol. Cruq. ad Epp. 1, 3, 9. *Titium* ibi memoratum *Titium Septimium* falso vocat. Vide ad l. l. Quod autem Scholiastae eum Horatii commilitonem vocant, precario petitum videtur ex v. 8: *Militiaeque.* Hoc vero ex Scholiastarum testimonio admodum probabile, *Septimium* Epp. 1, 9. haud diversum esse ab huius carminis *Septimio.* Ex mentione Cantabrorum *(Basken)* nondum devictorum Franke et Lübker collegerunt carmen scriptum esse a. 728 vel 729. neque vero obstat, quod Sabini sui, a Maecenate a. 723. donati, nullam hic mentionem facit. Cfr. ad v. 5. Noli igitur referre ad a. 718 vel 720., uti fecerunt nonnulli; etsi fateor miram mihi semper visam esse v. 8. *militiae* recordationem XV. fere annis postquam arma semel deposuerat.

1. *Gades*] Cfr. Od. 1, 2, 11. — *aditure*] «Si opus fuerit, etiam ad extremas ac ferissimas regiones tu me comitabere; tanta est tua in me amicitia.» Proverbium erat: τὸ ἐπέκεινα Γαδείρων οὐ περατέον. Gregor. Naz. Or. 43, 24. Dictum sane est eodem modo, quo Propert. 1, 6, 3: *Tulle, Cum quo Rhipaeos possim conscendere montes;* nec vero cum aliis serio accipiendum de nescio quo Horatii et Septimii desperato consilio Gades proficiscendi vel etiam apud indomitos Cantabros refugium quaerendi.

2. *Cantabri*] Quibus Romani iam a. u. c. 725. bellum intulerant, rebelles facti, ab Augusto a. 729. et iterum a. 730. victi in fide non permanserant, sed *pertinaci in rebellando erant animo.* Flor. 4, 12. Devicti demum sunt a M. Agrippa a. 734.; igitur *iugum Romanum* ferre nondum didicerant, cum hoc carmen composuit. Cfr. etiam Od. 3, 8, 22: *Cantaber sera domitus catena.* Od. 4, 14, 41: *Cantaber non ante domabilis.* Iustin. 44, 5: *Nec prius perdomita provincia iugum Hispani accipere potuerunt, quam Caesar Augustus perdomito orbe victricia ad eos arma transtulit populumque barbarum ac ferum legibus ad cultiorem vitae usum traductum in formam provinciae redegit.*

Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Aestuat unda;

Tibur Argeo positum colono
Sit meae sedes utinam senectae,
Sit modus lasso maris et viarum
Militiaeque!

3. *syrtis* BST.

4. *Aestuat*] h. l. non de calore, sed de turbido fluctuum motu, quem describit Salustius Iug. 78. Ut Horatius *barbaras* vocat, sic Virg. Aen. 4, 41: *inhospita Syrtis.* Pomp. Mela 7, 1: *Syrtis sinus impetuosus et atrox.* Plin. H. N. 5, 4: *sinus geminos duarum Syrtium*, *vadoso ac reciproco mari diros*; hodie *les golfes de Sydra et de Gabis.* (Walckenaer I. p. 272.)

5. Nexus inter stropham 1. et 2. hic esse videtur: «Probe quidem novi te tam intima mecum amicitia coniunctum esse, ut, unquam si opus foret, vel maxime barbaras orbis terrarum regiones mecum aditurus esses; verum opto ut potius in amoeno aliquo Italiae tractu, cuiusmodi Tibur est ac Tarentum, nobis aliquando una degere et consenescere liceat, usquedum tu mihi superstes me sepeliendum cures.» Cfr. infra locum ex Epp. 1, 7, 44. Quod autem tam saepe Tibur commemorat, ex eo optime explicatur, quod, quandocunque ei placebat, ibi degere poterat in villa aliqua Maecenatis vel alius amici, qui diversorium libenter ei praebebant. Alii opinantur, Horatium Tibure habuisse habitationem conductam *(Miethlogis)*; certe villam Tiburtinam nunquam habuit (etsi id tradit vetus eius vitae scriptor idemque asseverat Walckenaer I. p. 270.), sed *unicum Sabinum* (Od. 2, 18, 14.); cuius quidem mentionem hic ideo non facit, quia propter poëticas rationes longe amoeniores Italiae regiones describere praestabat, ubi gratius esset futurum amico domicilium, quam in montibus Sabinis. — *Argeo*] Graeca forma Ἀργείῳ. Priscian. 2, 8. Cfr. Od. 1, 18, 2. — *positum*] conditum, ut Ovid. Met. 12, 587: *Irrita qui mecum posuisti moenia Troiae.*

6. *senectae*] «Senectuti meae ibi sit paratum refugium.» V. *senectae* accipere casu tertio praestat.

7. *viarum*] «itinerum militarium olim M. Bruto duce factorum.» Epp. 1, 11, 6: *odio maris ac viarum.* Tacit. Ann. 2, 14: *si taedio viarum ac maris finem cupiant.* Iam duplex sese offert constructio: 1) *lasso maris*, ut Virg. Aen. 1, 182: *fessi rerum.* Stat. Theb. 3, 395: *fessus bellique viaeque.* 2) Sed cum *sit modus* sic absolute dici haud nimis placeat, praefero equidem: *sit modus maris et viarum lasso* scilicet harum molestiarum *maris et viarum*; itaque hic quoque locus ex iis est, ubi per attractionem duplex locum habet constructio. *Sit domus* H. Peerlkampii languet post vv. *sit*

Unde si Parcae prohibent iniquae,
Dulce pellitis ovibus Galaesi
Flumen et regnata petam Laconi
Rura Phalanto.

Ille terrarum mihi praeter omnes
Angulus ridet, ubi non Hymetto

10. *Galaesum* nescio qui apud Henr. Stephanum.

sedes. Simile est votum Iulii Polyaeni Anthol. Pal. II. 7: *Εἰ καί σευ πολύφωνος ἀεὶ πίμπλησιν ἀκουὰς Ἢ φόβος εὐχομένων ἢ χάρις εὐξαμένων, Ζεῦ Σχερίης ἐφέπων ἱερὸν πέδον, ἀλλὰ καὶ ἡμέων Κλῦθι καὶ ἀψευδεῖ νεῦσον ὑποσχεσίῃ, Ἤδη μοι ξενίης εἶναι πέρας, ἐν δέ με πάτρῃ Ζώειν τῶν δολιχῶν παυσάμενον καμάτων.*

9. *Unde*] «Si Tiburis refugium mihi a fato adverso negatum erit, petam Tarentum.» Epp. 1, 7, 44: *mihi iam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet aut imbelle Tarentum.*

10. *pellitis*] Varro RR. 2, 18. Colum. 7, 2. Plin. 8, 72. Solebant oves maxime Tarentinae operiri pellibus, ne lana, quae pretiosissima erat, aëris iniuria corrumperetur aut rubis spinisque obnoxia esset. Contra priscis temporibus: *Ibat ovis lana corpus amicta sua.* Ovid. Fast. 2, 298. — *Galaesi*] hodie *Galaso* prope Tarentum. Ex frequente Galaesi commemoratione apud poëtas apparet, regionem, quam perfluit, amoenissimam fuisse. «Virg. Ge. 4, 126: *Qua niger humectat flaventia culta Galaesus*; et Titurius: *Tarentinorum hortorum qui geris odores.*» Schol. Cruq.

11. *regnata*] Prorsus sic Ovid. Her. 10, 69: *tellus iusto regnata parenti*; ulterius etiam procedens Tacit. Hist. 1, 16: *gentibus, quae regnantur.*

12. *Phalanto*] «Phalantus Lacedaemonius fuit eiectus patria hac de causa, quod absentibus Lacedaemoniis bello Messeniaco eorum filiae ex servis gravidae pepererant, quos filios tali culpa genitos (*παρθενίους*) reversi a bello Lacedaemonii patria eiecerunt, quorum dux Phalantus fuit, qui Tarentinam condidit civitatem, ut fertur, octavus ab Hercule.» Schol. Cruq. Strabo 6. p. 426. Iustin. 3, 4. Dionys. Perieg. 376: *Τάρας δ' ἁλὸς ἐγγύθι κεῖται, Ἥν ποτ' Ἀμυκλαίων ἐπολίσσατο καρτερὸς Ἄρης.*

14. Necessario iungendum non *omnes terrarum*, sed *angulus terrarum*, ut Propert. 4, 9, 66: *Angulus hic mundi nunc me mea fata trahentem Accipit.* Vellei. 2, 102: *in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo.* — *ridet*] Axtius ad Vestric. Spur. p. 114. mavolt *ridens*, videlicet propter metrum! — *Hymetto*] melli Hymettio in Attica, quod etiamnunc celebratur propter colorem album et summam dulcedinem. Mel autem Tarentinum optimum dicit in Italia Varro

Mella decedunt viridique certat
Baca Venafro.

Ver ubi longum tepidasque praebet
Iuppiter brumas, et amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis

18. *amictus* N. Heinsius, *apricus* Bentl. coni. — 19. *Fertilis* b et Bentl. aliis ex Codd. (non BST.)

apud Macrob. Sat. 2, 12. hodieque eximium est, ut etiam oleum. Tarenti utrum habuerit villam Septimius, ut opinantur nonnulli, necne, nos ignoramus.

15. *decedunt*] Decedit proprie is, qui viro ampliori in via honoris causa locum dat.

16. *Baca*] «Eius olivae certant cum illis, quas producit Venafrum (*viride* propter ipsa oliveta), extremum in Septentrionem Campaniae oppidum prope Minturnas.» Oleum autem Venafranum teste etiam Plinio 15, 2. optimum erat inter omnia.

18. *Aulon*] «Mons Calabriae iuxta Tarentum ferax optimi vini.» Schol. Cruq. Martial. 13, 125, 1: *Nobilis et lanis et Baccho fertilis Aulon Dat pretiosa tibi vellera, vina mihi.* Nemo tamen Geographorum *montem Aulonem* nominat; est potius recessus depressior regionis Tarentinae prope Saturum, hodie *Melone* (Romanelli *Topografia* I. p. 294: «*sito delizioso, celebre ancora pe' suoi vini.*»), qui propter vineas suas dicitur *amicus esse Baccho*, a Baccho, fertilitatis datore, amari. Stat. Silv. 2, 2, 4: *Qua Bromio dilectus ager collesque per altos Uritur et praelis non invidet uva Falernis.* Silius 12, 526: *Allifanus Iaccho Haud inamatus ager.* Claudian. R. Pros. 2, 109: *quercus amata Iovi.* De *Aulone* cfr. imprimis Wagnerum in Var. Lectt. Aen. 3, 553. item Longum 3, 22: *Κοῖλος τῷ πεδίῳ αὐλὼν ὑποκείμενος* (al. *ὑπερκείμενος*) *καὶ τὸν ἦχον εἰς αὐτὸν ὡς ὄργανον δεχόμενος.* — *Amicus-fertilis*, quod habet etiam Servius l. l. et Mönch nuper rursus praetulit, intolerabile est propter orationem nimis pedestrem. *Amicus Baccho* viva est imago propter sensum humanum Auloni tributum, coniecturae contra *amictus* et *apricus* prae illo admodum languent. Pro ablativo vv. *fertili Baccho* (ut sit: «gratus ob vites feraces:»). haberi non possunt. — «Vina igitur Tarentina aequant Falerna in Campania.»

21. *locus*] Aulon ille prope Tarentum. — *beatae arces*] «loca excelsa, colles amoeni» potius quam proprie *arces*, *ἀκρόπολις*, Tarenti. Virg. Ge. 4, 461: *flerunt Rhodopeïae arces.* Stat. Theb. 1, 114: *qua plurimus arce Cithaeron Occurrit caelo.*

22. *ibi*] Recte se habet *ἐπαναφορὰ* et *ἀσύνδετον* *ille - - ibi*, cum Codd. aliq. lectione *ubi* languide copulentur sententiae. — *calentem*] *viventem favillam adhuc* dixit Statius Silv. 2, 1, 2.

Invidet uvis.

Ille te mecum locus et beatae
Postulant arces; ibi tu calentem
Debita sparges lacrima favillam
Vatis amici.

22. *ubi c.*

23. *Debita*] «amicitiae data ideoque iusta et pia.» Anthol. Pal. II. 855: *Μέμνεο κὴν ζωοῖς ἐμέθεν καὶ πολλάκι τύμβῳ Σπεῖσον ἀπὸ βλεφάρων δάκρυ' ἀποιχομένη.*

CARMEN VII.

O saepe mecum tempus in ultimum
Deducte Bruto militiae duce,
Quis te redonavit Quiritem

Od. VII. Inscr. volg. *Ad Pompeium Varum* et sic BTc. — *Ad Pompeium* S. — *Ad oratium Pompilium* (sic) *commilitonem Brutianum quem receptum in patria invitat* b. — 3. *Quiritum* Heinsius.

VII. Pompeio Varo, ut dicunt Scholiastae, (homini igitur diverso a Pompeio Grospho Siculo vel saltem Siciliensi, de quo çfr. Od. 2, 16. et Epp. 1, 12, 22.) reditum in patriam congratulatur. Inde a Massono scriptum hoc carmen opinantur a. u. c. 715., quo Sex. Pompeius Cn. F. teste Velleio 2, 77. pace cum triumviris inita *omnibus proscriptis aliisque, qui ad eum ex diversis causis fugerant, reditum salutemque pactus est.* His igitur reducibus etiam Pompeium Varum adnumerant. Sed temporis nulla certa significatio fit; rectius sane cum Grotefendio et Frankio cogitabis de anno circiter 724.

1. *tempus in ultimum*] «in summum vitae discrimen.» Sic Catull. 64, 151: *supremo in tempore* et v. 169: *extremo tempore saeva Fors.* Bell. Alex. 7: *in extremum casum deduci.*

2. *Bruto*] «Per biennium prope (a. 711. 712.) in proeliis a Bruto commissis una saepe experti sumus summa pericula»; id quod non magis fortitudinis esse potest quam casus. (Moneo propter v. 10.)

3. *Quis*] Est mirantis de insperato eius reditu interrogatio poëtica neque vero certum aliquem hominem, quo interveniente redierit, intelligit. Sine ulla enim causa nonnulli ita interpretati sunt, ac si Maecenas Pompeii restitutionem ab Octaviano impetrarit. Immo hoc dicit: «Quomodo, quaeso, factum est, ut redire potueris?» — *redonavit*] Verbum, quod nunc apud solum Horatium reperitur. H. l. est «reddidit, restituit», non, ut Monich putat, eodem sensu positum atque Od. 3, 3, 33: *nepotem Marti redonabo*, id est, «condonabo», id quod adversus sodalem fuisset inurbanum atque agreste. — *Quiritem*] id est, «capite non iam deminutum, sed integro civitatis Romanae iure rursus donatum»; nam exules minorem capitis deminutionem patiebantur et ad peregrinitatem redigebantur. Singularis *Quiritem* valde memorabilis visus est Grammaticis (Cledonio p. 1898. P.) et in Libello de gen. nom. Ed. Hauptii pag. 96: «*Quirites* singularem numerum non habet. Nam Maecenas dixit *Quiritem*, sed non recipitur.» Certe a poëtis dumtaxat usurpatur, veluti ab Ovid. Am. 3, 14, 9: *Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti*, et in antiqua formula praeconis in funeribus indictivis apud Festum pag.

Dis patriis Italoque caelo,
Pompei meorum prime sodalium?
Cum quo morantem saepe diem mero
Fregi coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi relicta non bene parmula,

5. *Pompili* b., *Pompi* T. — 7. *nitentis* T.

217. Lind.: *Ollus Quiris leto datus est.* Propter ipsam facilitatem reiicienda est Heinsii coni.: *Quiritum Dis.*

4. *Dis patriis*] imperii Romani Penatibus, qui tamen simul singulos cives tuentur. Virg. Ge. 1, 498: *Di patrii, Indigetes et Romule Vestaque mater.*

5. *prime*] Poëtica ratio suadet, ut *primum* interpretemur «primarium, praecipuum»; non: «quo diutissime usus sum inde a pueritia.»

6-8. *morantem*] «diem, qui nisi una genio indulsissemus, nimis longus nobis visus esset, eum *fregi*, breviorem reddidi, corona redimitus circum capillos unctos malobathro, oleo expresso ex huius nominis frutice Indico.» Unguentum hoc etiam *foliatum* vocabatur. Martial. 11, 28, 9. Confer Plinium 12, 26. *Syrium* dicitur, quod omnino Indiae merces a mercatoribus Romanis e Syria Romam advehebantur. Od. 1, 31, 12. *merx Syra.* Od. 2, 11, 16: *nardus Assyria.* Philodem. Anth. Pal. II. 429: *σμύρναν ἔχειν Συρίην.* Ad v. *nitentes* cfr. Eurip. Cycl. 505: *μυρόχριστος λιπαρὸν βόστρυχον.* — Ceterum cum metaphora illa *fregi diem* comparare iuvat comicas illas Plauti Asin. 2, 2, 25: *hanc, quae loquens lacerat diem* et Men. 1, 2, 43: *hunc comburamus diem*, potando.

9. *Philippos*] Redit ad sententiam v. 1., neque vero haec, ut nonnulli rati sunt, opponuntur gratae consuetudini in praecedd. vv. significatae. Postquam sub finem anni 712. debellatum esset ad Philippos, ineunte a. 713. Horatius in patriam rediit. Perridicula est autem, quam nuper quidam pro vera habuit, narratio in Horatii vita antiqua scholastica: «Captus est a Caesare et proscriptus, etiam omnibus quae habebat direptis.» — *Philippos et celerem fugam*] in pedestri orat. «fugam Philippensem», sed illud ex usu poëtarum atque etiam Taciti, Hist. 1, 18: *tonitrua et fulgura et caelestes minae.* Ibid. 20: *ubique hasta et sector et inquieta Urbs auctionibus.* Ita enim in contemplandis variis earundem rerum imaginibus lectoris mentem retinere studebant.

10. *Sensi*] *Sentire* saepe de rebus molestis, aerumnosis ac detrimentum afferentibus dicitur. Ovid. Heroid. 9, 46: *Arbiter Eurystheus irae Iunonis iniquae Sentitur nobis*

Cum fracta virtus et minaces
Turpe solum tetigere mento.

12. *Turpe! solum* cum Ge. Fabricio Ct et Bentleius.

iraque longa deae. — *non bene*] «non honeste.» — *parmula* proprie gladiatorum parvum scutum. Hoc quoque voc., quod totam rem extenuat, de industria delectum videtur. Iam ex communi quidem antiquorum opinione scuti abiectio summae erat ignominiae eamque inter sui seculi mores corruptos memorat etiam Plautus Trin. 4, 4, 27: *Scuta iacere fugereque hostis more habent licentiam.* Verum cum inter primarios Graecorum poëtas tres, Archilochus, Alcaeus, Anacreon, idem de se vel confessi essent vel etiam praedicassent, idem Horatius reprehensionis prorsus securus de se dicere poterat, et quidem non sine festivissima in semet ipsum *εἰρωνείᾳ*, quae grata accidere debebat imprimis Pompeio, qui diutius in partibus Pompeianis perseverarat, sive re vera poëta parmam proiecit, sive, ut potius reor cum Iacobsio Lectt. Ven. 15. p. 326., imago dumtaxat poëtica celeris illius fugae est aeque ac Mercurii auxilium. Nemo enim praesertim inter eos, qui poëtam penitus nossent, idcirco eum vituperaturus erat, quod eo tempore, quo, Caesare iam principe, prorsus oppressae erant partes liberae rei publicae, se quoque cum ceteris devictum esse minime dissimularet. Exempla, quae secutus est, haec sunt: Archilochus Eleg. Fr. 51. Lieb. Schneidew. pag. 173: *Ἀσπίδι μὲν Σαΐων* (Thraciae populus est) *τις ἀγάλλεται, ἣν παρὰ θάμνῳ Ἔντος ἀμώμητον κάλλιπον οὐκ ἐθέλων, Αὐτὸς δ' ἐξέφυγον θανάτου τέλος· ἀσπὶς ἐκείνη Ἐρρέτω· ἐξαῦτις κτήσομαι οὐ κακίω.* Critias apud Aelianum V. H. 10, 13. multa Archilochi vitia ex ipsius dumtaxat poëmatis innotuisse miratur, in his, *ὅτι λάγνος καὶ ὑβριστὴς καὶ τὸ ἔτι τούτων αἴσχιστον, ὅτι τὴν ἀσπίδα ἀπέβαλεν.* Item Anacreon de se Fragm. 26. Bergk: *Ἀσπίδα ῥῖψ' ἐς ποταμοῦ καλλιρόου προχοάς.* Alcaeus Schneidew. pag. 271: *Ἀλκαῖος σῶος Ἄρει, Ἔντεα δ' οὐκί, τά οἱ τὸ ἀλίκροτον ἐς Γλαυκωποῦ Ἱρὸν ἀνέκρεμασαν Ἀττικοί.* Herod. 5, 95: *Ἀλκαῖος ὁ ποιητὴς συμβολῆς γενομένης καὶ νικώντων τῶν Ἀθηναίων αὐτὸς μὲν φεύγων ἐκφεύγει, τὰ δέ οἱ ὅπλα ἴσχουσι Ἀθηναῖοι καί σφεα ἀνεκρέμασαν πρὸς τὸ Ἀθήναιον τὸ ἐν Σιγείῳ· ταῦτα δὲ Ἀλκαῖος ἐν μέλεϊ ποιήσας ἐπιτιθεῖ εἰς Μυτιλήνην, ἐξαγγελλόμενος τὸ ἑωυτοῦ πάθος Μεναλίππῳ ἀνδρὶ ἑταίρῳ.* Apud Lübkerum reperies quaecunque de controverso hoc loco adhuc dicta sunt, satis bene exposita ac diiudicata.

11. *fracta virtus*] Cic. ad Fam. 7, 3, 3: *nec putavi, cum integri pares non fuissemus, fractos superiores fore.* Memorne fuit ultimae Bruti vocis: *Ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ'· ἐγὼ δέ σε Ὡς ἔργον ἤσκουν.* — ? (Dio Cass. 47, 49.) — *minaces*] quia nimis certi fuerant victoriae. De voltu minaci etiam prostratorum, ut fuit

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre;

13. *hostis* BST.

Catilinae, haec accipi nequeunt. Cfr. ad v. seq. De vitiis harum partium cfr. Plutarchi Brut. c. 30-35.

12. *Turpe solum*] Nec pro exclamatione v. *turpe* nec pro adverbio *turpiter*, ut volt Porphyrion, haberi potest. Iam volgaris interpretatio haec est: «solum cruore foedatum *tetigere mento*, id est, cum interficerentur, humum ore momorderunt.» Comparant Iliad. β, 417: *Πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν*. Virg. Aen. 10, 349: *at ille Fronte ferit terram et crassum vomit ore cruorem.* Ibid. 11, 418: *Procubuit moriens et humum semel ore momordit.* Ad hanc interpretationem faceret etiam Soph. Trach. 281: *Κεῖνοι δ' ὑπερχλιδῶντες ἐκ γλώσσης κακῆς* (minaces), *Αὐτοὶ μὲν Ἅιδου πάντες εἴσ' οἰκήτορες.* Sed nec *turpe* per se significare potest «cruore pollutum», (s. *sanguine turpatum* Aen. 10, 832.) nec *mentum* poni pro *ore*. Idcirco cum H. Peerlkamp ad alteram explicationem redeo propositam iam ab Acrone: «*turpe - solum* - - quo turpiter prostrati precarentur.» Nam ut antea post aciem Pharsalicam teste Caesare B. C. 3, 98. Pompeiani *passis palmis proiecti ad terram flentes ab eo salutem petierunt*, sic etiam post Philippensem multi victoris clementiam supplices implorarunt. Appianus B. C. 5, 7: *Περιϊόντι δ' Ἀντωνίῳ τὰ ἔθνη Λεύκιός τε ὁ Κασσίου ἀδελφὸς καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν δεδιότων, ἐπεὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συγγνώμης ἐπύθοντο, ἱκέται προσῄεσαν κτλ.* Sic *turpe solum* suum locum tuetur: «turpe, ignominiosum fuit supplicibus ita vitam dono accipere; me contra fuga (prope honestior) servavit.» (Ovid. Trist. 1, 3, 93: *Utque resurrexit, foedatis pulvere turpi Crinibus.* — Affert inter alios H. Peerlkamp hos locos: Martial. 10, 72: *Et turpes humilesque supplicesque Pictorum sola basiate regum.* Curt. 8, 5: *Alexandrum venerantibus Persis Polysperchon, qui cubabat super regem, unum ex iis mento contingentem humum per ludibrium coepit hortari, ut vehementius id quateret ad terram.* Ammian. Marc. 18. p. 139: *Desiluit equo curvatisque membris humum voltu paene contingens salutavit, patronum appellans et dominum.*

13. 14. *Mercurius*] «Me trepidantem propter cladem, qua undique circumdatum me videbam, Mercurius *celer* (*ὠκύπους* Eurip. Hel. 247.) servavit involutumque densa nube (hoc enim est *aëre*, *ἠέρι πολλῇ*, ut Virg. Aen. 1, 411: *At Venus obscuro gradientes aëre saepsit:*) per medios hostes me sursum tollens eripuit discrimini.» In Mercurii autem tutela *Mercuriales viri* (Od. 2, 17, 19.), poëtae. Mera est *φαντασία*, neque cogitandum cum Schol. de fuga clandestina. Sic Iliad. γ, 380. Venus Paridem nube tectum e certamine eripit, Iliad, ε, 23. Phegeum Volcanus, ibid. 343. Phoebus Aeneam. —

Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea nec
Parce cadis tibi destinatis.

celer] Alexander Aetolus apud Parthenium 14: Ἀνθεὺς Ἑρμείῃ ταχινῷ φίλος. — *paventem*] verum animi affectum significat; nec quidquam inest comici, ut nuper quidam opinatus est. Recta ceterum erit ἀντίθεσις *Te* fortiorem cet. — Post cladem illam Horatius Messalae Corvini, Bibuli aliorumque exemplum imitatus in Italiam rediit. Aliis a victoribus ignotum est; alii semet ipsi interfecere; alii, ut Pompeius Varus, τότε ἐπὶ τὴν θάλασσαν διέφυγον, καὶ μετὰ τοῦτο τῷ Σέξτῳ προσέθεντο. Dio C. 47. extr.

15. 16. *in bellum*] iunge et cum v. *resorbens* et cum v. *tulit*. — *resorbens Unda*] Imago ducta est a naufrago, qui, cum inibi esset, ut litus attingeret, ab aliquo fluctu decumano rursus corripitur atque in turbidum mare reiicitur. Miscetur autem τὸ κύριον *in bellum* cum tropo illo (Tyrtaeus 8, 22: κῦμα μάχης·), in quo si perseverare voluisset, usurpasset v. aliquod *alto mari* homonymum. Vell. 2, 72: *Ad S. Pompeium et e Brutianis castris et ex Italia aliisque terrarum partibus, quos praesenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant.* — *fretis aestuosis*] sexto casu, ut Quintil. 6, 2, 6: *aestu fertur.* Alii minus recte casu tertio, ut sit: «in freta aestuosa», quod locum non habet propter vv. *in bellum.*

17. *Ergo*] «quoniam dis patriis redonatus es.» — *obligatam*] «Sacrum fac cum epulis, quod vovisti, obligatus ideo ad votum hoc *reddendum*, solvendum, veluti debitum.» — *dapem*] de epulis rem divinam excipientibus. Livius Andronicus in primo Ulixeae apud Prisc. T. I. pag. 318: *Quae haec daps est, qui festus dies?* Livius 1, 7: *evenit, ut Pinarii extis adesis ad ceteram venirent dapem.*

18. *Longa - - militia*] quindecim fortasse annorum, 710 — 724.

19. *Depone*] «resupina, reclina.» Schol. — *lauru mea*] Quodsi hoc carmen re vera scriptum est circiter a. 724., iam potuit significare Sabinum suum. Sed sic quoque simul videtur symbolum studii poëtici, cui iam unice vacare constituerat Horatius, idemque ut iuvet amicum suaviter optat. De lauru in impluvio sata nolim cogitare; imago desumpta potius est a viridario. (Sanadon explicavit: «sub lauris meis», ut *arbor* saepe plures arbores significat. Miram εἰρωνείαν in his vv. odoratus est Gargallus, quasi festive iocatus Horatius dixerit: «Re-

Oblivioso levia Massico
Ciboria exple, funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas

Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego sanius

quiescamus nos ambo fugitivi, ambo devicti Philippis, sub victrice, si diis placet, mea lauru.»

21. *Oblivioso*] «sollicitudinum oblivionem afferente.» Alcaeus Fr. 33. Schneidew.: *Οἶνον γὰρ Σεμέλας καὶ Διὸς υἱὸς λαθικαδέα Ἀνθρώποισιν ἔδωκ'· ἔγχεε κίρναις ἕνα καὶ δύο Πλείαις· κακκεφαλᾶς δ' ἁ Fετέρα τὰν ἑτέραν κύλιξ Ὠθείτω·* — eadem prorsus sententiarum celeritate, quam apud Horatium efficit *ἀσύνδετον*. Nolim tamen putare cum Schnitzero his imperativis puerum a cyatho excitari. — *levia*] «(λεῖα), in tuum honorem detersa ac polita.» Noli scribere *laevia*. — *Massico*] in Campania.

22. *Ciboria*] poculi genus ore superius lato, inferius angusto, instar fabae Aegyptiae, quam colocasiam appellabant, cuius folliculus vasorum ac poculorum usum Aegyptiis praestabat. Grandiora erant ciboria, *Humpen.*—*exple*]«imple»,ut egloss. habebat Cod. Faërni. Qui «ebibe, exhauri», explicarunt, consuetudinis aetatis Horatianae minus gnari erant. Ennius utique apud Servium ad Aen. 6, 545: *Navibus explebant sese terrasque replebant.* — *funde*] Non de libatione accipiendum, quae vino fiebat, sed: «defunde in crines tuos.»

Conchae autem vasa unguentaria concharum formam referentia.

24. *udo - - apio*] «ὑγρῷ, flexibili.» Theocr. 7, 68: *πολυγνάμπτῳ τε σελίνῳ*. Videtur significari *ἐλεοσέλινον*, *Sumpfeppich*, quo coronabantur victores in ludis Isthmiacis, *ὀρεοσελίνῳ* Nemeae. — *deproperare*] «propere contexere», ut Virg. Ge. 4, 171: *Cyclopes fulmina massis Cum properant*, cet.

25. *Venus*] id est, iactus Venereus, ubi tali quattuor, quibus ludere solebant, diversos numeros 1, 3, 4, 6. ostenderent. Lucian. Amor. T. 2. p. 301. Iacob.: *καὶ βαλὼν μὲν ἐπίσκοπα, μάλιστα δ' εἴ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι. Πόρνης βόλον* mire vocavit Menander. V. Orion Schneidew. p. 76. Opponitur *canis*. Propert. 4, 8, 45: *Me quoque per talos Venerem quaerente secundos, Semper damnosi subsiluere canes:* hoc est, unitas in omnibus talis. Huius moris tristissimum exemplum habes apud Tacit. Ann. 13, 15. in Neronis et Britannici regnum lusu sortientium coena. Cfr. Ernestii Clav. Cic. in v. *Talus.* Bekker *Gallus.* II. pag. 224. — *dicet*] «designabit *συμποσίαρχον*.»

Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

27. *Edonis*] Thraciae populus, Bacchiacis orgiis deditus. Nonnulli explicant de *Βάκχαις* et terminatio feminina tam est *Ἠδωνή* quam *Ἠδωνίς*. Verum poëtae Latini hoc significatu semper *Edonis, idis*.

28. *furere*] Od. 3, 19, 18: *Insanire iuvat.* Similiter Pseudanacreon 31: *Θέλω, θέλω μανῆναι.*

CARMEN VIII.

Ulla si iuris tibi peierati
Poena, Barine, nocuisset unquam,
Dente si nigro fieres vel uno
    Turpior ungui,

Crederem. Sed tu, simul obligasti

Od. VIII. Inscr. volg. *Ad Barinen* et sic BT. — *Ad Barinem* (sic) *meretricem* S. — *Iuliae Barinae. In meretricem rapacem ac periuram.* b. — *Iuliae Barinae. In meretricem periuram.* c. — *Barine* bSTc et pr. B. Item LCtF et Bentl.: *Uarine* corr. B, *Carine* M.

VIII. Festiva cum Barine, perfida puella, expostulatio, quam e Graeco exemplari ductam quidam sine ulla causa rati sunt. Temporis nulla inest significatio.

1. «Scenicum principium; intelligendum enim aliquos sermones praecessisse, quibus Barine haec noctem sui iure iurando interposito promiserit; deinde, postquam fefellerit, tunc in haec verba poëtam erupisse.» Porphyr. — *iuris peierati*] Ex analogia v. *ius iurandum* nove, ut videtur, dixit *ius peieratum* pro *periurio*. Acron quidem affert etiam *iuris iurati*, verum sine auctore. Ennianum, quod ait aliquis, non est.

2. *Barine*] Valde haeserunt VV. DD. in hoc nomine nec Graeco neque Latino; *βαρῖνος* quidem est piscis genus. Verum cum ex aliis quoque nationibus permultae libertae quaestum corporis Romae exercerent, quidni tales peregrinae sua nomina retinuerint, praesertim cum huius certe sonus gratissimus sit? *Iuliam Barinen* vocant Codd. Blandin. aliique, qua auctoritate, ignoramus. Varia proposuerunt Critici, velut Faber: *Earine*(Cfr. Martial. 9, 12—14.), H. Peerlkamp *Barcine* (nomen est captivae ab Alexandro amatae. Iustin. 11, 2.); Withof *Iberine* ex Iuvenale Sat. 6, 53: *Unus Iberinae vir sufficit?* — *nocuisset*] Credebant veteres eos, qui deos peierando laedere veriti non essent, aliqua corporis parte mutilari debilitarique. Torr. Cfr. Ovid. Amor. 3, 3, 1: *Esse deos, i, crede. Fidem iurata fefellit: Et facies illi, quae fuit ante, manet.*

3. 4. *uno*] refer etiam ad v. *dente*. — *ungui*] «reduvia vel maculis deformato.» Admodum ridicule nonnemo nuper cogitavit de morbo illo, quem Celsus 7, 7, 4. vocat *unguem*, *Graeci πτερύγιον (Nagelfell) ad pupillam, saepius a narium -- parte nascentem.*

5. *Crederem*] «fidem tribuerem iuri iurando tuo, quia tum spe-

Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo iuvenumque prodis
Publica cura.

Expedit matris cineres opertos
Fallere et toto taciturna noctis
Signa cum caelo gelidàque divos
Morte carentes.

10. *tacitura* b. — 12. *carentis* BT.

rarem te promissa tua exsecuturam; caveres enim tibi a mendacio, semel poenâ admonita.» Nulla est sententiarum connexio in Scholiastarum et aliorum interpretationibus: «Crederem deos esse periurii vindices»; vel: «Crederem tale ius iurandum tuum diis esse cordi.» — *simul*] «simulatque per caput tuum fidem alicui iurasti, eam mox, ut soles, violatura.» *Obligamus caput votis*, iis malis, quae, si fefellerimus fidem, nobis ipsi imprecamur.

7. *prodis*] «foras in publicum.» «Ubi per plateas incedis, omnes iuvenes in te cupidos oculos coniiciunt.» — Verbum autem *prodis* non simpliciter cum nonnullis explicari debet «fis, es cura», sed etiam apud Persium Prol. 3, *ut repente sic poëta prodirem*, primum significatum retinet: «in hominum conspectu versari iisque *publicam curam*, *poëtam* videri.» Cfr. Od. 3, 14, 6. Absolute etiam Lucian. Dial. mer. 6, 2: ὁρᾷς, οἷα πρόεισι; Chariton pag. 31. Lips.: οὐδὲ προήει τὰ πολλά. Tibull. 1, 9, 70: (femina) *Tyrio prodeat apta sinu*. Id. 4, 2, 11: *Urit, seu Tyria voluit procedere palla* cet. — *cura*] Propert. 2, 25, 1: *Unica nata meo pulcherrima cura dolori*.

9. *Expedit*] «Itaque, cum ipso periurio formosior semper fias, prodest scilicet tibi fallere fidem cum iure iurando per matris tuae cinerem, per omnia sidera, testes amoris, datam, securaque violas infera, supera, deos immortales ipsos.» Iurare autem solebant per cineres suorum. Cic. pro Quint. 31: *obsecravit per fratris sui mortui cinerem*. Tibull. 2, 6, 29: *Parce per immatura tuae precor ossa sororis: Sic bene sub tenera parva quiescat humo*. Propert. 2, 20, 15: *Ossa tibi iuro per matris et ossa parentis: Si fallo, cinis heu sit mihi uterque gravis!* Virg. Aen. 6, 458: *per sidera iuro, Per superos et si qua fides tellure sub ima est*.

10. *taciturna*] Virg. Aen. 2, 255: *tacitae per amica silentia lunae*.

13. *Venus ipsa*] Sic haud raro de diis, quos quasi testes suarum vel cogitationum vel actionum homines appellant. Ovid. Her. 19, 159: *Quod timeas non est: auso Venus ipsa favebit*. Virg. Ge. 1, 121: *Pater ipse colendi Haud fa-*

Ridet hoc, inquam, Venus ipsa, rident
Simplices Nymphae, ferus et Cupido
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.

Adde, quod pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova; nec priores
Impiae tectum dominae relinquunt
Saepe minati.

15. *ardentis* BSc.

cilem esse viam voluit. Tibull. 1, 4, 23: *Gratia magna Iovi: vetuit pater ipse valere, Iurasset cupide quidquid ineptus amor;* ubi eadem sententia, quam expressit Horatius. Sic Pseudotibull. 3, 6, 49: *periuria ridet amantum Iuppiter et ventos irrita ferre iubet.* Sed iam Hesiodus apud Schol. Plat. ad Symp. p. 45. Ruhnk.: *Ἐκ τοῦ δ' ὅρκον ἔθηκεν ἀποίνιμον ἀνθρώποισι Νοσφιδίων ἔργων πέρι Κύπριδος* [*Ἀφροδισίων*], quod v. ex gloss. additum est. Callim. Ep. 26, 3: *Ὤμοσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' εἰς ἀθανάτων.*

14. *Simplices*] «ab omni fraude alienae, *einfaltsvoll*», quippe quae *colant amnes solaque rura deae.* Ovid. Fast. 1, 398. Nymphae autem, ut saepe, Veneris comites. — *ferus*] Venuste Meleager Anth. Pal. I. p. 134. *βροτολοιγὸν* appellat Cupidinem.

15. *acuens sagittas*] imago et a poëtis et ab artificibus saepe expressa. Philodemus in Anthol. Pal. I. p. 118: *Ἀλλ' ἤδη θοὰ τόξα νέοι θήγουσιν Ἔρωτες.* Politianus Stanze 1, 73: *i frati di Cupido -- Con alte voci e fanciullesco grido Aguzzan lor saette ad una cota.*

16. *cruenta*] propter volnera amoris; quod proprie sagittarum est, tribuit coti eas acuenti, et ab Amoris *αἱματοφύρτοις βέλεσι* (Meleager Epigr. 50, 8. in Brunckii Anal. I. p. 16.) quasi cruentatae. Cfr. Winckelmann Opp. I. pag. 71. VII. pag. 499.» Doering.

17. *pubes tibi crescit*] «Idcirco tantummodo iuventus succrescere videtur, ut tibi uni serviat:» quam sententiam in duo membra *παράλληλα* dividit, quo diutius in ea immoremur.

18. *Servitus*] «Catervae amatorum semper novorum te circumsistunt, nec priores, quos misere decepisti, te missam faciunt.» (*Servitus* est quasi appositio v. *pubes.* «Pubes, quae tibi crescit, eadem tibi est servitus nova.»)

20. *minati*] Tibull. 2, 6, 13: *Iuravi quotiens rediturum ad limina nunquam! Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit.* — *iuvencis*] poëtis Latinis honestum nomen et de adolescentulis et de puellis nu-

Te suis matres metuunt iuvencis,
Te senes parci miseraeque nuper
Virgines nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

24. *Cura* dubia Bentleii suspicio, et sic Lips. 1.

bilibus. Ovid. Am. 3, 5, 37. Mire Mitscherlich: «*Iuvenci*, non sine virtute (ἐναργείᾳ), in re turpicula.» Equidem nihil turpiculi puto inesse; immo usus est eodem vocabulo poëtico, quo Rhesus in cognomine fabula v. 387: ὁ Στρυμόνιος πῶλος ἀοιδοῦ Μούσης vocatur.

22. *miserae*] «maestae propter coniugum infidelitatem;» *puellae* autem et *virgines* haud raro etiam *nuptae* dicuntur, ut Od. 3, 14, 11: *puellae iam virum expertae*. Virg. Ecl. 6, 47. de Pasiphaë post venerem cum tauro iunctam: *virgo infelix*. Ceterum, cum in hoc quoque nonnulli errarint, nota sic construendum esse: *virgines miserae nuper nuptae*.

24. *Aura*] varie interpretati sunt, veluti de gratia (ut *aura popularis*); de splendore ac pulchritudine (Servius ad Aen. 6, 204.); de odore unguentorum; de odore in vestigiis ferarum, qui per auras ad canum nares delatus eos allicit; de afflatu sive halitu amoris (comparatis vv. Od. 4, 13, 19: *quae spirabat amores*); alii advocarunt Eurip. Iphig. in Aul. 69: μνηστήρων ἕνα Ὅτου πνοαὶ φέροιεν Ἀφροδίτης φίλαι, «*cuius amor*.» Herm. Verum ex v. 21. voc. *iuvencis* in hanc imaginem ultro devenit poëta. Est «odor ille a iuvenca emissus, quo captato taurus in venerem ruit.» Talia non ad nostrum sensum diiudicanda; siquidem ab huiusmodi imaginibus ex ipsa rerum natura petitis minus abhorrebant Graeci et Romani. Virg. Ge. 3, 250: *Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, si tantum notas odor attulit auras?* Sic etiam Orientales antiqui. Certe Hieronymus Comment. ad Ieremiam locum 2, 24. ita interpretatur: *Sicuti onager adsuetus in solitudine trahit in desiderio animae suae ventum vel spiritum amoris sui nullusque est, qui eum avertere possit.*

CARMEN IX.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros aut mare Caspium,
Vexant inaequales procellae

Od. IX. Inscr. volg. *Ad C. Valgium.* — *Consolatur Valgium consularem amicum suum.* B. — *Consolatio ad Valgium Rufum ne diu doleat.* bc. — *Ad Valgium amicum.* S. — *Valgium amicum consulalarem consolatur.* T. — 3. *Versant* F e Vatic. Reginae, qui omni auctoritate caret. (*Vexant* tuentur omnes mei et Pottierii.)

IX. De C. (non T.) Valgio Rufo, consule suffecto a. u. c. 742., rhetore, grammatico, poëta docte disputavit Weichert Poëtt. Latt. p. 208. seqq. et Dissen ad Tib. 4, 1, 180. Consolari conatur amicum de pueri delicati immatura morte, ut Statius Silv. 2, 1 et 6. Similis affectus Ciceronis ad Att. 1, 12: *Mehercule eram conturbatior; nam puer festivus, anagnostes meus, Sositheus, decesserat meque plus, quam servi mors debere videbatur, commoverat*; Plinii Epp. 8, 16: *Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, et quidem iuvenum*; Herodis Attici, *qui lacessitus est a quodam Stoico, tamquam minus sapienter et parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat.* Gell. N. A. 19, 12. De tempore, quo carmen compositum sit, ambigitur. Plerique referunt ad a. u. c. 734., Grotefend ad a. 735., Franke ad a. 729 vel 730. Exitum utique mutuatus esse videtur a Virgilio suo Ge. 3, 30: *Addam urbes Asiae domitas pulsumque Niphaten, Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis, Et duo rapta manu diverso ab hoste tropaea, Bisque triumphatas utroque ab litore gentis*; cuius loci tempus ibidem in controversia versatur, cum alii ad a. 724., alii ad a. 734. eum trahant. Cfr. ibi Heyne et Voss.

1. *hispidos*] Voc. *hispidus*, quod proprie de pilis densis squamisque horrentibus usurpatur, transfert ad agros stipulis et omnis generis plantis arboribusque foliis et frondibus spoliatis horridos atque asperos. Est autem dictum per prolepsin; nam ipsos per imbres *hispidi* sive squalidi fiunt agri.

2. *mare Caspium*] Pomponius Mela 3, 5: *Mare Caspium omne atrox, saevum, sine portubus, procellis undique expositum.*

3. *Vexant*] «turbant, quietum esse non sinunt.» Longe efficacius hoc, quam *versant*, sive glossema est sive solitus in his vv. librariorum error. «Qui fertur et raptatur atque huc illuc distrahitur, is *vexari* proprie dicitur.» H. Peerlkamp. Simili imagine

Te suis matres metuunt iuvencis,
Te senes parci miseraeque nuper
Virgines nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

24. *Cura* dubia Bentleii suspicio, et sic Lips. 1.

bilibus. Ovid. Am. 3, 5, 37. Mire Mitscherlich: «*Iuvenci*, non sine virtute (ἐναργείᾳ), in re turpicula.» Equidem nihil turpiculi puto inesse; immo usus est eodem vocabulo poëtico, quo Rhesus in cognomine fabula v. 387: ὁ Στρυμόνιος πῶλος ἀοιδοῦ Μούσης vocatur.

22. *miserae*] «maestae propter coniugum infidelitatem;» *puellae* autem et *virgines* haud raro etiam *nuptae* dicuntur, ut Od. 3, 14, 11: *puellae iam virum expertae*. Virg. Ecl. 6, 47. de Pasiphaë post venerem cum tauro iunctam: *virgo infelix*. Ceterum, cum in hoc quoque nonnulli errarint, nota sic construendum esse: *virgines miserae nuper nuptae*.

24. *Aura*] varie interpretati sunt, veluti de gratia (ut *aura popularis*); de splendore ac pulchritudine (Servius ad Aen. 6, 204.); de odore unguentorum; de odore in vestigiis ferarum, qui per auras ad canum nares delatus eos allicit; de afflatu sive halitu amoris (comparatis vv. Od. 4, 13, 19: *quae spirabat amores*); alii advocarunt Eurip. Iphig. in Aul. 69: μνηστήρων ἕνα Ὅτου πνοαὶ φέροιεν Ἀφροδίτης φίλαι, «*cuius amor*.» Herm. Verum ex v. 21. voc. *iuvencis* in hanc imaginem ultro devenit poëta. Est «odor ille a iuvenca emissus, quo captato taurus in venerem ruit.» Talia non ad nostrum sensum diiudicanda; siquidem ab huiusmodi imaginibus ex ipsa rerum natura petitis minus abhorrebant Graeci et Romani. Virg. Ge. 3, 250: *Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, si tantum notas odor attulit auras?* Sic etiam Orientales antiqui. Certe Hieronymus Comment. ad Ieremiam locum 2, 24. ita interpretatur: *Sicuti onager adsuetus in solitudine trahit in desiderio animae suae ventum vel spiritum amoris sui nullusque est, qui eum avertere possit*.

CARMEN IX.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros aut mare Caspium,
Vexant inaequales procellae

Od. IX. Inscr. volg. *Ad C. Valgium.* — *Consolatur Valgium consularem amicum suum.* B. — *Consolatio ad Valgium Rufum ne diu doleat.* bc. — *Ad Valgium amicum.* S. — *Valgium amicum consularem consolatur.* T. — 3. *Versant* F e Vatic. Reginae, qui omni auctoritate caret. (*Vexant* tuentur omnes mei et Pottierii.)

IX. De C. (non T.) Valgio Rufo, consule suffecto a. u. c. 742., rhetore, grammatico, poëta docte disputavit Weichert Poëtt. Latt. p. 208. seqq. et Dissen ad Tib. 4, 1, 180. Consolari conatur amicum de pueri delicati immatura morte, ut Statius Silv. 2, 1 et 6. Similis affectus Ciceronis ad Att. 1, 12: *Mehercule eram conturbatior; nam puer festivus, anagnostes meus, Sositheus, decesserat meque plus, quam servi mors debere videbatur, commoverat*; Plinii Epp. 8, 16: *Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, et quidem iuvenum*; Herodis Attici, *qui lacessitus est a quodam Stoico, tamquam minus sapienter et parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat.* Gell. N. A. 19, 12. De tempore, quo carmen compositum sit, ambigitur. Plerique referunt ad a. u. c. 734., Grotefend ad a. 735., Franke ad a. 729 vel 730. Exitum utique mutuatus esse videtur a Virgilio suo Ge. 3, 30: *Addam urbes Asiae domitas pulsumque Niphaten, Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis, Et duo rapta manu diverso ab hoste tropaea, Bisque triumphatas utroque ab litore gentis;* cuius loci tempus ibidem in controversia versatur, cum alii ad a. 724., alii ad a. 734. eum trahant. Cfr. ibi Heyne et Voss.

1. *hispidos*] Voc. *hispidus*, quod proprie de pilis densis squamisque horrentibus usurpatur, transfert ad agros stipulis et omnis generis plantis arboribusque foliis et frondibus spoliatis horridos atque asperos. Est autem dictum per prolepsin; nam ipsos per imbres *hispidi* sive squalidi fiunt agri.

2. *mare Caspium*] Pomponius Mela 3, 5: *Mare Caspium omne atrox, saevum, sine portubus, procellis undique expositum.*

3. *Vexant*] «turbant, quietum esse non sinunt.» Longe efficacius hoc, quam *versant*, sive glossema est sive solitus in his vv. librariorum error. «Qui fertur et raptatur atque huc illuc distrahitur, is *vexari* proprie dicitur.» H. Peerlkamp. - Simili imagine

Usque, nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant
Et foliis viduantur orni:

Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum, nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores
Nec rapidum fugiente Solem.

4. *nec* BbSTcLCtF et Bentl.: *neque* M. — 7. *querqueta* B. — 12. *rapido fugiente sole* B.

tormenta apud Italos, *tourmente* apud Francogallos saevam tempestatem significat. — *inaequales*] «modo maiore, modo minore cum impetu flantibus»; non: «quae mare inaequale reddunt.»

4. *Armeniis*] De Tauri iugis loquitur perpetua nive opertis, ubi magnum frigus iam Xenophon (Anab. 4, 4.) et deinde Lucullus (Plut. Luc. 32.) cum copiis suis senserunt. Aeque falso acumine nonnemo proposuit *Aemoniis* atque alius *Istricos* pro *hispidos*.

5-8. *stat*] «riget, horret,» ut Od. 1, 9, 1. — *iners*] Virg. Ge. 1, 94: *rastris glebas qui frangit inertes*, *(die säumigen, sonst nichts hervorbringenden Schollen.)* — *Garganus* mons Apuliae Dauniae prope Sipontum. — *viduantur*] in prosa orat. «spoliantur.»

9. *urges*] «Tu contra perpetuo insequeris maestis elegiis Mysten, non filium, ut olim multi opinabantur, sed puerum amatum, tibi praecipitata morte ereptum.» Supersunt aliquot elegiarum Valgii reliquiae. *Urges* ut crebro apud Horatium (v. Lübker) et apud Propert. 4, 11, 1: *Desine, Paulle, meum lacrimis urgere sepulcrum.*

11. *decedunt amores*] «A te sese removent, ita ut per aliquod saltem tempus a maestitia vaces, quam tibi Mystae memoria excitat.» Cinna in Smyrna apud Servium ad Georg. 4, 465: *Te matutinus flentem conspexit Eous, Et flentem vidit paullo post Hesperus idem.* Ibycus Schneidew. pag. 85. ἐμοὶ δ' Ἔρος οὐδεμίαν κατάκοιτος ὥραν. Multo languidius est Wakefieldii *labores*.

12. *rapidum*] solitum apud poëtas solis ἐπίθετον (Virg. Ge. 1, 92 et 424. Ibid. 2, 321.), ei inditum propter celerrimum cursum ex opinione veterum quotidie rursus et inceptum et finitum. Sic Hyperiona *celerem deum* appellat Ovid. Fast. 1, 386.

13. *ter aevo*] Iliad. α, 250: (Νέστορι) ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων Ἐφθίατο-- μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν. Cic. Cat. 10: *Nestor tertiam iam aetatem hominum vivebat.* Varie quidem interpretabantur vel de XC.

At non ter aevo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos, nec impubem parentes
Troïlon aut Phrygiae sorores

Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum, et potius nova
Cantemus Augusti tropaea
Caesaris et rigidum Niphaten,

14. *omnis* bST. — 15. *nec* BbSTcLCtF et Bentl.: *neque* M.

vel de CCC. annis; sic Ovid. Met. 12, 187.

14. *Antilochus* a Memnone interfectus bis memoratur in Odyss. γ, 111. et δ, 186. Pindar. Pyth. 6, 28. Xenoph. Cyneg. 1, 14: *Ἀντίλοχος τοῦ πατρὸς ὑπεραποθανὼν τοσαύτης ἔτυχεν εὐκλείας, ὥστε μόνος φιλοπάτωρ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀναγορευθῆναι.* Aristoteles in Peplo 15: *ὃς θάνεν ἐν Τροίῃ ῥυσάμενος πατέρα.* Ovid. Her. 1, 15: *ab Hectore victum* dicit. — Antilochum in proelio interfectum currui a Nestore patre impositum tibi monstrabit Inghirami *Gall. Om.* III. T. 78.

16. *Troilus*, Priami filius. Virg. Aen. 1, 475: *Infelix puer atque impar congressus Achilli.* Schol. ad Iliad. ω, 257: Σοφοκλῆς ἐν Τρωΐλῳ φησὶν λοχευθῆναι ὑπὸ Ἀχιλλέως ἵππους γυμνάζοντα *παρὰ τὸ Θυμβραῖον*, *καὶ ἀποθανεῖν.* Idem tradit Mythogr. Vatic. 1, 210: haec addens: *Troilo dictum erat, quod, si ad annos XX. pervenisset, Troia everti non potuisset.* Cfr. Quintum Smyrn. 4, 432. *Monum. dell' Inst. archeol.* T. V. p. 253. — *Phrygiae sorores*] Polyxena, Cassandra, Iliona cet.

17. *Desine mollium*] Graeca constructione: Eurip. Phoeniss. 1086: *λῆξασ' ὀδυρμῶν πενθίμων τε δακρύων.* Sic Od. 3, 27, 69: *abstineto irarum.* Virg. Aen. 10, 441: *tempus desistere pugnae.*

19. *Augusti tropaea*] Quo a nimio luctu amicum avertat, eum hortatur, ut secum quasi certaturus carmine illa celebret, duplex sic propositum assequens, ut et Augustum propter res prospere gestas oblique laudet, et poëticam Valgii facultatem praedicet, etsi probe sciebat nec sibi propositum esse Augusti praeconium panegyricis carminibus facere neque id ausurum Valgium, qui sese continuisse intra elegias videtur. Omnia haec blande atque urbane, cum nimia et putida, ut solet, adulatione usus sit scriptor Panegyrici in Messalam (Tibull. 4, 1.) 180: *Est tibi qui possit magnis se accingere rebus, Valgius, aeterno non propior alter Homero.*

20. 21. *tropaea - et - Niphaten*] «tropaea in Niphate ab Augusto

Medumque flumen gentibus additum
Victis minores volvere vertices,

22. *vortices* L. (Ut nos, BbSTc.) — *tollere* Luctatius ad Stat. Theb. 11, 508.

parta.» — *Niphates*, Armeniae mons. Virg. Ge. 3, 30: *Addam urbes Asiae domitas pulsumque Niphaten,* id est, victos Armenios. — *rigidum*] «saxis suis sese alte extollentem», ut iam Pisander eundem montem *εὔσχόπελον* vocarat apud Steph. Byz. p. 594., *le sommet glacé:* Walckenaer. De Niphate monte cfr. Plin. 3, 27 et Mannert *Geogr.* V. 2. p. 192. Iam negari non potest propter satis clarum, sed male explicatum illum Virgilii locum (cfr. ibi Servium:) a posterioribus poëtis Latinis Niphaten habitum esse pro flumine: (Lucan. 3, 245: *volventem saxa Niphaten.* Sil. Ital. 13, 775: *Pellaeo ponte Niphaten Astrinxit.* Iuven.6, 409: *isse Niphaten in populos.* Et h. l. Acron: *Scythiae fluvium; plerique Armeniae montem putant).* Verum excusari nullo modo possunt ii Horatii interpretes, qui hoc quoque loco Niphaten pro fluvio habuerunt, hi partim construentes *cantemus tropaea et rigidum* («glacie constrictum») *Niphaten,* partim *cantemus tropaea et Niphaten et Medum*, duo *flumina gentibus addita* cet., quod quidem omni poëticae rationi prorsus repugnat. — Rectae contra constructionis insigne exemplum praebet Tibullus 1, 3, 17: *Aut ego sum causatus aves aut omina dira, Saturni aut sacram me tenuisse diem.* — *Medus*, fluvius in Araxen influens prope Persepolin. Strabo 15. p. 729. *Medum* autem *flumen* ut Od. 4, 4, 37: *Metaurum flumen.* Art. poët. 18: *flumen Rhenum, mare Oceanum* ac similia. Alii de Euphrate interpretati sunt, utpote proprio Medorum, id est, Parthorum, fluvio, ut est apud Virg. Aen. 8, 726: *Euphrates ibat iam mollior undis.* Neque ipse magnopere ab hac interpretatione abhorreo.

22. *minores*] Quia debellatum se sentit, fastum, quo prius tumebat, abiecit; cuius demissi iam animi signum nobis proponit eius vortices minus aestuosos quam antea, cum nunc *gentibus additum,* id est, imperio Romano subiectum sit. Tacit. Ann. 1, 79: *quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatum minore gloria fluere.* — (Sic Cic. pro Sestio 61: *orbis terrarum regiones* a Pompeio *adiunctas huic imperio* dicit, et Verr. Accus. 5, 6: *maiores cum Siciliam ad rem publicam adiunxissent.)* — *vertices*] Hanc formam, non *vortices* videtur praetulisse etiam Virgilius. Cfr. Wagner ad Ge. 1, 481. et Aen. 1, 117.

23. *Gelonos*] Virg. Aen. 8, 725: *Hic Lelegas Carasque sagittiferosque Gelonos finxerat; Euphrates ibat iam mollior undis.* «Geloni, Sarmatiae s. Scythiae Europaeae populi, finibus suis multati, in posterum iam, ut solent Nomades, *equitabunt,* excursiones suas aliorsum quam in Romanam dicionem facient.» — Iam qui carmen hoc ad a. u. c. 734. referunt, res sic explicant: «Cesserant Parthi Armenia et signa militaria Crassi exercitui adempta reddiderant a. u. c.

Intraque praescriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

734., deinde etiam obsides misere: (Od. 3, 3, 43.) Dacos et Sarmatas (*Gelonos*) Danubio Lentulus prohibuit.» «Vide Interpret. ad Flor. 4, 12, 18. Suet. Oct. 21 et 43. Iustin. 42, 5. Plin. H. N. 4, 12.» BOTHE.

CARMEN X.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo neque, dum procellas

Od. X. Inscr. volg. *Ad Licinium* et sic S. — *Licinium alloquitur ne semper magna temptet.* BT. — *Ad Licinium Murenam optimum esse medium.* b., item c. addens *vitae.*

X. L. Licinius Murena proprio nomine, filius Murenae illius, quem Cicero defendit, postea per ado ptionem A. Terentius Varro Murena (Fast. Cap.) appellatus, frater C. Proculeii illius, qui propter insignem in fratres liberalitatem praedicatur Od. 2, 2, 5., et Terentiae Maecenatis, *ἀκράτῳ* (inquit Dio 54, 3.) *καὶ κατακορεῖ παῤῥησίᾳ πρὸς πάντας ὁμοίως ἐχρῆτο*. Homo igitur turbulentus atque ambitiosus Augusti dominationem acerbe exagitare solebat novasque res semper moliri. Initis denique cum Fannio Caepione Augusti occidendi consiliis iisque detectis, ambo a Tiberio rei facti et, cum die dicta in iudicio non comparuissent, absentes exsilio damnati sunt et paullo post necati a. u. c. 731. quo ipso anno consul erat suffectus. Vide Baiteri Fast. Cons. pag. LVII. Vell. 2, 91. Dio l. l. Vell. 2, 91. Suet. Octav. 19. et 66. Dio l. l. Drumann *Gesch. R.* 4, 193. Licinium poëta exhortari studet ad moderationem atque universae vitae aequabilitatem, ipso quoque dicendi genere ad argumentum attemperato. — Difficillimum autem diiudicatu est, nec facile quisquam exputarit, utrum Horatio suffecerit Stoicum locum communem poëtico cum ornatu proponere Licinio, quem interdum fortasse viderat apud Maecenatem, cuius uxoris Terentiae per adoptionem frater erat, an occultiore consilio usus hominem imprudentem ab insanis inceptis, quae ei necem tandem attulerunt, dehortari voluerit. Certe vel providente poëta vel imprudente carmen veluti vaticinium de misero Licinii exitu aequalibus videri debebat. Iam etsi definiri nequit, quo anno compositum sit — fluctuant inter annos 724, 728, 731. — mirum est, aeque illud utrique favere opinioni tres libros editos esse aut 731. (Franke) aut 736. (Lübker.) certe ante Licinii necem, a. 736. cum plerique, ipse etiam Maecenas cum Terentia, satis iam hominis temerarii ac merito supplicio affecti essent obliti, ita ut ne mentio quidem eius ab Horatio facta cuiquam mira ac praepostera videri posset.

1—4. *Rectius*] «et honestius (*ἠθικῶς*) et felicius.» Ex frequente allegoria vitam humanam comparat cum navigatione, in qua non expedit cursum *urgere*, pertinaci studio semper dirigere in altum mare, neque *premere* (radere, legere) litus *iniquum*, *male fidum* (Virg. Aen. 2, 23.) propter vada

Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

Saepius ventis agitatur ingens

6. *Diligit tutus*, *caret* Bentl. — 9. *Saevius* F e Valarti Cod. Sorbon. suspectissimo.

et scopulos. Bassus in Anthol. Pal. II. pag. 310: *Μήτε με χείματι πόντος ἄγοι θρασύς, οὐδὲ γαλήνης Ἀργῆς ἠσπασάμην τὴν παλινηνεμίην. Αἱ μεσότητες ἄρισται· ὅπη δέ γε πράξιες ἀνδρῶν, Καὶ μάλα μέτρον ἐγὼ τἄρκιον ἠσπασάμην. Τοῦτ' ἀγάπα, φίλε Λάμπι, κακὰς δ' ἔχθαιρε θυέλλας· Εἰσὶ τινὲς πρηεῖς καὶ βιότου ζέφυροι.* (Falso, quod et ad sensum et ad caesuram pertinet, distingui iussit Monich *Cautus horrescis nimium*, *premendo.)*

5. *Auream*] «omnibus rebus anteferendam.» — *mediocritatem*] *μεσότητα*, *τὸ μέτριον*, ex Graeco illo dogmate *περὶ μεσότητος* in cupiditatibus ac praesertim in opum quaerendarum studio; vitam, quam semper temperat *σωφροσύνη*. Aristot. Polit. 4, 11: *ὁ μέσος βίος βέλτιστος*. Pind. Pyth. 11, 52: *Τῶν γὰρ ἄμ πόλιν εὑρίσκων τὰ μέσα μακροτέρῳ Ὄλβῳ τεθαλότα, μέμφομ' αἶσαν τυραννίδων.* Cicero quoque hoc significatu usurpat de Off. 1, 25: *Nunquam iratus qui accedet ad poenam, mediocritatem illam tenebit, quae est inter nimium et parum.* H. l. *mediocritas* et ad animum mediocri fortuna contentum et ad hanc ipsam vitae condicionem refertur.

6-8. *tutus*] Hoc v. ad universam *γνώμην tutus* -- *aula* nonnullis pertinere videtur: «non minus enim periculorum minari homini divitias regias ac summam fortunam quam incommodorum afferre sordidam paupertatem in misero tugurio tolerandam.» Sed totius clausulae constructio eo potius ducit, ut v. *tutus* referamus ad primam dumtaxat partem, quemadmodum *sobrius* ad alteram pertinet; *carere* vero, id est, «remotum manere», recte et de sordida casa et de regia aula summis opibus referta dicitur. — Omnino autem propter membrorum aequalitatem iungenda vv. *tutus caret*, non cum Bentleio *Diligit tutus*. — *Obsoletum* dicitur quidquid vetustate et sordibus corruptum est, veluti vestis *obsoleta*, detrita et squalida; sic domus, cuius trabes putrescunt, parietes rimas agunt, situs omnia occupat, *obsoleta*. Simili verborum compositione Cic. pro Sestio 28: *virtus* - - *neque alienis unquam sordibus obsolescit.* — *invidenda*] Ut Od.

Pinus et celsae graviore casu
Decidunt turres feriuntque summos
    Fulgura montes.

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum

10. *excelsae* F. (Ut nos, BbSTc et omnes Pottierii.)

3, 1, 45: *invidendis postibus*. Eodem significatu Martial. Spectac. 2, 3: *invidiosa -- atria*.

9. *Saepius*] Vide, quam scite γνώμαις imagines poëticas subiecerit hic et vv. 15, 18, 22. *Saevius* menda Ed. Rothomag. 1701., itemque Burmanni coniectura, quae multis placuit, firmatur a suspectissimo illo Valarti Cod. Sorbon. Defendi utique poterat ex Ovid. Trist. 3, 4, 6: *Saevum praelustri fulmen ab arce venit*. Attamen recipienda non erat, quoniam in eo ipso, quod *saepius* a procellis concutitur procera pinus quam humile arbustum, satis significatur illam multo magis expositam esse periculo, ne frangatur atque eradicetur. Herodot. 7, 10: Ὁρᾷς τὰ ὑπερέχοντα ζῶα ὡς κεραυνοῖ ὁ θεὸς οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι, τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέν μιν κνίζει· ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτ' ἀποσκήπτει τὰ βέλεα· φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. Lucilius in Anthol. Pal. II. p. 315: Οὐ θρύον, οὐ μαλάχην ἄνεμός ποτε, τὰς δὲ μεγίστας Ἢ δρύας ἢ πλατάνους οἶδε χαμαὶ κατάγειν. Maecenas apud Senecam Ep. 19: *Fortuna attonat summa*. Praeterea v. *saevius* haud multum differret a. vv. *graviore casu*; sic vero duas percipimus notiones distinctas: «Et frequentius et periculosius praecipitat in adversam fortunam homo excelsiore loco constitutus quam humilis.»

10. *Pinus*] hic quoque pulcherrima illa Italica ἀμφιλαφής, *Pinie*. — Melior duplex iunctura *et* (itemque) *celsae -- feriuntque* quam Feae ἀσύνδετον *excelsae*. — *turres*] Sic omnia aedificia alta et ampla vocantur, οἰκήματα τὰ μέγιστα Herodot. l. l. Iuvenalis 10, 105: *numerosa parabat Excelsae turris tabulata, unde altior esset Casus et impulsae praeceps immane ruinae*.

12. *summos -- montes*] «montium cacumina.» Lucret. 6, 420: *Altaque cur plerumque petit loca plurimaque huius Montibus in summis vestigia cernimus ignis?* — «*Fulgur* proprie est splendor fulminis. Sed ex auctoritate Codd. et Hieronymi quater sic afferentis v. *fulgura* retinendum: nam *fulgur* idem saepe notare ac *fulmen* apud Virgilium, Plinium, Tacitum cet. adeo notum est, ut exemplis id probare minime hic necesse sit.» Bentl. *Fulmina* defendit Fea in auxilium vocata Senecae Agam. 93. declamatoria amplificatione: *Sidunt ipso pondere magna Ceditque oneri Fortuna suo; Vela secundis inflata Notis Ventos nimium timuere suos. Nubibus ipsis inserta caput Turris pluvio vapulat Austro; Densasque nemus spargens umbras Annosa vi-*

Pectus. Informes hiemes reducit
Iuppiter, idem
Summovet. Non, si male nunc, et olim
Sic erit. Quondam cithara tacentem

12. *Fulmina* LtF e Codd. (Ut nos, omnes nostri et Pottierii.) — 18. *cithara* BbTLCtF: *citharae* M cum Sc et quattuor Codd. Pottierii.

det robora frangi. Feriunt celsos fulmina colles, cet.

13. 14. *infestis*] Codd. aliquot inquinati sunt gloss. *adversis*. — *Alteram sortem*] «contrariam ei, in qua nunc versatur.» Unde dicit Sapiens: «*In die malorum, ne immemor sis bonorum, et in die bonorum, ne sis immemor malorum.*» Schol. Cruq. Similiter apud Graecos *ἄτερος δαίμων*. Pind. Pyth. 3, 34: *δαίμων δ' ἕτερος Ἐς κακὸν τρέψαις ἐδαμάσσετό νιν*. Callim. Fr. 91: *Οὐ πάντες, ἀλλ' οὓς ἔσχεν ἄτερος δαίμων*. Dictum haruspicis ad Caesarem apud Plut. Caes. 43: *εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῇ σεαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χείρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνονα*. Synesius de Regno ed. Krabing. p. 6: *Τὸν δὲ λαμπρὸν ταῖς τύχαις, τοῦτον ἔτι καὶ κινδύνοις ἐπιφανῆ γενέσθαι καὶ θατέρᾳ μερίδι τοῦ δαίμονος*. — *bene praeparatum*] «sapientia instructum ac munitum ad tolerandam qualemcunque fortunam.» Seneca Ep. 18: *In ipsa securitate animus ad difficilia se praeparet, et contra iniurias fortunae inter beneficia firmetur*. Idem de Vita beata 8: *Sapiens in utrumque paratus artifex vitae*.

15. *Informes*] «quae deformant gratum terrarum aspectum.» Virg. Ge. 3, 353: *Sed iacet aggeribus niveis informis et alto Terra gelu late*. — *reducit*] Wagner ad Virg. Ge. 1, 249: *(Aurora) diemque reducit*: «Usurpantur vv. *redire, reducere, recurrere, referre*, alia similiter composita, ubi de rebus, imprimis naturae, statis vicibus redeuntibus agitur.»

17. *Non si male*] Theocr. 4, 41: *Θαρσῆν χρή, φίλε Βάττε· τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον. Χὼ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει*.

18. *Quondam*] «interdum». Virg. Aen. 2, 367: *Quondam etiam victis redit in praecordia virtus*. — *tacentem*] «Arcum cum tendit infensus Apollo, pestem atque interitum hominibus minitatur, ut facit in Iliadis initio: idem tamen interdum mitis ac propitius mortalibus denuo lyra pulsata semet ipse ad cantum excitat, *condito mitis placidusque telo*», ut est in Carm. sec. 33. Ad v. *suscitat* cfr. Pind. Olymp. 7, 42: *ἔγειρ' ἐπέων οἶμον λιγύν*. Isthm. 7, 1: *Κλεάνδρῳ τις -- ἀνεγειρέτω Κῶμον*. Lucret. 2, 412: *Ac musaea mele per chordas organici quae Mobilibus digitis expergefacta figurant*. Est igitur pictura similis eius, quam ex Simonide desumpsit Himerius Orat. 16, 7: *Ἀεὶ μὲν αἱ Μοῦσαι χορεύουσι καὶ φίλον ἐστὶ ταῖς θεαῖς ἐν ᾠδαῖς τε εἶναι καὶ κρούμασιν· ἐπειδὰν δὲ ἴδωσι*

Suscitat musam neque semper arcum
Tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
Fortis appare; sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

τὸν Ἀπόλλωνα τῆς χορείας ἡγεῖσθαι ἀρχόμενον, τότε πλέον ἢ πρότερον τὸ μέλος ἐκτεῖνασαι ἦχόν τινα παναρμόνιον καθ' Ἑλικῶνος ἐκπέμπουσιν. — Praetuli nunc lect. *cithara* alteri, quod ad Codd. auctoritatem pertinet, sane pari *citharae*, quia minus iam placet *citharae musam*, id est, sonum. Cfr. etiam Od. 4, 15, 1: *Phoebus - - me - - increpuit lyra.*

22. *appare*] «monstra te ceteris hominibus.» Rutilius Lupus 1, 1, 17: *Alexander Magnus, cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus.* Male Scholiastae: «obtempera.»

23. *Contrahes vento*] Desinit carmen in eadem allegoria, qua in exordio usus erat. *Vela* (passa) *contrahere* (vel *subtrahere*: Propert. 3, 9, 30: *Ventorum plenos subtrahis ipse sinus:*) ὑποστέλλειν τὰ ἱστία, dicunt de modo sapienter tenendo, ubi nimia fortuna ad fastum ac superbiam nos allicit. Ovid. Trist. 3, 4, 32: *formida nimium sublimia semper Propositique, precor, contrahe vela tui.* — *Contines* Codd. Canteri Nov. Lect. 4, 2., unde ipse volebat *contine*, quod tamen Latinae consuetudini repugnat. Iunge autem cum Seneca l. l. *(ventos nimium suos)* h. l. *vento nimium secundo*, «qui initio quidem videtur secundus, semper autem crescens atque in navem vehementius praecipitans eam tandem submergit;» neutiquam vero cum recentioribus nonnullis: *nimium turgida vela*, quae ratio pedestrem redolet orationem.

CARMEN XI.

Quid bellicosus Cantaber et Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet Hadria
Divisus obiecto, remittas
Quaerere nec trepides in usum

Od. XI. Inscr. volg. *Ad Quintium.* — *Ad Hirpinum monens unumquemque utilitati suae consulere.* B. — *Ad Quintium Hirpinum monens - - consulere.* bT. — *Ad Quintium Hirpinum* S. — *Ad Quintium Hirpium monens non esse cogitationes nostras in diversum mittendas.* c. — 2. *Quincti* LCtF. (Ut nos, nostri Codd.) — *Adria* c.

XI. Quintium Hirpinum, sodalem suum, ad sapientem vitae usum comiter adhortatur. Non prorsus quidem certum, verum probabile est, eundem Quintium esse, ad quem misit Epp. 1, 16. Aeque incertum est compositionis tempus; fortasse 728. aut initium 729: «cum Cantabri rebellarent et Scythae instigante Phraate contra Tiridatem expeditionem pararent. Od. 3, 8 et 1, 19.» Franke. Alii rettulerunt ad a. 734. (Ceterum scripturam *Quinctius* praetulit in Livio Alschefski Lib. 3, 1.)

1. *Cantaber*] diu rebellis. Cfr. Od. 2, 6, 2. Od. 3, 8, 22. Epp. 1, 12, 26. — *Scythes*] Sic vocat populos in septentrionali Danubii ripa habitantes, Sarmatas et Gelonos. Od. 2, 9, 23.

2. *Hirpine Quinti*] Hirpini adhuc ignoti in gente Quintia. *Hirpinus* sane pro mero cognomine, non populi nomine, habendum, ut sunt *Antias, Sabinus, Soranus.* — *cogitet*] «machinetur, moliatur.»

3. *Hadria divisus*] «ac propterea nobis minime formidolosus.» Unice ad v. *Scythes* refertur, non ad Hirpinum, ut mire quidam calumniatus est. — *remittas*] Rariore usu pro «omittas.» Terent. Andr. 5, 1, 8: *Nam si cogites, remittas iam me onerare iniuriis.*

4. *trepides*] «Noli sollicitus et anxius esse in quaerendis rebus ad vitae usum ac conservationem necessariis.» Od. 3, 29, 31: *ridetque si mortalis ultra Fas trepidat. Trepidare in usum* est «anxie providere usui.» De v. *trepidare* consule Gronov. et Drak. ad Liv. 27, 1, 8. 68. Sic πτοεῖσθαι. Plato Phaed. 68. C.: τὸ περὶ τὰς ἐπιθυμίας μὴ ἐπτοῆσθαι. *Usum* autem, ut Liv. 6, 25: *qua quemque suorum usuum causae ferrent.* Neque vero ex hac generali sententia colligi potest Quintium fuisse hominem contracti ac pusilli animi, curis semper obnoxium, ut volunt plerique. Immo in tali sine ullo fructu abusus esset eiusmodi exhortationibus, quibus indoles atque mores hominum vix unquam mutantur.

cf. II, 2, 3. "Crispi Sallusti"

Poscentis aevi pauca. Fugit retro
Levis iuventas et decor, arida
Pellente lascivos amores
Canitie facilemque somnum.

Non semper idem floribus est honor
Vernis neque uno Luna rubens nitet
Voltu. Quid aeternis minorem

9. *honos* LCt. cum Aldo. — 10. *nec* b.

5. *Poscentis aevi pauca*] Nam etiam quae infra memorantur, Falernum, nardus atque ea, *quibus dolet natura negatis*, pauca sunt atque exigua ex hominum tunc viventium opinione, neque cavillari nonnemo debebat: «Ex praemissis istis colligendum fuisse, non: «« ergo genio indulgeamus»»; sed «« ergo vitam agamus frugalem.»» Cfr. egregium Manilii locum 4, 1—80. (v. 8: *Cumque sui parvos usus natura reposcat, Materiam struimus magnae per vota ruinae.*) — Ceterum qui construxit *trepides aevi*, id est, «aevi causa», id quod simplicissimum erat *in usum aevi*, consulto noluisse perspicere videtur. Nimis vero languet Wissii coniectura *in usu*.

6. *Levis*] «λεία, imberbis ac tenera.» Tibull. 1, 8, 31: *Carior est auro iuvenis, cui levia fulgent Ora.* — *arida*] «quae ex siccitate nascitur.»

8. *Facilem* somnum dixit etiam Od. 3, 21, 2. (et *leves somnos* Od. 2, 16, 15.): «qui facile obrepit nec vigiliis interrumpitur.»

9. *honor*] pulchritudo; brevi enim marcescunt. «Membranae, quotquot vidi, *honor*. Recte, ut vitetur sibilus iste, *floribus, honos, vernis*. Qui primus mutavit, ei defuit aurium iudicium.» Bentl.

10. *Luna rubens*] *Rubere* etiam Propertius dixit de lunae splendore 1, 10, 8: *Et mediis caelo Luna ruberet aquis.* Pudoris contra significatio inest in *luna rubente* Sat. 1, 8, 36. — «Variat luna semper crescendo et decrescendo.»

11. *Quid aeternis*] «Quid tu animum conficis cogitationibus infinitis, ad longissimi temporis curam pertinentibus, quibus par esse nequeat? tamquam si immortalitas tibi concessa sit.» Recte Dillenburger duplicem hic constructionem statuere videtur: *aeternis consiliis fatigas* et: *minorem aeternis consiliis*. — Cfr. Od. 1, 11, 6: *spem longam*. Seneca de Tranq. an. 9: *spes effrenatas - et animum in futura eminentem* dixit. — *minorem*] ut ἥττων τινός.

13. *Cur non*] Sententiarum iunctura haec est: «Tametsi iam restinctus in nobis est adolescentiae fervor, tamen etiamnunc et potando et amando nos oblectare possumus. Ergo, dum licet, vita fruamur.» — *platano*] *genialem* platanum dixit Ovid. Met. 10, 95.,

Consiliis animum fatigas?

Cur non sub alta vel platano vel hac
Pinu iacentes sic temere et rosa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriaque nardo
Potamus uncti? Dissipat Euius
Curas edaces. Quis puer ocius

15. *odorata* T et Oberlini A. — 17. *Assyrioque* B. — 18. *edacis* B.

quia sub eius umbra libenter genio indulgebant Romani. — *vel hac*] Reprehendi solet a ludorum magistris hic versus exitus; quasi vero peritissimus artifex hac ipsa versus conformatione non optime expresserit gratam sic iacentium negligentiam ac tranquillissimam quietem.

14. *sic temere*] Homeri illud Iliad. β, 120: *μὰψ οὕτω*. Plato Gorg. 506. D.: *οὕτως εἰκῇ*. Politic. 295. A.: *καί πως ῥυτωρὶ παχυτέρως*. Dio Chrysost. 15. p. 445. R.: *οὐκ ἐν τῇ ἀγορᾷ, οὑτωσὶ δὲ κατ' οἰκίαν*. Donatus ad Ter. Andr. 1, 2, 4: «*sic* pro leviter et negligenter, quod Graeci *οὕτως* dicunt.» Cic. Arat. 230. de planetis: *Sic malunt errare vagae per nubila caeli*. Virg. Aen. 9, 329: *famulos temere inter tela iacentes, ὡς ἔτυχον*. Et prorsus ut Horatius, Seneca Hippol. 394: *Sic temere iactae colla perfundant comae*.

15. *Canos*] Horatius erat *praecanus* Epp. 1, 20, 24. Od. 3, 14, 24. Pseudanacr. 36: *Πολιαὶ στέφουσι κάρα· Δὸς ὕδωρ, βάλ' οἶνον, ὦ παῖ*. — *odorati*] «rosis bene olentibus coronati;» nam de oleo rosaceo cum Schol. explicari non potest, cum sequatur *nardo uncti*. Unctos capillos contra significat Od. 3, 20, 14: *sparsum odoratis humerum capillis*.

16. *Assyria* pro «advecta ex Syria» apud poëtas frequenter. Tibull. 1, 3, 7; *Assyrios odores*. Achill. Tat, p. 3, Iacobs: *Σιδὼν ἐπὶ θαλάττῃ πόλις· Ἀσσυρίων ἡ θάλαττα*. De *nardo* v. Od. 2, 7, 8. Cod. antiquiss. B., ut Altorf. 2., exhibere *Assyrioque* notandum, non recipiendum duco.

17. *Euius*] *Εὔϊος*, Liber pater, ab acclamatione *εὐοῖ εὐάν*. Ovid. A. A. 1, 563: *pars clamant Euie euoe*. — In Cypriis apud Müllerum p. 90, 8. Nestor ad Menelaum: *Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας*. Theognis 883: *Τοῦ πίνων ἀπὸ μὲν χαλεπὰς σκεδάσεις μελεδῶνας*.

18. *Curas edaces*] Od. 1, 18, 4: *mordaces - - sollicitudines*. Hesiod. O. et D. 6: *γυιοκόρους* (al. *γυιοβόρους*) *μελεδῶνας*. — *Quis puer*] in pedestri or.: «Quis inter vos nostrae compotationis ministros primus refrigerabit temperabitque

Restinguet ardentis Falerni
Pocula praetereunte lympha?

Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburna, dic age, cum lyra

aqua ex praetereunte rivo hausta vinum nostrum Falernum?»

19. *ardentis*] Iuven. 10, 27: *lato Setinum ardebat in auro*, de vino vehementi. Eurip. Alc. 758: *ἐθέρμην' αὐτὸν ἀμφιβᾶσα φλὸξ οἴνου*. Meleager Ep. 113, 3: *Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος· ἢν δέ νιν εἴργῃς Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον*.

21. *devium scortum*] «non volgare nec nimis prostitutum, in recessu aliquo, non in lupanari habitans, remotum a Subura, celeberrima illa Romae regione secunda, ubi erant lupanaria; quod cum *κατάκλειστον* delicias faciat, nec statim, etiam quo tamquam fidicina invitatur, se confert, promissis *eliciendum* est.» Ovid. Her. 2, 118: *Et cecinit maestum devia carmen avis*, «bubo solitarius.» V. *scortum* minime disconvenit sermonis cum sodali habiti hilaritati. Voss: «*die einsam hausende Lyde.*»

23. *Maturet*] «venire ad nos properet.» Asclepiades Ep. 28, 6. herus ad servum: *Καὶ Τρυφέραν ταχέως ἐν παρόδῳ κάλεσον* ad convivium. Pseudanacr. 4, 12: *Μύρισον, ῥόδοις τε κρᾶτα Πύκασον, κάλει δ' ἑταίρην*. Philodemus in Anth. Pal. II. 329: *Καὶ συζεύξατέ μοι φωλάδα παρθενικήν*. Graecum igitur hunc morem tunc imitari etiam Romani solebant. — Idem mos apud Arabas obtinebat. Tharapha Reiskii p. 23: *Compotores mei sunt puellae candidae stellarum instar, et fidicina - - quae dicentibus nobis: «Eia, audiamus cantilenam», in conspectum prodit, lente, non nimis operose, tenella.*» — «Ordo vv. est: *more Lacaenae religata comas in comptum nodum*. Propter Codd. autem *comam* scribendum est:» (sed vides tres meos antiquiss. praebere *comas.*) «Bentleius correxit *incomptam comam rel. nodo*. Sed, praeterquam quod *incompta coma* puellam magis dedecoret quam ornet, voc. *nodo*, quod salvo sensu abesse posset, sic nude in fine positum vehementer friget. Aptum contra locum habet, ubi addito adiectivo accuratius describitur. Lectio *incomptum nodum* linguae leges violat, cum praepositio *in* abesse in his non possit.» Iahn. — *in comptum*] «in compositum; festinantes enim mulieres pexum tantum capillum in nodum colligere consueverunt.» Schol. Cruq. Od. 3, 14, 22: *Dic et argutae properet Neaerae Myrrheum nodo cohibere crinem*. Utrobique non tam ad comandi moram respicit quam ad simplicem elegantiam nodi, qui opponitur artificiosis comas nectendi generibus. Tres enim modi praecipui capillos ornandi erant. Manil. 5, 146: *Illis cura sui cultus frontisque decorae Semper erit: tortos in fluctum ponere crines Aut vinclis revocare comas et vertice denso Fingere et appositis caput emutare capillis*. — *Lacaenae*] Sic

Maturet in comptum Lacaenae
More comas religata nodum.

23. *in comptum* B et omnes Pottierii; item CF. : *incomptum* bsTcLt et Bentleius, *incomptam* M. — 24. *comas* ST et pr. b., item quinque Pottierii: *comae* B, *comam* c et corr. b. LCtM et Bentl. — *nodo* Bentl. coni. et M. (Ut nos, omnes nostri et Pottierii.)

in Laconum choro apud Aristoph. Lysistr. 1316: Ἀλλ' ἄγε κόμαν Παραμπύκιδδε, unde crinis ligamen παραμπύκιον. Mos hic Laconicus propter simplicitatem saepe artificibus quoque placuit. Sic picta est Atalanta in tabula Pompeiana *Mus. Borb.* VII. T. 2. prorsus ut de eadem Ovid. Met. 8, 318: *Crinis erat simplex, nodum collectus in unum.* Sic Polygnotus etiam Polyxenam Troianam depinxerat. Pausan. 10, 25: Πολυξένη κατὰ τὰ εἰθισμένα παρθένοις ἀναπέπλεκται τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας. — Significat autem tam simplicem cultum et sibi et amico, quippe cum uterque provectioris iam sit aetatis, sufficere nec requiri ab amica ornatum illum, qua adolescentulos allicere alias soleat. — Cfr. etiam contrariam imaginem *pueri longam renodantis comam* Epod. 11, 28. — Animi tantum causa notandum est carmen hoc hilarum atque elegans Hofmano Peerlkampio indignum Horatio visum esse ac subditicium.

CARMEN XII.

Nolis longa ferae bella Numantiae
Nec dirum Hannibalem nec Siculum mare

Od. XII. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BbSTc. (Addit T: *prosphonetice tetracolos*) — 2. *durum* BbSTc et, ut videtur, omnes Pottierii; item Bentleius.

XII. Fuit, qui argumentum hoc esse opinaretur: «Laudes Augusti, ad quas lyrico carmine canendas a Maecenate fuerat excitatus, urbanissima conversione ipsi Maecenati prosa oratione celebrandas delegat.» Verum sic exigua sane ratio habetur exordii; nam Maecenas nunquam profecto petiit ab Horatio, ut bellum Numantinum et quae praeterea significantur, caneret, ac nulla prorsus habetur ratio totius de Licymnia loci. Itaque argumenti expositio aptior haec videtur: «Nolis (id est, nemo velit) a me lyrice celebrari res gestas maiorum nostrorum neque antiquas illas heroum pugnas; pariterque et tu et quivis alius scriptor melius pedestri oratione enarrabit fortia Caesaris facta; verum, cum res istae bellicae meo quidem ingenio minus aptae sint, praedicabo Licymniam tuam.» Dum autem Caesaris laudes praedicare abnuit, easdem urbanissimo quodam modo usus, egregie extollit, ita ut neque Caesar ipse illi repugnantiae stomachari posset. Compositum videtur carmen a. u. c. 725. vel 726.

1. *longa bella*] ab a. u. c. 613. usque ad a. 621. — *ferae Numantiae*] Florus 2, 18: *Deplorato exitu in ultimam rabiem furoremque conversi postremo mori hoc genere destinarunt: duces suos seque patriamque ferro et veneno subiectoque undique igne peremerunt.*

2. *dirum*] ut Od. 3, 6, 36. et Od. 4, 4, 42. perpetuo ἐπιϑέτῳ nominatur Hannibal, quia Romani eius memoriam propter saevitiam ac perfidiam exsecrabantur. Altera quidem lectio *durum* invenustam efficeret oppositionem v. *mollibus*, quamquam eo ipso nomine placuit et Bentleio et Sanadono. Longe alia res est, ubi Virg. Ge. 2, 170: *Scipiadas duros bello* et Aen. 2, 7: *durum Ulixem* vocat. Tu confer Quintil. 8, 2, 9: «*proprie dictum, id est, quo nihil inveniri possit significantius, ut-- Horatius*, acrem tibiam Hannibalemque dirum.»

3. *Poeno sanguine*] primum cum C. Duilius a. u. c. 495. classem Hannibalis maioris ad Mylas superavit. Rursus L. Lutatius Catulus cos. a. u. c. 511. ad Aegates insulas Poenos proelio navali devicit cet. — *mollibus*] De se tantum loquitur, non de omni poësi melica; sicque Od. 1, 6, 10: *imbellis lyra*.

4. *Aptantur* citharae *modis* (ῥυϑμοῖς καὶ μέλεσι) verba ex metri

Poeno purpureum sanguine mollibus
Aptari citharae modis,
Nec saevos Lapithas et nimium mero
Hylaeum domitosque Herculea manu
Telluris iuvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris; tuque pedestribus

6. *domitosve* F cum Cuningh.

legibus ordinata, quibus modi concinere debent.

5. *Lapithas*] Vide Od. 1, 18, 8. Virg. Cul. 26: *Triste Iovis Phorcique canit non pagina bellum, Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus, Nec Centaureos Lapithas compellit in enses.* — *nimium mero*] «vino ardentem, temulentum.» Eadem constructione Tacit. Hist. 1, 35: *nimii verbis.*

6. *Hylaeum*] unum e Centauris, de quo diversae ferebantur fabulae, cum alii eum ab Atalanta, pudicitiam suam defendente, alii a Theseo, alii ab Hercule occisum narrarent. Virg. Ge. 2, 456: *Rhoetumque Pholumque Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem. Hylen* in pugna illa a Peleo occisum memorat Ovid. Met. 12, 378. — *domitosque*] Minime necesse est, ut mutemus in *domitosve.* Ubi enim nulla oppositio significatur, se excipiunt partic. *non* vel *nec-que*, ut Sat. 2, 6, 18: *nec plumbeus Auster Auctumnusque gravis*; ubi utrumque membrum distinguitur, *nec-ve*, ut Od. 2, 5, 18: *non Chloris Cnidiusve Gyges.*

7. *Telluris iuvenes*] Terrae filios, Gigantes, quos commemorat quidem Hesiodus Theog. 185., nec tamen novit post Titanomachiam alteram Gigantum pugnam cum diis pugnatam. Herculis quae partes in hac fuerint, docet Apollodorus 1, 6: *τοῖς θεοῖς λόγιον ἦν ὑπὸ θεῶν μὲν μηδένα τῶν Γιγάντων ἀπολέσθαι δύνασθαι, συμμαχοῦντος δὲ θνητῶν τινὸς τελευτήσειν. — Ἡρακλέα οὖν σύμμαχον Ζεὺς δι' Ἀθηνᾶς ἐπεκαλέσατο·* itaque sagittis suis deorum hostes interemit. Silius 12, 143: *Tradunt Herculea prostratos mole Gigantes Tellurem iniectam quatere.* — *unde periculum*] «a quibus motum periculum» cet. Terent. Eun. 1, 2, 35: *e praedonibus, Unde emerat, se audisse dicebat.*

8. *Fulgens*] quia aethere cincta, Od. 1, 3, 29: *aetheria domus.* Od. 3, 3, 33: *sedes lucidae* deorum. — *contremuit*] cum accusativo, ut Virg. Aen. 3, 648: *sonitumque pedum vocemque tremisco.* Seneca Ep. 65. extr.: *non contremiscamus iniurias.*

9. *Saturni veteris*] Virg. Aen. 7, 180: *Saturnusque senex.* — *pedestribus*] Inter scriptores, qui supersunt, Horatius primus hoc v. usus est ad Graecorum imitationem, *πεζὸς λόγος.* Plat. Sophist. p. 237. A.: *πεζῇ τε ὧδε ἑκάστοτε λέγων καὶ μετὰ μέτρων.* — Mihi videtur locus communis: «Et certe

Dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, melius ductaque per vias
Regum colla minacium.

12. ***minantium*** S et corr. b. (non BTc et pr. b.)

melius prosa oratione exponentur Caesaris res gestae.» *Tu* igitur mihi est, ut ita dicam, pronomen communicationis cum omnibus, qui Caesaris res gestas litteris mandare velint et possint. Quod Servius ad Ge. 2, 42. tradit a Maecenate Augusti gesta descripta esse, ex illo Virgilii loco male intellecto et ex his Horatii verbis desumptum est. Mirabilius est illud Plinii 7, 45: *Caesaris Philippensi proelio morbus, et triduo in palude aegroti et, ut fatentur Agrippa et Maecenas, aqua subter cutem fusa turgidi latebra.* Sed hoc quoque ex epistola aliove libello vel etiam ex Dialogis petitum videtur. Neutiquam Horatii erat evolgare eiusmodi propositum amici, cum ipse una cum omnibus optime sciret nihil perfecti ab eo exspectari posse, atque, ut neque poëticam eius facultatem unquam laudat, ita nec poterat praedicare historicam. Ac praeterea vel maxime improbabile est Maecenati in mentem venire potuisse historiam rerum gestarum Augusti componere, in qua verax esse non poterat, falsus atque adulator comparere certe nolebat. (Errasse me in his putat Dillenburger, ipse propter nimiam fortasse animi bonitatem asserens, a Maecenate «vere» utique potuisse scribi Octaviani historiam. Verum non satis recordatus est, fieri nullo modo potuisse, ut libere atque sincere describere ac notare Maecenati concessum esset Octaviani infidelitatem adversus Senatum Romanum, cuius partes a se susceptas esse simularat, insignem in Ciceronem perfidiam, importunam atque immanem in proscriptos saevitiam, usque ad celebratissimum illud: «Surge tandem carnifex!» neque magis astutissimas illas artes, quibus paullatim dominationem acquisierat ille, nec denique artes suas proprias et consilia prudentia plena, quibus ipse ferocem Caesaris animum ad mansuetudinem et clementiam sensim traduxerat.)

11. *ductaque*] Nota *que* - - *que* non sibi respondere, ut alibi, sed sententiarum nexum hunc esse: «Et certe melius dicentur - - proelia triumphique cet.» — *per vias*] a porta triumphali per Sacram viam ad Capitolium. Manifesto autem haec referuntur ad triplicem illum triumphum, Delmaticum, Actiacum et Alexandrinum mense Sextili a. 725. a Caesare ex Oriente reduce actum. De *viis*, per quas ducebantur triumphati consule Ambrosch *Studien* I. p. 79. excerptum a Lübkero.

12. *colla minacium*] Scriptor Consolat. ad Liv. Aug. 273: *Aspiciam regum liventia colla catenis Duraque per saevas vincula nexa manus Et tandem trepidos voltus; inque illa ferocum Invitis lacrimas decidere ora genis. Spiritus ille minax et Drusi morte superbus Carnifici in maesto carcere dandus erit.* — *minacium*] «antequam devicti essent.» Firmat etiam Servius l. l.

Me dulces dominae Musa Licymniae

13. *dulces* bST : *dulcis* Bc, Bentleius et FM. — *Licimniae* ST, *Licimnyae* bc. (Recte *Licymniae* B. Cfr. Wagner ad Virg. Aen. 9, 546.)

Minantium prope absurdum esset de regibus in collo catenatis atque sic in triumpho ductis.

13. «Me vero (id quod fortasse tibi non minus gratum erit:) iubet Musa celebrare laudibus illam, quam tu tenerrimo amore amplexaris.» — *dulces*] «Etiamsi scribas *dulcis*, nihilominus erit accusat. plur. iung. cum v. *cantus*, non *dulcis dominae*. Unica enim vera constructio est: *Musa voluit me dicere dulces cantus dominae Licymniae*. Qui iunxerunt *dulcis dominae* vel *dulcis Musa*, non satis cogitarunt, v. *cantus* epitheto carere omnino non posse, cum *oculos* quoque et *pectus* non sic nude posita sint.» Regel. — *Licymniae*] Hanc pro ipsius Horatii amica habet Mitscherlich. cuius sententiae manifesto repugnant illa v. 21. *Num tu* cet.; Vanderburgius pro liberta a Maecenate amata; pro ficto nomine Bothius vel (quod tamen ipsi minus placet:) pro vero sororis aut cognatae *Lycimnii*, Caesaris liberti, qui Gallias spoliavit praefectus sub Augusto, ut testatur Dio 54, 21. (quapropter edidit *Lycimnia;* sed verum illius hominis nomen fuit *Licinus* tribus syll. brevibus, ut constat ex poëtis). Ego Scholiastas aliosque interpretes (imprimis Weichert Poët. Lat. pag. 462.) sequor, qui rem sic expediunt: Sicuti teste Appuleio Apolog. 106. Catulli Lesbia vero nomine erat Clodia, Tibulli Delia, Plania, Propertii Cynthia, Hostia, Ticidae Perilla, Metella, ita scilicet, ut ad conservandam etiam in amoribus dignitatem matronalem, nomini Romano aliud substituerent Graecum eadem syllabarum quantitate: sic statuendum est h. l. *Licymniam* significare Terentiam, Maecenatis uxorem, etiam ab Octaviano aliquando amatam, ita ut utrique hic locus eximie placere deberet; ideo autem potissimum Graecum hoc nomen delectum esse, quod simile esset Terentiae fratris L. Licinii Varronis Murenae nomini. Quod autem Sanadonus opinatus est, minime decuisse Horatium, uti tam teneris versibus, in quibus laudatorem ab amatore vix discernas, id quidem dictum est ex sensu Francogallorum Sanadoni aequalium, non ex amicitia ea, qua inter se coniuncti erant Horatius et Maecenas. De sponsa Terentia quod acceperunt nonnulli, moribus Romanis videtur adversari desponsae amorem ita depingi, maxime propter illam osculorum mentionem. Nec vero *dominae* nomen obstat, nam hoc non minus uxores quam amicas appellare tunc solebant. Sic de coniuge Ovid. Trist. 3, 3, 28: *Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam.* Licymnia igitur est nova nupta, admodum adolescens ac pulcherrima; et re vera formosissima mulier erat Terentia, cuius amore captus erat Octavianus (Suet. Oct. 69.); unde eiu-

Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos et bene mutuis
    Fidum pectus amoribus;

Quam nec ferre pedem dedecuit choris
Nec certare ioco nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro

15. *Fulgentis* BT.

laudes et huic et Maecenati perquam gratae esse debebant.

14. *lucidum Fulgentes*] ut Od. 1, 22, 23: *dulce ridentem*. Od. 2, 19, 6: *turbidum laetatur*. Od. 3, 27, 67: *perfidum ridens*. Etiam in Satiris. (1, 8, 41: *resonarent triste et acutum*.) Repeti hic usus adiectivorum potest inde ab Homero Iliad. β, 269: ἀχρεῖον ἰδών, id est, «ita oculos torquens, ut homo inutilis atque stolidus videretur»; sic etiam in locis Horatianis.

15. *bene mutuis*] ut Cic. ad Att. 14, 17: *litterae bene longae*. Tusc. 2, 19: *dolor bene plane magnus*, et *bien* Francogallorum. *Bene mutuis* igitur est «plene, prorsus, eodem amoris ardore mutuis.» Alii iungunt cum v. *Fidum*, cui rationi repugnare videtur verborum positio ac versiculi compositio.

17. *ferre pedem*] «Cuius summus est decor ac venustas in saltatione», quae iamdudum saltem intra privatos parietes in usu erat matronis (ut Semproniae apud Salustium Cat. 25.), cum antiquioribus temporibus indecora haberetur. Distinguenda a Dianae choris v. 18. haec saltatio domestica, quae a poëtis etiam *chori* nomine insignitur, ut Propert. 2, 33, 42: *ad molles membra resolve choros*. Ceterum similiter Virg. Ge. 1, 11: *Ferte simul Faunique pedem* cet.

18. *certare ioco*] Nihil impedit quo minus interpretemur de conviviis, in quibus iis, qui iocorum salibus, certis convivis iudicibus, ceteros superarent, praemia proposita essent. De saltationis genere aliquo accipi nequit et propter verba ipsa, in quibus hoc non inest, nec ter saltationem commemorare poterat poëta. — *dare brachia*] Haec maxime demonstrant matronam Romanam hic significari, quibus solis ducere licebat sacros Dianae choros, una cum virginibus ingenuis. A. P. v. 232: *Ut festis matrona moveri iussa diebus*. Cfr. Od. 3, 14, 11. Od. 4, 6, 31. Qui de libertina interpretantur, privatum volunt esse sollemne Dianae, cui explicationi obstant vv. *Dianae celebris*.

19. *Ludentem*] *Ludum* choreas illas vocat propter gestus ac motus varietatem. Sic παίζειν Hom. Hymn. Apoll. 201. et Virg. Ecl. 6, 27: *Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres Ludere*. — *nitidis*] «festo ornatu decoris.»

20. *Dianae celebris*] «cuius dies

Dianae celebris die.

Num tu, quae tenuit dives Achaemenes,
Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes
Permutare velis crine Licymniae,
Plenas aut Arabum domos? —:
Dum flagrantia detorquet ad oscula
Cervicem aut facili saevitia negat,

25. *Cum* BbTL. (non Sc.) — *fragrantia* Lt. (Ut nos, BbSTc.)

festus magna populi frequentia celebratur.» Tibull. 4, 4, 23: *Phoebe, iam celeber, iam laetus eris.*

21. *Achaemenes*] heros, mythicus conditor stirpis Achaemenidarum inter Persas. Cfr. Herod. 7, 11. Plato Alcibiad. I. p. 120. E. Persei filium appellat Nicolaus Damasc. in Etym. M. v. Ἀχαιμένης p. 180, 40.

22. *Mygdonias*] A Mygdone, prisco rege, pars Phrygiae magnae appellabatur Mygdonia. Iliad. γ, 185: *Ἔνϑα ἴδον πλείστους Φρύγας, ἀνέρας αἰολοπώλους Λαοὺς Ὀτρῆος καὶ Μύγδονος ἀντιϑέοιο.* Pausan. 10, 27: *Ἀπὸ Μύγδονος ποιηταῖς Μύγδονας ὄνομα ἐπὶ τοῖς Φρυξὶ τίϑεσϑαι καϑέστηκεν.*

23. *crine*] Bentleius atque interpretes nonnulli Germanici acceperunt, ac si esset *uno crine*, cum tamen nihil frequentius sit quam *crinis* sing. collect. pro *crinibus*. Illa certe nimia exaggeratio videtur. Anthol. Pal. I. 205: *Ἀντὶ βοὸς χρυσέου τ' ἀναϑήματος Ἴσιδι τούςδε Θήκατο τοὺς λιπαροὺς Παμφίλιον πλοκάμους.* In eandem prorsus imaginem incidit Hafis apud Iones Poës. Asiat. p. 367: *Tametsi amica nos nihil aestimet, tamen orbi terrarum non permutemus crinem illius capitis.*

24. *Arabum*] Od. 1, 29, 1: *beatis Arabum-gazis.* Virg. Ge. 2, 115: *Eoasque domos Arabum.* Propert. 2, 10, 16: *Et domus intactae te tremit Arabiae.* Attamen h. l. cum Frankio de expeditione in Arabiam a Caesare suscipienda cogitare noli. Memorat tres populos orientales propter opes «barbaricas» a poëtis saepe celebratos. Prima huius comparationis sedes est apud Sapphonem Fr. 76. Neue. 77. Schneidew.: *Ἔστι μοι καλὰ πάϊς, χρυσέοισιν ἀνϑέμοισιν Ἐμφέρην ἔχοισα μορφάν, Κλαῒς ἀγαπατά, Ἀντὶ τᾶς ἐγὼ οὐδὲ Λυδίαν πᾶσαν οὐδ' ἐραννάν* - (Reliqua desunt.)

25. *Dum*] Hoc longe aptius: *jedesmal*, *wann*, *ogni volta che*; *cum*, de uno dumtaxat temporis puncto. — *flagrantia*] «ardentia,» a Codd. satis munitur contra aliorum *fragrantia*, «bene olentia», id quod de Maecenatis osculis dictum prope ridiculum foret. — *detorquet*] hic quoque suum servat significatum: «a solita colli positura recta ita se deflectit, ut mariti amantis osculis occurrat.»

26. 27. *facili*] «simulata et propterea haud aegre exoranda.» —

Quae poscente magis gaudeat eripi,
    Interdum rapere occupet.

28. *occupet* BSTc et pr. b: *occupat* corr. b, Bentleius, M.

Quae poscente magis] Cum propter caesurae vim *magis* a *poscente* separari et ad *gaudeat* pertrahi nequeat, simpliciter sic exponendum iudico: « magis quam poscens.» Nimirum hoc dicit: «Cupide tu eam poscis oscula; cupidius etiam ea sibi gaudet eripi Licymnia, (propter quem ardorem ipsum semper carior tibi fit).» Alii *magis gaudeat* iungentes, *poscente* explicarunt *a poscente*.

28. *occupet*] Sic Codd. optimi, ac mihi certe concinnius videtur, ut idem modus servetur, quam ut legentes *occupat* regredi cogamur ad partic. *dum*. *Occupat rapere* est *φθάνει ἁρπάζουσα*. Ceterum sententiarum seriem perturbavit, qui signum interrogationis posuit post vv. *crine Licymniae*, virgulam post v. *domos*. Nexus enim hic est: «Num tu velis pro Licymniae crinibus gazas illas barbaricas accipere tum, cum eius basiis frueris?»

CARMEN XIII.

Ille et nefasto te posuit die,
Quicunque primum, et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem opprobriumque pagi;

Od. XIII. Inscr. volg. *In arborem, cuius casu in agro Sabino paene oppressus est.* — *Ad arborem.* B. — *Ad arborem cuius casu paene perierat, a qua oppressus eam exsecratur.* b. *Ad arborem apeutice* (sic; id est: *ἀπευκτικὴ*) *tetracolos.* S. — *Ad arborem cuius casu paene perierat.* c. — 1. *Illum, o, nefasto* Bentleius coni., *Illum, nefasto* Buttmannus.

XIII. Arborem exsecratur, cuius casu paene oppressus erat in agro suo Sabino; deinde immoratur in sententia de incertis vitae casibus desinitque in contemplanda piorum beatitudine, maxime cum aures praebent Alcaei et Sapphus carminibus. Ter autem praeterea illius periculi mentionem facit: Od. 2, 17. Od. 3, 4 et 8. Scriptionis tempus definiri nequit: nonnulli, ut Walckenaer, arbitrantur a. u. c. 733. Contra Lachmannus App. ad Frankium p. 240. propter v. 27. ad a. 725. refert. — Principio autem aliquantum turbato atque intricato de industria utitur, quasi recenti etiamtunc discrimine ac terrore. (Fuerunt homines artis poëticae minus gnari, qui hos quattuor vv. resecandos censerent, utpote subditicios.)

1. *Ille et*] Constructio est: *Ille et nefasto te posuit die, Quicunque primum posuit* (plantavit), *et* (postea) *produxit sacrilega manu.* Sic facillime amovetur coniectura et Bentleii *Illum, o, nefasto* et Buttmanni *Illum, nefasto* et Lowthii de poësi Hebr. pag. 153. Rosenmüll. ratio, qui distinguit: *Ille et (nefasto -- pagi), Illum et*, quasi voluisset scribere *Ille et fregit,* tum impetu lyrico abreptus, interrupto priore consilio, ita perrexisset; *Illum et - crediderim Fregisse.* At talia *ἀνακόλουθα* ab Horatiano dicendi genere prorsus abhorrent. — Addo veterem Commentatorem Cod. Franeq. apud Bosium p. 38: «Arbor, ille quicunque primum produxit te in nepotum perniciem et opprobrium pagi, posuit te et nefasto die et sacrilega manu.» — *nefasto*] Cfr. Od. 1, 35, 36. H. l. est dies *ἀπόφρας*, ater, funestus, usu, qui per poëtas maxime invaluisse videtur. Gell. 4, 9: *Religiosos dies tristi omine infames impeditosque multitudo imperitorum prave et perperam nefastos appellat.* Attamen iam Liv. 6, 28: *ne qua terra sit nefasta victoriae tuae.*

3. *Produxit*] «coluit, edu-

Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis; ille venena Colcha

Et quidquid usquam concipitur nefas
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum

8. *colchica* bLt. (non BSTc.).

cavit, curavit, ut cresceres, velut eo consilio, ut aliquando *nepotum,* posteriorum alicui incideres, quo facto perpetua infamia premeret totum pagum (maxime quidem si *Romanae fidicen lyrae* eo casu elisus esset).» Explicari non potest: «qui te crescere passus est;» cum in tali veluti concessione *sacrilegae manui* locus non sit. — *pagi*] Mandelae, quo pertinebat Horatii Sabinum.

6. *Fregisse cervices*] «strangulasse patrem»; ut Sal. Catil. 55. *frangere gulam laqueo*; Cic. Verr. Accus. 5, 42: *Praetorem tu accusas? Frange cervices.* Cfr. Epod. 3, 1. — *penetralia*] pr. adiectivum, unde Virgil. Ge. 1, 379. dixit: *tectis penetralibus*, Aen. 2, 297. *adytis penetralibus.* «Intimam aedium partem, (ubi erant Penates, qua re augetur scelus:) noctu sparso hospitis cruore polluit.» Proximum autem parricidio est laedere Iovem Hospitalem.

8. *venena Colcha*] forma poëtica, ut Ovid. Met. 13, 24: *Colcha carina.* (Adde Plat. Euthyd. 285. C.: τῇ Μηδείᾳ τῇ Κόλχῳ.) Sunt venena, qualia fuerant Medeae Colchidis, praesentissima. Epod. 17, 35. *Letales* Medeae *herbas* vocat Seneca Med. 269.

10. *Tractavit*] Venena *tractare* idem quod praeparare, miscere. Zeugma facillimum est, ut ex v. *tractavit* ad vv. *Et quidquid usquam concipitur nefas* eliciamus v. *patravit.* — *agro qui statuit meo*] Cum vi repetit initium *ille te - - posuit*; nam transplantandi notio, ut volunt quidam, in verbo *statuere* non inest. Nova autem notio accedit: «in *agro meo.*»

11. *triste*] Non infelix eo significatu quo ruscus, rubus, pirus silvatica (v. Macrob. Sat. 2, 16.), sed «noxium ac sceleratum», ut Virg. Ecl. 3, 80: *triste lupus stabulis.* — *caducum*] «quod prope casurum erat.» Sic Aen. 10, 622: *iuvenis caducus*, «mox casurus.» Ovid. Met. 9, 650: *frondes caducas.* Alibi significat: instabilis, fluxus, vanus, ut Ovid. Met. 9, 596: *spes caducas*, Fast. 1, 181: *caducas preces* dixit.

14. *Cautum*] Iunge: «nunquam ab homine satis *cautum est*, caveri potest singulas *in horas.*» Noli vero lacerare orationem sic: «*Quid quisque vitet in horas, nunquam* cet.» Frequens ista *γνώμη*

In domini caput immerentis.

Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas: navita Bosporum
Poenus perhorrescit neque ultra
Caeca timet aliunde fata,

Miles sagittas et celerem fugam
Parthi, catenas Parthus et Italum

17. *celerem*] *reducem* Bentleii suspicio.

de incertis atque celeribus Fortunae vicissitudinibus varieque expressa. Sic Pindarus Olymp. 7, 94: *ἐν δὲ μιᾷ μοίρᾳ χρόνου Ἄλλοτ' ἀλλοῖαι διαιθύσσοισιν αὖραι.* — *navita - - Poenus*] Sidonius vel Tyrius, Sophocl. Fragm. 756. Dind.: *Φοίνιξ ἀνήρ, Σιδώνιος κάπηλος.* — *Bosporum*] Thracium Ponti fretum, *τὸ Βυζαντιακὸν στόμα*, rapido aquarum cursu et procellis infame. Od. 3, 4, 30: *Insanientem navita Bosporum tentabo.* (*Bospori Aestus* et *Bospori Portas* eiusmodi sunt coniecturae, quae, quomodo nemo coniicere debeat, optime demonstrant).

15. 16. *ultra - - aliunde*] relicto videlicet Bosporo, in Ponto vel, ubi revertitur, in mari Aegaeo et ex alia aliqua parte. *Ταυτολογία* non est. — *caeca*] «quorum causae ignorantur.» Cic. Agr. 2, 14: *cur hoc est tam obscurum et caecum?* — *timet*] Syllaba producitur in arsi nec vero post *neque* potest scribi *timetque*, ut nuper proposuit Axtius ad Vestric. pag. 112. exponens: *timet ultra aliundeque*, ratione minime poëtica.

17. *Miles*] qui Parthi fugam timet, alius non poterat esse quam Romanus, id quod consulto non additur, cum insit vel in vv. *Italum robur*. Monendum erat propter Editoris Leidensis dubitationes. — *sagittas*] Vere sublimi imagine eundem Israëlitarum timorem a *pharetratis* Assyriis (Od. 3, 4, 35.) expressit Ieremias 5, 14: *Ἡ φάρετρα αὐτῶν ὡς τάφος ἀνεῳγμένος.* — *celerem*] Bentleius coniectans *reducem fugam* poëtam correxit, non librarios; neque tamen *ἐπίθετον* illud est otiosum ideoque reprehendendum. «Tum, cum minime exspectant Romani, fugam simulatam capessunt Parthi, ut incaute sequantur hostes, ipsi autem denuo tenso arcu, statim versis equis redeuntes maiore cum impetu in eos incursent.» Quod cum scirent Romani, ipsa illius fugae celeritas iis erat formidolosa; etenim quo celerior erat, eo etiam insidiosior. Virg. Ge. 3, 31: *Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis.* Ovid. A. A. 3, 786: *Ut celer aversis utere Parthus equis.* Seneca Oedip. 118: *Vidit et versas equitis sagittas, Terga fallacis metuenda Parthi.* Claudian. IV. Honor. 531: *Scis - - refugo quae sit fiducia Partho.*

Robur; sed improvisa leti
Vis rapuit rapietque gentes.

Quam paene furvae regna Proserpinae
Et iudicantem vidimus Aeacum
Sedesque discretas piorum et

20. *gentis* Bc. — 23. *discriptas* B, *descriptas* bT et quattuor Pottierii, item LC. (Ut nos, Sc.).

Stat. Silv. 1, 3, 78: *arcuque horrenda fugaci -- Armenia.*

19. *Italum robur*] « carcerem robureum, Tullianum», quem describit Salust. Catil. 58., in quem nudus detrusus est etiam Iugurtha. Liv. 38, 59: *Ut in carcere inter fures nocturnos et latrones vir clarissimus Scipio includatur et in robore et tenebris exspiret.* Tacit. Ann. 4, 29: *robur et saxum aut parricidarum poenas minitari.* Cfr. Festus in v. *Robur.* Qui exposuerunt *ῥώμην*, «fortissimos milites Romanos», non animadverterunt, quantopere ita enervaretur locus. — *rapuit rapietque*] Aliquoties hac compositione utitur Horatius. Epp. 1, 2, 43: *labitur et labetur.* Epp. 1, 7, 21: *tulit et feret.*

21. *furvae*] Iam Festus notavit similem sonum vv. *furvus, fuscus, fuligo, fumus, funus.* Vetus est vocabulum (Gell. 1, 18.) vel pontificium in hoc usu: *hostiae furvae*, nigrae, quas dis inferis immolabant, unde *mysticum nomen* vocat Schol. Cruq.; apud poëtas de rebus ad inferos spectantibus usurpatur. (Singulare illud est Hieronymi Epist. 66: *furva tunica pullatus.*) — *Proserpinae*] Prima syll. in hoc v. ab aliis producitur, corripitur etiam a Seneca Herc. fur. 548. Brouckhus.

22. *Aeacum*] Achillis avum. Plat. Gorg. p. 524. A.: *καὶ τοὺς μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας Ῥαδάμανθυς κρινεῖ, τοὺς δὲ ἐκ τῆς Εὐρώπης Αἰακός· Μίνῳ δὲ πρεσβεῖα δώσω ἐπιδιακρίνειν, ἐὰν ἀπορῆτόν τι τὼ ἑτέρω.*

23. *discretas*] a Tartaro. Orcus enim apud posteriores ex Elysio (diverso ab Homerico Odyss. *δ*, 563.) et Tartaro constat. Stat. Theb. 4, 524: *Et Styx discretis interflua Manibus obstat.* — Firmat hanc lectionem Lactant. Inst. 7, 7: *Esse inferos Zenon Stoicus docuit et sedes piorum ab impiis esse discretas.* Aliorum *descriptas* significaret « separatim assignatas »; verum valere debet meliorum Codd. auctoritas.

24. *Aeoliis*] Poëtae Lesbii Alcaeus et Sappho Aeolica dialecto utebantur. Iam Pindarus Fr. 10, 1. Boeckh. Edit. min. de beatorum in Orco *διαγωνῇ· καὶ τοὶ μὲν ἵπποις γυμνασίοις τε, τοὶ δὲ πεσσοῖς, τοὶ δὲ φορμίγγεσσι τέρπονται.* — *querentem*] quod sibi in amore non responderent. Fragm. 37. Neue. 20. Schneidew.: *Ἔρος δηὖτέ μ᾽ ὁ λυσιμελὴς δονεῖ, Γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον. Ἄτθι, σοὶ δ᾽ ἐμέθεν μὲν ἀπήχθετο Φροντίσδην, ἐπὶ δ᾽ Ἀνδρομέδαν ποτῇ.* Maximus Tyr. 24: *Νῦν μὲν ἐπιτιμᾷ Σαπφὼ*

Aeoliis fidibus querentem

Sappho puellis de popularibus,
Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
Dura fugae mala, dura belli!

Utrumque sacro digna silentio

Γοργοῖ καὶ Ἀνδρομέδᾳ (ἀντιτέχνῳ), νῦν δὲ ἐλέγχει καὶ εἰρωνεύεται αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ Σωκράτους. Τὸν Ἴωνα χαίρειν, φησὶν ὁ Σωκράτης· Πολλά μοι τὰν Πολυανακτίδα παῖδα χαίρειν, Σαπφὼ λέγει. - - Ὅ τι ἐκείνῳ Ἀλκιβιάδης καὶ Χαρμίδης καὶ Φαῖδρος, τοῦτο τῇ Λεσβίᾳ Γυριννὼ καὶ Ἀτθὶς καὶ Ἀνακτορία.

26. *sonantem*] Similiter de Anacreonte Simonides Fr. 98. Schneidew.: *Μολπῆς δ' οὐ λήγει μελιτερπέος, ἀλλὰ τὸ κλεινὸν Βάρβιτον οὐδὲ θανὼν εὔνασεν εἰν Ἀΐδῃ.* — *aureo*] Sic Pind. Nem. 5, 24: *φόρμιγγ' Ἀπόλλων ἑπτάγλωσσον χρυσέῳ πλάκτρῳ διώκων.* Eurip. Herc. fur. 339: *Φοῖβος - - τὰν καλλίφθογγον κιθάραν ἐλαύνων πλήκτρῳ χρυσέῳ.*

28. Nota versiculum minus politum: *Alcaee, plectro | dura | navis.* «In eo versuum systemate, quod Horatio prae ceteris placuisse videmus, colon tertium post quintam syllabam ea condicione inciditur, ut sexta teneat vocabulum monosyllabum, hoc modo: *Excepit ictus | pro | pudicis.* Hoc in cultissimis carminibus secutus est, neglexit in quibusdam, quae cur omnia primo et secundo libro inseruerit, miror.» LACHMANN App. ad Frankium pag. 238. — *fugae*] «exsilii.» — *belli*] Cfr. ad Od. 2, 7, 10. locum Herodoti 5, 95. Alcaeus floruit circa Olymp. XLII. a. Chr. 612., aequalis Sapphus. Praecipue eius virtus enituit in impugnandis tyrannis, qui deinceps Mytilenes potiti erant, Myrsilo, Megalagyro, aliis. Nam cum fratre Antimenide exsulibus Mytilenaeis praefuit et ita cives vexavit, ut hi Pittacum ducem contra illos crearent. Ita Pittacum quoque et armis et conviciis aggressus est; a quo eum aliquando captum, sed incolumem dimissum narraverat Heraclitus. Cfr. Od. 1, 32, 5.

29. *Utrumque*] Exstant etiamnunc carminum reliquiae, in quibus Alcaeus Sapphonem, haec illum alloquitur. Alc. Fr. 45. Schneidew.: *Ἰόπλοκ' ἁγνὰ μελλιχόμειδε Σαπφοῖ, Θέλω τι Fειπῆν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς.* Sapph. Fr. 26. Schneidew. — In celebratissimo vase Panettierano (*Boll. dell' Inst. arch.* 1838. p. 17.) Sappho et Alcaeus cum Baccho atque *Μέθῃ* consociantur; sine aliis figuris poëta et poëtria e regione sibi stantes lyras pulsant apud Millingen Mon. I. Tabb. 33 et 34., ex quadam quasi utriusque *ἀποθεώσει.* — *sacro silentio*] «sacris sedibus, quas umbrae silentes incolunt, Elysio.» Virg. Aen. 6, 264: *um-*

Mirantur Umbrae dicere; sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure volgus.

Quid mirum, ubi illis carminibus stupens
Demittit atras belua centiceps

32. *humeris*] *avida* Bentleii suspicio. — *bibat* B.

braeque silentes. v. 433: *silentum Concilium*. Ovid. Met. 15, 772. dicit Aenean *sedes intrasse silentum*. Seneca Hippol. 221: (Theseus) *Adiit silentem nocte perpetua domum*. Anthol. Lat. 4, 13, 27: *sedes non nosse silentum*. Alii exponunt: «digna illo silentio, quod imperatur in re divina facienda.» Verum hoc significare si voluisset, rem accuratius, ut opinor, definisset.

30. *magis Pugnas*] «Multitudinem magis allicere et delectare solent τὰ στασιωτικὰ καλούμενα τοῦ Ἀλκαίου ποιήματα (Strab. 13, 617.) quam tenerae amoris querimoniae ac tenues illae Sapphus χάριτες μετὰ σωφροσύνης. Demetr. Phal. de Eloc. §. 167: Ἡ Σαπφὼ περὶ μὲν κάλλους ᾄδουσα καλλιεπής ἐστι καὶ ἡδεῖα· καὶ περὶ ἐρώτων δὲ καὶ ἔαρος καὶ περὶ ἀλκυόνος· καὶ ἅπαν καλὸν ὄνομα ἐνύφανται αὐτῆς τῇ ποιήσει· τὰ δὲ καὶ αὐτὴ εἰργάσατο. Ovid. in Sapphus Epist. 15, 27: *Pegasides mollissima carmina dictant, Nec plus Alcaeus, consors patriaeque lyraeque, Laudis habet, quamvis grandius ille sonet*.

32. *Densum humeris*] «ita constipatum, confertum, ut humeri humeros tangant.» Virg. Aen. 10, 361: *Concurrunt: haeret pede pes densusque viro vir*. — *bibit aure*] «Audit cupidissime.» Propert. 3, 6, 8: *suspensis auribus ista bibam*. Ovid. Trist. 3, 5, 14: *auribus illa* (verba) *bibi*. Virg. Aen. 4, 359: *auribus hausi*.

33. *ubi*] id est, «siquidem ibi.» Iunge *stupens illis carminibus*, ut Sat. 1, 4, 2: *stupet Albius aere*. Sat. 2, 2, 5: *stupet insanis acies fulgoribus*. Sat. 2, 7, 95: *Pausiaca torpes tabella*. Minus recte alii pro dativo habentes iunxerunt cum v. *demittit*.

34. *Demittit*] «aures prius arrectas ad insidiandum umbris poenae se subtrahere conantibus.» Poëtica autem licentia usus fingit etiam damnatos poëtarum in piorum sedibus collocatorum cantus exaudire. — *belua centiceps*] Hesiod. Theogon. 312. Cerberum ex Typhaone et Echidna natum vocat Ἀΐδεω κύνα χαλκεόφωνον πεντηκοντακάρηνον. Sophocl. Trachin. 1066: Ἅιδου τρίκρανον σκύλακα, id quod fere Latini poëtae adoptaverunt. «Centum Cerberi capita praeiverat Horatio Pindarus, si fides Venetis interpretibus A et B ad Iliad. Θ, 368. Cfr. Pindari Fr. incert. 162.» Naekius in Progr. 1821. Etiam Tzetzes ad Lycophr. 678: ὁ κύων τοῦ Ἅιδου, ὃς ἔχει ἑκατὸν κεφαλάς. Et variabant in talibus: sic Schol. Hesiod. Theog. 313: τὴν Ὕδραν (Lernaeam, Cer-

Aures et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?

Quin et Prometheus et Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono;

38. *laborem* BT et pr. c. Item quinque Pottierii. Tum L et Bentleius.

beri sororem) *Ἀλκαῖος μὲν ἐννεακέφαλόν φησι, Σιμωνίδης δὲ πεντηκοντακέφαλον.* De centum anguibus eius caput munientibus h. l. non cogitandum cum Scholiastis. «Horatii sensum recte perceperat Seneca sive alius scriptor in eo libro, qui Apocolocyntosis inscribi solet, ubi *belua centiceps* describitur *villos horrendos*, id est, serpentes in cervice et tergo natos *excutiens*, quippe tenendum est in tergo plerumque Cerberi, non in capite, ut Horatius Od. 3, 11, 17. facit, serpentes poni.» Naekius l. l.

35. *intorti*] Cum v. *anguis* plerumque feminini sit generis, H. P. volebat *intortae*; sed etiam Cicero de Div. 2, 28: *anguis vectem circumiectus.*

36. *Eumenidum - angues*] Pausan. 1, 28, 6: *Πλησίον δὲ ἱερὸν θεῶν ἐστίν, ἃς καλοῦσιν Ἀθηναῖοι Σεμνάς, Ἡσίοδος δὲ Ἐρινῦς ἐν Θεογονίᾳ. Πρῶτος δέ σφισιν Αἴσχυλος δράκοντας ἐποίησεν ὁμοῦ ταῖς ἐν τῇ κεφαλῇ θριξὶν εἶναι· τοῖς δὲ ἀγάλμασιν οὔτε τούτοις ἔπεστιν οὐδὲν φοβερὸν οὔτε ὅσα ἄλλα κεῖται θεῶν τῶν ὑπογαίων.* Aeschyl. Choëph. 1048: *αἵδε Γοργόνων δίκην φαιοχίτωνες καὶ πεπλεκτανημέναι Πυκνοῖς δράκουσιν.* Orpheo Hymn. 69. sunt *ὀφιοπλόκαμοι.* Catull. 64, 193: *Eumenides, quibus anguino redimita capillo Frons exspirantis praeportat pectoris iras.* — Contemplator Furiae Orestem persequentis imaginem apud Millingen Cohill T. 29. — *recreantur*] «levantur, cessant a perpetuo motu, quo circum Eumenidum capita vibrantur.»

37. *Prometheus*] Apud Aeschylum Prom. 1016. propter ignis furtum fulmine deiicitur subter saxi, cui affixus est, ruinam, post longum tempus ad aquilae morsus perpetiendos in lucem retrahendus, tandem tamen ab Hercule liberandus. Horatius vero de eo ita loquitur, ac si in Tartarum praecipitatus ibi mansisset, ut Od. 2, 18, 35. Verba autem Aristotelis, quae huc trahere solent, Poët. 18: *τὸ δὲ τέταρτον (γένος τῆς τραγῳδίας) ὁμαλόν, οἷον αἵ τε Φορκίδες καὶ Προμηθεὺς καὶ ὅσα ἐν ᾅδου*, ad hunc locum minime pertinent, cum hoc dicat, «tragoediae de Prometheo (ut tractatae sunt ab Aeschylo), et eae omnes, quarum scena saltem ex parte in Orco est cet.,» non vero: «Prometheum in Orco retineri.» — *Pelopis parens*] Tantalus, Odyss. λ, 581.

38. *laborum decipitur*] Ex Graeca constructione, *κλέπτεσθαι τῶν πόνων*, et Plautina *fallor sermonis* Epid. 2, 2, 55., id est, «obliviscuntur poenarum.» Pro altera lectione minus probanda *laborem*

Nec curat Orion leones
Aut timidos agitare lyncas.

40. *timidas* **T. (non BbSc.).**

afferunt Sat. 2, 7, 114: *Iam vino quaerens, iam somno fallere curam*, item Sat. 2, 2, 12. et Ovid. Met. 6, 60: *studio fallente laborem;* itaque, ut «decipere, fallere laborem» dicatur, sic etiam posse dici: «decipior laborem.»

39. *curat*] Alioqui, ut ait Virg. Aen. 6, 665: *cura - - eadem sequitur tellure repostos.* — *Orion*] Od. 3, 4, 71: *Tentator Orion Dianae.* Odyss. λ, 572: *Ὠρίωνα πελώριον εἰσενόησα, θῆρας ὁμοῦ εἰλεῦντα* κτλ. — Orionis laeva manu leonem per caudam arripientis et clava conficientis reperies apud Inghirami *Gall. Om.* III. p. 207. Ad omnes autem Inferorum res hic memoratas cfr. vas Canusinum in Müller *Denkm.* IV. N. 275.

40. *timidos - - lyncas*] *Fugaces* vocat Od. 4, 6, 33. Feminino genere usurpant Virgilius, Plinius, Statius, sed Priscianus p. 689. P. diserte affert ex h. l. masculinum. Contra cfr. Virg. Ge. 1, 183: *oculis capti talpae.*

CARMEN XIV.

Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni nec pietas moram
Rugis et instanti senectae
Afferet indomitaeque morti;

Od. XIV. Inscr. volg. *Ad Postumum.* — *Ad Postumum de celeritate* (*brevitate* b.) *vitae.* BbSTc. — 1. *Heu heu* F. (non BbSTc.).

XIV. Postumum, hominem nobis ignotum (nisi quod ad *Postumum* est etiam Propertii Elegia 3, 12.), ad abigendas nimias sollicitudines atque ad sapientem vitae usum adhortatur. Similis argumenti sunt Od. 2, 3 et 11. Od. 4, 7, cet. Verum a similibus eo potissimum differre hoc videtur, quod tristiore cum aegrimonia et nescio quo maerore hic immoratur in recogitanda nimia vitae brevitate, et *μύθων* imaginumque cumulo atque congestu quasi delectatur. Demonstrat autem nec pietate in deos et sacrificiis, nec divitiis, neque ulla cautione adversus morbos pestiferos (v. 15.) devitari posse mortem, *ultimam* illam lineam rerum. Ceterum magnopere falluntur ii, qui maxime propter vv. 23 et 25. iniquius iudicant de Postumi moribus, quasi vero fuerit homo avarus ac sordidus. Est enim locus communis, poëticis coloribus egregie exornatus. — Compositionis tempus definiri nequit; referunt nonnulli ad a. 729. vel. 730.

1. *Postume, Postume*] In appellatione iterata haec inest vis: «Probe, quaeso, expende ac recogita, quae dicam!» *Ἀναδιπλώσεως* istius iam Graecis usitatae insigne exemplum praebet Sapphus illud Fr. 51. Neue, 59. Schneidew.: *Παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῖσ' οἴχεαι; Οὐκέτι Fίξω, οὐκέτι Fίξω προτὶ σέ - - .*

2. *Labuntur*] «sensim, nobis eorum decursum vix animadvertentibus.» Ovid. Fast. 6, 771: *Tempora labuntur tacitisque senescimus annis.* — *pietas*] *εὐσέβεια, θρησκεία θεῶν.* Cfr. Od. 4, 7, 21.

3. *instanti senectae*] Seneca Praef. ad Quaestt. nat. L. 3: *Premit a tergo senectus.* Mimnermus 4, 4: *ὀλιγοχρόνιον γίνεται ὥσπερ ὄναρ Ἥβη τιμήεσσα· τὸ δ' ἀργαλέον καὶ ἄμορφον Γῆρας ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτίχ' ὑπερκρέμαται.*

4. *indomitae morti*] «inevitabili, cui nemo resistit nec sese subtrahit.» Iliad. λ, 158: *Ἀΐδης τοι ἀμείλιχος ἠδ' ἀδάμαστος.* Aeschylus in Nioba Fr. pag. 12. Dind.: *Μόνος θεῶν γὰρ Θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, Οὔτ' ἄν τι θύων οὔτ' ἐπισπένδων ἄνοις, Οὐ βωμός ἐστιν οὐδὲ παιωνίζεται· Μόνου δὲ Πειθὼ δαιμόνων ἀφίσταται.* Similiter ἄλλιστον

Non, si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

Compescit unda, scilicet omnibus,
Quicunque terrae munere vescimur,

5. *tricenis* BbTc, *trecentis* S. — 6. *inlacrimabilem* BST. — 8. *Geryonem* BbScLCt et Bentl. (Non T.)

vocat Orcum Crinagoras Ep. 42, 3. in Anal. Br. II., p. 152. Abou Nohama in Humberti Chrestom. Arab. p. 147: *Ne terrearis, anima mea! Nam utique tu, si rogares prorogationem vitae diei unius ultra metam, quae tibi praefinitur, non exaudireris.*

5. *trecenis*] «Non, si quotidie tres hecatombas Plutoni immoles.» Male Codd. aliq. *tricenis*, triginta, prima syllaba longa. Ceterum ne prorsus enormis videatur hyperbola, lege Liv. 22, 10: *bubus Iovi trecentis fieri votum est.* — *eunt*] «procedunt atque nobis abeunt.» Epp. 2, 2, 55: *Singula de nobis anni praedantur euntes.* Plaut. Bacch. v. 1209: *It dies: ite intro accubitum.* Seneca Med. 399: *segnis hic ibit dies?* — Plutonis imago exstat in praeclaro vase Canusino apud Müller *Denkm.* I. N. 275.

6. *Amice*] Postposita solita anacrusi longa (brevem tamen habet in huius generis versibus quaterdecies), hac allocutione utitur post eas, quae sunt v. 1., quia ea omissa totum carmen merae reprehensionis speciem haberet. Fuit, qui hoc non animadvertens proponeret *dies Amnique*, quod per se quoque spectatum ab omni poëtica ratione nimium quantum abhorret. Ceterum cfr. Od. 2, 9, 5: *Amice Valgi.* — *illacrimabilem*] Formavit v. ad Graecum ἀδάκρυτος, ἄκλαυστος, «qui tam durus est atque implacabilis, ut ad lacrimas et misericordiam nullo pacto commoveri queat»; similiterque Plauto (Mil. Glor. 2, 6, 63.) *incogitabilis* est, qui non cogitat. Alio significatu usurpavit Od. 4, 9, 26.

7. *ter amplum*] «τρισώματον, triplici eodemque ingenti corpore praeditum.»

8. *Geryonen*] Chrysaoris et Callirrhoës filium, *βασιλέα Ἐρυθείας τῆς νήσου τῆς νῦν Γάδειρα καλουμένης.* Schol. Plat. pag. 492. Ed. nostrae. Imago eius ab Hercule confossi est in *Monum. dell' Inst. arch.* T. V. p. 231. — Eurip. Herc. fur. 423: Ὕδραν βέλεσιν ἀμφέβαλλε, Τὸν τρισώματον οἶσιν ἔκτα βοτῆρ' Ἐρυθείας. Lucret. 5, 28: *tripectora tergemini vis Geryonaï.* Virg. Aen. 6, 289: *Gorgones Harpyiaeque et forma tricorporis umbrae.* — *Tityonque*] Odyss. λ, 576: *Καὶ Τιτυὸν εἶδον, Γαίης ἐρικυδέος υἱόν — Λητὼ γὰρ ἥλκησε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.* Iuppiter Elara, Orchomeni filia, potitus, Iunonis suspicionem veritus, eam in Terra defodit. Terra ingenti statura filium edidit, qui

Enaviganda, sive reges
Sive inopes erimus coloni.

Frustra cruento Marte carebimus
Fractisque rauci fluctibus Hadriae,
Frustra per auctumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum:

14. *Adriae* c.

Tityus nominatus est. Hunc Latonae amore captum eique vim afferre conatum vel Apollo vel Diana (Pind. Pyth. 4, 160.) vel ambo sagittis trafixere. In Tartaro ei per tota novem iugera corpus porrigitur. Virg. Aen. 6, 596. — *tristi*] Virg. Ge. 4, 478: *Quos circum limus niger et deformis arundo Cocyti tardaque palus inamabilis unda Alligat et novies Styx interfusa coërcet*, Horatii *compescit*, «inclusos tenet.»

9. *omnibus*] Charontis cymbam *θεωρίδα πάνδοκον* vocat Aeschylus S. adv. Th. 860.

10. *munere vescimur*] Iliad. ζ, 142: *οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι*. Simonides Fr. 19: *εὐρυεδοῦς ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός*. Phanocles 2. in Schneidew. Del. p. 160: *Ἀλλὰ τὸ Μοιράων νῆμ' ἄλλυτον οὐδέ πη ἔστιν Ἐκφυγέειν, ὁπόσοι γῆν ἐπιφερβόμεθα*. Seneca Phoen. 221: *aut ullo fruor Almae parentis munere?* — Memor usus Homerici poëta singulari *munere* usus est, quo ante omnia frumentum significatur, nec debebat Wakefield proponere *munera*.

11. *Enaviganda*] in prosa orat. «traiicienda.» *Enavigare* nove dictum videtur pro «navigare usque ad alteram ripam, sine reversione ac reditu.»

12. *coloni*] «qui agrum alienum colunt, vel mercede (Sat. 2, 2, 114.) vel pensionem domino solventes, Italorum *massaj*.»

13. *Marte carebimus*] Abesse a bello, non pugnare viri etiam fortis est, cum casu fit, ut bellum nullum cum maxime geratur. Quodsi cum Waddelio legas: *Frustra a cruento Marte* (nobis insidiante) *cavebimus*, et imaginem habebis hominis propter ignaviam ridiculi et orationem pedestrem.

13. *rauci fluctibus*] «Frustra etiam a navigatione abstinebimus.» Obtusum ac remurmurantem illum fragorem undarum ad scopulos allidentium *raucum* vocat. — *Hadriae*] Hanc scripturam legitimam esse demonstrat Monumentum Ancyranum, in quo ter legitur *Hadrianum mare*. V. Suet. Wolf. II. p. 375.

15. *per auctumnos*] Sat. 2, 6, 18: *Nec mala me ambitio perdit nec plumbeus Auster Auctumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae*. Plin. H. N. 2, 47: *Noxius Auster* (Scirocco) *et magis siccus, fortassis, quia humidus frigidior est*.

16. Rectior est constructio: *metuemus corporibus* quam: *nocentem*

Visendus ater flumine languido
Cocytos errans et Danai genus
Infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.
Linquenda tellus et domus et placens
Uxor, neque harum, quas colis, arborum
Te praeter invisas cupressos

18. *Cocytos* BbSTc et Bentleius: *Cocytus* LCtFM.

corporibus, nisi potius duplicem statuas.

17. 18. *languido*] «tardis flexibus labente.» Acheronta et *Κωκυτόν, ὕδωρ ἀτερπέστατον*, proprie flumina Thesprotidis fuisse narrat Pausan. 1, 17, 5. Iam Pindarus Fragm. 10, 1. Boeckh. Ed. min. de fluminibus apud Inferos: *Ἔνθεν τὸν ἄπειρον ἐρεύγονται σκότον Βληχροὶ δνοφερᾶς νυκτὸς ποταμοί.* Virg. Ge. 4, 478: *limus niger et deformis arundo Cocyti.* Aen. 6, 132: *Tenent media omnia silvae Cocytosque sinu labens circumvenit atro.* Seneca Herc. fur. 686: *Palus inertis foeda Cocyti iacet.* — *Cocytos* autem h. l. scripsi cum Codd. meis, ut in Virgilii loco praebet Mediceus. — *Danai genus*] Ovid. Met. 4, 461: *Molirique suis letum patruelibus ausae Assiduae repetunt, quas perdant, Belides undas.*

19. 20. *damnatus -- laboris*] Eadem constructione usus est, quae tralaticia est in formulis *damnatus capitis, furti, iniuriarum,* etsi in prosa orat. insolitum esset *damnatus poenae alicuius* pro dativo *(d. morti)* vel *ad poenam.* Sed Graeci *καταγνωσθεὶς θανάτου* cet. — *Sisyphus*] Odyss. λ, 593. Axiochus p. 371. E.: *ἔνθα χῶρος ἀσεβῶν καὶ Δαναΐδων ὑδρεῖαι ἀτελεῖς καὶ Ταντάλου δίψος καὶ Τιτυοῦ σπλάγχνα καὶ Σισύφου πέτρος ἀνήνυτος.*

21. *placens*] Non tam «amabilis» quam «cara, grata.» Lucret. 3, 907. Suet. Tib. 7: *uxor bene conveniens.*

23. *Te*] Non unum Postumum hic appellat et alloquitur, quasi ei soli de generali hac sententia persuadendum sit, sed quemque lectorem. — *cupressos*] Arbor est Diti sacra atque propterea funebri signo ad domos et circa rogos ditiorum poni solita. Lucan. 3, 442: *Et non plebeios luctus testata cupressus.* Plantabantur etiam circa tumulos, unde *ἐπίθετα funebris* Epod. 5, 17., *feralis* Virg. Aen. 6, 215., *atra* Aen. 3, 64. Ovid. Trist. 3, 14. (al. 13.) 21: *Funeris ara mihi ferali cincta cupressu Convenit.* Metam. 10, 141. Apollo ad Cyparissum in arborem mutatum: *Lugebere nobis, Lugebisque alios aderisque lugentibus*, inquit.

24 *brevem dominum*] «*δεσπότην ὀλιγοχρόνιον*, per breve tempus latifundia possidentem.» Mire Marcilius comparavit Philistionis illud apud Stobaeum S. 330: *κἂν μυρίων πηχῶν γῆς κύριος ὑπάρχῃς, θανὼν γενήσῃ τριῶν ἢ τεσσάρων.*

25. 26. *Caecuba*] in Latio prope

Ulla brevem dominum sequetur.

Absumet heres Caecuba dignior
Servata centum clavibus et mero
Tinget pavimentum superbo,
Pontificum potiore coenis.

27. *Tinguet* T. — *superbum* L e Codd., *superbus* correctus V. A. Feae, ut voluerat Barthius, *superbis* de Lynfordii et Cuningh. coni. F. (*superbo* BbSTc. et omnes Pottierii.)

Fundos. — *dignior*] «te, quoniam iis fruetur, cum tu parcas ut sacris.» — Similes sententiae reperiuntur apud Orientales. Ecclesiastes 2, 19: *Heres meus, quem ignoro, sapiens an stultus futurus sit, dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi et sollicitus fui. Et est quidquam tam vanum?* Ecclesiasticus 14, 4: *Qui acervat ex animo suo iniuste, aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur.* — *centum clavibus*] Hyperbole pro «diligentissime.»

27. *Tinget*] «colore suo rubro pavimentum triclinii marmoreum madefaciet.» — *mero - - superbo*] Sic optimi quique Codd. *Mero* ipsi superbia attribuitur eo, quod praestantiae suae conscium quasi insultat pavimento. Etenim loquitur de profusione propter *παροινίαν* solita in heluonum epulis, fortasse etiam de pytismatis. Cic. Philipp. 2, 41. de Antonio: *natabant pavimenta vino, madebant parietes.* Petron. 38: *plus vini sub mensam effundebatur, quam aliquis in cella habet.* Vitruv. 7, 4, 5: *In conviviis Graecorum hibernaculorum et quod poculis et pytismatis effunditur, simul cadit siccescitque.* Iuven. 11, 173: *Qui Lacedaemonium pytismate lubricat orbem.* Idem mos obtinebat apud Persas; Hafis Hammeri I. p. 1: *Folge dem Worte des Wirths: Färbe den Teppich mit Wein!* actus utique effusae ac superbientis laetitiae. Neutiquam vero agitur de libatione, de propinatione, de cottabo, ut alii rati sunt. Qui legunt *pavimentum superbum*, intelligunt artificiose tessellatum, ut est Virg. Aen. 7, 12: *tectisque superbis*, Aelianus apud Suidam p. 28. Bernhardy: *ὕφει τινὶ ὑπερηφάνῳ*. Minus etiam respiciendae sunt lectiones *superbis*, commendata a Toupio ad Suidam 2. p. 539. (cum *Pontificum - - coenae* per se fuerint *superbae*, opiparae, lautissimae) et *superbus*, (ut *heres superbus* alio modo patri insultat apud Martialem 9, 44, 12.), cum et *heres* iam habeat *ἐπίθετον dignior* et minus poëtice ipse dicatur *superbus* quam merum, quod profundit.

28. *Pontificum potiore*] «potiore eo vino, quod potant pontifices in epulis illis sollemnibus, quae in proverbium abierant.» Martial. 12, 48, 12: *Non Albana mihi sit comissatio tanti, Nec Capitolinae Pontificumque dapes.* Macrob. Sat. 2, 9. ubi index coenae Metelli pontificis maximi affertur. Asyndeton autem *superbo - potiore* significat propter hanc ipsam generositatem vinum *superbum* vocari.

CARMEN XV.

Iam pauca aratro iugera regiae
Moles relinquent, undique latius
Extenta visentur Lucrino

Od. XV. Inscr. volg. *In sui seculi luxuriam.* — Om. BT. — *Haec de praesentis vitae luxuria dicit.* bc. — *Antiquam severitatem laudans queritur de praesenti luxuria seculi.* S.

XV. Dehortatur aequales ab insano magnificas atque amplissimas aedes exstruendi morbo eosque ad antiquam simplicitatem revocare conatur. Perquam credibile est, hoc et similia carmina (Od. 3, 2. 6. 24.), quibus in seculi sui luxum invehitur, non sine Augusti assensu ipsoque fortasse instigante composita esse; nam quae huius generis proferebat Horatius, ea Augusti voluntatem exprimere nemo tum non videbat. (Scriptum carmen a. u. c. 726?).

1. 2. *regiae Moles*] «*Regium*, quod regis, *regale*, quod rege dignum est.» Arusianus. Sane hic est «regibus dignae.» Sunt ampla et magnifica aedificia, uti turrem Maecenatianam Od. 3, 29, 10. vocat *molem propinquam nubibus*. Cfr. Sal. Catil. 13. et 20. Talia autem paullatim coartabant arva fertilia non tam per se ipsa quam propter silvas, porticus, gestationes, ambulationes, leporaria, piscinas, euripos, lacus adiectos. Ac re vera hic villarum luxus, cum domini per maiorem anni partem Romae degerent, in causa fuit, cur sensim desereretur antiqua illa et strenua agri cultura semperque desertior fieret Italia. Tiberius apud Tac. Ann. 3, 53: *Quid primum prohibere et priscum ad morem recidere adgrediar? villarumne infinita spatia?* cet. Seneca Controv. 5, 5: *Arata quondam populis rura singulorum nunc ergastulorum sunt.*

3. *visentur*] «cum admiratione conspicientur ex omni parte, ubi spectator constiterit.» Mire Scholiastae iungunt *latius visentur.* — *Lucrino*] prope Baias iuxta lacum Avernum, lacus piscosus ostreisque abundans. — In hoc genere incredibilem in modum insanierant L. Lucullus, Q. Hortensius, C. Hirtius. Aptissime autem piscinas illas luxuriosas comparat cum lacu Lucrino, utpote in quo Octavianus a. u. c. 717. in magnum imperii Romani commodum portum Iulium, «*regis opus*» (A. P. 63.) construxisset; vivaria contra illa privati dumtaxat luxus turpia erant monumenta.

4. *stagna*] Seneca Controv. 4, 5: *navigabilia piscinarum freta.* De piscinis consule Varr. R. R. 3, 17. Harum amatores, Lucullos, Crassum, Hortensium *piscinarios* vocat Cic. ad Att. 1, 19.

Stagna lacu platanusque caelebs
Evincet ulmos. Tum violaria et
Myrtus et omnis copia narium
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori;

Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli

10. *aestus* Codd. aliquot Lambini. (Habent *ictus* bSTc. Excidit hic v. ex B.)

— *platanus caelebs*] Martiali 3, 57: *vidua*, «quae vitibus maritari non potest propter ramos densos lateque extentos.» Noti sunt Romanorum platanones opaci. Plin. Epp. 1, 3. Adeo autem in *geniali* hac arbore (Ovid. Met. 10, 95.) colenda insaniebant, ut Q. Hortensius orator vinum platano, quam in Tusculano posuerat, ipse suffunderet. Macrob. Sat. 2, 9.

5. *Evincet*] «cedere coget agris,» ut Plin. 18, 21: *evincit herbas lupinum (verdrängen)*. Ulmi et populi diligenter putatae *maritabantur* vitibus. Plin. 16, 17: *Inter arbores steriles atque frugiferas materie vitiumque amicitia accipitur ulmus*. Manil. 3, 662. (auctumni tempore): *Tum Liber gravida descendit lenis ab ulmo.* — *Tum violaria*] His respondent vv. *tum laurea*, id est, *modo - modo;* nec leg. *tunc-tunc*. Varr. R. R. 1, 35: *violaria in fundo facere non est utile.*

6. *Myrtus*] numero multitudinis ut Virg. Ge. 2, 64: *Paphiae myrtus*; quocirca minime cum Glareano leg. *myrtusque*. — *Copia narium*] «Omnes flores omniaque virgulta, ex quibus suavis odor naribus afflatur.» Schol.: «luxus odorum.» Nove fortasse dictum, sed tam ἐναργῶς, ut lectorum quivis illico intelligere deberet.

7. *olivetis*] «Ex utilibus antea olivetis iam sterilia fient violaria, myrteta, rosaria, laureta sive daphnones.» Seneca de Vita b. 17: *Cur arbores praeter umbram nihil daturae conseruntur?* Quintil. 8, 3, 8: *An ego fundum cultiorem putem, in quo mihi quis ostenderit lilia et violas et anemonas, fontes surgentes, quam ubi plena messis aut graves fructu vites erunt? Sterilem platanum tonsasque myrtos quam maritam ulmum et uberes oleas praeoptaverim?*

9. *laurea*] pro lauro dixit etiam Liv. 32, 1. Ovid. Met. 10, 92: *innuba laurus*. De lauri usu in topiario opere v. Plin. H. N. 15, 30. In Violantillae domo Stat. Silv. 1, 2, 154: *Excludunt radios silvis demissa vetustis Frigora*, id est, arbores umbra sua frigus praebentes ex vetustis silvis illuc transpositae. Talia arboreta et *silvas* et *viridaria, viridia* vocabant.

10. *ictus*] Eadem metaphora, qua poëtae, imprimis Lucretius, *luminis ictus*, *verbera solis*, *tela*

**Praescriptum et intonsi Catonis
Auspiciis veterumque norma.**

**Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam**

diei, Lucan. 7, 214: *Miles ut adverso Phoebi radiatus ab ictu* cet., ubi multa exempla congessit Cortius. Eurip. Phoeniss. 164: φλεγέθων βολαῖς ἡλίου. Anon. in Stob. Flor. Grot. 393: θέρμ' ἡλίου τοξεύματα, nisi quod Horatius omisit v. *solis*, cuius tamen notio inest in v. *fervidos*. Propterea nonnulli substituerunt gloss. *aestus*. — *Romulo*] «quo regnante bina iugera populo Romano satis erant.» Plin. 18, 2.

11. *intonsi*] prisci illius Censorii. Anno demum u. c. 454. tonsores e Sicilia Romam venerunt. Plin. 7, 59.

12. *Auspiciis*] «exemplis, quae nobis quoque vitae regulas suppeditare deberent.» Primum suum significatum retinet, quatenus prisci illi duces rem publicam gesserant auspiciis suis, ex quibus summae virtutis exempla ediderant, «quae etiamnunc», inquit, «nos sequi par erat.»

13. 14. *brevis*] in prosa orat. «tenuis, exiguus.» — *Commune*] τὸ κοινόν, aerarium, ager publicus, vectigalia. *(Gemeingut.)*

15. *privatis*] non per se accipiendum genere mascul., vel: «metata a privatis hominibus»; vel: «excipiebat privatis (dativ.)»; sed est ἐπίθετον v. *decempedis*, perticis X. pedum. Porticus significat adeo longas et latas, ut ad eas commetiendas decempedis opus sit; porticus *publicae* circa theatra ac templa si tam amplae essent, non indignaretur.

16. *excipiebat Arcton*] «patebat versus Septentrionem, qui loca ad se versa *opaca* ac propterea frigidiora reddit.» In huiusmodi porticibus per aestum frigore fruebantur. Sidonius Apollinaris 22, 179: *Porticus ad gelidos patet hinc aestiva triones*. Contra de coenatione hiemali Iuven. 7, 183: *longis Numidarum fulta columnis Surgat et algentem rapiat coenatio solem*. Adde Varr. R. R. 1, 13, 7: *hi laborant, ut spectent sua aestiva tricliniaria ad frigus orientis, hiberna ad solem occidentem, potius quam ut antiqui, in quam partem cella vinaria aut olearia fenestras haberet* cet. Lucian. Hipp. 7: ὁ σοφὸς ὡς ἀληθῶς Ἱππίας τὸν μὲν ψυχροδόχον οἶκον εἰς βοῤῥᾶν προκεχωρηκότα ἐποίησεν, οὐκ ἄμοιρον οὐδὲ τοῦ μεσημβρινοῦ ἀέρος· τοὺς δὲ πολλοῦ τοῦ θάλπους δεομένους νότῳ καὶ εὔρῳ καὶ ζεφύρῳ ὑπέθηκεν.

17. *fortuitum*] «ubique facile reperiendum, vilem.» Petronius Carm. min. 4, 8: *At paries circa palea satiatus inani fortuitoque luto*. Similiter Pindarus Pyth. 4. 35. glebam vocat προτυχὸν ξένιον. «*Fortuitus* i et producit et corripit.» Serv. ad Aen. 6, 169. vel potius per synaeresin fit trisylla-

Porticus excipiebat Arcton;

Nec fortuitum spernere caespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumptu iubentes et deorum
Templa novo decorare saxo.

bum, ut Manil. 1, 180: *Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris.* Idem valet de vv. *gratuitus, pituita.* — Ut hic, Phaedrus 2, 4, 4: *Post fortuitum feles contubernium.* — Ex hoc igitur caespite ubivis obvio faciebant antiqui partim parietes et culmina tectorum; Virg. Ecl. 1, 69: *tuguri congestum caespite culmen*; sic Romuli casa stramentis tecta; Virg. Aen. 8, 654: *Romuleoque recens horrebat regia culmo:* partim alios ad usus, veluti ad aras temporarias: Stat. Th. 2, 246: (pauperes) *litant caespite nudo,* quod incredibiliter exponunt: «farre». Tibull. 2, 5, 99: *At sibi quisque dapes et festas exstruet alte Caespitibus mensas caespitibusque torum.* Contra satis perverse alii interpretati sunt de iis, qui sub dio humi se sternunt apricationis vel meridiationis causa. — Ceterum in eo nemo haerebit, quod de talibus legibus, quae caespite in privatis aedificiis, in publicis, lapidibus uti iuberent, nihil nunc constat; nam poëta id tantum spectavit, ut vivida imagine priscae vitae simplicitatem nobis prae oculis poneret, ut Ovid. Fast. 1, 197.; atque consuetudinem moresque antiquos potius respexit quam leges scriptas. — *oppida*] muros praesertim atque aedificia publica.

20. *Templa*] «Caesar Octavianus, *veterum legum tenax*, a. 726. censuram agens aedes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit, easque et ceteras opulentissimis donis adornavit, referente Suetonio Octav. 30.» Franke, qui hinc recte colligit, eodem illo tempore hoc carmen compositum esse. — *novo decorare saxo*] «recens e lapicidinis exciso ad templa construenda.» Non video, cur cum Handio ad Gron. Diatr. 1. p. 76. interpretari debeamus: «miro, admirando, quod inusitatam speciem decusque habet.» Nam multa et antiquissima erant in Italia opera e saxis constructa, muri illi Cyclopii, Capitolii substructiones, cloaca maxima, emissarius lacus Albani cet., adeo ut templum e saxis quadratis aedificatum inusitatam speciem vix praeberet primis tribus Urbis seculis. Ceterum cfr. Cic. pro Flacco 12: *Haec ratio ac magnitudo animorum in maioribus nostris fuit, ut, cum in privatis rebus suisque sumptibus minimo contenti tenuissimo cultu viverent, in imperio atque in publica dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocarent.*

CARMEN XVI.

Otium divos rogat in patenti
Prensus Aegaeo, simul atra nubes
Condidit Lunam neque certa fulgent
Sidera nautis;

Od. XVI. Inscr. volg. *Ad Pompeium Grosphum* et sic BS, — *Modo loquitur ad Grosphum.* b. — *Ad Grosphum Pompeium.* T. — *Grospho ostendens quam iocundum sit otium.* c. — 1. *patente* Bentleius. — 2. *Pressus* Codd. aliquot, etiam Pottierii; nostri non. — 3. *lumen* Codd. pauci. (v. c. unus apud Combe et corr. Vatic. A.)

XVI. Grosphus est Pompeius Grosphus, eques Romanus Siciliensis, de quo Epp. 1, 12, 22., fortasse ex eadem gente, qua fuit Eubulidas Grosphus Centuripinus (Cic. Verr. Acc. 3, 23). Hunc Horatii amicum vel patrem eius civitatem Romanam per Cn. aut Sex. Pompeium adeptum esse arbitror. — Sententias duas primarias habes v. 13. et v. 25. — Compositionis tempus definiri nequit; fluctuant inter a. 726 et 731.

1. *Otium*] «quietum vitae statum coniunctum cum sufficientibus fortunis semperque remotum a periculis, curis, vehementioribus animi motibus, negotiis item ac muneribus publicis, imprimis a militia.» Hanc σχολήν, Aristoteli saepe διαγωγήν, tranquillitatem tamquam finem bonorum expetunt illi ipsi, qui maximis se vitae discriminibus exponunt, mercator et miles, ut copiis paratis tandem otientur; verum autem otium pendet ex animi bene compositi constantia atque rerum externarum despicientia, quam quisque sibimet ipse ἀνταρκείᾳ sua praestare debet neque exspectare, ut casu nanciscatur id, quod optat. — *in patenti*] «in alto mari procelloso.» Monstrum lectionis habebat Barthii Codex: *impatenti*, unde Sanadonus *impotenti*.

2. *Prensus*] Ovid. Met. 11, 663: *Nubilus Aegaeo deprendit in aequore navim Auster.* Virg. Ge. 4, 421: *Deprensis olim statio fidissima nautis*; ubi Servius: «*deprensus* nauticum verbum est, cum tempestate occupantur.» Sic Plato Phaed. pag. 58. B.: ὅταν τύχωσιν ἄνεμοι ἀπολαβόντες αὐτούς. Apollon. Rhod. 2, 1087: οὗ σφε κατέλλαβε χείματος ὥρη Ἀπροφάτως. *Prensus* igitur subitum procellae impetum significat; *pressus* naufragii periculum. Illud sane ποιητικώτερον. Hoc dicit: «In huiusmodi extremo vitae discrimine deos precatur nauta, ut hoc etiam superato, otium tandem illud diu quaesitum sibi obtingat.»

3. «*Lumen* pro *Lunam* magis

Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis neque purpura venale neque auro.

Non enim gazae neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis et curas laqueata circum
Tecta volantes.

Vivitur parvo bene, cui paternum

8. *nec auro* CtF. et Bentl. (Nostri *neque*.) — 12. *volantis* BT.

placet, ut etiam sol comprehendatur.» Gesner. «Sed imago noctis est loco et rei aptior.» Zeune. — *certa*] «quibus alias, cum eorum claritudo pernox est, secure fidere potest mercator navigans», nominatim Helice et Cynosura. Cic. Arat. 20. Manil. 1, 467: *Praecipue medio cum luna implebitur orbe, Certa nitent mundo sidera.* Tibull. 1, 9, 10: *Ducunt instabiles sidera certa rates.*

5. *bello furiosa*] «asperis bellis semper implicata.» *Τὴν ἀρειμανῆ* vel *δοριμανῆ* significare videtur intellectu activo Lobeckio ad Aiac. 143. Sophocl. Antig. 970: *Θρῃκῶν - - ἀγχίπολις Ἄρης.* Eurip. Hec. 1088: *Θρῄκης λογχοφόρον, ἔνοπλον, εὔϊππον, Ἄρει κάτοχον γένος.* Virg. Aen. 3, 13: *Terra procul vastis colitur Mavortia campis; Thraces arant.* Manil. 4, 691: *Thrace Martem sortita colonum.* — *Medi*] Parthi, ut saepe.

9. *Non enim gazae*] Varro in Anthol. Lat. Burm. I. pag. 512: *Non fit thesauris, non auro pectu' solutum; Non animis demunt curas ac religiones Persarum montes, non atria diviti' Crassi.*

10. *Summovet*] verbum proprium de lictoribus. Festus: *Matronae non summovebantur a magistratibus.* Sine imagine: «nec divitiae neque summi honores curis nos liberant.» — *tumultus*] saepe de animi perturbationibus. Cfr. Ruhnk. ad Vellei. 2, 19.

11. *laqueata tecta*] «tecta tricliniorum laquearibus sive lacunaribus plerumque auro atque ebore, vel opere musivo picturisve ornatis magnifice variegatorum.» Proprium autem est vocabulum. Cic. de Legg. 2, 1: *pavimenta marmorea et laqueata tecta contemno.* Stat. Theb. 1, 144: *crasso laquearia fulta metallo.* — *Curas* cum alitibus funestis ita comparat, ut volatus imaginem leviter, quemadmodum par erat, significet. Cfr. statim v. 21. Theognis 729. B.: *Φροντίδες ἀνθρώπων ἔλαχον πτερὰ ποικίλ᾽ ἔχουσαι.*

13. *Vivitur parvo bene*] «beate-

Splendet in mensa tenui salinum,
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.

Quid brevi fortes iaculamur aevo

15. *levis* T. — 17. *sontes* C3dd. Bentleii.

que ei (ab eo), cui nihil deest, etsi divitias non possidet.» Qui distinxere: *Vivitur parvo bene. Cui paternum-*, non viderunt priora verba tunc nihil continere nisi locum communem eumque admodum tenuem, et pro *Nec* tunc requiri *Non*. — Pedestris orationis esset H. P. *ubi* pro *cui*. — *paternum - salinum*] «ex patria hereditate acceptum», quo significatur patris iam modica fortuna a filio neque aucta neque imminuta Hoc autem aureae mediocritatis erat apud Romanos, habere salinum ex argento veluti vas sacrum. Pers. 3, 25: *rure paterno Est tibi far modicum, purum et sine labe salinum. Quid metuas?* Arnob. 2, 67: *Sacras facitis mensas salinorum appositu et simulacris deorum.* Valer. Max. 4, 4, 3. de C. Fabricio et Q. Aemilio Papo: *uterque tamen patellam deorum et salinum habebat.* Simile huic salino, etsi aliquanto lautius, est illud, de quo Seneca de Tranq. an. 1: *Placet argentum g r a v e rustici patris, sine ullo opere et nomine artificis.*

14. *Splendet*] quia a servis quotidie tergetur, ut in munda domo. — *tenui*] ubi cum ditiorum mensis comparetur; «modica», non «inopi».

15. *leves*] Od. 2, 11, 8: *faciles*, Od. 3, 1, 21: *lenes*, Virg. Ge. 2, 470: *molles*, Stat. Theb. 10, 116: *teneros*. Contraria sunt partim *somnus gravis* (Seneca Herc. fur. 1051.) «molestus», partim *tenues somni* (Stat. Theb. 1, 38.), «ex quibus facile excitere.» — *cupido*] Apud Horatium semper genere masculino, ut apud Plautum Amphitr. 2, 2, 210. *sedatum cupidinem.* Ovid. Met. 8, 74. 9, 734. Sil. 6, 615. Seneca Hippol. 533: *auri - Caecus cupido.*

17. *fortes*] *κατ' εἰρωνείαν·* «qui fortes nobis videmur in vita tam fluxa et caduca.» Pind. Nem. 11, 43: *τὸ δ' ἐκ Διὸς ἀνθρώποις σαφὲς οὐχ ἕπεται Τέκμαρ· ἀλλ' ἔμπαν μεγαλανορίαις ἐμβαίνομεν, Ἔργα τε πολλὰ μενοινῶντες.* Patrocles tragicus apud Stob. 111, 3: *Τί δῆτα θνητοὶ πολλ' ἀπειλοῦμεν μάτην, Δεινοὺς ἐπ' ἀλλήλοισι πέμποντες λόγους, Καὶ πάντα συννοοῦμεν ἐκπράξειν χερί, Πρόσω βλέποντες, τὴν δὲ πλησίον τύχην Οὐκ ἴσμεν οὐδ' ὁρῶμεν ἀθλίου μόρου;* Moschus 3, 103: *Ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι καὶ καρτερικοὶ σοφοὶ ἄνδρες Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον.* — *iaculamur*] «acerrimo studio petimus.» Usitata imago etiam Graecis. Soph. Oed. Tyr. 1196: *Ὅστις καθ' ὑπερβολὰν Τοξεύσας ἐκράτησε τοῦ Πάντ' εὐδαίμονος ὄλβου.* Eurip. Suppl. 744: *ὦ κενοὶ βροτῶν, Οἳ τόξον ἐντείνοντες ὡς καιροῦ πέρα κτλ.* Hec.

Multa? quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriae quis exsul
Se quoque fugit?

18. *calentis* T. — 19. *mutamus patria? Quis exul* Nescio cuius coni. apud Bentleium.

603: *Καὶ ταῦτα μὲν δὴ νοῦς ἐτόξευσεν μάτην*. Poëta apud Plut. de aud. poët. p. 124. W.: *Τόδ' ἐστὶ τὸ ζηλωτὸν ἀνθρώποις, ὅτῳ Τόξον μερίμνης εἰς ὃ βούλεται πέσῃ*. Horatii sententiam simplicissime praecepit Simonides Amorg. Fr. 1, 6. Schn.: *ἐλπὶς δὲ πάντας κἀπ' ἀπειθίῃ τρέφει Ἄπρηκτον ὁρμαίνοντας*. Iunge *iaculamur brevi aevo*, non, ut fecerunt alii: *brevi aevo fortes*. Ad v. 18. cfr. Virg. Ge. 2, 518.

19. *mutamus? Patriae*] Cum vv. *patriae quis exsul se quoque fugit?* a nemine aliter intelligi possint quam sic: «Quis *πατρίδος φυγάς*, patriam sua sponte relinquens ea spe, fore, ut alibi meliore vita fruatur, propterea liberat se sollicitudinibus, quae antea eum angebant?», ea lectorum intelligentia fretus Horatius ausus est dicere: *quid terras alio calentes Sole mutamus?* certus haec ab omnibus ita perceptum iri, ac si dixisset: «Cur patria propter nescio quod fastidium derelicta longinquas (ut solebant Romani) regiones petimus?» nec praevidebat, quantas multis post seculis turbas excitaturus esset interpretibus. Scilicet minus apte nonnulli volgatam interpretati sunt: «quid ex una peregrina terra identidem in aliam rursusque in aliam pergimus?» ut sane est apud Senecam de Tranq. an. 2: *Proprium aegri est nihil diu pati et mutationibus ut remediis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur vagae et litora pererrantur et modo mari se, modo terra experitur semper praesentibus infesta levitas. «Nunc Campaniam petamus!» Iam delicata fastidio sunt: «Inculta videantur! Bruttios et Lucanos saltus persequamur»* cet. Iis autem, qui distinxerunt: *Quid terras alio calentes Sole mutamus patria?* satis respondit iam Bentleius: «Ingeniose profecto. Illud tantum coniecturae huic adversatur, quod hoc pacto frigeant aliquantulum ea, quae sequuntur: *Quis exsul se quoque fugit;* perit enim antitheti gratia et venustas singularis: *Quis exsul patriae se quoque fugit?* Se ipsum non fugiet, quamvis patriam fugerit.» Praeterea ipse quoque versus propter imminutam solitae caesurae vim coniectura ista pessumdatur. Ceterum similiter Seneca Ep. 28: *Quaeris, quare te fuga ista non adiuvet? Tecum fugis*. Idem Bentleius de *ἀντιστρόφῳ* usu v. *mutare*: «Eodem plane sensu poteris dicere: *mutavit patriam exilio* et: *mutavit exilium patria*: in priore constructione locus praesens sive terminus a quo ponitur casu accusativo, in posteriore locus absens sive terminus ad quem, quam formam bis vel ter secutus est Horatius. Od. 1, 17, 1: *Velox amoenum saepe Lu-*

Scandit aeratas vitiosa naves
Cura nec turmas equitum relinquit,
Ocior cervis et agente nimbos
Ocior Euro.

Laetus in praesens animus, quod ultra est,

21. *navis* BTc, *puppes* Excerpta Bodleiana. — 26. *laeto* Ct (contra Codd. nostros), *leni* Bentleii suspicio. Praeterea idem dubitanter proponit: *animi* - - *Oderis* - - *Temperes*.

cretilem Mutat Lycaeo Faunus. Sat. 2, 7, 109: *qui puer uvam Furtiva mutat strigili*, hoc est, ut communius loquuntur, *Lycaeum Lucretili*, et *strigilem uva.*» Sicque Graeci utuntur v. *ἀλλάσσειν*. Aristoph. Av. 117: *εἶτ' αὖθις ὀρνίθων μεταλλάξας φύσιν*, in eam transiens. *Exsul* autem cum genitivo, ut Ovid. Met. 6, 189: *Exsul erat mundi.* 9, 409: *exsul mentisque domusque.* Lucan. 8, 335: *transfuga mundi.* Petron. Fr. 5. *exsul hiemis ciconia*, Graeco modo; Eurip. Med. 401: *ἔχθημος χθονός*. Theocr. 24, 127: *φυγὰς Ἄργεος*.

21. *Scandit*] Od. 3, 1, 37: *Post equitem sedet atra cura.* Lucret. 2, 46: *Re veraque metus hominum curaeque sequaces Nec metuunt sonitus armorum nec fera tela Audacterque inter reges rerumque potentes Vorsantur neque fulgorem reverentur ab auro Nec clarum vestis splendorem purpureaï.* — *vitiosa*] «morbosa, ex mentis vitio orta.» — *naves*] Excerptorum Bodl. *puppes* ortum est vel ex fortuitis illis librariorum aberrationibus, quibus homonyma alia aliis substituunt, vel ex vano elegantiae studio.

22. *turmas equitum*] proprie accipiendum de equitibus in bellum proficiscentibus; hos angit vel suorum desiderium vel praedae cupido vel mortis timor. — *agente*] «prae se pellente.»

25. 26. *Laetus in praesens*] Mirari profecto subit, quomodo quis in his vv. haerere potuerit. Quid enim aliud dicit nisi hoc: «Sapiens eo pervenit, ut in praesenti tempore, et quotidiana vitae condicione comparata, tranquillus sit atque etiam hilaris, futurum minime curet, quia prorsus incertum est, et si quid ipsi amarum (ingratum) primo conspectu videatur, id tamen veluti subridens despiciat moxque obliviscatur:» —? — *quod ultra est*] «*τὰ πόῤῥω*, *futura*.» — *Oderit*] *odisse*, *fugere* apud poëtas pro «nolle». — *lento*] «quieto, moderato» *(gelassen)*; nam risus est etiam contumeliae, est interdum desperationis, violentus. Sic apud Cic. de Or. 2, §. 190. *irae* opponitur *aliquid lente ferre.* Virg. Ecl. 1, 4: *Tu, Tityre, lentus in umbra*-, ubi Wagner: «*lentus* est tranquillus, non commotus.» (Ibi quoque Codd. aliq. *laetus.) Consol. ad Liv. Aug.* 279: *Consistam laetisque oculis lentusque (gleichgültig, indifferente) videbo Strata per obscoenas cor-*

Oderit curare et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.

Abstulit clarum cita mors Achillem,
Longa Tithonum minuit senectus,
Et mihi forsan, tibi quod negarit,
Porriget hora.

pora nuda vias. Sic etiam Martialis 2, 46, 7: *Tu spectas hiemem succincti lentus amici.* Qui non intelligebant, scripserunt *laeto*, quod intolerabile est post v. *Laetus.* Bentleii *leni* apta est interpretatio, non emendatio. Anthol. Pal. I. p. 349: Ὁ τὸν πολυστένακτον ἀνθρώπων βίον Γέλωτι κεράσας Νικαεὺς Φιλιστίων.

27. *Nihil est*] in rebus humanis; idem de singulis mortalibus affirmat Bacchylides Fr. 1. Schneidew.: Ὄλβιος, ᾧτινι θεὸς μοῖράν τε καλῶν ἔπορεν Σύν τ' ἐπιζάλῳ τύχᾳ Ἀφνειὸν βιοτὰν διάγειν· Οὐ γάρ τις ἐπιχθονίων πάντα γ' εὐδαίμων ἔφυ.

29. 30. *clarum*] «sempiterna quidem gloria excellentem, sed item μινυνθάδιον, ὠκύμορον.» — *Tithonum*, Laomedontis filium, consumpsit senium, quia Aurora, cum a Iove immortalitatem ei impetrasset, ἀγηρασίας, aeternae iuventutis efflagitandae oblita erat, adeo ut, quemadmodum narrat Servius ad Ge. 1, 447., tandem in cicadam converteretur, quod tamen nondum narrat Hymn. Hom. 219, nec de hac μεταμορφώσει cogitavit Horatius. — Tithoni imago est in *Ann. dell' Inst. arch.* T. 8. pag. 110. — Ab hoc quoque heroë praemium vitae longissimae, et quam semper vegetam fore Aurora frustra speraverat, senectutis ipsum lente tandem consumentis incommodis luendum fuisse significat, ut sententiam illam *Nihil* cet. demonstret.

31. *Et mihi*] Tertium, ut ita dicam, exemplum proponit sententiae illius v. 27., petitum a semet ipso et a Grospho, ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ. — «Fieri potest, ut bonum aliquod frustra a te optatum mihi insperanti obtingat.» In tota carminis clausula lenis inest εἰρωνεία, quae tamen Grosphum, si tanti faciebat Horatium, quantum sane merebatur, offendere non poterat. — Cod. Franeq. *Et mihi fors et tibi*, unde Bosius suspicatus est *forsit tibi*, ut Sat. 1, 6, 49. Ingratum tamen sonum *it ti* proculdubio vitavit poëta, et qui scripsit Codicem illum ceteroquin haud spernendum nescio quo mentis errore in falsam compositionem *Et mihi -- et tibi* incidit. Recentiorum sensum secutus est, qui proposuit: *Et tibi forsan, mihi* cet. interpretatusque est: «Fortasse te longior, me brevior vita manet.» — *hora*] «singulae occasiones, prout tempore procedente sese per vices offerunt.» Pro προ-

Te greges centum Siculaeque circum
Mugiunt vaccae, tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa, te bis Afro
Murice tinctae

34. 35. *hinni* ‖ *Tum apta* T.

σωποποιΐᾳ, ut sit vel Hora dea temporum vel latius etiam, Fortuna, habere nolim. Seneca Thyest. 598: *Ima permutat levis hora summis*.

34. *greges*] «Te circumbalant greges ovium»; id quod assumendum ex seqq. Nolim enim explicare «greges Sicularum vaccarum.» — *hinnitum*] Nota elisionem in fine v. *hinnit' Apta*.

35. *Apta*] non «iuncta», sed «idonea». — *equa*] Equabus in primis, non equis, utebantur in certaminibus. Virg. Ge. 1, 59: *Eliadum palmas Epiros equarum*.

36. *Murice*] Epod. 12, 21: *Muricibus Tyriis iterdtae vellera lanae*. Epp. 2, 2, 181: *vestes Gaetulo murice tinctae, δίβαφα*; purpura nigricante. Murex e genere testaceorum; qui ad Phoenices, Africae, Laconicae litora ab urinatoribus extrahebatur. Suo more hoc ita amplificavit Lucanus 10, 123: *Strata micant; Tyrio quorum pars maxima fuco Cocta diu; virus non uno duxit aëno*. Vide Excursum.

37. *parva rura*] «agellum Sabinum.» Bacchylides Fragm. 22. Schneidew.: *Οὐ βοῶν πάρεστι σώματ', οὔτε χρυσός, οὔτε πορφύρεοι τάπητες, ἀλλὰ θυμὸς εὐμενὴς ‖ Μοῦσά τε γλυκεῖα καὶ Βοιωτίοισιν ἐν σκύφοισιν οἶνος ἡδύς*.

38. *Spiritum*] *ἐνθουσιασμόν*. Cfr. Od. 4, 6, 29. Sine *Camenae* imagine: «facultatem poëticam, Graecis illis veteribus haud indignam, ingenium promptum atque animosum.» Sic Graeci *πνεῦμα*. Philostr. Vit. Soph. p. 19. Kayseri: *Γοργίας ὁρμῆς τε τοῖς σοφισταῖς ἦρξε - - καὶ πνεύματος*. — *tenuem*] Non significat «particulam aliquam exiguam spiritus, vividae illius facultatis poëticae», ut Ianum secuti falsam modestiam Horatio tribuentes Eschen, Preiss, Schmidt, Voss, Binder, Garve: *ein wenig Geist* vel *ein Pröblein Geist;* sed «subtilem atque ingeniosum, *fein*, *zart*»; ut A. P. 45: *In verbis etiam tenuis cautusque serendis*. Cic. de Or. 3, 52: *oratio - - plena quaedam, sed tamen teres et tenuis, non sine nervis ac viribus*. Idem ad Att. 12, 6: *tenuem θεωρίαν* mox vocat *acutam et gravem*. Propert. 3, 1, 5: *Dicite, quo pariter carmen tenuastis in antro;* id est, «tenue carmen composuistis.» Martialis 6, 64: *tenues Athenae*, similique imagine Plin. Ep. 2, 3: *praefatio gracilis*. Panegyr. in Pison. 230: *gracilis - - Horati*. Aliter etiam Baxterus: «*tenuem*, quia res grandes non attigit.» Sed cum de tota Graecorum poësi lyrica loquatur, tenuitatem hoc significatu ei tribuere non poterat.

39. *non mendax*] «cuius decreta in cuiusque hominis ortu

Vestiunt lanae: mihi parva rura et
Spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit et malignum
Spernere volgus.

(40. Habet *volgus* c.)

pronuntiata certum semper habent exitum.» Carm. Sec. 25. Parca est *verax*, Persio 5, 48. *tenax veri*. — *malignum*] «invidum atque iniquum plerumque in eos, qui in qualicunque genere excellunt.»

EXCURSUS
AD v. 35.

Rivista Europea 1838, p. 237. L' Amati *(De restitutione purpurarum)* conta nove colori semplici della porpora, nero, grigio, violetto, rosso, celeste scuro e chiaro, giallo, rossastro, bianco, e cinque mischi. Voleasi tingere in rosso o in azzurro, dovea bastare una tintura; due si davano per ottenere le infinite gradazioni tra quei due colori; onde Orazio indica le *purpurae dibaphae*, cioè che riceveano un colore, per lo più violaceo, di sotto, e di sopra un altro.

CARMEN XVII.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec dis amicum est nec mihi te prius
Obire, Maecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.

Od. XVII. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic BbSTc. — 1. *querellis* bT.

XVII. Congratulatur amico, cum ex gravi morbo convaluisset, simulque eum consolari studet atque hortatur, ne querelis nimis indulgeat. Plinius H. N. 7, 52: *Quibusdam perpetua febris est, sicut C. Maecenati. Eidem triennio supremo nullo horae momento contigit somnus.* Seneca Ep. 101: *Inde illud Maecenatis turpissimum votum, quo et debilitatem non recusat et deformitatem et novissime acutam crucem, dummodo inter haec mala spiritus prorogetur: Debilem facito manu, Debilem pede, coxa; Tuber adstrue gibberum, Lubricos quate dentes: Vita dum superest, bene est! Hanc mihi, vel acuta Si sedeam cruce, sustine.* Scriptum est carmen a. u. c. 728., auctore Frankio, aliis auctoribus a. 733. vel 734.

1. *exanimas*] « conturbas et maerore afficis. » Cic. pro Mil. 34: *me exanimant et interimunt hae voces Milonis, quas audio assidue.* Sic etiam *enicare* Terent. Andr. 4, 2, 36. — Primus versus satis indicat Horatium loqui de diuturno Maecenatis morbo, non de casu aliquo repentino, qui exitium ei minatus sit.

2—5. *amicum est*] pro « placet », Graeco modo. Iliad. ι, 23: *Οὕτω που Διὶ μέλλει ὑπερμενέϊ φίλον εἶναι.* — *Grande decus*] Cfr. Od. 1, 1, 2. — *columenque*] Sic apud Lucian. Tim. 50. Timon vocatur *τὸ ἔρεισμα τῶν Ἀθηναίων.* — *partem animae*] Od. 1, 3, 8.

6. *Maturior vis*] « Si leti vis te citius quam me exstinguat, quid ego, altera unius eiusdemque animae nostrum amborum pars in vita remaneo? » Falso acumine Burmannus et Cuninghamus *alteram.* Qui vero construxerunt: *quid moror, altera* (casu sexto) *nec carus aeque,* non animadverterunt hac distractione ingratissimos evadere numeros et modum esse perquam contortum.

7. *carus aeque*] « atque prius eram. » Dictum est ut Epp. 1, 3, 29: *Si patriae volumus, si* n o b i s *vivere cari.* Alii ex v. 2. huc arcessunt *dis carus,* quod forsitan defendi possit ex Od. 1, 31, 10:

Ah te meae si partem animae rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus aeque nec superstes
Integer? Ille dies utramque

Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.

Me nec Chimaerae spiritus igneae,

5. *At te* S. (non BbTc.) — 6. *alteram* Codd. aliq. (nostri non.) — 8. *Illa* Codd. aliq. — 9. *nec ego* S.

dis carus ipsis; sed longe praestat prior ratio, ut dicat «se amissurum omnem propriae vitae iucunditatem ac fructum.» — *superstes*] «Nec sum vitam habiturus integram parte mei altera in te exstincta.» Schol. Anthol. Meyeri Epigr. 136: *Ablatus mihi Crispus est, amici; Pro quo si pretium dari liceret, Nostros dividerem libenter annos. Nunc pars optima me mei reliquit. Crispus praesidium meum, voluptas, Pectus, delicias; nihil sine illo Laetum mens mea iam putabit esse. Consumptus male debilisque vivam; Plus quam dimidium mei recessit.*

9. *Ducet ruinam*] Sic Virgilius aliquoties *trahere ruinam*, quia ea pars aedificii, quae prima cadit. secum *ducit, trahit* etiam ceteras. — Superstes fuit Maecenati perbreve tempus, siquidem uterque mortuus est a. u. c. 746. Maecenas Augusto paullo ante mortem scripsit: *Horatii Flacci ut mei esto memor.* — *Horatius autem conditus extremis Exquiliis iuxta Maecenatis tumulum.* Sueton. in Vita Hor. Hinc ingenioso ac vere poëtico consilio (modo Latinitas et versus praestantiores essent:) Th mas Valperga Caluso composuit: *Epistolam Horatii ad Augustum in morte Maecenatis.* Augustae Taurinorum 1812. 4. — *perfidum*] «Non ego peieravi.»

10. *Dixi sacramentum*] Proprie locutus est. Caesar B. C. 1, 23: *Milites Domitianos sacramentum apud se dicere iubet.*

11. *Utcunque*] «Quandocunque tu mortem obibis, eodem temporis puncto ego quoque hinc discedam.» — *supremum iter*] Sophocl. Antig. 807: *τὰν νεάταν ὁδόν.*

12. *Carpere iter*] apud poëtas (Sat. 1, 5, 94.), quia singulis passibus aliquam totius itineris particulam quasi auferimus. Festinationis significatio per se non inest, nisi ubi additis aliis vv. exprimitur, ut Virg. Ge. 3, 142: *carpere prata fuga*; Ge. 4, 311: *aëra carpunt*, «volant». Cfr. etiam *συντέμνειν ὁδόν.* Soph. Antig. 1103.

13. *Chimaerae*] Talia monstra

Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam: sic potenti

14. *gigas* BbsTcCt, *Gyges* cum Mureto Bentleius et F. (Ut nos, LM.)

in aditu ad umbrarum loca a Virgilio collocantur Aen. 6, 285: *Multaque praeterea variarum monstra ferarum, Centauri in foribus stabulant Scyllaeque biformes Et centumgeminus Briareus ac belua Lernae Horrendum stridens flammisque armata Chimaera. Πνέουσαν* ἀμαιμάκετον πῦρ vocat Hesiod. Theog. 319. Cfr. Od. 1, 27, 24.

14. *resurgat*] nunc prostratus in Tartaro. Hoc dicit: «Maximi terrores et pericula nunquam me a te segregabunt.» — *Gyas*] Libri, ut Od. 3, 4, 69., *gigas*. *Gyas* praetulit Meinecke, ut in Hesiodi Theog. 149. Iunta et Goettling *Γύης* pro *Γύγης*. Item G. Hermannus in Opuscc. II. pag. 176. et Loehrs ad Ovid. Trist. 4, 7, 18: *Centimanumque Gyan*. Atque vide, ne ex illo Herodoti et Platonis Gyge dubius hic Hesiodeus originem traxerit. Contra Muetzell de Em. Th. Hesiod. p. 206: «Vix», inquit, «negari poterit nomen *Γύγης* probatissimorum grammaticorum consilio fuisse in Theogonia sive scriptum seu potius ex antiquissimis exemplaribus conservatum.» Hesiod. l. l. *Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ τρεῖς παῖδες Κόττος τ' Ὀβριάρεώς τε Γύης* (al. *Γύγης*) *ϑ' ὑπερήφανα τέκνα· τῶν ἑκατὸν μὲν χεῖρες ἀπ' ὤμων ἀΐσσοντο κτλ.*

16. *Iustitiae*] *Δίκη*, Iovis et Themidis filiae, Parcarum sorori, quibuscum h. l. aptissime coniungitur tamquam *πάρεδρος*. Hesiod. Th. 902. Eius imaginem Chrysippus apud Gell. N. A. 14, 4. hanc exhibet: *Σκυϑρωπὴ γράφεται καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις ϑάρσος.*

17. *Seu Libra*] Tres proponit horoscopos quam maxime diversos, inter quos unum fortasse suum esse dicit. Etenim ex ipsa particula *seu* ter repetita apparet Horatium, qui sane astrologorum ineptias contemnebat (Od. 1, 11.), minime voluisse exponere horoscopum, qualis, si vel per iocum aliquando consuluisset Chaldaeum, ab hoc constitutus esset, sed totum locum poëtice tractavit hac sententia: «Quaecunque est genitura mea, certe incredibiliter cum tua consentit, adeo ut in vita eiusque vicissitudinibus atque in obitu ipso iisdem prorsus fati legibus obedituri simus.» Interpreti consulenda est Reimeri operosa disputatio apud Mitscherlich. T. 2. pag. 696. Verum *πρῶτον ψεῦδος* ab eo commissum hoc est, quod omnia, quae de astris affert poëta, ex Maecenatis genitura omnino desumpta esse ratus est. Scilicet Horatius una cum omnibus, qui tunc vivebant, ipse quoque sciebat alia sidera amica putari mortalibus, alia inimica, eamque opinio-

Iustitiae placitumque Parcis.

Seu Libra seu me Scorpios adspicit
Formidolosus, pars violentior

17. *Scorpios* B et Bentleius: *Scorpius* bSTcLCtFM.

nem secutus hos versus scripsit, ceterum prorsus securus et de sua et de amici genitura. Recte de h. l. contra miras nuperi interpretis opiniones disputavit Luebkerus in Horatianis pag. 11. — *adspicit*] Apud mathematicos proprie sidera ipsa in singulorum hominum genitura sese adspiciunt. Manetho 1, 18: *Ἦν Κρόνος Ἠέλιός τ' ἄμφω κατίδωσι Κυθήρην.* Ibid. v. 109: *Ἄρεος εἰσβλέψαντος ὁμοῦ Μήνην Παφίην τε·* et sic saepissime, ut et apud Manil. 2, 290: *Libram Capricornus et illum Conspicit hinc Aries*. Ibid. 499: *Erigone Taurum spectat, sed Scorpion audit* cet. Proxime tamen fortasse ad Horatii locum accedit Manetho 4, 116: *Ἢν δέ τ' ἀνοικείοισι τόποις ὡροσκόπον Ἄρης Φέγγος ἐπιτρέψῃ γονιμὴν ἐπὶ γαστέρα θνητῶν, Χωλοπόδας τεύχει·* et 122: *Ἢν δ' ἐπὶ μαρτυρίην Ἄρεως ἐλθοῦσ' Ἀφροδίτη Ὄμμα βάλῃ πανταυγὲς ἐν ἡμερινῇσι λοχείαις κτλ.* Sic paullatim invaluit usus, ut sidera ipsa nascentes aspicere dicerentur. Mamertin. Genethl. Maxim. 19: *nascentes vos - - bona sidera et amica viderunt*; prorsus ut ex antiquiore etiam doctrina dii nascentes *placido numine* adspiciunt (Od. 4, 3, 1.) Hesiod. Theog. 80: *ὅντινα τιμήσωσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο Γεινόμενόν τ' ἐσίδωσι κτλ.* — In praesenti *adspicit*, id est, «adspexit nascentem et adhuc vim suam in me exercet», noli cum Ed. Leidensi argutari. (Eodem significatu Ovidius in Ibidis v. 209. verbo *affulgere* usus est in Ibidis horoscopo exponendo: «*Non Venus affulsit, non illa Iuppiter hora.*) De Libra autem et Scorpio Manil. 4, 549: *Felix aequato genitus sub pondere Librae Iudex examen sistet vitaeque necisque Imponetque iugum terris legesque rogabit. Illum urbes et regna trement nutuque regentur Unius, et caeli post terras iura manebunt. Scorpios extremae cum tollit lumina caudae, Si quis erit stellis tunc suffragantibus ortus, Urbibus augebit terras iunctisque iuvencis Moenia succinctus curvo describet aratro: Aut sternet positas urbes inque arva reducet Oppida et in domibus maturas reddet aristas.* Cfr. de Scorpio etiam Ibid. vv. 217. seqq. Ceterum scriptura *Scorpios* usi sunt Cicero quoque et Germanicus (qui fertur) in Arateis, Virg. Ge. 1, 35. Boscha consuli iubet Ptolemaeum 4. 7. — Suo loco nunc addidi, quae in Iulii Firmici capitibus a Lessingio primum editis *Zur Geschichte und Literatur* III. faciunt ad Horatii versus illustrandos.

18. *Formidolosus*] Manil. 4, 217: *Scorpios armata violenta cuspide cauda.* — *pars*] «sidus, quod una cum aliis, quae adspicit, hominis genituram format atque definit.» — *violentior*] In omni genitura est unus semper *ἀστὴρ* auctore Ma-

Natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae,
Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. Te Iovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit volucrisque Fati

19. *Fatalis* b, *Letalis* pr. c. — 21. *Utcumque* Schol. Cruq. (nisi merus est error typogr.) prob. Bothio.

nethone 1, 341 et 3, 413: *ὅς ῥά τε δεσπόζει γενέθλης μέγα τε κράτος ἔχει*, ideoque mathematico prae ceteris spectandus. Eadem stella Firmico l. l. pag. 254. *fortior radiatio* et *fortiores stellae. Violentior* itaque, «quae maximam vim in genituram eius, qui in illius aspectu natus est, exercet;» non: «quae propter violentiam, qua grassatur, homini ei subiecto periculum minatur.»

19. *Natalis*] *Letalis* in Codd. aliq. ortum videtur e gloss. v. *violentior* superscripto eoque insuper falso. — *tyrannus*] «qui tempestates in mari occidentali, quod Hispaniam alluit, excitare solet.» Manil. 4, 784: *Tu, Capricorne, regis, quidquid sub sole cadente Expositum gelidamque Helicen quod tangit ab illo. Hispanas gentes et quod fert Gallia dives, Teque feris dignam tantum, Germania, matrem Asserit ambiguum sidus terraeque marisque.* Propert. 4, 1, 85: *Quid moveant Pisces animosaque signa Leonis, Lotus et Hesperia quid Capricornus aqua, Dicam.* Capricornus thema erat ipsius Augusti. Suet. Oct. 94.; unde frequenter in eius nummis conspicitur.

21. *Utrumque*] Pessimos versus hos dicit Sanadonus, ideo fortasse, quod intimos animi sensus maxima cum simplicitate exprimunt. Aliud certe fuit Persii iudicium ad Cornutum, praeceptorem suum, scribentis 5, 45: *Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo Consentire dies et ab uno sidere duci. Nostra vel aequali suspendit tempora Libra Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora Dividit in Geminos concordia fata duorum Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una.* «Ptolemaeus ex trigonis amicitias nasci volt, quae *συναστρίαι* vocantur.» Scaliger ad Manil. Ed. 1655. p. 158. Firmicus l. l. p. 229: *nefarium* dicit *Saturnum* eidemque *minacem radiationem* aliquoties tribuit, ut pag. 226.

23. *Te*] Duplex est constructio v. *Saturno* et ad v. *refulgens* et ad v. *Eripuit*. — *Tutela*] Hoc quoque astrologorum vocabulum. Manil. 2, 436. 4, 698. — *impio-Saturno*] Manetho 1, 110: *Κρόνῳ βλαβερῷ*, 3, 245: *Κρόνου βλαβεραυγέος ἀστήρ*, et 6, 36: *Φαίνων - - Δαίμονα τόν τε κακὸν πρότεροι φῶτες καλέσαντο.* Iulius Firmicus l. l. p. 328: *Si Iove in parte horoscopi constituto in occasu et in diametro Saturnus constitutus Iovem horoscopumque* RESPICIAT *in diurna genitura et Luna*

Tardavit alas, cum populus frequens
Laetum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextra levasset, Mercurialium

25. *te populus* c. — 26. *Festum* Codd. aliq. teste Cuningh., qui coni. *Faustum.* — 27. *inlapsus* T.

plena referatur ad Iovem, divitias, felicitates et summae beatitudinis incrementa decernunt. Saturnus in horoscopo positus, auctore Firmico 3, 3., multorum malorum et periculorum adventum, aegritudines et languores significat: amicum vero mortalibus sidus, Iuppiter, illius vim coërcet et vincit. Apelt *die Conjunction des Iuppiter und Saturn in Bran's Minerva; Iuli 1840. S. 13: «Bei Averroes sind Saturn und Iuppiter die mächtigsten astrologischen Herrscher.* — *refulgens*] «ex adverso radians.» Similis oppositio Ovid. Am. 1, 8, 29: *Stella tibi oppositi nocuit contraria Martis: Mars abiit; signo nunc Venus apta tuo.*

24. 25. *volucrisque Fati*] «Mortem impendentem et iamiam adventantem a capite tuo depulit.» — *alas*] Est imago celeritatis, qua letum mortales rapere solet. Bentleius iungit: *volucrisque alas* (et habent Codd. aliquot *volucresque.*) Iam etsi Ovidius A. A. 2, 45. dixit: *Remigium volucres disponit in ordine pennas,* vix puto Horatium, poëtam in epithetis diligendis multo cautiorem, dicturum fuisse *volucres alas* pro *celeribus,* ut Od. 3, 29, 54: *celeres pennas.* Virg. Aen. 5, 217: *celeres neque commovet alas.*

26. *ter crepuit*] «Ter laeto plausu te populus excepit, cum levatum a morbo in theatro conspexit.» Proprio hoc *ter*, haudquaquam nescio quo metaphorico significatu, ut volunt nonnulli, accipiendum est. Cfr. Propertii locum infra positum, et Od. 1, 20, 3. *Crepare* cum accusativo poëtarum est. Propert. 3, 10, 4: (Musae) *manibus faustos ter crepuere sonos.*

27. 28. *Me truncus*] Cfr. Od. 2, 13. — *sustulerat*] Saepe sic actio, quam dicunt hypotheticam *(sustulisset)*, quasi re vera locum habuisset, exprimitur tempore plusquamperfecto modi indicativi. Tacit. Ann. 3, 14: *Effigies Pisonis traxerant in Gemonias ac divellebant, ni iussu principis protectae repositaeque forent.* — *Faunus*] Od. 3, 8, 7., ut poëtae licebat, Baccho suam conservationem tribuit. Hic *Faunus* silvarum et agrorum deus poëtam agri amantem atque solitudines libenter perambulantem protegit. (Lucian. bis Accus. 10: *ὦ Πάν, μουσικώτατε καὶ πηδητικώτατε Σατύρων πάντων.* Quia *μουσικώτατος* est, protegit poëtas.)

29. *levasset*] «deflexisset, avertisset.» Proprie est «in altum tollere ictum, dum cadit, itaque eum debilitare et repellere atque im-

Custos virorum. Reddere victimas
Aedemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

pedire, quominus feriat elidatque hominem, quem prius petebat.» — *Mercurialium*] Hoc nomine mercatorum sodalicium erat Romae a Cicerone ad Q. Fr. 2,5. et in Inscriptt. meis Lat. 134. 2381. memoratum. Hic autem festive ita vocat poëtas, quos in tutela habet *Ἑρμῆς λόγιος*. Philostr. Her. pag. 18. Boisson.: *τὶς τῶν παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ σοφῶν*. Sic Neoplatonici (Procl. ad Alcib. I. p. 149. Creuz.) viros praeclaro ingenio praeditos *Διΐους ἄνδρας*, *Ioviales*, vocant. (Et similiter in *Ἑρμογένους* nomine ludit Plato in Cratylo 408. B.)

30. *Reddere*] Verbum proprium de votis, ut *solvere*. Propert. 2, 28, 58: *Tu quoniam es, mea lux, magno dimissa periclo, Munera Dianae debita redde choros.*

31. *Aedem votivam*] SALVTI deae. Inscriptt. m. Lat. 1827. vel IOVI DEPVLSORI - CONSERVATORI. Ibid. 1230. 1629. Venuste differentiam, quae intercedat inter immensas Maecenatis opes et suam paupertatem (significatu Latino) his vv. significat. Sic Ovid. Trist. 1, 10, 43: *Haec si contigerint, meritae cadet agna Minervae; Non facit ad nostras hostia maior opes.*

CARMEN XVIII.

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar,
Non trabes Hymettiae
Premunt columnas ultima recisas

Od. XVIII. Inscr. *Ad aurum.* B. — *Ad varum.* b. — *Ad avarum.* ST. — *De continentia qua paupertatem suam divitiis praefert.* c. — 3. *Hymettias - - recisae* Gale, non improbantibus Bentl. et Cuningh.

XVIII. «Ego mediocri mea sorte contentus despicio avaros, quos aeque ac pauperes mors manet.» Scriptum videtur carmen circiter a. u. c. 726. Cfr. Od. 3, 24. similis plane argumenti. — Ipsa autem metri, ut ita dicam, volubilitas et celeritas mirifice confert ad affectum animi sua sorte prorsus contenti atque omnia, quae supervacanea sunt, cum honesta quadam laetitia spernentis exprimendum.

1. 2. *ebur*] Bacchylidis Fr. 26. Neue. 21. Schneidew.: χρυσῷ δ' ἐλέφαντί τε μαρμαίρουσιν οἶκοι. — *aureum - lacunar*] «eburneis et aureis laminis ornatum lacunar s. laquear vel laqueare, laquearium.» De formis huius voc. cfr. Markland ad Statii Silv. 4, 2, 31. Manil. 5, 295: *triclinia templis Concertant, tectique auro iam vescimur auro.* Pausan. 1, 18, 8: οἰκήματα ὀρόφῳ τε ἐπιχρύσῳ καὶ ἀλαβάστρῳ λίθῳ. — *renidet*] Cfr. Od. 2, 5, 19. Lucret. 2, 27: *Nec domus argento fulget auroque renidet.*

3. *Trabes Hymettiae* sunt epistylia *(architravi)* ex marmore albicante montis Hymetti prope Athenas; et *columnae recisae ex ultima Africa* sunt columnae e marmore Numidico seu Libyco, quod volgo appellamus *giallo antico.* Fea. Strabo 9. p. 613: μαρμάρου δ' ἐστί τε Ὑμηττείας καὶ τῆς Πεντελικῆς κάλλιστα μέταλλα πλησίον τῆς πόλεως. Amabant autem antiqui hanc marmorum varietatem, ut in Hippiae balneo primum erat Laconicum, tum Phrygium, denique Νομὰς λίθος, ut hic. Vide Lucian. Hipp. 5. Stat. Silv. 1, 3, 35: *Auratasne trabes, an Mauros undique postes, An picturata lucentia marmora vena Mirer?* In balneo Claudii Etrusci apud Stat. Silv. 1, 5, 35: *Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis Purpura.* Propert. 3, 2, 9: *Quod non Taenariis domus est mihi fulta columnis Nec camera auratas inter eburna trabes* cet. Seneca Thyest. 646: *Immane tectum, cuius auratas trabes Variis columnae nobiles maculis ferunt.* Cfr. Bekker *Gallus* I. p. 137.

Africa, neque Attali
Ignotus heres regiam occupavi,
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestae purpuras clientae.

At fides et ingeni
Benigna vena est, pauperemque dives
Me petit: nihil supra

8. *clientes* bc, *clyentes* S. (non BT.).

5. *neque Attali*] «Neque vero, ut aliquando (a. u. c. 621.) Romani veluti ex insperato heredes facti sunt Attali III. Philometoris, regis Pergameni, eiusque regiam thesaurosque occuparunt, qua occasione multa impune avertere poterant legati ad eam rem administrandam missi, ita ego necopinato aliquo casu dives sum factus.» In proverbium abierant Attali opes. Cfr. Od. 1, 1, 12. Livii Epit. 58.

6. *Ignotus heres*] Attalus enim eos, quos testamento suo divites redditurus erat, ne noverat quidem, cum illud scriberet. Inest amara *εἰρωνεία*. De Aristonico, «qui mortuo rege Attalo, mentitus regiae stirpis originem, armis Asiam occupaverat victusque a M. Perperna, ductusque in triumpho, sed a M'. Aquilio, capite poenas dedit» (Vellei. 2, 4.), nequaquam verba facit.

7. *Laconicas*] «Neque lanam in Laconia purpura tinctam (quae purpura nobilioris generis erat atque lucidior) mihi nent clientae, ut solebant vel mercede conductae vel gratis, ut patronorum gratiam inirent; nullas enim clientas habeo.» Est igitur sublata imagine: 1) «nec purpureis vestibus utor; 2) neque nobilitate conspicuus sum.» (V. *clienta* formatum tamquam a *clientus*. Lindemann ad Festum pag. 388.) Quod clientae ipsae *honestae* sunt, non infimae sortis, id auget patroni dignitatem. Non significat «pulchrae»; nihil enim hoc attinebat, utrum pulchrae essent clientae, quae lanificium exercerent, necne. (Ostendit votum clientum, quorum uxores, cum nobilibus togae praetextae fiunt ad spem magistratuum gerendorum, purpuras carpentes, iuvant matronas.» Schol. Haec si ex antiquis interpretibus desumpsit, bene habet: sed vide, ne sit recentioris alicuius commentum.) Mirifica est HP. interpretatio: «Pulchrae clientae non mihi, mei honoris causa et ut mihi placeant in longis purpureis vestibus incedunt et ad me veniunt.»

10. *Benigna vena*] ut A. P. 499: *sine divite vena;* quam metaphoram a metalli venis alii repetitam putant; aliter Ovid. Trist. 3, 15, (al. 14.) 33: *Ingenium frangere meum mala, cuius et ante Fons infecundus parvaque vena fuit*, ubi est vena aquae.

11. *Me petit*] «saepe ad se me vocat libenterque et comiter me-

Deos lacesso nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novaeque pergunt interire Lunae.
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus et sepulchri
Immemor struis domos

cum versatur. Ultra haec autem nihil a diis impenso studio efflagito.» Cic. ad Fam. 13, 1, 1: *eos non sequebar, qui me petebant*; ubi *invidentibus* opponitur. Minime vero significat: »Multi, qui bonis suis nunquam contenti sunt, ad me solent venire, ut veram vivendi artem a me condiscant.» Ut *fatigare* et *obtundere precibus* dicunt, sic etiam *lacessere* significat, «enixe precari deos, donec nos exaudiant.» Nolim enim cum Forcellino explicare: «deos ad iram provoco.»

12. *Potentem amicum*] «aliquem, ut faciunt multi.» Generalis mihi videtur sententia, non de solo Maecenate accipienda; neutiquam enim, opinor, hunc ipsum *potentem* vocasset, qui potentiam suam quam maxime occultare studebat.

14. *Sabinis*] quae praedia a Maecenate dono acceperat a. u. c. 723. Non obliviscendum longe minoris aestimatos esse fundos Sabinos quam Tiburtes, Tusculanos cet. Catull. 44, 1: *O funde noster seu Sabine seu Tiburs: Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est Cordi Catullum laedere; at quibus cordi est, Quovis Sabinum pignore esse contendunt.*

15. 16. *Truditur*] in prosa oratione: «dies diem celeriter excipit mensisque mensem. Lunae continua vicissitudine crescunt et decrescunt.» Ammianus in Anthol. Pal. II. pag. 322: *Ἠὼς ἐξ ἠοῦς παραπέμπεται, εἶτ', ἀμελούντων Ἡμῶν, ἐξαίφνης ἥξει ὁ πορφύρεος.*

17. *Tu*] Senem aliquem divitem, quem sibi obviam factum fingit, cum indignatione alloquitur, figura etiam oratoribus usitata. Cic. Philipp. 14, 7: *Tu, si ego de re publica optime sentiam, ut me vincas, ipse pessime senties?* — «Tu morti iam vicinus *locas*, id est, cum redemptore aliquo pactum inis, qui secanda marmora curet suo periculo.» *Secabatur* autem marmor in tabulas ad pavimentorum usum et ad parietes crusta marmoris operiendos. Plin. H. N. 36, 6: *Primum marmoreos parietes habuit scena M. Scauri aedilis, non facile dixerim sectos, an solidis glebis positos. Nondum enim secti marmoris vestigia video in Italia. Sed quisquis primum invenit secare luxuriamque dividere, importuni ingenii fuit.* Nimirum unam dumtaxat totius aedificationis partem verbo pro-

Marisque Baiis obstrepentis urges
Summovere litora,
Parum locuples continente ripa.
Quid, quod usque proximos
Revellis agri terminos et ultra
Limites clientium

25. *Limitem* Codd. aliq. prob. Gesnero.

prio denotavit, poëtarum more, neque debet explicari «excidere columnas vel solidas marmoris glebas.»

20. 22. *Baiis*] oppidum Campaniae litorale, celebre amoeno situ et aquis calidis. — *urges*] «summo studio in id incumbis, ut longius promoveas litus molibus exstructis, non satis habens loci in litore. *Ripam* pro *litore* et *litus* pro *ripa* usurpant poëtae; quid, quod etiam Cic. de Inv. 2, 31. de *litore* Eurotae loquitur. Volgo per *σύγχυσιν* nescio quam explicant, dicentes proprie *summoveri mare*, ut Seneca Controv. 5: *maria summoventur proiectis molibus*; sed h. l. dictum esse pro *promovere litora*, ut emendandum suasit Ed. Leidensis. Sed quidni interpretemur, nullam sermoni vim inferentes, ex proprio significatu huius verbi; «summovere litora, quae antea erant, et his nova eaque, ut consentaneum est, longius in mare excurrentia substituere:» — ? Seneca de Tranq. An. 3: *Si generi humano renuntiamus - - incipiemus aedificia alia ponere, alia subvertere et mare summovere et aquas contra difficultates locorum ducere.*

23. 24. *Quid, quod*] «Neque vero hoc tibi sufficit, sed semper cet.» — *proximos*] Hinc ductum est illud Quintiliani Declam. 13, 2: *Postquam proximos revellendo terminos ager locupletis latius inundavit.* — *Revellis*] Termini proprie dicuntur *moveri*, *exarari*. Festus in v. Termino: *Numa statuit eum, qui terminum exarasset, et ipsum et boves sacros esse.* Et terribilis imprecatio legitur in cippo apud Sponium Misc. p. 11: *Quisquis hoc sustulerit aut iusserit, ultimus suorum moriatur!*

25. 26. *clientium*] Lex XII. Tabb. (8, 21:) *PATRONUS SI CLIENTI FRAUDEM FECERIT, SACER ESTO.* — *Salis*] Inest in hoc v. audaciae significatio. Solonis lex apud Dirksen XII. Tabb. p. 731: Ἐάν τις αἱμασιὰν παρ᾽ ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρυγῇ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν. — *pellitur*] Haud infrequens illo tempore facinus, quia inopes clientes patronum iniustum, sed pecunia ac potentia vallatum, in ius arcessere non audebant. Sal. Iug. 41: *Interea parentes aut parvi liberi militum, ut quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebantur.* Cic. pro Sulla 25: *P. Autronius* (Catilinarius ille) *exturbare homines e possessionibus, caedem facere vicinorum solebat.*

Satis avarus? Pellitur paternos
In sinu ferens deos
Et uxor et vir sordidosque natos.

Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinata

30. *Capacis* Bentleii suspicio. — *fine* BbSTcLCtF: *sede* e C3dd. Cruquii et Zulich. Bentleius, item M.

Philipp. 14, 2: Antoniani inter alia scelera *eiiciunt vicinos.* Quid, quod iam Hebraeus scriptor sic de eo facinore locutus est Proverb. 23, 10: *Ne attingas parvulorum terminos et agrum pupillorum ne introeas; propinquus enim illorum fortis est et ipse iudicabit contra te causam illorum.*

27. 28. *In sinu*] Tacit. Ann. 1, 40: *Incedebat profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens.* — *sordidosque natos*] «pannosos.» Voss.: *die nackten Kindlein.* Gargallo: *i figli ignudi.* Ausus est Garve: *schmutzvolle Kindlein.* Minus quam nos in hac imagine offendebant antiqui, qui frequenter reos sordidatos videbant. Ovid. Am. 1, 8, 39: *immundae Tatio regnante Sabinae.*.

29 — 32. *Nulla certior*] «Quid migrare moliris naturae fines legesque mortalitatis? Pro certo tibi moriendum est.» Hunc locum communem et imaginibus et constructione aliquanto difficiliore poëticum reddidit. — *Rapacis*] Callimach. Ep. 2, 6: *Ἀΐδης ἁρπακτήρ.* Et cum Orcus h. l. (maxime propter v. 36.) personae vicem sustineat, melior utique est Codd. lectio quam Bentleii suspicio *capacis,* quod Orco convenit, quatenus locum significat, ut Tib. 1, 3, 65: *rapax mors,* contra Ovid. Met. 4, 439. et Sen. Herc. fur. 658: *Ditis regnum capax.* — *fine*] Firmant hanc lect. Codd. mei cum omnibus Pottierii. Vocabulo explicatu difficiliori nonnulli substituerunt gloss. *sede. Finis* h. l. est «certus terminus, quem Orcus statuit hominibus rebusque humanis suum tandem in regnum recidentibus.» Hic autem *finis destinat,* designat, describit limite (*umkränzt*) Orci aulam; id est, «Orci aula certos habet limites, intra quos ubi semel fati lege pervenimus, nobis in perpetuum manendum est.» — *destinata*] ablativus comparationis iungendus cum voce *aula*, non cum *fine*, (quod voc. semel dumtaxat genere fem. usurpavit Horatius Epod. 17, 36: *Quae finis?* ut statim acciperetur *τί τέλος*, non *τίς σκοπός*); neque ullam auctoritatem habent duo Feae Codd. *destinato* exhibentes. *Destinare* autem h. l. limitibus circumscribere, ut Virg. Cul. 389: *locum capit impiger: hunc et in orbem Destinat.* — *aula*] «quaevis sedes ampla,» apte etiam de inferorum sede. Eurip. Alc. 268: *Ἄγει μέ τις εἰς νεκύων αὐλάν.* — *herum*] «te, multorum man-

Aula divitem manet
Herum. Quid ultra tendis? Aeque tellus
Pauperi recluditur
Regumque pueris, nec satelles Orci
Callidum Promethea

32. *Erum* BT.

cipiorum. dominum locupletissimum.» Iam videamus constructionem: *Nulla aula certior manet herum divitem aula destinata* (quam aula destinata) *fine Orci rapacis.* Reiicio igitur ceteras: 1) *Nulla aula manet herum divitem certior fine destinata* (*als das vorher bestimmte Ende*) *Orci rapacis:* 2) *Nulla certior* (certius) *destinata aula manet herum divitem fine* (quam finis) *Orci rapacis.* Reiicienda etiam Bentleii interpretatio: «nulla (non) certior aula manet divitem herum quam pauperem clientem.» Primum enim Latine opponeretur clienti non *herus*, sed *patronus;* deinde nulla omnino hic est comparatio inter patronum et clientem, sed inter *aulam* (qualecunque domicilium amplum et magnificum a divite exstructum) et aulam illam tenebricosam Orci, in quam etiam dives tandem deveniat necesse est. Denique nemini, ut opinor, magnopere placebit distinctio a viro quodam erudito excogitata: *Nulla certior tamen Rapacis Orci fine. Destinata Aula divitem manet Herum; quid ultra tendis?* praesertim cum prima enuntiatio: *Nulla - fine* nimis sit abrupta.

33. *recluditur*] «Tellus, quae in omnes iisdem legibus utitur, aperit se ad recipiendas in Orcum mortuorum umbras.» Neutiquam explicandum cum Schol. Cruq.: «Tu regis filius sive potens sepeliendus es aequali terrae mensura cum paupere»: (cfr. ad Od. 2, 14, 24.) quo significatu usurpanda erant vv. *tegi terra, tantundem terrae habere.* Est Menandri illud Mein. pag. 196: *Κοινὸν τὸν ᾅδην ἔσχον οἱ πάντες βροτοί.*

34. *satelles Orci*] Charon, propter v. 36. *revexit*, non Mors, ut volebat Cruquius. Similiter Leonidas in Anthol. Pal. I. pag. 325: *Ἀΐδεω λυπηρὲ διήκονε, τοῦτ' Ἀχέροντος Ὕδωρ ὃς πλώεις πορθμίδι κυανέῃ κτλ.*

35. *Callidum*] *Ποικίλον, ποικιλομήτην, ἀγκυλομήτιν* eum vocant Graeci. Cfr. Aesch. Prom. 308. — De Prometheo in Orcum detruso cfr. Od. 2, 13, 38. Hic Graecam aliquam fabulam, ex qua Prometheus auro oblato frustra aliquando a Charonte petierit, ut ipsum ad superos reveheret, videtur respexisse. — *Revexit*] Tres Vanderb. Codd. tresque mei *revinxit*, quod secutus est Voss. Sed apud Virgilium et Propertium hoc v. significat «arcte ligare»; «solvere» demum apud Columellam. — Cfr. Epp. 2, 2, 170: *Orcus non exorabilis auro.*

36. *Hic*] «Orcus», non «satelles

Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum atque Tantali
Genus coërcet; hic levare functum
Pauperem laboribus
Vocatus atque non vocatus audit.

36. *Revinxit* Sc et pr. b. (non BT et corr. b.)

Orci», Charon, ad quem ultimi certe versus nullo pacto referri queunt. Nam alia res est, si Eurip. Alcestis ita loquitur v. 252: *νεκύων πορθμεὺς Χάρων ἤδη καλεῖ.* Charontem autem nemo invocabat ut deum.

37. *Tantali genus*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem. — *functum*] Cic. Tusc. 1, 48: *qui labores morte finisset graves.*

40. *Vocatus levare*] « vocatus, ut levet», melius construes quam *audit levare* (Lamb.) Apud Thucyd. 1, 118. Apollinis oraculum Lacedaemoniis editum: *Καλούμενός τε καὶ ἄκλητος θεὸς παρέσται.* — *audit*] Proprie *exaudit* eum dumtaxat, qui vocavit; sed per brachylogiam hanc contraxit sententiam: pauperis, qui in hac vita multa mala perpessus est, miseretur sive ab eo invocatus, sive non invocatus eumque levat. Minime autem est *ἀντίθεσις* inter *Tantalum* impium, locupletem ac potentem, et *pauperem*, innocentem. — (Huic succurrit mors, illum redire frustra cupientem, aeternis vinculis retinet ac punit.)

CARMEN XIX.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, credite posteri,
Nymphasque discentes et aures
Capripedum Satyrorum acutas.

Od. XIX. Inscr. volg. *Hymnus in Bacchum. Ad Liberum patrem.* BST. — *Liberi patris laudes.* c. (Om. b.) — 3. *auris* T.

XIX. Videtur ex Graeco aliquo exemplari expressus hic in Bacchum hymnus prope ad dithyramborum genus accedens. Pulchre autem et gradatim a Bacchi lusibus usque ad res ab eo inter deos atque ipso in Orco domito gestas progreditur, qua mirabili imagine desinit carmen. Similes hymni sunt Propertii 3, 15., Ovidii Metam. 4. init. Trist. 5, 3. Compositionis tempus nos latet.

1. *remotis*] Sic absolute etiam Cic. ad Fam. 7, 20, 2: *remoto, salubri, amoeno loco.* Bacchus *ὄρειος, ὀρειφοίτης* (Phanocl. Fr. 3.), recessus amans. Eur. Cycl. 75: *ὦ φίλε Βακχεῖε, ποῖ οἰοπολεῖς ξανθὰν χαίταν σείων;* — *carmina*] Longus 3, 23: *αἱ Νύμφαι πᾶσαι μουσικαί.* Pratinas in hyporchemate apud Athen. 14, 8: *Βρόμιον Ἐμὲ δεῖ κελαδεῖν, ἐμὲ δεῖ παταγεῖν Ἀν' ὄρεα θύμενον μετὰ Ναϊάδων.* — *carmina*] «hymnos mysticos ad Bacchi cultum pertinentes.» — *rupibus*] Soph. Oed. Tyr. 1105: *ὁ Βακχεῖος θεὸς ναίων ἐπ' ἄκρων ὀρέων.*

3. *Nymphasque*] Fuerant Bacchi olim *τιθῆναι*, nutrices. Anacreon Fr. 2. Bergk.: *Ὦναξ, ᾧ δαμάλης Ἔρως Καὶ Νύμφαι κυανώπιδες Πορφυρέη δ' Ἀφροδίτη Συμπαίζουσιν· ἐπιστρέφεαι δ' Ὑψηλῶν κορυφὰς ὀρέων.* Soph. Oed. Col. 678: *ἵν' ὁ βακχιώτας ἀεὶ Διόνυσος ἐμβατεύει θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις.* Himerius Orat. 1, 20: *Νυμφῶν χοροὺς καὶ Δρυάδων ἠχὼ καὶ Σατύρους σκιρτῶντας καὶ Πᾶνα συρίζοντα καὶ πάντα τὸν Διονύσου θίασον.*

4. *Capripedum*] *τραγόπουν* Pana vocat iam Simonides p. 189. Schneidew. *Capripedes* autem *Satyros* hos cum Paniscis confundentes dixerunt Lucretius 4, 582. et h. l. Horatius. V. Zoëga *Bassirilievi* T. 75. *Not.* 14. Macrob. Sat. 1, 18: *In Parnaso Satyrorum frequens cernitur coetus et plerumque voces propriae eorum exaudiuntur.* Eleganter in hac Nympharum Satyrorumque inter se lascive ludentium imagine luxuriatur Ausonius in Mosella 170. seqq. Duo tales Satyri nominantur *ΣΙΜΟΣ*, *ΚΩΜΟΣ*, Nympha *ΧΑΙΡΑΣ*, alibi duae Nymphae Bacchicae, *ΓΑΛΗΝΗ* altera, altera *ΕΥΔΙΑ*. Immo iam Hesiodus Fragm. 91. Ed. Didot.: *οὔρειαι Νύμφαι θεαὶ -- Καὶ γένος οὐτιδανῶν Σατύρων καὶ ἀμηχανοεργῶν.* Contra Ovid. Trist. 5, 3, 37: *Sic tibi* (Baccho) *cum Bacchis Satyrorum gnava iuventus Adsit, et attonito non taceare sono.* — *acu-*

Euoe recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Laetatur. Euoe parce Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.

Fas pervicaces est mihi Thyiadas
Vinique fontem, lactis et uberes

9. *sit mihi* Bentleius coni. — *Thyadas* BbSTcLCt.

tas] significatu proprio accipiendum, non «arrectas, attentas,» quae notio potius inest in ipsa v. *aures*. Fingebantur enim ὀξεῖς τὰ ὦτα et calvi.

5. *trepidat*] «acriter agitatur saevo illo horrore, qui ϑεοφανείας comitari solet.» Virg. Aen. 4, 279: cum Mercurius apparuisset: *At vero Aeneas aspectu obmutuit amens Arrectaeque horrore comae et vox faucibus haesit.* Iliad. υ, 131: χαλεποὶ δὲ ϑεοὶ φαίνεσϑαι ἐναργεῖς.

6. *Plenoque pectore*] Od. 3, 25, 2: *Quo me, Bacche, rapis tui Plenum?* Ovid. Fast. 6, 535: *Fitque sui toto pectore plena dei.* — *turbidum laetatur*] Sic Virg. Aen. 8, 559: *inexpletum lacrimans* et frequenter apud poëtas. Od. 1, 22, 23: *dulce ridentem.* Silius 6, 540: *densum texitur ferri stimulus.*

7. *Euoe parce*] Metuit primum se deo tradere, quia ϑεολήπτων saepe miser exitus; sed cum resistere iam non possit potenti eius afflatui, quem iam benignum esse sentit, exclamat *Fas est* cet. Ex lyricorum autem more omissus est transitus, itaque metus et laetitia sese prope permiscent, ut in philosopha Lucretii mente *divina voluptas atque horror*: 3, 28. Cfr. apud Ovid. Her. 16, 63. Paris de Mercurio: *Fas vidisse fuit; fas sit mihi visa referre.*

8. *gravi metuende thyrso*] Est ἐπίϑετον generale, ut in Anthol. Pal. II. p. 682. de Baccho et Hercule: ὁ μὲν ϑύρσῳ δεινός, ὁ δὲ ῥοπάλῳ. Himer. Eclog. 19, 2: τὰ τοῦ Διονύσου ὅπλα νεβρίδες καὶ ϑύρσοι· neque cum Scholiastis explicandum: «Putat per mentis perturbationem, sibi infesto thyrso deum imminere:» ut est fere apud Ovid. Am. 3, 15, 17: *Corniger increpuit thyrso graviore Lyaeus.* Item in Eurip. Ione 216: Βρόμιος ἄλλον Ἀπολέμοισι κισσίνοις βάκτροις ἐναίρει, Γᾶς τέκνον.

9. *Fas - est*] «Propter furorem, quo Bacchus me concitat, sentio fas esse mihi canere deum neque ideo illum iratum mihi fore.» — *pervicaces*] «assidue violento cum motu tripudiantes, in furore perstantes, effrenes.» Catull. 63, 23: *Ut capita Maenades vi iaciunt hederigerae.* — *est mihi*] Haec Codd. lectio magis poëtica et efficacior est quam Bentleii *sit mihi*. — Θυιάδες s. Θυϊάδες a v. ϑύειν, furere. Soph. Antigon. 1151: Θυιάσιν - - μαινομέναις.

10. *Vinique fontem*] Eurip.

Cantare rivos atque truncis
Lapsa cavis iterare mella,

Fas et beatae coniugis additum
Stellis honorem tectaque Penthei
Disiecta non leni ruina,

Bacch. 704: Θύρσον δέ τις λαβοῦσ᾽ ἔπαισεν ἐς πέτραν, Ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νότις· Ἄλλη δὲ νάρθηκ᾽ ἐς πέδον καθῆκε γῆς, Καὶ τῇδε κρήνην ἐξανῆκ᾽ οἴνου θεός· Ὅσαις δὲ λευκοῦ πώματος πόθος παρῆν, Ἄκροισι δακτύλοισι διασμῶσαι χθόνα Γάλακτος ἑσμοὺς εἶχον· ἐκ δὲ κισσίνων Θύρσων γλυκεῖαι μέλιτος ἔσταζον ῥοαί. Plato in Ione p. 534. A.: αἱ Βάκχαι ἀρύτονται ἐκ τῶν ποταμῶν μέλι καὶ γάλα κατεχόμεναι, ἔμφρονες δὲ οὖσαι, οὔ. Claudianus de Laud. Stilich. 1, 84. de Serenae egressu: *ferunt mellisque lacus et flumina lactis Erupisse solo.*

11. *truncis*] Antiquissimum abundantiae symbolum, ubi e cavis truncis mel manat. Exod. 3, 8: Κατέβην εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς -- εἰς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. Hesiod. O. et D. 230: Τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς Ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας. Virg. Ecl. 4, 30: *Et durae quercus sudabunt roscida mella.*

12. *iterare*] Nolim explicare cum aliis: «semel atque iterum narrare», nec: «post alios exponere.» Nimirum *iterat* poëta, quae gesta describit, quae μιμεῖται. Asellio apud Gell. 5, 18: *Quae in bello aliquo gesta sint*, (non explicatis causis et consiliis) *iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.*

13. *beatae*] ἀποθεωθείσης. — *coniugis*] Ariadnae, Minois et Pasiphaës filiae prius a Theseo in Naxo insula desertae, ex qua Ceramum Bacchus suscepit. Pausan. 1, 3, 1. — Vide Excursum ad hoc carmen. — Iliad. σ, 592. Odyss. λ, 321. Hesiod. Th. 947: Χρυσοκόμης δὲ Διώνυσος ξανθὴν Ἀριάδνην -- ποιήσατ᾽ ἄκοιτιν. Varii de eius corona inter sidera relata μῦθοι erant: v. c. Theo ad Arati Phaen. 71: τὸν κίσσινον στέφανον, ὃν ἐφόρει ὁ Διόνυσος μετὰ θάνατον τῆς Ἀριάδνης ἰσχυροπαθῶν ἀπέθετο καὶ κατηστέρισε μνημόσυνον τῆς ἐπ᾽ Ἀριάδνῃ συμφορᾶς. Sed frequentior erat fabula auream fuisse coronam, opus Volcani, ab hoc Veneri, a Venere Baccho, ab hoc Ariadnae muneri datum. Cfr. egregium locum Ovidii Fast. 3, 459. seqq. Propert. 3, 17, 8: *Lyncibus ad caelum vecta Ariadna tuis.* Ovid. Her. 6, 115: *Bacchi coniux redimita corona Praeradiat stellis signa minora suis.* Seneca Herc. fur. 18. Iuno irata: «*Mundus puellae serta Gnosiacae gerit.*» Nonnus 8, 98: Καὶ στέφος ἀστερόφοιτον ἐπιχθονίης Ἀριάδνης, Σύνδρομον Ἠελίοιο, συνέμπορον Ἠριγενείης. Cfr. eundem Lib. 48. extr. — *honorem*] ornamentum, ut Virg. Aen.

Thracis et exitium Lycurgi.

Tu flectis amnes, tu mare barbarum,
Tu separatis uvidus in iugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines:

7, 815: *regius honos* de chlamyde purpurea. Avien. Arat. 197: *Aspice, ceu rutilis vibret lux Gnosia flammis: Haec quondam Bacchi monumentum fulget amoris, Haec Ariadnaei capitis testatur honorem.*

12. *Penthei*] regis Thebarum, qui Bacchi numen agnoscere cum nollet, ab eo exitio datus est. Cfr. Euripidis Bacchas, ubi v. 633: *Βάκχιος δώματ' ἔῤῥηξεν χαμᾶζε· συντεθράνωται δ' ἅπαν.* Quod fulmine ictum Pentheum dicit Schol., videtur ex male intellecto hoc loco ortum esse. Apud Euripidem enim, Theocritum Id. 26. aliosque ab Agave matre, Inone et Autonoa discerpitur vel in Cithaerone monte (Strabo 9. p. 408. D. et imprimis Philostr. Imagg. 1, 18.) vel in Parnasso (Aeschyl. Eumen. 24.) Totam fabulam egregie exposuit O. Iahn: *Pentheus und die Mainaden. Kiel*, 1841.

16. *Lycurgus*, Edonorum rex, ob pulsas cum Libero Bacchas a Iove excaecatus, Iliad. ζ, 130.; ut alii ferunt, ob vites excisas a Baccho in furorem actus, quo et Dryantem filium interfecit et sibi ipse crura falce amputavit. Prop. 3, 17, 73: *Vesánumque nova nequidquam in vite Lycurgum.* Aliter Stat. Theb. 4, 335. ubi *regina chori* exclamat: *ferrato rapidus quatis Ismara thyrso Pampineumque iubes nemus irreptare Lycurgo.* Cfr. de Lycurgo Sophocl. Antig. 955. Longin. S. 15. p. 62. W.: *Παρὰ μὲν Αἰσχύλῳ παραδόξως τὰ τοῦ Λυκούργου βασίλεια κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Διονύσου θεοφορεῖται, Ἐνθουσιᾷ δὴ δῶμα, βακχεύει στέγη.*

17. *amnes*] Bacchum Hydaspen et Orontem thyrso suo tactos sicco pede transisse prisca narratio erat. Nonn. 13, 123. — *mare barbarum*] «Indicum». Seneca Herc. fur. 904: *Adsit Lycurgi domitor et rubri maris.* Ex v. *flectis* eliciendum: «sedas, tranquillum reddis.»

18. 19. *separatis*] «remotis ac solitariis.» — *uvidus*] Cfr. Stob. T. 5. 102: *ἡνίκα τοῖς πότοις ὑπὸ τοῦ οἴνου δροσισθῇ ἡ ψυχή.* Ibid. 120. ex Heraclito: *ἀνὴρ ὑγρὴν τὴν ψυχὴν ἔχων*, «bene potus.» Eurip. El. 326: *μέθῃ δὲ βρεχθείς.* — *coërces*] «Ludens crinibus Thraciarum Baccharum implicas pro nodis viperas, quae tamen nec tibi nec illis quidquam nocent.» Alibi Bacchae semet ipsae anguibus cingunt. Eurip. Bacch. 103: *Ζεὺς θεὸν Στεφάνωσέν τε δρακόντων στεφάνοις, ἔνθεν ἄγραν θυρσοφόροι μαινάδες ἀμφιβάλλονται πλοκάμοις.* Catull. 64, 259: Bacchi comitum *Pars sese tortis serpentibus incingebant.* In aliis monumentis antiquis Bacchae utraque manu serpentem te-

Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhoetum retorsisti leonis
Unguibus horribilique mala;
Quamquam choreis aptior et iocis

23. *Rethum* S, *Rhoecum* LCt. (Ut nos, BbTc.) — 24. *horribilisque* Bentleii suspicio.

nent. V. Raoul-Rochette *Mon. inéd.* p. 22. — *sine fraude*] «sine noxa.»

21. *Cohors Gigantum*] Pindarus in Eustath. Schneidew. pag. 36: *πίτναντες ϑοὰν Κλίμαχ' ἐς αἰπὺν οὐρανον - - Ἀλλαλοφόνους δ' ἐπάξαντο λόγχας.* — *per arduum*] non tam «per arduos montes, Ossam et Pelion, ab iis exaggeratos,» quam «in sublime enisa.» Etenim cum in campis Phlegraeis dii cum gigantibus ancipiti proelio diu decertassent, ferunt Terram Iovi dixisse non aliter deos Gigantibus superiores futuros, nisi duos semideos sibi belli socios et adiutores adiungerent. Ita Bacchus (unde *γιγαντολέτωρ* vocatur) et Hercules arcessiti sunt, quorum opera et virtute dii victoria sunt potiti. De Hercule autem supra Od. 12, 6. Lamb. Eurip. Cyclops v. 5. Silenus: *Ἔπειτα δ' ἀμφὶ γηγενῆ μάχην δορὸς Ἐνδέξιος σῷ ποδὶ παρασπιστὴς γεγώς, Ἐγκέλαδον, ἰτέαν ἐς μέσην ϑένων δορί, Ἔκτεινα.* Ceterum post Hesiodum demum Bacchus deorum auxiliator est in debellandis Gigantibus. Cfr. Apollod. 1, 6, 2. Immo fabula semper magis luxuriante apud Nonnum Bacchus fit solus Gigantum victor L. 25, 205: *ϑυρσοφόρος δὲ Μοῦνος ἀποτμήξας ὀφιώδεας υἷας ἀρούρης Εὔϊος ἔχραε πᾶσι, Διὸς πρόμος.*

23. *Rhoetum*] unum Gigantum. Od. 3, 4, 55. — *retorsisti*] «summo impetu reppulisti.» — *leonis*] Qua forma assumpta perterrefecit etiam piratas Tyrrhenos. Hymn. Hom. 6, 44. — De Baccho leonino v. Gerhard *Etr. Spiegel* p. 44.

27. *iocis*] Apud Platonem Cratyl. 406. C. Bacchus et Venus *φιλοπαίσμονες ϑεοί.* — *ferebaris*] a diis; «primum tibi ut *φιλοπαίγμονι* (Anacr. 42, 2.) tuoque auxilio haud nimis fidebant, sed viribus ac fortitudine tua cum deiecti statu sunt Gigantes, aliter iam de te iudicarunt.» De construct. *quamquam - sed* hic et in Statii Achill. 1, 3. egit Markland ad Stat. Silv. 3, 3. pag. 163. errans tamen de Ovid. Met. 3, 54.; de *etsi - - sed* cfr. Hand Turs. II. p. 603. Quo significarem, *quamquam* hic absolute (*zwar, bensì*, ut Cic. pro Ligario 8, 24: *Quamquam, quid facturi fueritis, dubitem, cum videam, quid feceritis?*) accipiendum esse pro virgula colon nunc posui ante v. *sed.*

28. *mediusque*] «idem ad utrumque aeque aptum te praebebas, et ad bellum, nam fortissimus eras ac terribilis, et ad pacem, es enim laetitiae plenus, *ἐγερσιγέλως, χορευτής.*» Nemo adhuc prorsus simile exemplum attulit construct. *medius belli* cet. pro: «qui in bello atque in pace aeque insignis est, et summus pacis amicus atque tu-

Ludoque dictus non sat idoneus
Pugnae ferebaris: sed idem
Pacis eras mediusque belli.

Te vidit insons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens

tor, et fortissimus bellator.» (Paullo aliter Dillenburger: «Bacchus medius est belli pacisque, inter bellum et pacem, neque per se alterutri deditus, sed, ut tempus fert, modo bellicosus, modo pacis amator.») Differunt exempla et Forcelliniana et prorsus absonum est, quod afferunt Interpretes, Ovid. Metam. 5, 564: *At medius fratrisque sui maestaeque sororis Iuppiter*, ubi est «μεσίτης, pacificator.» Apposite ad h. l. Aristides in Dionyso p. 49. Dind.: ὥσπερ γὰρ δίδυμος πάντη αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν ἐστι - - πολεμικός τε δὴ καὶ εἰρηναῖος διαφερόντως θεῶν. Cfr. Regel ad h. l. Haeserunt Interpretes etiam in collocatione partic. *que*, adeo ut explicarent: «pacis medius mediusque belli.» Praestat vero pro crebra illa transpositione poëtica habere, ut mox v. 32. Od. 3, 1, 12. Od. 3, 4, 11. Tibull. 1, 3, 56: *Messalam terra dum sequiturque mari;* etsi in his ubique languida illa παράφρασις locum habet, de qua tamen vix unquam cogitabant Latini. — Ceterum vv. 25—28. resecari iussit Guietus tamquam nimis languidos et volgarem continentes amplificationem. Verum summa arte usus tranquillo hoc carminis exitu, qui consulto opponitur impetuoso illi exordio, significat poëta turbidam suam laetitiam paullatim transisse pium in ἐνθουσιασμόν, qualis eorum est, quorum mens una cum diis versatur. (Minime intelligo, cur a Sanadono, Ianio nuperque a Luebkero haec stropha, quae mihi semper pulchra ac venusta visa est, tam acriter reprehendatur).

29. *insons*] «ita ut tibi nulla ex parte noceret.» Adiit autem Bacchus inferos Semelen matrem inde reducturus. Apollod. 3, 5, 3. Pausan. 2, 37.

30. *Cornu*] antiquum hoc impetus ac roboris, cui resisti non potest, symbolum, ut in Fluviis. Hinc poëtis χρυσόκερως, ταυρόκερως, κερασφόρος. Tibull. 2, 1, 3: *Bacche, veni, dulcisque tuis e cornibus uva Pendeat.* Propert. 3, 17, 19: *Quod superest vitae per te tua cornua vivam!*

30. *atterens*] proprie: «adfricans caudam ventri,» leni motu tibi *adulans* (primo significatu: σαίνων). Simpliciter non potest significare «subiiciens», cum in v. *leniter* manifesto motus significatio insit. Nec igitur conferri debebat Virg. Aen. 11, 812. de lupo: *caudamque remulcens Subiecit pavitantem utero:* non enim pavorem Cerberi depingit, (ut Seneca Herc. fur. 810: Cerberus ab Hercule domitus *Herumque fassus, ore submisso obsequens Utrumque cauda pulsat anguifera latus:*) sed adulationem adversus deum. — Duae

Caudam et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

autem sunt imagines, una in Orcum intrantis Liberi, ubi Cerberus caudam leniter movet, altera exeuntis, ubi illi pedes lambit; quibus imaginibus poëta potentissimi dei securitatem, qua inferorum loca perambulat, exprimit. Hoc minus intelligens Upton ad Arrian. p. 222. in unam sic confudit: *Cornu decorum et*, *leniter atterens Caudam*, *recedentis* cet. — *trilingui Ore*] «uno ore, in quo tres linguae, sive lingua trifida, qualis solet in serpentibus fingi.» Naeke in Progr. 1821. Quam tamen interpretationem rectam esse non credo, sed explico de Cerbero tricipite; sic Valerius Flaccus 7, 184. triplici Hecatae *cantum trilinguem* tribuit. Atque omnino quaeri potest, num Cerberum aliter quam vel tricipitem vel centicipitem descripserint poëtae Latini. Cfr. Virg. Aen. 6, 417. Ovid. Met. 10, 21. Pseudotibullus 3, 4, 3. qui omnes Cerbero *tres linguas* tribuentes tria eius capita significant. Vide Od. 3, 11, 20.

EXCURSUS
AD C. XIX.

Significare iuvat, quomodo ex antiquis aliquot monumentis illustrari possit Horatianum hoc carmen. V. 3. *Nymphasque -- Satyrorum*] *ΧΑΙΡΑΣ* illa, *ΣΙΜΟΣ* et *ΚΩΜΟΣ* est in *Museo Borb*. II. T. 45., *ΓΑΛΗΝΗ* et *ΕΥΔΙΑ* Nymphae apud Millingen Coghill. T. 19. — 8. *metuende thyrso*] Sic in vase picto apud Millingen *Uned. Mon*. I. T. 25. Bacchus Eurytum vel Deriadem, qui gladio destricto cum eo congreditur, thyrso transfodit. — 13. *beatae coniugis*] Satis frequentes Ariadnae sunt imagines, veluti duae illae in Bekkeri *Augusteo* T. 7. (cfr. p. 407.) et T. 67. Ariadnae a Theseo desertae una cum Cupidine longinquam iam huius navem demonstrante imaginem habes apud Inghirami *Gall. Om*. III. p. 211., aliam apud Gerhard *Vasengem*. T. 48. — Ariadnam desertam consolatur Bacchus inspectante Cupidine, in vase picto apud Millingen *Uned. Mon*. I. T. 26. Eiusdem a Somno, qui alatus puellae assidet, sopitae, et a Baccho totoque eius choro ex Naxo insula abductae pictura Pompeiana est in *Mus. Borb*. XIII. T. 6. Sed prorsus egregia est imago Bacchi et Ariadnae cum Como, illius vel filio vel alumno, atque Tragoedia apud Gerhard *Vasengem*. T. 56, 2. — 14. *Penthei*] *Ἀθήνῃσι Διονύσου ἐστὶ πρὸς τῷ θεάτρῳ τὸ ἀρχαιότατον ἱερόν. Γραφαὶ δέ αὐτόθι -- καὶ Πενθεὺς καὶ Λυκοῦργος ὧν ἐς Διόνυσον ὕβρισαν διδόντες δίκας· Ἀριάδνη δὲ καθεύδουσα καὶ Θησεὺς ἀναγόμενος καὶ Διόνυσος ἥκων ἐς τῆς Ἀριάδνης τὴν ἁρπαγήν.* Has picturas Horatius fortasse

viderat Athenis. — De Lycurgo cfr. imprimis Zoëga *Abhandl.* I. *Kunstblatt* 1829. N. 15. Eum videsis in vase italo-graeco in Millin *Descr. des tomb. de Canose* T. 2. N. 11. et in altero *Mus. Borb.* XIII. T. 29., ubi iam amens factus vel filio vel Baccho ipsi (Inghirami *Gall. Om.* I. p. 156.) securi ictum intentat. Lycurgi exitium ipsum, ubi Furia ferro acutissimo eum excaecat, est ibid. Iliad. Tab. 82. comparato Nonno 20, 35. — v. 20. *Bistonidum*] Bacchae utraque manu serpentes gestantes v. apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* I. p. 22. — 22. *Gigantum*] Bacchi Gigantem confodientis egregia est imago apud Gerhard *Vasengem.* T. 64. Item Bacchus barbatus Eurytum confodiens apud Millingen I. T. 25. atque Ephialten ibid. T. 7. — 23. *leonis*] Interdum, sed raro, leo Bacchi est famulus sive comes in antiquae artis operibus. Cfr. Gerhard *Vasengem.* T. 38. — 29. *Te vidit*] Cum Semelen matrem ex Orco reduceret, cuius incepti a Libero patre feliciter patrati pulcherrima imago exstat in *Monum. dell' Inst. archeol.* T. 56.

CARMEN XX.

Non usitata nec tenui ferar

Od. XX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic BbST. — *Se immortalem futurum et in cignum convertendum ait.* c. — 1. *nec*] *non* cum C2dd. Bentleii F. (Ut nos, BbSTc.)

XX. In cycnum se mutatum atque a terris mox discessurum fingens, nomen poëtae ab omnibus honorati immortalemque gloriam sibi pollicetur. Egregius nostrae aetatis philologus ita de hoc carmine iudicavit: « Horatium non serio rem egisse, sed urbana quadam ad Maecenatem iocatione usum putamus, qua poëtam se quidem et propter lauream poëticam haud indignum Maecenatis amicitia profiteretur, sed per ipsam summae ostentationis simulationem, quantum ostentationis vanitas distet ab festivi hominis hilaritate declararet.» — Illud ante omnia Horatio propositum erat, ut, multos cum haberet iniquos atque obtrectatores, partim malos poëtas, partim grammaticos antiquarios, ab aequalium optimis quibusque et sanissimis tandem agnosceretur *Romanae fidicen lyrae;* quod quidem propositum cum teneret, libri secundi ultimo carmine, in illustri loco posito et cui lector aliquantisper saltem immorari debebat, antequam ad tertium librum transiret, suam quasi ἀποθέωσιν celebrare, atque illud, ut primi libri primum carmen summo suo fautori inscribere decrevit; carmine vero iocoso *(burlesco)* hunc librum concludere non poterat, nisi si ineptus iure videri voluisset; neque vero metrum Alcaicum eiusmodi ioco satis convenit. Attamen in eandem fere cum Eichstadio opinionem inclinat Schneidewin in Coniect. crit. 1839. 8. p. 17, et in altero libello Coniect. crit. p. 32. deceptus, ut mihi quidem videtur, ab Alcmane, cuius carmen vel hoc nomine distabat ab Horatiano, quod in illo enarrabantur populi portentosi et longissime a Graecia remoti, Riphaei, Issedones cet.; in hoc autem omni εἰρωνείας suspicioni prorsus repugnant verba: *et qui dissimulat metum Marsae cohortis Dacus.* Amicus quidem meus aliquando haec mihi scripsit: « Non sine causa nonnulli toto in carmine reprehendisse mihi videntur nescio quem παρένθυρσον. Praeterea haud scio an non putidi aliquid habeat vv. 9—12. nimis accurata illa singularum, quas subierit, mutationum quasi enumeratio.» Respondi non magis eam displicuisse videri Horatii aequalibus quam similes μεταμορφώσεις Ovidianas, et quaesitam ab utroque poëta ἐνάργειαν, quae nobis fortasse nimis operosa videatur. Sed libere fateor strophen tertiam mihi quoque non magnopere placere, et alia est epica talium pictura, ut apud Ovidium, alia debebat esse lyrici. — Ceterum iam apud Graecos hoc mutationis in cycnum φάντασμα re-

Penna biformis per liquidum aethera
Vates, neque in terris morabor
Longius invidiaque maior
Urbes relinquam. Non ego pauperum

2. *Pinna* B. — 3. *terra* Sc. (non BbT.)

perire licet. Eurip. Fragm. incert. 102. D.: *Χρύσεαι δή μοι πτέρυγες περὶ νώτῳ Καὶ τὰ Σειρήνων ἐρόεντα πέδιλα Ἁρμόζεται· Βάσομαί τ' ἐς αἰθέρα πολὺν Ἀερθεὶς, Ζηνὶ προσμίξων.* Apud Aristoph. Av. 1372. Cinesias poëta: *Ἀναπέτομαι δὴ πρὸς Ὄλυμπον Πτερύγεσσι κούφαις.* — Pausan. 1, 22. 7: *ἔπη* (quae Onomacrito tribuit) *ἐν οἷς ἐστι πτέσθαι Μουσαῖον ὑπὸ Βορέου δῶρον.* Cfr. Homeri *Ἀποθέωσιν* ex museo Herculanensi in Millingen *Monum.* II. T. 13. et Inghirami *Gall. Om.* III. p. 16. — Tempus autem, quo hoc carmen compositum sit, nullo modo definiri potest. Nonnulli referunt ad a. u. c. 735., Walckenaer ad a. 734. «Portentosum vero est Peerlkampii commentum, ultimum hoc esse carmen paullo ante ab Horatio scriptum quam mortem sibi ipse consciverit veneno, quia Maecenati iam mortuo superesse nollet nec posset.» Dillenburger et Franke. Huic autem *ᾠδαρίῳ* quorundam innititur opinio primum duos dumtaxat libros editos esse, deinde Maecenatis rogatu tertium adiectum. Cfr. Vanderburgii Scholiastam ad Od. 2, 19. et 3, 1.

1. *Non usitata*] «quia primus *Romanae fidicen lyrae.*» — *nec tenui*] «sed densa ac valida.»

2. *biformis*] «Quis unquam sanae mentis poëta, ubi rem serio agebat, monstri formam induit et, ut per aërem volaret, humano capiti collum cycni adiunxit cycneasque corpori pennas induxit? Num haec prodigiosa imago differt ab illa, quam Horatius in Arte risui amicorum exposuit?» Eichstadius. Verum minime cogitandum de forma ex humana et cycnea prodigialiter commixta, eademque a pictore imitanda; sed et poëtae et lectoris eum recte intelligentis *φαντασίᾳ* obversabatur cycnus per caelum alis latus, qui tamen idem divinus manserit poëta. Omnino *κοῦφον χρῆμα ποιητής ἐστι καὶ πτηνὸν καὶ ἱερόν.* Plat. in Ione p. 534. B. (Mire *biformis* explicarunt Schol. et Lambinus: «vates lyricus et satiricus.») — *liquidum*] «clarum ac lucidum.» Virg. Ge. 1, 404: *Apparet liquido sublimis in aëre Nisus.* Similiter apud Parthenium 21.: *ὁ τὴν Λέσβου κτίσιν ποιήσας· πολλὰ δ' ἐς ὑγρὴν Ἠέρα χεῖρας ἔτεινεν.*

4. *invidiaque maior*] «Cuius gloria superat invidiam.» Schol. Callimach. Ep. 22.: *ὁ δ' ἤεισεν κρέισσονα βασκανίης.*

5. *Urbes*] H. l. *terrae* et *urbes* componuntur ut Od. 3, 3, 45. — *pauperum*] Inest in his *ἀντίθεσις·*

Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte Maecenas, obibo,
Nec Stygia cohibebor unda.

Iam iam residunt cruribus asperae
Pelles et album mutor in alitem

6. 7. *quem vocas «Dilecte», Maecenas* Iahn, *quem vocant, Dilecte M.* Bentleii suspicio.

«Ego, quem multi libertino patre natum carpunt, etsi non nego me libertino patre natum esse; quem tu tamen nihilominus tua amicitia dignaris, nunquam mortem obibo.»

6. 7. *quem vocas, Dilecte Maecenas*] *quem* (quamvis pauperem) *vocas* simillimum illius est: *pauperemque dives me petit* (Od. 2, 18, 10). Utrumque enim significat liberum sibi ad Maecenatem aditum patere, seque ab eo veri amici loco haberi et sincere diligi; neutiquam vero hoc tantum, se ab illo crebro ad coenas invitari, quae sententia sane parasito quam poëta dignior foret; quamquam *καλεῖν* et *vocare* hoc significatu absolute interdum usurpatur, ut a Theognide 1203: *Οὐκ εἶμ' οὐδ' ὑπ' ἐμοῦ κεκλήσεται τύραννος ἀνήρ*, et a Cic. Verr. Accus. 3, 4: *hic cum venit* (in domum aliquam), *extra ordinem vocatur*, id est, invitatur. (Dillenburger, qui de toto hoc loco consulendus est, refert ad Sat. 1, 6, 61: (me) *revocas nono post mense iubesque Esse in amicorum numero*: sed illo secundae admissionis tempore hoc carmen componi non potuit.) Tum vv. *Dilecte Maecenas* prorsus ut Od. 1, 20, 5: *Care Maecenas*, ac similiter Epod. 3, 20: *Iocose Maecenas*, Epod. 14, 5: *Candide Maecenas*, (quibus omnibus nemo nisi illius necessarius perfamiliaris uti poterat,) mutuum amicitiae sensum et vere et simpliciter exprimunt. *Petis* autem, ut l. l., hic nimis ambitiosum ac prope superbum fuisset, quare modestius dicit *vocas* ut Sat. 2, 7, 91: *cum me vocat, ultro*. Prorsus autem indigna tali amicorum pari est nonnullorum interpretatio: «Non ego ut homo volgaris, qualem tu me nunc appellas, dilecte Maecenas, et qualis tibi esse videor, morti ero obnoxius»: itemque alia: «quem tu loco saltem libertini filium vocare soles.» Violenter rursus et contra ipsius metri rationem alii cum Scholiastis distrahunt vv. sic: *quem vocas Dilecte, Maecenas*, id est, ut contendunt: «quem tu, Maecenas, soles appellare, Dilecte Horati,» vel: «quem tu vocas dilectum,» ad quam constructionem defendendam inde ab Ascensio advocant Lucae 6, 46: *Τί με καλεῖτε κύριε*; praeterea Ovid. Am. 1, 7, 19: *Quis mihi non demens, quis non mihi barbare dixit?* Alii ad miseras coniecturas confugerunt: *quem vocant, q. notant, q. foves, q. vetas* scil. obire.

8. *Stygia*] quae cohibet animas,

Superne nascunturque leves
Per digitos humerosque plumae,
Iam Daedaleo ocior Icaro
Visam gementis litora Bospori
Syrtesque Gaetulas canorus

11. *Superna* F cum Codd. aliq. — 13. *nocior* (sic) T, *notior* B, *tutior* malebat Bentleius. (Ut nos, bSc.)

reditum vetans. Od. 3, 4, 80. Lucceii Epitaph.Poët. min. Wernsd. 3, 290: *Non ego Tartareas penetrabo tristis ad undas - - atris Non errabo locis nec cohibebor aquis.*

9. *residunt*] «Pellis aspera fit; dum enim crura humana extenuantur et cycneorum formam exilem induunt, necesse est, ut cutis, quae mollibus ante ac succulentis partibus inducta fuerat, his evanescentibus *subsidat*, ossibus propius admoveatur, quaeque antea pleniore corpore extensa erat, nunc contrahatur, adeoque *aspera*, id est, rugosa evadat.» Mitsch. *(schon erhartet rauher am Fuss hinab die Haut.* Voss.)

11. *Superne*] A. P. 4: *Desinit in piscem mulier formosa superne.* Ultima cum corripiatur a Lucretio 6, 543. et 696., nihil attinet corrigere *superna.* — *leves*] Male alii scribunt *laeves.* Est λεῖος.

13. *Daedaleo ocior*] Similes hiatus sunt Virg. Ecl. 2, 24: *in Actaeo Aracyntho.* Ge. 2, 144: *tenent oleae armentaque laeta*, ubi, ut hic, interpolarunt vel *oleaeque* vel *sarmentaque.* Aen. 3, 74: *Nereidum matri et Neptuno Aegaeo.* Ibid. v. 211: *Insulae Ionio in magno.* Ovid. Her. 4, 99, *in Maenalia Atalanta.* Her. 9, 87: *cupressifero Erymantho.* Ibid. 9, 133: *atque insani Alcidae.* Ib. 141: *in letifero Eveno.* Met. 3, 184: *aut purpureae Aurorae.* Ibid. 11, 17: *Bacchei ululatus.* Ibid. 93: *cum Cecropio Eumolpo.* Fast. 2, 43: *Naupactoo Acheloo.* Quem hiatum quo removerent, nonnulli voc. minime aptum substituerunt: *notior;* alii coniecerunt *tutior*, *cautior*, *laetior*, *audacior*, *ornatior*; frustra omnes. In Icaro h. l. audacem tantummodo in sublime volatum, non casum fatalem, respexit: casum contra Od. 4, 2, 2.

14. *gementis*] Virg. Aen. 5, 806: *gemunt repleti amnes.* Od. 2, 14, 14: *raucus Hadria.* Soph. Antig. 592 D.: *στόνῳ βρέμουσι δ' ἀντιπλῆγες ἀκταί.*

15. *canorus*] Od. 4, 3, 19. Himer. Ecl. 21, 1: *λύει καὶ κύκνος σιγήν, λύραν ὅταν Ἀπόλλωνος ἀκούσῃ πλήττοντος.* Pratinas apud Athen. 14, 8: *οἷόν τε κύκνον ἄγοντα ποικιλόπτερον μέλος.* — «Orphei animam Plato refert Lib. 10. de Rep. cycni vitam elegisse, lusciniae Thamyrin. Cycnum ipse Horatius Pindarum appellat Od. 4, 2, 25. et sic vocantur poëtae omnes apud Virg. Ecl. 9, 29.» Torrent. ex Turnebo.

Ales Hyperboreosque campos.

Me Colchus et qui dissimulat metum
Marsae cohortis Dacus et ultimi
Noscent Geloni, me peritus
Discet Hiber Rhodanique potor.

20. *Iber* LCt.

16. *Hyperboreosque*] Pind. Ol. 3, 17: δᾶμον Ὑπερβορέων — Ἀπόλλωνος θεράποντα. Adde Pyth. 10, 37. insignem de Hyperboreorum felicitate locum et Aeschyl. Choëph. 357: Μεγάλης δὲ τύχης καὶ ὑπερβορέου Μείζονα φωνεῖς· ex quibus huius loci ornatum melius intelliges. Simmias in Anal. Br. II. p. 525: Τηλυγέτων δ' ἀφνειὸν Ὑπερβορέων ἀνὰ δῆμον. «Visam campos illos felices supra Aquilonem et Rhipaeos montes sitos.» (Plin. H. N. 4, 26.)

18. *Marsae cohortis*] Marsi pro fortissimis Italiae populis et peditatus Romani robore habebantur; «hoc igitur robur metuit Dacus rebellis, sed prae pudore fingit se timore vacare.» — Alii (Dacierius, Walckenaer II. p. 208.) interpungunt post *cohortis*, ut his vv. *et qui - - cohortis* significentur Parthi. Non placet propter incommodum ἀσύνδετον ante v. *Dacus*.

19. *Noscent*] «audient meum cantum.» Statius Theb. 12, 814: *Iam te* (Thebaida) *magnanimus dignatur* NOSCERE *Caesar, Itala iam studio* DISCIT *memoratque iuventus*. — *Geloni*] Od. 2, 9, 23. — *peritus*] dictus per prolepsin: «ubi aliquando erit *peritus*, cultus»; absolute, ut Ep. 2, 2, 213: *decede peritis*. «Hispani et Galli Transalpini, qui nunc rudes sunt atque inculti, humanitate aliquando imbuti cupide meos quoque cantus audient.»

20. *Rhodanique potor*] «accola»; ex antiquissima ratione populos designandi. Iliad. β, 825: πίνοντες ὕδωρ μέλαν Αἰσήποιο. Pindar. Olymp. 6, 85: Θήβαν, - τᾶς ἐρατεινὸν ὕδωρ πίομαι. Seneca Troad. 9: *qui - Septena Tanain ora pandentem bibit.* — Hoc ergo dicit: «Per totum orbem terrarum Romano imperio subiectum nomen meum propagabitur.»

21. 22. *inani funere*] «quoniam quidem abest corpus, quod sepeliri possit.» — *neniae*] quas praeficae canere solebant; *querimoniae* amicorum sunt. Mire Sanadonus iunxit: *et querimoniae* (gen. sing.) *compesce clamorem.* — *turpes*] «quatenus faciem deformant.» Ovid. A. A. 1, 534: *Clamabat flebatque simul, sed utrumque decebat, Nec facta est lacrimis turpior illa suis.* Ennius apud Cic. Tusc. 1, 15: *Nemo me lacrumis decoret nec funera fletu Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virum.* Seneca Ep. 92: *Neminem de supremo officio rogo. Nulli reliquias meas commendo. Diserte Maecenas inquit: «Nec tumulum curo; sepelit Natura relictos.»*

24. *supervacuos honores*] Epicuri iam fuerat δόγμα, τὸν σοφὸν οὐδὲ ταφῆς φροντιεῖν. Diog. Laërt. 10, 118. Plin. Epp. 9, 19:

Absint inani funere neniae
Luctusque turpes et querimoniae;
Compesce clamorem ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

Impensa monumenti supervacua est. Memoria nostri durabit, si vita meruimus. (Inter scriptores, qui nobis supersunt, hac forma primus usus est Horatius, Cicero semper praefert *supervacaneus.*)

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER TERTIUS.

CARMEN I.

Odi profanum volgus et arceo;

Od. I. Inscriptio volg. *Ad chorum virginum et puerorum.* Sic Bc. — *Ad choros virginum et puerorum.* T. Item corr. b. — *Ad indoctos.* b., item c post priorem inscr. — S. om.

I. Rectum de rebus humanis iudicium ac sapientem vitae fugacis usum commendat poëta seque ipsum felicem praedicat, qui quod voluerit iam adeptus sit neque ultra quidquam appetat. Principalis est γνώμη v. 25: «Desidera, quod satis est.» Non sine causa autem sententiis, quas aliquoties iam tractaverat, splendidissimum praemisit exordium, ut totum carmen simul esset veluti prooemium libri μελῶν tertii a se editi, memor fortasse praecepti Pindarici Olymp. 6, 1: *Χρυσέας ὑποστάσαντες εὐτειχεῖ προθύρῳ θαλάμου Κίονας, ὡς ὅτε θαητὸν μέγαρον, Πάξομεν· ἀρχομένου δ' ἔργου πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές.* Compositionis tempus definiri nequit: Franke a. 726., Kirchner et Walckenaer a. 736. Ceterum etsi sex priora huius libri carmina similis utique generis sunt, id est, didactici, (nam his omnibus castigare praecipua aequalium vitia et bonos, iuventutis imprimis, mores confirmare studet), noli tamen, ut nunc mos est, in nescio quo cyclo sive arcano inter ea nexu statuendo nimis acprope ridicule argutari; huiuscemodi enim artificia a vera poësi prorsus sunt aliena. Quamquam magis sobrie atque intelligentius in eam sententiam disputavit Dillenburger p. 81. quam Monich. — Recte Franke p. 187: «Quaerentem me, quo tandem impulsu Venusinus ad haec carmina prorsus singularia scribenda permotus sit, non pudet eorum adstipulari sententiae, qui Horatio vel a Maecenate vel ab ipso Caesare id negotii demandatum esse suspicati sunt, ut virtutis commendatione labenti Romanorum disciplinae

**Favete linguis: carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.**

succurreret atque aequalium pectora bonis salutaribusque praeceptis imbueret.»

1. *Odi*] «Volgus verae sapientiae, quam in vita sequi debemus, nequaquam capax despicio longeque a me recedere iubeo.» *Profani* proprie sunt ἀμύητοι, sacris non initiati. Orpheus apud Iustinum Cohort. ad Graecos 15: φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπιθέσθε βέβηλοι Πάντες ὁμῶς. (scil. τοῖς ᾠσί.) Callim. H. in Apol. 2, 2: ἑκάς, ἑκάς, ὅστις ἀλιτρός. in Cer. 3. Blomf. θύρας ἐπιθέσθε βέβαλοι. (Volgo χαμαὶ θασεῖσθε βέβαλοι). Virg. Aen. 6, 258: *Procul, o procul este profani.*

2. *Favete linguis*] «Vos autem digni, qui ad haec sacra accedatis, εὐφημεῖτε vel bona verba dicendo vel potius prorsus tacendo.» Aristoph. Thesmoph. 39: Εὔφημος πᾶς ἔστω λεώς, στόμα συγκλείσας. Ran. 354: Εὐφημεῖν χρὴ κἀξίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν Ὅστις ἄπειρος τοιῶνδε λόγων κτλ. Eurip. Fr. Phaëth. 60: ἔχειν χρὴ στόμ' ἐν ἡσυχίᾳ. Ibid. 74: ἀλλὰ σῖγ' ἔστω λεώς. Tibull. 2, 2, 1: *Dicamus bona verba: -- Quisquis ades, lingua, vir mulierque, fave.* Solitam formulam amplificavit Ovid. Fast. 1, 71: *Linguis animisque favete*; variavit Virg. Aen. 5, 71: *Ore favete!* sicque Ovid. Am. 3, 13, 29: *Ore favent populi.* Propert. 4, 6, 1: *Sacra facit vates: sint ora faventia sacris.* Cic. de Div. 1, 45, 102. Seneca de Vita beata 26: *Imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.*

3. *non prius Audita*] Praeceptorum a communi hominum volgarium sensu abhorrentium gravitatem significat. Maximopere enim eas ipsas virtutes, quae tunc a plerisque negligi solebant, commendat. — *Musarum sacerdos*] Callim. Fr. 83. Bentl.: Μοῦσαι καλαὶ κἄπολλον, οἷς ἐγὼ σπένδω. Ovid. Ibidis v. 98: *peragam rata vota sacerdos: Quisquis ades sacris, oro favete, meis.* Idem Am. 3, 8, 3: *Ille ego Musarum purus Phoebique sacerdos.*

4—6. *Virginibus*] Recentiores interpretes explicaverunt de puerorum virginumque choro, qui sacerdotem cingat laudesque deorum canat. At cum in toto hoc carmine γνωμικῷ καὶ ἠθικῷ nihil plane insit, quod a choris cani possit, cum Dillenburgero redeo ad Scholiastarum expositionem: «Dicit se carmen proditurum, quo teneras aetates instituat ad honesta studia, quibus ad beatam vitam pervenire possint.» Utique enim de eo, ut talibus carminibus aequales suos provectioris aetatis commovere pravosque eorum mores corrigere posset, omnis spes deponenda erat. — *greges*] quia reges ποιμένες λαῶν. Philemon Mein. pag. 366: δοῦλοι βασιλέων εἰσίν, ὁ βασιλεὺς θεῶν, Ὁ θεὸς ἀνάγκης. Caesar apud Suet. Caes. 6: *Est in genere* (meo) *et sanctitas regum, qui plurimum inter homines pol-*

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis
Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.

Est, ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis, hic generosior
Descendat in Campum petitor,

9. *Esto*, *ut* malebat Bentleius.

lent, et caerimonia deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.

6. 7. *in ipsos imperium*] Nescio cur nonnemo dubitarit de huius constructionis Latinitate. Plaut. Men. 5, 7, 43: *Si quod imperi est in te mihi.* Pers. 3, 1, 15: *Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi est.* Cfr. Lübker. — *Giganteo triumpho*] quo ipse legitimum orbis terrarum totiusque mundi imperium adeptus erat. — Curru in Gigantum strage invectum Iovem exhibet Winckelmann *Mon. ined.* p. 9. N. X. *Museo Borbon.* I. T. 53. Iuppiter imberbis Titanas fulminat in gemma apud Schlichtegroll *Pierres gr.* T. 20. Hinc Lucianus Tim. 4. deridet eius epitheta a poëtis usurpata *Γιγαντολέτωρ καὶ Τιτανοκράτωρ.*

8. *supercilio*] Iliad. *α*, 528: *Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων· Ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος Κρατὸς ἀπ᾽ ἀθανάτοιο· μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.* Catull. 64, 204: *Annuit invicto caelestum numine rector, Quo tunc et tellus atque horrida contremuerunt Aequora concussitque micantia sidera mundus.* Virg. Aen. 9, 106: *totum nutu tremefecit Olympum.* — Fuerunt (in quibus Boettiger), qui statuerent nullum prorsus esse nexum inter vv. 5—8. et ea, quae sequuntur. Verum sane sic procedunt iunguntur que sententiae: «Vel ipsi reges, qui primi inter mortales ducuntur et popularibus suis timorem incutiunt, summo Iovis imperio subiecti sunt: pariter quoque locupletes, generosi, potentissimi quique inter ceteros homines Necessitati parent, cuius iussa severa eadem sane sunt atque Iovis supremi imperium.»

9. *Est, ut*] «*ἔστιν, ὅπως κτλ.*, usu venit, ut alius alio» cet. Cfr. Epp. 1, 12, 3. «Qualecunque est inter mortales discrimen, ut alius excellat latifundiorum possessione, generis nobilitate alius, alius probitate morum, alius rursus clientum multitudine, omnes tamen aeque parent supremae Necessitati.» — *latius*] «Fieri potest, ut aliquis per ampliorem, quam alii habent, fundum serat vites et oleas.» Colum. 3, 13: *aut scrobibus aut sulcis vineae plerumque conseruntur.* — *ordinet*] «in quincuncem serat.» Varro R. R. 1, 7, 2.

10. 11. *Arbusta*] maxime vineae. Virg. Ecl. 3, 10: *cum me arbustum videre Miconis Atque mala vites*

Moribus hic meliorque fama
Contendat, illi turba clientium
Sit maior: aequa lege Necessitas
Sortitur insignes et imos;
Omne capax movet urna nomen.
Destrictus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculae dapes

17. *Districtus* cCt.

incidere falce novellas. Georg. 2, 416: *Iam vinctae vites, iam falcem arbusta reponunt.* — *Campum*] etiam in pedestri oratione persaepe pro Campo Martio. Ceterum loquitur quasi vetere re publica etiamtunc manente. Cfr. Tacit. Ann. 1, 15. ad Od. 1, 1, 7.

12. 13. *meliorque fama*] «etsi homo novus, per se tamen spectatus praestet nobilibus ac potentibus.» — *Contendat*] «de honoribus cum competitoribus, nihilominus pari condicione Fatum ei mortem destinat.»

14. *Necessitas*] Necessitas tamquam dea etiam Od. 1, 35, 17.; longe tamen rarius a Latinis memoratur quam a Graecis *Εἱμαρμένη* vel *Ἀνάγκη*. Pausan. 2, 4, 6: *ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ Ἀνάγκης καὶ Βίας ἐστὶν ἱερόν· ἐσιέναι δὲ ἐς αὐτὸ οὐ νομίζουσιν.*

16. *movet urna*] Od. 2, 3, 26. H. l. *Εἱμαρμένη* ipsa mortis sortes ducit. Sic Ammianus Marc. 14, 11: *Adrastea regina causarum et arbitra rerum ac disceptatrix urnam sortium temperat.* Seneca Herc. fur. 191: *Recipit populos urna citatos.*

17. *Destrictus*] de scriptura consule Lübkerum. Addo inscriptionem aetatis Augusteae in Iahnii Specimine p. 27., ubi est Priapus PENE DESTRICTO. «Quid, quod qui externa tantum bona possident, ne beati quidem sunt, infelicissimi vero, si scelerum conscientia anguntur.» Significat notam illam de Damocle et Dionysio maiore narratiunculam. Cic. Tusc. 5, 21. Persius 3, 40: *Anne -- magis auratis pendens laquearibus ensis Purpureas subter cervices terruit?* cet. Iob. 15, 21: *Sonitus terroris semper in auribus impii; et, cum pax sit, ille semper insidias suspicatur, circumspectans undique gladium.*

18. *Siculae dapes*] «*conquisitissimae epulae*», ut de Dionysii mensa Cic. Tusc. 5, 21. Plato de Rep. 3. p. 404. D.: *Συρακουσίαν δὲ, ὦ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ὄψων, ὡς ἔοικας, αἰνεῖς.* Epist. 7. p. 326. B.: *ἐλθόντα δέ με εἰς Σικελίαν ὁ ταύτῃ λεγόμενος αὖ βίος εὐδαίμων, Ἰταλιωτικῶν καὶ Συρακουσίων τραπεζῶν πλήρης οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἤρεσε.* Plautus in Rudentis Prol. 53: *Infit lenoni suadere, ut mecum simul Eat in Siciliam; ibi esse homines voluptarios Dicit.*

Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharaeque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est neque

22. *humilis* S. — 23. *umbrosamve* et v. 30. *Fundusve* (Lips. 4.) Iani. Ut nos, Codd. mei.

19. 20. *elaborabunt*] «operose parabunt»; sed ipsum hoc verbum demonstrat id fieri vix posse. — *saporem*] «Etiam exquisitissimae epulae ei videbuntur insuaves.» Rutilius 1, 111: *Quid loquor inclusas inter laquearia silvas, Vernula quis vario carmine ludat avis?* Seneca de Provid. 3: (Maecenati) *somnus per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium quaeritur.*

21. *reducent*] «Nec somnum curis ac sollicitudinibus saepe interruptum denuo conciliabunt.» — Hic quoque duplicem statuemus constructionem: *Somnus lenis agrestium virorum non fastidit virorum agrestium* (eorum) *humiles domos* (casas, tuguria). Ecclesiastes 5, 11: *Dulcis est somnus operantis - -; saturitas autem divitis non sinit eum dormire.* Anacreon Fr. 88. B. *κοὐ μοχλὸν ἐν θύρῃσι διξῇσιν βαλὼν Ἥσυχος καθεύδει.* Teles apud Stob. T. 93. Vol. 3. pag. 206: *Πάντα μὲν ἐφ' ὕπνῳ παρασκευαζόμενος δυσκολωτέρους ἔχει διὰ τοῦτο τοὺς ὕπνους· ἑτοιμότεροι δ' εἰσὶν οἱ κατὰ φύσιν.* De discrimine particc. *que* et *ve* recte disputat Dillenburger p. 102.

24—26. *Tempe*] v. Od. 1, 7, 4. Hic pro qualibet convalle amoena. — *quod satis est*] Epp. 1, 2, 46: *Quod satis est cui contingit, nil amplius optet.* Alexis in Grotii Exc. p. 593: *Τὰ περισσὰ μισῶ· τοῖς ὑπερβάλλουσι γὰρ Δαπάνη πρόσεστιν, ἡδονὴ δ' οὐδ' ἡτισοῦν.* Publius Syrus 677. Or.: *Quod volt habet, qui velle, quod satis est, potest.* — *sollicitat*] Ep. 2, 6: (rusticus beatus) *Neque horret iratum mare.*

27. *Arcturi cadentis*] Arctophylax occidit IV. Kal. Nov. Leonid. Tar. Ep. 92; *Ἑρμιονῆα - - πολὺ χῦμα Ὤλεσεν, Ἀρκτούρου λαίλαπι χρησάμενον.* Plautus Rud. 70: *Arcturus signum sum omnium acerrimum: vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.*

28. *Haedi*] Oriuntur Haedi pridie Non. Octobr. Theocr. ζ', 53: *Χὤταν ἐφ' ἑσπερίοις ἐρίφοις νότος ὑγρὰ διώκῃ Κύματα, χὠρίων ὅτ' ἐπ' Ὠκεανῷ πόδας ἴσχει,* ubi Schol.: *Ὅταν ἀνατέλλωσιν οἱ ἔριφοι, ἀγριαίνεται ἡ θάλασσα.* Virg. Aen. 9, 668: *Quantus ab*

Tumultuosum sollicitat mare,
Nec saevus Arcturi cadentis
Impetus aut orientis Haedi,

Non verberatae grandine vineae
Fundusque mendax, arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.

Contracta pisces aequora sentiunt
Iactis in altum molibus; huc frequens

occasu veniens pluvialibus Haedis Verberat imber humum; et *nimbosos* vocat Ovid. Trist. 1, 11, 13.

29. *verberatae*] Epp. 1, 8, 4: *grando contundit vites.*

30. *mendax*] Frequens figura, etiam apud Orientales. Osee 9, 2: *Area et torcular non pascet eos et vinum mentietur eis.* Habacuc 3, 17: *Ficus non florebit et non erit germen in vineis: mentietur opus olivae et arva non afferent cibum.* Hor. Epp. 1, 7, 87: *spem mentita seges.* Tibull. 2, 3, 61. Diss.: *At tibi dura Ceres - - Persolvat nulla semina terra fide.* Ovid. Fast. 4, 645: *Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis;* contra Od. 3, 16, 30: *segetis certa fides meae.* Ad v. *culpante* cfr. Philem. Mein. p. 393. Hic omnibus vitam tribuit: «Arbor (collective; oleam tamen praecipue intelligas licet (Epp. 1, 8, 5.) sterilis coram domino minaci culpam sterilitatis tribuit modo imbribus, modo nimio solis aestui agros per dies caniculares exurenti, modo frigori.» *Siderationem*, *ἀστροβολισμόν*, vocabant, ubi plantae nimia siccitate post ortum Caniculae aut Cancri exarescebant. Plin. 17, 24. Theophrast. C. P. 5, 10: *Ἀστροβλῆτα μὲν οὖν μάλιστα γίνεται τὰ φυτά - - , ὅταν ἡ γῆ ξηρανθῇ καὶ μὴ ἔχωσιν ἕλκειν ὑγρότητα· διὸ καὶ ὑπὸ ἄστρον* (Caniculam) *πλεῖστα.*

33. *Contracta*] *καθ' ὑπερβολὴν* minime reprehendendam: «piscibus ipsis mare iam videtur coartatum.» Nequaquam vero explicari potest: «Piscinis includuntur pisces amplissimis, quae iam quasi alia maria sunt.» Cfr. Od. 2, 15, 1. Tibull. 2, 3, 45. Diss.: *Claudit et indomitum moles mare, lentus ut intra Negligat hibernas piscis adesse minas.* Manil. 4, 253: *Litoribusque novis per luxum illudere ponto.* Petron. Bell. civ. 87: *Aedificant auro sedesque ad sidera mittunt; Expelluntur aquae saxis, mare nascitur arvis.*

34. *Iactis*] «Verbo ipso usus est fabricantium.» Schol. Seneca Thyest. 459: *retro mare Iacta fugamus mole.* — *frequens*] «multis operis ac servis circumdatus.» Lübker nescio quam bene interpretatur de redemptore in his aedi-

Caementa demittit redemptor
Cum famulis dominusque terrae

Fastidiosus; sed Timor et Minae
Scandunt eodem, quo dominus, neque
Decedit aerata triremi et
Post equitem sedet atra Cura.

35. *dimittit* b. solus et L. — 39. 40. *triremi Postque* malebat Bentl., cum a Codd. haud paucis, etiam a T., absit *et*.

ficiis construendis ubique et semper praesente. Non credo.

35. *Caementa*] unde Italorum *cimento (Kitt)*, omnis generis lapides sunt parvi vel comminuti, plerumque pulvere Puteolano coagmentati et ad muros farciendos destinati, opponunturque saxis quadratis. Vitruv. 8, 7: *caementum de silice frangatur ne gravius quam librarium.* Plin. H. N. 36, 22, 51: *Medios parietes farcire fractis caementis διάμικτον vocant.* Plin. Epp. 10, 48: *parietes caemento medii farti.* Est igitur: «inter duos muros ex lapidibus quadratis constructos caementa cum sufficiente mortario demittit.» — *redemptor*] «ἐργολάβος, alibi manceps, id est, architectus, qui opus hoc immensum faciendum a domino sive possessore illud locante conduxit.»

36. 37. *dominusque*] «qui urget insanum hoc opus; eum adeo taedet terrae continentis, ut iam in ipso mari habitare velit.» Seneca Ep. 89: *Ubicunque in aliquem sinum litus curvabitur, vos* (luxuriosi) *protinus fundamenta iacietis nec contenti solo, nisi quod manu feceritis, maria agetis introrsus.* «Quocunque autem is vel ab hac aedificatione vel alio ab negotio sese convertit ad oblivionem curarum aut novam voluptatem quaerendam, nihilominus eum comitantur priores sollicitudines.» — *Timor*] ne casu adverso vel immatura morte bonis suis excidat, unde perpetua anxietas et trepidatio eum vexat. — *Minae*] internae propter facinora commissa. Cfr. Od. 2, 16, 21. Lucret. 2, 47: *Metus hominum curaeque sequaces - - neque fulgorem reverentur ab auro Nec clarum vestis splendorem purpureaï.*

38 — 40. *Scandunt*] utique navem, non *διαίτας ἐναλίους* in molibus illis constructas (Plutarch. Lucull. 39.), ut volt Boettiger. — *aerata*] «quae habet rostrum aereum.» — *triremi*] Intellige de qualibet magna nave hominis locupletis. Sic C. Verri Mamertini donarant *navem cybaeam maximam, triremis instar.* Cic. Verr. Accus. 5, 17. Epp. 1, 1, 92: *priva triremis.* — *Curae* personae sunt etiam Virg. Aen. 6, 274. et Horatio Od. 2, 16, vv. 12 et 22. Refertur maxime ad hominis avari perpetuas sollicitudines.

41. *Quodsi*] Cfr. Od. 1, 1, 35. Post praecedentes *γνώμας* et imagines propositas ad semet ipsum nunc se convertit poëta, ut in hac *αὐταρκείᾳ*, quam tantopere

Quodsi dolentem nec Phrygius lapis
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus nec Falerna
Vitis Achaemeniumque costum,

Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?

43. *Delenit* BLCt: *Delinit* bSTcFM et Bentl. — 44. *Achaemeniumve* Bentleius coni.

praedicat, se confirmet. — *dolentem*] «aegrum animi et sollicitum.» — — *Phrygius lapis*] «Est marmor Docimenum sive Synnadicum, volgo *paonazzetto*, inter pulchriora et pretiosiora, ex quo praesertim columnae fiebant, quales sunt peraltae illae in Pantheo M. Agrippae.» Fea. Poëtice describitur a Statio Silv. 1, 5, 36. in balneis Etrusci: *Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis Purpura, sola cavo Phrygiae quam Synnados antro Ipse cruentavit maculis lucentibus Attis.* Pseudotibull. 3, 3, 13: *Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?*

42. 43. *sidere clarior*] Sic Silius 2, 166. de purpura: *radiantis tegmina laenae.* — *Delenit*] «permulcet, dum internos tumultus sedat.» (Utraque scriptura *delenio* et *delinio* videtur in usu fuisse. Secutus nunc sum antiquissimum Cod. B., ut Bach ad Ovid. Met. 11, 163.) — *Clarior* autem *usus* audacius dictum pro his: «purpureae, quibus utuntur, vestes clariores siderum splendore.» Virg. Ge. 2, 466: *Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi,* id est, oleum, quo utuntur.

44. *Achaemeniumque*] ab Achaemene, primo Persarum rege, eodem fortasse qui Firdusio est *Dhiemsid*, dicitur costum, quia ex India et Arabia per Parthorum fines Romam advehi solebat. — Iam cum sine ulla oppositione quattuor haec, marmora nitentia, purpurae, vina generosa, unguenta ad beatam locupletium Romanorum vitam aeque pertinerent, etiam contra meos Codd. antiquiss. minime cum Bentleio scribendum esse *Achaemeniumve* manifestum est. — *costum*] Stat. Silv. 2, 1, 160: *munera graminis Indi.* Est unguentum e radice fruticis, qui a Linnaeo vocatus est *costus* (*κόστος*) *Arabicus*, et Plinio 12, 2. auctore in Patale, Indiae insula, provenit.

45. *invidendis postibus*] Od. 2, 10, 7: *caret invidenda Sobrius aula.* Invidendis autem, quia vel nitente marmore vel *varii pulchra testudine* tecti erant (Virg. Ge. 2, 463.) — *novo ritu*] «ad novas architecturae regulas accommodato, qui invaluit, ex quo domos sumptuosiores exstruere coeperunt homines locupletes.» Alii explicant: «novam, id est, mirandam speciem praebente.» Verum hic certe in simplici voc. *novo* haec sententia non inest. — *atrium*] ubi consulebantur iure consulti, asservaban-

Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

48. *onerosiores* Bentleii dubia suspicio.

tur maiorum imagines eratque etiam lectus genialis apud eos, qui uxores habebant. («*Hochgewölbtes Audienzzimmer der römischen Grossen, wo die Clienten ihrem Patronus die* Salutatio *brachten. Voss zu Virg. Ge.* 2, 461. *mit prächtigen Marmorsäulen und sonstigem Schmuck*; atrium *nämlich der erste oder vorderste und zugleich der grösste Saal im Hause nach* Bekker's *Gallus* I. 76 » Lübk.)

47. *permutem*] Recentiores linguae respuentes hunc Latinorum usum, apud quos eadem sententia dicebatur: «muto locum illum cum hoc et hunc cum illo»: (cfr. Od. 1, 17, 2.) haec ita efferre coguntur: «Cur vallem permutem Sabinam divitiis aerumnosioribus, quarum administratio longe maiores labores curasque requirit quam simplex mea villula?» Cfr. Lübkerum, accurate de reciproco hoc v. *mutare* usu disputantem.

CARMEN II.

Angustam amice pauperiem pati
Robustus acri militia puer

Od. II. Inscr. volg. *Ad pubem Romanam.* — *Ad amicos* BT. — *Ad amicos generaliter.* S. — *De institutione ad amicos loquitur* c (et b in marg.) — 1. *amici* Lt et ex C2dd. Pulmanni Bentl. Mei et Pottierii omnes *amice.*

II. Hoc quoque carmine γνωμικῷ, vere Romano, iuventutem ad imitandas maiorum virtutes exhortatur. Primo igitur loco commendat virtutem bellicam, qua hostes devincant, patriam custodiant spretaque volgari ambitione veram gloriam sibi parent; deinde, ut pietatem erga deos immortales iunctam semper cum fide adversus homines colant, suadet, certas sceleri poenas destinatas esse monens. Sic duas praecipuas vitae civilis partes extollit atque exercendas commendat, virtutem et pietatem. — (De recte administrandis muneribus publicis non loquitur, ut Lübkero visum est; nam vv. 17—24. a pravo aurae popularis studio dehortatur.) Suspicatus est nonnemo hoc carmen in Liberalia, quo die pueri togam virilem sumebant, scriptum esse, sed huius rei nullum prorsus in eo inest vestigium. Compositum videtur a. u. c. 726.

1. *amice*] proprie «amico in eam animo», id est, «animo aequo, patienter, sine prava repugnantia», usu fortasse unico, sed accommodato ad Graecorum ἀγαπητῶς φέρειν, et ad Latinorum (Cic. ad Att. 6, 1.) *clementer ferre aliquid.* Weberus meus eumque secutus Lübker sic explicant: «φιλικῶς ad modum heroum illorum frugalis aevi, qui paupertatem tamquam caram domus consortem habebant.» Qua tamen ratione aliquanto plus in notionem v. *amice* inferri videtur, quam eo exprimere volebat poëta. Alii *amici,* quocum conferunt Od. 1, 27, 7. et Od. 37, 4: *sodales*; item Epod. 13, 3: *rapiamus, amici, Occasionem de die.* Verum hoc quidem loco amicorum appellatio parum apta est, cum *amici* efficere nequeant, ut iuvenes Romani paupertatem fortiter pati discant.

2. *acri militia*] «Acris militiae usu atque exercitatione hanc laboris tolerantiam, in qua saepenumero vitae commodis carendum est, condiscat puer robustus.» Sic enim iungo, non vero: «robustus factus acri militia.» Eurip. Fragm. Alex. 15: *Πενία δὲ δύστηνον μέν, ἀλλ' ὅμως τρέφει Μοχθοῦντ' ἀμείνω τέκνα καὶ δραστήρια.* — *puer*] Aetas militaris XVI. vel XVII. aetatis anno incipiebat apud Romanos.

Intaminatis fulget honoribus,
Nec sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis aurae.

Virtus recludens immeritis mori
Caelum negata tentat iter via,.

18. *Intaminatis* b. superscr. *con.* (*sordidae in* - *Contaminatis* C. ex Codd. — 19. *Nec ponit aut sumit* Codd. aliq. — 21. *inmeritis* bSTc. — 22. *temptat* bTc.

— *sordidae*] Credebant Romani *maxima Esse mala exiguum censum turpemque repulsam.* Epp. 1, 1, 43. Nescio quam recte ad hos vv. Franke p. 187. haec commentatus sit: «*Nec sumit*] In his non immerito suspiceris Octavianum significatum esse, qui a. 726. de imperio deponendo cogitaret.» (vel potius: se cogitare simularet.) Equidem credo huius consilii significationem omnem haud nimis gratam futuram fuisse astutissimo illi Octaviano, quod cum probe intelligeret Horatius, sane tale quid facili opera devitabat.

18. *Intaminatis*] a v. obsoleto *taminare*, tangere; fortasse tamen ex aliqua auctoritate antiquiore hac forma usus est pro *incontaminatis.* «Nec eius dignitas pendet e favore populari, sed eadem semper manet.» Od. 4, 9, 39. sapiens *consul non unius anni.* Cic. pro Sestio 28: *Virtus lucet in tenebris splendetque per se semper neque alienis unquam sordibus obsolescit.*

19. 20. *secures*] pro fascibus, honorum insignibus; *ponit* autem, etiam quatenus gesto aliquo magistratu, propter invidiam apud populum alios honores postea non obtinet. — *popularis aurae*] Seneca Thyest. 350: *sapientem nunquam stabilis favor Volgi praecipitis movet.* Herc. fur. 169: (Stultum) *populi furor attonitum Fluctuque magis mobile volgus Aura tumidum tollit inani.* Virg. Aen. 6, 817. usus est numero plurali: *nimium gaudens popularibus auris.* Cic. pro Cluentio 47: *ventus popularis.*

21 — 24. *immeritis mori*] «viris immortalitate dignis.» — *recludens - Caelum*] Simonides Ep. 27. eos, qui Thermopylis ceciderunt, ἀρετὴ καθύπερθεν Κυδαίνουσ' ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀΐδεω. — *negata*] asperrima quaque. Sen. Herc. fur. 437: *Non est ad astra mollis e terris via.* — *udam*] «crasso aëre obsitam ac propterea minime dignam, in qua Virtus moretur.» — *fugiente*] Exprimit et contemptum rerum humanarum et celeritatem, qua in caelum sese tollit.

25. *Est et*] «Socia Virtutis est Fides. Haec autem vel maxime spectatur in mysteriorum caerimoniis religiose tacendis, quoniam summam fidem dis immortalibus debemus. Quocirca laesae fidei nullum maius exemplum reperiri potest, quam si quis occultissima Cereris sacra prodat profanis. Talem hominem omnes mecum ae-

Coetusque volgares et udam
Spernit humum fugiente penna.

Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus fragilemve mecum

23. *vulgaris* T. — 27. *Vulgavit* bT. — 28. *fragilemque* bTScLCt. (*fragilemve* Bentleii correctionem firmat B.)

que abominantur. Eiusmodi vero scelus gravissimae deum poenae consequantur necesse est.» — *fideli silentio*] Seneca Herc. fur. 301: *tibi muta fide Longas Eleusin tacita iactabit faces.* Appul. Met. 3, p. 220. Oud.: *sacris pluribus initiatus, profecto nosti sanctam silentii fidem.* Ceterum expressit Simonidis versum: *Ἔστι καὶ σιγᾶς ἀκίνδυνον γέρας*, quem in ore habebat saepe Augustus, ut refert Plutarchus in eius Apophthegm. T. 2. p. 207. Fr., quemque certatim repetierunt Sophistae posteriores. V. Simonid. Schneidewin. p. 112 et 233. (*Ἔστι καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας* Athenodoro tribuit Stobaeus T. 33, 5.)

27. *Cereris- arcanae*] Ovid. Her. 12, 79: *arcanaque sacra Dianae.* Cic. Accus. 5, 72: *Teque Ceres et Libera, quarum sacra, sicut opiniones hominum ac religiones ferunt, longe maximis atque occultissimis caerimoniis continentur; -- quarum sacra populus Romanus a Graecis ascita et accepta tanta religione et publice et privatim tuetur, non ut ab aliis huc allata, sed ut ceteris hinc tradita esse videantur.* Atque de his sacris, non de initiis Eleusiniis loquitur poëta, de quibus Sophocl. Oed. Col. 1051 D.: *ὧν καὶ χρυσέα Κλῂς ἐπὶ γλώσσᾳ βέβακεν Προσπόλων Εὐμολπιδᾶν.* Plat. Euthyphr. pag. 4. B. Graecis hoc scelus est *ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια.* Arrian. Epict. 3, 21. pag. 439. Schw. Creuzer ad Procl. in Alcib. I. pag. 86. Qui Eleusinia volgarat, non solum ultimo supplicio afficiebatur, eiusque bona publicabantur, sed etiam columna in eius ignominiam posita scelus poenaque posteris tradebatur.

28. *Sit trabibus*] «Nunquam concedam, ut incestus mecum sub eodem tecto versetur vel eandem navem conscendat.» Per se, ut opinor, intelligitur, quod adnotat Bauer ad Sanctium II. pag. 262: «Ex *mecum solvat* ad v. etiam *isdem* revocari *mecum* sensus postulat.» Aeschyl. S. adv. Th. 602: *Ἦ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ Ναύταισι θερμοῖς καὶ πανουργίᾳ τινὶ Ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.* Soph. Antig. 372: *Μήτ᾽ ἐμοὶ παρέστιος Γένοιτο μήτ᾽ ἶσον Φρονῶν ὃς τάδ᾽ ἔρδει.* Eurip. apud Orionem Schneidew. p. 56: *Ὅστις δὲ τὼ φύσαντε μὴ τιμᾷν θέλῃ, Μή μοι γένοιτο μήτε συνθύτης θεοῖς, Μήτ᾽ ἐν θαλάσσῃ κοινόπλουν στέλλοι σκάφος.* Eurip. Electr.

Solvat phaselon; saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

29. *faselum* LCt. *phaselum* F. Mei Codd. *phaselon*.

1354: Οὕτως ἀδικεῖν μηδεὶς θελέτω, Μηδ' ἐπιόρκων μέτα συμπλείτω. Callim. Cer. 117: Δάματερ, μὴ τῆνος ἐμὶν φίλος, ὅς σοι ἀπεχθής, Εἴη, μηδ' ὁμότοιχος· ἐμοὶ κακογείτονες ἐχθροί. Xenoph. Cyrop. 8, 1, 25. (Od. 1, 34, 5.) — *fragilemve*] Firmat Cod. B. antiquissimus contra ceteros meos; et recte quidem, cum satis distinguantur *trabes eaedem* et *phaselos*.

29. *phaselon*] proprie Aegyptiorum navigium. «Saepe Diespiter (diei ac lucis pater) offensus una cum *incesto*, religionum violatore, punivit etiam innocentem, una cum illo fortuito versantem.»

32. *Deseruit*] «Raro, cum assecuta tandem est etsi sero scelestum *antecedentem* ac propterea tutum se putantem, retrocedit atque vindictam omittit, immo semper illum ulciscitur.» Eurip. Frgm. incert. 2. D. ἡ Δίκη -- σῖγα καὶ βραδεῖ ποδὶ Στείχουσα μάρψει τοὺς κακούς, ὅταν τύχῃ. Tibull. 1, 9, 4: *Sera tamen tacitis Poena venit pedibus*, ad quem v. Vossius poëtarum de *Poena* ac *Poenis* locos collegit. Gratius 455: (Impius) *Discet commissa quantum deus ultor in ira Pone sequens valeat.* Lucan. 6, 695: *Eumenides Stygiumque nefas Poenaeque nocentum.* Adde Aeschyl. Fragm. 268. Τό τοι κακὸν ποδῶκες ἔρχεται βροτοῖς Καὶ τἀμπλάκημα τῷ περῶντι τὴν Θέμιν. Max. Tyr. 6. extr. Poëta apud Greg. Naz. Orat. 10. p. 302: ὀπισθόπους Δίκη. Suidas: Ποιναὶ τιμωροὶ τοῖς κακοῖς ἀκολουθοῦσιν οὐχ ὡς σκιαὶ σώμασι πλησίον, ἀλλὰ καὶ ὀψὲ τοῦ χρόνου. Cum Furiis eas prorsus confudit Lucian. Amor. 47: τὰς Ὀρέστην ἐλαυνούσας Ποινὰς Πυλάδης ἐνόσει μᾶλλον.

CARMEN III.

Iustum et tenacem propositi virum

Od. III. Inscript. volg. *Ad Caesarem Augustum.* — *Ad Musas de Augusto.* b. — *Ad Quirinum sive Romulum.* S. — *Ad Augustum.* T. *Ad Musas de Augusto qui in proposito suo videtur perseverare.* c. — 1. *et*] *ac* F. ex Porphyrione in lemmate, sed idem mox *et*, ut Codd. mei.

III. Constantiam et fortitudinem Romanis tamquam praecipuas maiorum virtutes, nimis a suis aequalibus neglectas, commendaturus exempla Pollucis, Herculis, Liberi patris, propter illas ipsas virtutes inter deos receptorum proponit; quibus admodum dextre paucis verbis, ne nimia evadat adulatio, inserit Augustum. Plurimum vero immoratur in Romuli laudibus, cuius, ut ita dicam, ἀντίστροφος erat Augustus, alter imperii Romani conditor, atque per quendam poëticae φαντασίας plenum impetum (a quo v. 69. se ipse revocat:) exponit elatam ac sublimem Iunonis de Romulo ad ceteros deos orationem. (Quam quidem partem carminis sane necessariam fuisse ideo maxime equidem iudico, quod γνώμας vv. 1 — 16. etsi imaginibus aliquot ornatas in tam sublimi carmine excipere debebat locus vere cum poëticus tum etiam oratorius, propter hoc ipsum ad Romanorum ingenium quam maxime appositus; quem qui praesertim propter inaequalem, ut opinabantur, ad ceterum carmen rationem ac quandam et sententiarum et verborum redundantiam vituperarunt, libertatem vimque lyrici generis sese parum nosse clare professi sunt. *Degressionem* iam nolo vocare vv. 17—68., ne vir optimus, Dillenb., rursus mihi succenseat.) Hac ipsa oratione inductus est Merula, ut Ennii versus disiectos ita componeret Annal. Lib. 1. p. 430. Hess. *Respondet Iuno Saturnia sancta dearum: - - Romulus in caelo cum dis genitalibus aevom Degat:* cum prior versiculus a Columna reiectus sit in Ann. Lib. 6. Verum cum res sit prorsus incerta, Ennium Horatio ante oculos fuisse contendere non possumus. Quod autem Iunonem tam severe Romanis interdicere fingit, ne unquam restituant antiquam illam Troiam (non quod tunc florebat Ilium), id equidem ex eo ductum puto, quod casu recordatus esset aliquando illius de Caesare rumoris, cuius meminit Suetonius Caes. 79., ubi inter causas caedis Caesaris hanc quoque refert: *Quin etiam varia fama percrebuit migraturum Alexandriam vel Ilium translatis simul opibus imperii exhaustaque Italia delectibus et procuratione Urbis amicis permissa.* Non quod Augustus, dominator nimis callidus ac prudens, hoc idem consilium unquam agitarit; nullum enim huius rei vestigium nobis servatum est, nec profecto, si hoc animo volvisset, Horatii erat ei tale propositum

Non civium ardor prava iubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida neque Auster,

Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis:
Si fractus illabatur orbis,

6. *Iovis manus* LCt. contra Codd. meos. — 7. *illabetur* T. et pr. b. — 8. *Inpavidum* STc.

carmine in volgus edito dissuadere; sed, ni magnopere fallor, tactus aliquando cogitatione malorum, quae Romanis iam tunc inflixisset translatio illa imperii, quam exsecutus est demum Constantinus, hanc *φαντασίαν* poëtice exornavit. (Argumentum sic complectitur Dillenburger: «Laus et gloria nominis Romani, ab Romulo parta, per annorum seriem adaucta, ab Augusto ad summum fastigium elata.) — Franke hoc carmen ad a. u. c. 727., Kirchner et alii ad a. 733. referunt.

1. *tenacem propositi*] Octo hos versus inter eculei tormenta recitavit magnus ille Batavus Cornelius de Witte. — Similiter Livius 3, 51: *tenere propositum* dixit. Hic per se intelligitur vir *tenax propositi*, quod ex iustitiae sensu ortum, prorsus cum ea congruit.

2. 3. *ardor*] furibundus tumultus in seditione prava postulantium. — *voltus*] truculentus urguentis et minitantis tyranni.

4. *quatit*] «eum conturbans de sententia certa ac firma demovet.» Cic. Tusc. 4, 8: *Conturbatio metus est excutiens cogitata.* — *solida*] Seneca de Const. Sap. 3: *Quemadmodum proiecti in altum scopuli mare frangunt, ita sapientis animus solidus est*, id est, nunquam perturbatus, uti Tac. Ann. 11, 24: *solida domi quies*, «nunquam interrupta.» Simonides Fragm. 21. Schneidew. p. 16: *Ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπὸν Χερσίν τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετράγωνον, ἄνευ ψόγου τετυγμένον.*

5. *Dux*] ut Od. 2, 17, 19: *tyrannus Hesperiae Capricornus undae.* — *turbidus*] «impetu suo turbas in mari suscitans.» — *Hadriae*] Od. 1, 3, 15. *Quo non arbiter Hadriae maior.*

6. *magna manus*] «validissima.» Mire nonnulli construunt: *manus Iovis fulminantis magna*, id est, loca excelsa.

7. *illabatur orbis*] «si caelum ruat.» Theogn. 869. B.: *Ἔν μοι ἔπειτα πέσοι μέγας οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν, Χάλκεος, ἀνθρώπων δεῖμα χαμαιγενέων κτλ.*

9. *Hac arte*] *ἀρετῇ.* «Eadem hac constantia usi, quam in sapiente praedicat, neque ullis laboribus defessi neque a proposito deterriti heroes generi humano summa commoda pararunt.» — *Pollux*] Aristoteles Hymn. in Hermiam 1 Sch.: *Ἀρετὰ πολύμοχθε γένει βροτείῳ - - Τοῖον ἐπὶ φρένα βάλλεις καρπόν τ' ἀθάνατον χρυ-*

Impavidum ferient ruinae.

Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus arces attigit igneas,
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.

10. *Innisus* ST. (non bc.) *Innixus* Lt. — 12. *bibet* bTF. (Ut nos Sc. et octo Pottierii.)

σοῦ τε κρείσσω· -- Σεῦ δ' ἕνεχ' οὐκ Διὸς Ἡρακλῆς Λήδας τε κοῦροι Πόλλ' ἀνέτλασαν ἔργοις Σὰν ἀγρεύοντες δύναμιν. De Διοσκούροις s. Castoribus Pind. Nem. 10,55. B.: Μεταμειβόμενοι δ' ἐναλλὰξ ἁμέραν τὰν μὲν παρὰ πατρὶ φίλῳ Δὶ νέμονται, τὰν δ' ὑπὸ κεύθεσι γαίας ἐν γυάλοις Θεράπνας, Πότμον ἀμπιπλάντες ὁμοῖον· ἐπεὶ Τοῦτον ἢ πάμπαν θεὸς ἔμμεναι οἰκεῖν τ' οὐρανῷ Εἵλετ' αἰῶνα φθιμένου Πολυδεύκης Κάστορος ἐν πολέμῳ. Cfr. Od. 4, 8, 29. Epp. 2, 1, 5. — *vagus*] Eurip. Herc. fur. 1196. Amphitryo de Hercule: Οὐκ ἂν ἴδοις ἕτερον Πολυμοχθότερον πολυπλαγκτότερόν τε θνατῶν. Pind. Isthm. 3, 73. B.: Υἱὸς Ἀλκμήνας· ὃς Οὔλυμπόνδ' ἔβα, γαίας τε πάσας Καὶ βαθυκρήμνου πολιᾶς ἁλὸς ἐξευρὼν θέναρ, Ναυτιλίαισί τε πορθμὸν ἁμερώσαις. Νῦν δὲ παρ' Αἰγιόχῳ κάλλιστον ὄλβον Ἀμφέπων ναίει, τετίματαί τε πρὸς ἀθανάτων φίλος Ἥβαν τ' ὀπυίει, Χρυσέων οἴκων ἄναξ καὶ γαμβρὸς Ἥρας. Diodor. 4, 39: Ἀθηναῖοι πρῶτοι τῶν ἄλλων ὡς θεὸν ἐτίμησαν θυσίαις τὸν Ἡρακλέα. — Similiter autem Themistius Iulianum exhortatus erat: Orat. 9. p. 253. Sp. Σὺ δέ μοι νῦν -- τὸν ἀγῶνα τῷ παντὶ χαλεπώτερον ἔδειξας, ἐν ταύτῃ παρὰ τοῦ θεοῦ τετάχθαι με τῇ μερίδι λέγων, ἐν ᾗ πρότερον Ἡρακλῆς καὶ Διόνυσος ἐγενέσθην φιλοσοφοῦντες ἅμα καὶ βασιλεύοντες καὶ πᾶσαν σχεδὸν τῆς ἐπιπολαζούσης κακίας ἀνακαθαιρόμενοι γῆν τε καὶ θάλατταν. Cfr. etiam Cic. de Legg. 2, 8.

10. *Enisus*] «Multo cum labore in caelum ascendit.» Tacit. Ann. 1, 70: *in editiora enisus*. Recte Bentleius contra lect. *Innisus* vel *Innixus* disputat: «Qui pondus aliquod sustinet, is fulcro *innititur*, ne cadat : qui in altum ascendere conatur, *enititur*.» — *arces igneas*] «caelum stellatum et aethere cinctum.» Stat. Silv. 4, 3, 155: *Ibis, qua vagus Hercules et Euan, Ultra sidera flammeumque solem.*

12. *Purpureo - ore*] Non de voltu, sed de labris purpureis intelligendum. Simonides Fragm. 119. Schn.: πορφυρέου Ἀπὸ στόματος ἱεῖσα φωνὰν παρθένος. Catull. 45, 12. Acme *Illo purpureo ore saviata*. Virg. Aen. 2, 593. de Venere : *roseoque haec insuper addidit ore*. Contra Ovid. Met. 7, 705 : Aurora *roseo spectabilis ore*. — *bibit*] «Iam nunc deorum vitam

Hac te merentem, Baeche pater, tuae
Vexere tigres indocili iugum
Collo trahentes; hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,

Gratum elocuta consiliantibus

16. *Patris equis* Cod. Barthii, prob. Bentleio.

vivit», id est, remoto tropo, pari atque illi et immortali propter sua merita ac res gestas gloria fruitur.» Epp. 2, 1, 15: *Praesenti tibi maturos largimur honores Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.* Dio 51, 20. a. u. c. 725. Senatus inter alia decrevit: ἐς τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς ϑεοῖς ἐσγράφεσϑαι. Contra si legas *bibet*, mali prope ominis vox erit, «Augustum post mortem (cuius quidem mentio etiam sub hac immortalitatis pollicitatione minime grata ei futura erat:) in deorum numerum adscriptum iri.» Et cautissime quidem de futura Augusti ἀποϑεώσει loqui solebant, ut Od. 1, 2, 45: *Serus in caelum redeas.* Ovid. Met. 15, 836 et 867. Trist. 2, 165. 5, 5, 61: *Caesar dis accessure, sed olim, Aequarint Pylios cum tua fata dies.* — *nectar*] beatitudinis atque immortalitis imago. Sic in Etruscorum urnis cinerariis beatorum animis a pocillatore porrigitur nectaris cyathus. *Ann. dell' Inst. archeol.* VII. p. 21.

13. *Hac te merentem*] «Bacchus quoque, Semeles, mortalis feminae, filius deus factus est, ideo hunc honorem meritus, quod agrestem ac feram hominum vitam excoluerat victoriisque suis incruentis ad humanitatem traduxerat.» Ov. Trist. 5, 3, 19: *Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces, Qua non exiguo facta labore via est*, de Baccho. — *pater*] solitum omnium deorum ἐπίϑετον, sollemne autem Latinorum *Liberi patris.*

14. *vexere*] ad deorum domicilium, Olympum. — *tigres*] imago feritatis ab eo perdomitae. Tigris autem vel potius panthera Libero patri sacra erat fera, eius quasi famula. Longe vero rarius in vasis pictis cum eo sociatur leo; in aliis artis operibus Centauri eius currui iuncti sunt; (Boettiger *Vasengem.* III. pag. 139. Millin *Gal. myth.* T. LIII. 235.); alibi etiam hirci (Gerhard *Vasengem.* T. LIV. Dromedario inter duos dorsi gibberes collocatus insidet Bacchus triumphator in *Ann. dell' Inst. arch.* V. p. 99. — *indocili*] cum primum reniterentur.

15. 16. *hac Quirinus*] quippe qui Iulio Proculo haec mandata dederit: Χαῖρε καὶ φράζε Ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην μετ' ἀνδρείας ἀσκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον ἀνϑρωπίνης ἀφίξονται δυνάμεως. Plut. Rom. 28. — *Martis equis*] Ovid. Met. 14, 805. seqq. Fast. 2, 495: *Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: Fit fuga; rex patriis astra petebat equis.* Etiam Dionys. Halic. 2, 57.

Iunone divis: Ilion, Ilion
  Fatalis incestusque iudex
    Et mulier peregrina vertit

In pulverem, ex quo destituit deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
  Castaeque damnatum Minervae

21. *distituit* T.

tradit eum ἀπὸ τοῦ πατρὸς Ἄρεως ἀνηρπάσθαι. — *Acheronta*] Pindar. Fr. 11, 4. Diss. de dis: *Κεῖνοι γάρ τ' ἄνοσοι καὶ ἀγήραοι Πόνων τ' ἄπειροι, βαρυβόαν Πορθμὸν πεφευγότες Ἀχέροντος.* Theocr. 17, 46: *Βερενίκα Εὐειδὴς Ἀχέροντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασεν.* — *fugit*] ut Od. 3, 2, 24: *fugiente penna.*

17. 18. *Gratum*] Omnes enim Romulo favebant. — *consiliantibus*] «deliberantibus, utrum in caelum recipiendus esset necne.» De ipso v. *consiliari* in nonnullis scriptorum locis suspecto, hic et A. P. 196. certo, cfr. Ern. ad Tac. Hist. 2, 53: *rursus consiliaturi:* et Forcellinum. — *Iunone*] Simile est deorum consilium apud Eurip. Hel. 878. Dind.: Ἔρις γὰρ ἐν θεοῖς, σύλλογός τε σοῦ πέρι Ἔσται πάρεδρος Ζηνὶ τῷδ' ἐν ἤματι. Ἥρα μέν, ἥ σοι δυσμενὴς πάροιθεν ἦν, Νῦν ἐστιν εὔνους. Sic etiam in Hercule inter deos recipiendo. — Quo autem huius orationis dignitatem penitus persentiscas, contemplanda tibi sunt Iunonis simulacra antiqua, imprimis Iuno Ludovigiana et Praenestina apud Müller *Denkm.* II. 1. 34. et 35. — *Ilion, Ilion*] Dionys. Long. Fragm. 8. p. 123. Egger: *Πάθος ποιοῦσι καὶ οἱ ἀναδιπλασιασμοί· Θῆβαι δέ, Θῆβαι.* (Aeschin. in Ctes. pag. 426. Bekk.)

19. *Fatalis*] «a fatis ad Troiae excidium destinatus (*Δύσπαρις, Αἰνόπαρις*) atque propter raptum Helenae (quam dea nominare non dignatur) impurus adulter, propter hoc scelus ipsum a fatis electus, qui patriam everteret.» — *iudex*] Eridis cum malum aureum, pulchritudinis praemium, posthabita Iunone et Minerva, Veneri adiudicavit. Fundus fabulae est Iliad. ω, 28—30., copiosius deinde in Cypriis expositae, saepe etiam ab antiquis artificibus expressae, ut est Mercurius tres deas ad iudicium ducens in Gerhard *Vasengem.* T. 72., Paridis iudicium in anaglypho apud Inghirami *Gal. Om.* I. T. 9. — Virg. Aen. 1, 26: *manet alta mente repostum Iudicium Paridis spretaeque iniuria formae.*

21—23. *In pulverem*] Iliad. ι, 393: *πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει.* — *ex quo*] «Troia excidio devota erat iam inde ab eo tempore, quo Laomedon Neptunum et Apollinem, qui urbis moenia ei exstruxerant, debita mercede fraudavit suoque regno expulit.» Iliad. φ, 442. Pind. Ol. 8, 31. Ovid. Met. 11, 199. — *destituit*] Nobis pre-

Cum populo et duce fraudulento.

Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes nec Priami domus
Periura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit,

Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et graves

30. *gravis* b.

prie esset: «*von dem bedungenen Lohne hinwegstellte.*» Ut hic, Cic. pro Rosc. Am. 40: *homines honestissimos - - decepit, destituit.* — *Castaeque*] Minerva semper *innupta* (Aen. 2, 31.) praeterquam in arcano illo μύθῳ de ἱερῷ eius γάμῳ cum Hercule. Gerh. *Vasengem.* T. 36. p. 142.

24. *duce fraudulento*] Iam nolim explicare de Priamo, rege insonte; ita enim Iuno nimia iracundia atque odio abrepta fingeretur; sed per quandam βραχυλογίαν dictum puto pro his: «Ilion damnatum cum cuncto populo, ideo quod dux eius, Laomedon, tam fraudulentus fuit, in quem unum recidit excidii Troianae urbis culpa omnis atque ignominia.» Ita fere iam Lambinus.

25. *Lacaenae*] Simplicissima ratio est, ut construamus: *hospes adulterae Lacaenae* (genit.) non vero: *splendet adulterae* (dativ.) quod explicant, «iactat se pulchrum ac nitidum Helenae:» vel: «adulterae propter corporis formam placet.» *Splendet*, ut nos interpretamur, absolute est: «non iam superbit corporis forma Paris.» Τραγικώτατον autem de Paridis interitu μῦθον sic enarrat Welcker *gr. Trag.* Suppl. II. III. p. 1146: Paris a Philocteta sauciatus ad Oenonen, quam prius amaverat quaeque ex fatorum decreto sola eum sanare poterat, confugit; sed ab ea superbe reiectus moritur; deinde illa, poenitentiâ tacta, sibi ipsa mortem conscivit.

28. *refringit*] pr. «ita frangit, ut fractus nunquam se colligat ac resurgat; reprimit, retundit.» Prop. 3, 3, 44: *Teutonicas Roma refringat opes.* Utroque autem membro Troiae excidium παραφράζει poëta, duobus Troianorum principibus viris sic memoratis: «Occiderunt iam formosus ille Paris, belli auctor, fortissimus Hector, strenuus patriae defensor: atque his e medio sublatis cecidit Troia.»

29. 30. *ductum*] «productum;» usu omnibus satis noto; sic etiam *trahere bellum* Sal. Iug. 64. Tac. Hist. 2, 31. — *seditionibus*] Ovid. Trist. 1, 2, 5: *Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo; Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.* (Sic apud Liv. 45, 19: *domestica seditio* est «discordia inter fratres.») — *resedit*] «ut maris aestus sedata tempestate,

Iras et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,
Marti redonabo; illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Sucos et adscribi quietis
Ordinibus patiar deorum.

32. *Troïa* F. et Bentl. auctore Heinsio. — 34. *discere* bTc et corr. S. (Ut nos, Pottierii 1, 3, 9, 13, 15, 23.) — 35. *Sucos* bSTc: *Succos* M. cum Edd. plerisque.

sic compositum, finitum est bellum eversa Troia.» — *Protinus*] «ex hoc temporis puncto in futurum.» Ut poëta, nullam habet rationem aetatum inter Troiae excidium et Romuli adscensum in caelum praeteritarum.

32. *Troica*] Aen. 1, 119: *Troia gaza*, ubi Wagner: «Alteram formam, *Troicus*, videtur pedestris oratio sibi vindicare.» *Troica* servavit etiam Iahn et Meinecke. — *sacerdos*] Ilia sive Rea Silvia, Vestalis, e sanguine Troiano orta, cum Numitor ab Aenea descenderit. Vestae autem, ut deae Troianae, sacerdotem non significat, uti quidam voluit.

33. *Marti*] «utpote filio meo.» Iuno Martem lactans est in *Museo Pio-Clem.* I. T. 4. — *redonabo*] Hoc verbo unus Horatius usus videtur; alio significatu Od. 2, 7, 3., h. l. pro *donare* (Cic. ad Fam. 5, 4: *inimicitias rei publicae donare:*) et *condonare*, in alicuius gratiam alicui aliquid remittere vel ignoscere. — *lucidas sedes*] Ovid. Met. 15, 858: *Iuppiter arces Temperat aetherias*. Iliad. α, 532: αἰγλήεντος Ὀλύμπου.

34. *ducere*] ut Od. 1, 17, 22., Od. 4, 12, 14. est «cum quadam voluptate obducere, sorbillare»; ita σπᾶν, ἕλκειν οἶνον. Alii *discere*, quod explicant: «assuescere saporibus nectaris.» Reiecit hanc lect. Bentleius hac ratione ductus: «quod *discantur*, quae vel difficultatem vel metum vel fastidium habent.» Sed recte hunc usum perpetuum esse negavit Vanderburgius. Ovid. A. A. 3, 27: *per me discuntur amores*. Claudian. Epithal. 130., ubi Venus loquitur: *Vivite concordes et nostrum discite munus; Oscula mille sonent*. Rapt. Proserp. 2, 368: *unanimi consortia discite somni*, de rebus utique gratissimis; verum de nectare potando nescio quid habet ridiculi, quod non senserunt ii, qui nuper *discere* rursus amplexi sunt. Verum h. l. *discere* provenit ab iis, qui v. *ducere* significatum huic loco unice aptum ignorarent.

35. *adscribi*] ex formula militari pro vv. *admitti*, *addi*. — *quietis Ordinibus*] Philetas Bachii pag. 36: Ἀθάνατοι οἵ τ' ἐν Ὀλύμπῳ Ἔκτοσθεν χαλκεῶν ἀχέων οἴκους ἐκάμοντο. Sat. 1, 5, 101: *deos didici securum agere aevum*. Silius 5, 1, 57: *Atque idem* (deus *exemplar lenis mortalibus aevi, Imperturbata placidus tenet otia*

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exsules
In parte regnanto beati;
Dum Priami Paridisque busto

Insultet armentum et catulos ferae
Celent inultae, stet Capitolium
Fulgens triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

Horrenda late nomen in ultimas

mente. Minime vero, ut volt Lübker, opponitur *seditionibus* v. 19.

37. *Dum*] «Dummodo mare tempestatibus semper concitatum omne inter utrumque populum commercium impediat atque rumpat.» Haec omnia, ut consentaneum est, poëtice accipienda, siquidem optime norat Horatius ab Ilio novo Romam, hinc illuc continuo navigari. Moneo propter H. Peerlkampium, quo iudice haec omnia v. 17. *Gratum* usque ad finem carminis non sunt Horatii, sed obscuri atque inepti alicuius Grammatici. Ac tamen haec summopere admirati erant etiam Lambini et Bentleii.

38. 39. *exsules*] «Romani, qui genus duxerunt a profugis Troianis.» (Dictum sane videtur cum leni' quadam despicientia, deam ceteroqui optime decente.) — *beati*] «omnibus opibus affluentes.»

40. *Priami-busto*] Etiam haec nonnemo calumniatus est. Sane Priamus ex volgari fama a Neoptolemo ante aram Iovis Hercei obtruncatus auctoribus Virgilio Aen. 2, 557. et Quinto Smyrnaeo 13, 244. non habuit bustum, sed iacuit *ingens litore truncus Avolsumque humeris caput et sine nomine corpus*; nihilominus lyricus, hoc praesertim in sententiarum nexu, sine ulla culpa memorare poterat eius sepulcrum, id est, locum, quo eius corpus proiectum remanserat. — Nolim vero cum Bosscha «*bustum* latiore sensu accipere de universo urbis interitu, ut ipsa urbs deleta bustum Priami dicatur.»

41. *Insultet*] Ea sane summa erat in mortuum contumelia, ubi tumulus ab omni custodia ita desertus manebat, ut impune hostes ei insultarent, armenta eum depascerentur, ferae in eo lustra haberent. Sophonias 2, 14. de Nino urbe: *Et accubabunt in medio eius greges, omnes bestiae gentium ; - - quomodo facta est in desertum, cubile ferarum!* Iliad. δ, 177: *Καὶ κέ τις ὧδ' ἐρέει Τρώων ὑπερηνορεόντων Τύμβῳ ἐπιϑρώσκων Μενελάου κυδαλίμοιο κτλ.* Eurip. El. 327. Aegisthus Agamemnonis *ἐνϑρώσκει τάφῳ*.

42. *Capitolium*] *summum Iovis culmen* (Silius 3, 510.), certum illud aeternitatis et signum et pignus Romanis. Od. 3, 30, 8.

Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus,

Aurum irrepertum et sic melius situm
Cum terra celat, spernere fortior
Quam cogere humanos in usus
Omne sacrum rapiente dextra.

49. *inrepertum* bSTc.

44. *dare iura*] leges imponere. Liv. 1, 8: *Romulus convocata multitudine - - iura dedit.* Virg. Aen. 3, 137: *Iura domosque dabam. Possit* autem *dare iura*, ut Tibull. 1, 7, 3: *Aquitanas qui posset fundere gentes.* Non est simplex verbi *περίφρασις*, sed significat: «valeat leges dare.»

45. *Horrenda*] «Roma bellicosa et terribilis opibus suis debellet Parthos ceterosque populos orbis extremos.» Iunge *horrenda late*, similiter atque Od. 3, 17, 9: *Late tyrannus.* Virg. Aen. 1, 21: *populum late regem*; non cum aliis *late extendat*; id quod respuit versus caesura.

46. *qua medius liquor*] «medium inter terras continentes spatium occupans usque ad Gades, *Europam Libyamque rapax ubi dividit unda* (Poëta apud Cic. N. D. 3, 10.)» Aegyptum autem et Hispaniam debellavit Augustus.

49 — 52. «Hoc vero orbis terrarum imperium Roma ea dumtaxat condicione adipiscetur, ut fortior sit ad spernendum aurum quam cupidior eius *cogendi*, congerendi undique et quolibet modo etiam illicito, adeo ut rapiantur vel ex templis donaria aurea, ex iisque conflatis vasa ad usum profanum destinata conficiantur.» Alii iungunt: *cogere humanos in usus*; sed sic tollitur oppositio manifesta inter *humanos usus*, et *sacrum*, quod cum deorum sit, exemptum est usui humano. — Plaut. Trin. 4, 4, 36: *Neque istis quidquam lege sanctumst*; *leges mori serviunt*; *Mores autem rapere properant qua sacrum qua publicum.* — *Aurum irrepertum spernere* est «nulla prorsus cupiditate accendi ad auri venas investigandas.» Frequentes autem tales sunt auri exsecrationes apud antiquos. Sophocl. Antig. 195. Timocreon in Schneidew. Del. p. 430: *Ὤφελέν σ', ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανῆναι, Ἀλλὰ Τάρταρόν τε ναίειν κἀχέροντα· διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἔστ' ἐν ἀνθρώποις κακά.* Seneca Nat. Quaest. 5, 15: *Quae tanta necessitas hominem ad sidera erectum incurvavit et defodit et in fundum telluris infimae mersit, ut erueret aurum non minore periculo quaerendum quam possidendum?* Ma-

Quicunque mundo terminus obstitit,
Hunc tanget armis, visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii
Rebusque fidentes avitae
Tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,

53. *Quacunque* malebat Bentl. — *mundi* L. ut Pottierii 22. Nostri et reliqui Pott. *mundo.* — 54. *tanget* bSTc et omnes Pott. praeter 22. qui: *tangat* LCtFM et Bentl. — 55. *debacchantur* T.

nil. 5, 275. de frumento: *Quod solum decuit mortales nosse metallum.*

53. *Quicunque*] «ad ultimum quemvis terminum, qui, natura rerum sic iubente mundo habitabili *obstitit*, ἀορίστως, *(davor sich stellt)*, impedit, quo minus ultra se extendat, eum claudit.» Requiritur, inquit, *obstiterit* vel potius *obstet.* Immo neutra hac constructione usus unquam esset Horatius, qui constanter cum v. *quicunque* iungit indicativos. — *mundo*] Unus Pottierii Cod. 22. *mundi*, quod placebat Vossio; sed pedestris est orationis, cum sic nimis debilitetur actio v. *obstitit.*

54. *tanget*] «Huic arma inferet eumque in dicionem suam rediget, bellico cum impetu ac victoriae certa *(gestiens)* penetrans et in zonam gelidam et in torridam, ubi solis *ignes* vim suam quasi furibundam exercent. *Tanget* autem praetuli aliorum *tangat*, et quia vaticinatur Iuno, et propter Codd. consensum. (Omnes Pottierii praeter unum 22. praebent futurum).

56. *rores*] ut δρόσος, de cuiusvis generis aqua apud poëtas; h. l. pro imbribus.

57—58. «Sed orbis terrarum imperium, ad quod fata Romanos vocant, ea tamen condicione iis vaticinor, ut abstineant a Troia reparanda.» — *pii*] in μητρόπολιν, quam pietatem pulcherrime expressit Ennius Annal. 14, 9. Ed. Merulae, ubi Romani duce L. Cornelio Scipione (Asiatico) Troiam primum conspicientes in has voces prorumpunt: *O patria, o divom domus Ilium et incluta bello Pergama!* — *Pietas* autem coloniarum in μητροπόλεις dirutas requirebat, ut, si fieri posset, eas repararent. Cfr. Heyne Opusc. I. p. 312. — *fidentes*] «potentia sua nimis freti.»

61. *Troiae*] id est, «Troiae malis auspiciis renascentis fortuna

Ducente victrices catervas
Coniuge me Iovis et sorore.

Ter si resurgat murus aëneus
Auctore Phoebo, ter pereat meis
Excisus Argivis, ter uxor
Capta virum puerosque ploret.

Non hoc iocosae conveniet lyrae:
Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones deorum et
Magna modis tenuare parvis.

66. *Ductore* C. et C3dd. Bentleii, qui dubitanter proposuit: *Structore.* — 67. *Exscissus* L. — 69. *haec - convenient* L. *haec - conveniunt* F.

rursus eadem erit, quae veteris fuit, funestumque excidium novam quoque urbem manebit.» Ad vv. *alite lugubri* (Od. 1, 15, 5: *mala avi:*) memento auspicato condi solitas esse urbes.

63. 64. *victrices*] «quarum victoria iterum certa est.» — *Coniuge*] Iliad. π, 432: Ἥρην δὲ προσέειπε κασιγνήτην ἄλοχόν τε. Virg. Aen. 1, 46: *Ast ego, quae divom incedo regina Iovisque Et soror et coniux.*

65. *Ter*] numerus poëticus. «Quoties resurget murus vel firmissimus, auspiciis ac ductu ipsius Phoebi, prioris etiam Troiae conditoris.» Pind. Olymp. 8, 31. Virg. Ge. 3, 36: *Troiae Cynthius auctor.*

67. *Argivis*] Argis celeberrimum illud Iunonis templum erat.

69. *Non hoc*] Simili modo, ut Od. 2, 1, 37., a cantu nimis audaci, et qui suae poësi in amoribus vitaeque laeto usu plerumque versanti minus aptus sit, sese revocat. Meliores autem libri, ut omnes Pottierii praeter 8 et 13. (qui pessime *hoc - conveniat*) *hoc - conveniet*, tale ausum.

70. *tendis*] «In eo es, ut fines tibi praescriptos migres.» — *pervicax*] similiter ut l. l. *procax*, «minus verecunda atque nimio tuo studio ad temeritatem prope elata.» Nolim autem cum Axtio ad Vestritium p. 31. distinguere: *Desine, pervicax, Referre;* cum adiectivum magis ad v. *referre* quam ad v. *desine* referatur. Altera illa interpunctio parum apte significaret: «Tu, quae, ut alias soles, nunc quoque pervicax esse vis.»

72. *modis tenuare parvis*] «gravissimo argumento imparibus.» *Tenuare* autem verbum fere poëticum est pro composito *extenuare*, elevare.

CARMEN IV.

Descende caelo et dic age tibia
Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acuta,

Od. IV. Inscript. volg. *Ad Calliopen. Ad Calliopen Musam.* BSTc. — 1. *caelo dic* bF. (non BSTc.)

IV. «Musae, quibus ego quoque summa debeo beneficia, non solum nos delectant, sed emendant etiam mores nec sinunt esse feros, itaque mites modestiae sapientiaeque magistrae fiunt, quarum ipsarum virtutum Augustus, Romani imperii pacificator simulque Musarum sincerus amator, eximium nobis praebet specimen; contra Musae adeoque cuncta ingenia bonis artibus exculta quam longissime abhorrent a feroci virium abusu atque a superbia omnibusque facinoribus, ad quae mortales morum feritas impellere solet.» Summa autem arte usus in Augusto ipso olim ad crudelitatem proclivi (notum illud Maecenatis: *Surge tandem, carnifex!)* moderationem atque clementiam cum ingenuo humanarum litterarum studio coniunctam ita laudat, ut in his virtutibus summas laudes veramque potentiam sitas esse demonstret. Vide Excursum.

1. *Descende caelo*] Iliad. *β*, 491: *Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες*, et alibi *Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι*. — Praestat cum melioribus libris retinere copulam *et*, cum praesertim *ἀσύνδετον* h. l. nihil grati habeat.

2. *Regina*] ut dea; praeterea Hesiod. Theog. 79: *Καλλιόπη θ'· ἣ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων.* Dionysius Hymn. 1, 6: Calliopen invocans: *Μουσῶν προκαθηγέτι τερπνῶν.* Heraclitus in Schol. Vatic. ad Rhesum 246: *Καλλιόπη ποίησιν εὗρε πάντων (παντοδαπήν?)* — *longum*] Multi iam in hoc v. haeserunt, quasi *longum* carmen se compositurum esse consulto quidem, sed parum opportune, praedixerit poëta. Verum hoc volebat ut persentisceret lector: «Opto, ut tua praesentia quam diutissime frui possim nec nimis cito restinguatur impetus poëticus, qui nunc me corripit.» Atque simile est Tryphiodori exordium v. 1 — 4: *Τέρμα - - Αὐτίκα μοι σπεύδοντι, πολὺν διὰ μῦθον ἀνεῖσα, Ἔννεπε, Καλλιόπεια.* Utrum autem hoc ei concessura foret Musa necne, ipse nondum sciebat. Carmen «perenne, perpetuo duraturum» pro certo significare nequit. — *Calliope*] Auson. Idyll. 20, 7: *Carmina Calliope libris heroica mandat.* Sed haec singulorum inter Musas munerum distributio a poëtis, praesertim lyricis, non servatur. Iam Alcman Fragm. 28. Schneidew.: *Μῶσ' ἄγε, Καλλιόπα, θύγατερ Διός, Ἄρχ' ἐρατῶν*

Seu fidibus citharaque Phoebi.

Auditis, an me ludit amabilis
Insania? Audire et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt et aurae.
Me fabulosae Volture in Apulo

4. *citharave* BbSTcLCt, item Bentl. sed probat Cod. Graev. *citharaque.* — 5. *Audiris?* F. coni. — 9. Habent *apulo* BbSTc. *abdito* Bothe.

ἐπέων· ἐπὶ δ' ἵμερον Ὕμνον (Ὕμνῳ Welck. Fr. I.) καὶ χαρίεντα τίθει χορόν.

3. 4. *acuta*] Alcman Fragm. 47. Schn.: Ἁ Μῶσα κέκληγε, λίγεια Σειρήν. Catull. 64, 321: *clarisona voce.* «Sonora, liquida.» Acr. — *fidibus*] «Opto, ut, quocunque modo tibi placet, carmen mihi fundas vel tibia vel assa voce vel denique lyra»; quam περιφράζει vv. *fidibus citharaque Phoebi.* Qui *citharam* a *fidibus* (id est, ut volunt, lyra) distinguebant, scripserunt *citharave.* Sed triplex optio, ut opinor, sufficiebat; putida fuisset quadruplex. Virg. Aen. 6, 120: *Threïcia fretus cithara fidibusque canoris.* — Propterea etsi contra meos Codd. omnes scribendum est *citharaque,* non *citharave.*

5. *Auditis?*] «etiamne vos, sodales, an ego solus?» Hoc longe significantius quam Feae illud *audiris.*

6. *Insania*] «gratus ille furor poëticus, ἐνθουσιασμός.» Plato Phaedr. p. 248. A.: ἡ ἀπὸ Μουσῶν κατοχή τε καὶ μανία. — *pios per lucos*] «sacros, quos perambulant Musae.» Dionys. Hymn. 30. Calliopen alloquens: Αὔρη δὲ σῶν ἀπ' ἀλσέων Ἐμὰς φρένας δονείτω. Plat. Ion p. 534. A.: Μουσῶν νάπη. Propert. 3, 1, 1: *Callimachi manes et Coi sacra Philetae, In vestrum, quaeso, me sinite ire nemus.* Tacit. Dial. 12: *Secedit animus* (poëtae) *in loca pura atque innocentia fruiturque sedibus sacris.* De Elysio cave accipias cum Acrone. Ex v. *subeunt,* quod proprie ad v. *auras* refertur, elice *perflant.* Sic nos et de aqua et de aura *durchziehn, durchwallen.*

9. *fabulosae*] Noli hoc v. cum Scholiastis coniungere cum v. *altricis,* cum referatur ad v. *palumbes.* — *Volture in Apulo*] Duae res permirae hic nobis accidunt, quod aliquis *in Volture Apulo* tamen *extra Apuliam* sit, quodque in duobus versibus sese excipientibus primam syllabam et produxit et corripuit. Hinc multae natae sunt coniecturae: *in arduo - in abdito - in arido - extra limina patriae - extra limina sedulae - intra limina Dauniae - extra limina Puliae* (videlicet nutricis Horatii:) - *intra limen Apuliae:* quarum tamen nulla probabilis est. Qui defendunt, Ianus, Iahnius, Mannert *Italien,* 2. pag. 68 hoc fere dicunt: «Voltur mons Apuliae supra Venu-

Altricis extra limen Apuliae
  Ludo fatigatumque somno
    Fronde nova puerum palumbes

Texere, mirum quod foret omnibus,
Quicunque celsae nidum Acherontiae
  Saltusque Bantinos et arvum

10. *Nutricis* BbTc. (non S.) *pulliae* B. *limina sedulae* malebat Bentleius, *intra limina Dauniae* Düntzer. — 14. *Acheruntiae* bSc. (non BT.)

siam, cuius iugum in Lucaniam porrigitur. Quare recte mons *Apulus* dicitur, in quo Horatius nimis progressus fines Apuliae exire potuit. Inde *extra limen*. Metrum autem poëtae Latini in nominibus propriis et peregrinis haud raro variaverunt. Sic *Priamus* (⏑⏑⏑) et *Priamides* (—⏑⏑—), *Sicanus* (⏑—⏑, ⏑⏑⏑, —⏑⏑) et *Sicania* (— — ⏑ ⏑), *Italus* (⏑⏑⏑, — ⏑⏑) et *Italia* (—⏑⏑⏑), *Servilius* (—⏑⏑⏑, ——⏑⏑), *Fidenae* (———, ⏑——), *Batavus* (⏑⏑⏑, ⏑—⏑).

10. 11. *Altricis*] Alii ex gloss. *nutricis*. Cic. Tim. 82: *terram, altricem nostram*. Ovid. Met. 4, 293: *Idaque altrice relicta*. — *somno*] «ludo fatigatum posteaque somno oppressum.» Iliad. κ, 98: *καμάτῳ ἀδηκότες ἠδὲ καὶ ὕπνῳ*.

12. *palumbes*] Columbae Veneris sunt famulae; *maternae aves* Aeneae (Virg. Aen. 6, 193.) *Fabulosae* igitur, ut Od. 1, 22, 8: *fabulosus Hydaspes*, «de quibus multa fabulantur poëtae,» ut Odyss. μ, 62: *πέλειαι Τρήρωνες, ταίτ' ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσιν*. Moero apud Athen. 11. p. 491. b. de Iove infante: *Τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τράφον ἄντρῳ, Ἀμβροσίην φορέουσαι ἀπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων*. Nolim autem explicare cum Bosscha: «palumbes fabulosae in Volture Apulo (sedem habentes) me puerum extra limen Apuliae cet.»

13. *Texere*] Cum similia narrarentur de Stesichoro, Pindaro, Aeschylo (Pausan. 1, 21, 4.), Platone prodigia, ad se scite hoc traduxit, recentibus myrtorum ac lauri ramulis (quae quidem *novae frondis* imago totam rem et magis evidentem et gratiorem reddit:) a palumbibus se infantem contectum esse in omen futurae gloriae poëticae. Et de Stesichoro quidem Christodorus Ecphras. 128: *Τοῦ γὰρ τικτομένοιο καὶ ἐς φάος ἄρτι μολόντος Ἔκ ποθεν ἠερόφοιτος ἐπὶ στομάτεσσιν ἀηδὼν Λάθρῃ ἐφεζομένη λιγυρὴν ἀνεβάλλετο μολπήν*. Pindarum modo natum in sacrae lauri myrtique frondibus collocatum apes melle nutriverunt. Pausan. 9, 23., ubi prorsus quemadmodum hic: *κόπος καὶ ὕπνος αὐτὸν κατελάμβανεν*. Philostrat. Imagg. 12, 2. De Platone Aelianus

Pingue tenent humilis Forenti,

Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis, ut premerer sacra
Lauroque collataque myrto,
Non sine dis animosus infans.

Vester, Camenae, vester in arduos
Tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Praeneste seu Tibur supinum

16. *Ferenti* Sc., item pr. T. et corr. b. Tum LCt. et Bentl. (*Forrenti* B.)

V. H. 10, 21. et 12, 45. — *mirum*] «id quod sine ulla dubitatione prodigiosum videri debebat toti vicinitati meae, ut tuto dormirem cet.»

14. *nidum*] Cic. de Orat. 1, 44: *Ithacam illam in asperrimis saxulis tamquam nidulum affixam.* — De tribus his Apuliae oppidis, *Acheruntia*, hodie *Acerenza*, *Bantia*, h. *Banzi* s. *Vanzi*, *Forento*, hodie, ut videtur, vicus dictus *i Castellani* sive *i Castelli*, tria vel quattuor mill. pass. ab hodierna *Forenza*, cfr. Romanelli *Topografia del regno di Napoli* II. pag. 234. et Lombardi *Antichità di Basilicata* in *Mem. dell' Inst. di corresp. archeol. Fasc.* III. p. 210. Uterque autem scriptor servat scripturam *Ferentum*; apud Diodorum 19, 65. est *Φερέντῃ*. Nos Cod. antiquiss. B. et Feam secuti sumus. (Quod alii habent *Ferenti*, merus est error eius, qui cum hoc Apuliae Peucetiae oppido confudit *Ferentinum Hernicorum.*)

17. *Ut*] non est finale, sed coniungendum cum vv. *mirum quod foret.* Sic Tacit. Hist. 1, 79: *Mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos.* Plin. Epp. 1, 6: *Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur.* — *atris*] venenosis, ut Virg. Ge. 1, 129: *Ille malum virus serpentibus addidit atris.*

18. *ursis*] Ovid. Halieut. 57: *Foedus Lucanis provolvitur ursus ab antris.* — *ut premerer*] «totus tegerer congesta lauro Apollini, myrto Veneri sacra.»

20. *Non sine dis*] ut Graeci *οὐ θεῶν ἄτερ, οὐκ ἀθεεί.* Odyss. σ, 353. — *animosus*] «Dis me tuentibus imperterritus somno tranquillo gaudebam.»

21. *Vester*] «In vestra etiamnunc sum tutela, quam iam infans miraculo illo servatus expertus eram.»

22. 23. *Tollor*] Ovid. Met. 7, 779: *Collis apex medii subiectis imminet arvis: Tollor eo.* — *Praeneste*] hodie *Palestrina*, Latii oppidum, in cuius villas aestate secedere solebant Romani, frigoris captandi gratia. Virg. Aen. 7, 682: *altum Praeneste.* — *supinum*] in declivi collis parte situm. Cfr. Strab. 5, p. 238. Imitatus est in *ἐπιθέτοις* Iuvenalis 3, 190: *gelida Praeneste.*

Seu liquidae placuere Baiae.

Vestris amicum fontibus et choris
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbos,
Nec Sicula Palinurus unda.

Utcunque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo et urentes arenas

27. *arbor* BbScL. et Bentl. (ut nos, T.) — 31. *arentes* cLCt. et Bentl. (ut nos, BbST.) — *harenas* T.

v. 192: *proni Tiburis arce.* Cfr. etiam ad Od. 2, 6, 5.

24. *liquidae Baiae*] « Aut in aquis constitutae, aut deliciosae, sive aëris puri. » Schol. Cruq. Postrema interpretatio praestat. Voss: *die Heitre um Baiae*. Curtius 8, 47: *liquidiore luce aperiente hostem*. Campaniae erat oppidum propter aquas calidas et gratam aëris temperiem per aestatem frequentatum.

25. *Vestris - fontibus*] quorum celebratissimi erant Hippocrene, Castalia, Aganippe, Pirene; sed omnes fontes, apud quos carmina meditantur poëtae, in Musarum sunt tutela.

26. *Philippis*] Od. 2, 7, 9. Iunge: *acies retro versa Philippis*, non: *acies Philippis* pro: « apud Philippos commissa »; quod qui praetulit simul coniecit: *Philippi, versa acie retro.*

27. 28. *Devota*] « dis inferis sacra, utpote quae mihi prope exitium attulerit. » — *Palinurus*] promontorium ad extremum sinum Veliensem in Lucaniae ora, naufragiis infame, a Palinuro, Aeneae gubernatore ibi in mare demerso, ut fertur, sic nominatum. Nusquam alibi huius periculi meminit poëta. Ceterum ἐναργείας poëticae gratia eiusmodi dumtaxat beneficia a Musis in se collata memoravit, quae externam aliquam haberent speciem, oculis quasi propositam, omittens longe maiora illa, quibus mentem animumque grati poëtae affecerant; simulque illa ratio multo modestior.

29. 30. *Utcunque*] « dummodo vos me comitemini. » — *Insanientem*] Virg. Ecl. 9, 43: *insani feriant sine litora fluctus.* — *Bosporum*] Od. 2, 13, 15.

31. *urentes*] Dixerunt quidem *arentes arenas* Silius (6, 140.), Claudianus, Corippus (v. Bentl.) neque offendendum esset in sono, praesertim quantitate diversa (Ov. Met. 15, 268: *siccis humus aret arenis:*) sed tamen foret ἐπίθετον otiosum, omnes arenae cum areant, non omnes urant ut Assyrium litus. Sed litem dirimit auctoritas Codd. BbST. et octo Pottierii. Incertum est, utrum intelligat Syriae Palmyrenae solitudines, quae,

Litoris Assyrii viator.

Visam Britannos hospitibus feros
Et laetum equino sanguine Concanum,
Visam pharetratos Gelonos
Et Scythicum inviolatus amnem.

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortes addidit oppidis,

36. *agmen* var. lect. Cod. Goth. — 37. *Caesarem*, *altum* (educatum) *militia*, *simul* F. — 38. *Fessus* pr. Leid. s. Vossianus, ut volebat Lamb. probante Bentleio. — *addidit* Bb. et pr. c. item C5dd. Regii apud Pott.: *abdidit* T. et corr. c. item LCt. *reddidit* SFM. et Bentl.

auctore Plinio H. N. 5, 24., usque ad Petram, urbem et regionem Arabiae felicis, pertinebant, an ipsum Syriae litus. (Assyria frequenter pro Syria apud poëtas.) *Syriamque perustam* dixit etiam Manilius 4, 625.

33. *Britannos*] Tacit. Ann. 14, 30: *Britanni cruore captivo adolere aras et hominum fibris consulere deos fas habebant.* Hieronymus adv. Iovinian. 2. pag. 201. Bened.: *Quid loquar de ceteris nationibus, cum ipse adolescentulus in Gallia viderim Atticotos, gentem Britannicam, humanis vesci carnibus?*

34 — 36. *Concanum*] Cantabriae in Hispania Tarraconensi populum. Silius 3, 360: *Nec qui Massageten monstrans feritate parentem Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.* Idem scilicet narrabant de Gelonis, Sarmatiae populo. Virg. Ge. 3, 461: *Bisaltae quo more solent acerque Gelonus, Cum fugit in Rhodopen atque in deserta Getarum Et lac concretum cum sanguine potat equino.* Virg. Aen. 8, 725: *sagittiferosque Gelonos. Scythicus* autem *amnis* Tanais.

37. *Vos*] Iunctura haec est: «Eaedem vos, quae tanta in me beneficia contulistis semperque confertis, *recreatis* etiam Caesarem, ita, ut per vos a laboribus requiescere ei sit concessum.» — *altum*] Noli iungere *altum militia* a v. *alere*, «educatum, innutritum militia inde a prima adolescentia», neque *altum* («excelsum, elatum») *militia*, nec denique «bella despicientem» (Hand ad Stat. p. 64.); sed v. *militia* iungendum cum v. *fessas*, et *altus* est *egregius* (Od. 1, 6, 11.) Ovid. ex Ponto 2, 3, 63: *Quique dolor tetigisset pectus Caesaris alti.* Unice autem veram esse nostram interpretationem ipsa versus caesura satis demonstrat; quamquam praeterea in Horatii praesertim ore nimis tenuis ac prope ridicula fuisset laus: *altum militia.*

38. *addidit*] Veram hanc esse lectionem demonstrat Tacit. Ann. 13, 31: *Coloniae Capua atque Nuceria* ADDITIS *veteranis firmatae sunt.* *Addidit* igitur tamquam *novos* colonos, qui in Inscrippt. ali-

Finire quaerentem labores
Pierio recreatis antro.

Vos lene consilium et datis et dato
Gaudetis, almae. Scimus, ut impios
Titanas immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,

Qui terram inertem, qui mare temperat

43. *turbam* bT. — 44. *corusco* Bentl. coni.

quoties distinguuntur a *veteribus*. Habebant enim utrique suos sibi duumviros, decuriones cet. Inscrippt. m. Lat. 100 et 101. *Arretini veteres. Fabraterni veteres, Fabraterni novani.* V. etiam Furlanetti *Lapidi d'Este.* p. 96. Cfr. Cic. pro Sulla 21. Nec vero, ut nuper imperite quidam iudicavit, *κύριον* hoc verbum minus est poëticum. Sed qui ignorabant hoc verbum proprium atque aptissimum esse, nec satis intelligebant, substituerunt falsa vel *abdidit*, vel *reddidit*, ad quod postremum verbum conferri potest Tac. Ann. 1, 17: *praetorias cohortes, - - quae post sedecim annos penatibus suis reddantur*, cet. Sed de Augusto Suet. Oct. 13: *Veteranos municipalibus agris collocavit*, et teste Dione Cassio 53;25. eo ipso anno 728., quo hoc carmen compositum est, optimam agri Salassorum partem quibusdam praetorianorum dedit, ubi condita Augusta Praetoria (h. *Aosta)*, item ibid. C. 26. militibus dimissis oppidum in Lusitania, Augustam Emeritam (h. *Merida*) condendum dedit; non igitur suo quisque oppido reddebatur; alia condicio certe erat praetorianorum. De hibernaculis denique male nonnulli sunt interpretati. Id quoque monendum, lect. *abdidit* de fortissimis militibus eorumque praemiis usurpatum nescio quid inglorii ac prope ignominiosi habere.

40. *Pierio antro*] ubi Musarum recessus. Pind. Pyth. 6, 48. de Thrasybulo: *δρέπων Σοφίαν ἐν μυχοῖσι Πιερίδων.* Eloquentiam autem studiaque liberalia Augustum cupide ac laboriosissime exercuisse, poëticam quoque summatim attigisse tradit Sueton. 84. 85.

41. *lene consilium*] «moderationem et clementiam», qua sane Octavianus usus est post Antonium oppressum. Cfr. Pind. Pyth. 5, 61: (Apollo) *δίδωσί τε Μοῖσαν οἷς ἂν ἐθέλῃ Ἀπόλεμον ἀγαγὼν Ἐς πραπίδας εὐνομίαν.* — *Consilium* autem h. l. trisyllabum per *συνεκφώνησιν*, ut Od. 3, 6, 6. *principium.*

42. *Gaudetis*] «quia consilium ab Augusto sapienter acceptum bonos iam habet eventus.» — Iam lyrica licentia varia monstrorum genera hic confunduntur, ac si Iovi disque ceteris bellum una intulissent Centimani, Titanes, Gi-

Ventosum, et urbes regnaque tristia
Divosque mortalesque turbas
Imperio regit unus aequo.

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
Fidens iuventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

46. *urbes*] *umbras* Bentl. coni. — 47. *turmas* ScCt. (non BbT.)

gantes anguipedes, Typhoeus his posterior, Aloidae, Centauri. Cfr. Hesiod. Theog. 680. Apollod. 1, 1, 6. — Ceterum de discrimine inter Gigantomachias et Titanomachias apud poëtas et artifices cfr. Gerhard *Vasengem*. Tom. I. p. 204.

43. 44. *immanemque turmam*] Titanum ἐπεξηγητικῶς, ut v. 4. *fidibus citharaque Phoebi*. — *caduco*] «celerrime desuper irruente.» *Cadere* haud raro etiam de iis fulminibus, quae feriunt: *corusco* esset ἐπίθετον mere ornans, immo otiosum. — Ceterum contemplator Iovem Aegiochum in Müller *Denkm*. II. N. 5.

45. 46. *inertem*] «terrae molem immobilem», *brutam*, Od. 1, 35, 9. Virg. Ge. 1, 94: *rastris glebas qui frangit inertes*, «*die (sonst) nichts hervorbringen.*» — *Terra* et *urbes* componuntur ut Od. 2, 20, 3 et 5. et Od. 1, 35, 10: *urbesque gentesque*; *mortales* autem *turbae* opponuntur *divis* dumtaxat, ut in illis: *divom pater atque hominum rex;* nec vero otiose his verbis repetitur notio *urbium*, quae *terrae* et *mari* opponuntur, non sine significatione civilis status legibus ordinati. — *temperat*] Cfr. Od. 1, 12, 15. Ceterum Comm. Cruq. et Scholiasta Franeq. probante Bosio p. 42. construit: *qui mare temperat, et urbes regnaque tristia divosque regit*. Recte, puto: *temperat* rerum naturam, *terram* et *mare*; *regit* inferos, viventes horumque civitates, atque deos. Volgo construunt *temperat terram, mare, urbes, inferos, regit Divos mortalesque*.

49. 50. *terrorem*] Cfr. Od. 2, 12, 7. Aristoph. Av. 1251: καὶ δή ποτε εἷς Πορφυρίων αὐτῷ (Iovi) παρέσχε πράγματα. — *Fidens*] Alii construunt: *Fidens iuventus, horrida* (horrens) *brachiis*, alii: *Iuventus horrida, fidens brachiis*; accedere videtur ad σύλληψιν, «tot brachiis ad pugnandum erectis iuventus illa horrebat, ut exercitus hastis.» Sic Silius 2, 154: *Sed fisus latis humeris et mole iuventae*. Quamquam v. *fidens* reperitur etiam sine dativo vel ablativo rei. Cic. Tusc. 3, 3, 7: *Qui fortis est, idem est fidens*.

51. *Fratresque*] Otus et Ephialtes, Aloidae. Virg. Ge. 1, 280: *Et coniuratos caelum rescindere fratres. Ter sunt conati imponere Pelio Ossam Scilicet atque Ossae*

Sed quid Typhoeus et validus Mimas
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhoetus evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax

Contra sonantem Palladis aegida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Iuno et

55. *Roetus* B., *Rhetus* bc., *Rethus* S., *Rhoecus* LCt. Ut nos, T. — (55. Scripturam *evolsis* et 59. *Volcanus* inter meos praebet c. solus.)

frondosum involvere Olympum ; Ter Pater exstructos disiecit fulmine montes. Cfr. Ovid. Met. 1, 151. — *opaco*] «propter silvas umbroso ;» sic Virg. l. l. *frondosum* eum vocat.

53. *Typhoeus*] (*Τυφωεύς*) Pind. Pyth. 1, 15: *θεῶν πολέμιος, Τυφὼς ἑκατοντακάρανος· τόν ποτε Κιλίκιον θρέψεν πολυώνυμον ἄντρον· νῦν γε μὰν - - κίων οὐρανία συνέχει Νιφόεσσ' Αἴτνα.* Olymp. 4, 7. (Antrum illud est Corycium in Cilicia. Pompon. Mela 1, 13. Curtius 3, 10.) Idem Frgm. Boeckh. Ed. min. p. 221: *Κείνῳ μὲν Αἴτνα δεσμὸς ὑπερφίαλος Ἀμφίκειται· - - Ἀλλ' οἷος ἄπλατον κεράϊζες θεῶν Τυφῶν' ἑκατοντακάρανον ἀνάγκᾳ, Ζεῦ πάτερ, Ἐν Ἀρίμοις ποτέ.* Iliad. *β*, 783. Aeschyl. Prom. 383. Virg. Aen. 9, 715: *durumque cubile, Inarime Iovis imperiis imposta Typhoeo.* — *Mimas*] Apud Hesiod. Scut. H. 186. est Centaurus; Gigas apud Eurip. Ion. 214., ubi Pallas *τὸν δάϊον Μίμαντα πυρὶ καταιθαλοῖ.* Ei Prochyta iniecta. Silius 12, 147.

54—56. *Porphyrion*] Pindaro Pyth. 8, 17. est *βασιλεὺς Γιγάντων.* — *statu*] non statura, sed est «*stabilis gradus*» pugnantium, apud Tacitum Hist. 2, 35. Liv. 30, 18: *statu movere hostem.* — *Rhoetus*] qui alibi inter Centauros memoratur. Cfr. Bentl. ad Od. 2, 19, 23. — *Enceladus*] prostratus a Minerva; ei Aetna imposita. Virg. Aen. 3, 578. — *iaculator*] «evolsos truncos audacter iaculatus.»

57. *Palladis*] «caeca vis contra sapientiam.» — *aegida*] Cfr. ad Od. 1, 15, 11. Cfr. Heinrich ad Hes. Scut. H. 200. Val. Flacc. 3, 88. *aegisono fera pectore virgo*; ubi de thorace, non de clipeo videtur cogitasse. Cfr. Aristidem in Minerva p. 15. Dind.: *Λέγεται ὡς ἐπειδὴ οἱ Γίγαντες παρετάξαντο ἐν τῇ Φλέγρᾳ, Ἐγκέλαδον μὲν καὶ τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν κτείνει ἡ θεός, τοῖς δ' ἄλλοις θεοῖς ὀλίγον τὸ ἔργον γίγνεται, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων Γιγάντων ὅσον ἦν κράτιστον κτείνει ἡ θεὸς ἅτε καὶ φύσει πολεμίους ὄντας διαφερόντως ἀμυνομένη.*

58. 59. *avidus*] *λιλαιόμενος πολέμοιο.* Iliad. *υ*, 36: *Ἥφαιστος σθένεϊ βλεμεαίνων.* Sic Tacit. Ann. 1, 51. *avidas legiones* item absolute dixit. Minus recte alii ad

Nunquam humeris positurus arcum,

Qui rore puro Castaliae lavit
Crines solutos, qui Lyciae tenet
Dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.

Vis consili expers mole ruit sua;
Vim temperatam di quoque provehunt

62. *Crinis* b.

naturam ignis omnia devorantis rettulerunt, quo quidem significatu hoc ἐπίθετον h. l. otiosissimum foret. — *matrona*] Ovid. Fast. 6, 33. Iuno: *dicor matrona Tonantis.*

60. *positurus arcum*] «qui eum nunquam ponere solet, semper ad sagittandum paratus.» Apollo de arcu suo apud Eurip. Alc. 40: *Σύνηθες ἀεὶ ταῦτα βαστάζειν ἐμοί.* Pind. Pyth. 8, 17: (Gigantes) *δμᾶθεν δὲ κεραυνῷ (Διὸς) Τόξοισί τε Ἀπόλλωνος.* In his igitur dis memorandis sapienter substitit poëta, quamvis omnes pugnae adfuissent, imprimisque fortiter dimicasset Bacchus atque Hercules. Fea teste, in anaglypho Musei Vaticani « est videre etiam Dianam arcu, Hecaten face in utraque manu Titanum impietatem ulciscentes.»

61. *Castaliae*] Pind. Pyth. 1, 39: *Λύκιε καὶ Δάλου ἀνάσσων Φοῖβε, Παρνασοῦ τε κράναν Κασταλίαν φιλέων. Κασταλίας μαντικὸν πόμα* memorat Gregorius Nazianz. Ed. Paris. I. pag. 679. Operose de hoc fonte, et altero cognomine prope Antiochiam, de quo quidem h. l. cogitare nolim, egit Unger Theb. Paradoxa p. 115. — *lavit*] Hac forma antiquiore semper Horatius utitur in lyricis. Cfr. Od. 4, 6, 26. — *Lyciae*] quae vera sane erat patria sedesque cultus Apollinis, lucis dei, ut inter alios demonstravit Grotefend in Actis Philolog. Bonnens. 1841.

63. *natalemque silvam*] in Cyntho, Deli monte. Statius Theb. 2, 696: *Phoebe parens, seu te Lyciae Patarea nivosis Exercent dumeta iugis seu rore pudico Castaliae flavos amor est tibi mergere crines.* Servius ad Aen. 4, 144: *Constat Apollinem sex mensibus hiemalibus apud Pataram, Lyciae civitatem, dare responsa, unde Παταρεὺς Apollo dicitur, et sex mensibus apud Delum.* Digressio haec de Apolline, cuius pulcherrimam formam cum admiratione contemplatur poëta, non sine arte opponitur terribilis illius pugnae Phlegraeae picturae. Praeterea autem Apollo deus maxime, ut ita dicam, adamatus atque cultus ab Augusto eiusque quasi tutela singularis ac propria erat.

65. *Vis consili*] Pind. Pyth. 8, 15: *Βία δὲ καὶ μεγάλαυχον ἔσφαλεν ἐν χρόνῳ.* Eurip. Fr. Temenid. 11: *Ῥώμη δέ γ' ἀμαθὴς*

In maius; idem odere vires
Omne nefas animo moventes.

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum, notus et integrae
Tentator Orion Dianae,
Virginea domitus sagitta.

69. *Gyas* L.: *gigas* BbSTcCt, *Gyges* cum Bentleio FM. — 70. *Sententiarum notus, et* LCt.

πολλάκις τίκτει βλάβην. — *mole ruit sua*] «Propter id ipsum, quod nimis magna ac violenta facinora patrare quis conatur, semet ipse perdit.»

67. *odere vires*] Eurip. Hel. 903: *μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν.* Ter consulto repetitur v. *vis*; quod tantum abest, ut merito reprehensum sit ab Editore Leidensi, ut optime respondeat poëtae consilio a violentia ac superbia nos dehortandi.

69. *Gyas*] Vide Od. 2, 17, 14.

70. 71. *sententiarum*] «veracium monitorum.» Locum hunc affert Priscianus pag. 718. Putsch. Buttmannus Mythol. 2. pag. 369. cum propter repetitum, ut volt, ex Od. 2, 17, 14. *ἐπίθετον centimanus,* tum propter mentionem *Gyae* post Gigantum pugnam rursus iniectam, tum propter v. *sententiarum*, nimis, ut ait, pedestrem orationem redolens, totam stropham pro subditicia habuit. Buttmanni autem opinionem cum aliis secutus est etiam Lübker. Verum *centimanus* perpetuum et aptissimum utrobique est Gyae *ἐπίθετον*, ut *dirus* semper *Hannibal;* duos autem Gigantum dedita opera denuo memoravit, post degressionem illam in Apollinis laudem ac *γνώμας* sequentes, ut illico intelligeremus verba v. 73. *Iniecta monstris Terra* cet.; denique v. *sententiarum* vel ipso sono magnam habet dignitatem atque gravitatem. — Ceterum in omnibus huiuscemodi *ἀθετήσεσιν* earum inventores parum cogitarunt, quis cui bono tales locos ipsis suspectos inculcare et voluerit et potuerit. Nam quae de tali perversitate sibi confinxit HP. omni probabilitate critica destituta sunt. — *notus*] Orion propter id ipsum maxime *notus*, quod ausus est tentare Dianam *integram*, ab eaque occisus est in insula Delo vel Chio. Cic. Arat. 420. Euphorion Mein. pag. 161. Est autem Orion Horatio, ut aliis apud Apollod. 1, 4, 3. *γηγενής*, cum Pherecydes eum Neptuni et Euryalae filium fecisset. — *integrae*] «intactae virginis.» Nullam hoc, ut nonnemo ratus est, habet offensionem. Nam si Terentius dicere potuit Hec. 1, 2, 70: *Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet:* quidni Horatius absolute *integram* pro inviolata appellare potuerit Dianam? — *Tentator*] nove for-

Iniecta monstris Terra dolet suis
Maeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum; nec peredit
Impositam celer ignis Aetnam,

Incontinentis nec Tityi iecur
Reliquit ales, nequitiae additus

73. *Infecta* corr. b. — 76. *Aethnen* BT., unde recte fortasse *Aetnen* Cuningh. Iani, Mitsch. Doering. — 78. *Relliquit* T., *Relinquit* bSLCtF. et Bentleius. Ut nos, B(T)c.

tasse dictum (certe alibi non invenitur:) factum ad Graecum v. πειραστής, πειρᾶν κόρην, γυναῖκα.

72. 73. *Virginea-sagitta*] Diphilus in Exc. Grotii p. 785: Λητοῦς Διός τε τοξόδαμνε παρθένε, Ὡς οἱ τραγῳδοί φασιν. — *monstris*] «formis illis portentosis Gigantum cet. ex se natis.» Apollod. 1, 1, 4: Γαῖα ἀγανακτοῦσα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν εἰς Τάρταρον ῥιφθέντων παίδων κτλ.

74. *luridum*] «luridus, supra modum pallidus.» Festus. Est tamen, ut monstrat Od. 4, 13, 10: *luridi dentes* et Ovid. Met. 14, 744: *lurida membra* eius, qui laqueo fauces sibi elisit, *luror* pallor nigricans, livens (*fahl* Voss.).

75. *peredit*] «nec flammae ita exurere potuerunt Aetnae firmissimam molem Encelado impositam, ut is unquam liberaretur.» Petron. Bell. civ. C. 135: *iamque Aetna voratur Ignibus insolitis*.

77. *Tityus*, filius Iovis et Elarae, Orchomeni filiae (Apollod. 1, 4, 1.), quam cum propter Iunonis ζηλοτυπίαν sub terra abscondisset, Tityum filium inde protraxit, unde vocatur Γαιήϊος υἱός Od. η, 324. et γηγενής a Pherecyde apud Schol. Apoll. Rh. 1, 179. Od. λ, 576. Quint. Smyrn. 3, 392: Οἷος ὑπερφίαλος Τιτυὸς πέσεν, ὁππότε Λητὼ Ἐρχομένην Πυθῶδε βιάζετο καί ἑ χολωθεὶς Ἀκάματόν περ ἐόντα θοῶς ὑπεδάμνατ' Ἀπόλλων Λαιψηροῖς βελέεσσιν· ὁ δ' ἀργαλέῳ ἐνὶ λύθρῳ Πουλυπέλεθρος ἔκειτο κατὰ χθονὸς εὐρυπέδοιο Μητρὸς ἑῆς· ἡ δ' υἷα περιστονάχησε πεσόντα.

78. *Reliquit*] Sic etiam antiquiss. B. praetulitque Meinecke. Concinnius utique videtur propter v. *peredit* item perfecto tempore positum: supple cogitatione: «adhuc.» Vera autem sunt perfecta, non aoristi, καταλέλοιπε, *hat verlassen, ha lasciato*. Iam sequitur praesens: «etiamnunc *cohibet* cet.» — *nequitiae*] «libidini atque intemperantiae. — *additus*] tamquam ἔφεδρος, qui eius nequitiam, id est, eum ipsum propter nequitiam urgeat atque vexet. Sic Socrates in Platon. Apol. p. 30. E. se vocat προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ, et paullo post προσκαθίζοντα, item δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθεικέναι. Lucilius 14, 6. Achaintre: *Si mihi*

Custos; amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

non praetor siet additus atque agitet me. Virg. Aen. 6, 91: *nec Teucris addita Iuno usquam aberit.* Sic etiam *appositus*; Suet. Tib. 22: *tribunus militum, custos appositus.* — *Custos*] nunquam ab eo discedens, sed continenter rostro eum pulsans iecurque eius vorans.

80. *Pirithoum*] Lapitharum regem, qui Proserpinam ex Orco rapere voluerat, unde *amator* per *λιτότητα* pro scelesto raptore dicitur. Eurip. apud Plut. Moral. 1, p. 75: *ὡς Θησεὺς τῷ Πειρίθῳ κολαζομένῳ καὶ δεδεμένῳ Πέδαις ἀχαλκεύτοισιν ἔζευκται πόδας.* — *trecentae,* (ut in prosa or. *sexcenti*) «innumerabiles, permultae.» Apollod. 2, 5, 12: *Ἡρακλῆς πλησίον τῶν Ἅιδου πυλῶν γενόμενος Θησέα εὗρε καὶ Πειρίθουν τὸν Περσεφόνης μνηστευόμενον γάμον* (unde *amator* impurus:) *καὶ διὰ τοῦτο δεθέντα. Θεασάμενοι δὲ Ἡρακλέα τὰς χεῖρας ὤρεγον, ὡς ἀναστησόμενοι διὰ τῆς ἐκείνου βίας· ὁ δὲ Θησέα μὲν λαβόμενος τῆς χειρὸς ἤγειρε, -- Πειρίθουν δὲ ἀναστῆσαι βουλόμενος, τῆς γῆς κινουμένης ἀφῆκεν.* — Ceterum omnes has Gigantum devictorum imagines spectare putant interpretes ad M. Antonium a Caesare Octaviano oppressum; Franke F. Hor. p. 139. etiam de Cornelio Gallo et M. Egnatio Rufo a. 728. offensarum et coniurationum in principem reis cogitavit.

EXCURSUS.

Nondum satis diligenter expendisse videntur, quomodo in hoc carmine summi artificii pleno Horatius una eademque opera partim se ipsum felicem Musarum esse cultorem quamvis modeste praedicarit, partim Augustum poëticis studiis item faventem, ipso hoc humanitatis studio ductum et sapienter et clementer in republica administranda versari, ac propterea insanis ac nefariis Antonii aliorumque, Galli, Egnatii Rufi et similium, conatis superiorem semper mansisse mansurumque esse demonstrarit; simul autem totum per carmen poëticis imaginibus partim ex amoenis Italiae regionibus, partim Graecis ex fabulis repetitis ceteros lectores delectare ac permulcere studuerit. Alias de vero carminis argumento sententias videsis apud Iahnium Ann. phil. 1839. 8. XXVI. 4. p. 457. et Dillenburgerum p. 84.

CARMEN V.

Caelo tonantem credidimus Iovem
Regnare: praesens divus habebitur
Augustus adiectis Britannis
Imperio gravibusque Persis.

Od. V. Inscript. volg. *In laudem Caesaris Augusti.* — *Ad divum Augustum.* Bbc. *In honorem Augusti.* ST.

V. «Phraates, cum a. u. c. 731. filium Romae detentum ea lege ab Augusto recepisset, ut captivos et signa militaria Crassi et Antonii cladibus amissa sibi restitueret, huic tamen ut satisfaceret, haud prius impelli potuit, quam ea ab Augusto, quem in Asiam traiecisse et ad Syriam usque pervenisse satis constabat, bello repetitum iri fama percrebuisset. Erat is annus u. c. 734. Quae res etsi ex pactis cum Parthis ita esset transacta, Augustum tamen, quod solo nominis sui terrore Phraaten, ut ea staret, adegisset, ita sese extulisse constat, ut maximae instar victoriae restitutionem istam habuerit, orationeque et arcu triumphali, denique nummis quae celebraretur dignam duxit. Cfr. Dionem 54, 8.» Mitscherlich. (Nummorum illorum satis frequentium inscriptio vel simpliciter *Signis. Receptis* vel *Signis. Parthicis. Receptis* vel *Civib. Et. Sign. Milit. A. Part. Recvp.* Müller *Denkm.* V. N. 351. Eckhel D. N. VI. p. 101. Cfr. Weichert de Vario pag. 373.) — Volgaris erat haec olim opinio. At propter gravissimas rationes et Franke F. Hor. p. 189. et Lübker hoc carmen potius ante *cives et signa militaris a Parthis recuperata*, ac probabiliter ad a. 728. vel 729. referendum esse statuerunt.

1. *Caelo*] Iungo *caelo regnare*, ut Lucan. 3, 318: *sortisque deorum Ignarum mortale genus per fulmina tantum Sciret adhuc caelo solum regnare Tonantem.* Alii minus recte: (e) *caelo tonantem.* — *credidimus*] «semper, atque etiamnunc credimus.»

2—4. *praesens*] ἐπιφανής. Sic in nummis *di praesentes* et *praesentissimi.* Spanhemius I. pag. 426. Auson. Caes. 2: Augustum Roma *In terris positum credidit esse deum.* Cfr. 1, 12, 51. Od. 4, 14, 43. — *Britannis*] Strabo 4. p. 138: *Νυνὶ μέν τοι τῶν δυναστῶν τινες τῶν αὐτόθι πρεσβεύσεσι καὶ θεραπείαις κατασκευασάμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα τὸν Σεβαστὸν φι-*

Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit et hostium,
Pro curia inversique mores!
Consenuit socerorum in armis
Sub rege Medo Marsus et Apulus,

8. *arvis* F. cum C1d. Ianii et T. Fabro. (*armis* BbSc. et omnes Pottierii. Excidit hic v. e Cod. T.)

λίαν, ἀναθήματά τε ἀνέθηκαν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ καὶ οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον. Satis hyperbolice propter haec Britannorum officia erga Augustum et expeditionem in Parthos praeparatam utramque nationem in dicionem Romanam redactam esse dicit vel potius vaticinatur, mox fore, ut et illa et haec domaretur. — *Graves* autem Persae, molestissimi Romanis ac feroces. *Persae* pro *Parthis*, ut Od. 1, 2, 22.

5. *Milesne Crassi*] Cum indignatione: «Qui fieri potuit, ut miles - - viveret?» Consulto hic declinat mentionem cladis, quam M. Antonius a. u. c. 718. a Parthis acceperat, sive quod omnino inimici oppressi memoriam refricari Augustus nollet, sive quod propter amicitiam cum Iulo Antonio, triumviri filio, initam Horatius ubique M. Antonio pepercit. — Iunge *maritus coniuge barbara*, id est, «habens coniugem barbaram.» Cfr. Ovid. Her. 4, 134: *Et fas omne facit fratre marita soror.* Alii: *turpis coniuge barbara;* sed ablat. instrumentalis in coniugis persona locum non habet. Prorsus autem perversa HP. est coni. *in coniuge.* — «Uxores a victoribus acceperant, ut vitam mercarentur.» Schol.

6. *Turpis*] propter violatam legem Romanam atque in matrimonium ductam non solum peregrinam, verum etiam hostis filiam. Virg. Aen. 8, 688: *sequiturque* (Antonium) *nefas! Aegyptia coniux.* Liv. 43, 3: *ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus, cum quibus connubium non esset, natos se memorantes.* — *vixit*] «Adeone vitae cupidus fuit, ut hanc ignominiam aequo animo pateretur?» — *hostium*] «quos S. P. Q. R. hostes iudicarat, quibuscum idcirco nullum omnino commercium neque connubium esse poterat.»

7. *Pro*] Est demirantis cum indignatione. — *curia*] Cic. pro Plancio 29: *stante urbe et curia. Curia* refertur ad laesam senatus dignitatem, qui tam ignominiosum casum tam diu patienter tulerit. Librarii substituerunt *pro patria* et *pro tempora.*

8. *Consenuit*] Quia iam plus triginta annos inter Parthos degerant. — *in armis*] Prorsus hoc ex Parthorum more. Iustin. 41, 2, 5: *Exercitum non, ut aliae gentes, liberorum, sed maiorem partem servitiorum habent;* captivi autem pro mancipiis erant. — Quid,

Anciliorum et nominis et togae
Oblitus aeternaeque Vestae,
Incolumi Iove et urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis condicionibus

12. *Incolomi* bS.

quod Romanos, otii impatientes, belli cupidos cum Parthis etiam voluntarios arma tulisse haud improbabile est? Insigne certe huiuscemodi perversitatis exemplum Q. Labienus T. filius dedit, qui audita clade Philippensi Parthos in Romanos concitavit et dux ab eis constitutus per breve tempus Syriam et Phoenicen occupavit a. u. c. 714., cuiusque nummus exstat cum hac inscriptione: Q. LABIENUS PARTHICUS. IMP. Cfr. Dionem 48, 26. Vellei. 2, 82. — Languet prae lect. librorum tantum non omnium altera *in arvis*, quam cum Canterus et T. Faber coniectura proposuissent, confirmavit unus Cod. Altorf. 1., in quo casui debetur.

9. *rege*] invidiosum apud Romanos nomen. — *Marsus et Apulus*] bellicosissimi Italiae populi. Libenter, ubicunque potest, suae Apuliae meminit poëta.

10. *Anciliorum*] Altera forma *ancilium* est in Inscr. m. Lat. 2244. a v. *ancile*. (Cfr. *Saturnaliorum, sponsaliorum*). Lege Ovid. Fast. 3, 373. *Nubigenas clipeos* vocat Stat. Silv. 5, 2, 131. — *togae*] Virg. Aen. 1, 282: *Romanos, rerum dominos gentemque togatam.* Florus 4, 11: *Antonius patriae, nominis, togae, fascium oblitus.* *Nominis* h. l. manifesto pro «nominis Romani»; quod ipsum inest in voc. *togae*. Quia non intelligebant, plurimi scriptores librarii omiserunt *et;* quae intolerabilis lectio placuit Cruquio ac Torrentio.

11. 12. *Vestae*] cuius ignis pignus erat aeternitatis Romanae urbis. Cic. de Legg. 2, 8: *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* In iure iurando Philippo Macedoni imposito Graece sic expresserunt: *τὴν ἑστίαν τῆς Ῥώμης*. Diodor. Fr. Dind. p. 128. Vestam *Romani imperii pignus* vocat Seneca Controv. 1, 3. pag. 93. Bip. — *Iove*] «Salvo Capitolio.» Schol.

13. *caverat*] «Et tamen ne talis turpitudo atque ignominia unquam Romanos dehonestaret, providere voluerat iam Regulus, specimen illud summae constantiae cet.» Captus est a Karthaginiensibus a. u. c. 499. Crebro hoc idem argumentum tractabatur in rhetorum scholis. Cfr. Cic. de Or. 3, 28, 109; inter poëtas Silium 6, 342. seqq. et Balde Lyric. 1, 3., qui fortasse nimis presse Horatii vestigia sequens pleraque hinc ad Thomae Mori constantiam laudandam detorsit.

14. *condicionibus*] casu tertio,

Foedis et exemplo trahentis
Perniciem veniens in aevum,

Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Adfixa delubris et arma
Militibus sine caede, dixit,

15. *trahenti* de Canteri coni. et cum Comm. (leius, qui tamen in Annotatt. praefert *exem* BbSTc. et omnes Pottierii. — 17. *perirent* Gla BbSTcC.

ut Quintil. 8, 6, 54: *si qua verbis dissentit.*

15. *trahentis*] «Ab exemplo perniciem in posteros trahebat, deducebat, id est, dictitabat tale exemplum nimiae facilitatis ad redimendos captivos vim et auctoritatem perniciosam in posteros habiturun esse.» IAHN. — Vide Excursum. Ceterum *trahentis* Codd. on praeter Cruquii Scholiastam habet: «*trahenti*] adferenti turum perniciem rei pu et Glossam Cod. mei c traheret;» quam lecti ferunt Bernhardy et ' *henti* esset «exemplo quodam perniciem Gratius Cyn. 412: *contagia volgi* Ausonius Epist. *aegra hominis* *secum Corpus.* detur haec est; na cavit, tentiam culcat Regul

quam
exem
orat
se

Derepta vidi, vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero
Portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro.

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. Flagitio additis
Damnum: neque amissos colores
Lana refert medicata fuco,

23. *clusas* S. — 27. *nec* T.

Naxia turba et 4, 11, 21: *Adsideant -- turba.* Certum tamen exemplum videtur apud Silium 5, 563: *iacent -- Dispersum volgus*; id quod notandum adversus Huschkium ad Tibull. 2, 4, 38. et 4, 4, 25. — *immiserabilis*] «sine ulla miseratione ac misericordia.»

21. 22. *Derepta*] «violenter et contumeliose detracta.» Tacit. Ann. 2, 45: *Spolia et tela Romanis derepta in manibus multorum ostentabat.* Male alii *direpta.* — *Retorta*] Epp. 2, 1, 191: *Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.* Ovid. Am. 1, 2, 31 in Amoris triumpho: *Mens bona ducetur manibus post terga retortis.*

23. 24. *Portasque*] Karthaginis non clausas, quod maximae securitatis signum erat. A. P. 199: *apertis otia portis.* — *Marte*] «ab exercitu nostro devastata coli rursus a Poenis.» Falsa enim est Vossii interpretatio: «arva Marte nostro populata coli Marte nostro;» (*ich sah - - Feld von unserm Krieger gebaut, das er jüngst verödet.*) captivi enim iam *Mars noster* vocari nullo pacto poterant. (Sic *populare* Virg. Ge. 1, 185. Aen. 1, 527.)

27. 28. *Damnum*] Rhesus 102: *Αἰσχρὸν γὰρ ἡμῖν καὶ πρὸς αἰσχύνῃ κακόν.* Non de iactura pecuniae, quam consumpturi essent in *rependendis*, id est, redimendis, captivis loquitur, sed: «longe maius, inquit, damnum partim inerit in turpi exemplo ad posteros prodito, partim in eo quod redempti isti reliquis militibus permixti, iam ignaviores quam antea, foedam fugam capientes vel iterum sese dedentes cladem afferent populo Romano.» — *neque amissos*] «Ut primum colorem naturalem nunquam recipit lana semel alio colore infecta, ita cet.» Quintil. 1, 1, 5: *Nec lanarum colores, quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt.* — *medicata*] de coloribus, ut *φαρμάσσειν*, imbuta. Cicero in Hortensio Fr. 8. p. 479. meae Ed.: *Ut ii, qui combibi purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam* cet. Ovid. Rem. Am. 707: *Amyclaeis medi-*

Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,

Qui perfidis se credidit hostibus,
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis

29. *occidit* T. solus. — 33. *dedidit* Bentleius coni. inutili.

catum vellus ahenis. Semina medicare -- amurca dixit Virg. Ge. 1, 193. — *fuco*] Plin. 26, 10. Fucus marinus, lactucae similis, conchyliis substernebatur, id est, lana herbae illius suco prius imbuebatur, quo facilius purpurae colorem imbiberet. Tum pro quovis suco, qui tingendo inservit, in primis pro purpura. Ita *conchyli fucum* dixit Catullus 64, 49.

29. *Nec vera*] «Virtus, quae quidem vere hoc nomen mereatur, non potest restitui eis, qui propter ignaviam semel deteriores sunt facti.» «*Deteriores* fiunt ex bonis, *peiores* ex malis.» Schol. Recte Vossius: *So wahre Tugend, ward sie gefälscht einmal, Nie sucht sie Heimkehr zu den Entarteten. Deterioribus* pro gen. neutro («*durch Geringeres*») explicari nullo pacto potest cum Lübkero. *Reponi* autem «renovari, pensari, restitui»; ut Silius 5, 533: *cessata reponere avebant Tempora caede virûm ac multo pensare cruore.*

30. *Curat*] «non volt, neque potest, quia pristinas suas vires amisit.» Virg. Ge. 1, 39: *Nec repetita sequi curet Proserpina matrem.*

32. *plagis*] «Proprie *plagae* funes, quibus retia tenduntur.» Schol. «Non magis cerva felici casu e retibus expedita fugaque servata postea aggreditur venatorem, quam fortis unquam erit ille, qui semel hostibus sese dedidit;» vel inversis membris: «qui semel captus est, is non magis bellicosus erit quam cerva cet.»

33. *se credidit*] Egregie opponitur v. *perfidis*, ut Od. 3, 27, 25: *Europe niveum doloso Credidit tauro latus.* Cic. ad Fam. 4, 7: *quemadmodum nos, victori se crediderunt*; id est, «nullam omnino condicionem pacti, arbitrio se victoris commiserunt»; quo ipso v. usus est Caesar B. C. 1, 74: *imperatoris fidem quaerunt, rectene se illi sint commissuri.*

34—36. *Marte*] «Et in alteram expeditionem profecti prosternent, debellabunt Poenos.» — *lora*] Iliad. φ, 29: δῆσε δ' ὀπίσσω χεῖρας ἐϋτμήτοισιν ἱμᾶσιν. — *iners*] Salust. Iug. 44: *exercitus iners, imbellis.* Iam Naevius Bell. Punic.

Sensit iners timuitque mortem.

Hic, unde vitam sumeret, inscius
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Karthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!

Fertur pudicae coniugis osculum
Parvosque natos ut capitis minor

36. 37. *mortem Hinc, unde vitam sumeret aptius* Bentleius: *Hinc* coni., *aptius* e Codd. (Pottierii 1, 4, 5, 6, 12, 16, 17.) Mei BbSTc. *Hic - - inscius;* in S. adscriptum: «*al. aptius.*» — 38. *Pacem et duello* Bentl. coni.

1. apud Macrob. Sat. 6, 5: *Silvicolae homines bellique inertes.*

37. *Hic*] cum indignatione et contemptu de omnibus militibus, qui ita se hosti tradiderunt: «Ignavus idem iste nimis ignarus vitam tantum fortiter pugnando servari, ipse pro se in iusto bello a populo Romano suscepto pacem composuit, quae tamen lex fuit servitutis.» Pacem autem cum hoste inire non unus aliquis poterat privatus, sed dumtaxat S. P. Q. R.; quapropter ille, quantum in ipso fuit, populi Romani maiestatem minuit, perduellis nomen iure meretur.

38. *duello*] Antiquiorem formularum formam consulto delegit. — *miscuit*] Significat medio in bello illegitimum istud pactum initum esse. Ex mera ignorantia verae huius loci sententiae vel etiam e gloss. ad vv. *unde vitam* aptius, melius *sumeret*, provenit lectio *aptius*. Suam coni. Bentleius ita interpretatus est: «Hinc, a pugna, timuit mortem, unde vitam sumeret aptius, et pacem bello miscuit.»

40. *Altior*] Imago haec est: «Karthago inconcussa et victrix ex alta sua sede despicit Italiam ignominiosis caedibus aliisque probris in pulverem prostratam. Alii explicant: «altior facta, exaltata (in posteriore Latinitate) per probrosas Italiae ruinas;» quae tamen interpretatio minus poëtica mihi videtur. Vossius: *O Herrscherin Karthago, höher blick' auf Italia's feilen Hinsturz!*

41. *coniugis*] «Amplecti noluit Marciam, indecorum existimans matronam Romanam servum osculo dignum putare.» Dio Cass. T. I. Sturz. pag. 142: *ὁ Ῥήγουλος τά τ' ἄλλα καθάπερ τις Καρχηδόνιος, ἀλλ' οὐ Ῥωμαῖος ὢν ἔπραττε καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο οὔτε ἐς τὴν πόλιν καθάπερ ἐκβληθεὶς* (exul) *ἐσῆλθεν κτλ.*

42. *capitis minor*] «Capite deminutus est, qui in hostium potestatem venit.» Festus. Cfr. Liv. 22, 60. (Captivo nullum iam iuris vinculum cum coniuge ac liberis. Est igitur *rechtlos*, Voss. *freiheitlos.*)

Ab se removisse et virilem
Torvus humi posuisse voltum:

Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor nunquam alias dato,
Interque maerentes amicos
Egregius properaret exsul.

43. *A* bTLCt., non BSc. — 45. *labantis* Bc. — 47. *maerentis* T. — *amicos*] *propinquos* Codd. septem Pottierii.

44. *Torvus*] pr. *stier blickend.* Plato Phaedon. p. 68. E. de Socrate: *ταυρηδὸν ὑποβλέπων.* — *posuisse voltum*] «oculos defixisse, memor capitis deminutionis, quam perpessus erat, certus consilii plenusque severitatis.»

45. *Donec*] «Donec patres, quorum animus vacillabat ac prope iam inclinabat ad captivorum redemptionem decernendam, confirmasset.»

49. 50. *Atqui sciebat*] Cicero de Off. 3, 27: *Reguli cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt; ipse Karthaginem rediit: neque eum caritas patriae retinuit nec suorum. Neque vero tum ignorabat se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci, sed ius iurandum conservandum putabat.* — *Tortor*] Cfr. Cic. de Off. 1, 13, et 3, 27. Silius 6, 342. Gellius 6, 4: *Regulum Tubero in historiis redisse Karthaginem novisque exemplorum modis a Poenis excruciatum dicit. In atras, inquit, et profundas eum tenebras claudebant, ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant et adversus ictus solis oppositum continebant atque intendere in caelum oculos cogebant. Palpebras quoque eius, ne conniverc posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert.* Fuerunt, qui de tota re dubitarent, praesertim cum antiquissimus belli Punici scriptor Polybius de Reguli legatione et morte nihil tradat. Etiam Dio l. l. fama dumtaxat teste utitur: (*φασί - φασί - ὥς καὶ ὁ λόγος ἔχει*). Cfr. etiam item Dionis Excerpta Vatic. p. 168. Ed. Lips. Diodor. Fr. L. 24. Vol. II. p. 11. Ed. Dind. mai. Niebuhr *R. G.* Ed. IV. Vol. III. p. 706.

51. *Dimovit*] «cedere sibi iussit viamque aperire.» — *reditus*] Numerum plur. praetulit, quia ingratissimi soni et ex parte ambiguus fuisset singularis.

53. *clientum*] Ut solebant patroni clientum inter se lites transigere ac decidere domi suae, tamquam arbitri, nullis aliis iudicibus adhibitis; id quod propter minus rectam Vossii interpretationem monendum videbatur. — *longa*] ac propterea taedii plena.

55. 56. *Venafranos*] Venafrum extremum in Septentrionem Cam-

Atqui sciebat quae sibi barbarus
Tortor pararet; non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,

Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros
Aut Lacedaemonium Tarentum.

paniae oppidum. — *Lacedaemonium*] A Phalanto Lacedaemonio conditum ferebatur. Od. 2, 6, 11. Uterque autem tractus amoenissimus erat.

EXCURSUS
AD v. 15.

et exemplo trahentis] Cum hic locus ex difficilioribus sit, etiam Regelii et Dillenburgeri interpretationes apponere iuvat. Regel: «Alias quidem exemplo trahit perniciem is, qui perniciei auctor est; hic autem intelligendum esse eum, qui mente perniciem exemplo tra hat ad posteros, satis declarat opposita sententia, *Si non periret* cet. Praevidebat Regulus, si redimerentur captivi, exemplo perniciem ad posteros propagatum iri; ipse igitur quodammodo propagabat tali exemplo perniciem ad posteros, cum oritura inde mala praediceret. Recte sententiam expressit Acron: «in futurorum perniciem processurum, si tale deduceretur (Ed. Ven. 1481: *duceretur*) exemplum Romanis non pereuntibus, qui capi poterant.» Dillenburger: «Vera est Codd. scriptura; participium tamen *trahentis* non est: *qui trahebat*, sed *qui traheret*. Regulus enim, si captivi ut redimerentur suasisset, si obtemperasset amicorum ac totius fere civitatis precibus, perniciem ipse suo exemplo in futuram aetatem traxisset, ad ignaviam evocasset. Incipit igitur a vv. *et exemplo trahentis* hypothetica quam dicunt sententia, neque id movet difficultatem, quod alterum participium *dissentientis* est pro «qui dissentiebat», modo recordemur, in illo genere enuntiatorum coniunctivi modi locum ab indicativo saepe occupari. Cuius rei exempla satis congessit Zumpt *Gr. Lat.* §. 519.» — (Fateor tamen, hanc interpretationem nimis artificiosam mihi videri.)

CARMEN VI.

Delicta maiorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Aedesque labentes deorum et

Od. VI. Inscr. volg. *Ad Romanos.* — *Ad populum Romanum.* BST. — *Ad Augustum Romanum.* b. — *Redit ad Augustum.* c.

VI. Corruptos aetatis suae mores conquestus cives, ut ad simplices ac puros maiorum mores redeant, exhortatur; tecte significans omnem Caesaris Octaviani curam et operam in eo ipso defixam esse, ut civium mores emendentur. Cum hic Parthorum tamquam victorum (νικητήρων) mentio fiat, probabiliter certe ante a. u. c. 734. carmen compositum est. Et cum iam sub initium principatus Octavianus Caesaris ipsius consilium secutus ferre cogitasset leges, quibus licentiae ac libidini obviam iretur, sapientissimo huic consilio, quod ille multos demum post annos exsequi potuit, poëta quasi praelusit circa a. u. c. 726. (Vide Franke Fast. Hor. p. 193. et Dillenburger p. 88.) Lex autem Iulia de adulteriis lata est a. u. c. 737., Lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus demum a. u. c. 762.

1. *Delicta*] Ex antiquissima et Orientalium et Graecorum opinione. Eurip. Frgm. inc. 133. Matth.: *Τὰ τῶν τεκόντων σφάλματ' εἰς τοὺς ἐκγόνους Οἱ θεοὶ τρέπουσιν.* — *maiorum*] inde a temporibus Sullanis, duarum prope aetatum ante hoc carmen compositum. — *immeritus*] «etsi nulla propria culpa pollutus.» Etenim loquitur de aetate, iamiam oriente, quae proxime praecedentis culpas, nisi ipsa ad morum innocentiam et pietatem reditura sit, luere debeat. Nihil autem infelicius vidi quam HP. coni. *meritus;* etenim inter *Delicta* et *immeritus* callidam, immo egregiam, a poëta quaesitam esse ἀντίθεσιν recte significarunt Krahner et Dillenburger pag. 88.

2. *Romane*] Saepe sic Livius pro numero plurali. Cfr. etiam Virg. Aen. 852: *Tu regere imperio populos, Romane, memento.* — *templa*] *Templum* proprie omnis locus antea profanus, postea inauguratus; *aedes*, omnis deorum domus. M. Varro apud Gell. 14, 7: *non omnes aedes sacras templa esse ac ne aedem quidem Vestae templum esse.* H. l. homonyma sunt. Per bella autem civilia et propter clades hominum et propter pecuniae defectum in ipsa urbe magisque etiam in oppidis neglecta fuerant templa. Propert. 2, 6, 35: *Sed non immerito velavit aranea fanum Et*

Foeda nigro simulacra fumo.

Dis te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

Iam bis Monaeses et Pacori manus

4. *fumo simulacra nigro* pr. T. — 6. *Huc omne* Cod. (?) Torrentii. — 9. *Monaesis* BSTc. et corr. b., item LCt. (Ut nos, pr. b., Pottierii Cod. quintus, Aldina utraque, et inter Editores Sec. XVII. Rutgersius.)

mala desertos occupat herba deos. — *refeceris*] Augusti ea laus. Cfr. Od. 2, 15, 20. Suet. Oct. 30: *Aedes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit.* Etiam Tiberius teste Tacito Ann. 2, 49: *Deum aedes vetustate aut igne abolitas coeptasque ab Augusto dedicavit.*

4. *fumo*] partim post incendia, quorum meminerunt Tacitus et Suetonius l. l., partim etiam incuria fumo deturpata atque offuscata. Solebant autem statis temporibus simulacra deorum sollemni ritu lavari.

5. *minorem*] «quod ut superiores veneraris deos eorumque potentiam ultro agnoscis.» Simonid. p. 13. Schneidew.: *ἅπαντα γάρ ἐστι θεῶν ἥσσω.* Cic. de Nat. D. 3, 2: *nostra civitas, quae numquam profecto sine summa placatione deorum immortalium tanta esse potuisset.* Pseudocic. de Harusp. resp. 9: *Pietate ac religione atque hac una sapientia, qua deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus omnes gentes superavimus.* Contrarium Eurip. Heracl. 258: *Σκαιὸς πέφυκας τοῦ θεοῦ πλείω φρονῶν.*

6. *Hinc*] «est, oritur *omne principium*», casu nominativo. Alii minus probabiliter vel supplent «erat» vel ex v. *refer* eliciunt *hinc* pete *omne principium.* Sententia est: «Deorum auspiciis atque auxilio omne inceptum peragendum; felix exitus grato animo iisdem tribuendus est.» Liv. 45, 39: *maiores vestri omnia magnarum rerum et principia exorsi ab diis sunt et finem statuerunt. Principium* autem per *συνεκφώνησιν* trisyllabum, ut Od. 3, 4, 41: *consilium.*

8. *Hesperiae*] «Italiae in luctum effusae propter clades, quibus per tot annos afflicta est.»

9. *Monaeses*] Haec lectio firmatur a Cod. b. a pr. m. et a Pottierii Cod. Reg. 8072. Sec. X. Ceteri *Monaesis*, quod metro repugnat atque ortum est ex accommodatione minime necessaria ad vv. *Pacori manus.* Quidni enim licuerit poëtae dicere: «Monaeses, clarus ille Parthorum dux, et exercitus, cui praefuit Pacorus» — ? Praeterea iunctura ista, quam praefert nuperus quidam interpres, *ma-*

Non auspicatos contudit impetus
Nostros et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.

Paene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops;

11. *Nostris* cum uno Cod. Prisciani p. 891. P. praefert Bentleius, vel leg. suspicatur *Nostrorum*.

nus Monaesis et Pacori nimis redolet abiectissimam pedestris orationis formam. — *bis*] semel imperatore M. Crasso, qui plurimis prodigiis et diris C. Ateii frustra monitus, (Cic. de Divin. 1, 16.) contra Parthos profectus cum maiore exercitus parte periit a. u. c. 701.; iterum M. Antonio, cuius primum legatus Decidius Saxa cum legionibus interemptus a Parthis a. u. c. 714., duce Pacoro, Orodis regis filio, Phraatis fratre natu maiore, viro fortissimo et laudatissimo (Dio 48, 24 — 26.); tum et ipse (id quod, uti par erat, Iuli Antonii amicus tacet Horatius:) a. u. c. 718. exercitum adversus illos ductum amisit (Dio 49, 24 — 31.), quamquam paullo ante eius legatus Ventidius Pacorum insidiis circumventum interfecerat. (Dio l. l. 20.) Itaque *Pacori manus* potissimum ad Decidii cladem pertinet. De hoc Pacoro et quinque aliis ex historia notis optime egit Haase in Ersch et Gruber Enclyp. III. IX. in hoc v. At quis *Monaeses?* Commemoratur quidem a Plutarcho Anton. p. 932. D. Francof. *Μοναίσης ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ δυνατός*, qui Phraatis saevitiam cum multis aliis fugiens ad M. Antonium se contulit, ab illo magno honore habitus, sed mox ad Phraaten invitatus rediit (Dio 49, 23, 24.) At cum ab hoc Monaese nihil contra Romanos gestum memoret historia, maxime probabilis est opinio eorum, qui *Monaesem* Horatii eundem esse aiunt cum Surena illo scriptorum, qui Crassum delevit; *Monaesen* illum dictum esse nomine proprio, *Surenam* ex Orientis more nomen magistratus sive dignitatis fuisse et designasse eum, qui proximum a rege locum obtineret, summus eius legatus esset, regi novo diadema imponeret, summaque floreret auctoritate, potestate, magnificentia. V. Plutarch. l. l. p. 556. A. Tacit. Ann. 6, 42. Ammian. 24, 2. 30, 2. Brisson. de regno Pers. 1. p. 174. Itaque *Monaeses* eiusque exercitus ad cladem Crassi pertinet, quam certe non omissurus erat Horatius vixque alii quam Surenae tribuere poterat. *Monaeses* nomen apud Parthos sollemne ac nobile, ut *Vologeses*, fortasse et illustris alicuius familiae (ex Megistanibus) videtur proprium fuisse. Certe alius Monaeses est ille Antonii amicus; nam Monaeses Surena paullo post cladem Crassianam a rege interfectus est.» Iani.

Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Fecunda culpae secula nuptias
Primum inquinavere et genus et domos;
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.

20. *Inque patres* Bentl. coni.

10. *Non auspicatos*] Multi Codd. (etiam Pottierii nonnulli) *inauspicatos*, ab iambo incipientes ut Od. 1, 9, 1. 31, 9, 17. 35, 37. 37, 22. 2, 7, 22. 3, 1, 2. Nostri vero *non auspicatos*. Vellei. 2, 46: *Crassum proficiscentem in Syriam diris cum ominibus tribuni plebis* (in primis C. Ateius) *frustra retinere conati*. Cic. de Div. 1, 16.» Has igitur expeditiones malis auspiciis inceptas *contuderunt*, magna cum strage nostrorum exercituum vanas reddiderunt Parthi.» Atticus apud Cic. ad Att. 16, 15, 3: *in praesentia belle iste puer* (Octavianus) *retundit Antonium*. Cic. de Rep. 1, 1, 1: *nec id* (bellum) - - *M. Marcellus contudisset*. Virg. Aen. 1, 263: *populosque feroces Contundet*.

12. *Torquibus*] «Tenuibus illis torquibus aureis, qui unicus gregariorum militum apud Parthos ornatus fuerat, exsultant nunc accessisse divitem praedam Romanam.» — *renidet*] «Non sine contumelia in Romanos subridet spectans ornatum suum tantopere auctum.»

13-16. *Paene*] «Urbem ipsam dissidentem ac studiis intestinis distractam paene exscidit Antonius; ea potitus esset, si apud Actium victor evasisset.» Daci, sagittarii, ab Octaviano spreti ad Antonium inclinaverant. (Dio 51, 22.) Virg. Ge. 2, 497: *Aut coniurato descendens Dacus ab Istro*, Aen. 8, 705: *omnis eo terrore Aegyptus et Indus, Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei*. Aegyptios, Antonii classiarios, poëtice propter vicinitatem Aethiopes vocat. Nam ipsi Aethiopiae non imperitabat. Plut. Ant. 61: *Λιβύης τὰ ἀπὸ Κυρήνης μέχρις Αἰθιοπίας εἶχεν Ἀντώνιος*. — *melior*] *κρείττων*.

17. *Fecunda culpae*] Iam causas harum calamitatum exponit. «Degenerant familiae propter omnis generis libidines, quibus uterque sexus obnoxius est.» Neque vero obliviscenda frequentissima illis temporibus divortia ac repudia, et matrimonia omni modo violata. Silius 2, 498: *Fecundum in fraudes humanum genus*.

18. *genus*] «Bonum paris sanguinis, alieni coitus admixtione pollutum.» ACRON NANNII. Recte explices: *genus*, sanguinem, stirpem; *domos*, omnes rationes domesticas inter coniuges ac liberos, ad quos sensim a parentibus transit corruptela. Ambros. Opp. T. 2. p. 181. de Herodis filia: *Quid enim poterat de adultera* (matre) *discere nisi damnum pudoris?*

20. *In patriam populumque*] «in

Foedis et exemplo trahentis
Perniciem veniens in aevum,

Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Adfixa delubris et arma
Militibus sine caede, dixit,

15. *trahenti* de Canteri coni. et cum Comm. Cruquii L., item Bentleius, qui tamen in Annotatt. praefert *exempli trahentis.* Ut nos BbSTc. et omnes Pottierii. — 17. *perirent* Glareanus. — 21. *Direpta* BbSTcC.

ut Quintil. 8, 6, 54: *si qua verbis dissentit.*

15. *trahentis*] «Ab exemplo perniciem in posteros trahebat, deducebat, id est, dictitabat tale exemplum nimiae facilitatis ad redimendos captivos vim et auctoritatem perniciosam in posteros habiturum esse.» Iahn. — Vide Excursum. — Ceterum *trahentis* Codd. omnes praeter Cruquii Scholiastam, qui habet: «*trahenti*] adferenti in futurum perniciem rei publicae:» et Glossam Cod. mei c.: «quod traheret;» quam lectionem praeferunt Bernhardy et Lübker. *Trahenti* esset «exemplo velut contagio quodam perniciem propaganti», ut Gratius Cyn. 412: *ne dira trahant contagia volgi* (*volgus* Heins.) et Ausonius Epist. 24, 28: *Sic pars aegra hominis trahit ad contagia secum Corpus.* Facilior quidem videtur haec lectio, sed facilior non est; nam, ut recte Regel significavit, vv. *Si non periret* cet. sententiam a Regulo ipso senatui inculcatam continent. Certe si non Regulo ipsi eam tribueris, sed tamquam explicationem addideris vv. *exemplo trahentis*, non poëticam orationem habebis, Horatio dignam, sed ad pedestrem descendes.

17. *periret*] Glareanus metri fulciendi causa correxit *perirent*, cum haec una exceptio sit apud Horatium thesis brevis in priore versus Alcaici ordine; data enim opera a trochaeo in eo loco abstinuit tam in Sapphico versu, quam in Alcaico (inventorum exemplum non secutus): idque optimo consilio facturus, ut versus illi *tardiores paulloque graviores venirent ad aures*; nam sine spondeo celeres nimium volubilesque et sine pondere feruntur. Bentl. ad Od. 2, 19, 15. Obstat tamen, non solum quod Horatius omnino abstinet ab hac constructione, sed quod Latini potius dicunt *pars secant*, *turba ruunt*, quam inverso ordine *ruunt turba* cet. Nam alius generis est Ovid. Fast. 3, 472: *Submisere oculos cum duce turba suos*, id est «submisere oculos dux et turba;» non satis autem certa exempla Propertii 3, 17, 28: *potant*

Derepta vidi, vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero
Portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro.

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. Flagitio additis
Damnum: neque amissos colores
Lana refert medicata fuco,

23. *clusas* S. — 27. *nec* T.

Naxia turba et 4, 11, 21: *Adsideant -- turba.* Certum tamen exemplum videtur apud Silium 5, 563: *iacent -- Dispersum volgus*; id quod notandum adversus Huschkium ad Tibull. 2, 4, 38. et 4, 4, 25. — *immiserabilis*] «sine ulla miseratione ac misericordia.»

21. 22. *Derepta*] «violenter et contumeliose detracta.» Tacit. Ann. 2, 45: *Spolia et tela Romanis derepta in manibus multorum ostentabat.* Male alii *direpta.* — *Retorta*] Epp. 2, 1, 191: *Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.* Ovid. Am. 1, 2, 31 in Amoris triumpho: *Mens bona ducetur manibus post terga retortis.*

23. 24. *Portasque*] Karthaginis non clausas, quod maximae securitatis signum erat. A. P. 199: *apertis otia portis.* — *Marte*] «ab exercitu nostro devastata coli rursus a Poenis.» Falsa enim est Vossii interpretatio: «arva Marte nostro populata coli Marte nostro;» *(ich sah -- Feld von unserm Krieger gebaut, das er jüngst verödet.)* captivi enim iam *Mars noster* vocari nullo pacto poterant. (Sic *populare* Virg. Ge. 1, 185. Aen. 1, 527.)

27. 28. *Damnum*] Rhesus 102: *Αἰσχρὸν γὰρ ἡμῖν καὶ πρὸς αἰσχύνῃ κακόν.* Non de iactura pecuniae, quam consumpturi essent in *rependendis*, id est, redimendis, captivis loquitur, sed: «longe maius, inquit, damnum partim inerit in turpi exemplo ad posteros prodito, partim in eo quod redempti isti reliquis militibus permixti, iam ignaviores quam antea, foedam fugam capientes vel iterum sese dedentes cladem afferent populo Romano.» — *neque amissos*] «Ut primum colorem naturalem nunquam recipit lana semel alio colore infecta, ita cet.» Quintil. 1, 1, 5: *Nec lanarum colores, quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt.* — *medicata*] de coloribus, ut *φαρμάσσειν*, imbuta. Cicero in Hortensio Fr. 8. p. 479. meae Ed.: *Ut ii, qui combibi purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam* cet. Ovid. Rem. Am. 707: *Amyclaeis medi-*

Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,

Qui perfidis se credidit hostibus,
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis

29. *occidit* T. solus. — 33. *dedidit* Bentleius coni. inutili.

catum vellus ahenis. Semina medicare - - amurca dixit Virg. Ge. 1, 193. — *fuco*] Plin. 26, 10. Fucus marinus, lactucae similis, conchyliis substernebatur, id est, lana herbae illius suco prius imbuebatur, quo facilius purpurae colorem imbiberet. Tum pro quovis suco, qui tingendo inservit, in primis pro purpura. Ita *conchyli fucum* dixit Catullus 64, 49.

29. *Nec vera*] «Virtus, quae quidem vere hoc nomen mereatur, non potest restitui eis, qui propter ignaviam semel deteriores sunt facti.» «*Deteriores* fiunt ex bonis, *peiores* ex malis.» Schol. Recte Vossius: *So wahre Tugend, ward sie gefälscht einmal, Nie sucht sie Heimkehr zu den Entarteten. Deterioribus* pro gen. neutro («*durch Geringeres*») explicari nullo pacto potest cum Lübkero. *Reponi* autem «renovari, pensari, restitui»; ut Silius 5, 533: *cessata reponere avebant Tempora caede virûm ac multo pensare cruore.*

30. *Curat*] «nòn volt, neque potest, quia pristinas suas vires amisit.» Virg. Ge. 1, 39: *Nec repetita sequi curet Proserpina matrem.*

32. *plagis*] «Proprie *plagae* funes, quibus retia tenduntur.» Schol. «Non magis cerva felici casu e retibus expedita fugaque servata postea aggreditur venatorem, quam fortis unquam erit ille, qui semel hostibus sese dedidit;» vel inversis membris: «qui semel captus est, is non magis bellicosus erit quam cerva cet.»

33. *se credidit*] Egregie opponitur v. *perfidis*, ut Od. 3, 27, 25: *Europe niveum doloso Credidit tauro latus.* Cic. ad Fam. 4, 7: *quemadmodum nos, victori se crediderunt*; id est, «nullam omnino condicionem pacti, arbitrio se victoris commiserunt»; quo ipso v. usus est Caesar B. C. 1, 74: *imperatoris fidem quaerunt, rectene se illi sint commissuri.*

34—36. *Marte*] «Et in alteram expeditionem profecti prosternent, debellabunt Poenos.» — *lora*] Iliad. φ, 29: δῆσε δ' ὀπίσσω χεῖρας ἐϋτμήτοισιν ἱμᾶσιν. — *iners*] Salust. Iug. 44: *exercitus iners, imbellis.* Iam Naevius Bell. Punic.

Sensit iners timuitque mortem.

Hic, unde vitam sumeret, inscius
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Karthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!

Fertur pudicae coniugis osculum
Parvosque natos ut capitis minor

36. 37. *mortem Hinc, unde vitam sumeret aptius* Bentleius: *Hinc* coni., *aptius* e Codd. (Pottierii 1, 4, 5, 6, 12, 16, 17.) Mei BbSTc. *Hic - - inscius;* in S. adscriptum: «*al. aptius.*» — 38. *Pacem et duello* Bentl. coni.

1. apud Macrob. Sat. 6, 5: *Silvicolae homines bellique inertes.*

37. *Hic*] cum indignatione et contemptu de omnibus militibus, qui ita se hosti tradiderunt: «Ignavus idem iste nimis ignarus vitam tantum fortiter pugnando servari, ipse pro se in iusto bello a populo Romano suscepto pacem composuit, quae tamen lex fuit servitutis.» Pacem autem cum hoste inire non unus aliquis poterat privatus, sed dumtaxat S. P. Q. R.; quapropter ille, quantum in ipso fuit, populi Romani maiestatem minuit, perduellis nomen iure meretur.

38. *duello*] Antiquiorem formularum formam consulto delegit. — *miscuit*] Significat medio in bello illegitimum istud pactum initum esse. Ex mera ignorantia verae huius loci sententiae vel etiam e gloss. ad vv. *unde vitam* aptius, melius *sumeret*, provenit lectio *aptius*. Suam coni. Bentleius ita interpretatus est: «Hinc, a pugna, timuit mortem, unde vitam sumeret aptius, et pacem bello miscuit.»

40. *Altior*] Imago haec est: «Karthago inconcussa et victrix ex alta sua sede despicit Italiam ignominiosis caedibus aliisque probris in pulverem prostratam. Alii explicant: «altior facta, exaltata (in posteriore Latinitate) per probrosas Italiae ruinas;» quae tamen interpretatio minus poëtica mihi videtur. Vossius: *O Herrscherin Karthago, höher blick' auf Italia's feilen Hinsturz!*

41. *coniugis*] «Amplecti noluit Marciam, indecorum existimans matronam Romanam servum osculo dignum putare.» Dio Cass. T. I. Sturz. pag. 142: *ὁ Ῥήγουλος τά τ' ἄλλα καθάπερ τις Καρχηδόνιος, ἀλλ' οὐ Ῥωμαῖος ὢν ἔπραττε καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο οὔτε ἐς τὴν πόλιν καθάπερ ἐκβληθεὶς* (exul) *ἐσῆλθεν κτλ.*

42. *capitis minor*] «Capite deminutus est, qui in hostium potestatem venit.» Festus. Cfr. Liv. 22, 60. (Captivo nullum iam iuris vinculum cum coniuge ac liberis. Est igitur *rechtlos*, Voss. *freiheitlos.*)

Ab se removisse et virilem
Torvus humi posuisse voltum:

Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor nunquam alias dato,
Interque maerentes amicos
Egregius properaret exsul.

43. *A* bTLCt., non BSc. — 45. *labantis* Bc. — 47. *maerentis* T. — *amicos*] *propinquos* Codd. septem Pottierii.

44. *Torvus*] pr. *stier blickend.* Plato Phaedon. p. 68. E. de Socrate: *ταυρηδὸν ὑποβλέπων.* — *posuisse voltum*] «oculos defixisse, memor capitis deminutionis, quam perpessus erat, certus consilii plenusque severitatis.»

45. *Donec*] «Donec patres, quorum animus vacillabat ac prope iam inclinabat ad captivorum redemptionem decernendam, confirmasset.»

49. 50. *Atqui sciebat*] Cicero de Off. 3, 27: *Reguli cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt; ipse Karthaginem rediit: neque eum caritas patriae retinuit nec suorum. N e q u e v e r o t u m i g n o r a b a t se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci, sed ius iurandum conservandum putabat.* — *Tortor*] Cfr. Cic. de Off. 1, 13, et 3, 27. Silius 6, 342. Gellius 6, 4: *Regulum Tubero in historiis redisse Karthaginem novisque exemplorum modis a Poenis excruciatum dicit. In atras, inquit, et profundas eum tenebras claudebant, ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant et adversus ictus solis oppositum continebant atque intendere in caelum oculos cogebant. Palpebras quoque eius, ne conniverc posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert.* Fuerunt, qui de tota re dubitarent, praesertim cum antiquissimus belli Punici scriptor Polybius de Reguli legatione et morte nihil tradat. Etiam Dio l. l. fama dumtaxat teste utitur: (*φασί - φασί - ὥς καὶ ὁ λόγος ἔχει*). Cfr. etiam item Dionis Excerpta Vatic. p. 168. Ed. Lips. Diodor. Fr. L. 24. Vol. II. p. 11. Ed. Dind. mai. Niebuhr *R. G.* Ed. IV. Vol. III. p. 706.

51. *Dimovit*] «cedere sibi iussit viamque aperire.» — *reditus*] Numerum plur. praetulit, quia ingratissimi soni et ex parte ambiguus fuisset singularis.

53. *clientum*] Ut solebant patroni clientum inter se lites transigere ac decidere domi suae, tamquam arbitri, nullis aliis iudicibus adhibitis; id quod propter minus rectam Vossii interpretationem monendum videbatur. — *longa*] ac propterea taedii plena.

55. 56. *Venafranos*] Venafrum extremum in Septentrionem Cam-

Atqui sciebat quae sibi barbarus
Tortor pararet; non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,

Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros
Aut Lacedaemonium Tarentum.

paniae oppidum. — *Lacedaemonium*] A Phalanto Lacedaemonio conditum ferebatur. Od. 2, 6, 11. Uterque autem tractus amoenissimus erat.

EXCURSUS
AD v. 15.

et exemplo trahentis] Cum hic locus ex difficilioribus sit, etiam Regelii et Dillenburgeri interpretationes apponere iuvat. Regel: «Alias quidem exemplo trahit perniciem is, qui perniciei auctor est; hic autem intelligendum esse eum, qui mente perniciem exemplo trahat ad posteros, satis declarat opposita sententia, *Si non periret* cet. Praevidebat Regulus, si redimerentur captivi, exemplo perniciem ad posteros propagatum iri; ipse igitur quodammodo propagabat tali exemplo perniciem ad posteros, cum oritura inde mala praediceret. Recte sententiam expressit Acron: «in futurorum perniciem processurum, si tale deduceretur (Ed. Ven. 1481: *duceretur*) exemplum Romanis non pereuntibus, qui capi poterant.» Dillenburger: «Vera est Codd. scriptura; participium tamen *trahentis* non est: *qui trahebat*, sed *qui traheret*. Regulus enim, si captivi ut redimerentur suasisset, si obtemperasset amicorum ac totius fere civitatis precibus, perniciem ipse suo exemplo in futuram aetatem traxisset, ad ignaviam evocasset. Incipit igitur a vv. *et exemplo trahentis* hypothetica quam dicunt sententia, neque id movet difficultatem, quod alterum participium *dissentientis* est pro «qui dissentiebat», modo recordemur, in illo genere enuntiatorum coniunctivi modi locum ab indicativo saepe occupari. Cuius rei exempla satis congessit Zumpt *Gr. Lat.* §. 519.» — (Fateor tamen, hanc interpretationem nimis artificiosam mihi videri.)

CARMEN VI.

Delicta maiorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Aedesque labentes deorum et

Od. VI. Inscr. volg. *Ad Romanos.* — *Ad populum Romanum.* BST. — *Ad Augustum Romanum.* b. — *Redit ad Augustum.* c.

VI. Corruptos aetatis suae mores conquestus cives, ut ad simplices ac puros maiorum mores redeant, exhortatur; tecte significans omnem Caesaris Octaviani curam et operam in eo ipso defixam esse, ut civium mores emendentur. Cum hic Parthorum tamquam victorum (*νικητήρων*) mentio fiat, probabiliter certe ante a. u. c. 734. carmen compositum est. Et cum iam sub initium principatus Octavianus Caesaris ipsius consilium secutus ferre cogitasset leges, quibus licentiae ac libidini obviam iretur, sapientissimo huic consilio, quod ille multos demum post annos exsequi potuit, poëta quasi praelusit circa a. u. c. 726. (Vide Franke Fast. Hor. p. 193. et Dillenburger p. 88.) Lex autem Iulia de adulteriis lata est a. u. c. 737., Lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus demum a. u. c. 762.

1. *Delicta*] Ex antiquissima et Orientalium et Graecorum opinione. Eurip. Frgm. inc. 133. Matth.: *Τὰ τῶν τεκόντων σφάλματ' εἰς τοὺς ἐκγόνους Οἱ θεοὶ τρέπουσιν.* — *maiorum*] inde a temporibus Sullanis, duarum prope aetatum ante hoc carmen compositum. — *immeritus*] «etsi nulla propria culpa pollutus.» Etenim loquitur de aetate, iamiam oriente, quae proxime praecedentis culpas, nisi ipsa ad morum innocentiam et pietatem reditura sit, luere debeat. Nihil autem infelicius vidi quam HP. coni. *meritus;* etenim inter *Delicta* et *immeritus* callidam, immo egregiam, a poëta quaesitam esse *ἀντίθεσιν* recte significarunt Krahner et Dillenburger pag. 88.

2. *Romane*] Saepe sic Livius pro numero plurali. Cfr. etiam Virg. Aen. 852: *Tu regere imperio populos, Romane, memento.* — *templa*] *Templum* proprie omnis locus antea profanus, postea inauguratus; *aedes*, omnis deorum domus. M. Varro apud Gell. 14, 7: *non omnes aedes sacras templa esse ac ne aedem quidem Vestae templum esse.* H. l. homonyma sunt. Per bella autem civilia et propter clades hominum et propter pecuniae defectum in ipsa urbe magisque etiam in oppidis neglecta fuerant templa. Propert. 2, 6, 35: *Sed non immerito velavit aranea fanum Et*

Foeda nigro simulacra fumo.

Dis te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

Iam bis Monaeses et Pacori manus

4. *fumo simulacra nigro* pr. T. — 6. *Huc omne* Cod. (?) Torrentii. — 9. *Monaesis* BSTc. et corr. b., item LCt. (Ut nos, pr. b., Pottierii Cod. quintus, Aldina utraque, et inter Editores Sec. XVII. Rutgersius.)

mala desertos occupat herba deos. — *refeceris*] Augusti ea laus. Cfr. Od. 2, 15, 20. Suet. Oct. 30: *Aedes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit.* Etiam Tiberius teste Tacito Ann. 2, 49: *Deum aedes vetustate aut igne abolitas coeptasque ab Augusto dedicavit.*

4. *fumo*] partim post incendia, quorum meminerunt Tacitus et Suetonius l. l., partim etiam incuria fumo deturpata atque offuscata. Solebant autem statis temporibus simulacra deorum sollemni ritu lavari.

5. *minorem*] «quod ut superiores venereris deos eorumque potentiam ultro agnoscis.» Simonid. p. 13. Schneidew.: ἄπαντα γάρ ἐστι ϑεῶν ἥσσω. Cic. de Nat. D. 3, 2: *nostra civitas, quae nunquam profecto sine summa placatione deorum immortalium tanta esse potuisset.* Pseudocic. de Harusp. resp. 9: *Pietate ac religione atque hac una sapientia, qua deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus omnes gentes superavimus.* Contrarium Eurip. Heracl. 258: Σκαιὸς πέφυκας τοῦ ϑεοῦ πλείω φρονῶν.

6. *Hinc*] «est, oritur *omne principium*», casu nominativo. Alii minus probabiliter vel supplent «erat» vel ex v. *refer* eliciunt *hinc pete omne principium.* Sententia est: «Deorum auspiciis atque auxilio omne inceptum peragendum; felix exitus grato animo iisdem tribuendus est.» Liv. 45, 39: *maiores vestri omnia magnarum rerum et principia exorsi ab diis sunt et finem statuerunt. Principium* autem per συνεκφώνησιν trisyllabum, ut Od. 3, 4, 41: *consilium.*

8. *Hesperiae*] «Italiae in luctum effusae propter clades, quibus per tot annos afflicta est.»

9. *Monaeses*] Haec lectio firmatur a Cod. b. a pr. m. et a Pottierii Cod. Reg. 8072. Sec. X. Ceteri *Monaesis*, quod metro repugnat atque ortum est ex accommodatione minime necessaria ad vv. *Pacori manus.* Quidni enim licuerit poëtae dicere: «Monaeses, clarus ille Parthorum dux, et exercitus, cui praefuit Pacorus» — ? Praeterea iunctura ista, quam praefert nuperus quidam interpres, *ma-*

Non auspicatos contudit impetus
Nostros et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.

Paene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops;

11. *Nostris* cum uno Cod. Prisciani p. 891. P. praefert Bentleius, vel leg. suspicatur *Nostrorum*.

nus Monaesis et Pacori nimis redolet abiectissimam pedestris orationis formam. — *bis*] semel imperatore M. Crasso, qui plurimis prodigiis et diris C. Ateii frustra monitus, (Cic. de Divin. 1, 16.) contra Parthos profectus cum maiore exercitus parte periit a. u. c. 701.; iterum M. Antonio, cuius primum legatus Decidius Saxa cum legionibus interemptus a Parthis a. u. c. 714., duce Pacoro, Orodis regis filio, Phraatis fratre natu maiore, viro fortissimo et laudatissimo (Dio 48, 24 — 26.); tum et ipse (id quod, uti par erat, Iuli Antonii amicus tacet Horatius:) a. u. c. 718. exercitum adversus illos ductum amisit (Dio 49, 24 — 31.), quamquam paullo ante eius legatus Ventidius Pacorum insidiis circumventum interfecerat. (Dio l. l. 20.) Itaque *Pacori manus* potissimum ad Decidii cladem pertinet. De hoc Pacoro et quinque aliis ex historia notis optime egit Haase in Ersch et Gruber Enclyp. III. IX. in hoc v. At quis *Monaeses?* Commemoratur quidem a Plutarcho Anton. p. 932. D. Francof. *Μοναίσης ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ δυνατός*, qui Phraatis saevitiam cum multis aliis fugiens ad M. Antonium se contulit, ab illo magno honore habitus, sed mox ad Phraaten invitatus rediit (Dio 49, 23, 24.) At cum ab hoc Monaese nihil contra Romanos gestum memoret historia, maxime probabilis est opinio eorum, qui *Monaesen* Horatii eundem esse aiunt cum Surena illo scriptorum, qui Crassum delevit; *Monaesen* illum dictum esse nomine proprio, *Surenam* ex Orientis more nomen magistratus sive dignitatis fuisse et designasse eum, qui proximum a rege locum obtineret, summus eius legatus esset, regi novo diadema imponeret, summaque floreret auctoritate, potestate, magnificentia. V. Plutarch. l. l. p. 556. A. Tacit. Ann. 6, 42. Ammian. 24, 2. 30, 2. Brisson. de regno Pers. 1. p. 174. Itaque *Monaeses* eiusque exercitus ad cladem Crassi pertinet, quam certe non omissurus erat Horatius vixque alii quam Surenae tribuere poterat. *Monaeses* nomen apud Parthos sollemne ac nobile, ut *Vologeses*, fortasse et illustris alicuius familiae (ex Megistanibus) videtur proprium fuisse. Certe alius Monaeses est ille Antonii amicus; nam Monaeses Surena paullo post cladem Crassianam a rege interfectus est.» Iani.

Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Fecunda culpae secula nuptias
Primum inquinavere et genus et domos;
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.

20. *Inque patres* Bentl. coni.

10. *Non auspicatos*] Multi Codd. (etiam Pottierii nonnulli) *inauspicatos*, ab iambo incipientes ut Od. 1, 9, 1. 31, 9, 17. 35, 37. 37, 22. 2, 7, 22. 3, 1, 2. Nostri vero *non auspicatos*. Vellei. 2, 46: *Crassum proficiscentem in Syriam diris cum ominibus tribuni plebis* (in primis C. Ateius) *frustra retinere conati*. Cic. de Div. 1, 16.» Has igitur expeditiones malis auspiciis inceptas *contuderunt*, magna cum strage nostrorum exercituum vanas reddiderunt Parthi.» Atticus apud Cic. ad Att. 16, 15, 3: *in praesentia belle iste puer* (Octavianus) *retundit Antonium*. Cic. de Rep. 1, 1, 1: *nec id* (bellum) - - *M. Marcellus contudisset*. Virg. Aen. 1, 263: *populosque feroces Contundet*.

12. *Torquibus*] «Tenuibus illis torquibus aureis, qui unicus gregariorum militum apud Parthos ornatus fuerat, exsultant nunc accessisse divitem praedam Romanam.» — *renidet*] «Non sine contumelia in Romanos subridet spectans ornatum suum tantopere auctum.»

13-16. *Paene*] «Urbem ipsam dissidentem ac studiis intestinis distractam paene exscidit Antonius; ea potitus esset, si apud Actium victor evasisset.» Daci, sagittarii, ab Octaviano spreti ad Antonium inclinaverant. (Dio 51, 22.) Virg. Ge. 2, 497: *Aut coniurato descendens Dacus ab Istro*, Aen. 8, 705: *omnis eo terrore Aegyptus et Indus, Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei*. Aegyptios, Antonii classiarios, poëtice propter vicinitatem Aethiopes vocat. Nam ipsi Aethiopiae non imperitabat. Plut. Ant. 61: *Λιβύης τὰ ἀπὸ Κυρήνης μέχρις Αἰθιοπίας εἶχεν Ἀντώνιος*. — *melior*] *κρείττων*.

17. *Fecunda culpae*] Iam causas harum calamitatum exponit. «Degenerant familiae propter omnis generis libidines, quibus uterque sexus obnoxius est.» Neque vero obliviscenda frequentissima illis temporibus divortia ac repudia, et matrimonia omni modo violata. Silius 2, 498: *Fecundum in fraudes humanum genus*.

18. *genus*] «Bonum paris sanguinis, alieni coitus admixtione pollutum.» Acron Nannii. Recte explices: *genus*, sanguinem, stirpem; *domos*, omnes rationes domesticas inter coniuges ac liberos, ad quos sensim a parentibus transit corruptela. Ambros. Opp. T. 2. p. 181. de Herodis filia: *Quid enim poterat de adultera* (matre) *discere nisi damnum pudoris?*

20. *In patriam populumque*] «in

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo et fingitur artibus.
Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui:

22. *fingitur artubus* bSc. et complures Pottierii (non BT.) *frangitur artubus* Codd. aliq.

rem publicam et in singulos cives.» Antiqua est formula. Liv. 5, 41: *sunt qui devovisse* (seniores in clade Gallica a. u. c. 365.) *se pro patria Quiritibusque Romanis tradant.* Ovid. Metam. 15, 572: *Patriae laetum populoque Quirini - - sit.* Iuvenal. 14, 70: *Gratum est, quod patriae civem populoque dedisti.* (Est «in rem publicam et singulos cives.» Regel.) In senatum invehi certe prudens nolebat poëta eo modo, qui placuit Bentleio.

21. *Motus - - Ionicos*] Auctore Athenaeo 1, 19. ἡ Ἰωνικὴ ὄρχησις in iis ab Aristoxeno memorabatur, quae διὰ τὴν χειρῶν κίνησιν ceteris praestent. Aristoph. Thesmoph. 163: Ibycus, Anacreon, Alcaeus ἐμιτροφόρουν τε καὶ διεκλῶντ' Ἰωνικῶς. Hesychius: Ἰωνικόν, τρυφερὸν ἢ περὶ τοῦ κατεαγότος καὶ θηλυκοῦ· ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐκωμοδοῦντο οἱ Ἴωνες. Bacchylides apud Ioannem Siceliotam ad Hermog. Rhet. Gr. T. VI. pag. 241. ἁβρότητι ξυνέασιν Ἴωνες βασιλῆες. — *doceri*] et quidem a servis. Seneca Ep. 90. de servis verba faciens: *Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officinae sunt; hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus docentium mollesque cantus et infractos.* Ovid. A. A. 3, 351: *Artifices lateris, scenae spectacula amantur; tantum mobilitas illa decoris habet.*

22. *Matura*] «Cum nubili aetate castissima esse deberet.» — *fingitur artibus*] ablativ. instrum., ut cum dicimus *instrui, erudiri artibus*, non dativus, ut nonnulli voluerunt, «ad artes». Sic Colum. 11, 1: *villicus complurium agrestium formatus artibus.* Plato Phaed. p. 82. D.: οἱ σώματα πλάττοντες ζῶσι κτλ. «Accurate artibus, praeter saltationem, etiam cantu, musicis, poësi amatoria instituitur, ut Sempronia illa apud Salustium, Clodia, P. Clodii soror, Sulpicia Tibulli, Cynthia (Hostia) Propertii, quibus artibus amatores alliciat.» Totus autem locus vel propter versus praecedentes de prava etiam ingenuarum puellarum institutione domestica, non de feminis libertini generis intelligendus. Altera lectio *fingitur artubus* ne satis Latina quidem videtur, cum requireretur *fingitur artus*, ut Manil. 4, 790. Web.: *iuvenis nudos formatus mollior artus*, nec esset nisi repetitio priorum illorum *motus doceri gaudet* cet. Tertia denique *frangitur artubus* per se recta (v. Bentl.) et de molli incessu ac gestu explicanda non tam exquisitam exhibet speciem corruptelae ex artibus ipsis, apud Graecos certe maxime laudabilibus, ortae, ut taceamus etiam de nostrorum Codd.

Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina neque eligit,
Cui donet impermissa raptim
Gaudia luminibus remotis.

27. *intermissa* ST. (non Bbc.) *improvisa* Pulmanni Cod. quintus.

auctoritate. — Verumtamen iis, qui cum Codicibus contendentes etiamnunc *frangitur artubus* praeferunt, ut Huschke ad Tibull. II. p. 679. duos locos suggeram: Seneca Controv. 1, 2. p. 84. Bip. de virgine: *docetur blanditias et in omnem motum corporis confringitur.* Hieronymi Ep. 43: *Quomodo in theatralibus scenis unus atque idem histrio nunc Herculem robustum ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelen.*

23. *Iam nunc*] Multi haec vv. iungunt cum praecedentibus, non animadvertentes, satis mire dici *maturam* virginem *iam nunc* excoli artibus. Cur, quaeso, *iam nunc*, si iamiam matura est? Num post maturitatem demum illas addiscere debebat? Immo iungenda haec cum sequentibus: «*Iam nunc*, dum tenera est necdum matura, meditatur amores impudicos, quibus aliquando, plene nubilis cum facta sit, sese dedat.» Recte Bentleius comparavit Epp. 2, 1, 127: *Os* TENERUM *pueri balbumque poëta figurat; Torquet ab obscoenis iam nunc* (dum puer tener est:) *sermonibus aurem.* Haud nimis distat ab illa interpretatione minus recta reprehensio Editoris Leidensis coniicientis: *A matre virgo.* «*Matura*, inquit, male convenit cum sequentibus, ubi eadem virgo dicitur amores incestos meditari *de tenero ungui.*» Hac, inquam, sunt sententiae: «a prima iam adolescentia animo agitat futuros amores; nubilis saltat exercetque alias artes minus honestas virgini; nova iam nupta adulteriis se polluit.» — *Iam nunc*] Cfr. Od. 2, 1, 17. et crebro, non tamen semper, ponitur propositionis initio, ut apud Plaut. Mil. glor. 2, 6, 103: *Iam nunc satis et plus nimio merui mali.* Contra Propert. 4, 71, 9: *Discite venturam iam nunc sentire senectam.* In clausulae autem fine, (ut hic volebant nonnulli), locum nunquam habet. Cfr. Hand Turs. III. p. 153.

24. *de tenero ungui*] Automedon in Anth. Pal. I. p. 119: *Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις Σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων Αἰνέω.* Graecum hunc modum imitatur etiam Cic. ad Fam. 1, 6: *a teneris unguiculis.*

26-28. *Inter mariti vina*] «Dum maritus convivio delectatur, sibi circumspicit iuniores illo moechos.» — *neque eligit*] primo quoque, *τῷ τυχόντι*, contenta. — *impermissa*] *ἅπαξ λεγόμενον* pro *inconcessa, illicita, interdicta.* — *raptim*] non est «furtim»; sed «celeriter», ita ut statim post venerem in triclinium redeat, ne convivae illico turpe commissum

Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emptor.

Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum Hannibalemque dirum;

30. *cum vocat* S. (non BbTc.) — 36. *dirum* bSTcLCt et Bentleius: *durum* (cum septem Pottierii Codd.) FM.

animadvertant. Sequentia alia imagine adulterii turpitudinem augent. — *Gaudia*] Alii ex gloss. modestissimo: *oscula*. — *luminibus*] «taedis, faculis, lucernis.» Schol.

29. *iussa coram*] «ante omnium, etiam mariti, oculos vocata.» — *non sine conscio marito*] Cum vi repetitur v. *maritus*, ad indignitatem corruptorum istorum quaestus cupiditate morum augendam. Cfr. Iuven. 1, 55.

30. *institor*] «Etiam *βαναύσους* homines minime aspernatur, dummodo largis donis petitis eos emungat.» Institorem autem cogita illum Propertii 4, 2, 38: *Mundus demissis institor in tunicis*. «Institores, quibus vestiarii dant vestes linteaque circumferenda ac distrahenda.» Gloss. vet. Cum nautis coniunguntur etiam Epod. 17, 20: *O nautis multum amata et institoribus!* H. l. nolim explicare cum Graevio ad Suet. Ner. 27. «*institor*, qui magistri navis Hispanae merces vendit»; potius enim *γενικῶς* est positum.

31. *Hispanae*] Frequens commercium inter Hispaniam et Italiam. Plin. H. N. 3, 3: *Metallis plumbi, ferri, aeris, argenti, auri tota ferme Hispania scatet, citerior et specularibus lapidibus, Baetica et minio. Sunt et marmorum lapicidinae.* Dives ergo significatur naviculator, *ναύκληρος* Hispanus, non *ναύαρχος* militaris. Nautarum post maritimos cursus petulantia ac libido contritum erat vetustate proverbium. Plutarchus Non posse suaviter vivi 15: *πρὸς εὐπαθείας ἐπαίρεσθαι ναυτῶν δίκην ἀφροδίσια ἀγόντων.*

32. *Dedecorum*] «turpium voluptatum, quae et adulteram et moechum ignominia afficiunt;» non «mulierum impudicarum, λωβῶν, ἐλεγχέων», ut explicat Bentleius ad Od. 1, 37, 9. — *pretiosus emptor*] «magno pretio emens.» Hoc significatu, ut ita dicam, activo vix alibi reperitur. — Ceterum fuere, qui h. l. tamquam subobscoenum atque ideo hoc carmine minus dignum reprehenderent; im-

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas et severae
Matris ad arbitrium recisos

Portare fustes, sol ubi montium
Mutaret umbras et iuga demeret
Bobus fatigatis amicum
Tempus agens abeunte curru.

43. *Bubus* ST. et corr. b.

merito sane; iustissimam potius in pravos mores spirat indignationem.

34. *sanguine Punico*] Refertur ad bellum Punicum primum: (cfr. Od. 2, 12, 3.), Pyrrhum victum a M'. Curio (a. u. c. 479.), Hannibalem a P. Scipione apud Zamam (a. 552.), Antiochum magnum a M'. Acilio Glabrione (a. 563.) et L. Cornelio Scipione Asiatico ad Magnesiam (a. 564.) — *ingentem*] poëtice pro *magnum*, quo ἐπιθέτῳ ab aliis Antiochis distinguebatur. *Maximus regum* vocatur a Floro 2, 8. — *cecidit*] καθ' ὑπερβολὴν pro: «profligavit, devicit.» — *dirum*] stabile apud Horatium Hannibalis ἐπίθετον satis iam firmatur a nostris Codd.

38. *Sabellis*] id est, Sabinis, maxime apud poëtas. (Cfr. Strabo 5. p. 250. Niebuhr R. G. Ed. IV. I. p. 96.) De dura Sabinorum vita lege Virg. Ge. 2, 531. Aen. 9, 603—613. Cicero pro Ligario 11. Sabinos vocat *fortissimos*, *florem Italiae ac rei publicae robur.* *Horribiles* Sabinae sunt Martiali 2, 16. Columella Praefat. §. 17: *Vera illa Romuli proles assiduis venatibus nec minus agrestibus operibus exercitata firmissimis praevaluit corporibus ac militiam belli, cum res postulavit, facile sustinuit, durata pacis laboribus.* — *docta*] pro «assueta».

39-41. *severae*] *Rigidas Sabinas* vocat Ovid. Am. 2, 4, 15. In hoc vel maxime cernitur Sabinae disciplinae severitas, quod etiam iuvenes adulti matrum iussis obedire et, cum per totum diem arva coluerunt, vesperi lassi iam ligna caedere domumque portare debent. — (*fustes*] *Holzkolben*. Voss.)

42. 43. *Mutaret*] Virg. Ecl. 2, 66: *Adspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci Et sol crescentes decedens duplicat umbras.* — *iuga demeret*] βούλυσις, βουλυτός Homeri. Ut Aurora bobus iuga imponit (Hesiod. O. et D. 581: Ἠὼς ἐπὶ ζυγὰ βουσὶ τίθησιν·), sic sol occidens demit. Dissen. — *amicum*] ut φίλον, gra-

Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum peior avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

45. *Annosa* Cuningham. — *imminuis* Vetus liber (?) Klotzii.

tum diuque exspectatum ad quietem capiendam.

45. *Damnosa*] «Omnia paullatim detrimento afficiens ac dissolvens.» Ovid. Met. 15, 234: *Tempus edax rerum tuque invidiosa vetustas, Omnia destruitis.* — *imminuit*] sensim debilitat ac deterius reddit, ut nos *schmälern*. Pro *comminuere*, minutatim infringere, destruere, ut nonnulli volunt, dictum non est.

46. *peior avis*] «vitiosior aetate avorum nos produxit longe etiam illis deteriores, e quibus, nisi hoc pravos mores correxerimus, rursus nascetur nequior proles.» Arat. Phaen. 123: *Οἵην χρυσείην πατέρες γενεὴν ἐλίποντο Χειροτέρην, ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.* «*Quasi un albero genealogico di quattro peggioranti generazioni stassi in picciol sito con lucida progressione in tre piccioli versi rannicchiato.*» Gargallo.

CARMEN VII.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii
  Thyna merce beatum,
    Constantis iuvenem fide,

Od. VII. Inscr. volg. *Ad Asterien* et sic BbTc. *Ad Asterien amici sui coniugem* S. — 4. *Constanti* Aldus 1509., non 1521. Ut nos, omnes nostri et Pottierii. — *fidei* BbTc. (non S.)

VII. Asterien consolatur de amici absentia: hunc fidelem manere, etsi ab hospita tentatum; puellamque vicissim ad constantiam in amore hortatur, quae iam ad alium formosum adolescentem animum inclinarat. Est quasi *εἰδύλλιον* mercatorum vitam amoresque lyrice describens. Asterie autem, Gyges eiusque hospita Chloë, Enipeus, omnes personae a poëta fictae sunt. Certe nos ad v. 10. haec non exscribemus: «Debuere adeo Romae noti esse Chloës mores meretricii.» (Compositionis tempus prorsus incertum est. Referunt nonnulli ad a. u. c. 729.)

1. *quem tibi*] Finge tibi iuvenem mercatorem, qui in Bithyniam profectus variis mercibus ibi coëmptis appropinquante hieme rediens, ventis adversis ad Oricum delatus atque aliquamdiu detentus, cum mare iam clausum esset, novo demum vere ad amicam redire poterit. — *candidi*] «sereni, hibernas nubes abigentes.» Plaut. Merc. 5, 2, 35: *Favonius serenus est; facit tranquillitatem.* *Favonii* autem a die VII. vel IX. Februarii in Italia flare incipiunt (V. Voss. ad Virg. Ge. 1, 43.), apud nos, mense Martio. *(Föhn)*.

3. *Thyna merce*] Claudian. Eutr. 2, 246: *Thyni Thraces erant, quae nunc Bithynia fertur.* Eustath. ad Dionys. Perieg. 793: *Λέγεται ὅτι τὴν ἀπὸ Βοσπόρου γῆν ἕως ἐπὶ Ῥήβαντα Βιθυνοί ποτε κατέσχον· τὴν δὲ αὐτοῦ ἐπέκεινα ἐπὶ Πόντον ὀρεινὴν οἱ Θυνοὶ ἔσχον ἄχρι ποταμοῦ Κάλητος· ὡς εἶναι ὁμόρους τούς τε Θυνοὺς καὶ τοὺς Βιθυνούς. — Τοὺς δὲ Βιθυνοὺς καὶ ναυτικωτάτους ἱστοροῦσι γενέσθαι ποτέ, καὶ τὴν αὐτῶν γῆν παμφόρον τε καὶ εὔδενδρον εἶναί φασι καὶ λιθοτομίας ἔχουσαν πολλαχοῦ καὶ κρυστάλλους ἐν ὄρεσι φύουσαν καὶ ἄλλα πολλὰ ἔχουσαν ἀγαθά.* — *beatum*] «ditatum.»

4. *fide*] genitivus antiquus, ut Ovid. Met. 3, 341: *Prima fide vocisque ratae tentamina.* Sat. 1, 3, 95. *commissa fide* dativ. Virg. Ge.

Gygen? Ille Notis actus ad Oricum
Post insana Caprae sidera frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrimis agit.

Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloën et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

Ut Proetum mulier perfida credulum

9. *Atquin* L. — 12. *Temptat ille* T.

1, 208: *Libra die somnique pares ubi fecerit horas.* (Aen. 1, 636: *Munera laetitiamque dii.* V. Wagner. Cfr. Gell. 9, 14. et Alschefski ad Liv. 5, 13: *insanabili pernicie.*)

5. 6. *Oricum*] portus et oppidum Epiri in introitu sinus Hadriatici, hodie *Erikho.* — *insana*] «multos imbres ac procellas concitantia.» — *Post - sidera*] id est, «post Caprae ortum.» *Capra* autem (Arato 677: Ὠλενίη Αἴξ, Amalthea:) quae Iovem infantem lacte nutrierat, in sidera relata una cum *pluvialibus* Haedis (Virg. Aen. 9, 668.) oritur IV. Kal. Octobr., occidit Kal. Ian.

8. *lacrimis*] «propter te effusis; etsi eum per callidum *nuntium* sive interpretem tentat hospita, apud cuius maritum devertitur.»

11. *tuis - ignibus*] «Gyge, quem tu ardenter amas.» «Quando Delia apud Ovid. Am. 3, 9, 56. dicit: *Vixisti, dum tuus ignis eram, tuus ignis* non est Tibullus, sed ipsa Delia. Sic etiam h. l. Non est igitur, quod cum HP. substituamus *tui - ignibus.*» Bosscha. — *Tentat*] «ad amorem pellicit.» Cfr. Ruhnk. ad Tim. p. 216.

13 - 16. *Proetum*] regem Argivum. — *mulier perfida*] Antéa Homero, aliis Sthenoboea. Historiam lege Iliad. ζ, 155. Tractaverat fabulam Sophocles in Iobata, qui pater erat Sthenoboeae, Euripides in Bellerophonte et in Sthenoboea. Cfr. Welcker *gr. Tragoedien* I. p. 417. — *maturare*] «accelerare.» *Impellere* et *perpellere* cum infinitivo etiam Tacit. Ann. 11, 54. et 14, 60.

17. *Pelea*] Hippolyte, (aliis Astydamia:) Acasti, regis Iolci, uxor, Pelei amore capta, cum eum ad stuprum sollicitasset neque ei persuadere potuisset, dolore odioque incensa eum apud maritum criminata est, ut vim sibi inferre conatum. Ille autem his auditis eum in Pelii montis solitudines quasi aliud agens deduxit; quo dormiente inter Centauros relicto domum reversus est. Dii autem Pelei miserti Volcanum ad eum mi-

Falsis impulerit criminibus nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem refert.

Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens;
Et peccare docentes
Fallax historias movet.

Frustra: nam scopulis surdior Icari

14. *compulerit* T. (non BbSc.) — 19. *docentis* BT. — 20. *Pellax* malebat Bentleius. — *monet* BbSTcLCt. (*movet* Codd. tres Torrentii et quinque Pottierii.)

serunt. Hic ei gladium donavit, quo Centauros in se irruentes interfecit, reversusque in Thessaliam Acasto bellum intulit et Iolcum expugnavit. Pindar. Nem. 4, 54. et 5, 26. cum Scholiasta. Apollod. Bibl. 3, 13, 3.

18-20. *Magnessam*] a Magnesia, Thessaliae urbe. «Ad differentiam alterius Hippolytes, Amazonum reginae, uxoris Thesei.» Schol. His duabus fabulis Gygae spreti amoris pericula demonstrat: iam alias *movet*, profert, quae amantium felicitatem ac gaudia ante oculos ponentes *peccare*, alias praeter eam, cui fidem debet, amare doceant. *Movet* autem, (ut dicimus *mentionem movere*, *actionem ad populum movere:*) longe exquisitius est quam altera lect. *monet*, id esset, «eas significans illi in mentem revocat.» Sic Virg. Aen. 7, 641: *cantusque movete*, Wakefield *monete*. Ovid. A. A. 3, 651. rectius nunc edunt: *Quid iuvat ambages praeceptaque parva movere?* volgo *monere*. — *Fallax*] «te decipere cupiens.» Bentleii *pellax* per auream aetatem non reperitur nisi apud Virg. Aen. 2, 90: *pellacis Ulixei*, quod ex antiquiore Tragico desumptum videtur. (De *pellaeia* v. Wagner ad Virg. Ge. 4, 443.) *Historiae* autem, μῦθοι, narrationes poëticae, ut Quintil. 1, 2, 14: *Grammaticus historias exponat*, et saepe apud eundem.

21. *Frustra*] Sic positum, ut exprimat unam sententiam, etiam Od. 3, 13, 6. Cfr. Hand Turs. II. p. 749. — *scopulis-Icari*] Od. 1, 1, 15. prope Samum. *Icari* genit. v. *Icarium*, non *Icarus*. — *surdior-audit*] Similiter Eurip. Med. 28: ὡς δὲ πέτρος ἢ θαλάσσιος Κλύδων ἀκούει. Eurip. Androm. 537: *Τί με προσπιτνεῖς ἄλίαν πέτραν Ἢ κῦμα λιταῖς ὡς ἱκετεύων*; Cfr. Epod. 17, 54. Philodemus in Anthol. Pal. I. p. 112: ἀλλ' ἴσα πόντῳ Ἰονίῳ μύθων ἔκλυες ἡμετέρων. Qui oxymoron non intelligebant, interpolarunt *spernit*, quod legi in Codd. non

Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus iusto placeat, cave;
Quamvis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio,

23. *Nec* B.

paucis testatur Iani; in meis et Pottierii Codd. sincera est lectio.

22. 23. *adhuc integer*] «usque ad hunc diem incorruptus.» Cfr. Od. 2, 4, 22. — *Enipeus* a nomine fluminis Thessaliae. — Quomodo autem in festivo hoc ioco nugati sint novissimi *ludorum magistri* Germani, incredibile est. Scilicet prorsus ignari sunt vitae, quam vivunt meridionales populi nobis longe et ardentiores et licentiosiores.

25 - 28. *Quamvis*] Hic nullus, quod sciam, Cod. *Quamquam*, contra Od. 3, 9, 21. Cod. meus S. et Pottierii 2. 4. 5. 6. 8. 15. *Quamvis* pro *Quamquam*. Cfr. Lübker ad h. l. — *flectere equum*] Equitandi in Campo Martio et per Tiberim natandi artibus adolescentes puellis ad amorem pronis sese commendabant; similiter Od. 1, 8, 6. Od. 3, 12, 7. Ceterum ad v. *flectere* cfr. Ovid. Her. 4, 79: *Sive ferocis equi luctantia colla recurvas, Exiguo flexos miror in orbe pedes*. Id. A. A. 3, 384: *in gyros ire coactus equus*. Tacit. Germ. 6: *Nec equi variare gyros in morem nostrum docentur*. — *Aeque*] Quo immoretur huic notioni lector, consulto bis ponitur, et quidem initio et fine. — *citus*] De hoc v. docte ad h. l. disputat Lübker pag. 417., ne quid te, benigne lector, celemus: *celerem* esse, *der das innerlich die Kraft der Bewegung habende, die Schnelligkeit in sich tragende, citum* contra *ein durch eine schnelle Bewegung Hervorgebrachtes, rasch Entstandenes*. — H. l. sane *citus* eum significat, qui proprio vigore impulsus, *celeriter* denatat alveo. — *Tusco - alveo*] Od. 1, 2, 14: *Tiberim - Litore Etrusco*.

29. 30. *Prima nocte*] Ovid. Am. 2, 19, 38: *Incipe iam prima claudere nocte forem*. — *in vias*] «Neve per fenestras in plateam deorsum oculos coniice propter Enipeum suaves querimonias tibiae cantu exprimentem.» *Παρακλαυσίθυρον* vocabant Graeci. Cfr. Dissen ad Tibull. I. pag. LXXI. — *querulae tibiae*] Flebilem tibiae cantum Pindar. Pyth. 12, 7: *Γοργόνων οὔλιον θρῆνον* nominat.

32. *Duram*] *Dura* est, «quae omni amoris sensu caret»; *difficilis* h. l. «quae propter fidem alii promissam ab alio amatore corrumpi se non sinit.» Est ergo: «Inexorabilis ei introitum denegato.» — Propter summum leporem atque egregiam evidentiam,

Nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo.

Prima nocte domum claude neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae,
Et te saepe vocanti
Duram difficilis mane.

etsi tota scena ac tres personae a poëta fictae sunt, praestantissimis Horatii carminibus certe hoc est adnumerandum.

CARMEN VIII.

Martiis caelebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores et acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Caespite vivo,

Od. VIII. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic BbSTc. — 1. *Kalendis* BbSt.: *Calendis* TcLFM. et Bentl. — 3. *in* om. Bc. (Habent bST.)

VIII. Maecenatem ad diem festum Kalendarum Martiarum secum celebrandum invitat Horatius, vel etiam invitare se tantummodo fingit, id quod mihi quidem veri similius videtur. Scena carminis ita est comparata, quasi Maecenatem iamiam epulis excipiat, mirantem, cur caelebs amicus hoc modo Matronalia celebret. De compositionis tempore consule Lachmannum in Excursu.

1. *Martiis-Kalendis*] De Matronalibus in honorem Iunonis Lucinae celebratis cfr. Ovid. Fast. 3, 233. Pseudotibull. 3, 1, 1: *Martis Romani festae venere Kalendae, (Exoriens nostris hic fuit annus avis:) Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa Perque vias urbis munera* (strenae) *perque domos.* («Matronalia dicebantur eo, quod mariti pro conservatione coniugii supplicabant.» Comm. Cruq.) — *caelebs*] «Cum tu, docte amice, probe calleas ritus atque caerimonias Romanas, fortasse miraberis, cur ego, caelibum cum nullae in Matronalibus sint partes, quippe quae ad matronas dumtaxat et maritos pertineant, ea nihilominus ita celebrem? Verum, etsi ego pro coniugis conservatione vota suscipere remque divinam facere nequeo, propter aliam tamen causam hoc sollemne obeo.»

2—4. *flores*] serta et coronae. Ovid. Fast. 3, 253. Mars de matre sua, Iunone Lucina, ita matronas alloquitur: *Ferte deae flores; gaudet florentibus herbis Haec dea: de tenero cingite flore caput.* — *acerra*] θυμιατήριον, λιβανωτρίς, arca turaria, non turibulum. Veram acerrae formam monstrat *Mus. Borbon.* IX. T. 56. — *thuris*] non *turis* scribo, cum aetatis Horatianae inscriptionibus. — *Caespite vivo*] quo aram temporariam exstruxerat.

5. *Docte sermones*] Exigua sane laus foret, si hoc tantum diceret: «Tu, qui optime et Graece et Latine scis»; quae tunc erat omnium hominum non prorsus rudium scientia. Verum hoc dicit non sine ioco et festiva quadam εἰρωνείᾳ: «Tu, qui optime calles litteras et Graecas et Latinas, ac

Docte sermones utriusque linguae:
Voveram dulces epulas et album
Libero caprum prope funeratus
Arboris ictu.

Hic dies anno redeunte festus
Corticem adstrictum pice dimovebit
Amphorae fumum bibere institutae
Consule Tullo.

5. *sermonis* BbScCt. (non T.) — 6. *dulcis* T. — 10. *dimovebit* BbSTcCt. et Bentleius: *demovebit* FM.

propterea versatus es etiam in scientia cultus deorum et caerimoniarum cuique diei festo et hominum generi convenientium.» *Doctum* amicum appellat etiam Ep. 1, 19, 1. — *utriusque linguae*] Alias linguas cum tamquam barbaras aspernarentur Romani, saepe ita loquebantur, ac si duae dumtaxat hominum essent linguae. Cic. de Off. 1, 1, 1: *ut par sis in utriusque sermonis facultate.* Plin. H. N. 12, 1: *Platanus una insignis utriusque linguae monumentis.* Stat. Silv. 5, 3, 90: *et gemina planget facundia lingua.*

6. *album - - caprum*] Diis superis albae hostiae immolabantur, inferis nigrae. Caper autem, quia vites depascitur, Baccho mactabatur. Virg. Ge. 2, 381. Euenus in Anthol. Pal. II. p. 27. vitis capro: *Κῆν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοί, τράγε, θυομένῳ.*

7. 8. *funeratus*] *funerare* Plinio 33, 10. et Suetonio Domit. 17. est *sepelire*, Horatio *necare*, *exstinguere.* — *arboris ictu*] Cfr. Od. 2, 13. Od. 2, 17, 27. conservationem suam tribuit Fauno, hic, ut poëtae licebat, Libero, poëtarum custodi. — *Libero*] Etiam Graecis Bacchus *Ἐλευθέριος*, *Ἐλευθερεύς*, *Ἐπελεύθερος*. *Λύσιος*, *Λυσεύς*. Welcker *Nachtrag* p. 195.

9. 10. *anno redeunte*] in se, *περιπλομένου ἐνιαυτοῦ*. Aem. Prob. Ages. 4: *anno vertente.* Franke F. H. pag. 258: *Dieser nach einem Iahre mir wiederkehrende festliche Tag.* Contra Lübker: *Dieser im (in jedem) wiederkehrenden Jahre festliche Tag.* — «Hoc anniversarium sollemne celebro.» — *Corticem*] Cato de R. R. 120: *In amphoram mustum indito et corticem* (suberis) *oppicato.* Archiloch. Fr. 49. Lieb.: *κοίλων πώματ' ἄφελκε κάδων.* — *dimovebit*] non solum propter Codd. auctoritatem, sed etiam per se spectatum propter vv. *adstrictum pice* aptius est quam *demovebit.* Cfr. Lübker p. 18.

11. 12. *fumum bibere*] Colum. 1, 6, 20: *Apothecae recte superponentur iis locis, unde plerumque fumus exoritur; quoniam vina celerius vetustescunt, quae fumi quodam tenore praecocem maturitatem*

Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum et vigiles lucernas
Perfer in lucem; procul omnis esto
Clamor et ira.

15. *Profer* T. (non BbSc.)

trahunt. — *institutae*] « quae bibere didicit.» — *Tullo*] Duo huius nominis consules fuerunt: L. Volcatius Tullus cum M'. Aemilio Lepido a. u. c. 688. (anno ante natum Horatium:) et L. Volcatius L. F. Tullus cum Caesare Octaviano II. a. u. c. 721. Plerique interpretes ad priorem referunt; tum fuisset vinum XLVI. annorum; idque omnino probabilius, vinum tam vetustum destinatum esse amico. Cfr. Od. 3, 21, 1. Quid, quod Martialis 9, 45, 3: *Defluat et lento splendescat turbida lino Amphora centeno consule facta minor*: — ?

13. *Sume*] Non «domi tuae, me domi meae potaturo,» ut volunt nonnulli; sed haec vv. vix aliter quam de invitatione seu vera sive ficta intelligi possunt. — *cyathos centum*] Hic quoque, ut Od. 3, 19, 12. proprie mensurae (duodecimae sextarii partis) est nomen. Sed dicitur de poculis tantumdem vini capientibus. Neutiquam vero, ut aiunt, est vasculum, quo in cochlearis fere formam efficto vinum in grandiora pocula infundebatur. Hoc enim vel *epichysis* vel *trulla vinaria* nominabatur. Varro LL. 5, 25 et 26. «Verbo usus est conivarum: *Centum Cyathos!*» ACRON. Antiphanes ap. Ath. 10, 21: *Τὸ ποτήριόν μοι τὸ μέγα προσφέρει λαβών. Ἐπεχεάμην ἄκρατον, οὐχὶ παιδίον, Κυάθους θεῶν τε καὶ θεαινῶν μυρίους. Cyathos* autem *amici*, «qui propter amicum sospitem ebibantur», ut Od. 3, 19, 9. Theocrit. 2, 151: *τόσον οὕνεκ' ἔρωτος Ἀκράτω ἐπεχεῖτο.* Item 14, 18: *ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον Ὤτινος ἦθελ' ἕκαστος· ἔδει μόνον ὤτινος εἰπῆν.* Meleager in Anth. Pal. I. 122: *Ἔγχει τᾶς Πειθοῦς καὶ Κύπριδος Ἡλιοδώρας.* — *Centum* autem numerus infinitus apud poëtas. Virg. Ge. 3, 18: *Centum quadriiugos agitabo -- currus.* Gratius Cyneg. 520: *Centum actus spatiis.*

15. *Perfer*] Ut dicimus, *vigilias perferre*, sic h. l. *lucernas*. « Sine, ut perducatur s. continuetur convivium usque ad primam lucem et nobiscum mane, donec finitum sit.» Alii Codd. *profer*; sed hoc non satis *κύριον*, cum *profer in lucem* significaret potius vel « in apertum profer »; vel ineptius etiam: «differ in lucem.» V. Forcellinum in *proferre* sign. «differre, prorogare.» Firmat *perferre* etiam consuetudo Ciceroniana de Finn. 3, 22. extr. *beatam vitam usque ad -- rogum pertulisset*, alii male *protulisset*; ad Fam. 9, 20, 1: *usque ad assum vitulinum opera perducitur.* Minime autem iungendum *perfer vigiles*, «fac, ut vigiles sint:» sed: *perfer lucernas*, quae totam per noctem vivido lumine

Mitte civiles super urbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis,

17. *civilis* B. — 19. *infestis sibi luctuosis* T., *infestis sibi luctuosus* cum Cod. Galeano N. Heinsii coni. firmante Bentleius.

ardebunt, nunquam exstinguentur; ut *vigil ignis* apud Virgilium Aen. 4, 200. Sic enim malo interpretari quam cum Forcellino: «ad quas vigilatur;» etsi hoc ipsum ex earum per noctem continuato ardore consequitur.

16. *Clamor*] «inter nos, utpote die festo, quem in honorem deum celebratum talia profanant, quemque potantes per summam quietem transigemus.» Horatius amico quasi spondet afore ab hac compotatione altercationes et iurgia, quae inter bene potos nasci soleant. Quod promissum cum abhorreat a nostris moribus, alii aliter interpretati sunt accommodatius ad nostra tempora, sed parum convenienter ad poëtae verba: 1) «Nos non curabimus bella et pugnas nec sermocinabimur inter vina de strepitu et furore pugnantium.» 2) «Ne clientes tui, quorum mens est in querelis ac litibus suis, hoc geniali die te occupatum teneant mihique denegent.» (Sic Medenbach Wakker et Lübker.)

17. *Mitte*] «Nam omnia, quae ad rem publicam pertinent, iam laeta sunt et fausta Romanis.» — *super urbe*] quoniam praefectus urbi erat, absente et occupato in Oriente Augusto. Tacit. Ann. 6, 11: *Augustus bellis civilibus* (etiam postea, ubi procul aberat ab urbe) *Cilnium Maecenatem, equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit.* — *civiles* autem *curae* referuntur ad res intestinas, «domi» administrandas; militaribus providebat Augustus. — *Super* sic iam apud Plaut. Bacch. 162: *Quid factitasti mandatis super?* Cic. ad Att. 14, 25: *super legatione.*

18. *Daci*] Daci, qui fines Romanos continuis incursionibus populabantur duce rege ipsorum *Cotisone*, gravissima clade affecti sunt a Lentulo a. u. c. 734. Suet. Oct. 21. Flor. 4, 12, 19. Getarum regem vocat Suet. Oct. 63. Etenim: *alias Getae*, *Daci Romanis dicti*. Plin. 4, 25.

19. *Medus*] «Parthi, sempiterni imperii Romani hostes, inter Phraatis regis et Tiridatis exulis partes intestinis nunc discordiis agitantur, adeo ut armis, quae contrariae factiones sumpserunt, sibimet ipsi clades illaturi sint.» *Infestus* alias Romanis, nunc *sibi* ipsi *luctuosis* cet.; neutiquam vero iungendum aut *infestus sibi* aut *sibi dissidet:* sic enim v. *luctuosis* otiosum fit ἐπίθετον, omnia cum arma luctum generent; supervacaneum etiam est *sibi* iunctum cum v. *dissidet*. In altera lectione, cui tamen obstat optimorum Codd. auctoritas, *Medus infestis sibi luctuosus Dissidet armis*, *Medus luctuosus* dictum esset ut Od. 3, 6, 8.

Servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus catena,
Iam Scythae laxo meditantur arcu
Cedere campis.

Neglegens, ne qua populus laboret,

Hesperia luctuosa: infestis autem *armis*, etsi exempla suppetunt (v. Bentl.), tamen prae nostra lectione friget, qua Parthum perpetuum nominis Romani hostem esse poëta significat. (Digna, quae examinetur, Dillenburgeri est ratio, qui duplicem hic quoque statuit constructionem: *infestus sibi*, et *sibi luctuosis*. Mecum facit Lübker. Quodsi duplex est constructio, praestat haec: *sibi luctuosis* et *dissidet sibi*, «inter se», ut Od. 2, 2, 18: *Dissidens plebi - virtus*.)

21. 22. *vetus hostis*] Liv. 28, 12: *Hispania prima Romanis inita provinciarum, quae quidem continentis sunt, postrema omnium, nostra demum aetate, ductu auspicioque Augusti Caesaris perdomita est.* — *Cantaber*] Cantabri in Hispania septentrionali domiti a. u. c. 734. Dio 53, 25. Cfr. Od. 2, 6, 2: *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra.* Od. 4, 14, 41: *Te* (Auguste) *Cantaber non ante domabilis - - Miratur.* Epp. 1, 12, 26: *Cantaber Agrippae - virtute - cecidit.*

23. *Scythae*] iidem, quos κυριωτέρως *Gelonos* vocat Od. 2, 9, 22. Flor. 4, 12, 19: *Sarmatae patentibus campis inequitant. Et hos per Lentulum prohibere Danubio satis fuit.* — *laxo*] «remisso, incursionibus in fines Romanos iam renuntiaturi.» Virg. Aen. 11, 874: *Et laxos referunt humeris languentibus arcus.* — *meditantur*] in pr. orat.: «iam inibi sunt, ut se recipiant inde, quo temere erant progressi.» Scite Maecenatem, dum eum ad omnes curas publicas omittendas exhortatur, laudat tamquam eum, qui huiuscemodi curis semper distentus, sapientissimà consilia praebeat Augusto. — *Meditari* cum infinitivo etiam Sat. 2, 3, 263: *an mediter finire labores?* Rutilius Lup. 1, 1: *nos - - vinci meditamur.*

25. *Neglegens*] «Securus, non timens.» Schol. «Hoc saltem die omitte aliquantisper assiduas tuas pro populi salute curas nolique nimis sollicitus esse de novis periculis rei publicae fortasse imminentibus.» — *ne qua*] «ne qualicunque in re ullo modo cet.»

26. *Parce*] apud poëtas idem quod «noli». Virg. Aen. 3, 42: *Parce pias scelerare manus.* — *privatus*] «Cum sis privatus.» Vellei. 2, 88: *Maecenas non minus Agrippa Caesari carus, sed minus honoratus, quippe vixit angusti clavi fine contentus.* Quamvis igitur a. u. c. 734. praefectus urbi esset, intra equestrem dignitatem constitit, ita ut summis magistratibus nunquam gestis iure *privatus* dici posset, quo modesto vocabulo ipse de se fortasse interdum utebatur. Atque omnino initio certe, etsi negat Bentleius, praefectura urbis officium erat a principe mandatum, non, ut posterioribus imperii tem-

Parce privatus nimium cavere;
Dona praesentis cape laetus horae et
Linque severa.

26. *cavere et* BbSTcCt. — 27. *rape* LCt. (et septem Pottierii Codd.) — 27. 28. *horae Linque* BbSTcL., *horae ac Linque* Cod. Pottierii primus, Aldina utraque, CT. (*et* Bentl. coni. et FM.)

poribus, magistratus*). — (Potestatem habebat extraordinariam, non *imperium* (militare), ut contendit Lübker; ideoque *privatus* erat).

27. *Dona - cape*] « Codd. pars *rape*, atque hoc post Lambinum avide arripuerunt Interpretes, et ex eo alius post alium ad nauseam usque ingerunt Ciceronis illud ex Ennio, de Orat. 3, 40: « *Vive, Ulixes, dum licet; Oculis postremum lumen radiatum rape: non cape, non pete; haberet enim moram sperantis diutius esse se victurum: sed rape. Hoc verbum est ad id aptatum.* Verum h. l. ex adiuncto illo *dona* perspicue videmus retinendum hic esse *cape*. Quid enim opus est, ut ea quae *donata sunt, rapere* velimus? Rapiamus, si fas est, negata aut fugientia: quae oblata praesto sunt, capiamus et sumamus. Bentl.

28. *Linque severa*] « Remisso animo Genio indulge. »

EXCURSUS
AD C. VIII.

Lachmannus in Epistola ad Frankium p. 240. comiter illum refutans (Fast. Horat. p. 158.): « Octavum carmen libri tertii, quod ego Kalendis Martiis anni 725. scriptum statuo, tu anno 729. Mihi, ut ita statuam, sufficit liber Cassii Dionis primus et quinquagesimus, in quo omnia, quae Horatius hoc carmine attingit, ex ordine perscripta sunt: commissa Maecenati post pugnam Actiacam Italiae et urbis Romanae cura, initio a. 725. recitatae in senatu de Tiridate et Phraate litterae, Cantabri a Statilio Tauro devicti, Daci et Bastarnae Scythae a M. Crasso fugati. Unum te, quo minus assentiare, vocabulum remoratur, quod poëta Cantabrum sera catena domitos dicit. Sed cur eos non dicat iam dudum debuisse populo Romano servitutem? num Livius aliter 28, 12.? Num aliter de Parthis non modo sed Indis Propertius 3, 4, 5: *Sera, sed Ausoniis veniet provincia virgis?* » — (Plerique olim referebant ad a. u. c. 734.)

*) Nomen utique, non rem, desumpsit Augustus a praefecto urbi feriarum Latinarum causa.

CARMEN IX.

Donec gratus eram tibi
  Nec quisquam potior brachia candidae
Cervici iuvenis dabat,
  Persarum vigui rege beatior.

Donec non alia magis
  Arsisti neque erat Lydia post Chloën,
Multi Lydia nominis

Od. IX. Inscr. volg. *Carmen amoebaeum* vel *ad Lydiam.* — *Ad Lydiam meretricem* BSTc. — Om. b. — 5. *aliam* Bentl. cum Codd. aliq. (et meo c. ac quinque Pottierii.)

IX. Reconciliatio gratiae inter poëtam et amicam. *Amantium irae amoris redintegratio.* Ter. Andr. 4, 3, 20. Semel hac dialogi forma usus est, bucolica illa carmina *ἀμοιβαῖα* lyricae poësi adaptans. Differentia tamen haec est per se necessaria, ut hic nemo sedeat iudex praemium victori decreturus. Similis formae est Catulli Epithalamium 62. — Continuas in Lydiae responsis *αὐξήσεις* facile quisque per se sentiet. Haec autem carminis amoebaei veluti lex erat, ut, qui responderet, similibus sententiis atque imaginibus, sed maiore cum vi atque arte expressis alterum vincere conaretur. (Quo tempore compositum sit, ignoramus.)

2. 3. *potior*] «rivalis meus, quem tu pluris faciebas.» Epod. 15, 13. — *dabat*] in pr. orat. *circumdabat.*

4. *Persarum rege*] Est veluti proverbium. Hybrias in Scolio p. 457. Sch.: *Πάντες γόνυ πεπτηῶτες ἀμὸν- -κυνεῦντι τε δεσπόταν Καὶ μέγαν βασιλῆα φωνέοντες.*

5. 6. *alia - Arsisti*] Dicitur *ardere* et *aliquo* et *aliquem.* Epod. 14, 9: *Samio dicunt arsisse Bathyllo Anacreonta.* Od. 4, 9, 13: *Non sola comptos arsit adulteri Crines.* Illud usitatius ac proinde huic simplicissimo carmini aptius. Firmant etiam potiores Codices. *Aliam* ortum est ex geminatione sequentis litterae. — *erat - post*] «posthabebatur Chloae.»

7. 8. *nominis*] Imperitissime nuper nonnemo post hoc voc. distinxit, ut esset: «multi nominis apud te eram, (et) vigui» cet. — *Romana*] «Ego (libertina) clarior fui Ilia sive Rea Silvia, Romuli matre, *regina*

Romana vigui clarior Ilia.

Me nunc Thressa Chloë regit,
Dulces docta modos et citharae sciens,
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.

Me torret face mutua
Thurini Calaïs filius Ornyti,
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

Quid, si prisca redit Venus
Diductosque iugo cogit aëneo?

9. *Thraessa* B., *Cressa* Codd. aliq. — 10. *dulcis* T. — 14. *Ornithi* LCt. cum Aldo. (Ut nos, BbSTc.) — 18 *Deductosque* B.

illa *sacerdote* (Virg. Aen. 1, 273.) Romanarum nobilissima.»

9. 10. *Thressa*] Alii: *Me nunc Cressa Chloë*, durissimo sono propter litt. *c, e, ch.* — *modos*] *μέλη*. — *citharae sciens*] Od. 1, 15, 24: *pugnae sciens*. Alexand. Aetol. in Anal. Br. I. pag. 419: *Ἀλλ' ὅ γε πευθόμενος πάγχη Γραικοῖσι μελέσθαι Τιμόθεον, κιθάρης ἴδμονα καὶ μελέων.*

12—14. *animae*] «vitae puellae amatissimae, quae mihi, precor, superstes sit.» — *face mutua*] «Ego amore in Calain incensa feror eiusque mutuum amorem experior.» — *Thurium*, oppidum Lucaniae, olim Sybaris, incolarum mollitie notum. (Differre a Thurio coloniam Romanam Copiam, in agrum Thurinum deductam, demonstratum ivit Millingen in *Numismatique de l'anc. Italie* p. 228.) *Thurinus* opponitur *Thressae* illi v. 9. — *Calais*] Delegit nomina poëtica et sonora: *Calais*, uti appellabatur Boreae filius, et *Ornytus* Apollon. Rhod. 2, 65. Virg. Aen. 11, 677. Plutarch. Thes. 8.

15—18. *bis patiar mori*] Eurip. Orest. 1116: *Καὶ μὴν τόδ' ἔρξας δὶς θανεῖν οὐ χάζομαι.* Plato Apol. 30. C.: *οὐδ' εἰ μέλλω πολλάκις τεθνάναι.* — *prisca*] Raro usu pro *pristino*, quocum voc. illud cognatum est. «Nonne satius esset, si pristinus amor rediret nosque nunc dissidio diiunctos nova concordia velut firmissimo iugo copularet?» *Iugum* ut Od. 1, 33, 10. — *Diductos*] *Deductos* tametsi habet Cod. antiquiss. B., tamen tam perversam lectionem probare non debebat Hauthal ad Pers. I. pag. 190.

Si flava excutitur Chloë,
Reiectaeque patet ianua Lydiae?

Quamquam sidere pulchrior
Ille est, tu levior cortice et improbo
Iracundior Hadria,
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

19. *excluditur* Oberlini B. — 21. *Quamvis* S. et sex Pottierii. (Ut nos, BbTc.) — 23. *Adria* C.

19. *excutitur*] «oneris instar de mente mea pellitur, adeo ut eius prorsus obliviscar.» Imago petita videtur ab equo vectorem excutiente, deiiciente, nec de iugo accipiendum; qui enim uno iugo iuncti sunt tauri, alterum alter excutere nequit. Aliter interpretatur Bentleius ad Od. 3, 15, 9: «Si Chloë e domo eiicitur; ut Terent. Eun. 2, 3, 67: *Homo quatietur certe cum dono foras.*» Sed v. *excutere* non addito «domo» vel «ostio» hoc significare non potest.

20. *Reiectaeque*] «Si *Lydiae* (dativ.), quam per aliquod tempus *reieci*, exclusi domo mea atque aspernatus sum, rursus patet ianua mea.» Nimirum eiusmodi ἑταῖραι ab amatoribus invitabantur in domos ac villas, Od. 2, 11, 21.; etiam ultro eas interdum ad amatores venisse cuinam improbabile videbitur? Alii minus recte construunt: «*si ianua Lydiae reiectae* (genitiv. «a me neglectae») *patet* mihi.» Sed quid ipse facturus sit ad Lydiae gratiam recuperandam, non quid ab ea postulet, his vv. exponit.

21. *Quamquam*] *Quamvis* praeter meum S. etiam Pottierii 2. 4. 5. 6. 8. 15., id quod probat Lübker pag. 415. — *sidere pulchrior*] Iliad. ζ, 401: Astyanax ἀλίγκιος ἀστέρι καλῷ. Virg. Aen. 8, 589. de Pallante: *Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda Extulit os sacrum.*

22. 23. *levior cortice*] «subere»; proverbii speciem habet, ut fere illud Cic. ad Att. 8, 15, 2: *consules - ipsi pluma aut folio facilius moventur.* — *improbo*] Improbum apud poëtas omne quod modum excedit. Virg. Ge. 1, 146: *labor improbus.* Ibid. 388: *improba cornix.* Ovid. Trist. 1, 11, 14: *Improba - hiems*, id est, «vehementissima procella.» H. l. «nimios fluctus volvente», ut Od. 1, 33, 16: *Myrtale fretis acrior Hadriae.* Od. 3, 27, 19. — *Iracundior*] Poëta de se Epp. 1, 20, 25: *Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.*

CARMEN X.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro, me tamen asperas
Porrectum ante fores obiicere incolis
Plorares Aquilonibus.

Audis quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat

Od. X. Inscr. volg. *Ad Lycen* et sic Codd. mei. — 3. *Proiectum* Bentleius coni. — 6. *situm* c. et corr. bS. item (quattuor tamen exceptis) Codd. Pottierii, LCt. (Ut nos, BT.)

X. Est quodammodo *παρακλαυσίθυρον*, (non tamen iustum, ut apud Aristoph. Eccles. 960. adolescentis illud: *Δεῦρο δὴ δεῦρο δή, Καὶ σύ μοι καταδραμοῦ = || σα τὴν θύραν ἄνοιξον Τήνδ'· εἰ δὲ μή, καταπεσὼν κείσομαι.*) nec sine *εἰρωνείᾳ* quadam iuncta minis se neutiquam semper Lyces fastum toleraturum esse. Tota scena videtur ficta. (Tempus autem, quo compositum sit, prorsus incertum est.)

1. *Tanain*] «amnem illum Scythiae a Roma longissime remotum si biberes»; ut Od. 2, 20, 20: *Rhodanique potor;* 4, 15, 21: *qui profundum Danubium bibunt;* «si vel Scythissa esses.» — *Saevo*] *ὑποθετικῶς* haec accipienda: «si inter Scythas habitares ibique, ut sunt illi, feroci nupta esses viro.»

2—4. *asperas*] «semper me excludentes.» Epod. 11, 22: *Limina dura.* — *Porrectum*] «longe extentum humique stratum.» Cfr. Epod. 10, 22. Sat. 2, 3, 111. His tribus locis Bentleius volgare v. *proiectum* substituit. Aristaenetus 1, 20: *χαμαιπετεῖς κοιμήσεις ἐπὶ θύραις ποιεῖσθαι.* — *Plorares*] «Misereris tamen me pati frigus Aquilonum, qui in Scythia veluti domicilium suum habent.»

5. 6. *nemus*] viridarium, (cuius genus nemus volgo *silvam* vocabant:) in domus impluvio plantatum. Epp. 1, 10, 22: *Nempe inter varias nutritur silva columnas.* Pseudotib. 3, 3, 15: *Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.* Tales silvas interdum etiam in tectis habebant; Seneca Ep. 122: *Non vivunt contra naturam, qui pomaria in summis turribus serunt, quorum silvae in tectis domorum ac fastigiis nutant?* — *Satum*, consitum, longe praestat volgari *situm*, ut recte iudicavit etiam Heinsius Adversar. p. 298. Est igitur: «Quo strepitu silva domus tuae resonet propter ventos?»

Ventis, et positas ut glaciet nives
Puro numine Iuppiter?

Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente retro funis eat rota.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.

6. 7. *remugiat? Sentis et* Bentleius coni. — 10. *Nec* b. — *rota funis eat retro* cum Codd. Petr. et Galei. (Ut nos, nostri et Pottierii omnes.)

Virg. Aen. 12, 722. *Ventis* ablat., non, ut nonnulli volunt, dativ.— Ex v. *audis* per zeugma elice: «sentis gelu?» Huiusmodi zeugmatum illustre exemplum est Hom. Hymn. Apoll. 265: *εἰσοράασθαι Ἅρματά τ' εὐποίητα καὶ ὠκυπόδων κτύπον ἵππων.*

7-9. *positas*] «ut nix, quae caelo lapsa est superioribus diebus atque humum contegit, nunc caelo sereno in glaciem convertatur.» Serenis autem noctibus glacies facilius concrescere solet quam nubilosis. Cum caelum ipsum *Iuppiter* dicatur, (ut Od. 1, 1, 25: *manet sub Iove frigido.* Od. 1, 22, 19. Epod. 13, 2.), dicere etiam poterat: «*ut puro* suo *numine* (potentia) conglaciet nives.» — *Ingratam*] Agathias Anth. Pal. I. p. 171: *Κύπρις γὰρ τὰ μὲν ἄλλα παλίγκοτος· ἓν δέ τι καλὸν Ἔλλαχεν, ἐχθαίρειν τὰς σοβαρευομένας.*

10. *Ne currente*] Construo: «*ne retro currente rota* etiam *funis eat* retro»; ita ut *retro* ad utrumque verbum pertineat; nam simpliciter *funem ire*, pro *retro ire* vix dicere poterat. Cum pondus qualecunque fune super rotam apto in altum attollitur, interdum accidit, ut rupto fune vel e manibus elapso machinae manubrio, rota una cum fune retro agatur vi ponderis, quod in praeceps descendit; sic in puteum sitella aquae plena vel lapidis moles in solum decidit. Ita omnis labor frustra insumitur et saepe pondus illud, quod sursum tollebatur, comminuitur vel ipsa machina frangitur. Proverbium erat hoc Graecorum; Aristid. Panath. pag. 118. Iebb.: *ἐντεῦθεν ἤδη πάντα, ὥσπερ κάλου ῥαγέντος, ἐχώρησεν ὀπίσω καὶ διελέλυτο Ἀμαζόσιν ἡ ἀρχή.* Lucian. Dial. Meretr. 3. extr.: *Σὺ δὲ πάνυ χαλεπὴ ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ γεγένησαι, καὶ ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείνασαι τὸ καλώδιον.* Adagii sententia igitur haec est: «ne et omnia opera a te insumpta in ludificandos amantes in cassum suscipiatur et tu ipsa poenas superbiae tuae luas.» (Nuper homo quidam imperitus probavit Schol. Cod. V. Vanderburgii: «Potest esse tractum a ludis puerorum, qui rotula quadam ludunt, trahentes ad se vel corrigia vel filo, quod relaxata manu a retro volvente rota retrahitur.» Sed huic explicationi ante omnia obstat v. *funis*, quo in

O quamvis neque te munera nec preces
Nec tinctus viola pallor amantium
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat, supplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior aesculo
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
Caelestis patiens latus.

15. *pelice* BbSTc. — 18. *animo* bTc. (non BS.) — 19. *Non*] *Nec* T.

hoc ludo etiam apud nos notissimo, pueri non magis Horatii temporibus uti poterant, quam nunc possunt.)

11. *Penelopen*] «quae iure suo *difficilis*, aspera erat procis eosque non sine contemptu a se removebat. Tu vero tenui es orta loco, filia Etrusci alicuius advenae;» cuiusmodi homines inter alia quaesticuli genera exercebant haruspicinam clandestinam, hariolos agebant cet. Praeterea Etrusci propter vitae mollitiem ac luxuriam famosi erant. Cfr. Athen. 12, 14. Originem dumtaxat Lyces extenuat, neque aliud inest probrum. Ceterum ita de ea loquitur, tamquam si diviti libertino nupta esset, maxime propter *nemus* illud v. 6.

14. *tinctus viola*] «colore violae, λευκοΐου lutei vel albi.» Achilles Tat. 3. p. 64. Iacobs: *οὔτε τὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἄνθος ἐστὶν ἀμέριμνον, ἀλλ' ἔοικε τοῖς ἄρτι μαραινομένοις ἴοις*. Egregie imitatus est Petrarca *Son*. I. 187: *Un pallor di viola e d'amor tinto*. Cfr. Voss. ad Virg. Ecl. 2, 47: *pallentes violas*. Calpurn. Ecl. 9, 40: *Eheu nulla meae te tangit cura salutis; Pallidior buxo violaeque simillimus erro.* Tibull. 1, 8, 52: *Sed nimius luto corpora tingit amor.*

15. 16. *Pieria*] Macedonica. Dictum est ut *Thressa*, *Cressa* ac similia de talium libertinarum patria, neque ideo, quod Pieria sedes est Musarum, interpretandum de musica huius *ἑταίρας* arte. — *saucius*] amore, ut Virg. Aen. 3, 1. — *Curvat*] Sensu figurato h. l. fortasse unico: «ad misericordiam flectit, movet.» Nec quidquam obscoeni subest, ut nuper ratus est nonnemo, appellans Martialis 11, 43. verba de mascula venere: *Incurvabat Hylam posito Tirynthius arcu.* Nexus autem sententiarum hic est: «Quamquam *humani* nihil te ad amorem flectit, tamen veluti *dea* miserere, precor, amatoris tui supplicis.»

18-20. *Mauris - - anguibus*] ut Od. 1, 22, 2: *Mauris iaculis.* — *liminis*] nimis duri. — *aquae caelestis*] Epp. 2, 1, 135: *Caelestes implorat aquas.* «Itaque fiet, ut prae taedio aliquando te deseram.»

CARMEN XI.

Mercuri, nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo,
Tuque testudo resonare septem
Callida nervis,

Od. XI. Inscr. volg. *Ad Mercurium* et sic BST. — *Mercurio Lydaeque* b. — *Mercurio Lyraeque* c.

XI. Argumentum hoc est: In Lyden, puellam timidam et adversus amorem obfirmatam oculos coniiciens precatur Mercurium, ut sibi dulcissimos quosque modos concedat, quibus virgo tandem flectatur, recordatusque potentiam lyrae, quam ille pulsans etiam Tartari monstra placat damnatorumque umbras laboribus levat, subsistit in Danaidum poenis, quibus una illa, quae marito fida remansit, exempta est. Iam sperat fore, ut Lyde hac perfecti amoris imagine tacta amanti aures praebeat; sed lyrica *φαντασίᾳ* veluti absorptus in hac desinit neque ad puellam denuo se convertit. Lyde persona aeque ficta atque altera illa eiusdem nominis Od. 2, 11, 22. (A. u. c. 727?)

1. 2. *Mercuri*] «testudine tua cane modos, quibus Lyde amore tangatur. Nihil enim iis resistit.» — *nam*] «nam potes praestare, quod te precor.» Vide, quae notavimus ad Epod. 17, 45: *Et tu, potes nam, solve me dementia.* Virg. Aen. 1, 65: *Aeole, namque tibi divom pater* cet. — *Amphion*] Thebanae arcis conditor. Pausan. 9, 5, 8: *Ὁ τὰ ἔπη τὰ ἐς Εὐρώπην ποιήσας φησὶν Ἀμφίονα χρήσασθαι λύρᾳ πρῶτον Ἑρμοῦ διδάξαντος· πεποίηκε δὲ καὶ λίθων καὶ θηρίων ὅτι καὶ ταῦτα ᾄδων ἦγε. Μυρὼ δὲ Βυζαντία ποιήσασα ἔπη καὶ ἐλεγεῖα Ἑρμῇ βωμόν φησιν ἱδρύσασθαι πρῶτον Ἀμφίονα καὶ ἐπὶ τούτῳ λύραν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν.* Ars poët. 394. Silius 11, 445. Seneca Phoeniss. 566: *poteris has Amphionis Quassare moles? nulla quas struxit manus, Stridente tardum machina ducens onus; Sed convocatus vocis et citharae sono Per se ipse turres venit in summas lapis.*

3. 4. *Tuque testudo*] Sappho Fragm. 24. N.: *Ἄγε δῖα χέλυ μοι λέγε, φωνάεσσα δὲ γίγνεο.* — *Callida*] «quae scite resonas.» — *septem*] Iam in Hom. Hymn. in Merc. 51: *Ἑπτὰ δὲ συμφώνους ὀΐων ἐτανύσσατο χορδάς.* Verum hanc inventionem sibi tribuit Terpander in Schneidew. Del. pag. 237: *Ἡμεῖς τοι τετράγηρυν ἀποστέρξαντες ἀοιδὴν Ἑπτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν*

Nec loquax olim neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures,

Quae velut latis equa trima campis
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers et adhuc protervo
Cruda marito.

8. *auris* BT.

ὕμνους. — *nervis*] ablativus potius quam dativus. Utriusque constructionis exempla reperiuntur; dativus est Sat. 1, 4, 76.

5. *loquax*] h. l. in bonum partem, «canora», ut apud Graecos interdum λάλος et λάλιος idem quod εὔλαλος. Sic Meleager Ep. 112, 4. cicadae λάλους πτέρυγας tribuit et se ipsum λάλιον vocat Ep. 127, 9. — *olim*] «antequam chordis instructa esset»

6. *mensis*] Odyss. ρ, 270: φόρμιγξ, ἣν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησαν ἑταίραν. Virg. Ge. 2, 101: *dis et mensis accepta secundis -- Rhodia.* — *templis*] Dionysius Hal. 7. p. 1487. narrat λύρας ἑπταχόρδους παρὰ Ῥωμαίοις ἐν ἁπάσαις φυλάττεσθαι ταῖς ἀρχαίαις θυηπολίαις. «Fidicines hodieque Romae in sacrificiis adhiberi videmus.» Porphyr.

9. *latis*] «Ubi amplum fugae est spatium.» Dacierii *laetis* voc. otiosum. — *equa trima*] Frequens imago. Theogn. 257. puella de semet ipsa: Ἵππος ἐγὼ καλὴ καὶ ἀεθλίη κτλ. Anacreon Fragm. 79. Berg. 3, 47. Schneidew.: Πῶλε Θρηκίη, τί δή με λοξὸν ὄμμασιν βλέπουσα νηλεῶς φεύγεις, δοκέεις δέ μ' οὐδὲν εἰδέναι σοφόν; Ἴσθι τοι, καλῶς μὲν ἄν τοι τὸν χαλινὸν ἐμβάλοιμι, Ἡνίας δ' ἔχων στρέφοιμ' ἂν ἀμφὶ τέρματα δρόμου. Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις· Δεξιὸν γὰρ ἱπποπείρην οὐκ ἔχεις ἐπεμβάτην. Aristoph. Lysistr. 1308. Lacaenae: ᾇτε πῶλοι δ' αἱ κόραι πὰρ τὸν Εὐρώταν Ἀμπάλλοντι πυκνὰ ποδοῖν Ἀγκονιῶαι. Lucilius Hav. p. 430: *An ego te acrem atque animosam, Thessalam ut indomitam frenis subigam ante domemque Bellando?* Alias adolescentiae imagines affert Schiller *hinnuleum* Od. 1, 23, 1., *iuvencum*, *iuvencam* 2, 5, 6. 8, 21., *capream* 3, 15, 12., *vitulam* 3, 11, 41.

10. *exsultim*] ἅπαξ λεγόμενον nec tamen, ut opinor, factum ab Horatio; eadem analogia atque *tollutim*, *strictim*, *carptim*, *punctim*, *caesim* cet.

11. 12. *Nuptiarum*] «Etiamnunc immatura cupido equo, tangi non

Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere et rivos celeres morari;
Cessit immanis tibi blandienti
Ianitor aulae,

Cerberus, quamvis furiale centum
Muniant angues caput eius atque

18. *caput exeatque* Bentleii suspicio admodum dubia. *Aestus atque* malebat Doering, *illi et usque* Ioh. von Gott Fröhlich. Ceterum vv. 17—20. subditicii videntur Eichstadio, Heinrichio, Buttmanno, Naekio, Webero, Hofman Peerlkampio, Meineckio, Regelio, Lübkero.

volt.» Quemadmodum in Anacreontis loco, artissime coniunguntur et, ut ita dicam, confunduntur equae imago et, de qua κυρίως loquitur, Lyde. — *tangi*] de feminis, ut Graeci ψαύειν, θιγγάνειν, ἄθικτος. — *Cruda* autem ut de fructibus, «nondum matura.»

13. *tigres comitesque*] «Ducis tigres comites et silvas comites.» H. l. zeugmate, ut alii volunt: *tu potes tigres* domare *comitesque silvas ducere*, opus non est. Significat hic Orpheum Eurydicen suam ex Orco repetentem, (Cfr. 1, 12, 7.), id quod imperitissime nuper quidam negavit, quasi vero h. l. perfecta aoristi significatum haberent, quae certe comparari nequeunt, ut ille opinatus est, cum Od. 3, 2, 30 et 32.

15. *immanis*] Cum Cerberus satis definiatur stropha sequente, v. *immanis* (vastae) refero ad v. *aulae*, quod v. necessario requirit ἐπίθετον; quae enim *aula* tandem erit, si iungas *immanis ianitor Cerberus?* ut est sane apud Virg. Aen. 6, 418: *Cerberus adverso recubans immanis in antro. Immanis* autem *aula* dicitur ut antrum, barathrum *immane*, praeda *immanis*. (Ut nos, iunxit etiam Naeke in Progr. a. 1821. afferens Accium in Philoct. apud Nonium in v. *immane: Phrygiam minorem esse aio immani Graecia.* Nihil tamen h. l. inest in hoc ἐπιθέτῳ reconditi aut minus usitati, cum Virgilius saepe idem addat v. *spelunca*, *antrum*, *barathrum*, *templum*. Cum v. *ianitor* iungit Lübker, ut Aen. 6, 400: *ingens ianitor.)* — *blandienti*] lyrae pulsu.

17. 18. *furiale*] «simile capiti Furiarum, quae ipsae quoque pro capillis habent serpentes.» «Sic *furialis incessus* de tali, quali Furiae se inferre solent, apud Liv. 7, 17.» Doer. — *angues*] Cerberum ἐχιδναῖον δάκετον propterea vocat Callimach. Fr. 161. De Cerbero cfr. Hesiod. Theog. 467. Cerberum tricipitem cum cauda anguina, ab Hercule ex Orco protractum monstrat celebre vas Canusinum apud Inghirami *Gall.Om.*III. T. 88. Biceps est ibid. T. 91. Uno dumtaxat capite in antiquo monumento Treveris asservato expressum esse narrat Lübker; verum nos de poëtis loquimur.

19. 20. *Spiritus teter*] «Quamvis foedus *spiritus* (halitus foetidus) et *sanies (Geifer)* ex eius ore exeat, ut heroas intrantes repellat,

Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.

Quin et Ixion Tityosque voltu
Risit invito, stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas

(21. Habet *voltu* c.)

umbras effugium quaerentes intro agat.» *Saniem* istam *tabum* vocat Seneca Herc. fur. 785: *sordidum tabo caput Lambunt colubrae.* — V. *manet* per solitum zeugma refertur etiam ad v. *spiritus teter*, qui proprie «prorumpit, emittitur.» — *Ore trilingui*] ut Od. 2, 19, 29., ubi vide. Est: «de tribus linguis triplicis oris.» — Naekius hic quoque ut l. l. explicat: «unum os, in quo tres linguae sive lingua trifida; praecessit enim *caput*.» Verum triplex caput intelligendum esse satis superque poëta significasse videtur *Ore trilingui*. Cfr. Aen. 6, 417: *Cerberus haec ingens latratu regna trifauci Personat*, id est, «latratu tribus ex capitibus prolato»; sicque Silius 2, 511: *formaque trifauci Personat informis lacrimosae ianitor aulae.* — Minus gratae nostro certe sensu imagines illae v. 19. et pron. *eius*, quo solent abstinere epici et melici (cfr. tamen Od. 4, 8, 18.), in causa fuerunt, cur recentiorum complures hanc strophen Horatio abiudicarent, quorum severa iudicia omnium optime exposuit Lübkerus, etsi ne hic quidem de h. l. *νοθείᾳ* mihi persuasit. Videlicet poëta non sine certo consilio immorari aliquantum voluit saevis Orci terriculis, et totius strophae sententia, quam mira arte calumniati sunt, et simplicissima et per se clarissima est: «Quamvis Cerberus horribile ac furiosum sit monstrum acerrimusque Orci custos, tamen ipse quoque cessit blandis lyrae sonis.» Vide Excursum.

21. *Ixion*] Pind. Pyth. 2, 21: *Ἰξίονα - ἐν πτερόεντι τροχῷ Πάντα κυλινδόμενον.* Seneca Herc. fur. 750: *Rapitur volucri tortus Ixion rota.* v. 756: *Praebet volucri Tityos aeternas dapes.* Cfr. Od. 2, 14, 8. et 3, 4, 77. Tibull. 1, 3, 73. Ad totum locum Od. 2, 13, 37.

22. *Risit*] De usu num. singularis ante plura nomina et post plura apud Horatium consule Bentleium ad Od. 1, 24, 8. — Hermesianax v. 9. de Orpheo: *Κωκυτόν τ' ἀθέμιστον ἐπ' ὀφρύσι μειδήσαντα Εἶδε καὶ αἰνοτάτου βλέμμ' ὑπέμεινε κυνός, Ἐν πυρὶ μὲν φωνὴν τεθοωμένου, ἐν πυρὶ δ' ὄμμα Σκληρὸν τριστοίχοις δεῖμα φέρων κεφαλαῖς.* — *urna*] id est, «urnae singularum»: nam qui de dolio interpretantur, falsi sunt.

23. *Danai puellas*] Danaum narrant filios Aegypti (fratris) metuen-

Carmine mulces.

Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum poenas et inane lymphae
Dolium fundo pereuntis imo
Seraque fata,

Quae manent culpas etiam sub Orco.
Impiae, — nam quid potuere maius? —
Impiae sponsos potuere duro
Perdere ferro.

30. *numquid* Codd. aliq.

tem cum quinquaginta filiabus Argos, quae antiqua patria erat, confugisse. Ibi regno potitum Aegyptiadis, qui ea causa Argos venerant, despondisse quidem filias, sed clam mandavisse, ut prima nocte sponsos interimerent: quod fecisse omnes praeter Hypermnestram, quae, cum Lynceo sponso suo pepercisset, in vincula coniecta, sed postea tamen in matrimonium data est Lynceo. Apollod. 2, 1, 5. Schol. Homeri ad Iliad. α, 42. Euripidis ad Orest. 859. Pindari ad Nem. 10, 10. Hyginus F. 168. Serv. ad Aen. 10, 497. Hermanni Opuscc. 2, pag. 319. Ovid. Heroid. 14. tota. — Danaides alatae, dolium frustra explere conantes, sunt apud Inghirami *Gall. Om*. III. T. 86. Hanc vero Danaidum dulces Orphicae lyrae sonos audientium requietem praeclare expressit artifex vasis, quod exhibent *Mon. ined. dell' Inst. archeol*. T. 49 et 50.

25. *Audiat Lyde*] Cum se quasi fortuito in Danaidum fabulam incidisse simulasset, ea callide utitur ad amicam a saevitia atque contumacia deterrendam et ad facilitatem revocandam. («Nimis una excepta saevae fuerunt in sponsos; tu potius imitare benignae Hypermnestrae nobile fidei ac veri amoris exemplum!») — *notas*] partim a multis poëtis tractatas iam inde a Danaide cyclica memorata in Tabula Borgiana, partim saepe a statuariis expressas. Cfr. Müller *Archaeologie*. Ed. 2. p. 651.

26 — 28. *inane lymphae*] eadem constructione, qua dicitur *plenum aquae*. *Inane* autem, quia in imo fundo pertusum est adeoque aqua semper *perit*, ita perfluit, ut inutiliter pereat novaque semper aqua, etsi aeque inutiliter, infundenda sit. Lucret. 1, 257: *Postremo pereunt imbres*. — *Seraque fata*] «poenas fatales, quae eis post mortem tandem impositae sunt.»

29 - 31. *manent culpas*] «exspectant, quia manent.» Alium sensum praebet constructio cum dativo, ut Virg. Aen. 9, 302: *Haec eadem matrique tuae generique manebunt*, id est, «servabuntur, integra erunt.»

Una de multis face nuptiali
Digna periurum fuit in parentem
Splendide mendax et in omne virgo
    Nobilis aevum,

Surge, quae dixit iuveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
    Falle sorores,

Quae velut nactae vitulos leaenae

36. *aevo* (id est *aevom*) B.

Vide ibi Wagn. — *Impiae*] Virgula post part. *nam* posita, nonnulli construunt: *Nam impiae*, *(quid potuere maius?* id est: «nullum maius profecto scelus committere potuerunt:) *impiae* cet. Mihi significantior simul atque simplicior videtur altera ratio: *Impiae (nam quid potuere maius?)* cet., id est: «et sane impietatis reae dici debent; quod enim maius scelus patrare potuerunt?» — *potuere*] «sustinuerunt, impetrarunt ab animo suo hoc facinus facere.»

33. *Una de multis*] Pind. Nem. ι, 6: *Οὐδ' Ὑπερμνήστρα παρεπλάγχθη μονόψαφον ἐν κουλεῷ κατασχοῖσα ξίφος*. Aeschyl. Prom. 865: *Μίαν δὲ παίδων ἵμερος θέλξει τὸ μὴ Κτεῖναι σύνευνον, ἀλλ' ἀπαμβλυνθήσεται Γνώμην· δυοῖν δὲ θάτερον βουλήσεται, Κλύειν ἄναλκις μᾶλλον ἢ μιαιφόνος· Αὕτη κατ' Ἄργος βασιλικὸν τέξει γένος.* — (Ad usum praepos. *de* cfr. Cic. pro Mil. 24: *se percussum esse ab uno de illis.*)

34. 35. *periurum*] quia desponsis filiabus in perniciem deduxit Aegyptiadas. — *Splendide mendax*] «magna cum laude.» Sic Aeschyl. Fr. inc. 273: *Ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ*. Antigone de se ipsa (Sophocl. Antig. 74:) *ὅσια πανουργήσασα*. Eurip. Helen. 1633: *καλήν γε προδοσίαν δίκαια δρᾶν*. Sic Cic. pro Mil. 27: *gloriose mentiri*, Tacit. Hist. 4, 50: *egregium mendacium*, Sen. Ep. 95: *gloriosum scelus* dixit.

37. *Surge*] Ovid. Her. 14, 73: *Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus: Nox tibi, ni properas, ista perennis erit.* — *marito*] Apollod. 2, 1, 5: *αὕτη Λυγκέα διέσωσε παρθένον αὐτὴν φυλάξαντα*. Contra Schol. Eurip. ad Hec. 869: *ἐφείσατο τοῦ Λυγκέως ἀπὸ τῆς μίξεως διάθεσιν ἐσχηκυῖα πρὸς αὐτόν*. Atque hoc potius inest in vv. Aeschyli l. l. et Horatii.

40—44. *Falle*] «λάθε, decipe fugiendo.» Schol. — *Quae velut*] Loquitur Hypermnestra, quasi pereuntium gemitus audiret, ut scribit ipsa apud Ovid. Her. 14, 35: *Circum me gemitus morientum au-*

Singulos eheu lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam neque intra
Claustra tenebo.

Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci;
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.

43. *nec intra* bTLCt. (non BSc.)

dire videbar. — *vitulos*] Eurip. Iphig. Taur. 296. de Oreste: *ὁ δὲ χειρὶ σπάσας ξίφος Μόσχους ὀρούσας ἐς μέσας λέων ὅπως.* Sine causa recentiores nonnulli hanc imaginem tamquam vilem et abiectam reprehenderunt. V. enim *μόσχος*, *vitulus* nihil putidi habebat apud antiquos, uti habet nostrum *Kalb*. — *Singulos*] «suum maritum quaeque thalamo inclusum.» — *intra claustra*] thalami. «nec clausum tenebo ab alio aliquo necandum.»

45. *Me pater*] Pausan. 2, 19, 6: *τὴν Ὑπερμνήστραν ὑπήγαγεν ὁ Δαναὸς εἰς δικαστήριον, τοῦ τε Λυγκέως οὐκ ἀκίνδυνον αὑτῷ τὴν σωτηρίαν ἡγούμενος, καὶ ὅτι τοῦ τολμήματος οὐ μετασχοῦσα ταῖς ἀδελφαῖς καὶ τῷ βουλεύσαντι τὸ ὄνειδος ηὔξησε· κριθεῖσα δὲ ἐν τοῖς Ἀργείοις ἀποφεύγει τε καὶ Ἀφροδίτην ἐπὶ τῷδε ἀνέθηκε νικηφόρον.* Veneris enim interventu apud Aeschylum in Danaidibus absoluta erat. — *oneret catenis*] Ovid. Her. 14, 3: *Clausa domo teneor gravibusque coërcita vinclis.*

47—50. *extremos*] Occidentem versus. — *Numidarum*] utpote quam maxime ferorum. Eurip. Helen. 404: *Λιβύης τ' ἐρήμους ἀξένους τ' ἐπιδρομάς.* — *Classe*] pro una navi. — *I, pedes*] «Sive terra sive mari iter facere voles, propera.» Cfr. Epod. 16, 21. Silius 3, 116. Imilce Annibali vale dicens: *I felix, i numinibus votisque secundis.* — *Venus*] *λεχέων ἐπίκουρος.* Coluthus 198.

51. *nostri*] Falso nonnulli interpretati sunt: «utriusque nostrum», cum sit: «mei», ut Od. 3, 27, 14: *Et memor nostri, Galatea, vivas.*

52. *Scalpe*] Gratior sonus firmatur ab antiquissimo meo Cod. B.; minus utique gratum est *ul* - *ul* illud in lect. *sepulchro Sculpe*; quae quidem formae ubique confunduntur. Cfr. Fea. Ceterum comparant *γλάφω* et *γλύφω*. — *querelam*] «titulum sepulchralem in cenotaphio, mei amoris monumentum. Epitaphium hoc proponit apud Ovid. Her. 14, 128: *Scriptaque sint titulo nostra sepulchra brevi: «Exsul Hypermnestra pretium pietatis iniquum, Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.»* Desinit autem in *φαντασίᾳ* poëtica, neque ad Lyden revertitur, ut aliquoties. Cfr. Od. 1, 7. et 3, 27.

I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus, i secundo
Omine et nostri memorem sepulchro
Scalpe querelam.

52. *Sculpe* ScLF. (*Scalpe* BbT., septem Pottierii et Grammat. Eichf. p. 127.)

EXCURSUS
AD vv. 17—20.

Egregie totum locum defendit Iahnius: «Hi quattuor versus pluribus difficultatibus laborare visi sunt. Primum enim longior haec Cerberi descriptio orationis nexum, cum poëta reliquas res breviter attigerit, interrumpit et salvo sensu abesse potest. Sed saepius Horatius nexum sententiarum sic interrumpit, ut in ampliorem rei cuiusdam descriptionem exspatietur et post plures versus demum orationis filum resumat. V. 1, 12, 26—32; 32, 5—12; 37, 17—20; 3, 4, 45—48 et 61—64; 17, 1—9. (ubi Sanadon. et Edit. Bodon. vv. 2—5. male eiiciunt:); 24, 17—24. 4, 4, 1—4; 6, 9—24. Carm. sec. 41—44. Epist. 1, 15, 2—13 et 16—21. Doering ad Sat. 1, 7, 10. Hoc loco autem poëta latiore Cerberi descriptione vim lyrae non inepte celebravit. Etenim *furiale caput*, *angues*, *spiritus* et *sanies* summam eius immanitatem atque furorem depingunt; nihilominus lyrae blandienti cessit. Tum vero magis etiam offendit voc. *eius*. Pronomen *is* enim, quod ὀρθοτονούμενον (notione nostri *dér*, *die*, *dás*, apud poëtas frequens est ἐγκλιτικὸν et προκλιτικὸν (quod nostrum *er*, *sie*, *es* significans in casibus obliquis tantum usurpatur), cum logicam tantum relationem indicet, neque ullam pingendi vim habeat, ab iis devitari solet. Ad pedestrem orationem igitur Horatius delapsus est. Quamquam autem facile *eiulatque* vel *eiuletque* scribi potest, vereor tamen, ne hac vel alia correctione Horatium potius quam librarios emendemus. Inciderunt enim interdum poëtae in hunc pedestrem sermonem. V. Ovid. Trist. 3, 4, 27. Metam. 8, 16. Virgil. Aen. 1, 413 cet., in quibus reprehendendi potius quam emendandi sunt. Minime autem v. *atque* in fine versus propter πλατύτητα, quam dicunt, offendit. Sic vv. *et*, *ac*, *ut*, *utque*, *neque*, *nec* in fine versus leguntur atque hoc ipsum v. hac sede recurrit 2, 10, 21. Denique recte etiam poëta *spiritum* et *saniem* coniunxit. Alter enim ex ore in aërem ascendit, altera in terram defluit. Utrumque in Cerbero conspicieba-

tur. Quare non recte fecerunt qui propter has difficultates hanc strophen spuriam esse dixerunt.»

Eius illi, de quo tot tantasque tragoedias excitarunt Critici, prorsus simile est alterum Tibulli 1, 6, 25: *Saepe velut gemmas eius signumque probarem:* quod nullo artificio eliminare poterunt; tantum enim abest, ut dubium fiat propter Ovid. Trist. 2, 451 et 452. (quemadmodum ratus est Paldamus *Erotik* p. 58.), ut eadem firmissima auctoritate nitatur. At quidni, dum ultro agnoscimus ab optimis quibusque poëtis hanc negligentiam quoad eius fieri poterat devitatam esse, fuisse tamen subinde locos, ubi sine longe graviore sententiae ac metri detrimento devitari non posset, libere fateamur?

Verum audiamus etiam Naekium, acerrimum huius strophae adversarium: «Occasionem ludendi et puerile ingenium exercendi ipse praebuerat Horatius, cuius stropha, quae praecedit, cum his vv. finiatur *immanis ianitor aulae*, quibus verbis latere posset hebetiores oculos, quis esset *ianitor*, quid proclivius erat quam addita stropha hanc, quae videbatur esse, obscuritatem tollere, Cerberi nomen ponere, et notissimi monstri foeditatem luminibus poëticis illustrare?» Imitationem autem tractam putat ex Od. 2, 13, 33. et 2, 19, 29.

CARMEN XII.

Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci
Mala vino lavere aut exanimari metuentes
Patruae verbera linguae.

Od. XII. Inscr. volg. *Ad Neobulen* et sic Bb. — *Suavem vitam non esse sine iocunditate et amore* STc. (quibus hic praeponit *ad Neobulen.*) — Ego inscrip eram: *Neobule secum loquitur.* — 1. *nec amori* pr. b. C. et Bentleius. — 2. *metuentis* BST.

XII. Imitatio videtur carminis Alcaei, cuius primum v. servavit Hephaestio pag. 67. Gaisf. (Alc. Fr. 50. Schneidew.): *Ἐμὲ δειλάν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν.* Multa huius metri carmina ille composuerat; in uno propter difficultatem talia lingua Latina rite elaborandi Horatius substitit. Ex versu illo *Ἐμὲ κτλ.* colligimus hanc quoque esse Neobules *μονολογίαν*, non ironicam Horatii ad puellam allocutionem, ut plerique interpretes volunt. Neque vero obstant vv. *Tibi qualum* cet., nam in *μονολογίαις* etiam Latini utuntur interdum persona secunda. Plaut. Epidic. 1, 2, 58., ubi ad se ipsum Epidicus: *Epidice, vide, quid agas! ita res subito haec obiectast tibi.* Terent. Phorm. 3, 4, 1: *Enim vero, Antipho, multimodis cum isto animo es vituperandus.* Catull. 8, 1: *Miser Catulle, desinas ineptire.* Ser. Sulpicius apud Cic. ad Fam. 4, 5, 4: *Visne tu te, Servi, cohibere.* Graeca exempla adde haec: Eurip. El. 113. Electra semet ipsa alloquens: *Σύντειν', ὥρα, ποδὸς ὁρμάν· Ὢ ἔμβα ἔμβα κατακλαίουσα.* Asclepiades Anth. Pal. II. pag. 463: *Πῖν', Ἀσκληπιάδη, τί τὰ δάκρυα ταῦτα;* Od. 3, 27, 57. (Tempus definiri nequit. Nonnulli referunt ad a. u. c. 725. Metricam huius carminis rationem te docebit Hermannus Elem. Doctr. metr. p. 472.)

1. *Miserarum*] «Miserrima est condicio puellarum, quibus concessum non est amori indulgere.» — *amori dare ludum*] «amoribus suis liberum ludendi spatium concedere, libere iis frui.» Aeschyl. Pers. 837: *ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ.* Pind. Pyth. 4, 295: *θυμὸν ἐκδόσθαι πρὸς ἥβαν.* Plaut. Bacch. 4, 10, 7: *Ego dare me ludum meo gnato constitui.* Cic. pro Caelio 12: *datur concessu omnium huic aliquis ludus aetati.* Ovid. Am. 1, 8, 43: *Ludite formosae.*

2. 3. *vino lavere*] «neque vino tristitiam eluere, abigere.» Quod ad vinum attinet, dicunt nonnulli, Neobulen ideo queri, quod sibi ut puellae Romanae non liceat vino curas sedare. Sed obliti erant libertinam hic loqui, cui dici poterat: *sapias, vina liques*, eiusdem generis atque illa *multi Damalis meri.* — *aut exanimari*] «aut si hoc vel illud tentamus, statim metu percelli, summo angore affici, ubi

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
Operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparaei nitor Hebri,

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis,

6. *Liparei* T. et Bentl. — Vv. 6. seqq. *Hebri, Eques - - Bellerophonte, Neque pugno - - victus, Simul - - undis* Lt. (non C. Illo modo ordinavit versus Aldus 1501. et 1519. ex auctoritate ficti, ut videtur, Cod. Vindobonensis.)

severior etiam patre patruus nos increpat.» Sat. 2, 3, 88: *ne sis patruus mihi.* Manil. 5, 454: *Tutorisve supercilium patruive rigorem.* Cic. pro Caelio 11: *Qui in reliqua vita mitis esset, fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister.* — *verbera*] Q. Cicero ad Fam. 16, 26: *Verberavi te cogitationis tacito dumtaxat convicio.* Sic *ἐπιπλήσσειν*, *ἐπικόπτειν*, *ἐπιῤῥαπίζειν*, obiurgare.

4. *qualum*] «calathum, metonymice pro lanificio.» Schol. Sappho Fr. 18. Schneidew.: *Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔτοι δύναμαι κρέκην τὸν ἰστόν, Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς βραδινὰν δι' Ἀφροδίταν.* Apud Senecam (Hippol. 103.) Phaedra Hippolyti amore capta: *Palladis telae vacant Et inter ipsas pensa labuntur manus.* Lanificium autem apud Romanos semper laudi fuit virginibus ac matronis, ita ut in Inscriptt. mearum Lat. N. 4860. summis virtutibus aequiparetur: *MVRDIA. MODESTIA. PROBITATE. PVDICITIA. OBSEQVIO. LANIFICIO. DILIGENTIA. FIDE. PAR. SIMILISQUE. CETERIS. PROBEIS. FEMINIS; FVIT.* — *puer ales*] Cupido. *Ales* pro «alatus» est iam apud Tragicum (Cic. de Inv. 1, 19.): *Angues ingentes alites.* Iam in antiquissimis artis operibus Cupido est alatus. Vide Millingen *Uned. Mon.* I. T. 5.

5. 6. *Operosae*] *Ἐργάνης.* — *Neobule*] nomen ex Archilochi carminibus desumptum. Fr. 64. Schneidew. pag. 188: *Εἰ γὰρ ὣς ἐμοὶ γένοιτο χεῖρα Νεοβούλης θιγέειν κτλ.* — *Liparaei Hebri*] ut Od. 3, 7, 23. *Enipeus*, fluminis noti nomen tribuitur huiusmodi personae amatoriae, superaddito patriae nomine, ut *Xanthias Phoceus, Thurinus Calais,* id quod confert ad certam aliquam personam lectoris menti demonstrandam. — *Lipara* maxima insularum Aeoliarum inter Italiam et Siciliam. — *nitor*] «decor, pulcherrima forma.» Charito p. 26. Lips.: *τὴν μαρμαρυγὴν τοῦ κάλλους.* Nexus sententiarum hic est: «Hebrus mihi aufert omne aliud studium, simulatque eum video vel videre mihi videor natantem, equitantem, venantem.» Qui puncto distinguunt post v. *Hebri* hanc minus aptam sententiam inde eliciunt: Simulac denatavit Tiberim, evadit eques cet.» Nec minus falso, immo prorsus ridicule novissimus interpres, commate post v. *Hebri* deleto, construxit: *Simul nitor Hebri humeros lavit* cet. Vera utique haec est constructio: *puer ales* (amor tuus), id est, *Hebrus qualum tibi aufert, simul* cet.

Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
Neque segnî pede victus;
Catus idem per apertum fugientes agitato
Grege cervos iaculari et celer alto latitantem
Fruticeto excipere aprum.

10. *item* C. — *fugientis* BST. — 11. *alto* BbTCt.: *arto* ScLFM.

7—9. *unctos*] Ante natationem et balnea oleo unguebantur. Ovid. Trist. 3, 12, 21: *Nunc, ubi perfusa est oleo labente iuventus, Defessos artus virgine tinguit aqua.* — *Tiberinis*] Cic. pro Caelio 15: *Habes, Clodia, hortos ad Tiberim ac diligenter eo loco parasti, quo omnis iuventus natandi causa venit.* «Alio tempore equitat melius *Bellerophonte, cui caelum campus fuerat, terraeque fretumque Sub pedibus; non ulla tulit vestigia cursu.* Manil. 5, 99.» Ultima syllaba in v. *Bellerophonte* producitur a forma Βελλεροφόντης, ut apud Iuven. 13, 98: *si non eget Anticyra nec Archigene, quid enim* cet. — *neque pugno*] Pugilatio et cursus exercitationes fuisse videntur iuvenum Graecorum in Urbe degentium, qualis fingitur esse Hebrus, atque oppidanorum (Suet. Octav. 45.) magis quam adolescentium Romanorum nobilium. — *pugno neque segni pede victus*] βραχυλογία pro: «nunquam ab alio victus propter pugnos minus robustos pedesque tardiores.»

10—12. *Catus*] «callens, peritus venandi.» — *celer excipere*] Graeca constructione, ut Od. 1, 15, 8: *celer sequi.* — *alto*] Hanc lect. praetuli maxime et propter Codd. meorum antiquissimorum BbT., Oberlinii B. et Pottierii 1, 7, 8, 14. summam auctoritatem, tum propter analogiam Iliad. ε, 415: βαθείῃ ὕλῃ, Iliad. λ, 415: βαθείῃ ξυλόχῳ: Lucret. 5, 42: *silvae profundae,* Virg. Ge. 2, 390: *saltusque profundi,* Aen. 6, 179: *stabula alta ferarum.* 7, 95: *alto luco. Arto* quidem esset «spisso, denso», ut Odyss. τ, 439: ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς. Senec. Oedyp. 277: *artis obsitum dumis iter.* Hoc autem loco ab iis profecta est interpolatio, qui *altus* profunditatis etiam, non solum excelsitatis notionem includere ignorarent. Atque ante omnia, quae homini imperito nuper placuit, putida foret ἀντίθεσις inter *apertum* et *arto.* Ad tertiam lect. *hirto,* quae tamen caret auctoritate sufficiente, H. Peerlkamp attulit Columellae 10, 27: *hirta saepes.* — *excipere*] Verbum venatorium, ut δέχεσθαι, ubi venabulo sistitur fera e lustro proruens atque conficitur. Seneca de Ira 1, 11: *An tu putas venatorem irasci feris, vel cum et fugientes persequitur et venientes excipit?* quam ad rem *celeritate* in primis opus est. Idem de Provid. 5: *Nobis* (ut hic puellae) *interdum voluptati est, si adolescens constantis animi feram venabulo excepit.*

CARMEN XIII.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
Dulci digne mero non sine floribus,
Cras donaberis haedo,

Od. XIII. Inscr. volg. *Ad fontem Bandusiae*, et sic BT., item S. addens *pseutice* (id est, *προσευκτική*.) — *In fontem* b. — *Ad fontem Bandusinum qui est in Sabinis*. c. — 1. *Blandusiae* bL. (non BSTc.)

XIII. Praelusurus sacrificio sequente die offerendo laudat amoenissimum fontem Bandusinum. Fontium, qui ab accolis colebantur, complures sunt Inscriptiones Latinae; permultae tamen subditiciae. — Bandusiam sitam fuisse VI. milia passuum a Venusia compertum habemus ex mediae aetatis documentis (anni 1103.) apud Feam, in quibus iungitur partim cum Bantio et Acheruntia (Od. 3, 4, 15.) partim sic designatur: *IN BANDVSINO FONTE APVD VENVSIAM*. Bandusiae fons, auctore Lombardio in *Mem. Instit. archeol.* 1831. p. 221. est, qui nunc appellatur *Sambuço*. Iam cum parum probabile sit hoc tertii libri carmen solum iam a. u. c. 717., quo fortasse Venusiae fuerit Horatius, compositum esse, cum cetera videantur pertinere ad decennium inter annos 725—736., quo tempore vix in patrium oppidum reversus est, nec facile rem divinam facere poterat fonti aliquantum a Venusia dissito, circum quem pro certo fundum non possidebat, inter duplicem de carminis statu sententiam incerti haeremus. Etenim aut totum prodiit ex *φαντασίᾳ ποιητικῇ*, in qua sane etiam illud audere poterat: *CRAS donaberis haedo*; ut sit igitur *εἰδύλλιον* quo fingit se in eo esse, ut fonti sacrificium apparet, cui suave nomen imponit fontis inde a puero sibi noti ac grati: aut, si de vero sacrificio celebrando loquitur, grata aliquando rerum patriarum recordatione tactus, suo iure fonti Digentiae rivi (non rivo ipsi) in Sabino suo Bandusiae precarium nomen indidit. Digentiae autem fontem hodie, quemadmodum narrant itinerum Scriptores, accolae, ut est amoenus, vocant *Fonte bello*. Inter alios eum descripsit Eichholz (*im Freimüthigen* 1806. *S.* 275.): *Es standen an der Berghöhe, noch etwas über der Villa auf einer wilden Wiese romantisch still ein Paar Cypressen, von denen ein kleiner Quell rauschend über Kiesel hinuntereilte in den Thalgrund.* Priorem rationem, quae *ποιητικωτέρα* videtur, equidem praefero. Illud autem parum probabile est, antiquitus duas fuisse Bandusias, unam prope Venusiam, alteram in Sabinis, ut volt Acron: «Bandusia Sabinensis regio est, in qua Horatii

Cui frons turgida cornibus
Primis et venerem et proelia destinat.
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
  Rubro sanguine rivos
    Lascivi suboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere, tu frigus amabile
  Fessis vomere tauris

5. *destinet* b. sed superscr. *a*. — 8. *soboles* T.

ager fuit.» (Haec autem omnia ex iis sunt, quae propter ignorationem hodie pro certo exputare nequimus, nec propterea poëticam rationem ipsam ullo modo turbant aut obscurant.)

1. 2. *fons*] Inscriptiones fontibus positas v. in Inscr. m. Lat. N. 1223. 1636. 1560. Fontes harundine coronati in monumentis antiquis, ut in Pheraeorum nummis Hypereia. Streber Numism. Gr. p. 155. — *vitro*] Ut nos dicimus, crystallo. *Vitream Fucini undam* dixit Virg. Aen. 7, 759. — *digne mero*] «quod cras tibi libetur.» (Non: «qui admiscearis mero in poculo coronato temperando»; nec vero: «haedo floreis sertis ornato.») Varro LL. 6, 22: *Fontanalibus in fontes coronas iaciebant et puteos coronabant*. Longus 4, 32: ἐκέρασε δὲ καὶ τὴν πηγὴν οἴνῳ. Duae igitur res sunt, «vini libatio et florum sparsio in fontem», non, ut alii voluerunt: «vini libatio ex calice coronato», (ut est Tibull. 2, 5, 98: *coronatus stabit et ante calix.*)

4. *frons turgida*] «cuius cornua iam in eo sunt, ut per pellem penetrent et enascantur.» — *destinat*] ut Od. 3, 22, 7. *meditari*. «Mature autem (anniculi) haedi et venerem appetere et propter eam pugnare consuerunt.» Schol. Ovid. Halieut. 2: *vitulus sic namque minatur, Qui nondum gerit in tenera iam cornua fronte.* — Male alii iungunt *destinat frustra*, quo perit poëtica loci virtus, quam habet acerbum illud ἐπιφώνημα. Et sic prorsus Od. 3, 7, 21: *Fallax historias movet: Frustra.* Sat. 2, 4, 24: *miscebat mella Falerno: Mendose.* Lucret. 4, 1103: *inspirant pressantes dentibus ora: Nequidquam.* — *inficiet tibi - - rivos*] «*wird färben*», non *beflecken*, ut imperite vertit novissimorum interpretum quidam. Sic iam apud Homerum Iliad. ψ, 144. seqq.: Σπερχεί', ἄλλως σοί γε πατὴρ ἠρήσατο Πηλεὺς - - Πεντήκοντα δ' ἔνορχα παρ' αὐτόθι μῆλ' ἱερεύσειν Ἐς πηγὰς κτλ.

9. 10. *atrox*] ferventissima. *Hora* autem totum spatium dierum canicularium. Sic Epp. 1, 16, 16: *Septembribus horis.* — *nescit tangere*] «quia Caniculae ictus a te excludunt ilices.»

Praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

(16. Habent *Lymphae,* non *Nymphae* Codd. mei et Pottieriani.)

12. *Fies - - fontium*] Graeca constructione. Strabo 8.p.573: *Ἑρμιόνη ἐστὶ τῶν οὐκ ἀσήμων πόλεων.*

13. 14. *tu quoque*] «ut alii fontes aliis a poëtis celebrati, Arethusa, Castalia, Dirce, Pirene, Langia cet.» — *dicente*] «praedicante.» Immortalem *Romanae fidicinis lyrae* gloriam hic sibi vaticinatur, id quod a. 717. praepropere fecisset. — *ilicem*] collective pro plurali, ut *arbor* Prop. 3, 2, 13.

15. 16. *Saxis*] «antro, ex quo fons oritur, ilicibus tecto.» — *loquaces*] Recte Bentleius construxit: *unde lymphae tuae desiliunt, loquaces*, id est, «loquaciter, grato cum murmure», ut Ovid. Fast. 2, 316: *Garrulus in primo limine rivus erat.* Minus apte alii: *loquaces tuae lymphae desiliunt.* Lectio autem Cod. aliq. (non meorum): *Nymphae* prope ridiculam praebet imaginem Nympharum sine ulla prorsus intermissione per saxa desilientium; et tamen inventi sunt, qui eam probarent, veluti Gesnerus. Festive Bentleius: «Nymphae cum semel ex antro desiluerint, quid tum?»

CARMEN XIV.

Herculis ritu modo dictus, o plebs,
Morte venalem petiisse laurum

Od. XIV. Inscr. volg. *Ad populum Romanum* et sic BT. — *Ad Romanum populum* S. — *Civibus in Augustum* bc. (qui addit: *victorem ex Hispania redeuntem.*)

XIV. 1. «Quemadmodum Hercules summa cum fortitudine mortem spernens devictis monstris sempiternam gloriam sibi peperit, eodem animo usum Augustum non sine gravi periculo expeditionem in Cantabros suscepisse, libenter, o Romani, agnoveramus; nunc victor rediit.» (a. u. c. 729. exeunte vel 730. ineunte.) Animi causa significandum videtur totum hoc carmen Horatio abiudicatum esse ad Editore Leidensi: sed de talibus opinionibus prorsus tacere fortasse satius erat. Etiam Eichstadius severissimum, immo paullo iniquius de hoc carmine iudicium fecit in Paradox. Horat. XI. Ego quid de eo sentiam, libere profitebor: Probe perspiciebat Horatius exspectare et Augustum ipsum et ceteros amicos carmen in redeuntis victoris honorem; itaque ne dicam invita, sed tamen haud nimis propitia Minerva talem ad gratulationem sese accinxit; at simulatque officio functus est, inde a. v. 15. solitae hilaritati ultro se tradit.

1. *Herculis ritu*] Haec vv. nullo pacto virgula interposita trahi possunt ad vv. *Caesar Hispana* cet. cum Ianio et Monichio. — *modo*] expeditionis celeritatem significat. — *dictus*] «Quem paullo ante omnes dicebant in difficillimam ac periculorum plenam profectum esse expeditionem, ut facere solebat Hercules.» — *o plebs*] significatu, ut ita dicam, nobili, ut est formula apud Cic. pro Mur. 1: *populo plebique Romanae.* Eademque formula est Verr. 5, 14., in Augusti testamento Tacit. Ann. 1, 8., Plin. Paneg. 32. Hinc poëtae solo v. *plebs* pro populo uti poterant, ut hic Horatius et Virgilius Georg. 2, 508: *Per cuneos -- plebisque patrumque.* Et falsa omnino est Bosschae interpretatio: «O levis plebecula, quem modo credebas Herculis ritu venalem morte laurum petivisse et in perniciem properare suam, ecce salvus et victor ex Hispania redit!» — V. *modo* relativa, quam dicunt, ratione accipiendum est, «cum susciperet expeditionem et dum ea occupatus erat, usquedum de proximo eius reditu certi essemus.» Breve est id tempus, quoniam praeter exspectationem nunc transiit.

2. *Morte venalis* est *laurus* sive triumphus, quatenus, qui hunc

Caesar Hispana repetit penates
Victor ab ora.

Unico gaudens mulier marito
Prodeat iustis operata sacris,

5. *sacris*] *divis* STLCtF. (non Bbc.), *castis* (coni.) *operata sacris* Bentleius.

appetit, mortis periculum forti animo facere debet. Contrario modo, significatu eodem Virg. Aen. 9, 205: *Est hic, est animus contemptor lucis et istum Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.* Quintil. 9, 5: *Emit morte immortalitatem.* Male nonnulli sic interpretati sunt, falsum aliquando de Augusti obitu Romae sparsum esse rumorem, inducti verbis Dionis 53, 25: ἔκ τε τοῦ καμάτου καὶ ἐκ τῶν φροντίδων νοσήσας ἐς Ταῤῥάκωνα ἀνεχώρησε καὶ ἐκεῖ ἠῤῥώστει. (a. u. c. 729.) Bonam valetudinem recuperasse videtur demum a. 730. Vide Franke Fast. Hor. p. 194.

3. *Caesar Hispana*] Comparatio sistenda intra limitem supra indicatum; neutiquam vero sic extendenda: «ut Hercules Geryone interempto ex Hispania in Italiam venerat, ita Caesar quoque illinc nunc venit, Penatibus suis redditus.»

5. *Unico*] Fuere qui hoc interpretarentur de omnibus feminis pudicis, cum ad Liviam Augusti ad supplicationem celebrandam e Palatio prodeuntem unice referendum esse demonstret Octaviae sororis et postea omnium matronarum mentio. Deinde *unico gaudens mulier marito* est, (quae virtus tunc singularis erat:) «marito proprio, et clarissimo quidem gaudens»; mulier igitur pudica ac propter ipsam castimoniam digna, quae votum pro reditu mariti solvat *sacris iustis*, legitimis, *rite initis et curatis*», ut ait Livius 1, 31. Suet. Octav. 62: *Liviam - dilexit et probavit unice ac perseveranter.* Ovid. Fast. 6, 637: *Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede Livia, quam caro praestitit illa viro.* Sic certe poëtae: quid, quod Livia ipsa apud Dionem Cass. 58, 2. semet ipsa ἀκριβῶς σωφρονοῦσαν dicit! Qui *unico* interpretati sunt «singulari, praestantissimo,» non viderunt vv. *clari ducis* haec exceptura fuisse satis perverse per κλίμακα a maiore ad minus. Praeterea nescio quomodo recentiorum linguarum indolem refert illud, «*unicus*, id est, perfectus, egregius *maritus*.» *Unice* autem *gaudens*, ut rursus alii voluerunt, significare nequit, neque *dilectus*, ut ait Bosscha; nec vero quidquam rustici, ut opinatur Eichstadius, inest in v. *gaudens*, cum sit: «quae propter intimum amorem in uno illo acquiescit atque eo delectatur.» — Ceterum noli calumniari propterea, quod Livia antea nupta fuit Tiberio Neroni, neque vero comparare Catulli 29, 12: *Imperator unice*, de Caesare dictum, id quod inest in vv. *clari ducis.* — *operata*] significatu praesentis, «prodit et operatur sacris.» Sic Virg. Ge. 1, 339: *Sacra refer Cereri laetis operatus* (sacrificans) *in*

Et soror clari ducis et decorae
Supplice vitta

Virginum matres iuvenumque nuper
Sospitum. Vos, o pueri et puellae

herbis cum Wagneri Q. V. 29, 3. Propert. 2, 32, 2: *Cynthia iam noctes est operata decem*, id est, «rebus divinis operam dat», ut dicit Cic. de Legg. 2, 11, 26. Tibull. 2, 1, 9: *Omnia sint operata deo* (v. Dissen p. 211.) Cfr. Silium 2, 674.

8. *Supplice vitta*] quas in capite gestabant matronae omnes, quo a libertinis distinguerentur: (Tib. 1, 6, 67: *Sit modo casta doce, quamvis non vitta ligatos Impediat crines nec stola longa pedes:*) partim in sacris faciendis (Virg. Aen. 4, 637: *tuque ipsa pia tege tempora vitta.* Cfr. Boettiger *Sabina* I. pag. 157.) Aliâs etiam virgis involutas prae se ferebant. (Aen. 7, 237: *Praeferimus manibus vittas ac verba precantia*). Pontificium harum vittarum nomen *supplicia* servavit Salust. Iug. 46.

9. 10. *Vos*] «Tum, cum prodibit Livia et Octavia, vos parcite cet.» — Liviae igitur et Octaviae in re divina facienda assistent ceterae matronae nobiles Romanae, matres eorum iuvenum, qui e bello Cantabrico salvi redierant, mulieres igitur aetate iam fere quadragenariae. — Iam si *virgines* a *puellis*, a *pueris iuvenes* discriminamus, prope inextricabiles nascuntur difficultates, quas tibi solvendas proponent Eichstadius imprimis et Lübkerus. Quibus omnibus accurate pensitatis, nunc ad interpretationem omnium simplicissimam redeo, ex qua *pueri* iidem sunt atque *iuvenes*, *puellae* eaedem ac *virgines*. Hoc igitur dicit: «Vos *iuvenes* (ex Latina consuetudine vel usque ad aetatis annum XX. et amplius *pueri*) et *virgines* (vel *puellae*) ante Cantabricam expeditionem illis nuptae) *male ominatis parcite verbis*, quod quidem monitum apte dat iuniori aetati, de matronarum cautione securus. Ceterum etsi notissimum est vocc. et *virginis* et *puellae* de recens nuptis haud raro usurpari, certis tamen aliquot exemplis confirmandum est. Od. 2, 8, 22: *nuper virgines nuptas*. 3, 22, 2: *laborantes utero puellas*. Virg. Ge. 4, 458. Eurydice, Orphei coniux, *moritura puella*. Eurip. El. 481. Seidl. Clytaemnestra iamdiu marito occiso superstes vocatur κακόφρων κόρα. Andr. 140: Ἀνδρομάχη, ὦ παντάλαινα νύμφα, eandemque v. 489. appellat Ἰλιάδα κόραν. — Quod ad v. *Sospitum* v. 10. attinet, hic quoque illi, qui nuper hoc carmen admodum operose tractarunt, rationis poëticae ignari fuerunt, cum *sospitibus* ipsi, non Horatius, opponerent *occisos*. Hic enim suo iure tamquam poëta totum exercitum «Augusto victore» *sospitem* redisse dicit.

Iam virum expertae, male ominatis
Parcite verbis.

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum
Nec mori per vim metuam tenente
Caesare terras.

11. *expertes* auctore Cuningh. F et Iahn. — *Non virum expertae* malebat Bentl. *Haud virum expertae* edidit Pottier. — *nominatis* Bc et corr. bT. item L, *inominatis* Bentl. coni. — 14. *Exiget* B.

11. *male ominatis*] «εὐφημεῖτε.» Od. 3, 1, 2. Accius in Oenomao: (Bothe Poët. scen. p. 226.) *Vos ite actutum atque opere magno edicite Per urbem, ut omnes qui arcem astuque adcolunt Cives ominibus faustis augustam adhibeant faventiam, ore obscoena dicta segregent.* In hiatu eo minus offendimus, quod v. unam continet notionem, ut *male dicere*, *bene dicere*, quae item divise scribuntur. (Quidni statuamus esse unum vocabulum *maleominatis*, ut *suaveolens* apud Catull. 62, 7.? Bosscha.) Qui supervacaneo hiatus metu praeferunt *male nominatis*, partim comparant δυσώνυμα, etsi destituuntur exemplis; partim rursus nugantur «de rumore illo adverso», quem sibi finxerant ad v. 1. Sed *nominatis*, etsi nuper a Lübkero defensum, non est nisi imperiti alicuius Grammatici perversa et misera interpolatio. — Ceterum *male ominatis* v. noli cum aliis intelligere de querelis luctuosis propter patres et propinquos, qui in bello ceciderant, sed de omnibus mali ominis verbis, in quae prorumpere poterant.

13—16. *Hic dies*] Iam, ut decet lyricum poëtam, a publica laetitia ad suam transit, ut fecit Od. 1, 37. 4, 2, 45. Epod. 9, 1. — *Eximet*] Quod Cod. antiquiss. B. exhibet *exiget*, (solus quidem, ut videtur; non enim memorant Ianius, Oberlinus, Fea, Pottierius:) valde memorabile ac fortasse verum est. Sic Od. 4, 15, 18. pro *exiget otium* olim legebatur *eximet otium*. — *tumultum*] quemadmodum nominabant bella Italica et Gallica. Cic. Philipp. 8, 1: *Quid est aliud tumultus nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur?* Hic poëtice pro bello intestino positum videtur. Horatius certe tunc ad externum profectus non esset. — *Nec mori per vim*] «*Non metuam mori* vulgo significat: libens moriar, mori cupio.» HP., id quod ultro concedimus. Verum hic nullo modo scribere poterat: «Nec metuam, ne moriar per vim»: et alibi quoque (2, 2, 7. 4, 5, 20.) v. *metuere* eum infinitivo construxit. *Vis* autem significat «tumultum, bellum» sive intestinum sive externum, a Gallis fortasse rebellibus motum. Hoc vero his vv. tecte significat: «Hic dies reditus Augusti sospitis, quem ego ex animi sententia et amo et veneror, vere mihi festus erit, quia omnes mihi

I, pete unguentum, puer, et coronas
Et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

Dic et argutae properet Neaerae
Murreum nodo cohibere crinem;

(19. Habent *si qua* BbSTc, non *si quae.*) — 22. *Myrrheum* LCtF. (Ut nos, BbSTc.) — *cohibente* Bentleius coniectura, in quam inciderat iam Muretus ad Tibull. 3, 4, 28.

curas eximet, ne intestinae contentiones rursus oriantur, ut factum est post C. Iulii Caesaris interitum.» — *tenente*] Od. 4, 15, 17: *Custode rerum Caesare.*

18. *Marsi memorem duelli*] «conditum bello Marsico s. sociali a. u. c. 663—665., iam prope septuagenarium, si qua ratione eiusmodi *testa* (cadus) superstes fuit bello Spartacio sive servili a. 681—683. illasque catervas *fefellit*, latuit.» Apud Iuven. 5, 31. magis etiam hyperbolice: *Calcatamque tenet bellis socialibus uvam* dives. (In homonymis *cadus* et *testa* (vas) quomodo quis haerere potuerit, haud intelligo.)

19. *si qua*] Non recte iungunt nonnulli *si qua testa*, cum nominat. *qua* ubique corripiatur; sed est ablat. adverbialiter positus, «si qua via, sicubi:» ut Virg. Aen. 1, 18: *Si qua fata sinant.* — *vagantem*] ex Campania usque ad Mutinam, inde rursus in Italiam inferiorem, donec in peninsula Rhegiorum a M. Crasso caesus est.

21. *Dic*] Hoc igitur die *vere festo*, ut laetitiam cumularet, solus cum sola esse volebat, quemadmodum Od. 2, 11, 21. alia psaltria simili consilio arcessitur ad convivium cum Quinctio celebrandum. Nullus autem eius aequalium hac de re eum reprehendere poterat, nostri ut sine dubio facerent homines pii et gravissimi. Facete vero deinde significat etiam sine amica diem illum sibi fore laetissimum. (Haec notanda iam erant propter HP. atque Eichstadium, quos peritiores morum Romanorum huiusque aetatis Italorum h. l. esse decebat.) — *argutae*] «canorae psaltriae.» Epp. 2, 2, 90: *argutos poëtas.* Virg. Ecl. 9, 36: *argutos inter strepit anser olores.*

22. *Murreum*] «per se aeque bene olentem ac si myrrhino unguento esset delibutus.» De colore «inter flavum et nigrum,» (id est, fusco) falso, ut videtur, interpretantur Scholiastae. Qui hoc praeferunt, appellant Propertii 3, 10, (al. 4, 9.) 22: *Et crocino nares murreus ungat onyx.* — *cohibere*] Muretus, Bentl. Cuningh. *cohibente* ideo praetulerunt, quia v. *properet* acceperunt pro «propere veniat», ut Od. 2, 11, 23: *maturet;* verum in eo ipso, quod *properet cohibere*, inest sententia: «nodo simpliciter religato (Od. 2, 11, 22.) exeat domo statimque ad me veniat.»

Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.

Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae;
Non ego hoc ferrem calidus iuventa
Consule Planco.

23. *Si per*] «Si molestus ille ianitor, qui saepe, dum alii amatores apud eam sunt vel cum delicias ipsa facit, ut cupidinem meam excitet, me excludit, nunc quoque te non admittet, noli id nimium curare, sed ad me illico redi; nam et sine Neaera, ubi mecum esse recusarit, festum ac laetum diem celebrabo: capillus enim *praecanus* (Epp. 1, 7, 26.), aetas iam provectior (quadragenaria) mitigat animi affectiones nimis turbidas.» — *Ianitor* autem est servus ipsius libertinae innuptae, qui huius iussa pro talium feminarum quotidiano lubitu saepe volubilia atque sibi repugnantia, illico exsequi debet, non (ut calumniaturus poëtam HP. dicit: «Tali mulieri nemo sanus dederit ianitorem.») custos a marito additus, quemadmodum sane Tibull. 1, 2, 5: *Nam posita est nostrae custodia saeva puellae.*

27. *Non ego hcc ferrem*] «Si eiusmodi ἑταίρα mecum potare aspernata esset *consule* L. Munatio *Planco* cum M. Aemilio Lepido II. a. u. c. 712., cum XXII. annos natus eram, non ferrem, sed eius fores expugnarem.» — Mira διλογίᾳ usus nuper philologus quidam haec ita interpretatus est: «Illo anno, quo adolescens Philippis depugnavi, Octaviani dominationem ego quoque oderam; nunc longe aliter sum in eum animatus: sic etiam vos, Romani, illum veneramini!» Apage!

CARMEN XV.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiae fige modum tuae
Famosisque laboribus:
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non si quid Pholoën satis
Et te, Chlori, decet: filia rectius
Expugnat iuvenum domos,

Od. XV. Inscr. volg. *In Chlorin.* — *Ad Chloridem* BbSTc. — 2. *pone* bT. et tres Pottierii. (non BSc.)

XV. Moecham vetulam etiam propter eius inopiam iocose traducit. Ut tempus compositionis (quod volunt esse alii a. 732., alii 735.), sic ignoramus, utrum Chloris et Pholoë personae sint fictae, an re vera Chloris, antequam nuberet homini tenui, quem Ibycum nominat, poëtam, ultionis haud oblitum, aliquando acriter offenderit.

1. *pauperis*] Non «honesti ac tenuis», ut ait Schol., sed propter mariti quoque paupertatem, non solum propter aetatem modestior tandem fiat optat.

2—4. *nequitiae*] «effusae libidini.» *Figere modum* pro «constituere, ponere» dixit etiam Cic. Parad. 3, 2. — *laboribus*] «meretriciis artibus tibi ipsi paullatim senescenti molestis et ab omnibus iam mala fama notatis.» — *Maturo*] «iamiam tibi instanti.» — *funeri*] Nicarchus in Anth. Pal. II. p. 342: *Ἤκμασε Νικονόη. κἀγὼ λέγω. ἤκμασε δ' αὐτή, Ἡνίκα Δευκαλίων ἄπλετον εἶδεν ὕδωρ. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν, ἀλλ' ὅτι ταύτην Οὐκ ἄνδρα ζητεῖν νῦν ἔδει, ἀλλὰ τάφον.*

5—7. *ludere*] «lascivire.» Publius Syrus 49: *Anus cum ludit, morti delicias facit.* — *Et stellis*] «Dum tu filiam comitata te immisces puellis aetate florentibus, earum nitorem ita obscurare soles, ut ne in illis quidem contemplandis libenter immoremur.» — *Pholoën*] «Non, si quid filiam tuam decet, idem propterea in te quoque placere potest.» Acerbe matri anui filiam formosam opponit. Eodem autem *Pholoës* nomine utitur Od. 1, 33, 6. Od. 2, 5, 17.

9. *Expugnat*] Proprie intelligo de meretricum petulantium comissationibus ioci causa ad adolescentium fores ita ductis, ut alias hi

Pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivae similem ludere capreae:
Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non citharae, decent
Nec flos purpureus rosae
Nec poti vetulam faece tenus cadi.

16. *vetula* BbSTc et septem Pottierii.

solebant amicarum ianuas effringere. Alii figurate: «Mulieris forma telorum instar viros etiam fortissimos sauciat atque labefactat.» Sed illud longe efficacius et ad illius temporis mores accommodatius. Seneca Praef. ad Nat. Quaest. 4: *Crispus Passienus saepe dicebat, adulationi nos opponere, non claudere ostium, et quidem sic quemadmodum opponi amicae solet, quae, si impulit, grata est, gratior, si effregit.*

10. *Thyias*] Hom. Hymn. Cer. 386: Ἤϊξ' ἠΰτε μαινὰς ὄρος κατὰ δάσκιον ὕλῃ. Pacuvius in Teucro pag. 143. Bothe: *Flexanima tamquam lymphata aut Bacchi sacris Commota -- Halcyonis ritu litus pervolgans feror.* Ad solam Pholoën respexisse poëtam arbitror nec cogitasse de Chloride aut Graeco illo proverbio: γραῦς ἀναθυᾷ, ἀναβακχεύει. — *tympano*] Tympana et cymbala frequentius in Romanis et poëtis et ἀναγλύφοις quam in Graecis obvia sunt, nisi quod comparent interdum etiam in vasis per Magnam Graeciam pictis. (Gerhard *Vasengem.* p. 148.) Et Diogenes tragicus apud Athen. 14. pag. 636: Καίτοι κλύω μὲν Ἀσιάδος μιτρηφόρους Κυβέλας γυναῖκας, παῖδας ὀλβίων Φρυγῶν, Τυπάνοισι καὶ ῥόμβοισι καὶ χαλκοκτύπων Βόμβοις βρεμούσας ἀντίχερσι κυμβάλων Σοφὴν θεῶν ὑμνῳδὸν ἰατρόν θ' ἅμα.

12. *capreae*] Dionys. Per. 843: Παρθενικαὶ νεοθηλέες οἷάτε νεβροὶ σκαίρουσιν.

13. *Te lanae*] «Te iam unice lanificium decet.» Ad Luceriam, Apuliae oppidum, optimae lanae tondebantur. Plin. 8, 48. Epigr. in Anth. Pal. I. pag. 278: Ἡ τὸ πρὶν αὐχήσασα πολυχρύσοις ἐπ' ἐρασταῖς, Ἡ Νέμεσιν δεινὴν οὐχὶ κύσασα θεόν, Μίσθια νῦν σπαθίοις πενιχροῖς πηνίσματα κρούει. Ὀψέ γ' Ἀθηναίῃ Κύπριν ἐλῄσατο. Tibull. 1, 6, 77.

15. *Nec flos*] Od. 4, 10, 4: *puniceo flore rosae.* Conviviorum duas partes memorat, coronas roseas et compotationem.

16. *poti-cadi*] usque ad faecem propter aviditatem. Archiloch. Fr. 5: ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρὸν ἀπὸ τρυγός. Theocr. 7, 70: Αὐταῖσιν κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων. Od. 1, 35, 26: *cadis Cum faece siccatis.* Qui *vetula faece* legunt, comparant Catull. 27, 1: *Minister vetuli puer Falerni.* Sed significantior volgatae indignatio in anum quam hoc faecis ἐπίθετον, et manifestum est plurimorum utique Codd. lectionem ortam esse ex accommodatione ad proximum vocabulum.

CARMEN XVI.

Inclusam Danaën turris aënea
Robustaeque fores et vigilum canum
Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris,

Si non Acrisium virginis abditae
Custodem pavidum Iuppiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium deo.

Od. XVI. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic BbSTc. — 7. *Risisset* malebat Bentleius.

XVI. Cum mirarentur fortasse nonnulli, cur Horatius ad consequendas opes haud melius uteretur favore, quo gaudebat apud Augustum et Maecenatem, his ita respondet, ut sua se sorte prorsus contentum esse demonstret, adeoque a maioribus divitiis tamquam onere animum suum abhorrere; quod si tamen unquam contingat, ut plura velit, se in Maecenatis nota liberalitate acquieturum esse. — «Constat post a. 722. compositum esse, quod poëta villam iam possedit. (v. 25. 59.) Praeterea nil de aetate scimus.» FRANKE.

1. *Inclusam*] Sententiarum nexus: «Summa quidem divitiarum vis est: at eaedem et calamitates afferunt et curas; quocirca paucis contentus ego cum Stoicis nihil cupientibus facio.» — *Danaën*] Fundus fabulae Iliad. ξ, 319. Tum confer Simonidis notum λείψανον, Pseudeuripidis Danaës Prologum. Apollod. 2, 4, 1. et locum primarium Pausan. 2, 23, 7. Aurum in eius gremium descendens v. *Mus. Borb.* II. T. 36. et XI. T. 21. — *turris aënea*] Sophocl. Antig. 944. vocat χαλκοδέτους αὐλάς, et El. 381. κατηρεφῆ στέγην.

2. *Robustae*] «firmissimae.» Post v. *aënea* minus equidem poëticum crediderim hoc cum Forcellino aliisque explicare: «ex robore factae, quernae.»

3. 4. *Tristes*] severae. Ovid. A. A. 3, 601: *tristis custodia servi*. — *munierant*] ex opinione scilicet Acrisii. Eadem constructione Od. 2, 17, 27: *sustulerat, nisi - - levasset*. — *adulteris*] etiam de iis dicitur, qui virginum castitati insidiantur.

6—8. *pavidum*] oraculi metu. Apollod. l. l.: χρηστηριαζομένῳ ὁ θεὸς ἔφη γενήσεσθαι παῖδα ἐκ

Aurum per medios ire satellites
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo: concidit auguris
Argivi domus ob lucrum

Demersa exitio, diffidit urbium
Portas vir Macedo et subruit aemulos

13. *excidio* cLt. (non bST.)

τῆς θυγατρός, ὅς αὐτὸν ἀποκτείνῃ. — *fore enim*] «probe enim sciebant dicebantque inter se facilem fore aditum ad virginem Iovi in aurum mutato.» — *in pretium*] «in aurum, quo corrumperentur custodes.» Asclepiades in Anth. Pal. I. p. 102: *Ζεῦ, διὰ χαλκείων χρυσὸς ἔδυς θαλάμων.* Cum levi *εἰρωνείᾳ* totam hanc fabulam tractat iam Horatius; minus urbane posteriores poëtae ipsam Danaën auro corruptam narrant, ut Ovid. Am. 3, 8, 29: *Postquam sapiens in munera venit adulter, Praebuit ipsa sinus et dare iussa dedit.* Paulus Silent. Anth. Pal. I. p. 147: *Χρύσεος ἀψαύστοιο διέτμαγεν ἅμμα κορείας Ζεὺς διαδὺς Δανάας χαλκελάτους θαλάμους. Φαμὶ λέγειν τὸν μῦθον ἐγὼ τάδε· χάλκεα νικᾷ Τείχεα καὶ δεσμοὺς χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ.* Rutilius 1, 360: *Virgineosque sinus aureus imber emit.*

9. *Aurum*] Fragm. Lyrici in Diodori Fragm. Dindorf. p. 135: *Ὦ χρυσέ, βλάστημα χθονός, Οἷον ἔρωτα βροτοῖσι φλέγεις, Πάντων κράτιστε, πάντων τύραννε· Πολεμεῖς δ' Ἄρεος Κρείσσον' ἔχων δύναμιν. Πάντα θέλγεις· ἐπὶ γὰρ Ὀρφείαις μελῳδίαις Εἵπετο δένδρεα καὶ Θηρῶν ἀνόητα γένη, Σοὶ δὲ καὶ χθὼν πᾶσα καὶ πόντος καὶ ὁ παμμήστωρ Ἄρης.* — *satellites*] «tyrannorum custodes, qui auro corrupti illorum interfectoribus favent.»

10. *amat*] «*φιλεῖ*, solet.» Appul. Met. 9. p. 627. O.: *auro solent adamantinae etiam perfringi fores.* — *saxa*] In tropo haud nimis argutandum, utrum res quasque durissimas, an tantummodo castella in rupibus posita ante oculos habuerit.

11. *auguris Argivi*] Amphiarai, qui inductus ab Eriphyla, quae a Polynice aureo monili corrumpi se passa erat, cum Adrasto expeditionem adversus Thebas suscepit, ubi terrae hiatu absumptus est; Eriphyla autem in patris ultionem ab Alcmaeone necata. Fundus fabulae Odyss. λ, 325. Cfr. Apollod. 3, 6. Stat. Theb. 2, 267. (Eriphylam precibus et monili in mariti perniciem a Polynice illectam monstrat Inghirami *Gall. Om.* III. T. 71. et 72.; alias eius imagines videsis in Müller *Denkm.* II. N. 98. et Gerhard *Vasengem.* T. 91. De Amphiarai autem interitu eiusque apud Oropios cultu cfr. Paus. 1, 34, 2.) — *domus*] non «aedes», sed «genus, familia.»

13. 14. *Demersa exitio*] Alii *excidio*; sed tum potius dicendum fuisset *eversa excidio.* Vide Ben-

Reges muneribus; munera navium
Saevos illaqueant duces.

Crescentem sequitur cura pecuniam
Maiorumque fames. Iure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.

tleium. Cfr. Ovid. Met. 9, 406. — *diffidit*] velut fulmine; «perfregit.» — *urbium*] Olynthi, Potidaeae, Amphipolis, Pydnae cet. Plutarch. in L. Paullo Aemilio p. 261. A.: *ἐῤῥέθη, ὅτι τὰς πόλεις αἱρεῖ τῶν Ἑλλήνων οὐ Φίλιππος, ἀλλὰ τὸ Φιλίππου χρυσίον.* Et vaticinata ei erat Pythia teste Diogeniano Adag. Cent. 2, 81: *Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα κρατήσεις.* Cic. ad Att. 1, 13: *Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quae modo asellus onustus auro posset ascendere.* Iuven. 12, 47. est *callidus emptor Olynthi.* — *subruit*] «subvertit *reges aemulos*, Pausaniam, Argaeum II., ut et Arrhybam Molossorum, Chersoblepten Thracum regem, corruptis exercituum ducibus.» Quid, quod apud poëtam v. *reges* complecti simul etiam potest Euthycratem et Lasthenem, Olynthiorum principes a *mercatore Graeciae* (Val. Max. 7, 2. ext. 10.) corruptos? Imago in v. *subruit* a cuniculis in urbes obsessas actis repetita est.

15. *navium duces*] Menas, Cn. Pompeii libertus, dux classis Sex. Pompeii, hoc deserto a. u. c. 716. ad Octavianum desciverat, mox eo relicto ad Pompeii rursus partes transierat indeque iterum cum Octaviano se coniunxerat. Poterat autem hunc hominem Horatius eo facilius notare, cum ab ipso Octaviano proditor, ut fit, contemneretur. Dio 48, 45. et 49, 1. Suet. Oct. 74. — *illaqueant*] «alliciunt et corrumpunt.» Longe frequentius est *irretire.*

17. *Crescentem*] Theocr. 16, 64: *ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη Ἄργυρος, αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν.* Iuven. 14, 139: *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.* — *maiorumque*] «plurium opum.»

18. 19. *Iure perhorrui*] «Divitiis eminere inter ceteros ac propterea caput attollere, superbire merito semper aspernatus sum.» Od. 1, 18, 15: *tollens vacuum plus nimio gloria verticem.* — *conspicuum*] per prolepsin: «ita tollere, ut propterea late conspicuus fiat.»

20. *equitum decus*] Non sine causa in tali sententiarum serie hac appellatione usus est, qua quemvis equitem Romanum illustrem salutare poterat, significans Maecenatem huius ordinis fine semper contentum fuisse, nec quod facillimum ei fuisset, voluisse transire in ordinem senatorium aut ullos gerere magistratus ordinarios; ut perspexit iam Acron.

Quanto quisque sibi plura negaverit,
Ab dis plura feret: nil cupientium
Nudus castra peto et transfuga divitum
Partes linquere gestio,

Contemptae dominus splendidior reï,
Quam si quidquid arat impiger Apulus

22. *A* TLCtF. — 25. *Contentae* (id est, artae) Codd. aliq. probante Cantero. — 26. *non piger* Ct. (Ut nos, omnes nostri et Potterii Codd.)

21. *Quanto*] «Quanto pauucioribus vitae commodis homo contentus est, eo pluribus gaudiis fruitur, cum praesertim liber sit ab omni taedio ac fastidio, quae quidem gaudia tam pura tamque grata merito pro deorum donis habentur.» Stoicis hic sententiis utitur.

23. *Nudus*] «Sine armis», *ohne die Mittel zum Reichthume»,* cum aliis equidem explicare nolim, sed: «omnibus ultro renuntians, quibus opus non est.» Iam fingit quasi bina castra; hinc partes nihil cupientium, illinc partes *divitum,* divitiis unice inhiantium, quibuscum nihil sibi commune esse affirmat. «Non sic accipienda verba, tamquam fuerit iam in partibus divitum, sed quatenus is, cui inter duas partes oppositas constituto altera utra eligenda est, dum unam praefert et amplectitur, ab altera longius illico refugit.» IANI. Omnino alterum membrum maximeque v. *transfuga* continuandae prioris membri metaphorae inservit. Simili imagine usus est Cicero ad Fam. 9, 20: *In Epicuri nos adversarii nostri castra coniecimus.* Lucian. Somn. 12: ὁ Σωκράτης δραπετεύσας παρὰ τῆς ἑρμογλυφικῆς ηὐτομόλησεν ὡς ἐμέ (τὴν Παιδείαν).

25. *Contemptae*] «ab aliis ditioribus parvi factae et despectae;» nam qui multas villas cum magnificis aedibus, vivariis, piscinis Tusculi, in Campania et in Apulia possidebant, pro homine paupere habebant Horatium, unici Sabini dominum. Simplicior certe haec videtur explicatio quam Bentleiana illa prope nimis Stoica: «spretae, non cupitae a me ipso»; et repugnat quodammodo ea beatitudo, quam mox sibi reperire videtur in rebus item externis. — *splendidior*] «sed sic tamen, cum contentus sim bonis paratu facilibus et paucis, me locupletiorem ac beatiorem esse sentio eo, qui magnis opibus praeditus maiores captare nunquam desinit.» — *rei*] dissyllabum.

26. 27. *arat*] Ultima syllaba producitur in caesura, id quod ignorantes nonnulli scripserunt *non piger,* quod sententiam infirmat. Apuli autem, quorum ut popularium frequenter recordatur, rustici erant laboriosi ac strenui. — *Occultare*] «reconditum habere», ut solebant latifundiorum possessores retento in horreis frumento annonam

Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.

Purae rivus aquae silvaque iugerum
Paucorum et segetis certa fides meae
Fulgentem imperio fertilis Africae
Fallit sorte beatior.

31. *Fulgente* Bentleius coni. — 32. *Fallit. Sorte beatior, Quamquam* Wakefield. Doering. (Correxit Regel.)

premere. — *meis-horreis*] Od. 1, 1, 9: *Illum, si proprio condidit horreo* cet. Claudian. 3, 199: *Nunquam dives eris, nunquam satiabere quaestu; Semper inops, quicunque cupit.*

29. 30. *rivus*] Digentia in Horatii Sabino. Epp. 1, 18, 12. — *silvaque*] Ibid. 9: *quercus et ilex.* — *certa fides*] «ideo, quod eum proventum quotannis mihi effert, quem exspectare par erat.» *Treu zinsend* Voss. Opponitur *fundus mendax* Od. 3, 1, 30. (Cic. ad Fam. 10, 17, 1: *Et doctrina et domus et ars et ager etiam,* fidelis *dici potest, ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda tralatio.* Philemon Mein. p. 406: *δικαιότατον κτῆμ' ἐστὶν ἀνθρώποις ἀγρός*. Imperitissime nuper aliquis interpretatus est: «de quo agro nec sollicitudo neque metus ullus me angit», et aeque inepte: *Fallit*] «*stellt den in Schatten*», «umbra eum obscurat.» Verum talia propter adolescentulos interdum notanda esse pudet pigetque.

31. *Fulgentem*] Sententia haec est: «Homo locuples omnino intelligere nequit me, quia tenui mea condicione satis superque contentus sum, longe feliciorem esse, quam ipse est, multis semper curis districtus.» Iam is *fulget imperio fertilis Africae*, id est, «latissimas in Africa possessiones habet», ut recte iam Acro; neque vero interpretandum de Africae proconsule. Seneca Ep. 89: *Parum est, nisi trans Hadrianum et Ionium Aegaeumque vester villicus regnet; -- quam voltis late possidete; sit fundus, quod aliquando imperium vocabatur.* Meum autem Sabinum *fallit*, latet eum *sorte*, possessione, *beatius* (*ὄν*); id est: «nescit ille praedium meum maiora mihi gaudia praebere, quam ipse haurit ex multis et amplissimis suis possessionibus.» *Fallit,* noto significatu, pro «*τὸν πλούσιον λανθάνει πολὺ ὀλβιώτερον ὄν*.» Propert. 1, 4, 16: *Quo magis et nostros contendis solvere amores, Hoc magis accepta fallit uterque fide*; «eo magis te latet nos mutuam nobis fidem servare.» Cum v. *sors* significet, quod nos dicimus *das Kapital, die Besitzung*, h. l. idem est, ac si dixisset *pretio.* Ablativus autem est instrumentalis: «beatior per pretium suum, quod ad pretium attinet»; neutiquam vero comparativus:

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis,

Importuna tamen pauperies abest,
Nec, si plura velim, tu dare deneges.

33. *ferant* T.

«quam sors est fulgentis imperio Africae.»

33. 34. *Calabrae*] Calabrum mel, ut Hymettium atque Hyblaeum, melioribus adnumerabatur. Od. 2, 6, 14. Od. 4, 2, 27. — *Laestrygonia*] Scilicet Formiani oppidum suum Homericam illam τηλέπυλον Λαιστρυγονίην (Odyss. κ, 82.) esse ferebant. Cic. ad Attic. 2, 13. Ovid. Met. 14, 233.

35. 36. *Languescit*] «mitescit paullatim.» Colum. 1, 6, 20: *vina celerius vetustescunt fumo.* — *pinguia*] «spissa et copiosa.» Oves εὐτρεφέες, δασύμαλλοι (Odyss. ι, 425.) erant *Gallicae* (in Gallia Cisalpina) praecipue Altinates. Colum. 7, 2, 4. Plin. 8, 48, 73: *Alba lana nulla praefertur Circumpadanis.*

37. *pauperies*] Nolim hic et Od. 1, 12, 43. cum quibusdam pro persona pauperiem habere, ut est apud Platonem in Symp. p. 203. B. Amoris mater, et iam ante veluti dea molesta Theognidi v. 351. B. Ἆ δειλὴ πενίη, τί μένεις προλιποῦσα παρ' ἄλλον Ἄνδρ' ἰέναι; μὴ δή μ' οὐκ ἐθέλοντα φίλει, Ἀλλ' ἴθι καὶ δόμον ἄλλον ἐποίχεο, μηδὲ μεθ' ἡμέων Αἰεὶ δυστήνου τοῦδε βίου μέτεχε. *Importuna* autem *pauperies*, ut Hesiod. Theog. 593: οὐλομένης πενίης.

38. *Nec, si*] Haec quam maxime probant per totum carmen ex animi sententia locutum esse Horatium, nequaquam vero, ut nonnullis visum est, exercitationis causa bellas Stoicorum sententiolas in unum contulisse. — Sane nihil facilius ei fuisset quam obtinere vel a Maecenate vel ab ipso Augusto fructuosius aliquod et amoenius praedium praeter Sabinum. Cfr. Epod. 1, 31: *Satis superque me benignitas tua Ditavit.*

39. 40. *Contracto - - cupidine*] *Cupido* pro cupiditate semper gen. mascul. apud Horatium. Cfr. ad Od. 2, 16, 15. *Contracto* autem: «certis limitibus circumscripto et veluti coartato.» Stobaeus S. 39: Ἐπίκουρος ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν τις πλουτήσειεν, οὐ τοῖς οὖσι προστιθεὶς, ἔφη, τῆς δὲ χρείας τὰ πολλὰ περιτέμνων. — *vectigalia*] Voc. a reditibus publicis paullatim tralatum ad privatos. Cic. ad Att. 12, 19: *Non egeo vectigalibus et parvo contentus esse possum*, de Rep. 4, 7: *Optimum et in privatis familiis et in re publica vectigal duco esse parsimoniam.* Parad. 6, 3: *Non intelligunt homines, quam magnum vectigal*

Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,

Quam si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa: bene est, cui deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

39. *Contracta* c. (non bST.) — 41. *haliattici* ST, *Halyattici* L, *Alyattici* Ct.

sit parsimonia. Sat. 2, 2, 100: *ego vectigalia magna Divitiasque habeo.* — *porrigam*] «extendam, augebo, extento ipso agello Sabino vel aliis emptis:» non vero, ut alii volunt: «pendam, persolvam aerario populi Romani», ut pessime interpretati sunt Acro et recentiorum nonnulli. Qui sic explicaverunt, prorsus obliti erant cives Romanos tunc tributa non pependisse. Seneca Ep. 89: *Quousque fines possessionum propagabitis? - - quousque arationes vestras porrigetis?*

41. 43. *si Mygdoniis*] «Si Lydiam campis Phrygiis continuem.» *Continuare agros,* (ut est etiam apud Cic. Agr. 3, 4: *fundos in agro Casinati optimos et fructuosissimos continuavit*; et Liv. 34, 4.) significat «ita coëmere, ut nullus alienus fundus interiectus sit.» — *Alyattei*] ut *Achillei*, *Ulixei*, ab *Alyatteus* pro *Alyattes*. Olim: *Alyattici*, quod de Croeso, Alyattis filio, interpretabantur. — Quoniam, ut monstravit postremus Editor Batavus, multi adhuc sunt, qui hunc locum non satis intelligant, sic brevi enarrandus videtur: «Cupiditatibus domitis recte ac sapienter effecero, ut vere dives beatusque fiam; id quod minime contingit iis, qui summis opibus praediti, adeo ut amplissimos fundos per totam Asiam coëmant, maiorum tamen semper cupidi maneant.» Alpheus in Anthol. Pal. II. p. 39: *Οὐ στέργω βαθυληΐους ἀρούρας, Οὐκ ὄλβον πολύχρυσον, οἷα Γύγης. Αὐτάρκους ἔραμαι βίου, Μακρῖνε· Τὸ μηδὲν γὰρ ἄγαν ἄγαν με τέρπει.* — *bene est*] Supple «ei»; «beatus ille est, propter id ipsum, quod nimiis bonis, quibuscum semper curae et sollicitudines coniunctae sunt, eum deus non cumulavit.» Epp. 1, 1, 89: *iurat bene solis esse maritis.* Catull. 21, (al. 23.) 15: *Quare non tibi sit bene ac beate?*

CARMEN XVII.

Aeli vetusto nobilis ab Lamo, —
Quando et priores hinc Lamias ferunt

Od. XVII. Inscr. volg. *Ad Aeliam Lamiam* et sic BbST. — *Aelio Lamiae* c. — Vv. 2—5. *Quando - - originem* suspecti Sanadono, Ianio, Buttmanno, Webero, Meineckio, Regelio, Lübkero.

XVII. Carmen scriptum videtur ad L. Aelium Lamiam, (v. Od. 1, 26. Cfr. Epp. 1, 14, 6.), non ad eius fratrem Quintum, cuius exstat nummus cum inscript.: *Q. AELIVS. L. F. LAMIA. IIIVIR. A. A. A. F. F.* — (Quo tempore compositum sit, ignoramus; nonnulli referunt ad a. 731.) Lamiam autem *suum* (Od. 1, 26, 8.) hortatur, ut *cras* eo hilarius diem festum celebret, quanto magis ex *διοσημείοις* procellosus sit futurus: (quae quidem imago mere poëtica videtur ideo excogitata, ut ad laetiorem vitae usum amicum exhortaretur, neutiquam faceti ioci plena, quemadmodum nonnullis visum est: fictum enim arbitror totius carminis statum, ut ex tempore inde ab uno die in alterum compositum videatur, cum tamen in ipsa illa *παρενθέσει* a multis nostrae aetatis Criticis damnata sit quam maxime limatum.) Ex solito autem Romanorum nobilium more stirpem suam Graeculi alicuius genealogi ope ad hunc illumve heroëm referendi, sic hic certe Lamia (utrum per fastum quendam, an ioci causa, nos ignoramus), auctorem suae familiae praedicabat Lamum, Neptuni, ut ait Eustathius, filium, Laestrygonum regem (Odyss. κ, 81: *Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον (die weit sich mündende*: *Nitzsch.) Λαιστρυγονίην*. Huic igitur opinioni gratificatus tam illustrem «prosapiam» octo versibus includit, degressione utens inde a v. 2. usque ad v. 9: *Late tyrannus*, qui vv. in *παρενθέσει* sunt. (Lamiarum familia nobilissimis adnumerabatur. Cfr. Iuven. 4, 154.) Similiter Livius 1, 49: *Octavius Mamilius - -, si famae credimus, ab Ulixe deaque Circa oriundus*. Vide Eckhel D. N. V. p. 242. Simulata autem, ni fallor, huius degressionis gravitas admodum festive opponitur reliqui carminis hilaritati, atque hanc propter rationem Ramlerus recte comparavit Catulli C. 11.

1 — 3. *nobilis*] Iuven. 6, 385: *Quaedam de numero Lamiarum ac nominis alti;* item 4, 154. — *Quando*] «quoniam, siquidem.» Schol. Raro quidem sic usurpat Horatius (Sat. 2, 5, 9.) hic nescio quid habet lepidae gravitatis, quasi magnum huic de Lamo *παραδόσει* pondus tribueret. — *hinc*] de persona vel etiam stirpe, ut Virg. Aen. 1, 21: *Hinc populum - - Venturum*. Ibid. 235: *Hinc fore ductores revocato a sanguine Teucri.* Od. 1, 12, 17: *Unde nil maius generatur ipso*. Censorin. 22. *Caesar nominavit Aprilem ab Aphro-*

Denominatos et nepotum
Per memores genus omne fastos
Auctore ab illo ducit originem,
Qui Formiarum moenia dicitur

4. *fastus* S. (non BbTc. Cfr. Od. 4, 14, 4.) — 5. *ducit* auctore D. Heinsio Bentleius: *ducis* BbSTc. et omnes Pottierii, LCtFM.

dite, id est, Venere, unde maiores eius oriundi dicebantur. — *priores*] Eos intelligit, qui vixisse credebantur inter primum Aelium Lamiam in huius familiae commentariis vel laudationibus funebribus memoratum et Lamum regem, Troianorum temporum aequalem: (nam certe ne Iulia quidem gens totam seriem maiorum suorum inter primum Iulium ex Annalibus Pontificum aut aliunde notum et Iulum Aeneae F. nominatim explere unquam conata erat, nec magis eae gentes, quibus similem originem fabulosam tribuunt Virgilius et Silius:) *prioribus, («der Vorwelt Lamiern»:* Voss.) autem opponuntur *nepotes*, ii, quorum de nominibus historica fide constabat. — *ferunt*] «ut vetusta et constans fama est.» Nihil inest incerti ac dubii.

4. *memores fastos*] Od. 4, 14, 4: *Per titulos memoresque fastos;* «qui maiorum res gestas atque honores ad posteritatem propagant.» Quaerunt grammatici *fastos*ne an *fastus* rectior forma sit. Prior sane antiquior Horatii etiam aetate videtur usitata fuisse. Alterius certum est exemplum Lucan. 10, 187: *Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus. Fastus* edunt etiam apud Silium 2, 10. Priscianus 6, 14: *Apud Horatium duplicem invenio scripturam et* FASTOS *et* FASTUS *in III. Carminum: Per* - - FASTOS *et* FASTUS *in aliis codicibus.* H. l. intellige potissimum de stemmatis (genealogiis) huiusce familiae. Nam in Fastis consularibus unus comparet hic ipse Lamia, consul a. u. c. 756; nec alius praeter Lucium, eius patrem, praetorem, memoratur a Pighio.

5. 6. *ducit*] Necessario recipienda fuit Dan. Heinsii coni. *per* - - *fastos Auctore ab illo ducit originem* pro librorum *per* - - *fastos:* (denominatum ferunt.) *Auctore ab illo ducis originem;* qua in ratione ridicula est sententiarum connexio: «Aeli, ab illo Lamo genus ducis, qui Formias condidit: cras erit tempestas:» nec vero melius res procedit, si ex v. 2. repetas *quando*, ut sane Od. 3, 18, 7. ad vv. *vetus ara*, Od. 3, 24, 40. ad vv. *horrida* cet. e praecedd. cogitatione supplendum est *si*: «Quoniam igitur a Lamo genus ducis, crastinus dies erit procellosus.» Librarii cum his quoque versiculis Lamiam a poëta appellari opinarentur, *ducit* in *ducis* mutarunt. De hoc loco Criticus nobilis haec scripsit: «Exstitit nuper, qui lectionem *ducis* rursus tueretur hunc-

Princeps et innantem Maricae
  Litoribus tenuisse Lirim

Late tyrannus: — cras foliis nemus
Multis et alga litus inutili
  Demissa tempestas ab Euro

8. *Lirin* Ct.

que loci sensum traderet: « « Siquidem priores Lamiae eorumque nepotes a Lamo recte denominati sunt, tu ducis originem ab eo qui » » cet. Sed in hac verborum iunctura non posse praenomen *tu* omitti, suamet ipse interpretatione vir doctissimus declaravit. » Etsi in illa quoque interpretatione acquiescere nequaquam possumus, nihilo minus hac reprehensione refutata non est, nam pronomina oppositionis in prosa oratione necessaria a poëtis interdum omittuntur. Cfr. Od. 2, 17, 30: (tu) *reddere victimas - - memento: Nos humilem feriemus agnam.* — Difficultatem Lübker movit, quaerens: «Quomodo aliquis potest *originem ducere per fastos?* Quae tamen vv. manifesto significant « Originem repetit a Lamo, ope Fastorum, testibus Fastis.» — Plin. 3, 5: *Oppidum* (Latii) *Formiae Hormiae dictum, ut existimavere, Laestrygonum sedes.*

7. *Maricae*] dea litoris Minturnensium, iuxta Lirim *(Garigliano)* fluvium. Serv. ad Aen. 8, 47. Circen ita appellatam fuisse post mortem, ut Romulum Quirinum, Ledam Nemesin, refert Lactant. Institt. 1, 21. Eius lucus erat in ipsa Minturnensi civitate. «Huius igitur Nymphae litoribus innatat, ea placide perfluit Liris, donec in mare exeat.» Claudian. de Prob. et Olybr. Cons. 259: *Eridanus flavaeque terens querceta Maricae Liris,* ubi prima syllaba corripitur. Non tamen propter hanc Maricae et Liris mentionem, quae ornamento tantummodo inservit, cuius ope grata amoenissimae regionis species nobis ante oculos ponatur, statuendum est cum nonnullis, Lamiam in ora Campaniae tunc degisse suaviterque rusticatum esse, minus etiam Horatium tacite significare se convivam a Lamia cras adhiberi velle. Bellum profecto fuisset iter ex uno die in alterum vel ex Sabino vel ex Urbe in Campaniam propter unam coenulam! Locorum profecto parum memor fuit, qui istam interpretationem excogitavit.

9. *Late tyrannus*] dominator, *εὐρυκρείων*. Sic Hesiod. Theog. 486: *Οὐρανίδῃ μέγ' ἄνακτι*. Virg. Aen. 1, 21: *populum late regem.* Plin. Epp. 3, 5: *Drusus, Germaniae latissime victor.* Haec potissimum *ὑπερβολὴ* iocosi nescio quid habet. — *nemus - - sternet*] «nemoris solum consternet.» Mire quidam cavillatus est Horatium: «Nemus, inquit, *privatur* foliis, non *sternitur.*» Quasi vero non sit h. l. facillimum zeugma.

Sternet, aquae nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potis, aridum
Compone lignum: cras Genium mero
Curabis et porco bimestri
Cum famulis operum solutis.

13. *potes* BbSTcLCtF. (*potis* Bentleius et M e Codd.) — 15. *bimenstri* BbSTc.

10. 11. *alga - inutili*] «Cuius nullus est usus ne ad comburendum quidem aut stramen inde faciendum.» Hinc proverbium *vilior alga*. Sat. 2, 5, 8. et Virg. Ecl. 7, 42. — *Demissa*] «desuper immissa.» — *Euro*] Perses in Anth. Pal. I. p. 460: *Εὔρου χειμέριαι σε καταιγίδες ἐξεκύλισαν*, *Φιλλὶ κτλ.*

12. *augur*] «praesaga, divina.» Porphyr. Od. 3, 27, 10. Arat. *Διοσ*. 1022: *Χειμῶνος μέγα σῆμα καὶ ἐννεάνειρα κορώνη Νύκτερον ἀείδουσα*. Ovid. Am. 2, 6, 34: *pluviae graculus auctor aquae*, ubi Heinsius volebat *augur*. Hinc Euphorio illam dixit *ὑετόμαντιν*.

13. 14. *Annosa*] Novem enim aetates vivere credebantur. Hesiod. Fr. 106. Goettl.: *Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων*. — *Dum potis*] (Praebet hanc veram lectionem etiam Cod. B. Vanderb. Sec. X.) Exemplis a Bentleio collectis adde ex Anthol. Meyeri N. 1521: *Nam fato raptam non potis eripere*. — *ἕως δυνατόν ἐστιν*. «Dum licet per serenitatem.» Schol. «Antequam per imbres, qui instant, madida fiant ligna.» Alii minus recte: «dum vita tibi suppetit, qua laete frui possis.» — *Compone*] «exstrue super focum. Eo magis, quo cras imminet turbida tempestas, Genio indulgebis.» — *cras*] Fortasse propter sollemne menstruum, quo Genium Laresque una colebant: si de nataliciis verba facere voluisset, sane hoc uno alterove verbo significasset.

15. 16. *Curabis*] pro imperativo «venerare, cole.» Alibi *Genium placare*, *invocare*, *ut nobis propitius sit*. Hic autem, fortasse cum certo quodam ioco, ex formulis *Genium placare*, *Genio indulgere* et *curare corpus*, *cutem* hanc novam effinxit *curare Genium*. — *porco bimestri*] Idem sacrificium in Carnae sollemni memorat Ovid. Fast. 6, 158: *Extaque de porca cruda bimestri tenet*; - - *pro parvo victima parva cadit*. Difficultates nonnulli moverunt ex Censorin. 2: *Persius* (Sat. 2, 3:) *Funde merum Genio. Hic forsitan quis quaerat, quid causae sit, ut merum fundendum Genio, non hostiam faciundam putaverit? Quod scilicet, ut Varro testatur, id moris institutique nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent.* Ex hoc quoque colligitur Horatium non loqui de Lamiae die

natali. — *Cum famulis*] «ab opere feriatis.» Schol. Cic. de Legg. 2. §. 29: *Feriarum festorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium et iurgiorum; in servis, operum et laborum.* Tibull. 2, 1, 5: *Luce sacra requiescat humus, requiescat arator: - - Omnia sint operata deo: non audeat ulla Lanificam pensis imposuisse manum.* Constructio autem v. *solvere* cum genitivo (ut λύειν πόνου) certe a iureconsultis Latinis etiam ante Horatium usurpabatur. Cic. de Legg. 2, 20: *is per aes et libram haeredem testamenti solvat,* id est, obligatione testamenti. — Propter hoc ipsum, quod famuli operibus vacui esse debeant, poëtam non de epulis dumtaxat, sed de sacro aliquo domestico praeter natalicium loqui manifestum est. Dicit quidem Iani: «solutis propter procellam.» Noli credere: tunc enim servi operibus domesticis occupabantur. (De epulis die profesto apparandis accepere Casaubonus ad Pers. 2, 3. et Bosscha p. 112., verum de talibus ex meo quidem sensu putidissima fuisset porci bimestris apponendi mentio.) «Urbane se simul convivam Lamiae offerre Horatium, urbanum quemque suus facile sensus docebit.» Mitsch. Verum huiusce urbanitatis, si tamen urbanitas est (qua de re vehementer dubitare licet:) in toto carmine nullum prorsus inest vestigium.

CARMEN XVIII.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas abeasque parvis

Od. XVIII. Inscr. volg. *Ad Faunum.* — *Ad Faunum deum* BT, quibus b addit *agrestem*, c *agrestium.* — 3. *adeasque* B.

XVIII. Hymnus in Faunum, cuius dies festus Nonis Decembribus celebrabatur (v. 10). Carmen tamen compositum fingitur non Faunalibus ipsis, sed per aestatem potius, id quod colligitur ex v. 3: *parvis alumnis.* (Quo tempore compositum sit, ignoramus.)

1. *Faune*] Servius in Centimetro p. 376. Gaisf.: *Faune, Nympharum metus et voluptas.* — *Nympharum fugientum*] Sic de Syringe a Pane, quocum Latini Faunum confundebant, capiata Ovid. Met. 1, 701: *Et precibus spretis fugisse per avia Nympham.* (Eurip. Hel. 187: *Νύμφα τις οἵα Ναῒς Ὄρεσι φυγάδα νόμον ἱεῖσα γοερόν, Ὑπὸ δὲ πέτρινα μύχατα γύαλα Πανὸς ἀναβοᾷ γάμους.* Schol. Vat. ad Rhesum v. 36: *ἐν τοῖς ὄρεσι - - ἔνθα ὁ Πὰν ἅμα ταῖς Νύμφαις συρίζει.* Inscriptio antri Corycii in *Ausland* 1840. pag. 495: *ΕΥΚΡΑΤΗΣ | ΑΛΚΙΔΑΜΟΥ | ΑΜΒΡΥΣΙΟΣ | ΣΥΜΠΕΡΙΠΟΛΟΙΣ | ΠΑΝΙ ΝΥΜΦΑΙΣ.* Pulcherrimum Fauni simulacrum Pompeiis repertum in *Museo Borb.* IX. T. 42.; item Faunus Nympham basians egregie pictus in tabula Herculanensi in *Musée secret de Naples* T. 32.; Satyri Nymphas fugientes insequuntur apud Millingen *Cohill.* T. 3.)

3. *Lenis*] *πρᾷος*, *ἵλεως*, propitius. Hi enim dii agrestes interdum iracundi sunt et puniunt, qui iis displicuere. Theocr. 1, 16: *τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες· - - ἐντὶ δὲ πικρός Καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὴ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.* Plin. 25, 4: *Herba Paeonia medetur et Faunorum in quiete ludibriis.* — *incedas*] Faunus (*ἀγρῶν ταμίας* Euripidi in El. 704.) pro lubitu modo hic modo illic rura perambulare fingebatur; neque vero sic explicari licet, eum Faunalibus in Urbe celebratis Idib. Febr. (Ovid. Fast. 2, 193: *Idibus agrestis fumant altaria Fauni:*) advenisse, abisse Nonis Decembr. — *parvis alumnis*] Ex antiquo aliquo interprete petitum videtur Acronis illud et Comm. Cruquii: «ruris vernulis, quos Fauni laedere dicuntur;» id quod probat etiam Boscha. Verum manifesto non de vernis, sed de vitulis, haedis, agnis loquitur poëta, ut Od. 3, 23, 7. collato loco Od. 1, 17, 2. Contra

Aequus alumnis,
Si tener pleno cadit haedus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina craterae, vetus ara multo
Fumat odore.

Ludit herboso pecus omne campo,

5. *cadet* S. (non BbTc.) — 7. *cratere* T. Aldus, L; sed L volebat *craterae*. — 9. *odore: Ludit* LCt.

vernulae sunt apud Iuven. 11, 97: *caput aselli, Ad quod lascivi ludebant ruris alumni.* (Vide Excursum).

4. *Aequus*] Ad hoc voc. Torrentius refert variam lect. Cod. unius *laetus*, Lambinus ad v. *lenis;* illud sane probabilius. Sed cum nulla fere nitatur auctoritate, a Critico Leidensi non debebat commendari.

5—8. *Si*] Preces semper concipiebantur cum huiusmodi condicione. Sat. 2, 6, 6. — *pleno anno*] ad finem vergente, prope exacto, Nonis Decembribus. «Si large repletur vino *cratera* (forma etiam a Cicerone Verr. Acc. 4. §. 131., sed inprimis a poëtis (Sat. 2, 4, 80. Pers. 2, 52.) usurpata pro *crater)*, quae cratera est *Veneris sodalis*, perpetua comes, sine qua Venus friget.» Lagenam Anonymus in Anth. Pal. I. p. 121. sic appellat: *Βάκχου καὶ Μουσέων ἱλαρῇ λάτρι καὶ Κυθερείης.* — *vetus ara*] «iam ab illis, qui diu ante me Sabinum meum possederunt, exstructa ad Faunalia celebranda.» — *odore*] «thuris odore, suffimentis.»

9. *Ludit*] Hinc incipiunt Fauni laudes Faunaliorumque descriptio. Recta distinctio est iam in Aldina 1509. Alii ante Bentleium iungebant cum v. *Si* (v. 5.) — *herboso campo*] Sub caelo Italico virent herbae, cum apud nos iam diu prata deformia aut nive cooperta sunt.

12. *pagus*] «omnes Mandelae (hodie *Bandela*) pagani tibi operantur feriasque agunt.» Quod multi Codd. pro *pagus* habeat *pardus* festive explicat Bentleius: «Vide et ride monachorum ingenium. Quia illud sequebatur de *lupo inter agnos innocuo*, faceti homines commutarunt *pagus* in *pardus* ex Esaiae C. 11, 6: *Habitabit lupus cum agno et pardus cum haedo accubabit: vitulus et leo et ovis simul morabuntur et puer parvulus minabit* (Italorum *menare*, Gallorum *mener*:) *eos.*»

13. *lupus*] Perfectam totius ruris tranquillitatem ac pacem, qua paganis hoc sollemne gratum redditur, cumulat inserta inter veras imagines imagine etiam poëtica lupi innoxie iam errantis inter agnos propter dei praesentiam audaces subito factos.

14. *Spargit*] Cum mense Decembri decidunt folia, id in Fauni honorem fieri fingit. Cfr. Epod. 11, 8. Voss. ad Ge. 2, 403. pag. 410. Est igitur imago poëtica

Cum tibi Nonae redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
    Cum bove pagus:
Inter audaces lupus errat agnos;
Spargit agrestes tibi silva frondes;
Gaudet invisam pepulisse fossor
    Ter pede terram.

12. *pardus* bc. (non BST.)

φυλλοβολίας, ut in Daphnidis tumulandi honorem Virg. Ecl. 5, 40: *Spargite humum foliis.* Mnasalcas in Anth. Pal. II. p. 493: *Ἄμπελε, μήποτε φύλλα χαμαὶ σπεύδουσα βαλέσθαι Δείδιας ἑσπέριον Πλειάδα δυομέναν; Μεῖνον ἐπ' Ἀντιλέοντι πεσεῖν ὑπὸ τὸν γλυκὺν ὕπνον, Ἔσθ' ὅτε τοῖς καλοῖς πάντα χαριζομένα.* Chariton p. 77. Lips.: *οἱ μὲν ῥόδοις, οἱ δὲ αὐτοῖς στεφάνοις ἐφυλλοβόλησαν αὐτούς.*

15. 16. *invisam*] propter labores, quos per totum annum in ea colenda exanclavit; *pellere*, *pulsare terram* pro *saltare*, ut Od. 1, 4, 3. — *fossor*] agricola, in primis vinitor, ut Virg. Ge. 2, 264: *labefacta movens robustus iugera fossor*, ubi de vitium cultura praecepta dat. — *Ter pede*] «Quod est *tripudiare*. *Ter* ad rhythmum anapaesticum vel dactylicum retulit.» Schol.

EXCURSUS
AD v. 3.

Bernhardy: «*Nicht lässt sich nach* alumni *ein Comma rechtfertigen, so dass* Si tener pleno cadet haedus anno *eine Bedingung sei, von welcher die frühere Bitte abhänge; daran hindert aber sowohl das prekäre Asyndeton* vetus ara multo fumat odore, *als auch der abgerissene Fortschritt zur dritten Strophe; vielmehr hebt mit* Si *die Schilderung des ländlichen Festes in seinen einzelnen Scenen an*, larga nec, *bildet den Nachsatz, dem* fumat *in lebhafter Rede sich zugesellt.*» Non satis intelligo primum *ὑποθετικὸν* hoc: «*Si tener pleno cadit hoedus anno*, tum sollemne illud utique celebratur;» sed *si non cadit* quid tum fiet? «Nihil omnino.» Deinde unum *nec* in apodosi nunquam equidem vidi pro *non* positum; deberet saltem esse: *Larga nec desunt Vina craterae et vetus ara multo Fumat odore.*

CARMEN XIX.

Quantum distet ab Inacho
Codrus pro patria non timidus mori,

Od. XIX. Inscr. volg. *Ad Telephum* et sic BST. — *Ad Telephum a Murena augurio honoratum* bc. — 1. *distat* bTc., ut volebat Cuningh. (non BS.)

XIX. Probabile sane, nec tamen prorsus certum est, hunc *Murenam augurem* eundem esse cum L. Licinio Varrone Murena, fratre Terentii Maecenatis, Horatii amico (cfr. Od. 2, 10.) Is igitur, quicunque fuit, cum in Augurum collegium cooptatus esset, eius honoris gratia nocturnam, et eam quidem hilarissimam, compotationem instituit. Totam eius picturam quo vividiorem reddat, primum se expostulare fingit cum Telepho, qui philologis quaestiunculis occupatus taceat de convivio rite parando, cum sit συμποσίαρχος. Quod Telephum «Graecum poëtam, sodalem Horatii» vocat Acron, id unice ex carminis exordio desumptum est; ignoramus enim, utrumne sit persona ficta, an ioci causa amico, cui una cum Murena hoc carmen miserit, mythicum illud nomen imposuerit, quo utitur etiam Od. 1, 13, 1. et Od. 4, 11, 21. Totum carmen est μιμητικώτατον. («Manifestum est scriptum esse ante a. 732., quo Muraena una cum Fannio Caepione in Augustum conspiravit. (Vellei. 2, 91. Suet. Oct. 19, 66. Tiber. 8. Senec. de Clem. 9. Dio Cass. 54, 3.) Ergo aliqua certe probabilitatis specie circa a. 729. vel 730. et quidem hieme (v. 8.) compositum dixeris.» FRANKE.

1. *Quantum distet*] «Quantum temporis sit ab Inacho, primo Argivorum rege, usque ad Codrum, Atheniensium ultimum.» Notant interesse annos circiter DCCC. Ocellus Lucanus 3, 5. p. 37. Rud. Τοῖς λέγουσι τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ἰνάχου εἶναι τοῦ Ἀργείου προσεκτέον κτλ. De Codro cfr. Vell. Pat. 1, 2. Iustin. 2, 6. Soloecismus *distat* ortus est ex falsa distinctione: *Quantum distat -- mori? Narras et* (etiam) cet.

3. 4. *Narras*] «Quaestionibus φιλολόγοις vacans aliàs narrare soles; sed nunc talibus locus non est.» — *genus Aeaci*] «explicas Aeacidarum stemma.» (Peleus, Achilles, Neoptolemus; Telamon, Aiax cum Teucro.) — *sacro*] Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον, Ἴλιος ἱρή.

5—7. *Quo Chium*] «Ad summam: tu antiquitati studes; praesentium obliviscere et hoc, quod nunc unice agendum est, taces: quanti emamus vini Chii cadum; quis convivator (*parochum* facete dicit Sat. 2, 8, 36.) balneum paraturus adeoque domum suam praebiturus sit nobis:» (duo haec membra arcte coniungenda diversa ra-

Narras et genus Aeaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:
Quo Chium pretio cadum
Mercemur, quis aquam temperet ignibus
Quo praebente domum et quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da lunae propere novae,

tione idem significant:) «quota hora eo me conferam, subtrahens me tandem huic frigori, quale solet esse in Pelignis.» De symbola loquitur, in qua unus praebet balneum, triclinium, lectos, vasa; ceteri vinum et cibos emunt ac per servos afferendos curant. (Longe autem differt Sat. 1, 5, 38: *Murena praebente domum, Capitone culinam*, ubi de deverticulo in itinere loquitur, non de convivio.) — *Chium - - cadum*] Sic prorsus Athen. 1, p. 3. F.: *ὁ Χῖος Ἴων τραγῳδίαν νικήσας Ἀθήνησιν ἑκάστῳ τῶν Ἀθηναίων ἔδωκε Χῖον κεράμιον.* Thasium vinum ceterorum optimum *μετ' ἀμύμονα Χῖον ἄλυκον* dicit Hermippus apud Athen. 1, pag. 29. e. — *Aquam* Schol. refert ad eam, qua merum miscebatur: «nam tepefactis aquis solebant Graeci *(Graeca?)* vina temperare.» Verum haec tam exigua pars erat convivii, ut vix digna esset, quae commemoraretur. Immo una est interrogatio *quis - - quo - - domum*, id est, «Quis praebebit domum atque balneum calfaciet?» Cic. ad Fam. 9, 16, 9: *Ego tibi unum sumptum afferam, quod balneum calfacias oportebit.* Ante coenam enim balneo calido utebantur, Cic. pro Deiot. 6: *e balneo, priusquam accumberes*; et *sudore calefacti, momento temporis ad frigidam exibant*, certe apud Petron. 28. — Mira profecto HP. est interpretatio: «aquas calefacere, inquit, est opus sordidum et servis proprium.» (quasi vero hoc non per se intelligeretur, balneum ipsum praeparatum esse a famulis!) «*Aquam* (pergit interpres) h. l. pro *pluvia* acceperim. Quis aërem, dicit, humidum et frigidum, qui ex pluviis in domos penetravit, temperat ignibus?». Omnia haec prorsus *ἄπιστα*, ne graviore vocabulo utar.

8. *Pelignis*] Minime hoc significat, se apud Pelignos, Corfinii vel Sulmone, versari indeque Romam venturum, sed «domi se frigus pati vere Pelignum, quo in convivio se liberaturus sit.» — *Frigora* autem ut *calores* Od. 3, 24, 37.

9. Iam *φαντασίας* ope Telephum una secum in ipsum convivium abripit. «Da, pincerna, inquit festinans poëta, da poculum, quod in novae lunae honorem ebibatur.» (Genitivi huius in potando usitati exempla habes Od. 3, 8, 12.) Fingit ergo esse *νουμηνίαν* nocturnumque simul tempus convivii significat: *novam* autem *lu-*

Da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,

10. *nocti* corr. c. — *auguri* c. — 12. *Miscentor* cum Rutgersio et N. Heinsio Bentleius. (*Miscentur* omnes nostri et Pottierii.)

nam interpretari lunam orientem nolim, quandoquidem hoc nimis ambiguum foret, non item *sol novus*. Virg. Ge. 1, 288. «Lunae novae cyathum poscit, quod mensis Kalendis vesperi epuletur, quae festae semper erant.» Turnebus. Antiquus enim annus Romanus ante Decemviros, quem Numae annum dicunt, lunaris erat, ita ut Luna nova *(die erste Erscheinung der Mondsichel)* mensis cuiusque initium faceret, unde mos hic Kalendis in honorem Lunae novae bibendi antiquitus usque ad Horatii tempora videtur esse servatus. Dionys. Halic. 10, 59. ad a. u. c. 304: *Ἦγον δὲ τοὺς μῆνας κατὰ σελήνην καὶ συνέπιπτεν εἰς τὰς Εἰδοὺς ἡ πανσέληνος.*

10. 11. *Da noctis*] «da alterum poculum in honorem mediae noctis, in quam protrahetur compotatio», (ut Od. 3, 28, 16: *Dicetur merita nox quoque naenia.*) «tertium in honorem novi auguris Murenae.» Tres, noli dubitare, hae sunt potationes distinctae, non una, ut volunt interpretes timentes, ne nimis vinolentum se monstret Horatius. Sine ellipsi Od. 3, 8, 13: *Sume, Maecenas, cyathos amici Sospitis centum.* Eadem genitivi constructione utuntur Graeci. Meleager in Anth. Pal. I. p. 122: *Ἔγχει τᾶς Πειθοῦς καὶ Κυπρίδος Ἡλιοδώρας, Καὶ πάλι τᾶς αὐτᾶς ἀδυλόγου χάριτος.* Marcus Argentarius Ib. p. 113: *Ἔγχει Λυσιδίκης κυάθους δέκα, τῆς δὲ ποθεινῆς Εὐφράντης ἕνα μοι, λάτρι, δίδου κύαθον.* Alexis apud Athen. 6, 64. p. 254: *Παῖ, τὴν μεγάλην δός, ἐπιχέας Φιλίας κυάθους τῶν παρόντων τέτταρας· Τοὺς τρεῖς δ' Ἔρωτος προσαποδώσεις ὕστερον· - - φέρε τὸν τρίτον Φίλας Ἀφροδίτης.* *Murena* autem, non *Muraena*, scribitur hoc nomen in Fastis Capitolinis.

11. 12. *tribus aut novem*] Difficilis facta est huius loci interpretatio, quia alii cyathos pro certa mensura habent, et *poculis* opponunt, alii eosdem cum *poculis* confundunt. Nam ut Graecorum illud proverbium: *ἢ πέντε ἢ τρί' ἢ μὴ τέτταρα·* diverso modo explicarunt iam antiqui, Plautus in Sticho 5, 4, 24: «*Vide, quot cyathos hos bibimus?* St. *Tot, quot digiti sunt tibi in manu. Cantio est Graeca: ἢ πέντε πῖνε ἢ τρί' ἢ μὴ τέτταρα,* simpliciter, ni fallor, de poculorum numero, contra Athenaeus 10, 28. p. 426. et Eustathius pag. 1624. de mixtionis ratione, sic de hoc quoque loco ambigunt interpretes. Verum respicientes maxime v. *miscentur*, cyathos, mensuram, distinguimus a poculis, quorum de numero, ut h. l. in tam hilari coena

Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates; tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis iuncta sororibus.
Insanire iuvat: cur Berecyntiae

15. *tris* BT.

consentaneum erat, nihil omnino praecipitur, atque explicamus: «Sextarius cum constet XII. cyathis, miscentur aut tres meri cyathi cum novem aquae cyathis, eaque mixtio infirmioribus apta erit, aut inversa ratione novem meri cyathi cum tribus aquae, quae potio validioribus sit destinata.» *Commodi* autem *cyathi* h. l. sunt «plenum modum habentes, integri, ut ne propter nescio quam nimiam temperantiam minus vini hauriatur, quam mensura ipsa continet.» (Cfr. Rutgersium, Bentleium, Forcellinum in v. *Commodus.*) — Retinenda autem videtur librorum lectio *miscentur*, quia simpliciter narrat, ex more in conviviis solito hanc vel illam meri cum aqua mixtionem convivis pro eorum lubitu apponi. Ita Rutgersii coniectura *misceantur* certe necessaria non est.

13. 14. *impares*] Earum numerum novenarium significat. — *Ternos ter cyathos*] Haec quoque nunc puto commode explicari posse. «Sane», inquit, «poëta *attonitus*, ἐνθουσιάζων, spreta leviore illa mixtione, fortiorem petet novem vini cyathorum cum tribus aquae; verumtamen non petet *tres supra novem* vini cyathos, id est, duodecim, vel quod idem est, merum nulla prorsus aqua dilutum, ne rixae oriantur.» — Tota de re cfr. etiam Beckeri *Gallus* II. pag. 240. Aliter olim interpretatus sum, uti videbis in Excursu ad h. l., quem servavi, non quod explicationem ipsam etiamnunc probem, sed quia varia huc sane spectantia continet. — *attonitus*] «ἐμβροντητός, furore percitus, *begeistert.*» Similiter Anacreon de se (Anecd. Cramer. I. pag. 288:) *αἱ δέ μευ φρένες ἐκκεκωφέαται.*

16. 17. *Gratia*] «Tres Gratiae iunctae.» Od. 4, 7, 5: *Gratia cum Nymphis geminisque sororibus.* Od. 1, 30, 5: *solutis Gratiae zonis.* — *Nudis*] Vide pulcherrimas nudarum Gratiarum imagines in Visconti *Mus. Pioclem.* IV. T. 13. *Monum. Borgh.* I. T. 3. item in pictura Pompeiana in *Mus. Borbon.* VIII. T. 3.; etiam in *Monum. ined. dell' Inst. arch.* II. T. 47., ubi ut solent in monumentis antiquis, flores, spicas et malum manibus tenent. Vestibus contra indutae sunt in Gerhard *antik. Bildw.* I. Tab. 14 — 16., Clarac *Musée de sculpt.* T. 173., *Mus. Borbon.* V. T. 39.

18. 19. *Insanire*] «bacchari, amotis tamen rixis.» Od. 4, 12, 28: *Dulce est desipere in loco.* — *cur Berecyntiae*] «Cur cessant tibici-

Cessant flamina tibiae?
  Cur pendet tacita fistula cum lyra?
Parcentes ego dexteras
  Odi: sparge rosas; audiat invidus

21. *Parcentis* BT.

nes *Φρυγιστὶ* canere?» Berecyntus, Phrygiae mons, ubi praecipuus cultus Matris deum magnae Idaeae. Tib. 2, 1, 86: *Phrygio tibia curva sono*, et quidem graviore. Aristot. Polit. 1, 8, 6: *οὐκ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικόν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικόν*. (Hinc *insanire*.) — *flamina tibiae*] Eurip. Phoen. 788: *λωτοῦ πνεύματα*. Bacch. 127: *ἡδυβόᾳ Φρυγίων Αὐλῶν πνεύματι*. Troad. 126: *αὐλῶν παιᾶνι - - συρίγγων τ' εὐφθόγγῳ βοᾷ*.

20. «Cur *pendet* in parietis clavo fistula (proprie pastorum, h. l., ut videtur, unius calami acutioris soni:) cum lyra nondum pulsa?» *Fistula* cum tibia iungitur etiam Od. 4, 1, 24.

21. 22. *Parcentes*] «Servos res ad convivium necessarias, vinum, flores, unguenta, parcius administrantes detestor.» — *sparge rosas*] Propter *frigora* illa *Peligna* intellige hibernas, quae in Italia facillime arte coli poterant, cum Karthagine Hispaniae hieme tota praecoces essent teste Plinio 21, 4, 10.

23. *Lycus*] Ut fit in compotationibus, ut sensim delabamur ad deridendos vel probris vexandos homines nobis invisos, sic h. l. illudit personae fictae, Lyco vicino, seni, propter avaritiam invido convivis in laetitiam effusis atque immanem strepitum excitantibus, qui (quod ridiculum erat) vel in matrimonio habebat vel amabat feminam adolescentem, cui par ille non erat. Deinde revertitur ad Telephum, eius suosque amores praedicans.

24. *vicina*] «nobis hac in domo potantibus.» Longius enim petita videtur Rutgersii explicatio: «Quae intacta neque aliter quam vicina cum vicino, cum Lyco marito degit»: appellans Iuvenal. 6, 509: *vivit tamquam vicina marito: Hoc solo propior, quod amicos coniugis odit*. Digna est, quae examinetur, Bosschae interpretatio: «Vicina est ipsa illa Rhode, quae assidebat vel fortasse accumbebat seni, sed Telephum deperibat»: (atque audito vicini convivii strepitu, cui invidet senex, illico Telephum petit.) — *non habilis*] «*οὐκ εὐμεταχείριστος*, ei minus ideo conveniens, quod inversa ratione ille amicae vel uxori propter senium minus aptus est in re venerea: unde Codd. aliq. apud Cruq. male *habili*.

25. *Spissa*] Ut calvities pro turpissimo malo habebatur, ita densi capilli pulchritudinis magna pars, praesertim in adolescentulo. — *nitidum*] h. l. natura potius, quam «unguentis splendentem.» Sic

Dementem strepitum Lycus
Et vicina seni non habilis Lyco.

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glycerae torret amor meae.

27. *Rhode*] *Chloe* Sc. et Pottierii plerique. Item LCt. (non BbT.)

Pind. Nem. 1, 68. Gigantibus tribuit φαιδίμαν κόμαν.

26. *Vespero*] «per purum caelum, per sudum micanti;» ut Od. 3, 9, 21: *sidere pulchrior*.

27. *Tempestiva*] «Propter iuvenilem aetatem, qua te aequat, tibi apta.» Od. 1, 23, 12: *Tempestiva viro*, nubilis. — *Rhode*] Huic nomini, quamquam haud raro apud scriptores et in Inscriptt. obvio, multi librarii potius etiam *Chloës* nomen substituerunt. — *lentus*] Non est «iam frigidior factus», ut volunt nonnulli; nam prope ridiculum foret: «frigidus iam et languescens amor me torret,» sed «longus, qui lente absumit.» Od. 1, 13, 8: *Quam lentis penitus macerer ignibus*. Tib. 1, 4, 81: *Heu heu quam Marathus lento me torquet amore!*, ubi propter Horatii locum minime legendum *torret*.

EXCURSUS
AD v. 13.

Olim secutus eram Scholiastarum interpretationem: «Novem cyathos sibi poscit poëta ἐνθουσιάζων. Supra novem autem si addideris tres, duodecim epotis ebrius factus facile incides in rixas, a quibus abhorrent Gratiae, id est, quae rixae sunt contrariae verae laetitiae.» Exposueram igitur, ut arbitrabar, apposite ad ipsam vv. collocationem: *tres supra novem*, non ut recentiores: *supra tres*. Duodecim autem cyathi sextarium complent. Ita Augustum, *quoties largissime se invitaret*, *senos sextantes* (sextarium) *non excessisse* auctor est Suetonius Octav. 77. Neque vero hoc dicit, epoto a singulis sextario semper rixas oriri, sed periculum esse, ne oriantur. Qui interpretantur *supra tres*, non vident parum concinnam, immo ridiculam esse sententiam: «Novem ego bibam cyathos: etsi probe scio Gratias ipsas (quibus quis tandem magis obtemperare debet quam poëta?) vetare, ne ternarium cyathorum numerum excedamus: nihilo secius ego, etiam rixarum minime metuens, largius me invitabo, quidquid inde mali orietur.» Quamquam recentioribus in tam mira expositione praeisse videtur iam Ausonius in Grypho ternarii numeri Idyll. 11., quem hac ecloga in Praefat. diserte memorata sic incipit: *Ter bibe vel totiens ter-*

nos: haec mystica lex est. Quod autem Graecorum poëtarum locos appellant, quibus intra tertium poculum subsistere iubemur, nihil attinet, cum talia (ratio meri cum aqua miscendi multiplex apud Athen. 10. p. 426. seqq. *ἴσον ἴσῳ, πέντε καὶ δύο, τέτταρα καὶ δύο, κατὰ δύο καὶ τρεῖς ἀκράτου* cet., numerus item poculorum :) pro cuiusvis gustu et captu diversum in modum praecipi soleant. Sunt autem hi praecipue apud Athen. 2, p. 36. Eubulus : *Τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκεραννύω Τοῖς εὖ φρονοῦσι· τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα, Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι· τὸν δὲ δεύτερον Ἔρωτος ἡδονῆς τε· τὸν τρίτον δ' ὕπνου· - - ὁ δὲ τέταρτος οὐκ ἔτι Ἡμέτερός* (Bacchi) *ἐστ', ἀλλ' ὕβρεος· ὁ δὲ πέμπτος βοῆς·* sicque procedit usque ad numerum denarium, quid quisque mali afferat memorans. Panyasis autem iam tertiam potionem interdixerat. Ibid. *Πανύασις τὴν μὲν πρώτην πόσιν ἀπονέμει Χάρισιν, Ὥραις καὶ Διονύσῳ, τὴν δὲ δευτέραν Ἀφροδίτῃ καὶ πάλιν Διονύσῳ, Ὕβρει δὲ καὶ Ἄτῃ τὴν τρίτην.* — Adde imaginem Pythagoream apud Anton. Meliss. 48: *Βότρυας τρεῖς ἡ ἄμπελος φύει, τὸν μὲν πρῶτον ἡδονῆς, τὸν δεύτερον μέθης, τὸν δὲ τρίτον ὕβρεως.* — Neque vero in verbis Horatii inest, quod volt Bentleius: «uno spiritu exhaurienda fuisse» haec pocula aut tres aut novem cyathos capientia (ut ille quoque intellexit:) et Od. 3, 8, 13. *cyathi centum*, nonaginta et trecenti apud Ovid. Fast. 3, 531. facetae sunt hyperbolae.

— — —

CARMEN XX.

Non vides, quanto moveas pericio,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paullo fugies inaudax
Proelia raptor.

Cum per obstantes iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum,

Od. XX. Inscr. volg. *Ad Pyrrhum* et ita Codd. mei. — 3. *paulum* T. — 5. *obstantis* T.

XX. Acre certamen de Nearcho adolescentulo ortum inter Pyrrhum, eius amatorem, et puellam illius amore incensam eumque sibi uni servare ac retinere cupientem lepide narrat. Prope ridicule HP.: «Carmen obscurum» (quo profecto nihil clarius est:) «et vix Horatio dignum». (Tempus incertum est; referunt alii ad a. u. c. 727., alii ad a. 732.)

1. 2. «Non vides, quanto tuo periculo puellae fervide amanti formosum adolescentem adimere coneris? Profecto non minore periculo venator leaenae *Gaetulae* (Od. 1, 23, 10.) catulos auferat.» Inversa imagine formoso adolescentulo Cydias in Schneidew. Del. pag. 375: *Μή κατέναντα λέοντος Νεβρὸς ἐλθὼν μοῖραν αἰρῆαι κρεῶν.* — *moveas*] «tangas, ut asportes ex lustro leaenae.»

3. *post paullo*] Frequenter sic etiam Salustius, Caesar, Livius pro *paullo post.* — *inaudax*] ἄτολμος. Hoc nunc quidem ἅπαξ λεγόμενον uno gradu distat a «timido, imbelli, ignavo», quae maiorem utique habent reprehensionem.

5. *per obstantes iuvenum catervas*] Singulari artificio retinet leaenae imaginem catulorum raptorem ultum euntis simulque puellae ob iniuriam, quam ei infert Pyrrhus, grate iracundae admiscet imaginem. Hae *catervae* autem sunt veluti venatorum Pyrrhum comitantium, id est, priorum Nearchi una cum Pyrrho, cui tamen ille maxime favebat, amatorum, antequam puer fervidae puellae maturus iam esset, non «ceteri puellae amatores dissuadentes, ne repetat Nearchum», ut visum est quibusdam.

6—8. *insignem*] «inter omnes maxime conspicuum.» H. l. absolute, quia unusquisque suppleturus erat: «formâ inter aequales suos.» — *Grande certamen - - illa*] «Tota haec sententia appositio est, non ad Nearchum quidem solum, sed ad praecedens enuntiatum totum.» Dillenb. p. 30., quem vide de toto loco egregie disputantem. Est igitur: «(Atque) id quidem erit

Grande certamen, tibi praeda cedat,
Maior an illa.

Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, haec dentes acuit timendos,

8. *cedat, Maior an illa* Hofman Peerlkamp et Haupt ad Ovidii Halieut. p. 40: *cedat Maior, an illi* Libri et Edd. — 10. *timendos*] *superbos* Gothanus alter.

magnum certamen, cum ibit cet. Alii separantes vv. *grande certamen* a v. *Nearchum* minus recte explicant: «*Grande* est *certamen.*» — Cum volgata *cedat Maior, an illi* probabilem explicationem non admittat, recepi HP. et Hauptii (qui HP. non inspecto, in idem incidit:) sagacem ac facillimam emendationem *cedat, Maior an illa,* cui favet etiam Dillenburger. HP. eam firmavit loco Epp. 1, 10, 35: *minor in certamine longo.* — «An illa victrix futura sit.»

10. *dentes acuit*] Quod proprie valet de apro (Iliad. λ, 416: κάπριος ϑήγων λευκὸν ὀδόντα. Hesiod. Scut. 388: Θήγει δέ τε λευκὸν ὀδόντα. Virg. Ge. 3, 255.), ad leonem transtulit. ut Scriptor ad Herenn. 4, 39: *sicut e cavea leo missus, - - acuens dentes.* Mira illa lectio *superbos* pro *timendos* orta videtur e gloss. «Superbus» *arbiter pugnae.*

11. 12. *Arbiter*] βραβευτής, iudex, quia penes ipsum est, cuius praeda esse velit, utrum Pyrrho palmam porrigat, an puellae amore percussae. — *fertur posuisse*] Signum hoc fastus ac superbiae, quo in suo arbitrio positum esse praemium ostendit atque de eius favore certantes prope deridet. — *nudo*] «Nudum pedem pro toto corpore nudo dici arbitror, ut pulchritudini confisus suae puer nudus adstare fingatur, tamquam alter Cupido.» Bothe. Huc ducit etiam, quod humeros sane nudos refrigerat. «Soleis laxis innixus» certe significare non potest. — *palmam*] victoriae signum. Sic ut interpretemur, postulant vv. *Arbiter pugnae.* (Alii explicant: «in lectulo iacens excalceatus, dextro crure super sinistrum posito, laeva *palma* (manu) tangit pedem dextrum, quod negligentiae signum sit.)

13. *Fertur posuisse et recreare*] Ad coniunctionem infinitivi perf. et praes. cfr. Valer. Max. 2, 4, 2: *Senatus consultum factum est, ne quis in urbe - - subsellia posuisse sedensve ludos spectare vellet.* Videlicet praecedunt in utroque loco actiones *posuisse, posuisse,* subsequuntur *recreare, spectare.* Cfr. Haase in Reisig L. Gr. pag. 500. Nonnulli meram esse περίφρασιν opinantur pro: «ponit et recreat;» quippe cum totius certaminis scena sit in praesentia. Significantur tamen spectatores, qui omnes non sine admiratione de adolescentuli fastidio inter se colloquebantur et tunc et postea.

14. *odoratis*] rosa et unguentis. «Quietus dum adstat, aurae co-

Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam

Fertur et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis,
Qualis aut Nireus fuit aut aquosa
Raptus ab Ida.

mas suas per humeros effusas ventilare permittit.» Chaeremon in Excerptt. Grot. pag. 845: *Κόμαι δὲ κηροχρῶτες ὡς ἀγάλματος Αὐτοῖσι βοστρύχοισιν ἐκπεπτασμέναι Ξουθοῖσιν ἀνέμοις ἐνετρύφων φορούμεναι.* De flabello noli cogitare, maxime propter v. *leni*, cum contra flabello *agitentur* aurae.

15. 16. *Nireus*] Iliad. *β*, 673: *Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα.* Epod. 15, 22: *Formaque vincas Nirea.* — *aquosa*] Homerus *πιδήεσσαν* vocat Iliad. *χ*, 183. et aliquoties *πολυπίδακα* maxime propter Simoentem et Scamandrum. — *raptus*] Ganymedes, raptus primum a Tantalo (Oros. 1, 12.) rursusque a Iove. Iliad. *υ*, 232. Strabo 13. p. 587. Ganymedis raptus est in egregio monumento *Mus. Pio-Clem.* III. T. 49. Inghirami *Gall. Om.* I. T. 8., cuius exemplar deberi videtur Leochari, quam ipsam imaginem pulchre descripsisse existimant Statium Theb. 1, 548.

CARMEN XXI.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querelas sive geris iocos

Od. XXI. Inscr. volg. *Ad amphoram* et sic BbSTc.

XXI. Dum amphoram promit, quam cum Messala in convivio exsiccet, in magnificas vini laudes effunditur. (Carmen quando compositum sit, dici nequit. Alii referunt ad a. 723., alii ad a. 727.) — M. Valerius Messala Corvinus natus a. u. c. 685. in bello civili Brutum et Cassium secutus est. Post proelium Philippense partium reliquiae imperium ei detulerunt, quod renuit; primisque post annis ab Antonio stetit. Sed post Brundisinam pacem Octaviani partes amplexus est. Consul factus est a. u. c. 723. Aquitanis devictis et Oriente composito triumphum Aquitanicum egit a. u. c. 727. Postea quietus et in optimis studiis versatus domi consenuit; Augusto si non gratissimus (quippe liberi spiritus retinens:) at honoratissimus. Mortuus est a. u. c. 757. Veterum oratorum quasi agmen cogit. Quintil. 10, 1, 113: *Messala orator nitidus et candidus et quodam modo praeferens in dicendo nobilitatem suam, minor viribus* (Asinio Pollione.) A. P. v. 371.

1. *O nata*] «impleta». Refertur non ad amphoram, sed ad vinum in ea conditum. — *Manlio*] L. Manlio Torquato, L. Aurelio Cotta coss. a. u. c. 689. Cfr. Epod. 13, 6: *Tu vina Torquato move consule pressa meo.* Nomina consulum, quibus vina condita erant, amphoris adscribebantur vel tabella separata vel in amphoris ipsis expressa, ut est certe in operibus doliaribus s. figlinis. Galenus de Antidotis 1, 5: *ἔγωγέ τοι τῶν οἴνων τῶν Φαλερίνων ἑκάστου τὴν ἡλικίαν ἀναγινώσκων ἐπιγεγραμμένην τοῖς κεραμίοις κτλ.*

2. 3. *querelas*] spreti maxime amoris. — *geris*] «Cuiuscunque horum affectuum secundum diversos potorum animos veluti semen ac principium in te contines.» Chaeremon apud Plut. Mor. 4, p. 663: *οἶνος τοῖς τρόποις κεράννυται* bibentium. — *rixam*] non amantium, sed ipsorum inter se convivarum. Euenus Schneidew. Del. p. 134: Bacchus *Ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἴτιος ἢ μανίης.* — *insanos amores*] «cum convivae prope ebrii gloriantur de amoribus suis vel cum puellis compotationi adhibitis licentius colloquuntur.»

4. *facilem*] Ut Od. 2, 11,7. Alibi et *levem* (Od. 2, 16, 15.) et *lenem* (Od. 3, 1, 21.) vocat. — *pia*] est, quatenus gratum somnum adducit; adeoque hoc v. ad proxima unice refertur, ut recte Bentleius. Etenim neque simpliciter «innocens, *arglos*» (quomodo hoc, si rixas excitat?) neque «munifica,

Seu rixam et insanos amores
  Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocunque lectum nomine Massicum
  Servas, moveri digna bono die,
Descende Corvino iubente
  Promere languidiora vina.

5. *fretum numine* malebat Bentleius. — *numine* B. et Pottierii quartus decimus.

benigna», neque nimis artificiose «mecum pietatis quodam nexu coniuncta, cum idem tibi sit annus natalicius:» interpretandum arbitror. (In Curis novissimis Bentleius distingui iussit *Seu facilem pia, testa, somnum.* Qua quidem distinctione, ut prope simillimis huic Croftianis omnibus, nihil prorsus lucratur lector intelligens; nam utrovis modo distinxeris, hoc dicit poëta: «testa, quae *pia* merito appellabere, si facilem nobis somnum adduxeris.» Verum ille, ut acutissimus logicae accurationis erat indagator, offendit in ἐπιθέτῳ, quod sine commate illo potuisset videri vel ornans (ut aiunt) dumtaxat, vel etiam falsum, quia cadi *non pii* vel etiam *impii* gerunt *querelas* et *rixas*.

5. *Quocunque - nomine*] «Quodcunque tandem officium fato quodam tibi tributum est, ut excitares aliquando unum alterumve illorum affectuum, quos significavi, vel alios etiam»;» (progrediente sententia iam *querelas* et *rixas* missas facit, gratiora dumtaxat mente complexus:) seu: «quemcunque ad effectum praestandum destinatum est Massicum (Campanum Od. 1, 1, 19.), quod contines.» Mecum facit Lübker explicans: «*welche Stimmung du auch hervorzubringen berufen bist.*» Voss: *Von welcher Laun' auch Massiker du bewahrst.* Garve: *Allwelches Iahrgangs Lese von Massiker du wahrst:* (interpretatione iamdudum a Bentleio refutata.) Ad usum vv. *quocunque nomine* cfr. Varro RR. 1, 1, 6: *Item adveneror Minervam et Venerem, quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum, quo nomine* (quam ob causam) *rustica Vinalia instituta.* Nihil equidem difficultatis video, si iungamus, ut iubet vv. collocatio: *Quocunque nomine lectum*, id est, «pressum atque conditum», cum uvae proprie leguntur; sic enim admodum poëtice significat, iam eo tempore, quo conditum sit vinum, certam eius et quodammodo fatalem fuisse destinationem; contra languet illud: *quocunque nomine servas Massicum lectum.*— *Lectum* utique conditum, non «electum», ut volunt Sanadonus et Forcellinus. — Ceterum speciosa, non tamen vera, est lectio Cod. B. antiquissimi et quarti decimi Pottierii *numine.*

6—8. *moveri*] «Tanta certe es bonitate, ut digna sis, quae hoc die fausto demovearis ex apotheca.» Epod. 13, 6: *Tu vina move. Dignus* autem cum infinit. posteriore tempore etiam in prosa or. Seneca de Benef. 1, 1, 10:

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te negleget horridus:
Narratur et prisci Catonis
Saepe mero caluisse virtus.

10. *negleget* STcLCtF: *neglegit* Bb, item Bentl. e Cdd. et M. — 12. *incaluisse* e Mario Victorino p. 2606. P.

dignus est decipi. — *Descende - Promere*] «descende ex horrei pariete, (cui tamdiu acclinata fuisti,) ut, ex Messalae συμποσιάρχου iussu, effundas vina *languidiora*, bona significatione, mitiora, utpote XXXIII. minimum annorum (Od. 3, 16, 35.) Similiter Od. 3, 28, 7: *deripere horreo - - amphoram.* — Noli coniungere cum aliis: *iubente promere me*, quae pedestris orationis esset constructio.

9. 10. *Socraticis sermonibus*] «quales reperiuntur maxime apud Platonem et Xenophontem in Symposiis, adeo penitus imbutus est, ut eorum ipsorum formam ac totum genus suis sermonibus referat, cum inter amicos versatur.» Plinius Epp. 3, 12, 1: *sit expedita, sit parca* (coena); *Socraticis tantum abundet sermonibus;* etenim Horatii verba in proverbii prope consuetudinem venerant. *Madere* sine imagine est «abundare». Martial. 1, 39, 3: *Cecropiae madidus Latiaeque Minervae*, id est, «in utrisque litteris multum ac saepe versatus.» — *negleget*] «tum, cum apud me erit.» Longe aptius est quam praesens. Sic futurum vv. 21. et 23. — *horridus*] «nimis tristis ac morosus.» Resolve: «Non, propterea quod fortasse horridus sit, te negliget;» ut Epp. 1, 7, 2: *mendax desideror.* Epp. 2, 2, 195: *spargas tua prodigus.*

11. 12. *prisci Catonis*] Censorius h. l. unice aptus; nam is propter nescio quam festivam morositatem atque multa et lepida ἀποφθέγματα personam gerebat apud Romanos posteriores mediam inter severitatem et iocum. Firmat hanc explicationem Epp. 2, 2, 116: *vocabula - - priscis memorata Catonibus.* Quam Horatianam consuetudinem secuta etiam Sulpicia Sat. v. 48: *prisci sententia dia Catonis;* imitata est enim Sat. 1, 2, 32: *sententia dia Catonis.* Cfr. Plut. Cat. Cens. 25. collato Lessing ed. Lachmann III. p. 421. (De Uticensi alii acceperunt, quia Plut. Cat. m. 6: προϊόντι τῷ χρόνῳ μάλιστα προσίετο πίνειν, ὥστε πολλάκις ἐν οἴνῳ διάγειν εἰς ὄρθρον. Seneca de Tranquill. 1, 15: *Cato vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* - - *Catoni ebrietas obiecta est.* Tum *prisci* explicant «severi», ut Virg. Copae v. 34: *Ah pereat, cui sunt prisca supercilia!* Sed, ut verum fatear, ut apta duobus aliis locis Catonis Uticensis est mentio (Od. 1, 12, 35. 2, 1, 24.), ita inepta atque importuna esset h. l., ubi poëta leviter iocatur.) — *Virtus* autem *Catonis*, ut Sat. 1, 7, 2: *Virtus Scipiadae et mitis sapientia*

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro; tu sapientium
Curas et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo;

Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque et addis cornua pauperi

Laeli, — *caluisse*] *incaluisse* quod per *σφάλμα μνημονικὸν* praebet Marius Victorinus p. 220. Gaisf., nimium est, quasi vero ante compotationem prorsus torpida fuisset virtus illa.

13. *tormentum*] H. l. non habet significationem explorandi, ut A. P. 434: *Reges dicuntur multis urgere culullis Et torquere mero, quem perspexisse laborant*; et Epp. 1, 18, 38: *Commissumque teges et vino tortus et ira*. Sed hoc volt: «ut vera tormenta reos confiteri cogunt delicta, sic vinum, quasi *lene*, gratum *tormentum* excitat *ingenium plerumque* (persaepe) *durum* efficitque, ut longe facilius carmina festivesque sermones fundat.» «*Ingenio duro* esse dicitur seu poëta sive orator, qui arida et difficili vena est, qui non *εὑρετικός*, non pollens inventione et copia.» Bentleius. Silius 11, 287: *Donec pulsa fames et Baechi munera duram Laxarunt mentem*. Non haec est oppositio: «duro ingenio, ut fiat mitius et mollius:» (vel, ut Porphyrion: «vinum extorquet animi gravitatem:») sed: «ut liberiore impetu vim suam expromat.» Omnino est Bacchylidis *γλυκεῖ' ἀνάγκα* in loco mox afferendo; nobis *Reizmittel*. De machina militari noli cum aliis explicare, quae non excitat, sed volnerat, affligit, occidit. Cave item iungas *admoves plerumque*, «non tamen semper»; quae sententia admodum frigeret. (Mira h. l. est Cod. Franeq. ceteroqui perboni perversitas praebentis *amoves* cum gloss. *removes*.) Ad totum locum cfr. Callimachum Ep. 9: (in Anthol. Pal. II. p. 201:) *Μικρή τις, Διόνυσε, καλὰ πρήσσοντι ποιητῇ Ῥῆσις· ὁ μὲν νικῶ φησὶ τὸ μακρότατον· Ὧι δὲ σὺ μὴ πνεύσῃς ἐνδέξιος, ἤν τις ἔρηται, Πῶς ἔβαλες; φησί, σκληρὰ τὰ γιγνόμενα κτλ.*

14—16. *sapientium*] «Vinum efficit, ut etiam ii, qui alioqui sapientes se gerunt et nescio quae secreta consilia semper agitare putantur, longe apertiores fiant atque ad iocandum ipsi quoque progressi multa patefaciant, quae extra convivium vix cum quoquam communicarent.» Non tam de philosophis cogitandum, qui *ἐσωτερικὰ δόγματα* ad mensam, ubi sane nemo iis aures praeberet, facunde exponant, sed de iis potius, qui in vita quotidiana seriis plerumque ac gravibus cogitationibus occupati videntur. Sic Diphilus apud Athen. 2, 1: (*Διόνυσε,*) *Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν.* — *iocoso Lyaeo*] Videtur dativus potius quam ablat. vel absol. (inter vina) vel instrum. (per vinum). — *Iocosus* autem vocatur, quia ad iocos pro-

Post te neque iratos trementi
Regum apices neque militum arma.
Te Liber et, si laeta aderit, Venus

19. *nec iratos* T.

vocat tum maxime, cum praeter exspectationem compotantium arcana illa consilia in lucem protrahuntur. — *retegis*] Aeschyl. Fr. 274. Dind.: *Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.*

18—20. *cornua*] quae Fluviis et Libero patri ipsi tribuuntur, virium atque confidentiae *σύμβολον*. Voss.: *des Muthes Hörner*. Apposite Ovid. A. A. 1, 239: (inter vina) *Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit;* et Am. 3, 11, 6: *Venerunt capiti cornua sera meo.* Ceterum imago est etiam orientalis. Samuel 1, 2, 1: *ὑψώθη κέρας μου ἐν θεῷ*, quod Lucas 1, 69. imitatus est. Iunge autem *Viresque et cornua addis;* metaphoram enim *τῷ κυρίῳ* iunxit. Languet volgaris ratio: «spem viresque reddis anxiis.» — *Post te*] epotam. — *apices*] Od. 1, 34, 14. de regis Parthorum insigni, tiara cum acumine. Curtius 3, 3, 19: *Cidarim Persae regium capitis vocabant insigne; hoc caerulea fascia albo distincta circumibat.* In prosa orat. «diademata»; sine figura: «maiestatem et potentiam.» — *Iratos* autem *apices* pro «iratorum regum apicibus», ut Propert. 2, 20, 8: *Niobe - - Sollicito lacrimas depluit e Sipylo.* Cfr. de hac, quam dicunt, enallage Axtium ad Vestrit. Spur. p. 44. — Similes loci de vini virtutibus: Od. 1, 18. Pind. Frgm. 136. Ed. Boeckh. min.: *Ἀντίκ' ἀνθρώπων καματώδεες οἴχονται μέριμναι Στηθέων ἔξω, πελάγει δ' ἐν πολυχρύσοιο πλούτου Πάντες ἴσα νέομεν ψευδῆ πρὸς ἀκτάν· Ὃς μὲν ἀχρήμων, ἀφνεὸς τότε, τοὶ δ' αὖ πλουτέοντες - - ἀέξονται φρένας ἀμπελίνοις τόξοις δαμέντες.* Bacchylides Frgm. 21. Schneidew. Del. p. 446: *Γλυκεῖ' ἀνάγκα Σευομένα κυλίκων θάλπησι θυμόν, Κύπριδος δ' ἐλπὶς διαιθύσσει φρένας, Ἀμμιγνυμένα Διονυσίοισι δώροις, Ἀνδράσι δ' ὑψοτάτω πέμπει μερίμνας. Αὐτίχ' ὁ μὲν πόλεων κρήδεμνα λύει, Πᾶσι δ' ἀνθρώποις μοναρχήσειν δοκεῖ. Χρυσῷ δ' ἐλέφαντί τε μαρμαίρουσιν οἶκοι, Πυροφόροι δὲ κατ' αἰγλήεντα [καρπὸν] Νῆες ἄγουσιν ἀπ' Αἰγύπτου μέγιστον Πλοῦτον· ὣς πίνοντος ὁρμαίνει κέαρ.* Aristoph. Eq. 91: *Οἴνου γὰρ εὕροις ἄν τι πρακτικώτερον; Ὁρᾷς; ὅταν πίνωσιν ἄνθρωποι, τότε Πλουτοῦσι, διαπράττουσι, νικῶσιν δίκας, Εὐδαιμονοῦσιν, ὠφελοῦσι τοὺς φίλους.* — Alias vini laudes, quae apud antiquos reperiuntur, copiose collegit Lübker p. 488. Plato de Legg. 1. p. 649. A. Ovid. A. A. 1, 237: *Vina parant animos faciuntque caloribus aptos: Cura fugit multo diluiturque mero. Tunc veniunt risus: tunc pauper cornua sumit: Tunc dolor et curae rugaque frontis abit. Tunc aperit mentes aevo rarissima nostro Simplicitas, artes excutiente deo.*

21. 22. *si laeta*] atque ideo propitia. — *Venus*] Talibus enim conviviis inter amicos intimos cele-

Segnesque nodum solvere Gratiae
Vivaeque producent lucernae,
Dum rediens fugat astra Phoebus.

bratis faciles amicae adhibebantur, ut est aliquoties apud Horatium. — *Segnesque nodum solvere*] «nunquam solventes.» Eurip. Hippol. 1147: *Χάριτες συζυγίαι*. — *Gratiae*] sine imagine: «iucundi ac lepidi sermones a quavis altercatione remoti, ut decet homines omni vita atque victu excultos atque expolitos.»

23. *Vivae*] «ardentes», ut alio tropo Od. 3, 8, 14: *vigiles lucernas* dixit. — *Te--producent*] proprie convivium, «cui tu, amphora, vinum ministras.» Sat. 1, 5, 70: *coenam produximus illam*, hic *vinum*, cuius ope illud maxime perficitur. Iam vero conviviorum numina, Liber, Venus, Gratiae, hoc cum Messala celebrandum protendent usque ad primam lucem nec unquam exstinguentur lucernae, quae ipsae admodum poëtice numinibus illis hilarem compotationem producentibus sociantur. Propert. 4, 6, 85: *Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec Iniiciat radios in mea vina dies.*

CARMEN XXII.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quae laborantes utero puellas
Ter vocata audis adimisque leto,
Diva triformis,

Od. XXII. Inscr. volg. *Ad Dianam.* — *Ad Dianam luciferam.* BSTc. — *In Dianam.* b. — 2. *laborantis* B.

XXII. Inscriptio tabulae, qua Dianae consecratur pinus (*Pinie*) imminens Sabino, arbor poëtae cara, anniversariumque sacrificium vovetur. Quam ob causam vel ob quod deae beneficium reticet, probabiliter, quia aliam nullam habebat nisi eam, ut componeret inscriptionem sub illa ipsa pinu tabulae marmoreae incidendam, qua locus amoenus ornaretur. Incredibile autem est, quot ridiculas nugas de poëtae arcano consilio effutierint Interpretes, quas referre et repetere profecto nihil attinet. (Quo tempore compositum sit, non liquet. Nonnulli referunt ad a. 726., alii ad a. 732.)

1. 2. *Montium*] Od. 1, 21, 5. Callim. Cer. 18. Diana Iovem precatur: *Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα· --Οὔρεσιν οἰκήσω.* Catullus 34, 10: *Montium domina.* — *laborantes utero*] parturientes; *puellae* ut Od. 3, 14, 10. de nuptis. Garve: *in Wehn arbeitende.*

3. *Ter vocata*] Ex sacrorum ritu ter, ut adsis partui eumque leves, advocata. Cfr. Carm. sec. 13. Diana hic eadem cum *Εἰλειθυίᾳ*, ut in Leonidae Tar. Ep. 3. (Anth. Pal. I. p. 249.) Atthis votum ei solvit: *Ἐκ τόκου, ὦ Λητωΐ, βαρυνομένης ὅτι νηδὺν Ζωὸν ἀπ' ὠδίνων λύσαο τῆσδε βρέφος.* Sic in Orphicis *Ἄρτεμις Εἰλείθυια.* Romanis tamen frequentius Iuno Lucina. Dionys. Halic. 4, 12: *Εἰλείθυιαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον.* Catull. 34, 13: *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis, Tu potens Trivia et notho es Dicta lumine Luna.* Cfr. Carm. sec. 15.

4. *Diva triformis*] in caelo Luna, in terra Diana, apud inferos Hecate. Virg. Aen. 4, 511: *Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.*

5. 6. *villae*] meae in Sabinis. — *pinus*] alibi Cybelae sacra, item Isidi. Plutarch. de Iside p. 372. D. — *per exactos annos*] «confectos; quotannis.» Od. 3, 18, 5: *pleno anno.* — *laetus*] ut est in formulis Inscriptionum votivarum: V. S. L. M. (*Votum solvit libens merito.*)

7. *obliquum*] ex huius animalis natura. Iliad. *μ*, 158: apri duo *δοχμὼ ἀΐσσοντε.* Odyss. *τ*, 450: aper *πολλὸν δὲ διήφυσε σαρκὸς ὀδόντι λικριφὶς ἀΐξας.* Ovid. Met. 8, 344: (aper) *obliquo latrantes dissipat ictu.* — *meditantis*]

Imminens villae tua pinus esto,
Quam per exactos ego laetus annos
Verris obliquum meditantis ictum
    Sanguine donem.

Verrem anniculum significat, qui eiusmodi ictus iamiam *meditatur*, destinat, nondum tamen infigit. Cfr. Od. 3, 13, 14. Od. 4, 2, 52.

CARMEN XXIII.

Caelo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle,
Si thure placaris et horna

Od. XXIII. Inscr. volg. *Ad Phidylen.* — *Ad Phidylen rusticam.* BST. — *Phillidae* (sic). bc. — 2. *Phidyli* malebat Bentleius.

XXIII. Fingit, virginem rusticam, Sabinam, puto, *miram decore pio* (Stat. Theb. 1, 573.), atque ex intima animi sententia Lares veneraturam fertilitatemque agro a se culto precaturam nihilominus queri, quod exigua dumtaxat dona illis offerre sibi concessum sit. Hanc consolatur affirmans, omnia in puro sacrificantis animo sita esse, non in victimarum pretio ac numero. (Fictam autem esse totam scenam ac Phidylen ipsam, agnovisse videtur etiam Lübker; attamen propter aliorum interpretum ineptias rursus inculcandum erat.) De Horatii villica quo minus explicemus, vetat imprimis, quod Phidyle arbitrio suo, non domini iussu rem divinam factura est. Contra Cato R. R. 143: *Villica rem divinam ne faciat neve mandet, qui pro ea faciat, iniussu domini aut dominae. Scito dominum pro tota familia rem divinam facere.* (Referunt nonnulli ad a. 730., alii ad a. 732., sed tempus compositionis prorsus incertum est).

1. *Supinas*] Solitus *adorantium* gestus iam apud Homerum. Iliad. η, 177: *Λαοὶ δ' ἠρήσαντο, θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνέσχον.* Aesch. S. adv. Th. 172: *χειροτόνους λιτάς.* Lucret. 5, 1199. Virg. Aen. 4, 205: *Multa Iovem manibus supplex orasse supinis.* Pseudotib. 3, 4, 64: *Tu modo cum multa brachia tende prece.* Sic etiam supplices: Aeschyl. Prom. 1005: *Γυναικομίμοις ὑπτιάσμασιν χερῶν.* Petron. 18: *Protendo ad genua vestra supinas manus.* Adorandi autem morem sic describit Minucius Felix 2: *Caecilius simulacro Serapidis denotato, ut volgus superstitiosum solet, manum ori admovens, osculum labiis pressit.* Mulieres sic manibus supinis deos adorantes v. *Pitture d' Ercolano* IV. T. 13. Visconti *Mon. Borgh.* Fasc. I. T. 6.

2. *Nascente Luna*] «Solent enim rusticae mulieres in initio primae Lunae ad caelum effundere preces.» Schol. Cfr. ad Od. 3, 19, 9. — *Phidyle*] Hanc formam a *Φειδύλος*, η, (*φείδεσθαι*), parem huic Ἡδύλος, η, defendit contra Bentleii suspic. *Phidyli* Bastius Ep. crit. pag. 245. Graecum autem nomen poëticum atque aptissimum rusticae suo iure tribuit virgini Italicae.

Fruge Lares avidaque porca,

Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis nec sterilem seges
Robiginem aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Nam quae nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices

5. *sentiat* T. — 7. *Rubiginem* BbSTcLt. — 8. *Pomiferi* - - *anni* malebat Markland.

3. 4. *thure*] Amplexus nunc sum scripturam seculi Augustei, ut constat ex Inscriptt. — Cato R. R. 134: *Priusquam messim facias, porcam praecidaneam hoc modo fieri oportet: Cereri porca praecidanea, porco femina, priusquam fruges condantur, - - thure, vino Iano, Iovi, Iunoni praefato.* Tib. 1, 3, 34: *menstrua thura Lari.* — *horna Fruge*] spicis hornotinis, huius anni. Forma *hornus* poëtarum est. Cfr. Pompeii Comm. A. D. p. 329. Spicae autem hic potius significantur quam mola salsa. — *porca*] Porcam enim feminam mactare solebant. Cic. de Inv. 2, 30: *eum, qui* (in sacrificio) *porcam tenuerit.*

5. 6. *Africum*] *Scirocco.* Od. 1, 3, 12. *Notum* eundem dicit Plin. H. N. 2, 47. — *Fecunda*] Raro reperitur de arboribus pro «fertilis, ferax.» Cic. Orat. 15: *Segetes fecundae atque uberes.* — *sterilem*] «quae efficit sterilitatem.» Virg. Ge. 1, 150: *ut mala culmos Esset robigo.*

7. *Robiginem*] *Rubiginem* miro consensu Codd. mei; verum Wagner ad Virg. Ge. 1, 151: «*robigo* meliores scribunt, et *robigo* bis in Fastis Praenestinis.» Vana autem videtur distinctio inter robiginem frumenti *(Brand, Mehlthau)* et *rubiginem* ferri; idem enim certe est vocabulum. Est etiam deus Robigus vel dea Robigo. Colum. 10, 342: *Hinc mala Robigo virides ne torreat herbas, Sanguine lactentis catuli placatur et extis.* Ab aliis item *uredo*, ab aliis *carbunculus* appellabatur. Plin. H. N. 18, 28, 69. — *dulces alumni*] vituli, haedi, agni tenelli; ut Od. 3, 18, 4. Male olim de vernulis explicabant; nam tales certe vix habebat ficta haec rustica, coloni filia. Atque omnino greges praeterire non poterat poëta.

8. *Pomifero - - anno*] auctumno. Sic Epod. 2, 29: *annus hibernus Iovis;* Virg. Aen. 6, 311: *frigidus annus;* Stat. Theb. 4, 1: *horrens annus*, hiems. Marklandi coni. *pomiferi - - anni* pedestrem orationem substituit poëticae. — *grave tempus*] Etiam in prosa orat. pro pestilenti. Liv. 3, 6: *grave tempus, et forte annus pestilens.* Sat. 2, 6, 18: *plumbeus Auster Auctumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.* Iuvenal. 4, 56: *iam letifero cedente pruinis Auctumno.*

9. 10. *Algido*] mons Latii;

Aut crescit Albanis in herbis.
Victima pontificum secures
Cervice tinget: te nihil attinet

12. *securim* S et Pottierii 4, 13, 17. Item ex suis Codd. Bentleius. (non BTc.) — 13. *tinguet* T.

gelidum vocat Od. 1, 21, 6. Od. 4, 4, 58. In eo ac prope Albam Longam erant pascua victimarum, quae collegii pontificum propria erant. — *Devota*] «iamiam aris destinata.» — *secures*] id est, hanc vel illam *securim*, unde orta est haec ipsa paucorum Codd. lectio. Pontifices autem poparum ad hoc utebantur ministerio.

13. 14. *Cervice*] «sanguine ex cervice ebulliente.» Virg. Ge. 3, 492: *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.* — *te nihil attinet*] «minime opus est, οὐδὲν προσήκει.» — *tentare*] ut alibi *fatigare, lacessere deos* (Od. 2, 18, 12.) «Nihil», inquit, «opus est, ut multis victimis deorum pacem ac favorem tibi conciliare studeas, dummodo, ut facis, parvos tuos Lares corones rore marino, frutice bene olente.» Duplex autem et implicata est constructio *tentare deos* et *coronantem deos.* — *bidentium*] in sermone pontificum et apud poëtas «oves bimae.» Festus: «*Ambidens* sive bidens ovis appellabatur, quae superioribus et inferioribus est dentibus.» Cfr. Gell. 16, 6.

15. 16. *Parvos -- deos*] Iuven. 9, 137: *O parvi nostrique Lares, quos thure minuto Aut farre et tenui soleo exorare corona.* Cato R. R. 143: *Villica Kalendis, Nonis, Idibus, festus dies cum erit, coronam in focum indat; per eosdemque dies Lari familiari pro copia supplicet.* Hic eadem facit virgo rustica ingenua. — *coronantem*] In Felicissimi epitaphio nuper reperto (Rouard *Inscriptions en vers du musée d'Aix.* Aix 1839. p. 16:) *comes his fui - qui-tempore veris Floribus intextis refovent simulacra deorum.* — *fragili*] non est «flexilis», sed «cuius ramuli facile franguntur», *spröd.* Eurip. El. 778: τερείνης μυρσίνης πλόκοις.

17. *Immunis* est liber a *munere*, tributo cet.; qui nihil praestare debet. H. l. qui sacrificat, non ideo quod noxam aliquam expiare debeat deorumque iram placare, sed quia grato pioque animo deorum maiestatem veneratur, vel, ut h. l. significari videtur, immeritas calamitates a se suisque deprecari conatur. Ad idem ergo redit ac si dixisset *sceleris pura*, ἁγνή. Ovid. Her. 14, 8: *Non piget immunes caedis habere manus.* Vell. 2, 7: *immunis delictorum paternorum.* Nimirum ut talia vocabula relativa interdum ponuntur omisso τῷ πρός τι, velut *plenus* (Sat. 2, 2, 43.), *avidus* (Od. 1, 28, 18.), et ipsum v. *immunis* omisso «a laboribus ac certaminibus» apud Sen. Herc. fur. 214: *numquid immunis fuit Infantis* (Herculis) *aetas?* sic hoc quoque loco genitivum vel ablativum omisit, nimis tamen certus lectorum neminem dubita-

Tentare multa caede bidentium
Parvos coronantem marino
Rore deos fragilique myrto.

Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostia

turum de significatu, qui alius esse nequeat quam «innocens, insons.» (*Puram*, quasi me refutaturus, interpretatus est Lübker. Sed quid tandem aliud volebam?) Non enim Horatius praevidit fore, ut aliquando explicarent: «sine hostiis, vacua», vel quod peius etiam est, «vacua ab opere rustico, feriata.» — Opponitur *πονηρὰ χείρ*. Eurip. Ion. 1315: *οὐδὲ γὰρ ψαύειν καλὸν Θεῶν πονηρὰν χεῖρα*. Dio Chrysost. Or. 13. p. 433, R. — *si tetigit*] thus et molam salsam offerens; *ἀορίστως*, perpetui temporis significatione, quam non agnoscentes *mollivit* mutarunt in *mollirit*, alii peius etiam in *mollibit*.

18. *Non sumptuosa*] Veram constructionem hanc existimo: «*Immunis manus mollivit aversos Penates farre pio et mica salis, non blandior* (futura, oblatâ) *sumptuosa hostia* (ablat.)»; et recte iam Lambinus explanavit: «nihilo gratior iis futura per sumptuosam hostiam.» Alias proposuerunt has: 1) «*Non mollivit blandior* (blandius) *aversos Penates hostia sumptuosa* (ablat.) quam *farre pio.*» 2) «*Si manus immunis* (innoxia) *aram tetigit, hostia sumptuosa* (nominat.) *non* magis *mollivit aversos Penates, quam far pium;*» vel ut Bentleius similiter: *Esto, ut vacua manus aram tetigerit: sumptuosa hostia* (nominat.) *non mollivit Penates blandior farre pio;*» 3) «*Si manus immunis* a sceleribus *tetigit aram sumptuosa hostia* (ablat.), *ea manus non mollivit aversos Penates blandior pio farre.*» (Schol. Cruq.) Qui *sumptuosa* - - *hostia* nominativum esse contendunt, syllabam *sa* aut defendere solent Od. 3, 5, 17: *Si non periret immiserabilis*, sed apud Horatium ubicunque syllaba per se brevis in caesura producitur, eadem in consonantem, non in vocalem exit, ut Od. 1, 3, 35: *Perrupit Acheronta Herculeus labor*. Ibid. 1, 15, 36: *Ignis Iliacas domos*. Od. 3, 5, 17: *Si non periret immiserabilis*, quod ipsum nostrae interpretationis firmissimum est argumentum: aut defendunt hiatu, ut Od. 2, 20, 13: *Iam Daedaleo ocior Icaro*, aut *sa* produci dicunt positione litt. *bl.* Hoc certe contra Horatii usum: cfr. A. P. 395: *et prece blanda*. Od. 3, 4, 49: *horrida brachiis*. Od. 3, 6, 19: *derivata clades*. Od. 3, 1, 13: *turba clientium*. Od. 3, 11, 9: *latis equa trima campis*. — Ad sententiam cfr. Euripid. apud Orionem Schneidew. p. 55: *Εὖ ἴσθ' ὅτ' ἂν τις εὐσεβῶν θύει θεοῖς, Κἂν μικρὰ θύῃ, τυγχάνει σωτηρίας*. Antiphanes in Grotii Exc. p. 617. de thure: *Τὸ δὲ μικρὸν αὐτὸ τοῦτ' ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς*.

Mollivit aversos Penates
Farre pio et saliente mica.

19. *Mollibit* bcLCt, *Mollirit* Cuningh. et C1d. Feae. (Ut nos, ST.)

19. *aversos*] «Dii implorati, ut opem ferant, vel audiunt, voltum ad vota vertentes (Propert. 3, 3, 10: *versos ad pia vota deos*:) vel non audiunt, voltum auresque avertentes: (Epod. 10, 18. *preces aversum ad Iovem*:) hactenus etiam *adversi*, irati, non propitii, alibi recte dicuntur.» Huschke ad Tib. pag. 457. (Ovid. Trist. 1, 3, 45: *Multaque in adversos effudit verba Penates*, ubi Heinsius ex coni. *aversos*.)

20. *Farre pio*] Est περίφρασις molae salsae, quae placuit imitatoribus. Pseudotib. 3, 4, 10: *omina noctis Farre pio placant et Saliente sale*. — *pio*] ad immolantis sensum spectat. Plinius in Praefat. H. N.: *Mola salsa litant, qui non habent thura*. — *saliente*] «dissiliente atque crepitante, cum in ignem conilcitur.» Ovid. Fast. 2, 538: *Et sparsae fruges parcaque mica salis*. Minucius Felix 32: *Est litabilis hostia bonus animus et pura mens et sincera sententia*. Demophilus in Orellii Opuscc. sentent. I. p. 38: Δῶρα καὶ θυσίαι θεὸν οὐ τιμῶσιν, ἀναθήματα θεὸν οὐ κοσμεῖ, ἀλλὰ τὸ ἔνθεον φρόνημα διαρκῶς συνάπτει θεῷ· χωρεῖν γὰρ ἀνάγκη τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ὅμοιον.

CARMEN XXIV.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiae
Caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum,

Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas

Od. XXIV. Inscr. volg. *In avaros.* — *Ad divites avaros.* Codd. mei. — 4. *ponticum* BbcCt, *punicum* S, *publicum* T. (*Apulicum* firmatur a septem Pottierii Codd.) — 5. *Sic* malebat Bentl. contra libros notos — *Si summis adamantinos Figit verticibus* Axt. — 6. *dura* malebat Bentleius.

XXIV. Exspectans fore, ut Caesar finitis bellis civilibus in morum emendationem ante omnia incumbat, quam corrupti sint, demonstrat et remediis etiam violentis pristinam simplicitatem restituendam esse censet. Ut Lib. 3. Od. 1, 2, 3. est ex iis carminibus, quibus cives suos ad avitam morum innocentiam atque integritatem revocare studet, sive Augustus ad tales παραινέσεις elaborandas eum excitavit, sive poëta ipse ultro intellexit, tales gratas et acceptas fore principi, cum cuius consiliis prorsus concordabant. (Compositum videtur per a. 725 — 726.)

1. *Intactis*] «integris, nondum in Romanorum potestatem redactis.» Od. 1, 29, 1: *beatis Arabum gazis.* Prop. 2, 10, 15: *India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho, Et domus intactae te tremit Arabiae.*

3. 4. *Caementis*] Cfr. Od. 3, 1, 34. — *mare Apulicum*] oppositum Tyrrheno. Miri autem errores in h. v. a librariis commissi originem ducunt a vocalium concurrentium elisione. (Cod. Blandin. antiquiss.: *mare publicum* cum gloss. «late patens.») «Licet amplissimas et magnificas villas ad maris litus exstruas cet.»

5 — 8. *Si*] «Non tam conditionaliter quam causaliter.» Klotz. «Ubi tamen, ut fert rerum natura, Necessitas aliquando modum ponit inceptis tuis superbis, tuque id sentis et metu dolorum mortisque propinquae torquebere frustraque mortem effugere studebis cet.» — *figit*] ultima longa in arsi. Supervacanea igitur est audax illa transpositio, quam suadet Axtius ad Vestritium Spur. p. 112: *Si summis adamantinos Figit verticibus.* — *adamantinos clavos*] Semper cogitandum de prima notione v. ἀδάμας, «ferrum indomitum, durissimum.» Plat. Reip. 10. p. 616: Ἀνάγκης ἄτρακτον, οὗ τὴν ἠλα-

Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.

Campestres melius Scythae,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt et rigidi Getae,

κάτην τε καὶ τὸ ἄγκιστρον εἶναι ἐξ ἀδάμαντος κτλ. Pind. Pyth. 4, 71: *Τίς δὲ κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις*; Idem Fr. 120. Boeckh. Ed. min.: *Ταρτάρου πυθμὴν πιέσει σ' ἀφανοῦς σφυρηλάτοις ἀνάγκαις.* Anonymus in Sophocl. Fr. 604. Dind.: *Περιῶσι' ἄφυκτά τε μήδεα παντοδαπᾶν βουλᾶν ἀδαμαντίναις ὑφαίνεται κερκίσιν Αἶσα.* Oraculum Pythiae apud Herod. 7, 41: *Σοὶ δὲ τόδ' αὖτις ἔπος ἐρέω ἀδάμαντι πελάσσας.* — *dira*] Sic item Val. Max. 2, 6, 10. et *saeva* vocatur Od. 1, 35, 17. — Totam imaginem egregie illustrat speculum Oddianum apud Vermigliolium (*Iscriz. Perugine* T. I. pag. 43. Ed. pr.) v. ad Od. 1, 35, 18.; unde rite colligitur simile aliquod artis opus vel etiam locum poëtae Graeci eandem imaginem praebentem Horatii animo obversatum esse. Illud tamén probabilius; nam vel speculum illud horribilis nescio quid habet sublimitatis, — *Summis verticibus* explica de verticibus, fastigiis, *ἀετώμασιν* aedium, (ut apud Martial. 8, 36, 111. Caesaris domus *vertice sidera pulsat*:) non cum aliis de capitibus humanis, quorum mirum *ἐπίθετον* esset *summis* atque tota imago foedissima; nec melius Sanadonus: *le faite de la grandeur, les fortunes les plus élevées*; neque vero Bentleii et Axtii (ad Vestritium Spur. p. 90.) interpretationem probare possum: « *Vertices* dixit capita clavorum, quos Necessitas *totos* infigit. *Summis verticibus* enim est dativus, id est, usque ad capita»; at res nunc clara est ex speculo illo Etrusco. Tota autem imago sic informanda: «Dum homo ille locuples assidue moles iacit aedesque exstruit, necopinato supervenit *Εἱμαρμένη*, *Ἀνάγκη*, clavosque suos, quibus nihil resistere potest, in aedium culmine figit, domino veluti acclamans: Hucusque nec ultra: adest iam tibi terminus fatalis!» — *mortis laqueis*] Imago est etiam poësis orientalis. Proverb. 21, 6: *Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus et excors est et impingetur ad laqueos mortis*, (inextricabiles retium eius nexus).

9. 10. *Campestres*] Iam corruptae suorum popularium vitae poëtice (id quod minime obliviscendum; aliter enim Tacitus cum Romanis committit Germanos:) opponit innocentissimos Scytharum Getarumque mores, qui locus erat communis etiam apud sophistas. Dio Chrysost. Ov. 69. p. 369. R. *Σκῦθαι γοῦν οὐδὲν κωλύονται οἱ νομάδες μήτε οἰκίας ἔχοντες μήτε γῆν σπείροντες ἢ φυτεύοντες δικαίως καὶ κατὰ νόμους πολιτεύεσθαι.* Horum Scytharum mores probos atque simplices optime

Immetata quibus iugera liberas
Fruges et Cererem ferunt
Nec cultura placet longior annua
Defunctumque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.

describit Scymnus Chius v. 856. Ed. Letronne. Paris. 1841. pag. 408., ubi inter alia eos vocat ἔθνη εὐσεβῆ πάνυ, Ὡς οὐδὲ εἷς ἔμψυχον ἀδικῆσαί ποτ' ἄν. Strabo 7. p. 464. C. *Campi*, plana illa loca, quae nos vocamus *Steppen*; *campestres* ergo «semper in campis viventes, νομάδες.» — *melius*] Iliad. ν, 5. de iisdem populis: ἀγαυῶν Ἱππημολγῶν Γλακτοφάγων, Ἀβίωντε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων. — *plaustra*] ἁμαξόβιοι, ἁμάξοικοι. Aeschyl. Prom. 709: Σκύθας δ' ἀφίξει νομάδας, οἳ πλεκτὰς στέγας Πεδάρσιοι ναίουσ' ἐπ' εὐκύκλοις ὄχοις. Pindarus in Fr. Boeckh. Ed. min. p. 214. his Νομάδεσσι tribuit ἁμαξοφόρητον οἶκον. Salust. Fr. pag. 258. Gerl.: *Scythae Nomades, quibus plaustra sedes sunt*. Seneca Herc. fur. 5, 53: Hercules *Intravit Scythiae multivagas domos Et gentes patriis sedibus hospitas*. Silius 3, 291: *Scythis migrare per arva Mos atque errantes circumvectare Penates*. Sane de duobus illis Scythiae populis, quos Herodot. 4, 18: Σκύθας ἀροτῆρας et Σκύθας γεωργοὺς vocat, hic non loquitur; quae enim mox de agri cultura affert, ad Getas unice pertinent: verum sunt iidem, quos *profugos* appellat Od. 1, 35, 9. et Od. 4, 14, 42. — *rite*] «ex vetere huius gentis more.»

11—16. *rigidi*] «simplices ac severi,» ut Sabini *rigidi* Epp. 2, 1, 25. Alii minus recte ad gelidam eorum regionem referunt. — *Getae*] Thraciae populus, Dacis (a quibus distinguendi sunt:) vicini et ultra hos Orientem versus habitantes ad Danubium et Pontum Euxinum. — *Immetata*] ἅπαξ λεγόμενον, «non metata, nulla decempeda dimensa et inter singulos divisa.» Cfr. Virg. Ge. 1, 126. — *liberas Fruges et Cererem*] «Cereris fruges liberas, non certi alicuius domini, sed totius populi communes.» — *Nec cultura*] Caesar B. G. 4, 1: *Suevi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula milia armatorum bellandi causa ex finibus educunt. Reliqui, qui domi manserint, se atque illos alunt. Hi rursus in vicem anno post in armis sunt; illi domi remanent. Sic neque agricultura nec ratio atque usus belli intermittitur. Sed privati ac separati agri apud eos nihil est; neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet.* Cfr. Taciti Germ. 26. Hunc Suevorum morem ad Getas transtulisse videtur poëta. — *recreat*] «otium huic praebet *aequali sorte* laboris ille, qui in eius vicem succedit.» Artius iungenda vv. *vicarius aequali sorte*, «aequalem sortem suscipiens.» Noli vero explicare cum Boettigero: «quem,

Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens
Nec dotata regit virum
Coniux nec nitido fidit adultero.

Dos est magna parentium
Virtus et metuens alterius viri
Certo foedere castitas,
Et peccare nefas aut pretium est mori.

24. *pretium mori* quattuor Pottierii, *pretium emori* ex uno Pulmanni Bentleius. (Ut nos, BbSTc.)

ubi annus suus praeteriit, aequa rursus sors quiescendi manet.»

18. *Privignis*] «noverca parcit privignis, abstinet ab iis manus; non, ut apud nos, insidias eis struit.» Cic. Verr. Acc. 2, 2: *non solum sociis in eo bello consuluit, verum etiam superatis hostibus temperavit.* Reiiciendae aliae interpretationes: 1) «privignos gubernat, regit.» 2) «iis pocula miscet innoxia, non venenata»; utpote quae nullo ἐπιϑέτῳ, quibus innitantur, cum v. *temperat* coniuncto admitti non possint.

19. 20. *dotata*] «dote freta, adeoque superba atque imperiosa.» Titinius Bothii p. 64: *Verum enim dotibu' deleniti ultro etiam uxoribus ancillantur.* — *nitido*] formoso, ut Od. 2, 12, 19: *nitidis virginibus.* — *fidit adultero*] «Adeo est impudens, ut adulteri auxilio utatur etiam adversus maritum et adversus leges.»

21. 22. *Dos est*] «Apud illas nationes naturae convenienter etiamnunc viventes maxima mulierum dos est insignis virtus, castitas, quae certum coniugii pactum servans ab aliorum virorum consuetudine abhorret.» Plaut. Amphitr. 2, 2, 207: *Non ego illam dotem mi esse duco, quae dos dicitur; Sed pudicitiam et pudorem et sedatum cupidinem, Deum metum, parentum amorem et cognatum concordiam.* (De Rooy ad Martial. p. 71. iungit *parentium magna virtus*, utique prave.) — *parentium*] Vix alibi hanc formam reperies, frequentes cum sint illae: *civitatium, hereditatium.* Sed volgo distinguebant *parentum* a v. *parens*, genitor, et *parentium* a v. *parens*, obediens. — *metuens*] «φυλασσομένη, nolens.»

23. 24. *Certo foedere*] Artissime iunge: «castitas, quae fidelissimo cum marito foederi innititur ac servatur.» Moneo, quia hic quoque locus a nonnullis perperam explicatus est. — *Et peccare nefas*] «Inhaeret in eorum animis nefas esse adulterium committere noveruntque certam eius poenam fore ultimum supplicium.» — *pretium*, ut τιμή, μισϑός et *praemium*, vocabulum medium. Sic Epp. 1, 16, 47: *Habes pretium, loris non ureris.* — *est mori*] Quod in Cod. Pulm. repertum et a Baxtero, Sa-

O quisquis volet impias
Caedes et rabiem tollere civicam,
Si quaeret Pater urbium
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus postgenitis: quatenus — heu nefas!

25. *O quis, quis - - civicam?* quasi ex Diomede p. 317. P. Bentl. — 26. *aut rabiem* ScCt. — (27. Habent *quaeret* bSTc, non *quaerit*, ut tres Bentleii aliique.) — 30. *Carus* Cod. Canteri.

nadono, Gesnero receptum est *emori*, ex solito compendio v. *est* ortum videtur. *Emori* autem potius de naturali morte quam de violenta usurpatur, atque, ut docuit Dillenburger, nostrum est «*absterben*, animam reddere», ut sane est apud Cic. Tusc. 1, 8: *Emori nolo, sed me esse mortuum nihil aestimo*: et Celsum 5, 26: *membrum, quod paullatim emoritur*. Hoc dicit: «omnis adultera a marito cognatisque necatur», non: «sibi ipsa mortem consciscit», uti accepit Gesnerus, minus apte Lucretiae exemplum afferens.

27. *quaeret*] *quaerere* h. l. ut Od. 1, 16, 26. 3, 4, 39. Epod. 16, 16. cum infinitivo pro «cupere», quemadmodum Graeci. Plato Protag. 322. B.: *ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι*. — Duae autem constructiones hic miscentur: 1) «*O tu, quicunque tandem es, qui voles*»; 2) *Quisquis volet*. In Bentleii interrogatione: *O quis, quis - - - civicam?* nimis divelluntur sententiae. Est igitur: «Quicunque amovere conabitur scelera bellorum civilium et stabilire perpetuam pacem, is si volet, ut singularum urbium cives grato animo statuas cum inscriptione *Patri* vel *Parenti* (huius) *urbis* ei ponant, ante omnia refrenare debebit licentiam. quae nunc in omnibus rebus dominatur.» Iungo igitur *pater urbium*, (non tamen ut *συνώνυμον* sit vv. *pater patriae*); primo quia *pater* absolute vix dici posse videtur, deinde habemus similiter *parentem Asiae* (Cic. ad Q. Fr. 1, 1, 31.), *parentem legionum* Pisonem (Tac. Ann. 2, 80.), *patrem exercituum* Caligulam (Suet. Cal. 22.), Claudium *patrem senatus* (Tac. Ann. 11, 25.), Domitianum *patrem urbium* a se restitutarum (Stat. Silv. 3, 4, 48.), Iuliam Domnam *matrem castrorum* (Inscr. Lat. N. 923.), et quod maius est, hanc Augusto dicatam Inscriptionem (Collect. meae N. 605.): *IMP. CAESAR. DIVI F. AVG. PARENS. COLONIAE.* (Iaderae) *MVRVM. ET. TVRRIS. DEDIT.* Postremo *statuae urbium* pro iis, «quae sunt in publico collocatae», nescio quid miri habent, immo etiam otiosi. (*Patris patriae* nomen in nummis Augustus assumpsit demum a. u. c. 752. Rasche Lex. III. II. p. 1827.)

29. 30. *Refrenare licentiam*] Od. 4, 15, 10: *Rectum evaganti frena*

Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Quid tristes querimoniae,
  Si non supplicio culpa reciditur;
Quid leges sine moribus
  Vanae proficiunt, si neque fervidis

Pars inclusa caloribus
  Mundi nec Boreae finitimum latus

licentiae iniecit. — *postgenitis*] ὀψιγόνοις, μεταγενεστέροις. Videtur autem ἅπαξ λεγόμενον. — *quatenus*] in prosa or. «quandoquidem»; hac tamen significatione illud post Horatium complures usurparunt. Plin. Epp. 3, 7, 14: *Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.*

31. *Virtutem incolumem*] «Homini virtute praedito, dum in terris versatur, invidemus; ubi morte abreptus est, eundem desideramus.» Martial. 5, 10, 5: *Sic veterem ingrati Pompeii quaerimus umbram.* Menander, ut videtur, in Bachii Mimnermo p. 52: Δεινοὶ μὲν ἀνδρὶ πάντες ἐσμὲν εὐκλεεῖ Ζῶντι φθονῆσαι, κατθανόντα δ' αἰνέσαι. Vellei. 2, 92: *Praesentia invidia, praeterita veneratione persequimur; his nos obrui, illis instrui credimus.* — V. *invidi* pertinet ad totam sententiam, non ad alterum utrum verbum: «quia invidiae pleni sumus.» Sine causa igitur Anton. de Rooy coniecit *invidis.*

33 seqq. *Quid tristes* - - *arduae*] Egregium hoc est exemplum efficacissimae atque propter certam indignationem valde impetuosae clausulae poëticae, quam nuper nonnemo misere sic discerpsit: *proficiunt? Si* - - *abigunt, horrida* - - *navitae: Magnum* - - *arduae.* (sine interrog. signo). — *reciditur*] veluti ulcus insanabile. — *leges*] «Leges irritae manent, nisi earum severitati civium mores respondent.» («Quid leges proficiunt, quae vanae sunt sine moribus, quos eaedem praescribunt?» De Rooy ad Martial. p. 72.) — *si neque*] Hanc sententiam: «si insatiabilis lucri cupido omnes transversos agit:» variis imaginibus exornat: «mercatorem non absterret a quaestu persequendo nec torrida neque gelida zona cet.» — *Duratae solo*] Tatian. adv. Gentes 20: οἱ τὰς γεωγραφίας ἐκπονήσαντες ᾐτιάσαντο - - τόπων μὲν τὸ ἔκπυρον, τῶν δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ διαπεπηγός. «Nives, quae primum putres erant, gelu adstrictae firmiter illic solo adhaerent.» *Solo* pro «in solo, ad solum.» Significat eas nunquam solvi, ut fit in Helvetiae alpibus glacialibus. Prae hac imagine Bentleii illud *gelu* otiosum manet. — *callidi*]

Durataeque solo nives
  Mercatorem abigunt, horrida callidi
Vincunt aequora navitae,
  Magnum pauperies opprobrium iubet
Quidvis et facere et pati
  Virtutisque viam deserit arduae?
Vel nos in Capitolium,
  Quo clamor vocat et turba faventium,

39. *gelu* Bentleius coni. — 44. *deserere* Bentleius coni.

«navigationis adeo periti, ut discrimina rerum ac naufragia plerumque devitent.» Cfr. Epp. 1, 1, 45.

42—44. *Magnum*] Repete ex praecedd. *si*. Eurip. El. 374: *ἔχει νόσον Πενία, διδάσκει δ' ἄνδρα τῇ χρείᾳ κακόν*. Lucian. de merc. cond. p. 717: *Πενία πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀναπείθουσα, ὡς ἐκφύγοι τις αὐτήν*. Cfr. Sat. 2, 3, 91. — *virtutis arduae*] «quam colere res est difficilis.» Sine causa volgarius *viam* (Virtutis) *arduam* ex Hesiodi E. 287. malebat Lambinus. Stat. Theb. 10, 845: *Hac, ait, in Thebas, hac me iubet ardua virtus Ire*. — Resumpto autem verbo finito multo efficacior fit sententia, quam si ex volgari ratione continuasset infinitivos, *iubet -- deserere*. Praeterea prudens devitavit ingratum concursum litterae caninae *deserere arduae*.

45. 46. *Vel nos*] Iam ut in Epodo XVI. unicum adversus imminentem perniciem remedium in eo ponit, ut relicta Italia meliores cives fuga petant Beatorum insulas, ita hic simili impetu poëtico abreptus suadet, ut divitiae omnes illico atque in perpetuum aboleantur. Et id quidem duobus modis, inter quos popularibus suis optionem dat: «vel eas in Iovis Capitolini cellam, diis immortalibus sacrandas, humanis usibus eximendas comportemus», (quod v. eliciendum e seq. *mittamus*;) «quam divitum pompam ultro opes suas Iovi dedicantium, sequetur totius populi Romani multitudo fausto clamore tam generoso consilio applausura, quemadmodum solet triumphantibus.» (Nunquam vero adeo stolidus fuit poëta, ut his verbis hoc significare voluerit: «sic fore, ut Romani de se ipsi triumphaturi sint»; quae novissimi Interpretis est opinio.) — *faventium*] de laetis acclamationibus, ut Liv. 1, 12: *et ille quidem, adnuentibus ac vocantibus suis, favore multorum addito animo evadit*.

47. 48. *Vel nos*] «Vel summum divitiarum contemptum testaturi causam et materiem malorum nostrorum in mare deiiciamus et quidem *in proximum mare*, quo citius eam in sempiternum amoveamus.» Romanorum autem divitias ita exaggerat Philo in Leg. ad

Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene poenitet.
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa et tenerae nimis

47. *mare publicum* C. — 49. *materiam* Lt. (non bSTc.) — 50. *Mittamus. Scelerum si bene poenitet, Eradenda* F.

Caium p. 97. Lips.: *οἱ ἐν Ῥώμῃ καὶ οἱ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἰταλίᾳ, παρ' οἷς ἄργυρος καὶ χρυσὸς ἐτεθησαύριστο τοσοῦτος, ὥστε εἰ σύμπας ὁ ἐξ ἁπάσης τῆς ἄλλης οἰκουμένης ἀπὸ περάτων αὐτῶν συνενεχθείη, πολλῷ καταδεέστερος ἂν εὑρεθῆναι.* — *Gemmas et lapides*] Ubi haec vv. iunguntur a poëtis, plerumque *gemmae* significant lapides pretiosos, (*intagli e camei*), *lapides* vero uniones margaritasque. Sic certe Ovid. de Med. fac. 20: *Conspicuam gemmis voltis habere manum: Induitis collo lapides Oriente petitos.* Martial. 11, 50, 4: *Gemma vel a digito vel cadit aure lapis.* Item *lapis* manifesto de margarita Senec. Hippol. 391: *nec niveus lapis Deducat aures, Indici donum maris.* Silius 12, 230: *miro candoris honore Lucet in aure lapis rubris advectus ab oris.* Alibi *gemmae* uniones significare videntur, nisi forte antiqui re vera crediderint etiam *sardonychas, smaragdos, adamantas, iaspidas* (Mart. 5, 11.) a mari exspui, ut colligitur ex Curtio 8, 9, 39: *Gemmas margaritasque mare litoribus infundit.* Tib. 4, 2, 19: *Et quascunque niger rubro de litore gemmas Proximus Eois colligit Indus aquis.* Propert. 1, 14, 12: *Et legitur rubris gemma sub aequoribus.* 3, 4, 2: *gemmiferi maris.* Claudian. 29, 74: *Cantaber Oceanus vicino litore gemmas Exspuit.* Id. 3, 386: *pontumque per omnem Ridebunt virides gemmis nascentibus algae.* — *aurum inutile*] per *λιτότητα*, «exitiabile.»

49. 50. *Summi mali*] dictum ut *summa res publica, summa salus*; «illud, a quo omne malum oritur ac pendet.» Rutilius 1, 357: *Materies vitiis aurum letale parandis.* — *scelerum si bene* (vere atque ex animi nostri sententia) *poenitet*] Haec iungo cum praecedd.: «quippe illud demum certissimum signum erit poenitentiae, ubi rebus, quarum summa cupiditate incensi eramus, sponte renuntiaverimus; nam magni aliquid atque inusitati patrando firmum nostrum propositum patefaciendum est.» Languet contra: «Si vere nos scelerum poenitet, eradenda sunt cet.»; et maiore cum vi nova *γνώμη* sine protasi incipit. («*Bene*, valde, ut apud Ennium frequenter.» Porphyr.)

51 — 53. *Eradenda*] «Penitus abolenda sunt ex animis semina et principia pravae cupiditatis atque avaritiae, et quidem eo ipse, quod ante omnia exsequamur consilium illud *nunquam alias datum*.»

Mentes asperioribus
Formandae studiis. Nescit equo rudis
Haerere ingenuus puer
Venarique timet, ludere doctior,

Seu Graeco iubeas trocho
Seu malis vetita legibus alea,
Cum periura patris fides

54. *Firmandae* Bentleius coni. — *elementa*] Huius voc. prima significatio cum sit «litterae suo ordine collocatae», apposite dixit etiam *eradere*, oblitterare. Sic Sen. Ep. 11. *eradere vitia*, exstirpare. — *asperioribus*] «Illud ubi perfectum erit, instituitor sapientior severiorque puerorum educatio, quam paullatim effeminarunt Graeculi imprimis magistri!»

54. 55. *Formandae*] In hoc v. plus inest quam in Bentleii *firmandae*, cum illud totam educationem significet ad bonas artes etiam postmodo exercendas pertinentem; *firmandae* esset tantummodo: «durandae, corroborandae etiam sine actione sunt mentes nimis enervatae.» — *Nescit*] «Iamiam eo perventum est, ut pueri ingenui equitare ac venari nesciant, propterea quod rudes atque inexercitati sunt et ab omni labore abhorrent.» — *haerere*] Simpliciter est «sedere», non ut plerique explicant, «firmiter insidere equo eumque regere.» Cic. pro Deiot. 10: *Itaque Deiotarum cum plures in equum sustulissent, quod haerere in eo senex posset, admirari solebamus*. Ovid. Met. 4, 26: *pando non fortiter haeret asello*. Cfr. Dillenburger p. 33.

57. 58. *Seu -- trocho*] «Contra optime versatus est in Graeco illo trochi ludo.» *Trochus*, rota ferrea cum anulis crepitantibus, quam radio s. virga ferrea circumagebant. Martial. 14, 169: *Garrulus in laxo cur anulus orbe vagatur? Cedat ut argutis obvia turba trochis*. — *Graeco* autem contemptim de more peregrino. Κρικηλασίαν vocabant Graeci, cuius imaginem vide in Winckelm. *Mon. ined.* 4. p. 257. — *vetita legibus alea*] Licinium Denticulam lege, quae est de alea, condemnatum memorat Cic. Philipp. 2, 23. Ovid. Trist. 2, 470: *Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur artes: Haec est ad nostros non leve crimen avos*. V. *aleator* inter maxima erat opprobria. Cic. ad Att. 14, 5: *Ab aleatore* (Antonio) φυρμὸς πολύς.

59. *Cum periura*] «Nec mirum, cum patres ipsi bonarum artium expertes mercaturae unice vacent et quaestus causa peierent omnique fraudis genere utantur etiam adversus proprios socios.» — *periura fides*] «periura facta, crebro periurio violata», ut Od. 1, 18, 16: *Arcanique fides prodiga*. (Dictum est autem κατὰ πρόληψιν· «cum fides prius sincera periura postea facta est.»)

Consortem socium fallat et hospitem
Indignoque pecuniam
Heredi properet. Scilicet improbae
Crescunt divitiae; tamen
Curtae nescio quid semper abest rei.

60. *Consortem et socium* malebat Bentl. — *hospites* T et Bentl. ex Codd. Blandd. suisque.

60. *Consortem socium*] id est, «sortis socium, *Theilhaber des Handlungscapitals.*» Alibi sane *consors* distinguitur a *socio*. Cic. Brut. 1: *socium et consortem gloriosi laboris amiseram*. Sed tria h. l. genera statuere, *consortem*, participem totius patrimonii non inter singulos filios aliosve coheredes divisi, sed in commune administrati, (unde *consors* etiam pro fratre ponitur Tib. 2, 5, 24: *Moenia consorti* (Romuli) *non habitanda Remo:*) *socium* in negotiationis dumtaxat et lucro et damno, tertium *hospitem* minus poëticum videtur.

61. *Indignoque*] utpote aleatori. — *properet*] «quanto ocius corradat, coacervet.» — *improbae*] «nimiae atque studio *improbo*, avaro partae crescunt in immensum»; neutiquam vero: «scelere quaesitae atque ad scelus instigaturae.» (Sic Virg. Aen. 12, 687: *mons improbus*).

64. *Curtae*] «mancae atque exiguae, ex possessoris certe opinione, qui eo, quod habet, nunquam est contentus.» Sic Pers. 4, 52: *curta supellex*. Solon 11, 71. Schneidew. Del. p. 27: *Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται· Οἳ γὰρ νῦν ἡμέων πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλάσιον σπεύδουσι· τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας;* Od. 3, 16, 42: *multa petentibus Desunt multa*. — *rei*] bisyllabum.

CARMEN XXV.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? quae nemora aut quos agor in specus
Velox mente nova? quibus
Antris egregii Caesaris audiar

Od. XXV. Inscr. volg. *Hymnus in Bacchum.* — *Hymnus ad Liberum patrem.* BT. — *Ad Liberum patrem dithyrambice dicolos.* S. — *Liberum patrem invocat laudaturus Caesarem.* bc. — 2. *quae in nemora* Lt. (contra meos et Pottierii omnes.) — *et quos* Aldina utraque et t. (Nostri *aut.*)

XXV. Bacchi numine afflatus vaticinatur se aliquando eximiis laudibus celebraturum esse Caesarem, quo ipso vaticinio eum ad caelum attollit. — Propius autem quam ullum aliud Horatii carmen ad dithyrambicum genus accedit; cuius imitatio magis pressa Latinis negata erat, ni putidi ac turgidi fieri vellent. — (Compositum videtur a. 725. aut 726.)

2. *Plenum*] Od. 2, 19, 6: *Plenoque Bacchi pectore turbidum Laetatur.* Lucan. 9, 563 : *Ille deo plenus.* — Praepositio *in* ad utrumque nomen pertinet, ut Virg. Aen. 6, 692: *Quas ego te terras et quanta per aequora vectum Accipio!* (Ad huiusmodi praepositionum usum cfr. Soph. El. 193. Oed. Tyr. 1205. et 1349. (h. l. cum Dindorfii Annot. in Ed. Oxon.) Eurip. Heraclid. 755: *Μέλλω τᾶς πατριώτιδος γᾶς, Μέλλω περὶ δωμάτων - - κίνδυνον - τεμεῖν.* Et cum casibus diversis Leonidas Anth. Pal. I. pag. 278: *σοὶ καὶ πολλὰ προνήϊα, καὶ παρὰ βωμῷ - ἐτίναξα κόμην.* Rarior autem quam praepositionum talis aliarum particularum est transpositio, veluti Iuven. 8, 309: *Qua* (non) *fornaces graves, qua non incude catenae?*

3. 4. *Velox mente nova*] «incitatus mente (*ἐνθουσιασμῷ*), quam novam Bacchus mihi infudit.» Alii seiungunt: *velox,* (praeditus) *mente nova*; sed praestat, ut causa huius velocitatis sive impetus significetur. Talem *ἐνθουσιασμὸν* Bacchicum spirant vv. Pratinae apud Athen. 14, 8 : *Ἐμός, ἐμὸς ὁ Βρόμιος· Ἐμὲ δεῖ κελαδεῖν. ἐμὲ δεῖ παταγεῖν Ἀν' ὄρεα θύμενον μετὰ Ναϊάδων.* — *Quibus* in *antris* secretis *(Grotten)* cet. Eadem sunt, quae dixerat paullo ante *specus (Klüfte).* — *quibus Antris*] Nova haec est interrogatio, non ut alii prave post *nova* comma posuerunt, *quibus*, qui ablativus est, pro dativo habentes synonymo abl. *a quibus*, et *audiar*, quod ut dicam est futurum indicativi, pro coniunctivo. Cfr. Dillenburger pag. 11. — *egregii*] ut Od. 1, 6, 11: *Laudes egregii Caesaris. Egregii* autem *Caesaris decus stellis inserere*, quod tamquam Latinitati contrarium cavillatus est quidam, manifesto si-

Aeternum meditans decus
Stellis inserere et consilio Iovis?
Dicam insigne recens adhuc
Indictum ore alio. Non secus in iugis
Exsomnis stupet Euias
Hebrum prospiciens et nive candidam

6. *concilio* c, item corr. S, Lt. — 9. *Edonis* Bentl. coni.

gnificat «Caesarem, gloriosum principem, in caelum efferre.»

5 — 7. *meditans*] ut μελετᾷν, canere; «audiar, dum meditor, dum carmine conor stellis inserere» cet. quae quidem tres notiones (*audiar, meditans, inserere*) artissime inter se iunctae sunt.— Imago petita est a καταστερίσεσιν heroum. — *consilio*] Cfr. Od. 3, 15, 17. Imago sumpta a *consilio* ducum Romanorum. Rectissime sane dicitur *concilium deorum* (Virg. Ge. 1, 24: *deorum concilia*: Calpurn. Ecl. 8, 51: *Conciliоque deum*: Val. Max. 1, 6: *Caesarem deorum concilio adiecerunt*:) sed *concilium Iovis* mire dictum esset pro «concilio deorum, cui Iuppiter praesidet.» Est βουλὴ δωδεκάθεος· *concilium* vero omnium deorum conventus. Tale *consilium Iovis* exhibet Gerhard *Vasengem.* T. 7. Cfr. Heynium ad Virg. Ge. 1, 25. Aen. 10, 2. — *Dicam*] «Tunc ubi deus me iubebit Caesaris laudes praedicare, dicam, ut decet ἔνθεον, *insigne* aliquid, illud, quod nemini adhuc proferre contigit.» Epp. 1, 19, 32: *non alio dictum prius ore.* — *recens* autem, quod praesentem dei afflatum spiret.

8. 9. *iugis*] Virg. Aen. 3, 125: *Bacchatamque iugis Naxon.* Silius 4, 776: *Edonis ut Pangaea super trieteride mota It iuga et inclusum suspirat pectore Bacchum.* — (Pessima autem est lectio Aldinae 1501: *E sommis* et Aldinae 1519: *Ex somnis;* otiosum HP. *Edonis* nom. sing. fem.) — *Exsomnis*] «ἄυπνος, insomnis, pervigil», ut alibi. Sic Soph. Antig. 1152: *Θυιάσιν, αἵ σε μαινόμεναι πάννυχοι Χορεύουσι.* — *Νυκτιπόλος* est Baccha in Euripidis Ione 718. Ibid. 1075: Bacchus, *εἰ -- Λαμπάδα θεωρὸν εἰκάδων Ὄψεται ἐννύχιος, ἄυπνος ὤν.* Virg. Aen. 6, 555: *Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque* (Tisiphone). Sil. Ital. 9, 5: *Consul traducere noctem Exsomnis.* Est igitur «Baccha, quae pervigilium celebrat;» neutiquam vero: «audito tympani sonitu e somno experrecta illoque ad novos furores recreata.» Longe autem praestat ἐπίθετον ab Horatio electum Bentleiano *iugis Edonis*, ὄρεσιν Ἠδωνοῖς, quod cumulo superadderetur Thraciae *Hebro*, eius fluvio, *Rhodopae* monti. — *stupet*] «furore sacro abrepta suique vix compos miratur (v. 14.) locos sacri horroris plenos.» Ovid. Trist. 4, 1, 42: *Utque suum Bacchis non sentit saucia vulnus, Dum stupet Edonis exululata iugis.* Propert. 4, 4, 71: *Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta Strymonis abscisso fertur aperta*

Thracen ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen, ut mihi devio
Ripas et vacuum nemus
Mirari libet. O Naiadum potens
Baccharumque valentium

12. *ac mihi* e tribus Cruquii Bentl. Nostri *ut mihi*. — 13. *Rupes* Mureto auctore L, *Rivos* Bentleius coni.

sinu. Omnino in his vv. poëta exprimit summum ἐνθουσιασμοῦ Bacchici gradum, minime «remissum furorem atque paullatim abeuntem,» de quo Catullus in Galliambo v. 38: *Abit in quiete molli rabidus furor animi*; Ovid. Amor. 1, 14, 21: *Tum quoque erat neglecta decens, ut Thracia Bacche, Cum temere in viridi gramine lassa iacet.*

10. *prospiciens*] «Hoc», inquit, «nisi die claro facere non potuit.» Quidni plenilunio, quidni nocte sublustri vel paullo ante diluculum? Apud nos Helvetios certe nocturni Alpium, lacuum, catarractarum cum iride lunari prospectus non minus amoeni sunt quam diurni, atque animos secreto horrore perfundunt.

11. 12. *pede barbaro*] a thiaso Maenadum Thressarum orgia celebrantium. Quomodo in ἐπιθέτῳ haerere potuerit HP., nemo, qui antiquos poëtas unquam legerit, facile intelliget. Thraces enim ac Phryges iis κατ' ἐξοχὴν sunt *barbari*, sine ulla tamen contumelia. — *Lustratam*] *durchgeschwärmt*. ut Virg. Ge. 2, 487: *et virginibus bacchata Lacaenis Taygeta*. — *non secus - - ut*] Soloecum hoc nonnullis visum est, unde e Codd. interpolatis substituerunt *ac*. Tu cfr. Od. 1, 16, 7—9: *aeque - - ut*. Plaut. Aul. Prol. 22: *pariter*, *ut*. Prop. 1, 15, 7: *Non minus* (item), *ut*. Plin. Epp. 1, 20, 1: *aeque*, *ut*, Cic. Brut. 50, 188: *perinde*, *ut*. Intolerabile vero *ac pede - - ac mihi*, quocirca in Ed. Gesnerobothiana callide scripserunt: *et pede*. Non est autem exclamatio, ut quidam opinati sunt, ita distinguentes: *Rhodopen*. *Ut mihi - - libet!* atque appellantes Epod. 2, 19: *Ut gaudet!* — *devio*] «longius a consueto itinere evaganti, quo deus impellit.»

13. 14. *Ripas*] Verum non est, quod ait Bentleius: «Nusquam, ubi sanus locus est, repereris absolute sic positum, nulla mentione fluminis vel aquarum habita.» Cfr. Od. 3, 1, 23: *somnus - - non humiles domos Fastidit umbrosamque ripam, Non zephyris agitata Tempe*. Quocirca reiicienda est et illius coni. *rivos* et Mureti *rupes*. — *libet*] efficacius est quam «iuvat», gaudeo.

14—18. *Naïadum potens*] «dominus ac dux,» ut Od. 1, 3, 1: *Cypri potens*. Cfr. Od. 2, 19. Nymphae autem, inter quas memoratur imprimis Ἀριάγνη *(sic) Ann. dell' Inst. arch.* VII. p. 83., primum Bacchi nutrices, deinde comites fuerunt. Orpheus H. 53, 6: *Ναΐσι καὶ Βάκχαις ἡγούμενε κιττοφόροισιν*. — *valentium Proceras*]

Proceras manibus vertere fraxinos,
Nil parvum aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenaee, sequi deum
Cingentem viridi tempora pampino.

19. *Te, Lenaee, sequi ducem* malebat Bentleius.

Eurip. Bacch. 1109 : *αἱ δὲ μυρίαν χέρα Προσέθεσαν ἐλάτῃ κἀξανέσπασαν χθονός.* — *humili modo*] De *modis* sive numeris proprie dictis interpretari non possumus, cum hac significatione pluralis semper numerus usurpetur. — «Pollicetur se nihil nisi grave et sublime dicturum, et has ipsas sublimes sententias non humili, sed sublimi modo dicturum; atque hoc addi oportuit, quia non insolitum est res graves orationis tenuitate dehonestari.» Cuningham. — *Nil mortale*] Non est: «immortale, in perpetuum duraturum», ut Pind. Isthm. 3, 58: *Τοῦτο γὰρ ἀθάνατον φωνᾶεν ἕρπει, Εἴ τις εὖ εἴπῃ τι·* sed: «nihil, quale mortalium volgus proferre solet.»

18. 19. *Dulce periculum*] Non sine periculo deo praesente mortalem appropinquare illumque cerni posse credebant. Praeterea talis ἐνθουσιασμὸς graviter torquebat vexabatque mortale corpus. — *Lenaee*] pr. *Keltergott.* Apud Orph. Hymn. 50. vocatur ληναῖε et ἐπιλήνιε a ληνός, quod ei sacrum est torcular. Hinc Virg. Ge. 3, 510: *Lenaei latices.* — *sequi deum*] Ovid. Met. 15, 143: *Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem Rite deum.* Bentleii *ducem* nimis redolet pedestrem orationem.

20. *Cingentem*] Supple «sibi, cinctum», referque ad Bacchum ipsum, ne ἐπιθέτῳ destituatur. Sic est Od. 4, 8, 33: *Ornatus viridi tempora Pampino.* Alii minus probabiliter de eo explicant, «qui cum corona pampinea est in Bacchi comitatu;» vel «Bacchus, qui ipse suos comites coronat.»

CARMEN XXVI.

Vixi puellis nuper idoneus
Et militavi non sine gloria;
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,

Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. Hic hic ponite lucida
Funalia et vectes et arcus
Oppositis foribus minaces.

Od. XXVI. Inscr. volg. *Ad Venerem* et sic Codd. nostri. (S addit *eucharistice tetracolos.*) — 7. *vectes et uncos* malebat Biscionius, *vectes securesque* Bentl., *vectes et harpas* Cuninghamius. Libri omnes tuentur *arcus*.

XXVI. Per iocum simulans se iamiam amoribus renuntiaturum lyram ac reliqua instrumenta amatoria Veneri dedicat, simul precatus, ut Chloës amorem sibi conciliet, in quo ipso lepida totius odarii vertitur *εἰρωνεία*. (Quo tempore compositum sit, non liquet. Referunt nonnulli ad a. 733., Franke ad a. 730).

1. 2. *puellis*] Mira est Frankii coni. *duellis*. — *idoneus*] «cum essem aetate integra et ad amores accommodata.» — *militavi*] Frequens in amoribus describendis imago. Od. 4, 1, 16. Ovid. Am. 1, 9, 1: *Militat omnis amans et habet sua castra Cupido.* Achilles Tatius p. 29. Iacobs: *τί δὲ δειλὸς εἶ στρατιώτης ἀνδρείου θεοῦ*; (Amoris).

3. 4. *arma*] ea ipsa, quae paullo post enumerat. — *barbiton*] quo amores cecinerat, iam defunctum est bello, eo iam opus non est «ad excantandas puellas», ut ait Propert. 3, 2, 49.

5. 6. *Laevum*] paries sacelli sinistro Veneris lateri proximus, dexter iis, qui eius simulacrum ore adverso intuentur. Orientalis ergo pars intelligitur, Etruscis et Romanis in omni re divina fausta. — *marinae-Veneris*] ut Od. 4, 11, 15., *ποντίας*, *πελαγίας*. — *Custodit*] Ut alibi dicunt *tegere latus*. — *ponite*] «o pueri!» Verbum proprium de *ἀναθήμασιν*. Ovid. Am. 1, 11, 25: *Non ego victrices lauro redimire tabellas, Nec Veneris media ponere in aede moror.*

7. *Funalia*] faces ex funibus, pice, resina, cera illitis, quibus utebantur in nocturnis comissationibus; *lucida* autem, «quae olim, cum comissabamur, lucem praebebant.» — *vectes*] Lucil. Lib. 29.

O quae beatam diva tenes Cyprum et
Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

9. *tenes*] *regis* S. (non BbTc.)

Fragm. 47. Bip.: *Vecte atque ancipiti ferro* (bipenni) *effringam cardines.* — *arcus*] «quibus ianitores terrerent.» Gloss. Cod. Regin. *Arcus* magis ioci causa, quam eo fine, ut sagittis figerent ianitores aut aemulos, interdum gestasse comissatores consentaneum est. Alii interpretantur: «fulcra, quibus vectes imponuntur»; sed sine auctoritate. Gesnerus denique: «*Foribus minaces* esse possunt illae machinae poliorceticae, quas recentior certe aetas *arcubalistas* nominavit. Hoc malim quam mutare verba omnium librorum.» Verum ecquando amatores catapultis et balistis puellarum suarum fores expugnare soliti erant? — *minaces*] «destinatos ad effringendas ianuas, quae amatoribus se opponunt.»

9. 10. *beatam*] Eustath. ad Dionys. Perieg. 508: *Ὀλβιώτατοι δὲ νησιωτῶν οἱ Κύπριοι διὰ τὸ θαλαττοκρατῆσαι.* — *tenes Cyprum*] Od. 1,3,1. *Regis* Cod. Sangall. manifestum est gloss. — *Memphin*] Strabo 17, 32: *πόλις ἐστὶ μεγάλη τε καὶ εὔανδρος, δευτέρα μετὰ Ἀλεξάνδρειαν.* — *carentem*] «semper liberam a nive Thracia.» Od. 1, 8, 9. Eurip. Androm. 239: *Θρῄκην χιόνι τὴν κατάῤῥυτον.* Virg. Ecl. 10, 66: *Sithoniasque nives hiemis subeamus aquosae.* Ovid. Am. 3, 7, 8: *Brachia Sithonia candidiora nive.*

11. 12. *sublimi*] «flagello in altum sublato, ut vehementiora sint verbera, tange semel saltem Chloën, ut mitigetur tandem eius superbia.» *Sublimi* significare non potest «extremo flagello», id est, «leviter eam flagella;» sed est imago saevi imperii, quod Venus in amantes atque amatos exercere solet. Similiter *flagello tangere* aliquoties dixit Statius. Cfr. Markl. p. 402. Dresd. Iam Pindarus Pyth. 4, 219: *Ἑλλὰς αὐτὰν Ἐν φρασὶ καιομέναν δονέοι μάστιγι Πειθοῦς.* «Oppian. Hal. 2, 14. ubi sapiens diis obtemperare dicitur, *Πρὶν χαλεπῇ μάστιγι καὶ οὐκ ἐθέλων ἐλάηται.*» Doering. Paulus Sil. in Anthol. Pal. I. p. 161. ad amicam: *μή δέ με μάστιξ, Πότνα, καταςμύξῃ καὶ σέο καὶ μακάρων.* Tibull. 1, 7, 6: *ipsa Venus* (me) *Perdocuit multis non sine verberibus.* — Exitus carminis *παρὰ προσδοκίαν*, prorsus ut Od. 4, 1, 33: *Sed cur heu, Ligurine* cet.

CARMEN XXVII.

Impios parrae recinentis omen
Ducat et praegnans canis aut ab agro

Od. XXVII. Inscr. volg. *Ad Galateam* et sic Codd. nostri; ST addunt *hypothetice*. — 2. *praegnas* B.

XXVII. «Non malis equidem ominibus te, Galatea, quam tam invitus dimitto, ab itinere, quod meditaris, deterrebo, immo deos venerabor, ut bonis avibus te proficisci iubeant; sed licet aves itineri tuo addicant, cogita, quaeso, quam graves hoc ipso, quod instat, anni tempore tempestates in mari oriri soleant. Cave igitur, ne tibi fraudi sit ea, quam nunc caelum ostendit, serenitas. Sic Europe quoque olim per externam tauri ei adblandientis speciem in fraudem inducta et summo animi angore oppressa est, donec Venus eam consolaretur. Ita tu quoque, etsi fortasse prosper erit profectionis tuae exitus (id quod tibi ex animo opto:) tamen si perstiteris in itinere isto suscipiendo, multis timoribus agitabere.» Hanc simplicissimam rationem ubi sequamur, nihil habet inconcinni carminis exitus neque exordio repugnat. Uberior autem fabulae de Europae expositio eiusdem prorsus generis est atque Od. 3, 11, 23. de Hypermnestra narratio, quarum neutra ad carminis initium et primarium consilium regreditur, sed in liberam *φαντασίαν* a *μύθῳ* aliquo excitatam vel etiam ab historia aliqua, ut Reguli Od. 3, 5., cuius simillima est compositio, evagatur. Talis autem exitus non, ut quidam interpretes volunt, merus ac prope reprehensione dignus est ornatus poëticus, sed ad ipsa artis arcana referri debet, quibus penitus initiatus erat etiam Balde noster. Exemplum esto *Lyra Pythagorae* Lyric. 2, 21. Opp. Monachii 1729. T. I. p. 82. Incredibile autem est, quas in tricas sese coniecerint Interpretes. Quid, quod F. A. Schulze eo usque progressus est, ut Galateam pro infelici puella ab Augusto rapta vel Romam allecta haberet, quam in patriam redire misere cupientem, amico velificatus in Urbe retinere poëta conatus sit? — Quando compositum sit, nos latet. Nonnulli referunt ad a. 733. (Similis argumenti est Propertii 1, 8. et Ovid. Am. 2, 11.)

1. *Impios*] Talia omina, qualia hic memorantur, Aeschylus Prom. 487: *ἐνοδίους συμβόλους* vocat. — «Impiis (qualis tu certe non es:) tristissima omina in profectione obveniant, nec tamen eos revocent ab incepto, adeo ut in perniciem ruant.» — *parrae*] Vanderburgio eadem videtur avis, quae in dialecto Veneta *parruzza*, in lingua Italica communi *civetta* vocatur, ulula flammeata, *Schleiereule*, *l'ef-*

Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fetaque volpes.

Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittae

3. *Lanivino* F. — 4. *Passaque* superscr. *feta* c. — 5. *Rumpat* BbSTcLCtF: *Rumpit* e Cod. Graeviano Bentl. et M. .

fraie vel *l'effrosaie*, cuius cantum nocturnum pro mortis augurio habere solent superstitiosi. (Ut verum fatear, in Boerii *Dizionario del dialetto Veneziano. Venezia* 1829. v. *parruzza* non comparet, sed *parussola*, Linnaei *parus maior*, id est, *Spiegel-* vel *Blaumeise).* Alii explicant *Grünspecht*, alii *Kibitz*. Apud Plaut. Asin. 2, 1, 12. fausta omina memorantur: *Picus et cornix est ab laeva, corvus, parra ab dextera;* sed incerta est lectio, cum sic habeat Cod. Camer. a secunda manu tantummodo, a pr. *porro*. — *recinentis*] «assidue atque arguta voce canentis.» «Cantu adversa significare», ut nonnemo voluit, per se v. *recinere* significare non potest. — *praegnans*] In antiquioribus Codd., ut in nostro B., est fere *praegnas*. Sic in Amiatino Lucae 2, 5: *uxore praegnate*.

3. 4. *Rava*] Festo auctore est color inter flavum et caesium. Acron: «color niger mixtus cum fulvo.» *(fahl)*. *Ravus* cognatum videtur cum nostro *grau*, *grigio*, *gris*. Hoc loco, ubi de lupo loquitur, de pellis colore videtur intelligendum; in leonibus (Epod. 16, 33.) oculorum fulgorem significari puto. Hom. Hymn. in Ven. 70: πολιοὶ λύκοι. — *decurrens*] ex silva aliquanto altius sita in viam Appiam. Sic Hermias ad Phaedr. pag. 94. Ast. inter omina infausta meminit γαλῆς δραμούσης. — *Lanuvino* sive *Lanivino* (utroque modo scribitur etiam in Inscriptt.) a Lanuvio, Latii oppido, haud longe a via Appia. — *Fetaque*] «recens (fetum) enixa, adeoque catulis lac praebens *(säugend)*; quo significatu etiam Virg. Ecl. 1, 50. *fetas* dixit et Ovid. in Ibid. 499: *fetam leaenam*. Alibi sane est «praegnans», ut Virg. Ecl. 3, 83: *Dulce* - *Lenta salix feto pecori*. — *Volpem* multi explicant «item ab agro Lanuvino decurrentem»; sed cum in tam rapido cursu discerni vix possit, an *feta* sit necne, malim equidem interpretari: «si volpem cum catulis conspexerit.»

5. *Rumpat*] «interrumpat, incidat impiis iter institutum, mala iis minitetur etiam serpens transversa ex parte celerrime allabens mannosque perterrefaciens; scilicet ita, ut huic omini scelerati non magis pareant quam prioribus illis aeque infaustis ideoque pereant;» quae quidem sententia deducitur ex v. *ducat*; praeterea partic. *et* necessario nos reducit ad *impios*. Quapropter locum non habet *rumpit*, quod ex Cod. Graeviano, cui accedit unus item Vanderb., praetulit Bentleius; quae satis frigida esset commemoratio alius ominis

Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex,
Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo

7. *cur timebo* T, *quid timebo* bSC. cum interrog., *cui timebo* cum interrog. L. (ut nos, Bc.)

infausti, cui utrum quis paruerit necne non diceretur. Ad usum v. *rumpat* cfr. Lucilii iun. Aetn. 370: *Causa latet, quae rumpat iter cogatque morari.* (Simpliciter secare viam, *durchschneiden*, non significat, ut quidam nuper ratus est).

6. *similis sagittae*] Cum fulgure stellionem comparavit Dantes Inferno 25: *Come il ramarro sotto la gran fersa De' dì caniculer cangiando siepe Folgore par, se la via attraversa.*

7. *mannos*] animal ex equo et asina natum, (hinnus, burdo:) vox Gallica, ut *rheda, cisium, essedum.* (Alii minus recte habent pro equorum genere, *Zelter, haquenée.*) — *cui timebo*] «cuius saluti timebo.» Eadem constr. Ovid. Am. 2, 11, 9: *Quid tibi, me miserum! Euros Zephyrosque timebo?* «Ego amico, pro quo timebo, providum sollicitumque avium volatus et cantus observatorem agens, ab oriente precibus meis suscitabo, id est, ad faustum cantum advocabo corvum oscinem voce sua laeta auspicia praebiturum, antequam infaustum illud omen fortasse incidat, ut cornix, quae imbres divinat (praesagit), ex locis editioribus ad paludes stagnantes revertatur. Sic ego tibi optima quaeque omina ex animi sententia opto.»

10. *divina avis*] Lucret. 5, 1082: *Et partim mutant cum tempestatibus una Raucisonos cantus cornicum secla vetusta Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur et imbres Poscere et interdum ventos aurasque vocare.* Virg. Ge. 1, 388: *Tum cornix plena pluviam vocat improba voce Et sola in sicca secum spatiatur arena.* — De corvo videtur interpretari Heynius ad Virg. Ge. 1, 382., sed minus apte. — Ceterum nota negligentiorem aliquanto elisionem in vv. *divina avis.*

11. 12. *Oscines* aves dicuntur, quae augurium voce, *praepetes*, quae volatu faciunt. Cic. ad Fam. 6, 6, 7: *Non e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, - - tibi auguror.* — *Solis ab ortu*] «Ab ortu solis corvi omina prospera sunt, ab occasu adversa.» Schol. Liv. 10, 40: *Ante consulem* (Papirium) *haec dicentem corvus voce clara occinuit, quo laetus consul augurio affirmans nunquam humanis rebus magis praesentes interfuisse deos, signa canere et clamorem tolli iussit.* Varro L. L. 7, 7. p. 119. Muell.: *Caelum, qua attuimur, dictum* TEMPLUM. *Eius templi partes quattuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem.* «Qui augurium agebant apud Romanos, ad meridiem

Solis ab ortu.

Sis licet felix, ubicunque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas,
Teque nec laevus vetet ire picus
Nec vaga cornix.

Sed vides, quanto trepidet tumultu
Pronus Orion. Ego quid sit ater
Hadriae novi sinus et quid albus

15. *laevos* antiqua scriptura B. — *vetet* BbSTcCtF: *vetat* e Cod. Vatic. L, Bentl. M. — 17. *trepidat* BS. (non bTc.)

spectabant, ita ut sinistra pars esset ab oriente, dextra ab occasu. Graeci contra; inde laeva Romanis felicia, Graecis dextra.» Bothe.

13. *Sis licet*] Tenerrimis versibus, dolorem de amicae discessu premens, huic, dummodo amantis memoriam retineat, liberam proficiscendi optionem dat, denuoque optat, ne ullum omen adversum abeunti eveniat, sed maris periculorum anxie eam admonet. — *Licet* h. l. non «quamquam, etsi», sed in precando usurpatur, ut fere idem sit atque in prosa erat. «per me». Ovid. Met. 3, 405: *Sic amet ipse licet, sic non potiatur amato.*

15. 16. *laevus - picus*] Apud Plautum (Asin. 1. 1.) faustum est augurium. Sed num in his ominibus doctrinam auguralem alter uter poëta accurate servarit, dubitari potest. — *vetet*] Tenerior hic sensus videtur, ut rursus infausta signa deprecetur, quam si Lambino et Bentleio probantibus cum uno Cod. Vatic. legas *vetat*. Ita enim totum locum inde a v. 8. exponit Britannus: «Siste paullisper, dum omina capimus. Et profecto fausta concinuerunt aves. Salvis auspiciis abire potes et, *ubicunque mavis*, feliciter vitam agere. Nec *laevus picus* neque *vaga cornix vetat te ire*, quo libet. Sed illud interim non vides, quod omnibus auspiciis maius est? cet.» — Virg. Ecl. 9, 15: *Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix.* — Novem ista omina partim laeta, partim adversa, nimia nonnullis visa sunt; sed hanc superstitionem popularem semel poëticis coloribus ornare suo iure voluit poëta.

17. 18. *trepidet tumultu*] pr. «quanto Orion agitetur tumultu», id est, «quantas tempestates inquieta sua vi concitans, *pronus* ad occasum festinet, ruat.» — *Pronus*, ut *devexus* Od. 1, 28, 21. A. d. V. Idus Novembr., teste Plinio 18, 31. Orionis gladius occidere incipit. Leonid. Tar. Ep. 90: *(ἐμὲ) δνοφερῆς κύματα πανδυσίης Ἔβλαψ' Ὠρίωνος.* — *ater*] funestus, periculosus.

19. *Hadriae sinus*] Simpliciter est «mare Hadriaticum, quod sinum maris efficit inter Italiam et Epirum Illyricumque»; non: «mare Hadriaticum, si in *atros sinus* curvetur, fluctibus intumescat.» —

Peccet Iapyx.

Hostium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis Austri et
Aequoris nigri fremitum et trementes
Verbere ripas.

Sic et Europe niveum doloso

22. *Sentient* B. — *astri* T. (non BbSc.), *Haedi* auctore Mureto L. — *et* om. S. prob. Cuningh. (non BbTc.) — 23. *trementis* BTe, *gementes* malebat Bentl. (*trementis Verbera ripae* Cod. Regiae Soc.)

Tota autem sententia in prosa or. hoc significat: «Ego, quam periculosum semper sit iter per mare Hadriaticum, experientia doctus novi; (propter cautes enim et saxa frequentiora fere sunt in sinu maris quam in ipso alto mari naufragia.) HP.: *Ater sinus* propter inconcinnum ac turgidum dicendi genus sine dubio valde displicuisset Augusti aequalibus *emunctae naris* hominibus.» —! — *novi*] «ipse aliquando expertus sum», ex pugna Philippensi redux, ut opinor. — *albus*] Od. 1, 7, 15: *albus Notus*. Od. 3, 7, 1. *Candidi Favonii*; «caelum quidem fallaciter serenans, cum simul asperos fluctus in mari concitet.» — *Peccet*] cum naufragiorum causa fit. De Iapyge v. Od. 1, 3, 4.

21. 22. *Hostium*] Solita exsecratio. Virg. Ge. 3, 513: *Di meliora piis erroremque hostibus illum!* Propert. 3, 8, 20: *Hostibus eveniat lenta puella meis!* Ovid. A. A. 3, 247. *Hostibus eveniat tam foedi causa pudoris!* — *caecos*] «fortuitos surgentis Austri impetus.» Doeringius explicat «atros, turbidos.» Vix recte; nam hic sensus alio aliquo vocabulo significandus fuisset, ut Lucr. 2, 55: *caecae tenebrae*, Virg. Aen. 3, 203: *incertos caeca caligine soles*; sed est ut ibid. 200: *Excutimur cursu et caecis erramus in undis*, ubi tamen Forbiger de tenebris explicat; mihi vero significare videtur: «incertis, caeco impetu nos iactantibus.» — *Sentiant*] ut Od. 2, 7, 10: *celerem fugam sensi*, «cum malo suo experiantur.» — *orientis*] Rarius de ventis pro «surgentis, venientis.» Virg. Ecl. 5, 82. Aen. 3, 481: *surgentes-austros*. Certe supervacanea erat Mureti coni. *Haedi*.

23. 24. *trementes*] «quae tremere videntur undarum pulsu conquassatae.» Seneca Hippol. 1013: *Saxa cum fluctu tremunt*. Lucret. 5, 955: *Verbera ventorum*. Seneca de Const. Sap. 3: *Scopuli verberati*. Longe minus vividum est Bentleii *gementes*. «Tales autem *ripas*, id est, fractos ad eas fluctus summo cum vitae discrimine *sentiunt*, qui ad eas undarum impetu alliduntur», vel etiam simplicius: «quatenus litus radunt.»

25. *Europe*] Fundus fabulae

Credidit tauro latus et scatentem
Beluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum et
Debitae Nymphis opifex coronae
Nocte sublustri nihil astra praeter
Vidit et undas.

Iliad. *ξ*, 321. Cfr. Moschi Idyll. 2. Ovid. Met. 2, 836. Fast. 5, 605. Lucian. Dial. Deor. mar. 15. Achilles Tatius pag. 4. Iacobs. Lyrice eam tractarat Bacchylides, quem fortasse ante oculos habuit Horatius. Schol. Ven. ad Iliad. *μ*, 307: *Εὐρώπην τὴν Φοίνικος Ζεὺς θεασάμενος ἔν τινι λειμῶνι μετὰ Νυμφῶν ἄνθη ἀναλέγουσαν, ἠράσθη καὶ κατελθὼν ἤλλαξεν ἑαυτὸν εἰς ταῦρον καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος κρόκον ἔπνει· οὕτω τε τὴν Εὐρώπην ἀπατήσας ἐβάστασε, καὶ διαπορθμεύσας εἰς Κρήτην ἐμίγη αὐτῇ. Εἶθ' οὕτω συνῴκισεν αὐτὴν Ἀστερίωνι τῷ Κρητῶν βασιλεῖ. Γενομένη δὲ ἔγκυος ἐκείνη, τρεῖς παῖδας ἐγέννησε, Μίνωα, Σαρπηδόνα καὶ Ῥαδάμανθυν. Ἡ ἱστορία παρ' Ἡσιόδῳ καὶ Βακχυλίδῃ.* — Europa falsum taurum primum mulcens, deinde eo vecta, haud raro expressa est ab antiquis artificibus. Cfr. Müller *Denkm.* T. II. N. 39—42.

26—28. *et scatentem*] in prosa or. «mox tamen scatentem cet.» Odyss. *γ*, 158: *μεγακήτεα πόντον*. — *mediasque fraudes*] «insidias, occulta, quibus undique circumdata erat, pericula a monstris marinis, a procellis, ab undis ipsis.» — *Palluit*] Eadem constr. Epp. 1, 3, 10: *Pindarici fontis qui non expalluit haustus.* Persius Sat. 1, 124: *Iratum Eupoliden praegrandi cum sene palles.* Silius 1, 101: *palluit iras.* — *audax*] «eadem illa, quae paullo ante tam audax fuerat, ut tauri tergo insideret.»

29—31. *studiosa florum*] «cupide, *puellari studio* (Ovid. Met. 5, 393.) flores legens.» — *Debitae*] «Coronam nectebat Nymphis ex voto promissam.» — *sublustri*] «aliquantulum nec tamen satis a stellis illustrata, *beim Halblicht.*» Moschus 2, 127: *Ἡ δ' ὅτε δὴ γαίης ἀπὸ πατρίδος ἦεν ἄνευθεν, Φαίνετο δ' οὔτ' ἀκτή τις ἁλίῤῥοθος οὔτ' ὄρος αἰπύ, Ἀλλ' ἀὴρ μὲν ὕπερθεν, ἔνερθε δὲ πόντος ἀπείρων κτλ.*

33. *Quae simul*] Totam rem sic proponit, ut tauri quidem forma dolosa evanuerit, Europe tamen iamiam praesagiat animo, quid mox sibi instet, Venus autem velut pronuba eam soletur, antequam vera forma rursus assumpta Iuppiter ad amatam puellam redeat. De concubitu ipso consulto tacet, ne minus dignitatis ac verecundiae habeant lamenta Europae, quamquam vel ante amissam virginitatem culpae sibi iam consciae. Aliter Moschus 2, 153. seqq., apud quem taurus ipse virginem consolatur, deinde: *φαίνετο μὲν δὴ Κρήτη,*

Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten: Pater, o relictum
Filiae nomen pietasque, dixit,
Victa furore!

Unde quo veni? Levis una mors est

34. *Cretam* c.

Ζεὺς δὲ πάλιν σφετέρην ἀνελάζετο μορφήν· Λῦσε δέ οἱ μίτρην καί οἱ λέχος ἔντυνον Ὧραι· Ἡ δὲ πάρος κούρη Ζηνὸς γένετ' αὐτίκα νύμφη. Item Lucianus l. l.: Ἐπεὶ δὲ ἐπέβη τῇ νήσῳ, ὁ μὲν ταῦρος οὐκ ἔτι ἐφαίνετο· ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς ὁ Ζεὺς ἀπῆγε τὴν Εὐρώπην ἐς τὸ Δίκταιον ἄντρον, ἐρυθριῶσαν καὶ κάτω ὁρῶσαν· ἠπίστατο γὰρ ἤδη, ἐφ' ὅ τι ἄγοιτο. — *centum*] Iliad. β, 649: Κρήτην ἑκατόμπολιν. Epod. 9, 29: *centum nobilem Cretam urbibus.*

34. *Pater*] Ab Ovidio et Luciano Agenor, a Schol. Hom. supra allato et ab Hellanico (Schol. min. Iliad. β, 495.) Phoenix appellatur. — Apud Euripidem (Cretum Fragm. 2.) Minoën sic alloquitur sacerdos: Φοινικογενοῦς παῖ τῆς Τυρίας Τέκνον Εὐρώπας καὶ τοῦ μεγάλου Ζηνός. Apud Schol. Plat. pag. 948. Ed. nostrae: ἡ Ἀγήνορος ἢ Φοίνικος ἢ Τιτυοῦ. Eius filii ex Iove Minos et Rhadamanthys. Plato Ed. n. p. 418. b. — *o relictum*] Construe: «o pater, nomen (necessitudinis carissimum) relictum filiae (dativ.), id est, desertum ac proditum a filia, et pietas victa furore, temerario meo auso turpiter neglecta!» (*nomen pietasque* vocativi sunt; multi in eo errarunt, quod pro nominativis habuerunt; alii praeterea male distinguunt: *Pater o! relictum.*) — (Ovid. Met. 1, 149: *Victa iacet pietas.* Id. 13, 663: *Victa metu pietas.*) — V. *nomen* saepe ad necessitudinis et cognationis notionem accedit. Cfr. Ovid. Her. 10, 69: *Nam pater et tellus iusto regnata parenti Prodita sunt facto nomina cara meo:* et cetera exempla a Bentleio allata. Ovid. Met. 8, 464. et 508. Her. 8, 29.; *relictum* autem *filiae*, ut Od. 2, 6, 11: *regnata rura Phalanto.* Od. 3, 29, 27. — Alii minus apte v. *filiae* pro genitivo habentes sic explicant, ut Lübker: «O pater, me miseram, quae filiae nomen pietatemque victam furore reliquerim, prorsus exuerim!» qua interpretatione prorsus tollitur necessaria illa appositio: *pater, nomen.* Languidior etiam est tertia expositio: «O pater, cuius mihi nunc nihil nisi nomen relictum est!, dixit Europe victa furore:» qua in ratione nimis negligitur v. *pietasque*, ad quod mirum in modum e v. *relictum* diverso significatu eliciunt «*relicta*, neglecta, violata.» Quarta denique restat prava distinctio: «*dixit: ego Victa furore unde quo veni?* — *furore*] «caeco illo impetu, quo tauro fallaci me commisi.»

37. *Unde quo veni*] Duplici in-

Virginum culpae. Vigilansne ploro
Turpe commissum, an vitiis carentem
Ludit imago

Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? Meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?

Si quis infamem mihi nunc iuvencum

38. *Virginis* Markland. — 39. *vitio* Bentl. coni. — 41. *quam* Sanadon. — 43. *recentis* T.

terrogatione implicata Graeco modo: *πόθεν ποῖ ἐλήλυθα*; non: *Unde? quo veni?* Aeschyl. Prom. 546. Dind. Ox.: *εἰπέ, ποῦ τίς ἀλκά*; ubi volgo: *εἰπέ που τίς ἀλκά*; Eurip. Helen. 1543: *Πῶς ἐκ τίνος νεώς ποτε - ἥκετε*; Ion. 807: *πῶς δὲ ποῦ νιν εἰσιδών*; Ibid. 964: *ποῦ τίς λοχεύει σε*; Plato Tim. p. 22. B.: *πῶς τί τοῦτο λέγεις*;— (Turnus apud Virg. Aen. 10, 670: *Quo feror, unde abii, quae me fuga quemque reducet?*)— *Levis*] «nimis mitis.» Soph. Antig. 308: *Οὐχ ὑμῖν Ἅιδης μοῦνος ἀρκέσει.* Prop. 4, 4, 17: *Et satis una malae potuit mors esse puellae?*

38. *Virginum*] «laeso pudori, quam summam committere possunt culpam virgines.» Multo exquisitior in hoc v. et in v. *vitiis* est num. plur. quam Marklandi *virginis* et Bentleii *vitio*. Illud enim per communicationem cum omnibus virginibus nescio quomodo magis verecundam habet speciem in puellae ore; hoc autem plural. *vitiis* vitatur nimis aperta stupri significatio, quam notionem singularis habet aliquoties apud Terentium. (Adelph. 3, 1, 9. 3, 2, 10.)

41. *porta eburna*] Odyss. τ, 562: *Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων· Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι· Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος, Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται, ἔπε' ἀκράαντα φέροντες. Οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε, Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι, βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται.* Virg. Aen. 6, 894. — «*Φάντασμα* autem, *imago*, quae rapide (*fugiens*) exit ex altera utra porta, secum *ducit* illud *somnium*, quod cum maxime videre nobis videmur.»

42. 43. *Meliusne*] «Quomodo tandem factum est, ut *melius* (iucundius) dementi mihi videretur nare per fluctus quam ex vernis floribus corollas nectere, in quo grato opere occupata eram?» — *longos*] ex Phoenice in Cretam. Mosch. 2, 153: *τόσην ἅλα μετρήσασθαι.*

Dedat iratae, lacerare ferro et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri.

Impudens liqui patrios Penates,
Impudens Orcum moror. O deorum
Si quis haec audis, utinam inter errem
Nuda leones!

Antequam turpis macies decentes
Occupet malas teneraeque sucus

46. *et* om. C. — 48. *tauri* bTLt. (non BSc.) — 53. *decentis* B. — 54. *sucus* BbT: *succus* cum Edd. plerisque M.

45. *Si quis*] Non est exclamatio, ut in multis Edd. distinguitur: *Si - - - iratae!*, sed πρότασις v. *enitar*. — *infamem*] «detestandum propter hoc ipsum, quod pudorem mihi erepturus est.»

47. 48. *enitar*] «omnibus viribus conabor.» — *multum amati*] «Cuius ori flores virgo admoverat, cuius cornua sertis cinxerat, cuius pectora manibus plauserat; sic enim Ovidius.» Torrentius. — *monstri*] Altera lectio *tauri* est ex gloss. et ex v. 72.

50—52. *Impudens*] Κλίμακα huius repetitionis, quae facilius sentitur, quam verbis exponitur, ita explicavit Gargallus: *Fuggii vergine ardita, ardita druda Or che non scendo a l'Orco?* — *Orcum* autem *moratur* is, qui, cum mori debet, non moritur. «Quid cesso emori?» Propert. 1, 19, 1: *Non ego nunc tristes vereor, mea Cynthia, Manes, Nec moror extremo debita fata rogo.* Stat. Theb. 7, 364: *seras tibi demoror improbus umbras.* — *Nuda*] non «auxilio privata,» ut volunt Schol. et Bosscha, afferens Ovid. Am. 1, 2, 38: *His tu militibus superas hominesque deosque; Haec tibi si demas commoda, nudus eris*; sed sensu proprio.

54. 55. *malas*] pro genis. Tibull. 4, 4, 5: *Effice, ne macies pallentes occupet artus.* — *teneraeque*] «antequam puellae *tenerae*, florentis, feris destinatae corpus contabescat.» Diuturnos igitur dolores perhorrescit et integra ad Orcum descendere cupit, ex prisco humanitatis sensu. Soph. Antig. 817: *Οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ' Ἐς τόδ' ἀπέρχει κεῦθος νεκύων, Οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις, Οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ'· Ἀλλ' αὐτόνομος, ζῶσα, μόνη δὴ θνατῶν, Ἀΐδαν καταβήσει.* Atque omnino haec videtur Graecorum antiqua opinio et mos. Certe Chariton pag. 13. Lips.: *μηδὲ ἄμορφον τῇ παρολκῇ ποιήσωμεν τὸ σῶμα, θάψωμεν Καλλιρόην ἔτι καλήν.* Minime igitur haec stropha deleri aut

Defluat praedae, speciosa quaero
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens:
Quid mori cessas? Potes hac ab orno
Pendulum zona bene te secuta
Laedere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant, age te procellae

55. *Defluet* T. (Deficit hic Cod. Turicensis usque ad IV. 4, 6. — 57. *Europae pater* LC. — 59. 60. *secuta e - lidere* cum Codd. Lamb. et Mureto Bentl. — 62. *delectent* B. (non bSc.)

saltem vituperari debebat, propterea quod a nostro sensu aliquantulum abhorret. Stat. Silv. 2, 1, 254: *Gratum est, fata, tamen, quod non mors lenta iacentis Exedit puerile decus, Manesque subivi Integer et nullo temeratus corpora damno.* — *sucus*] «vitalis; corporis vigor a me abeat.» Putidum *(unzart)* videtur hoc Lübkero, quia sane cum nostris deliciis *(sentimentalen Zartheiten)* haud nimis congruit. — *speciosa*] «pulchritudine nondum deformata; integra et florens;» puellarem formae etiam propinqua morte curam exprimit.

57. *Vilis*] «Iam nunc digna, quae ab omnibus contemnaris.» — *pater*] «Pater ipse, quamquam absens, mihi instare videtur atque imperare, ut mortem propere mihi consciscam.» Patris saevum iussum, quod sibi fingit, per *ἀποστροφὴν* ad semet ipsam effert. Sequentia statim veri monologi formam induunt, nec vero ullo modo Agenori tribui possunt. Sic etiam Neobule Od. 3, 12. secum ipsa loquitur per secundam personam. Ceterum cfr. Iliae similis culpae reae lamenta apud Ovid. Am. 3, 6, 73: *O utinam mea lecta forent patrioque sepulchro Condita, dum poterant virginis ossa legi!, - Quid moror? en digitis designor adultera volgi.*

58 — 60. *ab orno*] Construe: *pendulum ab orno*, non, ut alii *a zona*. Sic Apollonius Rhodius in Cauno apud Parthenium 11. de Byblide: *Καί ῥα κατὰ στυφελοῖο σαρωνίδος αὐτίκα μίτρην Ἁψαμένη, δειρὴν ἐνεθήκατο.* — *bene*] «qua opportune, haud frustra, cincta huc devenisti.» — *Laedere*] h. l. prima significatione, *zerschlagen, quetschen, knicken*, ut apud Lucret. 5, 999: *turbida ponti Aequora laedebant naves ad saxa virosque.* Hinc demum deducta volgaris notio *nocendi, offendendi.* Qui primariam illam, quae elucet in compositis *allidere, collidere, elidere, illidere, oblidere, sublidere*, non intelligebant, substituerunt *elidere*, quod praeferebat etiam Heinsius Adversar. p. 118; idque sane hoc significatu frequentius est quam simplex, propter hanc ipsam rationem h. l. praeferendum. — Cete-

Crede veloci, nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus et remisso
Filius arcu.
Mox, ubi lusit satis: Abstineto,
Dixit, irarum calidaeque rixae,
Cum tibi invisus laceranda reddet

63. *erile* B. — 67. *et venusto* superscr. *remisso* B. — 69. *luxit* superscr. *lusit* B. — 71. *iam sibi iniussus* malebat Bentl. — *reddit* B.

rum hoc genus mortis commune in heroinis, velut in Iocasta, Antigona, Phaedra, Amata, saepeque apud Parthenium.

61. *Sive te*] «Sive magis te alliciunt rupes et saxa (ex rupibus exstantia), ut quae acuta sint ad letum dandum (quae acuminibus suis celeriter mortem afferant:), procellae impetu adiuta in praeceps te deiice; nisi tu, regia virgo, serva fieri praefers, cui quotidie ab hera assignetur pensum (certum pondus lanae *carpendae*, trahendae, nendae:) quae domina barbara te simul ut exosam mariti pellicem perpetuo cruciatu afficiet.» — *rupes - - saxa*] Seneca Controv. 1, 3. p. 94. Bip.: *Moles abscissa in profundum*, *frequentibus exasperata saxis*. Eurip. Androm. 847: *ποῦ μοι πυρὸς φίλα φλόξ; Ποῦ δ' εἰς πέτρας ἀερθῶ κατὰ πόντον ἢ καθ' ὕλαν ὀρέων;*

67. *Perfidum*] «maligne ac dolose,» sed iuncta *εἰρωνείᾳ·* non enim irata advenit Venus, ut apud Theocr. 1, 96. Daphnidi: *Λάθρια μὲν γελάοισα, βαρὺν δ' ἀνὰ θυμὸν ἔχοισα·* sed suis artibus delusam esse gaudet Europen eamque simul consolatur. Od. 1, 33, 12. — Aeque *perfidum ridens* Venus spectat Peleum, qui Thetidem raptat, apud Millingen *Mon.* I. T. 10. et Cupido Ledam a cygno compressam in pictura Pompeiana *Mus. Borbon.* X. T. 3. — *remisso*] «laxato, quippe qui opus suum iamiam perfecisset.»

69. 70. *ubi lusit satis*] «ubi Venus satis irriserat puellam splendidae suae sortis ignaram.» — *Abstineto irarum*] *ἀπέχου τῆς ὀργῆς*, ut Od. 4, 9, 37: *abstinens pecuniae*, et 2, 9, 17: *desine querelarum*. — *calidaeque rixae*] «acris huiusmodi contentionis.»

71. *Cum tibi*] «tunc, cum tibi cet.»; minime explicandum «donec tibi», nec scribendum *dum tibi* cum Ed. Veneta 1490. vel *non tibi* (Fabric. 1555.) ex male intellectis Scholl. vett. («Sane», inquit Acron, «non lacerabis eum, ubi rursus se tibi obtulerit.») Consulto cum levi variatione repetit irridens ipsas Europae minas v. 45. — *laceranda*] pro v. proprio *frangenda*. «Tunc (hoc enim si-

Cornua taurus.

Uxor invicti Iovis esse nescis.
Mitte singultus, bene ferre magnam
Disce fortunam; tua sectus orbis
Nomina ducet.

gnificat:), ubi ad te amplexandam revertetur, probe scio, facile in gratiam cum illo redibis, qui nunc tibi tam invisus est.» — *reddet*] «denuo praebebit; primum enim, cum ex improviso evanuisset, eum sane lacerare non potuisti.» Omnia ironice; non enim *tauriformis* ad eam reversurus erat Iuppiter. — (Ceterum Bernhardy praefert Cod. B. lectionem *reddit, jetzt, da er dir preisgibt*; verum scite poëta rem sic conformavit, ut per cunctas illas Europae querimonias et falsus Iuppiter tauro se celans et verus abesset, nemoque praeter εἴρωνας illos, Cupidinem et Venerem, eas audiret.)

73. *Uxor*] Iam ex εἰρωνείᾳ ad veram consolationem transit; quocirca praefero tranquillam hanc et blandam affirmationem: «Nescis adhuc, cara puella, Iovis te coniugem esse», id est, «scito te mox illum coniugem habituram esse.» Plerique pro interrogatione habent. Ceterum Graecum modum hoc quoque refert: *Οὐ σύνοιδας σεαυτῇ Διὸς νύμφη οὖσα.* Cfr. Eurip. Androm. 136: *Γνῶθι δ' οὖσ' ἐπὶ ξένας Δμωΐς.* Id. Electra 644: *ὕποπτος οὖσα γιγνώσκει πόλει.*

74—76. *bene ferre*] «constanter ac dignum in modum, pro coniugis tui maiestate.» Chariton pag. 145. Lips.: *Σὺ δέ, ἡ δούλη, τὴν εὐτυχίαν οὐ φέρεις.* — *sectus orbis*] «dimidia pars orbis nomen tuum accipiet.» Duas enim dumtaxat orbis terrarum partes agnoscit h. l., Europam et Asiam, ut Sal. Iug. 17. et Varro LL. 5, 31: *Divisa est caeli regionibus terra in Asiam et Europam.* Soph. Trachin. 100: *δισσαῖσιν ἀπείροις κλιθείς.* Plat. in Critia 112. E. Cfr. Schaefer Meletem. crit. p. 36., ubi locos similes collegit Aeschyl. Pers. v. 179. Plat. Gorg. p. 265. Ed. Heind. Isocratis Paneg. 48. Moschi 2, 6. cet. Contra Ovid. Fast. 5, 617: *te, Sidoni, Iuppiter implet, Parsque tuum terrae tertia nomen habet.* Modum Latinum aliquanto audaciorem retinere potuit Gargallus: *trarrà il tuo nome Partito il mondo.* — *nomina*] Nullus, quod sciam, interpres aut explicavit hunc num. plur. aut in eo haesit praeter HP., qui omnia inde a v. 33: *Quae simul* cet. Horatio abiudicavit, h. l. inter alia adnotans: «Nec laudandus est pluralis *nomina* pro *nomen.*» Verum ex usu poëtico de una persona ille ponitur. Od. 4, 2, 6: *daturus nomina ponto*, Ovid. Trist. 1, 1, 89: *Icarus Icariis nomina fecit aquis*, unum maris Icarii nomen.

CARMEN XXVIII.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum
Lyde strenua Caecubum
Munitaeque adhibe vim sapientiae.

Od. XXVIII. Inscr. volg. *Ad Lyden.* — *Lydas* bc. — *Ad Lyden paraenetice* (*syllogistice* S.) *de Neptunalibus* BS. — 2. *facias* Bentleius coniectura.

XXVIII. Arcessita ad se amica solus cum sola Neptunalia compotatione et cantu celebrat. Neptunalia alia a. d. X. (non V., ut aiunt alii:) Kal. Aug., alia in honorem pugnae Actiacae Kal. Sept. Cfr. Inscriptt. Lat. 2. p. 394 et 398. Intelligere videtur priora illa, quae teste Festo, frondeis casis, quas *umbras* vocabant, in ripa Tiberis excitatis et tauro immolato, celebrabantur. (Quo tempore compositum sit, incertum est; Grotefend assignavit a. 727., Kirchner autem a. 732.)

2. *faciam*] «Ὕστερον πρότερον. Erat enim hic ordo: «Prome Caecubum, ut (tecum) bibam. Quid enim potius festo Neptuni die facere possum?» Lamb. Hoc si satis perpendisset Bentleius, vix scripsisset: *facias.* Sed in errorem inductus est eo quoque, quod cum plerisque Interprett. credidit compotationem hanc in Lydae domo, non in Flacci habitam fingi, quod contra est. — *Prome*] Propter «herile», ut aiunt, hoc iussum nonnulli Lyden pro Horatii villica vel cellaria habuerunt. Noli credere: nam ridiculum fuisset eiusmodi cum ancilla συμπόσιον etiam carmine celebrare. Sed ἑταίρῃ libertinae ad solitarium convivium vocatae talia nullius laboris officia per iocum mandari poterant ab amico commodiore et, quo liberior foret, nullum servum mensae adhibenti. — *reconditum*] «interioris notae (Od. 2, 3, 8.), satis igitur vetus ac generosum.»

3. *strenua*] pro adverbio prosae orat. Est igitur: «Noli defatigari in promendo Caecubo ex *horreo* sive apotheca vinaria atque expugna, pelle liberaliore potu tristiorem tuam ac sic satis munitam adversus voluptates gravitatem mecumque Genio indulge.» Haec omnia prorsus iocose ac facete dicta sunt, praesertim *munita* illa ab omni tentatione *sapientia.* Ut autem ad Lyden potius quam ad ipsum Horatium referamus vv. *munitae sapientiae* suadent seqq. *parcis* cet. Nimis videlicet temperata, sapiens, σώφρων effuse laetanti videtur amica fidicina. «Graeci aiunt vim sapientiae adhiberi per vinum.» Porphyr., id quod ex

Inclinare meridiem
  Sentis ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
  Cessantem Bibuli consulis amphoram.

Nos cantabimus invicem
  Neptunum et virides Nereïdum comas;

6. *ac*] *et* c. — 8. *amphoram?* Bothe. — 9. *in vices* B. — 10. *viridis* B. — *comas*] *choros* Cod. Lips. quartus.

antiquo Commentatore, qui versiculum Graecum adscripserit, petitum videtur. — *Caecubum*] de quo Athenaeus 1, 21: *παλαιοῦται μετὰ ἱκανὰ ἔτη.*

5. 6. *Inclinare*] «Vides solem a meridie iam ad occasum vergere.» Admodum tempestivum igitur describit *συμπόσιον*. In prosa orat. *se inclinare*, ut Liv. 9, 32: *sol meridie se inclinavit.* — *ac, veluti*] De sollemni hac formula consule Hand Turs. I. pag. 478. Male Vossius malebat: *sentis; at veluti.* — *stet*] «consistat, moretur.» Tibull. 1, 4, 28: *non segnis stat remeatque dies.*

7. 8. *Parcis*] «cunctaris, veluti nondum adsit potandi hora.» — *deripere*] «celeriter de apothecae pariete demere hucque in triclinium afferre.» — *Cessantem*] «quae, tu dum segnis es, mihi impatienti ipsa videtur cessare.» (Significare nequit: «quae intacta et otiosa in horreo cubat inde a Bibuli consulatu.») — M. Calpurnius Bibulus cos. cum C. Iulio Caesare a. u. c. 695.; vinum igitur circiter XXXV. annorum bibiturum se fingit.

9. 10. *invicem*] «alternatim, carmine amoebaeo celebrabimus deos immortales; ego Neptunum, cuius est dies festus, eiusque comites Nymphas.» Cfr. Hand. Turs. III. p. 452. — Cum Cod. B. antiquissimo etiam Cod. Graev. *in vices*, quod probat Burm. ad Petron. 12. Mihi pedestris potius orationis videtur. — *virides*] Deorum marinorum omnia sunt caerulea, glauca, viridia; interdum etiam vitrea, *ὑάλινα*. Sic *caeruleos crines* Cyanae nymphae tribuit etiam Ovid. Met. 5, 432. atque ibid. 2, 11: de Nereidibus: *quarum pars nare videntur, Pars in mole sedens siccare capillos.* Pictores vero, ut par erat, flavas comas iis tribuebant, vestes virides. V. *Pitture d' Ercolano* III. T. 16. 17. — Cumulavit, ut solet, Statius Silv. 1, 5, 16: *Ite, deae virides, liquidosque advertite voltus Et vitreum teneris crinem redimite corymbis.*

11. 12. *curva-lyra*] Od. 1, 10, 6: *curvaeque lyrae parentem.* — *recines*] «tu respondebis canendo Latonam et Dianam iaculatricem.» — *Cynthiae* a Cyntho, Deli monte, ubi nata est cum Apolline.

13. 14. *Summo*] «extremo», ut Epp. 1, 1, 1. «Nam in Veneris laudibus ut amantes inter nos desinamus, consentaneum est.» Cfr. Od. 1, 30, 1: *O Venus, regina*

Tu curva recines lyra
Latonam et celeris spicula Cynthiae,

Summo carmine quae Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas et Paphon
Iunctis visit oloribus;
Dicetur merita Nox quoque nenia.

13. *Cnidon* BLCtF et Bentleius: *Gnidon* bScM. — 14. *Paphum* Bb et Bentl. (non Sc.) — 15. *oloribus*, *Dicetur; merita* distinxit Bentleius.

Cnidi Paphique. — *quae Cnidon*] Pendent haec ex superioribus: «Recines eam deam, quae cet.» Prosae orationis speciem inducit Bentleii distinctio: *Summo carmine* Venus *dicetur*; *merita* cet.; quae prosae orationi convenientior esset. Atque eam probare vetat versuum 15. 16. tota constructio.) — *Fulgentes*] *nitentes* dixit Od. 1, 14, 19: Virg. Aen. 3, 126: *Paros nivea* propter marmoris, cui innititur eius solum splendorem navigantibus longe conspicuum.

15. 16. *visit*] «ex alio quo loco sibi placito illuc revertens:» quae deorum vocantur ἐπιδημίαι. — *oloribus*] Stat. Silv. 1, 2, 141: (Venus) *thalamique egressa superbum Limen, Amyclaeos ad frena citavit olores.* — «*Nox* ipsa quoque cantilena celebrabitur, et quidem debita ob gaudia, quae nobis praebebit.» *Nox* h. l. veluti dea, quae amorum fructum et donat et tuetur. Sic *Νυκτὸς μαντεῖον* Megaris erat. Pausan. 1, 40, 5. — *Nenia* h. l. certe non de lugubri carmine, ut Od. 2, 1, 38. et 20, 21.; sed ut Epp. 1, 1, 63: *puerorum nenia*, de cantilena simplici et ad somnum invitante dicitur. (Cfr. etiam Od. 3, 19, 10.)

CARMEN XXIX.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado

Od. XXIX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic BS. *Maecenati* bc. — 2. *versum* B. (non bSc.)

XXIX. Maecenatem invitat poëta, ut relictis urbanis negotiis aliquantulum temporis ad se in villam concedat Genioque ibi indulgeat, argumentis, quibus ei hoc suadere conatur, partim ab Urbis fastidio, quod eius luxus gignere soleat, partim a ferventissimo anni tempore desumptis. Cum autem Maecenatem praefectura Urbis, quam tum sustinebat (ab a. u. c. 733.) sollicitiusque paullo gerebat, maxime, quo minus copiam sui faceret, impediri intelligeret, poëta a nimia ista sollicitudine eum dehortaturus graviter ostendit certis curas istas circumscribi oportere finibus, ne bona, quae praesens hora largiatur, celeriter elabantur, futurarumque rerum curam vanam esse atque inutilem. Mitscherlich. (Franke refert ad a. 729.)

1. 2. *Tyrrhena*] Cfr. Od. 1, 1, 1. Silius 7, 29: *Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris.* — *Non ante verso*] «intacto adhuc»: id quod convivae honori tribuitur. Est autem e sermone cotidiano. Plaut. Stich. 5, 4, 32: *quamvis desubito vel cadus vorti potest.* Sat. 2, 8, 39: *Invertunt Allifanis vinaria tota.* Vertebatur, cum inde in crateres effundebatur vinum. — *lene*] «vetustate domitum.» Schol. *Cadus* ex opere figlino XII. congios capiebat; quadraginta circiter eiusmodi mensuras, quas *pintes* vocant Francogalli.

3. 4. *florè rosarum*] *ῥόδων ἀώτοις σκιάζειν λιπαρὰν ἔϑειραν* dixit Simonides p. 195. Schn. — *balanus*] s. myrobalanus, glans myrepsica, unguentaria Arabiae et Aethiopiae; h. l. oleum ex eius nucleo pressum, *(die arabische Behennus, Balsamfrucht)*. Oleo autem ex ea expresso «*εἰς τὰ πολυτελῆ μύρα ἀντ' ἐλαίου ἐχρῶντο.*» Dioscor. 4, 160. — *Pressa*] «tibi destinata.»

5. 6. *Iamdudum*] Non «quod diutius omnia ista domi suae Maecenati servarit» (ut interpretatus est etiam Gargallus, metuens, «ne rosae admodum vietae fuerint:») sed omnino «impatientiam, qua Maecenatem exspectet,» amice declarat. — *eripe te morae*] Od. 4, 12, 25: *pone moras.* — *Ne semper*] Altera lectio *nec* habet nunc auctoritatem antiquiss. Cod. B. eamque valde probat Dillenburger p. 34. afferens inter alia exempla Od. 1, 11, 3: *nec Babylonios Tentaris numeros.* Quamquam de hoc nemo dubitare poterat *nec* sic usurpatum per se rectissimum esse; sed *ἀσύνδετον* servavi propter similia v. 9. et 11. Neutiquam vero aptus hic sententiarum nexus, quem nonnulli

Cum flore, Maecenas, rosarum et
Pressa tuis balanus capillis
Iamdudum apud me est. Eripe te morae;
Ne semper udum Tibur et Aesulae
Declive contempleris arvum et
Telegoni iuga parricidae.

6. *Nec* B.

statuunt: «Pelle, tolle, rumpe moram, (eo fine), ne contempleris»: sed est *ἀσυνδέτως* «noli semper contemplari», quod verbum usurpatur praesertim de caelo, stellis, *μετεώροις*, item de regionibus amoenis, quibus oculi libenter immorantur. — *udum Tibur*] Od. 1, 7, 14. Ovid. Fast. 4, 71: *Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi Stabant.* — *Aesula*, colonia Romana in Latio, in declivi sita inter Praeneste et Tibur.

8, *Telegoni iuga*] Ovid. Fast. 3, 92: *Factaque Telegoni moenia celsa manu.* Tusculum significat, conditum a Telegono, qui inscius Ulixem patrem radio trygonis *(eine Rochenart mit einem Stachel am Schwanze)* sagittae praefixo interfecit. Primum memoratur ab Hesiodo in Theog. versu suspecto 1010., una cum fratribus Agrio et Latino: *Οἱ δ' ἤτοι μάλα τῆλε μυχῷ νήσων ἱεράων Πᾶσιν Τυρσηνοῖσιν ἀγακλείτοισιν ἄνασσον.* Cfr. Lycophr. 797. cum Scholiasta. Hygin. Fab. 137: *Telegonus, Ulixis et Circes filius, missus a matre, ut genitorem quaereret, tempestate in Ithacam est delatus ibique fame coactus agros depopulari coepit. Cum quo Ulixes et Telemachus ignari arma contulerunt: Ulixes a Telegono filio est interfectus, quod ei responsum fuerat, ut a filio caveret mortem. Quem postquam cognovit qui esset, iussu Minervae cum Telemacho et Penelope in patriam redierunt; in insulam Aeaeam ad Circen Ulixem mortuum deportarunt ibique sepulturae tradiderunt. Eiusdem Minervae monitu Telegonus Penelopen, Telemachus Circen duxerunt uxores. Ex Circe et Telemacho natus est Latinus; ex Penelope et Telegono natus est Italus, qui Italiam suo nomine denominavit.* Cfr. Parthenium Narr. 3. Oppian. Halieut. 2, 497. Sext. Empir. pag. 273. Fabr.: *Πῶς οὐκ ἔργον, τινὸς γραμματικοῦ λέγοντος, ὅτι Ὀδυσσεὺς ὑπὸ Τηλεγόνου παιδὸς κατὰ ἄγνοιαν ἀνῄρηται, τινὸς δέ, ὅτι λάρου κέντρον θαλασσίας τρυγόνος ἀφιέντος αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ διεφώνησεν, ἄλλου δέ, ὅτι εἰς ἵππον μετέβαλε τὴν μορφήν;* Proclo apud Phot. Bibl. C. 239. teste haec Ulixis mors mythici cycli finis erat. Plutarch. Parall. T. 2. p. 316. narrat etiam Praeneste a Telegono conditum esse. Propert. 3, 21, 2. — Gratum utique prospectum amoenissimi illius tractus amico esse debere his vv. significat; Tusculum enim Romanis in deliciis erat. (Incredibili autem *ἀβλεψίᾳ* novissimus interpres: « *Telegoni - parricidae*,

Fastidiosam desere copiam et
Molem propinquam nubibus arduis;
Omitte mirari beatae
Fumum et opes strepitumque Romae.
Plerumque gratae divitibus vices
Mundaeque parvo sub lare pauperum
Coenae sine aulaeis et ostro
Sollicitam explicuere frontem.

zur Bezeichnung des Unangenehmen, was die eintönige Gegend hervorbringt.»)

9. 10. *Fastidiosam*] «quae nauseam ac taedium parit.» — *moles*] turris *(Pallast)* Maecenatiana in colle Esquilino, e qua Nero Romae incendium inspexit (Suet. Ner. 38.) In eius vicinia ipse Horatius humatus est. *(Solche* turres *liefen pyramidalisch und terrassenförmig in die Höhe.* Boettiger.) Hoc dicit: «Noli semper Romae commorari:» idcirco nequaquam cum Nibbyo *(Viaggio* I. p. 174.) hos versus ad magnificum illud Maecenatis Tiburtinum, cuius parietinas ibi describit, referre possumus. (Sic postea dicta est *moles Hadriana.)* — *arduis*] sublimibus.

11. 12. *Omitte*] Prima syllaba brevis est, ut Od. 1, 16, 19: *Stetere,* Od. 1, 17, 7: *Olentis.* — Minime cum Burmanno ad Sulpiciae Sat. 9. legendum *O mitte,* cum anacrusis iambica in hoc tertio strophae alcaicae versu reperiatur etiam Od. 1, 16, 19. 29, 7. 37, 15. Od. 2, 3, 3. 20, 11. — *beatae*] «Opulentae ac splendidae.» — *mirari fumum*] παρὰ προσδοκίαν. Nam *mirari* proprie refertur ad *opes* dumtaxat; verum has comitantur omnis generis molestiae; ex quibus memorantur, quae maxime in sensus incurrunt, *fumus* et *strepitus.* *Fumum* vix recte explicaveris tropice: «vanam honoris ac felicitatis speciem»; «*sa trompeuse fumée:*» (Vanderbourg.) sed proprie accipiendum est. Seneca Ep. 54: *ut primum gravitatem urbis excessi et illum odorem culinarum* cet. — *Strepitus* non est «strepitus tumultusque conviviorum lautiorum», ut nonnulli volunt, sed «strepitus ille Urbis nocturnus ac diurnus», de quo lamentatur Epp. 2, 2, 70—80.

13. 14. *vices*] «Vicissitudines inter summam copiam, qua divites quotidie veluti obruuntur, et vitam simpliciorem ipsis persaepe placent.» — *Mundae*] «tersae, sed frugales.» Sat. 2, 2, 65: *Mundus erit, qui non offendet sordibus atque In neutram partem cultus miser.* — *pauperum*] «ubi cum locupletibus illis comparentur.» Omnino tres gradus statuit Seneca de Tranquill. an. 8.: *paupertatem, inopiam, egestatem.*

15. 16. *sine aulaeis*] Cfr. Sat. 2, 8, 54., ubi Schol.: «Consuetudo apud antiquos fuit, ut aulaea sub cameras tenderent, ut, si quid pulveris caderet, ab ipsis exciperetur.» — *ostrum* significat stra-

Iam clarus occultum Andromedae pater
Ostendit ignem, iam Procyon furit
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos:

Iam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quaerit et horridi
Dumeta Silvani; caretque

gulam vestem, peristromata purpurea. Virg. Aen. 5, 111: *ostro Perfusae vestes*, a v. *ὄστρειον*, pr. succus muricis eiusque color purpureus. Böttiger *kl. Schr.* I. pag. 424: aulaeis et ostro *nicht*, aulaea purpurea, *sondern* aulaea *sind die unter der Decke ausgespannten Prunkteppiche*, ostrum *aber die köstlichen Purpurüberzüge der Tischchen.*» Adversatur aliquatenus Virg. Aen. 1, 697: *aulaeis iam se regina superbis - - composuit.* — *explicuere*] *ἀορίστως*, «explicare solent.» Sat. 2, 2, 124: (Ceres) *Explicuit vino contractae seria frontis.*

17. *Iam clarus*] *Clarus*, ut patet ex *ἀντιθέτῳ occultum*, non ad regiam Cephei dignitatem, ut nonnemo nuper voluit, sed unice ad sideris splendorem refertur. «Tempus venit aestatis; igitur te rure mecum recrees.» Theognis 1039. Bekk.: *Ἄφρονες ἄνθρωποι καὶ νήπιοι, οἵτινες οἶνον Μὴ πίνουσ' ἄστρου καὶ κυνὸς ἐρχομένου.* Alcaeus Fr. 31. Schneidew.: (*Θέρους δέ·*) *Τέγγε πνεύμονα Fοίνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον* (Canicula) *περιτέλλεται· Ἁ δ' ὥρα χαλεπά, πάντα δὲ δίψαισ' ὑπὸ καύματος.* — «Cepheus, Aethiopum rex, *pater Andromedae* ex Cassiopea antea occultum lumen ostendit, ortus est (VII. Id. Iul.)» *Procyon* (quem Latini *Ante Canem* vocant:) unus ex Orionis canibus venaticis, oritur Idibus Iuliis, quem XI. diebus post sequitur Canicula s. Sirius, oriturque etiam *Leonis stella*, sidus *vesanum* (*rabidum* Lucano 6, 337.), summos calores afferens. XIII. Kal. Aug. Sol Leonem ingreditur. Colum. 11, 2, 51.

20. *referente*] «annuo suo cursu rursus afferente.» — *siccos*] Od. 4, 12, 13: *Adduxere sitim tempora, Virgili.*

22. *Rivumque*] In pascuis Italicis greges per aestatem rivos intrant, ut melius se defendant et a calore et ab asilliis. Rivos igitur quaerit pastor et *dumeta*, quae perambulare solet *horridus*, hirsutus, incultus, ut deus rusticus, *φριξοκόμης*, Silvanus. Hoc *ἐπιθέτῳ* utitur propter ipsius dei silvestris horridam formam, ut Mart. 10, 92, 6: *Tonantis aras horridique Silvani*: non propter dumeta horrida. In inscriptione nuper reperta (*Annal. dell' Inst. arch.* V. p. 150.) qui eam posuit, sic Silvanum alloquitur: *Magne deûm, Silvane potens, sanctissime pastor.* Cave autem, ne cum Sanadono vv. *horridi Silvani* habeas pro nominat. plur. Ceterum non de meri-

Ripa vagis taciturna ventis.

Tu, civitatem quis deceat status,
Curas et Urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaisque discors.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit deus

28. *dissors* malebat Bentleius.

die loquitur, sed de anni tempore aestivo; horam enim hic significare nihil attinebat.

24. *Ripa*] rivi illius. — *taciturna*] «dum ventis cessantibus nullum usquam murmur auditur.»

25. *Tu, civitatem*] «Tu quidem, praefectus urbi cum sis, curas optimum civitatis statum otiumque publicum, simul intentus, quae pericula exteri hostes, imprimis Orientis populi, Romano imperio minitentur.»

26. 27. *Urbi*] «capiti rerum.» (Tac. Hist. 2, 32.) Moneo propter Sanadoni *orbi*. *Civitas* autem et *urbs* (in quo ille haerebat:) recte coniunguntur, ut apud Cic. Acad. 2, §. 137. *nec haec tibi videtur urbs nec in ea civitas*. V. *Urbi* iunge cum v. *sollicitus* potius quam cum v. *times*. — *sollicitus*] Vell. 2, 88. de Maecenate: *ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens atque agendi sciens.*

27. 28. *Seres*] extremi Orientis populi Romanis noti, «*lanicio silvarum nobiles*.» Plin. 6, 17. Cum *Indis* coniunguntur Od. 1, 12, 56. — *Bactra*] «quibus olim Cyrus imperitavit.» Xenoph. Cyrop. 1, 1: *ἦρχε δὲ καὶ Βακτρίων καὶ Ἰνδῶν.* Plin. 6, 16: *Gens haec obtinet aversa montis Paropamisi et adversus fontes Indi; includitur flumine Ocho.* Propert. 3, 1, 16: *Qui finem imperii Bactra futura canent.* Gens nobilis postea inde ab anno circiter 250. usque ad 125. ante Chr. regno Graeco Bactriano; Augusti vero temporibus pars Bactrianae Parthis, pars Tocharis, Scythicae genti, subiecta erat; quocirca h. l. de Parthis intelliges. — *discors*] «Scythae, Tanais accolae, intestinis discordiis agitati», ut Parthi Od. 3, 8, 19: *Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis.* Pertinere haec videntur Frankio pag. 197. ad civilem Parthorum discordiam, cuius participes erant discordes Tanaitae. — Inest in his innocens neque amicum laesura *εἰρωνεία*· etenim et ille et omnes Romani optime noverant nihil periculi iam impendere Romano imperio ab Orientis atque Septentrionis nationibus.

29. *Prudens*] «Sapienter et consulto deus res futuras mortalibus velut obscura nocte *pressit*, abscondit.» Theognis 1075: *Πρήγματος ἀπρήκτου χαλεπώτατόν ἐστι τελευτὴν Γνῶναι, ὅπως μέλ-*

Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest memento

Componere aequus: cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio aequore
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos

34. *aequore* (superscr. *alveo*) c et complures alii Codd. Vanderb., Feae, Pottierii: *alveo* BbSLCtFM et Bentleius.

λει τοῦτο θεὸς τελέσαι· Ὄρφνη γὰρ τέταται· πρὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι Οὐ ξυνετὰ θνητοῖς πεῖρατ' ἀμηχανίης. Pind. Ol. 10, 9: *Τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί.*

31. 32. *Ridetque*] «suae potentiae conscius.» — *trepidat*] «futuros eventus anxie explorare laborat, *ultra* hac in cura progressus, quam natura generis humani concedit.» Sophocl.Fragm.515. D.: *Θνητὴν δὲ φύσιν χρὴ θνητὰ φρονεῖν, Τοῦτο κατειδότας, ὡς οὐκ ἔστιν Πλὴν Διὸς οὐδεὶς τῶν μελλόντων Ταμίας, ὅ τι χρὴ τετελέσθαι.* Id. Fragm. 659: *Ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ θεῖα κρυπτόντων θεῶν μάθοις ἄν, οὐδ' εἰ πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν.* — *Quod adest*] «Aequo animo praesentia ordina, quippe quae in tua potestate sita sint; cetera omnia fluxa sunt atque incerta.» Cratinus apud Suidam v. *τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν· Ἄνδρας σοφοὺς ἐχρῆν τὸ παρὸν πρᾶγμ' εἰς δύναμιν θέσθαι καλῶς.*

34. *Ritu*] Hor. A. P. 62: *iuvenum ritu*. Ovid. Am. 1, 7, 43: *tumidi ritu torrentis agebar*. Iuven. 3, 261: *More animae*, id est, sicuti anima. — *medio aequore*] Sic Codd. complures, etiam Feae et Vanderb., unus cum gl. «*planitie*», item meus c. Haec videtur Horatii manus, cui facillime antiquus interpolator substituere poterat gl. *alveo*, non contra. Scilicet ille verebatur, ut *aequor* de flumine recte diceretur. Attamen Virg. Aen. 8, 89: *Thybris - - tacita refluens ita substitit unda, Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis Sterneret aequor aquis*, et v. 96: *viridesque secant placido aequore silvas*, id est, alveo. Est igitur: «aqua fluminis sese inter utrumque alvei marginem continente.» Recepit etiam ante me Cuninghamius. (Nemo certe contendet, per se haud rectum esse *alveo*, verum ubi Codd. satis demonstrant rariori ac difficiliori vocabulo *aequore* substitutum esse glossema, illud sane restituendum erat. Nec vero debebat Bernhardy adversus me provocare ad meram N. Heinsii coniecturam Ovid. Met. 15, 624: *circumflua Thybridis alveo*, ubi Codd. lect.: *c. Th. alti* recte restituerunt et Bachius et Iahnius.)

35. 36. *Cum pace*] «ἠρέμα, pla-

Stirpesque raptas et pecus et domos
Volventis una non sine montium
Clamore vicinaeque silvae,
Cum fera diluvies quietos

Irritat amnes. Ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem
Dixisse Vixi: cras vel atra

42. *degit* c.

cide, tranquille»: significatione satis elucente ex *ἀντιθέσει nunc lapides* cet. Etiam in prosa or. Cic. Tusc. 5, 29: *Nos illud quidem cum pace agemus.* — *Etruscum*] Ultima eliditur ante sequentem vocalem. — *adesos*] «vi aquarum adrasos.» Theocrit. 22, 49: *πέτροι ὀλοίτροχοι, οὕστε κυλίνδων Χειμάῤῥους ποταμὸς μεγάλαις περιέξεσε δίναις.*

37. 38. *Stirpesque raptas*] Servius ad Aen. 12, 208: «*Imo de stirpe*] ideo genere masculino usus est, quia de arboribus loquitur. Nam de hominibus genere feminino dicimus, ut (7, 293.) *Heu stirpem invisam!* Dixit tamen, sed usurpative, Horatius etiam de arboribus: *Stirpesque raptas.*» — *una*] «omnia haec inter se permixta.» Sic Ovid. Met. 1, 285: *Exspatiata ruunt per aperta flumina campos, cumque satis arbusta simul pecudesque virosque Tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.*

39. 40. *Clamore*] «fragore ac sonitu immani.» Iliad. *ρ*, 265: *ἠϊόνες βοόωσιν.* — *diluvies*] ut *eluvies*, *illuvies*, *proluvies* etiam apud Lucret. 6, 291. et Od. 4, 14, 28.; frequentius *diluvium.*

41. *Irritat*] «Illos fluvios, qui alioquin exundare non solent, Tiniam, Narem, Anienem reprimens, haud minus saevire cogit.» Plin. Epp. 8, 17: *Tiberis alveum excessit et demissioribus ripis alte superfunditur. -- Inde quae solet flumina accipere et permixta devehere velut obvius retro cogit atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit.* — *Amnes* autem hic de minoribus etiam fluviis, ut Virg. Aen. 7, 465. ausus est dicere vel de aqua in lebete bulliente. — *potens sui*] *ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ*, *αὐτάρκης.*

42. *in diem*] «singulis diebus.» — *Vixi*] Cic. Attic. 12, 2: *βεβίωταί μοι.* Ter. Hec. 3, 5, 10: *Sibi vero hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit, bene.* Seneca Ep. 12: *In somnum ituri laeti hilaresque dicamus:* Vixi et quem dederat cursum Fortuna peregi. (Aen. 4, 653.) *Crastinum si adiecerit deus, laeti recipiamus. Ille beatissimus est et securus sui possessor, qui crastinum sine sollicitudine expectat. Quisquis dixit:* Vixi, *quotidie ad lucrum surgit.* — Male olim iungebant: *cui licet, «In diem», dixisse, «vixi.» In diem vivere* esset temere ac fortuito vitam peragere. Haud

Nube polum Pater occupato,
Vel sole puro; non tamen irritum
Quodcunque retro est, efficiet neque
Diffinget infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.

Fortuna saevo laeta negotio et
Ludum insolentem ludere pertinax
Transmutat incertos honores,

Turs. III. p. 343: «Bentleius acute perspexit in his vv. intelligi «quocunque transacto die, quotidie.»

44. *polum*] Apud poëtas frequenter pro caelo, ut *axis*. — *Pater*] Od. 1, 34, 5: *Diespiter*. — *occupato*] tertiae est personae, non secundae pro *occupa*, ut ait Schol. Cruq., vel *occupabis*, ut Acron. Verum secunda persona hominis esset stolide pervicacis adversus deum immortalium numen.

45. *sole puro*] Ex v. *occupato* ad haec vv. elice: «illustrato». — *irritum*] «Non ita abolere poterit, ut omni effectu id careat, quod iam praeteriit.»

47. 48. *Diffinget*] «Diversam formam ei praebebit, prorsus illud immutabit.» — *Infectum (ungeschehen)* gradu aliquanto maius est quam *irritum (wirkungslos)*. Frequens apud poëtas sententia. Theognis 583: *Ἀλλὰ τὰ μὲν προβέβηκεν, ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι Ἀργά*. Pind. Olymp. 2, 15. Simonides p. 115. Schn.: *Τὸ γὰρ γεγεναμένον οὐκέτ' ἄρεκτον ἔσται*. Agathon apud Arist. Eth. 6, 2: *Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα*. Plin. H. N. 2, 7: *Deus nullum habet in praeterita ius praeterquam oblivionis*. — *hora vexit*] «avexit, abstulit, velut in praeteriti temporis voraginem demersit»; non, ut alii volunt: «advexit, attulit»; quo non quadrat v. *semel, ein für allemal*.

49. 50. *saevo negotio*] «munere, quo fungitur, omnia sine ulla clementia ac saepe crudeliter administrandi, formandi rursusque immutandi.» — *laeta*] De fortuna Boëth. Cons. Phil. 2, 1: *gemitus dura quos fecit, ridet; Sic illa ludit, sic suas probat vires*. Dante Inferno 7. memoratis mortalium de Fortuna querimoniis: *Ma ella s'è beata, e ciò non ode; Con l'altre prime creature lieta Volve sua spera, e beata si gode*. — *ludere pertinax*] in prosa or. «pertinaciter ludens.» *Ludum ludere* dixerat iam Terentius Eunuch. 3, 5, 38. Palladas in Anth. Pal. II. 304: *Παίγνιόν ἐστι Τύχης μερόπων βίος, οἰκτρός, ἀλήτης, Πλούτου καὶ πενίης μεσσόθι ῥεμβόμενος. Καὶ τοὺς μὲν κατάγουσα πάλιν σφαιρηδὸν ἀείρει, Τοὺς δ' ἀπὸ τῶν νεφελῶν εἰς Ἀΐδην κατάγει*. Iuvenal. 6, 608: *Secretumque sibi mimum parat* (Fortuna).

Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem; si celeres quatit
Pennas, resigno quae dedit et mea
Virtute me involvo probamque
Pauperiem sine dote quaero.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces

54. *Pinnas* B.

53—54. *manentem*] Exstat nummus Commodi rarior, in quo figura muliebris sedet, dextra equum capistro retinens, sinistra cornu copiae cum epigraphe: *FORTVNAE MANENTI.* — *Pennas*] Aeschyl. apud Stob. Ecl. phys. I. p. 200. de Fortuna: Ἅ τε χάρις λάμπει Περὶ σὰν πτέρυγα χρυσέαν. — *resigno*] Epp. 1, 7, 34: *Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno.* «*Resignare* antiqui pro *rescribere* ponebant, ut adhuc *subsignare* dicimus pro *subscribere.*» Festus. *Rescribere* autem est scriptum debiti liberare, debitum solvere per scripturam. *(Anweisung auf einen andern).* Incertus apud Plut. de Tranquill. Vol. 7. pag. 855. R.: Ἡδὺ μὲν ἄν τι φέρῃς, ὀλίγον δ' ἄχος, ἢν ἀπολείπῃς. Seneca de Tranq. 11: *Quandocunque autem reddere iubebitur, non queretur cum Fortuna, sed dicet, Quia imperas, cedo gratus libensque. Si quid habere me tui volueris, etiamnunc servabo: si aliud placet, ego vero factum signatumque argentum, domum familiamque meam reddo, restituo.*

55. *Virtute me involvo*] «veluti pallio; certum praesidium ea mihi paro.» Plato de Rep. 5. 457. A.: ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν, ἐπείπερ ἀρετὴν ἀντὶ ἱματίων ἀμφιέσονται κτλ. Cic. ad Fam. 9, 20: *litteris me involvo.* Athen. 7. pag. 291. de Dionysio Heracleota, qui ex Stoa in Epicuri hortos migrarat: ὃς ἄντικρυς ἀποδὺς τὸν τῆς ἀρετῆς χιτῶνα ἄνθινα μετημφιάσατο.

56. *sine dote*] Opes significat, quibus Fortuna veluti dotat eum, cui favet. Imago autem ab eo ducitur, quod virginem indotatam sibi fingit honestam paupertatem. Petron. 84: *Paupertas proba bonae mentis soror.*

57. 58. *Non est meum*] «non est meae indolis meique moris; a mea dignitate abhorret.» Plato Alcib. I. p. 106. B.: οὐ γάρ ἐστι τοιοῦτον τὸ ἐμόν. Plaut. Asin. 1, 3, 38. AR. *Non meum est.* CL. *Nec meum quidem aedepol.* Tac. Ann. 6, 8: *non est nostrum - - aestimare.* — *mugiat*] «strideat, fragorem edat ab Africo fractus.» Od. 1, 14, 5. *malus - - Antennaeque gemant.* — *miseras*] «humiles, quae dedecori sunt illi, qui eis utitur.»

59. 60. *votis pacisci*] «uti mercator aliquis votis transigere cum diis, ne naufragio facto pretiosae merces in mari pereant»; id quod poëtice exprimit revocatis in mentem thesauris in perpetuum demer-

Decurrere et votis pacisci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces
Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis praesidio scaphae
Tutum per Aegaeos tumultus
Aura feret geminusque Pollux.

60. *Syriaeque* c. (non BbS.) — 62. *Tunc* Bb. Comm. Cruq. LCtF : *Tum* ScM. et Bentleius. — 64. *ferat* e Codd. Bentleius. (Ut nos, BbSc.)

sis. Seneca Quaestt. nat. 4, 7: *Negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur et tempestates munusculis redimat.* — *Tyriaeque*] al. *Syriaeque.* Sane a librariis notius voc. substitutum est rariori.

61. 62. *avaro*] Od. 1, 28, 18: *avidum mare.* — *Tunc* recepi partim propter gravissimam auctoritatem Codd. Bb., partim propter ingratum sonum *Tum - tutum*; (Sanadonus volebat: *Dum - - ferat.*); «tunc igitur, id est, tali in periculo, dum alii ad vota descendunt.» Plin. 8, 10: *Tunc praecipue votorum locus est, cum spei nullus est.* — «Adeo tutus sum, ut vel in summis vitae discriminibus, tranquillo atque aequo animo adspecturus sim fortunarum mearum interitum.» Iam hoc per imaginem cum priore illa mercatoris arcte connexa ita exprimit: «Conscensa exigua cymba, qualis navi onerariae annecti solet, me cet.» — *biremis*] h. l. proprie, «quae duos habet remos, uno a remige propulsos, Ciceronis de Or. 1, 38: *duorum scalmorum navicula,* σκάφος δίκωπον», non, ut frequentius, de duplici remorum ordine. — Frequens autem vitae cum navigatione comparatio. Plato Phaedon. 85. D.: ἐπὶ τούτου τοῦ λόγου ὀχούμενον, ὥσπερ ἐπὶ σχεδίας κινδυνεύοντα διαπλεῦσαι τὸν βίον. Plutarch. de tranq. an. 17: Ἐάν τις ἔξωθεν ἀρχὴ πάθους ὥσπερ διαδρομὴ γένηται σπιλάδος, εὐσταλεῖ καὶ κούφῃ κεραίᾳ παρήνεγκεν, ὥς φησιν Ἀσκληπιάδης. — *scaphae*] *Pirogue.* Cic. ad Att. 10, 10, 51: *Ego vero vel lintriculo, si navis non erit, eripiam me ex istorum parricidio.*

63. *Aegaeos*] Himerius Ecl. 13. p. 210. W. de tabula picta: Γέγραπται δὲ οὐκ ἀπηνής τε καὶ ἄγριος οὐδὲ εἰς αὐτὰς ἐγείρων νεφέλας τὰ κύματα, οἷα τὰ πολλὰ Αἰγαῖος κατὰ τῶν ἐκεῖ πλωτήρων θρασύνεται, ἀλλ' ἐστόρεστο εἰς γαλήνην.

64. *Aura*] «Lenis aura et secunda, quam Castores propitii mihi mittent, cursui meo favebit eo ipso tempore, quo ceterum mare Aegaeum saevis procellis exagitatur.» Monui propter eum, qui coniecit: *Astra ferent.* — Aurae Quinto Smyrnaeo 1, 682. sunt θοαὶ Βορέαο θύγατρες. — *feret*] Longe melius summam sui fiduciam exprimit quam Bentleii optativus *ferat.* — *geminusque Pollux*] «Pollux cum fratre Castore»; Castores, ut Latini dicebant, Διόσκουροι navigantibus propitii.

CARMEN XXX.

Exegi monumentum aere perennius
Regalique situ pyramidum altius;

Od. XXX. Inscr. volg. *Ad Melpomenen* et sic BS. (S addit *pragmatice.*) — *Dicit se apotelesmatice scriptis suis semper victurum.* c ac similiter b.

Od. XXX. Simplicissime huius carminis argumentum exponi potest Sapphonis versu Fr. 16. Neue. Fr. 81. Schneidew.: *Μνάσασθαί τινά φαμι καὶ ὕστερον ἀμμέων.* Antiquissima fortasse huiuscemodi de propria immortalitate vaticiniorum exempla exstant apud Theogn. v. 19. et 237. Bekk. neque abhorret comicum Philoxeni testamentum apud Machaonem in Grotii Exc. p. 831: *Τοὺς διθυράμβους σὺν θεοῖς καταλιμπάνω Ἠνδρωμένους καὶ πάντας ἐστεφανωμένους, Οἷς ἀνατίθημι τὰς ἐμαυτοῦ συντρόφους Μούσας, Ἀφροδίτην καὶ Διόνυσον ἐπιτρόπους.* Cfr. item Luciani Imagg. 23. Prop. 3, 1, 35. Id. 3, 2, 15. Ovid. Am. 1, 15, 41: *Ergo etiam cum me supremus adederit ignis, Vivam parsque mei multa superstes erit.* Met. 15, 871. (Kirchner a. u. c. 736. Contra Franke F. H. p. 197. a. 730. Totum hac de discrepantia iudicium pendet ab Od. 1, 3. carmine ad navem Virgilii.)

1. *Exegi*] «absolvi, perfeci», ut patet ex Ovid. Met. 15, 871: *Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignes Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.* Prop. 3, 1, 8: *Exactus tenui pumice versus eat.* Non est: «in altum eduxi.» — *aere*] «aereis statuis titulisque aeri incisis.»

2. *situ*] *Situs* proprie «res, quae in aliquo loco sita est.» H. l. «constructione, mole; Pyramidibus maximo sumptu ab Aegypti regibus exaedificatis.» — *altius*] quatenus gloriosius est ingenii quam opum monumentum. (Pyramidum maxima alta esse dicitur pedes CCCCXXV.)

3. *imber edax*] «compagem saxeam paullatim solvens, aes arrodens, inducta aerugine.» Pindar. Pyth. 6, 7: *Ἑτοῖμος ὕμνων θησαυρὸς ἐν πολυχρύσῳ Ἀπολλωνίᾳ τετείχισται νάπᾳ· Τὸν οὔτε χειμέριος ὄμβρος ἐπακτὸς ἐλθών, Ἐριβρόμου νεφέλας Στρατὸς ἀμείλιχος, οὔτ' ἄνεμος ἐς μυχοὺς Ἁλὸς ἄξοισι παμφόρῳ χεράδι Τυπτόμενον.* (Virg. Aen. 2, 758: *ignis edax.* Simonides Fragm. 74. Schneidew. Del. p. 404: *χρόνος ὀξὺς ὀδόντας Πάντα καταψήχει καὶ τὰ βεβαιότατα.* Curtius 4, 8, 8: *nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undae.*) — *impotens*] «sui; sibi non temperans», id est, «vehementer saeviens.» Epod. 16, 62: *nullius astri - - impotentia.*

5. 6. *fuga temporum*] Od. 2, 14, 1: *fugaces anni.* — *Non omnis*]

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar multaque pars mei
Vitabit Libitinam: usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita Virgine pontifex.

Seneca Troad. 378: *An toti morimur? nullaque pars manet Nostri?* — *multaque pars mei*] «ingenii mei monumenta.»

7. 8. *Libitinam*] «Venus Libitina, dea funerum (cfr. Dionys. Hal. 4, 15.) metonymice pro morte. *Usque* iunge cum v. *crescam*, «semper crescam»: non: *usque recens*; quo significatu *usque* non iungitur nisi cum verbis; nec vero *usque dum scandet*, quae ratio foret pedestris orationis. — *postera laude*] in prosa or. «posterorum, posteritatis.» — *Crescam*] «magis magisque agnoscent futurae aetates laudes meas poëticas meque honore persequentur.» Prop. 3, 1, 33: *Nec non ille tui casus memorator Homerus Posteritate suum crescere sensit opus.* — *recens*] «nunquam neglectus, quia memoria mea semper *recens* atque indelebilis manebit.» — V. *usque* imperiose requirit, ut cum his artissime iungantur sequentia *dum* - - *pontifex.* Imperite nuper quidam ita vv. dissecuit vel potius dilaceravit: *recens; dum* - - *pontifex, Dicar.* Non notassem profecto hunc et similes errores, nisi metuendum esset, ne adolescentulus unus vel alter talibus nugis deciperetur. — *dum Capitolium*] «quamdiu pontifex maximus cum pontificum collegio et virginibus Vestalibus religiosum silentium tenentibus diebus festis in aedem Iovis Capitolini sollemni pompa ascendet;» hoc est, «in sempiternum»; cum enim Roma *Urbs aeterna* civibus suis esset, sacra publica nunquam exstinctum iri iis persuasum erat. Κυριωτέρως et ut epicum poëtam decebat Virg. Aen. 9, 448: *Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum Accolet imperiumque pater Romanus habebit.* Ovid. Trist. 3, 7, 51: *Dumque suis victrix omnem de montibus orbem Prospiciet domitum Martia Roma, legar.* Cassius Dio Excerpt. Vatic. pag. 154: Σιβύλλης χρησμὸς ἐφάσκετο Καπιτώλιον κεφάλαιον ἔσεσθαι τῆς οἰκουμένης μέχρι τῆς τοῦ κόσμου καταλύσεως. (Ceterum illa *Urbis aeternae* pro *Roma* denominatio dumtaxat apud poëtas reperiri videtur (Tibull. 2, 5, 23.), tum reperitur in posterioris temporis nummis atque inscriptionibus, ut in ea quam dedi Vol. II. N. 3691: VRBI. ROMAE. AETERNAE. Cfr. Osann in Zimmermanni *Zeitschr.* 1837. p. 401.)

9. *Scandet*] Varro L. L. 5. p. 19. Müll.: *Sacra via, quae pertinet in Arcem, qua sacra quotquot mensibus feruntur in Arcem.* —

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens

12. *Regnator* bcC. — M. iungit: *Regnavit populorum ex humili potens* (Daunus).

tacita Virgine] «Vestali venerabunde ac tacite incedente.» Ipsae enim silentium servabant, cum hymnos cantarent chori puerorum puellarumque patrimorum et matrimorum. Nec vero cum nonnemine *tacitam virginitatem* Statii Theb. 2, 232. huc trahas.

10. *Dicar*] «Grato animo memorabunt posteri, me hominem Venusinum, primum Sapphus et Alcaei poësin lyricam Latine aemulatum esse.» Sic enim ordinanda verba, ut recte iam Acron: *dicar princeps Aeolium carmen ad Italos modos deduxisse*, (ibi natus), *ubi Aufidus obstrepit*; non vero: «ibi, ubi Aufidus fluit, dicar,» id est, «Venusini, municipes mei, me laudibus celebrabunt, ut primum poëtam lyricum Latinum.» Natale enim solum Horatio nimis angustus gloriae finis fuisset. — *violens*] Rarior forma pro *violentus*. Appul. Met. 6. p. 710. Oud.: *violentes aquae*. *Acrem* vocat Sat. 1, 1, 58; *longe sonantem* Od. 4, 9, 2., qui locus egregie firmat nostram interpretationem. Cfr. de Aufido, hodie *Ofanto*, etiam Od. 4, 14, 25. — *obstrepit*] accolis; «magno cum sonitu undas suas volvit,» ut etiamnunc facit.

11. *pauper aquae*] Daunum, fabulosum Apuliae regem, ipsum vocat *pauperem aquae*, pro regione eius imperio subiecta. Ovid. Met. 14, 510: *Iapygis arida Dauni Arva*.

12. *Regnavit populorum*] vincolarum eius tractus rex fuit, ἦρξε λαῶν.» *Regnator* est glossema. Mire Monich construit *qua agrestium populorum*, id est, ut ait, «qua agrestium populorum regione Daunus regnavit.» Verum prorsus incredibile est, quos quantosque errores novissimi interpretes praeter Dillenburgerum et Lübkerum turpiter et ridicule ubique commiserint. —*ex humili potens*] «Ego humili loco natus ingenii mei ope ad eam vitae condicionem perveni, qua satis nobilis ac felix mihi esse videor.» *Potens* audacius pro eo, quod est apud Salustium (Cat. 53.) de Catone: *magnus atque clarus habebatur*, quamvis sine externa potentia. Et prorsus sic *potentes vates* dixit Od. 4, 8, 26. Gloriatur ergo se *libertino patre natum* (Epp. 1, 20, 20.) ad tantam studiorum claritatem pervenisse. Cfr. etiam Od. 1, 20, 5: *non ego pauperum Sanguis parentum* cet. Propert. 2, 10, 11: *Surge, anima, ex humili* cet. (Recte accepit iam Petrarca in Ep. ad Horatium v. 5: *Quem sumpsit proprium Thybris ab Aufido*, (quadrisyll. ex pronuntiatione Italica:) - - *Nec fuscam atque humilem sprevit originem*. Bentleius contra de Dauno interpretatur, «qui (Illyricae gentis clarus vir: Festus. cfr. Od. 1, 22, 14.) primus apud Apulos regnum capessivit, et proinde ex homine privato princeps, ex exule tyrannus, *ex humili potens* est factus.» Sed, ut taceamus,

Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

spiritus, quos sumit Horatius per totum hoc carmen, longe melius convenire nostrae expositioni, vel duplex ἐπίθετον uni Dauno datum argutaque ἀντίθεσις, quae inde nascitur, poëta minus digna nobis certe videtur. Intolerabilis autem tertia est constructio nuper a nescio quo commendata: *qua regnavit Daunus, ex humili potens populorum.*

14. *Deduxisse*] «transtulisse, primum ausum esse in poësi Latina uti lyricis Graecorum metris.» Paucissimis enim ei veluti praeluserat Catullus. (Noli autem nescio qua perversa inversione explicare, vel, quod etiam peius est, transpositionem proponere (Zimmermanni *Zeitschr.* 1840. p. 1016.): *Aeolios modos carmen ad Italum.* Sed est, Latinis verbis ita imitari metra Graecorum lyrica, ut nusquam violetur, sed perpetuo Latina syllabarum quantitas vocum, atque in omnibus sincera Latinae poësis servetur indoles, id quod effecit Horatius.) — *Sume*] «Assume, o Musa mea, (*Melpomene,* ut Od. 4, 3, 1.) spiritus iustos, quippe ingenio meo convenientes *et Delphica cet.*», id est, dempta imagine: «fac, ut omnes facultatem poëticam, cuius mihi conscius sum, ultro agnoscant.»

15. 16. *Delphica*] *Apollinarem* dicit Od. 4, 2, 9. — *volens*] Verbum sollemne in precibus. Servius ad Aen. 1, 737: *Sic enim dicunt:* «Volens propitiusque sis.» Cato R. R. 142: *Mars pater, te precor quaesoque, uti sies volens propitius mihi, domo, familiae* cet. Liv. 7, 18: *Precatus deinde, si divus, si diva esset, qui sibi praepetem misisset, volens propitius adesset.*

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER QUARTUS.

CARMEN I.

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves? Parce, precor precor.
Non sum qualis eram bonae
Sub regno Cinarae. Desine, dulcium

Od. I. Inscr. volg. *Ad Venerem.* — *Allegoricos a se affirmat ex intermisso scribi carmina ad Venerem.* B. — *Ad Fabium Maximum.* bc. — 4. *Cynarae* LCt.

I. Respondet, ut ita dicam, Libri 3. carmini 26. «Cum diu liber fuissem ab amoribus, rursus tu, Venus, me impugnas novumque amorem mihi inspiras, et quidem Ligurini.» Sappho Fragm. 20. Schn. Ἔρος δηὖτέ μ' ὁ λυσιμελὴς δονεῖ. Neutiquam vero hoc dicit, sese renuntiare iam poësi atque Paullo tradere suam lyram, ut ridicule contendit novissimus interpres. — Ceterum cfr. Archilochi Fr. 72., Alcmanis Fr. 17., Ibyci Fr. 2., (Compositum inter annos 739. - - 741. v. Franke p. 207.)

1. 2. *Intermissa*] V. *intermissa* post Stephanum Bentleius rursus rettulit ad v. *bella*, cum plerique iunxissent *intermissa Venus*. — «Post *moves* non punctum sed interrogandi signum ponendum est. Etenim poëta narrat rem, quae certa quidem et in facto posita est, sed praeter exspectationem tamen accidit. Miratur igitur tale quid fieri potuisse, cum aetate iam provectior sit. Eadem ratio est Od. 1, 28, 6. 29, 5. Epp. 1, 1, 3. 2, 3, 382.» Iahn. — *bella* autem ex frequenti similitudine in amoribus; unde etiam Agathias Anth. Pal. I. p. 177: Κύπρι τροπαιοφόρε. — *Parce*] Od. 2, 19, 7.

3. 4. *Non sum*] Epp. 1, 1, 4: *Non eadem est mens, non aetas*;

Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis: abi,
Quo blandae iuvenum te revocant preces.

Tempestivius in domum
Paulli purpureis ales oloribus

9. *domo* BbSLCtFM, item Bentl. (*domum* c et octo Pottierii.)

et cfr. Od. 3, 14, 27. — *Sub regno*] «quae tam mite amoris imperium in me exercebat.» — *bonae*] «probae, in me minime avarae, neque munera captantis.» Tib. 2, 4, 45: *At bona, quae nec avara fuit* cet. Cfr. imprimis Epp. 1, 14, 33: *Quem scis immunem Cinarae placuisse rapaci* (adversus alios amatores, erga me *bonae*). Non potest significare nec «pulchrae», ut volt Ruhnken ad Ter. Phorm. 1,2, 57., nec «vita defunctae», ut opinatur HP. — *Cinarae*] Hoc inter tot amicarum ficta nomina (Lyde, Lydia, Lalage, Pholoë, Glycere, cet.) verum est nomen libertinae ab Horatio aliquando ex animo amatae, cuius gratam mentionem fecit etiam Od. 4, 13, 12. Epp. 1, 7, 27. 1, 14, 33. nec tamen unquam singulari carmine eius laudes celebravit.

5. 6. *Mater*] Versiculus Od. 1, 19, 1. hic consulto repetitur. Philostrato Imagg. 1, 6. Cupidines praeter caelestem illum Nympharum sunt filii. — *Circa*] «Propinquitatis notio transferri ad tempus coepit seculo Augusti. Notatur vero hoc modo tempus proximum.» Hand Turs. II. p. 64. — *lustra decem*] Quinquagenarius iam erat Horatius a. u. c. 739.

7. *durum*] «tenerorum sensuum iam minus capacem.» In variatione ac velut oppositione ἐπιθέτων *saeva* - - *mollibus* haeserunt interpretes nonnulli. Verum v. *saeva* opponitur dumtaxat v. *dulcium:* cum per se dulces sint amores, suam saevitiam atque amaritudinem iis immiscet Venus; contra v. *durum* opponitur vocabulo *mollibus;* talibus enim imperiis nunc uti necesse est deae, si allicere volt minus iam pronum ad amores. Tota autem imago repetita est ab equitatione; equis enim os aut *durum* aut *molle* tribuitur, prout vel aegre vel facile freno *flectuntur*, reguntur. — *revocant*] «a me ad se (retrorsum) vocant;» non: «iterum vocant.»

9. 10. *Tempestivius*] «opportunius ac decentius.» — *in domum*] «Sic legendum, non *domo*, vel propter illud *ales oloribus.* (quod motum in locum significat.) Theocr. 3, 1: *Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα.*» HP. in Bibl. crit. n. II. p. 41. — *Paulli*] Cum vocetur *puer*, vix fieri potest, ut sit Paullus Fabius Maximus, apud Augustum valde gratiosus (Seneca Controv. 2, 12.) et consul a. u. c. 743., tempore igitur, quo hoc carmen compositum est, circiter quadragenarius. Equidem reor significari eius filium, quem ut fidelissimum sibi etiam in exilio amicum crebro laudat Ovidius. Cfr. Bianconi *Let-*

Comissabere Maximi,
Si torrere iecur quaeris idoneum:

Namque et nobilis et decens
Et pro sollicitis non tacitus reis
Et centum puer artium
Late signa feret militiae tuae.

tere sopra Celso p. 129. — *purpureis*] purpureum nonnunquam appellatur quod candet splendore, ut cum Pedo Albinovanus 2, 62: *nivem purpuream*, Lactant. de Phoenice 74: *aëra purpureum*, Claudian. 29, 7: *flores aeterno veris honore rubentes* vocant; et figurate Virg. Aen. 1, 590: *lumenque iuventae purpureum.* Sic etiam Graeci de quovis nitore usurpant. Pind. Nem. 11, 28: *ἐν πορφυρέοις ἔρνεσιν (ἐλαίας). Candere* item de cocco Sat. 2, 6, 102: *rubro ubi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos.* — *ales*] Alae non ipsi quidem Veneri tribuuntur, sed alitibus per aërem dea vehitur.

11. 12. *Comissabere*] cum Cupidinum comitatu. Quod faciunt iuvenes amore incitati, hic deae tribuitur. — *iecur*] sedes amoris ex antiquorum opinione, cfr. Od. 1, 13, 4: *fervens - - iecur.* (Aeschyl. Choëph. 266: *ἧπαρ θερμόν.*) Od. 3, 13, 3. Epp. 1, 18, 72. Est igitur: «Si tibi libet animum adolescentis alicuius, qui amori aptus sit ac facile tibi obsequatur, amore accendere.» Noli construere: *si quaeris idoneum torrere* (cui torreas) *iecur.*

13. 14. *nobilis*] Ad hunc ipsum Fabium, ut videtur, Ovidius ex Ponto 1, 2, 1: *Maxime, qui tanti mensuram nominis imples Et geminas animi nobilitate genus; Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti, Non omnes Fabios abstulit una dies.* — *decens*] «formosus.» — *non tacitus*] «eloquens causarum patronus», ut Pollio Od. 2, 1, 13: *Insigne maestis praesidium reis.*

15. *centum puer artium*] «quam plurimis bonis artibus instructus iuvenis, *πάντεχνος.*» Cic. pro Rosc. Am. 41. *κατ' εἰρωνείαν*: *inter suos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos.* Catull. 12, 8: de Pollione adolescentulo: *leporum Disertus puer ac facetiarum.* Viginti circiter annorum adolescentulum tunc fuisse arbitratur Walckenaer II. pag. 334. Ad formulam *centum* cfr. Plaut. Pseud. 2, 3, 12: *centum docta consilia.*

16. *Late signa*] «Sub te militans (ex solita illa imagine Od. 3, 26, 2.) efficiet, ut victricia tua arma ubique celebrentur proferaturque imperium tuum.»

17. *Et quandoque*] «Et quandocunque rivalem etsi largiora munera amicae offerentem vicerit apud eam adeoque illum deriserit» cet. Iunge *potentior muneribus*, «quam munera», non cum aliis *riserit muneribus.* — *Largi - - aemuli* prae-

Et, quandoque potentior
Largi muneribus riserit aemuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea.
Illic plurima naribus

18. *Largis* bScLCtF. (sed *Largi* B et Pottierii 1, 7, 8. 17.) — 20. *citrea* B. Pottierii 1, 7, 8. Comm. Cruq. LC et Bentleius: *Cypria* bctFM, *Cyprea* S.

fero ex auctoritate Cod. antiquiss. B. Sic etiam constructio fit elegantior atque Horatio dignior. Quid, quod hoc longe acerbius: «Nihil habet aemulus, cur praeferatur, praeter divitias tantummodo, quas identidem large profundit, sed frustra; tu enim eum vincis et forma et nobilitate et facundia:» —? (v. 13.) Atque facilius accommodabatur adiectivum ad proximum nomen quam ad longinquius.

19. *Albanos - lacus*] Ubi contuleris delineationem illius tractus apud Nibbyum *Viaggio* II. p. 33., videbis quattuor lacus ibi antiquitus sibi proximos fuisse, ita, ut quasi quadrangulum efficerent. Sunt 1) lacus Albanus proprie dictus; 2) lacus Nemorensis; 3) *Laghetto*, sine nomine proprio; 4) *Lago, oggi Valle Aricina*. In ea igitur regione videtur Maximus villam habuisse. Parietinas Nymphei et delubri prope lacus Albani emissarium etiamnunc superesse testatur Bianconi *Opere* I. pag. 190. Sed villae horum Maximorum, ut volt ille; has esse reliquias quis praestabit?

20. *trabe*] «trabibus, contignatione, tholo.» — *citrea*] Hanc lect. Cod. B. praetuli. Vereor, ne *Cypria* orta sit ex illa longe diversa *trabe Cypria* Od. 1, 1, 13. nec magnopere placet *deam Cypri* locari *sub trabe Cypria*. Iis autem, qui hoc praeferunt, ante omnia probandum erit *Cypriam* trabem sic nude dici pro *cedrina*, maxime cum Libanus, Syria, Creta magis etiam quam Cyprus cedris abundarint. Una cedrus Cypria immensae magnitudinis memoratur a Plinio 16, 40.; Strabo autem 14. extr., ubi de Cypri silvis verba facit, nihil tradit de cedris. — Omnino cogitandum (ut in Virg. Catal. 5, 5. Ge. 3, 12.) de templo ex libera poëtae *φαντασίᾳ* exstruendo, in quo quaelibet vel pretiosissima materia poëtico luxu large profundi potest. Verum appellare licet etiam Plinii locum 13, 16., ubi de citro inter alia haec leguntur: *Theophrastus magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes quandamque immortalitatem materiae in tectis contra vitia omnia incorruptae.* Minime igitur audiendi sunt partim ii, qui de laminis tantum citreis, quibus inductae sint trabes, interpretantur; partim qui ex ipsa historia naturali et cedri et citri lect. *Cypria* probatum iverunt.

21—24. *Illic*] «Illic assidue coleris; plurimi tibi adolebuntur odores; semperque lyrae, tibiae

Duces thura, lyraeque et Berecyntiae
Delectabere tibiae
Mixtis carminibus non sine fistula;

Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes pede candido
In morem Salium ter quatient humum.

Me nec femina nec puer
Iam nec spes animi credula mutui,

22. 23. *lyraeque et Berecyntiae - tibia* (sic) S, *lyraque et Berecyntia - tibia* C et Bentleius e Codd. — 28. *quatiunt* BbS. (non c.) — 30. *animi nuntia mutui* Cod. Lips. quartus.

Berecyntiae (quae proprie est Matris deûm magnae, a Berecynto, Phrygiae monte:), fistulae (ut Od. 3, 19, 20.) cantus mixtus resonabit.» De toto Veneris cultu cfr. Empedoclem apud Athen. 12, 1. p. 510: *Κύπρις βασίλεια· Τὴν οἵ γ' εὐσεβέεσσιν ἀγάλμασιν ἱλάσκονται, Γραπτοῖς δὲ ζώοισι, μύροισί τε δαιδαλεόδμοις, Σμύρνης τ' ἀκρήτου θυσίαις λιβάνου τε θυώδους, Ξανθῶν τε σπονδὰς μελίτων ῥίπτοντες ἐς οὖδας.* — Ablativi *lyraque* cet. in Codd. aliquot, quibus volgaris constructio Horatianae substituitur, orti esse videntur dumtaxat ex prava accommodatione ad v. *delectabere;* unice recti dativi, ut Epod. 9, 5: *Sonante mixtum tibiis carmen lyra.* Utrobique *carmina* significant modos (Od. 3, 11, 7.), concentus horum instrumentorum, *συναυλίαν, τὴν αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίαν* (Athen. 14, 9.) De carminibus proprie dictis mox loquitur.

25. *Illic*] «Illic bis tibi singulis diebus ducentur chori, hymnos tibi canentes.» — *bis*] Tibull. 1, 3, 31: *Bisque die resoluta comas tibi dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia*, mane prima hora et vespere hora octava.

28. *In morem Salium*] ut Od. 1, 36, 12. adiectivum potius quam plur. pro *Saliorum*. Cfr. Varr. LL. 7, 1: *Salia carmina interpretatus est C. Aelius Stilo.* — *ter*] ut Od. 3, 18, 16. «*im Drittelschlag.*» Voss. — *quatere terram* de saltatione, ut *pulsare, pellere* terram. (Od. 1, 4, 7.) Eurip. Troad. 544: *Λίβυς τε λωτὸς ἐκτύπει Φρύγιά τε μέλεα, παρθένοι δ' Ἀέριον ἀνὰ κρότον ποδῶν Βοάν τ' ἔμελπον εὔφρονα.* Lucian. de Saltat. 16: *παίδων χοροὶ, συνελθόντες ἐν αὐλῷ οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δὲ οἱ ἄριστοι.*

30—32. *nec spes*] «Nec spes me iuvat cum persuasione coniuncta fore, ut mutuo amer ab ea, cuius amore captus sum.» Od. 2, 12, 15: *bene mutuis Fidum pectus amoribus.* — *certare*] Epp. 1, 19,

Nec certare iuvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus.

Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?

Nocturnis ego somniis
Iam captum teneo, iam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

37. *te ego* Lt. — 40. *volubilis* B.

11. — *vincire*] «nec in conviviis redimire caput corollis recentibus.»

33. 34. *Sed cur heu*] Vi tandem amoris victus fatetur se Ligurini amore incensum esse. Cfr. Od. 4, 10. — Imperite nuper quidam hoc nomen duxit a v. *ligurire*, in quo syll. *gu* producitur. — *rara*] «guttatim ac furtim decidit», ut fit in molliore animi affectu. Od. 1, 13, 6: *humor et in genas Furtim labitur*.

36. *silentio*] Sic Dido apud Virg. Aen. 4, 74: *Incipit effari mediaque in voce resistit*. Epod. 11, 9: *amantem et languor et silentium Arguit*. Sappho Fr. 2, 7. Schn.: Ὡς ἴδω γάρ σε βροχέ', ὥς με φωνᾶς Οὐδὲν ἔτ' ἴκει· Ἀλλὰ κὰμ μὲν γλῶσσα Fέαγε κτλ.

37. *somniis*] Meleager Anth. Pal. II. p. 488: Ἡδύ τί μοι διὰ νυκτὸς ἐνύπνιον ἁβρὰ γελῶντος Ὀκτωκαιδεκέτους παιδὸς ἔτ' ἐν χλαμύδι Ἤγαγ' Ἔρως ὑπὸ χλαῖναν.

39. 40. *gramina*] «per caespitem.» Iam solitas adolescentium exercitationes ludosque campestres memorat, cursum per Campum Martium et natationem in Tiberi. Cfr. Od. 3, 12. (Ovid. Trist. 5, 1, 32: *Mollia quot Martis gramina campus habet.*) — *dure*] *crudelem* eundem vocat Od. 4, 10, 1. — *volubiles*] «a natante huc illuc pulsas.»

CARMEN II.

Pindarum quisquis studet aemulari,
Iule, ceratis ope Daedalea

Od. II. Inscr. volg. *Ad Iulum Antonium.* — *Ad Iulum Antonium vetustiorum poëtarum veneratio.* BbS. — *Ad Iulium* (sic) *de aemulatione vana.* c.

II. Iulus Antonius, alter M. Antonii triumviri ex Fulvia filius, natus circiter a. u. c. 710., educatus ab Octavia maiore, benigna noverca, huius filiam Marcellam maiorem in matrimonium duxit. Tam gratiosus fuit apud Augustum, ut cum primum locum Agrippa, Liviae filii secundum tenerent, tertius esset ac numeraretur Iulus circiter a. u. c. 742., quo Agrippa mortem obiit. (Plut. Anton. 87.) Ornatus est a patris victore sacerdotio, praetura a. u. c. 741. (Vellei. 2, 100. Dio Cass. 54, 26.), consulatu, quem cum Q. Fabio Maximo Africano gessit a. u. c. 744. (sic enim emendandi videntur Piranesii et Laurentii Fasti Capitol. h. a.) Nihilo tamen secius violavit domum Augusti, affinis sui, commisso cum Iulia adulterio a. u. c. 752. Insimulabatur id fecisse spe imperii occupandi (Dio 55, 10). Iulia in Pandatariam insulam relegata; Iulus Augusti iussu se ipse interfecit teste Velleio l. l. Cfr. Weichert de Vario p. 342. seqq. Loebellii opusculum Germanicum de Augusti principatu pag. 235. (Raumer *hist. Taschenbuch Bd.* V.) — «Iulus Antonius heroico metro Diomedeas (*Διομηδείας*) duodecim libros scripsit egregios et prosa aliqua.» Acron. Antimachum igitur, ut opinor, imitari conatus est, quemadmodum, Arctinum secutus, in Aethiopide fecerat M. Furius Bibaculus. — «Iulus Antonius rogaverat Horatium, ut scripta Pindari Graeca in laudem Caesaris transferret, ut Virgilius scripta Homeri in laudem Aeneae. Inde excusat se Horatius dicens se tanto operi non sufficere, cum ille summus poëta fuerit.» Schol. apud Vanderburg. Hoc sane ex ipso carminis exordio desumptum est, atque ita explicandum, fieri utique potuisse, ut Iulus aliquando miratus sit, cur Horatius carminum Pindaricorum formas ac metra imitari nunquam voluerit. Cfr. Seneca de Brev. vit. 5. Compositum videtur hoc carmen a. u. c. 738. exeunte vel 739. ineunte. (Cfr. Franke.) Alii referunt ad a. 741. vel 742.

1. *Pindarum*] Stat. Silv. 4, 7, 5: *Regnator lyricae cohortis, Pindare.* Tametsi Horatius singulas aliquot sententias ex Pindaro transtulit (ut Od. 1, 12, 1.), sapientissime tamen abstinuit ab imitandis carminum Pindaricorum formis ac metris, imaginibus audacioribus, liberiore verborum compositione, rationem habens et suarum virium et indolis totius Latinae poësis. Minus utique prudens fuit eius iunior amicus Titius, *Pindarici fontis*

Nititur pennis vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore,

3. *pinnis* B, ut solet. — 6. *Cum s. n. saliere* superscr. *Quem - - aluere* S.

qui non expalluit haustus Epp. 1, 3, 10. et Rufus ille Ovidii ex Ponto 4, 16, 28: *Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae.* — *aemulari*] Probe distinguenda ab imitatione aemulatio. Plin. Epp. 7, 30: *Libellos meos de ultione Helvidii orationi Demosthenis κατὰ Μειδίου confers; quam sane, cum componerem illos, habui in manibus, non ut aemularer, (improbum enim ac paene furiosum:) sed tamen imitarer ac sequerer.*

2. *Iule*] Iulus (falso in Cod. Med. Tacit. Ann. 4, 44. et apud alios *Iulius* dictus:) insolitum hoc praenomen gessit inditum a patre, ut ostenderet, se per matrem Iuliam, L. Iulii Caesaris filiam, attingere gentem illam *missam ab Ascanio, cui cognomen Iulo:* Virg. Aen 1, 267., ubi Graeca pronuntiatione est nomen trisyllabum, hic Latina, bisyllabum. Appellatio autem per praenomen poëtae familiaritem cum iuniore amico indicat. Frigidissima contra est HP. suspicio *Ille*, quae si stulte Horatio unquam placuisset, nunquam transisset in *Iule*. Neque vero illud argutiis persequendum est, quod hic semel praenomen a gentilicio nomine v. 26. distraxit, alibi vero (Od. 2, 2, 3: *Crispe Salusti*, Od. 2, 11, 2: *Hirpine Quincti*, Epp. 1, 3, 1: *Iuli Flore:*) coniunxit nomen gentis et familiae.— *ceratis*] «cera coniunctis affixisque corpori» Schol. Cruq. (*mit dem Wachsgefieder.* Garve.) — *ope Daedalea*] «velut arte illa, qua Daedalus usus est.»

3. 4. *Nititur*] «sustinet, librat se in aëre.» Virg. Aen. 4, 252: *paribus nitens Cyllenius alis.* — *vitreo*] «ὑαλίνῳ, viridi, caeruleo, *blaugrün (krystallen).*» Virg. Aen. 7, 759: *vitrea te, Fucinus, unda.* — *Nomina*] ut ex volgari opinione Icarus mari Icario. Ovid. Trist. 3, 4, 22: *Icarus immensas nomine signat aquas.* Dempta imagine: «Summum periculum adit, ne, dum audacior esse volt atque sublimis, adeo vitiosus turgidusque fiat, ut omnes ei experimentum male cessisse iudicent.»

5. *amnis*] Comparatio poëtae cum amni ex eo quoque explicanda, quod solito τρόπῳ dicebant *flumen ingenii, orationis.* Cic. Acad. 4, 38: *Flumen orationis aureum fundens Aristoteles*; sicque etiam *fons.* Iuven. 10, 118: *utrumque Largus et exundans leto dedit ingenii fons.* (De sua poësi ipse Pindarus Olymp. 11, 9. Boeckh: *νῦν ψᾶφον ἑλισσομέναν Ὄπα κῦμα κατακλύσσει ῥέον.*)

6—8. *notas*] «consuetas.» Manil. 4, 417: *notis fugientia flumina ri-*

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit numerisque fertur
Lege solutis;
Seu deos regesve canit, deorum

10. *audacis* B. — 13. *regesque* BbSLCt. (non c.)

pis. — Absurda est lectio: *cum* (imbres) *super notas saliere ripas.* — *fervet*] «ζέει, aestuat.» Dionys. Long. 48, 5: ὁ *Πίνδαρος καὶ ὁ Σοφοκλῆς ὁτὲ μὲν οἷον πάντα ἐπιφλέγουσι τῇ φορᾷ κτλ.* Schol. Pind. ad Olymp. 1, 3: *Πίνδαρος θερμός τις ὢν καὶ πολύνους ἐπὶ τὰ νοήματα.* Sat. 1, 10, 62: *Cassi rapido ferventius amni ingenium.* — «Unus Codex *fervit*, antiquo more.» Cruq. — *immensus*] «fines illos audaciae lyricae, intra quos se continuerunt ceteri, migrans.» — *profundo - ore*] Os rotundum, magnum (Ovid. A. A. 1, 206: *Et magno nobis ore sonandus eris:*) *magna sonaturum* (Sat. 1, 4, 44.), poëtis tribuitur ad significandam elocutionis vim atque ubertatem. (Cic. Orator 6: *Grandiloqui, ut ita dicam, fuerunt cum ampla et sententiarum gravitate et maiestate verborum.*) Hic assumpta amnis imagine copia illa infinita mixtâ metaphorâ refertur ad amnis ostium, per quod in mare immensa aquarum vis exit. *Profundum* pertinet imprimis ad imaginum sublimitatem et magnificentiam miramque sententiarum gravitatem, qua singula argumenta, per se interdum sterilia, Pindarus exornavit. Quinctil. 10, 1, 61. Pindaro *beatissimam rerum verborumque copiam tribuit.* (*mit tiefem Wortstrom.* Garve.) — *ore*] Iungi non potest *immensus ore profundo*, ut nonnemo voluit. — Non recte totum locum acceperunt de legibus artis propter caecum nescio quem *ἐνθουσιασμὸν* a Pindaro spretis saepeque migratis, cum, si quis alius, sapientissimus ille poëta suique semper compos nihil non consulto egerit.

9. *Laurea - Apollinari*] Poëtae Horatio posteriores praeferunt formam *Apollineus*; illa usitatior est de ludis sacrisque *Apollinaribus.* Cfr. Od. 3, 30, 15: *Delphica lauro.* Od. 4, 3, 6: *Deliis foliis.* «In singulis generibus, in quibus elaboravit, quaeque postea significantur, ille primas fert.»

10. *per audaces nova dithyrambos Verba*] «Dithyrambus genus est carminis in honorem Liberi patris rhythmis vehementioribus liberioribusque compositum.» Schol. Archiloch. Fr. p. 189. Schn. *Ὡς Διωνύσου ἄνακτος καλὸν ἐξάρξαι μέλος Οἶδα διθύραμβον, οἴνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας.* *Nova verba* vocat dithyrambicum dicendi genus maxime propter audaciorem verborum compositionem. Aristot. Poët. 22, 14: *τῶν δὲ ὀνομάτων τὰ μὲν διπλᾶ μάλιστα ἁρμόττει τοῖς διθυράμβοις.* Hermias ad Plat. Phaedr. p. 87 Ast: *οἱ διθύραμβοι σκολιῶς ἀπηγγέλλοντο καὶ διὰ συνθέτων καὶ πεπλεγμένων ὀνομάτων.* Dionys. Halic. de

Sanguinem, per quos cecidere iusta
Morte Centauri, cecidit tremendae
Flamma Chimaerae;
Sive quos Elea domum reducit

14. 15. *iusto Marte* Mönch.

Comp. vv. T. V. p. 154. Reisk., post allatum locum ex Pindari Dithyrambis (Ed. Dissen I. p. 225.): ταῦτ' ἔστιν ἰσχυρὰ καὶ στιβαρὰ καὶ ἀξιωματικὰ καὶ πολὺ τὸ αὐστηρὸν ἔχει κτλ. Idem scriptor (VI. pag. 763. Reisk.) dithyrambis κόμπον ὀνομάτων tribuit. Philodemus de Musica Vol. Hercul. I. pag. 95: Πίνδαρος ἔφη, θύσων ποιήσεσθαι διθύραμβον. (Dithyrambus etiam in Genium transformatus est in vase picto *Annal. dell' Inst. archeol.* 1829. p. 398.) duce fortasse, ut arbitratur Welckerus, Aeschylo, qui Fragm. 381. Dind.: Μιξοβόαν πρέπει Διθύραμβον ὁμαρτεῖν Σύγκωμον Διονύσῳ. Cfr. etiam Cinesiae ῥῆσιν in Aristoph. Av. 1383.)

11. 12. *devolvit - - fertur*] Permanet in proxime praecedente fluminis similitudine. — *numerisque*] Quinctil. 9, 4, 45: *Omnis structura ac dimensio et copulatio vocum constat aut numeris (numeros* ῥυθμοὺς *accipi volo) aut* μέτροις. — *Lege solutis*] ut certe iudicabant Horatii aequales inter Romanos de dithyramborum Pindaricorum metris; quod genus propter vehementiorem animi motum repetitionem numerorum aspernabatur.

13 — 16. *Seu deos*] Paeanes dicit et hymnos, ut in Iovem, Ἄμμων Ὀλύμπου δέσποτα et Δωδωναῖε μεγάσθενες, ἀριστότεχνα πάτερ. (Ed. Diss. p. 223. et 224.) Iam transit ad ἐγκώμια. — *regesve*] « heroas, ἡμιθέους, deorum filios, quorum ex numero potissimum Pirithoum, Theseum, Peleum Κενταυροκτόνους (Od. 1, 18, 8. Ovid. Met. 12, 210.) et Bellerophontem, Chimaerae πῦρ πνεούσης interfectorem, (Od. 2, 17, 13.) memorat. — Etiam regem sibi aequalem Pindarus laudibus celebravit. Dio Chrysost. Or. 2. p. 83. R.: ἐπῄνεσεν Ἀλέξανδρον τὸν Φιλέλληνα ἐπικληθέντα, ποιήσας εἰς αὐτόν· Ὀλβίων ἐπώνυμε Δαρδανιδῶν. — *iusta Morte*] propter raptatam Hippodamiam, Pirithoi novam nuptam. Ovid. Met. 12, 223. Referuntur huc Fragm. 44 et 45. Diss. pag. 244: Ἀνδροδάμαντα δ' ἐπεὶ Φῆρες δάεν ῥιπὰν μελιαδέος οἴνου, Ἐσσυμένως ἀπὸ μὲν λευκὸν γάλα χερσὶ τραπεζᾶν Ὤθεον, αὐτόματοι δ' ἐξ ἀργυρέων κεράτων Πίνοντες ἐπλάζοντο. De Centauris eorumque cum Lapithis pugna cfr. imprimis v. Stackelberg *der Apollotempel zu Bassae* p. 66. (Bellerophontes Chimaeras, Amazonibus heroi opitulantibus, interimens est in *Mon. ined. dell' Inst. arch.* II. T. 49 et 50.)

17. *Elea*] Victoriam Olympicam ut inter omnes gloriosissimam praecipue memorat. — *domum reducit*] Vitruv. Lib. 9. Praefat.: *Graecorum maiores hieronicis ita magnos*

Palma caelestes pugilemve equumve
Dicit et centum potiore signis
Munere donat,

Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat et vires animumque moresque

18. *caelestis* Bb.

honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam, cum revertantur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur. — Victorem Olympicum domum cum uxore redeuntem, cui *Νίκη* gratulatur, videsis in vase picto apud Millingen Cohill Tab. I.

18. *caelestes*] «quos eius *ἐπινίκια terrarum dominos evehunt ad deos* (Od. 1, 1, 6.), diis aequant.» — *equumve*] Sic *Φερενίκου*, Hieronis equae, mentionem facit Olymp. 1, 18. et Pyth. 3, 74. Ars P. 84: *Et pugilem victorem et equum certamine primum.* Cfr. Od. 4, 3, 3. Theocr. 16, 46: *τιμὰς δὲ καὶ ὠκέες ἔλλαχον ἵπποι, Οἵ σφισιν ἐξ ἱερῶν στεφανηφόροι ἦνθον ἀγώνων.* Nihilominus *equum* cum dicit, eius dominum victoria potitum intelligit. Etenim nolim equidem cum Bentleio dicere: «hic et equum dicit *caelestem* fieri palma adepta.»

19. 20. *signis*] «Statuis, quae hieronicis ponebantur.» Pausan. 6, 1. — *munere*] *ἐπινικίῳ*, cuius, utpote aeterni, maius pretium est, quam vel centum statuarum.» Pind. Nem. 5, 1: *Οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ᾽, ὥστ᾽ ἐλινύσοντά μ᾽ ἐργάζεσθαι ἀγάλματ᾽ ἐπ᾽ αὐτᾶς βαθμίδος ἑσταότα.*

21. *Flebili sponsae*] «Sive iuvenem maestae sponsae acerba morte ereptum deplorat.» Significat *Θρήνους*, quorum pulcherrimae aliquot supersunt reliquiae. — *flebili*] h. l. «lacrimas fundenti», ut A. P. 123: *flebilis Ino*, non «deplorandae», ut Od. 1, 24, 10.

22. 23. *moresque - - nigroque*] Utrumque *que* colliquescit cum vv. seqq. — *Aureos*] «purissimos omnique laude dignos.» Antiphanes in Mein. Fr. Com. III. p.124, de *ἑταίρᾳ· Ἦθός τι χρυσοῦν πρὸς ἀρετὴν κεκτημένης*. Etiam nostro sermone Garve ausus est dicere: *die goldnen Sitten*; cum propter nescio quem timorem Vossius sententiam sic pervertisset: *des goldenen Alters Sitten.* — *educit in astra*] solita *ὑπερβολῇ* etiam in prosa orat. Cic. ad Att. 2, 25: *laudes nostras ad astra sustulit.* (Welckerus in Mus. Rhen. II. p. 121: *Horaz scheint mir einen bestimmten Threnos, einen schönsten von allen, in's Auge zu fassen, der auch dadurch sich bestimmt von andern unterschied, dass darin die Seele des Verstorbenen nicht in den* HADES *überging, sondern wegen ihrer* GOLDENEN *Reinheit den Weg zu den Sternen nahm.* Ingeniosa sane coniectura, sed incerta. Simplicior autem mihi semper visa est

Aureos educit in astra nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinae
More modoque

25. *cygnum* B, *cignum* bSc.

solita interpretatio: «sponsum illum immortalem reddit»; quo sane ducit *Θρήνων* Fr. 4. in Boeckh. Ed. min.: *βασιλῆες ἀγαυοὶ - - · ἐς δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον ἥρωες ἁγνοὶ πρὸς ἀνθρώπων καλεῦνται.)*

24. *Invidet Orco*] «a morte vindicat; eripit oblivioni.» Hoc ipsum egit Pind. Olymp. 8, 77: *Ἔστι δὲ καί τι θανόντεσσιν μέρος Κὰν νόμον ἐρδόμενον· Κατακρύπτει δ' οὐ κόνις Συγγόνων κεδνὰν χάριν.* Idem praecipua carminum suorum genera ita enumeravit in Fr. Schol. Vatic. Rhesi 895., quod sic restituere conatus est Schneidew. in Eustathii Prooem. Pind. p. 35: *Ἔντι μὲν χρυσαλακάτου τεκέων Λατοῦς ἀοιδαὶ Ὥριαι παιάνιδες· ἔντι δ' αὖ θάλλοντα ναρκίσσου στέφανον Ἐκ Διωνύσου μεταμαιόμεναι· τὸ δὲ κοιμίσαν ...... σώματ' ἀποφθιμένων· Ἁ μὲν ἀχέταν Λίνον αἴλινον ὑμνεῖν, ἁ δ' Ὑμέναιον Ἐν γάμοισι χροϊζόμενον ..... λάβεν Ἐσχάτοις ὕμνοισιν· ἁ δ' Ἰάλεμον, ὠμοβόρῳ Νούσῳ, ὅτι πεδαθέντα σθένος υἱὸν Οἰάγρου. Apollinis et Dianae paeanes sunt, Dithyrambi spectant ad Bacchum: Musae autem mature absumptorum filiorum corpora lugubribus modis condiderunt: alia Linum lamentabili carmine prosequendum, altera Hymenaeum, tertia Ialemum atque Orphea.*

25. *Dircaeum*] a Dirce, fonte Thebano. Cfr. Apollod. 3, 5, 5, 9. — *multa aura*] «magnam aurae vim *(Masse)* latis suis alis nitens amplectitur cycnus.» — *levat*] Oloris volatum altum simul atque ita quietum, ut ab aëre ipso sine alarum verberibus sursum ferri videatur, significat. — *cycnum*] Sic Leonidas Tar. Ep. 80. Alcmanem vocat: *τὸν ὑμνητῆρ' ὑμεναίων κύκνον.* Antipat. Sid. Anth. Pal. I. p. 315: *ὁ Τήϊος ἐνθάδε κύκνος Εὕδει.*

26—28. *Antoni*] In hoc uno carmine eundem hominem bis diverso nomine alloquitur, primum praenomine, id quod familiaritatis est; hoc loco nomine gentilicio, partim ut illum testem suae sententiae advocet; («ut tumet ipse, Antoni, probe nosti:») partim, quo transitum sibi paret ad seq. allocutionem *Concines* cet., quae omisso in prioribus nomine amici languidissima evasisset. — *Nubium tractus*] «regiones». Sic Tac. Ann. 2, 23: *Auster immenso nubium tractu validus.* — *apis*] Frequens haec comparatio. Simonides p. 96. Schneidew. Plato in Ione p. 534. A.: *λέγουσι γὰρ πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταί, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιῤῥύτων, ἐκ Μουσῶν κήπων*

Palma caelestes pugilemve equumve
Dicit et centum potiore signis
Munere donat,

Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat et vires animumque moresque

18. *caelestis* Bb.

honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam, cum revertantur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur. — Victorem Olympicum domum cum uxore redeuntem, cui *Νίκη* gratulatur, videsis in vase picto apud Millingen Cohill Tab. I.

18. *caelestes*] «quos eius *ἐπινίκια terrarum dominos evehunt ad deos* (Od. 1, 1, 6.), diis aequant.» — *equumve*] Sic *Φερενίκου*, Hieronis equae, mentionem facit Olymp. 1, 18. et Pyth. 3, 74. Ars P. 84: *Et pugilem victorem et equum certamine primum.* Cfr. Od. 4, 3, 3. Theocr. 16, 46: *τιμᾶς δὲ καὶ ὠκέες ἔλλαχον ἵπποι, Οἵ σφισιν ἐξ ἱερῶν στεφανηφόροι ἦνθον ἀγώνων.* Nihilominus *equum* cum dicit, eius dominum victoria potitum intelligit. Etenim nolim equidem cum Bentleio dicere: «hic et equum dicit *caelestem* fieri palma adepta.»

19. 20. *signis*] «Statuis, quae hieronicis ponebantur.» Pausan. 6, 1. — *munere*] *ἐπινικίῳ*, cuius, utpote aeterni, maius pretium est, quam vel centum statuarum.» Pind. Nem. 5, 1: *Οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ᾽, ὥστ᾽ ἐλινύσοντά μ᾽ ἐργάζεσθαι ἀγάλματ᾽ ἐπ᾽ αὐτᾶς βαθμίδος Ἑσταότα.*

21. *Flebili sponsae*] «Sive iuvenem maestae sponsae acerba morte ereptum deplorat.» Significat *Θρήνους*, quorum pulcherrimae aliquot supersunt reliquiae. — *flebili*] h. l. «lacrimas fundenti», ut A. P. 123: *flebilis Ino*, non «deplorandae», ut Od. 1, 24, 10.

22. 23. *moresque* - - *nigroque*] Utrumque *que* colliquescit cum vv. seqq. — *Aureos*] «purissimos omnique laude dignos.» Antiphanes in Mein. Fr. Com. III. p.124, de *ἑταίρᾳ· Ἦθός τι χρυσοῦν πρὸς ἀρετὴν κεκτημένης.* Etiam nostro sermone Garve ausus est dicere: *die goldnen Sitten*; cum propter nescio quem timorem Vossius sententiam sic pervertisset: *des goldenen Alters Sitten.* — *educit in astra*] solita *ὑπερβολῇ* etiam in prosa orat. Cic. ad Att. 2, 25: *laudes nostras ad astra sustulit.* (Welckerus in Mus. Rhen. II. p. 121: *Horaz scheint mir einen bestimmten Threnos, einen schönsten von allen, in's Auge zu fassen, der auch dadurch sich bestimmt von andern unterschied, dass darin die Seele des Verstorbenen nicht in den* Hades *überging, sondern wegen ihrer* goldenen *Reinheit den Weg zu den Sternen nahm.* Ingeniosa sane coniectura, sed incerta. Simplicior autem mihi semper visa est

Aureos educit in astra nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinae
More modoque

25. *cygnum* B, *cignum* bSc.

solita interpretatio: «sponsum illum immortalem reddit»; quo sane ducit Θρήνων Fr. 4. in Boeckh. Ed. min.: *βασιλῆες ἀγαυοί - - · ἐς δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον ἥρωες ἁγνοὶ πρὸς ἀνθρώπων καλεῦνται.*)

24. *Invidet Orco*] «a morte vindicat; eripit oblivioni.» Hoc ipsum egit Pind. Olymp. 8, 77: *Ἔστι δὲ καί τι θανόντεσσιν μέρος Κὰν νόμον ἐρδόμενον· Κατακρύπτει δ' οὐ κόνις Συγγόνων κεδνὰν χάριν.* Idem praecipua carminum suorum genera ita enumeravit in Fr. Schol. Vatic. Rhesi 895., quod sic restituere conatus est Schneidew. in Eustathii Prooem. Pind. p. 35: *Ἐντὶ μὲν χρυσαλακάτου τεκέων Λατοῦς ἀοιδαὶ Ὥριαι παιάνιδες· ἔντι δ' αὖ θάλλοντα ναρκίσσου στέφανον Ἐκ Διωνύσου μεταμαιόμεναι· τὸ δὲ κοιμίσαν ...... σώματ' ἀποφθιμένων· Ἁ μὲν ἀχέταν Λίνον αἴλινον ὑμνεῖν, ἁ δ' Ὑμέναιον Ἐν γάμοισι χροϊζόμενον .... λάβεν Ἐσχάτοις ὕμνοισιν· ἁ δ' Ἰάλεμον, ὠμοβόρῳ Νούσῳ, ὅτι πεδαθέντα σθένος υἱὸν Οἰάγρου.* *Apollinis et Dianae paeanes sunt, Dithyrambi spectant ad Bacchum: Musae autem mature absumptorum filiorum corpora lugubribus modis condiderunt: alia Linum lamentabili carmine prosequendum, altera Hymenaeum, tertia Ialemum atque Orphea.*

25. *Dircaeum*] a Dirce, fonte Thebano. Cfr. Apollod. 3, 5, 5, 9. — *multa aura*] «magnam aurae vim (*Masse*) latis suis alis nitens amplectitur cycnus.» — *levat*] Oloris volatum altum simul atque ita quietum, ut ab aëre ipso sine alarum verberibus sursum ferri videatur, significat. — *cycnum*] Sic Leonidas Tar. Ep. 80. Alcmanem vocat: *τὸν ὑμνητῆρ' ὑμεναίων κύκνον.* Antipat. Sid. Anth. Pal. I. p. 315: *ὁ Τήϊος ἐνθάδε κύκνος Εὕδει.*

26—28. *Antoni*] In hoc uno carmine eundem hominem bis diverso nomine alloquitur, primum praenomine, id quod familiaritatis est; hoc loco nomine gentilicio, partim ut illum testem suae sententiae advocet: («ut tumet ipse, Antoni, probe nosti:») partim, quo transitum sibi paret ad seq. allocutionem *Concines* cet., quae omisso in prioribus nomine amici languidissima evasisset. — *Nubium tractus*] «regiones». Sic Tac. Ann. 2, 23: *Auster immenso nubium tractu validus.* — *apis*] Frequens haec comparatio. Simonides p. 96. Schneidew. Plato in Ione p. 534. A.: *λέγουσι γὰρ πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταί, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιρρύτων, ἐκ Μουσῶν κήπων*

Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

Concines maiore poëta plectro

30. *Plurimum* iungit cum v. *nemus* Bentleius, simul dubitanter proponens *Floreum circa n.* — 31. *rivos* Bentleius coni.

τινῶν καὶ ναπῶν δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετόμενοι. Aristoph. Av. 737. Bekk.: *Μοῦσα λοχμαία - - ποικίλη, μεθ' ἧς ἐγὼ νάπαισι κορυφαῖσί τ' ἐν ὀρείαις ἱζόμενος μελίας ἐπὶ φυλλοκόμου - - Πανὶ νόμους ἱεροὺς ἀναφαίνω· - - ἔνθεν, ὥσπερ ἡ μέλιττα, Φρύνιχος ἀμβροσίων μελέων ἀπεβόσκετο ἀεὶ φέρων γλυκεῖαν ᾠδάν.* Leonid. Tar. Ep. 81. Erinnam vocat *μέλισσαν - - Μουσῶν ἄνθεα δρεπτομέναν·* sic Sophocles dictus est *Ἀτθὶς μέλισσα.* — *Matinae*] Matinus mons prope Garganum in Apulia, ubi mel optimum. (Od. 1, 28, 3. 3, 16, 33. Epod. 16, 28. Lucan. 9, 184. Romanelli *Topografia* II. p. 209.) — *More modoque*] Formula est Latina. Cic. Tim. 1: *multa sunt a nobis Carneadeo more et modo disputata.* Quinctil. 11, 1, 29: *agendi more ac modo. Mos* naturam et ingenium, *modus* usum et consuetudinem significat.

29. 30. *carpentis*] «*δρεπτομένης*, succum sugentis ex thymo.» — *thyma*] Virg. Ge. 4, 169: *redolentque thymo fragrantia mella.* Columella 9, 4: *Saporis praecipui mella reddit thymus.* Metaphorice item Epp. 1, 3, 21: *Ipse quid audes? Quae circum volitas Agilis thyma?* — Utique iungendum *per laborem plurimum*, «*μετὰ πόνου πολλοῦ*, admodum laboriose singulos flores supervolitans»: neutiquam vero cum Bentleio *circa nemus plurimum*, id est, spissum, ut Ovid. Met. 14, 361: *Plurima qua silva est*; nam *labor* hic *ἐπιθέτῳ* definiendus erat, non *nemus*, quod h. l. utrum densum sit necne, nihil refert. — «Non recte post *plurimum* distinguunt atque *nemus* et *ripas* cum *fingo* iungunt.» Iahn. Sane huic interpretationi repugnat *apis Matina*, Apulica, quae circa *Tibur* mel colligere non potest. Manifesto loquitur de *nemore* circa Tibur; (Martial. 1, 13: *Tiburis arces - - Rura nemusque sacrum, dilectaque iugera Musis*;) adeo ut haec ad Horatium referantur, qui in secessu Sabino prope Tibur carmina componere solebat. — *uvidique*] Od. 1, 7, 14. 3, 29, 6: *udum Tibur.*

31. 32. *ripas*] absolute, ut Od. 3, 25, 13., ubi non minus facile *Hebri* cuique in mentem venit quam hic *Anienis*. Neutiquam igitur *rivos* legendum. — *operosa*] opponuntur iis, quae poëtis, inspirantibus Musis, veluti sponte proveniunt. — *parvus*] «ut apis comparata cum cycno, ita ego cum Pindaro commissus, tenuis sum atque humilis poëta.» — *fingo*]

Caesarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum merita decorus
Fronde Sugambros;
Quo nihil maius meliusve terris

35. *clivom* Bentl. — 36. *Sugambros* Horatius videtur scripsisse: *Sygambros* BbcFM et Bentl., *Sycambros* S, *Sicambros* cLt.

κλάττω, verbo Graecis de mellificio proprio.

33. *Concines*] Iungunt quidam *poëta maiore plectro* (praeditus:) sed simplicius est: *concines maiore plectro*, «ut poëta vere hoc nomine dignus, pleniore sono, grandioris spiritus carmine.» Sic Ovid. Met. 10, 150: *cecini plectro graviore Gigantas - - nunc opus est leviore lyra.* — *poëta*] quippe qui Diomedeam composuisset. «Dignius tu canes ad lyram, maius argumentum tractaturus, Augusti l udes, quas operosa mea carmina non assequuntur.» Sic enim malo explicare quam cum Acrone: «Cantabis nobiscum, tu Antoni.» Etenim si hoc voluisset Horatius, hic statim subiungendum aliquid fuisset de parte ab ipso in his laudibus Antonio demandatis assumenda. (Ceterum Horatius nunquam cogitavit de Augusto cum Pindaro comparando, ut prorsus mire opinatus est novissimus interpres: «*Du wirst schon besser, als ich, den Augustus besingen, der ein ähnliches Genie, wie Pindar ist, dessen Bestrebungen wir kleineren Geister alle fördern müssen.*»)

34. *quandoque*] «quandocunque.» Nam tunc ipsum non cogitabat de triumpho ducendo. Immo a. u. c. 741. Augustus rebus Gallicis, Germanicis, Hispanicisque omnibus confectis honores a senatu decretos non accepit et praeterea, occursum populi vitaturus, noctu urbem intravit. (Dio Cass. 54, 25.) Est igitur: «cum ipsi aliquando placebit triumphare.» — *trahet*] Epp. 2, 1, 191: *Mox trahitur manibus regum Fortuna retortis.*

35. *sacrum clivum*] Sacer clivus a nullo scriptore memoratur praeterquam ab Horatio. Partem fuisse Sacrae viae leniter ascendentem, diversam a clivo Capitolino (quem memorant Varro LL. 5, 47. p. 18. Muell. Plin. H. N. 18, 1.) contendit Fea ad Epod. 16, 8.

36. *Sugambros*] Sic scribitur etiam apud Tac. Ann. 2, 26., ut *Suria* cet. Straboni 4. pag. 194. sunt Σούγαμβροι, Dioni 54, 20. Σύγαμβροι, populus Germaniae, tractum inter Rhenum, Sigiam et Luppiam fl. primum inhabitans, qui cum Usipetis et Tencteris M. Lollium magna clade affecerunt a. u. c. 737. Sed, cum Lollium rursus arma parare vel Augustum cum exercitu appropinquare cognossent, in fines suos recesserunt et obsidibus datis pacem pacti sunt a. 738. Postea autem in sinistram Rheni ripam transductos esse constat. Suet. Oct. 21. Cfr. Od. 4, 14, 51. (*Caede gaudentes* vocantur iidem Od. 4, 14, 51. h. l. *feroces*, «quia»,

Fata donavere bonique divi
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.

Concines laetosque dies et Urbis
Publicum ludum super impetrato
Fortis Augusti reditu forumque
Litibus orbum.

ut aiunt Acron et Comm. Cruq., «antequam caperentur, centuriones Romanos, qui ad stipendia ab iis exigenda missi erant, circumventos crucibus affixerant.»

37—40. *maius*] Cfr. Epp. 2, 1, 17. Ovid. ex Ponto 1, 2, 100: *Alma nihil maius Caesare terra ferat.* — *donavere - - dabunt*] Hanc variationem reprehendit nonnemo, ex Latinorum usu idem verbum repetendum fuisse contendens, sed utrumque in solita formula *dedit donavitque* (Cic. Verr. Acc. 5, 17.) arte coniungitur, adeo ut hic sine ulla reprehensione unum post alterum poni potuerit. — *bonique divi*] «benigni, propitii», ut Od. 4, 5, 1: *Divis orte bonis.* Virg. Ecl. 5, 65: *Sis bonus o felixque tuis!* — *in aurum*] «quamvis aureum seculum redeat.»

41. 42. *laetos dies*] festos; cuiusmodi erant Augustalia primum a. u. c. 735. celebrata (Dio 54, 10.), postea a. u. c. 743. πρῶτον ἐκ δόγματος ἐτελέσθη. (Id. Ibid. 34.) Talia igitur celebratum iri a. u. c. 741. putabat poëta. — *Publicum ludum*] editis etiam muneribus gladiatoriis cet. — *impetrato*] votis nostris.

43. 44. *reditu*] Supersunt nummi a. u. c. 738. apud Eckhel D. N. VI. pag. 163. cum inscriptione: *S. P. Q. R. V. S. (vota suscepta)* PRO. *S. (salute)* ET RED. AVG. Dio 44, 19: εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Αὐγούστου ἐποιήσαντο. Ludi autem isti votivi, quos poëta editum iri dicit, editi sunt a. 741. Dio 54, 27. et nummi cusi cum inscriptione *FORTVNAE. REDVCI.* — *orbum*] «vacuum, propter iustitium indictum.» Pind. Isthm. 3, 26: κελαδέννας ὀρφανοὶ ὕβριος.

45. 46. *si quid loquar*] Supple: «tunc»; quo nomine praestat futurum: nam praesens tempus nimis demissi animi esset: «Si omnino is sum, cuius carmina legi mereantur.» Verum hoc dicit: «Si meae laetitiae vox digna erit, quae illo die festo audiatur.» Longe aliter alii explicant: «accedet acclamantium turbae magna pars meae vocis; id est, acclamabo ei contenta voce.» Sed huic interpretationi omnino repugnant vv. *Si quid loquar audiendum*, quae, ubi de altissima ac prope Stentorea voce explicaris, nescio quid habent ridiculi. *Vocis* autem *bona pars* hoc significat: «Omnibus viribus enitar, ut carmine laetissimos meos sensus de Caesaris reditu digne

Tum meae, si quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars; et, O Sol
Pulcher! o laudande! canam, recepto
Caesare felix.
Teque, dum procedit, io Triumphe,

45. *loquar* BScLCtF: *loquor* b, ex aliis Codd. Bentl. et M. — 49. *Teque* BbSc et omnes Pottierii praeter unum 22., qui *Tuque* tFM, *Isque* Bentl. coni. — *procedit* B. firmans D. Heinsii coni. a Rutgersio et Bentleio receptam: *procedis* bSc cum ceteris libris notis et LCtFM.

exprimam, dum tu, Iule, illius res gestas atque virtutes celebras»; quae carminum argumenta prorsus sunt diversa. — «*Solem* pro die posuit, quo victor Caesar urbem ingressus est.» Acron.

48. *Caesare felix*] «Ego felicissimum me reputans propter Augustum reducem.» Longe tenerior hic est sensus, quam si cum Vossio et Gargallo v. *felix* ad *solem* referas, ut sit exclamationis pars.

49. *Teque, dum procedit*] Triumphus h. l. velut numinis divini formam induit, quod invocent Romani, (prorsus ut Epod. 9, 21: *Io Triumphe, tu moraris aureos Currus* cet.) et quidem ex eadem illa antiquissima formula, quae ter continuo repetita reperitur in Carmine Fratrum Arvalium: *Io Triumpe.* (*sic*). Ita in nummis gentis Papiae caput iuvenile laureatum conspicitur, prominente pone tropaeo cum inscriptione: TRIVMPVS. (*sic.*) Eckhel D. N. V. p. 267. Interpretare igitur: «Dum procedit Caesar triumphans a porta triumphali usque ad Capitolium, nos te, Triumphe, non semel, sed continuo dicemus sacra (ut ait Schol.) et laeta acclamatione nomen tuum ita identidem repetentes: *Io Triumphe, Io Triumphe.*» Inde autem a v. 49. manifesto non iam loquitur de carminibus vel a semet ipso vel ab Antonio vel ab utroque in Augusti honorem pangendis, sed de ipso principis gloriosissimo triumpho ab utroque eius admiratore summa cum laetitia et altis acclamationibus spectando. — In constituendo autem h. l. secuti sumus omnium antiquissimum nostrum Cod. B. firmantem, quod D. Heinsius et Bentleius sagaciter viderunt pro v. *procedis*, nato ex prava accommodatione ad lect. *tuque*, legendum esse *procedit* Augustus. (Mire autem ac paene incredibiliter Regel contendit, hanc meam lectionem, quae innititur Codici, ut hoc denuo inculcem, antiquissimo inter omnes adhuc notos, idonea auctoritate destitutam esse. Quid autem manifestius quam ex v. *Caesare* hic facillime repeti *Caesar procedit?* de quo, utpote triumphatore, aptissimum est hoc verbum, de spectatoribus vero longe minus congruum videtur.) In hoc autem poëtae ἐνθουσιασμῷ minime in eo offendere debemus, quod hic Triumphum et stropha sequente, interposito tamen communi verbo *dabimus* (ego et tu aeque atque omnes cives:») secundae personae pronomine rursus alloquitur Iulum.

CARMEN III.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaico
Victorem, neque res bellica Deliis

Od. III. Inscr. volg. *Ad Melpomenen.* — *Ad Musam* bc. — *Ad Melpomenen Musam* S. — 5. *Achaio* cF.

III. Post multas illas ac diuturnas obtrectatorum et iniquorum suorum cavillationes se tandem verum atque unicum *Romanae fidicinem lyrae* a suis popularibus agnitum esse laetatur. — Tempus, quo hoc carmen compositum sit, incertum est. (Fortasse a. 740.)

1—5. *Melpomene*] Cfr. Od. 1, 24, 3. 3, 30, 16. — *semel - videris*] «primum atque propterea ita, ut nulla alia vis malefica ei obstare et nocere postea possit.» — Criticus, qui hanc notissimam consuetudinem Latinam v. *semel* ignorabat, coniecit *simul.* — *placido lumine*] «Quem tu oculis benevolis primo temporis puncto, quo natus est, (ipso in horoscopo) aspexeris, is profecto nunquam in eo elaborabit, ut in Graecorum ludis publicis victor evadat, (quem honorem illi Romanorum triumpho aequiparare solebant:) neque ut rebus bellicis clarus fiat ac de hostibus devictis triumphet.» — De aspectu deorum opinio est antiquissima. Hesiod. Theog. 82: *Ὅντινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, Τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἀοιδήν.* Pind. Olymp. 7, 11: *ἄλλοτε δ' ἄλλον ἐποπτεύει Χάρις ζωθάλμιος.* Theocr. 9, 35: *οὓς γὰρ ὁρεῦντι (Μῶσαι) Γαθεῦσαι, τὼς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα.* Alciphr. 3, 44: *εὐμενεστέροις ὄμμασιν ἐκεῖνον εἶδον αἱ Χάριτες. Τῷ κυριωτέρῳ* usa est Sappho in simili sententia Fr. 90: (Musae) *Ἐμὲ τιμίαν ἐποίησαν, ἔργα τὰ σφὰ δοῖσαι.* — *labor*] Sic saepe apud Pindarum de his ludis *κάματος, πόνος.* Stat. Silv. 4, 4, 31: *Elei labores.* — *Clarabit*] «clarum reddet, illustrabit»; «nobilitabit». Schol. Verbum est antiquius ac poëticum. — *ducet*] «reducet in patriam.» Od. 4, 4, 31.; neutiquam vero: «in ipso curriculo victorem reddet.» — *Achaico*] Tunc tota Graecia a Romanis Achaia solebat appellari. Non est cur ad victoriam dumtaxat Olympicam hoc referamus, sed generatim loquitur de ludis Graeciae publicis.

6—8. *Deliis*] «lauro Apollinis

Ornatum foliis ducem,
  Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
  Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt
Et spissae nemorum comae
  Fingent Aeolio carmine nobilem.

Romae principis urbium
  Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros,
  Et iam dente minus mordeor invido.

10. *perfluunt* e Codd. F. (Ut nos, bSe.)

in Delo insula nati.» — *contuderit*] «profligarit atque ultus sit.» Sic Od. 3, 6, 10: *contudit impetus.* Od. 2, 12, 12: *ductaque per vias Regum colla minacium.*

10. 11. *Sed quae Tibur*] «Sed cum, spreta caducae gloriae specie, id unice spectet, quod per se pulchrum est cuiusque perfectam imaginem praebet ipsa rerum natura atque ante omnia amoenissimus quisque tractus, ut Tibur cum aquis suis, Aniene et Albunea, ut nemora solitaria, poëta ille evadit.» — *Tibur*] «Hoc proprie Horatius ad secessum suum refert. Tiburi enim fere suum otium conferebat ibique carmina sua conscribebat.» Schol. Certe in eius vicinia, in Sabino suo. — *praefluunt*] pro volgari *praeterfluunt*, «prope oppidum Tibur fluunt», ut Od. 4, 14, 26. et apud Liv. 1, 45: *infima valle praefluit Tiberis.* Virg. Aen. 6, 705: *domos placidas, qui praenatat, amnem.* Ovid. Am. 3, 6, 45: *Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans Tiburis Argei pomifer arva rigas.* Altera lectio *perfluunt* ab iis provenit, qui significationem v. *praefluere* minus nossent. — *nemorum comae*] Od. 1, 21, 5.

12. *Fingent*] «reddent, efficient.» Virg. Aen. 2, 79: *nec si miserum Fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.* — *Aeolio carmine*] Alcaei et Sapphus, pro toto genere lyrico. Cfr. Od. 2, 13, 24.

13. 14. *principis urbium*] Od. 4, 14, 43: *domina Roma.* Epp. 1, 7, 44: *regia Roma.* Martialis 12, 8: *Terrarum dea gentiumque Roma, Cui par est nihil et nihil secundum.* — *soboles*] ut Virg. Aen. 4, 256: *proles Ausonia;* imprimis de iuventute significatione Romana usque ad quadragesimum circiter annum.

15. 16. *Vatum*] «hoc nomine vere dignorum, cuiusmodi sunt novem illi Graecorum Lyrici»: *amabiles* autem, quatenus poëtae omnibus cari acceptique sunt. — *mordeor*] «rodor», ut est apud Ovid. Trist. 4,

O testudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum,

20. *cigni* bc.

10, 123: *Nec, qui detrectat praesentia Livor iniquo Ullum de nostris dente momordit opus.* Martial. 5, 29: (Invidus) *Rubiginosis cuncta dentibus rodit.* Pind. Pyth. 2, 53: *δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν.* *Torqueor* Cuninghamii longe minus appositum est ac vera auctoritate caret. «Gloriâ», inquit, «invidiam vici.» Od. 2, 20, 4: *invidiaque maior Urbes relinquam.*

17. 18. *testudinis aureae*] Pind. Pyth. 1, 1: *Χρυσέα φόρμιγξ.* — *strepitum*] Sic vocat lyrae sonum etiam Epp. 1, 2, 31. Epp. 1, 14, 26., ut Pind. Isthm. 4, 27. B.: *κλέονται δ᾽ ἔν τε φορμίγγεσσιν ἔν αὐλῶν τε παμφώνοις ὁμοκλαῖς.* — *Pieri*] Rarior hic usus num. sing. Ovid. Fast. 4, 222: *Pieris orsa loqui.* — *temperas*] (*stimmest.*) Propert. 2, 34, 80: *Tale facis carmen, docta testudine quale Cynthius impositis temperat articulis.*

19. 20. *mutis piscibus*] Sic etiam Graeci. Hesiod. Scut. H. 212: *ἔλλοπας ἰχθῦς, mutos pisces,* ut certe Grammaticorum pars explicabat, alii *celeres.* Sophocl. in Phrygibus Fragm. 700. D.: *Χορὸς δὲ μύνδων* (ex gloss. alii *δ᾽ ἀναύδων*) *ἰχθύων ἐπεῤῥόθει.* Oppian. Hal. 1, 134: *Καὶ σκάρον, ὃς δὴ μοῦνος ἐν ἰχθύσιν πᾶσιν ἀναύδοις Φθέγγεται ἰκμαλέαν λαλαγήν.* — *cycni*] prima syllaba h. l. correpta.

21. *muneris*] «Nullum meum proprium meritum, totum tuum donum ac beneficium est.» Ad usum confer Tib. 1, 9, 43: *Saepe insperanti venit tibi munere nostro.* Amabili autem modestia temperat laudes, quas suo iure sibi tribuit. — Propter ipsam vim vocabuli *muneris* priore loco posuit: non, ut nonnemini lenius visum est: *Totum hoc muneris est tui.* Non lenius hoc, sed languidius.

22. seqq. *monstror digito*] in bonam partem contra nostrae linguae rationem. Lucian. Herod. 2: *εἴ πού γε φανείη μόνον, ἐδείκνυτο τῷ δακτύλῳ· οὗτος ἐκεῖνος Ἡρόδοτός ἐστιν ὁ τὰς μάχας τὰς Περσικὰς συγγεγραφώς.* Sic etiam Dial. mer. 6, 4. Pers. 1, 28: *At pulchrum est digito monstrari et dicier Hic est.* Tac. Dial. de Oratt. 7: *Quos saepius volgus quoque imperitum et tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat et digito demonstrat?* Sed et in deteriorem partem apud Ovidium Amor. 3, 6, 77: *en digitis designor adultera volgi.* — *praetereuntium*] Satis inepte post hoc v. colon ponendum esse et iungendum *Quod Romanae fidicen lyrae spiro* nuper quidam opinatus est. — *fidicen*] Od. 3, 30, 10. Epp. 1, 19, 24 et 35., ubi *Latinum* se *fidicinem* nominat. Ovid. Trist. 4, 10, 49: *Et tenuit nostras numerosus Horatius aures, Dum ferit Ausonia carmina culta*

Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
Quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

lyra. — *spiro*] Non significat, «quod vivo», ut quidam volunt; sed: «quod inspiratus sum a Musa, quod verus me movet ἐνθουσιασμός.» («Quod lyrici poëtae me agit spiritus.» DOERING.) Est autem ὅτι πνέω, non ὃ πνέω, ut credebat, qui interpretatus est: «quodcunque poëtici spiritus mihi est.» Dioscorid. in Anth. Pal. I. p. 426. Sapphonem dicit ἴσα πνείουσαν ἐκείναις (Πιερίσιν). Cfr. Od. 4, 6, 29.

CARMEN IV.

Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui rex deorum regnum in aves vagas

Od. IV. Inscr. volg. *Drusi laudes* vel *Ad urbem Romam.* — *Ad urbem Romanam de indole ducum.* Bc. — *Ad Drusum privignum Augusti qui patrem Neronem habuit.* S. — *In Drusi Neronis virlutem.* b. — 2. *avis* B.

IV. Drusi res gestas egregiis laudibus celebrat, ita ut eius virtutes educationi, qua eum formarat Augustus vitricus, imprimis deberi significet. Claudius Drusus Nero, minor frater Tiberii, natus a. u. c. 716., XXIII. annorum adolescens a. u. c. 739. una cum illo Raetos Vindelicosque debellavit, postea consul a. u. c. 745. in expeditione Germanica mortem obiit. Ex Antonia, triumviri filia, genuit Germanicum Caesarem, Claudium imperatorem, Livillam. Tacit. Ann. 1, 33 : *Drusi magna apud populum Romanum memoria; credebaturque, si rerum potitus foret*, (Augustus enim una cum populo eum Tiberio longe anteferebat:) *libertatem redditurus.* Elegia ad Liviam de morte Drusi 13 : *Occidit exemplum iuvenis venerabile morum; Maximus ille armis, maximus ille toga.* Suetonius in Horatii vita: (Augustus) *scripta quidem eius usque adeo probavit mansuraque perpetuo opinatus est, ut non modo seculare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum, eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* «Haec est Ecloga, propter quam totus hic liber editus est.» Porphyrion. Carmen hoc aliquot mensibus ante mensem Sextilem a. 739. compositum est. Cfr. Franke F. Hor. p. 210., qui de rebus gestis, quas significat poëta, omnino consulendus est, nec tamen hic exscribi potuit; quocirca in hac Ed. secunda non sustuli Iani Excursum, quem ille inspexisse non videtur.

1. *Qualem*] Protasis procedit usque ad v. 16: «Qualem novellam aquilam - - qualemve leonem, talem videre Vindelici Drusum adolescentem.» — *ministrum fulminis*] Aquila Iovis fulmina custodit atque ei iacienda porrigit. Hinc Ciceroni in Marii Fragm. p. 567: *Iovis altisoni - - pinnata satelles.* Idem Arat. 294: *summi Iovis ales nuntius.* Virg. Aen. 5, 255 : *Iovis armiger.* Plin. 10, 3, 4: *Negant unquam solam hanc alitem exanimatam fulmine; ideo armigeram Iovis consuetudo iudicavit.* Sic apud Plat. Phaed. p. 85. A. cycni sunt Apollinis θεράποντες. Alibi talia animalia deorum *famuli* vocantur. Cfr. Grimm *Reinhart Fuchs* p. XLIV. Contra Iob 5, 7. *fulminis filias* appellat aquilas.

2. *regnum*] Sic Pindaro aquila est ἀρχὸς οἰωνῶν (Pyth. 1, 7.),

Permisit expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo,

Olim iuventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium
Vernique iam nimbis remotis
Insolitos docuere nisus

6. *protulit* BbT. (non Sc.) — 7. *Vernisque* b. (non improbante Bentleio. Ut nos, BSTc.)

οἰωνῶν βασιλεύς. (Ol. 13, 21. B.) — *aves vagas*] «ἡεροφοίτους.» Sic Od. 3, 27, 16: *vaga cornix.* Virg. Cir. 197: *vagae volucres.*

4. *in Ganymede*] Ex Horatii igitur mente aquila, Iovis ministra sive famula (ut Virg. Aen. 5, 95: serpens *famulus* Anchisae:) Ganymedem, Trois filium, rapuerat: sicque Apollodorus 3, 12, 3: *τοῦτον διὰ κάλλος ἀναρπάσας Ζεὺς δι' ἀετοῦ θεῶν οἰνοχόον ἐν οὐρανῷ κατέστησεν.* Posteriores, ut videtur, Iovem ipsum eo consilio sese in aquilam mutasse narrant. Lucian. Dial. D. 4. ibique Hemsterhus. Fundus autem fabulae est Iliad. υ, 232: *ἀντίθεος Γανυμήδης, Ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων· Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν Κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν' ἀθανάτοισι μετείη.* Schol. Vatic. ad Eurip. Troad. 822: *Τὸν Γανυμήδην καθ' Ὅμηρον Τρωὸς ὄντα παῖδα Λαομέδοντος νῦν εἶπεν ἀκολουθήσας τῷ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα πεποιηκότι.* — Inspice egregiam picturam Pompeianam Mus. Borbon. X. T. 86. — *flavo*] Hom. Hymn. in Ven. 203: *Ἦτοι μὲν ξανθὸν Γανυμήδεα μητίετα Ζεὺς Ἥρπασεν.* Satis autem poëtice hac digressione, quam frustra (deleto etiam v. 6.) in *νοθείας* suspicionem adducere conatus est HP., significat, cur Iuppiter aquilam tanto honore dignatus sit.

5. *Olim*] frequenter usurpatur in fabellis et exemplis de tempore infinito, quo aliquid factum est aut fieri solet, ut Epod. 3, 1. Sat. 1, 1, 25. Epp. 1, 10, 42. Virg. Aen. 8, 391. — *patrius*] «ingenitus.»

6. *laborum*] «et volatus et certaminum, quae eum manent, etiamtunc insuetum.» — *propulit*] «impulsu quodam naturali nido foras expulit.» Altera lectio *protulit* vi, quae hic requiritur, caret. — Frequens autem perfectum aoristi significatu in similitudinibus et comparationibus. Cfr. Virg. Aen. 11, 809 seqq.

7. 8. *Vernique*] «iam nimbis hibernis cessantibus, cum sudum est caelum.» Primo enim vere, ineunte mense Aprili, interdum iam exeunte m. Martio aquila per dies XXI. ovis incubat. V. Schinz *Nester und Eier. Zürich* 1819. p. 109. In poëta autem versantis stulta erat Iulii Caesaris Scaligeri reprehensio Poët. Lib. 6. p. 887., aquilas novellas mense demum Augusto

Venti paventem, mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus,
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnae;

Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem

15. *Iam mane* vel *Iam sponte* malebat Bentl., *Iam iamque* Kusterus.

nidis patriis evolare. — Lectio Codd. aliq. *vernisque* non est nisi accommodatio ad v. *nimbis;* nec placent *venti* sine ἐπιθέτῳ et ingrate sibilat versus *Vernisque iam nimbis remotis.* — *nisus*] «alarum verbera, remigium.» Lucret. 6, 834: *pinnarum nisus inanis.*

9. 10. *paventem*] «primo conatu pavidum; sed mox audacter cum acri impetu defertur in praedam.» Appuleius Flor. 1: *Aquila quaerit, quorsus potissimum in praedam superne sese ruat fulminis vice.* — *vividus*] Poëticum esse vocabulum tradit Festus; est tamen etiam apud Liv. 6, 22: *vivido pectore* et alibi.

11. *reluctantes*] Plin. H. N. 10, 4: *Draco multiplici nexu alas aquilae ligat, ita se implicans, ut simul decidat.* Luctam inter aquilam et serpentem pingunt Homerus Iliad. μ, 194. Nicander Ther. 458. Cicero in Mario. (de Legg. 1, 1.) — Ut in Horatio, sic aquila cum dracone luctans imago est fortitudinis bellicae in ocrea Musei Borbon. VII. T. 14. — *amor dapis*] «cibi cupiditas.» Admirabili arte tres describit veluti gradus aquilae vires suas paullatim explicantis.

14—16. *Capream* (nostris zoologis *cervum capreolum, Reh*) cum *capra* confundi non debere, malum! dicendum est propter nuperum quendam interpretem prorsus imperitum. — *lacte depulsum*] ἀπογαλακτισθέντα. Unam notionem exprimit, quam posteriore aetate, ut e Glossariis constat, uno verbo *ablactatus* signarunt. Hinc recte adiungi poterat *ab ubere,* «a mamma»; falsique sunt, qui *ubere* pro adiectivo habentes explicarunt: «a copioso leaenae lacte», quod quidem ἐπίθετον hic prorsus otiosum, immo ineptum esset; nec vero convenit cum part. *iam,* quo posita est loco. «Aggeratam verborum coniunctionem» h. l. agnoscit etiam Ern. Guil. Weberus ad Iuvenal. p. 350. Ed. suae Wimar. Recte etiam Regel: «Cum mater iuvenem leonem ab ubere depellat, ut lacte eum prohibeat, sine verborum abundantia leo dici potest *ab ubere matris lacte depulsus;* additum enim *lacte* significat id, a cuius usu prohibetur, qui a matris ubere depellitur.» *Depellere* etiam Virg. Ecl. 1, 22. absolute pro *depellere a lacte.* (Virg. Ecl. 3, 82. 7, 15.) — *Dente novo*] «novelli leonis, tunc primum praedam rapturi.» — *peritura*] «certo exitio destinata.»

17. *Raetis*] pro Raeticis. Haec,

Dente novo peritura vidit:

Videre Raetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici; quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi

17. *Raeti* BbTc et corr. S, *Rhaeti* LCt. — 18. *et Vindelici* t. ex Codd. — 18 — 22. Vv. *quibus - - - sed* suspecta Guyeto, Ianio, Webero, Meineckio, Frankio, aliis. Qui delent, v. 22. scribunt *et diu*.

ut docent Inscriptt., rectior scriptura est quam *Rhaetis*. Vera autem lectio (quam cum paucis aliis habet antiquus Cod. Sangall. a pr. m.) corrupta est partim errore *Raeti*, partim interpolatione Codd. aliq.: *et Vindelici*. — Quamquam *Raeti* miro acumine Vanderburgius habuit pro genit. sing., ut *Alpes Raeti* sint Alpes veteris illius herois mythici, de quo Plin. 3, 20: *Raetos Tuscorum prolem arbitrantur, a Gallis pulsos, duce Raeto*. (In hanc Vanderburgii explicationem, eius interpretatione nunquam visa, incidit etiam Gustavus Schwab, egregius poëta, meus amicus. Neuter tamen adhuc persuasit: *Raetum* quidem heroëm nosse poterat Horatius, ut novit Plinius l. l.; sed positio ipsa non placet *Raeti sub Alpibus* et longe differt *Pacori manus*. — Cuninghamius Animadvv. p. 50. adnotat iam diu ante Bentleium *Raetis* legisse Sarbievium 1, 6, 30: *Pugnata Raetis bella sub Alpibus*.) Est igitur: «sua in vicinia ad radices septentrionales Alpium Raeticarum Vindelici primum viderunt, quomodo Drusus bellum gereret adversus Raetos, postea ipsi eum senserunt»; id est, detracto omni ornatu ac sermone poëtico: «Vindelici, acceptis nuntiis de Raetorum clade, ipsi quoque pro vicinis suis ac sociis et pro eadem libertatis causa arma sumpsere contra Romanos; mox tamen etiam ipsi Drusi virtutem bellicam experti, ab eo devicti sunt.» — Ad primam pugnam a Druso cum Raetis ad Alpes Tridentinas commissam poëtam respexisse haud arbitror, sed ad bellum universum, de quo inter Interpretes nemo ante Frankium melius exposuit quam Iani. Vide Excursum in fine huius Odae et Drakenborch ad Livii Epitom. L. 136. p. 728. Ed. Stutgard.

18. *quibus*] «quorum mos in proeliis semper securibus utendi (quemadmodum solebant, ut tradunt poëtae, Amazones, *securigerae puellae* Ovid. Her. 4, 117. Curtius 6, 5.), *unde* sit *deductus*, quam ob causam apud eos inde ab antiquissimis temporibus invaluerit, equidem investigare adhuc intermisi, neque vero id curo; inane enim hoc esset studium, cum multa eiusmodi semper nos lateant necesse sit.»

19. 20. *per omne tempus*] «ex quo eos novimus.» Minus recte nonnulli explicarunt: «cur omni

Dextras obarmet, quaerere distuli;
Nec scire fas est omnia; sed diu
Lateque victrices catervae
Consiliis iuvenis revictae

Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus

21. *subarmet* c. — 24. *repressae* e Cod. Graev. Bentleius, *reiectae* Wadius. — 26. *faustis*] *sanctis* Bentl. coni.

tempore, etiam in pace, bipennes gestent.» Etenim iungenda vv. *deductus per o. t.* — *Amazonia securi*] Non inest in his vv. illud, quod repperisse sibi visi sunt Scholiastae et Servius ad Aen. 1, 244: *Vindelici ab Amazonibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit* Quibus cet. (Gladiis quidem Amazones pugnant in cista Volcentina apud Gerhard *Etr. Spiegel* T. X.; frequentius tamen in antiquis marmoribus et picturis securibus utuntur, ut Antiopa apud Millingen *Uned. Mon.* I. T. 19. et in Mus. Borbon. VI. T. 3 et 5., item haud raro in nummis Graecis. Cfr. Rasche Lexic. I. p. 502.)

21. 22. *obarmet*] V. fortasse ab Horatio factum ad analogiam v. *obfirmare*, notione eatenus diversa a v. simplici, ut significet: «firmiter armet praeliaturos.» — *distuli*] «quaerere supersedeo, non vacat.» — *Nec scire fas est omnia*] Hoc quidem refert antiquissimorum temporum sensum, cum mortales deorum voluntate negatam sibi esse rerum imprimis ad religiones pertinentium cognitionem timide agnoscerent. Nec sine causa Scaliger comparari iussit Pind. Nem. 5, 16: *στάσομαι· οὔ τοι ἅπασα κερδίων Φαίνοισα πρόσωπον ἀλάθει' ἀτρεκής· Καὶ τὸ σιγᾶν πολλάκις ἐστὶ σοφώτατον ἀνθρώπῳ νοῆσαι.* — Iam manifestum est id Horatium egisse, ut loco de Vindelicis aliquantum immoraretur; id quod optime fieri poterat more aliquo illorum insigni describendo; elegit igitur eorum secures, quarum aciem Romani satis erant experti; atque ad eum Pindarica utitur degressione, quae gravitate minime caret. Haec cum non satis perspicerent interpretes quidam omnemque hunc locum prorsus otiosum esse ducerent, inde a Guyeto pro insititiis hos versus habuerunt, iis deletis sic scribendum proponentes: *Videre Raetis bella sub Alpibus Drusum gerentem Vindelici*; *et diu* (vel *et* omisso, *diu* dumtaxat) cet.; quo quidem *et* nihil languidius excogitari poterat, cum *sed* optime, ut apud Ciceronem frequenter, subsequatur *παρενθέσεις* hoc sensu: «sed, ut eo, unde degressus sum, revertar.» Omnino de hoc loco idem fere valet, quod de similibus degressionibus Od. 3, 11, 17—20. Od. 3, 17, 2—4., quae quemadmodum haec, miro casu sine metri damno resecari possunt. Quamquam in hoc

Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.

Fortes creantur fortibus et bonis;
Est in iuvencis, est in equis patrum
Virtus, neque imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam:

29. 30. *fortibus; et bonis Est in* iungunt TF. — 31. *nec* LCtF. (Ut nos, Codd. nostri.)

artificio poëtico Horatium minus felicem Pindaro fuisse haud nego.

23. 24. *catervae*] utpote de barbaris. — *revictae*] Graviter et cum vi *victrices* - - *revictae*, «prorsus victae», ut Cic. pro Sulla 1. non minus singulariter: *perditi cives, redomiti atque victi.* (Horatianum autem verbum restituendum videtur Ovidio Met. 9, 74: (Hydram) *domui domitamque peremi*, ubi alii *revinxi, reduxi, redegi, resolvi:* lege: *revici.*) Languet atque omni probabilitate caret *repressae;* nec prorsus verum est, quod ait Bentleius: «*revictus* nihil aliud notat quam «refutatus, convictus», neque unquam de bellis et proeliis, sed de criminibus et iudiciis usurpatur.» Tu cfr. Lucret. 5, 410: *Inde cadunt vires aliqua ratione revictae.*

25—28. *Sensere*] «cum magno malo suo intellexere.» — *mens* ad virtutes intelligentiae, sagacitatem, prudentiam, *indoles* ad animi virtutes, fortitudinem, clementiam, fidem pertinet.» — *rite*] «bene ac recte.» Verba tria sunt religiosa, *rite, faustus*, «cui dii favent», *penetralia*, «veluti dei domicilium», significantque castam omnino et sanctam fuisse hanc educationem. — *penetralibus*] Velleius 2, 97: *Tiberius innutritus caelestium praeceptorum disciplinis.* — *Nerones*] «in privignos Tiberium et Drusum.»

29. *fortibus et bonis*] ablativi sunt, non dativi. Est formulae instar: Epp. 1, 9, 13: *et fortem crede bonumque.* Cic. ad Fam. 3, 11: *in summa bonorum ac fortium virorum copia.* Ibid. 5, 19: *id quod omnes fortes ac boni viri facere debent.* Verr. 3, 69: *quem ego quamvis bonum fortemque facile paterer evadere.* Pind. Pyth. 8, 44: *Φυᾷ τὸ γενναῖον ἐπιπρέπει Ἐκ πατέρων παισὶν λῆμα.* Eurip. Fr. Alcm. 7. Dind.: *ὡς ἀληϑὲς ἦν ἄρα Ἐσϑλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσϑλὰ γίγνεσϑαι τέκνα, Κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ πατρός.* Seneca Troad. 537: *Generosa in ortus semina exsurgunt suos.* — Mire Fea ita discerpsit: *fortibus; et bonis est in iuvencis.* Scilicet sufficiebat dicere: «patrum virtus est, cernitur in iuvencis;» cum hoc ipso significentur horum vires et robur. — Iam sententia haec est: «Tiberius et Drusus utique genus ducunt ab antiquis illis Claudiis, viris fortibus et bonis; sed educatio eorum, cuius curam gessit Augustus, bonam iuvenum

Doctrina sed vim promovet insitam
Rectique cultus pectora roborant;
Utcunque defecere mores,
Indecorant bene nata culpae.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen et Hasdrubal
Devictus et pulcher fugatis

36. *Indecorant* ex Codd. F. (quod v. exhibent etiam Pottierii 2, 5, 6, 9, 13, 14.): *Indedecorant* c, *Dedecorant* BbSTLCtM et Bentleius. — 38. *Asdrubal* c.

indolem excoluit.» Hinc illa *Doctrina sed viam promovet insitam* cet. — Cave autem putes v. *fortibus* cet. vel tecte significari Ti. Neronem, Tiberii et Drusi patrem, cuius ex domo Augustus Liviam gravidam abduxit. De hoc viro ne cogitavit quidem Horatius. — *neque imbellem*] Theognis 587: *Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος, Οὔτε ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.*

34. 35. *Rectique cultus*] «Recta educatio animum fortem reddit et exemplo et exercitationibus.» — *Utcunque*] ex Horatii consuetudine (Od. 2, 17, 11. 3, 4, 29.) pro «quandocunque». «Verum simulac recta morum disciplina patribus deest, prava educatione etiam bona liberorum indoles corrumpi solet.» — *defecere*] Sic absolute apud Rutil. Lupum 1, 2: *quarum quaevis una res per se satis est gravis ad deficiendum*, id est, ut explicat Iacob, «ut vires deficiant.»

36. *Indecorant*] Volgari *dedecorant* a poëta praelatum esse verbum rarius (usurpavit Accius apud Non. p. 125. Merc.) satis demonstrat etiam Cod. c., in quo ex utraque lectione coniuncta ortum est monstrum *indedecorant*. V. item Accianum *indecoris* quinquies usurpavit Virgilius. — *bene nata*] «τὰ εὐφυῆ, generosas naturas.»

38. *Testis*] Catull. 64, 358: *Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri.* — *Metaurum flumen*] ut Od. 2, 9, 21: *Medum flumen*, A. P. 18: *Rhenum flumen*. Metaurus ex Piceni finibus oritur. — *Hasdrubal*] A. u. c. 547. C. Claudius Nero cos. cum Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, cum nova belli mole Italiae faucibus imminere intellexisset, relictis clam cum delecto milite, quae in Lucania adversus Hannibalem tenebat, castris, in Umbriam profectus, Hasdrubalis exercitum praevalidum collatis cum M. Livio Salinatore signis ad Metaurum flumen adgressus, maxima clade penitus contrivit. Liv. 27, 43.

39. 40. *pulcher*] ut Od. 4, 2, 46: *o Sol pulcher.* — *fugatis tenebris*] «perpetuarum calamitatum tristi metu.» Imago etiam rhetorica. Cic. pro S. Roscio Am. 32: *tamquam si offusa rei publicae sempiterna*

Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea,
Dirus per urbes Afer ut Italas
Ceu flamma per taedas vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit et impio

42. *Durus* nonnulli Torrentii; nostri *Dirus*. — 45. *Per hoc* b.

nox esset, ita ruebant in tenebris. — *Ille dies*] ἰσοστάσιον τῇ ἐπὶ Κάνναις ἀτυχίᾳ eum vocat Appianus Annib. 53.

41. *Qui primus*] Vide Exc. II. — *risit*] «laetus atque hilaritatis plenus fuit remoto tandem terrore hostili.» Heliodor. 1., init.: Ἡμέρας ἄρτι διαγελώσης. — *alma*] aptissimum est ἐπίθετον propter primam voc. *adorea* significationem. — *adorea*] donatio, a v. adore (*Dinkel*, *Spelt*). Iam cum de re publica bene meriti antiquis temporibus farre donarentur, hinc factum est, ut v. *adorea* pro praemio atque adeo pro laude, gloria, honore usurpari coeptum sit. Glossar.: *adorea*, δόξα ἡ ἀπὸ τοῦ πολέμου. Plin. 18, 3: *Gloriam a farris honore adoream appellabant.* Plaut. Amph. 1, 1, 38: *Praeda atque agro adoreaque affecit populares suos.* Claudian. 21, 284. de Stilicone: *Haec omnes veterum revocavit adorea lauros.* Aliter explicat Festus in v. Adoream p. 3. Müll.: *Adoream laudem sive gloriam dicebant, quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret.*

42—44. *ut*] «ex quo». — *taedas*] «silvam piniferam, *Kiengehölz*.» Nihil autem terribilius quam talia per aestatem silvarum incendia, quale ipse Curiae Raetorum ante hos XXXV. annos vidi. — *equitavit*] Eur. Phoen. 216. Pors. περιῤῥύτων Ὑπὲρ ἀκαρπίστων πεδίων Σικελίας Ζεφύρου πνοαῖς Ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ Κάλλιστον κελάδημα. Exemplum metricum in Fragm. Censorino subiecto C. 14: *Eure, beato lumine volitans, qui per caelum candidus equitas.* Verum cum per zeugma v. *equitavit* referatur simul ad Poenum, et ad flammam, pro «furit, pervagatur», cogitare non debemus de Euri equis (Virg. Aen. 2, 417: *laetus Eois Eurus equis*:) sed de summa celeritate, qua Hannibal Italiam pervagatus omnia devastavit.

45. 46. *secundis*] «Exinde exercitus Romani feliciores in dies superioresque hostibus fieri coeperunt, auctaque est res Romana.» — *laboribus*] Theognis 897: ἵπποι Αἵτε ἄνακτα φέρουσι δορυσσόον ἐς πόνον ἀνδρῶν. Polyb. 11, 3. de victoria illa ad Metaurum fl.: καθόλου δ' εἰς τοιαύτην εὐελπιστίαν παρεγένοντο καὶ θάρσος,

Vastata Poenorum tumultu
Fana deos habuere rectos,

Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.

Gens, quae cremato fortis ab Ilio

49. *Annibal* c.

ὥστε πάντας τὸν Ἀννίβαν, ὃν μάλιστα πρότερον ἐφοβήθησαν, τότε μηδ' ἐν Ἰταλίᾳ νομίζειν παρεῖναι. — *Romana pubes*] ut pro Dardanis dixit Virg. Aen. 7, 219: *Iove Dardana pubes Gaudet avo.* — *crevit*] «Latinum est *res Romana*, non *pubes Romana*.» HP. Recte contra Bosscha interpretatur: «pubes R. laetiores in dies spes concepit», affertque Ovid. Her. 15, 117: *Gaudet et e nostro crescit maerore Charaxus.* Liv. 5, 16: *Veiis interim non animi tantum in dies sed etiam vires crescebant.* — *impio*] propter deorum delubra violata. Vide de Feroniae templo spoliato Liv. 26, 11.

47. 48. *Vastata*] Sic inter alia multa Liv. 22, 9: *Hannibal Praetutianum Hadrianumque agrum, Marsos inde Marrucinosque et Pelignos devastat circaque Arpos et Luceriam proximam Apuliae regionem.* — *tumultu*] h. l. de bello internecino, ut dicebant *tumultum Italicum, Gallicum.* Cic. Phil. 8, 1. *gravius tumultum esse quam bellum* demonstrat. — *rectos*] «simulacra, quae deiecerat Hannibal, reposita in bases suas in perpetuumque restituta sunt.»

49. *Dixitque tandem*] Liv. 27, 51: *C. Claudius consul cum in castra redisset, caput Hasdrubalis, quod servatum cum cura attulerat, proiici ante hostium stationes captivosque Afros, vincti ut erant, ostendi, duos etiam ex iis solutos ire ad Hannibalem et expromere, quae acta essent, iussit. Hannibal tanto simul publico familiarique ictus luctu, agnoscere se fortunam Karthaginis fertur dixisse.* — *perfidus*] Liv. 21, 4: *perfidiam plus quam Punicam* ei tribuit. Et omnino *perfidus, periurus* Hannibalis ἐπίθετα sunt prope stabilia. Statius Silv. 4, 3, 5: *Nec dux advena peierante bello Campanos quatit inquietus agros.* Ibid. 6, 77: *periuroque ense superbus Hannibal.*

50 — 52. *Cervi*] Theognis 56: *Ἔξω δ' ὥστ' ἔλαφοι τῆσδ' ἐνέμοντο πόλεος.* — *Sectamur ultro*] «Caeco impetu abrepti eos aggredimur.» — *opimus*] Memor, ut videtur, formulae illius, *opima spolia*, opimum triumphum nove dixit pro magnifico et amplissimo.

53—56. *Gens*] Virg. Aen. 1, 71: *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans victosque Penates.* — *fortis*]

Iactata Tuscis aequoribus, sacra,
Natosque maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbes,
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedes ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior

56. *Pertulit ad daunias urbes* miro errore T. — 60. *animosque* duo Codd. Bentleii.

«haudquaquam perterritus patriae excidio.» iunge cum v. *pertulit*, pro «summa fortitudine advexit.» De Rooy ad Martial. p. 144. coniiciens *fortior Ilio* et iungens *iactata sacra* nequaquam animadvertit τὸ κύριον, populum Romanum, et tonsae ilicis imaginem summa cum arte a poëta confundi. — *sacra*] Vestam et Penates. Virg. Aen. 1, 67. Cfr. ibid. 2, 293: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates* cet. — *maturosque*] A. P. 115: *maturusque senex*. Virg. Aen. 5, 73: *aevi maturus Acestes*.

57. 58. *tonsa*] «Ilex ramis amputatis laetius pullulat.» Virg. Ge. 2, 368: (vitibus) *tum stringe comas, tum brachia tonde*. — *Nigrae*] Cfr. Od. 1, 21, 7. Od. 4, 12, 11. h. l. de silvis densis et opacis. Pind. Pyth. 1, 28: οἷον Αἴτνας ἐν μελαμφύλλοις δέδεται κορυφαῖς. Etenim e longinquo virides montes nigri videntur. — *Algidus*, mons Latii, Dianae sacer.

59. 60. *Per damna*] Cfr. Karthaginiensium lamenta apud Liv. 29, 3: *Illis* (Romanis) *Romanam plebem, illis Latium iuventutem praebuisse maiorem semper frequentioremque pro tot caesis exercitibus subolescentem*. Sulpiciae Sat. 48: *Quos* (veteres) *inter prisci sententia dia Catonis Scire adeo magni fecisset, utrumne secundis, An magis adversis staret Romana propago: Scilicet adversis*. — *Ducit*] «acquirit, sumit; laetior revirescit.» — *animumque*] «Codd. duo *animosque*; ita prorsus Virg. Aen. 2, 799: *Undique convenere animis opibusque parati*. Tamen plures hic et antiquiores sequimur, ut Caesar B. G. 7, 76: *omnesque et animo et opibus in id bellum incumberent*. Sane Horatius varietatem numeri videtur studio consectatus esse, ut supra Od. 4, 2, 22: *et vires animumque moresque* cet., ubi potuit pariter *animosque*.» Bentl.

61. 62. *Hydra*] Eurip. Herc. fur. 1274: Τήν τ' ἀμφίκρανον καὶ παλιμβλαστῆ κύνα Ὕδραν φονεύσας. Ovid. Met. 9, 69. Seneca Herc. fur. 529: *Serpentis resecet colla feracia*. Minucius Fel. 20. *Hydram felicibus volneribus renascentem* dixit. Idem dictum Pyrrho tribuitur a Cassio Dione Exc. Vat. p. 30. Lips.: ὡς τὸ στράτευμα τοῦ Λαβινίου (Laevini) πολλῷ πλεῖον τοῦ πρόσθεν εἶδεν, Ὕδρας

Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve submisere Colchi
Maius Echioniaeve Thebae.
Merses profundo, pulchrior exiet;
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem geretque

65. *Mersus* Sc. (non BbT.) — *evenit* BbSTcLCtF et Bentleius. (*exiet* e corr. Vat. L. et aliis apud Valart Meinecke.) — 66. *proruit* T. (retinens cum ceteris *geretque*.) item Bentleius e Codd. — 67. *geritque* Bentl. e Codd.

ἔφη δίκην τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων ἀναφύεσθαι. Item a Floro 1, 18: «*Video me plane Herculis sidere procreatum, cui quasi ab angue Lernaeo tot caesa hostium capita de sanguine suo renascantur.*» — Hercules Hydram interimens est in vase picto apud Gerhard T. 95. 96. — *Vinci dolentem*] «prae dolore atque indignatione frementem, quod se a tali monstro prope vinci videret.» — *crevit*] «Pluribus capitibus aucta captisque inde semper virium incrementis adversus Herculem sese extulit.»

63. 64. *submisere*] «unum post alterum protulere»; ut ἀναπέμπειν. Lucret. 1, 8: *tellus submittit flores*. Propert. 1, 2, 9: *submittit humus formosa colores*. — *Colchi*] satis ab Iasone dentibus draconis a Cadmo interempti, quos Minerva Aeetae donaverat. Apollod. 1, 9, 5. — *Echioniae*] Echion, unus terrigenarum (τῶν σπαρτῶν) ex draconis a Cadmo interempti dentibus ortorum cum quattuor aliis post pugnam inter fratres superstes, gener Cadmi, quem in Thebis condendis adiuvit, Agaves maritus, Penthei pater. Apollod. 3, 4, 1. Ovid. Met. 3, 126.

65. *Merses*] «Si mersaris, licet merses in alto mari, pulchrior ac fortior exibit.» Lectio *mersus* reiicienda propter parallelismum v. *luctere*. — *pulcher* saepe de heroïbus, quorum forma in pugnis enitet atque conspicua est, Virg. Aen. 7, 656: *satus Hercule pulchro* (al. ex gloss. *forti*) *Pulcher Aventinus*. Ib. v. 761: *Hippolyti proles pulcherrima bello, Virbius*. — *exiet*] Propter eandem illam rationem statuendum est archaismo h. l. usum esse poëtam; nam seqq. futura satis muniuntur ab optimis Codd. Mature autem, ut vel nostri Codd. demonstrant, Grammatici hoc, ut opinabantur, naevo Horatium liberaturi interpolarunt *evenit*, quod tamen hac significatione («e profundo emergit, exsilit:») omni exemplo caret ac prope cogit, ut contra librorum auctoritatem in seqq. quoque praesentia recipiamus. *Exiet* est apud Tertull. adv. Iud. 13., *redies* apud Appul. Met. pag. 419. Cfr. etiam Huschke ad Tibull. Vol. 2. pag. 707. — *proruet*] «prosternet hostem illaesum, qui paullo ante iamiam victoriae certus erat.»

68. *coniugibus loquenda*] «de quibus coniuges Romanorum et cum

Proelia coniugibus loquenda.

Karthagini iam non ego nuntios
Mittam superbos. Occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interempto.

Nil Claudiae non perficient manus,

69. *Karthagini* scripsi cum — b. 73. *perficiunt* TC et Bentl. e Codd., *efficient* cum Codd. aliq. (Pottierii 2 et 6.) Glareanus. (Ut nos, BbSc.)

filiis et inter se cum voluptate iustaque gloriatione verba faciant.» Salust. Fr. 204. p. 257. Gerl.: *Hispanis mos fuit, ut in bella euntibus iuvenibus parentum facta memorentur a matribus.* Haec rectior interpretatio quam 1) «coniugibus Karthaginiensium loquenda»; pro qua afferunt Catull. 64, 349: *Illius* (Achillis) *egregias virtutes claraque facta saepe fatebuntur gnatorum in funere matres.* Verum si hoc voluisset poëta, nonne querimoniae et luctus mentionem iniecisset vel uno ἐπιθέτῳ? 2) «a militibus Romanis domum aliquando reversis narranda suis coniugibus»; Ovid. Her. 1, 30,: *Narrantis coniux pendet ab ore viri.* Sed hanc quoque sententiam sine dubio clarius expressisset poëta. — Iam similes Hannibalis orationes habes apud Liv. 27, 14: «*Cum eo nimirum,*» *inquit,* «*hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen*»: et Iustinum 31, 5: «*Cum Romano, seu occupaveris prior aliqua seu viceris, tamen etiam cum victo et iacente luctandum est.*»

69. *nuntios superbos*] Liv. 23, 11: post cladem Cannensem Mago Karthaginem missus, illa enarrata: *ad fidem tam laetarum rerum effundi in vestibulo curiae iussit anulos aureos* (equitum Romanorum in illa acie caesorum:) *qui tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium super tres modios explesse sint quidam auctores.*

72. *Hasdrubale interempto*] Liv. 28, 12: *Post Hasdrubalis exercitum cum duce, in quibus spes omnis reposita victoriae fuerat, deletum, cedendo in angulum Bruttium cetera Italia concessum.*

73. 74. *Nil Claudiae*] Non, ut alii volunt, haec ex poëtae persona dicta sunt, sed Hannibali tribuenda; quae ratio et magis honorifica est Neronibus, «quibus prosperam fortunam vaticinatus sit etiam hostis, iustus virtutis eorum aestimator», et magis poëtica, quippe cum sic carmen exeat in Hannibalis vaticinium. Sic Pind. Olymp. 4. Ergini, non poëtae, verbis finitur, atque Nem. I. Tiresiae vaticinio. — *perficient*] Futurum eo nomine praestat, quod praedictionis etiam in posterum tempus speciem clarius praebet. — *benigno numine*] Tacit. Ann. 4,

Quas et benigno numine Iuppiter
Defendit et curae sagaces
Expediunt per acuta belli.

64: *sanctos acceptosque numinibus Claudios.*

75. 76. *curae sagaces*] «ἀγχίνοια, ipsorum diligentia cum ingenio ac prudenti consilio coniuncta»; neutiquam, ut volt Schol., «optima Augusti consilia.» — *Expediunt*] «felicem susceptorum periculorum exitum praebent.» Virg. Aen. 2, 632: *ducente deo flammam inter et hostes Expedior.* — *per acuta belli*] «per graves belli molestias atque omnis generis discrimina.» Liv. 6, 32: *subita belli.* 33, 11: *aspera belli.* Tacit. Hist. 2, 77: *dubia proeliorum.* 4, 23: *fortuita belli.* H. l. fere dictum, ut *morbi acuti*, vehementes celeremque mortem minantes.

EXCURSUS IANI
AD vv. 17—24.

Vindelici incolebant inter Danubium, Aenum et lacum Brigantinum; Raeti inde a Vindelicis meridiem versus usque ad Italiam supra Comum et Veronam pertinebant, hinc Rheno et Ticino, illinc Plavi fluviis terminati. Attingebant utrique ab occasu Helvetios, ab ortu Noricos, Raeti etiam Carnos. Constat de eo situ e Strab. 4. pag. 206. 7. pag. 292. Plin. 3, 20. Erant autem populi cum numerosissimi, tum locis munitissimi, ob Alpes scilicet, in iisque castella posita (Od. 4, 14, 12.), denique fortissimi, bellicosissimi, saevissimi. Vellei. 2, 95. Flor. 4, 12, 4. Illi igitur, inde ab aliquo tempore vicinam Galliam Cisalpinam populati, etiam in Italiam crebras incursiones fecerant neque solum multam inde praedam egerant, sed etiam magna in captivos saevitia fuerant usi. Quare Augustus a. u. c. 739. primum Drusum Neronem (tunc quaestorem) contra eos cum exercitu misit, qui ad Alpes Tridentinas obviam sibi factos ingenti proelio vicit, eiusque victoriae causa praetorios honores adeptus est. Verum ab Italia reiecti barbari mox Galliam denuo premunt, itaque Augustus Tiberium quoque Neronem, Druso adiutorem datum, adversus illos mittit. Ergo Drusus ac Tiberius multis simul locis (et Tiberius quidem ex Helvetia per lacum Brigantinum: Or.) in eorum fines irruptione facta, divisos dissipatosque multis aggressi proeliis expugnatisque eorum castellis, exiguo cum damno Romani exercitus unica aestate perdomuerunt. Dio 54, 22. Strab. et Vellei. ll. ll. Quo facto Raetia provincia Romano imperio adiuncta, quae et Raetiam propriam et Vindeliciam complexa uni pareret praesidi: unde saepe uterque populus uno Rae-

torum nomine appellati, licet semper finibus suis et separati manserint. Seriore aetate, cum nova provinciarum divisio institueretur, Raetia propria vocata fuit Raetia prima, Vindelicia Raetia secunda: hinc et frequenter Raetiae plurali numero dictae, imprimis apud Ammianum. — Illam igitur Drusi Tiberiique victoriam celebrare ab Augusto iussus Horatius huius libri carmen hoc et quartum decimum, neque tamen prius quam a. u. c. 741. post Augusti reditum composuit. Hoc proprie ad Drusum, quemadmodum alterum illud maxime ad Tiberium pertinet. In universo autem bello Raetico primas partes Druso ceteri scriptores praeter Tiberii adulatorem, Velleium, tribuunt. Vide etiam Sueton. Claud. 1. Unde facile intelligitur, quomodo factum sit, ut hoc carmine Drusus imprimis Raetorum Vindelicorumque victor caneretur. Raetorum inquam et Vindelicorum; quod enim Bentleius affirmat, Drusum cum Vindelicis tantum, cum Raetis Tiberium pugnasse, id cum in Velleii verbis *uterque divisis partibus Raetos Vindelicosque aggressi* neutiquam insit, tum et eiusdem Velleii loco alio (2, 122.), ubi Tiberium *Vindelicorum Raetorumque victorem* appellat, et vero re ipsa refellitur; dum Raetos et Vindelicos foedere artissimo inter se iunctos fuisse, neque separatos, sed sociatos commixtosque exercitus habuisse plane apparet. (De hoc tamen non satis constat. Non enim minus veri simile est victis ex parte saltem Raetis tum demum eorum vicinos Vindelicos pro eadem libertatis causa arma cepisse adiunctis sibi Raetis, qui ea nondum deposuerant. Or.) Et quid? in prima expeditione, cui solus Drusus praefuit, ad Alpes Tridentinas, in Raetorum finibus, Vindelici tantum illi obviam facti sunt? Raeti (quorum in finibus res gerebatur:) exspectarunt, dum veniret Tiberius? Sed ea ipsa de causa, quod socii erant eo in bello Raeti et Vindelici, poëtae erat pro utroque populo alterutrum nominare hic v. 18. et Od. 4, 14, 9 et 15., ubi post generale *Vindelici* memorantur Genauni et Breuni, quos sane proprie ad Raetos potius quam ad Vindelicos referendos esse manifestum fit vel ex Plin. 3, 20. Iani. — Addit Fea: Drusus Alpibus superatis per eas etiam viam militarem aperuit, quam postea munivit eius filius Tiberius Claudius, ut discimus ex lapide reperto anno 1786. prope Feltriam apud Marin. Fr. Arv. p. 77:

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F
CAESAR. AVG. GERMA
NICVS. PONTIFEX. MAXV
MVS. TRIBVNICIA. POTESTA
TE. VI. COS. IV. IMP. XI. P. P
CENSOR. VIAM. CLAVDIAM
AVGVSTAM. QVAM. DRVSVS
PATER. ALPIBVS. BELLO. PATE
FACTIS. DERIVAVIT. MVNIT. AB
ALTINO. VSQVE. AD. FLVMEN
DANVVIVM. M. P. CCCI.

EXCURSUS II.

AD vv. 41—48.

« Glossa poëtici Grammatici, *illum diem* explicantis. Et observo, plurimas glossas a voce *qui* incipere, cuius rei in Horatio multa vidimus exempla, et in hoc ipso carmine v. 18. (ubi item falsus est Criticus Leidensis. Or.) Neque mihi placet *alma adorea*, neque glossa vera est. Dicit enim auctor, victoriam apud Metaurum fuisse *primam*, quam Romani reportaverint, ex quo Hannibal in Italiam venit. Atqui constat ex historiis, iam a. u. c. 539. et duobus sequentibus Poenos a M. Claudio Marcello praetore apud Nolam fuisse profligatos. Clades apud Metaurum accidit a. u. c. 547. Marcellus prima victoria Nolana docuit Hannibalem vinci posse, eaque res Romanis, de re summa fere iam desperantibus, animum reddidit. Itaque historici dies Nolanos multis laudibus celebraverunt. Liv. 23, 16. Valer. Max. 1, 6. Atque ista victoria Nolana tam crebro et grato omnium sermone usurpabatur, ut propemodum res in proverbium abierit. Cic. Brut. 3. Hieronym. Ep. 7.» HP.

Verum, ut quae historici sunt argumenti in hac adnotatione omnia concedamus, quidni Horatius, dum Claudios Nerones patricios summis laudibus extollit, M. Claudium Marcellum plebeium praeteriens, praeclaram illam victoriam a C. Claudio Nerone ex Hasdrubale relatam primam tali nomine vere dignam vocare potuerit? Apud poëtam autem lyricum in huiuscemodi exemplis ex antiquitate, non ex praesentia repetitis historici scriptoris accurationem semper requirere sanum interpretem valde, opinor, dedecet.

CARMEN V.

Divis orte bonis, optime Romulae
Custos gentis, abes iam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
    Sancto concilio redi.

Lucem redde tuae, dux bone, patriae;
Instar veris enim voltus ubi tuus

Od. V. Inscr. volg. *Ad Augustum.* — *Ad Augustum de expeditione eius tarda* BS. — *Ad Caesarem Augustum absentem.* b. — *Ad Caesarem Augustum absentem de expeditione eius tarda. Paeanis species.* c. — 4. *consilio* F ex Codd. (Ut nos, BbSTc.)

V. Augustus rebus Gallicis, Germanicis Hispanicisque omnibus confectis, Druso in Germania relicto, Romam reversus est tribus prioribus mensibus a. u. c. 741. (Dio Cass. 54, 25.) Paullo ante eius reditum (probabiliter a. 740.) Horatius hoc carmen composuit, Drusi laudes hic Augusti laudibus excipiens, eadem ratione, qua Tiberii praeconium Od. 4, 14. subsequitur laus Augusti, quem hic venustissimis blanditiis ambiens ad maturandum reditum exhortatur. Totum autem carmen miram quandam tranquillitatem et certum felicitatis sensum spirat. — Cum eo qui conferatur dignus est locus Velleii 2, 89.

1—4. *bonis*] ut Od. 4, 2, 38. non: «qui ex deorum stirpe ortus es», neque enim hic «ortus D. Iulio vel omnino gente Iulia a Venere et Anchisa stirpem ducente» dici poterat; (hic, dico; nam longe alia res est in Carm. sec. 50: *Clarus Anchisae Venerisque sanguis*, Augustus;) sed: «diis propitiis nate; quem deorum benevolentia nobis principem dedit.» — *Romulae*] Romuleae. Sic Virg. Aen. 6, 877: *Romula tellus.* — *Custos*] Od. 4, 15, 17: *custode rerum Caesare.* — *nimium diu*] a mense Septembri a. u. c. 738. usque ad mensem Februarium 741. — *Sancto concilio*] Ut frequenter dicitur *concilium deorum, caelestium*, sic etiam Senatus Romani. — Ex Codd. nostrorum auctoritate retinendum *concilio*; *consilio* aptum esset prosae or. Sic Cic. Catil. 1, 4. senatum Romanum vocat *orbis terrae sanctissimum gravissimumque consilium*. Virg. Aen. 1, 426: *Iura magistratusque legunt sanctumque senatum.*

5—8. *Lucem*] «Felicem redde

Affulsit populo, gratior it dies
Et soles melius nitent.

Ut mater iuvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,

Votis ominibusque et precibus vocat,

7. *Effulsit* b, *Affluxit* T. (non BSc.) — *et dies* T. — 9. *uvido* Codd. Torrentii. — 12. *destinet* T.

patriam reditu tuo.» Aeschyl. Pers. 299. de Xerxis reditu: Ἐμοῖς μὲν εἶπας δώμασιν φάος μέγα Καὶ λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου. Eurip. Orest. 243: ἥκει φῶς ἐμοῖς καὶ σοῖς κακοῖς. Virg. Aen. 2, 281: *O lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrum!* — *Affulsit*] in prosa or. «arrisit». Sed occupat metaphoram de solis radiis v. 8. Silius 7, 467: *nitenti affulsit voltu ridens Venus.* Charito Ed. Lips. p. 70: ἔαρος ὑπολάμψαντος. Multi perperam distinguunt: *Affulsit, populo gratior it dies.* — *it*] «procedit», ut Od. 2, 14, 5: *quotquot eunt dies.* — *melius*] «splendidius ac gratius, quasi omnibus sollicitudinis ac metus nubibus iam dissipatis.»

9. 10. *invido*] «qui matri amanti reditum filii invidet; adversus cum sit, reditum eius impedit.» Languidum h. l. foret cum illo comparatum ἐπίθετον *uvido*, ut contra optime Noti naturam pingit Epod. 10, 19: *Ionius udo cum remugiens sinus Noto carinam ruperit.* Virg. Ge. 1, 14: *Iuppiter uvidus Austris.* — *Carpathii*] Od. 1, 35, 8.

11. *spatio annuo*] intra quod mercatores ex Italia in Asiam navigare atque redire solebant. Ceterum iunge, ut iubet ipsa v. caesura, *cunctantem trans mare*, non: *distinet trans mare.*

13. *Votis*] Liv. in praefat. extr.: *cum bonis omnibus votisque et precationibus.* Ut *votis vocare* hic et Virg. Ge. 1, 42., sic etiam *divos in vota vocare* Aen. 5, 234., *per vota vocare* Silius 2, 115. — *ominibusque*] «omina captans», ut Delia Tibulli 1, 3, 11: *illi Rettulit e triviis omina certa puer.* Plin. Paneg. 92: *inter secunda omina et vota certantia.*

14. *Curvo*] Epod. 10, 21. Ἐπίθετον perpetuum. Iam Accius Bothii p. 235: *Hac ubi curvo litore latratu Unda sub undis labunda sonit.* Virg. Aen. 3, 223: *litore curvo Exstruimusque toros.* Lucan. 8, 178: *Scythiae curvantem litora pontum.* — *dimovet*] Oppian. Halieut. 4, 335: Ὡς δ' ὅτε τηλύγετον μήτηρ γόνον ἢ καὶ ἀκοίτην Εὐνέτις ἀλλοδαπὴν τηλέχθονα γαῖαν ἰόντα Ἀχνυμένη στέλλησι, νόος δέ οἱ ἔνδον ἀλύει, Ὅσση οἱ μεσ-

Curvo nec faciem litore dimovet;
Sic desideriis icta fidelibus
Quaerit patria Caesarem.

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
Pacatum volitant per mare navitae,
Culpari metuit Fides;

Nullis polluitur casta domus stupris,

14. *demovet* T, item S. sed superscr. *i*. Tum LCt et Bentl. (Ut nos, Bbc.) — 17. *prata perambulat* Tanaquil Faber. — 18. *Nutrit farra* Bentleius coni., *Nutrit culta* Cuninghamius.

σηγὺ ἁλὸς χύσις, ὅσσα τε κύκλα Μηνῶν· ἀκροτάτοισι δ' ἐπεμβαίνουσα ϑαλάσσης Κύμασι δακρυόεσσαν ἐπὶ στόμα γῆρυν ἵησι, Σπεύδειν λισσομένη, καί μιν πόδες οὐκ ἔτ' ὀπίσσω Ἱεμένην φορέουσιν, ἔχει δ' ἐπὶ πόντον ὀπωπάς. Ceterum Bernhardyus et Dillenburger praeferunt *demovet*; Regel me meosque Codd. Bbc. secutus *dimovet*.

15. *icta*] «percussa, affecta.» Frequentius de doloribus, metu, luctu; tamen etiam Lucret. 2, 360: *desideriis perfixa*. Aeschyl. Agam. 544: *ἱμέρῳ πεπληγμένος*.

17. *rura perambulat*] Consulto immoratur in *ruris* et imagine et nomine; nam ope rei rusticae et strenuae agriculturae, per bella civilia et intermissae et varie perturbatae, ex mente Augusti ante omnia firmanda erat rei publicae salus. Hinc grata illa repetitio, quam variis modis, sed infeliciter, amoliri conati sunt Critici, veluti qui coniecit *tuta perambulat*, *culta* Cuninghamius; Faber *prata* proponens memor fuisse videtur Od. 3, 18, 11: *Festus in pratis vacat otioso Cum bove pagus*. Pastionem autem h. l. significat (nam in hac dumtaxat bos libere pascua perambulat;) in aratione, quae v. seq. continetur, stimulis durum ad laborem incitatur. Notavi, quia nonnulli v. *perambulare* de aratione interpretati sunt.

18—20. *Nutrit rura*] «fertilia reddit.» Silius 12, 375: *arva - - Cereris nutrita favore*. Inter Augusti nummos hic quoque est: *IMP. CAESAR. AVGVSTVS. (Caput nudum.) COL. IVL. (Berytus. Colonus arans.)* Eckhel D. N. VI. p. 132. — *Faustitas*] Nobis nunc *ἅπαξ λεγόμενον*. Deam gregum praesidem interpretatur Forcellinus. Sed recte Schol.: «Nove Felicitas dicta:» omnium rerum abundantia. Carm. Sec. 59: *beata pleno Copia cornu*. — Novitas autem videtur, quod *Faustitatem* dixit pro *Fausta Felicitate*, cuius sollemne memorat Kalend. Amiternınum. Inscr. m. Lat. II. p. 412. — *Pacatum*] a piratis. Suet. Oct. 98: *Vectores nautaeque de navi Alexandrina Augusto acclamarunt, per illum se vivere, per illum navi-*

Mos et lex maculosum edomuit nefas,
Laudantur simili prole puerperae,
    Culpam poena premit comes.

Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fetus incolumi Caesare? quis ferae
    Bellum curet Hiberiae?

Condit quisque diem collibus in suis,

27. *incolomi* T. — 28. *Hiberniae* T.

gare, libertate atque fortunis per illum frui. — *volitant*] ut iam Ennius dixit *velivolas naves.* Virg. Aen. 3, 124: *pelagoque volamus*, de celeri ac tuto cursu, non de lascivia et audacia nautarum. — *Culpari metuit*] «Non culpatur cuiusquam fides, quia nemo est, qui eam violet, sed sancte servatur ab omnibus.» Cfr. Od. 2, 2, 7: *penna metuente solvi.*

21—24. *Mos et lex*] Od. 3, 24, 35: *Quid leges sine moribus Vanae proficiunt?* — *stupris* ad adulteria et virgines vitiatas, *maculosum* autem *nefas* ad legis Scantiniae (v. Baiteri Ind. Legg. Cic. p. 259.) indicem videtur pertinere. — Tacit. Hist. 1, 7: *avaritia et libidine foedus ac maculosus.* — *edomuit*] «suis legibus, institutis, exemplo prorsus domuit atque emovit.» — *simili prole*] Iam Hesiodus O. et D. 232, in ceteris hominum iustorum praemiis hoc quoque enumerat: *Τίκτουσιν δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.* Catull. Epith. 61, 216 seqq.: *Torquatus volo parvulus -- Sit suo similis patri Manlio et facile insciis Noscitetur ab omnibus, Et pudicitiam suae Matris indicet ore.* — *Culpam*] «Culpam ita celeriter insequitur poena, ut pede pedem premat.»

25—28. *Scythen*] Od. 3, 8, 23: *Iam Scythae laxo meditantur arcu Cedere campis.* Carm. sec. 55: *Iam Scythae responsa petunt.* — *horrida*] et propter caelum, Romanis sane insolitum ac molestum, ut Tacitus Germ. 2: *informem terris, asperam caelo, tristem cultu adspectuque,* atque Cap. 5: *silvis horridam, paludibus foedam* vocat; et propter proceros formidolososque eius incolas, ut Epod. 16, 7: *fera caerulea Germania pube.* — *parturit*] rariore usu pro: «parere, edere solet.» — *Fetus*] grandes, truces atque deformes, contemptim, veluti monstra. Manil. 4, 713: *Flava per ingentes surgit Germania partus.* Flor. 3, 10, 12: Germanorum *immania corpora.* — *ferae*] Feros vocat Cantabros, quod tamdiu tam saepe rebellarant adversus Romanos ac vix tandem domari potuerant a. u. c. 734. *Duram* vocat Hiberiam Od. 4, 14, 50.

29—32. *Condit*] non tam «condi cernit:» quam: «diem totum

Et vitem viduas ducit ad arbores;
Hinc ad vina redit laetus et alteris
Te mensis adhibet deum;

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris
Et magni memor Herculis.

31. *venit* T., item S, superscr. *redit*. Tum e Codd. Bentleius. 34. *Defuso* bTc.: *Diffuso* B., item S, superscr. *e*, FM.

usque ad vesperam tranquillo animo traducit in vineis suis neque incursionum hostilium metu ab opere rustico deterretur.» Virg. Ecl. 9, 51: *saepe ego longos Cantando puerum memini me condere soles*. Plin. Epp. 9, 36: *et quamquam longissimus dies cito conditur*. Callim. Epigr. 2: *ὁσσάκις ἀμφότερος Ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν*. — *collibus in suis*] Consulto addit *suis*, ut significet laetitiam, qua agricola sua possessione fruitur, ut Vellei. 2, 89. de Augusti aetate: *certa cuique rerum suarum possessio*. Similem pacis picturam Dacierius affert ex Michaeae Cap. 4, 4: *Et sedebit vir subtus vineam suam et subtus ficum suam, et non erit, qui deterreat*. — *viduas*] Viduae dicuntur ulmi, populi similesque arbores, antequam iungantur vitibus; iunctae autem maritae vocantur. Epod 2, 9: *altas maritat populos*. Inversa imagine Catullus 62, 49: *vitem viduam* appellat. — *redit*] «domum suam ab opere rustico et secundis mensis tibi ut deo libationem offert.» *Venit* longe minus aptum quam *redit*. Similiter confunduntur *rediret* et *veniret* Epp. 2, 2, 22. Verba *Te mensis adhibet deum* explicantur sequentibus. Virg. Aen. 5, 62: *adhibete Penates Et patrios epulis et quos colit hospes Acestes*. De sigillis *ἐπιτραπεζίοις* Augusti (ut erat Hercules epitrapezius Vindicis Stat. Silv. 4, 6, 32: *festae Genius tutelaque mensae:)* apud rusticos nolim equidem cogitare.

33—36. *prosequitur mero*] Ut dicimus «laudibus, veneratione, votis aliquem *prosequi*», sic h. l. mero et libationis honore. Est ergo: «una cum Laribus suis te veneratur ac pacem tuam invocat.» Ovid. Fast. 2, 633: (Caristiis) *Et libate dapes, ut grati pignus honoris Nutriat incinctos missa patella Lares. Iamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos, Larga precaturi sumite vina manu Et, Bene nos, patriae, bene te, pater, optime Caesar, Dicite suffuso per sacra verba mero*. Dio 51, 19. post pugnam Actiacam: *ἐν τοῖς συσσιτίοις, οὐχ ὅτι τοῖς κοινοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰδίοις πάντας αὐτῷ σπένδειν ἐκέλευσαν, ἔς τε τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐγγράφεσθαι*. Non est igitur vana adu-

Longas o utinam, dux bone, ferias
Praestes Hesperiae!: dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano subest.

37. *rex bone* T. cum aliis, non improbante Bentleio. (Non BbSc.)

latio. — *Defuso*] v. proprium de libationibus. Val. Max. 2, 6, 8: *tum defusis Mercurio libamentis.* — In multis Codd. substitutum est notius verbum *diffuso*, quod est «ex dolio s. cupa vinum in amphoras vel lagenas transfundere.» — *uti Graecia*] «ut Graecia memor Castoris et Herculis eos inter deos honorat»; non: «ut Graecia memor miscet dis numen Castoris et Herculis.» (Assentitur mihi Dillenburger p. 92: «Primum quidem non facile fero, quod *memor* adiectivum quo referatur obiecto privare conantur ii, qui alteram constructionem sequuntur; - - nec *memorem esse* sic nude pro *beneficiorum memorem esse* dici potest. Altera ratio, quae me movet, ex poëtae more verborum collocandorum petita est. Hoc enim animadvertimus, ubi substantivum adiectivo ornatum obnoxium sit potestati alterius nominis, ibi Horatium tria vocabula disponere ita solere, ut regens nomen in medio loco positum reliquis duobus cingatur. Od. 1, 14, 12: *silvae filia nobilis.* 16, 17, 21. 18, 12. 24, 13. 27, 10. 36, 13 cet.»

37-40. *dux bone*] Gratissimam hanc repetitionem allocutionis v. 5. pessumdederunt, qui substituerunt: *rex bone*, vocabulum invidiosum, a quo Augustus publice prorsus abstinebat. Atque omnino saepius *ducem* dixerunt Augustum pro *principe*. Ovid. Trist. 1, 2, 103: *Hoc* (Augusto) *duce si dixi felicia secula* cet. — *ferias*] «dies festos, securitatis ac laetitiae plenos;» *longas* autem, id est, «diu, precamur, vivas:» ut Od. 1, 2, 46: *diuque Laetus intersis populo Quirini.* («Omnes igitur dies, quos sub te vivemus, feriarum instar nobis erunt.») — *Integrum diem* vocat cum maxime incipientem adeoque intactum, cui nulla dum pars dempta est. Diversus est *solidus dies* Od. 1, 1, 20. — *Sicci*] «sobrii, nondum poti», ut Od. 1, 18, 3. Epp. 1, 19, 9. — *uvidi*] *βεβρεγμένοι*, vino madidi, poti. — De significatu ac perpetua confusione vv. *uvidus* et *humidus* cfr. Wagner ad Virg. Ge. 1, 418.

CARMEN VI.

Dive, quem proles Niobea magnae
Vindicem linguae Tityosque raptor

Od. VI. Inscr. volg. *Ad Apollinem* et sic bSc. — *Apollinis laudem refert quoniam servavit Aenean auctorem originis Romanae.* B. Om. T.

VI. Est veluti προοίμιον carminis secularis (a. u. c. 737.); quo Apollinis pacem ac favorem, ex vetere hymnorum consuetudine admirandis eius factis celebratis, implorat, ut et ipse poëta et puerorum virginumque chori mox munere suo rite fungi possint. Praecipue autem immoratur in Achille a deo interfecto, propterea quod ob illius interitum Troia non funditus deleta, Aeneaque servato condi potuit Urbs aeterna. Deinde ad choros se convertens, etiam atque etiam eos exhortatur, ut, quantum in ipsis sit, officio imposito satisfaciant, cuius recte persoluti memoria aliquando gratissima iis sit futura. «Προοίμιον hoc ortum est ex iusta quadam superbia et sui fiducia, qua poëta efferebatur, ex quo tempore virtutem suam poëticam et artem cum a primoribus viris, tum ab ipso Augusto ita comprobatam esse intellexerat, ut ex permagno poëtarum illius aetatis grege solus haberetur dignus, qui in sollemni ludorum secularium celebratione hymnum in Apollinem et Dianam componeret.» FRANKE. Quapropter hic quoque duo illa numina celebrat.

1. 2. *Dive*] Post longam parenthesin repetitur allocutio v. 25. *Doctor.* — *Niobea*] De Nioba cfr. imprimis Welcker *gr. Tragödien* p. 286. Müller *Denkm.* I. N. 142. Cum Niobe, Amphionis, regis Thebarum, uxor, cui septem filios totidemque filias pepererat, se prolemque suam Latonae eiusque liberis antetulisset et matronas Thebanas ab illius deae cultu absterruisset, Apollo et Diana matris iratae iussu Niobidas omnes sagittis confixerunt. Iliad. ω, 602. Ovid. Met. 6, 155. — *magnae - - linguae*] «immodicae iactantiae»; unde Callimacho H. Del. 96. est κακόγλωσσος, Theodoridae Anthol. Pal. II. p. 665: ἀθυρόγλωσσος. Ovid. Met. 6, 150. de Nioba: *Nec tamen admonita est poena popularis Arachnes Cedere caelitibus verbisque minoribus uti.* Sic etiam Graeci. Theogn. 159: Μήποτε, Κύρν', ἀγορᾶσθαι ἔπος μέγα. Sophocl. Antig. 127: Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους ὑπερεχθαίρει. — *Tityos*] Cfr. Od. 3, 4, 77. Pind. Pyth. 4, 90: καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραιπνόν. Ab Apolline et Diana sagittis confixum tradit Pausanias

Sensit et Troiae prope victor altae
    Phthius Achilles,
Ceteris maior, tibi miles impar;
Filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turres quateret tremenda
    Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus aut impulsa cupressus Euro,
Procidit late posuitque collum in
    Pulvere Teucro.

6. *quamquam* F. (Ut nos, nostri.) — *Thetidos* CtF. (Ut nos, nostri.) — 10. *impressa* B et quinque Pottierii; recepit Cuningh. (Ut nos, bSTc.) — 11. *collum Pulvere* b.

3, 18, 9. et ex Pherecyde Schol. Pind. l. l. — *raptor*] Latonae; auctore vero Euphorione apud Schol. Apollod. 1, 181., Dianae. *Raptor* autem, qui ei vim facere conatus erat, ut *ἕλκειν*, *ῥυστάζειν*. Eius ab Apolline interfecti imago est apud Inghir. *Gall. Om.* III. T. 84.

3. 4. *Sensit*] grave verbum de eo, qui alicuius vim iramque experitur. — *prope victor*] interempto Hectore. — *altae*] Odyss. *γ*, 130: *Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπήν.* — *Phthius*] Myrmidones, quorum dux erat Achilles, Phthiotidis regionis in Thessalia erant incolae.

5. 6. *Ceteris*] Iliad. *α*, 412: *ἄριστος Ἀχαιῶν* appellatur. — *tibi miles impar*] Iliad. *χ*, 358. Hector Achilli: *Φράζεο νῦν, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι Ἤματι τῷ, ὅτε κέν σε Πάρις καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων Ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλῃσιν·* ad quem locum Heynius Cyclicorum et Tragicorum de Achillis morte *μύθους* collegit; addi poterat Sophocl. Philoct. 333: *Τέθνηκεν ἀνδρὸς οὐδενός, θεοῦ δ' ὕπο, Τοξευτός, ὡς λέγουσιν, ἐκ Φοίβου δαμείς.* — *Filius*] Si percipere voles praeclaram Achillis formam, inspicies Millingen *Anc. Mon.* T. XX — XXIV. — *Thetidis*] Quinquaginta circiter exstant etiamnunc vasa picta, Thetidem eiusque raptorem Peleum varie exprimentia. Vide Raoul-Rochette *Mon. inéd.* T. I — IV.

7. 8. *turres*] *πύργους.* — *quateret*] «labefactaret, vel sine imagine, ruinam iis minitaretur, pugnax cuspide», de qua Iliad. *τ*, 387: *Ἐκ δ' ἄρα σύριγγος πατρώϊον ἐσπάσατ' ἔγχος, Βριθύ, μέγα, στιβαρόν· τὸ μὲν οὐ δύνατ' ἄλλος Ἀχαιῶν Πάλλειν, ἀλλά μιν οἶος ἐπίστατο πῆλαι Ἀχιλλεύς.* Florus 2, 9: *Fulvius Ambraciam machinis quatit.* (Alii minus recte iungunt; *cuspide quateret, pugnax,* cui quidem iuncturae, imperite nuper a quodam commendatae, re-

Ille non inclusus equo Minervae
Sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
Falleret aulam;

Sed palam captis gravis, heu nefas heu,
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentem
Matris in alvo;

17. Habent *captis* BbSc. Omittit T Hinc et ex eo, quod alii praebent *captos*, *victor*, *raptor* merito colligas cum Bentleio, antiquitus iam excidisse vocabulum, quo h. l. usus sit Horatius, varieque esse suppletum. — 19. *latentes* LCt cum Aldo et Pottierii 2, 17. (Ut nos, nostri.)

pugnat vel ipsa caesura, nec *pugnax* sic nude ponere decuisset poëtam.) — «Haec autem eo omnia pertinent, ut a fortitudine Achillis clarior fieret Apollo, qui et vicit et occidit Achillem.» Cruq.

9—12. *mordaci*] «vi fortiter impacto.» (Eurip. Cycl. 404. Herm.: *πελεκέων γνάϑοις*) — Est comparatio Homerica. Iliad. π, 482: (*Πάτροκλος*) *Ἤριπε δ', ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν ἢ ἀχερωΐς κτλ.* — *impulsa*] «deiecta in terram.» — *Procidit late*] Odyss. ω, 39: *σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης Κεῖσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἱπποσυνάων.* Quintus Smyrn. de Achillis interitu γ, 175: *ὃς δ' ὑπὸ πότμῳ Θυμὸν τολμήεντα καὶ ὄβριμα γυῖα βαρυνϑεὶς, Ἤριπεν ἀμφὶ νέκυσσιν, ἀλίγκιος οὔρεϊ μακρῷ.* Schol. ad Eurip. Troad. v. 14: *Ἀχιλλέα ἐλϑόντα ἐπὶ τὸν γάμον τῆς Πολυξένης οἱ περὶ Ἀλέξανδρον ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος ἱερῷ λόγχαις ἀνεῖλον.* Occisum Livius Andronicus Fr. 2. cum eodem puero eleganter comparat: *Haud ut quem Chiro in Pelio docuit ocri.* *Μύϑους* de Achillis interitu collegit Welcker *gr. Tragöd.* pag. 1144. Eius mors in vasis pictis v. *Ann. dell' Instit. arch.* T. V. p. 224.

13 — 16. *equo*] Odyss. δ, 272: *Ἵππῳ ἐνὶ ξεστῷ, ἵν' ἐνήμεϑα πάντες ἄριστοι Ἀργείων Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.* Eurip. Troad. 14: *δούρειος ἵππος, κρυπτὸν ἀμπισχὼν δόρυ.* Hygin. F. 108. Inghirami *Gall. Om.* III. p. 121. — *Minervae*] Quem simularant Graeci a se constructum esse, ut Minervam propter Palladii raptum iratam placarent. Virg. Aen. 2, 17: *Votum pro reditu simulant* cet. — *male feriatos*] «intempestive et magno suo malo diem festum celebrantes.» Cfr. Eurip. Troad. 517 seqq. Troianos male feriatos monstrat monumentum Etruscum apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* T. LVII. N. I. — *falleret aulam*] «clam irrupisset in regiam.»

Ni tuis victus Venerisque gratae
Vocibus divom pater annuisset
Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutae fidicen Thaliae,

21. *victus*] *flexus* e Cod. Bland. Bentleius. — 25. *Ductor* Codd. aliq. — *Argivae* SF. (Non BbTc.)

17—20. *palam captis*] «aperto Marte, non insidiis, devictis perniciosus»; ut nunc quidem se habet lectio. Sed vide Var. Lectt. Quod Buttmannus proposuit imperiteque nuper quidam probavit, *captor*, vocabulum est Horatio prorsus indignum; immo fortasse ne Latinum quidem fuit unquam, nam ubi sine alio exemplo legebatur in Burm. Anthol. 5, 162, 8. Meyerus e Cod. Salmas. dedit *raptor*. (Simile exemplum verbi, quod cum iam antiquitus excidisset, temere suppletum est, habes Epp. 2, 2, 199.) Agathias in Anth. Pal. II. p. 51: *ἁ κλεινὰ Πριάμου πόλις, ἃν ἀλαπάξαι Ἑλλάνων δεκέτης οὐκ ἐτάλασσεν ἄρης Ἀμφαδόν, ἀλλ' ἵπποιο κακὸν ξύλον.* — *gravis*] Sic Alexander *βαρὺς Πέρσαις* Theocr. 17, 19. Achillem in Troilo Sophocles vocarat *πλήρη μασχαλισμάτων*, plurimorum hostium occisorem. Suidas in *Ἐμασχαλίσθη*. — *Nescios fari*] Nahum 3, 10: *parvuli eius* (urbis Nini) *elisi sunt in capite omnium viarum.* Il. χ, 63: *καὶ νήπια τέκνα βαλλόμενα προτὶ γαίῃ ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι.* Il. ζ, 57: *μήτις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον Χεῖράς θ' ἡμετέρας· μηδ' ὅντινα γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι.* Quae eundem spirant furorem, cui debemus sublime illud Psalm. 137, 9: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram, filia Babylonis!* — *latentem*] Num. singul. h. l. poëta dignior, quam pluralis. Est enim: «latentem quemque.»

21—24. *victus*] *flexus*, quod Bentleius e Codd. praetulit, vel merum est glossema, cum Comm. Cruq. *victus* eodem verbo interpretetur, vel ex eo var. lectt. genere, in quod librarii memoriter scribentes neque *ἀρχέτυπον* suum satis fideliter inspicientes homonyma scriptoris ipsius verbis substituebant. — *Rebus Aeneae*] «toti eius fortunae ac statui.» — *potiore alite*] «melioribus auspiciis exstructos.» Mitscherlich eo propendet, ut *ducere* explicetur: «fossa ducta locum exstruendo muro describere, quod ipsum auspicato fiebat;» sed verior est interpretatio longe simplicior, ut idem sit atque Graecorum *ἐλαύνειν*. Odyss. η, 86: *Χάλκεοι μὲν γὰρ τοῖχοι ἐληλάδατ' ἔνθα καὶ ἔνθα.* Virg. Aen. 1, 423: *pars ducere muros.* — Ipsam Romam potius quam aut Lavinium aut Albam Longam significat poëta.

25. «Ab hoc igitur divino principio ortum est imperium Romanum, cuius ferias seculares, omnium maxime sollemnes, brevi sumus celebraturi.» — *Doctor*] Apol-

Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniae defende decus Camenae,
Levis Agyieu.

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis nomenque dedit poëtae.

28. *Agyleu* b et Aldus, *Agileu* T, *Agylleu* C.

lo est veluti χοροδιδάσκαλος Musarum. Idem apud Euripidem Med. 425. vocatur ἀγήτωρ μελέων. Paneg. in Pison. 155: *Et te credibile est Phoebo didicisse magistro.* Pseudotib. 4, 1, 178: *Ipse mihi non si praescribat carmina Phoebus.* — *argutae*] «canorae, sonorae, λιγείας», quod ἐπίθετον Musis tribuit iam Alcman Fragm. 1. ductum ex Homerico illo Odyss. ω, 62: τοῖον γὰρ ὑπώρορε μοῦσα (ἀοιδὴ) λίγεια. Altera lectio *Argivae* inventa videtur ab iis, qui cum *argutae* ad vocem referri ignorantes hoc voc. significatione sibi nota «subtilis» vel «vafrae» minus quadrare viderent, aptam oppositionem fore rebantur ad v. *Dauniae Camenae.* Sed haec ipsa ἀντίθεσις in Horatio h. l. minus placet, etsi Od. 2, 16, 38: *Spiritum Graiae tenuem Camenae* sibi tribuit, collatis Od. 3, 30, 13. Od. 4, 3, 23. Epp. 1, 19, 33. *Argivae* etsi probabat Bentleius, tamen edere non est ausus.

26. *Xantho*] Non de Scamandro, Troadis fluvio, sed de eiusdem nominis fl. Lyciae accipiendum propter Pataram, huius regionis urbem. Cfr. Od. 3, 4, 62. Memoratur ille Lyciae fl. Il. β, 877. — Ornatui carminis inservit haec imago Apollinis, qui iuvenilis pulchritudinis perfectum exemplar refert, crines intonsos flumine lavantis, ut Od. 3, 4, 61: *Qui rore puro Castaliae lavit Crines solutos.*

27. 28. *Dauniae*] Latinae, ab antiquo Apuliae nomine. «Fac, ut carmen meum seculare honori atque ornamento sit poësi Latinae.» — *Levis*] «imberbis, perpetuo iuvenis.» Callim. Hymn. Apoll. 36: *Καὶ κεν ἀεὶ καλὸς καὶ ἀεὶ νέος οὔ ποτε Φοίβου Θηλείαις οὐδ' ὅσσον ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειαῖς.* Falso nonnemo nuper asseveravit Acronem et Porphyrionem legisse *lenis*, atque aptissimum dixit epitheton h. l. minime sane congruens vel propter carminis initium; verum in utriusque Ed. Veneta 1481. recte est *levis:* in Acrone utique Ed. Basil. 1580. est: *Lenis in verbis*, corrupte pro *Levis, imberbis.* — *Agyieu*] Macrob. Sat. 1, 9: *Apud Graecos Apollo colitur, qui θυραῖος vocatur, eiusque aras ante fores suos celebrant, ipsum exitus et introitus demonstrantes potentem; idem Apollo apud illos et ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis praepositus urbanis.* Cfr. Schol. Plat. pag. 944. B. Ed. nostrae. Apollo Agyieus in nummis Ambraciorum est in Müller *Denkm.* I.N. 2.

29. 30. Nexus inter hanc strophen et praecedentes a plerisque interpretibus minus perspectus hic

Virginum primae puerique claris
Patribus orti,

Deliae tutela deae fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
Pollicis ictum,

Rite Latonae puerum canentes,

33. *fugacis* B.

est: «Preces meas Apollo iamiam exaudivit; ipse me poëtico furore perculit:» unde missas faciens preces, quibus doni illius compoti iam non opus est, fiduciae plenus se ipsum poëtam profitetur. Igitur hoc rursus loco illud recordemur necesse est: *Sume superbiam quaesitam meritis.* — *Spiritum*] ἐνθουσιασμόν, qui *arti* opponitur. Cfr. Od. 2, 16, 37. Od. 4, 3, 24. Tria autem haec perficiunt poëtam tali nomine dignum, ingenium, studium, fama utrique respondens.

31. *Virginum primae*] «nobiles.» Erant autem virgines et pueri patrimi et matrimi, ex gentibus patriciis, parentibus confarreatis geniti.

33—36. *tutela*] «qui estis in tutela Dianae.» Catull. 34, 1: *Dianae sumus in fide Puellae et pueri integri.* — *cohibentis*] «sistentis in fuga, dum eos sagittis trafigit.» Callim. H. Dian. 16: ὁππότε μηκέτι λύγκας Μήτ' ἐλάφους βάλλοιμι. — *Lesbium*] metrum Sapphicum. — *Pollicis ictum*] χειρονομοῦντά με. Vide Boissonade ad Aristaen. p. 384. Non de ipsa citharae pulsatione, sed de carminis ῥυθμῷ, qui pollicis motu indicabatur, loquitur. Terentian. Maur. 2253: *adsuetam moram, Quam pollicis sonore vel plausu pedis Discriminare, qui docent artem, solent.* Qui, ut nuper etiam Dillenburger p. 93. cum Scholiastis explicant: «modulationem carminis, veluti ipse lyram percutiam», haud satis attenderunt ad vim vocis *ictum*, longe diversae ab iis, quae ad v. *pellere lyram* pertinent, neque expenderunt Horatium ne poëtice quidem dicere potuisse, semet ipsum lyram esse pulsurum. Hoc dicit: «Docebo choros (*dociles* meorum *modorum*) ῥυθμὸν Sapphicum carminis secularis.»

37. 38. *Rite*] «ex ritu in his caerimoniis antiquitus nobis tradito.» — *face*] lumine. Diana Lucifera in antiquis monumentis aut lunam crescentem s. falcatam in capite habet aut facem dextra tenet aut utroque symbolo ornata conspicitur. Cfr. Millin *Gall. mythol.* N. 93. 117. 118. 121. Hinc Soph. Trachin. 203. vocat Ἄρτεμιν Ὀρτυγίαν, ἐλαφαβόλον, ἀμφίπυρον. Diotimus in Anthol. Pal. I. p. 274: Φωσφόρος, ὦ σώτειρ' Ἄρτεμι. — *Noctiluca*] νυκτιφαής, νυκτιλαμπής. Item σελασφόρος Pausan. 1, 31, 7. et φωσφόρος Id. 4, 31, 8. Varro L. L. 5, 68:

Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum celeremque pronos
Volvere menses.

Nupta iam dices: Ego dis amicum,
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen docilis modorum
Vatis Horati.

38. *Noctelucam* sex Pottierii, *nocte lucem* T.

Luna -- dicta Noctiluca in Palatio; nam ibi noctu lucet templum. Inscriptio Musei Kircher. ed. Brunatii p. 10: *Bon. Deae. Luciferae. Antistia. Veteris. lib. evr. d. d.*

39. *Prosperam Frugum*] Graeca constructione, «prosperantem fruges celeriterque cursu suo singulos menses ad finem perducentem.» — *pronos*] «celeriter praetereuntes.» Catull. 34, 18: *Tu cursu, dea, menstruo Metiens iter annuum, Rustica agricolae bonis Tecta frugibus exples.*

41 — 44. *Nupta*] «Aliquando gratissima tibi erit festorum horum dierum recordatio.» Quae quidem cogitatio iam nunc alacre carminis recte discendi studium excitatura erat. Tenerior autem eo fit sensus, quod de virginibus tantummodo verba facit. — *luces*] Per triduum et trinoctium celebrabantur ludi seculares. — *Reddidi*] «Cantu, gestu, saltatione expressi ego, quae studiose et facili opera didiceram, Horatii versus.» In ipsum Carmen seculare cum nomen suum inserere non posset, Graecorum Lyricorum exempla secutus iusta cum gloria in hoc prooemio se ad illud componendum delectum esse ab Augusto commemorat.

CARMEN VII.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
Arboribusque comae;
Mutat terra vices et decrescentia ripas
Flumina praetereunt;

Od. VII. Inscr. volg. *Ad Torquatum*, et sic c. — *Ad Manlium Torquatum*. Bb. Om. T.

VII. Hunc Torquatum, ad quem est etiam Ep. 1, 5., plerique nunc habent pro nepote L. Manlii Torquati, quo consule a. u. c. 689. natus est Horatius; nonnulli olim pro consulis filio, qui tamen ante a. u. c. 709. (Cic. Brut. 76.) in Hispania interiit. (Bell. Afric. 96.) Verum cum de L. Manlii Torquati nepote nihil omnino constet, haud prorsus improbabilis est Marcilii et Weicherti coniectura, probata etiam a Frankio, intelligendum esse C. (in Fastis Capitol.: Q.) Nonium Asprenatem, consulem postea suffectum a. u. c. 748., de quo Sueton. Oct. 43: *In Troiae ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen.* Imperite certe nuper quidam obiecit huiusce viri, qui tamen consul factus est, *genus* non potuisse celebrari. (v. 23.) — Propterea quod hic quoque, ut saepissime, laetum vitae usum commendat amico, nequaquam profecto colligendum est nimia fuisse Torquatum parsimonia atque avaritia. Minime enim urbanitas, quam Horatius omnium optime callebat, id concessisset, ut virum illustrem, sibi benevolum, nec tamen intima illa amicitia secum coniunctum, quae poëtae intercedebat cum Virgilio, Vario, Maecenate, sine ulla necessitate laederet, nec tamen, si vel maxime vellet, viginti hisce, triginta epistolae illius versiculis eius vitia corrigeret, siquidem longe aliis machinis opus est ad «eradenda pravi cupidinis elementa.» Immo utrobique liberales ipsius Torquati sensus multa cum venustate expressit, «circum eius praecordia ludens.» — Temporis indicio prorsus caret; referunt quidam ad a. 738.

1—4. *Diffugere*] Od. 4, 12, 3: *nec fluvii strepunt Hiberna nive turgidi.* — *comae*] Od. 1, 21, 5. Od. 4, 3, 11. — *Mutat terra vices*] dictum est fere ut *πόνον πονεῖν*, *μάχην μάχεσθαι*, in prosa orat.: «patitur, subit vices annuas, mutantur terrae vices, cum ex hiemali vernam speciem assumit.» Panegyr. in Pison. 133: *Ipsa vices natura subit variataque cursus Ordinat, inversis et frondibus explicat annum.* Plin. H. N. 2, 6: *vices temporum annumque semper renascentem.* — *decrescentia*] Alpium et

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus et almum
Quae rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris; ver proterit aestas
Interitura, simul
Pomifer Auctumnus fruges effuderit, et mox
Bruma recurrit iners.

7. *album* corr. b. — 12. *recurret* L. (non nostri.)

Apennini nivibus cito liquefactis primo vere intumescunt Italiae flumina; mox adulto vere decrescunt et se continent intra ripas suas; itaque eas *praetereunt*, id est, iuxta ripas labuntur neque eas evagantur *(vorbeirollen)*. Liv. 33, 18: *praeter ripam euntibus Romanis*. Male olim *decrescentia* «valde crescentia» et *praetereunt* «exundant, inundant loca adiacentia» interpretabantur.

5. 6. *Gratia cum - geminis*] id est «Gratiae tergeminae», ex opinione volgari ab Hesiodo profecta, Euphrosyne, Aglaia, Thalia; ex antiqua Atheniensium duae, *Αὐξὼ καὶ Ἡγεμόνη*. Pausan. 9, 35, 2. — *cum Nymphis*] ut Od. 1, 4, 6. Hom. Hymn. in Ven. 261: *(Νύμφαι) Καί τε μετ' ἀθανάτοις καλὸν χορὸν ἐῤῥώσαντο.* — *nuda*] Od. 3, 19, 16. Pausan. 9, 35, 5. narrat antiquiores et pictores et sculptores, Bupalum, Apellem, Pythagoram Parium, Socratem, Sophronisci filium; Gratias vestibus indutas expressisse: *οἱ δὲ ὕστερον, οὐκ οἶδα ἐφ' ὅτῳ, μεταβεβλήκασι τὸ σχῆμα αὐταῖς. Χάριτας γοῦν οἱ κατ' ἐμὲ ἔπλασσόν τε καὶ ἔγραφον γυμνάς.*

7—12. *Immortalia ne speres*] «Ut nobis vix conscii interdum facimus, dum viget aetas morsque immane quantum procul abesse felicibus videtur.» Simonides Fr. 60. Schneidew.: *Θνητῶν δ' ὄφρα τις ἄνθος ἔχῃ πολυήρατον ἥβης, Κοῦφον ἔχων θυμὸν πόλλ' ἀτέλεστα νοεῖ. Οὔτε γὰρ ἐλπίδ' ἔχει γηρασέμεν οὔτε θανεῖσθαι.* *Immortalia ne spires*, ut voluit nonnemo, Horatianum non est; in Lucano similibusque poëtis utique esset ferendum. — *almum*] diem vocat, quod sol, qui diei praeest, omnia alit. Est *ἐπίθετον* perpetuum, ut *ἱερὸν ἦμαρ*. Virg. Aen. 5, 64: *si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit.* Alii minus apte *album*, id est, «laetum, faustum.» — *hora*] Hic non dea vicissitudinis, nec temporum universe, sed proprie horae singulae, ut patet ex vv. *annus* et *diem*. (Apud Athenienses duae fuerunt temporum praesides, *Θαλλὼ καὶ Καρπώ*, Pausan. 9, 35, 2.; apud Hesiodum Theog. 902. tres Iovis et Themidis filiae, *Εὐνομίη τε Δίκη*

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos, ubi decidimus,
Quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

Quis scit an adiiciant hodiernae crastina summae
Tempora di superi?

15. *pater*] *pius* BbcLCtF. (Ut nos, ST.) — *Tullus dives* BbLCt. *Tullus, dives et Ancus* Bentleius, *pauper et Ancus* idem malebat. (Ut nos, ST.) — 17. *summae*] *vitae* T et quattuor Pottierii.

τε καὶ Εἰρήνη τεθαλυῖα.) — *proterit*] «pellit, fugat.» *(drängt zurück)*. Aptissimum sane est verbum de rapido veris in aestatem transitu in Italia. Martialis 2, 46, 2: *Cum breve Sicaniae ver populantur apes.* — *fruges*] de arborum fructibus etiam Calpurnius Ecl. 8, 67: *omnique ex arbore fruges.* — *effuderit*] e sinu suo vel ex Amaltheae cornu. Cfr. Epod. 2, 17. — *iners*] «nihil producens.» Od. 2, 9, 5: *glacies iners.* Virg. Ge. 1, 102: *hiems ignava colono.* *(Ein ewiger unwirksamer Winter.* Goethe. B. XLII. S. 25.)

13. 14. *Damna*] «Luna quoque decrescendo quasi *damna* accipit, quae *tamen* semper reparantur.» Qui proposuit *etiam* pro *tamen*, sententiarum nexum non satis perspexit. — Lunae cum *damna* tribuit, proprie locutus est de illa, ut ait Plin. 2, 9, 6, *senescente semper aut crescente.* Manil. 2, 94: *Ad Lunae motum variant animalia corpus, Et tua damna, tuas imitamur, Delia, vices*, similiterque 3, 287. Lucan. 8, 468. Rutilius 1, 122. ad urbem Romam: *Exemplo caeli ditia damna subis.* Cfr. Gronov. ad Gell. 20, 8. Opponuntur *lunaria incrementa* apud Lucan. 10, 216. Dum autem Horatius, ut poëtam decebat, de luna dumtaxat loqui videtur, totam mundi vitam ac formam identidem renovari significat: «nos vero mortales vitae non restituimur.» Similiter de sole Catull. 5, 5: *Soles occidere et redire possunt: Nobis, cum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda.* — *decidimus*] Similiter Epp. 2, 1, 36: *Scriptor abhinc annos centum qui decidit.* Ovid. Met. 10, 16: *O positi sub terra numina mundi, In quem decidimus, quidquid mortale creamur.* Frustra igitur HP. coniecit *recidimus.*

15. 16. *Quo pater Aeneas*] Solitum ἐπίθετον Virgilianum *pius* multis librariis magis placuit, quamquam etiam Aen. 1, 467. ac saepius est *pater Aeneas.* Praeterea vv. *pius* et *dives* nescio quam oppositionem efficerent, quasi vero Aeneas non *dives*, Tullus et Ancus non *pii* fuissent. — Aliorum *quo Tullus dives et Ancus* hanc quoque distinctionem admittit: *quo Tullus, dives et Ancus*, quam secutus est Bentleius. Praestat tamen ἐπίθετον utrique tribui. *Dives* autem ex volgi opinione de opibus ac potentia veterum regum, quorum

Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
Quae dederis animo.

Cum semel occideris et de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas;

19. *avidi* malebat Bentleius.

statuas in Capitolio collocatas quotidie videbant. Sic Liv. 1, 31: *in magna gloria magnisque opibus regnum Tulli ac totam rem Romanam* fuisse dicit. Contra elevantur illorum divitiae a Iuvenale 5, 57: *Tulli census pugnacis et Anci*, contemptim. Bentleii suspicio *pauper* repetita est ex Claudiano de Bello Gildonico 110: *Ipsa nocet moles. Utinam remeare liceret Ad veteres fines et moenia pauperis Anci!* Anci autem memoria imprimis cara Romanis. Lucretius Ennium imitatus 3, 1038: *Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit*. Epp. 1, 6, 27: *Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus*. — *Pulvis*] Sophocl. Electr. 1137: *ἀντὶ φιλτάτης Μορφῆς σποδόν τε καὶ σκιὰν ἀνωφελῆ*.

17—20. *Quis scit, an*] Omisso, ut saepe, altero dubitationis membro: «Quis scit, utrum hodie iam nobis moriendum sit, an cet.», ut volt Hand Turs. I. p. 304. Simplicius Beierus ad Offic. T. I. p. 338: «Nemo scit, ambiguum est, an cet.» ut Eurip. Alc. 783: *Οὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται*. — *hodiernae - summae*] temporum, dierum nostrorum, *οἳ θνατοὶ πελόμεσθα, τὸ δ' αὔριον οὐκ ἐσορῶμες*. Pro *summae* multi Codd. *vitae* e gloss. — *avidas*] Sat. 2, 3, 151: *avidus iam haec auferet heres*. Sed h. l. elegantius atque efficacius est *manus avidas* quam, quod volebat Bentleius, *avidi-heredis*. Epod. 3, 1: *Parentis -- senile guttur*, id est, «senis». Bosius. — *animo*] In Latina lingua aliquanto significantius quam *φίλῃ ψυχῇ χαριζόμενος*, maxime cum v. *animus* h. l. significet non mentem, sed facultatem appetendi ea, quae delectabilia videntur, unde, ut *Genio indulgere*, *Genio bona facere* (Plaut. Pers. 2, 3, 11.), ita etiam dicunt *animo morem gerere*, *animo obsequi*. Simonides Fr. 60: *Νήπιοι, οἷς ταύτῃ κεῖται νόος, οὐδὲ ἴσασιν, Ὡς χρόνος ἔσθ' ἥβης καὶ βιότου ὀλίγος Θνητοῖς· ἀλλὰ σὺ ταῦτα μαθὼν βιότου ποτὶ τέρμα Ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλῆθι χαριζόμενος*. Aeschyl. Pers. 840: *Ὑμεῖς δέ, πρέσβεις, χαίρετ', ἐν κακοῖς ὅμως Ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ καθ' ἡμέραν· Ὡς τοῖς θανοῦσι πλοῦτος οὐδὲν ὠφελεῖ*. — Ceterum male alii *amico - animo* pro ablat. habuerunt.

21—24. *splendida - - arbitria*]

Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum,

«iudicium sollemne atque augustum», pro tribunalis, cui praeest Minos, severa dignitate. Recordare illud de Cornelia iudicium in Orco factum apud Propertium 4, 11, 19. Odyss. λ, 568: *Μίνωα ἴδον* - - *Χρύσεον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν.* Lucian. Necyom. 11. Alii interpretantur: «cum Minos sententiam de te tulerit splendidam, id est, tibi honorificam, quae exactae laudabiliter a te vitae testimonium tibi praebeat»; sed imago maiestatis ipsius tribunalis apud Inferos constituti magis poëtica videtur. — *genus*] Cum C. Nonius Asprenas Troiae ludicro adhibitus fuerit ab Augusto, iam hoc indicio est *clarae stirpis* eum fuisse. Cfr. Suet. Oct. 43. Quodsi *Manliae* gentis fuit, patricia haec et nobilissima erat. — *facundia*] quam praedicat etiam Epp. 1, 5.

25. 26. *Diana*] quae apud Eurip. Hippol. 1437. ita Hippolyto valedicit: *Καὶ χαῖρ'· ἐμοὶ γὰρ οὐ θέμις φθιτοὺς ὁρᾶν.* Hygin. Fab. 47. Graecam igitur secutus est fabulam; nam apud Ovid. Met. 15, 497. ab Aesculapio in vitam revocatum Diana collocat in nemore Aricino: *quique fuisti Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius esto: - - de dis minoribus unus:* similiterque Virgil. Aen. 7, 765.; cuius Virbii sive masculae Minervae statua Gabiis reperta nunc asservatur Lutetiae. (Müller *Denkm.* I. Fasc. II. N. 181.) Graeci vero Hippolyti egregiam picturam Pompeianam vide in Museo Borb. XI. T. 2. — Nec vero repugnat Horatio Pindarus Pyth. 3, 55. B., cum incertum sit, quem ab Aesculapio vitae redditum ibi memoret. — *pudicum*] «Phaedrae novercae amori caste resistentem.»

27. 28. *Pirithoo*] Pirithous, Iovis filius ex gente Lapitharum artissimo amicitiae vinculo cum Theseo iunctus, Hippodamia uxore praematura morte exstincta, nullius in posterum nisi Iovis filiae petere coniugium sibi proposuerat. Itaque *Taenaria porta* (ut Ovidius ait Pont. 2, 3, 43.) *Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas*, ut Proserpinam Pirithoo conciliaret, quemadmodum antea una rapuerunt Antiopam Amazona, ut Thesei fieret uxor. Paus. 1, 2, 7. Quam quidem audaciam Pluto tam graviter tulit, ut ambos Furiis lacerandos traderet atque saxo alligandos curaret. Cum deinde Hercules ad inferos descendisset, ut Cerberum educeret, Theseum quidem, quippe qui non sua sponte, sed amicitiae obsecutus descendisset, auxilium implorantem liberavit, sed amatorem insanum *trecentae cohibent catenae* (Od. 3, 4, 79.) neque Theseus amicum secum abducere potuit. Cfr. Bach ad Critiam p. 80. Quae cum forma fabulae minime repugnet Horatii consilio, quo demonstrat nec a dis ipsis neque ab intimis amicis ex Orco revocari quemquam posse, minime eo confugiamus oportet, ut dicamus alios fortasse narravisse, alligato iam proco protervo, Theseum in Orcum descendisse et tum

Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

demum a Plutone vinculis constrictum esse. Vel ex Critia vel ex Euripide Plut. Moral. pag. 96. c.: *Θησεὺς τῷ Πειρίθῳ κολαζομένῳ καὶ δεδεμένῳ Πέδαις ἀχαλκεύτοισιν ἔζευκται πόδας.* — Praeterea cfr. Odyss. λ, 631. versum a Pisistrato, ut aiunt, inculcatum: *Θησέα, Πειρίθοόν τε, θεῶν ἐρικυδέα τέκνα.* Sophocl. Oed. Col. 1589. Herm.: *οὗ τὰ Θησέως Πειρίθου τε κεῖται πίστ' ἀεὶ ξυνθήματα.* Plut. Thes. 20. Virg. Aen. 6, 617: *sedet aeternumque sedebit Infelix Theseus.* Atque Thesei apud Inferos sedentis afflictique imaginem praebet Inghirami *Gall. Om.* III. T. 94.

CARMEN VIII.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus,
Donarem tripodas, praemia fortium
Graiorum, neque tu pessima munerum

Od. VIII. Inscr. volg. *Ad Censorinum* et sic Bbc. — *Ad Marcium Censorinum* S. Om. T. — 1. *commodis* Tc. et Aldus 1509. (non BbS. neque Aldus 1519.)

VIII. Pro rebus cuiusvis generis pretiosis, quas poëta non habet, quibus amicus non eget, carmen ei mittit, cuius pretium in eo maxime constare dicit, quod ut alia aliis, velut Ennii Scipioni, Graecorum poëtarum heroibus, sic Censorino immortalitatem dare valeat. (Alcmanis imitationis nullum inest vestigium: nam quomodo ad v. 10. conferri potuerit illius versiculus Fragm. 27. Schneidew.: *Οὐ γὰρ πορφύρας τόσσος κόρος ὥστ' ἀμύνασθαι*, equidem non intelligo.) — C. autem Marcius Censorinus fuit consul a. u. c. 746. cum C. Asinio Gallo. *Demerendis hominibus genitum* appellat Vellei. 2, 102. De tempore carminis nihil plane liquet. Kirchner ad a. 743. refert.

1. 2. *Donarem*] Kalendis Martiis et Saturnalibus homines locupletes suis sodalibus dona (strenas) mittebant, qualia significat Pseudotibull. 3, 1, 1: *Martis Romani festae venere Kalendae -- Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa Perque vias urbis munera perque domos*. Lucian. Cronosolon 16: Saturnalibus *ἀντιπεμπέτω ὁ πένης τῷ πλουσίῳ, ὁ μὲν πεπαιδευμένος βιβλίον τῶν παλαιῶν, εἴ τι εὔφημον καὶ συμποτικὸν ᾖ, ἢ αὑτοῦ σύγγραμμα, ὁποῖον ἂν δύνηται.* — *grataque*] «quae plerisque accepta atque magnopere expetenda videntur.» — *commodus*] Construe: *commodus* (largus et liberalis, pro adverbio, *mit Lust* Voss.) *donarem pateras meis sodalibus;* non vero: *commodus meis sodalibus*. Epp. 2, 1, 227: *Speramus, -- ut commodus ultro Arcessas*. Sic verbum cognatum *commodare* alicui quid est «libenter ac sine ullo fenore ad certum tempus alicui aliquam rem, qua utatur, concedere.» Opponitur Epp. 1, 18, 75: (Munere negato amicus te) *incommodus angat (ungefällig)*. — *aera*] vasa in primis Corinthia.

3—5. *tripodas*] Odyss. *ν*, 13: *Ἀλλ' ἄγε, οἱ δῶμεν τρίποδα μέγαν ἠδὲ λέβητα.* Hesiod. O. et D. 654: *ἔνθα μέ φημι Ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.* Pind. Isthm. 1, 18: *Ἔν τ' ἀέθλοισι θίγον πλείστων ἀγώνων Καὶ τριπόδεσσιν ἐκόσμησαν δόμον Καὶ λεβήτεσσιν φιάλαισί τε χρυσοῦ Γευόμενοι στεφάνων Νικαφόρων.*

Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc deum.

Sed non haec mihi vis, non tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus; carmina possumus
Donare et pretium dicere muneri.

9. *nec tibi* STC et Bentleius. — 12. *muneri* BbTc. Tres Codd. Bland. Ct et Bentleius: *muneris* S et tres dumtaxat Pottierii, item LFM.

— *Ferres*] «auferres, acciperes.» — *artium*] «operum affabre factorum.» Sic Virg. Aen. 5, 359: *clypeum, Didymaonis artes.* Epp. 1, 6, 17: *marmor vetus aeraque et artes Suspice.* Cic. de Legg. 2, 2: *exquisitis antiquorum artibus.*

6—8. *Parrhasius*] Ephesius, Olymp. 98. (ante Chr. 400.) certamine cum Zeuxi nobilitatus, cum hic pinxisset uvas, quo aves deceptae sunt, ille linteum, quo Zeuxin ipsum decepit. — *Scopas*] Parius, Olymp. 87. Plin. 36, 4: *fecit Venerem et Pothon et Phaëthontem, qui Samothrace sanctissimis caerimoniis coluntur, item Apollinem Palatinum*, citharoedum (Müller *Denkm.* I. N. 141.), propter quem artifex notus Romanis omnibus esse debebat. Maxime celebratus est propter inventionem ac peritiam in rebus Bacchicis exprimendis demonstratam, quo in genere illustrissima erat eius Μαινὰς χιμαιροφόρος. Müller *Denkm.* I. N. 140. — *protulit*] «ut inventor finxit», non: «spectandas exposuit.» Tibull. 1, 10, 1: *Quis fuit horrendos qui primus protulit enses?* — *liquidis*] *im Farbenfluss.* Gehlen. Opponuntur marmori liquidi colores, ita ut splendoris quoque insit notio. — *Sollers - - ponere*] «peritus artifex in fingendo.» Ars P. 35: *ponere totum Nesciet.* Ovid. A. A. 3, 401: *Si Venerem Cous nunquam posuisset Apelles.* Similiter nos *darstellen.* Omnia constructionis adiectivi cum infinitivo exempla Horatiana ad h. l. collegit Lambinus. Ceterum Kneightleyus, Hibernus, nolens agnoscere defectum post v. 17., quo tamen versuum per singulas strophas quaternarium numerum extunderet, vv. 7. et 8. subditicios esse statuit.

9. 10. *vis*] «facultas et copia.» — *Res*] familiaris. «Cum tute satis locuples sis, opus non habes, ut quis talia tibi donet neque vero nimis cupidus es eiusmodi *deliciarum*», quemadmodum Romani severiores artificum Graecorum praeclara opera nominabant. Cic. Verr. Accus. 4, 23: *Sic Haluntini excussis deliciis* (vasorum ornamentis) *cum argento puro domum redierunt. (solcherlei Köstlichkeit* Voss.*)*

11. 12. *Gaudes*] «Tu, quod generosum animum longe magis decet, sensu vere poëtico praeditus es.» — *pretium dicere*] «de iusto

Non incisa notis marmora publicis,
Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus, non celeres fugae
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae;

Non incendia Karthaginis impiae,

15. *celeris fuga* B. — 16. *Annibalis* T. — V. 17. delendum censet Bentl., seclusit Meineckius. — *impendia* Cuningh., *stipendia* Doering.

pretio carminum, quae omni alio honore certius immortalem viris bene meritis gloriam conciliant, recte statuere.» — *muneri*] omnino exquisitior lectio, in qua v. *dicere* statuendi habet significationem; neque intelligi potest, cur librarii faciliorem lectionem *muneris* in difficiliorem mutarint. Genitivum explicant: «ostendere pretium, quod habet carmen in se spectatum;» id quod eodem fere redit, sed pedestri orationi propius est. Cfr. etiam Sat. 2, 3, 23: *Callidus huic signo ponebam milia centum.* Nec vero superbia inest Flacco indigna in ea lectione, quam nos praetulimus.

13. 14. *notis - publicis*] «Non tituli insignibus ducibus in statuarum (triumphalium) basi publice incisi eo utique fine, ut talium laudes etiam a posteris celebrentur, aequiparari possunt carminibus *bonorum*, fortium ac strenuorum, imperatorum laudes praedicantibus.» Liv. 6, 29: *tabula litteris incisa.* Eadem litterarum, non compendiorum scribendi (*siglarum*) significatione dixit *notas*. Exemplum praebet Plutarch. Cat. mai. 19: Catoni censorio populi iussu posita statua cum titulo honorificentissimo. Praeterea cfr. Inscr. m. Lat. T. I. pag. 145. Monumenta historica. Generalis autem est sententia nec cum nupero quodam interprete referri potest ad honorem a Scipione in Hispania partum. — *spiritus* (*Athem*) *et vita*] Ut hic nomina, sic verba respondentia iunguntur Od. 4, 9, 10: *spirat adhuc amor Vivuntque commissi calores* cet. Cfr. etiam Epp. 2, 1, 248. Virg. Aen. 6, 848: *Excudent alii spirantia mollius aera, Credo equidem, vivos ducent de marmore voltus* cet. Ceterum probabiliter hic de virorum clarorum statuis locus refertur ad eas, de quibus Suetonius Octav. 31: *Augustus proximum a dis immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque et opera cuiusque manentibus titulis restituit et statuas omnium triumphali effigie in utraque fori sui porticu dedicavit.* Gell. N. A. 9, 11. Lamprid. Alex. 28: *Augustus summorum statuas virorum in foro suo e marmore collocavit additis gestis.*

15 seq. Multis difficultatibus laborat hic locus, ut exstat in omnibus Codd. (nisi quod *celeris fuga* nonnulli.) Vide Excursum in fine huius carminis. *Fugae* sive celer discessus Hannibalis, sane ex Italia (Liv. 30, 20.), non fuga capta post cladem, quam Zamae perpessus

* * * *

* * * *

Eius, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes quam Calabrae Pierides: neque,
Si chartae sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliae

erat. — *minae*] «quas iactarat, a se Romanum imperium tandem eversum iri.» — *reiectae retrorsum*] «repulsae». Quod addunt, «in ipsius caput reiectae», in poëtae verbis ipsis certe non inest; sed dictum est, ut Plin. H. N. 9, 31. *retrorsum redire*, et satis frequenter *retro redire*, *retro regredi*, *retro referre pedem* (Seneca Thyest. 419.), *retro respicere*. Plin. Paneg. 38: *retro recurrere*.

17—21. *impiae*] Cic. de Off. 1, 12: *Poeni foedifragi, crudelis Hannibal.* — *nomen ab Africa*] Liv. 30, 45: *Primus hic imperator nomine victae ab eo gentis est nobilitatus.* — *Lucratus*] «Ne quis humile putet v. *lucratus*, sicuti putavit T. Faber, recordemur Scipionis dictum apud Valer. Max. 3, 7: *Cum Africam totam potestati vestrae subiecerim, nihil ex ea, quod meum diceretur, praeter cognomen rettuli.* Hoc unicum erat Scipionis lucrum; alii alia lucra spectabant.» Hofman Peerlkamp. De Scipionis monumentis cfr. Liv. 38, 56.

22. *Calabrae*] Ovid. A. A. 3, 409: *Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus, Contiguus poni, Scipio magne, tibi.* Rudiis, Calabriae oppido, natus erat (a. u. c. 515—584.), unde ipse de se: *Nos sumu' Romani, qui fuvimus ante Rudini.* (Cic. de Or. 3, 42.) — In Scipione autem suo (cfr. Lersch in Museo Rhen. 5, 3. pag. 416.) haec scripsit Ennius: *Quantam statuam faciet populus Romanus, Quantam columnam, quae res tuas gestas loquatur?*

23. *chartae*] poëmata, ut Od. 4, 9, 31. Ovid. ex Ponto 4, 12, 27: *Maeoniae chartae.* — *sileant*] «Si nullus poëta memorarit tua bene facta, tua merita, debita mercede in perpetuum carebis.» Pind. Olymp. 11, 91. B.: *Καὶ ὅταν καλὰ ἔρξαις ἀοιδᾶς ἄτερ, Ἀγησίδαμ', εἰς Ἀΐδα σταθμὸν Ἀνὴρ ἵκηται, κενεὰ πνεύσαις ἔπορε μόχθῳ βραχύ τι τερπνόν.* — *Mercedem*] Pind. Nem. 7, 14: *Ἔργοις δὲ καλοῖς ἔσοπτρον ἴσαμεν ἑνὶ σὺν τρόπῳ, Εἰ Μναμοσύνας ἕκατι λιπαράμπυκος Εὕρηται ἄποινα μόχθων κλυταῖς ἐπέων ἀοιδαῖς.*

24. 25. *Quid foret*] «Obscurus maneret etiam Romulus, nisi celebratus esset a poëtis, praesertim ab Ennio apud Cic. de Rep. 1, 41: *O Romule, Romule die, Qualem te patriae custodem di genuerunt! O pater, o genitor! o sanguen dis oriundum! Tu produxisti nos intra luminis oras.* — *si taciturnitas*] «Si posteri invidi de eo

Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus et favor et lingua potentium

Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Caelo Musa beat. Sic Iovis interest
Optatis epulis impiger Hercules;

Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates;

tacuissent.» Cfr. Od. 4, 9, 33. *lividae obliviones.*

25 — 29. *taciturnitas*] Victorem a poëta celebratum *σιγαλὸν ἀμαχανίαν ἔργῳ φυγόντα* vocat Pindarus Pyth. 9, 92. — *Aeacum*] qui immortalitati consecratus saepe laudibus celebratur a Pindaro, loco imprimis notabili Isthm. 7. (al. 8.) 23., ubi de eo dicit: *ὁ καὶ Δαιμόνεσσι δίκας ἐπέραινε.* — *Virtus*] «vis ingenii, facultas poëtica.» — *potentium*] ut Od. 3, 30, 12: *ex humili potens. Potentes* sunt poëtae, quatenus immortalitatem donare possunt. — *divitibus - insulis*] «fortunatis». Sic iam Epod. 16, 41. *τὰς μακάρων νήσους* vocarat. — *consecrat*] Sanctae enim sunt omnes Elysii umbrae. Cic. Phil. 14, 12: *fortissimi, dum vixistis, nunc vero etiam sanctissimi milites.* Seneca de Provid. 2: *Mors illos consecrat, quorum exitum et qui timent laudant.*

30 — 36. *vetat mori*] «Eius nomen interire nunquam sinit.» — *beat*] «in caelo collocatum reddit beatum.» Epp. 1, 18, 75: *Munere te parvo beat.* (Ovid. ex Ponto 4, 8, 58: *Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt.*) — *Sic*] per poëtarum carmina. — *Tyndaridae*] Castor et Pollux, *fratres Helenae, lucida sidera* Od. 1, 3, 2. — *ab infimis*] Eadem constructio etiam in prosa oratione. Rutilius Lup. 2, 4: *ut se a calumniatoribus eripiatis.* Idem 2, 16: *socios nostros de servitute eripuimus.* — *eripiunt*] Theocr. 22, 17: *Ἀλλ' ἔμπας ὑμεῖς γε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νᾶας Αὐτοῖσιν ναύτῃσιν ὀϊομένοις θανέεσθαι.* Eurip. Electr. 990: *κοῦροι Διός, οἳ φλογερὰν αἰθέρ' ἐν ἄστροις Ναίουσι, βροτῶν ἐν ἁλὸς ῥοθίοις Τιμὰς σωτῆρας ἔχοντες.* — *pampino*] Od. 3, 25, 18. — *Liber*] «ipse quoque ex mortali deus factus, ut poëtae cecinerunt (Od. 3, 3, 13.), votis homines *damnat* (Virg. Ecl. 5, 80.), votorum eos compotes reddit.» Atque *θεὸς σωτὴρ* est Lycophroni 206.

Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

36. *duxit* B.

EXCURSUS
AD v. 17.

Non incendia] Duplici excusatione eget hic versiculus, primum a caesura, quam pessumdatam dicunt necessitate nominis proprii, quod aliter versus non recepisset; deinde ut *incendia* «generaliter», ut aiunt, «et poëtice» accipiantur pro cladibus (ut Aen. 1, 566: *tanti incendia belli*, atque opinatus est Böttiger, Ennium fortasse alicubi Karthaginis clades calamitatesque vocasse eius *incendia*:) vel etiam de binis castris Syphacis et Hasdrubalis a Scipione incensis (Liv. 30, 5.) crematisque Karthaginiensium D. navibus (Liv. 30, 43.), minime vero (qui ridiculus foret error, poëtae nunquam imputandus:) de Karthagine a Scipione Africano minore incensa atque excisa. Neque vero clanculum, ut ita dicam, intrudi potest Scipio minor, ut post Glareanum et Gesnerum factum video etiam a nupero interprete: «Poterat», inquit, «poëta in his nomen Scipionis urgere et silentio praeterire, quod iunior demum Scipio Karthaginem incendio deleverit.» Nec vero *Eius, qui* pro alicuius domitoris Africae ficta nescio qua persona haberi potest, cum hoc vetet ipsa Ennii mentio, neque, ut voluit Ioannes a Deo Fröhlich *Calabrae Pierides* universe significare possunt nescio quae carmina panegyrica a nescio quo in Scipionis minoris laudem composita. Nam nihil magis ἄκυρον, inconcinnumque fuisset atque ambiguum, quam si Calabris Pieridibus, quae unice Ennium significare possunt, totum genus panegyricum denotare voluisset. Ita non peccavit Horatius. Nec tandem tolerabiles sunt coniecturae Cuninghamii *impendia*, (quam firmare conatus est Stat. Silv. 3, 3, 87: *partaeque per omnes Divitiae populos magnique impendia mundi*:) Doeringii *stipendia*, «tributa ei imposita,» Fröhlichii *Namque incisa - - non celeres fugas Reiectasque retrorsum* cet. — Verum ecce nova exoritur difficultas ex sententiis ipsis. Quid, quaeso, dicit? «Non fugatus Hannibal, non Karthago devicta ac paene deleta» (ut faciles simus in interpretando:) «clarius indicant laudes Scipionis maioris quam Ennii carmina.» Sed haec ipsa quid aliud tandem praedicabant quam easdem illas Scipionis res gestas? Nulla est ergo ἀντίθεσις, quam tamen manifesto quaesivit poëta. Quam ut qualicunque saltem modo eliciant, (nonnulli etiam parenthesi inclusis vv. *Par quae spiritus - - - ducibus*, quo scilicet artius, sed tamen mira compositione, cohaereant *celeres fugae* cum *incisis*

marmoribus:) ita fere interpretantur: «non incisae notis, id est, in inscriptione statuae Scipionis memoratae, Hannibalis fugae, minae repulsae, clades Karthaginis clarius indicant imperatoris illius laudes quam Ennii *Annales* et *Scipio.*» Verum haec precario sumi apparet. Aequo enim iure, ac fortasse minus contorte suppleas: «Scipionis facta aut marmoribus anaglyphis picturisve expressa, aut ab annalium scriptoribus litteris tradita aut fama dumtaxat ad posteritatem propagata, minus clara sunt eius virtutum monumenta quam Ennii poëmata.»

Iam vero Meinecke legem, quam Horatius in his carminibus Asclepiadeis constanter secutus est, probe animadvertit, omnia *τετράστροφα* esse, et quae vocabant *μονόστροφα* (Od. 1, 1. Lib. 3, 30.) et quae *δίστροφα*, (Od. 1, 3. 13. 19. Lib. 2, 9. 15. 19. 24. 25. 28. Lib. 4, 1. 3.) et systema Asclepiadeum maius, olim *μονόστροφον* (Od. 1, 11. 18. Lib. 4, 10.). Haudquaquam igitur credibile est semel tantummodo ab eo hanc legem migratam esse, et quidem in carmine maturiore iam aetate composito. Quapropter probabile fit, quod ille asteriscis significavit, aliquot, ut ego reor, duos versiculos dumtaxat iam antiquitus excidisse hoc loco, quibus versiculis partim *incendia* illa ita definierit, ut vero rerum ordini minime repugnarent, partim modum indicarit, quo Scipionis res gestae aliter quam ab Ennio posteritati traditae minus clarae fuerint.

Verum propter eandem rationem metricam eiici non potest cum Bentleio et Buttmanno *Mythol.* 2. p. 367. unus ille versiculus molestus *Non incendia*, quem etiam Meinecke seclusit, equidem Horatii non esse contendere nolim, nec cum H. Peerlkampio vv. *Per quae* - *Post* - *Reiectaeque* - *Non incendia.*

CARMEN IX.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum
  Non ante volgatas per artes
    Verba loquor socianda chordis:

Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent

Od. IX. Inscr. volg. *Ad Lollium* et sic bc. — *Ad Marcum Lollium consularem* S. Om. BT. — (3. Habet scripturam *volgatas* c.) — 4. *loquar* superscr. *o* c. — *chordis*] *nervis* Cod. Card. Raïn. sive Farnesianus apud Lamb.

IX. De argumento cfr. Excursum.

1—4. *Ne forte credas*] Apodosis, quam plerique puncto post v. *chordis* posito a prioribus divellerunt, inest in v. 5. seqq.: «Scito non oblitterata esse Pindari cet. carmina nec multo minorem lyricae poësis dignitatem quam epicae.» — *ad Aufidum*] Cfr. Od. 3, 30, 10. Od. 4, 3, 23. et 14, 25. Cum dilectu patrium tractum semper commemorat gloriaturque, inde potissimum, unde fortasse minime exspectaretur, Romanis exstitisse, qui Graecorum lyricam poësin tandem ad eos transduceret; id quod inest in seqq. *Non ante.* — *socianda chordis*] «lyrae aptanda, ad lyram decantanda.» Schol. Ovid. Met. 11, 5: *Orphea percussis sociantem carmina nervis.* Non sine generosa confidentia, ut supra dixi, semet ipsum immiscet Graecis.

5—7. *Maeonius*] proprie Lydus; h. l. idem quod *Maeonides*, filius Maeonis, mythici patris Homeri. Antipater Thess. in Anth. Pal. I. p. 427: *εἰ δ' ὕμνων σκᾶπτρον Ὅμηρος ἔχει Καὶ Ζεύς τοι κρέσσων Ἐνοσίχθονος· ἀλλ' Ἐνοσίχθων Τοῦ μὲν ἔφυ μείων, ἀθανάτων δ' ὕπατος. Καὶ ναετὴρ Κολοφῶνος* (Antimachus) *ὑπέζευκτο μὲν Ὁμήρῳ, Ἁγεῖται δ' ἄλλων πλᾶθεος ὑμνοπόλων.* Lucret. 3, 1049: *Adde Heliconiadum comites, quorum unus Homerus Sceptra potitus.* Dante *Inferno* 4: *Ecco il signor dell' altissimo canto, Che sovra gli altri, com' aquila, vola.* — *Ceaeque*] Non est Bacchylides Ceus, sed Simonides. Od. 2, 1, 38. Theocr. 16, 44: *δεινὸς ἀοιδὸς ὁ Κήϊος αἰόλα φωνέων Βάρβιτον ἐς πολύχορδον.* — *Alcaei minaces*] *στασιωτικά*, quibus Pittacum Myrsilumque, Lesbi tyrannos, insectatur. Od. 2, 13, 30. Cfr. etiam ex *συμποτι-*

Ceaeque et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae;

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas; spirat adhuc amor
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.'

Non sola comptos arsit adulteri
Crines et aurum vestibus illitum

κοῖς Fr. 30. Schneidew. Del. p. 274: *τὸν κακοπάτριδα Πιττακὸν πόλιος τᾶς ζαχόλω καὶ βαρυδαίμονος Ἐστάσαντο τύραννον μέγ' ἐπαινεῦντες ἀολλέες Ἀθρόᾳ-φωνᾷ.*

8. *Stesichorique*] Stat. Silv. 5, 3, 154: *Stesichorusque ferox.* Quintil. 10, 1, 62: *maxima bella et clarissimos cecinit duces et epici carminis onera lyra sustinuit. Reddit personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem:* quo refertur v. *graves.*

9 — 12. *Anacreon*] «si quid levioris, imprimis amatorii argumenti tractavit.» Propter nonnullos lectores monendum duco, ipsius Anacreontis eas dumtaxat esse reliquias, quas nuper edidit Theod. Bergk. Lipsiae 1834. et Schneidewin in Delectu cet.; subditicia vero Odaria illa a Stephano primum reperta. — De miro Acronis scholio: «Anacreon autem Satyram scripsit, amicus Lysandri. Alii dicunt, quod scripsit Circen et Penelopen in uno laborantes.» (Od. 1, 17, 20.) cfr. Bergk Anacr. p. 12. Bode *Gesch. der gr. Poësie* 2, 19, 2. pag. 360. — *spirat*] Sic Simonides de Anacreonte Anth. Pal. I. p. 313: *Ὃς Χαρίτων πνείοντα μέλη, πνείοντα δ' Ἐρώτων Τὸν γλυκὺν ἐς παίδων ἵμερον ἡρμόσατο.* Cic. Brut. 24: *Videtur Laelii mens spirare etiam in scriptis, Galbae autem vis occidisse.* Gellius 7, 5: *Polus opplevit omnia -- lamentis veris et spirantibus.* — *Vivuntque*] Sappho de se ipsa in Schneidew. Fr. p. 29: *Οὐδ' ἴαν δοκίμωμι προσιδοῖσαν φάος ὐλίω Ἔσεσθαι σοφίαν παρθένον εἰς οὐδένα χρόνον Τοιαύταν.* Posidippus Anth. Pal. II. pag. 780: *Σαπφῴ, σαὶ δὲ μένουσι φίλης ἔτι καὶ μενέουσιν Ὠιδῆς αἱ λευκαὶ φθεγγόμεναι σελίδες.* Pind. Nem. 4, 6: *ῥῆμα δ' ἐργμάτων χρονιώτερον βιοτεύει.* Hoc igitur dicit: «Gratissimo sensu etiamnunc nos afficiunt amores, quos Sappho suis carminibus tamquam arcanas pectoris curas concredidit (Sat. 2, 1, 31.) iisdemque admirabiliter expressit.» — Iunge: *commissi fidibus Aeoliae* (Lesbiae) *puellae*; non: *calores Aeoliae puellae*, dativus pro: ab Aeolia puella.

13 — 15. *arsit*] «amore capta est eleganter compti ornatique adulteri.» Construe, ut est apud Virg. Ecl. 2, 1: *pastor Corydon ardebat Alexin: arsit crines*, *eos mi-*

Mirata regalesque cultus
Et comites Helene Lacaena,

Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu; non semel Ilios
Vexata; non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus

Dicenda Musis proelia; non ferox

15. *regalisque* bTc. — 17. *Primusque* ST. (non Bbc.) — *Cydoneo* c. — 19. *nec pugnavit* bc. (non BST.)— 20. *Sthenelusque* BT. (non bSc.)

rata; non: *arsit*, *mirata crines*. Aristoph. Eccles. 954: *Πάνυ γάρ τις ἔρως με δονεῖ Τῶνδε τῶν σῶν βοστρύχων.* — *aurum vestibus illitum*] veluti inspersum, de vestibus pictis vel aureis filis intextis. Significat Orientalium *χρυσεοπήνητα φάρεα* (Eurip. Orest. 840.) Virg. Aen. 3, 483: *picturatas auri subtemine vestes.* De Paride Eurip. Iphig. Aul. 73: *ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ, χρυσῷ τε λαμπρός, βαρβάρῳ χλιδήματι.* Troad. 991: *Ὃν εἰσιδοῦσα βαρβάροις ἐσθήμασι χρυσῷ τε λαμπρὸν ἐξεμαργώθης φρένας.* Ovid. Her. 13, 57: *Venerat (ut fama est) multo spectabilis auro, Quique suo Phrygias corpore ferret opes.*

16. *Helene Lacaena*] Sic saepe additur patria ornatus, ut aiunt, causa, vel potius, ut accuratius definiatur persona, in quam poëta mentis nostrae oculos convertere volt. Od. 2, 4, 2: *Xanthia Phoceu.* Od. 3, 9, 9: *Thressa Chloë.* Ibid. 14: *Thurini Calais filius Ornyti.* Od. 3, 12, 5: *Liparaei nitor Hebri.* Ep. 12, 18: *Cous -- Amyntas.* Propert. 1, 4, 6: *Spartanae -- Hermionae* cet. Sine causa interpretes inferunt notionem Lacedaemonis *καλλιγύναικος* vel h. l. etiam: «Helena, quae in paupere illa regia Spartana talem luxum nunquam viderat.» Immo satis laute et magnifice ibi vivebat auctore Homero Odyss. *δ*, 120. seqq.

17 — 20. *Teucer*] Cfr. Od. 1, 7, 21. Iliad. *ν*, 313: *ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν τοξοσύνῃ.* — *Cydon*, Cretae urbs: Cretes autem sagittandi arte excellebant. Od. 1, 15, 17. *calami spicula Cnosii.* Virg. Ecl. 10, 59: *torquere Cydonia cornu Spicula.* — *Ilios Vexata*] «Non semel urbs aliqua aeque magna et opulenta ac Troia excisa est, nec tamen poëta ullus eius interitum narravit.» Alii referunt ad Troiam prius ab Hercule expugnatam; minus recte, ut videtur. — *Idomeneus*] Cretensium dux. Iliad. *γ*, 230: *Ἰδομενεὺς δ' ἑτέρωθεν ἐνὶ Κρήτεσσι θεὸς ὣς Ἕστηκε.* — *Sthenelus*] Capanei et Euadnes F., Diomedis auriga.

21 — 24. *Dicenda*] Od. 4, 4, 68: *Proelia coniugibus loquenda.* *Pugnavit* autem *proelia*, pro eo, quod tralaticium est, «pugnavit pugnas.» Verba neutra admittunt accusativos non solum suae originis, sed

Hector vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus puerisque primus.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes illacrimabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Paullum sepultae distat inertiae
Celata virtus. Non ego te meis

22. *gravis* Bc. — 26. *inlacrimabiles* bSTc. — 29. *inertiâ* malebat Bentleius.

etiam cognatae significationis. Sic Od. 3, 19, 4: *pugnata bella.* — *Deiphobus*] Helenae post Paridis interitum coniux, unus post Hectorem Troianorum fortissimus. Iliad. ν, 258: *Δηϊφόβοιο-ὑπερηνορέοντος*, optimo sensu. Quint. Smyrn. 11, 340: *Δηΐφοβός τε μενεπτόλεμος κρατερός τ' αἰχμητής.* — *Coniugibus*] Iliad. ω, 730. de Hectore: *πόλιν Ῥύσκευ, ἔχες δ' ἀλόχους κεδνὰς καὶ νήπια τέκνα.* — Multa cum gravitate repetit in fine v. *primus*, quo sententiam inceperat.

26—28. *illacrimabiles*] *ἄκλαυστοι*, *indefleti.* Ovid. Met. 7, 611. Aliter Od. 2, 24, 7. *illacrimabilem* Plutonem dicit. — *Urgentur*] «obruuntur, premuntur»; ut saepe de spissis tenebris et de morte. Od. 1, 24, 15: *Ergo Quinctilium perpetuus sopor Urget.* Pind. Nem. 9, 6: *Ἔστι δέ τις λόγος ἀνθρώπων, τετελεσμένον ἐσλὸν Μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι· θεσπεσία δ' ἐπέων καύχαις ἀοιδὰ πρόσφορος.* — *sacro*] Sacros vocat poëtas, quatenus sunt in Apollinis, Mercurii, Bacchi tutela, interpretes deorum, Musarum sacerdotes. (Od. 3, 1, 3.)

29—34. *Paullum*] «Virtus incognita ac silentio transmissa parum differt ab inertia (merito) latente.» — Melius quam ceteri Scholiastae Commentator Franequeranus exposuit locum nequaquam difficilem, quamquam etiam coniecturis vexatum a Bentleio et HP. (*sepulti*): «Nihil interest», inquit, «inter celatam virtutem et inertiam; nam virtus carens litterarum monumentis procedente tempore perdit famam et similis fit ignaviae, de qua nemo loquitur.» Pind. Nem. 7, 12: *αἱ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ Σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι.* Silius 3, 145: *Quantum enim distant a morte silentia vitae?* Operae pretium est videre, eandem fere sententiam quomodo expresserit poëta Arabs, Abii Tammam, in Schulthensii Hamasa p.

Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores

Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens et secundis
Temporibus dubiisque rectus;

Vindex avarae fraudis et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae,
Consulque non unius anni,

31. *sileri* bTcCt. (non BSLF.) — Deficit Cod. Turic. inde a v. 33. usque ad Carm. XI. 12.

CLXIX: *Sane rhythmi et Musae haud desinunt Instar habere lineae unionibus consertae. Soluta oratione margaritae sunt, quas si nexueris Carmine, exsistant torques et monilia. Diffugiunt inter eos* (Arabes) *celsissimae virtutes, nisi queis Funiculi poëmatum perennia iniecerint vincula.* — *inertiae*] dativ. ut Sat. 1, 4, 48: *comoedia - - differt sermoni.* Bentl. volebat: *Virtus inertia* poëtarum *celata paullum distat* virtuti *sepultae.* — *silebo*] Alii *sileri* ex accommodatione ad v. *patiar.* — «Non concedam, ut malevolorum livor et oblivione obscuret et *carpat*, obtrectando extenuet, praeclara tua facta.»

35. 36. *Rerum - - prudens*] «rerum civilium bellicarumque peritus.» — *Rectus* opponitur ei, qui ad omnem casum flectitur atque deprimitur. Est igitur: «firmus, constans sibique semper aequalis.» — *dubiis*] saepe idem fere ac «rebus adversis.» Tac. Ann. 1, 64: *Caecina secundarum ambiguarumque rerum sciens eoque interritus.* Referri hoc sane potest ad cladem, quam Lollius in Germania passus erat.

37. 38. *Vindex*] «qui vel iudex vel provinciae praeses severe punit fraudes et avaritiam, ipse quoque a rapinis abhorrebit.» — *Ducentis ad se*] «cuius illecebris plerique ducuntur transversique aguntur, paucissimi cum iis resistant.» Quod Scholiastae explicant: «Pecuniosorum gratiam cuncti sequuntur»: in vv. proprie non inest.

39. *Consulque*] «Optimi quique scriptores non aliter interdum de animo quam de persona quapiam loquuntur.» BENTL. Atque exempla larga manu ab eō collecta demonstrant Latinos dixisse: *Animus aestimator, carnifex, censor, contemptor, corruptor, dominus, liberator, proscriptor, rector, rex, speculator,* quibus adde ex Seneca Phoeniss. 45: *desertor anime;* et ex Plinii Paneg. 55: *contemptor ambitionis et infinitae potestatis*

Sed quoties bonus atque fidus
Iudex honestum praetulit utili,
Reiecit alto dona nocentium
Voltu, per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris

41. *utili et* Cod. Pottierii duodecimus, Aldus, LCt et Bentleius. (Ut nos, BbSc.) — 43. *per* bSc. cum Codd. tantum non omnibus: *et per* Aldus, LCtM. (Exciderunt e Cod. B. vv. 42—45.)

domitor ac frenator animus ipsa vetustate florescit. Mitigatur autem durior haec metaphora *animus consul* vel eo, quod quattuor versiculi interponuntur, ita ut lector illius nominis prope oblitus facillime suppleat: «tu, Lolli, *consul* es et *iudex* et *victor* cet. Nam haec quoque vocc. pendent a v. *animus*, cui itidem *altus voltus* tribuitur. Similis est sententia Od. 3, 2, 19: *Nec sumit aut ponit secures Arbitrio popularis aurae.* «Vero nomine consul, et perpetuus quidem, tu es, fungeris dignitate vere consulari, quotiescunque iudicem te praebes probum atque incorruptum.»

41. *Iudex*] h. l. proprie: «unus de iudicibus selectis:» (Sat. 1, 4, 123.) non vero: «qui honestum ac probabile fert iudicium de quolibet bono vel malo externo, de divitiis, de paupertate cet.» — *alto -- Voltu*] «non ad pecuniam oblatam deflexo, sed cuius liberrima indignatio aperte monstret te ex animi sententia sontium dona aspernari.» — Codd. noti, etiam mei, miro consensu praebent ἀσύνδετα *utili, Reiecit* pro *utili et Reiecit*, *Voltu, per,* pro *Voltu et per*. Et a Codd. standum arbitror; *quoties* ad secundum tertiumque membrum repetendum est, ut *si* Od. 3, 24, 40. seqq., *sic* Od. 4, 8, 29. Consulto duriore hoc modo auxit severitatem sententiae Stoicae.

43. 44. *catervas*] Eos, qui virtuti atque integritati iudicis donis insidiantur eiusque cupiditates excitare conantur, adeoque pravas cupiditates ipsas, nulla addita comparationis particula, confert cum hostium catervis, per quas destricto gladio aperienda sit via; sine imagine: «quoties removet a se corruptores summa in eos austeritate usus fortiterque suas quoque domans cupiditates.» Virtutes autem victoriam de vitiis atque corruptione ferentes *armis* comparat. — *Explicuit*] in prosa or. «expedivit.»

46—50. *occupat*] «sibi vindicat.» — *deorum Muneribus*] «sorte divinitus data, etiam minus commoda.» Hom. Hymn. in Cer. 147: *Μαῖα, ϑεῶν μὲν δῶρα καὶ ἀχνύμενοί περ ἀνάγκῃ Τέτλαμεν ἄνϑρωποι· δὴ γὰρ πολὺ φέρτεροί εἰσι.* — *Peiusque -- timet*] ut Epp. 1, 17, 30: *Mileti textam cane peius et angui Vitabit chlamydem.* Est e consuetudine populari. Cic. ad Fam. 7, 2: *oderam multo peius hunc quam illum:* respondetque populari nostro: *ärger fürchten.*

51. 52. «Stoicorum ille sapiens perfectus (cuius speciem inde a v.

Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter uti

Duramque callet pauperiem pati
Peiusque leto flagitium timet,
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

34. Lollio exhibet:) turpitudinem quidem timebit, nequaquam timebit mortem pro amicis et pro patria oppetere.» Qui constructionem Graecam non satis perspiciebant, scripserunt *timidus peribit*, ut habebant duo Codd. Cruquii.

EXCURSUS.

M. Lollius consul a. u. c. 733. Vellei. 2, 97: (a. u. c. 738.) *Accepta est in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniae quam recte faciendi cupidiore et inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo.* Postea tamen moderator iuventae C. Caesari, Agrippae filio, Augusti nepoti ac filio adoptivo in Orientem misso a. u. c. 751. ab Augusto additus fidem datam cum minus praestitisset (Tacit. Ann. 3, 48.), *perfida et plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata Caesari fama volgavit; cuius mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro*, ut ait Vellei. 2, 102. Plin. H. N. 9, 35, 58: *Lollinam Paullinam, quae fuit Caii principis matrona, ne serio quidem aut sollemni caerimoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium coena, vidi smaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spira, auribus, collo, monilibus digitisque, quae summa quadringenties H. S.* (3619852 Flor. Rhen. 5265239 Franc. Helv.) *colligebat, ipsa confestim parata mancupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed avitae opes, provinciarum scilicet spoliis partae. Hic est rapinarum exitus, hoc fuit, quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia a Caio Caesare, Augusti filio, venenum biberet* (a. u. c. 753.), *ut neptis eius quadringenties H. S. operta spectaretur ad lucernas.* — Lollius hic ex iis est quibus unum dumtaxat carmen inscripsit Horatius, sicut Agrippae, Asinio Pollioni, Crispo Salustio, Iulo Antonio, Censorino, utpote principibus civitatis viris, qui ipsi quoque Augusto haud negligendi erant, quibusque gratum acceptumque esse debebat, ubi *Romanae*

fidicen lyrae honorificam eorum mentionem fecisset. Atque si, ut ait Velleius, summa arte ille vitia sua dissimulabat, eadem latuisse Horatium minime mirum est. Quocirca hic quoque adulationis crimen a poëta longe remotum maneat necesse est: quam enim ob caussam minus honestam Lollium esset adulatus? — Incertum est M. Lollii cognomen; nam in Inscriptione (apud Sigon. et Pigh. ad A. 732.) vocatur simpliciter *M. Lollius M. F.* et Fasti Capitolini eius anni desunt. *Palikanum* nominat Torrentius sine certa auctoritate, sed eius aequalis *L. Lollii Palikani* exstant nummi. Cfr. Eckhel D. N. V. pag. 235.; Ryckius ad Tac. Ann. 12, 1. et Obbarius ad Epp. 1, 2. p. 11. *Paullinum*, quia neptis eius *Lollia Paullina* et *M. Lollius Paullinus* consul suffectus a. u. c. 846. fuit. Sed hoc quoque incertum, cum per duas tresve aetates tum cognomina permultum variare solerent. Piranesius in Fastis ad a. 732. Capit. eum appellat *M. Lollium Paedium Verum* ex Inscriptione Ursiniana apud Grut. 1031, 4. manifesto conficta ex Horat. Epp. 1, 20, 28. et alio turpi errore *Q. Iunio Lepido* pro *Aemilio* inquinata. *Lollius*, ad quem est Epp. 1, 2., huius M. Lollii filius videtur fuisse. — «Poëtarum Graecorum Lyricorum (quibuscum fidenter ego, *Romanae fidicen lyrae*, me consocio:) carmina, tametsi primas ultro deferimus Homero, tamen etiamnunc exstant ac summa cum admiratione ab omnibus leguntur; sic mea quoque aetatem durabunt. Sed permulti priscorum illorum heroum, qui antecesserunt Troiana tempora, a nullo poëta collaudati nunc misera oblivione premuntur; quae iniqua fortuna ne te quoque maneat, Lolli, hoc carmine eximias tuas virtutes praedicante satis, ut spero, cautum erit.» Scriptum videtur carmen post Lollii consulatum, fortasse post cladem, quam in Germania passus est, circa a. u. c. 738. vel 739. maxime propter v. 35: *secundis Temporibus dubiisque* cet. Quodsi post hanc compositum est, consolationis vice fungitur existimationemque Lollii illa imminutam, quatenus civilibus eius virtutibus extollendis fieri poterat, redintegrare studet.

CARMEN X.

O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens,
Insperata tuae cum veniet pluma superbiae,

Od. X. Inscr. volg. *Ad Ligurinum* et sic c. — *Ad Ligurinum puerum speciosum et arrogantem.* BSb. — 2. *bruma* malebat Bentleius, *ruga* Markland, Hofman Peerlkamp, Mönch.

X. Idem argumentum ita tractavit Theognis v. 1299. Bekk.: *Ὦ παῖ, μέχρι τίνος με προφεύξεαι; ὥς σε διώκων Δίζημ'· ἀλλά τί μοι τέρμα γένοιτο κιχεῖν Σῆς ὀργῆς. Σὺ δὲ μάργον ἔχων καὶ ἀγήνορα θυμὸν Φεύγεις, ἰκτίνου σχέτλιον ἦθος ἔχων. Ἀλλ' ἐπίμεινον, ἐμοὶ δὲ δίδου χάριν· Οὐκέτι δηρὸν Ἕξεις Κυπρογενοῦς δῶρον ἰοστεφάνου.* Et v. 1327: *Ὦ παῖ, ἕως ἂν ἔχῃς λείαν γένυν, οὔποτε σαίνων Παύσομαι, οὐδ' εἴ μοι μόρσιμόν ἐστι θανεῖν.* Automedon Anthol. Pal. II. p. 410. (a. u. c. 739?)

1. *crudelis*] *Durum* eundem vocat Od. 4, 1, 40. — *Veneris muneribus*] Iam Hom. Iliad. γ, 54: *τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης Ἥ τε κόμη τό τε εἶδος.* — *potens*] «forma, venustate, lepore praevalens.» Propert. 3, 18, 7: *Est tibi forma potens, sunt castae Palladis artes.*

2. *Insperata*] «Cum necopinato tibi supervenerit adultior aetas, a qua nunc quantum potes refugis.» Ceterum nemo cum Monichio construet: *Insperata tuae superbiae*, sed: *veniet* iamiam *tuae superbiae. Insperata* autem est pro antiquo adverbio *insperato*, «antequam exspectes»; *veniet* pro: superveniet. — *pluma*] «lanugo, quae tibi cum genas vestierit, ex ephebis excedes.» Philostrat. Ep. 19. *Μειρακίῳ. Ταχέως σε θεασαίμην γενειῶντα κτλ.* Nec vero cum aliis explices: «cum formae, qua nunc superbis, pulchritudo pennas, quibus avolet, sibi sumet.» Videlicet confuderunt *pennas* et *plumam*; cuius metaphorae tametsi vix aliud exstat exemplum, cum frequentior sit *flos genae*, non tamen propterea alius *bruma*, alius *poena*, *ruga* alius denique proponere debebant, cum v. *pluma* egregie lanuginis mollitiem exprimat mireque consonet cum nostro *Flaum*, Gallorum *duvet*, Italorum *piuma*, de prima barba usurpato. Accedit Graecorum usus *πτερὸν* pro *τριχί*. Aeschyl. Choëph. 174. et Eurip. El. 530: *βοστρύχους ὁμοπτέρους.* Sic *πτίλον* et plumam et lanuginem significat. Sophocl. Fragm. 708. Dind.: *πτίλον κύκνειον.* Ad rem cfr. Asclepiadem in Anth. Pal. II. pag. 460: *Νῦν αἰτεῖς, ὅτε λεπτὸς ὑπὸ κροτάφοισιν ἴουλος Ἕρπει, καὶ μηροῖς ὀξὺς ἔπεστι χνόος κτλ.* Ibid. in *Ἀδήλῳ*: *ἀλλὰ φρονεῖτε Μηδὲν ὑπὲρ θνητούς, ὦ νέοι· εἰσὶ τρίχες.*

Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae,
Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam,

5. *Ligurinum* BbScLCtF: *Ligurine* e C2dd. Torrentii Bentleius et M.

3. 4. *humeris involitant*] Eiusmodi enim pueri puellarem in morem comam alebant. Od. 2, 5, 21. Od. 3, 20, 14. Epod. 11, 28. Martial. 1, 31, 5: *Dumque decent fusae lactea colla iubae*, item de puero delicato. De femina Anth. Pal. I. p. 92: τὰς τρίχας - - Τὰς ἐπὶ τοῖς σοβαροῖς αὐχέσι πλαζομένας. — *deciderint*] Adulta autem aetate tondebantur, et, qui servilis condicionis erant, in ceterorum conservorum gregem iamiam transibant; libertini alium quaesticulum circumspiciebant. Martial. 11, 79: *Tondebit pueros iam nova nupta tuos.* Sic Smerdiae Polycrates propter ζηλοτυπίαν adversus Anacreontem crines detonderi iussit. Vide Bergk ad Anacr. Fr. 46: Ἀπέκειρας δ' ἁπαλῆς κόμης ἄμωμον ἄνθος. Lucian. Amor. 10: ὁ Ἀθηναῖος εὐμόρφοις παισὶν ἐξήσκητο, καὶ πᾶς οἰκέτης αὐτῷ σχεδὸν ἀγένειος ἦν, μέχρι τοῦ πρῶτον ὑπογραφέντος αὐτοῖς χνοῦ παραμένοντες, ἐπειδὰν δὲ ἰούλοις αἱ παρειαὶ πυκασθῶσιν, οἰκονόμοι καὶ τῶν Ἀθήνησι χωρίων κηδεμόνες ἀπεστέλλοντο. — *puniceae*] purpureae. Idem rosarum ἐπίθετον est apud Virg. Aen. 12, 77. Usurpatur de vivido colore rubro, unde Gellius N. A. 3, 9. dicere ausus est: *equum, colore exuberantissimo, quem nos puniceum dicimus.*

5. *Ligurinum*] Dictum, quasi tertia esset persona. Qui mutarunt in vocativum, non satis perceperant acerbam poëtae sententiam: «te, puerum tam formosum tamque superbum cet.» Praeterea qui legunt *Ligurine*, construunt: *cum color rosae mutatus verterit* (se) *in faciem hispidam*; cum longe simplicior sit altera ratio atque huius carminis indoli convenientior: *cum color mutatus* atque evanidus *te verterit in faciem hispidam,* id est, tibi induxerit faciem hispidam. Tibull. 1, 8, 77: *Carior est auro iuvenis, cui levia fulgent Ora nec amplexus hispida barba terit.* — *hispidam*] «hirsutam atque asperam»; non: «rugis contractam et horridam.» Non enim senem fingit sibi Horatius Ligurinum pristinae superbiae poenitentem: (quae quidem ingratissima fuisset imago:) sed iuvenem puerilibus hisce amoribus non iam aptum; quocirca nec v. *deciderint* «propter vetulam aetatem defluxerint» explicandum est, sed: «cultro resectae erunt.»

6. *heu*] Poëtae est exclamatio, non pueri, ut alii voluerunt distinctione mutata. — *te speculo*] Antiquissimum gloss. *te in speculo* comparet iam in Cod. B. Sed praestat, ne elidatur *te*, ablativus instrumenti sine praepositione, ac prorsus distat Virg. Ecl. 2, 25: *nuper me in litore vidi*, ubi dicere non poterat: *me litore*. Calpurn. Ecl. 9, 74: *Quin etiam fontis speculo me mane notavi; - - Quod vidi,*

Dices, heu, quoties te speculo videris alterum:
Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit,
Vel cur his animis incolumes non redeunt genae?

6. *te in speculo* B, duo Pottierii, L et Bentleius. (Ut nos, bSc.)

nulla tegimur lanugine malas: Pascimus et crinem. Imperite Monich v. *speculo* esse dativum putat. — *alterum*] «alterum factum, prorsus immutatum ab hoc, qui nunc es.»

7. 8. *mens*] «iam ad amorem prompta et facilis, sed frustra, quia omnes nunc me aspernantur.» — *incolumes*] «barba non deformatae, leves ac nitidae.» Comparant iam Scholiastae Terent. Hecyr. 1, 1, 17: *Eheu me miseram, cur non aut istaec mihi Aetas et formast, aut tibi haec sententia?*

CARMEN XI.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis;
Est hederae vis
Multa, qua crines religata fulges;

Od. XI. Inscr. volg. *Ad Phyllidem* et sic Codd. nostri; S addit *amicam suam.*

XI. Ad Maecenatis diem natalem Id. April. secum celebrandum invitat Phyllida, amabilem psaltriam, cui consilium dat, ut nimis dispari Telephi amori tandem renuntiet, atque perpetuum, qui priorum iam finis sit, amorem pollicetur. Similis argumenti sunt Neptunalia cum Lyde celebrata Od. 3, 28. (a. u. c. 738?)

2. *Albani*] Vinum Albanum soli Falerno cedens, Dionys. Halic. 1, 12.; tertia saltem palma inter Italica dignum, auctore Plinio 14, 6. Cfr. Sat. 2, 8, 16. — *apium*] Frequens eius usus in corollis convivalibus. Od. 1, 36, 15. Od. 2, 7, 23. «Alcaeus frequenter se dicit apio coronari.» Acron. Anacreon Fr. 53. B.: Ἐπὶ δ' ὀφρύσιν σελίνων στεφανίσκους θέμενοι θάλειαν ὀρτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ. — *hederae vis*] «copia.» Atque in omnibus his imaginibus inimitabili cum lepore beatam quandam copiam ac munditiem, dignam illam festo hoc die, sibi praesto esse demonstrat.

5. 6. *qua crines religata*] Optima videtur interpretatio huius βραχυλογίας, ut significet: «comâ in nodum religatâ (ut Od. 1, 5, 4: *cui flavam religas comam?)* coronâque hederaceâ capiti impositâ.» Alii volunt esse: «qua hedera pro taeniis vel philyris coma in nodum collecta fulges oculis totaque facie.» Sed id certe apio minus convenit, quo certe coma religari nequit. Non erat igitur, cur quis v. *religata* tamquam ἄκυρον reprehenderet. — *fulges*] «in quo simplici ornatu fulgere soles.» «Non enim eam ad se coronatam venire cupit, sed invitat, ut apud se coronetur.» Porphyr. Ab antiquiore forma *fulgo*, *is* repetere nolim. Sic etiam Charito p. 86. Lips.: ἀστράπτουσα τῷ προσώπῳ. — *Ridet*] «renidet, splendet.» Epp. 1, 5, 7: *Iamdudum splendet focus et tibi munda supellex.* — *ara*] ex caespitibus in terrae solo exstructa. Schol. Ovid. Trist. 5, 5, 9: *Araque gramineo viridis de caespite fiat.* Iuven. 12, 1.

7. 8. *verbenis*] Plin. 22, 2: *Auctores imperii Romani conditores*

Ridet argento domus; ara castis
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno;

Cuncta festinat manus, huc et illuc
Cursitant mixtae pueris puellae;
Sordidum flammae trepidant rotantes
Vertice fumum.

Ut tamen noris quibus advoceris
Gaudiis, Idus tibi sunt agendae,

9. *festinant* N. Heinsius. — 11. *crepitant* malebat Bentleius.

que *quiddam et ex surdis, hoc est, ignobilibus herbis sumpsere, quoniam non aliunde sagmina in remediis publicis fuere et in sacris legationibusque* verbenae. *Certe utroque nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum sua terra evolsum.* Donatus ad Ter. Andr. 4, 4, 5: Verbenae *sunt redimicula ararum.* — *Spargier*] Hoc uno loco in lyricis utitur infinitivi forma antiquiore, qua nimis abuti solent lyrici Latini recentiores, etiam Sarbievius. Iam, quod nonnemo cavillatus est ex Varronis testimonio apud Censorinum C. 2: *Id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent;* assensum fortasse moveret, si de Horatii ipsius die natali h. l. ageretur; nihil autem vetabat, quominus Maecenatis natali una pro amici salute et pro semet ipso rem divinam faceret. Confer etiam Od. 3, 17, 5., ubi contra idem Varronis testimonium *Genius curatur porco bimestri.*

9—12. *manus*] «familia mea tota diligenter ministrat convivium a me paratum.» Quominus vertamus cum Vossio: *Ungesäumt eilt jegliche Hand;* prohibet v. *cuncta.* Cfr. Iuven. 14, 59: *Hospite venturo cessabit nemo tuorum; Verre pavimentum, nitidas ostende columnas; Arida cum tota descendat aranea tela* cet. — *pueris puellae*] ministri et ancillae. V. *puellae* de ancillis rarissimum; cogita de vernulis. — *Sordidum*] *den qualmig wirbelnden Rauch.* Voss. — *trepidant rotantes*] «fumum celerrime torquentes ac glomerantes, ita ut eius verticem (*Wirbel*) efficiant.» «Quodam tremore nigrum fumum glomeratim volventes in verticem.» Comm. Cruq. Hanc enim interpretationem praetulerim alteri, ex qua *vertex* est «culmen aedium.» Iam Lucretius 6, 200. de fulminibus: *rotantque cavis flammam fornacibus intus.*

13—16. *quibus advoceris*] Hanc

Qui dies mensem Veneris marinae
Findit Aprilem,

Iure sollemnis mihi sanctiorque
Paene natali proprio, quod ex hac
Luce Maecenas meus adfluentes
Ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuae sortis iuvenem puella
Dives et lasciva tenetque grata
Compede vinctum.

19. *affluentis* BT.

formam exhibent quattuor mei Codd., etsi ego quoque praeferrem *advocere* et propter sonum et propter multorum Codd. auctoritatem Od. 4, 12, 16. *merebere* pro *mereberis*. Eadem constructione Quinctil. 11, 1, 39: *causae, quibus advocamur*. — *marinae*] Od. 3, 26, 5. *Ἀναδυομένης*, quae mense Aprili, ipsi sacro, e mari emersisse ferebatur. Cfr. Varro L. L. 6, 33. Müll. Macrob. Sat. 1, 12: *Hanc Romuli fuisse asserunt rationem, ut primum quidem mensem a patre suo Marte, secundum ab Aeneae matre Venere (quasi ab ἀφρῷ) nominaret*. — *Findit*] «divìdit»; ut ipsum v. *Idus* deducebant ab antiquo verbo *iduare*, id est *dividere*. Macrob. Sat. 1, 15.

17—20. *sanctiorque*] Tibull. 4, 5, 1: *Qui mihi te, Cerinthe, dies dedit, hic mihi sanctus Atque inter festos semper habendus erit*. — *Paene*] «Pro adulatione vitanda posuit.» Acron. — *Ordinat*] «A primo die suo natali exorsus Maecenas annos suos *affluentes*, sensim sibi succedentes et quorum numero quam plurimi opto accedant, ordine numerat.»

21—24. *Telephum*] Idem nomen poëticae personae Od. 1, 13. et 3, 19. Ceterum acerbioribus sententiolis pungere Phyllidem conatur, quo Telephi tandem oblitam ad se solum amandum inducat. — *occupavit*] «te praeveniens sibi conciliavit.» — *Non tuae sortis iuvenem*] «condicionis longe nobilioris, ac te ditiorem; cuius igitur amorem tibi polliceri nunquam debebas.» Sic enim iungendum, non cum Lambino *non tuae sortis puella*, «tibi valde dissimilis loco, re, genere.»

25—28. *Terret*] «Atque copia adest exemplorum, quae graviter nos moneant, ut ea tantummodo sectemur, quibus vires fortunaeque nostrae pares sint: veluti Phaëthon ille, (τυπεὶς πρὸς στέρνα κεραυνῷ ἡμιδαὴς Φαέθων Apoll. Rhod. 4, 598.) qui *ambustus* incendio, quod per caelum

Terret ambustus Phaëthon avaras
Spes, et exemplum grave praebet ales
Pegasus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,

Semper ut te digna sequare et ultra
Quam licet sperare nefas putando,
Disparem vites. Age iam meorum
Finis amorum —

Non enim posthac alia calebo
Femina — condisce modos, amanda

Post v. 32. excisa sunt folia aliquot e Cod. c. usque ad Od. XIII. 15.

excitavit, et Iovis fulmine ictus nos deterret, ne spes nimis *avaras*, id est, avidas atque immodicas rerum nobis negatarum concipiamus.» — *ales*] ut Od. 3, 12, 4: *puer ales*. Epod. 3, 4: *Serpente alite*. — *Pegasus*] divinae originis equus, ut qui a Neptuno et Medusa procreatus sit. — *gravatus*] «indignatus ferre *equitem* mortalem.» Fortasse memor fuit Pind. Isthm. 6. (al. 7.) 44. B.: *πτερόεις ἔρριψε Πάγασος Δεσπόταν ἐθέλοντ' ἐς οὐρανοῦ σταθμοὺς Ἐλθεῖν μεθ' ὁμάγυριν Βελλεροφόνταν Ζηνός· τὸ δὲ πὰρ δίκαν Γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά.* Cfr. Schol. ad Aristoph. Ran. 75: *ὁ Βελλεροφόντης διὰ τοῦ Πηγάσου τοῦ πτερωτοῦ ἐπεθύμει καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν·* eum sic allocutus apud Eurip. Belleroph. Fr. 17; *Ἄγ' ὦ φίλον μοι Πηγάσου πτερόν.* Bellerophontis Pegaso vecti et Chimaeram devincentis imaginem vide apud Millingen *Anc. Mon.* II. T. 4. — Ceterum grata et, ut ita dicam, comica inest hyperbole in exemplis hisce mythicis eiusmodi puellae, qualis Phyllis vel fuit vel fuisse fingitur, tam graviter propositis.

29—32. *ut te digna*] Pind. Pyth. 4, 90: *Καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραιπνόν, ὄφρα τις τᾶν ἐν δυνατῷ φιλοτάτων ἐπιψαύειν ἔραται.* — *Disparem vites*] «ideoque semper amicum condicione tibi parem deligas.» — *Finis*] Propert. 1, 12, 20: *Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.* «*Meiner Liebe Beschluss du.*» Voss. In his autem vv. minime inest, quod quidam nuper opinatus est, Phyllidem, quae pulchritudine *fulgebat*, iam deflorescere coepisse: neque tam stultus fuit Horatius etiam quinquagenarius, ut vietas puellas adamasset.

33—36. *calebo*] Od. 1, 4, 19. — *amanda*] in prosa or. «amabili, grata.» — *condisce*] «accurate ac diligenter disce domi tuae.» Supplent nonnulli: «a me.» Vix

Voce quos reddas; minuentur atrae
Carmine curae.

35. *minuuntur* Cid. Bersmanni.

puto: nam cantum docere erat musicorum, ut Tigellii, *discipularum inter cathedras.* (Sat. 1, 10, 91.) — *reddas*] «mihi». Cantu quasi redduntur numeri (ῥυθμοί) et modi (μέλη), quos quis a modulatore didicit. Sic Od. 4, 6, 43: *reddidi carmen*, cantavi. — *minuentur*] «Statim ubi tu cantu me delectabis (ut antea Lyde illa Od. 3, 11, 22.), tristes curae mitigabuntur.» Consulto futurum posuit; nam praesens *minuuntur*, quod nonnullis placuit, locum communem eumque admodum tenuem praebuisset. — *Curas* Bentleius putat esse solius Phyllidis, utpote quae adverso Telephi amore contristetur. Quidni: «omnia, quae nos ambos angunt:» — ?

CARMEN XII.

Iam Veris comites, quae mare temperant,
Impellunt animae lintea Thraciae:

Od. XII. Inscr. volg. *Ad Virgilium.* — *Veris descriptio ad Virgilium.* BS. — *Ad Virgilium loquitur quendam unguentarium.* b. — *Ad Virgilium negotiatorem.* Oberlini B. Om. T.

XII. Ad se Virgilium iocose invitat ea condicione, ut unguenti onychem quasi cadi mercedem afferat; quae condicio si placeat, statim missis omnibus, quae convivium moratura sint, advolet, adiectis, quae ad hoc impellant, argumentis, a sicciore anni tempestate vitaeque brevitate desumptis. Iam cum probabilis sit eorum opinio, qui omnia huius libri carmina inde ab a. u. c. 736. composita esse censent: (hoc a Kirchnero refertur ad a. 740:) vel propterea non ad Virgilium Maronem poëtam scriptum esse potest, quippe qui mortem obierit a. u. c. 735. Praeterea poëta quomodo sub vitae finem dici potuerit *iuvenum nobilium cliens* difficile est profecto intellectu, cum Augusti ipsius et Liviae amicitia uteretur, non Augusti privignorum vel nepotum nescio cui tutelae sese applicasset. Deinde quomodo vel ludibundus *studium lucri* poëtae tribuere poterat? qui quidem iocus, ut iocum esse largiamur, in talem virum iactus sensu prorsus caruisset neque cuiquam risum movisset. «Nihil denique hic est» (recte inquit Gesnerus:) «quod talem spiret amicitiam, quali coniunctus cum Marone Flaccus fuit, quodve magis ad poëtam quam ad quemvis alium Horatii sodalem pertineat.» Quocirca eorum quoque precaria est opinio, qui statuunt vivo etiamtunc Virgilio Marone compositum esse hoc carmen, sed editum demum post eius obitum. — Ridiculae quidem sunt Codd. et Schol. inscriptiones: *ad Virgilium unguentarium* vel *mercatorem* vel *negotiatorem,* petitae partim ex *nardi* illo *onyche*, partim ex *studio lucri*. Speciosior alia et fortasse ex antiquis Interpretibus desumpta: *ad Virgilium medicum Neronum.* — Poterat vero esse Virgilii Maronis cognatus aliquis vel cliens, poterat nepos fortasse C. Virgilii s. Vergilii praetoris, Ciceronis amici. Quod quidem nos latet; hoc unum certum est, poëtam sic ad compotationem invitari nunquam potuisse ab Horatio suo. — (Qui vero de Virgilio poëta exponunt, ut nuper Dillenburger p. 94., hoc carmen fortasse iam a. 714. vel 715. compositum nescio quo aut consilio aut casu demum post a. 736. editum esse contendunt, quod quidem parum est veri simile.)

1—4. *Iam Veris*] Non Zephyri, ut quidam voluerunt, sed Aquilo-

Iam nec prata rigent nec fluvii strepunt
Hiberna nive turgidi.

Nidum ponit Ityn flebiliter gemens
Infelix avis et Cecropiae domus
Aeternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula

nes. Pseudaristot. de Mundo 4: *οἱ δὲ Ὀρνιθίαι καλούμενοι ἐαρινοί τινες ὄντες ἄνεμοι βορέαι εἰσὶ τῷ γένει.* Colum. 11, 2, 21: *venti septentrionales -, Ornithiae per dies XXX. esse solent; tum et hirundo advenit.* — *temperant*] «tranquillant». Comm.. Cruq.; «faciunt, ut placidius sit mare quam per tempus hibernum:» quae interpretatio aptior est, propterea quod hi venti navigantibus secundi sunt, ut patet ex seq. vers., quam altera: «modo excitant, modo, cum cessant, placatum sinunt.» — *Impellunt*] «dum vela intendunt, eo propellunt naves.» — *animae Thraciae*] Graeciae ab Aquilone, qui venti ver antecedunt. Soph. Antig. 586: *ὥστε ποντίαις Οἶδμα δυσπνόοις ὅταν Θρῄσσῃσιν ἔρεβος ὕφαλον ἐπιδράμῃ πνοαῖς.* 5 – 8. *Nidum*] «Hirundo, veris nuntia, iam nidificat.» Pandionis filia Procne, Philomelae soror, Tereo marito, Thraciae rege, gladio eam persequente, in hirundinem est mutata, postquam sororem, cui ille vim intulerat linguamque exsecuerat, ulturа Ityn filium ei epulandum apposuerat. Ovid. Met. 6, 424. et Pausan. 1, 5, 4. Contra Apollonius Rhodius in *Κτανύνου κτίσει* apud Parthen. 11: *Κλαῖεν ἀηδονίδων θαμινώτερον, αἴτ' ἐνὶ βήσσῃς Σιθονίῳ κούρῳ πέρι μυρίον αἰάζουσιν.* Item Achilles Tatius 5, 5. p. 106. Iacobs. Schol. Vatic. ad Rhesum 547: *Λέγεται ἡ Πρόκνη μετὰ τὸ κρεανομηθῆναι Ἴτυν τὸν υἱὸν διὰ τὴν λύπην μεταβληθῆναι εἰς ὄρνιν· καὶ ἡ μὲν Πρόκνη εἰς ἀηδόνα μετεβλήθη, ὡς καὶ ἡ Φιλομήλα εἰς χελιδόνα.* Iam quia alii Procnen in lusciniam, Philomelam in hirundinem mutatam narrant, fuerunt, qui h. l. de luscinia interpretarentur cum Sapphone Fr. 19. Schneidew.: *Ἦρος ἄγγελος, ἱμερόφωνος ἀηδών.* Minus recte ad popularem certe opinionem, quae inde ab *Εἰρεσιώνῃ* Homerica longe saepius hirundinem habet pro veris nuntia, v. 11: *Νεῦμαί τοι, νεῦμαι ἐνιαύσιος ὥστε χελιδὼν Ἕστηκεν πρὸ θύρης, ψιλὴ πόδας.* Hesiod. *Ἔ. καὶ Ἡ.* 568: *Τὸν δὲ μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν Ἐς φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἱσταμένοιο.* Simonidis Fragm. 121. Schneidew.: *Ἄγγελε κλυτὰ ἔαρος ἁδυόδμου Κυανέα χελιδοῖ.* Et *χελιδόνισμα* apud Schneidewin Del. pag. 465: *Ἦλθ', ἦλθε χελιδὼν, Καλὰς ὥρας*

Delectantque deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere,

11. *Delectante deum* T. et plures Pottierii. (non BbS.) — *nigrae* ex varia lectione Cod. Battel. Bentleius. — 16. *merebere* Bb. et pr. S. LCtF: *mereberis* T et corr. S. Item Bentl. et M.

ἄγουσα κτλ. — Nativae simplicitatis antiquum est monumentum Volcens in *Ann. Instit. arch.* Vol. II. T. 24. (Text. Vol. VII. p. 240.): Ἔφηβος. *ΙΔΟ ΧΕΛΙΔΟΝ*. Ἀνήρ. *ΝΕ ΤΟΝ ΗΕΡΑΚΛΕΑ*. Παῖς. *ΗΑΠΤΕΙ*. Ἀνήρ. *ΕΑΡ ΕΔΕ*. Bis Cicero illam veris nuntiam *λαλαγεῦσαν* vocat ad Att. 18. et 10, 2. Horat. Epp. 1, 7, 13: *cum Zephyris et hirundine prima.* — Tertia denique est fabulae forma Odyss. τ, 518: *Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κόρη, χλωρηῒς Ἀηδών, Καλὸν ἀείδησιν, ἔαρος νέον ἱσταμένοιο, -- Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν, Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον.* — *Cecropiae domus*] regum Atheniensium, quorum primus fuit Cecrops. — *quod*] «propterea, quod cet.» Male Cod. Reg. Soc. *quae.* — *male*] «nimis atrociter.» Schol. — *Regum*] quales solent esse barbarorum regum libidines, tales fuerunt etiam Terei, quas ultae sunt Procne et Philomela.

9 — 12. *Dicunt*] «modulantur.» Schol. Od. 3, 4, 1: *dic age tibia.* Epp. 1, 19, 7: *ad arma dicenda,* id est, canenda, ut saepe, etiam apud Graecos. Theocr. 20, 29: *Κῆν αὐλῷ λαλέω κῆν δώνακι.* — *fistulâ*] «quam Pan invenerat, (Voss. ad Virg. Ecl. 2, 32.) hunc deum delectant.» — *Delectantque*] Altera lectio *delectante deum* prosae orationis indolem refert. Mire Vossius malebat: *carmina, fistula* (nominat.) *Delectatque.* — *nigri Colles Arcadiae*] «piniferi, opaci», *dunkelnde Hügel.* Voss. Satis firmatur lectio a meis quoque Codd. et nescio quomodo venustior est, quam si ipsam Arcadiam *nigram* vocasset, id quod explicandum esset verbis Boccaccii Decam. Giorn. III.: *era un prato di minutissima erba, verde tanto, che quasi nera parea.* Cfr. Od. 1, 21, 7: *Nigris aut Erymanthi silvis*, item de Arcadia. Od. 4, 4, 58: *nigrae feraci frondis in Algido.* Pind. Ol. 6, 40: *λόχμας ὑπὸ κυανέας.* Pyth. 1, 28: *Αἴτνας ἐν μελαμφύλλοις κορυφαῖς.* *Colles* autem Maenalus, Lycaeus, Cyllene. Simonides Fragm. 189. Schn.: *Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πᾶνα, τὸν Ἀρκάδα κτλ.* Ovid. Fast. 2, 271.

13 — 16. *Adduxere sitim*] Cogita de veris Italici calore nostram aestatem prope aequante. — *Calibus*] Calenum vinum e Campania. Od. 1, 20, 9. — *iuvenum*] Utrum haec ad Tiberium et Drusum, Augusti

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
Spes donare novas largus amaraque
    Curarum eluere efficax.

Ad quae si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis

privignos, an ad Agrippae filios, Augusti nepotes, qui postea C. et L. Iulii Caesares, an, ut mavolt Bentleius, ad quoscunque tandem nobiles iuvenes pertineant, nos ignoramus. Qui de Virgilio poëta exponunt, cogitant de Marcello, Maecenate, Pollione, Agrippa. Hominem autem compellat, cuius summum decus in eo positum erat, quod iuvenes nobiles eum clientis loco habebant: nam honoris certe causa, non iocabundus, ita eum nominat. — *merebere*] «redimes;» hoc utique iocose. Cfr. Catull. 13., ubi Fabullo, coenam ad ipsum si afferre iubeat, puellam et unguentum pollicetur.

17—20. *Nardi*] Cuius pretium aequasse fere videtur cadi illius pretium, unde augetur loci festivitas. Locos Plinii de nardi pretiis (XL. LX. LXXV. denariorum pro singulis libris) Lib. 12, 12. L. 13, 3. collegit Dillenburger, addens memorabilem locum Ioannis 12, 3: *Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν* (uncias XII.) *μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου - - τριακοσίων δηναρίων - ἤλειφε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ.* — *onyx*] Non de huiusce nominis gemma (Plin. 37, 24.) loquitur, sed de concha ex alabastrite, de quò Plin. 36, 12: *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.* — *eliciet*] «efficiet, ut ex horreis Sulpiciis (ubi vina generosiora vendebantur), cadum emam tibique apponam.» Etenim domi Od. 1, 20, 1. *vile* dumtaxat *Sabinum* se habere dicit. — «Sulpicii Galbae horrea dicit; hodieque etiam Galbae horrea vino et oleo similibusque aliis referta sunt.» PORPHYR. *Sulpicia* autem *horrea* (non *Sulpiciana*) ex consuetudine Latina, ut *atria Licinia* (auctionaria) apud Cic. pro Quintio 3, 6. atque in legum indicibus *leges Corneliae*, *Iuliae*. In Inscriptt. meis Lat. N. 4092. habes *horrea Galbana* (eadem cum Sulpiciis), N. 5004. *horrea Agrippiniana*, sic nominata vel a primis conditoribus vel a posterioribus possessoribus, qui ibi per servos vinum et oleum cet. in fundis suis nata vel aliunde coëmpta cum lucro vendebant. — *accubat*] «acclinatus, repositus est»; ex usu enim iam Homerico (Odyss. β, 342: *πίθοι - - ἑξείης ποτὶ τοῖχον ἀρηρότες*) apothecarum parietibus acclinabant cados. Hinc Od. 3, 28, 7: *deripere horreo - - amphoram.* — *amara Curarum*] *τὰ πικρὰ τῶν μεριμνῶν.* Sic Sophocl. Antig. 1265: *ἄνολβα βουλευμάτων.* Eurip. Phoen. 1485:

Immunem meditor tingere poculis,
Plena dives ut in domo.

Verum pone moras et studium lucri;
Nigrorumque memor, dum licet, ignium
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

23. *Inmunem* T. — *tinguere* T.

βοτρυώδεος Ἀβρὰ παρηίδος. Sat. 2, 2, 25: *vana rerum*. A. P. 49: *abdita rerum*. — *eluere*] Od. 3, 12, 2: *Mala vino lavere*. Ium in Cypricis Fragm. 8. Muell. Nestor ad Menelaum: *Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας*.

22—24. *merce*] «unguento illo nardino, e Syria Romam misso.» — *Immunem*] «*ἀσύμβολον*, nihil afferentem.» Terent. Phorm. 2, 2, 25: *Ten asymbolum venire!* cet. — *tingere*] ut *τέγγειν*, *βρέχειν*, madefacere, irrigare. — *non ego -- meditor*] «probe scito non hunc mihi animum esse.» *(Ich bin gar nicht Willens.)* — *Plena -- domo*] locuplete, ut Od. 1, 12, 14: *plenas Arabum domos*.

25—28. *Verum*] «Sed quidquid te nunc occupat, venies; ego enim te pro certo exspecto.» — *pone moras*] Od. 3, 29, 5: *eripe te morae*. — *et studium lucri*] Hoc quoque, ut facile est intellectu, per iocum dicit pro: «negotiis omissis per horas aliquot subsecivas genio indulge.» *Mitte leves spes et certamina divitiarum* item scripsit Torquato Epp. 1, 7, 8. — Qui ad Maronem hoc carmen referunt, caute et callide interpretantur de prudenti atque honesta parsimonia sive *οἰκονομίᾳ*. Prorsus autem antiquorum moribus ac sensibus repugnant aliae explicationes: «ne detinearis lucri in emenda nardo faciendi studio, ut lucreris aliquantulum, salubri eam emendo pretio»; vel: «ne diu expendas, uter nostrum in hac collatione aliquid lucelli faciat.» — *Nigrorum -- ignium*] «lugubris rogi»; ut omnia, quae ad mortem pertinent, nigra, atra. Sic Virg. Aen. 11, 186. et Ovid. Fast. 2, 561. busti *ignes atros* dixerunt. — *dum licet*] Quod ad sententiam attinet, referendum ad v. *misce*, non ad v. *memor*. — *consiliis*] «severiori sapientiae.» — *desipere*] «effusa cum laetitia genio indulgere.» — *in loco*] «suo loco, opportuno tempore, *ἐν καιρῷ*.» Terent. Adelph. 2, 4, 8: *pecuniam in loco negligere*. Epp. 1, 7, 57: *properare loco et cessare*. Seneca de Tranq. an. 15: *Si Graeco poëtae credimus, aliquando et insanire iucundum est*. Theognis 313: *Ἐν μὲν μαινομένοις μάλα μαίνομαι*. Menander Mein. pag. 150: *Οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρόν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ*.

CARMEN XIII.

Audivere, Lyce, di mea vota, di
Audivere, Lyce: fis anus, et tamen
  Vis formosa videri
    Ludisque et bibis impudens
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et

Od. XIII. Inscr. volg. *Ad Lycen.* — *Compotem se voti sui factum esse dicit quod Lyce anus facta sit.* BS. — *Ad Lycen vetulam meretricem.* b. Om. T.

XIII. Referri videtur ad Od. 3, 10., ubi de Lyces ferocia ac superbia conqueritur, seu fictus est is amor sive verus. Hic vetulae interea factae et tamen lascive iuveniles amores captanti magno cum contemptu insultat, grato simul animo *bonae* Cinarae, nimis mature exstinctae, memor. Similis plane argumenti sunt Od. 1, 25. et 3, 15. item Meleager Anth. Pal. I. p. 142: *Οὐκέτι Τιμάριον, τὸ πρὶν γλαφυροῖο κέλητος Πῆγμα, φέρει πλωτὸν Κύπριδος εἰρεσίην κτλ.* — Tempus, quo compositum sit, definiri nequit. Kirchner opinatur a. u. c. 736.

1 — 4. *mea vota*] «ut puniretur aliquando fastus tuus importunus.» — *Ludisque*] «ut adolescentula ludos iocosque amatorios tentas in comissationibus.»

5 — 8. *tremulo*] ut solet esse anus bene potae. Sic de vetula amica Agathias Anth. Pal. I. pag. 168: *χείλεα βαμβαίνει φθέγματι γηραλέῳ.* Virg. Aen. 7, 395. de Bacchis furentibus: *Ast aliae tremulis ululatibus aethera complent.* Differt prorsus Persii illud 1, 21: *tremulo scalpuntur ubi intima versu.* — *Lentum*] «tranquillum, non commotum ac propterea tuas preces non exaudientem.» — *sollicitas*] «canticis amatoriis iuvenes pellicere frustra conaris.» — *virentis*] «in genis Chiae aetate florentis et psallendi peritae vigil cubat, cum in te sopitus sit, nullamque tu iam excites cupiditatem te fruendi.» — *psallere*] pr. digito, non plectro, chordam impellere, ut Herod. 1, 155. *ψάλλειν καὶ κιθαρίζειν*; sed apud Latinos hoc discrimen non semper servatur. — *in genis*] Athen. 13. pag. 564. et 604: *Φρύνιχος ἐπὶ τοῦ Τρωίλου ἔφη Λάμπει δ' ἐπὶ πορφυρέαις παρῇσι φῶς ἔρωτος.* Pind. Nem. 8, 1: *Ὥρα πότνια - - ἅτε παρθενηΐοις παίδων τ' ἐφίζοισα γλεφάροις.* Soph. Antig. 728. D.: *Ἔρως, - -*

Doctae psallere Chiae
 Pulchris excubat in genis.

Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
 Dentes, te quia rugae
 Turpant et capitis nives;

Nec Coae referunt iam tibi purpurae
Nec clari lapides tempora, quae semel
 Notis condita fastis
 Inclusit volucris dies.

10. *Frondes* C1d. Torrentii ex Od. 1, 25, 10. — 14. *cari* bSTC et Bentleius, *rari* superscr. in b. (Ut nos, B.)

Ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεάνιδος ἐννυχεύεις. — *Chia* autem nomen proprium apud Grut. 15, 9. 642, 9., ut *Lesbia*, *Delia*.

9—12. *Importunus*] «superbus et saevus», ut saepe apud Cic. de tyrannis atque hominibus iracundis et crudelibus. Pro Rabir. perd. 5: *ex illa crudeli, importuna, non tribunicia actione, sed regia.* — *aridas Quercus*] Sic Graeci homines senio confectos γεράνδρυα vocant. Item Od. 1, 25, 19. Lydiam cum *aridis frondibus* comparat. Et Pers. 5, 49: *veteris ramalia fagi.* — Alii minus apte distinguunt: *refugit te, quia luridi Dentes te, quia — cet.*, alii: *refugit, te quia luridi Dentes, te quia* cet. In nostra distinctione, quam praetulit Dillenburger p. 99. pronomen *te*, ut ille notat, adiungit vim quandam consecutivam: «et propterea refugit te.» — *luridi*] «illuvie squalidi et crocei coloris.» — — *capitis nives*] Antipater Thess. Anth. Pal. I. p. 248. senem vocat πολιῷ γήραϊ νιφόμενον. Quinctil. 8, 6, 17: *sunt et durae, id est, a longinqua similitudine ductae translationes, ut* capitis nives.

13—16. *Coae - purpurae*] sericae ex subtili bombycino filo contextae in Coo insula, in quam bombyces ex Oriente apportabantur, ac paene pellucidae, quibus tunc huius generis libertinae utebantur. Sat. 1, 2, 101: *Cois tibi paene videre est Ut nudam.* Tibull. 2, 3, 53: *Illa* (Nemesis) *gerat vestes tenues, quas femina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.* 2, 4, 29: *et Coa puellis Vestis et e rubro lucida concha mari.* Hom. Hymn. in Apoll. Del. 42: Κόως τε, πόλις μερόπων ἀνθρώπων. Meleager in Anth. Pal. II. 466: Ὀλβίστη Μερόπων ἱερὰ πόλις. — *clari lapides*] «uniones pellucidi ac resplendentes.» Sic *raram vestem* et *pelluciduli delicias lapidis* iungit Catull. 69, 4. Tibull. 1, 8,

Quo fugit venus, heu, quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius,
Quae spirabat amores,
Quae me surpuerat mihi,

Felix post Cinaram, notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cinarae breves

18. *color decens? quo* TLCt.

39: *Non lapis* (unio) *hanc gemmaeque iuvant* cet. Lectio autem *clari* vel propter ἐνάργειαν oculos moventem praeferenda aliis *cari, rari.* Cic. Accus. 4, 27: *pocula gemmis distincta clarissimis.* Atque recordare, qua cupiditate Corinna meretrix apud Lucian. Dial. mer. 6, 1. sibi optet ψήφους τινὰς πυραυγεῖς. — «Frustra iam», inquit, «te ornas Cois vestibus atque unionibus, quo iunior videaris. Neque enim propositum tuum attingis, cum tempus fugax condiderit semel (*ein für allemal*) et incluserit, id est, consignarit, in fastis, qui omnibus nimis noti sunt, annos tuos: siquidem omnes, quorum hoc scire interest, probe norunt, quibus consulibus nata sis quotque annos numeres.» Noli cogitare cum nonnullis vel de simplicibus Kalendariis vel de Actis diurnis, sed de Fastis consularibus. — Imperite autem quidam nuper *notos fastos* confudit cum *memoribus fastis* Od. 3, 17, 4. et 4, 14, 4.

17—20. *venus*] «pristina tua venustas et gratia.» — *decens*] Male olim cum v. *color* coniungebant. Quinctil. 1, 10, 26: *Corporis decens et aptus motus, qui dicitur εὐρυθμία, est necessarius.* — *illius, illius*] Ex sermone poëtico quasi confunduntur *illius Lyces* et *illius faciei.* — *surpuerat*] surripuerat, ut Sat. 2, 3, 283: *surpite,* Lucret. 2, 314: *surpere*, ex usu sermonis quotidiani: «quae optimam mei partem furtim mihi ademerat.» Male quidam interpungunt: *mihi? Felix.*

21—24. *Felix post Cinaram*] «Felix, maxime propter laudes sinceras, quas post Cinaram (Od. 4, 1, 4.) vita defunctam tibi impertiebam, et propterea omnibus nota atque accepta.» Multi tria constituunt ἐπίθετα: *facies felix notaque post Cinaram et* (facies) *gratarum artium:* sed malo construere cum Bentleio: *et nota* quoque *gratarum artium facies*, ut Od. 2, 2, 6: *notus in fratres animi paterni.* — *facies*] Donatus ad Ter. Eun. 2, 3, 5: *O faciem pulchram*] «faciem modo non partem corporis dicit, sed totam speciem, quae apparet et cernitur.» — *artium Gratarum*] «Quae motu oculorum, superciliorum, cervicis placet.» Schol. Codicis Blandin. apud P. Nannium Misc. 3, 17. Ac similiter Comm. Cruq.: » Quae oculis, nutu superciliorum, cervicis volubilitate, capitis gratia, totius denique corporis motu placet.» Videtur tamen amplecti non solum εὐρυθμίαν corporis, verum etiam artem psallendi canendique. Cfr. v. 7. In

Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulae temporibus Lycen,
Possent ut iuvenes visere fervidi
Multo non sine risu
Dilapsam in cineres facem.

28. *Delapsam* BbS. (non T.) — *cinerem* T. (non BbSc.)

his enim ultimis vv. amicae facies et tota persona, ut ita dicam, confunditur. — *Servatura parem*] «donec effecta sit par.»

25—28. *parem--temporibus*] aetati *cornicis vetulae:* hic indignabundus plebeio vocabulo consulto usus est: nobili Od. 3, 17, 13: *annosa cornix*. Hesiod. Fragm. 166. Goettl.: *'Εννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων*. Martial. 10, 67, 5: vetula *Iam cornicibus omnibus superstes*. — *iuvenes*] «qui te formosam nunquam viderunt, nunc ita consumptam, aridam, exsanguem vident, ut solet in cineres tandem dissolvi fax primum lucida.» Non est, cur ad «funeream facem» respici putemus. Tibull. 1, 6, 81: *Hanc animo gaudente vident iuvenumque catervae Commemorant merito tot mala ferre senem*. — *Dilapsam*] «*Cineres facis*, dum paullatim ea consumitur, dilabuntur dispergunturque.» Gesner. «Nonnulli h. l. minus recte defendunt alteram lectionem *delapsam*. V. Bentleium. *Labi*, *collabi*, *delabi* et *dilabi* in cineres de aliis rebus dicitur, faces tantum *dilabuntur*. Ovid. Metam. 2, 628: *In cineres labi*. Valer. Max. 5, 3: *in cineres collabi passus non fuerat*. Lactant. 2, 4: *Tecta consumpta incendio dilabuntur in cineres*. Id. 13, 13: *viperam exustam in cineremque dilapsam*. Pro *in cineres* quidam Codd. hic habent *in cinerem* et Burm. ad Anthol. T. I. p. 89. putat singularem esse magis poëticum. Equidem hic nihil poëtici cerno, sive dicas *cinerem* sive *cineres*, nam utrumque Latinum est neque alterum utrum poëtis proprium. Hic quidem sonus omnino postulat *cineres*. Quare et Bentleius servavit.» Hofman Peerlkamp.

CARMEN XIV.

Quae cura patrum quaeve Quiritium
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum
Per titulos memoresque fastos

Od. XIV. Inscr. volg. *Ad Augustum.* — *Laudes Augusti* bSc. — 4. *fastos* ScLCtF : *fastus* BbT. Bentleius et M. Cfr. Od. 3, 17, 4.

XIV. Cum huius libri carmine IV. Drusi res in Alpibus gestas praedicasset, ab Augusto fortasse invitatus vel ipse fautoris voluntatem divinans, similiter alterum Augusti privignum, Ti. Claudium Neronem, propter victorias de Raetis a. u. c. 739. partas extollit: ita tamen et in carminis exordio et sub exitum in Augusti laudibus immoratur, ut, nisi omnia nos fallunt, ab indole ac moribus Drusum magis quam Tiberium huiuscemodi praeconia mereri ipse sensisse videatur, ideoque bellica dumtaxat huius virtute celebrata, libentius ad Augustum se convertat, et quidem sic, ut, si cum Editore Leidensi velis habere merum *ἐγκώμιον* Augusti, carmen tamen certo fine atque consilio prorsus destitutum, secure recidas v. 9—40. Omnino simillimum cum argumentum iamiam tractasset, minus spontaneus est impetus, quo fertur, ac diligentissima arte omnia sunt elaborata, ne in illo vis poëtica aliquatenus exhausta videretur.

2—4. *Plenis*] «quae tuis meritis prorsus respondeant.» Etenim construe: *plenis muneribus honorum*, non vero: *muneribus plenis honorum*, honorificentissimis, ut alii voluerunt. Dio 54, 24: (a. u. c. 741.) *ἥ τε γὰρ βουλὴ ἠθροίσθη καὶ ἔδοξε σφίσιν ἄλλα τε καὶ βωμὸν ἐν αὐτῷ τῷ βουλευτηρίῳ ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐγούστου ἐπανόδῳ ποιήσασθαι, τοῖς δὲ ἱκετεύσασιν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ πωμηρίου ὄντα ἄδειαν εἶναι· οὐ μέντοι καὶ ἐδέξατο οὐδέτερον.* Sententia autem interrogationis haec est: «Nulla profecto cura senatus populique Romani iustos tibi honores conferre poterit.» — *Per titulos*] «inscriptiones arcuum aliorumque monumentorum publicorum.» — *memoresque fastos*] «qui rerum gestarum memoriam continent et propagant;» ut est in Fastis Praenest. ad Nonas Febr. Inscriptt. m. Latt. II. pag. 384. *CONCORDIAE IN ARCE FERIAE EX S. C. QVOD EO DIE IMPERATOR CAESAR PONTIFEX MAXIMVS TRIB. POT. XXI. COS. XIII. A S. P. Q. ROMANO PATER PATRIAE APPELLATVS.* (a. 752.) *Fastus* hic

Aeternet, o, qua sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum! —:
  Quem legis expertes Latinae
    Vindelici didicere nuper,

Quid Marte posses; milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
  Breunosque veloces et arces
    Alpibus impositas tremendis

5. *et qua* T. — (10. Habent *Genaunos* bSTc. Corruptelas vide apud. Ianium.) — *inplacidum* T. — 11. *Brennosque* bSTc, *Brencosque* Lt.

in aliquot Codd. repperit iam Priscianus, in aliis *fastos* p. 711. P.

5. 6. *in aevum -- Aeternet*] pro simplici *aeternet* vel pro: *in aevum -- Extendat*, ut proposuit nonnemo, prosae orationis nimius amator. Pleonasmus est eo minus vitiosus, quod vv. *in aevum* integro versiculo a v. *aeternet* divisa sunt. V. *aeternare* autem usurpavit iam Varro Fragm. p. 205. Bip. Similia vv. antiquiora revocavit Horatius: sic Od. 4, 3, 4: *clarare*, Od. 4, 4, 36: *indecorare*, Od. 4, 15, 20: *inimicare*, Od. 3, 2, 18: *intaminatus*. — Inscriptio nummi: *AETERNITATI AVGVSTI*. — *qua sol*] Similiter Cic. pro Mil. 35: *qua fines imperii populi Romani sunt*. Virg. Aen. 7, 99: *nepotes* (Aeneae, id est, Augustus) *Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens Aspicit Oceanum vertique regique videbunt*. — *habitabiles*] ut ἡ οἰκουμένη pro orbe terrarum. — *maxime*] «qui summus, immo unus es princeps per totum orbem terrarum, potentissimus inter homines.» Utitur nomine honoris, quem per consuetudinem quotidianam sibi impertiri a Romanis voluerat Augustus. Tac. Ann. 1, 9: *non regno neque dictatura, sed* principis *nomine constitutam rem publicam*. Noli explicare: «maxime inter ceteros terrae principes»: nam de comparatione Augusti cum Parthorum rege, vel quod etiam minus consentaneum fuisset, cum regulis imperio Romano obnoxiis, non cogitavit poëta.

7. 8. *legis expertes Latinae*] «antea imperio Romano non subiecti.» Od. 4, 15, 22: *edicta Iulia*. — *Vindelici*] Cfr. Excurs. ad Od. 4. — *didicere*] Sic Soph. Antig. 960. de Lycurgo punito: κεῖνος ἐπέγνω μανίαις Ψαύων τὸν θεόν. Ad constructionem *Quem -- didicere, Quid* cet. cfr. Terent. Eun. 3, 6, 18: *Me noris, quam elegans formarum spectator siem*. Ibid. 4, 3, 15: *ego illum nescio, qui fuerit*. — *Didicere* autem: «novere, sensere cum damno et clade sua.»

9—12. *milite nam tuo*] Idem repetit v. 33: *Te copias* cet., ut summa victoriae gloria ad Augustum redundet. — *Genaunos*] incolas vallis Alpinae, quae hodie

Deiecit acer plus vice simplici.
Maior Neronum mox grave proelium
Commisit immanesque Raetos
Auspiciis pepulit secundis,

15. *Rhetos* bTc, *Rhaetos* multi. — 16. *reppulit* S. (*redit* (sic) T.)

Valle di Non appellatur (non, ut volunt alii, *Val d'Anagna.) Breuni, Brunecken* prope *Sterzingen*; alii eos collocant in *Val di Bregna*. Servavit Plinius 3, 20, 24. inscriptionem e tropaeo Alpium, quae talis est: *IMP. CAESARI DIVI F. AVG. PONTIFICI MAX. IMP. XIIII. TRIBVNITIAE POTESTATIS S. P. Q. R. QVOD EIVS DVCTV AVSPICIISQVE GENTES ALPINAE OMNES. QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT. SVB IMPERIVM POP. ROM. SVNT REDACTAE.* Omnes sunt XLIV., inter quas *BREVNI, GENAVNES, VINDELICORVM GENTES QVATTVOR.* Strabo 4, 6, 8: *Οἱ Οὐϊνδελικοὶ καὶ Νωρικοὶ τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχουσι τὸ πλέον μετὰ Βρεύνων καὶ Γεναύνων, ἤδη τούτων Ἰλλυριῶν.* — *implacidum genus*] Strabo ibid.: *τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἰταλιώτας τῶν λῃστῶν τούτων χαλεπότητος λέγεταί τι τοιοῦτον, ὡς ἐπειδὰν ἕλωσι κώμην ἢ πόλιν, οὐ μόνον ἡβηδὸν ἀνδροφονοῦντας, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν νηπίων προϊόντας τῶν ἀῤῥένων, καὶ μηδ' ἐνταῦθα πανομένους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐγκύους γυναῖκας κτείνοντας, ὅσας φαῖεν οἱ μάντεις ἀῤῥενοκυεῖν.* Vell. Pat. 2, 95. Dio 54, 2. — Amat v. *implacidus* ante Horatium a nullo scriptore, qui supersit, usurpatum, imprimis Statius. Sic *implacatus* videtur esse dumtaxat apud Virg. Aen. 3, 420. et Ovid. Met. 8, 847. — *veloces*] «pernices, ut montani, et pugnam statariam detrectantes.» Sic apud Livium 22, 18: *Hispanorum cohors - - assuetior montibus - - velocitate corporum - - campestrem hostem* (Romanos) *facile elusit.* — *arces*] «castella ab iis in Alpibus exstructa,» ut Epp. 2, 1, 252: *arces montibus impositas.* Virg. Ge. 3, 474: *Norica - - Castella in tumulis.* — *tremendis*] propter altitudinem glaciemque perpetuam. Claudian. de IV. Cons. Hon. 442: *Aspera nubiferas qua Raetia porrigit Alpes.*

13. *Deiecit*] «velut e montium verticibus deturbavit»; refertur et ad populos debellatos et ad eorum castella; «Genaunos fudit fugavitque; castella capta excidit.» Stat. Theb. 1, 20: *coniurato deiectos vertice Dacos.* Tacit. Ann. 2, 17: *Cherusci collibus detrudebantur.* — *plus vice simplici*] Male olim explicabant: «plus quam semel, semel atque iterum:» quae significatio ultimae est Latinitatis: (Ausonii Paneg. Grat. Aug. 4. Pallad. 1, 3: *tribus per diem vicibus.)* — Opponitur *pari vice, mutua vice, pariter*; et recte interpretantur iam Scholiastae: «Volt intelligi in vastandis his non tantam solum illis cladem intulisse, quantam ipsi de-

Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberae
Quantis fatigaret ruinis;
Indomitas prope qualis undas

19. *fatigarat* b., item S, sed correctum: *fatigarit*, uti volebat N. Heinsius. — 20. *Indomitus* T, et Bentleius coniecturâ.

derant, sed duplam, hoc est, eam non simplici vice reddentem.» Porphyr. «Quia plures hostium prostraverat, quam (suorum militum) perdiderat; Drusus enim laesus placari non poterat, nisi duplex illis inferret damnum.» Comm. Cruq. De rariore constructione *plus vice* pro *plus quam vice* cfr. Firnhaber in Zimmermanni *Ztschr.* 1840. p. 1214.

14. *grave proelium*] Hunc num. sing. premens Fea contendit praecedentia exponenda esse: «non uno proelio, non uno conflictu Drusus debellavit Genaunos Breunosque, cum contra Tiberius uno gravi proelio devicerit Raetos, quos pluribus minoribus non potuerat Drusus quamvis acer.» Verum non meminerat Dionis 54, 22., qui haec tradit de Neronibus: *Ἐσβαλόντες οὖν ἐς τὴν χώραν τῶν Ῥαιτῶν πολλαχόθεν ἅμα ἀμφότεροι, αὐτοί τε καὶ διὰ τῶν ὑποστρατήγων, καὶ ὅ γε Τιβέριος καὶ διὰ τῆς λίμνης πλοίοις κομισθείς, ἀπό τε τούτου κατέπληξαν αὐτούς, ὡς ἑκάστοις σφίσι συμμιγνύντες τούς τε ἀεὶ ἐς χεῖρας ἀφικνουμένους, οὐ χαλεπῶς ἅτε διεσπασμέναις ταῖς δυνάμεσι χρωμένους κατειργάσαντο.* Atque omnino poëta h. l. numero plurali cum uti non posset, *proelium committere* pro *bellum gerere* usurpavit.

17 — 20. *Spectandus*] «dignus, qui spectaretur tunc, cum *fatigaret* eos, magnis cladibus frangeret atque ad desperationem redigeret.» — *morti - liberae*] «exitio sese devoventes, ut saltem liberi atque animis invicti morerentur.» Quo Tiberii victoria maior difficiliorque appareat, egregias hostibus tribuit laudes. — *Indomitas*] «Furentes.» Schol. «Quae, dum eas *exercet*, violenter agitat, cum iis luctatur Auster (Od. 1, 1, 15.), saeviunt.» Tibull. 2, 3, 45: *Claudit et indomitum moles mare.* Sic *γυμνάζειν*. Charito p. 169. Lips.: *αὐτοὺς γυμνάσασα διὰ γῆς καὶ θαλάσσης.* *Indomitus* etsi potest dici etiam ventus, ut quaecunque furore feruntur, (Ovid. Her. 15, 9: *Uror, ut indomitis ignem exercentibus Euris* cet.), nihilominus h. l. potius v. *undas* requirit *ἐπίθετον* quam *Auster* per se violentus. — *prope qualis*] «Non memini me apud bonum poëtam legere *prope* vel *fere* in comparatione. Hoc minuit gravitatem, adeo ut imagine minus afficiamur, moniti rem comparatam non plane tamen esse similem, sed prope accedere. Itaque prosae scriptores, non amantes hyperbolas, sic loquuntur. Liv. 2, 23: *Turba prope in contionis modum circumfusa.* Hofman Peerlkamp. Inest veri aliquid in hac reprehensione. Cfr.

Exercet Auster, Pleïadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas et frementem
Mittere equum medios per ignes.

Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni praefluit Apuli,

24. *per enses* malebat Bentleius. — 26. *Qua* Bentleius coni. — *perfluit* L. (Ut nos, bSTc.)

tamen Sat. 2, 3, 268: *tempestatis prope ritu*. Videlicet *prope* ut Graecorum σχεδὸν in talibus significat crebro id fieri, quo de agitur; in prosa oratione: «qualis undas solet excitare Auster.»

21—24. *Pleiadum*] Ἀτλαγενέων Hesiod. Ἔ. κ. Ἡ. 381. Pleiades, *αἳ δή τοι θέρεος καὶ χείματος ἄγγελοι εἰσίν*. (Myro in Anal. Br. 1. p. 203.) Cfr. imprimis Athen. 11. p. 490., (apud quem poëtria illa vocatur *Μοιρώ*). Latine Vergiliae, a vere; *Quae septem dici, sex tamen esse solent:* Ovid. Fast. 4, 165. Id. Trist. 1, 11, 14: *Saepe minax Steropes* (Pleiadis) *sidere pontus erat*. Propert. 3, 5, 6: *Pleiadum spisso cur coit imbre chorus*. Hygin. Astron. 2, 21: *Chorum ducere Pleiades existimantur stellis*. «Quando Vergiliae vel *exoriuntur* VI. *Id. Octobr.; ubi Favonius et interdum Africus cum pluvia* (Colum. 11, 2, 74.), vel *celantur* VIII. *Id. April., in sequens triduum Austri et Africi tempestatem significantes* (Id. ibid. §. 34.)» Est igitur: «Pl. choro imbres effundente e nubibus a vento scissis, ruptis,» sive ut Schol. «vento tempestuoso faciente pluviam.» Virg. Aen. 11, 548: *tantus se nubibus imber Ruperat*, his discissis. Alii explicant: «quando clarae ac manifestae in sudo caelo apparent:» verumtamen propter ipsam comparationis vim potius horridae tempestates significari videntur, quam serenus Vergiliarum aspectus. — *impiger - - Vexare*] «acer et strenuus in hostibus urgendis ac persequendis.» Od. 3, 2, 3: *Parthos feroces Vexet eques metuendus hasta*. — *medios per ignes*] «per medium fervorem, ardorem, tumultum proelii;» «qua pugna est ferventissima, audacter equum per hostium catervas immisit.» De nocturnis excubiarum ignibus minus apposite alii interpretantur. Recte explicavit Silius 14, 176: *Per medios ignes mediosque per enses*, et 15, 41: *Per medias volitare acies mediosque per ignes*. Ovid. Met. 8, 76. — Artissima autem est coniunctio inter rapidam, ut ita dicam, Austri imaginem et ea, quae praecedunt quaeque sequuntur: «qualis undas incessanter agitat Auster, tam impiger hostes vexavit Nero, quo ipso impetu ruinis eos fatigavit.»

25—28. *tauriformis*] taurino, cornuto capite, ut solebant fingi

Cum saevit horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris,

Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu
Primosque et extremos metendo
Stravit humum sine clade victor,

28. *minitatur* ST. Aldus, e Codd. Bentleius. (Ut nos, bc et S. in marg. eadem manu.) — 32. *humi* Aldus, Glareanus.

fluvii, imagine petita ab undarum mugitu atque impetu. Iliad. φ, 287. de Xantho: μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος, ubi Schol. Ven. significant Archilochum primum fuisse, qui tauriformem induxerit Acheloum cum Hercule luctantem. Eurip. Ion 1261: Ὦ ταυρόμορφον ὄμμα Κηφισοῦ πατρός. Virg. Ge. 4, 371: *Et gemina auratus taurino cornua voltu Eridanus.* Aen. 8, 77: *Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.* Sic in nummo Volturnus in Neumanni Numm. popul. pag. 12. Contra Avellinus *Opusc.* I. p. 107. collatis pp. 140. 141: *Nelle medaglie i fiumi sono effigiati come uomini, e non come tori. Tale è la testa dell' Aufido sulle medaglie di Salapia, il quale benchè detto tauriforme da Orazio, pure dagli artisti non in forma di toro, ma di uomo vedesi effigiato.* — Ceterum hac comparatione usus est iam Homerus Il. ε, 87: (Τυδείδης) Θῦνε γὰρ ἀμπεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Χειμάῤῥῳ, ὅστ' ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας. Od. 4, 9, 2: *longe sonantem* vocat patrium fluvium. — *Dauni*] regis Apuliae mythici. Od. 3, 30, 11. — *praefluit*] ut Od. 4, 3, 10. et Plin. 3, 11: *Aufidus ex Hirpinis montibus Canusium praefluens.* — *meditatur*] «iamiam paratus est ad inundandos agros.» Inest in h. v. mirabilis et longe audacior tralatio a re animata ad inanimam quam in altera lectione *minitatur*, quam e gloss. ortam habet iam Nonius p. 203. Merc. (Gerlach. tamen e Codd. *minatur.*) Virg. Ge. 1, 462: *quid cogitet humidus Auster.* (Nuper quidam rursus praetulit *minitatur*; sed alterum sine dubio longe ποιητικώτερον est, quia hominum tacita ac formidolosa diluviei exspectatio eo melius exprimitur.)

30—32. *Ferrata*] «loricis ferreis tecta.» — *diruit*] nove dictum de *agminibus*, ordinibus hostium, ut alibi de aedificiis, pro «disiecit, dispersit.» In prosa oratione: *obstantes cuneos gladiis diducere.* (Sen. Contr. 1, 3.) — *metendo*] ut ἀμᾶν apud Graecos. Virg. Aen. 10, 513: *Proxima quaeque metit gladio.* — *Stravit humum*] «eorum corporibus humum constravit.» Latinitati repugnat aliorum interpretatio: *primosque et extremos* (eos *metendo*) *stravit humum* pro *in humum, humi*, (ut ex gloss. Aldus.) — *sine clade*]

Te copias, te consilium et tuos
Praebente divos. Nam tibi quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,

Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.

35. *Alexandria* STC. (*Alexandrea* superscr. *i* b.)

suorum militum. Vell. 2, 95: (Nerones) *Raetos Vindelicosque - - gentes numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine perdomuere.*

33 — 40. *Te copias*] Augustus eiusque successores, ut auspicia, sic omnem rerum a ducibus suis legatisve gestarum honorem sibi servabant. Hinc *ductus* et *auspicia* distinguuntur a Tacito Ann. 2, 41. Suet. Oct. 21: *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis - - Raetiam et Vindelicos ac Salassos.* Ovid. Trist. 2, 174: (Victoria) *Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis - - Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas; Auspicium cui das grande deosque tuos.* — *quo die*] «Quia post quindecim annos quam Augustus Alexandriam cepit (a. u. c. 724.), Tiberius devicit Vindelicos.» (a. u. c. 739.) Acron Nannii. — *Portus*] Cfr. Strabo 17, 6. VI. p. 493. Tzsch. Alexandriam autem h. l. per προσωποποιΐαν finge tibi figura muliebri, ut in nummis urbes solent exprimi, ut apud Rasche Lex. num. I. pag. 319. est Alexandria ipsa, mulier stans, veste succincta, exserta dextra mamma, capite elephantinam galeam gerens, in alio nummo eiusdem urbis ibid. pag. 323. est mulier humi desidens. — Vv. *quo die Portus* cet. non nimis accurate de uno eodemque die accipienda videntur: sed est: «eodem prope tempore recurrente.» Quodsi re vera idem fuit dies, est teste Kalendario Antiatino, Claudii tempore, ut videtur, confecto (Inscr. m. Lat. II. p. 397.) et Orosio 6, 19. Kal. Sextil., ut alii minus probabiliter tradunt, IV. Kal. Sept. (29. m. Augusti.) Cfr. Franke Fasti p. 214. Longe aliter hunc locum Scaliger de Emend. temp. V. p. 453. interpretatur: «Hic imperium Augusti orditur a caede Caesaris, anno secundo Iuliano. Itaque tertium lustrum absolutum, id est, quintus decimus annus a caede Caesaris annus receptae Alexandriae, hoc est, annus XVI. Iulianus. Recte igitur Horatius definivit tempus imperii Augusti ad receptam usque Alexandriam, annorum XV. solidorum.» — Verum sic nulla intercedit ratio inter Alexandriam

Te Cantaber non ante domabilis
Medusque et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae.

Te fontium qui celat origines
Nilusque et Ister, te rapidus Tigris,
Te beluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,

46. *Hister* c. — (47. *beluosus* bSTc, non *belluosus*.) — *qua remotis* malebat Bentleius.

captam et Vindelicos debellatos. — *vacuam - aulam*] Antonius enim et Cleopatra, cum se in Mausoleum recepissent, mox mortem sibi consciverunt. — *reddidit*] «rursus praebuit.» — *peractis Imperiis*] «bellicis expeditionibus et tuis propriis et ducum tuorum tuo consilio ad felicissimum exitum perductis.» Monendum hoc erat propter eum, qui nuper imperitissime interpretatus est: «perigere (soloece pro peragere) imperia *heisst hier so viel, als die Herrschaft über alle Völker ausbreiten.*» — *arrogavit*] «Rebus iam olim tuis auspiciis et tuo ductu gestis Fortuna devictis Raetis Vindelicisque novam iam laudem ac gloriam addidit.» Sic enim malo interpretari quam cum aliis: «Imperiis tuis, quae feliciter Tiberius exsecutus est, laudem decusque praebuit:» in qua explicatione non satis respicitur vis v. *arrogavit*.

41—44. *Cantaber*] Od. 2, 6, 2. Od. 3, 8, 22. — *Medusque et Indus*] Suet. Oct. 21: *Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam. Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile cesserunt, et signa militaria, quae M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt.* — *profugus*] Od. 1, 35, 9. Od. 3, 24, 9. — *Miratur*] «potentiam ac gloriam tuam stupefactus reveretur.» — *tutela*] voc. propr. de geniis bonis. — *praesens* hoc significatu Graecis est ἐπιφανής. Menander Fr. inc. 252: Οὐκ ἔστι τόλμης ἐπιφανεστέρα θεά. — *dominae*] orbis terrarum. Od. 4, 3, 13: *Romae principis urbium.*

45—48. *origines*] «cuius fontes adhuc ignoti sunt.» Tibull. 1, 7, 24: *Nile pater, quanam possum te dicere causa aut quibus in terris occuluisse caput?* Lucanus 10, 193., ubi veterum de Nilo opiniones exponit, v. 295: *Nili Arcanum Natura caput non prodidit ulli.* Nilus cornu copiae manu tenens cum filiabus Memphide et Anchirrhoe atque Etesiis est in sardonyche apud Millingen *Anc. Mon.* II. T. 17. — *Tigris* ob rapiditatem a Medis dictus, quia *tigris* eorum lingua *sagitta*. Varro LL. 5, 20. Est igitur: «Aegyptus, Dacia, Armenia te venerantur.» —

Te non paventis funera Galliae
Duraeque tellus audit Hiberiae,
Te caede gaudentes Sugambri
Compositis venerantur armis.

49. *paventes - Galliae* (nomin. plur.) e Codd. Bentl. — 51. *Sygambri* bcF et Bentl., *Sicambri* STLCt. (Cfr. Od. 4, 2, 36.)

beluosus] Od. 3, 27, 26: *scatentem Beluis pontum.* Homeri *μεγακήτης*. Theogn. 175: *ἐς βαθυκήτεα πόντον*. *Beluosum* autem dicit ex volgari fama, quam memorat Pausan. 1, 3, 4: Oceanus ille *παρέχεται θηρία οὐδὲν ἐοικότα τοῖς ἐν θαλάσσῃ τῇ λοιπῇ*. — *Obstrepit*] ut Od. 2, 18, 20: *marisque Baiis obstrepentis.* — *Britannis*] Od. 1, 21, 15. Od. 1, 35, 30. Od. 3, 5, 3. Virg. Ecl. 1, 67: *Et penitus toto divisos orbe Britannos.*

49 — 52. *non paventis funera*] Lucan. 1, 460. de Gallis: *quos ille timorum Maximus haud urget, leti metus: inde ruendi In ferrum mens prona viris animaeque capaces Mortis et ignavum rediturae parcere vitae.* Aelian. V. H. 12, 23: *Ἀνθρώπων ἐγὼ ἀκούω φιλοκινδυνοτάτους εἶναι τοὺς Κελτούς. Τῶν ᾀσμάτων οὖν ὑποθέσεις ποιοῦνται τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῷ πολέμῳ καλῶς.* — Imperite novissimus interpres: *Gallien, das keine Leichen fürchtet, sondern immer nach seiner Besiegung sich wieder erhebt.* — *Duraeque*] «laborum bellicorum patientissimae.» — *audit*] «tibi paret». — *caede gaudentes*] Tac. Ann. 1, 44: *et gaudebat caedibus miles.* — *Sugambri*] Od. 4, 2, 34. Suet. Oct. 21: *Germanos ultra Albim fluvium summovit; ex quibus Ubios et Sugambros dedentes se traduxit in Galliam atque in proximis Rheno agris collocavit.* — *Compositis*] *Depositis* prosae fuisset orationis; *compositis* id praeterea significat, recondita esse ab iis arma et ab usu remota.

CARMEN XV.

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes increpuit lyra,
Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem. Tua, Caesar, aetas

Od. XV. Inscr. volg. *Augusti laudes*. — *Ad divum Augustum* bSc. Om. T. — 2. *increpuit*, *lyra*, *Ne* distinxit Torrentius.

XV. Quartum carminum librum cum editurus esset, prope necessarium erat, ut post Drusi et Tiberii laudes epilogus contineret laudes Augusti tamquam pacis atque otii publici auctoris, utpote quo rei publicaé principe, coërcita tandem morum corruptione, denuo efflorescant bonae artes omnesque Romani vitae tranquillae commodis plena cum securitate gaudeant. Massono auctore plerisque hoc carmen a. u. c 744. compositum videbatur, sed Franke ad a. potius 741. post reditum Augusti referendum esse demonstravit, rationibus utique admodum probabilibus usus, nisi quod pag. 229. subditicia inscriptione Emeritensi se decipi passus est.

1—4. *proelia*] Augusti expeditiones militares: quas cum celebrare nunquam animum induxisset (cfr. iam Od. 1, 6.), ingeniose h. l. fingit hoc sibi ab Apolline ipso interdictum esse. — *increpuit lyra*] «lyrâ plectro tactâ hoc ne facerem vetuit.» Noli iungere *loqui lyra;* nam v. *increpuit* requirit ἐπίθετον, quo tota imago fiat poëtica; contra *loqui* et *dicere* per se significat «carmine celebrare». Similiter Apollo deterret ab incepto nimis difficili Virgilium Ecl. 6, 3: *Cum canerem reges et proelia, Cynthius aurem Vellit et admonuit*; item Propertium 3, 3, 13.; exhortatur ad perficiendum opus Ovidium A. A. 2, 493: *Haec ego cum canerem, subito manifestus Apollo, Movit inauratae pollice fila lyrae: - - Is mihi, Lascivi, dixit, praeceptor amoris, Duc age discipulos ad mea templa tuos.* — *parva - - vela*] Frequens navigationis cum libero poëticae facultatis quasi cursu comparatio. Virg. Ge. 2, 41: *pelagoque volans da vela patenti.* Ovid. Trist. 2, 329: *Non ideo debet pelago se credere, si qua Audet in exiguo ludere cymba lacu.* Sine imagine: «monuit, ne auderem res graves, meum ingenium excedentes, canere itaque *magna modis tenuare parvis* (Od. 3, 3, 72.) — *Tua, Caesar, aetas*] Aperta adulatione vitata Augusti aetati velut aureae tribuit, quae proprie ipsius erant. (Non est autem hic Apollinis cantus, ut nonnemo nuper opinatus est, sed Horatii ipsius, et sententiae sic se excipiunt:

Fruges et agris rettulit uberes
Et signa nostro restituit Iovi
Derepta Parthorum superbis
Postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem
Rectum evaganti frena licentiae
Iniecit emovitque culpas
Et veteres revocavit artes,

7. *Direpta* omnes mei et Pottierii. — 9. *Ianum Quirinum* ex Passeratii coni. F. (Ut nos, omnes nostri et Pottierii.) — *clusit* Cod. γ. Vanderburgii.

«Cum Apollo me proelia dicere vetuerit, canam otium ac felicitatem publicam, qua sub Augusto nunc fruimur.»

5—8. *rettulit uberes*] vel propterea, quod agri per bella civilia vastati, pace restituta, denuo colebantur. Od. 4, 5, 18: *Nutrit rura Ceres almaque Faustitas.* Cfr. in primis Veliei. 2, 89. — *nostro - Iovi*] Propert. 3, 11, 40: (Cleopatra) *Ausa Iovi nostro latrantem opponere Anubim.* — *Derepta*] «magno cum studio ac laetitia detracta.» Silius 10, 599: *ite, ocius arma Deripite, o pubes, templis.* — *Parthorum*] a. u. c. 734. Od. 3, 5, 5. Dio 54, 8. Ovid. Fast. 5, 585. Cfr. ad 4, 14, 42. — *postibus*] Apud Parthos signa ista Crassi et Antonii in regiae atrio nonnulli arbitrantur affixa fuisse, etsi Epp. 1, 18, 56: *Sub duce, qui templis Parthorum signa refigit.* Proprie Marti Ultori signa a Phraate recuperata consecravit Augustus; sed consulto poëta summo imperii Romani custodi ea restituta dicit. Interpr. Maii ad Aen. 7, 606: «Huius facti notae repraesentantur in arcu, qui est iuxta aedem D. Iulii.»

9. *Ianum Quirini*] Sic Codd. omnes, pro quo recipi non debebat Passeratii coniectura *Ianum Quirinum* ducta ex Macrob. Sat. 1, 9: *invocamus Ianum Quirinum quasi bellorum potentem, ab hasta, quam Sabini curim vocant:* et Suet. Oct. 22: *Ianum Quirinum semel atque iterum a condita Urbe memoriam ante suam clausum in multo breviore temporis spatio terra marique pace parta ter clusit.* Verum consulto a formularum sermone recessisse putandus est poëta, ut sit Ianus Quiritium. Ipse Augustus in Monum. Ancyrano Suet. Wolf. II. p. 371: *Cum post Romam conditam Ianum Quirinum bis omnino* (regnante Numa et post bellum Punicum primum a. u. c. 519.) *clausum ante me fuisse prodatur memoriae, ter me principe claudendum esse decrevit senatus.* (a. u. c. 725. 729.) Quando tertium id factum sit, non liquet. Massonum, qui a. 744. id tribuit, satis refutavit Franke, ac Norisii Cenot. Pis. 2, 10. sententiam de a. 748.

Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires famaque et imperi
Porrecta maiestas ad ortus
Solis ab Hesperio cubili.

Custode rerum Caesare non furor
Civilis aut vis exiget otium,
Non ira, quae procudit enses
Et miseras inimicat urbes.

15. *ortum* STLCtF, item Bentleius. (Ut nos, bc.) — 18. *eximet* bScCtF, *existimet* corrupte T. (*exiget* Pottierii 1, 3, 9.) — 19. *producit* mg. S.

praeferendam esse monstravit. Non igitur Horatius ad Ianum *tertium* clausum respicere potuit, sed infinite significat duas priores huiuscemodi caerimonias. In nummis: *Ian. Clvs.* Ovid. Fast. 1, 129: *modo Ianus Patulcius idem Et modo sacrifico Clusius ore vocor.* — *Clusit* Cod. Vanderb. multis placuit, sed altera scriptura Augustus ipse usus est. — Iani bifrontes, et imberbis et barbatus, sunt in Müller *Denkm.* V. N. 327. 328.

10—12. *frena*] Tragicus apud Cic. de Or. 3, 41: *exsultantem et praefidentem tibi Repriment validae legum habenae atque imperi insistent iugo.* — *licentiae*] «Licentiam, quae per bella intestina mores legesque impune violarat, Augustus in ordinem coëgit exstirpavitque culpas, noxios severis suppliciis coërcens; honestam disciplinam restituit.» — *emovitque*] Sic Sat. 2, 3, 28: *Emovit morbum.* — *veteres - artes*] «prudentiam, fortitudinem, iustitiam, temperantiam.» Schol.

13—16. *imperi - maiestas*] Etiam divise: *imperium populi Romani maiestasque* Cic. pro Rab. perd. 7. de Orat. 2, 39: *Si maiestas est amplitudo ac dignitas civitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus populi Romani tradidit* cet. Quinctil. 7, 3, 35: *Maiestas est in imperio atque in omni populi Romani dignitate.* — *Porrecta*] pros. or. «dilatata, propagata.» — *ad ortus*] Librarii facilius h. l. mutarunt num. plur. in singularem quam contra. Cfr. Od. 3, 27, 12. — *ab Hesperio cubili*] «ab occasu, quo Sol ab aethere velut in cubile descendit.» Mimnermus Schneidew. p. 17: *Τὸν μὲν γὰρ* (*Ἠέλιον*) *διὰ κῦμα φέρει πολυήρατος εὐνὴ Κοίλη, Ἡφαίστου χερσὶν ἐληλαμένη τιμήεντος κτλ.*

17—20. *Custode*] Od. 3, 14, 15. Od. 4, 5, 2: *optime Romulae Custos gentis.* — *exiget*] prima significatione; «expellet, exturbabit.» Quod cum non intelligerent, scripserunt *eximet*, quod tamen v. usurpatur potius de rebus ingratis, veluti *eximere curam, metum* cet. et praeterea prosae potius orationis esset. — *Non ira*] bellica. Tib. 1, 3, 47: *Non acies, non ira*

Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Iulia, non Getae,
Non Seres infidive Persae,
Non Tanaïn prope flumen orti.

Nosque et profestis lucibus et sacris

23. *infidique* bc. (non ST.)

fuit, non bella, nec ensem Immiti saevus duxerat arte faber. — *inimicat*] Ut Laberius *iniquare* pro *iniquum reddere* dixerat, sic Horatius, quod sciam, primus (v. Forcell. Ed. Germ.) hoc v. usurpavit pro: «inimicas inter se reddit, ad bella domestica excitat,» non: «hostium loco habet:» ut explicatur a Forcellino.

21—24. *Danubium bibunt*] Vindelici, Pannonii. Cfr. Od. 2, 20, 20. «Non dubium est, quin victoriae respiciantur, quas Romani per annos 738. 39. 40. de Germaniae populis reportaverunt.» Franke. — *Edicta-Iulia*] «leges atque iussa Augusti, condiciones foederum pactorumque cum barbaris initorum.» Dio 54, 10: *τούς τε νόμους τοὺς γραφησομένους ὑπ' αὐτοῦ Αὐγούστου ἐκεῖθεν ἤδη προσηγόρευον.* (a. u. c. 735.) Ovid. Trist. 1, 2, 102: *Augusti publica iussa.* — *Getae*] Plin. 4, 12: *alias Getae, Daci Romanis dicti.* Contra Strabo 7, 1, 2. pag. 376. Tzschuck.: *Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμός· τοὺς μὲν γὰρ Δάκους προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας. Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους καὶ πρὸς τὴν ἕω· Δάκους δὲ τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς Γερμανίαν καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς.* — *Seres*] ultimi Orientis populus. — *Tanain*] Scythae.

25—28. *lucibus*] «*Luces* et *soles* pro diebus poni solent.» Schol. Est igitur: «singulis diebus.» — *apprecati*] Primus sic, quod sciam, Horatius, deinde Appuleius Met. 4. init.

29 — 32. *Virtute functos*] Dictum est, ut *vita functus* et Ovid. Met. 11, 558. *fato functa suo*, Ibid. 583. *functa morte* atque apud Horatium ipsum Od. 2, 9, 13: *ter aevo functus.* «Qui in vita virtutes pro virili parte et tamquam munus suum exercuerunt.» Cic. Tusc. 1, 45: *nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectae perfecto functus est munere.* — *more patrum*] Varro apud Nonium in *Assa voce* p. 76. Merc.: *In conviviis pueri modesti ut cantarent carmina antiqua, in quibus laudes erant maiorum, et assa voce et cum tibicine.* Cic. Tusc. 1, 2: *Est in Originibus* (Catonis) *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* Cfr. Tusc. 4, 2. Perizon. Animadv. hist. C. 6. p. 212. De laudationibus funebribus haec minime interpretanda cum Fea, sed de iis carminibus popularibus, ex quibus paullatim orta est magna pars hi-

Inter iocosi munera Liberi
    Cum prole matronisque nostris,
        Rite deos prius apprecati,

Virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis
    Troiamque et Anchisen et almae
        Progeniem Veneris canemus.

storiae Romanae antiquioris. Cfr. Munk de Atellanis p. 3. Differunt ab his etiam *incondita carmina militaria*, quibus teste Livio 10, 28. Q. Fabii victoria Publiique Decii praeclara mors celebrata est. — *Lydis*] Epod. 9, 5. Eurip. Bacch. 126: *Ἀνὰ δὲ βάκχια συντόνῳ Κέρασαν ἡδυβόᾳ Φρυγίων Αὐλῶν πνεύματι.* Plato Polit. 3, 10: *Τίνες οὖν μαλακαί τε καὶ ξυμποτικαὶ τῶν ἁρμονιῶν; ἡ ἰαστί, ἦ δ' ὅς, καὶ λυδιστί, αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται. Ταύταις οὖν, ὦ φίλε, ἐπὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ἔσθ' ὅ τι χρήσει; Οὐδαμῶς, ἔφη, ἀλλὰ κινδυνεύει σοι ἡ δωριστὶ λείπεσθαι καὶ φρυγιστί.* Aristot. Polit. 7, 8, 7: *Δεῖ τῶν τοιούτων ἁρμονιῶν ἅπτεσθαι -- ἔτι δὲ εἴ τίς ἐστι τοιαύτη τῶν ἁρμονιῶν, ἣ πρέπει τῇ τῶν παίδων ἡλικίᾳ διὰ τὸ δύνασθαι κόσμον τ' ἔχειν ἅμα καὶ παιδείαν, οἷον ἡ λυδιστὶ φαίνεται πεπονθέναι μάλιστα τῶν ἁρμονιῶν.* Lydiae harmoniae usus erat praesertim in supplicationibus. Pind. Olymp. 5, 19: *Ζεῦ, -- Ἱκέτας σέθεν ἔρχομαι Λυδίοις ἀπύων ἐν αὐλοῖς.* Carmina tamen illa in laudem veterum ducum Romanorum Lydia harmonia canenda vix serio dicit, ut multis videbitur; sed *Lydis* merum est *ἐπίθετον* poëticum. Poëta enim minime curabat, quo tandem quattuor harmoniarum Graecarum genere cantica ista citarentur. — *remixto*] A. P. 151: *sic veris falsa remiscet.* Hoc quoque v. tali significatione pro *permiscere* solus Horatius usus videtur. Seneca Ep. 71. usurpat pro *rursus miscere.* — *almae*] perpetuum Veneris *ἐπίθετον*. Lucret. 1, 2. — *Progeniem Veneris*] Aeneam ac totam gentem Iuliam a Iulo, Veneris nepote, ortam. — Venus Anchisen in Ida monte visens conspicitur in egregio opere caelato apud Millingen *Anc. Mon.* II. 12. Inghirami *Gall. Om.* I. T. 54.

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SECULARE.

PROLEGOMENA.

De origine ludorum secularium et de ritu, quo in Campo Martio celebrabantur, vide locos Commentatoris Cruquiani et Zosimi huic carmini praemissos, collato imprimis Censorino C. 17. — Augustus eos celebravit a. u. c. 737., cum primum decennium, in quod prorogandum sibi a senatu imperium curaverat a. u. c. 727., (quo anno etiam Augustus appellatus est:) praeterisset; qua occasione oblata partim praeclarum felicitatis imperii Romani se principe monumentum posteris proponere, partim Romanis legem suam de maritandis ordinibus sensim commendare statuit. Finis igitur huius caerimoniae omnino erat *πολιτικώτατος*. Compacto autem rem cum Quindecimviris sacris faciundis ita egisse videtur, ut hi pro eius voluntate dicis causa consultis libris Sibyllinis et compositis fortasse illis ipsis versibus Sibyllinis, quos servarunt Phlegon Trallianus et Zosimus, pronuntiarent, ultimos ludos seculares celebratos esse a. u. c. 628., quo fortasse piaculum et lustrum aliquod sollemne populi Romani factum erat, cum re vera proxime superiores editi essent a. u. c. 605. vel 608., sequentibus (a. u. c. 705. vel 708.) per bellorum civilium turbas intermissis; seculum autem finiri annis CX., qua in re Etruscam doctrinam secuti esse videntur, cum consuetudo Latina v. *seculum* pro centenis annis usurparet. Omnino autem tenendum ludos seculares ab Augusto institutos potius quam instauratos atque a sequentibus imperatoribus celebratos et forma et fine prorsus fuisse diversos ab iis, qui eodem nomine ante Augustum memorantur. Cfr. Petrum Taffinum de Romanorum anno seculari eiusque potissimum per ludos seculares celebritate eorumque chronologia in Graevii Thesauro VIII. pag. 466. atque ceteros scriptores a Mitscherlichio et Doeringio commemoratos, item Ideler *Chronologie* II. pag. 82. seqq. Hartung *Religion der Römer* II. pag. 92.

Iam fuerunt, qui opinarentur esse carmen amoebaeum puerorum et virginum atque ita partes distribuerent: Stroph. 1. 2. pueri et

puellae; Str. 3. pueri; Str. 4. 5. puellae; Str. 6. 7. 8. pueri et puellae; Str. 9. dimidia a pueris, dimidia a puellis cantata; Str. 10—13. uterque chorus; Str. 14. pueri; Str. 15. puellae; Str. 16. 17. pueri; Str. 18. puellae; Str. 19. uterque chorus, ut decem strophas uterque chorus una, quattuor strophas cum dimidia singuli chori cecinerint. Sed tamen huic sententiae multa repugnant, atque imprimis, quod stropha dimidiata non est simul totius carminis media. Ac similiter hac de re disputationes Ed. Schmelzkopfii (Lipsiae 1838.), G. Hermanni in Iahnii Annal. Vol. 23. p. 195. 1838., G. I. Grotefendii *in* Zimmermanni *Zeitschrift* 1841. N. 108. mihi saltem nimis incertae videntur, quam ut hic eas vel proponere vel diiudicare libeat. Schmelzkopfius quidem et Grotefend in eo potissimum a vero aberrant, quod contra clarum certumque Zosimi testimonium uterque, diversis quidem modis, virginibus puerisque chorum etiam XVvirorum Sac. Fac. immiscent. Contra nunc haud displicet ratio ab I. G. Steinero (Confluentiae 1841.) proposita, ex qua hoc schema prodit:

	Str. 1 et 2 *proodus* iuncti pueri et puellae	
Str. 3 IX. pueri — 4 IX. puellae 5 IX. pueri — 6 IX. puellae 7 IX. pueri — 8 IX. puellae	Str. 9 *mesodus* vv. 1 et 2 omnes pueri 3 et 4 omnes puellae	Str. 10 IX pueri — 11 IX. puellae 12 IX. pueri — 13 IX. puellae 14 IX. pueri — 15 IX. puellae
	Str. 16 — 19 *epodus* iuncti pueri et puellae.	

Nec minus diversa fuerunt criticorum indicia de carminis indole poëtica. «Elaboratissimis Horatii carminibus hoc carmen seculare adnumerandum esse vel inde intelligi potest, quod ad hoc rite canendum singulari carmine Od. 4, 6. Apollinis opem imploravit et sibi expetiit. Nec mirum, si poëta in carmine publice in publica laetitia a puerorum puellarumque choro decantando omne studium posuerit et omnes ingenii vires nervosque intenderit.» Doering. «Vix ullum ego poëma legi, Augusteo quidem aevo compositum, in quo tanta inesset ieiunitas sententiarum, tanta compositionis inconcinnitas, quanta celebratissimum illud Horatii carmen seculare laborare mihi videtur. Causam arbitror in eo quaerendam esse, quod poëtae ex pluribus carminibus Graecis suum consarcinavit.» Eichstadius. Hoc quidem verum esse nequit, propterea quod longe maxima carminis pars unice ad res Romanas atque ad Augustum spectat. Praeterea memores simus oportet ludos seculares requisisse gravitatem quandam severam, semper memorem, ut ita dicam, antiquae ac semel a pontificibus receptae poësis sacrae, longe igitur distantem ab omni impetu dithyrambico, magnam requisisse insuper simplicitatem, ut et conveniret choris illis puerorum puellarumque et a populo ipso haud nimis difficulter

intelligeretur; denique totum debuit esse πολιτικον et, quae res vincula quaedam poëtae necessario iniecit, aptum item ad sensum voluntatemque Augusti, cuius ex iussu ac sententia versus Sibyllini a Zosimo servati, a Graeculo aliquo, fortasse Parthenio, elaborati esse videntur, quos poëta presse sequi debebat. Verum igitur in medio positum esse arbitror.

I.

COMMENTATOR CRUQUIANUS.

«Ludi seculares ideo dicti sunt, quod per centum et decem annos celebrabantur trinoctio, id est, tribus diebus et tribus noctibus. Seculares autem, quod a primo seculo, id est, ab origine Romanae gentis reperti et instituti sunt, scilicet a Numa Pompilio, a quo Romanis post centum et decem annos semper in usu fuere. Verrius autem Flaccus refert carmen seculare et sacrificium institutum intra annos CX. (*lege:* C.) Diti et Proserpinae primo bello Punico decem virorum responso, cum iussi essent libros Sibyllinos inspicere ob prodigium, quod eo bello accidit, nam pars murorum icta fulmine cecidit. Atque ita responderunt bellum adversus Karthaginienses prospere geri posse, si Diti et Proserpinae triduo, id est, tribus diebus et tribus noctibus continuis, ludi fuissent celebrati et carmen cantatum inter sacrificia. Hoc autem accidit Appio Claudio Pulchro cos. (*a. u. c.* 490. *Referendus huc videtur locus Varronis apud Censorinum* C. 17: «Cum multa portenta fierent et murus ac turris, quae sunt intra portam Collinam et Esquilinam, de caelo essent tacta, et ideo libros Sibyllinos Xviri adissent, renuntiarunt, uti Diti patri et Proserpinae ludi Terentini in Campo Martio fierent et hostiae furvae immolarentur; utique ludi centesimo quoque anno fierent.»)

«Praeterea ludi seculares celebrati sunt, cum Roma pestilentia laboraret, quando ex libris Sibyllinis iussum est, ut Diti patri ad Terentum stipes mitteretur. Hoc etiam iidem libri iusserunt, ut nobilium liberi in Capitolio carmen decantarent trinoctio.»

(Cfr. Liv. 27, 37. ad a. u. c. 545.) Carmen, de quo loquitur Commentator, «conditum a Livio Andronico in Iunonem Reginam, illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens et inconditum» vocat Livius l. l.

Duplex autem enumeratio antiquorum ludorum secularium exstabat, apud Valerium Antiatem altera, altera in Commentariis XVvirorum, teste Censorino C. 17.

VALERIUS ANTIAS.	COMMENTARII.
1) a. u. c. 245. ludi instituti a P. Valerio Publicola.	1) a. u. c. 298.
2) a. u. c. 305.	2) a. u. c. 408.
3) a. u. c. 505.	3) a. u. c. 518. (Fast. Cap. Baiteri pag. LVIII: *Ludi saeculares* (sic) *tert.*)
4) a. u. c. 605. centenorum annorum περιόδῳ bis servata. (Testibus autem Pisone, Cn. Gellio et Hemina: a. u. c. 608.)	4) a. u. c. 628. centenorum undenorum annorum περιόδῳ ter servata et ea quidem congruente cum Augusti ludis secularibus.
	5) a. u. c. 737. (Fast. Cap. Baiteri p. LVIII.: *Ludi saeculares quinct.*)

II.

ZOSIMUS LIB. II. C. V.

Τοιοῦτος δέ τις ὁ τρόπος ἀναγέγραπται τῆς ἑορτῆς. Περιϊόντες οἱ κήρυκες εἰς τὴν ἑορτὴν συνιέναι πάντας ἐκέλευον ἐπὶ θέαν, ἣν οὔτε πρότερον εἶδον, οὔτε μετὰ ταῦτα θεάσονται. Κατὰ δὲ τὴν ὥραν τοῦ θέρους πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων τοῦ τὴν θεωρίαν ἀχθῆναι, ἐν τῷ Καπετωλίῳ καὶ ἐν τῷ νεῷ τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον οἱ δεκαπέντε ἄνδρες ἐπὶ βήματος καθήμενοι τῷ δήμῳ διανέμουσι τὰ καθάρσια· ταῦτα δέ ἐστι δᾷδες καὶ θεῖον καὶ ἄσφαλτος· δοῦλοι δὲ τούτων οὐ μετέχουσιν, ἀλλὰ ἐλεύθεροι μόνοι. Συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου παντὸς ἔν τε τοῖς ῥηθεῖσι τόποις καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ὃ ἐν τῷ Ἀουεντίνῳ λόφῳ καθίδρυται, σῖτον καὶ κριθὴν ἕκαστος φέρει καὶ κύαμον. (Cfr. Sibyll. v. 27.) *Καὶ ταῖς Μοίραις ἄγουσι παννυχίδας μετὰ σεμνότητος ἐν* (*ἐννέα* Heyne.) *νυξίν. Ἐνστάντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς ἑορτῆς, ἣν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐν τῷ τοῦ Ἄρεως ἐπιτελοῦσι πεδίῳ, καὶ ταῖς ἴσαις νυξί, καθιεροῦτο τὰ τελούμενα παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Θύμβριδος ἐν τῷ Τάραντι. Θύουσι δὲ θεοῖς, Διὶ καὶ Ἥρᾳ καὶ Ἀπόλλωνι καὶ Λητοῖ καὶ Ἀρτέμιδι, καὶ προσέτι γε Μοίραις καὶ Εἰλειθυίαις καὶ Δήμητρι καὶ Ἅιδῃ καὶ Περσεφόνῃ. Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν θεωριῶν νυκτὶ δευτέρας ὥρας ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τριῶν παρασκευασθέντων βωμῶν τρεῖς ἄρνας θύει, μετὰ τῶν δεκαπέντε ἀνδρῶν καὶ τοὺς βωμοὺς καθαιμάξας ὁλοκαυτοῖ τὰ θύματα. Κατασκευασθείσης δὲ σκηνῆς δίκην θεάτρου, φῶτα ἀνάπτεται καὶ πυρά, καὶ ὕμνος ᾄδεται νεωστὶ πεποιημένος, θεωρίαι τε ἱεροπρεπεῖς ἄγον-*

ται. Κομίζονται δὲ οἱ ταῦτα ποιοῦντες μισϑὸν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν, σίτου καὶ κριϑῆς καὶ κυάμων· αὗται γάρ, ὡς εἴρηταί μοι, καὶ τῷ δήμῳ παντὶ διανέμονται. Τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ εἰς τὸ Καπετώλιον ἀναβάντες κἀνταῦϑα τὰς νενομισμένας ϑυσίας προσαγαγόντες, ἐντεῦϑέν τε ἐπὶ τὸ κατεσκευασμένον ϑέατρον ἐλϑόντες τὰς ϑεωρίας ἐπιτελοῦσιν Ἀπόλλωνι καὶ Ἀρτέμιδι. Τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ γυναῖκες ἐπίσημοι κατὰ τὴν ὥραν, ἣν ὁ χρησμὸς ὑπηγόρευσεν, εἰς τὸ Καπετώλιον συνελϑοῦσαι λιτανεύουσι τὸν ϑεὸν καὶ ὑμνοῦσιν ὡς ϑέμις. Ἡμέρᾳ δὲ τρίτῃ ἐν τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον Ἀπόλλωνος ἱερῷ τρὶς ἐννέα παῖδες ἐπιφανεῖς μετὰ παρϑένων τοσούτων, οἳ πάντες ἀμφιϑαλεῖς, ὅπερ ἐστίν, ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς ἔχοντες περιόντας, ὕμνους ᾄδουσι τῇ τε Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων φωνῇ καὶ παιᾶνας, δι' ὧν αἱ ὑπὸ Ῥωμαίοις σώζονται πόλεις· ἄλλα τε κατὰ τὸν ὑφηγημένον παρὰ τοῦ ϑείου τρόπον ἐπράττετο, ὧν ἐπιτελουμένων διέμεινεν ἡ ἀρχὴ Ῥωμαίων ἀλώβητος.

Ὡς ἂν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀληϑῆ ταῦτα εἶναι πιστεύσωμεν, αὐτὸν παραϑήσομαι τὸν Σιβύλλης χρησμόν, ἤδη πρὸ ἡμῶν παρ' ἑτέρων ἀνενηγμένον.

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἴκῃ χρόνος ἀνϑρώποισι
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων,
Μέμνησ', ὦ Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτῶν
Μεμνῆσϑαι τάδε πάντα. Θεοῖσι μὲν ἀϑανάτοισι
Ῥέζειν ἐν Πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ,
Ὅππῃ στεινότατον, Νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλϑῃ,
Ἠελίου κρύψαντος ἑὸν φάος· ἔνϑα σὺ ῥέζειν
Ἱερὰ παντογόνοις Μοίραις ἄρνας τε καὶ αἶγας.
Κυανέας δ' ἐπὶ ταῖσδ' Εἰλειϑυίας ἀρέσασϑαι
Παιδοτόκους ϑυέεσσιν, ὅπῃ ϑέμις. Αὖϑι δὲ Γαίῃ
Πληϑομένῃ χοῖρός τε καὶ ὗς ἱεροῖτο μέλαινα.
Ζάλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσϑων
Ἤματι, μηδ' ἐπὶ νυκτί· ϑεοῖσι γὰρ οὐρανίοισι
Ἡμέριος πέλεται ϑυέων τρόπος· ὣς δὲ καὶ αὔτως
Ἱρεύειν· δαμάλης δὲ βοὸς δέμας ἀγλαὸν Ἥρης
Δεξάσϑω νηὸς παρὰ σεῦ. Καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ὅστε καὶ Ἠέλιος κικλήσκεται, ἶσα δεδέχϑω
Θύματα Λητοΐδης· καὶ ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι
Παιᾶνες κούροις κούρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν
Ἀϑανάτων· χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιϑαλὴς ἔτι φύτλη.
Αἱ δὲ γάμου ζεύγλαισι δεδμημέναι ἤματι κείνῳ
Γνὺξ Ἥρης παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
Δαίμονα λισσέσϑωσαν. Ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί, μάλιστα δὲ ϑηλυτέρῃσι.
Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο φερέσϑων, ὅσσα κομίζειν
Ἐστὶ ϑέμις ϑνητοῖσιν ἀπαρχομένοις βιότοιο,

Λαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα καὶ μακάρεσσιν
Οὐρανίδαις· τὰ δὲ πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω,
Ὄφρα τε θηλυτέρῃσι καὶ ἀνδράσιν ἑδριόωσιν
Ἔνθεν πορσύνῃς μεμνημένος. Ἤμασι δ' ἔστω
Νυξί τ' ἐπασσυτέρῃσι θεοπρέπτους κατὰ θώκους
Παμπληθὴς ἄγυρις· σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.
Ταῦτά τοι ἐν φρεσὶ σῇσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι,
Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνη
Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ὑπαυχένιον ζυγὸν ἕξει.

CARMEN SECULARE.

Phoebe silvarumque potens Diana,
Lucidum caeli decus, o colendi
Semper et culti, date, quae precamur
Tempore sacro,

CARMEN SECULARE. — Abest a Cod. Sangallensi. — Cod. Turicensis deficit in v. 20.

1. 2. *Phoebe*] Ex Zosimi narratione constat hymnum hunc in aede Apollinis Palatini cantatum esse. Optimum autem factu fore videtur, ut ad explicandam hanc prae ceteris dis Apollinis et Dianae invocationem utrobique et in Sibyllinis libris et apud Horatium in Excursu cum lectore communicemus, quae Iahnius docte et accurate disseruit ad Virgilii Ecl. 4, 10: *Casta fave Lucina: tuus iam regnat Apollo*; hoc tantummodo addentes, Solem et Lunam cum aëris salubris atque agrorum fertilitatis datores, tum ad pestem aliaque mala averruncanda praesentissima esse ducta numina: (cfr. Od. 1, 21.); praeterea Augustum non sine simulatione semper affectasse, se in praecipua Apollinis esse tutela. — *silvarumque potens*] (Od. 1, 3, 1.) *ναπῶν μεδέουσα.* Virg. Aen. 9, 495: *Astrorum decus et nemorum Latonia custos.* — Seneca Hippol. 409: *O magna silvas inter et lucos dea Clarumque caeli sidus et noctis decus.* — *Lucidum caeli decus*] num. sing. de duobus numinibus geminis, ut Od. 4, 8, 31: *Clarum Tyndaridae sidus.* — *o colendi Semper et culti*] Est velut ex formularum sermone. Reprehensum a nonnullis Steiner recte vindicat imprimis Ovid. Met. 8, 350: *Phoebe, ait Ampycides, si te colo coluique —.* Od. 4, 2, 38: *Quo nihil maius meliusve terris Fata donavere bonique divi, Nec dabunt* cet.

4. *Tempore sacro*] *prisco* ex Porphyrione recepit Baxterus et Gesnerus. Verum Porphyrion haec adnotat: «Non tempore prisco di-

Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas aliusque et idem

5. *Quod* b et C4dd. Bland. (non BTc.) – 6. *laetas* b. (non BTc.)

cendum est, sed tempore, quo prisca imitantur.» Ex qua satis confusa interpretatione hoc prodit, antiquiores Porphyrione interpretes ita ferme locum exposuisse: «*tempore sacro*] sacro ex prisco ritu, quoniam seculo redeunte tempus per se fit sacrum.»

5. 6. *Sibyllini versus* consulto memorantur, quia horum auctoritate utebatur Augustus in renovandis ludis secularibus. Virgines autem et pueri nunc, ut ita dicam, primum in scena comparentes, de se ipsi eo magis verba facere debebant, ut, cum ex primariis familiis lecti essent, inter hos ipsos versus ab iis cantatos *tacitum pertentaret gaudium parentum pectora*. Haec dicta sint contra HP., qui hanc strophen obelo notavit. — Qui legerunt iam seculo octavo v. 5. *Quod*, sic videntur construxisse: *date quae precamur carmine, quod Sibyllini monuere versus virgines - - dis dicere.* — *Virgines lectas*] τρὶς ἐννέα Zosimi sunt ter novenae virgines, terque noveni pueri, sex totius chori veluti partes; ex more Romano. Liv. 27, 37: *Decrevere pontifices, ut virgines ter novenae per urbem euntes carmen canerent.* 31, 12: *Decemviri ex libris* (Sibyllinis) - - *carmen - a ter novenis virginibus cani per urbem iusserunt.* V. Steinerum pag. 4 — *lectas - castos*] Haec duo ἐπίθετα aeque ad utrumque sexum pertinent. Esse enim debebant ex confarreatis parentibus geniti, patriciae, certe senatoriae stirpis ac simul ἀμφιθαλεῖς, patrimi et matrimi. Cfr. Acta Fratr. Arv. T. 32. v. 17: *PVERIS. PATRIMIS. ET. MATRIMIS. SENATORVM. FILIIS.*

9 — 12. *Alme Sol*] Cfr. formulam iuris iurandi Philippi cos. apud Diod. Fragm. Dind. pag. 128: Ὄμνυμι τὸν Δία τὸν Καπετώλιον καὶ τὴν Ἑστίαν τῆς Ῥώμης καὶ τὸν πατρῷον αὐτῆς Ἄρην καὶ τὸν γένα ρχον Ἥλιον καὶ τὴν εὐεργέτιν ζώων τε καὶ φυτῶν Γῆν (C. S. v. 29.), ἔτι δὲ τοὺς κτίστας γεγενημένους τῆς Ῥώμης ἡμιθέους καὶ τοὺς συναυξήσαντας τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς ἥρωας κτλ. — A poëtis mature Apollinis et Solis numen in unum coniunctum est. Sic Scythinus Teius apud Plut. de Pythiae orac. T. 2. p. 402: Ζηνὸς εὐειδὴς Ἀπόλλων, πᾶσαν ἀρχὴν καὶ τέλος Συλλαβών, ἔχει δὲ λαμπρὸν πλῆκτρον ἡλίου φάος. Notandum Martis neque in verss. Sibyllinis neque apud Ho-

Nasceris, possis nihil urbe Roma
Visere maius.

Rite maturos aperire partus
Lenis, Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis.

16. *Genetyllis* Bentleius coni.

ratium ullam mentionem fieri, ideo quod pacificatoris munere fungi volebat Augustus. — *Promis*] Dionysius Hymn. in Apoll. ed. Bellermann p. 26: *Ποταμοὶ δὲ σέθεν πυρὸς ἀμβρότου Τίκτουσιν ἐπήρατον ἁμέραν.* — *celas*] «condis occidens.» — *aliusque et idem*] «quotidie renovato splendore eodemque vigore exoriens, adeo ut mortalibus novus videare, cum tamen idem sis ac die proxime superiore.» Lucret. 5, 659: *semina ardoris Quae faciunt solis nova semper lumina gigni.* Manil. 3, 531: *seque ipse dies aliumque revisit.*

13—16. *Rite*] «uti fas est nos sperare de te, dea propitia, ut benigne ac molliter partus in lucem proferas: id quod proprium tuum est munus.» Male Schol. Cruq. v. *rite* iungit cum v. *maturos,* cum pertineat ad v. *aperire.* — *aperire partus Lenis*] Graeca constructione: «Quae lenem te praebes in partubus maturis in lucem proferendis.» — *Πολυωνυμία* numinibus divinis exoptatissima est gloria, quam a Iove postulat Diana apud Callim., Hymn. 3, 6: *Δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν Καὶ πολυωνυμίην.* Eodem igitur antiquorum more usus, quo Sat. 2, 6, 20: *Matutine pater seu Iane libentius audis,* et Aesch. Agamemn. 147: *Ζεύς, ὅστις ποτ' ἐστίν, εἰ τόδ' αὐτῷ φίλον κεκλημένῳ, Τοῦτό νιν προσεννέπω·* Catull. 32. (al. 34), 21. de Diana: *Sis quocunque tibi placet Sancta nomine,* hic deae optionem dat, utrum nomen ei acceptius sit, Graecumne illud *Εἰλειθυίας,* (quae ad parturientes venit opem latura:) an Latinum vel *Lucinae*, (quae aliis eadem est cum Iunone, ut Ter. Andr. 3, 1, 15: *Iuno Lucina, fer opem:*) vel *Genitalis, Γενεθλίας,* gignendi praesidis, alio utique significatu atque apud Ennium Ann. 1: *Romulus in caelo cum dis genitalibus aevom Degit,* ubi sunt XII. di maiores s. consentes. Diversa etiam Tibulli 4, 6, 1: *Natalis Iuno,* genius (feminilis) Sulpiciae. Hofman Peerlkamp mavolt *Genialis.* Poterat afferre Festum in v. *Geniales deos*; sed ex nummis Crispinae Commodi procedunt DI GENITALES. Bentleii autem *Genetyllis* Latinis inauditum et Graecis turpiculum fere Venerisque potius quam Dianae ἐπίθετον. Plures *Γενετυλλίδας*, a Phocensibus *Γενναΐδας* appellatas, Athenis cultas memorat Paus. 1, 1, 5. Lucian. Amor. 42. — De *Ilithyia* autem Plutarch. Symp.

Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas aliusque et idem

5. *Quod* b et C4dd. Bland. (non BTc.) — 6. *laetas* b. (non BTc.)

cendum est, sed tempore, quo prisca imitantur.» Ex qua satis confusa interpretatione hoc prodit, antiquiores Porphyrione interpretes ita ferme locum exposuisse: «*tempore sacro*] sacro ex prisco ritu, quoniam seculo redeunte tempus per se fit sacrum.»

5. 6. *Sibyllini versus* consulto memorantur, quia horum auctoritate utebatur Augustus in renovandis ludis secularibus. Virgines autem et pueri nunc, ut ita dicam, primum in scena comparentes, de se ipsi eo magis verba facere debebant, ut, cum ex primariis familiis lecti essent, inter hos ipsos versus ab iis cantatos *tacitum pertentaret gaudium* parentum *pectora*. Haec dicta sint contra HP., qui hanc strophen obelo notavit. — Qui legerunt iam seculo octavo v. 5. *Quod*, sic videntur construxisse: *date quae precamur carmine, quod Sibyllini monuere versus virgines - - dis dicere.* — *Virgines lectas*] τρὶς ἐννέα Zosimi sunt ter novenae virgines, terque noveni pueri, sex totius chori veluti partes; ex more Romano. Liv. 27, 37: *Decrevere pontifices, ut virgines ter novenae per urbem euntes carmen canerent.* 31, 12: *Decemviri ex libris* (Sibyllinis) - - *carmen - a ter novenis virginibus cani per urbem iusserunt.* V. Steinerum pag. 4 — *lectas - castos*] Haec duo ἐπίθετα aeque ad utrumque sexum pertinent. Esse enim debebant ex confarreatis parentibus geniti, patriciae, certe senatoriae stirpis ac simul ἀμφιθαλεῖς, patrimi et matrimi. Cfr. Acta Fratr. Arv. T. 32. v. 17: PVERIS. PATRIMIS. ET. MATRIMIS. SENATORVM. FILIIS.

9 — 12. *Alme Sol*] Cfr. formulam iuris iurandi Philippi cos. apud Diod. Fragm. Dind. pag. 128: Ὄμνυμι τὸν Δία τὸν Καπετώλιον καὶ τὴν Ἑστίαν τῆς Ῥώμης καὶ τὸν πατρῷον αὐτῆς Ἄρην καὶ τὸν γενάρχον Ἥλιον καὶ τὴν εὐεργέτιν ζώων τε καὶ φυτῶν Γῆν (C. S. v. 29.), ἔτι δὲ τοὺς κτίστας γεγενημένους τῆς Ῥώμης ἡμιθέους καὶ τοὺς συναυξήσαντας τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς ἥρωας κτλ. — A poëtis mature Apollinis et Solis numen in unum coniunctum est. Sic Scythinus Teius apud Plut. de Pythiae orac. T. 2. p. 402: Ζηνὸς εὐειδὴς Ἀπόλλων, πᾶσαν ἀρχὴν καὶ τέλος Συλλαβών, ἔχει δὲ λαμπρὸν πλῆκτρον ἡλίου φάος. Notandum Martis neque in verss. Sibyllinis neque apud He-

Nasceris, possis nihil urbe Roma
Visere maius.

Rite maturos aperire partus
Lenis, Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis.

16. *Genetyllis* Bentleius coni.

ratium ullam mentionem fieri, ideo quod pacificatoris munere fungi volebat Augustus. — *Promis*] Dionysius Hymn. in Apoll. ed. Bellermann p. 26: *Ποταμοὶ δὲ σέϑεν πυρὸς ἀμβρότου Τίκτουσιν ἐπήρατον ἁμέραν.* — *celas*] «condis occidens.» — *aliusque et idem*] «quotidie renovato splendore eodemque vigore exoriens, adeo ut mortalibus novus videare, cùm tamen idem sis ac die proxime superiore.» Lucret. 5, 659: *semina ardoris Quae faciunt solis nova semper lumina gigni.* Manil. 3, 531: *seque ipse dies aliumque revisit.*

13—16. *Rite*] «uti fas est nos sperare de te, dea propitia, ut benigne ac molliter partus in lucem proferas: id quod proprium tuum est munus.» Male Schol. Cruq. v. *rite* iungit cum v. *maturos*, cum pertineat ad v. *aperire*. — *aperire partus Lenis*] Graeca constructione: «Quae lenem te praebes in partubus maturis in lucem proferendis.» — *Πολυωνυμία* numinibus divinis exoptatissima est gloria, quam a Iove postulat Diana apud Callim., Hymn. 3, 6: *Δός μοι παρϑενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν Καὶ πολυωνυμίην.* Eodem igitur antiquorum more usus, quo Sat. 2, 6, 20: *Matutine pater seu Iane libentius audis*, et Aesch. Agamemn. 147: *Ζεύς, ὅστις ποτ' ἐστίν, εἰ τόδ' αὐτῷ φίλον κεκλημένῳ, Τοῦτό νιν προσεννέπω·* Catull. 32. (al. 34), 21. de Diana: *Sis quocunque tibi placet Sancta nomine*, hic deae optionem dat, utrum nomen ei acceptius sit, Graecumne illud *Εἰλειϑυίας*, (quae ad parturientes venit opem latura:) an Latinum vel *Lucinae*, (quae aliis eadem est cum Iunone, ut Ter. Andr. 3, 1, 15: *Iuno Lucina, fer opem:)* vel *Genitalis*, *Γενεϑλίας*, gignendi praesidis, alio utique significatu atque apud Ennium Ann. 1: *Romulus in caelo cum dis genitalibus aevom Degit*, ubi sunt XII. di maiores s. consentes. Diversa etiam Tibulli 4, 6, 1: *Natalis Iuno*, genius (feminilis) Sulpiciae. Hofman Peerlkamp mavolt *Genialis*. Poterat afferre Festum in v. *Geniales deos*; sed ex nummis Crispinae Commodi procedunt DI GENITALES. Bentleii autem *Genetyllis* Latinis inauditum et Graecis turpiculum fere Venerisque potius quam Dianae *ἐπίϑετον*. Plures *Γενετυλλίδας*, a Phocensibus *Γενναΐδας* appellatas, Athenis cultas memorat Paus. 1, 1, 5. Lucian. Amor. 42. — De *Ilithyia* autem Plutarch. Symp.

Diva, producas sobolem patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis prolisque novae feraci
Lege marita.

Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos
Ter die claro totiesque grata

21. 22. *ut denos -- Orbis et* Codd. aliq. Lambini. — 23. *totidemque* B.

3, 10, 3: *οἶμαι καὶ τὴν Ἄρτεμιν Λοχείαν, καὶ Εἰλείθυιαν οὐκ οὖσαν ἑτέραν ἢ τὴν Σελήνην ὠνομάσθαι. Τιμόθεος δ' ἄντικρύς φησι, Διὰ κυάνεον πόλον ἄστρων, Διά τ' ὠκυτόκοιο Σελάνας.* Pausan. 9, 27, 2: *Ὠλὴν ἐν Εἰλειθυίας ὕμνῳ μητέρα Ἔρωτος τὴν Εἰλείθυιάν φησιν εἶναι.* Cfr. Pind. Nem. 7, 1. Pausan. 7, 23, 5. imaginem Ilithyiae altera manu facem gestantem, «quod in lucem fetus profert», describit. Ilithyiae duae (ut Iliad. λ, 270: *μογοστόκοι Εἰλείθυιαι*·) in Minervae ortu opitulantur apud Gerhard *Vaseng.* T. 2.

17—20. *producas sobolem*] «Serves atque ad adultam aetatem feliciter pervenire iubeas, utpote quae sis *κουροτρόφος*.» Etenim hic Lucina eadem est cum Diana, ut apud Catull. 32, (alii 34.) 13: *Tu* (Diana) *Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis.* Cfr. Od. 2, 13, 2: *te produxit arborem*, «curavit, ut cresceres atque adolesceres.» Cfr. Steiner pag. 10. — Alii explicant: «Profer sobolem in lucem eiusque numerum auge»: appellantes Plaut. Capt. 4, 1, 105: *Quasi in orbitatem liberos produxerim*, (genuerim.) Silius 1, 111: *partusque recusent Te surgente, puer, Latiae producere matres*, (itaque abortus faciant.) Sed sic satis languide repeteretur sententia strophae quartae. — *super iugandis*] «super lege de maritandis ordinibus, ut minueretur caelibum numerus ac mores corrigerentur.» Iam tum ab Augusto promota erat, et quidem ipso hoc ludorum secularium anno 737., obstante tamen iterum, ut a. 726., recusantium multitudine ac tumultu, adeo ut lata demum sit a. 762. nomine Papiae Poppaeae a consulibus suffectis accepto. Paneg. Maxim. et Const. 2: *Leges hae, quae multâ caelibes notaverunt, parentes praemiis honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta rei publicae, quia seminarium iuventutis et quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt.* — *Lege marita*] breviter ac nove dictum, *Ehegesetz*. Similiter Propert. 4, 11, 33: *faces maritae* pro nuptialibus.

21—24. *Certus undenos*] Cfr. Censorin. 17. — «Quod si vos fortunaveritis prolem Romanam, post *orbem*, *κύκλον*, *περίοδον*, CX. annorum decursum iidem ludi vestri seculares rursus celebrabuntur.» — *Ter*] «ternis diebus toti-

Nocte frequentes:

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum est stabilisque rerum
Terminus servat, bona iam peractis
Iungite fata.

26. *dictum stabilis per aevum Terminus servet* Bentleius coni., *dictum stabilisque* e Codd. F. (Ut nos, Bbc.) — 27. *servat* e Codd. Fea: *servet* Bbc et omnes Pottierii, LCtM et Bentleius.

demque noctibus.» — *grata Nocte*] propter lumina ac rogos ubique accensos (Zosim. 2, 5.) propterque hymnos, caerimonias augustas et laetitiam universalem. — *frequentes*] «ab innumerabili civium multitudine celebratos.»

25—28. *veraces cecinisse*] Graeca constructione: *Wahrheitsingende Mächte.* Voss. *Veridicos cantus* Parcis tribuit etiam Catullus 64, 307. Hic quidem significantur carmina Sibyllina, quae quasi Parcarum ipsarum vaticinia continebant; uti in Vopisci Aureliano 19. Ulpius Silanus in senatu inter alia haec verba facit: *Veteranis manibus libros evolvite; fata rei publicae, quae sunt aeterna, perquirite.* Servius ad Aen. 2, 277: *ut Statius dicit: fata sunt, quae divi fantur.* — *Parcae*] Plato p. 538. B. Ed. nostrae: θυγατέρες τῆς Ἀνάγκης, Μοῖραι. Invocandae autem erant ut Ilithyia ex carminis Sibyllini praecepto v. 8. Earum imaginem videsis in Millin *Voyage* T. 65, 1. — *semel*] *ein für allemal.* Cic. ad Att. 14, 13: *Antonius semel induxit animum sibi licere quod vellet.* — «Veraces in canendo id, quod ita a vobis *dictum* (decretum) est, ut in perpetuum valeat, quodque propter hoc ipsum *rerum* (fatorum) *terminus* (certus eventus) *servat*, stabilit.» — *dictum est stabilisque* etsi durum pronuntiatu, hoc tamen loco, ubi firmitatis notio etiam sono exprimenda erat, ab Horatio consulto molliori *dictum stabilisque* praelatum videtur. — *Terminus* autem non est huius nominis deus, sed prorsus simile Acciano illi in Hecuba apud Priscian. 6. p. 716. P.: *Veter fatorum terminus sic iusserat.* Lucret. 1, 78: *atque alte terminus haerens.* Virg. Aen. 4, 614: *Et sic fata Iovis poscunt, hic terminus haeret.* Eclog. 4, 47: *Concordes stabili fatorum numine Parcae.* Eurip. Suppl. 616: θεοὶ - Πάντων τέρμ' ἔχοντες. — *servat*] Tametsi fatendum est *servet* commendari auctoritate trium Scholiastarum, Servii ad Ecl. 4, 47., meorum ac Pottierii Codd. omnium, item Oberlini B. Sec. X., tamen poëta longe rectius pro certo affirmare videtur, in sempiternum servari a Parcis fatorum imperii terminum. Qui praeferunt *servet*, παρένθεσιν statuere debent: *dictum est - stabilisque* (utinam) *rerum Terminus servet! - bona* cet., quae admodum languida mihi videtur; nec

Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona;
Nutriant fetus et aquae, salubres
Et Iovis aurae.

Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo;
Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas:

Roma si vestrum est opus, Iliaeque
Litus Etruscum tenuere turmae,

tollitur difficultas eo, quod *Quod* ponitur et casu primo et quarto pro: *quodque stabilis* cet. — Aliis, ut nuper Steinero, placuit constructio praelata a Lambino, qui in Commentario servavit indicativum *servat:* «Iungite bona fata fatis iam peractis, quod quidem semel iam a vobis dictum est et stabilis rerum terminus id servat neque id ullo pacto potest immutari. Quidnam semel dictum est? Vos iuncturas bona praeteritis fatis.» — Verum sic vv. *veraces cecinisse* nimis abrupta sunt et prope manca. — *iam peractis*] «quibus adhuc feliciter usi sumus.»

29—32. *Fertilis*] «Veteres in precationum formulis haec tria felicitatis momenta, frugum ubertatem, feturam gregum, matronarum fecunditatem plerumque coniungunt. Aeschyl. Eum. 905. Sophocl. Oed. Tyr. 171. Aristoph. Pac. 1320. Herod. 3, 68.» Huschkius ad Tib. 2, 5, 91. — *Tellus*] Verss. Sibyll. 10. Ius iurandum Philippi ad v. 9. — «Sit frugum ubertas et prospera pecudum fetura.» Schol. Hanc sententiam venusta imagine sic exornat, ut Tellus dea, ipsa laeta sua fertilitate, eo munere fungatur, quo grati coloni, cum Cererem spiceis coronis ornant, ut comparet etiam in antiquitatis monumentis. Tibull. 1, 1, 15: *Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea.* — *Fertilis - pecoris*] per zeugma pro *fecunda*; contra *fecundus* pro *fertilis* de arboribus Od. 3, 23, 6. — *fetus*] H. l. agrorum fruges. Cic. de Or. 2, 31: *quo meliores ager fetus possit et grandiores edere.* — *Iovis aurae*] Ex antiquo sermonis usu, quo tempora et varia caeli temperies et pluvia Iovi tribuebantur. Epod. 2, 29: *Tonantis annus hibernus Iovis.* Iliad. ε, 91: Διὸς ὄμβρος. Soph. Antig. 601: ϑεῶν ἄκμητοι μῆνες. Apollon. Rhod. 2, 527: ἐτήσιοι ἐκ Διὸς αὖραι. Eumen. Paneg. Const. 13: *Iuppiter moderator aurarum.* Nisi iungas *salubres* cum *auris*, hoc ultimum incisum *Et Iovis aurae* nimis tenue evadit; atque omnino *aquae salubres* pro imbribus non nimiis neque propterea noxiis mire dictum videtur.

Iussa pars mutare lares et urbem
Sospite cursu,

Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munivit iter daturus
Plura relictis:

Di, probos mores docili iuventae,
Di, senectuti placidae quietem,

39. *urbes* Bc. (non b.) — 45. *docilis* pr. Battel. — 46. *senectutis* e C3dd. Bentl. — *placidam* Battel. Hofman Peerlkamp. (Ut nos, Bbc.)

33-36. *Condito-telo*] «Omnem pestem a populo Romano avertens.» Magna cum arte revertitur ad Apollinem, Augusti custodem et quasi genium tutelarem, et ad Dianam, quorum numina initio invocarat. — *mitis placidusque*] Duplex ἐπίθετον, a nonnullis reprehensum, videtur referre sermonem formularum. Certe etiam Ovid. Met. 4, 31: *Pacatus mitisque, rogant Ismenides, adsis.* — *puellas:*] Cum quid supplicare debeant chori seqq. versibus exponatur, hic colon ponendum erat, non cum aliis maior distinctio, qua dissecarentur sententiae.

37 — 40. *Roma si*] «si est, ut est reapse.» In precibus modestior particula quam *quoniam*. Etenim sic procedunt sententiae: «Quoniam Roma vestrum est opus, etiam in posterum ei quocunque modo ut faveatis, precamur.» — *vestrum est opus*] Quatenus Apollo (cui, ut solet, iungitur soror) Aeneam Italiam petere iusserat. Virg. Aen. 4, 345: *Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo, Italiam Lyciae iussere capessere sortes.* Cfr. etiam Od. 4, 6, 21. — *pars*] quotquot Aeneam comitati sunt. — *Sospite cursu*] «ita iussi, ut salvi in Italiam pervenirent.» Alii minus poëtice iungunt: *tenuere sospite cursu litus Etruscum*, Lavinia litora.

41 — 44. *sine fraude*] «sine damno aut pernicie Aeneae omniumque eius comitum»; ut Od. 2, 19, 20: *Nodo coërces viperino Bistonidum sine fraude crines.* (Male Servius ad Aen. 1, 242. *sine fraude* interpretatur «sine proditione,» quam poëtae, vel si purgaturus esset, h. l. commemorare haudquaquam decorum fuisset.) — *Castus*] «pius, cui propterea favebatis.» Sic *incestus*, impius Od. 3, 2, 30. Virg. Aen. 6, 661: *quique sacerdotes casti.* — *Plura*] «conditurus per posteros suos imperium Troiano potentius.» — Antiquissima, quae exstet, mentio τῆς ἀποικίας Φρυγῶν duce Aenea reperitur in Sophoclis Laocoontis Fr. 342. Dind.

45 — 48. *Di*] proxime refertur ad Apollinem et Dianam. — *senectuti placidae quietem*] «tranquillitatem, quam unice optant, senibus

Romulae genti date remque prolemque
Et decus omne!

Quaeque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,
Impetret, bellante prior, iacentem
Lenis in hostem.

Iam mari terraque manus potentes

49. *Quique* LtF. (Ut nos, BbcC, Bentl. et M.) — *bubus* b.

date, ut placide, sine ulla molestia ac miseria ad vitae finem perveniant.» Pind. Ol. 5, 22: φέρειν γέρας εὔθυμον, εἰς τελευτάν. *Placida* egregie dicitur *senectus*, «quae sibi *placet*, prorsus contenta est vita et ante acta et ea, quae etiamnunc sibi concessa est.» Monendum erat propter perversas lectiones *senectutis placidae* et *placidam quietem*. — V. 1. igitur huius strophae ad iuventutem refertur, v. 2. ad senes, (quibus hae ipsae preces egregie placere debebant;) v. 3 et 4. universum populum Romanum complectitur; qua distributione magna cum arte usus est poëta. — *Romulae*] pro Romuleae, ut Od. 4, 5, 1. — *remque*] «opum affluentiam.» — *prolemque*] *que* colliquescit cum v. seq.

49—52. *Quaeque*] «Et quae, boves albas (Verss. Sibyll. 12.) vobis immolans, vos precatur Augustus, ea consequatur.» Caesaris quidem nomen, ipso sine dubio sic volente, per totum carmen tacetur. — Longe vero pulchrior est ipsa quoque sententia verae huius lectionis (etiam Cod. Franeq.) quam interpolatae: *Quique* - - *Imperet;* nam in illa hoc inest: «quae vota ille suscipit pro salute imperii Romani proque prosperitate suorum civium, ea rata fiant:» in hac simplex rei divinae faciundae mentio; *imperet* autem explicant: «dominetur toti terrarum orbi», ut Od. 3, 6, 5. Interpolatio vero orta est ex ignoratione constructionis *venerari aliquem aliquid* (ut *precari, poscere, postulare, rogare* cet.) quae ex antiquiore Latinitate retenta est etiam ab A. Caecina apud Cic. ad Fam. 6, 7: *qui multa deos venerati sunt contra eius salutem*; sicque Sat. 2, 2, 124: *Ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto.* Sat. 2, 6, 8: *Si veneror* (precor) *stultus nihil horum.* — *bellante prior*] «itaque dis faventibus semper victor hostium evadat, clementer autem, ut decet virum fortem pariter ac generosum, domitis parcat.» Virg. Aen. 6, 853: *Parcere subiectis et debellare superbos.* Prop. 3, 19, 28: (Minos) *Victor erat quamvis, aequus in hoste fuit.*

54—56. *Medus*] Parthus. Nota quam caute totum per carmen omnem bellorum civilium, quae im-

Medus Albanasque timet secures;
Iam Scythae responsa petunt superbi
Nuper et Indi.

Iam Fides et Pax et Honos Pudorque
Priscus et neglecta redire Virtus
Audet apparetque beata pleno
Copia cornu.

51. *Imperet* LtF. (non Bbc.) — 52. *Laetus* B. — 53. *manum potentem* Bentleius coni. — 57. *Honor* BbLCt. (non c.)

perium laceraverant, vel occultissimam mentionem devitet ac de exteris dumtaxat nationibus ab Augusto domitis loquatur; tum v. 57. de fide ac pace ab eodem restituta. — *Albanas*] «Romanorum ex Alba Longa ortorum.» — *responsa*] «*edicta* illa *Iulia* (Od. 4, 15, 22.), quomodo seditiones intestinas componere, quid Romanis praestare debeant.» — *superbi*] iunge cum v. *Scythae*. Suet. Oct. 21. Dio 54, 9. Ovid. Trist. 2, 1, 227: *Nunc petit Armenius pacem; nunc porrigit arcus Parthus eques, timida captaque signa manu.*

57—60. *Fides*] Theognis 1137: *Πίστις μεγάλη θεός*. — *Pax*] Eurip. Orest. 1682: *τὴν καλλίστην θεῶν Εἰρήνην*. Eius ara erat Athenis. Aemil. Prob. in Timoth. 2. — *Honos*, qui a Romanis colebatur, proprie est *Honos Virtutis*, qui virtutem consequitur; sed iam a M. Marcello bello Gallico ad Clastidium aedes HONORI ET VIRTUTI vota est. Liv. 27, 25. — *Pudor*] Apud Eurip. Hippol. 77: *ἀκήρατον λειμῶνα Αἰδὼς ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις*. — *redire*] in terras, quas cum a mortalibus coli desita esset, maesta reliquerat; id quod Graeci de Astraea, *Δίκη*, narrabant; item Hesiodus *Ἔργ.* 198. Goettl.: *Λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρόα καλὸν Ἀθανάτων μετὰ φῦλον ἴτον προλιπόντ' ἀνθρώπους Αἰδὼς καὶ Νέμεσις*. — *apparetque*] Splendidam hic numinis *ἐπιφάνειαν* significat. — *Copia*] abundantiae dea; cuius imagine praecipue delectatus esse Augustus videtur. Cfr. Od. 1, 17, 16. Epp. 1, 12, 28. Cfr. Müller *Denkm.* V. N. 377. Genium Augusti cum copiae cornu monstrat Visconti *Museo Pio-Clem.* 3. Tab. 2. — *cornu*] Graeci simile habent *Ἀμαλθείας κέρας*. Apud Senecam Med. 64. Paci ipsi tribuitur cornu copiae: *Et cornu retinet divite copiam.* Recentior *μῦθος* videtur apud Ovid. Met. 9, 87. Achelous de cornu sibi ab Hercule truncato: *Naïdes hoc, pomis et odoro flore repletum, Sacrarunt; divesque meo bona Copia cornu est.* — «Pacatum autem et quietum iam esse terrarum orbem cum verbis tum numeris lenioribus egregie declaravit poëta, ut qui in strophis 14 et 15. quinquies molli

Augur et fulgente decorus arcu
Phoebus acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,

Si Palatinas videt aequus arces,
Remque Romanam Latiumque felix
Alterum in lustrum meliusque semper

65. *arces* BbcLt et Bentleius: *aras* in c superscr. CFM. — Bentleius et Fea distinguunt: (*Si - - Latiumque*) *felix Alterum* cet.

caesura trochaica usus sit.» Steiner.

61—64. *Augur*] Vide, quo studio iam tertium in Apolline Augusti, ut ita dicam, exemplari, praedicando immoretur poëta. «In proodo chorus cecinit: Date, quae precamur, Phoebe et Diana. In mesodo eandem sententiam iteravit: Audite nostras preces, Apollo et Luna. Denique in epodo Str. 16—19. universus chorus hanc sententiam ita repetit, ut non iam numina ipsa alloquatur, sed ad populum, ni fallor, conversus, tertia persona dicat: Phoebus et Diana cum XVvirorum pias preces, quas illi in sacrificando pro imperii incolumitate susceperunt (Zosimus 2, 15.), tum nostra quae modo nuncupavimus vota benigne curent. Postremo certam chori spem id fore exprimit.» Steiner. — *fulgente*] Hic deus poëtis modo *χρυσότοξος*, modo *ἀργυρότοξος*, ut Il. *α*, 37. — *acceptus*] Eurip. Med. 426: *Φοῖβος, ἁγήτωρ μελέων*. Orph. Hymn. 34, 6. est *Μουσαγέτης*, ut alibi Hercules. — *levat*] «medetur aegris», ut Celsus 1. Praef.: *levatum magis eorum morbum esse*. Tibull. 4, 4, 10. ad Apollinem: *Sancte veni tecumque feras quicunque sopores, Quicunque et cantus corpora fessa levant*. Utrobique v. *fessus* significat languidum ex morbo.

65—67. *Si Palatinas - - arces*] «Has ipsas, ubi cantu eum veneramur.» (Vide Zosimi locum.) «Si propitius respicit, ut re vera respicit, aedem suam in monte Palatino ab Augusto ante hoc decennium magnificentissime exstructam.» Virg. Ge. 2, 535: (Roma) *Septemque una sibi muro circumdedit arces:* et de ipso Palatio Ovid. Trist. 1, 1, 69: *Forsitan exspectes, an in alta Palatia missum Scandere te iubeam Caesareamque domum, (Ignoscant augusta mihi loca dique locorum:) Venit in hoc illa fulmen ab arce caput*. Consolat. ad Liviam 61. de Augusto: *vigil, summa sacer ille locatus in arce Res hominum ex tuto cernere dignus erat*. Altera lectio *aras* nimis tenuis videtur et ex ignoratione significationis v. *arces* orta. — *Remque Romanam Latiumque - proroget*] Memor fuisse videtur versiculi Enniani Ann. 1: *Audire est operae pretium, procedere recte Qui rem Romanam La-*

Proroget aevum.

Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet et votis puerorum amicas
Applicet aures.

Haec Iovem sentire deosque cunctos,

68. *Proroget* b et duobus exceptis omnes Pottierii, item LCt: *Prorogat* B, Bentl., FM. — 71. *Curet* b et duo Pottierii, Lt: *Curat* BC, Bentl., FM. — 72. *Applicet* b et tres Pottierii, Lt: *Applicat* BC, Bentleius, FM. — (De Cod. c nunc mihi non constat.)

tiumque augescere voltis. — V. *felix* iunge cum v. *lustrum*, ne careat ἐπιθέτῳ. *Lustrum* autem, Romanis περίοδος religiosa, proprie, non infinite (ut aliis placuit) accipiendum, ideo potissimum, quod anno praecedenet 736. Augustus πέντε τῆς προστασίας ἔτη, ἐπειδήπερ ὁ δεκέτης χρόνος ἐξήκων ἦν, προσέθετο. Dio 54, 12. Hoc *lustrum* principe Augusto felix fore sibi spondet poëta; *alterum* autem «proximum»; iam sequitur tempus infinitum *meliusque semper aevum: semper* ex formula, ut Tib. 1, 7, 63: *At tu, Natalis multos celebrande per annos, Candidior semper candidiorque veni.* Ovid. Fast. 1, 87. de Kal. Ianuariis: *Salve laeta dies meliorque revertere semper.* Nonnullâ poëtae, longe maiore interpretum culpâ factum est, ut alii iungerent *Latium felix, aevum melius*, alii *Latium felix meliusque*, alii denique *felix* ad Apollinem referrent, appellantes Virg. Ecl. 5, 65: *Sis bonus o felixque tuis.*

68. *Proroget - Curet - Applicet*] Per se manifestum est, carminis fini rursus unice convenire precationes vere religiosas, non nimiam illam indicativorum confidentiam, quae et scriptoribus librariis et criticis quibusdam, adeoque ipsi Bentleio, placuit. Quae quidem tunc saltem tolerabilis est, si plene distinguas post vv. 68 et 72.; prorsus inepta, si per zeugma part. *si* referas a v. *videt* ad tria reliqua verba et a v. 73. apodosin incipias, ut sit: «si Apollo rem publicam prorogat, sique Diana votis applicat aures, spem reporto cet.

69—72. *Quaeque*] Ut Apollinem per aedem Palatinam, sic Dianam obtestatur chorus per religiones et Romae et in Latio, in monte Algido (Od. 1, 21, 6.) illi institutas, ut, si propitia sit imperio Romano, hoc fortunare velit. Zosim. 2, 5: ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ὃ ἐν τῷ Ἀουεντίνῳ λόφῳ καθίδρυται κτλ. — *Quindecim - - virorum*] Cum hi ludi seculares ex librorum Sibyllinorum responso celebrarentur, quos solis Quindecimviris Sac. Fac. adire licebat, consentaneum erat, ut hoc sacerdotum collegium diserte memoraretur. Tacit. Ann. 11, 11: *Collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura* (ludorum secularium), *et magistratus potissimum exsequebantur*

Spem bonam certamque domum rêporto,
Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.

75. *Phoebo* Cod. (?) Barthii.

officia caerimoniarum. — *puerorum*] utriusque sexus. Paulus de Verb. Signif. ed. Cramer. p. 78. 163, 1: *Pueri appellatione etiam puella significatur.* — *amicas*] «propitias praebeat.» SCHOL.

73—76. *Haec*] «quae precati sumus quaeque ut exaudiantur a dis immortalibus, ex animi nostri sententia optamus.» — *sentire*] «hanc eandem voluntatem esse deorum adeoque fore, ut nostras preces benigne exaudiant.» — *deosque cunctos*] Religiosa hac formula eos etiam complectitur, qui per carmen ipsum non erant implorati, ut Iuno, Minerva, Neptunus, Mars. Possis comparare iam Homericum illud Od. ι, 479: *τῷ σε Ζεὺς τίσατο καὶ θεοὶ ἄλλοι.* — *Doctus*] «edoctus a poëta.» Od. 4, 6, 43: (chorus) *docilis modorum Vatis Horati.* — *Phoebi*] Recte se habent genitivi, cum alter chorus in Apollinis, alter in Dianae sit potestate ac tutela. — *Dicere laudes*] Tibull. 1, 3, 31: (Ut Delia - -) *Bisque die resoluta comas tibi dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia.*

EXCURSUS
AD V. 1.

«Fuit apud Graecos volgata (?) atque a philosophis Platonicis Stoicisque maxime exculta opinio de magno anno mundano, tum demum impleto, cum omnia sidera in ortus suos redirent et omnium rerum *ἀνακύκλωσις* et *ἀποκατάστασις* futura esset. (Macrob. in Somn. Scip. 2, 17.) Eadem fama etiam inter Etruscos et Romanos fuit, ubi in libris ritualibus Etruscorum et Romanorum libris Sibyllinis ille annus in decem menses magnos sive secula divisus, neque tamen eorum mensium longitudo et exitus certis finibus circumscriptus erat, sed portentis divinitus missis indici credebatur. (Servius et Voss ad Virg. Ecl. 4, 4. Censorin. de die nat. 17. et 18.) Unde etiam ludi seculares apud Romanos diversis intervallis instituti sunt. (Censor. l. l.) In libris Sibyllinis praeterea scriptum erat, quis quoque mense imperaret deus. Primo mensi Saturnus praeerat, ultimus Soli sive Apollini tribuebatur. (Nigidius apud Serv. ad Ecl. 4, 10). Apollinem praecessisse videtur Diana, cui etiam in civili anno mensis November sacer erat. Quamobrem in Horatii carmine seculari Apollo et Diana prae ceteris dis celebrati sunt. Romani vero hoc ipso tempore seculo decimo se vivere putaverunt. Etenim cum post mortem C. Iulii Caesaris stella crinita apparuisset, Volcatius haruspex, hunc cometam significare exitum seculi noni et ingressum decimi in contione dixit. (Serv. ad Ecl. 9, 47.) IAHN ad Virg. Ecl. 4, 10.»

Q. HORATII FLACCI

EPODON

LIBER.

PROLEGOMENA.

«Quantum ex iis, quae ad nos pervenerunt, reliquiis iudicari potest, antiquissima Graecorum carmina ex versibus unius generis, iisque non nexis constiterunt. Sed cum poësis ex epici carminis magnitudine et gravitate ad breviora et tenuiora argumenta transferretur, numeros quoque apta aliqua complexione concludi oportebat. Ita inventi sunt epodi, quorum antiquissimum genus versui heroico subiectum habuit pentametrum ex duabus heroici partibus factum; eaque consociatio nomen nacta est carminis elegiaci. Excoluit hanc epodorum rationem maxime Archilochus, nunc duos simplices versus consocians, ut: *Πάτερ Λυκάμβα, ποῖον ἐφράσω τόδε; Τίς σὰς παρήειρε φρένας;* nunc priorem ponens asynartetum, ut: *Τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθεὶς Πολλὴν κατ' ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευεν*, nunc posteriorem, ut est in hoc Horatii (Epod. 13.): *Horrida tempestas caelum contraxit et imbres Nivesque deducunt Iovem, nunc mare nunc siluae*, nunc utrumque, si quidem id iam Archilochus, et non alii post eum instituerunt. Ita in hoc Simonidis: *Πολλάκι δὴ φυλῆς Ἀκαμαντίδος ἐν χοροῖσιν Ὧραι Ἀνωλόλυξαν κισσοφόροις ἐπὶ διθυράμβοις*. Et ut minor versus praecederet, qui proodi potius vocantur, Epod. 11: *Petti, nihil me sicut antea iuvat Scribere versiculos, amore percussum gravi.*» Hermannus Elem. doctr. metr. p. 670.

Maxima pars horum Epodorum referri debet ad genus illud, de quo ipse dixit Epp. 1, 19, 23: *Parios ego primus iambos Ostendi Latio numeros animosque secutus Archilochi, non res et agentia verba Lycamben;* compositi autem sunt inde ab a. u. c. 713. (Epod. 16.) usque ad a. u. c. 724. (Ep. 9. Franke p. 231.) Ex verbis Epp. 1, 19, 23. patet has eclogas satis mature ab ipso poëta editas, non demum post eius mortem a grammatico aliquo collectas esse, ut quidam rati sunt: nam quod dicunt nonnulla carmina liberioris spiritus (Ep. 7. et 16.), ac vel ipsum Carmen 9. propter nimiam M. Antonii vituperationem

(cfr. ad Od. 1, 37.) displicere debuisse Augusto et Maecenati, non est profecto cur praeferamus expresso poëtae testimonio: nec tam angusti ac pusilli animi fuit Augustus, qui carmina Bibaculi et Catulli referta contumeliis Caesarum sapienter tolerabat (Tacit. Ann. 4, 34.), ut propter tria liberiora carmina totum hunc librum, sat multas ipsius laudes continentem, celatum cuperet, cum id fieri omnino nequiret; quicunque enim volebat, exempla Epodon a poëta ipso atque tot eius amicis parare sibi facili opera poterat.

CARMEN I.

Ibis Liburnis inter alta navium,
  Amice, propugnacula,

EPOD. I. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic BT. — Om. omnes inscriptiones S., item b, excepto Epodo 17.

I. Sane cum hoc carmen composuit, constitutum erat, ut Maecenas Octavianum in bellum adversus M. Antonium comitaretur, quod tamen consilium postea mutatum esse Maecenatemque Romae mansisse, ut urbanis negotiis praeesset ac seditiones fortasse orituras mature opprimeret, sat idoneis argumentis demonstravit Massonus in Vita Hor. pag. 143. (Tempore belli Actiaci Romae et Italiae praefectus *absentis partibus Caesaris* functus est, ut ait Seneca Ep. 114, 6. et Dio 51, 3: *Μαικήνου, ᾧ καὶ τότε ἡ Ῥώμη καὶ ἡ λοιπὴ Ἰταλία προσετέτακτο.* Nulla est autem auctoritas incerti et admodum mali scriptoris Eleg. in ob. Maecen. 45: *Cum freta Niliacae texerunt lata carinae, Fortis eras circum, fortis et ante ducem.* Maecenatem Liburnis praefuisse et Horatium illo agente ab Octaviano obtinuisse militiae vacationem item Scholiastarum sunt mera somnia. («Cum Caesar et milites omnes et vero etiam senatores et *equestris* dignitatis viros Brundisium evocasset, *τοὺς μέν, ὅπως τι συμπράξωσιν αὐτῷ, τοὺς δ' ὅπως μηδὲν μονωθέντες νεοχμώσωσι, τό τε μέγιστον, ὅπως ἐνδείξηται τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι καὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ κράτιστον τῶν Ῥωμαίων ὁμογνωμονοῦν ἔχοι* (Dio 50, 11.), etiam Maecenas (per aliquod tempus) eo se contulisse videtur. »FRANKE.) (a. u. c. 723., quo anno pugna Actiaca pugnata est IV. Non. Sept.) v. Kal. Amit. Insr. m. L. II. p. 398.)

1 — 4. *Ibis*] Tota propositio, (ut et v. 11. *Feremus - - pectore:*] non est interrogatio, (ut est in Edd. nonnullis:) sed affirmatio. «Caesaris navibus Liburnis (Od. 1, 37, 29.), quae celerrimae quidem, sed triremibus multo humiliores sunt, ibis inter ingentes illas triremes Antonii, cum hoc depugnaturus.» (Imperite nuper quidam *alta - - propugnacula* de Caesaris classe rursus cum antiquioribus aliquot interpretibus exposuit.) — Actiaco

Paratus omne Caesaris periculum
Subire, Maecenas, tuo.
Quid nos? quibus te vita si superstite
Iucunda, si contra, gravis.
Utrumne iussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul,
An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molles viros?
Feremus et te vel per Alpium iuga,
Inhospitalem et Caucasum,

4. *tui* Wakefield. (Praebent *tuo* BbSTc.) — 5. *vita* om. *si* bSC, *vita sit* Aldus, LCt. (*vita si* BT et novem Pottierii.) — 10. *Quem* bc. et plerique Pottierii, item Aldus. (Ut nos, BST. et Pottierii 1, 3, 7.)

praelio Liburnarum auxilio praecipue victus est Antonius. Veget. de Re mil. 5, 3. Ed. Bip. — *propugnacula*] Plin. 32, 1: *Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris.* *Ξυλίνους πύργους* Antonii naves habebant teste Plut. in Ant. 66. De iisdem Virgil. Aen. 8, 691: *pelago credas innare revolsas Cycladas aut montes concurrere montibus altis; Tanta mole viri turritis puppibus instant.* Dio 50, 18. Antonius ad milites: *Ὁρᾶτε γάρ που καὶ αὐτοὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πάχος τῶν ἡμετέρων σκαφῶν.* Flor. 4, 11, 5: *Augusto quadringentae amplius naves, ducentae non minus Antonii; sed numerum magnitudo pensabat, quippe a senis in novenos remorum ordinibus,* (immo *δεκήρους* memorat Plut. Ant. 64.) *ad hoc turribus et tabulatis allevatae castellorum et urbium specie non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur;* sed utroque scriptore teste ipsa illa navium moles exitio deinde fuit Antonio; Octaviani contra naves «*μικρότεραι καὶ ταχύτεραι.*» Dio l. l. — *Subire*] «excipere cum tuo periculo» cet. Wakefield proposuit *tui*, ut Propert. ad Maecenatem 2, 1, 25: *Bellaque resque tui memorarem Caesaris* cet., sed vocabulo *periculo* propter oppositum Caesaris periculum necessario additur *tuo*, quod firmat Marius Victorinus p. 188. Gaisf.

5. 6. *Quid nos*] capiemus consilii? — *te vita si superstite*] Propter sequens *si* duplicem constructionem miscuit: «si superstes mihi eris» et: «te superstite.» Sic enim malim expedire quam cum aliis: «si te superstite vita vivitur.» Teneros huiusmodi amicos vocabant *συναποθνήσκοντας*, *commorientes.* — *si contra*] Particula *sin* nusquam usus est Horatius. Ad sententiam confer Od. 2, 17, 5—8.

7—13. *iussi*] «Utrum ego, quem

Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo,
Imbellis ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui maior absentes habet;
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet

17. *sim* auctore N. Heinsio Bentleius. — 18. *absentis* S. — Deficit in v. 18. Cod. Turic. usque ad Epod. X. 21.

tu remanere in Italia iubes, cessabo in otio, (quod alioqui poëtae gratissimum est:) an hunc militiae laborem feram ea mente, qua virum fortem decet?» — *persequemur*] Sic Cic. Off. 3, 1: *otium persequimur.* — *laturi*] Eadem ellipsi v. substantivi, qua Ennius in Andromacha apud Cic. Tusc. 1, 44: *Vidi, videre quod me passa aegerrume.* — *Inhospitalem*] ut Od. 1, 22, 6. Seneca Thyest. 1048: *inhospitalis Caucasi rupem asperam.* — *sinum*] Oceani, ad Hispaniae oram ultimam. Schol. Cfr. Od. 2, 6, 1: *Septimi Gades aditure meum.* Virg. Ge. 2, 123: *Extremi sinus orbis.*

15—18. *Roges*] «Ex me quaeres fortasse.» — *Imbellis*] Od. 2, 6, 7: *lassus maris et viarum Militiaeque.* — *firmus parum*] ad valetudinem pertinet, qua non optima utebatur. — *minore sum*] Certo atque obfirmato animo respondet superiori, quam exspectat, interrogationi, quocirca indicativo utitur. — *habet*] «tenet, occupat.»

19—22. *Ut assidens*] Aeschyl. Sept. adv. Theb. 291. D.: *Δράκοντας ὥς τις τέκνων ὑπερδέδοικεν λεχαίων δυσευνάτορας Πάντροφος πελειάς.* Atque de palumbo hic cogitare licet, ut gratior fiat imago. Alii de hirundine exposuerunt, haud memores has in tectis, turribus, rupibus praeruptis nidificare solitas esse, quos in locos serpentes allabi vix possunt. Ad totam autem imaginem cfr. Moschi Id. δ', 21. — «Ut avis eo tempore, quo fovet implumes pullos his relictis (dat.), id est, cum eos escae petendae causa reliquit, magis timet serpentium impetus in nidum suum.» Statim autem sequitur comparatio v. *magis* significata; nimirum volgaris ratio cum fuisset: «timet magis pro relictis, quam cum praesens est in nido»: hanc praetulit: «etsi, licet adsit, non plus auxilii illis est latura»; pro quo pronomine non sine vi posuit *praesentibus*, «qui circa eam versantur»; qua ratione mutua caritas matris et pullorum optime exprimitur. Ac similia, quos pleonasmos olim vocabant, habebat consuetudo Latina: Plaut. Pseud. 4, 7, 43: *te ipsus coram praesens praesentem videt.* Terent. Adelph. 3, 4, 29: *Non quia ades praesens,*

Magis relictis, non, ut adsit, auxili
Latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuae spem gratiae,
Non ut iuvencis illigata pluribus
Aratra nitantur mea,
Pecusve Calabris ante sidus fervidum

21. *ut adsit* BS, quinque Pottierii, Aldus, LCtF; *ut sit* superscr. *as* b, *ut sit* c, *uti sit* e Codd. Bentleius, M. — 26. *meis* BbcLCt. (Ut nos, S et Pottierii 13, 16.)

dico hoc. Ib. 4, 5, 34: *Cum hanc sibi videbit praesens praesenti eripi*. — *allapsus*] Optime παραφράζει Silius 12, 56: *tacito si ad culmina nisu Evasit serpens*. — *ut adsit*] «licet praesens sit:» non vero, ut alii: «quamvis parata sit ad ferendam opem.» Codd. autem auctoritas satis firmat lect. *ut adsit*, cum vitiosum sit aliorum *ut sit*, cuius correctio parum felix videtur *uti sit*; vel peius etiam: «non quasi optet adesse pullis, ut plus auxilii eis ferat.» Video etiam distingui: *uti sit*, *auxili Latura*, cum Bentleius coniunxisset: *uti sit Latura auxili*. Illi ergo volebant: *ut sit praesens in nido*; verum ut ita explicemus, haec quidem verba per se non concedunt, sed requiritur *ut adsit*.

23—26. *Libenter*] «Totius huius belli laborem adibo, nullo abs te praemio exspectato, sed tuae erga me benevolentiae spe ac studio ductus.» — *militabitur*] «a me»; nove dictum. Schol. — *Non ut*] «Errant, qui ista munificentiae Maecenatianae faciunt, quae Augusti essent.» Mitsch. Certe tamen per Maecenatem ea militiae praemia ab Octaviano accepisset. — «Non ut plus quam ante agri possideam.» Hoc ita exornat: «non ut plures iuvenci aratris meis iuncti *nitantur*, incumbant in terram proscindendam in arvo gravi et pingui, adeoque fertili.» — *pluribus*] Varro R. R. 1, 19: *Si Saserna dicit verum, ad centum iugera iugum opus est, si Cato, ad octogena*. — *mea*] Melius sic legitur cum Cod. Sangall. sec. X., ut v. *aratra* habeat hoc attributum. Alteram lectionem *iuvencis pluribus meis* Bentleius «pravam et luxatam collocationem verborum» merito vocat. Nuper quidem Regel et Monich *meis* defendere conati sunt, non tamen ut mihi hoc melius esse persuaserint; nam *iuvenci plures-mei* inconditi atque inconcinni nescio quid habet, et v. *aratra* sine ullo ἐπιθέτῳ languet. Quamquam pro hac lectione afferri posset Ep. 2, 3: *Paterna rura bobus exercet suis*.

27. 28. *sidus fervidum*] ante Caniculaè ortum. — *Lucana*] «ut numerosi mihi sint greges variisque in regionibus ampla pascua: ita ut, quemadmodum faciunt divites,

Lucana mutet pascuis,
Neque ut superni villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia.

28. *pascula* B, *pascua* LCt. (Ut nos, bSc.) — 29. *Nec* bLCtF. — *supini* Bentleius coni., *superbi* Markland.

aestate oves meae e Calabria in Lucaniam minus aestuosam agantur, et quidem non per vias maiores sed per *calles*, unde *provincia callium* Tac. Ann. 4, 27. Varro R. R. 2, 1, 16: *greges ovium omnes abiguntur ex Apulia in Samnium aestivatum.* Ibid. 2, 2, 9: *mihi greges in Apulia hibernabant, qui in Reatinis montibus aestivabant.* (Cfr. etiam Epist. 2, 2, 177: *Calabris Saltibus adiecti Lucani.*) De constructione v. *mutare* cfr. Od. 1, 17, 1. et Sat. 2, 7, 110. — *pascuis*] Haec lectio non solum firmatur a multis et praestantibus Codd., sed facilius etiam nomen accommodari poterat ad propinquius adiect. *Lucana* quam contra. «Nos ideo *pascuis* praeferimus, ne in tribus continuis epodis eadem exeat terminatio.» Bentl.

29. 30. *superni*] Vetus Tusculum (anno Chr. 1191. a Romanis dirutum) in monte supremo conditum erat, hodiernum sive *Frascati* in clivo leniter assurgente. Utique Od. 3, 4, 23. est *Tibur supinum*; verum propterea non idem ἐπίθετον hic quoque poëtae erat obtrudendum. Tusculum autem *supernum* est pars superior clivi Tusculani propius oppidum. Cic. de Legg. 3, 13: *L. Lucullus, obiecta magnificentia villae Tusculanae, respondit duo se habere vicinos, superiorem, equitem Romanum, inferiorem, libertinum* cet. — *Circaea moenia*] Tusculum a Telegono Ulixis ex Circa filio conditum ferebant; unde Od. 3, 29, 8: *Telegoni iuga parricidae.* Sic Silius 7, 692: *Quod peperere decus Circaeo Tuscula dorso Moenia.* Construe: *Non, ut villa candens tangat moenia Circaea Tusculi superni*, id est: «non opto, ut villa mihi obtingat marmorea et magnifice exstructa prope ipsum Tusculum.» Videlicet longe pretiosiores magisque appetitae erant villae amoenum illud oppidum proxime attingentes quam remotiores. Sic minime eandem sententiam v. 25. repetit, «non opto, ut mihi donetur praedium quam amplissimum et fertilissimum»; sed adiungit: «nec vero villae amoenae cupidus sum.» Loquitur ergo de villa, ut ita dicam, ficta, quam φαντασίᾳ concipit; neque vero se non optare dicit, «ut Sabinum suum XV. mil. pass. a Tusculo distans, villâ a novo e marmore constructa», (Inscr. Lat. N. 13. et 1303.) «usque ad huius muros extendatur praediis intermediis eidem adiectis»; minus etiam loquitur «de Luculli Tusculano aut de villa inde a Tusculo usque ad Circeios, Latii oppidum, continuo tractu pertinente»; quae aliorum interpretum sunt opiniones. — *tangat*] Inscriptio a Fea ex Grut. 879, 4. adscripta subditicia est. Tres igitur res primarias inter locupletium possessiones enumerat, latifundia agri, pascua, vil-

Satis superque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero
Quod aut avarus ut Chremes terra premam,
Discinctus aut perdam nepos.

34. *perdam ut nepos* bScLCtF et Bentleius.

lam amoeno situ magnifice exstructam.

31. 32. *Satis superque*] Od. 2, 18, 12: *Nec largiora flagito, Satis beatus unicis Sabinis.* Od. 3, 16, 38: *Nec si plura velim, tu dare deneges.* (Sat. 2, 6, 1) — *Verba animi*, ut Iuvenalis ait, *profert* simplicissima et ad pedestrem orationem prope accedentia. Sic gratum animum verissime demonstrat nec tamen ad vilem adulationem descendit. Moneo, quia Gargallus festive subiecit: *Antoni gladios potuit contemnere, sic si Omnia dixisset.*

33. 34. *avarus ut Chremes*] Veteres Horatii interpretes non de Menandri, sed de Terentii Chremete verba faciunt, unde corrigendus Meineke ad Menandri Fr. p. 80. Ed. pr., ceteroqui probabiliter docens h. l. non cogitare Horatium de Menandri Thesauro, in quo senex thesaurum quidem in monumento occultarat, sed non avaritiae causa, verum ut filio prodigo patrimonii partem servaret. Contra in alia aliqua Menandri fabula *δανείστης Χρέμης, πρεσβύτης φιλοκερδής* (Alciphr. Epp. 3, 3.) avaritia impulsus thesaurum videtur defodisse. — *Discinctus*] «soluta, laxa veste indutus», ut solebant prodire homines molles ac luxu dissoluti. Sat. 1, 2, 25. Sic Sulla optimates saepius admonuit, ut Iulium Caesarem *male praecinctum puerum* caverent. Sueton. Iul. 45. — *perdam nepos*] Amplector lectionem Codicis antiquiss. B. Nam *ut* ab iis intrusum videtur, qui hic quoque, quemadmodum in praecedd. *ut Chremes*, comparationis particulam requirerent. Est autem potius: «*perdam*, *ἄσωτος ὤν*.» Ac similiter Epod. 2, 5. haud pauci Codd. ex gloss.: *Neque excitatur classico* ut *miles truci*. — *nepos*] *Muttersohn*. Voss. «NEPOS luxuriosus a Tuscis dicitur; vel NEPOTES sunt luxuriosae vitae homines appellati, quod non magis his res sua familiaris curae est, quam iis, quibus pater avusque vivunt.» FESTUS Mülleri pag. 165. Adde, quod avi nimia indulgentia nepotes saepe corrumpunt.

CARMEN II.

Beatus ille, qui procul negotiis,
  Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
  Solutus omni fenore,
Neque excitatur classico miles truci,

EPOD. II. Inscr. volg. *Alfius* vel *Oratio Alfii.* — *Vitam agricolarum summa tranquillitate rerum exornatam persequitur.* B. — *Laudatio vitae rusticae.* c. — 3. *bubus* SL. — 5. *Nec* t.

II. Inducit Alfium, feneratorem ditissimum, (cuius mentionem facit etiam Columella 1, 7, 2: *Vel optima nomina non appellando fieri mala fenerator Alfius dixisse verissime fertur:)* optima fide praedicantem innumerabilia vitae rusticae gaudia ac delicias; optima, inquam, fide; nam in singulis quidem sententiis nulla inest εἰρωνεία, ut ratus est nonnemo partim propter v. 48., partim propter frugalitatis laudes vv. 49. usque ad v. 60., quas feneratori minus convenientes rebatur. (Id unum fortasse concedi poterat blandam sane feneratori *ditis domus* v. 65. imaginem haud omnino εἰρωνείᾳ destitutam esse, etsi hoc quoque opulentiores quique rustici Romani libere ac sine avaritiae suspicione pronuntiare poterant.) Verum εἰρωνεία quattuor demum ultimis versiculis festive admodum et παρὰ προσδοκίαν prorumpit nosque docet in eo uno elaborasse Horatium, ut hominem vel etiamtunc viventem vel ex recentis memoriae recordatione omnibus satis notum ridiculum redderet. Etenim, cum iamiam in eo esset, ut tot tantasque voluptates facili opera sibi pararet, velut invitus, sed necessitudine quadam indolis suae coactus, illico ad pristinam lucri cupiditatem redit fenerator. «*Naturam expellas furca, tamen usque recurret.*» Audivi aliquando, qui epilogum illum a poëta additum aegre ferret, miro utique iudicio; nam eo resecto non haberemus nisi laudum vitae rusticae amplificationem rhetoricam, sine consilio ac fine decantatam, Vanierio ac Gessnero sane quam Horatio digniorem. Imitatus esse hoc carmen videtur Martialis 3, 58. — (a. u. c. 724? Ceterum Lachmanni sententiam, quam veram iudico, excerpam in Excursu I.)

1—4. *negotiis*] «Cunctis vitae urbanae molestiis», quibuscum comparatum gratissimum exsistit omne opus rusticum.» — *prisca gens*] aurea illa aetas. — *Paterna*] «ac vel ideo modica, quia em-

Neque horret iratum mare,
Forumque vitat et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos,
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Inutilesque falce ramos amputans
Feliciores inserit;

6. *Nec* bct et Bentleius. — 9. *adultae v. propagini* Bothe. — Vv. 10, 13, 14. 11, 12, 15. cet. G. Fabricius 1571. H. Stephanus 1577. Cod. Altorf. (?) Mitscherlich. Doering. Sed librorum ordinem restituit Regel. — 13. *Inutilisque* B, *Inutilisve* Bentl. coni.

ptionibus aucta non sunt.» Sic apud Colum. Praef. 1, 13: *Cincinnatus ad quattuor iugerum avitum herediolum* (ex dictatura) *rediit.* — *exercet*] «subigit, arat, propriis tamen bobus, non aliunde conductis.» Virg. Ge. 1, 99: *Exercetque frequens tellurem atque imperat arvis.* Ib. 2, 356: *presso exercere solum sub vomere.* — *Solutus*] «qui neque dat neque accipit fenori.»

5—8. *Neque*] «Neque militat nec mercaturam exercet nec tamquam petitor, reus, advocatus, accusator forensia habet negotia nec, cum nullius sit cliens, mane patronum superbum salutare necesse habet.» — *excitatur*] «e somno ad pugnam, tubae *terribili sonitu.*» (Ennius.) Tibull. 1, 1, 4: *Martia cui somnos classica pulsa fugent.* Ad totum locum cfr. Virg. Ge. 2, 503. Columella Praef. §. 7.

9. 10. *Ergo*] «Igitur, cum ab eiusmodi tricis liber sit, *maritat* arbores vitibus:» (proprium hoc rusticorum verbum.) — *propagine*] vitis ramusculis in terram curvatis ac defixis; unde cum radicibus actis convaluissent, tertio anno *adultis* arbores maritabantur. Columella 5, 6, 4: *Vitem maxime populus videtur alere, deinde ulmus.* — *Altas*] Varro RR. 1, 8: *Ubi natura humida, ibi altius vitis tollenda, quod in partu et alimonio vinum non ut in calice quaerit aquam, sed solem:* unde iam Cato praeceptum dedit: *Quam altissimam vineam facito. Albas,* quod aliis placet, vel propterea reiiciendum, quod populus nigra minus densa folio, palmiti pluribus indurato annis, quem *draconem* vocabant, maritabatur. Plin. 17, 23, 35. «Populus *alta* pariter dicitur a Tibullo 1, 4, 30., *celsa* a Phaedro 3, 17, 4., *procerissima* Cic. de Legg. 1, 5.» Fea.

11—14. Post Fabricium et Stephanum multi Edd., etiam Mitsch. et Doering, versuum ordinem contra Codd. ita inverterunt, ut est in Varr. Lect., quo vitium maritationem continuo exciperet insi-

Aut pressa puris mella condit amphoris;
Aut tondet infirmas oves;
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Auctumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpurae,

18. *arvis* bLCt. (non BSc.)

tionis simile opus. Sed non sine arte primum memorat vitium culturam, deinde otium domini suos greges per sinuosam convallem sparsos cum laetitia contemplantis, tum rursus gratum putationis et insitionis opus, quod quidem in mensem Martium incidebat, cum maritatio fieret mense Octobri: sic naturam ipsam secutus perpetuam ac propter hoc ipsum iucundam vitae rusticae varietatem pingit. «In verbis autem *Aut in reducta* nihil diutini operis est, sed brevis tantum intermissio et voluptas, prospectus armentorum pascentium, qui non modo inter maritationem et insitionem, sed etiam in ipsis intervenire potest et solet.» Bentleius. — *reducta valle*] Idem ἐπίθετον Od. 1, 17, 17.; fere ut nos *die anmuthige Windung des Thales.* — *falx (Hippe)* frondatorum, putatorum, non minus quam messorum *(secula, Sichel).* — *Feliciores*] Fronto ad Amic. 2, 6. p. 304. Rom.: *Leges pleraeque poena sanciunt, ne quis felicem arborem succidat. Quaenam est arboris felicitas? Rami fecundi et frugiferi, bacis et pomis onusti.*

15—20. *pressa*] mellatio; mel ex favis in saligneum qualum congestis expressum, eliquatum. Virg. Ge. 4, 140: *spumantia cogere pressis Mella favis.* Colum. 9, 15, 13: *Ubi liquatum mel* (e favis) *in subiectum alveum defluxit, transfertur in vasa fictilia.* — *infirmas*] «imbecillas multisque morbis obnoxias.» V. Exc. II. — *Vel cum*] Sic Epod. 12, 13: *Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis.* Sat. 2, 7, 95: *Vel cum Pausiaca, torpes, insane, tabella.* Virg. Aen. 11, 406., ubi Turnus Drancae alia cum obiecisset, ita pergit: *Vel cum se pavidum contra mea iurgia fingit Artificis scelus,* ubi Wagner recte: «*Vel* sic usurpatum eam habet potestatem, ut transitum paret ad alia, *cum* respicit ad praegressa.» Haud recte Monich *vel* iunxit cum v. *libet* v. 23. — *agris*] aptius hoc quam aliorum *arvis;* cum *arvum* proprie sit, quod cuiusvis generis frumentum fert, *ager* contra locus in rure, qui qualicunque modo colitur, etiam arboribus et vitibus consitus, ut hic et Virg. Ge. 2, 5: *pater o Lenaee, - - tibi pampineo gravidus auctumno Floret ager.* — *gaudet - - decerpens*] ut Graeci, ἥδεται δρέπων. — *insitiva*] «ab ipso inserta.» — *Certantem*] «quae colore aemulatur purpuram.» Proprium vitium genus *purpureae* dicuntur Virg. Ge. 2, 95: *Purpureae preciaeque* cet., unde fluxit Scholion haud nimis appositum Comment. Cruq. ad h. l.: «Eae, quae preciae dicuntur.» Sed h. l. γενι-

Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium!
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquae,
Queruntur in silvis aves,

21. *Quis* auctore Cuningh. F. — 25. *rivis* F. e Codd. (et sic Pottierii undecim. Contra *ripis* mei quattuor.)

κῶς uvae cuiuslibet colorem comparat purpurae. Cfr. Od. 2, 5, 10. et Ovid. Met. 8, 677: *Et de purpureis collectae vitibus uvae.* Cornelius Severus in Libello de gen. nom. ed. Haupt pag. 94: . . . . *purpureis gemmavit pampinus uvis.* Codd. aliq. *purpura;* sed cfr. Ep. 11, 18. Sat. 2, 5, 19.

21—24. *Qua*] Magis poëtica ratio videtur, ut pron. relativum forma sua exteriore ad proximum tantum nomen referatur, quam ut amplectamur supervacaneam coniecturam *quis.* — *Priape*] Priap. 82, 4: *Assiduus custos ruris ut esse velis.* Priapus in Meyeri Anthol. L. N. 1698: *Mihi corolla picta vere ponitur, Mihi rubens arista sole fervido, Mihi virente dulcis uva pampino, Mihi glauca duro oliva cocta frigore.* — *pater*] commune deorum ἐπίϑετον. — *Silvane*] Virg. Aen. 8, 601: *Arvorum pecorisque deus*, h. l., ut alibi Terminus, *tutor finium.* Vet. Auct. de Limit. p. 294. Goes.: *Omnis possessio tres Silvanos habet; unus dicitur domesticus, possessioni consecratus; alter dicitur agrestis, pastionibus consecratus; tertius dicitur orientalis, cui est in confinio lucus positus.* Inscriptt. m. Lat. 1613: *Silvane sacra semicluse fraxino Et huius alti summe custos hortuli.* — *antiqua*] et propterea patula atque umbrosa. — *tenaci*] «*im Boden festhaltend*»; «gramen adeo densum ac spissum, ut vix e solo evelli possit, ac propter hoc ipsum homini in eo iacenti mollius gratiusque cubile praebeat quam gramen rarum.» Aliter Dillenburger: «quod euntibus impedimentum est procedendi, quod pedes quasi tenet.» Miram Torrentii interpretationem: «quod recubantem virore suo oblectat et retinet:» optimam vocat Mohrus p. 36.

25. 26. *interim*] «dum stratus est in herba.» — *altis - ripis*] *Altae*, excelsae, ripae propter flores et virgulta, quibus vestitae sunt, etiam propter rupes prominentes nescio quid habent grati ad sensum amoenitatis: nihil contra tristius aspectu ripis fluminum marginibusque rivorum depressis, ulvosis ac paludosis. Et quam contorta praeterea est altera lectio *altis* (profundis) *rivis labuntur aquae!* — Exempla autem a Fea allata non probant, quod ille probatum ivit, *altos rivos* pro *rivis ab altis montibus defluentibus* dici posse. Codd. item auctoritas nostrae lect. favet. — *Queruntur*] Sic μύρεσϑαι, μινυρίζεσϑαι de avibus: «ita canunt, ut queri videantur, imprimis lusciniae.» Virg. Ecl. 1, 59: *Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.*

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
  Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
  Imbres nivesque comparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
  Apros in obstantes plagas,

27. *Frondesque* Markland. — 28. *invitat* C. — 31. *acris* BSc. — 32. *obstantis* BS.

27. 28. *Fontes lymphis - - manantibus* (ablat. instrum.) *obstrepunt* ibi iacenti. Ovid. ex Ponto 3, 1, 21: *Non avis obloquitur* (audituro). Alii explicant: «obstrepunt avibus;» sed haec quoque imago Italorum fortasse ac Propertii *φαντασίας* potius refert quam Horatianas. (Cfr. Tasso *Gerusalemme* 16, 12.) Marklandus denique ingeniose nec tamen probabiliter conliciens *Frondesque* (nemorum) *obstrepunt lymphis manantibus* (dativ.) rivorum (v. 25.), eandem imaginem exhibet atque Propert. 4, 4, 4: *Multaque nativis obstrepit arbor aquis;* et Quintil. 10, 3, 24: *silvarum amoenitas et praeterlabentia flumina et inspirantes ramis arborum aurae volucrumque cantus*; constructio eadem Od. 4, 14, 48: *obstrepit Oceanus Britannis.* — Hic igitur rivi *labuntur* celeri cursu, illic leniter scaturiunt murmurantque fontes. — *quod*] «id quod», «qui gratus susurrus (Virg. Culex 104: *susurrantis vada lymphae:)*, quod murmur cet.» — *leves*] «securos ac suaves», ut Od. 2, 16, 15. Totum locum sic imitatus est Seneca Hippol. 508: - - *hic aves querulae fremunt, Ramique ventis lene percussi tremunt Veteresque fagi. Iuvit aut amnis vagi Pressisse ripas, caespite aut nudo leves Duxisse somnos, sive fons largus citas Defundit undas, sive per flores novos Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.*

29 — 36. *tonantis*] Videtur *ἐπίθετον* ornans, ut *Tonans* et *Altitonans* apud Ovidium aliquoties absolute pro Iove; non ut tonitrua in transitu auctumni ad hiemem significet; ut est apud Aristoph. Fragm. 142. Dind. poët. scen. p. 136: *Καὶ ξυννένοφε καὶ χειμέρια βροντᾷ μάλ' εὖ.* — *annus*] «tempus anni hibernum ab Iove adductum.» Sic Virg. Eclog. 3, 57: *formosissimus annus*, ver. Aen. 6, 311: *frigidus annus.* — *trudit*] vehementius aliquanto v. quam: «agit». — *multa cane*] In canibus venaticis poëtae amant genus femininum. Lucret. 1, 400: *canes ut montivagae.* Virg. Aen. 7, 131: *rabidae venantis Iuli - - canes.* — *in obstantes*] «ei loco, ubi transcursuri sunt apri, oppositas.» — *amite*] «furcula seu pertica aucupali.» Festus. *(Gaffel.) Ancones* eosdem vocat Gratius 87. — *lēvi*] «levigato». Schol. — *rara*] propter maculas (*maglie, Maschen)* largiores quam sunt in retibus piscatoriis. Plagis autem et cassibus

Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos,
Pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
Iucunda captat praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?

35. *Pavidumve* Bentleius coni.— 37. *malorum* pr. b., item Aldina utraque, Bothe.

utebantur in aprorum, caprearum, cervorum venatione, retibus in avibus et piscibus capiendis.— Martial. 3, 58, 28: *Aut impeditam cassibus refert dammam.* — *dolos*] manifesto est appositio v. *retia*, nec significat *escas*. Turdi *(tordi, e beccafichi)* etiamnunc sine ulla esca ab Italis huius aucupii perquam studiosis capiuntur illicibus *(civette)*, formidine *(logoro)*, retibus, laqueis. *Edaces* autem vocantur, quia semina atque imprimis iuniperi bacas continuo rostris appetunt. Palladius Decembri 6: *Tempore hoc per humiles silvas et bacis fecunda virgulta ad turdos et ceteras aves capiendas laqueos expedire conveniet. Hoc usque in Martium mensem tendetur aucupium.* — *advenam*] «e genere adventicio.» Varro R. R. 3, 5, 7. Plin. 10, 23, 30: *Haec nunc avis* (grus) *inter primas expetitur.* Ibid. 31: *grues hiemis, ciconias aestatis advenas.* Ibid. 23, 30: *Cornelius Nepos, cum scriberet turdos paullo ante coeptos saginari, addidit ciconias magis placere quam grues: cum haec nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse;* nunc Itali neutram attingunt. — Anapaesti duo *pavidumve* - *laqueo* et tribrachys *que lepo* ad celerem leporis cursum, volatum gruis imitandum consulto delecti videntur.

37. 38. *Quis*] «Quis non *malarum*, molestarum curarum ac sollicitudinum, quae feminarum amores comitantur, rus colens obliviscitur?» Nulla prorsus inest difficultas nec in constructionis attractione (*τίς οὐ κακίστων, ἃς ἔρως ἀνίας ἔχει, λανθάνεται;*) neque in verbis ipsis; nec vero v. *amor* simpliciter sic positum explicari potest «amor habendi». Illud potius concedi potest, hanc in feneratoris ore amorum mentionem ridiculi aliquid continere, etsi ipsis, quibus utitur vitae rusticae imaginibus Alfius virum robustum sese esse clare significat. Aldinam lectionem *malorum*, quae tamen antiquitus iam fautores habuisse videtur teste Cod. b. a pr. m., nisi tamen in hoc fuit error casu commissus matureque a correctore emendatus, nostris rursus temporibus patronum invenisse vix credibile videtur. Videlicet ita construxit: *quis inter haec non obliviscitur curas, quas amor malorum habet?* comparato Ovid. Met. 1, 140: *opes irritamenta malorum.* Sed *amorem malorum* hoc sensu dicere nunquam poterat Horatius.

Quod si pudica mulier in partem iuvet
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Apuli,
Sacrum vetustis exstruat lignis focum
Lassi sub adventum viri,
Claudensque textis cratibus laetum pecus
Distenta siccet ubera;

43. *Sacrum et vetustis* sex Codd. ficti Valartii; immo Muretus, ex cuius Ed. Veneta apud Paulum Manutium 1559. recepit Zeune, Mitsch., Doering. (*et* eiecit huius nepos.), *Sacrumque vetustis* Lambinus coni.

— *haec inter*] «inter haec venationis operisque rustici studia.»

39—42. Iam ab libertinarum amore, quem detestatur, transit ad coniugium sibi optandum. — *in partem*] «eam curarum domesticarum, quae ad strenuam mulierem proprie pertinent, *ἐν μέρει*.» Eurip. El. 71. Electra ad *αὐτουργόν*, cui in matrimonium data erat: *Δεῖ δή με κἀκέλευστον εἰς ὅσον σθένω Μόχθου 'πικουφίζουσαν, ὡς ῥᾷον φέρῃς, Συνεκκομίζειν σοὶ πόνους· ἅλις δ' ἔχεις Τἄξωθεν ἔργα· τἀν δόμοις δ' ἡμᾶς χρεὼν Ἐξευτρεπίζειν· εἰσιόντι δ' ἐργάτῃ Θύραθεν ἡδὺ τἄνδον εὑρίσκειν καλῶς.* — *Sabina*] «quales esse solent Sabinae severae (Od. 3, 6, 38.) et laborum quam maxime tolerantes aut similes his Apulae *ἡλιόκαυστοι*.» Stat. Silv. 5, 1, 122: *velut Apula coniux Agricolae parci vel sole infecta Sabino, Quae videt emeriti iam prospectantibus astris Tempus adesse viri, propere mensasque torosque Instruit exspectatque sonum redeuntis aratri.* — *Pernicis*] pr. «qui facile per montes enititur, agilis, impiger.»

43. 44. *Sacrum vetustis*] Nonnulli de Mureti coni., Valart, ut ait homo intestabilis, e sex Codd.: *Sacrum et vetustis*; sed cum veris Codd. retinendum *ἀσύνδετον* idcirco, quod hic et in seqq. singillatim iam dicit, quomodo strenua coniux maritum iuvare soleat. — Simili modo erravit Lambinus *Sacrumque vetustis* edens, Turnebus *iuvans* proponens.— Super foco Laribus *sacro* arida ligna large reponit et cibis apparandis et siccando sudori, quemadmodum aestate faciunt Itali, et balneo faciendo (Tibull. 1, 10, 42: *Et calidam fesso comparat uxor aquam:*) paullo ante viri adventum. — *Lassi*] Lysias apud Rutil. Lup. 1, 21: *Rure rediens, iudices, homo maior natu, magno calore, vix sufferens viae molestiam, tamen his verbis egomet me consolor: Fer fortiter demum laborem; iam brevi domum venies exspectatus; excipiet te defatigatum diligens atque amans uxor; ea sedulo ac blande praeministrando detrahet languorem,*

Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina iuverint conchylia
Magisve rhombus aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare;
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Iucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum

52. *verrat* N. Heinsius. — 54. *Ionius* F.

et simul seniles nutriendo recreabit vires. Haec me in itinere recogitatio prope confectum confirmabat. Postea vero cum domum veni, nihil earum rerum inveni, sed potius bellum intestinum ab uxore contra me comparatum.

45 — 48. *cratibus*] σηκοῖς, e viminibus nexis; *caulas* quoque et *saepta* vocabant. — *distenta*] «*Und melkt die straffen Euter leer.*» Voss et Garve. — *horna*] «Ad vitae rusticae simplicitatem pertinet hornotinum vinum bibere.» Schol. — *dolio*] vinum doliare nondum in cados diffusum. Proculus ICtus 1, 15. de tritico, vino et oleo leg.: *In dolia vina ea mente coniicimus, ut ex his postea* (cum defaecarint) *in amphoras et cados defundamus.* — *inemptas*] ut senex ille Virgilianus Ge. 4, 132: *seraque revertens Nocte domum dapibus mensas onerabat inemptis.*

49 — 52. *Lucrina*] optimi saporis ostrea e lacu Lucrino prope Baias Romam apportata. — *rhombus*] *turbot*, *Butte*. — *scarus*] *sarget*, *Brasse*. — Ennius in Phageticis apud Appul. Apol. p. 489. Oud.: *Scarum praeterii, cerebrum prope Iovi' supremi.* Petron. 93: *Ultimis ab oris attractus scarus.* — *intonata*] Sciebat post procellas plures capi solere scaros (Salust. Fragm. apud Schol. Iuven. 4, 4: *itaque tempestate vis piscium Ponto erupit.*); iam hoc poëtice ita expressit: «si tempestas procellosa cum tonitru in mare Ionicum et Orientale (*Eois fluctibus*, Syriae praesertim:) immissa scaros ad hoc mare Tyrrhenum compellat.» Formam *intonata* ut singularem memorat Priscianus 9, 7. T. I. p. 455. Kr.

53 — 56. *Afra avis*] gallina Numidica, *Perlhuhn*. Schneider ad Colum. 8, 2, 2. — *attagen*] *francolino*, *Birkhuhn* vel *Auerhahn* (Voss.), ut alii accuratius, *das rothe gehaubte Haselhuhn*, Graecis nostrae aetatis ταγενάρι. Noverat iam Hipponax Fragm. 26: οὐκ ἀττάγας τε καὶ λαγὼς καταβρύχων. Martial. 13, 61: *Inter sapores fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum.* — Rami quatenus bacas

Aut herba lapathi prata amantis et gravi
Malvae salubres corpori
Vel agna festis caesa Terminalibus
Vel haedus ereptus lupo.
Has inter epulas ut iuvat pastas oves
Videre properantes domum,
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido,

pingues ferunt, ipsi *pingues* dicuntur.

57 — 63. *lapathi*] λάπαθον, Sauerampfer, *rumex* Latinis dicitur. Lucilius apud Cic. de Finn. 2, 8, 24: *O lapathe, ut iactare necesse est, cognitu' quoi sis!* Sat. 2, 4, 27. — *malvae*] Od. 1, 13, 16: *leves malvae.* — *gravi*] «aegro ex alvo adstricta.» — *salubres*] quia alvum molliunt. — *Terminalibus*] VII. Kal. Mart. (23. Febr.) Ovid. Fast. 2, 655: *Spargitur et caesa communis Terminus agna, Nec queritur lactens cum sibi porca datur.* — *haedus ereptus*] Martial. 10, 48, 14: in frugalis coenae apparatu: *Hoedus inhumani raptus ab ore lupi.* Sic de lucro quodammodo coenat, cum homines minus attenti ad rem haedos a lupis iam admorsos abiicere soleant. Quamquam opinio erat τὰ λυκόβρωτα πρόβατα τὸ κρέας γλυκύτατον παρέχειν. Plut. Sympos. 2, 9. — *vomerem*] Virg. Ecl. 2, 66: *Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci.* Proverbium erat: βοὶ λυθέντι ἔργου ἐπιτίθεται ὁ ζυγὸς καὶ τὰ σκεύη τῷ δυνατωτάτῳ. Eustath. in Od. λ. p. 1676.

65 — 66. *Positos*] «discumbentes ad coenam.» Colum. 11, 1, 19: *Consuescat villicus rusticos circa Larem domini focumque familiarem semper epulari.* Silius 7, 175: *et ritu pauperis aevi Ante focos mensae.* Plin. 33, 1, 6: *Apud antiquos singuli Marcipores Luciporesve dominorum gentiles omnem victum in promiscuo habebant.* — *ditis*] Tibull. 2, 1, 23: *Turbaque vernarum, saturi bene signa coloni.* — *examen*] Orator de Harusp. resp. 12: *servorum examina*, imagine ab apibus repetita.— *Circum* cet.] quia focus in medio situs erat, non ad parietem. — *renidentes*] non «ab igne refulgentes», sed: «qui tersi sunt ac politi:» reingebohnte Voss. Imitatus hoc est Martialis 3, 58, 21: *Cingunt serenum lactei focum vernae Et larga festos lucet ad Lares silva.* Iuven. 12, 87: *Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.* Ad vernas, ut volebat Rutgersius, v. *renidentes* vel propter positionem referri nequit.

67 — 70. *locutus*] «Haec ubi secum locutus erat Alfius, debitoribus appellatis, ad Idus solvendam

Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares.
Haec ubi locutus fenerator Alfius,
Iam iam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam,
Quaerit Kalendis ponere.

67. *Alphius* bcLCtF. — 69. *relegit* bcLt. (non SCFM, nec Bentleius.) — 70. *Kalendis* scripsi cum bSc.

sibi curat omnem pecuniam fenori datam, qua iamiam emat praedia, sed rursus stimulatus avaritia, quaerit Kalendis proximis eandem fenori dare; adeo inconstans, ut post paucos dies consilium agriculturae in posterum exercendae prorsus abiiciat.» — *Alfius*] Apud Cic. est *C. Alfius*, et apud Senecam Controv. 1, 7. omnes scribunt *Alfius Flavus*, qui rhetor fuit; non ut in Horatio plerique *Alphius*, hybrida forma. — *redegit*] *redigere pecuniam* est recipere ad se pecuniam qualicunque modo licito vel ex rebus venditis (Cic. Divinat. 17: *deinde bona vendit, pecuniam redigit:*) vel ut hic et apud Cic. pro Rabir. Post. 13: *pecunia non redigeretur* a debitoribus. Gronov. Obss. 1, 20. *Redegit* autem *Idibus* cum dicit, intelligamus necesse est prius appellatos esse debitores, ut eam ad diem solverent pecuniam mutuo sumptam. Ex compluribus vero locis merito colligimus, nisi forte in chirographo certa dies solvendae pecuniae constituta esset, in usu fuisse, ut pro feneratoris commoditate secundum debitorum appellationem pecuniae et Kalendis et Nonis et Idibus ab eo redigerentur. Cic. Verr. 1, 57: *Nemo Rabonio molestus est, neque Kal. Decembribus neque Nonis neque Idibus.* ad Att. 10, 5: *Scripsit diem pecuniae Idus Novembres esse.* ad Att. 14, 20: *Iam vel sibi habeat nummos, modo numeret Idibus.* in Catil. 1, 6: *Praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes tibi impendere proximis Idibus senties.* Sat. 1, 3, 87: *Qui nisi, cum tristes misero venere Kalendae, Mercedem aut nummos unde unde extricat* cet. Ovid. Rem. Am. 561. Martial. 8, 44, 11: *Centum explicentur paginae Kalendarum.* Plutarch. de vit. aer. al. 2: *ἡ αὐτάρκεια οὐδ᾽ ἀναμνήσει τῶν καλανδῶν καὶ τῆς νουμηνίας, ἣν ἱερωτάτην ἡμερῶν οὖσαν, ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ καὶ στύγιον.* — *Quaerit*] «circumspicit, apud quem denuo possit collocare nummos.» — *Kalendis*] «sequentibus». Schol. — *ponere*] Sic *τιθέναι* et *καταβάλλειν τὸ κεφάλαιον*, ut A. P. 421: *dives positis in fenore nummis.* Cic. Verr. 3, 70: *cum posita esset pecunia apud eas civitates, unde erat attributa, binis centesimis feneratus est.* — Missas faciamus et falsas interpretationes, velut: «edixit debitoribus, cum Idus essent, pecuniam s. sortem cum

usuris proximis Kalendis pernumerandam; eandem tamen, cum eae advenissent, iterum ponit fenori;» et lect. *relegit*, defensam tamen ab Heinsio Advers. p. 235., qui exponit «recollegit», id quod repugnat consuetudini Latinae, et ab Oudendorpio ad Appul. Met. 6. p. 432.

EXCURSUS I.

AD EPOD. II.

EX

CAROLI LACHMANNI

AD C. FRANKIUM EPISTOLA.

«In epodo secundo videbaris mihi (p. 27. 124.) nescio qua sive iuvenili coniectandi intemperantia sive pravarum observationum contagione nimis subtiliter ignorabilia rimatus esse, ut postremo non quidem quid Iuppiter Iunoni in aurem, sed tamen quid inter se illi «consortes studii, pia turba poëtae» (Horatius, Virgilius, Tibullus) egissent, tibi videreris intelligere. Certe ego hebetior Virgilianorum carminum (Georg. 2, 458. seqq.) in illo epodo nullam litteram agnosco. Immo mihi nuper Gruppius in libro, quem de elegia Romana scripsit, (p. 392.) Tibulli quosdam versus cum Horatio comparavisse vel aptius ad persuadendum videtur; cum tamen certum sit Horatium in epodis ad Tibulli carmina respicere non potuisse, nisi in Tibullo meas, in Horatio tuas temporum rationes repudiemus. Ego hoc unum video, Horatio iambum Archilochi ante oculos fuisse, ad cuius exemplum hunc suum componeret. Illum, inquam, in quo Charonem fabrum loquentem induxit, cuius initium fuit *Οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει οὐδ' εἷλέ πώ με ζῆλος*. Sed nobis, quam bella quamve iocosa fuerit imitatio, vix suspicari licet, cum ne exitum quidem Archilochii carminis, cuiusmodi fuerit, divinare possimus. In hoc, si Aristotelem recte intelligo (Rhetor. 3, 17.), fuit *ψόγος ἄνευ ἀγροικίας*. Horatius suavitatem quaesivit et ridiculum; hoc quidem summe, cum feneratori adscribit haec, *quis non malarum, quas amor curas habet, haec inter obliviscitur?* sed sub risu iocoque latere amici (Virgilii) irrisionem cur suspicer?» — Marius Victorinus pag. 188. Gaisf.: *Ex trimetro versu iambico epodum octosyllabum Archilochus commentus est: ut* Beatus ille, qui procul negotiis.

EXCURSUS II.

AD v. 16.

Acron: «*tondet*] quae in aestu velleribus premantur, aut relictas taedio.» Hinc Dillenburger interpretari mavolt: «*quae in aestu velleribus premuntur*», addens: «easque puto oves infirmas, quae vellerum longitudine et copia ne pedibus libere possint uti prohibentur»; quae quidem notio quomodo in simplici v. *infirmas* inesse possit, non satis perspicio. Mihi vero Acron hoc potius dicere voluisse videtur, quales oves Alfius tondendas sibi proponat, incredibile cum videretur, a domino ipso totum gregem tonderi. Ergo adiicit: oves (aliquot), quae in aestu velleribus (nimis) premantur, aut relictas (per casum qualemcunque) *lanitondio* (sic enim emendo corruptum v. *taedio*; utitur illa voce Comm. Cruq.) tondet (animi potius quam necessitatis causa.) Explicat igitur potius v. *tondet oves* quam ἐπίθετον generale *infirmas*. — Ceterum vv. *aut relictas taedio* om. Ed. Veneta 1481.

CARMEN III.

Parentis olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?

EPOD. III. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic Bc. addentes *Exsecratur allium*. — 3. *Edit* superscr. *a* b, *Edat* Codd. complures etiam Pottierii, Aldus. (Ut nos, BSc.)

III. Iocosa exsecratio allii, quod ei inscienti Maecenas in olere incoctum apposuerat. Miros enim tunc cibos (Italorum *erbolati*) ex talibus conficiebant. Cic. ad Fam. 7, 26: *fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suavius.* Alii cogitarunt de moreto, sed *priscus* is erat *cibus*, rusticorum imprimis. Vide Ovid. Fast. 367. seqq. et quod Virgilio tribuitur *Moretum*. (Compositum videtur carmen, antequam Terentia Maecenati nupserat, a. u. c. 719. aut 720.)

1—5. *olim*] Cfr. Od. 4, 4, 5. — *guttur*] Od. 2, 13, 6. usurpavit volgarius *frangere cervicem* pro *strangulare*. — «*Edit* potius dicendum quam *edat*. Antiqui enim dicebant *edim*, *edis*, *edit* cet.» Acron Nannii. Sicque est etiam Sat. 2, 8, 29. Cic. ad Fam. 9, 20: *ne comedim*; et constanter apud Plautum. (V. Trinumm. 1, 2, 65. Ibid. 2, 4, 72. cet.) Perfectum esse nequit, cum sensus manifesto hic sit: «Hoc summum supplicium patiatur, ut allium esse debeat:» neutiquam vero: «Ideo quia edit allium eoque in furorem actus est, patrem iugulavit.» Simili exsecratione usus est Naevius apud Prisc. 6. p. 681. P.: *Ut illum di terant, qui primum olitor cepam protulit!* — *messorum ilia*] «quae ferre possint tam dirum venenum.» Cfr. Virgilii Moretum et Ecl. 2, 10: *Thestylis et rapido fessis messoribus aestu Allia serpyllumque herbas contundit olentes.* Galenus Therap. 12, 8. allium vocat *τῶν ἀγροίκων θηριακήν*. — *praecordiis*] pro «intestinis». Cfr. Sat. 1, 4, 26. Seneca Ep. 29: *garum* non *credis urere salsa tabe praecordia?*

6—8. *viperinus cruor*] praesens venenum, ut Od. 1, 8, 10. — *incoctus*] Sic Medea apud Ovid. Met. 8, 265: *Seminaque floresque et succos incoquit acres.* — *malas*] Virg. Ge. 2, 471: *coluber mala* (venenosa) *gramina pastus.* — *Canidia* saga, Horatii inimica. Cfr. Epod. 5. et 17. — *tractavit*] «apparavit et miscuit.» Sic Od. 2, 13, 8: *venena Colcha - - tractavit.*

9—12. Insignem vim comicam

Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum iuga
Perunxit hoc Iasonem;
Hoc delibutis ulta donis pellicem
Serpente fugit alite.

6. *Non* b. — 8. *tentavit* unus Torrentii.

in huiuscemodi carmine habent exempla ab heroibus repetita. — «Posteaquam Medea Iasonis ceteris omnibus Argonautis pulchrioris forma capta est»: etenim sic construe, non vero: *Iasonem candidum mirata est praeter omnes Argonautas.* Sic Magnetes mirantur eum apud Pind. Pyth. 4, 87: *Οὔτι που οὗτος Ἀπόλλων, οὐδὲ μὰν χαλκάρματός ἐστι πόσις Ἀφροδίτας κτλ.* — *ducem*] Plane singularis est fabula in vase picto *Mon. Inst. archeol.* II. T. 35., ubi Iason iamiam a dracone devoratus Minervae ope ex illius ventre extractus servatur, ut monstrum vincat. — *Ignota*] «iuga antea insueta tauris illis impositurum tali veneno perunxit, ne flammis, quas spirabant, laederetur.» Hoc cum dicit, generatim significat, tantam vim magicam in allio inesse, ut nihil ei resistat, ne flammae quidem illae portentosae. — Nequaquam autem distinguendum cum editore Leidensi: «*Ut mirata est - - ducem Ignota tauris illigaturum iuga; Perunxit hoc Iasonem,* ut pari amore flagraret, quo ipsa flagrabat.» — *Perunxit*] Quapropter postea a Iasone prodita apud Ennium haec ei probra obiectat, servata a Charisio 4. p. 168. Lind., a Bothio praetermissa, haud improbabiliter sic restituta a Lindemanno: *Non commemoro, quod draconis taetri oppressi impetum; Non, quod domui vim taurorum et segetis armatae manus.*

13. 14. *delibutis - donis*] «palla et corona huiuscemodi medicamine perunctis.» — *pellicem*] «Glaucen, (alii Creusam appellant:) Creontis, regis Corinthi, filiam, quam Iason in matrimonium ducturus erat, aeque acri veneno perdidit, atque est illud, quod in intestinis meis saevire sentio.» Erat autem naphthas. Plin. 2, 105: *Ita fertur a Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat corona igne rapta.* — *serpente*] «curru draconibus alatis iuncto, quem habuit ab avo Sole, per aërem avecta Athenas aufugit.» Cfr. Ep. 5, 61. — *alite*] ut Od. 4, 11, 26: *Pegasus ales.*

Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosae Apuliae,
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.
At, si quid unquam tale concupiveris,
Iocose Maecenas, precor,
Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

19. *Quod si* S. (non bc.) — 20. *Iocosa* Markland. — 21. *suavio* LCt. (Ut nos, bSc.)

Frequenter autem in vasis pictis conspiciuntur tales serpentes alati.

15—18. *siderum*] «calor oppressit aridam Apuliam.» Virg. Ge. 2, 353: *hiulca siti findit Canis aestifer arva.* — *insedit*] «incubuit,» ut Seneca Oedip. 47: *Sed gravis et ater incubat terris vapor.* — *Siticulosae*] ut *πολυδίψιον Ἄργος.* — *munus*] vestis Nessi Centauri cruore tincta, a Deïanira Herculi coniugi Ioles amore capto funesto dono missa. Ovid. Met. 9, 130. — *humeris-Inarsit*] «humeris ardens inhaesit.» — *efficacis*] «difficillimis laboribus defuncti, *δραστηρίου*, *thatkräftig.*» Appul. Apol. p. 442: *Hercules lustrator orbis, purgator ferarum, gentium domitor.* Sic Maximus Tyr. D. 3, 7. Herculem vocat *τὸν τῶν πολλῶν καὶ θαυμαστῶν πόνων ὁμιλητὴν καὶ ἀγωνιστὴν καὶ ἐθάδα*, et similius etiam D. 21, 6: *καθορθωτὴν ἔργων.* Iulianus ad Themistium p. 264. ex Odyss. φ, 26: *μεγάλων ἐπιΐστορα ἔργων*, «*αὐτουργότατον ἁπάντων γενόμενον.*» Ad consuetudinem Latinam cfr. Caelium ad Cic. Fam. 10, 3: *Nosti Marcellum, quam tardus et parum efficax sit.*

19—22. *concupiveris*] «Si tam detestabile edulium unquam tibi rursus placuerit.» — *Iocose*] quatenus allio clam oblato amicum ludibundus deceperat. Hoc autem longe aptius toti carmini quam otiosum illud puellae *ἐπίθετον iocosa.* — *savio*] «amoris osculo». Schol. Rectior autem haec est scriptura quam altera *suavio*. Non enim deducitur a v. *suavis*, sed *savium* proprie est *labellum*, ut bis terve apud Plautum. Cfr. Iahn ad h. l. — *sponda cubet*] De venere a puella negata accipio, ut est apud Tibull. 1, 9, 55. in simili imprecatione: *Tecum interposita languida veste cubet.* Alii: «sese quam longissime a te removeat in lecti convivalis sponda.» Sane *cubare* etiam de conviviis usurpatur. Cic. de Or. 2, 86: *quo eorum loco quisque cubuisset.* — Falso autem Acron *puellam* explicat de Terentia Maecenatis, id quod prope indecenter dictum esset de tam splendida matrona Romana, (prius a Caesare Octaviano amata. Sueton. Octav. 69.) Immo manifesto loquitur de *ἑταίρᾳ*, quacum consueverit potens amicus ante nuptias cum Terentia celebratas. Cfr. Franke F. H. p. 125.

CARMEN IV.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Hibericis peruste funibus latus
Et crura dura compede.

EPOD. IV. Inscr. volg. *In Cnaeum Pompeium Menam* vel *In Menam libertum Pompeii Magni.* Ego inscripseram: *In Vedium Rufum.* Vide Annotatt.

IV. In Codd. duobus Bern. B. et c., in Bambergensi uno atque Oberlini B. unoque item Feae vel confusae sunt duae diversae inscriptiones vel ante syllabam *Ve* excidit *vel:* 1) *ad Sextum Menam, Pompeii libertum*; 2) *Vedium Rufum ex servitute miratur usurpasse equestrem dignitatem usque ad tribunatum militarem.* Mature sane interpretes cogitasse videntur alii de *Sex. Mena* (id est, Menodoro, ut *Apollos*, Apollodorus, *Lucas*, Lucanus:) Sex. Pompeii liberto (Od. 3, 16, 15. Comment. Cruquii ad h. l.), alii de *Vedio* quodam *Rufo*, aliunde quidem haud noto; verum quae persona fingi omnino non potuit, atque vel idcirco verior videtur, quam S. Menas. Et hoc rectum puto, quo simul illa amovetur difficultas, quomodo *Menas*, dux classium Pompeianarum, v. 20. vocari potuerit *tribunus militum.* Atque *Vedii Rufi* nomen certe nemo temere excogitare potuit, sed est antiquissima *παράδοσις* primorum Horatii interpretum. (Acriter vero pro *S. Mena* pugnat Franke p. 126., quem non sine fructu consules, ac fatendum est sane, v. *eques* v. 15. quadrare in istum Pompeii libertum, utpote quem Octavianus *ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἦγαγε δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψε.* Dio Cass. 48, 45. De tribunatu mil. vero dubitare licet. — Illud vero hominis prorsus imperiti est, putare huiuscemodi carmen in fictam personam scriptum esse et scribi potuisse, id quod nuper quidam contendere ausus est.) — (Compositum esse videtur a. u. c. 716.) — Similem autem indignationem spirat Anacreontis illud Fragm. 19. Bergk. Schneidewin Del. 72. pag. 365: *Ξάνθῃ δέ γ' Εὐρυπύλῃ μέλει Ὁ περιφόρητος Ἀρτέμων - - Κίβδηλον εὑρίσκων βίον· Πολλὰ μὲν ἐν δουρὶ τιθεὶς αὐχένα, πολλὰ δ' ἐν τροχῷ, Πολλὰ δὲ νῶτον σκυτίνῃ μάστιγι θωμιχθείς, κόμην Πώγωνά τ' ἐκτετιλμένος· Νῦν δ' ἐπιβαίνει σατινέων, χρύσεα φορέων καθέρματα Παῖς Κύκης καὶ σκιαδίσκην ἐλεφαντίνην φορέει Γυναιξὶν αὔτως.*

1—4. *Lupis et agnis*] Est hoc

Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
Cum bis trium ulnarum toga,
Ut ora vertat huc et huc euntium

8. *bis trium* de Barthii coni. Bentleius et Meinecke: *bis ter* bS. cum Codd. antea notis et LctF; verum in Codd. B. et c. est sic: *bis. t. ulnarum.*

fere proverbii loco iam apud Homerum. Iliad. χ, 263: *Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν.* — *sortito*] «sorte sive lege atque instinctu naturae.» — *Hibericis*] e sparto (*Pfriemgras*) tortis, cuius magna est in Hispania copia. Ex hoc autem sparto, herba tenacissima, conficiebantur rudentes ac funes, quibus uti poterant ad castigandos classiarios, ut vitibus centuriones caedebant milites. — Lorarium, qui inibi est, ut funibus CONNEXIS verberet servum comicum, habes in Mus. Borbon. IV. T. 24. — *peruste*] de doloribus acribus flagellationis et compedum notisque lividis inde remanentibus. Epp. 1, 16, 47: *Loris non ureris, inquit.* Catull. 25, 10: *inusta flagella.* Nos alia metaphora *gerben,* Graeci *δέρειν.* — *dura*] Eodem *ἐπιθέτῳ* utitur Tibullus 1, 7, 42: *Crura licet dura compede pulsa sonent.* — «Qui habuisti crura excruciata compede» adnotans Comm. Cruq. recte dissolvit zeugma. — (De usu poëtico num. singularis *compedis, compedem, compede* v. Köne *Röm. Epiker* p. 140.)

5—8. *ambules*] de incessu superbo, ut Epod. 15, 18: *meo superbus incedis malo.* Claudian. 18, 305: *erecto pectore dives Ambulat.* Lucian. Catapl. 16: *καὶ σεμνῶς προβαίνων καὶ ἑαυτὸν ἐξυπτιάζων.* — *genus*] h. l. sordes serviles. — *Sacram - - viam*] quae ad Capitolium ducit, otiosorum turba celeberrima. — *bis trium*] Cum inauditum sit et consuetudini Latinae prorsus contrarium *bis ter* pro *bis tres*, post Bentleium et Meineckium recepi Barthii coniecturam *bis trium.* Vitium inde ortum esse videtur, quod scribebant *bis III.*; per notam certe scriptum est in Codd. meis B. et c: *bis. t.* cum lineola. Similes numerorum *χαραφράσεις* poëticas *bis sex, ter quinquaginta, ter denos* cet. diligenter collegit Dillenburger p. 108. Verum nuper quidam, vel propter imperitiam vel per iocum ita explicavit: «*bis ulnarum* significat latitudinem, *ter ulnarum* longitudinem.» Quod autem Porphyrion ad h. l., Schol. Persii 5, 14., Isidorus Origg. 19, 24. uno ore tradunt mensuram togae iustae sex ulnarum fuisse, vide ne ex hoc ipso Horatii loco parum intellecto repetitum sit, cum manifesto hic designetur toga insolitae mensurae, quae propter longitudinem ad imos talos demissa *metiatur* viam, id est, eam semper

Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
Praeconis ad fastidium
Arat Falerni mille fundi iugera
Et Appiam mannis terit,
Sedilibusque magnus in primis eques
Othone contempto sedet!

tangat et radat. Ovid. Met. 9, 447. Lucan. 5, 556: *Instabili gressu metitur litora cornix*. Tales homines in Catilinaria 2, 10. *velis amicti*, *non togis* vocantur.

9—12. *huc et huc*] «Poëtarum est, non prosae orationis.» Hand Turs. III. p. 106. — «Oculos avertunt (detorquent) huc et illuc praetereuntes, ne te immerito superbientem videant.» Sic Scholiastae. Minus apposite contrariam rationem alii sequuntur: «Omnes in te convertunt oculos ac liberrima cum indignatione in tuum fastum invehuntur.» — *sectus flagellis*] caesus. Tibull. 1, 9, 22: *intorto verbere terga seca*. Iuven. 10, 316: *secat ille cruentis Verberibus*. — *triumviralibus*] Triumviri capitales, (Salustio in Cat. 55: *vindices rerum capitalium*: quorum praecipuum munus sic definit Cicero de Legg. 3, 3: *VINCLA SONTIUM SERVANTO: CAPITALIA VINDICANTO*:) de delictis meretricum, maleficiis servorum, aliorumque hominum humiliorum, imprimis peregrinorum, cognoscebant, noxiosque aut capite plectebant aut flagellari iubebant ad columnam Maeniam, ut certe narrat Pseudasconius p. 120. Ed. Bait. Sic sine dubio Triumviri capitales exsecuti sunt ea omnia, quae Cicero tradit de P. Dolabella Philipp. 1, 2. et ad Att. 14, 15. item Tacit. Ann. 2, 32. de mathematicis saxo deiectis. Cfr. Plaut. Asin. 1, 2, 5: *iam ex hoc loco Ibo ego ad Trisviros vostraque ibi nomina Faxo erunt: capitis te perdam ego et filiam*. — *praeconis ad fastidium*] «usque ad satietatem praeconis, qui, dum a lictore flagellatur damnatus, altissima voce delictum eius rationemque poenae solebat proclamare.» Sic *Turinum, fumi venditorem* (hominem fallacem), Alexander Severus *fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necavit, praecone dicente: «Fumo punitur, qui vendidit fumum.»* Lamprid. Alex. Sev. 36. Plato Legg. 11. p. 917. D.: (fraudator) κατὰ δραχμὴν ἑκάστην τῇ μάστιγι τυπτέσθω πληγάς, ὑπὸ κήρυκος ἐν τῇ ἀγορᾷ κηρύξαντος ὧν ἕνεκα μέλλει τύπτεσθαι. Manifesto autem loquitur de tempore, quo homo iste, in quem invehitur, servitutem serviebat.

13—16. *Arat*] possidet. «Haec referenda sunt ad Italiae situm, ubi ligatis ad arbores vitibus, omnes arantur vineae.» Schol. — *Falerni*] adeoque propter vina generosa optimi. — *Appiam*] «Crebro iter facit per viam Appiam

Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc tribuno militum?

17. *ora*] *aera* malebat Bentleius.

ad inspectanda sua praedia.» — De *mannis* vide Od. 3, 27, 7. Lucr. 3, 1076: *Currit agens mannos ad villam hic* PRAECIPITANTER; velocissimus enim est eorum cursus. — *terit*] Voss.: *zermalmt*. Est potius: «frequentat». Virg. Ge. 1, 380: *Angustum formica terens iter*. Sic *τρίβειν*. Arat. 250: *Μεσσόθι δὲ τρίβει μέγαν οὐρανόν*, quod Cicero Arat. 2. vertit: *caeli mediam partem terit*. — *eques*] Nam inde a Caesaris temporibus tribuni militum angusticlavii in ordinem equestrem adscribebantur. Cfr. Interpretes ad Iuven. 7, 89. Sueton. Oct. 39. Itaque hoc aeque valere poterat et de Vedio Rufo et de Mena. — *Othone*] L. Roscius Otho trib. pl. a. u. c. 687. legem tulit, ne quis in quattuordecim gradibus orchestrae, in qua senatores, proximis sederet, nisi qui eques et equestri censu esset. Hoc ergo dicit: «Vedius adeo dives est, ut facile possit Othonem eiusque legem contemnere, id est, minime curare nec metuere, ne cognitione de suis fortunis instituta minus quam CCCC milia H. S. possidere reperiatur.» «Contemnit sua cum lege Othonem, qui nihil contra illam admisit. Iuven. 10, 113. de Cicerone: *Antoni gladios potuit contemnere, sic si Omnia dixisset*. Tacit. Ann. 2, 34: *nec Urgulania obtemperavit, in domum Caesaris spreto Pisone* (nihil eum curans) *vecta*.» GESNERUS.

17—20. *ora - - Rostrata*] «rostra in navium proris.» Etsi sine exemplo dictum videtur, non tamen propterea mutandum cum Sanadono in *rostra - - Aerata* vel cum Bentleio in volgare illud *aera*; nec vero sine causa Bosius pag. 47., num *aera rostrata* satis Latine dici possint, dubitat, cum *aes* pro ipso rostro ponatur, ut Aen. 1, 39: *spumas salis aere ruebant*. — Cfr. Diodor. 13, 40: *τοῖς στόμασι τῶν ἐμβόλων*. — *gravi - - pondere*] propter ipsam navium magnitudinem. — *latrones*] «Quid prodest armari classem ab Octaviano contra fugitivos, quos armavit Sex. Pompeius, si Vedius olim servus ac latro, tribunus nunc factus est militum et classis praefectus?» SCHOL. Florus 4, 8: (Sex. Pompeius:) *O quam diversus a patre! Ille Cilicas exstinxerat: hic secum piratas navales agitabat*.

CARMEN V.

At, o deorum quidquid in caelo regit

EPOD. V. Inscr. volg. *In Canidiam veneficam.* — *Puerum praetextatum defossum inducit a Canidia quo necato Alpho* (sic) *Varo daret potionem delinimentorum.* b. — *In Gratidiam. Puerum - - necato Aleio* (sic: lege *Alfio* ex Oberlini B.) *Varo daret potionem.* c. — 1. *quidquid - - regis* b et plures Pottierii, *quisquis - - regis* Diomedes p. 527. P., Aldus. (Ut nos, BSc.)

V. Scena haec est: immane scelus patraturae sagae puerum ingenuum, quem vel blanditiis a domo paterna seduxerant vel vi rapuerant, vivum in scrobe defodiunt, ut eius medulla et iecinore utantur ad philtra praeparanda. Ridiculum autem, quod senem tam perdite amat Canidia, ut horribile facinus ad eum sibi conciliandum facere non recuset. Eiusdemmodi sagae ac veneficae memorantur apud Tacitum *Locusta* et *Martina:* egregieque totum hoc feminarum genus descripsit Ovid. Am. 1, 8. Dipsadem quandam sagam nobis ante oculos ponens. Singulari autem arte Horatius praestigias hasce magicas expressit et hic et Epod. 17. et Sat. 1, 8., adeo ut recordemur Appuleiani illius in Apol. p. 504. Oud.: *Magia ista res est legibus delegata*; - - *igitur et occulta non minus quam tetra et horribilis, plerumque noctibus vigilata et tenebris abstrusa et arbitris solitaria et carminibus murmurata.* — Propter v. 13. sceleris scenam Neapoli collocat Porphyrio; sed obstare videntur v. 58. *Suburanae canes.* — (Ceterum praeter Theocriti et Virgilii *φαρμακευτρίας* cfr. etiam Luciani Dial. mer. 4., item de *μαγγανείαις*, *καταδέσεσι*, *κηρίνοις μιμήμασι* Plat. de Legg. XI. p. 933. Atque prorsus similis puero hic mactato est in Inscriptt. m. Lat. N. 2486. et Meyeri Anthol. Lat. N. 1253: *Iucundus Liviae Drusi Caesaris F. Gryphi et Vitalis*: *In quartum surgens comprensus deprimor annum, Cum possem matri dulcis et esse patri. Eripuit me saga manus crudelis ubique, Cum manet in terris et nocet arte sua. Vos vestros natos concustodite parentes, Ne dolor in toto pectore fixus eat;* unde colliges toti huic Epodo mirifice convenire cum superstitiosis seculi Augustei opinionibus. — Quae autem Mitscherlich in prooemio affert, exiguam habent veri speciem: etenim animi potius causa famosam magam exagitavit, quam amicae olim superbae fastidia tum, cum vetula facta esset, ultum ivit. Cfr. ad Od. 1, 16. — Tametsi fuit re vera *Canidia* gens plebeia (cfr. nummum aevi Aug. apud Eckhel D. N. 5. p. 161. et Vell. Pat. 2, 85. ad Actium *in terra locatum exercitum Antonii regebat Canidius*:) Scholiastae tamen uno ore affirmant Canidiam hanc vero nomine fuisse Gratidiam Neapolitanam unguentariam (? cfr. vv. 59. 60.) et veneficam, a *canitie* sic ioci gratia appellatam. — («Hoc chorum ducit eorum carminum, in quibus Canidia sive Gratidia diffamata est. Cfr. Buttmann Mythol. I. p. 332. Scriptum videtur a. 717. vel 718.» Franke.)

1. *At*] Hoc loco *at* abundare dicit Priscian. 17, 23., ad ornatum

Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? aut quid omnium
Voltus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit,
Per hoc inane purpurae decus precor,
Per improbaturum haec Iovem,
Quid ut noverca me intueris aut uti
Petita ferro belua?

3. *aut quid* BS, Oberlini B, Pottierii 1, 3, 11, 22., Aldina utraque: *et quid* bcLCtF, Bentleius et M.

solum pertinere Servius ad Aen. 7, 363. Verum, ubi *at* sic orditur orationem, exprimit animi commoti impetum ac trepidationem, cum qui loquitur se subito in alio quam antea statu collocatum videt, atque dolorem et iram significat. Cfr. Hand Tursell. I. pag. 419. et 440. Sic etiam Graeci. Tyrtaeus 8. Schneidewin: *Ἀλλ' Ἡρακλῆος γὰρ ἀνικήτου γένος ἐστέ.* Theognis 341: *Ἀλλά, Ζεῦ, τέλεσόν μοι - - εὐχήν.* — *quidquid*] Liv. 23, 9: *iurantes per quidquid deorum est.* Ovid. Met. 10, 17: *quidquid mortale creamur.* Diomedes p. 527. et Priscianus p. 1105. P. habent *quisquis - - regis*, Codd. etiam multi *quidquid - - regis*. Sed recte Bentleius: «*Regit* ab Horatio profectum est. Non enim puer ille deos hic precatur, sed Canidiam et socias alloquitur; neque vero invocatio deorum est, sed exclamatio dumtaxat, qualia ista *di boni, pro Iuppiter, di vestram fidem* cet.» Est simpliciter: «o di caelestes, rectores terrarum cet.»

3—5. *fert*] «novi affert, sibi volt; quorsum sic tumultuamini?» — *aut quid*] Haec lectio antiquissimorum Codd. BS. auctoritate firmata melius exprimit turbatum pueri animum quam altera *et quid*. Sic prorsus Epod. 7, 1., ubi sine causa Cuninghamius voluit *et cur*. — *truces*] «quattuor sagarum voltus minitantur in me conversi.» — *te*] Iam ad Canidiam, sagarum principem, sese confert.

6—10. *Lucina*] Cfr. Carm. sec. 15. Egregie iocatur in re atrocissima verbis ambiguis usus, quae in anxii pueri ore innocentissima videntur: «si reapse Lucina tuos partus iuvit, ut procul dubio iuvit;» ex poëtae sensu mordacissima sunt: «si unquam vere peperisti;» quo ipso significat Canidiam falsos sibi supposuisse partus. (Cfr. Epod. 17, 50.) — *purpurae decus*] togam praetextam, quae tueri atque inviolabilem reddere debebat puerum Romanum. Quintil. Decl. 311: *Ego vobis allego etiam illud sacrum praetextarum, quo sacerdotes velantur, quo*

Ut haec trementi questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora,
Canidia brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Iubet sepulchris caprificos erutas,
Iubet cupressus funebres

11. *tremente* Bentl. (Ut nos, nostri et omnes Pottierii.) — 13. *posset*] *solet* B. — 15. *illigata* BS. (non bc.) — 18. *cupressos* BhSct. — *funebris* B.

magistratus; quo infirmitatem pueritiae sacram facimus ac venerabilem. — *Inane* autem, «quatenus me non tutatur.» — *improbaturum*] Mollissimo verbo consulto utitur experturus, an sagae istae misericordia tangi queant, pro: «vindicaturum, puniturum.» — *noverca*] Seneca Excerpt. Controv. 4, 6: *Hic tuus est: quid alterum novercalibus odiis intueris?* — *Petita*] «iam telo confixa, saucia.»

11—14. *Insignibus raptis*] praetexta et bulla, de qua Cic. Verr. Accus. 1, 58: *quod ornamentum pueritiae pater dederat, indicium atque insigne fortunae.* — *Impube corpus*] Est appositio v. *puer:* «cum nudus destitueretur a sagis, eumque nondum ad pubertatem pervenisse appareret, (qui aspectus mollire posset immanes quoque barbaros,) Canidia cet.» Nemo pro certo nunc non agnoscet protasin esse *Ut haec -- Thracum pectora*, apodosin autem *Canidia*, qua de re olim ambigebant.

15—18. *brevibus*] Eodem ἐπιθέτῳ utitur Ovid. A. A. 2, 376: *Nec brevis ignaro vipera laesa pede,* id est, *brevis* quidem, parva, sed eadem *venenata et pestifera,* quemadmodum eam vocat Orator de Harusp. resp. 24. Sic Erichtho illa Lucani 6, 651: *Discolor et vario furialis cultus amictu Induitur voltusque aperitur crine remoto Et coma vipereis substringitur horrida sertis.* — *implicata*] instar Furiarum, ut has magas vocat Sat. 1, 8, 45. — Memorabilis sane est lectio BS. *illigata*, quam neque Gesnerus nec Fea memorat, neque in suis repperit Oberlinus et Pottierius. — *caprificos*] Caprificus nasci solet inter saxa et muros. Iuven. 10, 143: *laudis titulique cupido Haesuri saxis cinerum custodibus, ad quae Discutienda valent sterilis mala robora ficus.* Martial. 10, 2, 9: *marmora Messalae findit caprificus.* H. l. caprifici natae in sepulchrorum parietibus imprimis efficaces sunt ad incantationes, quas praeparat saga. — *erutas*] «multo cum labore effossas ex lapidibus, quibus firmiter retinebantur earum radices.» —

Et uncta turpis ova ranae sanguine
Plumamque nocturnae strigis
Herbasque, quas Iolcus atque Hiberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunae canis
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas
Horret capillis ut marinus asperis
Echinus aut currens aper.

21. *atque*] *aut* BS. (non bc.) — 25. *expetita* S. (non Bbc.) — 26. *avernalis* BS. — 28. *currens*] *Laurens* auctore N. Heinsio Bentleius.

cupressus] quas *invisas* dicit Od. 2, 14, 23., *atras* Virg. Aen. 3, 64., *ferales* Aen. 6, 216. Claudian. R. Pros. 2, 108: *tumulos tectura cupressus.*

19. 20. *Et uncta*] Construe: *et ova nocturnae strigis uncta* (intincta, sparsa) *sanguine ranae, eiusdemque avis plumam.* — *turpis*] «foedae, omnibus exosae.» — *ranae*] De rubeta sive bufone loquitur. Prop. 3 (4), 6, 27: *Illum turgentis ranae portenta rubetae Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt.* Iuven. 1, 69: *matrona potens, quae molle Calenum Porrectura viro miscet sitiente rubetam.* Strigem describit Ovid. Fast. 6, 139. Avis est nocturna mali ominis. Plin. 11, 39: *Esse in maledictis iam antiquis strigem convenit, sed quae sit avium, constare non arbitror.*

21—24. *Iolcos*] oppidum Thessaliae; mulieres autem Thessalae pro veneficis et magis habebantur. Aristoph. Nub. 749: *γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θετταλήν κτλ.* — *Hiberia*, regio Ponti inter Armeniam et Colchidem, venenatis herbis abundans. Virg. Ecl. 8, 95: *haec Ponto mihi lecta venena.* — *ossa*] erepta cani famelicae et propterea avidae atque iratae, eius sanie madida. Sic et Appuleius Met. 1. inter alia ad philtra apta memorat *extorta ferarum dentibus trunca calvaria.* — *Colchicis*] «qualibus philtra et venena parabat Medea Colchis.» Haec omnia iubet *aduri*, flammis imponi, coqui, quibus ultimo loco medulla et iecur infelicis pueri addenda erant ad summam rem perficiendam, ut Varus ad Canidiam revocaretur.

25. 26. *expedita*] «succincta, ne defluentes vestes impedimento essent.» Schol. Sat. 1, 8, 23: *Vidi egomet nigra succinctam vadere palla Canidiam.* — *Sagana*] Hanc veneficam, Canidiae sociam, memorat etiam Sat. 1, 8, 25. — *per totam domum*] ubi philtra coque-

Abacta nulla Veia conscientia,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus,
Quo posset infossus puer
Longo die bis terque mutatae dapis
Inemori spectaculo,
Cum promineret ore, quantum exstant aqua
Suspensa mento corpora;
Exsucta uti medulla et aridum iecur

33. *terve* LCt. (non BbSc.) — 37. *Exsucta* c, Pottierii 8, alii, Lt: *Exsucca* Cod. Reg. 7977. Sec. XII. et Fea, *Exsecta* bSC, *Execta* B, *Exerta* Aldina utraque, *Exesa* «N. Heinsius in ora sui exemplaris.» Bentleius, qui recepit; *Exesta* cum N. Heinsio Advers. p. 560. Meinecke.

bantur. — *Avernales*] «aquam lustralem ex malefico Averni lacu haustam.» Virg. Aen. 4, 512: *Sparserat et latices simulatos fontis Averni*; id quod ad complendum ritum magicum pertinebat. (Cfr. imprimis Max. Tyr. 14, 2: *Ἦν δέ που τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα περὶ λίμνην Ἄορνον οὕτω καλουμένην μαντεῖον ἄντρον, καὶ θεραπευτῆρες τοῦ ἄντρου ἄνδρες ψυχαγωγοὶ κτλ.*)

27—32. *Horret*, ut *echinus marinus* spinis, *aper* setis. — *currens*] ἐπίθετον imprimis aptum propter comparationem cum Sagana itidem domum percurrente. Virg. Aen. 1, 324: *spumantis apri cursum clamore prementem*. Ovid. Halieut. 60. H.: *Actus aper setis iram denuntiat hirtis Et ruit oppositi nitens in volnera ferri*. — Nihil opus Praedikowii *certans*, nec HP. *ruens*, nec denique Heinsii et Bentleii *Laurens*, etsi hoc Latinis admodum frequens est apri ἐπίθετον. Exempla collegit Heinsius ad Ovid. Fast. 2, 23. — *Abacta*] «Nulla conscientia eius, quod ius fasque est, nulla cogitatio, quantum scelus esset commissura, tertiam istam sagam a proposito deterrere poterat.» — *humum*] «in domus impluvio scrobem faciebat, in quem puerum defoderet, anhelans propter laborem.» — *ingemens*] Sic Tac. Germ. 46: *ingemere agris*.

33—36. *Longo*] iunge *longo die*, «qui propter ipsa haec saeva tormenta longus puero videri debebat»; non, ut alii: *longo spectaculo*. — *bis terque*] «cibi novi saepius per diem appositi identidemque sublati, quo acueretur pueri fame enecti aviditas.» «*Bis terque* significat saepius, *bis terve* (Ald.) raro.» Bentl. — *Inemori*] Nobis nunc ἅπαξ λεγόμενον pro *immori*. — *Suspensa*] «quemadmodum nantes inde a mento exstant aquae superficie.»

37. 38. *Exsucta*] Inter omnes

Amoris esset poculum,
Interminato cum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam
Et otiosa credidit Neapolis
Et omne vicinum oppidum,
Quae sidera excantata voce Thessala
Lunamque caelo deripit.
Hic irresectum saeva dente livido
Canidia rodens pollicem

huius v. lectiones maxime placet *exsucta*, verbum iam a Varrone usurpatum et propagatum certe usque ad Ammian. Marc. 30, 4: *adusque ipsas medullas exsuctus;* «suco exhausta, exsiccata propter longa mortis tormenta.» *Exesta* pro *exesa* auctoritate caret et ipsum quidem v. minus aptum est propterea, quod non significatur, qua ratione *exesa* sit medulla, ut contra apud Catull. 66, 23: *Cum penitus maestas exedit cura medullas*. *Exsecta* autem ideo otiosum, quod medulla et iecinore aliter quam e cadavere *exsectis* omnino uti saga non poterat. Aliquot Codd. *exusta;* proxime ad nostrum v. accedit *exsucca* s. *exsuca*, quo v. usus est Quinctilianus, habetque aliquam auctoritatem a Codd. — *Amoris-poculum*] ut Epod. 17, 80: *Desiderique temperare pocula*, *φίλτρον*. Huiuscemodi autem potiones sagae conficiebant plerumque ex mandragora, qui vino vel aceto diluebatur. Schol. Plat. Ed. nostrae p. 931. B.

39 — 44. *Interminato*] a v. *minari*, «interdicto, vetito.» Terent. Andr. 3, 2, 16: *Interminatus sum, ne faceres*. In consuetudine autem communi Augusti temporibus hoc v. fuisse demonstrat Rutilius Lupus 1, 7: *ego quaestoribus interminatus sum*, *ne* cet. — «Statim cum *pupulae*, *κόραι*, id est, oculi defixi in cibo, aviditate conlabefacti in morte defecissent.» Equidem iungo *cum semel intabuissent*, non *semel defixae*. — *masculae libidinis*] *τριβάδα* feminarum amore ardentem. — *Ariminum*, Umbriae oppidum. — *otiosa*] ut erant Graeculi; eoque cupidi talium sermonum, *περιιόντες αὐτῶν πυνθάνεσθαι εἰωθότες «λέγεταί τι καινόν;»* (Demosth. Philipp. 1, pag. 43.) «Etiam *fabulosa* dicta est Neapolis, quod a rebus gravibus vacaret et fabulis indulgeret.» Schol. Liv. 8, 22: *Neapolitana gens lingua magis strenua quam factis*. Ovid. Met. 15, 711: *in otia natam Parthenopen*. Silius 12, 31. item de Neapoli: *Nunc molles urbi ritus atque hospita Musis Otia et exemptum curis gravioribus aevum*.

Quid dixit aut quid tacuit? O rebus meis
  Non infideles arbitrae,
Nox et Diana, quae silentium regis,
  Arcana cum fiunt sacra,
Nunc nunc adeste, nunc in hostiles domos
  Iram atque numen vertite!
Formidolosis dum latent silvis ferae
  Dulci sopore languidae,

53. *hostilis* B. — 55. *Formidolosae* bScLCtF. (ut nos B et Pottierii 1, 2, 3, 6, 8.) — *dum*] *cum* BbSc.

— *omne vicinum*] Neapoli, ut Puteoli, Capua, Cumae, Surrentum.

45—49. *excantata*] «cantu magico e sedibus suis mota.» XII. Tab. p. 734. Dirks.: *QVI FRVGES EXCANTASSIT.* Epod. 17, 4. Virg. Ecl. 8, 69: *Carmina vel caelo possunt deducere lunam.* Tibull. 1, 2, 43: *Hanc ego de caelo ducentem sidera vidi;* et ex antiquissima quidem opinione significata iam ab Aristophane (v. ad v. 21.) et Platone in Gorgia p. 513. A.: *τὰς τὴν σελήνην καϑαιρούσας τὰς Θετταλίδας.* Suidas in *Ἐπὶ σαυτῷ τὴν σελήνην καϑέλκεις.* — *deripit*] Tibull. 1, 10, 60: *e caelo deripit ille deos.* — *irresectum*] «non resectum pollicis unguem rodit,» rabiei signum. «Petronius, ut monstraret furentem, *pollice,* ait, *usque ad periculum roso.*» Schol. Martial. 4, 26, 5: *Ecce iterum nigros corrodit lividus ungues.* — *Quid dixit*] Epp. 1, 7, 72: *dicenda tacenda locutus.* Sic h. l. «incredibilia dixit.»

50—54. *arbitrae*] «fidelissimae testes, consciae et praesentes.» Schol. Appul. Apol. pag. 467: *Solebat ad Magorum caerimonias advocari Mercurius carminum vector et illex animi Venus et Luna noctium conscia et Manium potens Trivia.* — *silentium*] «quae silentio praees idque praestas magicis sacris.» Virg. Aen. 3, 112: *fida silentia sacris.* Ovid. Met. 7, 194. Medea: «*Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris Adiutrixque venis.*» — *hostiles*] eas, quae Canidiae exosae erant, veluti Vari amicarum. — «Mihi propitiae sitis, ira vestra in hostes meos ablegata.» — *Iram*] Satis mire *Arcum* Cod. Brodaei. Est tamen ortum ex v. 52: *Arcana.*

55. *Formidolosis*] «quae formidinem incutiunt horrore suo et tenebris.» Virg. Ge. 4, 468: *Et caligantem nigra formidine lucum.* Lucan. 3, 411: *Arboribus suus horror inest.* Altera lectio *formidolosae* idcirco reiicienda, quod statim sequitur alterum *ἐπίϑετον languidae*; praeterea ambiguum fuisset etiam Romanis ipsis utrum *formidolosae ferae* essent «timidae»,

Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanae canes
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meae laborarint manus. —
Quid accidit? Cur dira barbarae minus
Venena Medeae valent?
Quibus superbam fugit ulta pellicem,

59. *non*] *nec* L. — 60. *laborarint* bSc, Bentl. et F.: *laborarunt* BLCtM. — 63. *superba* Bc. (non bS.)

an «feroces.» Qui tamen hanc lectionem praefert, utique explicare debebit priore modo, ut re vera fecit Regel. Od. 2, 13, 40: *timidos lyncas.* — *dum*] «per totam igitur noctem.» Efficacius hoc videtur quam *cum*, quod sane perbonas habet auctoritates et praefertur a Bernhardyo.

57. 58. Totus locus cum Bothio sic explicandus: «Principio venefica optat, ut senem noctu properantem ad amicam aliquam Suburanam allatrent absterreantque a foribus canes eius vici, quo facto ad se ipsam rediturum eum sperat cupidine abreptum. Sed tacent canes. Ibi mulier v. 61: «Quid accidit? cur non venit Varus; quomodo mei non meminit, quae cubile eius eo medicamento magico unxerim, quod meretricum omnium, quotquot sunt, oblivionem inducere videretur? Dormit tamen, non surgit, neque Suburam nec me petit.» Haec dum dicit, propinqua aliqua domo, ut coniicere licet, exeuntem conspicit senem et ad scorta se conferentem cane latrante nullo. Quod sentiens exclamat v. 71. *Ah, ah* cet. «Video», inquit maga, «vi mea solutus abit, quam irritam suo carmine reddidit alia quaedam scientior me venefica. Festinat ad amores. Sed ad me recurres, Vare; insolitas neque vincendas potiones parabo, quibus totus amore incenderis menteque alienabere.» (Regelii interpretationem vide in Excursu I.) — *Senem - - Latrent*] ut Epp. 1, 2, 66: *venaticus - - pellem latravit - catulus.* Plaut. Poenul. 5, 4, 64: *Etiam me meae latrant canes.* — *Suburanae*] Subura vicus urbis Romae, ubi habitabant prostibula. Pers. Sat. 5, 32. Martial. 6, 66: *Famae non nimium bonae puellam, Quales in media sedent Subura* cet. — Veram scripturam *Subura* praebent Inscriptt.; volgo *Suburra*, ut re vera est in Sexti Rufi Descript. urbis Romae apud Canina *Roma antica* p. 34. Erat autem sita in Urbis regionum tertiae et quartae confinio. Ibid. p. 77.

59. 60. *Nardo perunctum*] ut Stalino comicus senex in Plauti Casin. 2, 3, 9: *postquam amo Casinam magis initio munditiis Munditiam antideo; Myropolas omnes sollicito; ubicunque unguentum est lepidum, ungor, Ut illi placeam.* — *quale non perfectius*] Eadem constructione Sat. 1, 5, 41: *animae,*

Magni Creontis filiam,
Cum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit.
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.

65. *infectum* B meus, B Oberlini et unus Bersmanni. — 67. *At si - - locis, Indormit* Tester.

quales neque candidiores Terra tulit cet. — *laborarint*] «quo ne ego ipsa quidem, si maxime vellem, odoratius aliud praeparare possem.» Haec lectio praeferenda videbatur alteri *laborarunt*: «perfectius omnibus, quae unquam ego praeparavi.» — Ceterum in his vv. *Nardo perunctum* nihil magici inest, ut alii profecto sine ulla causa contenderunt; sed Canidia deridet senem vanum atque inanem, qui illo unguento usus meretricibus Suburanis placere frustra studeat. Ex his potissimum vv. Scholiastae collegisse videntur, Canidiam propalam fuisse unguentariam, intra domesticos parietes sagam. Verum tota res est satis incerta: philtra quidem quae miscet mulier, consentaneum est, ut etiam unguenta praeparare possit (id quod inest in nostra lectione:) utrum hanc artem re vera exerceat necne, nihil attinet.

61—64. *Cur dira*] «Cur ipsa mea venena, non minus profecto potentia quam ea, quibus usa Medea Creusam s. Glaucen, et totam Creontis regiam incendio consumpsit, nihil nunc mihi prosunt neque ullam vim in Varum exercent?» Sic enim malo explicare quam cum aliis: «Cur dira mea venena minus valent venenis Medeae?» Theocrit. 2, 15: *Χαῖρ' Ἑκάτα δασπλῆτι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπάδη, Φάρμακα ταῦθ' ἔρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκας Μήτε τι Μηδείας μήτε ξανθᾶς Περιμήδας.* Tib. 1, 2, 51: *Sola tenere malas Medeae dicitur herbas.* — *superbam*] ut omnis aemula, praelatam ac feliciorem se reputans, ei, cuius amores laedit, iniqua et arrogans videtur. Longe hoc significantius quam altera lectio *superba*. — *fugit*] «Athenas, curru draconibus iuncto per aërem avecta.»

65—67. *palla*] Misit Glaucae *λεπτόν τε πέπλον καὶ πλόκον χρυσήλατον.* Eurip. Med. 786. — *tabum*, pr. sanguis corruptus, h. l. pro veneno, lue, ut Virg. Ge. 3, 481: *infecit pabula tabo*; ex quo loco fluxisse videtur antiquissima et notabilis Cod. B. *διττογραφία infectum.*— Naphtham et sulphur fuisse tradunt venenum, quo aemulam perdiderit Medea. Cfr. Epod. 3, 13. — *in asperis*] Sic aconita *nascuntur dura vivacia caute* Ovid. Met. 7, 418.

69—72. *Indormit*] Pergit in enarrandis suis artibus, nec vero,

Ah ah! solutus ambulat veneficae
 Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
 O multa fleturum caput,
Ad me recurres nec vocata mens tua
 Marsis redibit vocibus.
Maius parabo, maius infundam tibi
 Fastidienti poculum,
Priusque caelum sidet inferius mari,
 Tellure porrecta super,

71. *Aha!* Bentleius, *Ha ha!* Fea. — 76. *redibis* C.

ut volunt alii, se ab alia saga aemula victam fatetur. Immo hoc quoque inter ritus magicos, quibus ante usa sit, memorat, inunxisse se Vari ipsius lectulum magico succo, cuius ea vis fuerit, ut ille oblivisceretur omnium aliarum amicarum praeter ipsam. Sed neque hoc aemularum μίσηθρον, ut contraria φίλτροις vocabant, tunc eam iuverat. — Minus rectae sunt aliae interpretationes: 1) «Indormit cubilibus omnium mearum aemularum unctis oblivione mei:» vel, ut alii, detracta imagine: «Detinetur aliarum feminarum amoribus districtus, mei prorsus immemor.» 2) «Dormit in incantato cubili alicuius meae aemulae, quae artibus suis effecit, ut omnium aliarum feminarum oblivisceretur.» 3) «Non solum mei amoris oblitus in utramque aurem dormit, sed etiam amore omnium mearum aemularum solutus.» — *solutus*] ut Od. 1, 27, 21.

73—76. *potionibus*] V. *potio* frequens de philtris ac venenis, unde apud Suet. Calig. 20: *potionatus*, et Gallorum *poison*. — *fleturum*] «doliturum propter insaniam et furorem, quibus te afficiam.» Cfr. Sat. 2, 1, 46: *qui me commorit - - Flebit* cet. — *vocata mens*] «nec mens tua meis venenis semel alienata mihique obnoxia facta, incantationibus Marsis revocata, unquam ad sanitatem libertatemque redibit.» Recte Marcilius: «Tali potione mentem tuam mihi obligabo, ut nullo Marsorum aut magorum cantu solvi ac remeare ad te libera possit.» Ovid. A. A. 2, 106: *Philtra nocent animis vimque furoris habent.* Cfr. Epod. 17, 45: *Et tu, potes nam, solve me dementia.* Noli interpretari: «nec te semel mihi advocatum ac potione obligatum alia saga iterum a me avocare carmine suo poterit»; vel, ut verbis utar Porphyrionis, qui tamen etiam rectam interpretationem habet: «mens tua a me incantata nunquam redibit, etiamsi Marsis vocibus revocetur»; id quod falsissime quidam sic accepit, quasi Scholiasta diceret: «nunquam redibit ad

Quam non amore sic meo flagres uti
Bitumen atris ignibus. —
Sub haec puer iam non ut ante mollibus
Lenire verbis impias,
Sed dubius unde rumperet silentium
Misit Thyesteas preces:
Venena magnum fas nefasque non valent
Convertere humanam vicem;

81. *mei* cum Glareano Bentleius. — 87. *Venena! magnum fas, nefasque, non.* F. (*Venena magica fas nefasque non valent, Non vertere humanam vicem* malebat Bentleius.)

aemulam meam.» — *Marsis*] Epod. 17, 28. Sat. 1, 9, 29. Lucilius p. 371. Hav.: *ut Marsu' colubras Disrumpit cantu.* Silius 8, 496. Gell. 16, 11: *Marsis hominibus vi quadam genitali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint et incentionibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.* Atque hic de eiusmodi medelis verba facit, non de philtris alius magae.

77 — 82. *infundam*] Cic. Phil. 11, 6. de Domitio: *At hic nuper sororis filio infudit venenum, non dedit.* — *Fastidienti*] «me aspernanti», non: «qui propter nauseam priora philtra non potavit.» — *caelum sidet*] «priusque cuncta rerum natura invertetur, ita ut caelum mari subsidat terrâ mari superiectâ.» — *atris*] bitumen ipsum *nigrum* (Virg. Ge. 3, 451.) ardens spissum fumum exhalat. Non loquitur hic de ignibus rogorum, ut Od. 4, 12, 26.

83 — 86. *Sub haec*] «Statim postquam Canidia haec verba fecit.» — *lenire*] «non iam lenire tentabat, quippe cui desperatio adderet dicendi libertatem.» — *dubius*] «ob horrorem ac furorem dubius, unde loquendi exordium sumeret.» Ita Drusus exspes vitae meditatas compositasque diras imprecatur Tiberio apud Tacit. Ann. 4, 24. — *Thyesteas preces*] «prorupit in diras, quales Thyestae fuerant in exsecrando Atreo, qui fratri filios trucidatos, in frusta dissectos et coctos apposuerat.» Cic. Tusc. 1, 44: *Exsecratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus - - deinde: Ipse summis saxis fixus asperis, evisceratus, Latere pendens, saxa spargens tabo, sanie et sanguine atro.*

87 — 90. *Venena*] Vera constructio haec est: *Magnum fas nefasque humanam vicem non valent convertere venena*; id est, «leges divinae, quibus distinguitur fas et nefas, more modoque hominum (humanis sensibus) non valent *convertere* in contrariam, id est h. l. meliorem partem flectere ac lenire veneficia, qualia vos immani

Diris agam vos; dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire iussus exspiravero,
Nocturnus occurram furor
Petamque voltus umbra curvis unguibus,
Quae vis deorum est manium,
Et inquietis assidens praecordiis
Pavore somnos auferam.

modo exercetis: ergo meris sensibus humanis mollibusque precibus relictis, quibus vos mitigare iam despero, ad religiones recurram dirisque vos exagitabo.» Ceterum novem alias interpretationes exponemus in Exc. II.

Iam videamus singula. *Fas nefasque* ex consuetudine Latina in illis *sacra et profana*, *divina et humana*, *fanda nefanda*, *honesta inhonesta*, *dicenda tacenda* (*ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα*), significat «omnino omnia, quae lex divina statuit aut licita esse aut nefaria:» ut Sophoclis verbis utar in Oed. Tyr. 864: *λόγοι ἔργα τε πάντα, ὧν νόμοι πρόκεινται Ὑψίποδες, οὐρανίαν Δι' αἰθέρα τεκνωθέντες, ὧν Ὄλυμπος Πατὴρ μόνος·* collatis Antig. vv. 454. seqq. *Magnum* autem *fas*, quia divinum atque aeternum est discrimen inter fas atque nefas. — *humanam vicem*] «quomodo hominibus *δυνατόν*, concessum est»; «hominum more», *auf menschliche Weise:* nam «tuam vicem doleo, anxius sum, irascor», hoc significat: «eodem modo doleo, ac mihi certum est te dolere debere.» Hoc ergo dicit: «alias solent homines miseratione et precibus mollire inimicorum hostiumque saevitiam eorumque iram placare, sed hoc mihi nunc adversus vos, quae humanos sensus iamdudum exuistis, negatum est.» — *venena*] Adde: «et quae haec miscent, sagae consceleratae.»

89. *Diris agam vos*] Liv. 40, 56: *umbrae insontis interempti filii eum diris agitabant.* — *dira detestatio*] «Vim religiosae imprecationis nemo effugere potest:» et hoc quidem ex communi veterum persuasione. Recordare modo diris devotum ab Ateio trib. pl. Crassum, quem nulla caerimonia potuit ab exitio servare. Similiter cum diras nautae minata esset naufragi umbra Od. 1, 28, 34. addit: *Teque piacula nulla resolvent.* Plin. H. N. 28, 21: *Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit.* Sueton. Claud. 12: *quasi parricidam diris exsecrationibus incessere.*

92. 93. *Nocturnus-furor*] lemur, larva. (*Furor* pro *Furia*, sed *furorem* dixit, cum de puero agatur. Gloss.) Aeschyl. Choëph. 280: *Καὶ λύσσα καὶ μάταιος ἐκ νυκτῶν φόβος.* Ibid. 505: *Ἐκ νυκτιπλάγκτων δειμάτων* —. Virg. Aen. 4, 386: *Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, poenas.* Ovid. in Ibide v. 143: *Tum quoque factorum veniam memor Umbra tuorum: Insequar et voltus*

Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
  Contundet obscoenas anus.
Post insepulta membra different lupi
  Et Esquilinae alites;
Neque hoc parentes heu mihi superstites
  Effugerit spectaculum.

100. *Exquilinae* F. — 102. *Effugerint* Bb. (non Sc.)

ossea larva tuos. — *curvis unguibus*] Cogita Furias, quae praelongos habent ungues incurvos. (Böttiger *Furienmaske* in fine.)

94—98. *manium*] «ut lege divina concessum est umbris ius in sicarios ac veneficos saeviendi eosque ulciscendi.» Val. Flacc. 3, 386. de necatis: *patet ollis ianua leti Atque iterum remeare licet; comes una sororum Additur et pariter terras atque aequora lustrant. Quisque suos sontes inimicaque pectora poenis Implicat et varia meritos formidine pulsant.* — *inquietis*] «terrore palpitantibus inhaerens eaque assidue vexans, *assidens*, ut Incubus.» — *vicatim*] «per omnes urbis vicos insecuta lapidibus vos obruet.» Lapidationum in foro haud raro mentio fit apud Ciceronem. — *obscoenas*] «abominandas propter illicitas artes magicas.» Obscoena dicuntur omnia, quae in auspiciis atque auguriis mali sunt ominis.

99—102. *different*] «dilacerabunt, discerpent ac dissipabunt.» Cfr. Epod. 10, 6: *Fractosque remos differat.* Iam Ennius in Andromeda p. 37. Bothe P. Sc.: — *Alia fluctus differt, dissupat Visceratim membra.* — *Esquilinae*] In Fastis Verrii Flacci p. 21. scribitur *IN EXQVILIIS.* Contra nostra scriptura est in Fastis Capitol. ed. Baiter pag. CCXLI. Ceterum nota hiatum, collato Bentleio ad Od. 3, 14, 11. In nomine proprio minus licenter neglexit elisionem quam Od. 1, 28, 24. in vv. *capiti inhumato.* — *alites*] «accipitres, voltures, milui, qui ibi servorum et maleficorum supplicio affectorum cadavera semisepulta devorant.» Cfr. Sat. 1, 8. — *heu*] Iunge *heu superstites mihi*, non, ut volt Hand. Turs. III. p. 69. *heu mihi.* — *Effugerit spectaculum*] «hoc saltem solatio luctum suum lenient atque allevabunt.» — Summa cum arte incertos primum nos dimittit poëta, utrum diffugerint sagae post pueri diras, an crudeliter necatus sit; verumtamen hoc ipsum satis clare significat. Descriptio autem necis ipsius nimis ingrata ac foeda fuisset, ut si *pueros coram populo Medea trucidaret;* atque comicum totius carminis colorem obscurasset.

EXCURSUS I.

AD v. 57.

«Haec vera esse videtur explicatio, ut statuamus ipsam Canidiam in vico Subura habitare eamque precari a diis, ut senex (quod ridiculum omnibus videatur, sed ipsius tamen effectum est artibus) amore flagrans *ad se* media nocte *in Suburam veniat*, eiusque adventus per silentium noctis canum latratu significetur (cfr. Virg. Ecl. 8, 107: *Hylax in limine latrat)*. Sperat autem, eum ad se adductum iri vi venenatarum, quas summa arte ei paraverit, herbarum, eoque sensu addit verba *Nardo - - manus*. Similiter infra v. 69. *uncta* dicit Vari *cubilia oblivione omnium pellicum*. REGEL. — Verum huic interpretationi ex meo quidem sensu non satis conveniunt vv. *quod omnes rideant*, quoniam tum non magis derisus esset Varus quam saga ipsa, neque in *nardo* v. 58. sic simpliciter posito quidquam venenati sive magici inesse potest.

EXCURSUS II.

AD v. 87.

Quotquot vidi interpretes excepto Viscontio et Fea, qui *venena* putant esse vocativum, (id quod mihi secus videtur, etsi comparari possunt similia, *scelus*, *propudium, probrum:)* et Gargallo, qui quidem *fas nefasque* nominativos esse ratus est, sed falsam sententiam poëtae obtrusit: *Nè innocenza, nè colpa, o Venefiche, Può de l'uomo la sorte cangiar:* v. *venena* habent pro subiecto, pro obiecto *magnum fas nefasque*, quod contra est. Hinc ortae variae explicationes: 1) «Ex vitae humanae condicione a dis semel constituta veneficia non valent evertere leges aeternas, quibus fas nefasque distinguitur.» («Talionem vitae humanae, videlicet ut fas praemium, nefas poenam exspectet, venena magica mutare non valent neque efficere, ut nefas inultum maneat.» MARCIL.) 2) «Veneficia non valent pervertere fas nefasque, hanc vicem *(Wechselfall)* hominum, ex qua hoc iustum, illud iniustum est.» 3) «Veneficia non possunt pro hominibus efficere, ut natura aequi et iniqui mutetur.» 4) «Veneficia non possunt more modoque hominum (ut homines interdum conantur:) permiscere fas et nefas.» 5) «Veneficia multum quidem valent, adeo ut confundant interdum fas et nefas; (ut fere Seneca Controv. 1, 7: *Magnis sceleribus iura naturae intereunt:)* at non possunt condicionem mortalium mutare et efficere, quo minus veneficae talionis iure, pari vindicta, poenas dent.» Quam quidem Lambini interpretationem nunc omnes fere sequuntur, etsi dura est constructio: *valent convertere, non valent convertere;* distinguunt autem: *Venena, magnum fas nefasque, non valent* cet. Eleganter hanc Lambini rationem ita expressit Pallavici-

nus : *L'arte vostra infernal ben può le lecite E le vietate cose in un confondere, A giustizia non già sue veci togliere.* Verum in ea non satis respicitur v. *humanam*, et in hac iracunda et concitatissima pueri infelicis oratione mihi semper nimis languida visa est. 6) Nonnemo distinxit: *V. m. f. n. n. v. convertere: humanam vicem Diris agam vos:* «more modoque hominum vos diris devovebo; ego faciam id, quod hominibus et concessum et solitum est.» 7) «*Venena magnum* (valent, *φάρμακα μέγα τι δύναται*), *fas nefasque convertere non valent* (convertere) *vicem humanam*, mutare poenas scelestis statutas.» Bosius. 8) «Ergo», ait puer, «veneficae scelestae! ergo neque infantilis innocentia mea, neque scelus immane vestrum ullo modo superos movere valent, ut instantia haec mihi fata mutent? At quandoquidem nemo hominum iure vel iniuria summa fata superare potest et mihi pereundum est vestris veneficiis, quo modo potero, ulciscar vos: diris vos exagitabo» cet. Fea. 9) Prorsus imperite nuper Interpres quidam *fas nefasque* pro mera exclamatione habuit.

Ad vv. *fas nefasque* similia nonnulla hic colligere iuvat. Verum sensum optime aperit Andocides de Mysteriis 1: *τὴν προθυμίαν τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐμῶν, ὥστ' ἐμὲ κακῶς ποιεῖν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ δικαίως καὶ ἀδίκως.* Pindar. Ol. 2, 15: *τῶν δὲ πεπραγμένων ἐν δίκᾳ τε καὶ παρὰ δίκαν.* Aeschyl. Choëph. 70: *Δίκαια καὶ μὴ δίκαια.* Soph. Oed. Tyr. 300: *ὦ πάντα νωμῶν, Τειρεσία, διδακτά τε Ἄῤῥητά τ' οὐράνιά τε καὶ χθονοστιβῆ.* Aristoph. Eq. 116: *καὶ δίκαια κἄδικα.* Plut. 233: *καὶ δικαίως κἀδίκως.* Eurip. Inus Fr. 13: *σύμμικτα μὴ δίκαια καὶ δίκαι' ὁμοῦ.* Virg. Georg. 1, 505: *ubi fas versum atque nefas.* Aen. 9, 595: *digna atque indigna relatu.* 12, 811: *digna indigna pati.* Livius 29, 18: *ille omni divino humanoque liberetur scelere.* Ovid. Met. 6, 585: *fasque nefasque confusum ruit.* Tacit. Hist. 2, 56: *in omne fas nefasque avidi aut venales non sacro, non profano abstinebant.*

CARMEN VI.

Quid immerentes hospites vexas canis
  Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
  Et me remorsurum petis.

EPOD. VI. Ego inscripseram: *In inimicum*. Pleraeque Edd. cum Cod. c et Oberlini B: *In Cassium Severum*. — *Maledicum poëtam in se irritat minaturque si solita rabie fuerit elatus*. B meus. — 2. *adversus* BS. (non bc.) — 3. *verte* corr. b, complures Pottierii et C. — 4. *petes* b, *pete* plerique Pottierii et C.

VI. In quem invehatur, incertum est. Plerique cum Acrone, Comm. Cruq. et Codd. aliq. referunt ad Cassium Severum oratorem sane maledicum, qui tamen cum a u. c. 786. senex mortuus sit in exilio, circiter a. u. c. 720., quo hoc carmen compositum videtur, puer etiamtunc fuit vel adolescentulus summum XX. annorum. Alii cogitarunt de Maevio, malo poëta, in quem est Epod. 10. v. Kirchner Quaestt. Horat. pag. 23. Grotefend, de Bavio, aeque malo poëta, interpretatus, refert ad a. 716.

1. 2. *hospites*] «peregrinos, qui etsi innoxii sunt neque ulla te iniuria lacessiverunt, te civem Romanum timentes non audent acriter resistere minis tuis.» — *canis*] «homo impudens, sed simul timidus, ubi in quempiam incurris, qui tibi viribus superior est, ut lupus cani ignavo.»

3. 4. *si potes*] «si audes». Imperativi *verte* et *pete* a Fabricio (prudenter tamen sic transponente: *verte, si potes, minas*) et Cruquio recepti, nuper ab Hofmano Peerlkampio probati utique librariis tribuendi sunt, qui hunc usum part. *quin* cum indicativo parum nossent. Certe in Augusteae aetatis scriptoribus tolerari non potest *quin verte*, quamquam antiquiores utrumque loquendi modum imperativum et *quin* cum indic. sic contrahebant, ut Terentius Andr. 1, 1, 18: *quin tu uno verbo dic*; et Andr. 1, 2, 1: *quin tu hoc audi*.

5. 6. *Molossos*, magnos canes Epiroticos, et *Laconicos* coniungit etiam Virg. Ge. 3, 405: *Veloces Spartae catulos acremque Molossum Pasce sero pingui. Nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem incursusque luporum Aut impacatos a tergo horrebis Iberos*. — *amica vis*] Qui, quia praesidio et custodiae sunt gregibus, cari sunt pastoribus. Lucret. 6, 1220: *fida canum vis*. Virg. Aen. 4, 132: *odora canum vis*.

Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nives,
Quaecunque praecedet fera:
Tu, cum timenda voce complesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua,
Qualis Lycambae spretus infido gener
Aut acer hostis Bupalo.

5. *Laco* B. — 8. *praecedat* Codd. apud Feam. *procedet* e Codd. apud eundem Bothe. (Ut nos, BbSc.)

7. 8. *aure sublata*] «arrectis auribus alacer agitabo.» — *praecedet*] «a me e lustro excitata et in fugam coniecta.» Qui autem fugit, *praecedit* insequentem. Et propter hoc et propter Codd. meliorum auctoritatem reiiciendum *procedet*, «obviam ibit, mecum pugnatura.» Saltem explicandum erat: «prodibit e lustro suo.»

9. 10. *Tu*] «Tu contra, canis ignave, cum diu multumque inaniter latrasti formidabilem in modum, tamen cibo tibi obiecto statim nares admoves atque obmutescis;» dempta imagine: «lingua perquam promptus es ad alios contumeliis lacerandos, sed munere oblato, illico taces.» Bellum est illud Catonis Censorii de M. Caelio apud Gell. 1, 15: *Frusto panis conduci potest, vel uti taceat, vel uti loquatur.* — *Proiectum* hic prima significatione, «ita iactum, ut ante pedes tibi cadat.» Magis solitum esset *obiectum*, ut Virg. Aen. 6, 422: *offam Corripit obiectam.* Liv. 4, 15: *ciboque obiiciendo victorem in servitutem pellici posse.* Phaedr. 1, 23: *cani obiecto cibo.*

12. 13. *tollo cornua*] Alia imago tauri. — *gener*] «Qualis Archilochus, qui Lycamben socerum propterea, quod ille Neobulen filiam poëtae iam desponsam mutata voluntate se daturum negarat, tam maledicis versibus insectatus est, ut illum aegritudini animi remedium suspendio quaerere coëgerit atque ad idem mortis genus sponsam quoque suam adegerit.»

14—16. *Bupalo*] Plin. 36, 5: *Bupalus et Athenis clarissimi in sculpendi scientia fuere, Hipponactis poëtae aetate, quem certum est LX. Olympiade fuisse. Huic notabilis foeditas voltus erat, quamobrem imaginem eius lascivia iocorum ii proposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum destrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse, quod*

An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

falsum est. Hipponax *ἐν τῷ κατὰ Βουπάλου πρώτῳ ἰάμβῳ* apud Schneidew. Eustath. p. 49. et Del. p. 208: *Ἔβωσε Μαίας παῖδα, Κυλλήνης πάλμυν (βασιλέα·) Ἑρμῆ κυνάγχα, Μῃονιστὶ Κανδαύλα, Φωρῶν ἑταῖρε, δηῦτέ μοι σκαπαρδεῦσαι (λοιδορῆσαι).* — *atro dente*] «contumeliis ac minis.» Martial. 5, 28, 7: *Rubiginosis cuncta dentibus rodit.* — *puer*] «Ego, non me ulciscens, flebo, ut puer?» (qui adversus adultum ac robustiorem defendere se nequit.) Alii minus recte construunt: *flebo, ut puer inultus?*

CARMEN VII.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non, ut superbas invidae Karthaginis
Romanus arces ureret,
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via,

EPOD. VII. Inscr. volg. *Ad Romanos* vel *Ad populum Romanum.* — *Primo civili bello finito ut ab alio bello abstineant deprecatur.* B., item c., sed: *monet.* — 5. *Karthaginis* scripsi cum B. — 6. *verteret* Ed. Ven. 1481.

VII. Referri videtur hoc carmen ad initium belli Perusini a. u. c. 713. Vide ad Epod. 16. Daner scriptum esse censet a. 716. Alii referunt ad initium secundi belli, quod Octavianus cum M. Antonio gessit a. u. c. 722. Sic autem contineret haud nimis occultam reprehensionem ipsius etiam Octaviani, quam illo tempore vix convenientem vel prudentem iudicasset. Praeterea totius carminis color et sermo nescio quid habet iuvenile. — Graviter suos cives increpat propter arma civilia denuo sumpta.

1 — 3. *aut cur*] Cuninghamius malebat *et cur*, quod esset prosae orationis quam sedatissimae; impetuosam suo iure praetulit poëta. Nemo tamen illi obtemperavit, cum contra Epod. 5, 3. plerique receperint *et quid* pro *aut quid*, etsi hic quoque oratio est turbatior. — *scelesti*] ἐναγεῖς. Od. 1, 2, 29: *Cui dabit partes scelus expiandi Iuppiter?* Od. 1, 35, 53. Od. 2, 1, 5. — *Aptantur*] «cur gladii denuo destringuntur?» — *conditi*] «vaginis inclusi.» Acron. (post proelium Philippense a. u. c. 712.) — *Neptuno*] frequenter a poëtis pro mari et pro quavis aqua ponitur.

5. 6. *Non*] «Et quidem non fusus est sanguis ille, ut cet.» Noli unam periodum continuare a v. 1 — 10. — *invidae*] Sal. Cat. 10: *Karthago aemula imperii Romani.* — *arces ureret*] «ut factum est ante hos CV. annos.»

7. 8. *Intactus*] «armis Romanis, nondum perdomitus.» Od. 3, 24, 1: *Intactis -- Thesauris Arabum.* — *descenderet*] Cic. ad Att. 4, 3: *cum Sacra via descenderem, insecutus est me.* — «Cum e regione amphitheatri Flavii, inter templum Pacis ac templum Veneris et Romae, ubi nunc est templum S. Mariae novae, quis ingrediebatur Sacram viam, leniter *descendebat* usque ad templum Antonii et Faustinae; inde leniter rursus ascendebat usque ad arcum Septimii Severi. Ex porta Triumphali per Campum Martium, Velabrum,

Sed ut secundum vota Parthorum sua
Urbs haec periret dextera.
Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
Unquam nisi in dispar feris.
Furorne caecus, an rapit vis acrior?

12. *Unquam* BbSc et omnes Pottierii, Aldus, LCtF : *Nunquam* ex Ed. Ven. 1490. Bentl. et M. — *feris*] *genus* «cum compluribus», ut ait, «libris manu scriptis» Lamb. — *ni in dispares feras* Pelisserius apud eundem.— 13. *caecus* BbScLCtF : *caecos* e Codd. suis (et cum Oberlini B) Bentl., M.

Circum maximum et qua nunc est arcus Constantini, qui triumphabant inde per hanc viam procedebant usque ad locum arcus Septimii Severi, unde captivi dimittebantur ad dexteram in proximum carcerem Tullianum; triumphantes per clivum Capitolinum ad laevam ascendebant ad Capitolium. Fea. Cic. Verr. Lib. 5, 30: *Qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces reservant, - - tamen cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemque dies et victoribus imperii et victis vitae finem facit. Sacra via,* (cuius incolae *Sacravienses* dicebantur,) quia ibi foedus ictum erat inter Romulum et Tatium.

9. 10. *secundum*] eodem usu, quo Cic. ad Att. 16, 16, 5: *quae consules decreverunt secundum Caesaris decreta et responsa.* pr. *in Folge des Wunsches.* — *sua - - dextera*] Differt aliquantum, quod solent afferre, Epod. 16, 2: *Suis et ipsa Roma viribus ruit*, quod significat «nimia imperii mole:» h. l. «armis intestinis.»

11. 12. *Unquam*] Sic Codd. noti et Ed. Ven. 1481. *Nunquam* Ed. Ven. 1490. merus est operarum error, a Criticis nimis cupide arreptus. Construe: *Neque hic mos unquam fuit feris lupis nec leonibus nisi in dispar genus.* V. *feris* quidem hac ratione propter ipsam positionem aliquanto otiosius adiectum videtur, sed excusationem habet a poëtae aetate iuvenili. Bentleius sic construxit: *neque hic mos fuit lupis neque leonibus, nunquam feris nisi in dispar*; ubi sentis pro perfecto requiri praesens tempus, quod ille occultavit sic enarrans: «ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui nunquam feri et saevi sunt nisi in animal dispar.» Locus autem hic communis haud raro ab antiquis tractatus est. Plin. 7. Praef. extr.: *Leonum feritas inter se non dimicat, serpentium morsus non petit serpentes, ne maris quidem beluae ac pisces nisi in diversa genera saeviunt. At hercules homini plurima ex homine sunt mala.* Seneca Controv. 2, 9: *neque feris inter se bella sunt.* Idem Ep. 95: *Non pudet homines, mitissimum genus, gaudere sanguine alterno, bella gerere gerendaque libére, cum inter se etiam mutis ac feris pax sit?* Accedit nunc ex Hymno Andriano in Isim, quem nuper edidit Sauppius meus, v. 46. seqq., ubi Isis dicit se sustulisse ex hominibus mutuam ipsorum devorationem: *Ἐχϑομέναν βρώμαν, ἃν φωλάδες ἔστυγον ἄρκτοι, Τὰν λύκος ὠρυκτάς, λιμῷ τεϑωμένος ἀλ-*

An culpa? Responsum date! —
Tacent et albus ora pallor inficit
Mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt
Scelusque fraternae necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

15. *et ora pallor albus* bScLCt. (non B.)

κάν. — Sententia autem ita continuanda: «Quanto magis vero cives a civibus, quibus unum idemque est bonum publicum, abstinere debent armaque potius in hostes exteros convertere!»

13. *Furorne caecus*] dicitur ut Od. 1, 18, 14: *caecus amor sui.* Atque melius videtur, ut huic v. addatur ἐπίθετον, quam ut nudum maneat. Pro altera lectione a Codd. minus munita *caecos* afferre possis Sat. 2, 3, 44: *quemcunque inscitia veri Caecum agit.* Virg. Aen. 2, 244: *caecique furore.* Ib. 357: *quos improba ventris Exegit caecos rabies.* — *vis acrior*] «fati ipsius, fatalis necessitas.» Gaius in Digest. 19, 11, 25, 6: *vis maior, quam Graeci θεοῦ βίαν, id est, vim divinam appellant, non debet conductori damnosa esse.*

15—20. *Tacent*] Silet aliquantisper poëta quasi Romanorum responsum exspectans; quod cum propter pudorem stuporemque non dant, in liberam indignationem prorumpit; quae tota orationis conformatio arte poëtica minime caret. — V. *albus* melius praemittitur ex auctoritate Cod. antiquiss. B.; sic minus manet otiosum meliusque vim suam exserit, quam positum post v. *pallor.* Significat enim «summum pallorem»; nobis *Todesblässe.* Ausus est imitari Tasso Gerus. 8, 14: *al fero avviso Tingon di bianca pallidezza il viso.* — *perculsae*] quia consciae sunt et culpae et tristis necessitatis. *Perculsae* hic in summo stupore significando suum locum tuetur, et ex paucissimis dumtaxat Codd., velut E. Pulmanni et Batteliano, affertur *percussae.* Cfr. Epod. 11, 3. — *agunt*] «persequuntur, ut pernicie sua luant scelus» cet. — *Ut*] «ex quo», ut Od. 4, 4, 42. — *Sacer*] «ut piaculum luendus, quia a fratre profusus est, ἐναγής.» *ein Fluch den Enkeln.* *Sacer* Livio 3, 55. est scelestus, cuius caput Iovi, (alibi dis inferis) devotum est per populi iudicium, ut is impune a quovis occideretur. Seneca Thyest. 1, 93: item de fratricidio: *ne sacra manus Violate caede.* Nimis artificiose Gesnerus in Thes. «*Sacer - - cruor* est, qui tamquam venenum aliquod inficit, urit, in furorem concitat posteros, velut illa tunica, Nessi centauri sanguine infecta, Herculem. Sic *voces sacrae* Epod. 17, 6. sunt carmina magica veneficae.» — De re Lucan. 1, 95: *Fraterno primi maduerunt sanguine muri* (urbis Romae).

CARMEN VIII.

Rogare longo putidam te seculo,
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater et rugis vetus
Frontem senectus exaret,
Hietque turpis inter aridas nates
Podex velut crudae bovis.

EPOD. VIII. Inscr. volg. *In anum libidinosam.* — *Prostitutam putidam anum sectatur vitia corporis eius proscribens.* B et similiter c. — *In Gratidiam prostitutam putidam anum.* Oberlini B. — 2. *quod* SC (non Bbc). — *enerves* b, *enervat* S.

VIII. Hoc quoque carmen ut Epod. 12. in Inscriptionibus Codicum aliquot in Gratidiam compositum esse dicitur, parum utique probabiliter. In neutro enim ullam mentionem facit artium magicarum, quibus illa cum persecuta erat atque in se irritaverat. Hic autem Archilochio modo invebitur in mulierem divitem ac nobilem, sed vetulam, libidinosam et, quod peius erat, simul philosopham. Quidam totam vetulae personam fictam opinantur, id quod mihi in poëta iuvene secus videtur. (a. u. c. 714?)

1 — 6. *Rogare*] infinitivus indignationis. Cic. Phil. 14, 5: *Quemquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret?* Ter. Eun. 2, 13: *satne hoc mandatumst tibi?* P. *Ah rogitare!* Sat. 2, 4, 83: *Ten lapides Parios lutulenta radere palma?* — *seculo*] «effetam senio.» *Seculum* idem vocabulum atque *ἡλικία*, simili transpositione ac *μορφή*, *forma.* — *dens ater*] pro plurali, neque interpretandum cum aliis, unum dentem nigrum ei remansisse, ceteros exspuisse. — *vetus* - - *senectus*] Terent. Eun. 4, 4, 21: *Hic est vetus, vietus, veternosus senex.* Tibull. 1, 8, 50: *veteres senes*, flaccidos atque imbecillos. — *exaret*] «ita ut in fronte habeas veluti sulcos rugarum.» Virg. Aen. 7, 417: *frontem obscoenam rugis arat.* — *crudae*] «quae cibum non concoquit ideoque nec continet.»

7 — 10. *Sed incitat*] «Sed fortasse putabis incitari me ad amorem» cet. — *putres*] «pendulae et languidae.» Sic Novius apud Non. p. 218: *putres pandices*, id est, laxi. — *tumentibus*] aqua intercute propter exactam aetatem. — *additum*] «quasi additamenti

Sed incitat me pectus et mammae putres,
Equina quales ubera,
Venterque mollis et femur tumentibus
Exile suris additum!
Esto beata, funus atque imagines
Ducant triumphales tuum,
Nec sit marita, quae rotundioribus
Onusta bacis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
Iacere pulvillos amant?
Illiterati num minus nervi rigent?
Minusve languet fascinum?

17. *Illiteratis* malebat Bentl. — 18. *Magisve* Guietus prob. Bentleio.

loco super impositum.» «Nihil autem tam deforme quam crassiores pedes infra genua esse quam super.» PORPHYR.

11—14. *Esto beata*] Concessio: «Esto quamvis dives ac nobilis, atque funus tuum procedant imagines maiorum tuorum, qui triumphos egerunt.» Imagines enim illae etiam in matronarum nobilium funeribus ducebantur. Cic. de Or. 2, 55, 225. Verum amarissima est funeris tam aperta mentio (ut Od. 3, 15, 4: *Chloris maturo funeri propior)*, qua monetur intempestivos iam esse eius amores. — *Ducunt*] Cfr. Senecae Controv. 1, 6: *Pompeium si hereditariae extulissent imagines, nemo Magnum dixisset.* — *marita*] matrona. Cfr. Catull. 67, 6: *Postquam est porrecto facta marita sene.* Praeterea reperitur in aliquot Inscriptt. tertii vel quarti post Chr. seculi. — *bacis*] Rotunditas uniones commendat, ut et candor et magnitudo et levor, ut scribit Plin. 9, 35. «Bacae sunt uniones seu *peruli.*» (hinc *perle, Perlen).* COMM. CRUQ. — *ambulet*] «superba incedat per plateas ac vicos.»

15—20. *libelli Stoici*] «Solita erat haec libros philosophorum etiam in lectis repositos habere, ut adveniente amatore simularet se philosophiae studere, non libidini.» COMM. CRUQ. «In lectis scribere librosque legere solebant litterati. Lecticulum lucubratorium Augusti memorat Sueton. 78.» GESNER. — Acerba autem irrisione *Stoicos* praecipue libellos in tanta luxurie ab ea evolvi dicit. Deficiente scilicet formae elegantia talibus studiis certe simulatis huiusmodi anus adolescentes allicere conatae esse interdum videntur. — «Etiamsi, quemadmodum Caerellia illa, Ciceronis amica, philosophiae stu-

Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

dium affectas atque severa Stoicorum scripta reponere soles in pulvillis tuis sericis, credisne propter hanc litterarum simulationem me tui amore exarsurum esse? De temet ipsa quaero, num putes propterea minus *rigere* (frigere, torpere) nervos meos, qui philosophiam, quam tu ostentas, nequaquam curant?» Dubitationes de h. l. natae ex eo videntur, quod v. *rigere* acceperunt pro *arrigere naturam*; cum *languere* significet. — *Minusve*] alii *minusque*, ut ubique in his particc. variatur. Illud firmat Marius Plotius p. 278. Gaisf. —*superbo*] «fastidiente, minus obsequioso.» Schol. — *Ore*] «lingendo.»

CARMEN IX.

Quando repostum Caecubum ad festas dapes
Victore laetus Caesare
Tecum sub alta, sic Iovi gratum, domo,
Beate Maecenas, bibam,
Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis barbarum?

EPOD. IX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem* et sic c. — *Bello adversus Antonium et Cleopatram. Designat votis victoriam Caesaris.* B. — 1. *Quando o repostum* auctore Nic. Heinsio Bentl. — 3. *domu* F.— 5. *mixtis* e duobus Lambini Bentleius. (Ut nos, nostri et Pott. Codd.)

IX. Ultimum hoc Epodon carmen statim post acceptum primum victoriae Actiacae (IV. Non. Septembr. a. u. c. 723.) nuntium, domi suae potantem se componere fingens optat, ut mox sibi concedatur apud Maecenatem Caesaris reditum ac triumphum celebrare laeto convivio. Posterius hoc carmen Epodo 1. proxime praecedit Od. 1, 37.

1 — 4. *repostum*] «vinum interioris notae reservatumque ad dies festos.» — *Caecubum*] in agro Latii iuxta Fundos. Od. 3, 28, 3. — *sub alta*] in turri (*Thurmpalast* Voss.), quam dicebant, Maecenatiana, sita in hortis Esquilinis. Od. 3, 29, 14. — *sic Iovi gratum*] «Eidem Iovi, qui Caesari victoriam concessit, acceptum est, ut eam debito modo celebremus.» — *Beate*] «opulente, cuique omnia ex voto cedunt», ut Od. 1, 4, 14. Cic. de Or. 2. §. 144: *Hanc sapientiam Scaevolarum et ceterorum beatorum otio concedamus.* — «Quando M. Antonio et Cleopatra, quibus iam pugna Actiaca tam improspere cessit, prorsus oppressis reversoque Caesare Romam in eius triumphi honorem potare inter nos poterimus?» Nec vero ex hoc carmine colligi potest Maecenatem cum Augusto et Agrippa adfuisse in acie Actiaca.

5. 6. *Sonante*] Symphoniam (*carmen*) dicit ex artis musicae praeceptis alternatim sese excipiente atque rite composita harmonia Phrygia (*tibiis* duabus) et Dorica (*lyra*), cuiusmodi symphonia feminae lyram dextra plectro foris, sinistra digitis intus percutientis, tibicinis cum tibiis paribus dextris et sinistris, et cantricis cum notis musicis expressa est in tabula Herculanensi Musei Borbonici Vol. I. Tab. XXXI. Cfr. Od. 4, 15, 30. Ibid. 1, 22. — *Τὴν Δωριστὶ ἁρμονίαν τοῖς πολεμικοῖς ἀνδράσιν ἁρμόζουσαν* vocat Plutarch. de Mus. pag. 1136. c. — *barbarum*] Athen. 1, 28: *Ὅμηρος τοῖς βαρ-*

Ut nuper, actus cum freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,
Minatus Urbi vincla, quae detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus, eheu, posteri negabitis,
Emancipatus feminae
Fert vallum et arma miles et spadonibus

11. *heu heu* F.

βάροις ἀποδίδωσι τοὺς αὐλούς. Est ἡ φρυγιστί, quae compotationi est accommodatissima. Od. 3,19, 18. Cfr. Catull. 64, 264: *Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.* — Alii quidem, ut puto, minus recte v. *barbarum* de Lydia harmonia explicant. — Hanc autem αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίαν, μεγίστην τέρψιν vocat Ephippus apud Ath. 14, 9.

7—10. *Ut nuper*] «Quemadmodum abhinc sexennio (a. u. c. 718.) fecimus, ut sollemne convivium ageremus propter Sex. Pompeium devictum ab Octaviano et Agrippa prope Messanam et *actum* (διωχθέντα, fugatum) ex freto Siculo (posteaque in Asia interfectum ab Antonianis). Oppressum autem Sex. Pompeium tamquam praeludium atque omen victoriae de Antonio reportandae memorat. — *Neptunius dux*] In S. Pompeii nummo est Neptunus aplustre manu gestans, et addita prora. (Müller *Denkm.* I. N. 342.) «Sex. Pompeius se filium dicebat esse Neptuni, ut ait Livius, elatus rerum mari gestarum felicitate, quare in habitu Neptuni, veste nimirum cyanea, contra hostes pugnabat.» Comm. Cruq. Similia tradunt Dio 48, 19. Aurel. Victor. C. 84: *Cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bubus auratis et equo placavit.* — *ustis navibus*] Dio 49, 10: πάντα τὰ σκάφη (Σέξτου) τά τε ἐς τὸ τεναγῶδες ὀκέλλοντα ὁ Καῖσαρ κατεπίμπρη. — *Servis*] Dio 48, 19: τό τε Σέξτου ναυτικὸν καὶ τὸ τῶν δούλων τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀφικνουμένων προσλαβὼν πάμπολυ ηὐξήθη. Τοσοῦτοι γὰρ δὴ ηὐτομόλουν, ὥστε καὶ τὰς ἀειπαρθένους καθ' ἱερῶν εὔξασθαι ἐπισχεθῆναι σφῶν τὰς αὐτομολίας. Oros. 6, 18: *Continuo, cum contra pactum Pompeius fugitivos adlegeret, hostis habitus est.* Cfr. Epod. 4, 18. Vellei. 2, 73. — *Minatus Urbi vincla*] semper tamen, vel per nummos, patris vindicem sese ferens. — Amarissimum autem hoc opprobrium, Pompeium servorum nequam et fugitivorum fuisse amicum, opponitur quodammodo Antonii nequitiae velut ἀντίτυπον.

11—14. *Romanus - - Emancipatus*] *Emancipare se alicui* est «se veluti in eius mancipium transferre, totum se alteri tradere.» Plaut. Bacchid. 1, 1, 59: *Nunc, mulier, tibi me emancupo; tuus sum, tibi operam do.* Cic. Phil. 2, 21: *tum iste venditum atque emancipatum tribunatum consiliis vestris opposuit.* Iam proprie qui-

Servire rugosis potest,
Interque signa turpe militaria
Sol adspicit conopium.
At hoc frementes, verterunt bis mille equos

15. *turpe! militaria* t. — 16. *conopeum* bScLCt. — 17. *At hoc* Fea coniecturâ: *At huc* Cruquius e Codd., *Ad hunc* bcLt; *Adhuc* S et Codd. Bamberg., item Regii 7972 et 8214. Ed. Ven. 1481., Meinecke, *Ad hoc* Bentleius coni., *Ad haec* altera eiusdem suspicio, *Ab hoc* N. Heinsius, Hofman Peerlkamp, *At hinc* Cuninghamius, *At hunc* ex uno Vanderburgii Regel.

dem unus Antonius se emancipa-rat Cleopatrae; sed quatenus ipsius milites in eius verba iurarant, hi quoque Cleopatrae mancipia recte appellari poterant; indignitasque totius rei in eo vel maxime cernebatur, quod, cum in ceteris Romanam disciplinam servarent, *vallum* etiam, palum muniendis castris destinatum, ferrent (Cic. Tusc. 2, 16.), tamen reginae eiusque eunuchis ignominiosam servitutem servirent. — Caesar in oratione ante pugnam Actiacam habita apud Dion. 50, 25: *Τίς μὲν γὰρ οὐκ ἂν ὀδύραιτο ὁρῶν στρατιώτας Ῥωμαίους δορυφοροῦντας τὴν βασιλίδα αὐτῶν*; — Male alii de Antonio ipso interpretantur vallum et arma ferente gregarii militis instar, ut risum moveret amicae reginae. Omnino autem, quemadmodum ubique, sic etiam hic quam maxime potuit pepercit ipsi Antonio. — *spadonibus*] Cleopatrae familiaribus ac necessariis. Od. 1, 37, 9. Plutarch. Ant. 60: *Προσεῖπε Καῖσαρ, ὡς Ἀντώνιος μὲν ὑπὸ φαρμάκων οὐδ' ἑαυτοῦ κρατοίη, πολεμοῦσι δ' αὐτοῖς Μαρδίων ὁ εὐνοῦχος καὶ Ποθεινὸς καὶ Εἰρὰς ἡ Κλεοπάτρας κουρεύτρια καὶ Χάρμιον, ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα διοικεῖται τῆς ἡγεμονίας*. Dio Cass. 50, 5: *αὐτοποδὶ αὐτῇ μετὰ τῶν εὐνούχων ἠκολούθει*. — *rugosis*] Ter. Eun. 4, 4, 21. de eunucho: *Hic est vietus, vetus, veternosus senex, Colore mustelino*. — *potest*] H. l. *posse*, ut *τλῆναι*, *sustinere*: «ab se impetrat, ut serviat.»

15. 16. *turpe*] adiect. v. *conopium*, non magis est exclamatio, ut cum parte antiquorum Interpretum volt Torrentius et Vossius, quam Od. 2, 7, 12. — Scripturam *conopium* penult. brevi praebet Cod. Reg. 7900. Sec. X., nostri *conopeum*. Est autem velum lineum tenuissimis maculis distinctum, Latine *culicare* (Schol. Iuven. 6, 80., ubi tamen est *testudine o conopeo*;), ad culices, *κώνωπας*, (*zanzare*) arcendos, de quo mollitiei instrumento indignatur etiam Propert. 3, 11, 45: *Foedaque Tarpeio conopea tendere saxo* Cleopatram minatam esse memorans. Laudes contra conopii cecinit Paulus Silent. Anthol. Pal. II. p. 258. N. 764: *Εἰς κωνωπεῶνα. Ὕπνου δ' ἀστυφέλικτον ἄγω χάριν*. Id. ib. 765. et Agathias 766. — *Sol adspicit*] «*ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει*, tunc tam indigno spectaculo offensus.»

17. 18. *At hoc*] Recepi nunc ex Feae emendatione, non tamen ut ille casu sexto: «hac de re» (quod

Galli, canentes Caesarem,
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citae.

20. *sitae* C2dd. Cruquii. (non bSc.)

prosam orationem redoleret) sed quarto, ut est in Taciti loco a Regelio indicato Ann. 13, 3: *Agrippina libertam aemulam - aliaque eundem in modum muliebriter fremere.* «At hoc imprimis spectaculum indignissimum, conopium inter signa militaria, (quae ὥσπερ ἰδρύματα θεῶν ἱερὰ ἐνομίζοντο. Dion. Hal. 6, 45.) detestantes» cet.» — Quod Regelius ex uno Cod. Vand. recepit «*At hunc* tam degeneremRomanum aspernantes», vix locum habet post interpositam integram clausulam *Interque - - conopium. Adhuc*, quod optimas habet auctoritates exteriores mihique olim post Meineckium placuit, video nunc nullo modo explicari posse «illico, statim», neque satis convenit huic loco tale ἀσύνδετον. Proximam a Codd. habet auctoritatem lectio *At huc*, commendata a Comm. Cruq.: «*At* Galli», inquit, «verterunt *huc*, id est, ad nos transtulerunt bis mille equos frementes.» Quod etsi dictum fere est, ut Velleii illud 2, 84., quod mox exscribemus, *Hinc ad Antonium* cet., habet tamen nescio quid ἀκύρου et obscuri nec satis cohaeret cum seqq. *Hostiliumque.* Tertia, quam plerique sequuntur, *Ad hunc*, nititur auctoritate Codd. haud paucorum, Porphyrionis et Acronis, qui sequente ex parte Iahnio («adversus Romanum sic degenerem:») explicant: «Equos adversus Antonium cum sistro converterunt.» (Ceterum vide ne *sistrum* illud non ex historia, ut volt Gesnerus, sed precario assumptum sit ex Aen. 8, 696: Cleopatra *patrio vocat agmina sistro*, nisi forte corruptum est ex *sibilo (frementes).* Verum recte Bentleius: «Neque *hunc* de Antonio accipere possis, qui nusquam antea sic nominatur aut describitur; neque *Ad hunc verterunt equos* perinde est atque *adversus hunc:*» quod postremum sane verissimum est. Bentleii autem coni. *Ad hoc* pro prosae orat. *ob hoc* propter ambiguitatem minus commendabilis est, cum *ad hoc* alibi significet «praeterea, insuper.» — V. *frementes* Comm. Cruq. et Lamb. referunt ad *equos*, de quibus sane crebro usurpantur vv. *fremere* et *fremitus (Schnauben*, φυσιόωντας Iliad. δ, 227.) sed h. l. ἐπίθετον esset otiosum: rectiusque refertur ad summam Gallorum iram atque indignationem. — *verterunt*] penult. brevi. — *Galli*] sunt Gallograeci s. Galatae Deiotari minoris. Plut. Ant. 63. ante pugnam: ἐγένοντο δὲ καὶ βασιλέων ἀποστάσεις Ἀμύντου καὶ Δηιοτάρου πρὸς Καίσαρα. Vell. 2, 84: *Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem cotidie aliqui transfugiebant.* «Gallos ideo commemorat, ut pudore pulset animos Romanorum, qui passi sunt servitute se subiici spadonibus, id quod Galli sunt dedignati.» Comm. Cruq. — *canentes*] «laeta cum acclamatione identidem Caesarem salutantes, *Salve Caesar!* clamantes, ut qui in eius

Io Triumphe, tu moraris aureos
Currus et intactas boves?

22. *boves !* LCt.

verba iuraturi essent. Virg. Aen. 7, 698: *Ibant aequati numero regemque canebant.*

19. 20. *Hostiliumque*] Cum haec particulâ *que* artissime iungantur cum Gallorum defectione nec verbo quidem panicus ille reginae terror significetur, illud ante omnia tenendum est, non de praecipiti eius fuga verba facere poëtam, de qua Plutarch. Ant. 66: *αἰφνίδιον αἱ Κλεοπάτρας ἑξήκοντα νῆες ὤφθησαν αἰρόμεναι πρὸς ἀπόπλουν τὰ ἱστία καὶ διὰ μέσου φεύγουσαι τῶν μαχομένων· οἱ δ' ἐναντίοι θαυμάζοντες ἐθεῶντο τῷ πνεύματι χρωμένας ὁρῶντες ἐπεχούσας πρὸς τὴν Πελοπόννησον.* Sed si verba per se spectaverimus, hoc videbimus dici: «partem quoque sociorum Antonii navalium simili pudore vel etiam infelicis exitus metu perculsam ignave latuisse in portu aliquo ab Actio Orientem versus sito:» sive verus eius rei nuntius Romam pervenerat sive suo iure id finxit, ut equitatui Gallico in eo pudoris vel etiam timoris affectu classis quoque hostilis pars consociaretur. Nolim tamen huc referre verba Plutarchi Ant. 63: *Οὐ μὴν ἀλλ' ἐξενίκησε Κλεοπάτρα διὰ τῶν νεῶν κριθῆναι τὸν πόλεμον ἤδη πρὸς φυγὴν ὁρῶσα καὶ τιθεμένη τὰ καθ' ἑαυτήν, οὐχ ὅπου πρὸς τὸ νικᾶν ἔσται χρήσιμος, ἀλλ' ὅθεν ἄπεισι ῥᾷστα τῶν πραγμάτων ἀπολλυμένων.* Hoc enim, cum hoc carmen compositum est, Romae sciri vix poterat, si vel maxime verum fuit neque ex *πραγματικῷ* illo historiae scribendae genere fluxit, quo post Polybium saepe abusi sunt Graeci. Neque vero cum Interpretibus huc trahi possunt vv. Plut. Ant. eod. cap. praecedentia: *Τὸ δὲ ναυτικὸν ἐν παντὶ δυσπραγοῦν καὶ πρὸς ἅπασαν ὑστερίζον βοήθειαν αὖθις ἠνάγκαζε τῷ πεζῷ προσέχειν τὸν Ἀντώνιον.* — *citae*] partic. citatae, ut Lucan. 8, 456: *Cyproque citatas Immisere rates*; celeriter actae;» *puppes ciere*, in prosa or. (retro) inhibere remis, *πρύμναν κρούσασθαι. Sinistrorsum* autem, quoniam ei, qui a Septentrione contuebatur Actium, sinistram versus omnes regiones orientales sitae erant, primum Peloponnesus, tum Asia minor, ipsa Aegyptus; haec saltem intra Orientem et Meridiem, *Süd-Ost.* Simplicius etiam Gronovius Obss. 4. p. 545. Frotsch. (locus dignus, qui totus legatur;) haec adnotat: «Tabulae situs pingentium docent ab Actio petentibus Aegyptum ad laevam esse navigandum. Livius illustret 28, 5. extr. in aliis locis similiter loquens: *Oreum, quae ab Demetriaco sinu Chalcidem et Euripum petenti ad laevam prima urbium Euboeae posita est.»* *(Sinistrorsum* pro *sinistre, in deterius citae*, ut quidam interpretatus est, significare nequit.) Vide Excurs.

21. 22. *Io Triumphe -- boves?*] Cfr. Od. 4, 2, 49. Est autem interrogatio, non exclamatio, ut plerique distinguunt: *Io Triumphe --*

Io Triumphe, nec Iugurthino parem
  Bello reportasti ducem,
Neque Africanum, cui super Karthaginem
  Virtus sepulchrum condidit.
Terra marique victus hostis punico
  Lugubre mutavit sagum.

25. *Africano* S et pr. b, item LCtF. (Ut nos, c, corr. b, Oberlini B et sex Pottierii, Bentleius, M.) — *cui*] *quo* malebat Bentleius.

boves! vel peius etiam: *Io Triumphe - - boves: Io Triumphe.* — «Currus ipsi triumphales parati sunt: cur tu, Triumphe, eis in mora es?» Sine imagine: «Quando tandem Caesar triumphabit?» — *aureos*] «fulgentes ebore et laminis aureis.» Flor. 1, 5: *Inde est, quod aurato curru quattuor equis triumphatur.* Philostr. Vit. Soph. 1, 7: Traianus Dionem *ἀνατιθέμενος αὐτὸν ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν.* — *intactas*] «nondum sub iugum missas.» Virg. Ge. 4, 540: *intacta totidem cervice iuvencas. Iniuges hostias* vocat Macrob. Sat. 3, 5. «A triumphantibus bos alba et indomita in Capitolio immolari solebat.» Comm. Cruq.

23—26. *Iugurthino*] «Non tanta gloria triumphavit Marius; non par fuit Caesari Marius nec Scipio Africanus minor.» — *reportasti ducem*] «victorem Marium et antea Africanum minorem; quibus Caesar nunc antecellit.» Ridicule nuper quidam exposuit: «reportasti ducem captivum ac triumpho ducendum, ex Aegypto Cleopatram, ex Karthagine — quem? quaeso: «Nullum», inquit ipse, «praeter Karthaginem ipsam.» — Lect. *Africano* (bello) nimis refert pedestrem orationem et praeterea *ἄχυρον* est pro *Punico*. Quid multa? Prava est accommodatio ad v. *Iugurthino.* — *cui*] Fabellae Acronis et Comm. Cruq. de monumento Africano maiori oraculi iussu in portu Ostiensi condito et Karthaginem respiciente praeter Walckenaerium I. p. 360. recentiorum nemo iam fidem tribuit. — *super Karthaginem*] «super solum, ubi steterat illa.» — *Virtus*] «Virtus dea voluit, ut Karthaginis parietinae sempiternum essent Scipionis minoris monumentum.» Vell. Pat. 1, 12: *Eam urbem magis invidia imperii, quam ullius eius temporis noxiae invisam Romano nomini funditus sustulit fecitque suae virtutis monumentum, quod fuerat avi eius clementiae.* Id. 2, 40. de Pompeio: *quot partes terrarum orbis sunt, totidem fecit monumenta victoriae suae.* — Qui legunt *Africano*, ineptam sententiam continuare coacti sunt: *cui bello Africano super Karthaginem* cet.

27. 28. *Terra*] Copiae Antonii terrestres, cum per septem dies eum exspectassent, *ὡς αὐτίκα ποθὲν ἐκφανησόμενον, - - τέλος δὲ τοῦ στρατηγοῦ Κανιδίου νύκτωρ ἀποδράντος, γενόμενοι πάντων ἔρημοι τῷ κρατοῦντι προσεχώ-*

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos
Et Chia vina aut Lesbia,

34. *Aut Chia* e Codd. Bentleius.

ρησαν. Plut. Ant. 68. — *punico*] «purpureo s. coccineo paludamento imperatoris deposito gregale (pullum) sagum sumpsit, quod squaloris et luctus signum esset.» Altera forma *puniceus*, quae frequentior est in prosa oratione (cfr. Muetzell ad Curtium 3, 7., ubi ipse *puniceis*, Zumpt *punicis*:) utitur Od. 4, 10, 4. (Martial. 6, 11: *Vis te purpureum, Marce, sagatus amem?*) Florus 4, 11. de Antonio: *Aureum in manu baculum; ad latus acinaces; purpurea vestis ingentibus obstricta gemmis; diadema aderat.* — Similia autem de Pompeio narrat Plut. Caesar. p. 729: *ἀπεδύσατο τὴν - - στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι δὲ πρέπουσαν μεταβαλὼν ὑπεξῆλθεν.* — De constr. v. *mutare* v. Od. 1, 17, 1.

29—32. *centum*] *ἑκατόμπολιν*. Od. 3, 27, 33. — Naturalis constructio est: *Aut ille petit Cretam aut Syrtes*; neutiquam vero: *mutavit iturus Cretam.* — *non suis*] «non propitiis, adversis:» *mit nicht gewognem Wind.* Voss. Pseudotib. 3, 3, 28: *Audiat aversa non meus aure deus.* Ovid. Trist. 3, 5, 4: *Nave mea vento forsan eunte suo;* quin etiam in prosa or. Sal. Iug. 61: *Iugurtham - - suo loco pugnam facere.* Seneca Ep. 71: *Ignoranti quem portum petat, nullus suus ventus est.* — *Exercitatas*] «*συρομένας*, hinc illinc iactatas a Noto:» *aufgewühlt.* Voss. — *incerto mari*] «Animo clade, quam perpessus est, penitus perturbato dubius, quam regionem versus naviget atque ubi terrarum appellat.»

33—38. *Capaciores*] «In laetitiam effusi largius iam potemus.» Seneca de ira 3, 14, 3: *Bibit deinde liberalius quam alias capacioribus scyphis.* — *affer*] Simile est illud Catulli 27: *Minister vetuli puer Falerni, Inger mi calices amariores.* — *Chia - - Lesbia*] quae saepe consociantur, ut a Callimacho Anth. Pal. II. p. 535: *Ἔρχεται πολὺς μὲν Αἰγαῖον διατμήξας ἀπ' οἰνηρῆς Χίου Ἀμφορεύς, πολὺς δὲ Λεσβίης ἄωτον νέκταρ οἰνάνθης ἄγων.* — *fluentem*] «potu nimio profluentem.» Schol. De vomitu loquitur, non, ut satis mire volunt recentiores interpretes, de alvo per nauseam soluta. Imago nobis quidem minus grata, ac propterea ita mitigata a Vossio: *der schlaffen Ekel bändiget:* cum Gargallus propius ad verba Latina accedere potuerit: *O a noi mescete il cecubo Atto fra tutt' i vini A raffrenar la nausea Che al gozzo s'avvicini.*

Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Caecubum.
Curam metumque Caesaris rerum iuvat
Dulci Lyaeo solvere.

Quid quaeris? Rem in Romanorum conviviis admodum solitam neque apud illos pudendam quan tum potest urbane significat. (Prorsus absurde novissimus interpres: *die verschwindende Sorge, den schwindenden Ueberdruss der Kleopatra wegen*, (coërceat) *ganz zu bewältigen!)* — *coërceat*] ideo quod Caecubum erat austerum atque *εὐστόμαχον*, Athenaeo 1, 21: *εὔτονον καὶ πληκτικόν*. — *Metire*] quia in miscendo certa quadam, etsi ad lubitum convivarum varia, cyathorum meri et aquae mensura utebantur. Cfr. Od. 3, 19, 11. — *metumque*] «qui sollicitos nos habuerat ante hunc laetissimum victoriae nuntium, vino pellamus.»

E X C U R S U S.

AD v. 20.

Addamus hic Boettigeri interpretationem: *Erklär. Anmerk. zu Horaz. Braunschw.* 1793. II. p. 322: « Puppes hostilium navium sinistrorsum citae *muss man von einem Theile der Flotte verstehn, die während des Treffens in den Hafen zurückging und vielleicht durch ihr Ausreissen die schändliche Flucht der Kleopatra veranlasste, von der Plutarch im Anton.* pag. 496. E. *und Dio* 50, 33. *erzählen. Es führt zwar diesen Umstand keiner der noch vorhandenen Geschichtschreiber an. Es scheint aber doch der Gegensatz von der Desertion der Landtruppen im Vorhergehenden diese Erklärung nothwendig zu fordern.* Puppem ciere *ist, was die Griechen πρύμναν ἀνακρούεσθαι, die Römer* remis inhibere *nennen, wenn man, um den Schein der Flucht zu vermeiden, das Schiff nicht umkehrt, sondern nur rückwärts rudernd weicht.*» — Prorsus autem ridicula, quam vel caesura vetat, iunctura est Monichii: *latent sinistrorsum.*

CARMEN X.

Mala soluta navis exit alite
  Ferens olentem Maevium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
  Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus inverso mari
  Fractosque remos differat.

EPOD. X. Inscr. volg. *In Maevium poëtam* et sic c. — *Invisum sibi Maevium devovet ut horrendis prematur tempestatibus*. B. — 1. *Malo* Victorinus p. 1252. P. — 4. *flatibus* Cod. unus (?) Valartii. Burmannus ad Val. Flacc. 1, 639. — 5. *rudentis* Bc.

X. Diris naufragium imprecatur Maevio. «Maevius poëta fuit inimicus Horatii, obtrectator omnium virorum doctorum, ipse sectator vocum antiquarum.» COMM. CRUQ. *Marcum Maevium* vocat Glossa Cod. A. Vanderb. — «Triumphos Caesaris male descripsit.» Glossa Cod. H. Vanderb. Virg. Ecl. 3, 90: *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi.* Cfr. Weichert Poëtt. Lat. pag. 312. Ridicule de Maevio Pseudoscholiasta Ibidis Ovidiani, aeque impudenter mendax atque Appuleius Osanni, Scriptor de origine gentis Romanae ac similes, ad v. 511. haec narrat: *Maevius poëta, quia male descripserat Atheniensium gesta, ab iis in carcerem positus est, ubi eum fame mori fecerunt et libros eius deleverunt.* Attuli, quia Franke p. 131. fidem huic mendacio tribuisse videtur, ut ne quis alius decipiatur. Inaudiverat fortasse homo nequam aliquid de Naevio, a nobilibus Romanis in carcerem coniecto et in exilium acto, nisi prorsus de suo ementitus est. — Tempus, quo hoc carmen compositum sit, definiri nequit.

1 — 6. *Mala - - alite*] Od. 1, 15, 5: *Mala ducis avi domum.* — *Utrumque latus* ut *verberet* Auster, oportet navem a procella circumagi. Val. Flacc. 1, 939: *Illam huc atque illuc nunc torquens verberat Eurus.* — *Niger*] «nubes cogens.» Od. 1, 5, 6: *aspera nigris aequora ventis.* Opponuntur *Notus albus* Od. 1, 7, 15. et *candidi Favonii* Od. 3, 7, 1. Ceterum ventos omnes adversos in Graeciam naviganti enumerat, non secundos, Notum atque imprimis Iäpyga Od. 1, 3, 13. — *inverso*] «commoto ac perturbato.» Virg. Aen. 1, 43: *evertitque aequora ventis.* — *differat*] «disiiciat.» Epod. 5, 99: *membra different lupi.*

Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementis ilices.
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit:
Quietiore nec feratur aequore,
Quam Graia victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Aiacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis

8. *Fregit* Plotius p. 1647. P., *Vertit* vel *Sternit* dubitanter proposuit Bentleius, *Plangit* auctore Wakefieldio Bothe. (Ut nos, BbSTc.)

8—10. *Frangit trementes*] «commotas ab Aquilone et conquassatas.» Cum vi repetit v. *frangere,* quod longe significantius est improbabili illa coniectura *plangit.* — *Nec sidus - - amicum*] «salutare, ut Castor et Pollux, ex ea caeli regione ei appareat, ubi occidit *tristis*, perniciem afferens, *nautis infestus Orion.*» (Ep. 15, 7.) Virg. Aen. 1, 535: *nimbosus Orion.* Porphyrion quidem explicat *qua nocte*; sed praestare videtur altera ratio.

12—14. *iram ab Ilio*] Minerva prius Troianis irata propter Paridis iudicium, eadem ira persecuta est Graecos in patriam revertentes, propterea quod Aiax minor Cassandram deae supplicem in eius templo violarat. Odyss. δ, 502. Virg. Aen. 1, 39: *Pallasne exurere classem Argivum atque ipsos potuit submergere ponto Unius ob noxam et furias Aiacis Oilei?* Propert. 3, 7, 39: *Saxa triumphales fregere Capharea puppes, Naufraga cum vasto Graecia tracta salo est.* Ceterum manifesto mera est comparatio, et precario quidam contendit festivitatem totius carminis in eo potissimum contineri, quod Pallas ulcisci debeat Maevium, qui malos in eam versus composuerit.

16—18. *luteus*] a v. *lutum*, herba, cuius succo pannorum infectores utuntur. *(Wau, Gilbkraut.)* Est igitur color croceus, gilvus, qualis solet esse arquatorum. Cels. 3, 24. Accipiendum autem de summi terroris colore, non de morbosis faciei maculis, mortis naturalis interdum praenuntiis, ut voluit Cruquius. De faciei colore etiam Tibull. 1, 8, 52: *nimius luto corpora tingit amor.* — *illa*] «in quam tu, homo meticulose, prorumpere soles; illa tam pudenda.» — *non virilis*] Cic. Tusc. 2, 33: *Eiulatus ne mulieribus quidem concessus est.* Formâ *eiulatio* utitur iam Plaut. Capt. 2, 1, 7. — *aversum*] «qui a precibus aures avertit.» Aliquanto lenius est quam *adversus.* Cfr. Interpret. ad Ovid. Her. 7, 4.

Tibique pallor luteus
Et illa non virilis ciulatio,
Preces et aversum ad Iovem,
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quodsi praeda curvo litore
Porrecta mergos iuveris,
Libidinosus immolabitur caper
Et agna Tempestatibus.

19. 20. *sinu Notus* c et aliquot Pottierii. (Ut nos, BbST.) — 22. *Proiecta* Bentleius coni. — *iuverit* BbSTc et Pottierii 9, 13. (Ceteri eiusdem ut nos.)

19—24. *Ionius - - sinus*] ut Od. 1, 33, 16: *Calabri sinus*. Od. 3, 27, 18: *ater Hadriae sinus*. — *udo*] «pluvias afferente.» Virg. Ge. 1, 462: *quid cogitet humidus Auster*.— *remugiens*] de rauco fluctuum sono, ut Od. 3, 10, 5: *Audis, quo strepitu - - nemus - - remugiat?* — *Porrecta*] de cadavere extento, ut Catull. 67, 6: *Postquam est porrecto facta marita sene*. — *mergos*] *αἴθυια*, fulica mergus. Mergi quidem cadavera non attingunt, sed ponuntur h. l. pro aliis avibus marinis, ut haliaeetis. — *iuveris*] «paveris.» Schol. Stat. Silv. 4, 9, 51: *Aut cum me dape iuveris opima*. — *Tempestatibus*] L. Scipio cos. a. u. c. 494. Inscriptt. Lat. N. 522. *DEDET* (sic) *TEMPESTATIBVS AIDE MERITO*. Virg. Aen. 5, 172: *Tempestatibus agnam Caedere deinde iubet;* et quidem nigram, Aristoph. Ran. 487. Virg. Aen. 3, 120: *Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam*. «Iocose sane pro inimici interitu se rem divinam facturum dicit, quae alioqui fit pro salute navigantium». Gloss.

CARMEN XI.

Petti, nihil me sicut antea iuvat
Scriberė versiculos amore percussum gravi,
Amore, qui me praeter omnes expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, silvis honorem decutit.

EPOD. XI. Inscr. volg. *Ad Pectium* et sic c. — *Pectio amico suo invisam sibi poëticen esse in cubitus* (sic) *suos irrumpentem* B. — 1. *Pecti* BSTF. (non bc.) — 2. *perculsum* Aldus, LCtF. (Ut nos, BbSTc.) — 4. *aut pueris* malebat Bentleius. — 6. *Inachiam* Cod. Laurent.

XI. Lycisci, pueri amati, arrogantia ac superbia summopere commotus, dolenter Pettio, sodali suo, fatetur miseram suam sortem, quae ipsum discussis sanioribus consiliis atque obiurgationibus amicorum continuo amoris, et eius quidem parum prosperi, laqueis irretiat. Ex Mitsch. Adversus quem ipsum interpretem nobis liceat affirmare, omnia hic tam iuvenilia, praefracta, vere Romana esse, atque ad unius Horatii personam ita referri, ut metro excepto nulla in toto carmine insit imitatio Graeci alicuius carminis. Scriptus videtur epodus a. 720. vel 721. Cfr. Franke. Kirchner rettulit ad a. 717.

1. 2. *Petti*] Sic nomen scribitur etiam in Inscriptt. ac firmatur a Mario Victorino p. 235. Gaisf. et Atilio Fortunatiano p. 362. ibid. Alii *Pecti*, ut *Vectius*, *Vectienus* pro: *Vettius* cet. Ceterum ignotus hic Horatii sodalis. — *scriberė versiculos*] Non sine taedio de priore suo studio loquitur. — *percussum*] *πληγέντα*, tamquam flagro vel stimulo. Archiloch. in Ep. Fragm. 71. Schneidew.: *δύστηνος ἔγκειμαι πόθῳ, Ἄψυχος, χαλεπῇσι θεῶν ὀδύνῃσιν ἕκητι Πεπαρμένος δι' ὀστέων.* Plaut. Trin. v. 244: *savi sagittis percussus.* Virg. Gc. 2, 476: *ingenti percussus amore.* Aen. 9, 197: *magno laudum percussus amore*, certam auctoritatem praestante Lucret. 1, 922: *acri Percussit thyrso laudis spes magna meum cor, Et simul incussit suavem mi in pectus amorem Musarum.* Nimium h. l. foret *perculsum* Cod. Guelph. et Atilii l. l. (cfr. Lucret. 6, 310:), quod dicitur de vehementi ictu, velut est electricus, qui intimos vel corporis vel animi nervos penetrat tamque acriter commovet, ut prope attonitos nos reddat. Cfr. Epod. 7, 16. (*Percussum* exhibet cum nostris Cod. Franeq. et Marius Victorinus l. l. Cfr. omnino Ellendt ad Cic. de Or. 2, 70, 285.)

Heu me, per urbem, nam pudet tanti mali,
Fabula qnanta fui! Conviviorum et poenitet;
In quis amantem languor et silentium
Arguit et latere petitus imo spiritus.
Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium? querebar applorans tibi;
Simul calentis inverecundus deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.

8. *ut poenitet* Bentl. coni. (Habent *et* mei et Pottierii omnes.) — 9. *amantem languor* BbSTc, omnes Pottierii, Ven. 1481. et L.: *amantem et languor* Aldina utraque, CtF, Bentleius et M. — 11. *Contraque* cum Codd. aliq. Aldina utraque, Lt. (Ut nos, nostri.) — 14. *Fervidiora* Aldina utraque.

3. 4. *praeter omnes*] «ultra alios omnes.» Schol. Cicero frequenter: *praeter ceteros.* — *me expetit*] «me ante omnes petit, eligit, quem urat.» Quemadmodum forma passiva Ovid. Met. 7, 21: *quid in hospite regia virgo Ureris?* sic h. l. *urere in pueris;* sicque *ardere, suspirare in aliqua,* et Propert. 1, 13, 7: *Perditus in quadam tardis pallescere curis.* Cfr. Oudend. ad Suet. Oct. 69. Hand Turs. I. p. 536.

5—8. *tertius December*] mensis pro anno. — *Inachia*] pr. puella Argiva, ab Inacho Argorum rege. Eandem memorat Epod. seq. 15. — *honorem*] frondes. Virg. Ge. 2, 404: *Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem*; sic *ruris honores* Od. 1, 17, 16. — *nam pudet*] «invitus nec sine indignatione dico me derisui hominibus fuisse; *nam pudet* tantae ignominiae.» Sine causa igitur Brouckh. *iam pudet.* — *Fabula* haud raro de sinistro rumore. Tib. 1, 4, 83: *Parce puer, quaeso, ne turpis fabula fiam.* Ovid. Am. 3, 1, 21: *Fabula, nec sentis, tota iactaris in urbe.*

9—14. *languor*] «torpor et cruciatus animi.» Acron. — *Arguit*] «Est perfecti temporis.» Id. — *spiritus*] «suspiria ex imo pectore petita.» Virg. Aen. 1, 371: *Suspirans imoque trahens a pectore vocem.* — *Contrane*] Triplex h. l. constructio contracta 1) ex interrogatione: *Contrane lucrum nil valet ingenium?* 2) ex indignationis exclamatione: *Contra lucrum nil valere ingenium!* 3) *Querebar nil valere ingenium. Nil valere* autem apud Inachiam contra rivalium munera largiora simplex ac sincerum ingenium suum lamentatur. — *applorans tibi*] «cum lacrimis meos amores tibi confessus.» V. *applorare*, *προσολοφύρεσθαί τινι*, vix alibi reperitur quam hic et apud Senecam Quaestt. nat. 4, 2, 6. — *inverecundus*] «quo liberalius sumpto omnis verecundia elabitur.» Contrarium suo loco est Od. 1,

Quodsi meis inaestuet praecordiis
Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomenta volnus nil malum levantia,
Desinet imparibus certare summotus pudor.
Ubi haec severus te palam laudaveram,
Iussus abire domum ferebar incerto pede

15. *inaestuat* bc. — 16. *ventus* Codd. aliq. (non nostri.) — 17. *allevantia* cum Codd. aliq. Glareanus.

27, 3: *verecundumque Bacchum.* — *loco*] «ex intimo animo, ubi mei amoris arcana condita erant.»

15—18. *inaestuet*] «incandescat, commota fuerit.» Schol. — *Libera bilis*] Epod. 4, 10: *liberrima indignatio.* — «Hoc tibi tunc dicere solebam: Quodsi aliquando tam libera indignatione atque iracundia exarsero, ut exsecrari ipse possim vanas spes, quibus veluti fomentis gravi amoris infelicis volneri mederi frustra adhuc conatus sum, itaque eas, utpote nihil me iuvantes, in ventos dispergam, qui eas secum auferant, sic Inachiae superbiam detestatus, eam amare tandem desinam.» — (Fomenta nunquam nos quidem interpretabimur de conviviis, cum sint longe alia amoris adversi solatia, nimirum spes fallaces et querelae. Proprie autem hoc medicorum vocabulo (*Verband, Umschläge*) utitur Epp. 1, 2, 52: *fomenta podagram,* figurate rursus Epp. 1, 3, 26: *curarum fomenta*, «remedia et solatia.»)— *ingrata*] «quorum, quia frustra admota sunt, me iam taedet pigetque.» Non tam: «nihil gratiae apud Inachiam habentia», ut volt Schol., quam: «nihil me iuvantia, supervacanea, ἀχάριστα.» Callim. Cer. 90: τὰ δ' ἐς βυθὸν οἷα θαλάσσης Ἀλεμάτως ἀχάριστα κατέῤῥεεν. Plaut. Asin. 1, 2, 10: *Ingrata atque irrita esse omnia intelligo.* — *dividat*] «in auras dispergat.» Comm. Cr. perperam tamen addens: «nihili pendat.» Nihil enim aliud significat *ventis dividere* quam «libere proferre querimonias de amica superba aliosque amatores praeferente;» in quo ipso inest *summotus pudor* (δυσωπία), qui antea poëtam impediverat, quo minus in Inachiam inveheretur. His autem lamentationibus libere effusis nec dolore per reticentiam exasperato, solemus nos sinistro amore liberare, qui auris quodammodo traditus nos relinquit. Od. 1, 26, 1: *tristitiam - Tradam - Portare ventis.* Ovid. Met. 8, 134: *inania venti Verba ferunt.* Her. 15, 208: *et Zephyri verba caduca ferunt?* Mire omnino plerique sunt interpretati *Fomenta* illa; de Mitscherlichio consulto taceo. Sed Doering: «*haec fomenta,* intellige spem, quae eius in Inachiam amorem adhuc nutriverat; speraverat enim fore, ut Inachia candidum pauperis ingenium ditiorum muneribus praeferat.» Longe pinguius HP.: «*Fomenta* sunt ipsa convivia, solatium, quod ex conviviis

Ad non amicos heu mihi postes et heu
  Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
  Vincere mollitie amor Lycisci me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
  Libera consilia nec contumeliae graves,

24. *mollitia* bSTcLCtF. (Ut nos, e Codd. Bentleius et M.)

petebat, quae ad amorem pellendum celebrabat.» Verum quomodo compotationes *ventis dividat* aliquis? Immo sunt: «iustae querelae de prodito meo ab Inachia amore, quas inaniter quidem ventis traderem, quippe quae vel sic malum meum (ardentissimum amorem) nihil levaturae essent.» *Ingrata* autem *fomenta* significatione propria, quae aegroto vel saucio initio certe, ubi circumdantur, acriores dolores excitant. Cfr. Epp. 1, 2, 32. «Iam», inquit, «desinam certare cum rivalibus, qui mihi ingenio certe (v. 12.) *impares*, inferiores quam ego sunt, (ut dicitur *genere impar, nicht ebenbürtig,* quibus ingenio et χάρισι longe superior sum:) iisque Inachiam, quae me aspernata est, ultro concedam.» *Certare alicui* haud raro apud poëtas invenitur. Sat. 2, 5, 19: *certare melioribus*. Reiiciendae autem ceterae interpretationes: 1) «cum rivalibus meis, quibus in muneribus largiendis impar sum et inferior.» Schol. 2) «cum amore haud mutuo.» 3) V. *imparibus* habito pro ablat. instrum. neutr. plur.: «imparibus armis; id est, muneribus ceterisque modis, quibus vinci solent mulierculae.» — *summotus pudor*] Achilles Tatius pag. 28. Iacobs: Ἔρως καὶ Διόνυσος, δύο βίαιοι θεοί, ψυχὴν κατασχόντες, ἐκμαίνουσιν εἰς ἀναισχυντίαν.

19—22. *severus*] «Ubi talia, quemadmodum mihi certe videbar, memet ipso contentus, satis constanti et praefracto animo iactaveram, a te admonitus, ut ex convivio recta domum meam redirem nec deflecterem ad amicae ianuam, rursus tamen vix mihi conscius ac prope invitus ad hanc trahebar.» — *incerto pede*] «primum resistente, deinde semper maiore cum vi clanculum ad Inachiam me perducente.» Tibull. 2, 6, 11: *Magna loquor, sed magnifice mihi magna locuto Excutiunt clausae fortia verba fores. Iuravi quoties rediturum ad limina nunquam! Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit.* Etiam in prosa or. Cic. ad Att. 15, 16: *Itaque me referunt pedes in Tusculanum.* Male nonnulli interpretantur de temulenti poëtae titubante incessu. — *non amicos*] «iniquam ianuam, cuius limen transgredi mihi non concedebatur.» Od. 3, 10, 2: *asperas Porrectum ante fores.* — *infregi latus*] «ibi porrectus latus defatigavi.»

23—28. *gloriantis*] «qui eo

Sed alius ardor aut puellae candidae
Aut teretis pueri longam renodantis comam.

28. *redonantis* T.

superbit, quod formâ delicatâ omnem mulierculam antecedat. » — *contumeliae*] sodalium graves objurgationes et amara irrisio. «*Nicht strenger Vorwurf oder Hohn.*» Voss, «*o fier rimprocci.*» Gargallo. Male plerique ad Lycisci superbiam hoc referunt. — *teretis*] Sic Itali *tornito garzone* (Gargallo.), *schlank gerundet.* — *renodantis*] «eleganter in nodum colligentis, religantis, puellae instar.» «Alebant enim comam formosi pueri et delicati, ut compositi amatoribus magis placerent.» Schol. Cfr. Senecam in Ep. 119: *Si pertinere ad te iudicas, quam crinitus puer* [*et*] *quam perlucidum tibi poculum porrigat, non sitis.* Contraria significatione Valerius Flaccus 5, 381. Dianam *renodatam pharetris ac pace fruentem* vocat, quae solvit et deposuit humero pharetram. Nec tamen propterea cum aliis hic explicem: « solventis comam ; » utpote qui naturalis comae situs sit, quem commemorare nihil attinebat, cum qualemcunque ornatum significare longe praestaret. Praeterea repugnat analogia vv. *renodis* et *religare crines.* (Od. 1, 5, 4. 2, 11, 24. 4, 11, 5.) Alia res est Od. 4, 10, 3., ubi de comis, *quae nunc involitant humeris*, praedicit fore, ut aliquando resecentur.

CARMEN XII.

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera quid mihi quidve tabellas
Mittis nec firmo iuveni neque naris obesae?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.

EPOD. XII. Inscr. volg. *In anum libidinosam.* — *Summae mulierem libidinis repellit. Dignam ait esse elephantis.* Bb. — *In Gratidiam converso nomine.* c. — 2. *cur mihi* bSTcLCtF. (non B.) — 3. *Mittes* B. — *iuveni firmo* bSc. (non BT.) — *nec naris* B.

XII. Anum quandam (Canidiam haud nimis probabiliter prae se fert C1d. Blandin. et c. Cfr. Epod. 8.) pudendae ab ea mollitiei accusatus poëta hoc carmine proscindit, in summamque cum foedissimae turpitudinis, tum flagitiosae libidinis infamiam Archilochio modo adducere laborat. Est ex eo genere priscae illius *Fescenninae* licentiae, in qua *iam saevus apertam in rabiem* incipit *verti iocus;* nec ficta scena videtur, quoniam nihil impedit, quo minus statuamus anum quandam libidinosam molestiam aliquando creasse verbis lascivis donisque ingratis adolescenti Horatio, cum inviti amplexus appeteret, poëtamque hoc carmine virulento sese ultum isse. Tempus compositionis incertum est. Fluctuant inter annos 714 — 719.

1 — 6. *Quid tibi vis*] Pr. «quodnam tuum est consilium?» tum idem fere ac: «quid insanis? satin sana es? Nihil profecto proficies, fatua!» ut Prop. 1, 5, 3: *Quid tibi vis, insane? meos sentire furores?* Archil. Fr. 81. Schn.: *Τίς σὰς παρήειρε φρένας;* — *barris*] «Apud Indos elephantus a voce *barrus* vocatur; vox eius *barritus.*» Isid. Origg. 12, 2, 14. Dignam igitur dicit, quae rem habeat potius cum elephantis, *forma trucibus, odore gravibus, mole terribilibus* (Oros. 4, 1.), quam cum adolescente formoso. Alii precario de similis, alii magis etiam ridicule de Barro, noto moecho, (Sat. 1, 6, 30.) interpretati sunt. — *quid mihi* firmat Marius Victorinus p. 235. Gaisf. Contra glossam *cur mihi curve* habet iam Atilius Fortunatianus p. 362. ibid., cuius prior pars in multos Codd. irrepsit, sed ingratam h. l. efficit variationem inter *cur* et *quid.* — *tabellas*] «pugillaria, epistolas amatorias.» Vide ad v. 17. — *firmo*] «non satis valido ad libidinem tuam explendam.» Hoc per iocum, cum tantum propter vetulae turpitudinem minus sit firmus. — *neque naris obesae*] atque ideo obtusae. Hoc igitur dicit: «At ego naris sum, quae malos odores facillime persentiscat atque summo-

Quis sudor vietis et quam malus undique membris
Crescit odor, cum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; neque illi
Iam manet humida creta colorque
Stercore fucatus crocodili, iamque subando
Tenta cubilia tectaque rumpit!
Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:
Inachia langues minus ac me;
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
Mollis opus. Pereat male, quae te

8. *Crescat* c et quattuor Pott. — 9. *nec* LCtF. (Lectiones v. 9. seqq., quas Bothe tribuit Glareano, *properant* - - *nec illis* - - *rumpis* - - *agitas*, certe non reperiuntur in eius Ed. Friburg. 1533.)

pere horreat.» — *unus*] ante omnes. «*Unus* saepe superlativis, raro comparativis adiungitur.» Wagner ad Aen. 1, 15. — *Polypus*] Eadem quantitate Sat. 1, 3, 4. propter litteram liquidam *l*, ut *melos* in Persii Prol. v. ult. atque in eiusdem Sat. 1, 4: *Ne mihi Polydamas* cet. Alii scribunt *Pulypus*, sine auctoritate. Ceterum cfr. Cels. 6, 8, 2. Ibid. §. 1: *ulcera naris odorem foedum habent, quod genus Graeci ὄζαιναν appellant.* — *hircus*] molestus odor hircinus sub alis. — *cubet*] «velut ibi lateat.»

7—12. *vietis*] «senio iam flaccidis, marcidis.» H. l. bisyllabum. Cfr. Lucret. 3, 386: *cecidisse vietam Vestem.* — *pene soluto*] «delassato». Schol. «Cum coitu peracto vir iam languet, illa nondum satiata magis etiam restingui cupit libidinem suam effrenatam ac rabiosam.» — *manet*] «omnes iam fuci, quibus utitur, propter sudorem diffluunt.» — *creta*] Creta ut cerussa pro fuco utebantur. Martial. 6, 93, 9. de tali muliere fucata: *acida latet oblita creta.* — *fucatus*] «fuco faciei inductus.» — *crocodili*] Clemens Paedagog. 3, 2, 7: Τρὶς γάρ, οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι. Plin. 28, 8, 28: *Crocodili intestina diligenter exquiruntur iucundo nidore referta. Crocodilea illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit* cet. — *subando*] «supra virum se agitando.» Schol. — *rumpit*] «lectus intortis funibus s. loris ac fasciolis subtentus eiusque *tecta*, id est, aulaeum, *Baldachin*, ut corruat, facit vehementer se agitando.» (*Tecta* alii minus recte integumenta s. stragula lecti interpretantur).

13 — 16. *Vel mea*] Nova sententia cum abruptius inferatur, indignationem poëtae egregie exprimit. «Rursus quam importuna et abominanda est, cum fastidium, quo eam repello, saevis opprobriis exagitat!» Ex vv. 7. seqq. *qui sudor* elice: «quam item foeda est,

Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem;
Cum mihi Cous adesset Amyntas,
Cuius in indomito constantior inguine nervus
Quam nova collibus arbor inhaeret.
Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
Cui properabantur? Tibi nempe,
Ne foret aequales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua quam te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos capreaeque leones!

23. *aequalis* BT. — 25. *O ego infelix* Grammaticus Eichenf. p. 112. et Charisius. (Ut nos, omnes nostri et Pottierii.) — *acris* BST.

cum me obiurgat!» — *Vel cum*] Vide ad Epod. 2, 17. — *Inachia*] Epod. 11, 6. — *langues minus*] «longe fortiorem te praebes in Inachia ter interdum una nocte subagitanda.» — *potes*] Eadem hac reticentia utitur et Virgil. Ecl. 3, 8. Mart. 3, 33, 1. Lucian. Dial. Deor. 15: *'Εγὼ δὲ ἤδη ποτὲ τὴν Ἀφροδίτην - ἀλλ' οὐ χρὴ αὐχεῖν.*

17 — 20. *Lesbia*] ancilla, vel potius lena. Tibull. 2, 6, 45: *Lena necat miserum Phryne, furtimque tabellas Occulto portans itque reditque sinu.* — *taurum*] «cum virum quaererem fortem ac validum, nimis frigidum illa ad me perduxit.» — *Cous*] Damoxenus apud Athen. 1, 26: *Νεανίας - ἐτῶν ἴσως ἑπτακαίδεκα, Κῷος· θεοὺς γὰρ φαίνεθ' ἡ νῆσος φέρειν.* De his *ἐπιθέτοις* a patria petitis cfr. ad Od. 4, 9, 16. — *indomito*] «nunquam lasso, sed semper ad venerem prompto.» — *nervus*] «Cuius ab inguine erigitur penis firmior, quam arbor novella et vegeta radicibus terrae inhaeret.»

21—26. *Muricibus*] «Vestis illa purpurea dibapha cui magno cum studio parabatur mittebaturque dono nisi tibi, ingrate? Ne scilicet inter sodales tuos quisquam esset, qui pretiosius amoris pignus ab amica sua acceptum ostentare eoque se iactare posset.» — *iteratae*] Od. 2, 16, 35. Sic Stat. Silv. 3, 2, 40: *iteratam purpuram* dixit. — *mulier* pro amica, ut Catull. 70, 1: *Nulli se dicit mulier mea nubere malle Quam mihi.* — *quam te*] «quam tua te.» — *O ego non felix*] Firmatur haec lectio a Codd. nostris, neque ulla aderat necessitas, cur licentiam admitteret vocalis non elisae. Sic Consol. Liv. Aug. v. 145: *Iamne ego non felix? iam pars mihi rapta Neronum?* Silius 3, 334: *Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.* Similiter idem 3, 192: *non aequas* (inaequales) *Arctos.* — *lupos*] Theocr. 11, 24: *Φεύγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα.* — *capreae*] Il. λ, 383: *Οἵτε σε πεφρίκασι, λέονθ' ὡς μηκάδες αἶγες.*

CARMEN XIII.

Horrida tempestas caelum contraxit et imbres
Nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc siluae
Threïcio Aquilone sonant. Rapiamus, amici,

EPOD. XIII. Inscr. volg. *Ad amicos.* — *Amicos hortatur ut vim tempestatis de die discumbendo vitent et dum non sit impedimento senectus voluptatibus vacent.* B. — *Ad amicos comicos.* c. — 1. *constrinxit* superscr. *contraxit* c. — 3. *amici* BbSTc et omnes Feae: *amice* Bentleius coni. et M.

XIII. Die hiberno et procelloso sodales exhortatur, ut genio indulgeant, et, ut saepe, laetiorem vitae usum propter mortem brevi tempore instantem iis commendat, exemplo desumpto a praeceptis, quae Chiron, sapientissimus Centaurus, olim alumno Achilli dederit. (Tempus compositionis incertum est; referunt ad a. 721. vel 722. Alii, ut Dillenburger p. 38. minus probabiliter contendunt, haud ita multo post pugnam Philippensem scriptum esse.) In Codd. aliq. inscribitur: *Ad amicos comicos*, id est, *Ad amicos*, *κωμικῶς*.

1. 2. *Horrida tempestas*] *Φρίσσοντας ὄμβρους* dixit Pind. Pyth. 4, 81. Anacreon Frgm. 7. Bergk.: *Μεὶς μὲν δὴ Ποσιδηιὼν Ἕστηκεν, νεφέλαι δ' ὕδατι Βαρύνονται ἰδ' ἄγριοι χειμῶνες παταγοῦσιν·* quibus similis *γνώμη* de vita laete degenda subiuncta fuisse a poëta videtur. — *contraxit*] «spatium caeli, quantum alias oculis videtur, coartavit nubibus obductis.» Interpolationem *constrinxit* habet etiam Cod. Franeq. — *deducunt Iovem*] Ex antiquissima Latinorum sententia Iuppiter ipse in Terram per imbres descendit, id est, principium generans in illud, quod concipit. Lucret. 1, 251: *Postremo pereunt imbres, ubi eos pater Aether In gremium matris Terrai praecipitavit: At nitidae surgunt fruges* cet. H. l. omissa fecundandi notione imaginem ita invertit, ut imbres Iovem in terram deducant. Cfr. Virg. Ge. 2, 325. Ennius apud Varr. L. L. 5, §. 65: *Istic est is Iuppiter quem dico, quem Graeci vocant Ἀέρα, qui ventus est et nubes, imber postea, Atque ex imbre frigus, ventus post fit, aër denuo.* Aristid. *εἰς Δία* p. 9. Dind.: *ἡ οὐρανοῦ καὶ ὄμβρου συνουσία Διός.*

3. 4. *Threïcio Aquilone*] De hiatu vide ad Od. 2, 20, 13. — *Rapiamus*] «arripiamus occasionem nos exhilarandi eadem celeritate, qua dies hodiernus illam offert, crastino minime confisi, de quo quidem, ubi venerit, idem valebit.» Od. 3, 8, 27: *Dona praesentis cape laetus horae.* Minus apte alii explicant: «rapiamus ab hac ipsa caeli intemperie occasionem cet.» «Qui cum Porphyrione tempestiva convivia intelligentes interpretati sunt *primo mane*, vehementer errant. Sufficit consumendi notio.»

Occasionem de die, dumque virent genua
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo.
Cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
Reducet in sedem vice. Nunc et Achaemenio
Perfundi nardo iuvat et fide Cyllenea
Levare diris pectora sollicitudinibus;

8. *Achaemenia* LCt. (Ut nos, omnes nostri.) — 10. *duris* e Cod. Galeano et Ed. Locheri 1498. Bentl. (Nostri et Pottierii omnes *diris*.)

Hand Turs. II. p. 206. — *amici*] Sic Od. 1, 27, 7. et Od. 37, 4. *sodales* (et Sat. 2, 2, 1: *Quae virtus et quanta*, boni, *sit vivere parvo*, cet.) alloquitur; v. autem 6., propter quem Bentleius coniecit *amice* (vocat., non adverb.), se convertit ad *συμποσίαρχον*, qui vinum praebebat. Fuerunt, qui *amici* minus recte pro nominat. haberent. — *virent*] Solita apud Latinos imagine, ut Od. 1, 9, 17: *Donec virenti canities abest Morosa*. Ovid. Fast. 5, 273: *cum iuvenilibus annis Luxuriant animi corporaque ipsa virent*. Virg. Aen. 6, 304: *cruda deo viridisque senectus*. *Genua* frequenter pro roboris propria sede. Plin. H. N. 11, 45: *inest genibus vitalitas*. Theocr. 14, 70: *ποιῆν τι δεῖ, ἇς γόνυ χλωρόν*. Theognis 977: *Ταῦτ' ἐσορῶν κραδίην εὖ πείσομαι, ὄφρα τ' ἐλαφρὰ Γούνατα καὶ κεφαλὴν ἀτρεμέως προφέρω.*

5. 6. *obducta*] «curis et tristitia quasi nubila.» Sic etiam Iuvenalis 9, 2: *fronte obducta* et *συννεφὴς* Creon apud Eur. Phoen. 1307. D. Hippol. 173: *στυγνὸν ὀφρύων νέφος*. — *senectus*] «morositas, taedium», qua significatione *senium* saepius usurpatur. — *Tu*] «convivator», non «pincerna», ut volunt Schol. — *move*] Od. 3, 21, 6: *testa moveri digna bono die*. Od. 3, 28, 7. Est igitur: «proferri iube ex apotheca.» «Misce», ut volunt Schol., significare nequit. — *Torquato*] L. Manlio Torquato consule a. u. c. 689. Horatii natali. Od. 3, 21, 1.

7. 8. *Cetera*] «quae sollicitos nos habent, omitte nunc.» Quae autem haec fuerint sibi ingrata; utrum re vera aeger animi fuerit, fortasse de rei publicae temporibus, an *ἀντιθέσεως* ad convivii laetitiam gratia finxerit has curas, nos ignoramus. (Similiter Od. 1, 9, 9: *Permitte divis cetera* cet.) — *in sedem*] «deus aliquis grata vicissitudine reddet statum certum ac firmum iis, quae nunc labant.» Sic Augustus apud Suet. Oct. 28: *ita mihi salvam ac sospitem rem publicam sistere in sua sede liceat*. — *Achaemenio*] Cfr. Od. 2, 11, 16. 2, 12, 21. 3, 1, 44. Genus neutrum firmant etiam mei Codd., ut Epod. 5, 59.

9. 10. *fide Cyllenea*] «lyra inventa a Mercurio, nato in Cyllene, Arcadiae monte.» Epicus poëta

Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte, mortalis dea nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simoïs;

11. *cecinit grandi* B, *gravi cecinit* T. — 12. *Invicte mortalis, dea* F. — 13. *parvi*] *proni* malebat Bentleius, *puri* H.P.

apud Schol. Pind. ad Nem. 2, 16: (Maia) Κυλλήνης ἐν ὄρεσσι θεῶν κήρυκα τέκ' Ἑρμῆν. Silius 3, 203: Mercurius *gelidis almae Cyllenes editus antris*. — *diris*] «crudeliter nos excruciantibus ac propterea detestabilibus:» longe efficacius h. v. hic, ubi summe contendit, ut omni aegrimonia se liberet, quam *duris*; quamquam alibi hoc praetulerunt poëtae, ut Virg. Aen. 4, 488: *Ast aliis duras immittere curas*.

11. 12. *grandi*] ut erant heroum formae maiores volgo. Odyss. ω, 40: Κεῖσο μέγας μεγαλωστί. Obscurant imaginem, qui exponunt: «grandi animo s. indole:» vel etiam: «adulto», ut est sane, sed ridiculi causa, apud Iuven. 7, 210: *Metuens virgae iam grandis Achilles Cantabat patriis in montibus*. Proclus in Plat. Alcib. V. I. p. 98. Creuzer: Λέγει οὖν καὶ ὁ Ἀντισθένους Ἡρακλῆς περί τινος νεανίσκου παρὰ τοῦ Χείρωνος τρεφομένου· μέγας γάρ φησι καὶ καλὸς καὶ ὡραῖος, οὐκ ἂν αὐτοῦ ἠράσθη δειλὸς ἐραστής. — *Centaurus*] Chiron, qui in Pelii montis antro Aesculapium, Iasonem huiusque filium Medum, item Achillem educavit. Pind. Nem. 3, 53. B. Eurip. Iphig. in Aul. 709. educavit eum Χείρων, ἵν' ἤθη μὴ μάθοι κακῶν βροτῶν. Iliad. λ, 831: δικαιότατος Κενταύρων. Pind. Pyth. 3, 63: σώφρων. Iam Hesiodo tribuebantur παραινέσεις ἐπὶ διδασκαλίᾳ τῇ Ἀχιλλέως (Pausan. 9, 31, 5. Athen. 8, p. 364. a. Schol. ad Pind. Pyth. 6, 21. Schultz in Museo Rhen. 5, 4. pag. 600. Etiam Marckscheffel Hesiodi Fr. p. 179: «Ad Hesiodeas Chironis ὑποθήκας fortasse Horatius h. l. respexit.» — Nisi vero respexit potius ad Antisthenis Herculem. Vide supra et Winckelmann Antisth. p. 15. Scriptor Titanomachiae apud Clem. Alex. Str. 1, 15, 73: (πρῶτος οὗτος) Εἴς τε δικαιοσύνην θνητῶν γένος ἤγαγε δείξας Ὅρκους καὶ θυσίας ἱλαρὰς καὶ σχήματ' Ὀλύμπου. Cfr. Gregor. Nazianz. Epitaph. Basilii. Ed. Par. 1778. p. 779. et egregiam tabulam in Museo Borbon. Vol. I. T. VII. Etenim saepe artifices antiqui Achillis apud Chironem educationem expresserunt, velut cum Peleus magistro filium tradit vel cum parvulus coram Centauro ludit θυμολέων ille. *Annal. dell' Instit.* III. pag. 153. — *Invicte*] Construe v. *Invicte* per se posito, ut est Virg. Aen. 6, 365. et 8, 293. *Invicte, puer nate mortalis dea*, potius quam: *Invicte puer, nate mortalis dea*; «qui, quamvis filius deae marinae, morti obnoxius es.» Alii denique distinguunt: *Invicte mortalis! dea nate puer Thetide:* qua in ratione minus clare apparet op-

Unde tibi reditum certo subtemine Parcae
Rupere, nec mater domum caerula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis.

15. *curto* malebat Bentleius. (Nostri *certo.*) — 18. *aegrimoniae et dulcibus* corr. c et Codd. Pottierii 4, 5., *aegrimoniae ac dulcibus* malebat Bentleius. (Ut nos, BbST et pr. c, item ceteri Pottierii.)

positio inter mortalem et deam; nec credo antiquis placituram fuisse hanc allocutionem: *Invicte mortalis!*

13. 14. *Te manet*] «Fatale tibi est ad Troiam proficisci.» — Assaracus, Trois filius, Anchisae avus. Iliad. υ, 230. — *parvi*] Contra Iliad. υ, 73: *μέγας ποταμὸς βαϑυδίνης, Ὃν Ξάνϑον καλέουσι ϑεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον.* Verum progrediente tempore vel ex parte erat exsiccatus vel hominibus longe minor fama Homerica videbatur, unde Lucan. 9, 974. rhetorice: *Inscius in sicco serpentem pulvere rivum Transierat, qui Xanthus erat.* Atque omnino in talibus epithetis locorum praesertim a scribentis patria remotorum libertatem fingendi sibi indulserunt poëtae; unde reiicienda est HP. coniectura *puri*. Cfr. Iacob Quaestt. ep. p. 161. — *Findunt*] «perfluunt». — *flumina*] de uno flumine, ut saepe apud Homer. *καλὰ ῥέεϑρα.* — *lubricus*] Accipe potius de celeri quam de tortuoso Simoëntis cursu.

15. 16. *reditum*] De Achillis post obitum in Leuce insula vita beatissima cfr. egregium Maximi Tyrii locum Diss. 15. extr. p. 59. Paris. — *certo*] «immutabili, inevitabili». *Subtemen* etiam apud Catull. 64, 327. de Parcarum filis. Virg. Aen. 10, 815: *Extremaque Lauso Parcae fila legunt.* Iam usus frequentissima imagine fili Parcarum secti nihil aliud dicit quam hoc; «certo fato *abscindunt tibi reditum* (Ep. 16, 35.), redire te vetant Parcae:» nec construi potest *Parcae certo subtemine*, «quae certum filum cuique nere solent»; neque legendum *curto*, quod voc. semper mutilationis significationem retinet nec substitui potest v. *brevis*. — *caerula*] pr. «maris colorem habens, marina», ut Od. 1, 17, 20: Circen *vitream* dicit. Propert. 2, 9, 15: de Achille occiso: *Cum tibi nec Peleus aderat nec caerula mater.* «Nec ipsa tua mater, dea maris, veluti praesens comes iter tuum in patriam fortunabit.» Minime vero, ut aliis placuit, ipsum mare intellexit, cum *caerulam matrem* memoravit; ut iam desciscens a naturali orationis et sententiarum pulchritudine Val. Flacc. 5, 200: *Adnue, diva maris* (Helle), - - *Quando egomet rursus per te vehar?* — Ceterum egregiam Thetidis grypocampo per mare vectae filioque novum scutum apportantis imaginem habes in *Museo Borbon.* X. T. 19.

17. 18. *cantuque*] Iliad. ι, 186: *Τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ, - - ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.* — *Deformis*] «quae deformes reddit, deturpat sollici-

tos.» Construe autem: *vino cantuque*, *dulcibus alloquiis*, id est, quae dulcia sunt παραμύθια, solatia *deformis aegritudinis*. Non vero cum aliis: *omne malum deformis aegrimoniae levato vino cantuque, dulcibus* hominum *alloquiis*. *Alloqui* autem saepe de consolatione: Varro L. L. 6, §. 57. *Adlocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquem locutum consolandi causa*. Catull. 38, 5: *quem - qua solatus es allocutione?* Ovid. Trist. 1, 8, 17: *Quid fuit ingenti prostratum mole sodalem Visere et alloquii parte levare tui?* Seneca Cons. ad Marc. 1, 6: *fatigatae allocutiones amicorum*. Cfr. Simonid. Schneidew. p. 15: *Πῖνε, πῖν' ἐνὶ συμφοραῖς Οἶνον, ἀμύντορα δυσφροσυνάων*. Meleager in Anth. Pal. II. p. 463: *πλῆρες ἀφυσσάμενος σκύφος οἶνας, Ἔκκρουσον στυγερὰν ἐκ κραδίας ὀδύναν*.

CARMEN XIV.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Maecenas, occidis saepe rogando:
Deus, deus nam me vetat
Inceptos, olim promissum carmen, iambos
Ad umbilicum adducere.

EPOD. XIV. Inscr. volg. *Ad Maecenatem.* — *Maecenati accusat desidiam suam.* B et similiter c. — 3. *uti ducentia* bc, *veluti ducentia* Codd. aliq. Pottierii.

XIV. Maecenati, qui instantius, quemadmodum videtur, Epodon συλλογὴν ut ederet ab eo petierat, se excusat, propterea quod Phrynes amore captus inertiae se dediderit; quam satis validam causam esse minime latere ne ipsum quidem amicum pariter amori obnoxium dicit. (a. u. c. 721 vel 722.) Cfr. Kirchn. Quaestt. Horat. p. 28. Franke p. 132.

1—4. *imis sensibus*] ut alibi *imo corde*, *imo pectore*, sicque Virg. Ecl. 3, 54: *Sensibus haec imis (res est non parva) reponas.* — *Oblivionem*] carminis tibi promissi. — *ducentia*] sic *soporem ducere* pro *obducere* etiam Tib. 1, 2, 80. — *traxerim*] Cfr. 1, 17, 21. et 4, 12, 14. *ducere pocula.* Eurip. Cycl. 417: *πῶμα Ἐδέξατ' ἔσπασέν τ' ἄμυστιν ἑλκύσας.*

5—8. *Candide*] «vere mihi amice semperque sincere.» — *occidis*] «toties me rogas, ut crucies me et eneces; nam quid aliud tandem respondere possum quam deum, id est, Amorem me impedire?» Poëta apud Athen. 10, 45: *ἀπολεῖς μ' ἐρωτῶν.* — *olim*] «iamdudum, ut scis, tibi promissum librum iamborum,» ut a maiore parte eum vocat. — Bentleius: «De hoc toto libro accipe, qui nunc Epodon inscribitur, et significat magnam fuisse hominum de his Epodis exspectationem, ut est A. P. 45: *promissi carminis auctor.*» Aliquot saltem huius libri carmina huic posteriora sunt. — *Ad umbilicum adducere*] id est, «absolvere.» «Extremitas chartae papyraceae vel membranae, ex quibus conficiebantur volumina, agglutinabatur bacillo, cui circumvolvebatur totum volumen. Illius capita ex osse aut ligno facta *umbilici* vocabantur, quia in media

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum,
Qui persaepe cava testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.

parte libri erant. Martial. 4, 90, 1 : *Ohe iam satis est, ohe libelle, Iam pervenimus usque ad umbilicos.*» Fea.

9—12. *Bathyllo*] Maxim. Tyr. 24. p. 481. R.: (Anacreon) *πάντων ἐρᾷ τῶν καλῶν καὶ ἐπαινεῖ πάντας· μεστὰ δὲ αὐτοῦ τὰ ᾄσματα τῆς Σμέρδεος κόμης καὶ τῶν Κλεοβούλου ὀφθαλμῶν καὶ τῆς Βαθύλλου ὥρας.* Idem scriptor 32. pag. 439. Dav. cum ab Anacreonte dicat celebratos esse *αὐλοὺς Βαθύλλου*, Bergk probabiliter ad hunc adolescentulum rettulit Fr. 18. p. 106: *τίς ἐρασμίην Τρέψας θυμὸν ἐς ἥβην τερένων ἡμιόπων ὑπ' αὐλῶν Ὀρχεῖται*; de eodem est inter Pseudanacreontica Carm. 29. Eius statuam a Polycrate tyranno dicatam copiose describit Appuleius Florid. 2, 15. p. 51. Oud. — *Anacreonta*] Eius statuam Athenis vidit Pausanias 1, 25, 1 : *οἵ τὸ σχῆμά ἐστιν, οἷον ᾄδοντος ἂν ἐν μέθῃ γένοιτο ἀνθρώπου.* — *Non elaboratam*] Anacreontis *ἀφέλειαν*, naturale et simplex scribendi genus, longe diversum a poëtarum Alexandrinorum indole potius significat, quam ut negligentius, quod ad numeros attineat, eum versus composuisse reprehendat. «Bathylli amorem scripsit non ita perfecto et elaborato pede quam dulcibus modulis.» Schol. Critias Bachii p. 48 : *Τὸν δὲ γυναικείων μελέων πλέξαντά ποτ' ᾠδάς, Ἡδὺν Ἀνακρείοντα Τέως εἰς Ἑλλάδ' ἀνῆγεν, Συμποσίων ἐρέθισμα, γυναικῶν ἠπερόπευμα.*

13—16. *Ureris*] «Quam vim exerceat amor, ipse probe nosti; etenim tu quoque amas feminam pulcherrimam.» De Terentia, Maecenatis uxore, explicant plerique praeeuntibus tribus Scholiastis, eo quod mox libertina opponatur ingenuae. «Ac re vera vv. *Gaude sorte tua* de legitima tantum uxore sponsave intelligi possunt.» Franke. Eadem verba insuper satis demonstrant minus apte nuper vv. *Ureris* cet. explicata esse de Bathyllo, liberto Maecenatis et pantomimo, de quo Tacit. Ann. 1, 54: *Maecenas effusus in amorem Bathylli;* ac propterea memoratum esse illum Anacreontis Bathyllum. «Blanda est Terentiae cum Helena comparatio, cum illa esset pulcherrima et Maecenatis animum vehementi erga se amore accendisset.» Weichert. — *miser*] «*Miserum esse*, *misere deperire puellam* de amore etiam felicissimo adeo pervolgatum est, ut exempla afferre necesse non sit.» Bosscha, refutans mirificam HP. coniecturam: «Horatius» : *Ureris ipse miser.* «Maecenas» : *Quid, si non pulchrior ignis Accendit obsessam Ilion?* — *quodsi*] «Certe ipsa illa Helena, quae Paridem amore incendit, quaeque Troiae excidii

Ureris ipse miser: quodsi non pulchrior ignis
  Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua; me libertina neque uno
  Contenta Phryne macerat.

13. *miser do q'non* (sic) B. id est: *miser quando non* cet. — 15. *nec* Bc.

causa exstitit, non fuit tua puella formosior: tuo igitur te bono oblecta ac fruere.» — Ceterum admodum placet lectio Cod. antiquiss. B. *quando* (nihil enim aliud latere in eius corruptela potest:) pro *quoniam*, ut Sat. 2, 5, 9: *Quando pauperiem missis ambagibus horres.* Sic amovetur languidius illud *quodsi* simulque ex ipsa illa menda satis perspicitur, quomodo factum sit, ut recentiores Codd. notos omnes occuparit correctio, quae, quamvis tolerabilis sit, non tamen ipsius poëtae manum videtur praebere. — *macerat*] Cfr. ad Od. 1, 13, 8: *quam lentis penitus macerer ignibus.*

CARMEN XV.

Nox erat et caelo fulgebat Luna sereno
Inter minora sidera,
Cum tu magnorum numen laesura deorum
In verba iurabas mea,
Artius atque hedera procera adstringitur ilex,
Lentis adhaerens brachiis:

EPOD. XV. Inscr. volg. *Ad Neaeram.* — *Neaeram amicam alloquitur.* B. — *In Neaeram amicam.* c.

XV. Neaerae, quae amatorem divitem Horatio praeferebat, perfidiam graviter incusat, iniectaque iuris iurandi, quo suam quondam amoris fidem sanctissime alligarit, religione ac neglecti eiusdem divina vindicta minatusque se discidium, ubi semel perdoluerit, bene ac fortiter laturum, ad saniora eam consilia revocare annititur. Tum ad rivalem suum conversus, suo ipsum exemplo edocet monetque, quam fallax aura ista sit, quam iam experiatur tam secundam. Mitsch. Eodem Neaerae nomine usus est cum Horatius Od. 3, 14, 21., tum Pseudotibullus (Lib. III.) (A. u. c. 721., ut arbitrantur Kirchner et Franke.)

2—4. *minora sidera*] Cfr. Od. 1, 12, 47. et ad totam scenam Meleagri Ep. 71. Anth. Pal. I. p. 85: *Νὺξ ἱερὴ καὶ λύχνε, συνίστορας οὔτινας ἄλλους Ὅρκοις, ἀλλ' ὑμέας εἱλόμεθ' ἀμφότεροι. Χὠ μὲν ἐμὲ στέρξειν, κεῖνον δ' ἐγὼ οὔ ποτε λείψειν Ὠμόσαμεν· κοινὴν δ' εἴχετε μαρτυρίην. Νῦν δ' ὁ μὲν ὅρκια φησὶν ἐν ὕδατι κεῖνα φέρεσθαι, Λύχνε, σὺ δ' ἐν κόλποις αὐτὸν ὁρᾷς ἑτέρων.* — *laesura*] Tibull. 1, 9, 1: *Quid mihi si fueras miseros laesurus amores, Foedera per divos, clam violanda, dabas?* «Ovid. Her. 2, 43. de laesis a Demophoonte per periuria numinibus: *Si de tot laesis sua numina quisque deorum Vindicet, in poenas non satis unus erit.*» Doer. — *In verba*] Formulam, qua milites duci se dicto audientes fore iurabant, hic ad amores transfert, ut ad philosophiam Epp. 1, 1, 14: *Nullius addictus iurare in verba magistri.*

5—10. *atque*] De hoc particulae usu Hand Turs. I. p. 472: «Oratores hac dictione nunquam aut rarissime utuntur, frequentius poëtae. Et veteribus (Plauto ac Terentio) ea iam cognita erat; recentioribus elegantiae causa magnopere placuit.» — *hedera*] Od. 1, 36, 18. Catull. 61, 33: *Mentem amore revinciens, Ut tenax hedera huc et huc Arborem implicat errans.* «Adhaerens lentis tuis brachiis artius quam procera (*h o c h r a g e n d*)

Dum pecori lupus et nautis infestus Orion
Turbaret hibernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute Neaera!
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quaeret iratus parem:
Nec semel offensae cedet constantia formae,

8. *Turbaret* BbSTcLCt: *Turbarit* e Codd. Bentleius, FM. — 9. *agitaret* BbScLCt: *agitarit* T., Bentleius, FM. — 15. *offensi* Bentleius coni. et ante eum Gogavius; *iratae* ex gloss. Cod. Pottierii quartus.

ilex circumplicatur ab hedera.» — *Lentis*] «flexibilibus ac tenacibus, (*mit zähen Armen angeschmiegt.* Voss et Garve.) Sic Virg. Ecl. 3, 38: *Lenta quibus* (poculis) *torno facili superaddita vitis.* — *pecori lupus*] «infestus foret.» Similibus asseverationibus utitur Virg. Ecl. 5, 76. Aen. 1, 611. — *Turbaret* et *agitaret* requiritur a vv. *Nox erat* et *iurabas*, atque cogitatio utrobique vertitur in tempore imperfecto. Qui *turbarit-agitarit*, coniunctivos perfecti pro coniunctivis futuri exacti, praeferunt, unice respiciunt v. *fore.* — *Orion*] Od. 1, 28, 21. 3, 27, 18. Epod. 10, 8. — *Intonsos*] Od. 1, 21, 2. — *agitaret*] Cogita de Apollinis capillis longis et passis, suaviter ab aura motis (*durchwallt, durchfächelt*), ut est in nonnullis picturis antiquis. — Non sine arte imaginibus ex rerum natura petitis tertiam adiungit mythologicam. Cunctae autem manifesto significant: «iurabas te in perpetuum mihi fore fidelem:» neutiquam vero, ut quidam opinatus est, duabus prioribus hoc dumtaxat dici: «iurabas te in perpetuum tam aversam fore rivalibus meis, quam lupus insidiatur pecori, et Orion nautis infestus est:» tertia demum poëtae fidem ab amica sponderi.

11 — 14. *O dolitura*] «Ubi videbis me prorsus renuntiasse tuo amori.» Catull. 8, 14: *At tu dolebis, cum rogaberis nulla, Scelesta, nocte.* — *mea virtute*] est simpliciter, «quantum in me est.» Sic Plaut. Bacchid. v. 645: *occasio - - mea virtute parta.* Mil. Glor. 3, 1, 142: *tua te ex virtute et mea Meae domi accipiam.* «Omnes, inquit, vires meas in id intendam, ut perfidiae tuae te vehementer poeniteat.» — *Nam si*] «Nam si re vera in me aliquid virtutis et constantiae est, non feram te semper gratificari rivali meo, qui apud te potior est (Od. 3, 9, 2.), sed quaeram aliam puellam mihi *parem*, unanimam, fidam meliusque amori meo responsuram.» — *viri*] Ter. Eun. 1, 2, 74: *Eu noster, laudo, tandem perdoluit; vir es.*

15. 16. *Nec*] «Nec si aliquando

Si certus intrarit dolor.
Et tu, quicunque es felicior atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore et multa dives tellure licebit
Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagorae fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea,
Eheu translatos alio maerebis amores:
Ast ego vicissim risero.

17. *Et tu* BbSTcC et Bentl.: *At tu* LtFM. — 23. *Heu heu* bSTF, *Eheu eheu* B.

certo ac vero dolore affectus ero, constantia mea, id est, firmum meum propositum te relinquendi, cedet tuae pulchritudini *semel offensae,* id est, quae semel mihi invisa facta erit.» («Nec si aliquando dolore motus certum firmumque cepero consilium, constantia mea vincetur formae tuae, in qua semel offenderim, venustate.» Regel. Prave contra Fea: «Nam nunquam *(nec semel)* fiet, ut constantia mea cedat formae invisae, quamvis in eius animum, id est, tibi certus intraverit dolor, te non ex inconstantia, volubilitate feminea, sed tota mente periurii et infidelitatis poeniteat.» Peius etiam, si fieri potest, Monich: «mea, cuius forma non semel offensa est», «vel melius, (inquit): ob non semel offensam meam formam constantia cedet.») — *offensae*] «in qua propter perfidiam tuam semel *(ein für allemal)* offenderim.» Cic. pro Cluent. 58: *etiamsi invisus aut multis offensus videatur.* pro Sest. 58: *cui nos offensi invisique fuerimus.* — *intrarit*] «si indignatio certa me penetrarit penitusque in omni sensu implicata insederit; nam nunc quidem res in eo est, ut rursus ignoscere tibi meque tecum reconciliare possim.» Mire alii explicant: «etsi certus dolor, sincera poenitentia te penetrarit.» Sed *si* non significat *etsi.*

17 — 24. *Et tu*] «Tu quoque rivalis.» Sic Codd. Epod. 17, 45. *At* reiiciendum propter v. 24. *Ast;* contra recte Catull. 8, 14. (vide supra) Tib. 1, 2, 89: *At tu, qui laetus rides mala nostra, caveto Mox tibi: non unus saeviet usque deus.* Id. 1, 5, 69: *At tu, qui potior nunc es, mea fata timeto.* — *licebit*] Sic Sat. 2, 2, 60: *licebit ille repotia - - celebret.* Prosae or. scriptores tempore praesenti utuntur, *licet.* — *Pactolus*] Lydiae fluvius aurifer, ut Tagus, Hebrus, Padus, Ganges. Plin. 38, 4. — «Sis licet alter Croesus.» — *arcana*] «fidis ac probatis tantum discipulis, *τοῖς ἔσω*, tradita.» — *renati*] Significat *μετεμψύχωσιν*. Od. 1, 28, 10. — *Nirea*] Iliad. *β*, 673: *Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα.* Od. 3, 20, 15. — *vicissim*] «ut tu, felicior rivalis, me nunc derides.»

CARMEN XVI.

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit,

EPOD. XVI. Inscr. volg. *Ad populum Romanum.* — *Rei publicae deflet fortunam.* Bc.

XVI. Videtur hoc carmen compositum sub initium belli Perusini a. u. c. 713., cum contentione civili inter L. Antonium cos. et Caesarem Octavianum paucis mensibus post funestam illam aciem Philippensem sub ipsis Urbis moenibus erumpente, rerum Romanarum condicio cum in Urbe tum in tota fere Italia deploranda ac desperatissima esset. Cfr. Kirchner Quaest. Horat. p. 22. Certe huiusmodi consilium patrium solum relinquendi tali cum libertatis sensu melioribus civibus dare vix poterat, postquam Maecenatis et Octaviani amicitiae sese applicavit. Male alii referunt ad initium ultimi inter Octavianum et Antonium belli a. u. c. 722., quam falsissimam opinionem nuper a quodam recoctam optimis argumentis usus refutavit Franke. — Liberrima autem indignatione accensus vehementer, ne dicam iuveniliter, in bellorum intestinorum scelera invehitur eorumque calamitates deplorat. Magnopere vero fallitur Monich, cui nescio quae amara *εἰρωνεία* per totum carmen dominari visa est. — Quod autem in hoc carmine civibus libertatis amantibus consilium impertit, eius exemplar fortasse habuit Q. Sertorii propositum. Plutarch. Sert. 9: *ὁ Σερτώριος ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχεν οἰκῆσαι τὰς Μακάρων νήσους καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἀπάντων.* Acron ad v. 42: *Ad insulas fortunatas Salustius in Historia dicit victum voluisse ire Sertorium.* (a. u. c. 673., quo C. Annius Luscus proscriptos et in iis Sertorium Hispania expulit.) Servius ad Aen. 755: *quas* (*μακάρων νήσους*) *ait Salustius inclitas esse Homeri carminibus.* (Od. *δ*, 561. Hesiodi *Ἔ. κ. Ἡ.* 166.)

1. 2. *Altera*] «Altera iam aetas inde a Sulla (a. u. c. 666.) agitur inter bella domestica.» Noli explicare cum Vossio: *Schon das zweite Geschlecht wird verheert durch Bürgerbefehdung*; cum v. *terere* addita temporis significatione molestae aut frustra consumptae diuturnitatis dumtaxat notionem habeat, non vastationis atque excidii. — *Suis*] Propert. 3, 13. (al. 4, 12.) 60: *Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.* Manil. 1, 908. W.: *Imperiumque suis conflixit viribus ipsum.* Id. 4, 43: *Romamque suismet Pugnantem membris.* Liv. in Praef.: *Res Romana iam magnitudine laborat sua.* Augustinus de C. D. 18, 45: *Roma late orbi terrarum imperans*

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenae manus,
Aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
Novisque rebus infidelis Allobrox,
Nec fera caerulea domuit Germania pube
Parentibusque abominatus Hannibal,

6. *Novisve* Bentleius coni. — 8. *Parentibusve* Idem coni.

tamquam se ipsam ferre non valens, sua se quodammodo magnitudine fregerat.—Noli explicare cum Baxtero: «*Et ipsa* posuit ad emphasin; significat enim nil praeter ipsam Romam stare;» cum simpliciter sit: «atque Roma suis ipsius viribus intemperanter usa ad interitum vergit.»

3 — 6. *Marsi*] Bellum dicit Marsicum s. sociale gestum a. u. c. 663-666. — *Porsenae*] regis Clusini, qui a. u. c. 246. Romam obsidione pressit, ad deditionem adegit atque agrorum parte tertia adempta infirmam neque tamen regibus subiectam civitatem reliquit. (De fabuloso illo apud Clusium monumento Porsenae, de quo Varronis narrationem excerpsit Plinius 36, 19, 4. Hard., optime disputavit Letronne in *Annal. dell' Instit. arch.* 1829. p. 391.) — *Capua*, altera illa Roma (Cic. Phil. 12, 3.), cum post stragem Cannensem (a. u. c. 538.) «*luxurians longa felicitate atque indulgentia fortunae* (Liv. 23, 2.) imperium totius Italiae affectasset (Liv. 23, 6.), ad praefecturae Romanae formam redacta est a. u. c. 543. — *Spartacus*] gladiator Thrax, fugitivorum dux, acerrimum cum Romanis bellum gessit a. u. c. 681—683. Cic. de lege agr. 2, 32: *Maiores tres solum urbes in terris omnibus, Karthaginem, Corinthum, Capuam statuerunt posse imperii gravitatem ac nomen sustinere.* (Campanorum ipsorum cum nullae partes fuerint in bello Spartacio, satis imperite nonnemo Spartacum propter Capuam, Capuam propter Spartacum memorari et utrumque nomen artissime iungendum esse contendit.) — Quae de *Allobrogibus*, Galliae populo Rhodani a lacu Lemano ad Isaram usque accola, dicit, neutiquam referri debent ad illud tempus, quo hostes Romanorum tandem a. u. c. 632. a. Q. Fabio Maximo Allobrogico et Cn. Domitio Aenobarbo domiti sunt; id quod non patiuntur vv. (in) *novis rebus* (ablat., non dativ.); sed ad coniurationem Catilinariam a. u. c. 691., in qua tentati a P. Lentulo Sura eorum legati *diu in incerto habuere, quidnam consilii caperent,* antequam totam rem Q. Fabio Sangae aperirent. (Sal. Catil. 41.) Deinde *C. Pomptinius ortum repente bellum Allobrogum atque hac scelerata coniuratione* (Catilinaria) *excitatum proeliis fregit eosque domuit, qui lacessierant.* Cic. de prov. cons. 13. — Ceterum nota vv. 5 — 8. bis *nec - que* pro *nec - neque* vel *neque - aut* vel *neque - ve*; exempla sunt apud Iohn-

Impia perdemus devoti sanguinis aetas,
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor et Urbem
Eques sonante verberabit ungula,
Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
Nefas videre! dissipabit insolens.

14. *videri* bTC. (non BSc.)

son Arist. 2. pag. 62. Wagner Quaestt. Virg. 36. p. 475. Cfr. etiam Heinrich ad Iuven. p. 460.

7—10. *Germania*] Cimbros et Teutonos dicit devictos tandem a C. Mario et Q. Catulo a. u. c. 653. Cfr. Plut. Mar. 11. de Teutonis et Cimbris: *Μάλιστα μὲν εἰκάζοντο Γερμανικὰ γένη εἶναι τοῖς μεγέθεσι τῶν σωμάτων καὶ τῇ χαροπότητι τῶν ὀμμάτων.* Tacit. Germ. 4: *Habitus corporum - idem omnibus; truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora.* Iuvenal. 13, 164: *Caerula quis stupuit Germani lumina, flavam Caesariem?* Manil. 4, 787: *Teque feris dignam tantum, Germania, matrem.* — *Parentibus*] «maioribus nostris per Urbis seculum sextum.» Matres filios iam amissos lugentes si significare voluisset (ut opinantur nonnulli), utique ἐπιθέτῳ aliquo hanc sententiam declarasset. — *abominatus*] h. l. passive, ut Liv. 31, 12, 8: *abominati semimares.* Od. 1, 1, 24: *bellaque matribus Detestata.* — *devoti sanguinis*] «ea fatali condicione nati, ut et ipsi devoti simus exitio et destinati ad patriam perdendam.» — *rursus*] ut ante Romulum. Tibull. 2, 5, 25: *Sed tunc pascebant herbosa Palatia vaccae.*

11—14. *Barbarus*] Qualis, non definitur. Cum enim ex nostra sententia carmen referatur ad a. u. c. 713. vel 714., per se intelligitur verbis *victor barbarus* non Dacos et Aegyptios (Od. 3, 6, 14.), Antonii copias auxiliares, significari. — *cineres insistet*] Eadem constr. Ter. Eun. 2, 3, 3: *quam insistam viam?* Virg. Aen. 6, 563: *scelestum insistere limen.* Appul. Met. 2. pag. 143. O.: *insistebat lapidem.* — *Urbem*] «solum, quo Urbs steterat.» — *Eques*] «equitatus hostilis ferociter urbem pervagabitur.» Isaiae 17, 2: *Derelictae urbes Aroër gregibus* (dativ.) *erant, et requiescent ibi; et non erit, qui exterreat.* Ezechiel 26, 11: *Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas, populum tuum gladio caedet, et statuae tuae nobiles in terram corruent.* Ovid. ex Pont. 1, 2, 111: *Nec male compositos - - Bistonii cineres ungula pulset equi.* (*Ungula* pro equo etiam Sat. 1, 1, 114. «Quia in pedibus et ungula velocitas equi est, ponitur pro toto equo.» Burmann. ad Virg. Ge. 3, 116. Ad v. *verberabit* cfr. Senecam Troad. 13. de Amazonibus: *Ripam catervis Ponticam viduis ferit.*) — *Quaeque carent*] «Quae nunc sacro in sepulchro alte defossa, subducta ac defensa sunt a

Forte quid expediat communiter aut melior pars
Malis carere quaeritis laboribus:
Nulla sit hac potior sententia, Phocaeorum
Velut profugit exsecrata civitas

15. *quod* superscr. *i* S, *quid expediat? Communiter - - laboribus?* Fea. *Forte (quod expediat!) communiter* Rutgersius prob. Bentleio.

sole ventisque, qui ea dissipare possent cet.» — *ossa Quirini*] «Sic dicit, quasi Romulus sepultus sit, non ad caelum raptus aut discerptus a senatoribus; nam Varro post Rostra («pro Rostris:» Comm. Cruq.) fuisse sepulchrum Romuli dicit.» Porphyr. Referri eodem videtur obscurus locus Festi Fr. p. 177. Müll.: *Niger lapis in Comitio locum funestum significat, ut ali* (sic), *Romuli morti destinatum:* (cetera manca sunt). Appropinquante iam periculo Urbi aeternae Claudianus de Bello Getico 100: *Procul arceat altus Iuppiter, ut delubra Numae sedemque Quirini Barbaries oculis saltem temerare profanis Possit et arcanum tanti deprendere regni.* Non tamen inter arcana illa *pignora* imperii Romani erat Quirini sepulchrum. Lege Servium ad Virg. Aen. 7, 188. — Cum autem Quirinus species sit atque exemplar (*der ideale Repräsentant*) populi Romani, non tam de ipso tantum Quirino cogitandum videtur quam de omnibus illis ossibus, quae in Urbis excidio atque eversione ventis ac solis radiis expositum iri praevidet. Eadem imago aeque terribilis fuit Orientalibus. Ieremiae 8, 1: *In illo tempore, ait dominus, eiicient ossa regum Iuda et ossa principum eius et ossa sacerdotum - - de sepulchris suis et expandent ea ad solem et lunam et omnem militiam caeli, quae dilexerunt et quibus servierunt.* Baruch 2, 24: *Statuisti verba tua, - - ut transferrentur ossa regum nostrorum et ossa patrum nostrorum de loco suo; et ecce proiecta sunt in calore solis et in gelu noctis.* — *Nefas videre*] Pseudophocyl. 94: *Μὴ τύμβον φθιμένου ἀνορύξῃς, μήτ' ἀθέατα Δείξῃς ἠελίῳ καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσῃς.* — *Nefas* autem *videre*, non *ossa*, ut volt Mitscherlich, sed horum profanam dissipationem.

15. 16. *Forte*] Ut saepissime propositiones condicionales a poëtis efferuntur sine particula *si*, sic h. l. *forte* positum est pro prosae or. *si forte*. Hoc igitur dicit: «Si forte vos universi vel saltem melior (honestior ac dignitatis amantior) vestrum pars cupitis liberare vos a funestis illis malis, quibus nunc laborat res publica, ac si quaeritis, quodnam tandem consilium quodque inceptum eo ducat, hoc potissimum propositum tenetote.» *Quid expediat carere* est, «quid conferat sive adiumento sit ad carendum laboribus, ad mala nostra amovenda.» — Alii exposuerunt: «*Forte* (fortasse) aliquod facinus generosum nos tantis ex malis *expediat:*» alii: «*Communiter aut*

Agros atque Lares patrios habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis,
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.

19. *proprios* Aldus, contra Codd. meos et Ed. Ven. 1481. (Oberlinus et Pottierius, qui servarunt *proprios*, de suis Codd. tacent.) — 21. *ferunt* bSTcLt (non BCFM et Bentleius.).

pars melior carere malis laboribus (id est, propter probitatem dignior, quae iis careat:) *quaeritis, quid forte* (fortasse) *expediat?* (Hand Turs. II. p. 740.) Sed *melior* illa significat. «magis idoneus, aptior» vix construi potest cum verbo, quod dicunt, intransitivo; recte cum transitivo: Pers. 4, 16: *Anticyras melior sorbere meracas.* Val. Flacc. 1, 424: *Oraque Thessalico melior contundere freno;* nec temere in Horatio agnoscam *forte* simpliciter pro *fortasse* usurpatum. Rutgersii rationem sic interpretatur Bentleius: «Quod bene vertat, quod bonum felix faustumque sit!» Sed hac significat. v. *expedire* nunquam usi sunt Latini. — Ceterum post v. *laboribus* colon ponendum, ut vv. 15. 16. sint *ἐν προτάσει*, *ἀπόδοσις Nulla sit hac potior sententia* (quam) *ire*, *ἐν παρενθέσει Phocaeorum -- lupis.*

17 — 22. *Nulla sit*] Poëtico impulsu concitatus, ut per se intelligitur, non serio hoc melioribus civibus dat consilium Horatius. Monendum tamen erat propter nuperum quendam interpretem. — *Phocaeorum*] Cum a. ante Chr. 534. ab Harpago, Cyri duce, gravissima obsidione premerentur, concesso unius diei ad deliberandum de rebus suis spatio, eos commune mutandi soli patrii consilium cepisse, ante autem quam patria cederent, publicis exsecrationibus iuramentoque, ne quis remaneret neu quis prius reverteretur, quam massa ferri, quam mari immersissent, in eius superficie apparuisset, sanxisse seque obstrinxisse Herodotus 1, 165. tradit. Hinc Callim. Fragm. 209: *Φωκαίων μέχρις κε μένῃ μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.* Simile Epidamniorum facinus refert Diodorus Fragm. Vatic. p. 19. Dind. nec vero longe distat Aristidis iusiurandum: *ὥρκισε τοὺς Ἕλληνας καὶ ὤμοσεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων μύδρους ἐμβαλὼν ἐπὶ ταῖς ἀραῖς εἰς τὴν θάλατταν.* Plut. Arist. 25. Cfr. etiam Flor. 3, 10: *Helvetiis -- sacramentum fuit, ne redirent.* Livius 31, 17: *Id se facinus* (sese invicem occidendi) *praeeuntibus* EXSECRABILE *carmen sacerdotibus iureiurando adacti* (Abydeni). — *exsecrata*] signif. form. mediae, «cum se diris devovisset.» Herod. l. l. *ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας.* Noli iungere cum Porphyrione: «*exsecrata agros atque Lares patrios, profugit:*» sed *profugit agros,* ut Colum. 1, 3: *Ut propter iniurias vicinorum sedes suas profugerint.* — *patrios*] *ποιητικώτερον* est quam *proprios*, cuius lectionis omnino exigua videtur auctoritas. — *pedes*] Od. 3,

Sic placet? an melius quis habet suadere? Secunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: Simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra iunxerit libidine
Mirus amor, iuvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba miluo,

25. *renarent* T. — 29. *proruperit* F ex Codd. (Nostri *procurrerit*.)

11, 49. — *protervus*] Od. 1, 26, 2: *protervis-ventis*. Virg. Aen. 1, 526: *procacibus Austris*.

23. 24. *Sic placet?*] Ex formula sollemni; cum enim consulebant, sic loquebantur: « Placetne? » « Quid fieri placet? » et in decernendo placere senatui vel non placere. Bentl. Cui contra dicit Ed. Leidensis; sed manifesto contionem alloqui se fingit poëta. — *alite*] « *αἰσίῳ ὄρνιθι*, bono omine propter ipsum hoc tam generosum consilium oblato. »

25—28. « Sed priusquam classem conscendamus, in haec verba iuremus: Tum demum redire Romam nobis liceat, cum saxa ab imo maris fundo rursus emerserint. » — *saxa*] proprium fuisset *μύδρος σιδήρεος*. Herodot. l. l. — Fundus harum comparationum *ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου* est Achillis iuramentum Iliad. *α*, 234., item Archilochi Frgm. 66. Schn.: *Μηδ' ἴν' ἂν δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομὸν Ἐνάλιον καί σφιν θαλάσσης ἠχήεντα κύματα φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσιν ἁνδάνῃ δ' ὄρος*. (Alias huiusmodi comparationes *ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου* reperies etiam apud Virg. Ecl. 1, 60. Ovid. Trist. 1, 8, 1., quas omnes Ovidii ibid. versu 5. complecti possumus: *Omnia naturae praepostera legibus ibunt*.) Ceterum iuvenili ardore abreptus nimis fortasse in his imaginibus cumulandis luxuriatus est poëta. — *Matinus*] *Matinus* mons sive promontorium in Apulia, prope radices Gargani montis, hodie *Matinata*. Cfr. Od. 1, 28, 3. Od. 4, 2, 27. Lucan. 9, 185: *et calidi lucent buxeta Matini*, ubi verss. praecedd. memoratur *Apulus*, - - *simul et Garganus*. Alii male Calabriae montem esse opinati sunt. Cfr. Romanelli *Topografia* II. p. 209. seqq.

29—34. *In mare*] « Si Apenninus mons mediam Italiam dividens subito maris promontorium factus erit. » — *Proruperit* rectius dixeris de flumine, *procurrerit* de monte. Ovid. Fast. 4, 319: *Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor Trinacris*. Tacit. Agric.

Credula nec ravos timeant armenta leones,
 Ametque salsa levis hircus aequora.
Haec, et quae poterant reditus abscindere dulces,
 Eamus omnis exsecrata civitas,
Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
 Inominata perprimat cubilia!
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
 Etrusca praeter et volate litora.

33. *ravos* B. Item e Codd. Cruquius et Bentleius: *flavos* bSTctFM, *fulvos* L, *saevos* Pottierii tertius. — 39. *est animus* Excerpta Bodl. apud Bentleium.

11: *procurrentibus in diversa terris.* Longus 2, 25: *ἄκρας ἐπεμβαινούσης τῷ πελάγει.* — «Se praecipitaverit» cum aliis nos explicare non possumus. Tu cfr. Lucani 4, 405: *Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader.* 8, 539: *Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis.* — *Nova*] «si inauditae ac portentosae libidines iunxerint animalia disparia, id quod veluti monstrum esset procurandum.» — *subsidere*] «iniri se cupiant a cervis.» Cfr. Lucret. 4, 1191. Aristoph. Pax v. 1065. Hierocles vates: *Οὐ γάρ πω τοῦτ' ἐστὶ φίλον μακάρεσσι θεοῖσιν, Φυλόπιδος λῆξαι, πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ.* Sic *succedere* apud Gratium v. 164. de coitu canis Hyrcanae cum tigride: *ferus errat adulter In stabulis ultroque gravem succedere tigrin Ausa canis maiore tulit de sanguine fetum.* — *Credula*] «summa iam fiducia praedita propter leonum mansuetudinem.» — *ravos*] «oculis ravis, (grau) et atrociter fulgentibus.» Varro R. R. 2, 9, 3. docet canem esse debere *oculis nigricantibus aut ravis.* Alii interpretati sunt de pellis colore, ut est apud Eurip. Herc. fur. 360: *λέοντος, Πυρσοῦ -- θηρός.* Cfr. Od. 3, 27, 3: *rava lupa.* Videtur expressisse Homericum (Od. λ, 610.) *χαροπούς τε λέοντας.* Gloss. Philox. *ravus, χαροπός.* Firmat hanc lect. Cod. antiquiss. B. Aliorum *flavos* h. l. otiosum est nec satis *κύριον* pro *fulvos* (Virg. Aen. 2, 722.) Alii, qui non magis v. *ravos* intelligebant, substituerunt *saevos*, ut C2dd. Leid. Cfr. Od. 3, 27, 3. — *levis*] «levis (*λεῖος*) factus instar piscis, cum natura villosus sit.» Dictum est per *πρόληψιν.*

36—40. *exsecrata*] Consulto repetitum est ex v. 18. — *indocili*] «volgo imperito, cui persuaderi nequit melius esse relinquere patriam quam servitutem servire; hic grex (contemptim) effeminatus et propter animum abiectum omni spe meliore destitutus desidem atque infaustam vitam agat.» Summae pigritiae notio inest in vv. *perprimat cubilia;* «somniculosi homines perpetuo ea premant do-

Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites et insulas,
Reddit ubi cererem tellus inarata quotannis
Et imputata floret usque vinea,
Germinat et nunquam fallentis termes olivae,
Suamque pulla ficus ornat arborem,

41. *circumvagus arva beata; Petamus arva* Bentleius.

mique desideant.» — *tollite*] ut Epp. 1, 12, 3. *Tolle querelas*: «pellite», ut ex Gloss. habent Codd. aliquot. Archiloch. Fr. 8. Schn.: ἀλλὰ τάχιστα Τλῆτε γυναικεῖον πένθος ἀπωσάμενοι. — Felicissime autem gloriosae huius fugae celeritatem ipsis numeris tam volubilibus expressit poëta. — *volate*] «celerrime praeternavigate Etrusci maris litora ut perveniatis in Oceanum Atlanticum.» De solito earum navium cursu, quae Gallias et Hispanias petentes praetervehebant *ruinas Cosae*, portum Herculis *(Orbitello)* et portum Lunensem *(Carrara)* vide Rutilii Itinerarium 1, 285.

41—42. *circumvagus*] ut Ovid. Met. 15, 739: *circumfluus amnis*. Haerent interpretes in vv. distinctione, cum alii habeant 1) nostram, quae hoc significat: «*Nos manet Oceanus circumvagus*, ἀψόρροος, πάντα κυκλῶν, qui ex prisca hominum opinione totum terrarum orbem circumfluit; (ut Aeschyl. Prom. 138: *Τοῦ περὶ πᾶσαν εἱλισσομένου Χθόν' ἀκοιμήτῳ ῥεύματι -- Ὠκεανοῦ*. Cat. 64, 30: *Oceanusque pater, totum qui amplectitur orbem*; et aeque absolute Rutil. 1, 56: *Qua circumfusus fluctuat Oceanus*:) illa, quae nostis, *beata arva*, τὰς μακάρων νήσους, *petamus*.» 2) alii: *circumvagus arva: beata Petamus arva*. 3) alii denique: *circumvagus arva beata: Petamus arva*. Sed per se intelligitur, insulas circumflui Oceano: et ἀναφορὰ nostra «*arva, beata petamus arva* (illa»)" vere lyrica est. Vide Virg. Aen. 7, 586, 587. Ceterum cfr. Platonis Phaed. 112. E. — *divites et insulas*] additur per ἐπεξήγησιν. De Oreadibus insulis interpretatur Comm. Cruq., rectius plerique de Canariis. Fundus μύθου est Hesiodi locus ad v. 63. exscriptus. Cfr. Virg. Ecl. 4, 29. Antiquorum de beatorum insulis opiniones optime, mox in easdem migraturus, exposuit C. O. Müller in Parentalibus Guilielmi IV. Gottingae 1837. Locus imprimis memorandus est in Socratico illo Axiocho 371. E. — Schol. Plat. pag. 934. Ed. nostrae: Πτολεμαῖος ἐν δ' Γεωγραφουμένων φησὶ τὰς μακάρων νήσους ἓξ τὸν ἀριθμὸν εἶναι ἐν τῇ ἐκτὸς Λιβύῃ κατὰ τὸ Ἀτλαντικὸν πέλαγος. Pomponius Mela 3, 10: *Fortunatae insulae abundant sua sponte genitis et subinde aliis super aliis innascentibus nihil sollicitos alunt, beatius quam aliae urbes excultae*. Ceterum sic iam prisci Aegyptii

Mella cava manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,

51. *ovili* TF.

Inferos suos in ultimum Occidentem removerant.

43 — 48. *Reddit*] «ubi sine agricultura terra ex se quotannis effert fruges.» *Reddit* tamen ita quoque suam significationem retinet: «profert frumentum quasi debitum humano generi.» — Pro *Cererem* Meinecke scripsit *cererem*, quo per μετωνυμίαν frumentum intelligendum esse clarius significaret. Cfr. Quintil. 8, 6, 24. Rarius in hoc genere Pallas ponitur et pro olea et pro oleo. Ovid. Am. 2, 16, 8. Heroid. 19, 44. Trist. 4, 5, 4: *Ut vigil infusa pallade flamma solet.* — *inarata*] De Γαβίοις Aeschylus Fragm. 184. Dind.: ἵν' οὔτ' ἄροτρον οὔτε γατόμος Τέμνει δίκελλ' ἄρουραν, ἀλλ' αὐτόσπορον Γύαι φέρουσι βίοτον ἄφθονον βροτοῖς. — *imputata*] «nunquam vinitoris falce tacta floret uvasque fert.» — *termes*] «ramus oleae cum bacis dominum nunquam fallit frigore vel siccitate ustus.» — *Suam -- arborem*] *den Mutterstamm.* Voss. «Ficus, quae sponte et sine insitione aut cultura nascuntur, durae esse solent et fatuae ac cito decidere; ibi, inquit, tales (non insitivae) nascuntur, ut etiam pullae ornent suam arborem nec decidant, antequam sint maturae.» Comm. Cruq. — *pulla*] simpliciter significat «maturam.» — Cfr. de ficuum insitione Cato 42, 1. Colum. 5, 11, 7. — *Mella*] Orta est fabula a melle apum nemorensium. Col. 9, 1. — *Levis*] «maxima cum celeritate defluit de montibus.» Propterea quod *currunt* aquae, *pedes* iis tribuunt poëtae. Lucret. 5, 272. rursusque 6, 636: (aqua) *super terras redit agmine dulci, Qua via secta semel liquido pede detulit undas.* Virg. Cul. 17: *Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.* Comparat Marcilius Reg. 3, 18, 41: φωνὴ τῶν ποδῶν τοῦ ὑετοῦ. «Eleganter ipso versu susurrum aquae desilientis imitatus est.» Comm. Cruq.

50. 51. *tenta*] «lacte turgida.» Virg. Ecl. 4, 21. — *grex amicus*] «libenter pastorum commodis inserviens.» — *vespertinus*] adiectivum temporis pro adverbio. Cic. pro Mil. 13: *nocturni canes.* Virg. Ge. 3, 537: *Non lupus insidias explorat ovilia circum Nec gregibus nocturnus obambulat.* Nemesianus Cyneg. 324: *prata Nocturnis calcata feris.* — *circumgemit*] «raucum suum sonum edit circumvagans ovilia.» Sic et leo *gemere* dicitur Valer. Flacco 3, 737. Cfr. etiam Virg. Aen. 7, 15: *gemitus iraeque leonum.* De ursorum voce Virg. Aen. 7, 18. usurpavit *saevire*, Claudian. de Mallii Cons.

Neque intumescit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur: ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis,
Utrumque rege temperante caelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,

52. *Nec* bSTcLCt et Bentleius. (non B.) — Sine sufficiente auctoritate Fea vv. sic collocavit: 56. 61. 62. 57—60. 63.

297. *rudere*, volgatus interpres Isaiae 59, 11. *rugire;* verbum proprium *uncare* vel *urgare* fuisse dicunt Glossographi de vocibus animalium. — *ovile*] Haec lectio firmatur a nostris Codd. praeter T. Verba cum praep. *circum* composita plerumque regunt accusativum. *(Ovili* dictum esset, ut Ovid. Met. 4, 360 : *circumfunditur - - iuveni.* Liv. 34, 37 : *circumiecta urbi loca.* Id. 37, 54 : *quae circumiacent Europae.)*

52. *alta*] Cum *alta (*profunda) sit humus, absunt etiam viperae, quae amant loca saxosa, arida, cavernosa. *Alta* simul significat solum esse fertilissimum. Hom. Il. σ, 550 : *τέμενος βαθυλήϊον.* Aesch. Prom. 652. Dind. Ox. : *βαθὺλειμῶνα.* Sept. adv. Th. 309: *βαθύχθον' αἶαν.* Eurip. Androm. 636 : *πολλάκις δέ τοι Ξηρὰ βαθεῖαν γῆν ἐνίκησε σπορά.* Alii *alta* male explicant «excelsa, montuosa.» Nostram qui interpretationem reiiciet, forsitan acquiescat in Iahniana, ut v. *alta* artissime iungatur cum v. *intumescit* sitque adeo pro adverbio *alte intumescit.* — *Intumescit*] ut Lucan. 3, 371 : *ubi terra tumebit,* id est, excelsior erit et montuosa ; sic hoc quoque loco : «se extollit, *sich erhebt, s' innalza.*» Nolim certe explicare «non alit viperas veneno tumidas;» sed refero ad serpentium reptationem, qua alternatim sese attollunt atque incurvant raptimque extendunt, adeo ut praesertim ex longinquo spectanti, ubi est horum reptilium celeriter se moventium multitudo, solum ipsum se in altum levare atque intumescere videatur ; id quod saepe ipse vidi, amoenissima, viperas si exceperis, Italiae prata ripasque rivorum semper solitarius perambulans. — Ad rem ipsam cfr. Virg. Ge. 2, 153 : *Nec rapit immensos orbes per humum neque tanto Squameus in spiram tractu se colligit anguis.*

53—56. *mirabimur, ut*] Cfr. Od. 3, 4, 13—16. — *Aquosus*] Eurus etiam magis quam Auster imbres affert. Valer. Cato 38: *Eurus agat mixtam fulva caligine nubem.* — *arva radat*] «diluat atque provolvat in torrentes ac flumina.» Lucret. 5, 257: *ripas radentia flumina rodunt.* — *Pinguia*] «fecundo succo turgida.» — *urantur*] Anth. Pal. II. p. 845. de Prota in beatas insulas transvecta: *Οὐ χειμὼν λυπεῖ σ', οὐ καῦμ', οὐ νοῦσος ἐνοχλεῖ· - - ζώεις γὰρ ἀμέμπτως Αὐγαῖς ἐν καθαραῖσιν Ὀλύμπου πλησίον ὄντος·* (quae quidem nova videtur imago). — *temperante*] «benigne ita moderante, ut nec nimii ac noxii ca-

Neque impudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
Laboriosa nec cohors Ulixei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem aestuosa torret impotentia.
Iuppiter illa piae secrevit litora genti,

61. *austri* B. — 63. *sacravit* duo Torrentii.

dant imbres neque solis aestus segetes torreat.» Fundus *φαντασίας* est Odyss. *δ*, 568. in Elysio: *Οὐ νιφετός, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολύς, οὔτε ποτ' ὄμβρος, Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.* — De transpositionibus, quas nonnulli hic facere voluerunt, recte ita disputat Iahnius: «Poëta primum eas insularum illarum dotes, quae terra ipsa continentur, vv. 43—52. descripsit, deinde res, quae extrinsecus veniunt, subiunxit. Terra ipsa nihil in se continet, quod aut agris aut incolis et gregibus noceat, neque extrinsecus mala veniunt. Etenim agros neque nimiae pluviae vexant nec siccitas exurit, incolae a peregrinis dolosis non turbantur, pecudes denique nullis contagiis laborant. Igitur neque hominibus neque gregibus quidquam timendum est.»

57—69. *Non huc*] «Intactae adhuc sunt insulae illae beatae a nautarum omnis generis commercio, adeoque innocentiae plenae; itaque nos quoque ibi tuti erimus a vitiis, quae illi ubicunque ponunt vestigia secum afferre solent.» Cuius quidem rei exempla poëtica affert, navem Argo, qua vecta est Medea, abiecto pudore externum virum secuta, mercatores Phoenicios, Ulixem. — *Sidonii*] Iam Homerus Od. *ο*, 419: *Φοίνικες πολυπαίπαλοι.* — *cornua*] «Non cornua antennarum (*die Rahen*) illis insulis obverterunt, non ibi appulerunt litori.» Ovid. Met. 11, 476: *Cornuaque in summa locat arbore.*

61. 62. *nullius astri*] Pestilentiae subiicit eius causam, *impotentem*, nimium, Sirii aestum, quo grex torretur. In omnibus Codd. hi vv. ordine, quo nos eos exhibemus, leguntur, ita cohaerentibus sententiis: «puri a vitiorum contagio illic vivunt homines, securi a pestilentiae contagio greges:» in quo quid reprehensione dignum sit, equidem non video. Nihilominus varie eos transposuerunt, quod ipsum erroris evidens signum est. Etenim Criticus in Misc. Obss. II. pag. 381. post v. 52., Vossius post v. 50., Fea et Hofman Peerlkamp post v. 56. eos statuerunt collocandos.

63—66. *Iuppiter*] «Itaque», inquit, «cum nulla ibi sint scelera, nullae pestes, piis illam tamquam separatam a sceleratis sedem destinavit Iuppiter, ex quo auream aetatem in aeream, mox hanc in ferream, in deterius semper mutavit.» — Tres aetates hic me-

Ut inquinavit aere tempus aureum;
Aere, dehinc ferro duravit secula: quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

65. *Aere, dehinc* BbTcLCtF: *Aerea dehinc* S et Pottierii 2, 3, 23., item M. — *quorum*] *quo nunc* dubitanter proposuit Bentleius.

morat, argentea praetermissa, duas tantum Virg. Ge. 1, 125. Cfr. Hesiod. O. et D. 167. de heroibus: *Τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε' ὀπάσσας Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης. Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκήδεα θυμὸν ἔχοντες Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην, Ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν Τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα.* — *inquinavit*] «*ἐμίανεν*, adulteravit, in deterius metallum mutavit.» — *Aere, dehinc*] In hac repetitione (firmata etiam a Comm. Cruq.) ut in illa v. 41., inest color Lucretianus, quem poëtam singulariter adamarat Horatius. Cfr. Lib. 3,12: *Omnia nos itidem depascimur aurea dicta, Aurea, perpetua semper dignissima vita.* 5, 948: *proluvie larga lavere humida saxa, Humida saxa super viridi stillantia musco.* Sed eandem *ἀναφοράν*, ut consentaneum erat, usurpavit iam Homerica poësis in significandis rebus, quibus propter qualemcunque causam mens poëtae immoratur, ut Iliad. *β*, 671: *Νιρεύς*, ter. Odyss. *α*, 22: *Ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας μετεκίαθε τηλόθ' ἐόντας, Αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν.* *Dehinc* bisyllabum, ut A. P. 144. Virg. Ge. 3, 167. et alibi. Haec autem lectio refert animum commotum, quo poëta intueatur generis humani depravationem, et est veluti tristis querimonia per *ἀσύνδετον* interiecta. Altera *aerea dehinc* (monosyll.), ad quam repetunt ex praecedd. *ut*, meram exhibet narrationem, eamque admodum frigidam. (Eam defendit Regel: «Anaphora illa, quae perplacet Orellio, nimiam quandam v. *aere* vim addere videtur, eoque molestior est, quod prius *aere* ab alio verbo regitur ac posterius. Facile autem fieri potuit, ut librarii qui bisyllabum esse putarent v. *dehinc* metro consulere sibi viderentur, cum praegressum *aere* hic repeterent.») — *ferro duravit*] «ex ferro procudit, ferrea reddidit.» — *quorum*] «Cuius ferreae aetatis fuga, modus, quo longe ab his sordibus remoti vitam innoxiam ac vere beatam adipiscantur, qui in tanta morum corruptione pii manserunt, iis offertur me auctore et suasore, tamquam vate divino (*μάντει*, non: «poëta»:) per hoc carmen ipsum.» Alii construunt: *quorum piis*, id est, «iis, qui pii adhuc sunt in his ferreis seculis, fuga datur:» id quod minus placet, cum vix Latinum sit *pii huius seculi*. — Post copiosam autem illam insularum beatarum *τοποθεσίαν* consentaneum erat, ut, quemadmodum fit in elegiis, primariam totius carminis sententiam brevi repeteret poëta; quod cum non satis intellexisset Editor Leidensis, suo more duos ultimos vv. delendos censuit.

CARMEN XVII.

Iam iam efficaci do manus scientiae,
Supplex et oro regna per Proserpinae,
Per et Dianae non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa caelo devocare sidera,

EPOD. XVII. Inscr. volg. *Ad Canidiam.* — *Fingit se Canidiae veneficiis superatum. allegoricos deprecatur ut sibi parcat.* Bc. — Abest carmen a Cod. Sangallensi. — 5. *Defixa* b. Codd. Bentleii et sex Pottierii. (non BTc.)

XVII. Rursus salsissime irridet Canidiam (Gratidiam) sagam atque semet ipsum artibus eius magicis petitum et saevis cruciatibus ab ea affectum fingens, ut sibi nunc satis perdomito tandem parcat, supplex inimicam orat et obsecrat. Reliqua carminis scena per se clara est. Recte autem Doeringius refutavit Mitscherlichium, qui Varum (Epod. 5.) hic loqui opinatus est usque ad v. 51. «Nam», inquit, «ut nihil de v. 39: *sive mendaci lyra Voles sonari* dicam, quomodo ridiculus ille senex Varus vv. 42 — 44. se cum Stesichoro comparare potuit?» cet. «Omnium epodorum novissimus mihi videtur esse, scriptus a. circiter 724.» Franke. Item Walckenaer I. p. 168: *dernière.* Sane prius compositus est Epod. 5. et Sat. 1, 8. (Grotefend et Walckenaer a. 715., Kirchner a. 729. Tempus ipsum utique incertum est.)

1 — 5. *do manus*] Dant manus proprie, qui manus suas victori praebent vinciendas: hinc est «cedere et fateri se inferiorem esse.» Cfr. Lucret. 2, 1041: *Dede manus; aut si falsum est, accingere contra.* Etiam in pedestri oratione. Cic. ad Att. 2, 22: *aiebant illum primo sane diu multa contra, ad extremum autem manus dedisse.* — *non movenda*] «non laedenda neque irritanda», translatione ab iis desumpta, qui profano modo simulacra deorum loco suo movent vel etiam deiiciunt. — Proserpina et Diana (Hecate) potissimum memorantur, quia sunt numina Inferorum ac magarum, unde praeerant sacris magicis. Cfr. etiam A. P. 454. — Quomodo Bothius in *Per atque* haerere et *Per teque* proponere potuerit, vix intelligitur. — *carminum*] Ovid. Am. 2, 1, 23: *Carmina sanguineae deducunt cornua Lunae Et revocant niveos Solis euntis equos.* — *Refixa*] Sunt quasi fixae in caelo stellae: (Plin. H. N. 2, 8: *sidera, quae affixa diximus mundo:*) devocando igitur *refiguntur*, efficiunt sagae, ut decidant de caelo. Virg.

Canidia, parce vocibus tandem sacris
Citumque retro solve solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliae addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis moenibus rex procidit
Heu pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuere pellibus

7. *volve volve* de Aurati coni. L. — 11. *Luxere* Bc. et ex aliis Bentleius. (non bT.)

Aen. 5, 527: *caelo ceu saepe refixa Transcurrunt crinemque volantia sidera ducunt.* Deteriorem lectionem *defixa* interpretantur vel «affixa caelo,» vel «*δεδεμένα*, incantamentis ligata.»

6. 7. *sacris*] «carminibus magicis.» — *Citumque retro solve*] «ita solve celeris turbinis rotationem, ut contraria fiat priori, adeoque eo cruciatu, quem mihi attulit prior eius conversio, me iam liberet.» «Scilicet ut citissime agitatus rhombus per licia attracta et advoluta incantatos vi magica ligabat et vinciebat, ita idem retro actus per licia remissa et revoluta eos vi magica solvebat.» Hinc *retro carmen agere* dixit Val. Flacc. 1, 881: *iamiam exorabile retro Carmen agens, neque enim ante leves niger avehit umbras Portitor; et cunctae (vinctae* Iacobs.) *primis stant faucibus Orci.*» Doering. — *turbinem*] «rhombum magicum.» Theocrit. 2, 30: *Χὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας, Ὣς τῆνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσιν.* Prop. 3, 6, 26: *Staminea rhombi ducitur ille rota.* Lucan. 6, 455: *Quos non concordia mixti Alligat ulla tori blandaeque potentia formae, Traxerunt torti magica vertigine fili* Thessalides. Cfr. Meineke Fragm. Com. I. p. 452.

8—10. *Movit*] «Ecce tibi», inquit, «indulgentiae, qua heroës in hostes usi sunt veniamque iis concesserunt, illustria quaedam exempla.» — *Telephus*] Mysorum rex ab Achille, quem armis et manu facta prohibere conatus erat, ne ad Troiam oppugnandam veniret, volneratus, cum consulto oraculo responsum tulisset, volnus ab Achille illatum alio medicamento sanari non posse quam ferrugine cuspidis hastae Peliacae (responderat enim Apollo: *ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται·*) illum oravit, ut eius rei sibi copia fieret, et impetravit. — *nepotem Nereïum*] natum ex Thetide, Nerei filia.

11—18. *Unxere*] (Iliad. σ, 350. Patroclum mortuum *καὶ τότε δὴ λοῦσάν τε καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ·* Ennius: *Tarquini corpus*

Laboriosi remiges Ulixei
Volente Circa membra; tunc mens et sonus
Relapsus atque notus in voltus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit iuventas et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida;
Tuis capillus albus est odoribus,

17. *Circe* bTcLCt. (non B.) — 18. *Relatus* BbcLC. (non TtFM.) — 19. *tibi*, *o Amata* malebat Bentleius. — 22. *ossa* BbTcLCtF: *ora* Bentleius coni. et M. — *amictus* B et duo Bentleii; quod amplexus est Cuningh. sic: *Reliquit* (me), *ossa pelle amictus* (sum) *lurida.*

bona femina lavit et unxit.) Magis poëtam decebat unam luctus partem commemorare quam generali verbo uti; neque propterea, quod Homerus Iliad. ω, 777. non narrat Hectoris corpus a matronis Troianis unctum esse, praeferendum erat v. *luxere* cum Bentleio, qui, cum hanc lectionem eximio acumine defenderet, hoc tamen non cogitavit, quod recte contra monuit Bothius: «Ad *lugendum* non opus erat precibus.» Idem valet de Ed. Leid. *planxere.* — *addictum*] «destinatum ab Achille Priami precibus tandem exorato.» Illud minatur Il. ψ, 183: *Ἕκτορα δ' οὔτι Δώσω Πριαμίδην πυρὶ δαπτέμεν, ἀλλὰ κύνεσσιν.* — *homicidam*] hic cum laude de viro forti, qui multos in proeliis occiderit. Il. α, 242: *εὖτ' ἂν πολλοὶ ὑφ' Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο θνήσκοντες πίπτωσι.* — *procidit*] Il. ω, 510: *Κλαῖ' ἀδινὰ προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἐλυσθείς.* — *Heu*] «Ad animum respiciens procidentis Priami ad pedes Achillis ob indignitatem facti hoc dicit.» Schol.

Refertur igitur ad totam sententiam, non ad unum voc. *pervicacis*, id est, «qui alias tam pervicax erat, tunc vero Priami preces exaudivit.» — *Laboriosi*] Cfr. Ep. 16, 62. Odyss. κ, 388. — *sonus*] «vox humana.» — *Relapsus*] «paullatim iis ultro rediit.» *Relatus* esset «externa vi reductus.» Cfr. Bentl. — *notus - - honor*] «pristina formae humanae pulchritudo et dignitas.» Etenim l. l. v. 395: *ἐγένοντο - - καὶ πολὺ καλλίονες καὶ μείζονες εἰσοράασθαι.* Hac significatione usurpatur etiam in num. plur. Virg. Aen. 1, 591: *laetos oculis afflavit honores*, ubi statim additur *decus*.

20—26. *multum*] «vehementer ac diu.» Cfr. Hand Turs. III. p. 668. — *institoribus*] Od. 3, 6, 30. Sunt ii praesertim, qui puellis mundum muliebrem vendunt. — *verecundus*] «rubicundus, qualis inest in adolescentibus, color discessit a me, ita ut nihil mihi remaneat praeter ossa amicta cute pallida.» Moschus 4, 2: *τὸ πρὶν δέ τοι οὐκ ἔτ' ἔρευθος Σώζετ'*

Nullum ab labore me reclinat otium;
Urget diem nox et dies noctem, neque est
Levare tenta spiritu praecordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina
Caputque Marsa dissilire nenia.
Quid amplius vis? O mare, o terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida

24. *a* BbcLCt. (non T.) — 25. *Urguet* T. — 30. *et terra* BbTLCt.

ἐπὶ ῥεθέεσσι. — *lurida*] «*fahl-gelb.*» Voss. Plaut. Capt. 1, 2, 30: *Macesco, conseneco et tabesco miser; Ossa atque pellis sum misera macritudine.* Nimis ad vivum rem resecuit Bentleius contendens dici non posse: *rubicundus color reliquit ossa*, quippe quae rubra non sint. — *capillus*] «tua veneficia mihi canitiem attulerunt.» — Theocr. 2, 89: *Ἔῤῥευν δ' ἐκ κεφαλᾶς πᾶσαι τρίχες, αὐτὰ δὲ λοιπὰ Ὀστέ' ἔτ' ἦς καὶ δέρμα.* *Odores* vocat sacra magica, quod in eis multa aromata urerentur ac suffimenta fierent. — *reclinat*] «velut in toro iacentem relaxat, recreat.» — *Urget*] «Nec die neque noctu quietem reperire iam queo.» — *neque est*] *οὐδ' ἔστι*, *οὐδ' ἔξεστι.* «Distenta mihi sunt anhelitu praecordia neque ea respirando levare possum.»

27—29. *vincor*] «Experimento doctus cogor nunc id credere, quod antea praefracte negaram.» — *Sabella*] Sat. 1, 9, 29. Sabellae anus pro sagis habebantur. — *pectus increpare*] «formularum magicarum vehementi murmure ac terriculis intimos sensus percellere.» — *nenia*] carmen maleficum; Marsi autem erant harioli et incantatores maxime serpentium. Solin. 2, 27. Ovid. Fast. 6, 142. — *dissilire*] «veluti dirumpi; acerrimis doloribus vexari atque amentia affici.» Quamquam angues magicis carminibus proprie *diffinduntur*. Virg. Ecl. 8, 71. Ovid. Am. 2, 1, 25. Met. 7, 203: (Medea) *Vipereas rumpo verbis et carmine fauces:* hic tamen ita vix accipi potest, sed est «vehementissimos capitis dolores pati.»

30—33. *o mare*] Ter. Adelph. 5, 3, 4: *O caelum, o terra, o maria Neptuni!* Est quotidiani sermonis exclamatio in re horrenda. — *Hercules*] Epod. 3, 17. — *Virens*] Lambinus interpretatur «perpetuam, acrem, non languescentem.» Contra dicit Bentleius, *furens* praeferens: «Non autem, si aetas, translatione a vernis floribus sumpta, *virere* belle dicitur, idcirco etiam *flamma*, quae toto genere dispar est.» Hofman Peerlkamp *virens*, quod verum putat, explicat fulgens, comparans Plaut. Me-

Virens in Aetna flamma; tu, donec cinis
Iniuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quae finis aut quod me manet stipendium?
Effare: iussas cum fide poenas luam,
Paratus expiare, seu poposceris
Centum iuvencos, sive mendaci lyra

33. *Virens* BTc et sex Pottierii, item LCt: *Urens* b, *Furens* e Codd. Bentleius et FM. — *tua* - - *Calet* Bentl. coni. (Ut nos, BbTc, nisi quod b: *tum* pro *tu.*) — 38. *Paratus, expiare si poposceris Centum iuvencis, sive mendaci lyra Voles sonare* (sic), *Tu pudica, tu pia* malebat Bentleius in Add. — 39. *iuvencis* e varia lect. Cod. Battel. Bentleius.

naechm. 5, 2, 76: *Viden tu illi oculos virere? Ut viridis exoritur colos Ex temporibus atque fronte!* Verum rectior interpretatio est de flammae sulfureae, qualem exhalat Aetna, colore inter gilvum, viridem et caeruleum medio. Reliquae duae lectiones partim mero errori debentur (*urens*), partim interpolationi (*furens*); pro qua afferunt Lucret. 2, 593: *Eximiis vero furit ignibus impetus Aetnae* et Virgil. Aen. 4, 671: *flammaeque furentes.* Ac nemo negat per se hoc recte dici: verum obstat auctoritas Codd. antiquiss., quibus utique obtemperare satius duxi. Ceterum construe: *Sicana flamma virens ardet in Aetna fervida,* etsi Schol. iungunt: *in Sicana Aetna.*

33—36. *tu, donec*] «Continuo exercens artes tuas magicas, tamquam si ipsa esses officina venenorum semper calens igni, quo ea praeparentur, me conficere non desines, donec cinis meus in ventos dispergatur.» — *Iniuriosis*] quia haec summa iniuria et contumelia est, cineres in ventos spargi. — *Quae finis*] Hoc sensu saepe usurpant gen. fem. Cic. de Legg. 2, 22, 55: *quae finis funestae familiae.* Atticus apud Cic. ad Att. 9, 10, 4: *quae enim finis peregrinationis?* — *Colchicis*] «Medeae venenorum simillimis.» Od. 2, 13, 8. — *stipendium*] vocabulum est medium, ut *praemium*, *merces;* h. l. igitur «multa, poena», non: «opus poenae loco iniunctum.»

38—40. *expiare*] «poena a te constituta patienter subeunda luere peccata mea, sive poposceris, ut ἑκατόμβην pro piaculo offeram cet.» *Expiare centum iuvencis* etsi per se rectum est, tamen propter consensum Codd. antiquiss. reiiciendum esse videbatur. — *mendaci lyra*] Dedita opera hic ab εἰρωνείᾳ leviter ac prope occulte discessit, ut in illis v. 19: *Amata* cet. Nimirum *mendaci lyra* ambigue significat et quae ante (Epod. 5.) mentita erat in infamanda Canidia et quae mentietur eam laudando. — *tu pudica*] «hasce laudes tibi tribuam atque ad caelum te efferam.» Similiter Catull. 42, 19: «*Moecha putida, redde codicillos.*» — *Sed nil pro-*

Nullum ab labore me reclinat otium;
Urget diem nox et dies noctem, neque est
Levare tenta spiritu praecordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina
Caputque Marsa dissilire nenia.
Quid amplius vis? O mare, o terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida

24. *a* BbcLCt. (non T.) — 25. *Urguet* T. — 30. *et terra* BbTLCt.

ἐπὶ ῥεθέεσσι. — *lurida*] «*fahl-gelb*.» Voss. Plaut. Capt. 1, 2, 30: *Macesco, consenesco et tabesco miser; Ossa atque pellis sum misera macritudine.* Nimis ad vivum rem resecuit Bentleius contendens dici non posse: *rubicundus color reliquit ossa*, quippe quae rubra non sint. — *capillus*] «tua veneficia mihi canitiem attulerunt.» — Theocr. 2, 89: Ἔρρευν δ' ἐκ κεφαλᾶς πᾶσαι τρίχες, αὐτὰ δὲ λοιπὰ Ὀστέ' ἔτ' ἦς καὶ δέρμα. *Odores* vocat sacra magica, quod in eis multa aromata urerentur ac suffimenta fierent. — *reclinat*] «velut in toro iacentem relaxat, recreat.» — *Urget*] «Nec die neque noctu quietem reperire iam queo.» — *neque est*] οὐδ' ἔστι, οὐδ' ἔξεστι. «Distenta mihi sunt anhelitu praecordia neque ea respirando levare possum.»

27—29. *vincor*] «Experimento doctus cogor nunc id credere, quod antea praefracte negaram.» — *Sabella*] Sat. 1, 9, 29. Sabellae anus pro sagis habebantur. — *pectus increpare*] «formularum magicarum vehementi murmure ac terriculis intimos sensus percellere.» — *nenia*] carmen maleficum; Marsi autem erant harioli et incantatores maxime serpentium. Solin. 2, 27. Ovid. Fast. 6, 142. — *dissilire*] «veluti dirumpi; acerrimis doloribus vexari atque amentia affici.» Quamquam angues magicis carminibus proprie *diffinduntur*. Virg. Ecl. 8, 71. Ovid. Am. 2, 1, 25. Met. 7, 203: (Medea) *Vipereas rumpo verbis et carmine fauces:* hic tamen ita vix accipi potest, sed est «vehementissimos capitis dolores pati.»

30—33. *o mare*] Ter. Adelph. 5, 3, 4: *O caelum, o terra, o maria Neptuni!* Est quotidiani sermonis exclamatio in re horrenda. — *Hercules*] Epod. 3, 17. — *Virens*] Lambinus interpretatur «perpetuam, acrem, non languescentem.» Contra dicit Bentleius, *furens* praeferens: «Non autem, si aetas, translatione a vernis floribus sumpta, *virere* belle dicitur, idcirco etiam *flamma*, quae toto genere dispar est.» Hofman Peerlkamp *virens*, quod verum putat, explicat fulgens, comparans Plaut. Me-

Virens in Aetna flamma; tu, donec cinis
Iniuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quae finis aut quod me manet stipendium?
Effare: iussas cum fide poenas luam,
Paratus expiare, seu poposceris
Centum iuvencos, sive mendaci lyra

33. *Virens* BTc et sex Pottierii, item LCt: *Urens* b, *Furens* e Codd. Bentleius et FM. — *tua* - - *Calet* Bentl. coni. (Ut nos, BbTc, nisi quod b: *tum* pro *tu*.) — 38. *Paratus, expiare si poposceris Centum iuvencis, sive mendaci lyra Voles sonare* (sic), *Tu pudica, tu pia* malebat Bentleius in Add. — 39. *iuvencis* e varia lect. Cod. Battel. Bentleius.

naechm. 5, 2, 76: *Viden tu illi oculos virere? Ut viridis exoritur colos Ex temporibus atque fronte!* Verum rectior interpretatio est de flammae sulfureae, qualem exhalat Aetna, colore inter gilvum, viridem et caeruleum medio. Reliquae duae lectiones partim mero errori debentur (*urens*), partim interpolationi (*furens*); pro qua afferunt Lucret. 2, 593: *Eximiis vero furit ignibus impetus Aetnae* et Virgil. Aen. 4, 671: *flammaeque furentes.* Ac nemo negat per se hoc recte dici: verum obstat auctoritas Codd. antiquiss., quibus utique obtemperare satius duxi. Ceterum construe: *Sicana flamma virens ardet in Aetna fervida*, etsi Schol. iungunt: *in Sicana Aetna.*

33—36. *tu, donec*] «Continuo exercens artes tuas magicas, tamquam si ipsa esses officina venenorum semper calens igni, quo ea praeparentur, me conficere non desines, donec cinis meus in ventos dispergatur.» — *Iniuriosis*] quia haec summa iniuria et contumelia est, cineres in ventos spargi. — *Quae finis*] Hoc sensu saepe usurpant gen. fem. Cic. de Legg. 2, 22, 55: *quae finis funestae familiae.* Atticus apud Cic. ad Att. 9, 10, 4: *quae enim finis peregrinationis?* — *Colchicis*] «Medeae venenorum simillimis.» Od. 2, 13, 8. — *stipendium*] vocabulum est medium, ut *praemium*, *merces*; h. l. igitur «multa, poena», non: «opus poenae loco iniunctum.»

38—40. *expiare*] «poena a te constituta patienter subeunda luere peccata mea, sive poposceris, ut ἑκατόμβην pro piaculo offeram cet.» *Expiare centum iuvencis* etsi per se rectum est, tamen propter consensum Codd. antiquiss. reiiciendum esse videbatur. — *mendaci lyra*] Dedita opera hic ab εἰρωνείᾳ leviter ac prope occulte discessit, ut in illis v. 19: *Amata* cet. Nimirum *mendaci lyra* ambigue significat et quae ante (Epod. 5.) mentita erat in infamanda Canidia et quae mentietur eam laudando. — *tu pudica*] «hasce laudes tibi tribuam atque ad caelum te efferam.» Similiter Catull. 42, 19: «*Moecha putida, redde codicillos.*» — *Sed nil pro-*

Voles sonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenae Castor offensus vicem,
Fraterque magni Castoris, victi prece
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu, potes nam, solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,

40. *sonare* Codd. aliq. Pottierii. — 42. *vicem* ex uno Torrentii Bentleius: *vice* BbTcLCtFM.

ficimus, *nihil movetur. Mutanda est ratio modusque vobis, Si quid proficere amplius potestis: «Pudica et proba, redde codicillos.»* Nec tamen imitatus est Horatius Catullum.

42—45. *Infamis*] Quam ut minus castam infamarat Stesichorus (a. Chr. 630—555.) *Ἰλίου πέρσει*, carmine lyricoepico. Postea, ut narrant (cfr. Plato Phaedr. p. 243. A. Isocrat. Hel. Enc. 28. Pausanias 3, 19, 13.) ob id delictum occaecatus *ἐγκώμιον* Helenae composuit pluribus hymnis constans, in quo *παλινῳδίαν* cecinit his inter alios versiculis: *Οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος οὗτος· Οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν ἐϋσσέλμοις, Οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίας*. Schneidew. Del. p. 330. Cfr. Geelium de Stesichori Palinodia in Museo Rhenano 1838. I. p. 8. Ex Horatii loco liquet poëtam apostrophe ad Dioscuros facta precatum esse, ut sibi ignoscerent, quae in eorum sororem commisisset. Ad clementiam flexi cum essent, visum ille recuperavit. — *vicem*] Sic Bentleium secutus scripsi cum Cod. Mechliniensi apud Torrentium et uno Feae. Cfr. Zumpt Gramm. Lat. §. 453. Cum nobis non crediderit Bernhardyus et Regel, addenda sunt exempla. Plaut. Trucul. v. 155: *Quae in nos illosque, ea omnia tibi dicis, Dinarche, Et nostram et illorum vicem.* Cic. ad Fam. 1, 9, 2: *nostram vicem ultus ipse sese.* 8, 2, 2: *cuius ego vicem doleo.* Sulpicius ad Cic. Fam. 4, 5: *An illius vicem, credo, doles?* D. Brutus Fam. 11, 19: *meam et vestram vicem timeam necesse est.* Tacit. Hist. 1, 29: *imperii vicem doleo.* Similiter Graeci: Simonid. Amorg. 7, 103. Schneidew.: *Ἀνὴρ δ' ὅταν μάλιστα θυμηδεῖν δοκῇ κατ' οἶκον ἢ θεοῦ μοῖραν ἢ ἀνθρώπου χάριν κτλ.* Est: «sororis nomine, pro sorore sua.» Plerique ex usu posterioris Latinitatis (Minuc. Fel. 40: *omnium nostrum vice gaudeo*:) ablativum accusativo substituerunt. — Minime vero placere potest nimis similis utriusque versiculi exitus *vice*, *prece*.

45. 46. *potes nam*] Exempla huius formulae in precibus usitatae praebent Interpretes ad Val. Flacc. 1, 13. Agathias Anthol. Lips. Iacobs. IV. p. 15: *Ἀλλά, θεά, δύνασαι γάρ, ἢ ἡβητῆρά με τεῦξον κτλ.* — *O nec*] Canidiae sordidos parentes obiicit. — *obsoleta*]

Neque in sepulchris pauperum prudens anus
Novendiales dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus et purae manus,
Tuusque venter Pactumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exsilis puerpera.

47. *Nec* BLCtF. (non bTc.) — 48. *Novendialis* B. — 50. *pactumq; eius* T, *partumeius* LtF. (Ut nos, Bc et Pottierii plerique; item b, sed hic in rasura; tum C, Bentleius, M.)

«inquinata, deformata», ut sunt res vetustate absumptae. Cic. pro Sestio 28: *Virtus alienis nunquam sordibus obsolescit.* Ex adulterio eam natam, ut volunt Schol., significare nequit.

47. 48. *sepulchris pauperum*] «Nam divitum sepulchra suis erant custodibus curae.» SCHOL. Quorum hanc mentionem facit Manetho 6, 531: *νεκυοστόλοι - Ἢ φρουροὶ νεκύων τύμβοις ἔνι ναιετάοντες.* — *prudens*] etiam de malis artibus. Iuven. 3, 86: Graeculi *adulandi gens prudentissima.* — *Novendiales dissipare*] «eruere e sepulchris ad usum sacrorum tuorum cineres recens conditos ac tantum non tepidos, quippe qui ad praestigias magicas efficaciores sint quam diu repositi.» Ovid. Her. 6, 90: *Certaque de tepidis colligit ossa rogis.* Lucan. 6, 553: *ardentiaque ossa E mediis rapit illa rogis.* Cum autem usui illi nefando vivos incantandi adhiberentur, necessario *dissipabantur*, in pulverem comminuebantur. Ceterum triplex exstat interpretatio v. *Novendiales*, ita ut, cum hic iustorum mortuis faciendorum dies nusquam alibi memoretur, optione inter has opus sit: 1) «Novendiale dicitur sacrificium, quod mortuo fit nona die, qua sepultus est.» PORPHYR. 2) «Apud antiquos moris fuit, ut triduo corpus defuncti iaceret domi, et post triduum rogo imponeretur; item post triduum cinis in urnam condebatur et tumulo mandabatur; ideo dixit novendiales pulveres, id est, cineres recentes.» COMM. CRUQ. 3) «Apud maiores, ubi (al. ubicunque) quis fuisset exstinctus, ad domum suam referebatur; et illic septem erat diebus, octavo incendebatur: unde Horatius *Novendiales* cet.» SERVIUS ad Aen. 5, 64. Commentat. Cruquii rationem recte, ut videtur, probat Torrentius. Cfr. Appul. Met. 9, pag. 199: *Iamque nono die rite completis apud tumulum sollemnibus.*

49—52. *hospitale*] «clemens ac mite.» — *purae manus*] a sanguine. — *tuus venter*] «tuus partus et filius.» «Nam hoc nomen Pactumeius est nomen supposititii, quem sibi filium esse dicebat; supra enim (Epod. 5, 5.) supposititii partus ipsam ream fecit. *Venter* autem hic pro partu ponitur.» COMM. CRUQ. Quamquam concedendum est Bentleio, v. *uterus* hac significatione usitatius esse.

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo,
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Volgata, sacrum liberi Cupidinis,
Et Esquilini pontifex venefici
Impune ut Urbem nomine impleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?

56. *et tu* T. (non Bbc.) – *cocytia* BbT. (non c.) — 58. *Exquilini* F. — 60. *proderit* bTLCtF. (non Bc.)

Ovid. Met. 6, 192: *uteri pars est haec septima nostri*. Atque *Pactumeius* re vera nomen est Romanum. Sic *P. Pactumeius* est in Inscriptione apud Furlanettum *Iscriz. d' Este* pag. 16. Item in Fastis Cons. Bait. a. 832. Grut. 816, 8. Cogitandum autem de homine ridiculo vel sordido. — Nimis contra insulsa, certe apud Horatium, altera est lectio *partumeius*, «uterus, qui partum quasi meiit, id est, qui facillime parit.» — *puerpera*] «Quotiescunque e lecto surgis robusta scilicet puerpera, reapse peperisti nec obstetrix iuvit te ad decipiendos homines lavans pannos alio quam tuo cruore infectos.» Hoc rursus significat simulatos eius esse partus ad dona atque hereditates a moechis suis captandas, quibus persuasisset subditivos hos liberos ab ipsis genitos esse.

54 — 57. *nudis*] «Naufragorum et opibus spoliatorum lamenta non curant surda saxa.» — *Neptunus*] «Mare procellosum verberat fluctibus cautes.» Tibull. 2, 4, 9. — *Inultus ut tu*] Cfr. Gronov. et Drak. ad Liv. 4, 2, 14: *Illinc ut impune - - concitent finitima bella?* — *Cotyttia*] Virg. Catal. 5, 19: *Non me vocabis pulchra per Cotyttia Ad feriatos fascinos.* Strabo 10. p. 721. B. Iuven. 2, 91. «Impune tu ut evolgaris atque irriseris orgia illa, quae celebrantur a feminis solis, uno tantum praesente sacerdote, in honorem deae, quam Thraciae gentes Cotyn vel Cotytto appellant?» Cfr. Buttmann Mythol. II. p. 159. Lobeck Aglaoph. pag. 1012. et 1017. Manetho 4, 59: *Ἦν δὲ Κύπρις μερόπων ὠροσκόπα φέγγεα λεύσῃ - - Τούτοις θηλειῶν πιστεύεται ὄργια κρυπτά· - - Ἔνθα φυγαρσενίης μυστήρια τεύχετ' ἄπυστα.* — *liberi*] «omni pudicitiae lege soluti ac petulantissimi.»

58. 59. *pontifex*] Ut pontifices praesides atque arbitri omnium erant religionum, ita invidiose Canidia inimicum, qui arbiter fuerat veneficii ab ea in Esquiliis perpetrati (Cfr. Epod. 5. Sat. 1, 8.), eiusdem quasi *pontificem* appellat,

Sed tardiora fata te votis manent:
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas laboribus.
Optat quietem Pelopis infidi pater,
Egens benignae Tantalus semper dapis,
Optat Prometheus obligatus aliti,
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum; sed vetant leges Iovis.
Voles modo altis desilire turribus,

62. *Si tardiora fata te votis* (*devotis* T.) *manent?* bTLCtF. (non Bc.) — 64. *doloribus* TLCt. (non Bbc.) — 65. *infidus* LtF, (non BbTcC, Bentleius; M.) — 67. *alite* B.

ut Cic. pro Sestio 17. P. Clodium *stuprorum sacerdotem* ob Bonae Deae sacra polluta vocat. In Esquiliis autem antea sepeliebantur pauperes ac servi. — *nomine impleris meo*] «carminibus tuis famosis.»

60—64. *Quid*] «Si te ulcisci non possum, quid prodest mihi larga mercede obtinuisse a sagis Pelignis, ut reconditas suas artes me docerent; quid iuvat me peritam esse venena miscendi efficacissima et praesentia, quae statim vel dementiam vel mortem afferant?» Peligni Marsis vicini ideoque venefici et ipsi habiti. — *Velocius*] solito. — *toxicum*] Italis *tosco*, pr. venenum τόξοις illitum. — *Sed*] «Verumtamen diutius vives quam tute nunc optas; atque vita tibi misera producenda est ad hunc finem, ut semper sis expositus novis cruciatibus iisque perpetiendis sufficias.» — Alteram lectionem, utique multo languidiorem, etsi a Dillenburgero praelatam, *Si tardiora* sic explicant alii: «Quodsi diutius vitam extrahis quam tibi ipsi carum est, ideo fit, ut suppetas cet.» Alii iungunt cum praecedd.: «Quid proderat cet., si tardius morieris votis meis?» — «*In hoc*, *in id*, *in quid* significant rem, propter quam aliquid fiat.» Hand Turs. III. pag. 320., ubi exemplorum affatim.

65—67. *infidi*] Catull. 64, 346. *periuri Pelopis*, quia in mare praecipitavit Myrtilum aurigam, cuius ope aemulos vicerat et Hippodamiam, Oenomai filiam, in matrimonium acceperat. Alteram lect. *infidus* explicant,» qui deorum arcana consilia evolgavit:» ut Ovid. Am. 3, 12, 38: *Proditor in medio Tantalus amne sitit:* sed nata est ex accommodatione ad sequens voc. (*infidi* Cod. Franeq. a pr. m., a sec. *infidus*; itemque Pottierii 4 et 13.; ceteri, ut nos.) — *benignae - dapis*] «copiosae, affluentis, quae eum semper circumdat, sed frustra.» — *obligatus aliti*] «obnoxius aquilae ultrici, cuius morsus a se arcere non potest.» Quasi esset: «ita alligatus ad Caucasum, ut perpetuo expositus sit

Modo ense pectus Norico recludere,
Frustraque vincla gutturi nectes tuo
Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques,
Meaeque terra cedet insolentiae.
An quae movere cereas imagines,

72. *innectes* BT, Oberlini B et quattuor Pottierii, (non bc nec Franequeranus.)

aquilae morsibus», accepisse videtur Voss vertens: *ausgespannt dem Adeler:* verum *obligatus* primo significatu non est: «ex adverso ligatus», sed «obvolutus».

71—75. *ense Norico*] Od. 1, 16, 9. — *recludere*] aperire, ut Virg. Aen. 10, 601: *Tum latebras animae pectus mucrone recludit.* — *nectes*] Melius sic quam *innectes* scribi demonstrare conatus estBentleius, propterea quod recte dicatur *nectere vincula gutturi,* (Epp. 1, 19, 31.) non item *innectere vincula gutturi.* Etsi illud retinui, quia altera lectio facillime ex scriptura continua GUTTURINECTES oriri poterat, gravis tamen auctoritas Codd. meorum BT. et Pottierii 3, 4, 8, 22. stat pro altera lectione, sicque Lucanus 2, 670: *Tunc placuit caesis innectere vincula silvis,* et translate Virg. Aen. 6, 609: *fraus innexa clienti.* — *Vectabor*] «Insidebo humeris tuis, tibi insultans.» Sic translate καθιππάζεσθαί τινος. Cfr. Plaut. Asin. 3, 109: *Vehes pol hodie me; - - sic isti superbi solent subdomari.* Lege Böttiger *kl. Schr.* I. p. 373. — *terra*] «mihi tamquam deae; repellam humum.» Dis vestigium facientibus terra cedit, impar divinitatis ponderi. Ovid. A. A. 1, 560: (Bacchus) *e curru Desilit: imposito cessit arena pedi.* Sine imagine: «teque sic (quod nemo profecto exspectarat:) perdomito, omnia, quae in orbe terrarum sunt, flectent se invictae meae potentiae eamque cum stupore ultro agnoscent, cum, quasi triumphans, tibi inequitans incessero.» Alii explicant: «te mecum tollam in aërem:» id quod non inest in verbis poëtae.

76—80. *cereas imagines*] ut in Pharmaceutriis Theocriti 2, 28. et Virgilii 8, 80. pupae istae magicae adolescentes vel infideles vel nimis duros referunt, quos se defixuras et puellis cupidis conciliaturas simulabant sagae. Ovid. Her. 6, 91: *Devovet absentes simulacraque cerea figit Et miserum tenues in iecur urget acus.* — *curiosus*] «cum incredulus ex insidiis meas artes inspectabas.» — *excitare*] ab Inferis. Tibull. 1, 2, 45: *Haec cantu finditque solum Manesque sepulchris Elicit et tepido devocat ossa rogo.* — «An ego fortasse artes meas in te irritas manere queri debebo, ego, inquam, quae tamen maxima quaeque et prorsus inaudita efficere queam?»

Ut ipse nosti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos
Desiderique temperare pocula,
Plorem artis in te nil agentis exitus?

77. *Ut et ipse* C. — *curiosus nosti* B. — 78. *Diripere* T. — *possum* unus (16.) Pottierii et t bis. (Mei *possim* utrobique.) — 80. *poculum* bTcLCtF. (non B, nec Bentleius et M.) — 81. *nullum habentis exitum* L, *nil habentis exitus* unus Pottierii et t, *nil valentis exitum* Muretus. (non, ut volunt, Cod. Pulmanni; habent *nil agentis* BbTc.) — *exitus* Bbct: *exitum* TLC, Bentleius, FM.

— *Desiderique - - pocula*] «miscere pocula amatoria, *φίλτρα*.» Praefero num. pluralem maxime propter auctoritatem Cod. Bernensis omnium antiquissimi B. Singularis multorum (omnium, ut videtur, Pottierii) Codd. fluxit fortasse ex reminiscentia Epod. 5, 38: *amoris poculum.*

81. «*Plorem* (vanos, semper frustratos) *exitus artis* meae magicae, quae *in te* (accusat. «adversus te») *nil agit*, nullam vim habet?» Inanem s. nullum fuisse *exitum* inest in ipso v. *plorem*. *Agentis* (perficientis) per se clarum est nec commutandum cum gloss. *valentis, habentis.* (*Agere* et *habere* passim confunduntur, ut Ovid. Her. 16, 302. Met. 9, 107.) Quidam, nullo tamen exemplo innisi, v. *artis* pro genitivo verbi *plorem* habent: «propter artem omni efficacitate carentem.» Contrarium est Od. 4, 14, 38: *secundos reddidit exitus*, quibus opponitur *asper exitus* apud Silium 5, 479. cet. Pluralem hic quoque praetuli propter Codd. antiquiss. auctoritatem.

ANALECTA NONNULLA.

Pauca quaedam, quae Commentario meo inseri poterant, prius si mihi innotuissent, ipse postea repperi, alia mecum communicavit Rauchensteinius meus, professor Argoviensis, sic signata : (R.)

Od. Lib. I. Carm. 1. De primo et septimo Carmine cfr. Godofredi Hermanni Programma Lipsiense a. 1842. Ex eius opinione subditivi sunt vv. 1. 2. et 35. 36. Carminis primi.

Ibid v. 5. *palmaque*] Liv. 10, 47: (a. u. c. 464.) *palmae tum primum, translato e Graecia more, victoribus datae.*

Ibid. Carm. 2. ad a. u. c. 727. refert Schillerus non sine aliqua veri specie; nam illius anni Id. Ian. Octavianus princeps appellatus est, et Tiberis exundavit. Dio Cass. 53, 20. (R.)

Ibid. v. 8. Cfr. Archilochum in tetrametris Fragm. 66. in Schneidewin Delectu. (R.) — Eundem locum exscripsi iam in priore Editione ad Epod. 16, 25.

Ibid. Carm. 5, 1. *in rosa*] De rosacei cubilis voluptate argute Philostratus Ep. 32. p. 15. Boissonade: *ὅταν δὲ πνέῃ (ἡ κοίτη) ῥόδα, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἀνθρώποις καὶ θεοῖς ἀγρυπνεῖν ἡδέως· ἡ γὰρ εὐωδία δεινὴ πᾶσαν ἡσυχίαν ἐξοικίσαι.*

Ibid. Carm. 7, 19. Curtius 1, 12: (exercitus) *nitet purpura auroque, fulget armis et opulentia.*

Ibid. Carm. 8, 5. Cfr. Philostrati Ep. 39. p. 19. Boissonade: *Μειρακίῳ. — Οὐχ ἵππον ἀναβαίνεις, οὐκ εἰς παλαίστραν ἀπαντᾷς, οὐχ ἡλίῳ δίδως σεαυτόν*; (propter amorem, ut Sybaris.)

Ibid. Carm. 9, 1. *stet*] simpliciter «*rigeat*». *Stare* enim proprie dicitur rigidiore quadam specie mons nivibus contectus hodie, quem heri propter saxa, prata, silvas varie pictum et versicolorem conspexeris. (R.)

Ibid. Carm. 10. Argum. vers. 16. Aliud prorsus egregium Mercurii piscatoris simulacrum est in Museo Borbon. III. T. 41 et 42. Cfr. Oppiani Halieut. 3, 25: *Ἑρμεία κλυτόβουλε, σὲ δ' ἔξοχον ἱλάσκονται Ἰχθυβόλοι.* (Rathgeber *Notti Napolitane* I. Gotha 1842. 4.)

Ibid. Carm. 16, 8. Cfr. Philostr. Ep. 15. p. 6. Boissonade: *Οἱ τελούμενοι τῇ Ῥέᾳ μαίνονται πληγέντες τὰ ὦτα κτύποις ὀργάνων· - - ἐκεῖνα μὲν κυμβάλων καὶ αὐλοῦ ἔργα.*

Ibid. Carm. 18, 16: *Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro*] «Horatium non admodum anxium et severum fuisse in legibus, quas metrum Asclepiadeum praescribit, observandis, ex his quoque exemplis perspici potest: Od. 2, 12, 25. in v. *detorquet* eodem modo migratum est metrum atque in v. *perlucidior*, et Od. 3, 16, 26: *Quam si quidquid arat impiger Apulus* eo neglitentiae progressus est poëta, ut pausam in syllaba brevi constituerit.» Gerber disputans de Od. 4, 8, 17: *Non incendia Karthaginis impiae.*

Ibid. Carm. 22, 7. Curtius 3, 2: *Marsyas amnis, fabulosis Graecorum carminibus inclitus.*

Ibid. Carm. 24, 6: *Incorrupta Fides*] ΠΙΣΤΙΣ in Locrorum Epizephyriorum nummis Romam coronat. Millingen *Numism. de l'anc. Italie* p. 67.

Ibid. Carm. 27, 5. Pollux 1, 10, 7: ἀκινάκης, Περσικὸν ξιφίδιόν τι τῷ μηρῷ προσηρτημένον.

Ibid. Carm. 32, 13. Pind. Ol. 14, 8: οὔτε γὰρ θεοὶ σεμνᾶν Χαρίτων ἄτερ κοιρανέοντι χοροὺς οὔτε δαῖτας. (R.)

Ibid. Carm. 34, 15. In mentem semper venire solet hoc legenti loci Liviani 1, 34: *ibi ei carpento sedenti cum uxore aquila suspensis demissa leviter alis pileum aufert, superque carpentum cum magno clangore volitans rursus velut ministerio divinitus missa capiti apte reponit: inde sublimis abit.* (R.)

Od. Lib. II. Carm. 4, 1. *ancillae-amor*] Agathias in Anthol. Pal. II. p. 181: Ἦν δὲ μιγῇς ἰδίῃ Θεραπαινίδι, τλῆθι καὶ αὐτὸς Δοῦλος ἐναλλάγδην δμωΐδι γιγνόμενος.

Od. Lib. III. Carm. 5, 24. Quidni vv. *Marte nostro* etiam cum v. *coli* iungantur? «Vidi arva a militibus nostris vastata prius nunc ab iisdem in servitutem redactis coli.» Suadet id quodammodo v. *Marte* positum ante v. *coli*, ut inter legendum vel audiendum vix te contineas, quin ea vocabula iungas. Eo acerbior fit et ad indignationem magis comparata oratio, cum miles captivus dicitur *Mars noster*. (R.) — Facilius equidem hoc ferrem apud Lucanum vel Statium quam apud Horatium.

Ibid. Carm. 16, 31. *Fulgentem imperio fertilis Africae*] Propter oppositionis vim unice vera est Acronis interpretatio de latifundiorum in Africa possessore locupletissimo: non vero de Africae proconsule, vel quod magis etiam mirum mihi accidit, de ficto nescio quo rege, «quem frustra apud historicos quaeres», ut volt Gerber.

Od. Lib. IV. Carm. 2, 35. «Certissimum est, sacrum illum clivum, errorum gravissimorum causam, ipsam esse Sacram viam, quod egregie demonstravit Ambroschius p. 78. seqq. Nempe clivum Sacrae viae, qui est a foro ad arcum Titi poë-

tae sacrum clivum vocarunt. Horat. Carm. 4, 2, 35. Martial. 1, 70, 5: *Inde sacro veneranda petes Palatia clivo*. Cfr. Horat. Epod. 7, 7.» Becker de Romae vet. muris p. 28.

Ibid. Lib. IV. Carm. 4, 29. *Fortes creantur fortibus et bonis*] Videtur respicere ad cognomen *Neronis*, quo multi e Claudiis usi sunt. Suet. Tib. 1: *Inter cognomina autem et* Neronis *assumpsit, quo significatur lingua Sabina fortis et strenuus*. (R.) — Mihi eruditio ista Sabina ab Horatio videtur aliena.

Ibid. Carm. 8, 15. *non celeres fugae Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae, Non incendia Karthaginis impiae* cet.] Novam difficillimum hunc locum et vindicandi et interpretandi viam ingressus est Frid. Gerber. Sondershusae 1842., cuius curam benigne mecum communicatam tunc demum accepi, cum hoc carmen typis iam expressum esset. Ante omnia nihil excidisse statuit inter vv. 17. et 18., reprehensis asteriscis meis et distributione carminum Asclepiadeorum in τετράστροφα, in qua equidem Meineckii, viri rei metricae peritissimi, exemplum secutus sum, cuius editionem ille, uti apparet, non vidit. Refutatis aliorum coniecturis meoque, ut ait, commento, ita pergit: «Nisi fallimur, poëta nihil aliud in animo habuit, quam simplicem hanc sententiam explicare: inter omnia, quibus homines famam virorum bene meritorum ad posteros propagatum iri credunt, carmina primum tenent locum. Quod se sic habere, e versu 28. perspicimus, qui breviter idem docet: *Dignum laude virum Musa vetat mori!* Usu enim ei erat probatum, cetera omnia fluxa esse et caduca; carmina sola a temporis iniuria tuta. Quare etiam Ovidius dicit: *Diffugiunt avidos carmina sola rogos!* Iam vero cum Horatius prae ceteris amaret, in universum cogitata ad singularia exempla, sive individua, quae dicunt, revocare, hic quoque suum morem secutus in rebus diu duraturis primum posuit statuas, titulis etiam posteritati narraturas, quales isti viri olim fuissent, in quorum honorem essent erectae; deinde res magnas bello gestas. His autem opposuit carmina, ut quae ipsa immortalia, eos etiam immortales redderent, quorum laudes celebrarent. Ex quo efficit antithesin, quam, ad praevalentem in pensitando carminum vim probandam, eo efficaciorem futuram esse sperabat, quo gravior et onerosior esset res in altera librae lance posita. Intererat igitur Horatii, rebus his bello gestis quam maximum addere pondus, et cum intelligeret, id tum certissime se esse effecturum, cum illa ad ea, quae Romani adversus Carthaginienses gessissent, referret, cladem Hannibalis et incendia Carthaginis tamquam splendidissima gloriae, quam ullo tempore Romani reportaverunt, exempla proposuit. Nam inter omnes res, a Ro-

manis unquam bello gestas, haec duo facinora sine dubio fuerunt praeclarissima et gloriosissima. Dum autem has res commemorat Horatius, tantum abfuit a consilio Scipiones laudandi, ut eos ne nominaverit quidem. An veri simile est, scriptorem virum, quem laudere voluerit, non fuisse nominaturum? Nemo hoc credit. Ergo coniicere possumus, poëtam speciem tantummodo laudatoris Scipionum prae se ferre et aliud agendo ad eorum facta tecte respexisse, ut haberet, quod comparandi causa ad alium quempiam referre posset, quem versu carminis decimo octavo in scenam erat producturus.

Quis est autem novus ille belli dux hoc versu indicandus et cum Scipione conferendus? — Cave existimes, illum unquam vixisse; est potius persona, non a rerum memoria petita, sed ex ipso poëtae ingenio hausta et ficta. Quem imperatorem ut mente conciperet poëta, graves admodum fuerunt causae, quae eum impellerent. Id enim agebat, ut, ad sententiam suam magis probandam, antithesin, quam supra memoravimus, acueret et efficaciorem redderet. Quod quomodo melius certiusque consequi potuit, quam comparatione aliqua rei accommodata? Itaque finxit belli ducem Scipionum haud dissimilem; nam aeque atque illi secundo Marte contra Africanos pugnavit et inde nomen honorificum reportavit; sed quamvis res gesserit, iis, quibus Hannibal fugatus et Carthago deleta est, non minores, tamen gloriam factis suis dignam assequi non potuit, quia sacro vate, laudum suarum praecone, caruit. Dum igitur fictum hunc heroëm cum vero Scipione comparat, exemplo eius clarius certiusque, quam ullo alio modo fieri possit, ostendit, nihil plus valere ad homines immortalitati tradendos, quam carmina. Nam si dux fictus, quamvis res gesserit cum iis aequandas, quae bellis Punicis gestae memorantur, tamen laudem factis suis debitam assequi non potuit, quia poëtae commendatione caruit, luce clarius apparet, carmina hac ratione summi esse momenti, atque etiam ipsum Scipionem gloriam suam minus sibimet ipsi, quam carminibus Ennii debere. Cum autem tota argumentatio comparatione nitatur, manifestum est, etiam Calabras Pierides non nisi comparate dictas et pro alio quopiam poëta esse accipiendas. Nam ut comparationis partes inter se congruerent numerisque omnibus essent absolutae, poëtam quoque Ennii personam induere oportebat. - - - Ne lector se sollicitari pateretur, ad hanc permixtionem faciendam et imperatorem fictum cum vero Scipione maiore permutandum, primum parietinas Carthaginis collapsae interposuit, deinde spreta alias forma pronominali *eius* usus est, quae iam accentus gravitate indicaret, ad alium quempiam atque ad Scipionem orationem spectare. Ex ea re etiam